BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
32 K
18

M

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
III. 13. b.

III III
12 9
B B

Digitized by Google

Digitized by Google

Coll. Rom.

# COLLOQVIVM ALTENBVRGENSE DE ARTICVLO IVSTIFICATIONIS.

INTER

ELECTORIS ET DVCIS SAXONIAE THEOLOGOS.

*A 20. Octobr. Anno 1568. vſq; ad 9. Martij, Anno 1569.*

*ADIECTI SVNT ET RELIQVI DVO Articuli, nempè, de Liberò Arbitrio, & de Adiaphoris, ſicut eos in continuatione Colloquij, Ducis Saxoniæ Theòlogi propoſituri fuiſſent.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

*Impreſſum Ienæ ad Salam, Anno 1570.*

Y+

# VNIVERSAE ECCLESIÆ IESV CHRISTI, QVÆ A

*reuelato Antichriſto egreſſa eſt, Gratiam, Miſericordiam, Intellectum, Confeſſionem, & Conſtantiam, à Deo Patre, Filio, & Spiritu ſancto, Amen.*

*DOminus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus inquit, Oues meæ vocem meam audiunt. Alienum non ſequuntur. Eſt igitur ingens ac peculiare opus gratiæ, regnantis Ieſu Chriſti, quod in his terris, voce & miniſterio verbi & Sacramentorum, ſibi Eccleſiã ex hominibus, tanta imbecillitate & immundicia preſſis, colligit & ſanctificat, vt verum ac viuentem Deum tum in hac tum in futura vita rectè cognoſcat & celebret.*

*Hæc autem Eccleſia vnum eſt corpus, vnus cœtus in vniuerſo mundo, quantumuis latè in orbe terrarum ea ſpiritualia membra, corporaliter à ſe inuicem diſiuncta ſint. Nam Chriſtus omnes nominat ouiculas, vbicunq; locorum degant aut verſentur. Apoſtolus etiam docet, Chriſtum eſſe vnicum ſuæ Eccleſiæ caput, cuius quidem omnes, quotquot in eum credunt, vbicunq; tandem vitam agant (Apud Deum enim nullus eſt perſonarum reſpectus) ſint commembra.*

*Porrò verbis illis Chriſtus docet, proprietatem omnium ouicularum Chriſti, ſine locorum diſtinctione, eam eſſe, vt vnam eandemq; vocem ſummi Paſtoris Ieſu Chriſti diſcant & ſequantur. Hinc verò & illud manifeſtum eſt, Eas omnes v-*

nes vnam eandemq́ doctrinam, comprehenſam in monumentis Prophetarum & Apoſtolorum amplecti, diſcere, tradere, profiteri, ſicut vnum Deum, vnum Seruatorem, vnam vitam æternam, ſimul omnes obtinent, atq́ in perpetuum poſſeſſuræ ſunt.

Eſt hoc quoq́ in ea ſententia Chriſti traditum, & inter proprietates ouicularum ipſius relatum, vt omnes germanæ ouiculæ Chriſti, alienorum paſtorum ſeu luporum, furum ac latronum, vt Filius Dei loquitur, hoc eſt, præſtigiatorum, hæreticorum & fanaticorum dogmata, à cœleſti, vera, ſincera, & ſalutari Chriſti doctrina ſecernant, improbent, refutent, ac tanq̃ lœtiferum venenum animarum, ſeriò vitent atq́ execrentur.

Cum itaq́ confeſſio cœleſtis, incorruptæ & ſalutaris doctrinæ, atq́ diſcretio & refutatio omnium falſorum & peſtilentium dogmatum, omnium Chriſtianorum, toto orbe terrarum viuentium, communis ſit, quia Chriſtus eiusq́ doctrina, communia bona ſunt, neq́ vni duntaxat, ſed omnibus ex æquo à communi paſtore omnium ſummo mandatur, vt lupi, fures, latrones vitentur atq́ fugiantur, ne gratia Dei, atq́ ſalute animarum æterna quisq̃ excidat: Idcircò nos ouiculæ Ieſu Chriſti, nequaq̃ dubitamus, reliquas Ieſu Chriſti ouiculas, quæ quidem verè tales ſunt, hactenus, dum Colloquij huius Altenburgenſis fama percrebuit, de nobis toto corde ſolicitos fuiſſe, atq́ ardentes nobiſcum preces ad Deum fudiſſe, vt vox ſummi Paſtoris noſtri, quam etiam organon illud Dei præclarum D. Lutherus, ſanctè & fideliter tradidit,

ibi ſi-

*ibi ſine omni fuco & incorruptè proponeretur, atq; ab omnibus præſtigijs ac corruptelis vindicaretur, & vt falſa dogmata quorumcunq; tandem hominum cognoſcerentur, ſepararentur, reijcerentur ac damnarentur, ad ſanctiſsimi nominis diuini gloriam, & ſalutarem totius Eccleſiæ Chriſti, ad omnem poſteritatem vſq; ædificationem.*

*Prodeuntibus igitur in lucem, atq; in conſpectum totius Eccleſiæ Chriſti in terra militantis, Colloquij Altenburgenſis Actis, neceſsitas exigere videtur, vt ſine longis ambagibus aliquot rationes exponantur, propter quas iſta editio facta ſit.*

## CAVSÆ.

Cur Acta Colloquij Altenburgenſis non occultanda, ſed toti Eccleſiæ proponenda fuerint.

*PRimò, Quia in Actis Colloquij vtraq; pars ſeſe ad iudiciũ Eccleſiæ Chriſti retulit, id quod multoties in ijs repetitur. Proinde ipſum Colloquium, iuxta tenorem verborum hoc exigit, vt Acta typis excuſa, toti Eccleſiæ Chriſti ſiſtantur quaſi & exhibeantur, vt quilibet Chriſtianus, iuxta rectiſsimam verbi diuini Normam, iudicare queat, iuxta Pauli dictum, Omnia probate, quod bonum eſt tenete, 1. Theſſ. 5. Quod ſi autem Acta perpetuo ſilentio premenda fuiſſent, quorſum iſta tam ſeria tamq; crebra Theologorum vtriusq; partis prouocatio ad iudicium Eccleſiæ Chriſti ſpectaſſet? Patet & hoc, cum Acta tam ſint prolixa, nulla alia via commodius Eccleſiæ Chriſti proponi potuiſſe, quàm publica prælorum beneficio diuulgatione.*

*Secundò. Non alia ratione ad ſilentium præſtandum facta eſt obligatio, quàm donec Colloquium, quod tum agitabatur, duraret. Eo verò ſoluto, Acta Colloquij eſſe communicanda alijs, prout neceſsitas & cauſæ grauitas poſtularent.*

*Tertiò. Semper id vſitatum & receptum fuit in Eccleſijs, quæ à reuelato Antichriſto exierunt, imò & neceſſarium atq; vtile fuit, Colloquia de negocijs religionis habita, typis euulgare, vt vniuerſa Eccleſia Chriſti, iuxta verbi diuini Normam, de ijs iudicium facere poſſet. Expedit igitur, hanc laudabilem ac ſalutarem rationem, etiamnum obſeruare.*

*Quartò. Nequàq; hæc eſt priuata vel arcana cauſa, ad paucos ſolummodo, qui ei Colloquio interfuerunt, pertinens, Sed eſt PVBLICA & COMMVNIS totius Eccleſiæ Chriſti cauſa, quæ ſanam & ſinceram ipſius Dei doctrinam amplexa eſt, colit atq; confitetur.*

*Inſuper Eccleſia pluribus ex locis, Rationem ac veram Narrationem, tanq; de communi publicaq; totius Religionis cauſa, à nobis poſtulat, expetens ſcire, quid in ea tractatum & actum ſit, id quod ſcripta tam crebra & ſeria ſatis probant. Nam ad ipſam quoq; ea res pertinet. Ipſa etiam pro hoc Colloquio in ſuis congregationibus nominatim preces fecit. Imò nos grauiter accuſat, quod Colloquium de communi cauſa inſtitutum, tam diu in occulto detinuerimus, neq; Eccleſiæ Dei, ſicut par erat, publicè communicauerimus.*

*Iam verò Petrus docet, Paratos nos eſſe debere, ad red*

*dendam*

*dendam rationem de fide noſtra cuiq; poſcenti. Multis igitur Eccleſijs id poſtulantibus pro ſuo communi iure; profectò neq; alia, neq; commodior via vlla fuit, veritatem de ipſis Actis Colloquij omnibus exhibendi, quàm facta editione. Nemo enim tam eſt incogitans, vt non videat, tam prolixa Acta, toties, quoties neceſſitas requirit, deſcribi calamis non potuiſſe.*

*Quintò. Gloria Dei & ipſa Confeſſio, quæ non eſt Adiaphoron, id nequaquam admittunt, vt veritatem Actorum in hoc Colloquio ſub terram defodiamus, Sed potius in conſpectum totius Eccleſiæ Chriſti producamus. Nam ſic nos docet Chriſtus: Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita. Neq; accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo ſunt, Matth. 5.*

*Sextò. Pars altera hactenus ſingulari ſtudio, multos ſermones, literas, ſcripta, paſſim ſparſit, quibus res Colloquij malè expoſitæ fuerunt, id quod negari non poteſt. Imò M. Selneccer durante adhuc Colloquio, perſonas ex hac parte ad Colloquium deſtinatas, in Commento ſuper Eſaiam, inhoneſta nominum ipſorum deprauatione inuaſit, rem ipſam & diſputationes Colloquij, abſq; omni fronte & pauore, quo ad Deum & ad homines, malicioſè inſectatus eſt, ac deinceps, vt pote in Commento in Geneſin, alijſq; Tractatulis ſuis, cauſam iſtius Colloquij malicioſè peruertit.*

*Extrema igitur neceſſitas exegit, vt Acta Colloquij in lucem proferrentur, vt nimirum omnibus promptum eſſet, videre, legere, expendere, quid vtrinq; de communibus Reli-*

gionis noſtræ cauſis ſit in medium productum, ne quis ſua lingua ad mendacia aut blaſphemias abuteretur. Extat enim præceptum octauum, quod diſertè inquit: Non dabis falſum teſtimonium. Item, Lingua mendax non manebit impunita. Item, Qui ſcandaliſarit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris, Matth. 18.

Septimo. Altera pars, non ſolum contra Articulum 5. factæ & comprobatæ ab vtraq; parte conſenſionis, Colloquium ſuo priuato arbitrio abrupit, ſed etiam ſine omni cunctatione Synodum, ex quibuſdam ſuarum partium Theologis coëgit, ibiq; noſtram partem abſentem, ſuo calculo & decreto damnauit.

Eam verò partialem, & tantum à ſuis conſortibus prolatam damnationem, mox in ciuitates, & aulas Principum ac potentum, quantum quidem ipſis poßibile fuit, ſparſerunt, diuulgarunt, exhibuerunt, cum quidem pars vtraq; ad iudicium Eccleſiæ Chriſti prouocaſſet.

Conſiſtoria & Superintendentes alterius partis ea decreta & condemnationes illas, Paſtoribus & miniſtris verbi propoſuerunt, ac ſuffragia Decretorum ſuorum, contra Acta & ſcripta huius partis, exegerunt.

Ius itaq; naturæ, ius omnium gentium, & æquitas ipſa flagitant, vt Acta ipſa in clariſsimam lucem prodeant, vt vniuerſa Chriſti Eccleſia, verè & fundamentaliter, iuxta ipſius Dei verbum iudicare queat, & nullius conſcientia in ijs, quæ non vidit neq; cognouit, implicetur. Imò cum publicè

non

non vereatur altera pars procedere, nullo modo iniquum cenſeri debet, vt Acta ipſa, prout exhibita ſunt, in publicum veniant.

Octauò. Quia ſcripta, quibus hac ipſa de re diſputabitur, non ſunt emanſura: (Nam pars altera abſq; vllo fine inuectiuas edit, vt M. Selneccer, D. Pfeffinger in ſuis libris impreßis, Iohannes Maior in ſuis libellis famoſis, & præterea alij in ſuis orationibus &c.) Ergò neceſſe eſt, vtranq; partem ſeſe ad Acta referre. Neceßitas igitur poſtulat, vt Acta typis euulgentur, ex quibus ſit cuiuis facilè liquidò videre, quid verum, quid falſum ſit, & modus tandem mendacijs atq; blaſphemijs ſtatuatur. Donec enim Acta quaſi deliteſcunt, non deſunt, qui vtraſq; buccas mentiendo atq; conuiciando diſtendant, turbent atq; ſeducant imperitiores, & ad multa peccata cauſas præbeant, quæ aliàs omitterentur.

Præterea in politicis negocijs æquitatis ratio concedit, vt ſubditis accuſatis, poteſtas detur, legitimè ſeſe viciſsim purgandi.

Nonò. Propter poſteros quoq; hoc eſt neceſſarium. Nequaq; enim hoc Colloquium eſt clam obſeruatum, Sed in vniuerſa germania alijsq; Nationibus innotuit. Ne igitur ex praua aliqua Narratione aliquid falſi memoriæ tradatur, neceſsitas id ſumma poſtulat, vt Acta publicè typis excuſa prodeant, ex quibus poſteri certò perſpiciant, quidnam ſit actũ, quibus in rebus fuerit diſſenſio, & quibus in partibus, in hiſce arduis controuerſijs Religionis fuerit conſenſio.

Decimò. Vltrò fatetur altera pars, ſeſe non vereri iu-

¶ dicia

*dicia de Actis. Nonnulli etiam ſuis libellis quaſi minas inſperſerunt, de Actorum publicatione, quam nunq̃ improbauimus, imò editionem cum deſiderio expectauimus. Proinde publicatio iſthæc Actorum, non improbabitur alteri parti. Inſuper cum inuicem tradita ſint authentica exemplaria, nõ eſt, quod quisq̃ deprauationem metuat.*

*Quod ad politicorum Receſſum attinet, poſtea aliquid dicendum erit.*

*Quod verò ad Pontificios, eos magno gaudio iſtam diſſenſionem percepturos, manifeſta veritas eſt, de ijs controuerſijs ipſis iampridem conſtare. Deinde reperient Pontificij in hiſce ipſis Actis refutationem ſuarum corruptelarum. Deniq; neceſſe eſt, Confeſſionem de veritate edi, vt Eccleſia Chriſti diſcrimen inter veram & falſam doctrinam diſcat & retineat.*

*Ex hiſce immotis, grauibus & perſpicuis cauſis manifeſtum eſt, pertinere ad gloriam Dei, eccleſiæ ædificationem, conſcientiæ tranquillitatem, & ſalutem poſteritatis, vt Acta Colloquij typis euulgentur, omnibusq; Chriſtianis poteſtas fiat, iuxta verbum Dei, & Catechiſmum ferendi iudicia: Nec potuiſſe eam publicationem, citra læſionem gloriæ Dei, citra iacturam Eccleſiæ Chriſti, citra vulnerationem bonarum conſcientiarum, citra turpem veritatis abnegationem, prætermitti.*

*Namq; ingenua & libera confeſſione veritatis diuinæ, & legitima refutatione Errorum, Regnum Chriſti accreſcit. Sed occultatione ac palliatione corruptelarum ac falſo-*

rum

*rum dogmatum, Eccleſia Chriſti imminuitur, id quod hiſtoria Eccleſiæ Dei omnibus ætatibus docet.*

*Filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus, veritatem ſuam ex immenſa miſericordia patefactam, conſeruet, corruptelasq; omnes & errores multiplices, propter gloriam ſui nominis, & multorum hominum ſalutem, coherceat & aboleat, Amen. Amen.*

*Qua vero occaſione ad Colloquium ventum ſit, noſtra quidem ſententia coram Eccleſia tota, nunc viuente, non eſt obſcurum. Cum enim Interim Cæſareum in Germania, maximis minis promulgaretur, nonnulli Theologi tentabant, quàm propè ad illud accedere, & ingentem indignationem atq; pericula effugere poſſent. Ex iſtis igitur Interimiſticis actionibus, pullulabant nouæ locutiones, noua dogmata, quæ prius improbata atq; reiecta fuerant. Hic etiam hoc agebatur, vt quædam ceremoniæ, antea abrogatæ, rurſum in Eccleſiam reciperentur.*

*Ea igitur cum ad interitum patefactæ doctrinæ Ieſu Chriſti, ab Antichriſti corruptelis purgatæ, & ad ingens ſcandalum veræ Eccleſiæ Chriſti vergerent, aliquot verbi Dei miniſtri, ex ſolidis verbi diuini fundamentis, & rationibus firmiſſimis, fideliter ſuas oppoſuerunt patefactiones. Verùm quia res erat cœpta, non erat, quem pœniteret, quin potius pleriq; contra ſuos monitores excanduerunt, optimè dicta in peſſimam partem rapuerunt, ac viciſſim conuicia rependerunt. Eò igitur diriguntur omnia, vt ij malè feciſſe & grauiter peccaſſe putentur, qui de illicitis ceſſionibus ad Pontifici-*

os monuerunt, atq́ obteſtati ſunt, ne id fieret: & non illi, qui repudiata & damnata dogmata ac ceremonias papiſticas, rurſum ſuadebant recipi, quiq́ Miſſalia & Agendas papiſticas denuò moliebantur in Eccleſias introducere, quamuis pauliſper circumciſas & correctas.

Inprimis verò palliatio & fucatio papiſticæ, & palam falſæ doctrinæ de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem & iuſticiam, pugnam eam ſubinde reſuſcitauit, aluit & auxit, ita vt neceſſe fuerit plures Eccleſias, ſuas de ijs rebus cenſuras atq́ iudicia edere.

Pluribus autem rationibus ac modis tentatum eſt, quomodo hiſce diſſenſionibus & erroribus ingruentibus occurri poſſet: vtpote primum commonefactionibus, vt nimirum quidam aduerſæ partis ſeſe declararent. Verùm qui commonefacti ſunt, ſubinde omnia fecerunt deteriora, errores tutati ſunt, & veluti apri ſylueſtres in alios exeruerunt dentes, id quod publica ſcripta etiamnum teſtantur.

Poſtea depoſitione quorundam paſtorum, ab altera parte res tentata eſt. Verum neq́ iſthæc via feciliciter ceſſit. Nam Confeſſio non patitur ſeſe opprimi.

Tertiò ad legitimas Synodos prouocatum eſt, & quidem multis obteſtationibus eæ expetitæ ſunt ab hac noſtra parte. Sed obtineri nihil prorſus potuit.

Poſtremò de Colloquio inſtituendo deliberationes habitæ ſunt, vbi corám alter alterum audiret, id verò quomodo ſucceſſerit, omnes pij attendant atq́ conſiderent.

Quod enim ad incboationem eius Colloquij attinet, principio

cipio quidem formula Receſſus, à politicis Conſiliarijs compoſita, eſt prælecta, quam quidem Theologi huius partis non omnes viderant, multò verò minus VNQVAM ab eis eſt comprobata. Imo neq; in eo congreſſu à quoq̃ ſunt præmoniti Theologi noſtri fore, vt tale aliquod ſcriptum initio legeretur. In continenti quoq;, vbi intellexerunt tale quippiam fieri, noſtri Theologi contrà ſunt proteſtati.

Audiuimus inſuper ab Illuſtriſſimo noſtro Principe ac politicis eius Celſitud. Conſiliarijs, eam formulam abſq; præſentia & comprobatione Theologorum factam, ac tantum eſſe deliberationem politicorum, ſine fraude annotatã, vt Theologi poſtea eam expenderent, neq; habendam eſſe pro decreto aut præiudicio. Sedulo enim ex noſtra parte actum eſſe, vt priusq̃ inchoaretur Colloquium, Theologi vtrinq; de Colloquio inter ſe tranſigerent. Cum igitur puncta quædam in eo politicorum & non Theologorum Receſſu eſſent, quæ nos bona conſcientia probare non poſſemus, contrà, vti æquitas poſtulabat, ſumus proteſtati. Simul tamen vltrò nos obtulimus, facturos nos in Colloquio, quæ recta & iuſta eſſent, eaq; Deo regente præſtitimus.

Nihilominus tamen eum politicorum Receſſum, in principio viſum eſt in hiſce Actis ponere, vt omnibus fieret manifeſtum, qualisnam Receſſus nobis fuerit propoſitus, præſertim cum querulentur ex altera parte, nos in eum conſentire noluiſſe, ſicut & non decuit id nos facere.

Quales autem Articuli in progreſſu Colloquij, ex conſenſione vtriusq; partis ſint conditi & comprobati, ex ſequentibus ſcriptis patebit.

*Quo deinde modo in ipſo Colloquio ſimus tractati, cuiuis liberum & obuium eſt, ex Actis cognoſcere. Plurimum enim nobis ſemp negocij fecerunt in transferendo ſtatu controuerſiæ, & in ponẽdis miris artibus inſidioſis pedicis, quibus conſtringeremur incauti. Notationes ſuas durante Colloquio, vix ex noſtris exhibitis ſcriptis cœperunt excerpere, vt ipſi viciſsim aliquid, quod carperent, ac damnarent, haberent. Nam boni Domini ſatis imparati ad Colloquium acceſſerant, ideo neceſſe habebant hinc inde piſcari & venari, quod reprehendere poſſent. Hæc fuit cauſa, cur tam diu nos in Theſi circumducerent, ac quæſtiunculis, irriſionibus, contumelijs, ſatyricis inectiuis nos exagitarent, vt nimirum fracti ac defatigati eſſemus, priusq̃ cauſa principalis in diſceptationem veniret. Nam integros duos Menſes, noſtram commemorationem de ipſorum erroribus atq; corruptelis, ante à nobis acceperant, q̃ ipſi nobis viciſsim ſuas contra nos notationes exhiberent.*

*Eadem planè ratione ſuas corruptelas & falſa dogmata, tantum horriſona quaſi tempeſtate maledicorum verborum, abſq; omni fundamento atq; timore Dei conati ſunt tutari, id quod ad iudicium omnium ſeriò timentium Deum referimus.*

*Præterimus iam noua illa certamina ab ipſis mota, vt, de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operũ, in articulo iuſtificationis. Item, Conſolationem in cordibus eſſe IPSVMMET Spiritum ſanctum. Item, Hæreditatem vitæ æternæ eſſe formam iuſticiæ. Item, Nouam obedientiam eſſe formale conuerſionis. Item, Veſtem nuptialem non eſſe ſolam fidem, ſed fidem & bona opera, aliaq́ quàm plurima, quæ ſuo tempore exponentur.*

Ex animo autem optaſſemus, vt, quemadmodum articulo 5. conſenſerant, in Colloquio vſq; ad eius finem permanſiſſent, deq; cæteris etiam capitibus, nempe de Libero arbitrio & Adiaphoris, iuxta inſtitutam & comprobatam rationem contuliſſent, procul dubio multò citius poſteriores Articuli ad finem decurriſſent, quàm primus. Nos quidem iam tum eos Articulos, Deo iuuante, adornaueramus, fuiſſemusq; parati, eos quauis hora poſtulantibus tradere, modò & altera pars idem præſtitiſſet.

Iam quia varijs ſermonibus nos in ſuſpicionem adducere conantur, quaſi mirabilia portenta in medium allaturi fuiſſemus, ſi in Colloquio ipſi manſiſſent: & cum lucem, fauente Domino, hactenus nequaq̃ ſimus veriti, ſimpliciterq; & candidè protulerimus, quæ ſit noſtra ſententia: hos ipſos duos poſteriores locos ſeu doctrinas, quas ipſis coràm tradituri fuiſſemus, toti Eccleſiæ Chriſti tradimus, indignentur noſtri aduerſarij, ſiue vellicent, quidquid velint.

Non enim ſumus nobis vllius erroris conſcij, neq; vlli errori, Deo nos regente & ſuſtentante, vnq̃ ſuffragabimur. Referimus itaq; nos palàm & diſertis verbis ad Normam iſtã: nempè ad verbum Dei, comprehenſum in veteri & nouo Teſtamento, ad veram Auguſtanam Confeſſionem & Apologian, ad Smalcaldicos articulos & libros Lutheri. Quicquid cum hac Norma congruit, ſiue à Germano ſiue alterius Nationis viro prolatum fuerit, id improbare ſeu reycere non poſſumus. Quicquid verò in hanc Normam impegerit, neq; poſſumus neq; debemus amplecti vel approbare.

Quod verò ad diſceſsionem noſtrorum Collocutorum ex inſtituto Colloquio attinet, qualia folia ficulnea prætendant ad ſeſe contegendos, & quibus de cauſis ipſis nō fuerit integrum, ſic ex Colloqo abire, lector pius ſuo loco leget atq; expendet.

Quod ad partialem illam Synodum, quam ex ſuis, mox è Colloquio egreſsi coegerunt, vt hac ratione Eccleſiæ Dei præiudicarent, iudicium ad pios, verè timentes Deum, & noticia rerum Theologicarum præditos, referimus.

In nomine igitur Domini, ſcripta Colloquij omnia, toti Eccleſiæ tum perlegenda tum dijudicanda, iuxta Normam verbi diuini & Catechiſmi offerimus, quemadmodum in Colloquio nos ad Eccleſiam perpetuò retulimus, id quod & altera pars fecit, Verum iam apud ſuos tantum cenſuram petere maluit. Rogamus itaq; omnes Chriſtianos, cuiuscunq; tandem illi ſint conditionis aut dignitatis, propinquos & longè diſsitos, vt citra omnem omnium perſonarum reſpectum, ad veritatem ipſam ac fundamenta rerum attendant, omniaq́; rectè expendant, fucatos atq; ornatos errores dijudicent, ſoliq́; veritati aſſenſum præbeant, liberrimèq́; reijciant atq́; vitent omnia, quæ ei aduerſari videbuntur. Sunt enim iſtæ cauſæ eiuſmodi, vt Deum ipſum, eius gloriam, vniuerſam Eccleſiam, atq́; ſalutem animarum concernant. Iam ſi quis ingratiā vllius hominis, quod abſit, iudiciū ferret, vel amore vel odio faſcinatus. is ſine omni dubitatione grauiſsimè Deum offenderet, pberet cauſam plurimis malis, ac Deo grauiſsimā redditurus eſſet rationē. Qui verò iuxta normā verbi diuini ſeriò, rectè, grauiter iudicium fecerit, is laudem apud Deum atq; homines

conſe-

*conſequetur. Omnibus enim Chriſtianis eſt mandatū, Cauete vobis à pſeudoprophetis. Item, Oues meæ vocē meā audiunt, Alienū non ſequuntur. Itē: Omnia ꝓbate, quod bonū eſt tenete.*

*Impium prorſus atq; infauſtum eſt inſtitutum, quorundam politicorum præpoſterè ſapientium, qui moliuntur veritatem cum mendacijs, ſanam doctrinam cum falſa, Chriſtum & Belia, ignem & frigus, affabrè conciliare, eo quidem prætextu, ac ſi tantum forent perſonalia, quæ verè ſunt realia, & tantum de verbis litigaretur, vbi de rebus grauiſſimis confertur. Imò magnas ſibi à Deo atq; hominibus gratias reddi volunt, quod tam egregiam reconcilationem meditentur. Verum initio mandatum Dei ipſorum conatibus contradicit, vt, Non vſurpabis nomen Domini Dei tui vanè. Imò eiuſmodi mendaciorum & veritatis conciliatio, ipſi Deo honorem derogat, eumq; magna ex parte mendacijs adſcribit. Secundo Paulus inquit, Nullam prorſus eſſe conciliationem inter Chriſtum & Belial, inter lucem & tenebras. Tertiò eſt falſiſſimum teſtimonium, quod mendacijs attribuitur, ac ſi ea quoq; vera & irreprehenſibilia eſſent. Plerunq; igitur Amniſtitis & incruſtatoribus conatus illi ex præpoſtera ſapientia orti tali pacto ꝓcedunt, vt multò plus mendacijs, erroribus atq; iniuſtis factis tribuere atq; vendicare cogantur, q̃ ipſi veritati. Quartò, eiuſmodi molitiones nequaq̃ proſunt ad ingenuam veritatis Confeſſionē. Nam amniſtia in rebus eccleſiaſticis præ ſe fert, quaſi neutram partē velit damnare, interim tamen taxat atq; infringit pium zelum rectè ſentientium & Confeſſionem, efficit vertumnos, confirmat errantes & malicioſos, ne reuertantur vnq̃ ad pœnitentiam. Hoſce Prophetæ nuncupant placentilo-*

quos, ad placitum hominum ſeſe accommodantes, puluinaria ſupponentes, arundines nutantes. Quintò nunq̃ vlla amniſtia in controuerſijs articulorum fidei, ſeu incruſtatio veritatis & mendaciorum cuiusq̃ ſcioli, felix, ſalutaris aut durabilis fuit. Impij n. eiuſmodi nefarijs machinationibus tantum animoſiores, audaciores, ac deteriores efficiuntur, eaq́; occaſione vehementius atq́; crudelius premunt eos, qui veritati ſunt patrocinati, quiq́; rectè docuerunt & fecerunt. Ex hiſce omnibus ſciſſura longè fit maior atq; pernicioſior, quam vnq̃ antea extiterat. Eiuſmodi fatua conciliatio ad paucas durat horas, poſtea in teneras auras euaneſcit. Tantum verò oculos ſuos circumferant Chriſtiani ſerio Deum timentes. Exempla multa & quidem nota ſunt in conſpectu. Quapropter omnes pios reuerenter oramus, vt iuxta verbum Dei, cogitantes ſeſe Deum habere inſpectorem, & iuxta ſolida fundamenta perſpicuum ferant iudicium, veritati teſtimonium dent, & ex aduerſo corruptelas, errores, mendacia, iuxta verbum Dei reijciant.

Nos quidem, Dei beneficio, cupidiſsimè amplectemur veritatẽ, ac ſi ex verbo Dei & ſcriptis Lutheri vera ſententia nobis fuerit expoſita, ita quidem, vt intemeratæ veritatis in timore Domini ſit habita ratio, promti ac parati ſumus adſtipulari. Sed corruptelas, errores, præſtigias, neceſſe eſt nos iuxta mandatum altiſsimi Dei, ipſo nos regente & confortante, redarguere, & pericula noſtra ipſi Deo commendare, cuius quidem nos eſſe ſcimus corpore & anima.

Extat præterea harum regionum doctrina de omnibus articulis fidei, per Dei gratiam publicè expoſita, ac nota eſt vniuerſæ Eccleſiæ Chriſti, neq́; dubitamus omnes timentes Deum,

um, ex libris editis facilè perſpecturos, nos ſimplicibus cordibus veritatem cœleſtem ſectari, corruptelisq́ varijs, nunc contra verbum Dei & ſcripta Lutheri inundantibus, ex præcepto Dei contradicere.

Poſtremo & hoc commonefacimus, hæc noſtra germanica ſcripta, in ipſo Colloquio magna feſtinatione è latina in germanicam linguam eſſe transfuſa, quia aliter fieri non potuit. Iam ſi quid obſcurè redditum eſſet rogamus, vt breuitati temporis id adſcribatur, propriaq́ ac vera ſententia ex contextu vniuerſo petatur. Si qua etiam verba vel obſcurius vel periculoſius eſſent prolata, ea quidem mordicus tueri non eſt nobis animus. De rebus enim ipſis potiſsimū diſſerimus, id quod propter cauillatores indicandum fuit, quorum ſtudium & oſtentatio ſingularis ingenij eſt, rimari atq́ criminari vocabula, vbi in rebus nihil vitioſi deprehenderint, quiq́ ſuum Spiritum mentiendò ſatis ſuperq́ indies patefaciunt.

Ieſu Chriſte, Domine & Saluator noſter, veni quæſumus te citò, tuaq́ lætiſsima apparitione ouiculas tuas libera. Vndiq́ enim corruptelæ horribiles ingruunt, iuuentus ſemina errorum atq́ odia rectè docentium diſcit, hoc eſt, Zizania teneris pectoribus inſtillantur. Qualis igitur ſit ſecutura meſsis, non eſt difficilè conijcere. Serua ſanctum ſemen, nec patiaris paſsim omnia loca erroribus & præſtigijs opprimi. Da, vt tui ſimus infantes, te cognoſcentes, tuamq́ laudem in hac miſerrima vita ſonantes. Conuerte conuertendos propter nominis tui ſanctiſsimi gloriam & honorem, Amen.

Ducis Saxoniæ Theologi ad Colloquium Altenburgenſe deputati.

# PERSONAE, QVAE HVIC Colloquio interfuerunt.

ILLuſtriſsimus Princeps ac Dominus, D. Iohannes VVilhelmus, Dux Saxonię, Landgrauius Thuringiæ, Marchio Miſniæ, in propria perſona, tanquam inſpector & gubernator Colloquij.

## ELECTORALES POLITICI Conſiliarij.

Iohannes à Bernſtein.
Ihan à Zeſchau.
Laurentius Lindeman I.D.

## THEOLOGI.

D. Paulus Eberus.
D. Hinricus Salmut.
D. Andreas Freyhub.
D. Petrus Prætorius.
M. Caſpar Cruciger iunior.
M. Chriſtianus Schutz.
M. Hinricus Moller Notarius.

## DVCIS SAXONIAE POLITICI Conſiliarij.

Eberhardus à Than.
Petrus Prem I.D.
Hinricus ab Erffa.

## THEOLOGI.

D. Iohannes VVigandus.
D. Ioannes Fridericus Cœleſtinus.
M. Chriſtophorus Irenæus.
M. Bartholomęus Roſinus.
M. Alexius Breſnicerus.
M. Timotheus Kirchnerus.
M. Martinus Burggrauius Notarius.

Apud Electorales Theologos extraordinariè & priuatim interdum fuit D. Paulus Crellius. Apud Ducis Saxoniæ theologos, priuatim fuerunt M. Martinus VVolfius, & M. Iacobus VVeber.

# RECESSVS QVORVNDAM POLITICORVM CONSILIARIORVM, tum Electoris, tum Saxoniæ Ducis, diu ante Colloquium factus, XXI. autem Octobris lectus, Anno 1568. Eſt autem è germanico translatus.

CVM hactenus de quibuſdam Religionis capitibus, diſſenſiones inter Scholas, Eccleſias, & miniſtros Verbi Dei, in Regionibus & Ducatibus Electoris, & Saxoniæ Ducis, inciderint, adeò, vt vna pars alteram de quibuſdam erroribus, corruptelis, ac defectione ab Auguſtana Confeſsione conata ſit accuſare, quam tamen accuſationem altera pars noluit admittere, vnde vltrò citroq; ſcripta publicata, & libri vtrinq; typis euulgati ſunt: Hac autem ex re, noſtri Clementiſsimi Domini, D. Auguſtus Saxoniæ Dux, Elector, & D. Iohannes VVilhelmus Saxoniæ Dux, tantum deprehenderint, eiuſmodi conatus ad nullam ædificationem ſpectare, ſummamq; & extremam neceſsitatem exigere, vt ad propagationem Verbi diuini & Auguſtanæ Confeſsionis, inter Scholas, Eccleſias, Concionatores & Theologos harum Regionum, concordia pia per gratiam Dei ſanciatur, ac doctrinæ cœleſtis conformitas retineatur, atq; ad poſteritatem tranſmittatur:

Proinde viſum eſt Electori & Principi operæprecium, tum ex Theologis ſuis præcipuos, eruditos, diſcretos, tum ex politicis Conſiliarios aliquot coniungere, eiſq; mandata dare, vt de controuerſis articulis, amanter, piè, & in timore Domini colloquantur, & quantum eſt poſsibile, concilientur.

Iſta, vt ad actum deducerentur, nos prædictorum, Electoris & Principis Conſiliarij, ex mandato, ſcitu & conſen-

ſu noſtrorum Dominorum, de ſequenti receſſu, quomodo nimirum amicum & Chriſtianum Colloquium & Collatio, inter conſtitutos Theologos & politicos conſiliarios, eſſet inſtituenda, conuenimus & conſenſimus.

Elector & princeps, Domini noſtri clementiſsimi, ad proximum diem Maij primum, duodecim Theologos, è ſuis regionibus, absq; inſtructione, & totidem politicos conſiliarios: Tali nimirum pacto: Nomine Electoris ſex Theologos, additis ſimul tribus politicis conſiliarijs, & vno Notario: Et nomine Ducis Iohannis VVilhelmi ſex Theologos, additis ſimul tribus politicis conſiliarijs & vno Notario, Zizam ablegabunt ac mittent.

Menſem quoq; vnum, ante primum Maij diem, nec diutius, Elector ac Princeps, perſonas Theologorum & politicorum conſiliariorum, quas miſſuri ſunt, vtrinq; nominabunt, ac literis ſibi inuicem declarabunt.

Iſti igitur denominati Theologi, in præſentia politicorum Conſiliariorum, de controuerſis hactenus Articulis, vtpote:

De Articulo Iuſtificationis, & quomodo de Neceſsitate bonorum operum docendum ſit.

Deinde de libero Arbitrio, & q̄ huic Articulo ſunt cōnexa.

Poſtea & de Adiaphoris, ex verbo Dei, ſine omnibus affectibus, tantum ad veritatis inquiſitionem, amicè, Chriſtianè, diſcretè, abſq; p̄iudicijs, conferre & colloq debent.

Ac politici conſiliarij, nomine Electoris & Principis, diligenter attendent, ac ſi res poſtulauerit, Collocutores mo nebunt, ſuaſq; deliberationes & conſilia cōmunicabunt, vt hoc Colloquium bono ordine, & prudenter inſtituatur atq; obſeruetur.

Quod ſi Theologi iudicarint, eſſe neceſſarium, vt aliqui libri & ſcripta de hiſce Articulis ædita aſpiciantur, in medium debent proponi, & expendi, & Theologi ipſi amanter ſeſe inuicem de his audiant, & declarent.

Hac Declaratione, diſputatione & diſcreta collatione abſoluta, Theologi inter ſe conueniant, ſcriptoq; comprehendant, quomodo de hiſce tribus Articulis, in ſcholis &

Eccle-

Eccleſijs piè, iuxta verbum Dei & Auguſtanam Confeſsionem, ad vitandum intellectum diſcordantem, docendum, prædicandum & ſcribendum ſit.

Quomodo autem Antitheſes iſtorum Articulorum ſint ponendæ, in vtriuſq; partis Theologorum conſenſu erit ſitum, & quæ nam falſæ aut dubiæ locutiones & propoſitiones, in Scholis ac templis vitandæ, & non vſurpandæ ſint.

Porrò iſta omnia, tantum ad doctrinas & res ipſas dirigentur, neq; vllæ condẽnationes perſonarũ inſtituentur.

Si itaq; talis pia conciliatio inter Theologos, per gratiam Dei facta fuerit, & ſcripto comprehenſa, politici conſiliarij de ea inter ſe deliberabunt & conuenient de receſſu, (idq; vſq; ad Electoris & Principis iudicia) quomodo hæc omnia publicanda ſint, & quid ab Electore & Principe, ad conſeruandam Chriſtianam concordiam, in Regionibus ipſorum, porrò ſit ſtatuendum & ſuſcipiendum.

Sin verò Theologorum conciliatio, vel in vno vel pluribus Articulis hac quidem vice, non fieret, nihilominus Articuli conciliati ſcripto comprehendi, atq; Electori & Principi, de non conciliatis Articulis, neceſſaria & ſufficiens relatio fieri debet.

Ac penes Electoris & Principis, iudicium, conſilium, & mutuum conſenſum erit, quid hiſce de rebus, ad piam concordiam, vlterius inſtituendum ſit.

Ad hæc politici conſiliarij, Theologis ſedulo interdicent, ac nomine Electoris & Principis, imponent, vt interim, & donec Elector & Princeps, iſtas res ac nondum conciliatos Articulos legitimis ac pijs medijs expediant, idq; vt quã primum fiat, Elector & Princeps ſine dubitatione procliues erunt, ab omni inſectatione, blaphematione ac diffamatione perſonarum, tum ore tum ſcriptis, prorſus abſtineant.

Si porrò, cõciliatis ſuperioribus Articulis, Theologi conſtituti, neceſſariũ & vtile iudicarint, & de pluribꝰ Articulis, quarũ cõtrouerſiæ nõ in harũ regionũ ſcolis & Eccleſijs, ſed

in vicinis ac peregrinis locis, inter Auguſtanæ Confeſsioni addictos, exortæ ſunt, Chriſtianè inter ſe colloqui, illud deliberabunt atque conſtituent, quod ad ſtabiliendam & retinendam piam & tranquillam concordiam inter omnes ſtatus Auguſtanę Confeſsionis, ad exterarum controuerſiarum amolitionem, præparationis bonæ gratia, vtile & commodum fore videtur.

In teſtimonium, nos Electoris & Principis Saxonici legati, quorum nomina infra ſunt ſcripta, iſtum nomine Electoris & Principis decretum & comprobatum receſſum, noſtris ſigillis comuniuimus, & proprijs manibus ſubſcripſimus. Actum Vinariæ, die Trium Regum, Anno milleſimo, quingenteſimo, ſexageſimo octauo.

Hic præſens politicorum receſſus, Electoralium theologorum Notarius initiò legit, abſque omni ſcitu atque conſenſu Theologorum Ducis Saxoniæ. Iure itaque contrà ſunt proteſtati, præſertim cum iſte receſſus politicorum, prius à Theologis vtriuſque partis fuiſſet ratificandus, id quod nunquam factum eſt, Ac ſunt prætereà nonnulla in eo, de quibus iuſtam deliberationem habuerunt Theologi Ducis Saxonię. Promiſerunt tamen, ſeſe abſque hoc politicorum Receſſu, iuxta Ducis Saxonici adhortationem, in hoc Colloquio ita ſe geſturos, quemadmodum Chriſtianos viros deceret.

# PRIMVM SCRIPTVM ELECTORALIVM THEOLOGORVM.

## DE IVSTIFICATIONE.

23. Octobr. Anno 1568. lectum.

I. DE

I. DE articulo Iuſtificationis doctrina Eccleſiarum & Scholarum amplectentium Confeſsionem, Auguſtę exhibitam Carolo Imperatori, Anno 1530. vno ore, conſenſu & Spiritu, hęc & ſonuit hactenus, & repetitur adhuc indies à nobis, hunc in modum: Hominem in vera ad Deum conuerſione, hoc eſt, in veris & non ſimulatis doloribus & pauoribus, ortis ab agnitione iræ Dei aduerſus peccatum, accipere remiſsionem peccatorum, & iuſtificari, hoc eſt, reconciliari Deo, & acceptum à Deo, hæredem fieri vitæ æternæ, per & propter ſolum Mediatorem filium Dei, GRATIS, Non propter dignitatem aut virtutes, aut bona opera propria. Nec propter iuſticiam aut ſanctimoniam, vt aliqui loquuntur, inhærentem ſeu infuſam, ſed ſola fide ſeu fiducia Mediatoris.

II. Qui verò vſus & intellectus ſit harum vocum, Iuſticia, Gratia, Fides, Et quibus de cauſis hæc neceſſaria, ſumma & ſalutaris conſolatio, propoſita in particulis, Gratis, Sola fide, ſine operibus iuſtificamur, retinenda & propugnanda ſit, ex ijs libris ꝑſpici atq; intelligi poteſt, quos initio huius congreſſus, Nos, vt normam immotam retinere ac ſequi teſtati ſumus, quosq; nos conſtanter amplecti, iterum perſpicuè teſtamur, intelligi videlicet in hoc articulo vocabulum Iuſticiæ ſeu Iuſtificationis, non de Iuſticia, quã Paulus carnis Iuſticiam, Philoſophi diſciplinam nominant, Nec, quam nominamus Legis impletionem ſeu integram conformitatem cum Deo, quæ Paulo Rom. 10. cap. propriíſsimè eſt Iuſticia Legis: Sed eam, quæ eſt remiſsio peccatorum, & gratuita acceptatio ſeu imputatio Iuſticiæ, de qua Paulus diſputat, Rom. 3. & alibi.

III. Vocabulum quoq; gratiæ, non Pelagianorum aut Monachorũ more intelligimꝰ, ſed ꝓpriè exponimus, de gratuita remiſsione peccatorũ, & acceptatione ꝑ miſericordiam ꝓpter Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, ſine vllis meritis noſtris, Et tamen ſimul coniunctam eſſe cum gratia,

dicia de Actis. Nonnulli etiam ſuis libellis quaſi minas inſperſerunt, de Actorum publicatione, quam nunq̃ improbauimus, imò editionem cum deſiderio expectauimus. Proinde publicatio iſthæc Actorum, non improbabitur alteri parti. Inſuper cum inuicem tradita ſint authentica exemplaria, nõ eſt, quod quisq̃ depranationem metuat.

Quod ad politicorum Receſſum attinet, poſtea aliquid dicendum erit.

Quod verò ad Pontificios, eos magno gaudio iſtam diſſenſionem percepturos, manifeſta veritas eſt, de ijs controuerſijs ipſis iampridem conſtare. Deinde reperient Pontificij in hiſce ipſis Actis refutationem ſuarum corruptelarum. Deniq́ neceſſe eſt, Confeſsionem de veritate edi, vt Eccleſia Chriſti diſcrimen inter veram & falſam doctrinam diſcat & retineat.

Ex hiſce immotis, grauibus & perſpicuis cauſis manifeſtum eſt, pertinere ad gloriam Dei, eccleſiæ ædificationem, conſcientiæ tranquillitatem, & ſalutem poſteritatis, vt Acta Colloquij typis euulgentur, omnibusq́ Chriſtianis poteſtas fiat, iuxta verbum Dei, & Catechiſmum ferendi iudicia: Nec potuiſſe eam publicationem, citra læſionem gloriæ Dei, citra iacturam Eccleſiæ Chriſti, citra vulnerationem bonarum conſcientiarum, citra turpem veritatis abnegationem, prætermitti.

Namq́ ingenua & libera confeſsione veritatis diuinæ, & legitima refutatione Errorum, Regnum Chriſti accreſcit. Sed occultatione ac palliatione corruptelarum ac falſo-

rum

*rum dogmatum, Eccleſia Chriſti imminuitur, id quod hiſtoria Eccleſiæ Dei omnibus ætatibus docet.*

*Filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus, veritatem ſuam ex immenſa miſericordia patefactam, conſeruet, corruptelasq; omnes & errores multiplices, propter gloriam ſui nominis, & multorum hominum ſalutem, coherceat & aboleat, Amen. Amen.*

*Qua vero occaſione ad Colloquium ventum ſit, noſtra quidem ſententia coram Eccleſia tota, nunc viuente, non eſt obſcurum. Cum enim Interim Cæſareum in Germania, maximis minis promulgaretur, nonnulli Theologi tentabant, quàm propè ad illud accedere, & ingentem indignationem atq; pericula effugere poſſent. Ex iſtis igitur Interimiſticis actionibus, pullulabant nouæ locutiones, noua dogmata, quæ prius improbata atq; reiecta fuerant. Hic etiam hoc agebatur, vt quædam ceremoniæ, antea abrogatæ, rurſum in Eccleſiam reciperentur.*

*Ea igitur cum ad interitum patefactæ doctrinæ Ieſu Chriſti, ab Antichriſti corruptelis purgatæ, & ad ingens ſcandalum veræ Eccleſiæ Chriſti vergerent, aliquot verbi Dei miniſtri, ex ſolidis verbi diuini fundamentis, & rationibus firmiſsimis, fideliter ſuas oppoſuerunt patefactiones. Verùm quia res erat cœpta, non erat, quem pœniteret, quin potius pleriq; contra ſuos monitores excanduerunt, optimè dicta in peſſimam partem rapuerunt, ac viciſsim conuicia rependerunt. Eò igitur diriguntur omnia, vt ij malè feciſſe & grauiter peccaſſe putentur, qui de illicitis ceſsionibus ad Pontifici-*

os monuerunt, atq; obteſtati ſunt, ne id fieret: & non illi, qui repudiata & damnata dogmata ac ceremonias papiſticas, rurſum ſuadebant recipi, quiq; Miſſalia & Agendas papiſticas denuò moliebantur in Eccleſias introducere, quamuis pauliſper circumciſas & correctas.

Inprimis verò palliatio & fucatio papiſticæ, & palam falſæ doctrinæ de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem & iuſticiam, pugnam eam ſubinde reſuſcitauit, aluit & auxit, ita vt neceſſe fuerit plures Eccleſias, ſuas de ijs rebus cenſuras atq; iudicia edere.

Pluribus autem rationibus ac modis tentatum eſt, quomodo hiſce diſſenſionibus & erroribus ingruentibus occurri poſſet: vtpote primum commonefactionibus, vt nimirum quidam aduerſæ partis ſeſe declararent. Verùm qui commonefacti ſunt, ſubinde omnia fecerunt deteriora, errores tutati ſunt, & veluti apri ſylueſtres in alios exeruerunt dentes, id quod publica ſcripta etiamnum teſtantur.

Poſtea depoſitione quorundam paſtorum, ab altera parte res tentata eſt. Verum neq; iſthæc via feciliciter ceſſit. Nam Confeſſio non patitur ſeſe opprimi.

Tertiò ad legitimas Synodos prouocatum eſt, & quidem multis obteſtationibus eæ expetitæ ſunt ab hac noſtra parte. Sed obtineri nihil prorſus potuit.

Poſtremò de Colloquio inſtituendo deliberationes habitæ ſunt, vbi coràm alter alterum audiret, id verò quomodo ſucceſſerit, omnes pij attendant atq; conſiderent.

Quod enim ad inchoationem eius Colloquij attinet, principio

cipio quidem formula Receſſus, à politicis Conſiliarijs compoſita, eſt prælecta, quam quidem Theologi huius partis non omnes viderant, multò verò minus VNQVAM ab eis eſt comprobata. Imo neq; in eo congreſſu à quoq̃ ſunt præmoniti Theologi noſtri fore, vt tale aliquod ſcriptum initio legeretur. In continenti quoq;, vbi intellexerunt tale quippiam fieri, noſtri Theologi contrà ſunt proteſtati.

Audiuimus inſuper ab Illuſtriſſimo noſtro Principe ac politicis eius Celſitud. Conſiliarijs, eam formulam abſq; præſentia & comprobatione Theologorum factam, ac tantum eſſe deliberationem politicorum, ſine fraude annotatã, vt Theologi poſtea eam expenderent, neq; habendam eſſe pro decreto aut præiudicio. Sedulo enim ex noſtra parte actum eſſe, vt priusq̃ inchoaretur Colloquium, Theologi vtrinq; de Colloquio inter ſe tranſigerent. Cum igitur puncta quædam in eo politicorum & non Theologorum Receſſu eſſent, quæ nos bona conſcientia probare non poſſemus, contrà, vti æquitas poſtulabat, ſumus proteſtati. Simul tamen vltrò nos obtulimus, facturos nos in Colloquio, quæ recta & iuſta eſſent, eaq; Deo regente præſtitimus.

Nihilominus tamen eum politicorum Receſſum, in principio viſum eſt in hiſce Actis ponere, vt omnibus fieret manifeſtum, qualisnam Receſſus nobis fuerit propoſitus, præſertim cum querulentur ex altera parte, nos in eum conſentire noluiſſe, ſicut & non decuit id nos facere.

Quales autem Articuli in progreſſu Colloquij, ex conſenſione vtriusq; partis ſint conditi & comprobati, ex ſequentibus ſcriptis patebit.

*Quo deinde modo in ipſo Colloquio ſimus tractati, cuiuis liberum & obuium eſt, ex Actis cognoſcere. Plurimum enim nobis ſemp negocij fecerunt in transferendo ſtatu controuerſiæ, & in ponēdis miris artibus inſidioſis pedicis, quibus conſtringeremur incauti. Notationes ſuas durante Colloquio, vix ex noſtris exhibitis ſcriptis cœperunt excerpere, vt ipſi viciſsim aliquid, quod carperent, ac damnarent, haberent. Nam boni Domini ſatis imparati ad Colloquium acceſſerant, ideo neceſſe habebant hinc inde piſcari & venari, quod reprehendere poſſent. Hæc fuit cauſa, cur tam diu nos in Theſi circumducerent, ac quæſtiunculis, irriſionibus, contumelijs, ſatyricis inuectiuis nos exagitarent, vt nimirum fracti ac defatigati eſſemus, priusq̃ cauſa principalis in diſceptationem veniret. Nam integros duos Menſes, noſtram commemorationem de ipſorum erroribus atq́; corruptelis, ante à nobis acceperant, q̃ ipſi nobis viciſſim ſuas contra nos notationes exhiberent.*

*Eadem planè ratione ſuas corruptelas & falſa dogmata, tantum horriſona quaſi tempeſtate maledicorum verborum, abſq́; omni fundamento atq́; timore Dei conati ſunt tutari, id quod ad iudicium omnium ſeriò timentium Deum referimus.*

*Præterimus iam noua illa certamina ab ipſis mota, vt, de neceſſitate præſentiæ noſtrorum bonorum operū, in articulo iuſtificationis. Item, Conſolationem in cordibus eſſe IPSVMMET Spiritum ſanctum. Item, Hæreditatem vitæ æternæ eſſe formam iuſticiæ. Item, Nouam obedientiam eſſe formale conuerſionis. Item, Veſtem nuptialem non eſſe ſolam fidem, ſed fidem & bona opera, aliaq́; quàm plurima, quæ ſuo tempore exponentur.*

*Ex animo autem optaſſemus, vt, quemadmodum articulo 5. conſenſerant, in Colloquio vſq; ad eius finem permanſiſſent, deq; cæteris etiam capitibus, nempe de Libero arbitrio & Adiaphoris, iuxta inſtitutam & comprobatam rationem contuliſſent, procul dubio multò citius poſteriores Articuli ad finem decurriſſent, quàm primus. Nos quidem iam tum eos Articulos, Deo iuuante, adornaueramus, fuiſſemusq; parati, eos quauis hora poſtulantibus tradere, modò & altera pars idem præſtitiſſet.*

*Iam quia varijs ſermonibus nos in ſuſpicionem adducere conantur, quaſi mirabilia portenta in medium allaturi fuiſſemus, ſi in Colloquio ipſi manſiſſent: & cum lucem, fauente Domino, hactenus nequaq̃ ſimus veriti, ſimpliciterq; & candidè protulerimus, quæ ſit noſtra ſententia: hos ipſos duos poſteriores locos ſeu doctrinas, quas ipſis coràm tradituri fuiſſemus, toti Eccleſiæ Chriſti tradimus, indignentur noſtri aduerſarij, ſiue vellicent, quidquid velint.*

*Non enim ſumus nobis vllius erroris conſcij, neq; vlli errori, Deo nos regente & ſuſtentante, vnq̃ ſuffragabimur. Referimus itaq; nos palàm & diſertis verbis ad Normam iſtã: nempè ad verbum Dei, comprehenſum in veteri & nouo Teſtamento, ad veram Auguſtanam Confeßionem & Apologiam, ad Smalcaldicos articulos & libros Lutheri. Quicquid cum hac Norma congruit, ſiue à Germano ſiue alterius Nationis viro prolatum fuerit, id improbare ſeu reijcere non poſſumus. Quicquid verò in hanc Normam impegerit, neq; poſſumus neq; debemus amplecti vel approbare.*

Quod verò ad diſceſsionem noſtrorum Collocutorum ex inſtituto Colloquio attinet, qualia folia ficulnea prætendant ad ſeſe contegendos, & quibus de cauſis ipſis nō fuerit integrum, ſic ex Colloqo abire, lector pius ſuo loco leget atq; expendet.

Quod ad partialem illam Synodum, quam ex ſuis, mox è Colloquio egreſsi coegerunt, vt hac ratione Eccleſiæ Dei præiudicarent, iudicium ad pios, verè timentes Deum, & noticia rerum Theologicarum præditos, referimus.

In nomine igitur Domini, ſcripta Colloquij omnia, toti Eccleſiæ tum perlegenda tum dijudicanda, iuxta Normam verbi diuini & Catechiſmi offerimus, quemadmodum in Colloquio nos ad Eccleſiam perpetuò retulimus, id quod & altera pars fecit, Verum iam apud ſuos tantum cenſuram petere maluit. Rogamus itaq; omnes Chriſtianos, cuiuscunq; tandem illi ſint conditionis aut dignitatis, propinquos & longè diſsitos, vt citra omnem omnium perſonarum reſpectum, ad veritatem ipſam ac fundamenta rerum attendant, omniaq́; rectè expendant, fucatos atq; ornatos errores dijudicent, ſoliq́; veritati aſſenſum præbeant, liberrimèq́; reijciant atq́; vitent omnia, quæ ei aduerſari videbuntur. Sunt enim iſtæ cauſæ eiuſmodi, vt Deum ipſum, eius gloriam, vniuerſam Eccleſiam, atq́; ſalutem animarum concernant. Iam ſi quis in gratiā vllius hominis, quod abſit, iudiciū ferret, vel amore vel odio faſcinatus. is ſine omni dubitatione grauiſsimè Deum offenderet, pberet cauſam plurimis malis, ac Deo grauiſsimā redditurus eſſet rationē. Qui verò iuxta normā verbi diuini ſeriò, rectè, grauiter iudicium fecerit, is laudem apud Deum atq́; homines conſe-

conſequetur. Omnibus enim Chriſtianis eſt mandatū, Cauete vobis à pſeudoprophetis. Item, Oues meæ vocē meā audiunt, Alienū non ſequuntur. Itē: Omnia ꝓbate, quod bonū eſt tenete.

Impium prorſus atq; infauſtum eſt inſtitutum, quorundam politicorum præpoſterè ſapientium, qui moliuntur veritatem cum mendacijs, ſanam doctrinam cum falſa, Chriſtum & Belia, ignem & frigus, affabrè conciliare, eo quidem prætextu, ac ſi tantum forent perſonalia, quæ verè ſunt realia, & tantum de verbis litigaretur, vbi de rebus grauiſsimis confertur. Imò magnas ſibi à Deo atq; hominibus gratias reddi volunt, quod tam egregiam reconcilationem meditentur. Verum initio mandatum Dei ipſorum conatibus contradicit, vt, Non vſurpabis nomen Domini Dei tui vanè. Imò eiuſmodi mendaciorum & veritatis conciliatio, ipſi Deo honorem derogat, eumq; magna ex parte mendacijs adſcribit. Secundo Paulus inquit, Nullam prorſus eſſe conciliationem inter Chriſtum & Belial, inter lucem & tenebras. Tertiò eſt falſiſsimum teſtimonium, quod mendacijs attribuitur, ac ſi ea quoq; vera & irreprehenſibilia eſſent. Plerunq; igitur Amniſtitis & incruſtatoribus conatus illi ex præpoſtera ſapientia orti tali pacto ꝓcedunt, vt multò plus mendacijs, erroribus atq; iniuſtis factis tribuere atq; vendicare cogantur, q̄ ipſi veritati. Quartò, eiuſmodi molitiones nequaq̄ proſunt ad ingenuam veritatis Confeſsionē. Nam amniſtia in rebus eccleſiaſticis præ ſe fert, quaſi neutram partē velit damnare, interim tamen taxat atq; infringit pium zelum rectè ſentientium & Confeſsionem, efficit vertumnos, confirmat errantes & malicioſos, ne reuertantur vnq̄ ad pœnitentiam. Hoſce Prophetæ nuncupant placentilo-

quos, ad placitum hominum ſeſe accommodantes, puluinaria ſupponentes, arundines nutantes. Quintò nunq̃ vlla amniſtia in controuerſijs articulorum fidei, ſeu incruſtatio veritatis & mendaciorum cuiusq̃ ſcioli, felix, ſalutaris aut durabilis fuit. Impij n. eiuſmodi nefarijs machinationibus tantum animoſiores, audaciores, ac deteriores efficiuntur, eaq́ occaſione vehementius atq́; crudelius premunt eos, qui veritati ſunt patrocinati, quiq́; rectè docuerunt & fecerunt. Ex hiſce omnibus ſciſſura longè fit maior atq; pernicioſior, quam vnq̃ antea extiterat. Eiuſmodi fatua conciliatio ad paucas durat horas, poſtea in teneras auras euaneſcit. Tantum verò oculos ſuos circumferant Chriſtiani ſerio Deum timentes. Exempla multa & quidem nota ſunt in conſpectu. Quapropter omnes pios reuerenter oramus, vt iuxta verbum Dei, cogitantes ſeſe Deum habere inſpectorem, & iuxta ſolida fundamenta perſpicuum ferant iudicium, veritati teſtimonium dent, & ex aduerſo corruptelas, errores, mendacia, iuxta verbum Dei reijciant.

Nos qdem, Dei beneficio, cupidiſsimè amplectemur veritatẽ, ac ſi ex verbo Dei & ſcriptis Lutheri vera ſententia nobis fuerit expoſita, ita quidem, vt intemeratæ veritatis in timore Domini ſit habita ratio, promti ac parati ſumus adſtipulari. Sed corruptelas, errores, præſtigias, neceſſe eſt nos iuxta mandatum altiſsimi Dei, ipſo nos regente & confortante, redarguere, & pericula noſtra ipſi Deo commendare, cuius quidem nos eſſe ſcimus corpore & anima.

Extat præterea harum regionum doctrina de omnibus articulis fidei, per Dei gratiam publicè expoſita, ac nota eſt vniuerſæ Eccleſiæ Chriſti, neq́ dubitamus omnes timentes De-

um, ex libris editis facilè perſpecturos, nos ſimplicibus cordibus veritatem cœleſtem ſectari, corruptelisq́; varijs, nunc contra verbum Dei & ſcripta Lutheri inundantibus, ex præcepto Dei contradicere.

Poſtremo & hoc commonefacimus, hæc noſtra germanica ſcripta, in ipſo Colloquio magna feſtinatione è latina in germanicam linguam eſſe transfuſa, quia aliter fieri non potuit. Iam ſi quid obſcurè redditum eſſet rogamus, vt breuitati temporis id adſcribatur, propriaq́; ac vera ſententia ex contextu vniuerſo petatur. Si qua etiam verba vel obſcurius vel periculoſius eſſent prolata, ea quidem mordicus tueri non eſt nobis animus. De rebus enim ipſis potiſsimū diſſerimus, id quod propter cauillatores indicandum fuit, quorum ſtudium & oſtentatio ſingularis ingenij eſt, rimari atq́; criminari vocabula, vbi in rebus nihil vitioſi deprehenderint, quiq́; ſuum Spiritum mentiendo ſatis ſuperq́; indies patefaciunt.

Ieſu Chriſte, Domine & Saluator noſter, veni quæſumus te citò, tuaq́; lætiſsima apparitione ouiculas tuas libera. Vndiq́; enim corruptelæ horribiles ingruunt, iuuentus ſemina errorum atq́; odia rectè docentium diſcit, hoc eſt, Zizania teneris pectoribus inſtillantur. Qualis igitur ſit ſecutura meſsis, non eſt difficilè conijcere. Serua ſanctum ſemen, nec patiaris paſsim omnia loca erroribus & præſtigijs opprimi. Da, vt tui ſimus infantes, te cognoſcentes, tuamq́; laudem in hac miſerrima vita ſonantes. Conuerte conuertendos propter nominis tui ſanctiſsimi gloriam & honorem, Amen.

Ducis Saxoniæ Theologi ad Colloquium Altenburgenſe deputati.

# PERSONAE, QVAE HVIC Colloquio interfuerunt.

ILLuſtriſsimus Princeps ac Dominus, D. Iohannes VVilhelmus, Dux Saxonię, Landgrauius Thuringiæ, Marchio Miſniæ, in propria perſona, tanquam inſpector & gubernator Colloquij.

## ELECTORALES POLITICI Conſiliarij.

Iohannes à Bernſtein.
Ihan à Zeſchau.
Laurentius Lindeman I.D.

## THEOLOGI.

D. Paulus Eberus.
D. Hinricus Salmut.
D. Andreas Freyhub.
D. Petrus Prætorius.
M. Caſpar Cruciger iunior.
M. Chriſtianus Schutz.
M. Hinricus Moller Notarius.

## DVCIS SAXONIAE POLITICI Conſiliarij.

Eberhardus à Than.
Petrus Prem I.D.
Hinricus ab Erffa.

## THEOLOGI.

D. Iohannes VVigandus.
D. Ioannes Fridericus Cœleſtinus.
M. Chriſtophorus Irenæus.
M. Bartholomęus Roſinus.
M. Alexius Breſnicerus.
M. Timotheus Kirchnerus.
M. Martinus Burggrauius Notarius.

Apud Electorales Theologos extraordinariè & priuatim interdum fuit D. Paulus Crellius. Apud Ducis Saxoniæ theologos, priuatim fuerunt M. Martinus VVolfius, & M. Iacobus VVeber.

# RECESSVS QVORVNDAM POLITICORVM CONSILIARIOrum, tum Electoris, tum Saxoniæ Ducis, diu ante Colloquium factus, XXI. autem Octobris lectus, Anno 1568. Eſt autem è germanico translatus.

CVM hactenus de quibuſdam Religionis capitibus, diſſenſiones inter Scholas, Eccleſias, & miniſtros Verbi Dei, in Regionibus & Ducatibus Electoris, & Saxoniæ Ducis, inciderint, adeò, vt vna pars alteram de quibuſdam erroribus, corruptelis, ac defectione ab Auguſtana Confeſſione conata ſit accuſare, quam tamen accuſationem altera pars noluit admittere, vnde vltrò citroq; ſcripta publicata, & libri vtrinq; typis euulgati ſunt: Hac autem ex re, noſtri Clementiſsimi Domini, D. Auguſtus Saxoniæ Dux, Elector, & D. Iohannes VVilhelmus Saxoniæ Dux, tantum deprehenderint, eiuſmodi conatus ad nullam ædificationem ſpectare, ſummamq; & extremam neceſsitatem exigere, vt ad propagationem Verbi diuini & Auguſtanæ Confeſsionis, inter Scholas, Eccleſias, Concionatores & Theologos harum Regionum, concordia pia per gratiam Dei ſanciatur, ac doctrinæ cœleſtis conformitas retineatur, atq; ad poſteritatem tranſmittatur:

Proinde viſum eſt Electori & Principi operæprecium, tum ex Theologis ſuis præcipuos, eruditos, diſcretos, tum ex politicis Conſiliarios aliquot coniungere, eisq; mandata dare, vt de controuerſis articulis, amanter, piè, & in timore Domini colloquantur, & quantum eſt poſsibile, concilientur.

Iſta, vt ad actum deducerentur, nos prædictorum, Electoris & Principis Conſiliarij, ex mandato, ſcitu & conſen-

ſu noſtrorum Dominorum, de ſequenti receſſu, quomodo nimirum amicum & Chriſtianum Colloquium & Collatio, inter conſtitutos Theologos & politicos conſiliarios, eſſet inſtituenda, conuenimus & conſenſimus.

Elector & princeps, Domini noſtri clementiſsimi, ad proximum diem Maij primum, duodecim Theologos, è ſuis regionibus, abſq; inſtructione, & totidem politicos conſiliarios: Tali nimirum pacto: Nomine Electoris ſex Theologos, additis ſimul tribus politicis conſiliarijs, & vno Notario: Et nomine Ducis Iohannis VVilhelmi ſex Theologos, additis ſimul tribus politicis conſiliarijs & vno Notario, Zizam ablegabunt ac mittent.

Menſem quoq; vnum, ante primum Maij diem, nec diutius, Elector ac Princeps, perſonas Theologorum & politicorum conſiliariorum, quas miſſuri ſunt, vtrinq; nominabunt, ac literis ſibi inuicem declarabunt.

Iſti igitur denominati Theologi, in præſentia politicorum Conſiliariorum, de controuerſis hactenus Articulis, vtpote:

De Articulo Iuſtificationis, & quomodo de Neceſsitate bonorum operum docendum ſit.

Deinde de libero Arbitrio, & q̃ huic Articulo ſunt cõnexa.

Poſtea & de Adiaphoris, ex verbo Dei, ſine omnibus affectibus, tantum ad veritatis inquiſitionem, amicè, Chriſtianè, diſcretè, abſq; p̃iudicijs, conferre & colloq debent.

Ac politici conſiliarij, nomine Electoris & Principis, diligenter attendent, ac ſi res poſtulauerit, Collocutores monebunt, ſuaſq; deliberationes & conſilia cõmunicabunt, vt hoc Colloquium bono ordine, & prudenter inſtituatur atq; obſeruetur.

Quod ſi Theologi iudicarint, eſſe neceſſarium, vt aliqui libri & ſcripta de hiſce Articulis ædita aſpiciantur, in medium debent proponi, & expendi, & Theologi ipſi amanter ſeſe inuicem de his audiant, & declarent.

Hac Declaratione, diſputatione & diſcreta collatione abſoluta, Theologi inter ſe conueniant, ſcriptoq; comprehendant, quomodo de hiſce tribus Articulis, in ſcholis &

Eccleſijs piè, iuxta verbum Dei & Auguſtanam Confeſsio-nem, ad vitandum intellectum diſcordantem, docendum, prædicandum & ſcribendum ſit.

Quomodo autem Antitheſes iſtorum Articulorum ſint ponendæ, in vtriuſq; partis Theologorum conſenſu erit ſi-tum, & quæ nam falſæ aut dubiæ locutiones & propoſitio-nes, in Scholis ac templis vitandæ, & non vſurpandæ ſint.

Porrò iſta omnia, tantum ad doctrinas & res ipſas di-rigentur, neq; vllæ condẽnationes perſonarũ inſtituentur.

Si itaq; talis pia conciliatio inter Theologos, per grati-am Dei facta fuerit, & ſcripto comprehenſa, politici conſi-liarij de ea inter ſe deliberabunt & conuenient de receſſu, (idq; vſq; ad Electoris & Principis iudicia) quomodo hæc omnia publicanda ſint, & quid ab Electore & Principe, ad conſeruandam Chriſtianam concordiam, in Regionibus ipſorum, porrò ſit ſtatuendum & ſuſcipiendum.

Sin verò Theologorum conciliatio, vel in vno vel pluri-bus Articulis hac quidem vice, non fieret, nihilominus Ar-ticuli conciliati ſcripto comprehendi, atq; Electori & Prin cipi, de non conciliatis Articulis, neceſſaria & ſufficiens relatio fieri debet.

Ac penes Electoris & Principis, iudicium, conſilium, & mutuum conſenſum erit, quid hiſce de rebus, ad piam con-cordiam, vlterius inſtituendum ſit.

Ad hæc politici conſiliarij, Theologis ſedulo interdi-cent, ac nomine Electoris & Principis, imponent, vt inte-rim, & donec Elector & Princeps, iſtas res ac nondum con ciliatos Articulos legitimis ac pijs medijs expediant, idq; vt quã primum fiat, Elector & Princeps ſine dubitatione procliues erunt, ab omni inſectatione, blaphematione ac diffamatione perſonarum, tum ore tum ſcriptis, prorſus abſtineant.

Si porrò, cõciliatis ſuperioribus Articulis, Theologi con ſtituti, neceſsariũ & vtile iudicarint, & de pluribꝰ Articulis, quarũ cõtrouerſiæ nõ in harũ regionũ ſcolis & Eccleſijs, ſed

in vicinis ac peregrinis locis, inter Auguſtanæ Confeſsioni addictos, exortæ ſunt, Chriſtianè inter ſe colloqui, illud deliberabunt atq; conſtituent, quod ad ſtabiliendam & retinendam piam & tranquillam concordiam inter omnes ſtatus Auguſtanę Confeſsionis, ad exterarum controuerſiarum amolitionem, præparationis bonæ gratia, vtile & commodum fore videtur.

In teſtimonium, nos Electoris & Principis Saxonici legati, quorum nomina infra ſunt ſcripta, iſtum nomine Electoris & Principis decretum & comprobatum receſſum, noſtris ſigillis cōmuniuimus, & proprijs manibus ſubſcripſimus. Actum Vinariæ, die Trium Regum, Anno milleſimo, quingenteſimo, ſexageſimo octauo.

Hic præſens politicorum receſſus, Electoralium theologorum Notarius initiò legit, abſq; omni ſcitu atq; conſenſu Theologorum Ducis Saxoniæ. Iure itaq; contrà ſunt proteſtati, præſertim cum iſte receſſus politicorum, prius à Theologis vtriuſq; partis fuiſſet ratificandus, id q nunq̃ factum eſt, Ac ſunt præterea nonnulla in eo, de quibus iuſtam deliberationem habuerunt Theologi Ducis Saxonię. Promiſerunt tamen, ſeſe abſq; hoc politicorum Receſſu, iuxta Ducis Saxonici adhortationem, in hoc Colloquio ita ſe geſturos, quemadmodum Chriſtianos viros deceret.

# PRIMVM SCRIPTVM ELECTORALIVM THEOLOGORVM.

## DE IVSTIFICATIONE.

23. Octobr. Anno 1568. lectum.

I. DE articulo Iuſtificationis doctrina Eccleſiarum & Scholarum amplectentium Confeſsionem, Auguſtę exhibitam Carolo Imperatori, Anno 1530. vno ore, conſenſu & Spiritu, hęc & ſonuit hactenus, & reperitur adhuc indies à nobis, hunc in modum: Hominem in vera ad Deum conuerſione, hoc eſt, in veris & non ſimulatis doloribus & pauoribus, ortis ab agnitione iræ Dei aduerſus peccatum, accipere remiſsionem peccatorum, & iuſtificari, hoc eſt, reconciliari Deo, & acceptum à Deo, hæredem fieri vitæ æternæ, per & propter ſolum Mediatorem filium Dei, GRATIS, Non propter dignitatem aut virtutes, aut bona opera propria. Nec propter iuſticiam aut ſanctimoniam, vt aliqui loquuntur, inhærentem ſeu infuſam, ſed ſola fide ſeu fiducia Mediatoris.

II. Qui verò vſus & intellectus ſit harum vocum, Iuſticia, Gratia, Fides, Et quibus de cauſis hæc neceſſaria, ſumma & ſalutaris conſolatio, propoſita in particulis, Gratis, Sola fide, ſine operibus iuſtificamur, retinenda & propugnanda ſit, ex ijs libris ꝑſpici atq; intelligi poteſt, quos initio huius congreſſus, Nos, vt normam immotam retinere ac ſequi teſtati ſumus, quosq; nos conſtanter amplecti, iterum perſpicuè teſtamur, intelligi videlicet in hoc articulo vocabulum Iuſticiæ ſeu Iuſtificationis, non de Iuſticia, quã Paulus carnis Iuſticiam, Philoſophi diſciplinam nominant, Nec, quam nominamus Legis impletionem ſeu integram conformitatem cum Deo, quæ Paulo Rom. 10. cap. propriíſsimè eſt Iuſticia Legis: Sed eam, quæ eſt remiſsio peccatorum, & gratuita acceptatio ſeu imputatio Iuſticiæ, de qua Paulus diſputat, Rom. 3. & alibi.

III. Vocabulum quoq; gratiæ, non Pelagianorum aut Monachorũ more intelligim9, ſed ꝓpriè exponimus, de gratuita remiſsione peccatorũ, & acceptatione ꝑ miſericordiam ꝓpter Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, ſine vllis meritis noſtris, Et tamen ſimul coniunctam eſſe cum gratia,

id eſt, gratuita reconciliatione hac, donum per gratiam, hoc eſt, Conſolationem in cordibus accenſam à Spiritu ſancto, qui effunditur in corda credentium per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Rom. 5. Per hunc habemus gratiam & donum per gratiam.

IIII. Similiter & fidei appellatione intelligimus, non noticiam tantum hiſtoriæ de Chriſto, ſed eam fidem, quæ eſt aſſentiri omnibus Articulis fidei, & in his promiſsioni gratiæ & remiſsionis peccatorum, propter Chriſtum donandæ, ad quam tanquam ſummam & finem vltimum, reliqui Articuli omnes reſpiciunt ac diriguntur. Et eſt fiducia in voluntate & corde, acquieſcens in mediatore Chriſto, certò ſtatuens, propter filium nobis remittere DEVM peccata gratis, noſq; acceptare in filios & hæredes vitæ æternę.

V. Ex quo perſpicuè & irrefragabiliter ſequitur, propoſitionem hanc: Sola fide iuſtificamur, intelligendam eſſe correlatiuè, vt ſecundum Paulum firma ſit promiſsio, & totius fiduciæ certitudo, ſit in precioſo ſanguine Chriſti, ſicut Auguſtinus loquitur. Quod ipſum, inter alias cauſas retinendarum & vrgendarum Particularum Excluſiuarum: Gratis, Sola fide, ſine operibus iuſtificamur, præcipua eſt, Tum quod & hoc ipſo, debitus honos Filio Dei tribuitur, Et illuſtre legis & Euangelij diſcrimen oſtenditur, Et mentes perterrefactæ confirmantur, ne fugiant Deum, aut in perpetua dubitatione maneant, ſed accedere ad Deum, & fiducia alacri inuocare eum poſsint.

VI. Etſi enim cum fide & alias virtutes & dona Spiritus ſancti ſemper exiſtere, coniungi & lucere in conuerſis neceſſe eſt, iuxta dicta: Qui non diligit, manet in morte. Item: Qui ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Item: Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant &c. Et proinde per Particulas Excluſiuas, nequaquam excluduntur lucta in conuerſione, fructus regenerationis, & neceſsitas benè operandi: Tamen hæ ipſæ nouæ qualitates, ſeu actiones & virtutes nouę, nequaquam ſunt meritum vel cauſa effici-

ficiens, Principalis aut minus Principalis, Neq; etiam totalis vel partialis iuſticiæ coram Deo & ſalutis æternæ, Sed obedientia Chriſti propitiatoris, perpetuò manet & eſt meritum, & cauſa iuſtificationis & viuificationis.

VII. Itaq; etſi in hac vita, multum adhuc ſordium & peccatorum in nobis eſt & manet reliquum, Neq; habemus iuſticiam, quæ eſt integra legis impletio & conformitas cum Deo: Tamen certum eſt, nos coram Deo iuſtos, hoc eſt, ipſi reconciliatos & acceptos eſſe ad vitam æternam, Sola fide, per & propter Mediatorem Chriſtum, Iuxta hæc & alia diuinæ vocis teſtimonia. Rom. 5. Vnius obedientia iuſti conſtituuntur multi. Ephe. 2. Gratis ſaluati eſtis, Non ex operibus &c. Et Epheſ. 3. Per hunc habemus acceſſum ad Deum, in omni confidentia per fidem eius.

VIII. Reijcimus itaq; & damnamus diſertè omnes cum hoc Articulo pugnantes errores & corruptelas, vt Origenis, Pelagij, Monachorum, Papiſtarum, Ieſuitarum, Oſiandri, Stenckfeldij, Enthuſiaſtarum, & aliorum quorumcunq; hypocritarum, qui ſuis operibus & meritis iuſtificari coram Deo volunt.

## DE BONIS OPERIBVS.

DE bonis autem operibus, doctrina Eccleſiarum noſtrarum hæc eſt: Quando corda in ueris pauoribus & doloribus, vera ad Deum conuerſione per fidem in Chriſtum, eriguntur & conſolationem concipiunt, ſimul affirmamus, certò in corde etiam Deum præſentem eſſe, & accendere per Spiritum ſanctum veram agnitionem Dei, verum timorem Dei, veram dilectionem Dei, veram fidem & fiduciam, in omnibus periculis & ærumnis acquieſcentem in Deo, humilitatem veram, agnoſcentem propriam infirmitatem, lætitiam in Deo, ſpem, patientiam, veram inuocationem Dei, Conſtantiam in Confeſsione, ſtudium propagandæ & illuſtrandæ doctrinæ diuinitus traditæ, dilectionem proximi,

caſti-

caſtitatem, ſtudium veritatis, & aliarum virtutum, ſecundum omnia præcepta Dei.

Quo iacto tanq̃ fundamento, conſequentia irrefutabili ſequitur, Nouam obedientiam ſeu bona opera, interiora & exteriora, in omnibus verè credentibus & conuerſis ad Deum neceſſaria eſſe.

Et neceſsitatis cauſæ ꝑſpicuæ & certæ, in alijs libris Eccleſiarum noſtrarum, de quibus initio diximus, ſępè traditæ ſunt, quarum p̄cipuas ſtudio breuitatis has repetimus.

Eſſe videlicet æternum & immutabilem ordinem in Deo, vt omnes creaturæ rationales, ipſi vera obedientia ſubiectæ ſint. Et miſſum eſſe filium Dei Dominum noſtrum Ihcſum Chriſtum, hanc ipſam ob cauſam, vt ad hunc amiſſum & turbatum in nobis ordinem obediendi Deo, nos reducat & reſtituat. Neq; enim Filius Dei immenſam & horrendam iram Patris ideò ſuſtinuit, effuſo pro nobis precioſo ſanguine ſuo, vt confirmarentur furores & ſcelera hominum, Verùm propterea & miſſus & paſſus eſt, vt prorſus abolito peccato & deleta morte, reddat nobis iuſticiam & vitam æternam, vt in Iohanne dicitur, In hoc apparuit Filius Dei, vt deſtruat opera diaboli.

Præterea perſpicuum eſt & immotum iuramentum diuinum: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed vt CONVERTATVR & VIVAT. Quo teſtatur Deus perſpicuè, Neceſſarium eſſe, ne in peccatis contra conſcientiam perſeueremus. Sed vt ante diſceſſum ex hac vita mortali, per pœnitentiam redeamus & conuertamur ad Deum, vt & Paulus inquit 2. Co. 5. Superinduemur, ſi non nudi reperiemur.

Deinde manifeſta eſt & hæc neceſsitatis cauſa, quando corda ſine pœnitentia, perſeuerant in peccatis contra conſcientiam, nequaq̃ eſſe in his fidem, petentem & accipientem remiſsionem peccatorum. Neq; enim imaginandum eſt, Spiritum ſanctum eſſe in pectoribus & cordibus eiuſmodi, quæ ſine ſenſu iræ Dei, furenter ruunt in ſcelera contra conſcientiam, vt clariſsimè expreſſum eſt 1. Cor. 6.

Scorta-

Scortatores, adulteri, regnum Dei non poſsidebunt. Et Galat. 5. Manifeſta ſunt opera carnis.

Poſtremò, etſi obedientia principaliter propter gloriam Dei præſtanda eſt, non metu pœnarum: Tamen Deus ipſe, horribilium pœnarum comminationes hoc conſilio edidit, vt cogitemus & agnoſcamus voluntatem eius, Quæ eſt, vt obedientia primum ipſum intueatur, poſtea vt pœnas vitemus. Affirmat enim, ſe non delectari miſerabili exitio noſtro.

De cæteris verò in hac doctrinæ parte quæſtionibus vſitatis, Quomodo ſcilicet in tanta infirmitate miſerrimæ & horribiliter deprauatæ naturæ noſtræ, & in tot ac tantis impedimentis Diabolorum & impiorum hominum, obedientia noua poſsibibilis ſit, & Deo placeat? Cum in harum Regionum Eccleſijs nulla ſit controuerſia, declaratione prolixiori non exiſtimamus opus eſſe.

Quod reſtat igitur, expreſsè reijcimus & damnamus, tum eos, qui propriorum operum meritis iuſticiam & ſalutem æternam quærunt, Quales olim fuerunt Phariſæi, Pelagiani, Monachi, Et hodie ſunt Pontificium agmen, Ieſuitarum, & aliorum hypocritarum numeroſi exercitus: Tum eos quoq;, qui doctrinam de gratuita remiſsione peccatorum, conuertunt in turpiſsimam licentiam carnis, & malitiam diabolicam, quam Epiſtola Iudæ nominat ἀσέλγειαν, vt Antinomos noſtri temporis, fanaticos Anabaptiſtas, furioſos Libertinos, & horum ſimiles, diuinæ Legis hoſtes & oppugnatores pertinaces, quorum aſsiduus vlulatus eſt, Nouam obedientiam non eſſe neceſſariam, nec debitum. Quiq; tollunt diſcrimen peccati regnantis, contra Regulas has firmiſsimas & immotas: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam. Item: Eſto fidelis vſq; ad mortem &c.

# PRIMVM SCRIPTVM DVCIS SAXONIAE THEOLOGORVM.

# DE IVSTIFICATIONE ET BONIS OPERIBVS.

25. Octobr. lectum vſq; ad Hypotheſes. Nam cum Theologi Electorales nollent audire Hypotheſes, die demum 26. Octobr. Hypotheſes publicè lectæ, ac totum ſcriptum eſt exhibitum.

## THESES.

QVod initio proteſtati ſumus, id nunc ſeriò & clara voce repetimus, Nos toto pectore amplecti verbum Dei, in Prophetarum & Apoſtolorum monumentis compræhenſum, tria Symbola, Apoſtolicum, Nicenum, Athanaſianum, Confeſsionem AVGVSTAE Anno Domini 1530. Imperatori Carolo V. exhibitam, & Apologiam eiuſdem tunc conſcriptam, Schmalcaldicos Articulos, & ſcripta Lutheri: ac damnare omnes ſententias, cum hac norma pugnantes.

Non igitur nouam Confeſsionem gignimus, ſed in veteri perſiſtimus, atq; eandem doctrinam, ſimpliciter & bona fide repetimus.

De Iuſtificatione itaq;, ſecundum Normam à nobis poſitam, docemus Deum eſſe, qui iuſtificat, Rom. 8.

Et eſſe iuſticiam hominis peccatoris coram Deo, ipſam paſsionem & totam obedientiam Chriſti, ſeu Legis impletionem, à Chriſto perſectiſsimè loco generis humani præſtitam, quæ gratis donatur & imputatur credenti in eum, Matth. 5. Roma. 3. 4. 8.

Hinc imputatiua iuſticia dicitur, & remiſsio peccatorum.

rum. Præclarè enim inquit Paulus, Ei autem, qui non operatur, Credit autem in eum, qui iuſtificat impium: imputatur fides eius ad iuſticiam, Rom. 4.

Item, Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, Pſal. 32. Lutherus rectè eam vocat paſsiuam iuſticiam, & diſcernit ab actiua, ſcilicet reſpectu noſtri.

Statuimus etiam, hanc propoſitionem eſſe immotam, SOLA FIDE IVSTIFICAMVR.

Et duo eſſe fundamenta ſeu baſes fidei, nempe Miſericordiam Dei gratuitam, Verbo promiſſam, & meritum Chriſti, Ioh. cap. 3.

Hac igitur iuſticia per ſanguinem Chriſti parta, & nobis per fidem applicata, credimus, nos peccatores iuſtos coram Deo cenſeri, habere propitium Deum, & eſſe hæredes vitæ æternæ.

Docemus & de ordine Conuerſionis, Deum per Verbum & Sacramēta, homines peccatores conuertere, & voce quidem Legis arguere peccata, & mortificare nos, Voce autem Euangelij, applicare remiſsionem peccatorum gratuitam, propter Chriſtum.

Organon autem, quo remiſsionem peccatorum apprehendimus, eſſe SOLAM FIDEM, quæ eſt donum Dei, & nullum bonum opus, ſeu meritum hominis.

Docemus de effectu huius iuſtificationis, ꝙ Deus per fidem inhabitet corda noſtra, quòd detur Spiritus ſanctus, quòd cor gaudio perfundatur, & ſequatur noua obedientia.

De Bonis operibus docemus, quòd iuxta dictum Auguſtini, Bona Opera non præcedant iuſtificandum, ſed ſequantur iuſtificatum, & quòd à iuſticia imputata ſint diſcernenda, ſicut Arbor & fructus, Cauſa & effectus. Ad eum modum & Lutherus loquitur, Iuſtus facit bona opera, ſed bona opera non faciunt iuſtum.

Sunt igitur bona opera neceſſaria, ratione mandati diuini, ratione bonæ arboris, quæ bonum fructum ꝓferre debet, ratione glorificationis Dei, Matth. 5. Et quia huius & futuræ vitæ præmia habent, & ne peccatis contra

conſcientiam, iram Dei incurramus, & Dei dona effundantur. Nam vbi FIDES vera eſt, ibi veluti arbor bona fructificat, hoc eſt, bonis operibus, quæ fructus ſunt ſpiritus, ad Galat. 5. Seſe exerit & declarat. Mali autem fructus argumento ſunt, Fidem euanuiſſe.

Bona autem opera vocamus, quæ in Decalogo ſunt præſcripta, & paſsim in ſacris literis explicata, tum interiora tum exteriora.

Sunt igitur opera bona, opera mandata à Deo, quæ fiunt in Fide Chriſti, vt Deus glorificetur, & proximo ſeruiatur.

Sed iuſtificatus & renatus, non poteſt legem Dei implere, in hac quidem vita, ſuis operibus.

Sunt igitur & manent bona iuſtorum opera imperfecta, donec hanc temporalem vitam incolunt.

Placent autem & ſunt bona, FIDE in Chriſtũ, iuxta dictum, 1. Pet. 2. Offerentes ſpirituales hoſtias, acceptas Deo per Ieſum Chriſtum.

Nec dubium eſt, pietatem (quo quidem vocabulo, omnia opera primæ & ſecundæ tabulæ generaliter, hoc in loco comprehendi ſentimus) ad omnia eſſe vtilem, & habere promiſsiones huius & futuræ vitæ. 1. Timot. 4.

Hanc doctrinam ſtatuimus eſſe genuinam ſacrarum literarum, Confeſsionis Auguſtanæ, & Lutheri ſcriptorum, nec eam in dubium vocamus, nec vocari permittimus.

## ANTITHESES.

AB hac vera & immota doctrina, diſcrepare ſtatuimus ſequentia dogmata, quæ reijcimus.

1. Hominem poſſe legem Dei implere, eaq; ratione coram Deo, propria ſua obedientia iuſtificari. Nam illuſtre dictum eſt, Quod legi erat impoſsibile, quia infirmabatur per carnem &c. Rom. 8.

2. Primo quidem actu, hominem gratis iuſtificari, ſed poſt acceptam ſemel per Chriſtum iuſtitiam, operibus ſuis

poſse

poſſe iuſtitiam comparare vel abſoluere. Nam vnica Chriſti iuſtitia, iuſti ſumus. Rom. 5.

3. GRATIS & operibus ſimul, ſeu iuſtitia imputatiua & inchoata, ſeu noua obedientia ſimul, nos iuſtos eſſe coram Deo, ſeu fide formata charitate, nos iuſtificari coram Deo, hoc eſt, fide & operibus ſimul. Sed Paulus inquit, Si ex operibus iuſtitia eſt, fruſtra Chriſtus mortuus eſt. Galat. 2. Item. 5. Excidiſtis à gratia, & Chriſtus vobis ocioſus eſt, qui iuſtificamini per legem.

4. Præcipuè nos fide iuſtificari. Nam vox illa PRAECIPVE, in omnibus linguis comparationem complectitur, ex qua ſequitur, Ergo & bona opera coram Deo iuſtificant, ſi non Præcipuè, certè aliqua tamen ratione, vel ex parte.

5. Iuſtitiam imputatiuam, quam ſola fide amplectimur, eſſe in hac vita imperfectam, nec habere eam nos in re ſed in ſpe. Sed Paulus inquit, Iuſtificati fide pacem habemus. Rom. 5.

6. Iuſtificari quidem nos gratis ſola fide, ſed ad ſalutem eſſe bona opera neceſſaria: Verum Paulus contra ait, Gratia ſaluati eſtis, idq́; non ex vobis, Dei donum eſt. Ephe. 2.

7. Bona opera eſſe partem iuſtitiæ noſtræ, qua coram Deo Iuſtificemur, ſed Paulus omnia noſtra opera, à iuſtitia coram Deo, qua habemus remiſſionem peccatorum, excludit, idq́; propter certitudinem promiſſionis, & conſolationis conſcientiæ, perterrefactæ cognitione peccatorum. Rom. 4. Ideo ex fide gratis.

8. Fide & Confeſſione apprehendi & applicari iuſtitiam & ſalutem. Sed ſcriptura tantum fidei, hoc officij adſcribit. Ioh. 3. Rom. 3.

9. Non pugnandum de voce Sola, in propoſitione, SOLA fide Iuſtificamur, vbi cum aduerſarijs Euangelicæ veritatis, de ipſo Iuſtificationis Articulo agitur. Atqui in hac voce, cardo controuerſiæ conſiſtit, & ſacra ſcriptura habet vocabula, ἐὰν μὴ, tantum, ſine lege, ſine operibus, ſine

legis operibus, gratis, Vt & in Auguſtana Confeſsione citatur Ambroſius. Hoc conſtitutum eſt à Deo, vt qui credit in Chriſtum, ſaluus ſit, ſine opere, Sola fide, gratis accipiens remiſsionem peccatorum.

10. Eſſentiali Dei iuſtitia nos coram Deo Iuſtificari, quæ efficiat nos benè operari. Sed Paulus docet, Obedientia vnius Chriſti, nos coram Deo iuſtos reputari. Rom. 4. 5.

11. Reijcimus & commentum de merito congrui & condigni.

12. Reijcimus & iſta dogmata, Bona opera non eſſe neceſſaria. Nam Paulus inquit, Debitores ſumus. Rom. 8.

13. Chriſtianum facientem quicquid velit: Tamen ſaluari. Sed Paulus inquit, Talia facientes, Regnum Dei non poſsidebunt. Galat. 5.

14. Bona opera proprio arbitrio, ſeu bona deuotione deligenda eſſe ad cultum Dei. Sed Chriſtus inquit, Fruſtra me colunt mandatis hominum. Matth. 15.

15. Hominem renatum & Iuſtificatum, Deo poſſe reddere, quod ſuum eſt, & hominibus, quod ipſis debetur. Sed Dauid inquit: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, &c.

16. Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria, ita quidem, vt impoſsibile ſit, abſq; bonis operibus ſaluari: Et abſq; bonis operibus non ſit vnquam ſaluatus quiſquam. Nam ſcriptura diſertè inquit, Non ex operibus, Non ex lege, Non ex operibus legis. Cauſa firmiſsima extat, Rom. 4. Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſsio. Incerta igitur eſt promiſsio, ſi impoſsibile eſt, abſq; bonis operibus ſaluari quenquam.

17. Bona opera retinere ſalutem & Iuſtitiam. Nam potentia Dei per fidem cuſtodimur. 1. Pet. 1.

18. Pro bonis operibus dari vitam æternam, vt præmium & compenſationem. Sed Chriſtus inquit, Qui credit, habet vitam æternam. Item, Donum autem Dei vita æterna per dominum noſtrum ieſum Chriſtum, Rom. 6.

19. Con-

19. Contritionem, fidem & nouam obedientiam eſſe neceſſariam ad ſalutem. Sunt enim cauſæ & effectus diſcernenda. Deinde vnicum eſt organum apprehendendi ſalutem & retinendi eam, nempe fides.

Has Antitheſes omnes, iudicamus cum verbo Dei, Confeſsione Auguſtana & ſcriptis Lutheri ex diametro pugnare. Nec de omnibus in præſentia collationem inſtituimus, Sed de illis duntaxat, quæ in Hypotheſibus ſequuntur.

# HYPOTHESES.

NVnc igitur Deo gubernante, ſine ambitione, odio, placidè & modeſtè planè & dilucidè indicabimus, vt iuſsi ſumus, quibus in rebus, nos iudicemus, à verbo Dei, Confeſsione Auguſtana, eius denique Apologia, & ſcriptis Lutheri, quoſdam ex aduerſa parte deuiaſſe, Idque ex ſcriptis ipſorum ad oculũ demonſtrabimus, non vt augeamus rixas, aut inſultemus lapſis, Sed vt oſtenſis peccatis, ipſos in viam regiam & ad pœnitentiam, Deo benedicente, reuocemus. Non enim pugnamus de honoribus, aut potentia cum Dominis Collocutoribus, Sed de veritate cœleſti, & ſalutari ædificatione Eccleſiæ Chriſti.

Dicimus igitur, haſce corruptelas poſt obitum Lutheri, in Eccleſiam Dei ſparſas eſſe publicis ſcriptis.

I.

Imputatione & inchoatione ſimul, nos coram Deo Iuſtificari.

Sic expreſſè loquitur Maior ad. Rom. 10. fol. 56. Quæ in hac vita eſt Saluificatio, conſtat Remiſsione peccatorum, Imputatione Iuſtitiæ, Donatione & renouatione Spiritus ſancti. Hom. 2. Ternione. G. Y. 4. In Serm. De Conuerſione Pauli. Salus in hac vita, eſt Remiſsio peccatorum & Inchoata renouatio ad imaginem Dei.

Sed hæc corruptela, pugnat cum verbo Dei. Nam

Paulus

Paulus clariſsimis verbis aſſerit, Beatitudinem hominis eſſe, cui Deus imputat iuſticiam ſine operibus, Rom. 4. Item, Chriſtus diſcernit cauſam & effectus. Bona arbor, inquit, profert bonos fructus. Vrgetur præterea dictio Gratis à Paulo, vt ſuus honos Chriſto tribuatur, & conſcientiæ habeant firmam, in ſummis terroribus & luctis conſolationem.

Pugnat deinde cum Auguſtana Confeſsione, Artic. 6.

Pugnat cum ſcriptis Lutheri. Nam is inquit, Tomo 1. Vittenb. fol. 121. Articulus de iuſticia Chriſtiana eſt, nos iuſtificari & ſaluari fide in Chriſtum ſine operibus, etiam ipſa renouatione, non quòd ea non ſequatur, vel ſequi debeat, ſed ne Articulo Iuſtificationis immiſceatur.

II.

Præcipuè nos fide ſaluari & iuſtificari.

Hæc corruptela in actis Synodicis ponitur, V 2. his verbis: Quaſi verò homo non ſit præcipuè iuſtus & acceptus coram Deo, fide propter Mediatorem.

Pugnat autem iſta corruptela cum verbo Dei, vt, Perditio tua ex te Iſrael, tantum in me auxilium tuum, Oſeæ 13. Palàm autem eſt, has voces, TANTVM & præcipuè, nequaquam ſignificatione cõuenire. Nam Aduerbium PRAECIPVE, comparationẽ ſignificat, & aliquid relinquit. Sed TANTVM, adimit omnia & vni aſcribit. Sic Paulus inquit, Sine operibus nos iuſtificari. Nuſquam verò inquit, Præcipuè nos fide iuſtificari, minus verò præcipuè, per opera. Imò opinionem, quòd opera ſint neceſſaria ad ſalutem, ait, delere beneficium Chriſti. Galat. 2. & tollere fidei certitudinem. Rom. 4.

Pugnat cum Auguſtana Confeſsione, quæ tuetur hanc ſententiam, Sola fide iuſtificamur, Articulo 6.

Pugnat cum ſcriptis Lutheri Tomo 1. Ienen. fol. 565. Sola fide in Chriſtum, olim promiſſum, nunc exhibitum, tota Eccleſia ab initio mundi vſque in finem iuſtificatur. Sic ſola fide, vt neque ratio, neque Lex, neque plenitudo ipſa Legis,

quæ

quæ dicitur charitas,quicq; faciant ad iuſtificationem. Fides enim ante ſpem & charitatem,SOLA accipit remiſsionem peccatorum, propter ſolum Chriſtum. Item ad Gala. 2.cap. fol. 47. Tomo 4. Ienen. Sola fides agnum Dei, qui tollit peccata mundi,apprehendit, Non charitas,quæ quidem fidem ſequi debet, ſed vt gratitudo quædam.

Quare victoria peccati & mortis, ſalus & vita æterna, non contingunt per Legem, non per opera Legis, non per vires liberi arbitrij,aut noſtram voluntatem,ſed per ſolum Ieſum Chriſtum. Ergò ſola fides hoc apprehendens,iuſtificat. A ſufficiente diuiſione & inductione. Victoria peccati & mortis,eſt in ſolo Ieſu Chriſto. Ergò non eſt in operibus Legis , nec in voluntate noſtra &c. Ibi libenter patiemur nos vocari Solarios ab aduerſarijs , qui de hac Pauli diſputatione nihil intelligunt.

## III.

Bona opera ad ſalutem neceſſaria eſſe.

Hęc Corruptela extat in Actis ſynodicis fol.OO4. Veriſsimum eſt, has virtutes,fidem, dilectionem,ſpem & alias, ad ſalutem neceſſarias eſſe. Item, Propoſitio veriſsima eſt , Neminem ſine dilectione & operibus bonis ſaluari, FF2.

Maior autem iſta dogmata clarius extulit in lib. contra AmsdorffiumAnno 1552. C1.Nam coniungit iſtas tres Propoſitiones : Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem: Nemo vnq; ſine bonis operibus eſt ſaluatus: Impoſsibile eſt abſq; bonis operibus ſaluari. Item in ſermone de Conuerſione Pauli, locis innumeris idem aſſerit atq; inculcat. Item in explicatione Symbol,19.contione.

Hanc doctrinam ait Maior,ſe per omnem vitam ſuam profeſſum eſſe , & deinceps per omnem vitam traditurum, & accenſus ingenti zelo,ait,anathema eſſe, qui non ſic doceat.In Repetitione vltima inquit, Se in certamine iſta aſſeruiſſe,& hæc omnia conſentanea eſſe Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis. Philippus Melanthon Dominica 4. poſt

Trinitatis inquit, Sciamus oportere in ſaluandis exiſtere, inchoatam obedientiam, nec ſine ea poſſe homines ſaluari.

Item, D. Aleſius in diſputatione de neceſsitate & merito bonorum operum, Lipſiæ excuſa & approbata, Anno 1560. B. 8. Manifeſtum eſt, ſi ſimpliciter & ſine ſophiſtica loqui volumus, vt Chriſtus & Apoſtoli locuti ſunt, omnino fateri oportet, Bona opera eſſe ad ſalutem neceſsaria.

Hæc corruptela, expreſſè pugnat cum verbo Dei. Nam Paulus aſſerit, Abraham non Iuſtificatum bonis ſuis operibus coram Deo: Item, Ei, qui non operatur, reputari fidem ad Iuſtitiam. Rom. 4. Item, Non ſaluari nos ex operibus, Ephe. 2.

Eſtq́ illa etiam Antitheſis obſeruanda.

Maior inquit, Impoſsibile eſſe, abſq; bonis operibus ſaluari: Sed Paulus contra aſſeuerat, impoſsibile eſſe operibus ſaluari. Roma 8. Quod impoſsibile erat legi, &c.

Item, Maior inquit, Nemo vnquàm ſine bonis operibus ſaluatus eſt. Sed Paulus inquit. Ex operibus legis non Iuſtificatur omnis homo. Roma 3. Vter igitur iſtorum eſt veritatem profeſsus?

Pugnat cum Auguſtana Confeſsione in 6. Articulo.

Pugnat cum ſcriptis & diſputationibus Lutheri: Nam is expreſſè ait, Pſeudoapoſtolos ſic docuiſſe, Bona opera eſſe neceſſaria ad ſalutem. In commen: ſuper Galat: cap. 1. fol. 20. Nam Pſeudoapoſtoli docuerunt, præter fidem in Chriſtum, opera legis diuinæ neceſsaria eſſe ad ſalutem. Item, De libertate Chriſtiana, fol. 7. Chriſtianus homo nullis operibus ad hoc indiget, vt iuſtus & ſaluus ſit, Sed ſola fides hæc omnia largitur abunde: Quod ſi ſic deſiperet, vt per vllum opus bonum præſumeret, iuſtus, liber, ſaluus, Chriſtianus fieri, ſtatim amitteret fidem cum omnibus bonis: Quæ ſtultitia pulchrè figurata eſt in fabula illa, vbi canis in aqua currens, & carnem veram in ore geſtans, deceptus vmbra carnis in aqua apparentis, dum eandem aperto rictu petit, veram carnem cum imagine perdit.

Ibidem, Cum opera neminem Iuſtificent, & hominem

opor-

oporteat eſſe iuſtum, antequam operetur bonum, manifeſtiſsimum eſt, Solam fidem eſſe, quæ ex mera Dei miſericordia, per Chriſtum in verbo eius, dignè & ſufficienter, iuſtificet & ſaluet, & nullo opere, nulla lege, Chriſtiano homini opus eſſe ad ſalutem, cum per fidem liber ſit ab omni lege, & ex mera libertate omnia gratuito faciat, quæcunque facit, nihil quærens aut commodi aut ſalutis (Cum iam ſatur & ſaluus ſit gratia Dei ex fide ſua) ſed ſolum beneplacitum Dei.

Nota inſuper hiſtoria eſt, quod Lutherus iſtas flammas in Eccleſia VVitenbergenſi, ſub ipſis initijs Euangelij exardeſcentes, vt ex Cordati & aliorũ quorundam actionibus apparet, non tantum priuatim: Sed etiam publica diſputatione acerrimè extinxerit.

In Diſputatione, ſolutione Lutheri 3. Argumenti contra primam ꝑpoſitionem, Illa propoſitio non eſt ferenda, Quòd hoc, quod ſit neceſsarium: Statim ſit cauſa, vel quod neceſsarium ſit ad ſalutem. Ibidem, paulo poſt. Non poſſumus nec volumus concedere, aut amplius admittere, quod lex, aut vlla alia res in nobis, ſit neceſſaria ad Iuſtificationem vel ſalutem.

Eſt & ille neruus rerum non prætereundus.

Paulus ait, Eam ipſam ob cauſam ex fide gratis, peccatorem Iuſtificari, vt promiſsio gratiæ certa ſit, cordi peccatis conſternato. Res igitur manifeſtiſsima eſt, conſcientiam peccatis territam, non poſſe de ſalute ſua certam eſſe, ſi vſque adeò bona noſtra operà ſunt neceſſaria ad ſalutem, vt impoſsibile ſit, abſque bonis operibus nos ſaluari.

Equidem dubitationem Pontificiam rectè taxamus. Sed iſtæ corruptelæ materiam dubitationis & deſperationis præſentiſsimam exhibent.

Reijcimus etiam declarationes Maioris & aliorum concinnas, quia propoſitiones ipſæ per ſe falſæ ſunt, & quia omnes declarationes ſunt violentæ, alienæ ab iſtis propoſitionibus papiſticis, & partim etiam per ſe impiæ.

Digna eſt vox Lutheri Tom. 1. VVitenberg. Lubrica eſt

oratio & vana, ſic pronunciare, fidem quidem operibus & meritis niti non debere, ſed tamen neceſse eſſe, habere bona opera tanquam neceſſaria ad ſalutem. Hoc totum nihil eſt. Si enim ſunt neceſsaria, ſalus ſine ipſis venire non poteſt. Et ergo non ſola fide ſaluamur: Sed hoc falſum eſt, & vniuerſa ſcriptura diſsentit.

Item, Tomo. 4. Ienenſi, fol. 64. Tanta enim eſt efficatia illuſionis Sathanicę, in illis, qui ita deluſi ſunt, vt iactent & iurent, ſe certiſsimam veritatem habere, tantum abeſt, vt fateantur ſe errare, & vt maximè obruamus & conuincamus quoſdam, præſertim ſectarum authores ſcripturis: Tamen nihil efficimus, quia ſtatim in promptu habent ſuas gloſsas, quibus ſcripturas eludunt. Itaq; monitis noſtris non emendantur, ſed plus indureſcunt. Nunquam autem credidiſsem, niſi hodie experientia hoc diſcerem, tantam eſſe potentiam Diaboli, quòd poſſet facere mendacium tam veriſimile.

Nec eſt obſcurum, Pontificios in concilio Tridentino, Lindanum præterea, & alios Papiſticos ſcriptores, iſtas præſtigias verborum & rerum, agnouiſſe pro ſuis dogmatibus, deq; relapſu quorundam ad ipſos, bonam ſpem concepiſſe. Sed verbum Dei, iubet nos exire ab Antichriſto, non ad eum regredi. Apocal. 18.

Ergo iſtorum dogmatum authores, á verbo Dei, Auguſtana Confeſsione, & ſcriptis Lutheri, ad Antichriſtum Romanum deſciuerunt.

IIII.

*Bona opera ſalutem & iuſtitiam retinere.*

Hæc corruptela diſertè extat in libro de Conuerſione Pauli B. 3. Bona opera ſunt tibi ad ſalutem non conſequendam, ſed retinendam neceſsaria. Item in ſermone, ſuper Ecce agnus, &c. E. 8. Opera bona ſunt tibi, non quidem ad conſequendam ſalutem, Sed ad eandē retinendam, & non iterum amittendã, ſum̃opere neceſſaria. Item. F. 1. fac. 2. §. 2.

Selneccerus inquit in Pædagogia, Pag. 423. De hominibus autem renatis, in Eccleſia rectè dici ſolet, Ipſorum

bona

bona opera eſſe neceſsaria ad ſalutem,non tantum teſtificandam,ſed etiam retinendam.

Hæc corruptela pugnat cum verbo Dei, quia Petrus diſertè inquit,Qui potentia Dei cuſtodimini per fidem ad ſalutem,1.Pet.1. Item,Paulus inquit.2. Corinth.1. Qui confirmat nos vobiſcum in Chriſto. Item, Nam fide ſtatis.

Vnicum enim eſt organon , tum apprehendendi, tum retinendi ſalutem & Iuſtitiam.

Pugnat cum Auguſtana Confeſsione & Apologia, quę tantum affirmat, Nos fide Iuſtificari,& fide placere Deo.

Pugnat cum libris Lutheri.Nam is non vtitur tali phraſi,& conſtantiſsimè docet, vt initiò ſic etiam in progreſſu, & in fine,ſola fide in Chriſtum nos iuſtificari. Teſtimonium quidem præbent boni fructus de bona arbore:Sed tamen fructus non retinent arborem. Verum arbor gignit & retinet fructus;id quod omnes ſano cerebro præditi ſua ſponte agnoſcunt.

Tomo.4.Ienen.fol.404.Pſal.51.oſtendit, Non eſſe noſtri operis,aut virium noſtrarum,conſeruare iſta dona. Et Paulo poſt.Sic coniungenda ſunt hæc duo,vt per Spiritum ſanctum ſeruemur ab omnibus inquinamentis , Interius & exterius,Spiritus & carnis.Item præclarè Lutherus in cōment: ad Galat. Cap.1. inquit , Sicut per verbum Deus primum donat fidem:Ita deinceps per verbum exercet , auget,confirmat & perficit eam.

Adijcimus & hoc, Si bona opera noſtra, retinent ſalutem,tum ſalus noſtra fit incerta,quia bona opera iuſtorum etiam ſunt imbecillia,Id quod ſacræ literæ & quotidianus rerum vſus teſtantur.

V.

Non pugnandum eſſe de Particula SOLA,in hac propoſitione,SOLA fide Iuſtificamur, & quidem contra Antichriſtum reuelatum.

Hæc corruptela extat in Actis Synodicis.Non pugnamus de particula Sola,inquiunt.

Sed pugnat hæc corruptela cum verbo Dei,quod inquit, TANTVM per fidē,Galat.2. Item, Gratis,ſine operibus,

ribus, Et rectè Lutherus vertit dictum, Rom. 3. So halten wir es nun/das der Menſch gerecht werde / ohne des Geſetzes werck/ ALLEINE durch den Glauben. Nec ſine cauſa illud ALLEINE adiectum eſt.

Eſtq́ꝫ cardo articuli de iuſtificatione hominis coram Deo, Sola fide nos iuſtificari. Namq́ꝫ ea in re, fundamentum conſolationis noſtræ conſiſtit.

Pugnat cum Auguſtanæ Confeſsionis Apológia, vbi peculiaris titulus eſt, de Sóla fide iuſtificante, & colliguntur teſtimonia ex ſcriptura & Patribus.

Pugnat cum ſcriptis Lutheri. Nam is ſic inquit ad Gal. cap. 2. fol. 47. Concedimus, docendum quoq́ꝫ eſſe de Bonis Operibus & charitate, ſed ſuo tempore & loco, quando ſcilicet Quæſtio eſt de operibus, extra hunc capitalem articulum. Hic autem ſtatus cauſæ eſt, per quid iuſtificemur & vitam æternam conſequamur? Hic reſpondemus cum Paulo, Sola fide in Chriſtum nos pronunciari iuſtos, non operibus Legis, aut charitate. Non quod Opera & charitatem reijciamus, vt aduerſarij nos accuſant, ſed ex ſtatu præſentis cauſæ, non ſinemus nos dimoueri, id quod Sathan quærit. Cum igitur iam verſemur in loco communi de Iuſtificatione: & reijcimus & damnamus opera. Is enim locus, nequaq́ꝫ admittit diſputationem de bonis Operibus. Abſcindimus igitur in hoc propoſito ſimpliciter, omnes Leges, & omnia Opera Legis.

Item Galat. cap. 4. fol. 120. Sola fide iuſtificamur, quia cum hoc duellum geſtum eſt, inter Legem & Chriſtum, nulla prorſus opera aut merita noſtra interuenerunt, Sed ſolus Chriſtus ibi fuit, qui induta perſona noſtra, ſubiecit ſe Legi. Quare credentes liberi ſumus à Lege per Chriſtum, qui de ea triumphauit per ſemetipſum. Itaq́ꝫ hic glorioſus triumphus, per Chriſtum nobis partus, nullis Operibus, Sed ſola fide appræhenditur. Ergò ſola fides iuſtificat.

Ergò hac in parte, à Verbo Dei & Auguſtana Confeſſione, & ſcriptis Lutheri deuiarunt Authores.

VI.

Diſcri-

Diſcrimen eſſe inter Iuſticiam & ſalutem.

Hanc Corruptelam Maior ponit in libro de Conuerſione Pauli, quaſi neceſſaria ſint bona opera ad ſalutem, ſed non ad iuſticiam.

Hæc Corruptela pugnat cum Verbo Dei, quia æquipollentes ſunt propoſitiones, Gratia iuſtificamur, Rom. 3. Et, Gratia ſaluamur, Eph. 2.

Pugnat cum Auguſtana Confeſsione, quæ iſta vocabula non diſcernit.

Pugnat cum ſcriptis Lutheri, qui Iuſticiam & ſalutem in articulo Iuſtificationis peccatoris coram Deo coniungit, Imò ipſe Maior, ſui quaſi oblitus, in latinis & germanicis ſuis ſcriptis, indifferenter iſtis vocabulis, iuſticiæ & ſalutis, vtitur.

## VII.

Iuſticiam Chriſtianorum, qua coram Deo iuſti ſunt in hac vita imperfectam eſſe.

Hanc Corruptelam Maior ponit Homil: parte 2. fol. 56. Iuſticia igitur & ſalus, quæ in hac vita ex ſola fide eſt, excluſis omnium operum meritis, eſt iuſticia & ſalus imputata, inchoata, abſcondita, reuelanda, imperfecta, nondum apprehenſa.

Hæc Corruptela pugnat cum Verbo Dei, Rom. 10. Chriſtus eſt perfectio Legis, ad iuſtificationem omni credenti. Item, Reſurrexit propter iuſticiam noſtram, Ro. 4. Item, Per vnius iuſticiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ, Rom. 5. Item, in Chriſto ſumus conſummati.

Pugnat cum Auguſtana Confeſsione, quæ aſſerit, Nos fide iuſtificari.

Pugnat cum ſcriptis Lutheri. Gala. ca. 5. fol. 155. Tu non debes iudicare ſecundum ſenſum peccati, q; perterrefacit & conturbat te: Sed ſecundum promiſsionem & doctrinam fidei, qua promittitur tibi Chriſtus, qui eſt perfecta & æterna Iuſticia tua. Item, Gala. ca. 5. fol. 170. Nos verò certò ſtatuere debemus, noſtram capitalem, rotundam, & perfectam Iuſticiam, eſſe Chriſtum.

## VIII.

### Pro bonis operibus dari vitam æternam.

Hæc Corruptela extat in ſermone de conuerſione Pauli C 1. Hinc manifeſtum eſt, Bona opera non ſolum hic in terris, ſed etiam in cœlis coram Deo eſſe neceſſaria, vt pro ijs glorioſum præmium, & compenſationem æternæ vitæ & ſalutis accipiamus, Et temporales & æternas pœnas euitemus.

Sed hæc corruptela pugnat cum verbo Dei. Nam Chriſtus inquit, Ego do vitam æternam, Ioh. 10. Item, Qui credit in me, habet vitam æternam, Ioh. 3. Paulus inquit, Non ex operibus iuſticiæ, quæ fecimus nos, Sed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit, Titum 3. Item, Vita æterna donum Dei eſt, Rom. 6.

Pugnat cum Auguſtana Confeſsione, & eius Apologia, quæ iſtis erroribus totum locum de Iuſtificatione opponit.

Pugnat cum perpetua ſententia Lutheri, id quod manifeſtiſsimum eſt.

Ergò in hac etiam parte, à verbo Dei, Confeſsione Auguſtana, & ſcriptis Lutheri deuiatum eſt.

## IX.

### Fide & Confeſsione, homines apprehendere ſalutem & Iuſtificationem.

Hanc corruptelam, Maior ponit in diſpoſitione, ad Romanos: Supra, inquit, docuimus, quomodo beneficia filij Dei nobis ſint applicanda, Fide nempe & Confeſsione.

Sed hæc Corruptela pugnat cum Verbo Dei. Nam Chriſtus non ponit aliud medium apprehendendi ſalutem, quàm fidem. Ioh. 3. Qui credit in me, habet vitam æternam, Qui verò non credit, non habet vitam æternam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

Cæterum Confeſsio eſt fidei fructus, vt Dauid inquit, Credidi, propter quod locutus ſum.

Confeſsio Auguſtana articulo 6. inquit: Remiſsio peccatorum & Iuſtificatio fide apprehenditur. In Apologia,

Prom.ſ.

Promiſsio non poteſt accipi niſi fide. Item, Promiſsio offert nobis oppreſsis peccato & morte, Gratis reconciliationem propter Chriſtum, quæ accipitur non operibus, ſed ſola fide.

Lutherus etiam, Sola fide nos iuſtificari, aſſerit, id quod ex plurimis libris demonſtrari poteſt. Ergò in hac Corruptela à Verbo Dei, Confeſsione Auguſtana, & Lutheri ſcriptis eſt deuiatum. Neq; verò eam illuſionem admittimus, quòd multa bona ſimul dixerint, & interdum rectam ſententiam inſeruerint. Nam falſa dogmata non decet cum veritate diuina miſcere, ac nullus hæreticus vnquam tam fuit impudens, quin ex Verbo Dei aliquem ſibi fucum quæſierit. Item notum eſt dictum, Modicum fermenti totam maſſam corrumpit.

Iſtas igitur corruptelas ſacroſanctæ doctrinæ, diuinitus mundo per organon ſalutare Doctorem Martinum Lutherum è tenebris Pontificijs erutæ & illuſtratæ (vt multas alias breuitatis gratia prætereamus) Maior & alij nonnulli, non modo priuatim, ſed publicè ſcriptis plurimis, ſingulari peruicacia, contra plurimorum piorum admonitiones, maximo cum ſcandalo & damno totius Eccleſiæ Chriſti, defenderunt. Et omnes admonitores, quantumuis lenes & modeſtos, ſuperbè & horribiliter, conuitijs, maledictis, obtrectationibus conſpuerunt.

Imò non ſolum initio quadam imbecillitate humana, iſtos errores ſcriptis inſeruerũt, Sed hodie quoq; palliant. Sic Maior nunquam damnauit aut reuocauit ſuas impias propoſitiones: ſed Gloſsis & tranſpoſitione ſtatus colorare potius voluit. Inſuper in penultima Confeſsione, reiecit lectorẽ ad ſuum illum de Conuerſione Pauli librum, qui plenus eſt innumeris præſtigijs, ad impia illa dogmata pingenda, tum ab ipſo, tum ab alijs quibuſdam compilatus & comportatus.

Studioſi ex aduerſariorum officina prodeuntes, impudentiſsimè iſta dogmata, in gratiam ſuorum doctorum tutantur, & horribiles errores ſuperſtruere nituntur. Qua-

lia enim ſemina iaciuntûr, talia enaſcuntur frumenta, vt vulgo dici ſolet.

Addimus & hoc, Eiuſmodi dogmata in ipſas Poſtillas, à Maiore inſerta eſſe, vafris & callidis verbis, vt incautiores concionatores doceret, quomodo ſuum errorem tenerae & imperitae multitudini inſtillarent.

Efficit igitur ipſum Iſrael peccare, ad longam vſq; poſteritatem, ſi tamen mundus diu duraturus eſt.

Qui igitur ſeria pietate afficiuntur, nequaquam nobis vitio vertent, quod ratione mandati diuini, ratione miniſterij noſtri, & ratione Eccleſiæ Dei, perſpicuè & grauiter, iuxta Normam verbi diuini, Confeſsionis Auguſtanæ, & librorum Lutheri, eiuſmodi errores, nunquam ab autoribus agnitos & reuocatos, indicamus & repræhendimus.

Si qui autem volunt ſordeſcere, permittimus eos adhuc magis ſordere. Oramus autem Deum, vt clementer omnes conuertat, Amen.

## ORATIO
## D. PAVLI EBERI. XXV. Octobr.

*hora 8. ante Meridiem recitata, ex germanico verſa.*

ILluſtriſsime, & Generoſiſsime Princeps, Domine clementiſsime, Tenet proculdubio veſtra Celſitudo recenti memoria, ad quæ initio huius Colloquij, poſt debitam erga Deum gratiarum actionem, & ſeriam eius inuocationem, nos obtulerimus.

Eramus etiam in bona ſpe, Reuerendos Dominos Collocutores, in politicorum deliberationem, vti nos, conſenſuros eſſe, & in hoc Articulo, præter ſummam atq; Antitheſin eius doctrinæ, perinde vt nos fecimus, nihil allaturos, ac reliqua vſque ad pium, familiare, ac diſcretum Colloquium, omiſsis præiudicijs, reiecturos eſſe.

Cum

Cum autem in proximo Conuentu, ex publica ipſorum Confeſsione, ſit animaduerſum, ipſos vltra expoſitas ſuas Theſes atque Antitheſes, etiam peculiares Hypotheſes, vt ipſi quidem eas nominant, complexos eſſe, quibus ſecundum ſeriem temporum inſtituerunt commemorare, quales nam errores & corruptelæ, poſt Reuerendi viri D. Lutheri obitum, piæ recordationis, in Eccleſias & ſcholas Illuſtriſsimi Saxoniæ Electoris, Domini noſtri clementiſſimi, ſint introductæ, eaque omnia contra politicorum deliberationem ſeu Receſſum, mox in exordio iſtius pij & familiaris Colloquij, conati ſunt in medium proponere.

Itaque veſtram Celſitudinem humiliter rogamus, ne inclementer accipiat, quòd, antequam Hypotheſes illæ recitarentur, è conuentu diſceſſerimus, vt de *illis* ſententias inter nos conferremus, idq; propter cauſæ magnitudinem & grauitatem. Quemadmodum enim initio à nobis oſtenſum eſt, nihil nobis fuiſſet optatius, quàm vt hoc pium inſtitutum, euitata omni prolixitate quamprimum ad ſalutarem progreſſum deduceretur ac dirigeretur. Et quod ad nos quidem attinet, operam dabimus adhuc, Deo dante, ne quid in pia noſtra & pacis cupida diligentia, deſiderari queat.

Hoc tamen apud veſtram Celſitudinem, debita cum ſubiectione, diſsimulare non poſſumus, nos quidem, pro noſtra ſimplicitate non deprehendere, eam viam, quam Domini Theologi ſunt ingreſsi, ad pium, vt eſt deſideratum, Colloquium & conciliationem, commodam aut vtilem futuram, ſed multò magis hoc totum ſanctum opus, remoraturam & impedituram eſſe. Præterea de Dominis Theologis omnino eam conceperamus ſpem, fore, vt nonnihil mitiores animos adferrent, & ad humaniorem Collationem eſſent propenſiores, eò quòd Hypotheſes in progreſſu Colloquij, iuxta formulam deliberationis politicorum, ſub finem cuiuſq; Articuli, vbi de contrarijs agendum erat, nequaq̃ ſilentio prætermiſſuri eſſemus, id quod ipſi q̃q; facere potuiſſent.

Rogamus igitur, vt veſtra Celſitudo vel propter magnitudinem huius cauſæ, & multorum piorum gemitus, adhuc clementer efficiat, vt veſtræ Celſitudinis Theologi, politicorum deliberationi obtemperent, eumq́ ordinem & formam, ſicuti ibi ſatis eſt monſtrata, ſine præiudicijs & perſonalibus condemnationibus, ſequantur, quemadmodum & nos eum ordinem obſeruaturos eſſe, ſubiectè pollicemur, vt nimirũ inter nos prius, de vera doctrina eiq́ contrarijs, in rebus ipſis vtrinq́ concordia ineatur & conſtituatur.

Deum igitur, patrem ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti omnipotentem, vnà cum filio ſuo & Spiritu ſancto oramus, vt pro ſua omnipotentia, veſtræ Celſitudinis & omnium noſtrum pectora, ad pacem, ad propagationem gloriæ ſuæ, ad veritatis illuſtrationem, & piam afflictiſsimæ Eccleſiæ concordiam, flectat & gubernet.

Ac ſi bona venia Celſitudinis veſtræ fieri poteſt, iam etiam latinam ſummam doctrinæ noſtræ de Iuſtificatione & bonis operibus publicè prælegemus, ac ſimul vtraq́ ſcripta trademus.

Hæc ſunt ab vtriſq́ Notarijs, ex ſuis annotationibus, collata & compoſita.

## RESPONSIO
## D. IOHANNIS VVIGANDI,
### XXVI. Octobris ante Meridiem publicè lecta. Ex germanico translata.

ILluſtriſsime & Generoſiſsime Princeps, Domine clementiſsime, Nobiles, virtute prę́ſtantes, Doctiſsimi Conſiliarij Electorales. Heri, Orationem Reuerendi D. Doctoris Eberi, quam ex charta recitauit, audiuimus, eamq́ ſicut à Notarijs excepta & collata fuit, expendimus, ac planè prę́ter noſtram opinionem accidit, quod eiuſmodi oratione, huic Colloquio mora fuit quædam interiecta.

Etſi autem in ea Oratione D. Eberi, multa ſunt, quę nos grauant: Tamen, ne diutius colloquium hoc pium extrahatur, ad duo tantum puncta, amanter in præſentia reſpondebimus,

debimus, idq́ꝫ, vt noſtrum pium & ſimplicem animum declaremus, Nempe:

Primum, quòd D. Collocutores inquiunt, ſeſe ſperaſſe, nos leniores, atq́ꝫ ad Collationem humanam propenſiores animos, allaturos fuiſſe.

Deinde, quòd non fuerit à nobis legitimus proceſſus obſeruatus, eaq́ꝫ ratione nos pio huic Colloquio remoram inieciſſe.

Quod igitur ad Primum attinet, qua poſſumus humanitate D. Collocutores rogamus, ne ſibimetipſis malas cogitationes ante factum confingant, Quantum enim nobis ſumus conſcij, nullo verbo ipſis occaſionem ad eam rem præbuimus, & in præfationibus noſtris, ad omnem nos humanitatem & placidam collationem vltrò obtulimus, & offerimus adhuc, id quod res ipſa Deo dante oſtendet. Nō enim, quod & initiò teſtati ſumus, cum vlla perſona in abſtracto, quicquam habemus negocij.

Quam ob cauſam D. Collocutores rogamus, ne eiusmodi ſuſpicioſis accuſationibus, quorum rei non ſumus, vel iam vel deinceps nos grauare pergant, Ac ne quid in nobis deſiderari hac in parte queat, hæc quantumuis dura verba, in præſentia ipſis condonabimus.

Ad ſecundum caput reſpondemus breuiter. D. Collocutores non ignorare, ſtatim initiò fuiſſe nos paratos & promptos, ſicut etiamnum ſumus, ſine omni mora, ad principalem cauſæ ſtatum accedere, Verum ipſi, & non nos, pium atq́ꝫ ſalutarem cauſæ progreſſum, hactenus quibusdam deliberationibus extraxerunt, vbi quidem hæc noſtra pars, ne ſemel quidem dilationem petiuit. Verum de hiſce hactenus non contendimus.

Etſi autem in exordio, debita humilitate indicauimus, quia Forma proceſſus Colloquij à politicis ſcripta, ſine præiudicio cauſæ Principalis, & vt porrò Theologi de ea conſultarent, facta eſt, nos quoq́ꝫ eam, vtpote politicorum tantum Receſſum non præiudicantem, in medio reliquimus: Attamen claris verbis promiſimus, Nos Deo cle-

menter nos gubernante, ea facturos, quæ verbo Dei conſentanea eſſent, quæq; hanc cauſam decerent, & ad gloriàm Dei ac ſalutarem Eccleſiæ ipſius ædificationem ſpectarent.

Audiuimus quoq; exponi, Clementiſsimum Dominum noſtrum Electorem, eam ipſam ob cauſam Theologis ſuis nullam dediſſe Inſtructionem, vt veritas ex verbo Dei, liberè tum inquireretur, tum declararetur.

Neq; verò deprehendere poſſumus, quanam ratione, enumeratio Hypotheſium, Receſsui politicorum conſiliariorum ſit contraria, cum quidem exordium eius receſſus perſpicuis verbis idipſum exigat, ac ſimul velit, vt eiusmodi res ex libris propoſitis demonſtrentur.

Et quidem initiò mox cauſas grauiſsimas in medium attulimus, quare ſint Hypotheſes ſimul iungendæ, neq; vlla legitima & vtilis tractatio ſuſcipi, neq; vlla Deo placens, harum regionum Scholis & Eccleſijs, imò toti piorũ congregationi ſalutaris concordia iniri aut ſanciri queat, ſi id fieri non deberet. Confidimus quoq;, id pia ac decenti modeſtia factum iri, vt D. Collocutores querendi cauſam, non ſint habituri.

Porrò perſuadeant ſibi D. Collocutores de nobis, nos in votis nihil habere in hiſce terris magis, quàm vt cœleſtis veritas, noſtro hoc tempore, ab electo Dei organo D. Luthero, è Papiſticis tenebris eruta & patefacta, tanquam precioſiſsimum depoſitum, purè & incorruptè conſeruetur, ac ſine omnibus præſtigijs ad poſteritatem propagetur, vt hac ratione à multis pijs flagitata & deſiderata concordia ſtabiliatur.

Hæc neceſſe fuit nos, ad heſternam Doctoris Eberi orationem, excuſationis Loco, viciſsim reſpondere. Iam

reliqua

reliqua verba omnia, in gratiam Collocutorum, noſtra ſponte præterimus, humaniter petentes, vt deinceps ſine ſuſpicione nobiſcum agant, id quod de ipſis nobis pollicemur, ac placida corda atq; ſermones moderatos in timore Domini ad præſens Colloquium adferant, præſertim cum de cauſis, ad Deum & gloriam ipſius pertinentibus hic agatur, & vtrinque diligenter ſit cogitandum, Non tantum iam Deum patrem, Filium & Spiritum ſanctum, in cuius poteſtate omnes ſumus, hic nobis adeſſe, & ſingula verba exaudire, Sed ipſas quoq; latebras cordium perſpicere, atq; in nouiſsimo die de eis rationes poſtulaturum eſſe.

Vtrinq; igitur tum loquamur, tum agamus tanquam in ipſius Dei conſpectu, ſeriò, candidè, ſine omni dolo malo, neque falſam aut impiam doctrinam vllis fucis pingere ſtudeamus. Si quid in ipſis verbis dubij inciderit, quælibet pars ab altera humanam & planam declarationem expoſcat.

Cum itaq; heſterno die politici Conſiliarij, veſtræ Celſitudini ſignificarint, paratos ſe eſſe ad audiendas noſtras Hypotheſes, non diutius moram nectemus, Sed eas in Nomine Dei legemus, Cumq; Filius Dei pro nobis precatus ſit, Pater ſanctifica eos in veritate tua, Verbum tuum eſt veritas, & nos Patrem omnis Gratiæ oramus, vt Spiritum veritatis, à Patre & Filio procedentem, huic Colloquio moderatorem adiungat, nos in omnem veritatem deducentem, vt hac ratione ſanctificetur nomen ipſius, Regnum ipſius ad nos veniat, Et voluntas ipſius propicia & ſancta fiat, quemadmodum in cœlis, ita & in terris,

Amen.

# PRIMA COLLA-
## TIO SAXONICORVM THEOLO-
gorum, de exhibito ſcripto, Theologorum Electorali-
um, De articulo Iuſtificationis, & de Bonis Ope-
ribus. 29. Octobr. lecta & tradita.

SPiritum ſanctum, à Patre & à Filio procedentem, quem Ieſus Chriſtus ſanguine ſuo nobis peperit, ac clementer promiſit, oramus totis pectoribus, vt nos in omnem veritatem ducat. Amen.

Cum vtrinque exhibitis ſcriptis, tum latinis tum germanicis, de Iuſtificatione & bonis Operibus, ab Illuſtriſs. Principe iuſsi ſimus, placidè & in timore Domini ſententias noſtras vtrinque conferre, nos quidem, Deo dante, commonefactiones noſtras planè & dilucidè proponemus, Et oramus D. Collocutores, vt eo, quo nos ſcribimus animo, candidè & piè omnia interpretentur. Grauiſsima ſunt iſta negocia, & vtroſque noſtrum iam intuentur Deus Pater, Filius & Spiritus ſanctus, & oculi veræ Eccleſiæ Chriſti, ad nos directi ſunt, Itaque accurata obſeruatione & attentione opus eſt, ne in eiuſmodi collationibus, quantum quidem à pijs hominibus, per Spiritum ſanctum præſtari poteſt, vel vnica ſyllaba excidat, quæ Deum aut Eccleſiam ipſius lædat.

Offerimus autem nos ad vberiorem declarationem, ſi quid D. Collocutores deſiderauerint.

### ADMONITIONES DE ARTI-
culo Iuſtificationis.

I.

*Eccleſiarum & ſcholarum amplectentium.)*

Vnſerer vnd anderer Mitverwandten Kirchen.

ECcleſia eſt vna in Chriſto, qui eſt caput Eccleſiæ, ideò Eccleſia Chriſti non eſt ad Collegium certorum hominum alliganda, Sic enim rectè Pontificij repræhenduntur, quòd Eccleſiam Chriſti ad ſe alligent, eoſque nolint agnoſcere membra Eccleſiæ veræ, qui ab ipſorum Idolatrica religio-

Religione diſſentiunt. Deinde videntur D. Collocutores
his verbis quaſi clàm excludere à vera Eccleſia Chiſti,eos,
qui de erroribus ,quoſdam in cœtu ipſorum,iuxta verbum
Dei arguerunt,& per omnia cum quibuſdam non ſentiunt.
In Latino porrò Exemplari, iſtud præiudicium generalio-
ribus verbis inuolutum eſt.

II.

Vno ore, conſenſu & Spiritu , hæc & ſonuit hactenus.
(Vnd bey derſelben bisanher/durch Gottes Gnad/ beſten-
diglich blieben )

Hoc eſt κρινόμενον. Nam nonnulli in ipſorum Eccleſijs,
á multis ſynceris Eccleſijs Chriſti,palàm & publicis ſcriptis
accuſati ſunt,quod in ſummis quibusdam Articulis, à ve-
ritate diuina exorbitarint, vtpote Eccleſiæ Saxonicæ,Lu-
becenſis, Hamburgenſis, Lunæburgenſis , Brunſuicenſis,
VViſmarienſis,Roſtochienſis,Item, Ratiſponenſis,Mag-
deburgenſis, Thuringica , Mansfeldenſis , Prutenica, &c.
Libros & folia quorundam notarunt,atq; corruptelas non
exiguas,verbo Dei luculento refutarunt,Nam hoc certum
eſt,viuo Luthero,non ſoliti ſunt ſynceri Eccleſiæ miniſtri
ſic loqui & docere,quemadmodũ iſti, qui reprehenſi ſunt,
poſt obitum Lutheri potiſsimum locuti ſunt.Imò nec Augu
ſtana Confeſsio & eius Apologia,eas corruptelas continẽt.

Deinde,Nos iam in vno Articulo de Iuſtificatione &
bonis operibus, planis & perſpicuis verbis adſignauimus,
quibus in partibus à verbo Dei, Auguſtana Confeſsione,
Apologia , & ſcriptis D.Lutheri ſit deuiatum, idq; ex li-
bris authorum,qui in ipſorum cœtu verſantur, ad oculum
liquidò demonſtrauimus.

Hoc igitur eſt alterum præiudicium, ſanè non con-
temnendum, quaſi non manſerint in Confeſsione Augu-
ſtana conſtantes, qui corruptelas quorundam ex verbo
Dei refutarunt.

Præterea ſi illi omnes vno ore , conſenſu & Spiritu,vt
loquitur ſcriptum Latinum , perſtiterunt in Auguſtana
Confeſsione, ſequitur ipſorum iuditio, Corruptelas illas,

quas indicauimus, omninò conſentaneas eſſe Auguſtanæ Confeſsioni. Id verò Eccleſia Chriſti ſyncera, cuius eſt illa Confeſsio Auguſtana, nequaquam admittet. Et cogitandum eſt pijs pectoribus, quantum ſit peccatum, falſa dogmata cum veritate conciliare, imò veritatis titulo venditare. Eſaias quidem inquit, Væ illis, qui malum dicunt bonum, ca. 5.

III.

Hominem in vera ad Deum conuerſione.)

Das der Menſch in der Bekerung.)

Præterimus hoc, quod in iſta Summa ſummi articuli, vbi de conuerſione hominis dicitur, non fit verbulo vno Legis & Euangelij mentio, ita quidem, vt cognitio peccati Legi, & fiducia in Chriſto acquieſcens Euangelio tribueretur: Id ſolum indicamus, in ea Summa non dici expreſsè de iuſticia Chriſti, paſsione & obedientia ſua acquiſita, quæ quidem nobis fide imputatur, & qua coram Deo ſumus iuſti. Nam in germanico declarantur iſta verba. Für Gott gerecht/ tali modo, Das iſt jm angenem vnd gefellig / hoc eſt, acceptos Deo eſſe per Chriſtum. Iam verò non ſolum accepti ſumus per & propter Chriſtum, id quod per ſe verum eſt: Sed Chriſti iuſticia, parta ſanguine ipſius, nobis imputatur. Cum itaque hic de re ipſa iuſticiæ, qua coram Deo iuſti ſumus, diſſeratur, id non eſt diſsimulandum.

Cogitent igitur noſtri Collocutores, vtrum prorſus æquipollentes ſint locutiones iſtæ.

Sumus iuſti coram Deo imputata Chriſti iuſticia per fidem. Et:

Sumus accepti Deo, per & propter Chriſtum.

Sanè vtramque propoſitionem, veram & docendam eſſe, ſentimus, & imputationem illam iuſticiæ Chriſti gratuitam per fidem, & acceptationem coram Deo ſimul fieri credimus. Sed tamen prior propoſitio rem ipſam, qua coram Deo iuſti reputamur, clarè ponit. Altera verò non. Videtur igitur poſterior propoſitio, effectum illius imputationis gratuitæ declarare, ſicut & illa verba, Effectus iuſticiæ impu-

imputatæ mox ſubiunguntur, quod ea iuſticia adferat hæreditatem vitæ æternæ.

Iſta non temerè monemus, quia rudiores ex illa generali oratione: Nos reconciliari Deo: nondum rem ipſam poſſunt intelligere, qua coram Deo iuſti ſumus. Nõ autem eſt ignotum, ſcripturam vocare iuſticiam Chriſti, qua nos iuſtificamur, paſsionem & obedientiam.

IIII.

Gratis, ſola fide, ſine operibus iuſtificamur)

Rectè igitur arguitur, quod in Actis ſynodicis ponitur. De voce SOLA nolumus pugnare. In germanico diſertè dicitur, Man ſol feſt drob halten. Comprobatur igitur à vobis noſtra commonefactio.

V.

Quos initio huius congreſſus.)

Dahin wir vns anfenglich referirt.)

In hoc ſcripto Norma debebat repeti, vt extaret. Nos verò hîc Normam noſtram claris verbis repetimus. Nos amplecti verbũ Dei, in monumentis Prophetarum & Apoſtolorum traditũ, Confeſsionem Auguſtanam, Anno 1530. Carolo V. exhibitã, & eius Apologiam, Smalcaldicos Articulos, & ſcripta Lutheri.

VI.

Nec quam nominamus Legis impletionem.)

Auch nicht die/ſo da iſt erfüllung des Geſetzs/ vnd gantze gleichförmigkeit mit Gott.)

Hæc intricatè dicuntur. Nam Rom. 10. tum de iuſticia Chriſti dicitur, quæ nobis fide applicatur, eaq́ vocatur diſertè perfectio Legis, & quidem ad iuſtificationem omni credenti. Deinde verò etiam dicitur de noſtra, hoc eſt, iuſtificatorum obedientia Legis, quæ quidem inchoata & imperfecta eſt, ſed tamen placet fide ꝓpter Chriſtum.

Addendum igitur, Erfüllung des Geſetzes/die wir können thun oder volbringen. Aliâs enim oratio Collocutorum, citans totum cap. 10. Rom. eſſet ambigua.

VII.

Imputatio iuſticiæ)

Zurechnung der Gerechtigkeit)

Adijciendum eſſet, Welche vns Chriſtus erworben hat.

VIII.

Et ſimul coniunctam eſſe)

Vnd ſind doch allezeit beyſamen/ Gratia, das iſt/ Gnedige verſöhnung: Et donum per gratiam, das iſt/ Die gabe)

Non ignorant Collocutores, Iſta verba Pauli, à non paucis pro eadem re ſumi, nempe pro imputata Chriſti iuſtitia, Gratis per fidem. Eſt enim im̃enſa Dei Gratia, quod Chriſti obedientia nobis donatur, eaq́ coram Deo iuſtificamur. Eſtq́ donum ex Gratia, non eſt noſtra Actio. Nam textus ſanè, vbi peccatum & Iuſtitia, quæ à Chriſto nobis obuenit, conferuntur, eam ſententiam videntur vrgere.

At ſi placet, Gratiam pro gratuita imputatione Iuſtitiæ Chriſti ſeu remiſsione peccatorum: Et Donum per Gratiam, pro renouatione, quæ Gratiam, id eſt, Iuſtitiæ Chriſti imputationem comitatur, accipere, nos quidem non refragamur, modò enarratio ſit Analoga fidei, hoc eſt, vt Gratia tanquam cauſa, & Donum per Gratiam tanquam effectus, ordine ſuo intelligantur.

Norunt autem D. Collocutores, quosdam ex eo Pauli dicto, velle extruere falſum dogma, quòd coram Deo ſimul iuſtificemur imputatione & Inchoatione, id eſt, habeamus remiſsionem peccatorum & vitam æternam, fide & bonis operibus ſimul. Sic quidam noſtrum meminère, Petrum Artopœum, cum eſſet Oſiandri errore faſcinatus, ad eum modum de Iuſtificatione ſentire. Et pontificij idẽ dogma ſectantur, non diſcernentes inter cauſam & effectum.

IX.

Conſolationem in cordibus)

Der Troſt in vnſern Hertzen/ welcher iſt der heilige Geiſt ſelbſt)

Rogamus amanter, ne moueantur noua certamina inuſitatis locutionibus. Non rectè aut propriè dicitur, Conſolatio in cordibus, eſt IPSE Spiritus ſanctus. Nam inter

Deum

Deum & opera Dei, eſt diſcernendum. Et rectè latinum exemplar eum ſcopulum vitat, quod inquit, Conſolationem à Spiritu ſancto accendi.

X.

Sola Fide, &c.

Tempore Interim ſonabat illa vox: Non pugnamus de Particula SOLA. Agnoſcatur itaq; non rectè factum eſſe. Ac ſcimus, quoſdam eo tempore, Maioris corruptelas defendentes, in contumeliam Particulæ SOLA, horrendas & blaſphemas voces effudiſſe.

XI.

Etſi autem cum fide & alias virtutes)

**Ob wol bey dem Glauben andere Tugenden)**

In Germanico ſcripto, iſta indiſtinctius dicuntur. In Latino verò diſtinctius, nempe, in CONVERSIS. Quando enim de bonis operibus verba facimus, de Iuſtificatorum bonis operibus diſſerimus, veluti de fructibus bonarum arborum.

Abſq; tali declaratione, iſta verba Germanica eſſent perplexa, & fundamentum Maiori, ac pontificijs præbere videntur, quod bona opera omnimoda neceſsitate ſint neceſſaria ad ſalutem.

In Articulo autem Iuſtificationis, Sola fides Iuſtificat. Sed in Articulo de bonis operibus, fides ſemper fructificat, ſeu ex fide bona opera ſcaturiunt, ſeu ſunt Fructus Spiritus. Inde non veretur Lutherus ſæpius pronunciare, Articulus Iuſtificationis & Articulus de bonis operibus, tam procul, quàm cœlum & terra, à ſe inuicem diſcernendi ſunt, ne ſcilicet fiat confuſio vlla.

XII.

Per Particulas Excluſiuas, nequaquam excluduntur lucta in conuerſione)

Hic iterum confunduntur res, Nam paulò antè de fide fructificante in conuerſis, id eſt, in ijs, qui acceperunt Iuſtitiam & remiſsionem peccatorum per Chriſtum, dictum eſt. Hic verò, bona opera miſcentur in Articulum Iuſtificationis. Nam lucta in Conuerſione aduerſus carnem, eſt

opus fidei. Neceſſe igitur eſt, iſta verba interpretari de quotidiana hominis renati pœnitẽtia, vbi neceſſe habet petere remiſsionẽ peccatorũ, & ſecuritati ac peccatis reſiſtere.

Sequitur autem in ſcripto, Eſſe nouas actiones in credentibus, id nos intelligimus de hominibus conuerſis.

XIII.

Nequaquam ſint meritum vel cauſa efficiens)

Imo nec eſt cauſa Formalis, noſtræ coram Deo Iuſtitiæ. Nam Chriſti imputata iuſtitia, quam fide apprehendimus, Sola coram Deo Iuſti cenſemur ex Gratia, ſumus ſalui, & habemus remiſsionem peccatorum. Cur autem ea cauſa hic omittatur, non ſcimus, præſertim cum Efficientis & Materialis fiat mentio.

XIIII.

Iuſtificationis & viuificationis)

Cum hîc in loco Iuſtificationis verſemur, exiſtimamus hiſce verbis, non velle Colloquutores confundere Iuſtificationem, quæ eſt Gratuita imputatio Iuſtitiæ ſeu obedientiæ Chriſti, quæ fide apprehenditur, & per verbum & Sacramenta datur: Et viuificationem, quæ eſt Fructus Iuſtificationis, hoc eſt, renouationem. Simpliciter igitur iſta accipimus (quæ tamen rudioribus euoluenda eſſent) per & propter meritum Chriſti, tum iuſtos nos pronunciari coram Deo, tum accendi nouam vitam, quæ eſt effectus imputatæ iuſtitiæ.

XV.

Neq; habemus Iuſtitiam, quę eſt integra legis impletio)
Vnd dieſe Gerechtigkeit / die da iſt erfüllung des Geſetzes / wir nicht haben)

Non habemus quidem impletionem legis, ex nobis, Sed habemus imputatione à Chriſto, per fidem, Matth. 5. Rom. 10. Aliud autem eſt, quandô dicimus, renatos legem Dei implere non poſſe. Itaq; hic, ſi diſertè loquendum, addendum eſt, Die wir thun / oder leiſten könten.

XVI.

Propter Mediatorem)

An den Mittler)

Imputata nobis legis obedientia per fidem, Gratis, quam Chriſtus noſtro loco præſtitit.

XVII.

Recte ſane hoſce reijciunt D. Collocutores. Sed illi ſunt partim antiqui hæretici, partim verò extra cœtum noſtrarum Eccleſiarum. Multò itaq; magis propinquiores, domeſticos, inteſtinos, qui nimirum in cœtu ipſorum eſſent, atq; contraria libris ſacris, Auguſtanę Confeſsioni & ſcriptis Lutheri, ore & æditis libris diuulgarunt, cum horribili ſcandalo, & pernicie plurimarum animarum, vt eſt Maior & alij nonnulli, reijcere, ſi inſanabiles eſſent, vt aliquot ſunt, debebant, eorumq; nomina apponere, quemadmodum non malè nominauerunt Oſiandrum & Stenckfeld. Nec dubitamus, quin mandata in verbo Dei propoſita, faciliмè in mentem ſibi, Deo gubernante, reuocare queant.

## ADMONITIONES DE ALTERA parte ſcripti, vbi de Bonis operibus agitur.

I.

Simul affirmamus)

Als denn auch Gott)

In hoc Exordio, non rectè aut certè non ſatis clarè videntur diſcerni Iuſtificatio & Renouatio. Notum eſt autem, Chriſtum diſertè dicere, Facite arborem bonam, & fructus eius erunt boni. Paulus verò perſpicuè inquit, Iuſtificati fide pacem habemus. Item, Acceſsum ad Deum. Item, Gloriamur in afflictionibus. Rom. 5. Lutherus cum Auguſtino clarè docet, Oportere hominem prius iuſtum eſſe, quàm bona opera faciat, & accuratiſsimè diſcernit Articulum Iuſtitiæ corã Deo & bonorũ operũ. Cur autem noſtri Collocutores, ita perplexè voluerint loqui, neſcimus. Nam huiuſmodi perplexæ locutiones ab illis cupidè arripiuntur, qui docent, Opera noſtra eſſe partem iuſtitiæ noſtræ coram Deo, & ſimul fide & operibus nos Iuſtificari.

Prudentia igitur pia, & dilucida oratione, præſtigiatoribus omnis anſa errandi, aut pingendi errores, quantũ quidem fieri poteſt, præcidenda eſt. Sic hoc in loco, dilucidam orationem fore exiſtimamus, ſi diceretur, Accepta remiſsione peccatorum, ſeu iuſticia per fidem in Chriſtum, Deum per Spiritum ſanctum accendere corda, vt incipiant benè operari, ſeu grata Deo facere.

II.

Neceſſaria eſſe.)

Notwendig ſein vnd folgen müſſen.)

Hæc vocabula eodem ſenſu accipimus, Sed tamen monemus, vitandam eſſe ambiguitatem. Nam alij Neceſsitatem iſtam intelligent, de Neceſsitate operum ad ſalutem. Planior eſt latinus textus. In omnibus, inquit, credentibus & conuerſis ad Deum, neceſſaria eſſe. Loquitur enim de conuerſis ſeu iuſtificatis. Nam neceſſe eſt, nos prius eſſe iuſtos, vt diximus. Deinde verò iuſti exiſtentes, facimus bona opera.

III.

De quibus initio diximus.)

In obangezogenen Schrifften.)

Neceſſe eſt, diſcerni ſcripta Maioris & aliorum, qui nõ ſemper ſecuti ſunt Normam Verbi Dei, Confeſsionis Auguſtanæ, & ſcriptorum Lutheri: Sed contrarias ſententias in Eccleſiam Chriſti publicis ſcriptis diſperſerunt.

IIII.

Iuſticiam & vitam æternam.

Gerechtigkeit vnd ewige Seligkeit gebe.)

Addendum eſſet, Vnd vns zurichtet ein Volck zu guten werckẽ. Nam alioqui hæc declaratio, non benè ad poſitam rationem quadraret. Hæc enim verba, de iuſticia coram Deo ſonant. Ratio veró ipſa, ad fructum Iuſtificationis directa eſt.

Primus autem fructus paſsionis Chriſti, eſt, vt hic recitatur, vt deleto peccato & morte, iuſticiam & ſalutem nobis pararet.

Alter

Alter verò fructus paſsionis Chriſti eſt, vt renouati per Spiritum ſanctum, nouam obedientiam inchoaremus, placentem Deo per fidem.

V.

Superinduemur.)

Cogitent Collocutores, an hoc dictum rectè ad bona noſtra opera applicetur. Loquitur enim Paulus de glorificatione in æterna vita, & quod hic, iuſti per fidem ambulent, & non per ſpeciem.

VI.

Probamus hoc, quod Collocutores non ſolum reiectionem, ſed etiam damnationem manifeſtam inſtituunt, non tantum falſorum dogmatum, ſed etiam NOMINATIM perſonarum. Nam in latino & germanico exemplari, dicunt expreſsè: Reijcimus & DAMNAMVS EOS, QVI &c.

Sed ea in re peccant Collocutores, quod non reijciunt & damnant ſimul, corruptelas propinquiores, & falſos doctores non agentes pœnitentiam, nec ſcandalum datum amouentes.

Præterea plures corruptelæ, & quidem diſertè & expreſsè, in hoc Antitheſium loco erant enumerandæ, vt ſciret Eccleſia, quæ præſtigiæ fugiendæ eſſent.

Nobis igitur viciſsim Collocutores non vertent vitio, ſi falſos doctores & falſa dogmata, ad ipſorum exemplum, reiecerimus.

ADMONITIONES IN GENERE de his ſcriptis.

Percurrimus ſcripta Collocutorum, & vt nobis quidem videtur, de rebus non parui momenti monuimus. Iam etiam in genere quædam ſubiungemus.

1. Multa Realia, pertinentia ad vtrumque Articulum, de Iuſtificatione & bonis Operibus, in ſcriptis Collocutorum non attinguntur, quæ tamen attingenda fuiſſent.



BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

2. Multa videntur perplexa. Nam inſidioſè ſic eſſe adornata, nolumus ſuſpicari.

3. Latinum & germanicum Exemplar, plurimum variant in multis locis, id quod cuiuis facile eſt videre. Nos ſanè quàm ꝓximè ſtuduimus interpretari noſtra.

4. Finis Colloquij eſt, non vt nouæ Confeſsiones cudantur, ſed vt de corruptelis poſt obitum Lutheri in Eccleſiam Dei, potiſsimum in his Regionibus, à quibuſdam ſparſis & introductis, conferamus, & illarum euolutione & legitima amolitione, Eccleſię Chriſti, miſerrimè ſauciatæ, Deo benedicente, ſuccurramus.

Hortamur etiam, vt ſicut cœperunt D. Collocutores, Nominatim reijcere & damnare, vt ipſorũ verbis vtamur, errores & authores eorum, Ita in nomine Domini pergant eos nominare, & cum falſis dogmatibus reijcere & damnare (vt ſonant ipſorum verba) qui in locis ꝓpinquioribus corruptelas fouent & ꝓpagant, quod quidem officium, & Deo, cuius ſumus Miniſtri, erit gratum, & ipſius Eccleſiæ ſalutare, & ipſis deniq; Collocutoribus coram omnibus pijs, & inprimis in nouiſsimo die, honorificũ & glorioſum.

Dominus Deus ſynceram & incorruptam veritatem ex Cœlo reuelatam, clementer conſeruet, tollat Scandala omnia, reducat in viam omnes, qui exorbitarunt, ad ſui ſanctiſsimi Nominis gloriam, & plurimorum hominum æternam ſalutem,

Amen.

# PRIMA COLLATIO THEOLOGORVM ELECTORALIVM, DE SCRIPTO A THEOLOGIS Saxoniæ Ducis oblato, de Iuſtificatione & Bonis Operibus, 29. Octobr. lecta & tradita.

Etſi

ETſi initio huius Scripti noſtri, non deerat nobis honeſta Oratio, quam opponeremus ijs capitibus orationis ꝓximę, q̄bus à Dominis Collocutoribus, culpam dilati hactenus Colloquij, p̄ter meritum aut expectationē noſtram, omnem in nos conferri intelleximus, addita non obſcura ſignificatione, nolle ſe ijs pactis, de quibus inter politicos vtriuſq; Principis conuenit, obligari, vel ea de cauſa, quod Illuſtriſ: Principem Electorem Saxoniæ, Dominum noſtrum Clementiſ: id prorſus non exiſtiment poſtulare, eò quod Illuſtriſ: Celſ: eius, peculiaribus mandatis nos ad Colloquium ablegatos, ea de re inſtrui noluerit (ita enim, quod de non data nobis inſtructione commemorari audiuerunt, interpretari illis placuit) quod tamen, quale ſit, cuiuis ſano conijcere non fuerit difficile, cogitanti Illuſtriſſimum Principem Electorem, grauiſsimo conſilio ſuo, ad cauſarum tractationem, de quibus inſtituendum eſſet Colloquium, potius, quàm ad proceſſus formam, in Conſiliariorum Politicorum pactis decretam, & mutuo vtriuſq; Principis conſenſu adprobatam, reſpexiſſe. Neq; hanc tollere aut abolere vllo modo, aut acceſſuris ad Colloquium permittere voluiſſe, vt, quacunq; illis viſum fuiſſet, forma in Colloquio progrederentur. Minimè verò omnium Celſitudinem illius, tali eos forma proceſſus vti in Colloquio voluiſſe, quæ in omnibus de Religione, cum Pontificia parte habitis Conuentibus & deliberationibus publicis (vt non ignorant Domini Collocutores,) reiecta, & oppoſitis proteſtationibus, & interpellationibus omnium Ordinum publicis, eliſa eſt, ne ſcilicet in Deliberationibus & Colloquijs de doctrina, initium fieret à Condemnationibus. Hæc ergò, & alia nonnulla, non debebamus ſilentio ꝓrſus præterire, vt qui vtcunq; intelligamus, quo hæc conſilio agantur & dicantur, & chariſsimorum liberorum & poſterorum noſtrorum cauſa, cogitemus, quàm periculoſo & pernitioſo Exemplo hæc fiant,

quæq; illis, cum apud Pontificios, tum alios phanaticos pręiudicia paritura videantur, relictura querelas triſtiſsimas ad totam poſteritatem. Verùm ne ea iterum in aliam, quã dicuntur, partem accipiantur, neuè data opera Colloquio inſtituto nos afferre impedimentum velle, quisq; conqueratur, conſultò hæc relinquimus, bona ſpe pleni, fore, vt omnes pij & prudentes, quorum mentes ſiniſtris affectionibus & præiudicijs non ſunt præoccupatæ, vtriusq; partis culpam aut innocentiam, ex ipſa forma conuentionis & actis, ſatis ſuperq; cognoſcant.

Ope igitur atq; auxilio diuino freti, ad rem ipſam accedemus, & de Theſibus Dominorum Collocutorũ, quemadmodum proximè recepimus, quod ad doctrinam de IVSTIFICATIONE hominis coram Deo, & bonis OPERIBVS attinet, breuiter & ſimpliciter noſtram ſententiam declarabimus, ſimul amicè petentes, vt quæ in hac noſtra, ſcripto compræhenſa reſponſione, ſine ſophiſtica & calumnia, quæruntur, hoc potiſsimum fine, vt gloriæ Dei ſeruiatur, & veritas ipſa illuſtretur, pio ſtudio fieri ſibi perſuaſum habeant, & in optimam partem interpretentur.

Etſi autem videmus in vtriuſq; partis ſcriptis, cum ea tantum propoſitionum, non nouarum Confeſsionum loco tradita ſint, non ſatis potuiſſe vniuerſam doctrinam compræhendi & explicari: tamen in Collocutorum nobis exhibito ſcripto quædam continentur, quæ dubitandi nobis de ſententia ipſorum, præbent occaſionem.

PRIMO. Quod de Summa doctrinę, in his Articulis nimis generaliter loqui nobis videntur, & principalis propoſitio, SOLA FIDE IVSTIFICAMVR: In vero ſuo intellectu, non ſatis propriè explicatur, nimirum, Quod correlatiuè, & nequaq; ita ſit accipienda, FIDE, id eſt, impreſſa nouitate, quemadmodum ſemper in Eccleſia Filij Dei, perſpicuè & diſtinctè loquendum eſt, vt appareat, non eſſe eaſdem, ſed diſcrepantes has propoſitiones: SOLA FIDE, & ſola Nouitate. Quodq; nõ facta eſt expreſſa declaratio vocabulorum, Iuſtificamur, Gratia, Fides, id

quod

quod ad intelligendam doctrinam de iuſticia fidei, in primis eſſe neceſſarium conſtat.

SECVNDO. Quod verus intellectus & vis Excluſiuarum, quo loco præcipuè ponendæ fuerant, ſilentio prętermittuntur, vt ſatis intelligi & animaduerti nequeat, qd per eas propriè excludatur & reijciatur. Vtrum tantum excludatur noſtrum meritum, ſeu propria dignitas: An verò etiam obedientia, ſeu bonorum operum præſentia, Quia meritum neceſſariò excluditur, & peccat Phariſæus, volens mereri. Abraham & Paulus neceſſariò habent nouam obedientiam, & non peccant, volentes eam, & habentes eam.

TERTIO. Quod in enumeratione quatuor ſequentium propoſitionum. I. Deus eſt, qui iuſtificat. II. Paſsio & obedientia Domini noſtri Ihesu Chriſti, eſt miſeri peccatoris iuſticia coram Deo, quæ ex mera Gratia & miſericordia, donatur & imputatur credenti in ipſum. III Hæc eſt iuſticia, quam Lutherus, felicis memoriæ, iuſticiam paſsiuam vocat, reſpectu noſtri. IIII. SOLA FIDE in Chriſtum iuſtificamur & ſaluamur: Ipſi tamen (quemadmodum inprimis neceſſarium erat) verum diſcrimen & intellectum harum propoſitionum, non ſatis clarè & expreſſè poſuerunt. Nam ex his tam breuiter indicatis propoſitionibus, proprius & certus intellectus peti non poteſt. Vnde, vt in Oſiandri doctrina cernere licet, facilè confuſio cauſarum Efficientis, Impulſiuæ, Formalis & Inſtrumentalis, ſequi poteſt.

QVARTO. Quod cum in hoc etiam Articulo, mox poſt copulationem prædictarum propoſitionum, de ordine Conuerſionis loquuntur, nõ tamen ſimul monſtrant diſcrimen IVSTIFICATIONIS & REGENERATIONIS, atq; etiam hoc loco non declarant, quomodo Paulum, & poſt eum, Lutherum de paſsiua iuſticia intelligant. Vtrum imputata tantum ſit, quam Paulus propriè ſignificat vocabulo GRATIAE, An verò ſimul donum per gratiam, id eſt, viuificatio & inchoatio nouitatis, quam Deus in hac vita, dato Spiritu ſancto, efficit, & poſt

 hanc

hanc vitam in omni æternitate, integram & conſummatam dabit.

Quæ vero præterea à Collocutoribus, in exhibitis Theſibus rectè dicta ac poſita ſunt, ea vt confeſſa & indubitata hoc ipſo recipimus, daturi operam, vt ex his, in Examine Antitheſium & Hypotheſium de ijs omnibus, quæ ad res ipſas, & ad intellectum genuinum vtriusq; Articuli, de Iuſtificatione & Bonis operibus pertinent, Deo nos adiuuante, amanter ac placidè colloquamur, & formam piæ concordiæ ineamus, & omninò ſperamus, in iam commemoratis, ſi vera & recta ab vtraq; parte facta declaratio, & conſenſus fuerit conſtitutus, de Antitheſibus & Hypotheſibus (de quibus & ipſis, cum coniunctæ ſint, deinceps, quantum res poſtulabit, colloquemur) Minus fore contentionum, cum pleræq; earum inde potiſsimum promanent, quod Articuli, de quibus in Principali cauſa dictum eſt, non vno eodemq; modo intelligantur & explicentur. Quod enim de ſparſis ac receptis in Eccleſijs noſtris, corruptelis & erroribus, vndecunq; conquiſitis accuſationum cauſis, oratione nobis non molliſsima obiecerunt, id concedere illis nec poſsumus nec volumus, eo ſcilicet modo, quo in Antitheſibus recitatos, additis Hypotheſibus demonſtrare conati ſunt, in Eccleſijs ac Scholis noſtris reperiri, Id quod Deo iuuante, in progreſſu Colloquij, veris & firmis rationibus oſtendemus. Et è contrario demonſtrabimus, non exiguas aut contemnendas corruptelas & errores, à quibuſdam parti illorum addictis, in his ipſis Articulis ſparſos & defenſos, & cum perturbatione ac ſcàndalo imperitæ multitudinis, nec non ingenti teneræ ætatis periculo, in Eccleſijs & Scholis, in quibus regnarunt, introductos eſſe, pugnantes planè cum ſaluberrimæ doctrinæ forma, quam & voce ſua, in lectionibus & concionibus publicis Lutherus, piæ memoriæ, tradidit, & vtiliſsimis ſcriptis ſuis poſt ſe reliquit, & huic coniunctus collega ac ſocius Doctrinæ publicæ PHILIPPVS MELAN-

LANTHON, ſanctæ memoriæ, ex illis ipſis Lutheri ſcriptis, aliquot breuibus, ſed vtiliſsimis, perſpicuis & optimo ordine explicatis libris, viuente adhuc Luthero, collegit. In quorum librorum numero, is præcipuè liber, cui LOCORVM COMMVNIVM titulus eſt, chariſsimus Luthero fuit, quem vnum voce ſua prædicauit ac commendauit quàm maximè, quemq; exemplo Lutheri, Multi tum viri excellentes eruditione, pietate & virtute, ſummo cum gaudio exceperunt, & complexi ſunt, Quin & ab illis ipſis, qui nunc in aliorum gratiam, librum hunc è Scholis publicis exploſum atq; eiectum volunt, cum eximio ſuo Fructu, tunc, cum à Philippo proponeretur, auditus, & alijs in Scholis, quibus præfuerunt aliquandiu, traditus atque enarratus eſt, donec arrodere & allatrare illum cœpit Flacius Illyricus. Quo cum libro LOCORVM COMMVNIVM, ſcimus congruere alterum breuiorem Titulo repetitæ Confeſsionis exhibendæ Synodo Tridentinæ, quem non ſolum omnes vtriuſq; Academiæ Illuſtriſs. Principis Electoris Saxon: Domini noſtri Clementiſsi: Doctores & Profeſsores, & Eccleſiarum Electoralium inſpectores, ſed & alij multi, exterorum Principum & ſtatuum legati, iudicio & pietate excellentes, propriæ manus ſuæ ſubſcriptione, & teſtimonijs honorificis, approbarunt & prædicarunt.

Poſtremò etiam Eccleſiarum noſtrarum doctrina, in alio adhuc libello breui & vtili declarata, & teſtimonijs ſacrarum literarum munita, oppoſita eſt à PHILIPPO impijs Articulis Bauaricæ inquiſitionis, qua tanquam in Cygnea cantione, blaſphemas & inſidioſas interrogationes in præcipuis Articulis, ſummo cum diſcentium fructu complexus eſt, & refutauit perſpicuè.

Hos libros, vt conſentaneos ac congruentes Auguſtanæ Confeſsioni, & explicationem illius iuſtam continentes, ac velut in Methodo & Epitome perſpicua & explicata

complectentes, quæ prolixioribus ſcriptis ſuis Lutherus
piæ memoriæ, copioſiſsimè tradidit, ſcimus ab omnibus
doctis & pijs viris approbatos, ſummi ac precioſiſsimi the-
ſauri loco habitos fuiſſe longo tempore, Ac poſtea de con-
ſilio ac iudicio grauiſsimo virorum ſapientum, vt conſen-
ſus de doctrina in his Regionibus durabilior eſſet, vnà
cum Confeſsione & Apologia, Auguſtæ Carolo V. exhi-
bita, volumine vno comprehenſos & editos, in omnes Prin
cipis Electoris Eccleſias, ad vſus paſtorum & doctorum in
his, coemtos & diſtributos eſſe, publicè notum eſt, non alia
de cauſa, quàm vt miniſtri Eccleſiarum, doctrinæ cœleſtis
explicationem, Principaliter ad normam Librorum Pro-
pheticorum & Apoſtolicorum, & trium Symbolorum, po-
ſteà ad libros Lutheri & hos Philippi inſtituerent.

Eſt etiam notum, Doctrinam in his libris expoſitam,
cum viuente Luthero piæ memoriæ, tum poſtea etiam illo
defuncto, ad hunc vſque diem in Academijs harum terra-
rum, & multis aliarum regionum Scholis & Eccleſijs, pio
conſenſu traditam & conſeruatam eſſe.

Atque eam ob cauſam, nos quoque initiò huius Colloquij
teſtati ſumus, quod & nunc repetimus, ac teſtamur diſertè:
Piè nos & conſtanter amplecti ſcripta Prophetica & Apo-
ſtolica, & ex his extructa SYMBOLA tria, Apoſtolicum,
Nicenum & Athanaſianum, ſcripta Lutheri, Auguſtanam
Confeſsionem, & alios in Corpore Doctrinæ comprehen-
ſos Philippi libros, in quibus ſummam doctrinæ ortho-
doxæ & Catholicæ Eccleſiæ Dei, deſumptam ex fontibus
librorum ſacrorum, & ex omnibus Lutheri ſcriptis perſpi-
cuo, & ad docendum ac diſcendum vtiliſsimo ordine, con-
tineri non dubitamus, Quam ipſam doctrinæ vocem, per-
inde vt à Luthero & Philippo viuente, ſonuit in Eccleſijs &
Scholis noſtris publicè, & in conuentu Auguſtano, Anni
30. Et hunc ſecutis conuentibus & Colloquijs aliquot, Con
feſsione omnium hanc amplectentium ſtatuum defenſa
eſt, & Deo iuuante in hunc vſque diem coſeruata, decreui-
mus & in poſterum, opem ferente nobis Spiritu ſancto,
firmi-

firmiter retinere, nunquam approbaturi aut admiſſuri in Eccleſias & Scholas noſtras, innouationes & ſubtilitates ſpinoſas ac intricatas, quas contra prædictam Propheticorum & Apoſtolicorum librorum, & á Luthero & Philippo traditæ doctrinæ formam, ſpargi & audacter defendi cernimus á Flacio Illyrico, & alijs nonnullis complicibus, etiamſi non ignoremus, illa dogmata, quæ proferuntur, Eccleſijs noſtris ignota, intempeſtiuè & non ſynceriſsima fide allegatis, aut etiam mutilatis Lutheri teſtimonijs, vtcunque colorari & palliari.

Hortamur etiam ita vti debemus, fraternè & amanter viros Reuerendos Dominos Collocutores, vt non grauatim hac in re nobis aſſentiantur, & ſe piè nobiſcum coniungant, vt qui magna ex parte, illam ipſam doctrinæ vocem, à duobus illis ſummis viris nobiſcum & audierunt coràm, & ex libris illorum didicerunt, & antehâc nobiſcum aliquandiu, conſenſu pio amplexi & profeſsi ſunt, & vt conſentaneam, qualis reuera eſt, voci diuinę, in literis ſacris expreſſæ, alijs tradiderunt. Id ſi á Dominis Collocutoribus impetrauerimus, poterimus tanto & facilius & expeditius, vocatas in diſputationem formas loquendi diſsimiles, quæ & opinionum diſsimilium & diſſenſionum cauſæ hactenus extiterunt, conſtituta pia concordia, explicare, & coniunctis vtrinque animis & operis, tanto maiore cum fructu & commodo Eccleſiæ vniuerſæ, idola pontificia, & aliorum fanaticorum & factioſorum hominum furores pernicioſos, oppugnare, refutare & opprimere. Qua in re, vt æternus Deus, Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſuo nos ſpiritu regat ac gubernet, ac pro immenſitate ſuæ bonitatis, clementer opera noſtra vtatur, ad piam coniunctionem & conſociationem miſerrimæ, & multis modis ſauciatæ Eccleſiæ, & multorum piorum pectora, in his diſsidijs de veritate anxia, & hincinde fluctuantia, recreet, exhilaret, conſoletur, & ad certitudinem fidei perducat, toto eum pectore precamur.

# ARTICVLI QVOMODO IN HOC COLLOQVIO SIT PROCEDENDVM, A THEOLOGIS VTRIusq; partis comprobati, & ex Germanico translati.

PRimùm, Vt in Articulo de Iuſtificatione & bonis Operibus, eò vſq; procedatur, donec liquidò cognoſci queat, an Theologi in eo Articulo ſententijs congruant, vel, quàm procul à ſe inuicem, & quibus in partibus diſcrepent.

II. Vt coniunctim de Antitheſibus & Hypotheſibus poſthac tractetur, ac viciſsim Electorales Theologi, Hypotheſes ſuas ſimul exhibeant.

III. Idem Ordo in ſequentibus duobus articulis, vtpote de Libero Arbitrio, & de Adiaphoris quoq; obſeruetur. Ita tamen, vt liberum ſit futurum Theologis Saxoniæ Ducis, mox initio cuiusq; Articuli, Theſes, Antitheſes, & Hypotheſes coniũgere, ſimulq; publicè legere & exhibere.

IIII. Vt tribus aut quatuor ſcriptis vtrinq;, de propoſitis Theſibus agatur, atq; eodem planè modo, de Antitheſibus & Hypotheſibus tria vel quatuor permutentur ſcripta. Reſeruata tamen cuilibet parti poteſtate, ſi id rei neceſsitas exegerit, conſentiente Illuſtriſsimo Principe & Electoris politicis Conſiliarijs, vt plura etiam liceat ſcripta exhibere.

V. Neutra pars Colloquium abrumpat, niſi de tribus illis Articulis propoſitis, iuxta proceſſum & formam, de qua modò eſt dictum, pariter fuerit facta Collatio, ſiue conciliatio in vno vel pluribus Articulis, facta ſit, ſiue non.

VI. In Scriptis mutuis, iniuriæ, ambages, & præiudicia caueantur, nec quicq; noui vel peregrini, vel non neceſſarij in medium proferatur, quod ad prædictos tres Articulos non pertinet.

VII. Scripta omnia latinè & germanicè, ſimul exhibeantur, Germanica tamen ſolummodò publicè recitentur.

Actum VIII. Nouembris. Anno 1568.

Ego Henricus Mollerus, authoritate Illuſtriſſimi Principis D. Auguſti Ducis Saxoniæ Electoris &c. ad præſens Colloquium deputatus Notarius, manu propria ſubſcripſi.

Ego Martinus Burggrauius, conſtitutus ab Illuſtriſsimo Principe ac Domino D. Iohanne VVilhelmo Duce Saxoniæ &c. Domino clementiſsimo, Notarius ad præſens Colloquium Altenburgenſe, propria manu ſubſcripſi.

# II. COLLATIO SIVE RESPONSIO THEOLOGORVM Electoris Saxoniæ, oppoſita ſeptem & viginti Notationibus partis alterius. XI. Nouembris lecta & tradita.

Initiò toto pectore precamur æternum Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, vnà cum Filio coæterno, Domino & ſeruatore noſtro Ieſu Chriſto, vt in hac grauiſsima & difficillima Eccleſię controuerſia, nos ducat in omnẽ veritatem, noſtraq́ pectora, linguas & calamos, in perſpicua veritatis illuſtratione, ad nominis ſui gloriam, & ſalutem Eccleſiæ afflictiſsimę coniunctionem, clementer regat & gubernet. Cumq́ Dominus noſter Ieſus Chriſtus teſtetur, ſuum ſermonem eſſe veritatem, precamur, vt & verum eius intellectum Spiritu ſuo ſancto nobis largiri, & in eo confirmatos, clementer nos conſeruare dignetur.

Dehinc & Dominos Collocutores amãter rogam9, vt de


nobis

nobis hoc ſibi certò polliceantur,nos eo quo decet,candore,rectitudine,fide ac pietate,tanq́ spectante Domino,ſuſcipere tractationem huius cauſæ,quam vt ad gloriam Dei & Eccleſię ſalutem ſpectare ſcimus,ita non immerito,omnibus huius vitæ emolumentis anteferendam ducimus.Cauebimus igitur omni ſtudio, ne vel verbum temerè excidat,quo aut lędi gloria Dei,aut vlla ratione offendi quisq́ poſsit. Hac pia voluntate,præſentem hanc reſponſionem noſtram, pro vberiore declaratione Articulorum de Iuſtificatione & bonis operibus, ad Collocutorum noſtrorum admonitiones,citra omnem calumniam & ſophiſticen,perſpicuè & planè inſtitutam, offerimus.

I. II. Cumq́ primùm de his moneant, quæ ſub initium Summariæ repetitionis Articuli Iuſtificationis, de noſtris alijsq́ nobis coniunctis Eccleſijs, animo ſimplici à nobis dicta ſunt,eaq́ minus dextrè accepta ſic interpretentur, ac ſi in prę iudicium ipſorum,omniumq́, qui per hoſce annos de corruptelis,nonnullos in noſtris Eccleſijs accuſarunt,ad eos ab Eccleſia Chriſti, quaſi clàm excludendos, inſtituta ſint,ſimulq́ cogitandum nobis proponant, quantũ ſit peccatum,falſa dogmata cum veritate conciliare, imò veritatis titulo venditare & obtrudere ſimplicioribus: Teſtamur ingenuè, nobis hanc Notationem, tanta cum acerbitate inſectationis coniunctam, & eorum,quæ & breuiter à nobis,& animo ſimplici dicta ſunt, tam duram interpretationem, præſertim circa inſtitutæ collocutionis initium, alienam ( vt quam mollisſimè dicamus ) videri. Scimus Dei beneficio,vnicam tantummodo in terris Eccleſiam eſſe,quæ cum neq́ perſonis, neq́ locis certis alligata ſit, nequaq́ de nobis ita arroganter ſentimus, vt eius nomen ac titulum nobis ſolis,ijsq́ tantummodo locis, in quibus nos degimus, vendicare velimus. Nec tamen ignoramus, eam ſoli Verbo Dei alligatam eſſe, ſicut dulciſsimè inquit Filius Dei: Oues meæ vocem meam audiunt. Statuimus igitur, veræ ac viſibilis Eccleſiæ Dei membra, eſſe omnes omnium locorum cœtus & congregationes,atq́ adeò etiam om-

nes &

nes & ſingulos homines, qui obtemperant voci Filij Dei, Paſtoris & Epiſcopi animarum noſtrarum, hoc eſt, qui amplectuntur verbum Dei incorruptum, & retinent verum vſum Sacramentorũ, nec aut manifeſtam idololatriam, aut corruptelas, doctrinæ, vero & legitimo catholicæ Eccleſiæ iudicio & conſenſu damnatas, ſcientes & volentes defendunt, etiamſi & locis diſtincti, & non prorſus ἀναμάρτητοι ſunt, Verum hinc inde diſperſi, ſuos næuos ſuasq; infirmitates habeant. Nequaq; igitur ab Eccleſiæ ſocietate ſeiungimus aut excludimus vllum hominem, qui hoc modo, vt diximus, verbum Dei amplectitur. Neq; nobis in exordio ſcripti noſtri ſic inſtituendo, alia ratiò propoſita fuit, quàm vt iudicium noſtrum de Auguſtana Confeſsione palàm teſtaremur, quod quidem Dei beneficio, & fuit hactenus, & eſt adhuc, & erit perpetuò tale, vt non dubitemus, ſummam doctrinæ diuinitùs patefactæ, in ea dextrè, perſpicuè & dulciſsimè compræhenſam eſſe, eamq; vt verbo Dei conſentaneam, ita veram, & huc vſq; crediderimus, docuerimus, & confeſsi ſumus, & Deo auxiliante deinceps quoq; fideliter, reiecto omni quarumcumq; corruptelarum fermento, credituri, & ſuo quisq; loco, aperta doctrinæ & confeſsionis voce teſtaturi ſimus.

Nouimus etiam, & gratis erga Deum mentibus verè teſtamur, Illuſtriſsimum Principem Ducem Saxoniæ Electorem &c. Dominum noſtrum clementiſsimum ſic affectum eſſe, vt neq; in Eccleſijs aut ſcholis regionum ſuarũ, in quibus nos degimus & docemus, neq; etiam in pectoris ſui ſcrinio, aliud doctrinę genus complectendum, ꝓpagandum aut vllo modo ferendum iudicet. Cumq; hoc præcipuè conſilio huc miſsi ſimus, vt de quibuſdam doctrinæ articulis, de quibus hoc tempore certamina mota ſunt, placidè inter nos colloqueremur, debuimus omninò, initio ad Confeſſionis Auguſtanę Normam nos referre. Cumq; idem à Dominis Collocutoribus factum ſit, neſcimus ꝓfectò, quid cauſæ eſſe poſsit, cur de præiudicijs noſtris tantopere conquerantur. Speramus autem, ipſos deinceps nobis nonnihil

æquiores fore, veniamq́ daturos, quod oppoſita hac noſtra defenſione aliquanto prolixiore, non paſsi ſumus, propter vnius atque alterius in noſtro cœtu accuſationem, nos pariter omnes, ab Auguſtanæ Confeſsionis, atque ita à veræ Eccleſiæ ſocietate prorſus excludi. Quod quidem recipere in nos, vllo tempore nec volumus nec debemus.

Cogitent autem Domini Collocutores, dum Eccleſiam Rebuſpub. & perſonis certis ipſi quoque alligant, & ijs quidem, quarum aliquæ nos, criminationibus falſiſsimis & atrociſsimis huc vſq́ onerauerunt, an non aduerſus ipſos, & querelarum & accuſationum cauſæ nobis multò honeſtiores & illuſtriores eſſent, niſi ad alia reſpicere, quàm iuſto dolori noſtro indulgere mallemus.

III.

Ad tertiam admonitionem quod attinet, qua in noſtra de Iuſtificationis Articulo explicatione hæc duo deſiderant: Primum, quod in iſta Summa ſummi Articuli, vbi de conuerſione hominis dicitur, nulla vel verbulo vno, Legis & Euangelij mentio fiat: Deinde, quod non expreſſè dixerimus de Iuſtitia Chriſti, paſsione & obedientia ſua acquiſita, quæ quidem nobis fide imputatur, & qua coram Deo ſumus iuſti. De priore Admonitionis parte reſpondemus, nos expreſſam Legis & Euangelij mentionem conſultò, nec tamen inſidioſè, hoc loco prætermiſſe, quod tametſi nobis non fuerit ignotum, quantum Eccleſiæ interſit, hæc duo doctrinæ capita, & intelligi rectè, & probè diſcerni, præſertim quando de vera ad Deum conuerſione dicendum eſt: Exiſtimaremus tamen, integram horum capitum explicationem, neq́ huius loci propriè eſſe, & ſi quid ea opus foret, in Collocutione placida, quam nobis tum ex mutua Illuſtriſsimorum Principum pactione, tum ex ipſorum quoq́ Collocutorum promiſsione, certò tunc pollicebamur, rectius expediri poſſe. Ad alteram autem huius Notationis partem, hæc eſt noſtra reſponſio: Quod videlicet

licet Dominorum Collocutorum verba, quibus noſtrum ſcriptum corrigi poſſe credunt, paulò nobis alieniora & obſcuriora videantur, & varia cogitandi præbeant cauſam. Cum enim iiſdem vſi ſimus verbis, quæ in hoc ſummo Articulo, cum in ſacra ſcriptura, tum in Confeſsione Auguſtana vſurpata inueniuntur, & nobis propoſitum non ſit (quemadmodum & in tam breui Summa fieri non potuit) pleniorem tractationem & declarationem totius Articuli inſtituere, omninò exiſtimaſſemus, ipſos ea contentos fore, nec contra nos eam interpretaturos eſſe. Nam expreſſè allegauimus dictum Pauli ad Rom. 5. Per vnius obedientiam iuſti conſtituuntur multi: Et cum Auguſtana Confeſsione ſummam doctrinæ comprehendimus, quæ Articulo quarto planè iiſdem verbis, quę in noſtro ſcripto taxantur, in hunc modum loquitur: Non reputamur iuſti coram Deo, propter noſtra opera, ſed conſequimur Remiſsionem peccatorum & reputamur iuſti coram Deo, propter Chriſtum gratis per fidem, cum conſcientia accipit conſolationem ex promiſsione, & credit, quod certò donetur nobis Remiſsio peccatorum, & quod Deus nobis eſſe propitius velit, nos reputare iuſtos, & nobis largiri vitam æternam propter Chriſtum, qui morte ſua Deum placauit, & pro peccato ſatisfecit. Qui verè ad hunc modum credit, is conſequitur remiſsionem peccatorum, fit acceptus Deo, & reputatur coram ipſo iuſtus propter Chriſtum, Rom. 3. & 4. Hæc Confeſsio. Nihil hîc dicemus de eo, quod Apologia, & alia multa ſcripta Eccleſiarum noſtrarum, ſemper ita ſunt loqui ſolita. Eam ob rem conſiderare illos decuiſſet, quod huiuſmodi Notatione & accuſatione noſtri ſcripti tanquam nimis generalis, latè patentis, dubij, & ad negocium ipſum non ſatis accommodati, ſimul Auguſtanam Confeſsionem, & præcipuos atque vſitatos libros & ſcripta noſtrarum Eccleſiarum, Imò ipſum Verbum Dei accuſent, & corrigere ſe poſſe putent. Ideò ipſis, nobis & noſtris verbis diffidentibus, ꝓ declaratione & cōpenſatione omnis huius defectus, Confeſsionis Augu-

ſtanæ verba hoc modo recitauimus, & expendenda propoſuimus. Verum vt Dominis Collocutoribus amicè conſulamus, noſtram quoq; admonitionem hanc, æquo animo accipient. Nobis ſanè videtur, pro vt Notationis huius, & exhibitarum theſium verba ſonant, quod ipſi ſibi non conſtent, & ſua ipſorum verba ſatis intelligere & conciliare nequeant. Iam enim diſertè ponunt, quod ſacra ſcriptura Iuſticiam Chriſti, per quam nos coram Deo Iuſtificamur, & qua iuſti ſumus, paſsionem & obedientiam Chriſti, claris & perſpicuis verbis appellet (de quo & inter nos nulla eſt dubitatio) Mox verò & nominatim in hac Notatione dicunt, quod nihil poſuerimus de Iuſticia Chriſti, quam ſua paſsione & obedientia nobis acquiſiuit & impetrauit, quæq; nobis per fidem imputatur. Ex quibus ipſorum verbis, aliud nihil concludere poſsumus, quàm quod Domini Collocutores, primò paſsionem & obedientiam Chriſti: Deinde Iuſtitiam, quam paſsione & obedientia ſua acquiſiuit & impetrauit, noſtram iuſticiam coram Deo nominent & eſſe ſtatuant, Et ſic duplicem iuſticiam faciant. Neq; tamen ipſi declarent, quænam & quid ſit illa acquiſita & impetrata iuſticia, quæ præter paſsionem & obedientiam Chriſti nobis imputetur, quaq;, & per quam coram Deo iuſti ſimus & conſiſtamus. Quare non grauatim ſuper his, ſuam nobis ſententiam oſtendent. Nobis quidem hæc ſubtilitas hactenus fuit incognita, neq; eam à præceptoribus noſtris edocti fuimus, aut accepimus, quod in doctrina de Iuſtificatione noſtra coram Deo, hæ duæ propoſitiones non idem ſonent, neq; in ſententia omninò congruant: I. Sumus iuſti coram Deo, dum Chriſti iuſticia per fidem nobis imputatur. II. Et: Sumus accepti & placentes Deo per & propter Chriſtum. Nam, vt nihil de eo dicamus, quod Domini Collocutores vtramq; propoſitionem, rectam & veram eſſe fatentur, manifeſtum eſt, Paulum in dicto à nobis citato, Rom. 5. Obedientia vnius iuſti conſtituuntur multi, & quod in capitis initiò inquit: Iuſtificati fide pacem habemus cũ Deo, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum:

ea omnia complecti, quę Collocutores ſua Notatione com prehendere & exprimere voluerunt, cum dicunt: Iuſticiam Chriſti, quæ paſsione & obedientia illius parta eſt, nobis imputari per fidem. Imò ex ſequentibus Apoſtoli verbis, quæ in eodem cap. 5. continentur: Iuſtificati ſumus ſan guine illius, & reconciliati ſumus Deo per mortem Filij, cum eſſemus inimici, perſpicuè intelligi poteſt, ipſum in hac doctrina & quæſtione, de Iuſtificatione, hæc duo vocabula, Iuſtificari & Reconciliari cum Deo, indifferenter vſurpare, & pro eodem ſumere: ſiquidem ex vno veluti fonte, nimirum ex paſsione & morte Domini noſtri IeſuChriſti promanant, neq; à ſe inuicem, vt cauſa & effectus, ſeparari poſſunt.

## IIII. & V.

Ad quartam & quintam commonefactionem de particula SOLA, in tractatione Antitheſium & Hypotheſium reſpondebimus. Quod autem ad Normam doctrinæ attinet, ſperamus, meminiſſe Collocutores, illius in ſcriptis hactenus à nobis exhibitis, mentionem factam eſſe, ad quam denuò nos referimus, & ab ea nos nequaq; diſceſſuros, neq; recepturos eſſe noua dogmata, iterum expreſsè teſtamur.

## VI.

Quod ad ſextam admonitionem attinet, adhuc meminimus, Theologos in exordio Colloquij teſtatos eſſe, quod non more ſcholaſtico diſputationum argutijs contendere, ſed candidè ac grauiter, tanq; in conſpectu Dei ſententias conferre velint. Quare cum ita (quemadmodum ſperamus) adfecti ſint, cogitare profectò debebant, quàm non diſsimilis ſit ipſorum commonefactio, illi in ſcholis vſitatæ Argumentationi: Iuſtificamur ſine meritis: Ergò ſine merito Chriſti iuſtificamur. Nam eodem modo ipſi, ex noſtris verbis concludere volunt: Cum profiteamur, nos non loqui de noſtra Iuſticia, quæ eſt integra impletio Legis, ac conformitas cum Deo: nos negare impletionem Legis, q̃ Chriſtus præſtitit, eſſe noſtram iuſticiam. Ad hæc etiam

queruntur, non ſatis perſpicuè hæc explicari à nobis, quod pro confirmatione huius ſententiæ, Cap. 10. Ad Rom. citamus: Cum ipſi non ignorent, quomodo Paulus in 10. Capitis initio loquatur de Iuſtitia legis, quam Iſrael conſtituere quæſiuit. Quapropter ea, quæ à nobis rectè dicta & citata fuerunt, non debuerunt futili reprehenſione notari: Quandoquidem ſciunt, magnum eſſe diſcrimen obedientiæ, quæ à nobis præſtari poteſt, Et eius, quam lex à nobis requirit. Et hac quidem eadem opera, reſponſum ſit ad XV. Notationem, quæ cum hac VI. congruit.

VII.

Quod ad ſeptimam commonefactionem attinet, referimus nos ad ea, quæ ad tertiam admonitionem ſupra reſpondimus.

VIII.

In octaua Notatione, cum referunt Collocutores, ſe exiſtimare, quod non ignoremus, quomodo à Theologis quibuſdam hæc Pauli verba intelligantur, cum ad Rom. 5. dicit: Per Ieſum Chriſtum Gratia & donum per Gratiam, abundauit in multos: De eo cum eis diſputare nolumus. Teſtamur autem, nos ſimplicem huius dicti ſententiam retinere, quæ comprehenſa & expoſita eſt à Iohanne, cum cap. 1. inquit, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, Gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. Et: de plenitudine eius omnes accepimus, Gratiam pro Gratia. Quia lex per Moſen data eſt, Gratia & Veritas per Chriſtum facta eſt. Quorum verborum vera ſententia, etiam à D. Luthero, ſanctæ & felicis memoriæ, ad hunc modum tradita & explicata eſt: Nobis data eſt Gratia propter Chriſti Gratiam, quæ ipſi data eſt, vt nos per ipſum impleamus legem, & cognoſcamus patrem, quo tollatur hypocriſis, & nos veri & integri ſimus homines. Et in præfatione in Epiſtolam ad Romanos inquit: Gratia & Donum ita diſtinguuntur, quod Gratia propriè ſignificat fauorem Dei, quo ipſe nos complectitur,

ctitur, & quo mouetur, vt Chriſtum & Spiritum ſanctum, cum ſuis donis in nos effundat: Sicuti ex 5. capite manifeſtum eſt: vbi inquit: Gratia & donum in Chriſto &c. Etſi autem dona Spiritus ſancti quotidiè in nobis creſcunt, nec ſunt perfecta & integra, ideò, quod praui motus & peccatorum reliquiæ pugnantes cum Spiritu, in nobis remanent, ſicuti in 7. cap. & ad Galat. 5. ſcriptum eſt. Et in Geneſi cap. 3. prædictum fuit, Inimicitias fore inter Semen mulieris & ſemen ſerpentis: Tamen Gratia hoc efficit, vt coram Deo perfectè iuſti reputemur. Neq; enim Gratia admittit tales diuiſiones, quales ſunt donorum: Sed nos pleniſsimè acceptat ſuo fauore, propter Chriſtum interceſſorem & mediatorem. Et quia dona in nobis inchoata ſunt, Iuxta hanc Lutheri interpretationem, nos quoque in Scholis & Eccleſijs noſtris, dictum Paulinum declarauimus, vt per vocabulum Gratiæ, intelligatur gratuita acceptatio & reconciliatio cum Deo, propter Filium mediatorem: Donum vero per gratiam, complectatur donationem Spiritus ſancti, & alia bona ſpiritualia & æterna, quæ Baptiſta veritatem vocat, & quæ Spiritus ſanctus in nobis inchoat ac efficit, conſummanda in vita æterna. Hanc ſimplicem explicationem, iudicamus eſſe conſentaneam ſcripturæ, & fidei analogam. Quæ autem porrò de imputatione & inchoatione dictu neceſſaria erunt, de ijs ſuo loco, pro eo atq; res poſtulauerit, ne meritò reprehendi queamus, piè nos declarabimus.

IX.

Ad nonam quod attinet notationem, non ſperauimus fore, vt captioſè nobiſcum ageretur, & tanquam nouas & inuſitatas loquendi formas vſurpauerimus, ſugillaremur, cum ipſorum teſtimonio, latinum exemplar, quantũ neceſſe eſt, piè rem declaret, & aliàs manifeſtum ſit, quomodo Prophetæ & Apoſtoli, de hoc ſummo & admirando beneficio, & dono Spiritus ſancti loquantur. Nam Zacharias Propheta clarè ait: Effundam ſuper habitatores Ieruſalem, Spiritũ gratiæ & precũ. Et Apoſtolus ſimiliter multis

in locis inquit: quod accipimus Spiritum adoptionis, per quem clamamus, Abba Pater, Rom. 8. & Gal. 3. Quod Spiritus Dei ipſe, teſtimonium perhibeat ſpiritui noſtro, quod ſimus filij Dei, & pro nobis intercedat gemitibus inenarrabilibus, Rom. 8. Et: Quod Deus cordibus noſtris infuderit, & dederit non Spiritum timoris, ſed virtutis, dilectionis, & ſobrietatis, 2. Tim. 1. In quibus & multis alijs ſimilibus dictis, Apoſtolus eſſentiam Spiritus ſancti cum operibus eius non commiſcet, Sed debitum ſimul diſcrimen obſeruat. Aequum igitur fuerat, ipſos ab huiuſmodi non neceſſaria taxatione, hoc loco abſtinere.

X.

Decimam Notationem perindè vt quartam, ad ſuum locum remittimus, ac petimus, ne plures propoſitiones miſceantur, neuè ad Antitheſium tractationem pertinentia, alieno tempore ac loco, cum falſa noſtri irriſione infarciantur.

XI.

Cum vndecima Notatio memoret, latinum Exemplar clarè & diſtinctè loqui, cauſa nulla fuit, cur germanicum perſpicuè & explicatè fidei mentionem complectens, reprehenderetur, Ac conſiderari debuit, quod in hac maximi momenti cauſa, in vero timore Dei, ſeriò tanquam in conſpectu Dei verſemur, & vtrumque Scriptum vno ore & corde, non ad res ipſas obſcurandas aut implicandas, Sed ad inueſtigandam ac declarandam veritatem, palàm propoſuerimus, & exhibuerimus, nec vlla ſophiſtica vtamur. Sed hanc diffidentiam ipſorum erga nos, in medio relinquimus, ac libenter patimur, de eo, quod ipſi cauſæ profuturum creditur, quatenus opus eſt, nos admoneri. Nos ſanè nō ignoramus, quod vterque Articulus, de Iuſtificatione videlicet & bonis Operibus, diſtinctè & prudenter ſit tractandus. Ac ſperamus, illorum diſcrimen perſpicuè & propriè à nobis poſitum & monſtratum eſſe, & conatos nos fuiſſe, vt de illis, omni dolo & fraude excluſa, prouidè & clarè loqueremur:

Ac pro-

Ac promittimus, nos id deinceps etiam, quoties res poſcet, bona fide facturos eſſe.

XII.

Quod ad neceſsariam reſponſionem de duodecima Notatione ſpectat, cum in hoc Articulo cardo rei verſetur, quemadmodum etiam ex præmemorato noſtro ſcripto liquet, iterum petimus, vt Domini Collocutores, deinceps non grauatim nobis parcant, neq; tribuant nobis, quod hos ſummos Articulos ex propoſito confundamus, & inſidioſe doctrinam de bonis operibus, Articulo de Iuſtificatione admiſceamus. Omninò confidimus, ſi, vt in proximo noſtro ſcripto requiſiuimus, ipſi declarauerint, quid per Particulas Excluſiuas (Iuſtificamur ſola fide, Gratis, non ex nobis, ſine noſtris operibus) propriè excludi ſentiant, quod non difficulter in hoc principali Articulo, Concordiam & conſenſum inire poſsimus.

XIII.

Quod decima tertia cōmonefactione dicitur, cauſam etiam formalem excludi debuiſſe, vbi mētio fit inchoatę in nobis nouitatis, quòd hęc in credentibus nō ſit meritū aut cauſa efficiens noſtrę Iuſtificationis: Reſpondemus, ac petimus, vt ſcriptum noſtrum paulò accuratius ac diligentius conſideretur. Sic enim reperietur, nihil hac in parte omiſſum eſſe, & nulla de hoc ipſo commonefactione opus fuiſſe. Dum enim clarè poſuimus, Chriſtum Dominum noſtrum, cum ſua obedientia perpetuo manere propitiatorem, & meritum Iuſtificationis ac viuificationis, ſperamus, omnia comprehenſa eſſe, quæ Collocutores, ſub cauſæ formalis appellatione intelligunt, & ipſi exprimunt. Et exiſtimamus, prudentibus atq; eruditis hominibus, in tali breuitate ſatis eſſe dictum. Alias autem, cum coram paulò ſimplicioribus, rudi plebecula, & pueris, hæ tantæ res tractantur & declarantur, nouimus adhibere formam verborum conuenientem, qualem negocium ipſum poſtulat.

XIIII.

Ad decimam quartam Notationem quod attinet, meminerunt Collocutores, quod ipſimet cupiamus ac petamus

declarari & monſtrari diſcrimen, inter Iuſtificationem & Viuificationem. Ideò abeſſe ab illis debuit hæc opinio, quod data opera commiſcere, & implicare hos Articulos voluerimus, cum ſuam de horum diſcrimine ſententiam iam aperuerint, hoc ipſo minus deinceps hac in parte erit contentionis.

XV.

De decima quinta Notatione reſponſum eſt ſupra, Articulo ſexto, ad quem ipſos remittimus.

XVI.

Decima ſexta Notatio, cauillatio eſt planè non neceſſaria. Qui enim non eſt cœcus, facilè videt, quod ſtatim ſubiecerimus dictum Pauli Rom. 5. Vnius hominis obedientia, iuſti conſtituuntur multi, quo omnia continentur, quæ ipſi addenda cenſent. Quod ſi etiam abſque citatione huius dicti eſſet: tamen conſiderandum fuerat, quod vocabulo MEDIATORIS, multò plura compræhenduntur, quàm friuola hæc Notatio habet, vt taceamus, quod Auguſtana etiam Confeſsio & Apologia, perindè vt noſtra verba ſonant, ſolent loqui. Videtur itaque hæc Notatio non obſcurè innuere, Collocutores, ſi Confeſsionis Auguſtanæ compoſitioni interfuiſſent, additiones ſimiles adiecturos fuiſſe.

XVII.

In prioribus Articulis ſæpè polliciti ſumus, quod ad formulam Colloquij à Principibus decretam, omnino reſpicere velimus ac ſumus eam, ſecundum proximè conſtitutum proceſſum, etiam deinceps ſtudioſè obſeruaturi, nec committemus, vt neceſſariarum Condemnationum, ſuo loco eſſe obliti videamur.

DE ALTERA PARTE NOBIS EXHIBITARUM NOTATIONUM, IN TRACTATU DE BONIS OPERIBUS.

Primam in hoc Articulo Notationem, quantumuis & aculeatam & vehementem, præterire tamen decreuimus, ignoſcentes hoc etiam in loco Collocutorum ſuſpicacitati & diffidentiæ: quod deinceps eò plus lenitatis, ad hanc placidam ſententiarum collationem adhibituros eſſe nobis

nobis planè polliceamur. Nec difficile nobis fuiſſet, ex ipſorum verbis ſumptam refutationem opponere, niſi iudicaſſemus, Deum ipſum & veritatis explicationem requirere, alijs ex fontibus petitam reſponſionem. Quæ enim & qualia, de diſcrimine Iuſtificationis & Viuificationis, ipſi in medium ſuprà protulerint, & quatenus ipſorum in ea commemoratione verba diſcrepent ab alijs, quibus nos vſi ſumus, ipſis conſiderandum & expendendum relinquimus.

Vt autem intelligant, ſe non nos ac noſtra tantum verba carpere, reuocabimus eis in memoriam verba articuli in Confeſsione Auguſtana viceſimi, quæ de germanico Exemplari, bona fide conuerſa, omnem de nobis ac verbis noſtris conceptam ſuſpicionem, perſpicuè diluent ac refutabunt. Hac ergò fide (inquit Confeſsio) qua mentes conſternatæ eriguntur ac confirmantur, accipitur Spiritus ſanctus, quo iam corda renouantur, & induunt nouos affectus, vt parere bona opera poſsint. Quemadmodum teſtatur Paulus Rom. 8. Qui Spiritu Dei ducuntur, hi ſunt filij Dei. Spiritus ſanctus ergò eſt, qui efficit in mentibus & peccatorum agnitionem, & fidem, qua magnitudinem miſericordiæ in Chriſto promiſſæ, magis magiſq; agnoſcere & intelligere incipimus, & firmius credimus, accepta ex promiſſione Euangelij conſolatione & vita æterna. Poſtea & alios plures motus ac virtutes nouas, Spiritus ſanctus accendit & efficit, mandatas videlicet in Decalogo, vt verum timorem Dei, dilectionem, gratiarum actionem, inuocationem, ſtudium ornandæ gloriæ Dei, dilectionem proximi, patientiam, caſtitatem, reuerentiam erga Magiſtratum, tanquàm ordinationem Dei &c. Docemus enim fideliter, Obedientiam erga mandata Dei nobis tradita, debitum & rem neceſſariam eſſe. Hæc Confeſsio.

Iam cum perſpicuum ſit, nos vſos eſſe verbis & modis loquendi, cum ſententia & phraſi Confeſsionis Auguſtanæ omni ex parte congruentibus: non erat cauſa, cur ſuſpicionibus & diffidentia moti Collocutores, præter rem &

omnem culpam noſtram, tam ſcrupuloſè in ſingula dicta noſtra inquirerent.

II. & III.

Quod autem ad Secundum & Tertium caput, exhibitarum nobis Notationum attinet, res loquitur ipſa, non fuiſſe cuiquam per nos neceſsitatem allatam, quicquam hoc loco monendi & notandi, ſed ſuſpitiones illas, quibus indulgere pergunt, potius reprimi & abijci debuiſſe, cum ſententia verborum noſtrorum, nihil in commonefactione Theologorum, quam ſuperuacaneam ducimus, re ipſa diſſentiat. Sed inquiunt: Ambiguitatem vitari debuiſſe. Fieri enim poſſe, vt alij noſtra verba ſiniſtrè accipiant ac interpretentur. At nos mallemus paulò explicatius & planius oſtendi, in qua demum particula, ſeu quibus in verbis, lateat velut inuoluta, quàm notarunt hoc loco, noſtri ſermonis ſiue obſcuritas ſiue ambiguitas: Præſertim cum de ſenſu & intelligentia verborum nobiſcum conſentiant, & de ſcripto latino ipſimet teſtentur, ſatis id explicatum & perſpicuum eſſe. Si tamen clarè nobis demonſtrata fuerit Ambiguitas, de qua monet ipſorum Notatio, petimus, vt perſuaſum habeant, nobis Deo iuuante, non defuturam moderatam, ingenuam & Chriſtianæ pietati conuenientem reſponſionem, vnde appareat, ambiguè dictis nos nec delectari, nec ſcientes vnquàm patrocinaturos eſſe.

Cæterum hanc petitionem neceſſario hic repetimus, ne vel Notationibus vel commonefactionibus ſuis D. Collocutores, deinceps complectantur mentionem verborum & ſermonum, non à nobis, ſed ab alijs vſurpatorum, Sed vt de ijs tantum ſcriptis, quæ nos obtulimus, amicè ab ipſis moneamur, ac in his, ſi qua reſidere videtur ambiguitatis latebra, ea vt apertè monſtretur, additis etiam expreſſè cauſis & Argumentis ſeu probationibus, ad nos conuincendos idoneis ac ſufficientibus. De ijs enim propoſitionibus ſeu loquendi formis, propter quas controuerſiæ hactenus extiterunt, quemadmodum par eſt, ac vt res ipſa poſtulabit, profitemur ſuo tempore ac loco, nos eſſe reſponſuros.

IIII. Eſt

## IIII.

Eſt & quarta Notatio ita poſita, vt non diſsimilis ſit præcedentibus, de qua valdè optaremus, animos Collocutorum paulò nobis fuiſſe æquiores, ac non tam paucula illa & ſimplicia verba noſtra, quàm totius ſcripturæ Propheticæ & Apoſtolicæ conſenſum, & formas Eccleſiarum noſtrarum vſitatas, conſideraſſe.

Veriſsimum omninò eſt, Filium Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, tollentem peccatum & mortem, pręparare nos ſibi populum, ſectatorem bonorum operum. (Eph. 2.) vt in illis ambulemus. Ac ſperamus omninò, nos aliquanto ſignificantius ea de re dixiſſe, quàm in Notatione iſta nobis ſubijcitur. Neq; enim in hoc articulo, de bonis operibus, vtpote diſtincto à priori, de Sola imputatione Iuſticię dicimus, quam locutionis formã ſcimus alterius Articuli propriam eſſe: Sed expreſsè & perſpicuè affirmamus, miſſum eſſe Filium Dei, vt ſublato peccato & morte, Iuſticiam & vitam æternam reſtituat & reddat, Iuxta dictum 1. Ioh. 3. In hoc apparuit Filius Dei, vt deſtruat opera Diaboli. Quibus verbis noſtris, multò certè ſignificantius & illuſtrius adfirmamus, præparari nos à Domino noſtro Ieſu Chriſto populum, bonorum operum ſectatorem. Neq; enim de ſalutari tantum vſu & fructu, ſacroſanctæ paſsionis & mortis illius loquimur: Sed ſimul dicimus, quæ propriiſsima, & ſumma miſsionis illius cauſa fuerit. Qua ipſa voce, non paſsionem & mortem tantum complectimur, (quam certè & maximi facimus, & precioſiſsimam eſſe, non dubitamus) Sed & reſurrectionem illius, vitam, potentiam & efficaciam æterni regni illius intelligimus ac ſignificamus, clariſsimè dicentes, Non imputatam tantum, ſed & æternam iuſticiam, ſalutem & vitam nobis per & propter eum dari & reſtitui. Et hæc adfirmantes, prophanæ & impiæ multitudinis de re tanta iudicia, & ſomnia falſa intuemur, quæ peccati & mortis potentiam, paſsione ac morte Domini noſtri Iheſu Chriſti ita penitus ſibi ſublatam & extinctam eſſe fingit, vt nihil ominus liberum cuiq;

ſit, in omnium flagitiorum & ſcelerum turpitudine, ſine pœnitentia, perſeuerare ac permanere. Nec vero dubitamus, ſi adhibita æquitate iudicij, ſine ſcrupuloſa iſta & non neceſſaria inquiſitione, ſcriptum noſtrum examinetur, verba noſtra adeò fore perſpicua, illuſtria & certa, vt commonefactio de his vlla, non videatur fuiſſe neceſſaria: Præterquam quod peculiaris Corruptelæ metum in his fingendum non eſſe, planè confidimus.

V.

Ad quintum quod attinet, quo monemur, vt cogitemus, rectenè dictum Pauli 2. Corint. 5. Superinduemur, ſi tamen veſtiti, & non nudi reperiemur, de inchoata obedientia allegari ac citari ſoleat, addita hac tanquam cauſa commonefactionis, quod eo loco Paulus, de glorificatione in vita æterna loquatur, & iuſtos in hac vita per fidem, non per ſpeciem ambulare dicat: Reſpondemus ſimpliciſſimè: Nos propter nouam, ac ſingularem illam Paulini dicti enarrationem, quam Collocutores recitant, nondum conſtituiſſe, tot excellentium, cum veterum tum recentium in Eccleſia doctorum interpretationem, noſtræ allegationi ac ſententiæ omninò congruentem, reprehendere, aut abijcere, idq; hanc potiſsimum ob cauſam, quod dicto in textu Pauli, in continenti verba hæc ſequentia adiunguntur: Et ideò contendimus, ſiue abſentes ſiue præſentes, placere illi: Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat quiſq; propria corporis, prout geſsit, ſiue bonum ſiue malum. Ex quibus Pauli verbis liquidò apparet, Vitam hanc, qua per fidem nos, non per ſpeciem ambulare dicimur, ita & inſtituendam & finiendam eſſe, vt congruat regulæ Paulinæ immotæ ac immutabili: Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conſcientiam. Quo ex Apoſtolo deſumpto teſtimonio & explicatione illuſtri, ſi non ſatisfiet Collocutoribus, audito reſponſo illorum, explicationem nos vberiorem ac bonis omnibus ſatisfacturam, propoſituros eſſe, promittimus.

VI. Ad

VI.

Ad vltimam huius Articuli Notationem quod attinet, iterum in bonam partem omnia interpretabimur: Nec eó iſta dici cogitabímus, vt iniquis nos præiudicijs, illo Notationum prætextu prægrauent Collocutores. Dabimus enim, Deo iuuante, operam, vt ſuo tempore & loco, de his etiam rebus tractatio inſtituatur neceſſaria, ac intelligatur ab omnibus, commonefactiones neceſſarias ac rebus congruentes, nequaquam nos malitioſè defugiſſe aut diſſimulaſſe. Qua de re, cum & in prioribus Articulis dictum ſit, reſponſione prolixiore omiſſa, inſpici illa ipſa volumus.

Sub finem prædictarum Notationum viginti trium, additæ ſunt & aliæ quatuor Generales, vt nominantur, de quibus ita iudicamus, eo illas adiectas eſſe conſilio, vt chartæ vacuæ explerentur, quarum in numero prima & nouiſſima eiuſmodi ſunt, vt ſperemus, bonos, & intelligentes omnes facilè cognituros, quo & animo & affectione erga nos, Admonitiones illæ ſcriptæ & exhibitæ ſint. Quod enim in nouiſsima illa ſubiectione dicitur, fatemur & nos, non eſſe nos ad Colloquium huc ea de cauſa miſſos aut ablegatos, vt Nouas vſitatæ doctrinæ Confeſsiones cuderemus: Atq; hoc ipſo factum eſt, vt multa realia, pertinentia ad vtrumque Articulum, de Iuſtificatione & Bonis operibus, plenius exponi ac commemorari non potuerint, præſertim cum Colloquio initium aliquod faciendum eſſet, & ſperaremus, fore, vt placida Collatione, de controuerſis Articulis inter nos conferremus. Sed ſimul tamen exiſtimamus, nullum ex præcipuis capitibus, quorum tractatio, ad ſedandum & tollendum diſsidium hoc triſte ac diuturnum, neceſſaria eſt, à nobis fuiſſe prætermiſſum. Habuiſſemus verò non pauca neq; contemnenda, quæ de Collocutorum exhibitis Theſibus requirere ac monere grauiſsimis de cauſis potuiſſemus, ſi numerum potius Notationum, quàm rerum neceſſariarum explicationem reſpicere voluiſſemus.

## II. & III.

Quod verò conqueruntur, ex propoſito nos inuolue-re, aut inſidioſè adornare quædam voluiſſe, & vt obſcura-rentur & implicarentur res neceſſariæ, quodq́ ea de cauſa, latinum & Germanicum exemplar noſtrum, ad non obſcu-ram diſsimilitudinem & variationem factum videatur: Ite-rum petimus amanter, vt quod teſtantur D. Collocutores, & nos antea aliquoties petiuimus, hanc de nobis ſuſpitio-nem non grauatim deponant. Nam Deo καρδιογνώστῃ, inti-mos pectorum noſtrorum ſenſus intuenti ac iudicanti, con fidimus notum eſſe, ac conſtare, quo hanc cauſam ſtudio & voluntate egerimus hactenus, atq; etiamnum agamus. Ad variationem ergo & diſsimilitudinem exemplarium quod attinet, confidimus lectores prudentes & candidè iu-dicantes, & non planè linguarum imperitos, collàto vtroq; ſcripto noſtro, quod ad ſententiarum ſummas attinet, co-gnituros eſſe, nullam vel inſidioſam vel ad fallendum aſtu-tè compoſitam diſsimilitudinem reperiri aut deprehendi poſſe: Et vnicuiq; linguæ ſua Idiomata & phraſes eſſe, quas in ſcriptione non Barbara, obſeruare neceſſe ſit, eru-diti intelligunt.

Vt ergo & nos reſponſionem noſtram, non ſine neceſ-ſaria & vtili commonefactione generali concludamus, & D. Collocutoribus grati ſimus, quorum admonitiones in-telleximus non fuiſſe benigniſsimas ac ſimpliciſsimas, ob-teſtabimur ac monebimus eos, ea qua nos decet modeſtia, ne grauentur cogitare, quàm mollia illa dicta fuerint, quæ admonitionibus ſuis paſsim interſperſa, Nos, Eccleſias & Scholas noſtras, non obſcurè & accuſant, & vehementer inſimulant eorum peccatorum, quæ ſumma cogitari poſ-ſunt, in conciliatione falſarum doctrinarum & piæ ac ſim-plicis veritatis, in venditatione & ad ſimpliciores artifi-cioſè fucata inculcatione mendaciorum, veritatis ti-tulo ac velamine inuolutorum, in neglectu dicti pro-phetici: Væ illis, qui malum dicunt bonum, in propogati-one blaſphemiarum, lædentium gloriam filij Dei, in perti-

naci.

naci defenſione errorum,cum horribili ſcandalo & pernicie plurimarum animarum ſparſorum, in permixtione, obſcuratione & implicatione doctrinæ, antehac perſpicuè traditæ & explicatæ. Hæc ergo qualia ſint, quibus arte toto ſcripto ſparſis & occultatis, concionari nobis videntur, ipſimet pro modeſtia ſua examinent: Ac perpendant, quæ futura fuerit in hac tractatione piæ concordiæ ſpes, quiuè expectandus inſtituti Colloquij exitus, ſi ipſos imitati, iuſtam de his omnibus aut ſingulis querimoniam inſtituere, ac remunerari illorum vehementiam conaremur. Relinquimus ergo hęc, & ſapientiæ & cogitationi Illuſtriſsimi Principis ac Domini, Domini Iohannis VVilhelmi Ducis Saxoniæ &c. Domini noſtri clementiſsimi, ac ornatiſsimorū virorum politicorum, qui ab vtraque parte Colloquij huius βραβευταὶ conſtituti ſunt, de quorum pietate, prudentia & virtute eximia, ſpem habemus optimam. Quin & Collocutorum piæ modeſtiæ, hęc cogitanda commendamus, ac in poſterum ne quid ſimile committatur, reuerenter & officioſè petimus. Denique & hoc rogamus Dominos Collocutores, vt, ſi concordiam Eccleſiarum in his terris, & piam compoſitionē pernicioſæ ac diuturnæ huius diſsenſionis, toto pectore quærunt, quod & nos & illos quàm maximè facere decet, porrò monituri nos de noſtris ſcriptionibus, ſcrupuloſa illa Examina, & cumulationem non neceſſariarum Notationum cum Specialium tum Generalium, moderentur, & quantum per rerum magnitudinem fieri poterit, omiſsis non neceſsarijs parergis, de re Principali dicant, & moneant, quanta poſſunt & breuitate & perſpicuitate, vt qua in parte præcipuè hæreat controuerſia, intelligi poſsit, nec adferatur nobis vtrinque neceſsitas, tam prolixarum & ad rem non pertinentium reſponſionum: ne & temporis & ſumptuum iacturam non neceſsariam, optimi noſtri Principes, & nos vtrinque faciamus.

Poſtremò oramus omnipotentem & æternum Deum, Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deum veritatis & pacis, vt ſeruet nos clementer in verbo veritatis, & regat

gubernet, ac flectat pectora noſtra ad piam concordiam, ad gloriam ſui nominis, & Eccleſiæ ſuæ incrementum, AMEN.

# II. COLLATIO DVCIS SAXONIAE THEOLOGORVM,

de Electoralium Theologorum Theſi, 11. Nouemb. lecta & tradita.

DOMINVS noſter IESVS CHRISTVS, Eccleſiæ ſuæ Doctor perpetuus, nobis in hoc arduo Colloquio benignè adſit, ad celebrationem ſui ſanctiſsimi nominis, Amen.

Initiò huius Colloquij, piam & grauem Illuſtriſsimi Principis ac Domini, D. Iohannis VVilhelmi Ducis Saxoniæ &c. Domini noſtri clementiſsimi Adhortationem audiuimus, vt placidè & amanter de controuerſijs, in Eccleſia harum Regionum motis, conferremus. Dolemus igitur D. Collocutores, tam iratum, vehemens & acerbum Scriptum proximè recitaſſe & exhibuiſſe, quod potius Inuectiuam adfectibus plenam, quàm moderatam Collationem præ ſe ferre videtur. Sed condonabimus iam iſtos impetus D. Collocutoribus, & rogamus amanter, vt deinceps illis, quaſi velis affectuum contractis, de rebus ipſis, in timore Domini, ſedatè ſententias ſuas exponant, & nos viciſsim audiant.

Reſpondebimus autem ad ipſorum ſcriptum, Deo iuuante, tali ordine, aut Primùm, quæ ad præſentem cauſam aliquid pertinere videntur, conſideremus. Deinde Accidentia quædam expendamus.

DE PRIMO.

De ijs, quæ ad cauſam pertinere videntur.

Primùm gratias agimus Deo noſtro totis pectoribus, ꝙ D. Collocutores nihil ꝓrſus in noſtra Theſi, tanq̃ contrarium verbo Dei, Auguſtanę confeſsioni, & Lutheri ſcriptis repre-

rephendant: Tantum verò ex ſuſpicionibus qbuſdam ſuis, declarationes quaſdã à nobis exigant. Etſi aũt primum noſtrum ſcriptum p ſe ſatis eſt planum, & in pximo ipſis tradito ſcripto noſtro, eiuſmodi ſuſpitiones omnes ſatis dilucidè ipſis eximuntur: Tamen, vt candorem noſtrum videant, ordinè, diſtinctè, & planè ſententiã noſtrã repetemus.

I. Nimis generaliter loqui.)
In dieſem Artikel gar generaliter geredt.)

Nobis ſanè animus non fuit, in Theſibus noſtris integrã doctrinam complecti. Exiſtimauimus tamen, pcipuas materias, quæ huc ſpectare videntur, nos quaſi digito oſtendiſſe, ac libenter iudicium Eccleſiæ Dei rectè ſentienti permittimus, vtra pars clarius ac plenius, de rebus illis grauiſſimis locuta ſit.

II. Sola fide iuſtificamur, in vero ſuo intellectu non ſatis propriè explicatur.)
Sola fide iuſtificamur, in jrem rechten verſtand nicht ſo eigentlich explicirt haben.)

Videmus, ipſos D. Collocutores, quæ in nobis deſiderant, non pſtitiſſe. Nam cũ ipſi hac ſcholaſtica voce vſi ſint: Correlatiuè iſtam ppoſitionem intelligendam, non tamen quid eo vocabulo velint, explicant. Quærant autem ex rudioribus, an ex illo ipſorum ſcripto, quid ſit correlatiuè accipi, aſſequi poſsint?

Necp verò audierunt aut legerunt vnq̃. D. Collucutores, nos impugnaſſe eam doctrinam, q ppoſitio, Sola fide iuſtificamur, ſit correlatiuè intelligenda, modò id dextrè & ſanè fiat. Cur igitur ſine cauſa certamen mouetur?

Iſtud autem vocabulum Correlatiuè intelligi, ſic audiuimus declarari. In Iuſtificatione noſtra coram Deo, non reſpiciendum noſtrum opus aut meritum, ſed ſolũmodo opus & meritum Chriſti, quod fides amplectitur, vt ſit ſententia, Sola fide iuſtificamur, hoc eſt, Sola paſsione & obedientia Chriſti, gratis iuſti pnunciamur coram Deo, quam

obedientiam ſola fide amplectimur. Et hanc ſententiam veram eſſe ſtatuimus.

Somnium eſt, Fide, id eſt, impreſſa nouitate. An vero ipſimet vel alij ſic intelligant, indicent.

Porrò clarè in Primo, & Secundo noſtro ſcripto, idq; aliquoties poſuimus & adſtruximus, Sola Christi imputata iuſtitia, fide nos eſſe iuſtos. Ac reiecimus atq; damnauimus dogma illud, Iuſtitia imputata, ac renouatione noſtra, ſeu Iuſtitia, ſiue infuſa ſiue impreſſa, vt loquuntur, SIMVL nos eſſe coram Deo iuſtos, & habere remiſsionem peccatorum & vitam æternam. Imò ex verbo Dei & Luthero, teſtimonia perſpicua adduximus.

III.

Das es nicht einerley reden ſein )
Sola fide & ſola nouitate)

Concedimus, & idipſum in Primo & Secundo noſtro ſcripto clariſsimis verbis expoſuimus. Sed nec illæ propoſitiones ſunt æquipollentes, Sola fide, & cum Nouitate, Aut Iuſtitia imputata & Nouitate ſimul, coram Deo iuſtificamur. Dum enim adſtruimus, Sola fide nos coram Deo Iuſtificari, apertè & dilucidè repudiamus falſa illa dogmata, Sola Nouitate iuſtificamur. Item, Fide & Nouitate ſimul Iuſtificamur.

IIII.

Declaratio vocabulorum Iuſtificamur)
Weder von dan wort Iuſtificamur)

Miramur, ex tam claris toties q; repetitis verbis noſtris, D. Collocutores non intellexiſſe, quomodo iſta verba intelligamus. Nec opinamur, inter nos de hiſce certamen inſtitutum eſſe.

Iuſtificari, in hoc Articulo Iuſtificationis intelligimus, pro abſolui in iudicio Dei á peccatis, & ſimul imputari Iuſtitiam ſanguine Chriſti partam, Gratis, ex miſericordia, omni credenti. Sic accipimus vocem Chriſti: Abijt Iuſtificatus in domum ſuam, id eſt, abſolutus eſt à ſuis peccatis, imputata gratuita Chriſti Iuſtitia, quam fide apprehendit, Grati-

Gratiam in hoc capite intelligimus, pro gratuita Miſericordia propter Chriſtum promiſſa. Nam extra eum, nulla eſt nobis peccatoribus Gratia apud Deum. Ioh. 1. Ex plenitudine eius omnes accepimus, Gratiam pro Gratia.

Fidem in hoc negotio intelligimus eſſe fiduciam, acquieſcentem in Chriſto, quem monſtrat promiſsio Gratiæ, vt Lutherus definit.

Iſta tum ex hactenus exhibitis ſcriptis, tum ex libellis quibuſdam à nobis æditis, D. Collocutoribus conſtare poterant, niſi hic nodum in ſcirpo quærere voluiſſent.

V.

Verus intellectus & vis Excluſiuarum)

Optaremus, D. Collocutores attentius noſtra ſcripta, quæ ipſis oblata ſunt, legere. Nam ſi hoc facerent, ſine labore perſpicerent, nos nequaquam obſcurè loqui, atq; profiteri palàm, Particulam illam Gratis, à Paulo & Luthero opponi legi, legis operibus, & noſtro merito.

Deinde verò miramur, cur D. Collocutores ſubtilitates ſectentur, & quaſi aliud pomum contentionis in medium proijcere, puluer emq; excitare conentur, vt Corruptelæ, de quibus in Antitheſibus & Hypotheſibus agendum eſt, non conſpiciantur.

In Articulo autem Iuſtificationis iam ſumus, iſte eſt Scopus rei.

Explicent igitur D. Collocutores, quanam Neceſsitate bona opera, in Articulo & ipſo Actu (inquimus) Iuſtificationis, ſint Neceſsaria peccatori? An ſint cauſa efficiens Iuſtificationis noſtræ coram Deo? Vel, An ſint cauſa Materialis Iuſtitiæ noſtræ coram Deo? Vel, An ſint cauſa Formalis Iuſtitiæ noſtræ coram Deo? Vbi diſertè & directè reſponderint, audient viciſsim nos.

Deinde non ignorant, Sanct. Paulum in Articulo Iuſtificationis ſic docere: Ei autem, qui NON OPERATVR, Credenti autem in eum, qui Iuſtificat impium, reputatur fides eius ad Iuſtitiam. Item, Beatitudinem hominis,

nis,cui Deus imputat Iuſticiam ſine operibus. Item:Decernimus,Iuſtificari hominem per fidem, SINE OPERIBVS Legis. Pondera autem verborum,omnes pios neceſſe eſt obſeruare.

Lutherus ſic docet ad Gal.ca.2.Eſt autem veritas Euãgelij,quod Iuſticia noſtra eſt ex Sola fide,ſine operibus Legis.Falſitas ſeu deprauatio Euangelij eſt, quod fide iuſtificemur,ſed non ſine operibus Legis.Hac conditione annexa, Pſeudoapoſtoli prædicauerunt Euangelium.

Item: Hæc fides,SINE & ANTE Charitatem iuſtificat. Item in expoſitione ſuper Epiſtolam Tit.3.in Natali Die Chriſti, in Poſtilla Eccleſiaſtica: Qui non accipit ſalutem ex mera gratia, ANTE OMNIA OPERA, is ſanè eam nunquam accipiet.

Scimus Dei beneficio & docemus, Conuerſionem ad Deum,complecti Contritionem & Fidem,& ſequi nouam Obedientiam tanquam fructum. Item, Contritionem & Fidem, eſſe Dona & Opera Dei in nobis. Item, Oportere nos prius á Deo formari, & bonas effici arbores, quam bona opera proferre queamus, vt Chriſtus diſertè docet, Matth. 12. & Paulus Ephe. 2.

Retinemus & vocem Auguſtini,Bona opera non præcedunt iuſtificandum,ſed ſequuntur Iuſtificatum. At bona opera appellat Paulus fructus Spiritus,Item indicia ſalutis, ac tractat ea poſt Articulum Iuſtificationis.Nam ea dicuntur reuera bona opera,quæ fiunt à bonis arboribus,ſeu Iuſtificatis,iuxta Dei præceptum,in fide.Nam quicquid ſine fide fit,peccatum eſt,necdum habet rationem boni operis.

Sed in præſentia in Articulo Iuſtificationis,& quidem in ipſo Actu,vt ſic dicamus, Iuſtificationis conſiſtimus, vbi peccatorem Lege territum, & in faucibus inferni conſtitutum, docemus ex Euangelio, vt Gratuitam Dei miſericordiam, & meritum Chriſti intueatur & amplectatur, iuxta Promiſsiones Gratiæ. Nam in eo cardine,peccatum & iu-

& iuſticia inter ſe conferuntur, Non opera noſtra bona & iuſticia Chriſti, ſanguine in Cruce effuſo acquiſita.

Quod verò additur à Dominis Collocutoribus, Meritum neceſſario excluditur, ſcilicet noſtrum, extra controuerſiam eſt.

Sed illud alterum, Abraham & Paulus neceſſariò habent nouam obedientiam, indiſtinctè dicitur. Non enim certum eſt, an de Abraham & Paulo iuſtificato, aut renato accipiendum ſit, vel de non renato. Item, Si de nondum iuſtificato, in ipſo Articulo Iuſtificationis (Nam extra has metas, iam non tranſcendendum eſt) accipiatur, quæſtio eſt, Quanam ratione Abraham & Paulus habeant nouam obedientiam, cum homini veteri noua obedientia attribui non poſsit? Nam eam ipſam ob cauſam noua obedientia nominatur, quia nouus homo eam inchoat. Item diſertiſsimè indicandum eſt, Sitne Neceſſaria, vt cauſa Efficiens, vel Impulſiua, vel Materialis, vel Formalis Iuſticiæ noſtræ coram Deo?

Idem iudicium eſt de ijs verbis: Et non peccant volentes eam, & habentes eam. Hæc etiam dicta ſunt obſcuriſsimè. Dicant nobis D. Collocutores, loquantur ne de iuſto ac renouato Paulo, aut de nondum iuſto aut renouato? Nam nondum nouæ aut bonæ arbores, nondum nouos fructus, teſte Chriſto, ſeu noua bona opera proferre poſſunt. Obſeruent igitur attentè, de noua obedientia ipſos verba facere: Deinde in Articulo Iuſtificationis, ne ſcopus interuertatur, ipſos iam conſiſtere. Nam alioqui extra omnem controuerſiam eſt, Liberatos à peccatis, ſeruos factos eſſe iuſticię, ſeu debitores eſſe, ne ſecundum carnem ambulemus, Roma. 6. 8.

De Veteris autem hominis diſciplina, ipſorum verba nequaquam ſonare, mentio nouę obedientię dilucidè teſtatur.

Quomodo igitur iſtæ ipſorum locutiones, ad nouam ſubtilitatis quęſtionem quadrent, qualesuè ſint probationes, facilè diceremus. Sed vt Collatio ſit placidior, parcimus ipſis libenter.

Nimis igitur ſubtiles locutiones, in Verbo Dei non vſitatas, in Scholas ablegamus, vt excutiantur, an ſint conſentaneæ Lucernæ diuinæ, vel non.

Si verò abſolutis Articulis, qui nunc quidem in controuerſia hærent, & de quibus iuſsi ſumus ab Illuſtriſsimis Principibus conferre, placuerit, de eiuſmodi rebus moderatè colloqui, non recuſabimus. Iam rogamus, ne miſceantur talia. Addimus & hoc, nos ſperare, D. Collocutores non tendere nobis inſidias, vt nos in ſermone capiant.

VI.

Tertiò, quòd in enumeratione)

Zum dritten/das die erzelung)

Quo iudicio aut fine, noſtras Theſes de Iuſtificatione in propoſitiones, & quidem tantum in quatuor diſtribuant D. Collocutores, nolumus diſputare. Nos neq; propoſitiones vocamus, neq; tantum quatuor nos poſuiſſe agnoſcimus. Si quis enim ipſorum hoc ſcriptum legeret, fortè ſe ita rem habere, crederet. Sed ſi noſtrum ſcriptum aliquis introſpiceret, aliter ſentiret. Rogamus igitur, vt ad res ipſas potius reſpondeant.

VII.

Lutherus Iuſtitiam Paſsiuam vocat)

Lutherus /ſeliger/ nennet Paſsiuam)

Non plenè recitantur noſtra. Addimus enim continuis verbis, Vnd vnterſcheidet ſie von der Iuſtitia Actiua, Nemlich, ſo viel als vns betrifft. Sed illa verba eliduntur fortè ab ipſis, hanc ob cauſam, quia potuiſſent ipſos ſuſpitione illa, vt molliſsimè loquamur, liberare, quod paulò antè dixerunt; ſe non poſſe intelligere, an propoſitionem illam, Sola fide Iuſtificamur, de impreſſa nouitate accipiamus. Probamus enim in Articulo & Actu Iuſtificationis, Paſsiua iuſtitia nempè Chriſti, fide nos coram Deo iuſtos eſſe, non Actiua, quæ eſt noſtrorum bonorum operum. Deinde & alterum dubium, quod paulò inferius mouent, perſpicuè ſoluere potuiſſent, vbi ponunt, ſe non intelligere, An Iuſtificationem & Renouationem diſtinguamus, &c.

VIII.

Verum diſcrimen & intellectum)

Den rechten vnterſcheid vnd verſtand)

Sane noſtra nobis conſcientia reſpondet, nos ſine omni perplexitate loqui ſtuduiſſe, & ſperamus, Eccleſiam Dei veram, nobis teſtimonium rectitudinis, candoris, & veritatis daturam eſſe.

IX.

Vnde & in Oſiandri doctrina cernere licet)

Daher/wie in Oſiandri Leer zuſehen)

Si criminari licet, quid erit à criminationibus tutum? Odioſè autem iſta recitantur, vt fucus fiat non attendentibus. Aſſeueramus manifeſtè, Iuſtitiæ noſtræ cauſam coram Deo Efficientem eſſe Deum: Impulſiuam, dilectionem Dei: Materialem paſsionem & obedientiam Chriſti: Formalem ipſam imputatam iuſtitiam, nobis fide applicatam: Et deinde in Antitheſibus, Oſiandri dogma palàm reiicimus. Contra hæc omnia, Domini Collocutores nos tentant facere ſuſpectos. Rogamus igitur, vt deinceps ſibi temperent ab eiuſmodi ſuſpitionibus, aut illationibus, quę à manifeſtiſsimis noſtris verbis ſunt alienæ.

X.

Diſcrimen Iuſtificationis & regenerationis)

Id vero factum eſt tum in primo, tum in ſecundo noſtro ſcripto, ipſis tradito. Vbi vero ipſi in ſuis, hactenus nobis oblatis ſcriptis, eam differentiam dilucidè explicuerint, iudicet Eccleſia.

XI.

Vtrum Imputata tantum)

Ob es allein imputatiua ſey)

Declaratio hæc facta eſt in Theſi, Antitheſi, & Hypotheſi, in primo noſtro ſcripto. Deinde etiam in Secundo.

XII.

Ea vt confeſſa &c.

Das wollen wir als bekant)

Ingentes iſtas minas, nequaquam Deo nos corroborante

rante exhorreſcimus. Nam perpetuò nos eandem doctrinam, quam modò profitemur de hoc Articulo, per Dei Gratiam ſonuiſſe, tum ſcripta noſtra, tum Eccleſiæ noſtræ teſtantur.

Deinde, quod Examen Antitheſium & Hypotheſium comminantur, id rogamus, vt tanquam viri boni & timentes Deum faciant, ac veritatem liberrimè profiteantur. Nam vnum Iudicem habituri ſumus, qui tum de manifeſtis factis, tum de occultis cordium iudicaturus eſt.

XIII.

Facta declaratione conſenſus)

Mit einander vereinigen werden)

Id vero nos iuuet, pro ſua miſericordia, clementiſsimus Deus, modò, vt ipſo propitio, & veritate ipſius inuiolata, & cum communi Eccleſiæ ipſius ſalute id fiat.

XIIII.

Non vno eodemq; modo intelligantur & explicentur)

Das man die angezogene Puncten in der Heubtlere/vngleich verſtehet)

Hæc ex collatione de Antitheſibus & Hypotheſibus apparebunt. Rogamus igitur Dominos Collocutores, ne eiuſmodi præiudicijs nos, & Eccleſiam Dei rectè ſentientem, grauent.

XV.

Vndecunq; conquiſitis accuſationum cauſis)

Auffs beſchwerlichſte von jnen angezogen)

Conſiderent Domini Collocutores, quomodo eiuſmodi intempeſtiua tonitrua, & præiuditia eos deceāt, cum nondum cœperint de Antitheſibus & Hypotheſibus noſtris conferre, ac tantum in hoc ſuo ſcripto, de Theſi tractationem ſe inſtituere, polliceantur: Imo cum per ſuos Politicos, manibus pedibuſq; nunc aliquot dies certent & inſtent, ne cogantur ad Antitheſes & Hypotheſes reſpondere, priusquam aliqua declaratio Theſeos, in hoc Articulo facta fuerit. In Hypotheſibus autem noſtris, probationes in

nes in medium adduximus, adducturi, Deo volente illuſtriores & plures, vbi id à nobis requiſitum fuerit. Non enim tam prorſus incogitantes, hebetes, impios aut peruerſos, ex Gratia Dei, nos æſtiment D. Collocutores, vt res tam arduas non expenderimus aliquantulum, præſertim, cum non recens de illis cogitemus, licet alioqui tenuitatem noſtrorum donorum, quæ à Deo accepimus, non ignoremus. Illud tamen verè & libenter profitemur, nos eſſe & cupere in perpetuum manere, Deo nos regente & ſuſtentante, inter infantes & lactantes, laudem Domini, atq; illud Gratum Chriſto Oſanna clamantes. Neq; ignorant pij, licet ipſi maiores ſint, tamen nos puſillos Chriſti contemnendos non eſſe, præcipuè cum de veritate cœleſti teſtemur, & omnia ab ipſa diſcrepantia, fugere cupiamus.

XVI.

Veris & firmis rationibus oſtendemus)

Mit grunde vnd beſtand)

Quid prodeſt, Reuerendos D. Collocutores ſe gloriari ante factum? Nam conuenimus, vt placida fieret collatio. Res autem ipſa demonſtrabit, vtra pars veritatem tueatur. Vincat igitur diuina veritas, pereat mendacium. Regnet gloria Dei, & confundantur homines, gloriam Dei obfuſcantes, Id ex toto pectore precamur.

XVII.

Et è contrario demonſtrabimus)

Dagegen aber beweiſen wollen)

Quid nam illi ſæui terrores, ante exhibitionem Hypotheſium toties hactenus ab illuſtriſsimo Principe & nobis petitam, & ante Collationem de ea: Cum quidem contendant D. Collocutores, de Theſi prius colloquendum, qua de re non dimicabimus amplius, Sed cedemus ipſorum voluntati: Quid inquimus ſibi velint, non licet nobis coniectare, niſi forte iſtis terrificis minis, nos quaſi protelare & exanimare velint, vt fractis animis ad collationem accedamus.

Proteſtamur autem hic coram illuſtriſsimo noſtro Principe, & politicis Dominis, ab Illuſtriſsimo Principe Electore huc miſsis, Primùm, eiuſmodi acerbis verbis, ordinem & modeſtiam Colloquij violari non parum: Deinde nobis magnam fieri iniuriam iſta præcoci declamatione, inuectiua, ac damnatione, antequam crimina ipſa attulerint in ſpecie, & anteq́ ea liquidiſsimè demonſtrauerint.

Hæc ratione veritatis & conſcientiæ noſtræ, monenda nobis fuere, ac rogamus D. Collocutores, vt ab eiuſmodi exorbitationibus in poſterum, iuxta Legem Colloquij abſtineant. Parati enim ſumus, Deo nos regente, placidè & in timore Domini conferre.

Concluſionem verò inferet finis Colloquij, ſeu potius ipſe Deus.

## XVIII.

Se piè nobiſcum coniungant.

Sie wollen ſich hierin mit vns freundlich vergleichen)

Miramur, quo euadant D. Collocutores noſtri. Nam antecedens eſt, Collatio pia & neceſſaria de corruptelis. Concluſio eſt Concordia in Domino. Iam verò contra rationem inſtituti Colloquij, ſolummodo concordia & vnio exigitur. Diſertè autem affirmamus, nos corruptelis & erroribus illis, quos in Antitheſibus & Hypotheſibus enumerauimus, aſſentiri non poſſe, priuſq́ luculentiſsimè demonſtratum fuerit, eas non corruptelas, ſed ipſiſsimos articulos fidei eſſe, in monumentis Prophetarum & Apoſtolorum perſpicuè traditos. Nam iſte eſt Cardo præſentis negocij. Dominus Deus nos ſuo verbo clementer illuminet ac regat.

## XIX.

Formas loquendi diſsimiles.

Fürgefallene vngleiche reden vnd misuerſtand)

Optaremus, non fieri iudicia, ante factam collationem. Nam profitentur Domini Collocutores, ſe in præſentia de ſola Theſi agere, ac nihilominus in Antitheſes ac Hypotheſes in-

ſes incurrunt, moxq́; ferunt ſententiam. Quomodo autem ipſos deceat iſthæc præcipitantia, in noſtri contumeliam ꝓlata, ipſimet recta ratione perpendant. Nam illud ipſum ex Collatione fiet manifeſtum. Nos enim eas corruptelas, quas liquidè recenſuimus, non poſſumus ſalua conſcientia, pro rebus leuiculis, proq́; pilis caprinis, vt vulgo dicitur, habere. Ipſis autem ſuo loco incumbet, vt id luculentiſsimè probent, non eſſe Corruptelas, quas nos adſignauimus, ſed eſſe ipſum Dei verbum, vt diximus, easq́; demonſtrationes ex diuinis literis depromptas, cupidè expectamus.

XX.

Idola Pontificia.)

Wider der Papiſten grewel.)

Si non ſunt Corruptelę, quas in Antitheſibus & Hypotheſibus, planè & ſimpliciter indicauimus, tum contra Papatum infeliciter pugnaturi eſſemus.

XXI.

Ad certitudinem fidei perducat.)

Zur gewisheit des Glaubens.)

Vt certitudo fidei conſtituatur, neceſſe eſt, Corruptelas argui ac tolli, Tit. 1. Nulla autem eſſe poteſt certitudo fidei, ſi manet illud paradoxon, Impoſsibile eſt, Sine bonis operibus ſaluari. Et reliqua.

Hactenus partim ad ſuſpiciones, partim ad vehementes locutiones (cum Dei beneficio nihil in noſtra Theſi inuenerint D. Collocutores, quod oſtenderent cum Verbo Dei pugnare) ne conſcientias noſtras præter cauſam, ante conflictum, & ante determinationem, grauari pateremur, aliquid ſaltem reſpondere neceſſe fuit.

Et oramus D. Collocutores, vt deinceps res ipſas tantum tractent, & non excedant eas metas, vt breuitati conſulamus, & non adferant nobis neceſsitatem, toties nos purgandi. Nam ad conferendum acceſsimus, non ad audiendum verba Dominationem aliquam ſpirantia.

# DE SECVNDO.

## De Accidentibus quibuſdam.

Accidentia appellamus, quæ in hoc ſcripto, ad explicationem Theſeos non pertinent. Nam in hoc ſcripto propoſitio eſt, de Theſi noſtra tractatio.

I.

In exordio, de Forma politicorum multa verba funduntur, præter neceſsitatem.

II.

Quodcunq; illis viſum fuiſſet.
Jres gefallens.)

Id verò non agnoſcimus à nobis factum eſſe. Nam ſemper Deo dante optauimus, res ipſas, repudiatis parergis, tractari & explicari.

III.

Ne ſcilicet in deliberationibus.)

Obliquè nobis inuidia creatur, quaſi nos etiam à condemnationibus ordiri velimus. Sed fieri nobis iniuriam, res ipſa teſtatur. Nam à Theſi auſpicamur, cui ſubiunguntur Antitheſes, ſine vllius perſonæ mentione, Tertiò adduntur Hypotheſes, vt ratio iſtius Colloquij fert, & ſæpius repetitum eſt vtriusq; Illuſtriſsimi Principis mandatum, vt de corruptelis fieret collatio. Porrò noſtræ Hypotheſes probationes continent, noſtro quidem iudicio, modeſtiſſimè recitatas, Ac petimus, vt D. Collocutores eâdem ratione in ſuis procedant.

Imò ipſi D. Collocutores in primo ſuo ſcripto, non ſolum Theſin, ſed Antitheſin quoq; poſuerunt, nec ſolum improbarunt falſa quædam dogmata, verumetiam ipſas, quas voluerunt, nominatim perſonas DAMNARVNT. Sic enim ſonant ipſorum voces, Reijcimus ac DAMNAMVS EOS, QVI &c.

Vtri

Vtri igitur inter nos, à DAMNATIONE ordiantur, facile eſt iudicium. In noſtro quidem ſcripto non reperient tales formulas.

IIII.

Chariſsimorum liberorum.)
Vnſer lieben Kinder.)

Vtrumq́ præcipit Deus, primùm, vt poſteritati ſynceara doctrina, tanq́ depoſitum precioſiſsimum relinquatur. Deinde, ne pueri ſcandalizentur, Matth. 18.

Oremus igitur Deum, vt corruptelas peſtiferas, tanq́ fermentum totam maſſam vitians, clementer tollat. Nam incruſtatio errorum, nulli hominum prodeſt.

V.

Ad totam poſteritatem.)
Klage totius poſteritatis.)

Si qua pia poſteritas futura eſt (Nam qualia ſunt futura ſecula ſub iſtius mundi finem, Chriſtus haud obſcurè prædixit) ea gaudebit accepta pura & inuiolata doctrina cœleſti. Mœrebit autem, ſi corruptelæ, quibuſdam artificioſis picturis coloratæ, ad ipſos uſq́ propagabuntur.

VI.

Excurſus ille prolixus, de libris quorundam poſt obitum Lutheri æditis, Declamationem potius, quàm Collationem de præſentibus Corruptelis, præ ſe ferre videtur.

Cum autem Propoſitio & Materia circa quam in præſenti negocio ſit, de Corruptelis motis in Eccleſijs harum regionum, ſententias conferre, vt ijs agnitis & ſublatis, ſalutaris Eccleſię Chriſti concordia reſtituatur, cenſuram ſeu amicam & piam de libris illis Collationem, reijcimus in illud tempus, quo Corruptelis diſcuſsis, ocium ei rei aliquid tribuere licet, vbi conſiderari in timore Domini poteſt, An per omnia cū Auguſtana Confeſsione, ſicut ea eſt

Anno 1530. exhibita, & cum Lutheri ſcriptis conſentiant? An ſint ita ſubſcripti publicoq; teſtimonio approbati, ſicut Auguſtana Confeſsio & Smalcaldici Articuli? An illa ſcripta, inter ſe omnia conſentiant? An illos libros, ſicuti nunc ſunt, Lutherus ipſe viderit & approbarit? An omnes Eccleſiæ ad eas ſint obligatæ, & peccent mortaliter, qui eos non in omnes Eccleſias reponunt? Aliaq; eius generis. Non enim detrectabimus, in timore Domini & ad ipſius gloriam; audire ſententias ac viciſsim noſtras exponere, ita quidem, vt ſit Norma Verbum Dei. Rectè enim Eſaias inquit: Si quis non dixerit iuxta verbum hoc, non erit ei matutina lux.

VII.

Nunc in aliorum Gratiam)
Andern zugefallen verwerffen)

Hæc inſidioſè dicuntur. Nominent autem eos, vt ſciri poſsit, quinam illi ſint, qui perſonas humanas magis, quàm Deum diligentes, vera dogmata reiecerint, vt vel refutare tam atrocem accuſationem poſsint, vel conuicti ad pœnitentiam adigantur. Nam hæc iudicia tam acerba, D. Collocutores hoc in loco ante Collationem, de iſtis rebus, minimè decebant.

VIII.

Donec arrodere & allatrare illum)
Da Flacius Illyricus dieſelbe)

Lex Colloquij eſt, vt ab affectibus ſibi D. Collucutores temperent. Vocent autem Illyricum, & coràm ipſi obijciant, quę volunt, nec dubitamus, quin adfuturus, deq; ſuis actionibus rationem eſſet redditurus, præſertim cum publicis quoq; ſcriptis ſæpius Synodum, hoc eſt, legitimam cognitionem ac dijudicationem talium rerum flagitarit. Etſi autem ipſius cauſam, in præſentia non ſuſcipimus agendam, tamen hoc veritatis teſtimonium præterire nobis

non

non licet: Nos ex Hiſtoria hactenus percepiſſe, contra Interim & conciliationes Interimiſticas eum ſcripſiſſe &c. Sed citatus ipſe, pro ſeſe cauſam dicet, ac determinationem ex verbo Dei ſubibit.

Poſtremò, etſi plura in hoc altero ſcripto D. Collocutorum, accuratam conſiderationem, & iuſtam refutationem requirerent, tamen ea nunc præteribimus. Tantum enim ea ſtrinximus debita breuitate, quæ à nobis diſsimulari honeſté & piè non potuerunt.

Rogamus autem D. Collocutores noſtros, vt deinceps omnibus Parergis & Accidentibus reſectis, ac Suſpicionibus relictis, tantum de ipſis rebus in Colloquio hoc propoſitis, in timore Domini differant. Viciſsim autem pollicemur, directis & paucisſimis verbis, nos deinceps reſponſuros eſſe.

Hoc pacto res ipſæ dextrè explicari & illuſtrari poterunt, vt tandem tenebris quaſi diſcuſsis, Lux clara, diuq́; à tota Eccleſia Chriſti exoptata, per Spiritum ſanctum nobis affulgeat. Idq́; vt fiat, Deum Patrem per Filium Ieſum Chriſtum, Redemptorem noſtrum & Sacerdotem æternum, totis pectoribus humiliter precamur, Amen.

# III. COLLATIO SIVE RESPONSIO THEOLOGORVM D. IOHANNIS VVILHELMI DVcis Saxoniæ &c. ad Notationes Theologorum Electoris, 15. Nouembr. lecta & tradita.

IEſus Chriſtus Saluator noſter inquit, Non vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loqtur in vobis. Rogamus igitur toto pectore Patrem æternum, per Filium ſuum dilectiſsimum,

mum,vt Spiritu ſancto ſuo,à ſe & filio procedente,nos doceat cœleſtem veritatem,ora noſtra aperiat,& regat conſilia atq; actiones,vt Grata Deo, & Salutaria Eccleſiæ ipſius,dicamus & faciamus,Amen.

Neceſsaria & vtilis lex Colloquij eſt,vt non moueantur Quæſtiones variæ,quæ à præcipuo ſcopo Collationis abducant, & vt parerga omnia,omni ſtudio reſecentur. Agimus igitur Illuſtriſsimo principi ac Domino D.Iohanni VVilhelmo,Duci Saxoniæ,Domino noſtro clementiſſimo,& politicis legatis Electoris,reuerenter Gratias,quibus viſum eſt,vt omiſsis alijs,ad res ipſas,quæ præcipuè ad iſtud Colloquium pertinent, vtrinq; Deo dante accedamus,eaq; ratione,à neceſsitate toties nos purgandi,benignè nos liberant. Vtra autem pars ſemper optarit, hanc inſtitutam Collationem ad Scopum ipſum quàm primum deduci,& vtra,non neceſsaria hactenus mouerit,& Colloquium non paucos dies diſtulerit, permittimus ex Actis iudicium fieri. De animis noſtris erga hanc cauſam,& erga noſtros Collocutores,ſatis hactenus teſtati ſumus.

Etſi igitur in prolixo ſcripto Collocutorum plurima ſunt,quæ defenſionem iuſtam requirerent,tamen vt ad realia tantum Collatio deducatur, pleraq; præteribimus,& pijs omnibus æſtimanda relinquemus.

De Iuſtificatione & de bonis operibus iam diſſerimus. Iſte ſcopus in Theſibus eſt præfixus.

Non eſt autem,Deo Gratia,in noſtris Theſibus quicquam nominatim,tanquam alienum à verbo Dei, hactenus reprehenſum.Quid verò nos monuerimus de D. Collocutorum Theſibus, Acta loquuntur.

Quod mentionem Legis & Euangelij conſultò omiſerint,ipſorum conſcientię permittimus,& accipimus,quod fatentur,vtraq; capita doctrinæ cœleſtis,debito ordine & diſcrimine in Eccleſia Chriſti vrgenda eſſe, quoties de vera ad Deum conuerſione homines inſtituuntur.

Quod

Quod inquiunt, Confeſsionis ſuæ verba, cum 4. Articulo Auguſtanæ Confeſsionis congruere, nos quidem pijs pectoribus æſtimandum relinquimus. Auguſtanæ quidem Confeſsioni, teſtimonium veritatis tribuimus, Sed quia nondum D. Collocutorum ſententiam de corruptelis audiuimus, & ipſi multò tenuius de tantis rebus loqui videantur, quàm Auguſtana Confeſsio, Ideo ignoſcant nobis, quod non eodem loco habemus ipſorum verba, quo Confeſsionem Auguſtanam.

Nimium vero eſt, quod ſalſè ſatis aiunt, Verbum Dei nos impugnare & corrigere velle. Nam verbum Dei reuerenter ſequimur in omnibus, Sed quædam in ipſorum Confeſsione, non planè cum Verbo Dei congruere oſtendimus. Ea ſi non agnoſcunt, iudicet Eccleſia.

Quæ vero mouent ex ſuſpitione, nos duas facere Iuſtitias, remittimus ipſos ad noſtrum ſcriptum, & hortamur, vt dignentur paulò diligentius & attentius inſpicere. Vnicam enim duntaxat Iuſtitiam Chriſti agnoſcimus & profitemur, quam nobis donat & imputat. Ea vero eſt impletio totius legis diuinæ, noſtra vice per Chriſtum, & quidem patiendo & obediendo præſtita, vt ſcriptura declarat, Matth. 5. Roma 4. 8. 10. Hanc ſi non agnoſcunt D. Collocutores, & exiſtimant, eſſe ſubtilitatem ignotam ſacræ ſcripturæ, palàm profiteantur. Feret autem iudicium Eccleſia Dei, an ipſi ſatis clarè de hac Iuſtitia, in ſua Confeſsione locuti ſint. Omnes enim noſtras commonefactiones repudiant.

Quod ad duas iſtas propoſitiones attinet: Sumus iuſti fide, imputata Chriſti Iuſtitia. Et, Sumus accepti Deo propter Chriſtum: Noſtram ſententiam priori ſcripto expoſuimus, in qua ſententia etiam nunc acquieſcimus. Hoc tamen admonendum eſſe duximus, quod duo illa diuerſa dicta D. Pauli, ad Roma. 5. Vnius obedientia iuſti conſtituuntur multi: Et: Iuſtificati fide pacem habemus cum Deo: Malè eodem ſenſu citentur & accipiantur.

Nam Paulus in priori dicto, Vnius obedientia iuſti conſti tuuntur multi, opponit ſibi inuicẽ, Peccatum & Iuſtitiam, Noſtram Inobedientiam & Chriſti obedientiam, ac oſtendit, quænam res ſit, qua coram Deo iuſti cenſeamur, nempe Chriſti Obedientia, pro nobis præſtita.

Sed altera ſententia, Iuſtificati fide pacem habemus, loquitur de Iuſtificatis illa ipſa obedientia Chriſti, & addit fructum ſeu effectum eius imputatæ Iuſtitiæ, quam inde habent credentes, nempe Pacem cum Deo. Iam vt opinamur, noſtri Collocutores non dicent, Pacem cum Deo, & Obedientiam Chriſti, eſſe prorſus rem eandem.

Nec ignorant Collocutores, etiamſi vtræq; ſententiæ in eodem capite extent, tamen inde non ſequi, eas prorſus conuenire in rebus. Nam Paulus initio capitis 5. commemorat fructus & ingentia bona, quę ex imputata per fidem Iuſtitia, quam grauiſsimis Argumentis cap. 4. adſtruxerat, ad omnes credentes veniunt. Deinde verò Analyſin inſtituit, in qua præcipuas ſuæ principalis Propoſitionis partes, euoluit & explicat, conferens Peccatum & Iuſtitiam &c.

Quod ad Normam attinet, tam ab illa Norma, quam nos recitauimus, non patiemur nos abduci, quàm ipſi à ſua. Et peregrina & noua dogmata, Deo nos regente & ſuſtentante, tàm non admittemus, quàm ipſi.

Confeſsionem illam D. Collocutorum, Quòd implètio legis per Chriſtum facta, ſit noſtra coram Deo Iuſtitia, accipimus, eiuſq; memoriam retinebimus. Ineptam verò Argumentationem cuiuſdam Scholaſtici inter ſuos, libenter eis relinquimus. Sed quod ipſi caput 10. ad Rom: indiſtinctè citarint, res ipſa loquitur. Nam hoc dictũ, Chriſtus eſt perfectio legis, ad Iuſtificationem omni credenti, non loquitur de legis impletione, quam noſmet noſtris operibus præſtare poſſemus, Sed CHRISTI. Imo non inficiamur, Etiam de Iudęorum obedientia erga Legem in eodem loco dici, & quod ea non ſit Iuſtitia, qua coram Deo poſsent

pronun-

pronunciari iuſti. Si verò agnoſcere id recuſant, videant & attendant alij, quàm piè & rectè id fiat.

Quod verò tam operoſè probant, Verba Pauli, Gratiam & Donum per Gratiam, etiam intelligi poſſe tali modo; vt Gratia ſit gratuita Dei miſericordia per Chriſtum exhibita, & Dona, ſint Spiritus ſancti donatio, qui omnis generis virtutes in iuſtificatis accendit, fruſtra ſe defatigant. Non enim hunc ſenſum reiecimus vnquam. Sed nec illum improbarunt D. Collocutores, quod aliqui Gratiam & donum per Gratiam, exegeticè accipiunt.

Nolumus autem iam diſputare, an Iohannis dictum, ad Pauli ſententiam dextrè ſit ab ipſis accomodatum, vt breuitati conſulamus. Expendat hoc Eccleſia.

Malè porrò faciunt D. Collocutores, quod tam copioſè & præter neceſsitatem defendunt locutionē iſtam: Conſolationem in corde, eſſe ipſumet Spiritum ſanctum. Nam ſic verba germanica ipſorum ſonant, Der troſt in vnſern herzen/welcher iſt der heilige Geiſt SELBEST.

Quod autem primùm ad latinam ſuam verſionem prouocant, non ignorant, eam nō tantum verbis ſed rebus prorſus in ea ſententia variare. Habent enim iſta verba: Conſolationem à Spiritu ſancto accendi. Differunt autem rebus ipſis plurimùm iſtæ locutiones, Conſolationem in corde eſſe ipſumet Spiritum ſanctum: Et: Spiritum ſanctum accendere in corde conſolationem. Aliud verò fuiſſet, ſi dixiſſent, Conſolatorem in cordibus eſſe Spiritum ſanctum. Non debebant igitur eam commonefactionem, modeſtè factam, quod dator & dona diſcernenda eſſent, aſpernari.

Deinde probare nituntur ſuam illam malam locutionem, teſtimonio Zachariæ, qui Spiritum gratiæ & precum vocat: Et Pauli, qui inquit, Accepiſtis Spiritum adoptionis, per quem clamamus, Abba Pater. Rom. 8. Gal. 4. Rogamus autem peramanter, vt D. Collocutores in timore Domini expendant, ſint ne eædem orationes, Precatio eſt ipſe

Spiritus ſanctus. Et: Effundam Spiritum precum. Item: Accepiſtis Spiritum, PER QVEM clamatis? Nos quidem hactenus didicimus, Spiritum ſanctum, & dona eius in homine, tanquam cauſam & effectum, hoc eſt, tanquam datorem & dona eſſe diſcernenda, teſte Paulo. 1. Corint. 12. Diuiſiones, inquit donorum ſunt, Idem autem Spiritus, Idem Deus eſt, qui operatur omnia in omnibus. Et Gal. 5 FRVCTVS Spiritus eſt, charitas, gaudium, pax. Hic audimus, gaudium dici fructum Spiritus.

Cuperemus igitur talia non defendi, argumentis inconuenientibus, & locis ex ſacra ſcriptura non appoſité citatis, Præſertim cum Seruetus noſtro tempore etiam contenderit, diuinos motus in cordibus piorum, eſſe ipſumet Spiritum ſanctum. Sed hæc etiam prijs expendenda concedimus: Pergemus.

Vtra autem pars plures ſubinde propoſitiones conſtituerit hactenus, ex lectione ſcriptorum vtriuſq; partis facilè patebit. Nam per quæſtiones D. Collocutorum, alia atq; alia mota ſunt, vt nobis hactenus non tam de noſtra Theſi, quàm de illis quæſtionibus ratio fuerit reddenda.

Amplectimur & hanc ipſorum ſententiam, Articulos iſtos ſummos, de Iuſtificatione, & de bonis operibus, diſtinctè & prudenter tractandos eſſe. Deinde & hanc, In conuerſis ſequi bona opera.

Ad quæſtionem de Excluſiuis, quia quæſtionibus à D. Collocutoribus exercemur, reſpondimus proximè, quid de ijs iuxta Verbum ſentiamus, ac ſi porrò neceſsitatem nobis reſpondendi attulerint, iuxta verbum Dei ipſorum porrò ſententiam perpendemus.

Quod de formali cauſa dicitur, Chriſtum perpetuum manere propiciatorem ſeu Mediatorem ac meritum Iuſtificationis & viuificationis, eandem cauſam dubitandi præbet, quam in priori ipſorum ſcripto attulit. Incertum enim

enim eſt, quid Viuificationem intelligant: Et an Iuſtificationem & Viuificationem pro eadem re accipiant? Neq; ignorant, eiusmodi reſponſiones, ſi non accedant aliæ declarationes, ab ipſis pontificijs non rejici, Imò crebrò vſurpari, nempe, Chriſtum perpetuo manere propitiatorem ſeu mediatorem & meritum Iuſtificationis & Viuificationis. Conſtat autem, noſtram doctrinam de cauſa formali Iuſtitiæ noſtræ coram Deo, ex verbo Dei petitam, & pontificiam, plurimum inter ſe differre. Paulus imputationem ipſam Iuſtitiæ Chriſti, quæ fide accipitur, noſtram vocat Beatitudinem, ex Pſalmo Dauid. 32. Sed quia hanc etiam commonefactionem, partim faſtidiunt D. Collocutores, partim rejciunt in Collationem de Antitheſibus & Hypotheſibus, nos quoq; vſq; ad ſuum locum, vberiorem Collationem reſeruabimus.

Permittimus Eccleſiæ Dei iudicium, an diſertè D. Collocutores, tantaq; perſpicuitate explicuerint, Nos Obedientia Chriſti iuſtos eſſe, licet dicti Paulini, Roma. 5. fecerint mentionem. Nam tantarum rerum commonefactionem, vocare cauillationem, & futilem admonitionem, non exiguum peccatum eſt. Sed iudicent alij.

Quod porrò ſuam claritatem & perſpicuitatem allegant, vt omnes noſtras admonitiones exibilent, quid aliud facere poſſumus, quàm eos, vt ſuo ſenſu abundent, poſt commonefactionem relinquere, Iuditium Eccleſiæ veræ attribuentes, atq; ad alia progredientes.

De dicto 2. Corint. 5. Superindui cupientes &c. modeſtè monuimus, quod ipſi iniquiſsimè accipiunt. Sed neq; nos ipſorum interpretationi, quam iudicamus textui non reſpondere, ſuffragari poſſumus. Nam Paulus diſertè docet de credentium glorificatione in æterna vita, eosq; conſolatur, quod ex hac ærumnoſa vita, vbi pij omnium maximè affliguntur, & cuperent exuere mortalitatem, in æternam & glorioſam vitam venturi ſint. Inquit enim, Terreſtris noſtra habitatio, habet ædificationem ex Deo. Item:

Congemiſcimus habitationem noſtram, quæ de cœlo eſt. Et ſubiungitur mox declaratio: Superindui, inquit, cupientes, ſcilicet in illa cœleſti habitatione, vbi Gloriam promiſſam, partam nobis à Chriſto accipiemus. Poſtea additur, quinam ibi ſuperinduentur, nempe, qui veſtiti & non nudi reperientur. Non eſt autem veſtis nuptialis, qua coram Deo nos veſtitos apparere neceſſe eſt, id eſt, non ſunt illud ornamentum, quo accipimur in Gratiam, & conuiuæ ſumus cœleſtium nuptiarum, noſtra bona opera. Sed potius ipſa fides in Chriſtum, quæ impletionem legis à Chriſto nobis præſtitam, apprehendit. Deinde adſtipulatur huic ſententiæ clariſsimum Pauli dictum, hoc in loco, Fide ambulamus, & non per ſpeciem. Fide, inquit, nos hic ambulare, & habere Iuſtitiam & Remiſsionem peccatorum, & Gloriam illam nondum in nobis conſpici oculis corporalibus.

Poſtea verò ſequitur inſtitutio & adhortatio, de bona conuerſatione in hac vita. Nam in vno capite Paulus, ſæpè plures explicat ſententias & propoſitiones.

Inſuper ſub finem Paulus hoc Chriſti benefitium, quod per Chriſtum Iuſtitiam coram Deo conſequamur, pulcherrimis verbis declarat.

Quomodo igitur veſtis piorum ſint bona opera, & ſuperinduitio, vt ſic loquamur, ipſorum, ſint incrementa bonorum operum, tum Argumentis tum declarationibus multis indiget. Pontificij quidem facilè eiuſmodi interpretationi acquieſcunt.

Nobis igitur viciſsim non vertent vitio D. Collocutores, quod modeſtè iſta expendimus, & quia in ſua ſententia perſeuerant, Eccleſiæ iuditium permittimus, atq; ad alia pergimus.

Quod toties minitantur D. Collocutores, quomodo ſuo loco multa ſint examinaturi, & vt loquuntur, CONDEMNATVRI, Oramus, vt in timore Domini id faciant.

ciant. Nihil enim prorſus nobis timemus, ſi modo verbum Dei Norma & Iudex relinquetur, vti ſperamus.

Hactenus Deo iuuante de principalibus rebus, de quibus in Theſi conferre cœpimus, quædam commonefecimus, nunc etiam illa realia non negligenda putauimus.

Primum in exordio prolixo de Eccleſia gloriantur, ſe perpetuo in eâdem doctrinæ cœleſtis Confeſsione perſtitiſſe, id nos monuimus, ex Collatione de Hypotheſibus manifeſtum futurum eſſe.

Quod dicunt, nos Eccleſiam alligare ad noſtras perſonas, vel ad paucos alios à nobis enumeratos, ex noſtro ſcripto probare non poſsunt. Nam recitauimus quorundam Confeſsiones contra corruptelas, non dicimus, eos ſolos eſſe Eccleſiam. Nam Deus plures habet non applaudentes corruptelis illis, ortis ex Interim, quàm ipſi norint aut credant. Audiat igitur & iudicet Eccleſia, quod talia nobis attribuuntur, quæ in noſtro ſcripto non extant.

Præterea, confitemur coram Deo & hominibus, nos ſemper ita docuiſſe & ſenſiſſe, Eccleſiam Dei eſſe, quæ habet & ſequitur verbum Dei purum, & legitimum vſum Sacramentorum à Chriſto traditorum, & corruptelas verbi diuini ſeu Articulorum fidei non tutatur, vel voce vel vi corporali, licet alioqui ſuos næuos habeat. Eos igitur, qui corruptelas verbi diuini, hoc eſt, Articulorum fidei etiam poſt commonefactionem palliant atq; defendunt, quicunq; tandem illi ſunt, non iudicamus eſſe vera Chriſti membra, niſi pœnitentiam egerint.

Eos porro errores tantum eſſe fugiendos & damnandos, quos Eccleſia Catholica, legitima & ſolenni Synodo improbauit, non docet ſacra ſcriptura & Lutherus, qui contendunt, Cuilibet Chriſtiano fas eſſe, Imo etiam præceptum à Deo, vt omnem doctrinam & omnes doctores iudicet, &

non afferentes doctrinam Chriſti, damnet & fugiat, iuxta dicta: Cauete à Pſeudoprophetis. Item: Omnia probate, quod bonum eſt, tenete. Item: Si quis aliud Euangelium docuerit, Anathema ſit. Non poteſt igitur Chriſtianus expectare Synodos illas (quas alioqui non improbamus, ſi rectè ſeruentur) & ipſarum decreta, Sed mox auditam vocem ab homine debet iudicare, ſitnè conſentanea voci Paſtoris noſtri Ieſu Chriſti, & analoga fidei, vel non.

An etiam corruptelæ illæ, de quibus in Hypotheſibus dicimus, ſint tantum leues næui, an verò cœleſtis doctrinæ corruptelæ & deprauationes, collatio oſtendet.

Illud etiam monendum eſſe cenſemus D. Collocutores, quod in latino ſcripto dicunt, ſe bona fide illa verba, quæ in germanicæ Confeſsionis Auguſtanæ articulo 20. extant, conuertiſſe. At nos depræhendimus, quod germanico textui immiſcuerint quædam, ex latino textu, quæ in germanico non habentur. Deinde à ſcopo ipſorum textus diſcrepat. Nam accuratè diſtinguit textus vterque Confeſsionis, fidem & renouationem, & corruptelam, quod imputatione & renouatione ſimul coram Deo iuſtificemur, refutat. Inſuper aliter recenſent textum in germanico, & aliter in latino ſuo ſcripto. An verò id ſit bona fide vel conuertere vel allegare textus, iudicent alij.

Querimur & hoc, quod D. Collocutorum ſcripta, & rebus & verbis ſæpiſsimè diſcrepent, id quod cuiuis vtraque exemplaria intuenti & conferenti, erit perſpicuum, nec tantum phraſes latinæ aliter ponuntur, vt ipſi dicunt. Petimus igitur, vt deinceps ſententiam vnam in vtroque ſcripto proferant, ne hæc etiam ratio nobis fraudi ſit, ac neceſſitatem reſpondendi adferat.

Præterea malè de nobis aſſeuerant, quod in collationem, quæ oretenus fieret, conſenſerimus. Nunquam enim id audierunt, & tamen illi adſeuerare audent.

Poſtre-

Poſtremò, quod ad verba iracunda, & iniurijs plena attinet, vt quòd dicunt, nosmetipſos neſcire, quid dicamus, aut non intelligere noſtra, aculeis vti, cauillari præter neceſsitatem, futiles admonitiones adferre, captioſè nos agere, non poſſe moderari non neceſſarias ſuſpiciones, nimis ſcrupuloſos eſſe, adferre animos immoderatos, chartas vacuas præter neceſsitatem explere, & ſimilia multa, quibus ſcatet ipſorum ſcriptum, tanꝗ à noſtro ſcripto aliena, & affectibus redundantia. D. Collocutoribus quaſi vno faſciculo colligata, remittimus, ac ſperamus, Eccleſiam Chriſti, iſta omnia in noſtram inuidiam & præiudicium cauſæ effuſa, facilè à rebus ipſis diſcreturam eſſe. Speramus quoq;, D. Collocutores ſe deinceps correcturos hac in parte, verbisq; ocioſis omiſsis, res ipſas explicaturos, id quod nos etiam facere, Deo dante, ſtudebimus.

Oramus autem IESVM CHRISTVM, Præſidem & directorem iſtius Colloquij, vt omnium noſtrum mentes radijs ſuis cœleſtibus benignè illuſtret, vt & veritatem ipſam & corruptelas quorundam cognoſcamus, & in timore Domini, iuſtoq; Zelo omnia à veritate cœleſti diſcrepantia ſeparemus, fugiamus & vitemus; neq; tenebras cum luce vllis pallijs conciliemus vnquam, Amen.

# III. COLLATIO SEV RESPONSIO THEOLOGORVM ELECTORIS, EXHIBITA DOMINIS

Collocutoribus, de Articulo Iuſtificationis & bonis Operibus, 15. Nouembr.

NOn dubitamus, Illuſtriſsimũ Principem ac Dominum, D. Iohannem VVilhelmum, Ducem Saxoniæ &c. Dominum noſtrum clementiſsimũ, nunc demũ liquidò cognoſcere, quibus de cauſis petitam, & tanto ſtudio flagitatam per Dominos Collocutores ſcriptorum permutationem, & nos initiò recuſauerimus, & Conſiliarij Illuſtriſsimi Electoris Saxoniæ &c. Domini noſtri clementiſsimi, reijcere interceſsione ſua ſtuduerint. Idipſum enim, quod & politici pro ſua prudentia præuiderunt, & nos ex tot ſcriptis, quæ per viginti iam annos contra Eccleſias noſtras ſparſa ſunt, edocti, euenturum eſſe metuimus, nunc res ipſa comprobare & oſtendere incipit, Nimirum non tam hoc agi, vt de controuerſis Articulis certi aliquid conſtituatur, & illuſtretur, ac aſſeratur veritas, & iuxta eam pius conſenſus docentium reſtituatur, quàm vt præiudicijs onerentur Eccleſiæ noſtræ, & prætextu plauſibili confirmentur accuſationes, quibus hactenus docentes in Academijs noſtris, fuerunt inclementer traducti ac deformati. Quod quidem ex ſcriptis iam tertiùm à Collocutoribus exhibitis, & ex integra Actorum ſerie, ac vel inprimis ex proxima reſponſione non obſcurè apparet. Cum enim à Collocutoribus ad Articulos quoſdam, ex ſumma doctrinæ ipſorum de Iuſtificatione deſumptos, pro vberiore eorundem declaratione, explicationem perſpicuam petiuiſſemus ac expectaremus, minimè ſpei à nobis conceptæ euentus reſpondit. Ex eo enim ipſorum ſcripto euidenter animaduerti potuit, non tàm hoc ipſis propoſitum eſſe, vt de rebus neceſſarijs nobiſcum placidè & accuratè conferant, quàm vt rectè explicata captioſis quæſtiuncularum laqueis magis implicent, & loco petitæ ab ipſis rerum neceſſariarum explicationis, verborum inanes cauillatiunculas, & aculeata dicteria nobis obijciant, & mentione conceptarum ab illis Antitheſium & Hypotheſium tanq̃ tonitruis per ſingulos ferè paragrophos nos territare ſtudeant. Qui luſus in re ſeria neq;

hunc

hunc locum decent, neq; viros pietatem profitentes, & toties nomen Dei inuocantes. Ac nos quidem, ſi in poſterum ſimilis proceſſus expectandus erit, Videre non poſſumus, quæ vtilitas ex hoc Congreſſu noſtro expectari debeat, & quis tandem finis velitationis talium ſcriptionum futurus ſit. In primis autē arbitramur, etiam reſpiciendum eſſe ad iudicia piorum & eruditorū alijs in locis, quibus fortaſsis aliquando ſcripta vtriusq; partis legenda & iudicanda offerentur, quæ profectò reuereri debemus, & operam dare, vt ſyncero ſtudio veritatis & pacis, vtrinq; hoc negocium egiſſe exiſtimemur.

His de cauſis nunc omiſſa refutatione omnium & ſingulorum, quæ à Collocutoribus ſatis duriter in nos & Eccleſias noſtras dicta ſunt, etſi non deerat nobis iuſta & honeſta reſponſio, in cauſa ipſa progrediemur & res neceſſarias pro virili explicare ſtudebimus, Deum ardenter orantes, vt & gloriam nominis ſui & doctrinæ veritatem, Præceptorum noſtrorum beatæ memoriæ, Lutheri in primis & Philippi ſcriptis illuſtratam, aduerſus omnis generis Sophiſticen, & deprauationes vniuerſas tueatur, vt docentium ac diſcentium animis, vera rurſus beneuolentia coniunctis, afflictiſsimæ Eccleſiæ vulnera clementer ſanet, per & propter vnigenitum Filium ſuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Amen.

Et quoniam ægrè ferunt Domini Collocutores, quod de paucis capitibus modeſtiſsimè eos monuimus, & declarari paulò apertius petiuimus, quæ in Theſibus illorum prętermiſſa ad explicationem cauſæ principalis neceſſaria eſſe putauimus, & queritantur, ſubtilitates nos ſectari, & quaſi aliud contentionis pomum in medium proijcere, puluerem q; excitare conari, ne corruptelæ, de quibus in Antitheſibus agere aduerſus nos cœperunt, conſpiciantur: Videmus neceſsitatem nobis adferri, vt nos ipſi de his, quæ à Collocutoribus explicari petiuimus, ſententiæ noſtrę ſummam,

mam, quanta fieri potuit breuitate ac perſpicuitate, profe-ramus, vt intelligant, ſi qui aliquando hæc lecturi ac iudicaturi ſunt, nihil nos mouiſse aut quæſiuiſſe à Collocutoribus, quod non eſſet ad explicationem horum articulorum, & ad dijudicationem controuerſiæ præſentis, quàm maximè neceſſarium.

Primum autem declarari petiuimus ſummam & ſententiam natiuam propoſitionis: Sola fide iuſtificamur. Et quidem diſertè oſtendi voluimus, ita ne hanc intelligant Collocutores, vt perſpicuè diſcernant acceptationem & reconciliationem gratuitam (quæ veriſsimè ac proprijſsimè Paulo eſt Iuſtificatio hominis peccatoris) à nouitate, quæ ſimul accenditur, cum in ueris pauoribus ac doloribus homo accipiens remiſsionem peccatorum & imputationem Iuſtitiæ, immenſa Dei miſericordia recipitur & iuſtus pronunciatur. Nam id ſolum intelleximus, cum oſtendi nobis petiuimus: An correlatiuè propoſitionem hanc intelligant, & non de impreſſa nouitate. Et quidem vocabulum Correlatiuè libenter retinuimus, cum quod id ſcholis vſitatum eſt, tum quod & ad perſpicuitatem apprimè eſt ideoneum. In propoſitione enim: Sola fide Iuſtificamur, obiectum fidei, hoc eſt, miſericordiam & quidem gratuitam, in promiſsione Euangelij propoſitam, intelligi oportere, certiſsimum eſt, vt ſenſus ſit: Sumus iuſti fide, videlicet per miſericordiam propter Filium Dei, & id beneficiũ oportet fide accipi. Summa enim propoſitionis eſt, Credentes immenſa Dei miſericordia per ac propter Filium Dei, accipere remiſsionem peccatorum ac reconciliationem, atque ita placere Deo, & pronuntiari iuſtos, non quia fides mereatur remiſsionem ſua dignitate, ſed quia per filium & propter eum recipiuntur, prorſus vt Paulus inquit, Sumus dilecti in dilecto, id eſt, propter filium & per eum. Atque hac ipſa de cauſa vocabula gratiæ, Iuſtificationis, fidei, explicari voluimus, vt promiſsionis ſumma conſpici poſſet, quæ ipſa præcipuum eſt in hac tota diſputa-

ſputatione de Iuſtificatione κρινόμενον. Et quæſtionem de his omnibus noſtram, neq; nouam, neq; ab inſtituta Collatione alienam, aut vt Collocutores exiſtimant, non neceſſariam ſubtilitatis oſtentationem eſſe, intelligere poterant, ſi varietatem ſententiarum & expoſitionum conſiderarent, quibus & veteres & recentes ſcriptores multi, natiuam propoſitionis huius ſententiam obſcurarunt aut prorſus corruperunt.

Notæ ſunt Origenis, pontificiorum, Oſiandri, & aliorum quorundam hallucinationes, alijs de Particula Excluſiua, alijs de vocabulo fidei, alijs de verbo iuſtificamur, alijs de tota propoſitione ſententias á promiſsione & ſumma Euangelij, prorſus aberrantes & alienas fingentibus.

Propter hanc ergo ſententiarum & expoſitionum varietatem, certam & natiuam ſententiam conſtitui voluimus, ne in primo, quod aiunt, limine diſſenſio eſſet, Idque adhuc iudicamus, ad conſtituendam non tam conciliationem, quàm concordiam veram & durabilem, neceſſarium eſſe.

Ac vt intelligant Domini Collocutores, cauſam nos habuiſſe grauem, cur hæc ab ipſis requireremus, teſtamur ingenuè, deſiderare nos in omnibus hactenus exhibitis ſcriptis hoc præcipuum, quod de Iuſtificatione dicturi ac diſputaturi, nuſquam vel acceptationis, vel reconciliationis gratuitæ, qua perſona peccatrix, fide accipiens remiſſionem peccatorum & imputationem Iuſtitiæ, pronunciatur iuſta, & recipitur à Deo, mētionem expreſſam faciunt. Hiſce enim vocabulis, tanquam æquipollentibus & idem in doctrina de Iuſtificatione ſignificantibus, cum Apoſtolus vtatur, Rom. 5. & 8. iudicamus diſſentire nos, non in παρέργοις tantum, ſed in re Principali. Neque enim acceptatio illa ſeu reconciliatio cum Deo gratuita, effectus eſt, ab ipſa Iuſtificatione diſtinctus, nec Iuſtificationem ſequitur tanquam cauſam: Sed eſt ipſa Iuſti-

ficatio, de qua mens, veris doloribus & pauoribus oppreſſa, & quærens Iuſtitiam, ſenſui iræ Dei & conſpectui ſuorum peccatorum & ſordium opponendam, præcipuè diſputat ac dimicat.

Etſi igitur in Theſibus Collocutorum non improbamus, quod Pauli verba primo recitantes: DEVS eſt, qui Iuſtificat, mox de obedientia & paſsione Domini noſtri Ieſu Chriſti nobis imputata, de Iuſtitia item, vt cum Luthero loquuntur, paſsiua, & accipienda fide, in Theſibus ac reliquis ſcriptis ſuis dicunt ac profitentur, & tanquam æquipollentes propoſitiones omnes illas formas coniungunt: Hoc tamen de acceptatione & reconciliatione gratuita additum eſſe ab illis vellemus, ſicut addi neceſſe eſt, quod clarè oſtenditur ex vera enarratione vocabulorum Gratiæ & Iuſtificationis apud Paulum, cui haud dubiè Gratia ſignificat immenſam illam & inenarrabilem miſericordiam, qua propter Filium & per eum Deus nos recipit, ſeu acceptat, & filiorum loco habet: Alterum vero Iuſtificationis verbum idem Apoſtolus appellatione reconciliationis diſertè declarat, vtens tanquam æquipollentibus his formis, Rom. 5. cap: Iuſtificati ſumus ſanguine eius. Item, Reconciliati ſumus Deo per mortem Filij eius. Et 2. Corint. 5. Omnia ex Deo facta ſunt noua, qui reconciliauit nos ſibi ipſi per Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis. Quoniam Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi, non imputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto enim legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obſecramus igitur pro Chriſto, Reconciliamini Deo. Eum enim, qui non nouit peccatum, DEVS fecit pro nobis peccatum, vt nos efficeremur Iuſtitia Dei in ipſo.

Senſus ergo & intellectus natiuus cum vocabulorum ſingulorum, tum integræ propoſitionis huius cum ſit: Hominem peccatorem fide amplectentem remiſsionem peccatorum & imputationem Iuſtitiæ, acceptari à Deo, vt Filium

lium, & reconciliatum Deo per & propter Filium placere Deo & pronunciari iuſtum & hæredem vitæ æternæ. Intelligent Domini Collocutores, hac de re non ſine grauiſsimis cauſis, ſe à nobis amanter & placidè admonitos eſſe, petita ſingulorum verborum explicatione paulò accuratiore. Et miramur valdè, quæ cauſa ſit, quòd tot exhibitis ſcriptis, admoniti etiam, hanc loquendi formam ſtudioſè, tanquam ſcopulum defugerint, cum non ignorent, & dicta Apoſtolica, Et de hoc tanquam κρινομένῳ omnium verè pauefactarum & conſternatarum mentium certamina.

Iam hoc conſtituto quodammodo quæſtionis ac diſputationis ſtatu ac ſcopo principali, agnoſcent Collocutores de re maxima & neceſsaria altum in Theſibus ſuis ſilentium eſſe, nec eſſe cauſam, cur omiſsa reſponſione de re principali, vocem à nobis poſitam, & in hac tractatione vſitatiſsimam, accuſent & flagellent, tanquam ſcholaſticam, & motis quæſtionibus contrariјs, vrgere & cogere nos in neſcio quas Anguſtias & præcipitia momentanea conentur, toties occinentes & inculcantes nobis, de Articulo & ipſo Actu Iuſtificationis ſe quærere, & hunc rei ſcopum eſſe, in hoc cardinem negocij verſari, Meminimus & nos ſcopi Principalis, & hunc quærimus ac quæſiuimus, petendo explicationem.

Sed vt hic quoque intelligant, quomodo de hac ipſa reconciliatione & acceptatione gratuita, quam hominis peccatoris Iuſtificationem eſſe dicimus, ſentiamus, & nobis commendatas Eccleſias, Scholas, ac iuuentutem inſtituamus, disertè teſtamur, non includere nos certis ceu momentis & Articulis temporum tanquam actum certum, certo temporis momento incipientem & deſinentem, Imò euaneſcentem quodammodo, illam reconciliationem & iuſtificationem gratuitam: Sed de continua remiſsione peccatorum & reconciliatione ſeu Iuſtificatione, cum luctantes conſcientias rectè erudiri oporteat, momenta illa & actus omnes momentaneos, prorſus non cogitamus nec fingi-

mus: Itaq; & Excluſiuas Particulas, quibus Iuſtificatio & Reconciliatio cum Deo noſtra explicari vſitatè ſolet, Imo quæ & à voce diuina traditæ ſunt, non metimur illis temporum interuallis ac momentis, ſecundum prius ac poſterius, ſed in quæſtione de Iuſtificatione, Excluſiuas illas retinendas & intuendas eſſe & inculcandas ſummo ſtudio, quouis tempore, conſternatis & anxijs mentibus, docemus. Cumq; ab hac Iuſtificatione & reconciliatione continua, diuelli & excludi neq; poſsit neq; debeat doctrina de pœnitentia, ſeu de vera ad Deum conuerſione, eaq; non interuallis tantum aut momentis temporum certorum definita & incluſa, ſed aſsiduè exercenda, non ſine grauiſsimis cauſis petiuimus explicari hoc: Quis verus intellectus & quæ vis ſit Excluſiuarum Particularum, quibus doctrina de Iuſtificatione traditur à Paulo, & explicatur in noſtris Eccleſijs, præſertim, cum non ignota nobis eſſent certamina de hac re vetera & recentia, & iudicaremus, Concordiæ rationem nullam iniri poſſe, niſi hęc pars diſputationis prius eſſet perſpicuè explicata.

Quare & interrogationem hac de re noſtram neque accuſare, neque abijcere tam faſtidioſè Collocutores debebant.

Non inanis, non ocioſa aut ſcholaſtica tantum ſubtilitas eſt hæc quæſtio, nec aliena ab inſtituta tractatione, quia haud dubiè meminerunt Collocutores, quàm multa illi in Antitheſibus ſuis complexi ſint, quę dijudicari omninò nequeunt, non adhibita hac tanquam norma & regula immota.

Nos quidem natiuam harum Particularum & totius propoſitionis intellectum didicimus, & retinuimus huc vſque hunc ſimpliciſsimum: Excludi à Iuſtificatione cum legem ipſam, tum omnia legis opera, quantacunque fieri ab hominibus, ſiue renatis, ſiue non renatis poſſunt, ne

ſint

ſint cauſæ ſeu merita Iuſtificationis ſeu reconciliationis cum Deo, ſeu vt ſimplicißimè ſcripturæ verbis vtamur, Excludi fiduciam & gloriationem de noſtris operibus, meritis ac dignitate propria. A tota enim ſcriptura prophetica & Apoſtolica hæc perpetua & immota ſententia traditur: Sola miſericordia per ac propter mediatorem recipi, reconciliari & viuificari Spiritu ſancto verè credentes, id eſt, Fiducia filij Dei ſeſe conſolantes, ſicut Paulus inquit: Decernimus, hominem Iuſtificari Gratis per fidem, ſine operibus legis. Item, Iuſtificamur gratis, per Gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propiciatorem, per fidem in ſanguine ipſius, Roma 3. Item, Eph. 2. Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Quo loco Apoſtolus cum non ſemel tantum Excluſiuam repetat, ſed quatuor perſpicuis appellationibus vtatur, quarum vna quæque vim habet Excluſiuæ, nos perſpicuitatis cauſa eaſdem ferè voces: Iuſtificamur Gratis, Sola fide, abſque operibus, tanquam æquipollentes, & idem (ſi rectè intelligantur) ſignificantes, coniunximus. Gratia, inquit Apoſtolus, ſaluati eſtis. Id planè opponit meritis & dignitati propriæ, quantumcunque in hac infirmitate ſomniare ſibi homines poſſunt vel audent.

Ac mox addens, Per fidem, opponit hanc ipſam vocem legi, quæ vt Rom. 2. & Galat. 3. cap: dicitur, Non credentes, ſed factores legis iuſtos pronunciat. Itaque beneficium hoc ita vult intelligi gratuitum, vt cogitetur prorſus alio modo & patefactum eſſe & dari, quam à Lege promiſſa bona.

Hoc ita gratuitum eſt, vt tantum credendo accipiatur. Ita in appellatione fidei promiſſionē includit, quam vult & aſpici & accipi fide, vt in Ro: cap. 4. inqt. Ideo ex fide gratis,

vt firma ſit promiſsio. Sed non contentus his Apoſtolus, duas alias voces addit: Donum Dei eſt, vt ſignificantius exprimat, quod de gratia initio dixit. Itaq; donum hoc & nobis & viribus noſtris vniuerſis opponit, inquiens: Non ex vobis eſt, ſed Dei donum. Et concludens tandem idemque repetens: Non ex operibus, inquit, donatur, tanq; debitum veſtris meritis, ne quis glorietur.

Ita fiduciam & glorificationem de meritis proprijs prorſus & abijci & excludi vult, in cogitatione & quæſtione: Quæ res ſeu cauſa ſit, propter quam recipimur à Deo, qua re conciliamur illi, qua iuſti pronunciamur, & vt Filij ad vitam æternam acceptamur.

Apparet eadem excluſiuarum vis & ſententia, & in Rom. cap. 4. vbi Abrahamum inquit ſecundum carnem habuiſſe, de quibus gloriaretur, ſed non coram Deo. Itaq; non ex operibus iuſtificatum illum, ſed credenti imputatam eſſe iuſticiam abſq; operibus, vt ſecundum gratiam firma eſſet ꝓmiſsio. Ac mutuò ſe in eo loco declarant hæ voces: οὐκ ἐξ ἔργων, οὐ πρὸς τὸν θεόν, χωρὶσ ἔργων, ἵνα κατὰ χάριν εἰσ τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν. Et quidem præcipua vis excluſiuarum ſignificatur in vocabulo Imputationis, quo & affirmatiuè & negatiuè Apoſtolus in re vna ſignificanda & exprimenda vtitur, inquiens hoc loco: Imputari credenti iuſticiam, ſeu fidem imputari ad iuſticiam, & credentibus peccata non imputari, ſed remitti ac tegi illa. Quod & 2. Cor. 5. repetit, dicens: Non imputans nobis peccata. Ita vel ſola voce hac interpretatur, quod dicit donari iuſticiam non ex operibus, ſed ſecundum gratiam. Quia & alienum beneficium datur, & datur gratuito, Deo immenſa miſericordia id decernente & peccata noſtra remittente, ac tegente, hanc ſolam ob cauſam, ne fiducia operum concipiatur, & ne de ſua quiſq; dignitate aut meritis glorietur.

Perſpicuè & hoc ex dicto Pauli textu apparet, qualiter

id accipi velit, quod inquit: Non operanti, ſed credenti in eum, qui iuſtificat impium, fides eius imputatur ad iuſtici-am. Neq; enim ſimpliciter dicit aut intelligit, nihil operari Abrahamum credentem, vt multi dictum hoc allegant: Sed habentem virtutes & opera præclara multa, ita, vt gloriari de his poſſe videatur, coram Deo tamen gloriæ fiduciam omnem abijcere oportere, vtpote reum coram Deo, & nō niſi gratuita miſericordia Dei, impios iuſtificantis, ſeſe eri-gentem ac remiſsionem peccatorum propter Mediatorem tanq; vmbraculum petentem.

Hanc itaq; particularum excluſiuarum vim, ab ipſa ſcriptura Prophetica & Apoſtolica paſsim traditam ac re-petitam, omni, vt antea diximus, tempore credimus, reti-nendam & intuendam eſſe, cum de iuſtificatione & recon-ciliatione coram Deo diſputatur ac quæritur. Intueatur mens de ſuis peccatis anxia, non peccatorum magnitudi-nem, nec propter illa promiſsionem irritam eſſe cogitet. Rurſus nec meritorum fiduciam & gloriam, quæ in tan-tis noſtris ſordibus nulla eſſe poſſunt, falſò ac temerè con-cipiat, vt propter hæc, promiſſa beneficia ſibi tribui ſom-niet, ſed ſolam miſericordiam intuens, & amplectens fi-de, propter ſolius Mediatoris Filij Dei meritum & obe-dientiam recipi ſe à Deo, & iuſtum pronunciari firmiſsi-mè ſtatuat, per & propter eundem Mediatorem ſolum effundi in ſe credat Spiritum ſanctum, quo cor viuifice-tur, vt accedere ad Deum, & compellare tanquam Pa-trem poſsit, vt Paulus inquit Roma. 5. Iuſtificati fide pa-cem habemus. Et Ephe. 3. Per hunc habemus acceſſum ad Deum in omni confidentia, & fiducia per fidem eius. Item, Poſtq; credidiſtis, Deus effundit in vos Spiritum ad optationis Filiorum, clamantem, Abba Pater, Roma. 8. Galat. 4.

Intelligi ex his poſſe ſperamus, quam ſentiamus vim eſſe Excluſiuarum, in omni ſeu actu ſeu momento diſpu-tationis & quæſtionis huius de iuſtificatione & reconcilia-

tione cum Deo. At doctrinæ huic cum coniungendæ ſint, tanq; comites inſeparabiles, conciones vocis diuinæ de pœnitentia & de conuerſione vera ad Deum, Et vera fides hæc ſeu fiducia petens & accipiens remiſsionem peccatorum & reconciliationem cum Deo, non ſit in his, qui ſecuri perſeuerant in ſceleribus, & ſunt ſine contritione, ſine doloribus, & ſine ꝓpoſito abijciendi ſcelera, pugnantia cum Lege Dei. Ad hanc doctrinæ partem voces Excluſiuas & vim harum non referimus, & iudicamus à ſententia Eccleſiarum confeſsionem Auguſtanam amplectentiũ, alienos eſſe, & aberrare eos, qui ſic intelligunt, & interpretantur particulas Excluſiuas, vt excludi his omnem omninò neceſsitatem & præſentiam bonorum operum dictitent, in ARTICVLO & Actu Iuſtificationis, quam non niſi in conuerſione ad Deum, vera fide peti & accipi à Deo poſſe certiſsimum eſt.

Hic igitur, ne conciones de pœnitentia intempeſtiua inculcatione harum excluſiuarum corrumpamus, & furores prophanæ multitudinis confirmemus, contritionem ac neceſsitatem benè operandi, & reliquos regenerationis fructus, quin luctam etiam in conuerſione excludi his particulis negamus. Nec alia de re monuimus Dominos Collocutores, cum quæſiuimus, intelligantnè, excludi meritum tantum, an ipſam etiam obedientiam, addentes explicationis loco: Peccare Phariſæum, volentem mereri. At Abrahamum & Paulum non peccare, habentes nouam obedientiam, & volentes eam. Nec turbamur illa quiritatione Collocutorum, qua dicunt, indiſtinctè illa à nobis dici. Incertum enim eſſe, an de Abrahamo & Paulo iuſtificato & renato accipiendum ſit, vel de non renato. Momenta enim, & actus iuſtificationis temporum menſura diſtinctos cum non fingamus, ſed cogitemus de vtroq;, Abrahamo & Paulo, & q̃libet homine aſsiduè in veris exercitijs pœnitentiæ, in doloribus ſerijs, in fide & in inuocatione aſsidua & continua, petente reconciliationem: Negamus excludi poſſe

illum,

ſtilum ſeu dolorem ſeu doloris ſenſum, qui eſt contritionis proprius & veris gemitibus deplorat ſuam immundiciem, quiq; antecedit ſenſum conſolationis, qui fidei proprius eſt. Negamus & gemitus illos excludi, petentes miſericordiam & remiſsionem aſsiduè, & vtcunq; erigentes corda, qui ipſi gemitus aditus ſunt ad conſolationem, & initia vitæ ac lucis nouæ, quam creſcere paulatim, non ſine ingenti lucta piorum, conſtat. Quin propoſitum etiam non ruendi in poſterum contra conſcientiam, ſimul in his doloribus & gemitibus complectimur, & eſſe oportere in his dicimus, qui verè conuertuntur ad Deum. Hęc omnia non excludi particulis illis Paulinis, indubitanter credimus.

Itaq; etſi ſimile illud de arbore bona & fructibus hanc ſequentibus, reuerenter retinemus, vt à Filio Dei traditum eſt: Tamen non fingimus illam quaſi ſucceſsionē temporis, quam pleriq; de ſequentibus fructibus bonis imaginantur, eoq; tanq; gorgone terribili, non ſolum conciones de pœnitentia eludunt, ſed & vniuerſa illa, quæ in his, qui ad Deum conuertuntur, ſimul ſunt vno eodemquè tempore, & non niſi cogitatione ordinis, qui eſt inter cauſas & effectus perpetuus, diſcernuntur, ab inuicem prorſus diuellunt, ac ſeparant, ingenti cum implicatione doctrinæ neceſſariæ, & periculo eorum, qui non rectè inſtituti ſunt. Ac facilis hac in re lapſus cum ſit, vel ad prophanitatem, vel ad deſperationem, ſimplicisſimè auditores noſtros ad diuinam vocem alligamus. Hanc affirmamus accuſare & damnare peccatum in omnibus, & tamen monſtrato peccatorum diſcrimine oſtendere ſimul Mediatorem, ac Propitiatorem Filium Dei offerentem miſericordiam ſuam omnibus agentibus pœnitentiam: Hunc in voce diuina monſtratum Mediatorem, iubemus mentes intueri, vt iudicent de voluntate Dei erga ſe, iuxta hoc verbum, à Mediatore & Propitiatore illo traditum, iubemus agere pœnitentiam, & abijcere ſcelera contra conſcientiam, ſerio & vero dolore, eos, qui

ſe pollutos his norunt. Hos enim qui ſcientes ac volentes ruunt contra Deum & mandata Dei, & perſeuerant in his ſceleribus, vt Scortatores, adulteri, raptores & ſimiles propoſitum peccandi retinentes, ſine pœnitentia & fide eſſe & non placere Deo, certiſsimè ſtatuimus, vt adulter, qui ſciens retinet alterius coniugem, ſine pœnitentia eſt & ſine fide haud dubiè. Atq; id Luce Meridiana clarius eſt. In quocunq; enim fides eſt, petens & accipiens remiſsionem peccatorum & reconciliationem cum Deo, in eo ſimul & propoſitum retinendæ bonæ conſcientiæ eſſe, neceſſe eſt. Ac planè impoſsibile eſt, fidem, ſeu fiduciam miſericordiæ in Deo acquieſcentem, cum propoſito viuendi contra conſcientiam in vna mente ſimul ac ſemel exiſtere. Ita qui agunt pœnitentiam, & conuertuntur ad Deum, non ſunt nec poſsunt eſſe ſine ijs, ſiue operibus ſiue motibus, qui in concionibus pœnitentiæ ſeriæ exiguntur, congruentes regulis: Scindite corda veſtra. Item, Deſinite malè facere. Item, Viuo ego nolo mortem peccatoris, ſed vt CONVERTATVR & viuat. Ac proinde prorſus illos motus excludi in vera ad Deum conuerſione negamus, quicquid ſanè ex ſimilitudine Chriſti alij & ratiocinari & opponere clariſſimis concionibus vocis diuinæ conentur. Res teneræ & magnæ ſunt, Conuerſio ad Deum, Fides & inuocatio Dei, ex exiguo vulnere ſauciata conſcientia, & fidem & inuocationem Dei excutit & prorſus amittit, vt norunt hi, quibus exercitia veræ pœnitentiæ non ignota ſunt. Coniungit igitur Paulus in doctrinæ ſumma vtrumq;, inquiens 1. Timoth. 1. Summa præcepti eſt, charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Item eodem cap. Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conſcientiam. Et 1. Timot. 3. Habentes myſterium fidei in conſcientia bona. Quæ dicta etſi de conuerſis & renatis ſolis multi interpretantur, tamen perpetuæ conciones exiſtimandæ ſunt, pertinentes ad hos etiam, quos lapſos poſt conuerſionem, & quocunq; tempore redituros ad Deum pœnitentia, fide &

propo-

propoſito vitæ melioris, erudire & inſtruere veris conſolationibus neceſſe eſt. Itaq; vel in ijs ſolis, qui lapſi poſt pœnitentiam redeunt ad Deum, vt exempla pijs paſtoribus quotidiana & innumerabilia offeruntur, cerni poteſt, quæ vis ſit Excluſiuarum, & qua illæ circumſpectione tractandæ & explicandæ ſint á non prophanis nec ſtolidis animarum curatoribus. Non pronunciabit ſua voce iuſtum & placentem Deo paſtor pius & intelligens eum, qui retinet propoſitum ruendi contra Deum, & non obtemperat Regulis: Deſinite malè facere. Item, Milita bonā militiam &c. Rurſus cum promiſsione Euangelij erigit eum, qui ſe credere promiſsioni, & petere remiſsionem peccatorum, & reconciliationem cum Deo teſtatur, propoſitum peccandi contra conſcientiam abeſſe, & ſtudium retinendæ bonæ conſcientiæ conſpici in petente conſolationem neceſſe eſt. Nam in his qui habent initia fidei, & ſtudium bonæ conſcientiæ, certò efficax eſt Spiritus ſanctus. Nec tamen certitudo fidei propria dignitate aut conſcientiæ puritate acquieſcit aut nititur, ſed ſolo ſe conſpectu Mediatoris & promiſſæ per ac propter eum miſericordiæ ſuſtentat & erigit. Hoc confirmata & tecta mens tanquam vmbraculo, accedit ad Deum & inuocat eum, & hilariter ei obtemperat. Nec aliud vox diuina intelligit aut docet, Particulas Excluſiuas proponens ac repetens toties.

Audiant itaq; nos, ſicut petunt Domini Colſocutores, reſpondentes de illorum quæſtionibus: Qua nam neceſsitate bona opera (ſic enim loqui ipſis libet & formare verba noſtra, quibus teſtati ſumus, non excludi neceſsitatem benè operandi, in Articulo, quo de vera ad Deum conuerſione auditores noſtros erudimus) affirmare ſoleamus eſſe neceſſaria? An cauſa ſint efficiens, An materialis, An formalis Iuſtificationis noſtræ coram Deo? Et meminerint probè, teſtatos nos eſſe perſpicuè, atque etiamnum teſtari. Nullam harum cauſarum nobis ne

per ſomnium quidem in mentem veniſse. Diximus enim expreſſe, Bona opera neq; totalem, neque partialem, neq; principalem, neq; minus principalem cauſam eſſe, propter quam iuſtificemur. Negauimus & meritum, ſeu precium eſſe Iuſtificationis. Imò nunc addimus, omnem operum ac meritorum noſtrorum fiduciam & gloriationem coram Deo excludi à Iuſtificatione.

Sed in uera conuerſione ad Deum iterum teſtamur ac dicimus, Particulis illis, de quibus nunc agimus, non excludi vllam huius partem propriam, ſeu bene operandi neceſsitatem. Antecedit neceſsario contritio, non vt cauſa ſeu meritum, Imo ne quidem vt medium, de quo aliqui diſputarunt ante hæc tempora, applicans credenti promiſsionem. Sed ſicut vulnus, aut vulneris ſenſus antecedit curationem. Atq; hic, ne quas inſidias ſibi ſtrui dicant, audiant nos hoc ipſum breuiter explicantes: Totum genus humanum reum eſt horrendæ iræ Dei & ſenſu diuini iudicij per miniſterium vocis diuinæ arguentis peccata, & pœnas denunciantis, aliàs aliter commonefit. In his terroribus multi pereunt, iraſcentes Deo, aut Epicureo contemptu furenter ruentes contra Deum. Alij non repugnantes Deo, ſed quærentes conſolationem in voce Euangelij, accipiunt remiſsionem peccatorum, reconciliationem, & viuificationem per Spiritum ſanctum. Ac fit apprehenſio promiſsionis & applicatio ſola fide, id eſt, fiducia Mediatoris, non propter contritionem, neq; propter ſequentes virtutes, Sed nititur fides ſolo Mediatore ſeu miſericordia per Mediatorem promiſsa, & acquieſcit cor, quia ſcit, promiſsionem ratam eſſe propter mediatorem omnibus, ad ipſum fide confugientibus.

Hanc eſſe doctrinam ſimplicem & incorruptam, traditam in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, manifeſtum eſt, vt in Pſalmo 6. dicitur: Saluum me fac Domine propter miſericordiam tuam: Et Daniel inquit cap. 9. Non in Iuſticia noſtra, ſed in miſericordia tua propter Dominum

exau-

exaudi nos. Et Paulus: Ideo ex fide gratis, vt ſit firma promiſsio.

Hæc vt intelligantur, non ocioſas ſpeculationes, ſed veros pauores, & veram conſolationem in conuerſione, & in quotidiana inuocatione conſiderari volumus. Docemus non inanes λειτπολογίαν, ſed vocem diuinam & res in vita maximè neceſsarias, & quæ á pijs intelligi poſsunt. Dicimus (vt ſupra quoq; teſtati ſumus) voce diuina argui peccatum, & omnes homines debere expaueſcere agnitione iræ Dei, & expaueſcentes fide ad Mediatorem confugere, eaq; fide gratis, non propter antecedentia aut ſequentia opera, accipi remiſsionem peccatorum & reconciliationem, ac viuificari per ipſum Filium Dei, dicentem conſolationem in corde, & liberantem cor ex doloribus inferorum, dato Spiritu ſancto, atq; ſic inchoari nouam obedientiam.

Hæc ſic fieri in vera conuerſione, omnes pij experiuntur. Nunquam dicet Dauid, Se habere remiſsionem propter ſua bona opera, quocunq; tempore facta, ſiue ante reconciliationem, ſiue poſtea ſubſecuta, partialiter vel totaliter, principaliter vel minus principaliter, materialiter vel formaliter. Multo minus dicet, vt ſatis incogitanter ex nobis quærunt Collocutores, ſua bona opera cauſam eſſe materialem ſuæ coram Deo iuſticiæ.

Has craſsas imaginationes Monachorum ac tetras corruptelas ſententię Paulinæ abominamur toto pectore, nec veram conſolationem eripi pijs mentibus volumus. In veris doloribus experimur nullam eſſe firmam conſolationem, niſi hanc, de qua Paulus inqt, Iuſtificamur gratis per ipſius gratiam, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propiciatorē, per fidem in ſanguine eius. Ro. 3. Item, Obedientia vnius iuſti conſtituuntur multi: Item, Ideo ex fide gratis, vt ſit firma promiſsio &c.

Sit itaq; fixum hoc de Excluſiuis, & de vero ac natiuo harum intellectu: Non excludi illarū mentione contritionem

& huic intermixtos motus multos, ſeu neceſsitatem benè operandi, congruentem concionibus pœnitentiæ. Et tamen non fieri neq; contritione, neq; alijs bonis operibus poſtea ſequentibus adplicationem remiſsionis peccatorũ & iuſtificationis. Relinquamus has præſtigias monachis & alijs impoſtoribus, qui cum dicunt, Fide iuſtificamur, intelligunt aut præparationem aut impreſsionem nouitatis, inchoantem dilectionem & alia bona opera. Nos diuinam vocem ſequamur, & hanc quàm poſſumus ſimpliciſsimè retineamus & enarremus pijs mentibus. Verbum ſeu promiſsio Euangelij ſola fide appræhenditur, non reliquis operibus aut motibus, ſeu antecedentibus ſeu ſequentibus. Nam hac re differunt fides & cætera opera, quod fides appræhendit promiſsionem & reconciliationem accipit, nec tamen eſt meritum. Cætera verò opera ſunt inſtar ſacrificiorum, quibus Deo aliquid offertur, vt expreſsè de doloribus contritionis in vera conuerſione inquit Pſalmus, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Nec applicatio per opera intelligi alia poteſt, quæcunq; fingitur, niſi ratione meriti.

Nec verò quis inſidias dictis noſtris ſtruat & cauilletur: Non dici opera bona, niſi quæ ab his fiunt, in quibus iam eſt accenſa fides, quiq; vt Collocutores loquuntur, iam iuſtificati & renati, tanq; arbores bonæ factæ, bonos fructus ferunt. Fatemur hanc in voce boni πολυωνυμίαν eſſe. At meminerint æqui cenſores, conciones diuinæ vocis flagitantes pœnitentiam, ſatis dilucidè ſignificare ac teſtari, quę opera requirant, ac remotione ſcelerum, quę accuſat & damnat vox diuina, velle conſpici & lucere, in his, qui ad Deum redeunt, opera Legi Dei conſentanea & congruentia, quæ etſi nondum perfectè bona ſunt, nec placent ſua dignitate aut perfectione, tamen cum qualiscunq; cum ſapientia & iuſticia Dei conformitatis initia, & velut primæ lineæ ſint, congruentes concionibus vocis diuinæ, flagitantibus pœnitentiam, placent propter Mediatorem, & nominantur bo-

tur bona, etiamſi non ſunt integra & conſumata cum Lege conformitas.

Sit itaq; candor & æquitas in iudicando conueniens pijs & rectè inſtitutis, & ſeruiant vocabula non intricationi, ſed illuſtrationi doctrinæ & conſolationum neceſſariarum. Id quoq; quod de operibus ſeu motibus pœnitentiæ, vel contritionis (vt q̃ ꝓprijſsime loquamur) ſupra diximus, ita accipiatur & intelligatur, vt ſeruetur iuſta partium diſtinctio, & vnicuiq; parti ſua tribuatur ꝓprietas. Contritionem diximus antecedere iuſtificationem & viuificationem, vt vulnus ſeu vulneris ſenſus antecedit curationem, vt clarè iubet Propheta: Scindite corda veſtra & non veſtimenta veſtra. Huic parti promittitur auxilium, ſeu in ſenſu dolorum conſolatio & liberatio, vt vulnerato medicus curationem promittit. Qua de re ꝑſpicua eſt vox Dauidis, Bonũ mihi Domine, quoniã humiliaſti me, vt diſcerẽ iuſtificationes tuas. Deinde fide fit applicatio remedij, de quo idem Dauid inquit, Hæc eſt conſolatio mea in afflictione mea, quia verbum tuum viuificat me. Et de vtroq; Paulus: Triſticia, quæ ſecundum Deum eſt, pœnitentiam operatur ad ſalutem non pœnitendã. At de operibus nullo modo dici poteſt, quod propter antecedentia aut ſequentia opera vlla detur remiſſio aut iuſtificatio, etiam cum ſic breuiter dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, tamen partibus conuerſionis ſuæ proprietates tribuendæ ſunt.

Hæc neq; ſubtiliter dici ac moneri à nobis, neq; res eſſe ad præſentem explicationem impertinentes, ſperamus pios omnes non grauatim teſtaturos eſſe. Collocutores quoq; confidimus cognituros ex his, qua & voluntate & propoſito, quæſtionem ea de re noſtram mouerimus, vbi contractis affectuum ac conceptæ de nobis diffidentiæ velis, animis paulo pacatioribus & æquioribus, hæc ipſa piè cogitabunt, & candidè examinabunt, quia eandem ſententiam cum ſonemus, quæ ſola & vnica in hac quæſtione vera & conſcientijs ad inuocationem vtilis eſt, & alibi non à no-

P bis

bis tantum, ſed & ab alijs viris doctis & pijs, ſæpè & perſpicuè declarata ac repetita eſt, non moleſtè ferent æqui lectores, hanc à nobis quæſtionem motam, & paulò ſuſius repetitam atque explicatam eſſe.

Diximus autem ferè de ijs ſolis, quæ antecedunt conſolationem propriam fidei. Nam de his rectè erudiri homines, neceſse eſt, ne uel nobis ipſi blandiamur cœca ſecuritate, vel oppreſsi doloribus ruamus in deſperationem.

De reliquis, quæ ad fidem & conſolationem proprijſſimè pertinent, quæque vt fructus regenerationis ſeu viuificationis ſequuntur, minus nobis laborandum putauimus, quod exiſtimaremus illa omnia eſſe extra controuerſiam. Ipſa enim fides cum ſit aſſenſus, quo amplectimur totam doctrinam à Deo nobis traditam, & in hanc promiſsionem gratiæ quoque, & fiducia acquieſcens in mediatore, accedens ad Deum & clamans Abba pater, non potuimus nec debuimus cogitare de Dominis Collocutoribus, quod chorum neceſsariarum virtutum, quæ partim ſunt ipſa fides, partim comites huius inſeparabiles, ſtatuunt excludi, niſi hac vna ratione: Quod non ſint precium aut meritum reconciliationis cum Deo. Et ſumma promiſsionis Euangelij cum hæc quatuor complectatur, remiſsionem peccatorum, imputationem Iuſticiæ, donationem Spiritus ſancti & hæreditatem vitæ æternæ, etiam de fructibus regenerationis, quos ipſimet Collocutores adfirmāt neceſsariò ſequi in conuerſis, dubitare ipſi non debuimus, non excludi hos, cum vſitatè, Sola fide nos Iuſtificari, dicimus, ita vt non ſint aut non ſequantur in conuerſis: Sed hoc ſolum & dici & intelligi oportere: Neque hos etiam fructus bonos ſequētes, meritum ſeu precium eſſe acceptationis & reconciliationis cum Deo. De his tamen hoc vnum vellemus addi à Collocutoribus, perſpicuitatis cauſa: Sequi hos fructus & diſcerni oportere à fide & à Iuſtificatione; non temporis cogitatione, ſed ordine. Cum enim in veris pauoribus corda voce Euangelij ſuſtentantur, Spiritus ſanctus ſimul eſt efficax, & non ſolum accendit, ſed & auget & corroborat fidem &

dem & alios motus ſpirituales, vt Gal. 3. dicitur, vt ꝓmiſsionem Spirit9 accipiamus ꝑ fidem. Atq; hoc dici & intelligi à filio Deo exiſtimamus, cum primum arborem bonã poni iubet, vt fruct9 inde boni peti poſſint. Omni tempore & in omnibus doloribus ſe vult aſpici vt mediatorem & ꝓpitiatorẽ, & ipſum intuentes vult ſtatuere, ab ipſo ſe accipere remiſsionẽ peccatorum, imputationẽ Iuſticiæ, donationem Spiritus S: & vitam æternam, & quidem in hac vita æternę illius vitę initia & quaſi guſtum quendã dato Spiritu S. accẽdit. Itaq; initia illa viuificationis nequaq; ſucceſsione temporũ metienda, & à fide excludenda aut auellenda ſunt, ſed cum hac poti9 complectenda, vt Paulus inqt, Iuſtificati fide pacẽ habemus. Sed nõ erimus hac de re ꝓlixiores hoc loco.

*Ad illã uero petitionis noſtræ partẽ q attinet, qua propoſitiones illas 4. Deus Iuſtificat: Obedientia & paſsio Chriſti eſt Iuſticia: Et Paulus hanc imputatã, Lutherus paſsiuã nominat: Et ſola fides eſt quæ Iuſtificat, paulò diſertius explicari rogauimus: Iterũ petimus amanter, ne hoc inſidioſè, aut ſtudio oſtendẽdi acuminis ac ſubtilitatum nõ neceſſariarum, factum à nobis exiſtiment. Meminerunt ipſi, ut uiri docti, uariè has propoſitiones deprauatas eſſe à multis, & difficile eſſe, iudicare, imò etiã cernere poſse, omnes præſtigias & labyrinthos, qui tam uariè ſtruuntur contra ueritatem. Collatio uero noſtra cum ideo Inſtituta ſit, ut explicata doctrina fundamentali, ratio ineatur, qua diſsidia in his Eccleſijs orta, piè dijudicarentur. Non putandi ſumus rem non neceſſariam aut impertinentem petiuiſſe. Gratiam etiam habemus Collocutoribus, quod noſtram hac de re petitionem non prorſus repudiarunt, quanquam id fecerunt multò breuius, quàm magnitudo rei poſtulat. Sed ſumus contenti tamen, ſi hoc unum monere eos nobis liceat, ut in quæſtione hac de iuſtificatione & reconciliatione coram Deo, deinceps mentionem cauſæ materialis omittant, memores ea in re non ſolum præceptorum uſitatorum, quæ pueris proponi ſolent, qui rectè inſtituuntur, ſed multo maximè præcepti Paulini: Formam habeto ſanorum uerborum. Habent enim in uoce diuina præſcriptas loquendi formas plurimas, quæ multo illuſtrius ac luculentius hoc ipſum adſirmant, quod mentione materialis cauſæ exprimere illos uelle intelligim9. Poſtremũ uero, de quo moneri nos & doceri petiimus, eiuſmodi eſt, ut planè conqueri Collocutores non poſsint, quod illam ipſam partem explicari in hac Collatione uoluimus, cuius illi ne mentionem quidem fecerant ullo uerbo, cum caput ſit huius diſputationis ac quæſtionis præcipuum, & non ignotum ſit, quanta & huius partis deprauatione inſidiæ ueritati ſtruantur. Monachi enim*

& totum regnum pontificium, & multi alij exercitus Enthuſiaſtarum, quid faciunt aliud, quàm quod confuſo diſcrimine vero Iuſtificationis ac regenerationis, prætextu ac titulo Iuſticiæ paſsiuæ, fucum faciunt imperitioribus, & delent doctrinam & conſolationem Euangelij propriam? Et non dubitent Domini Collocutores, grauiſsimas fuiſſe cauſas, cur ab ipſis quoq; explicari illa peteremus. Acquieſcimus quoq; accepta & audita illorũ reſponſione, quã ſcripto altero oſtenderunt, ſed multo tamen breuiorem & obſcuriorem, quàm vellemus. Sed ne nodum in ſcirpo quęrere iterum dicamur, plura nunc ea de re non diſputabimus, ſi hoc vnum noſtræ ſententiæ declarandæ cauſa addere licebit.

Veriſsima & immota iudicamus dicta Apoſtoli, Ro. 8. Qui Spiritu Dei ducuntur, hi ſunt Filij Dei. Item: Qui Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius: Et tamen nequaquam ſentimus aut docemus, hominem iuſtum eſſe, aut reconciliatũ Deo, liberari à peccato & à morte æterna, proprijs viribus, actionibus aut dignitate propria: Sed hæc ſanctificatio & viuificatio, Dei opus eſt, efficientis eam ſuo ſpiritu. Hoc enim in corda effuſo, renati verè ſunt templum Dei. Et quanquam hæc ſanctificatio eſt proprietas attributa Spiritui ſancto: Tamen verum eſt, ſimul totam diuinitatem eſſe in credentibus, teſte Chriſto ipſo: Si quis ſermonem meum ſeruabit, Pater meus diliget eum, & veniemus ad eum, & manſionem apud eum faciemus.

Hoc ingens bonum docemus agnoſcere noſtros auditores & gratias agere toto pectore, quod immenſa miſericordia ita ſe propter filium demittit, vt hanc miſeram naturam, magnas adhuc ſordes circumferentem, tamen recipiat, & vere in ea adſit, eam regat, defendat contra Diabolos, & Luce & vita æterna donet.

Hæc bona non retinere magna cura ac ſollicitudine, & contriſtare Spiritum ſanctum, imo excutere illum falſis opinionibus, aut lapſibus contra conſcientiam, affirmamus horri-

horribile peccatum eſſe, & propter hos lapſus deſeri hominem à Deo, & iterum ruere in regnum Diaboli, non dubitamus, vt 2. Pet. 2. clarè dicitur.

Quanquam autem renatus eſt templum Dei, & in eo reuera eſt diuinitas, & creſcere in eo nouam lucē & ſanctificationem accenſam à Deo oportet: Tamen ſimul hanc ſententiam veriſsimam retinemus, perſonam iuſtam eſſe, id eſt, placere Deo, non propter nouitatem, ſed reputari iuſtam imputata ei iuſticia Chriſti, & placere propter Mediatorem filium Dei, Sola fide, vt ſupra diximus.

Ita vtrumque docemus, fieri in nobis renouationem per Spiritum ſanctum, & tamen hanc conſolationē de imputatione tenendā, in & infinitum huic nouitati præferendam eſſe mortem ac meritum filij Dei. Hanc ergò fidem intuentem filium Dei, prælucere oportet, & cæteris virtutibus, & inuocationi Dei. Non enim accedi ad Deum poteſt, niſi accepta & prælucente hac conſolatione, vt docet dictum, ſæpè à nobis citatum, Iuſtificati fide pacem habemus. Item, Per hunc habemus acceſſum, in omni fiducia & confidentia per fidem eius.

Recitauimus, quanta potuimus perſpicuitate, ſummam doctrinæ vſitatæ, de ijs capitibus, quorum explicationem in Theſibus Collocutorum deſiderauimus, quam etſi iuſtum erat, ab ipſis nos accipere, tamen cum interrogare, quam reſpondere maluerint, hoc quidem tempore, non grauatim voluntati illorum ceſsimus, vſi hac in re, quanta potuimus ac debuimus moderatione. Viciſsim autem petimus ab ipſis amanter, vt hæc noſtra legentes & examinantes, non Socratico tantum more, in paucula ſolummodo verba inquirant, ſed de ſumma ſententiæ noſtræ candidè & diſertè reſpondeant, vt quid probent, quid improbent, & qua in re diſſentiamus, vbi conueniamus, intelligi poſsit. Id facere eos decet, cum propter Illuſtriſsimos Principes noſtros, quorum voluntas non eſt illis obſcura aut ignota: Tum propter lectores pios in multis Eccleſijs, quorum iu-

dicio ac cenſuræ noſtra hæc non grauatim ſubijcimus. Ac Lege Colloquij cum cogamur vtrinque illam de Theſibus diſputationem tandem contrahere ac concludere, categoricam de his noſtris reſponſionem expectamus, quæ ita recitare ſtuduimus, vt non dubitemus congruere cum his ſententiam Auguſtanæ Confeſsionis, Apologiam, Lutheri ſcripta, & reliquos in corpore doctrinæ libros, quos vt normam ſequimur. Sed & Dominis Collocutoribus & alijs honeſtis & doctis viris permittimus iudicium. Et Deum oramus, vt nos omnes Spiritu ſuo ſancto clementer regat, ac vaſa efficiat ſuæ miſericordiæ, Amen.

# IIII. COLLATIO SIVE RESPONSIO THEOLOGOrum Electoralium, exhibita ad tertium alterius partis, de Iuſtificatione & Bonis Operibus, Scriptum, 22 Nouembr.

INitiò, vt decet, gratias agimus Filio Dei Domino noſtro Iheſu Chriſto toto pectore, quod hactenus in Colloquio hoc nobis adfuit ſuo Spiritu, & nos adiuuit, Eumque oramus veris gemitibus, vt deinceps quoque clementer nos regat, Et operas, quas in hac Collatione pio ſtudio facimus, ſic gubernet, vt illuſtrationi veritatis & piæ Eccleſiarum diſtractarum conſociationi, & ſuæ gloriæ ſeruiant. Propter te, fili Dei, & propter gloriam tuam facito hæc, ſicut dixiſti: Propter me faciam, propter me, vt non blaſphemer, Amen.

Porrò autem, cum Lege Colloquij iubeamur, omiſsis παρέργοις, de re principali agere, obtemperabimus voluntati Legis, quod & hactenus fecimus, Ac de ſcripto Collocutorum in conſeſſu proximo recitato & exhibito publicè, ſenten-

ſententiam & iudicium noſtrum, quàm breuiſsimè ac modeſtiſsimè exponemus. Vbi ſi de ſtatu negocij principali parcius nos egiſſe, lectores exiſtimabunt, tribuent hoc Collocutorum in re tanta breuitati, Qui cur delectentur illa verborum ſingulorum notatione magis, quàm rerum ad ſummam cauſæ pertinentium dilucida, & ab ipſis toties petita explicatione; fortaſsis cauſas habent nobis ignotas.

De Iuſtificatiõe & de bonis operibus nunc diſſerere nos denuò ipſi monent, Et hunc in Theſib9 vtriq; parti ſcopum præfixum eſſe iterum inculcant. Teſtati autem ſumus & antea, meminiſſe nos ſcopi, & hoc vnum agere, vt rectè & dextrè explicentur ea, quæ ad ſcopum hunc pertinent neceſſariò, & diſputationum ac diſsidiorum triſtium cauſæ hactenus exciterunt principales. Neq; enim iudicauimus, ſcopum eſſe, ſolos ac nudos rerum titulos, ſed res ipſas titulis comprahenſas & ſignificatas. Ac tantum iudicio Collocutorum antehac tribuimus, vt ſperaremus, ipſos intellecturos, aut ſaltem aliquoties admonitos placidè cogitaturos, quæ res eſſent præcipuę, in quibus hęreat inter doctos controuerſia, quas explicari prius oporteat, quàm ad alia progrederemur.

Ac de his cum in ſcriptis noſtris hactenus copioſè dixerimus, exiſtimamus intelligere Collocutores, qd in Theſibus ipſorum requiramus ac deſideremus. In eo ergò, quod Theſes ipſorum ab initio huius Collationis nõ accuſauim9, ſed pauca tantum declarari petiuimus, agnoſcere & p̄dicare debebant modeſtiam potius noſtram, q̃ pro ap̄pbatione ſui ſcripti vniuerſi hoc ipſum accipere & interpretari.

Auditæ ſunt publicè, & Actis conſignatæ voces noſtræ, teſtes iudicij, petitionum & aſſeuerationum de his noſtrarum, Et oſtendentes non obſcurè, quæ requiſiuerimus antehac, atq; etiamnum deſideremus. Itaque approbaſſe nos illas, prius dicere non debebant, quàm clarè expoſita de interrogatis noſtris ſua ſententia, aſſenſus noſtri perſpicua teſtimonia cognoſcerent,

Et non amplius audirent à nobis voces teſtificantes, in re Principali nos adhuc diſsentire ac diſiunctos eſſe.

At gloriantur etiam de noſtra ſe confeſsione oſtendiſſe quædam, non planè cum verbo Dei congruentia: Hunc illis triumphum, præcocem nimis, minimè concedimus. Cum enim admonere nos & quædam quaſi notare tantum voluerint, & noſtras de his explicationes veras & perſpicuas audierint, quas præter rem adhuc accuſant, miramur, illos adhuc iactitare audere, ſe in noſtra Confeſsione, neſcio quid inconſentaneum verbo Dei, oſtendiſſe, niſi fortaſsis notationes & admonitiones ſuas, pro demonſtrationibus Geometricis haberi volunt.

Hæc præmittere nos hoc loco multę graues cauſæ coegerunt, ne diſsimulatione noſtra tribui ſibi putent, quod maximè eſt in controuerſia. Nunc verò, vt ad ſcopum diſputata hactenus dirigamus, & intelligi poſsit, quibus in rebus conſenſus ſit vtrinque, in quibus non ſit, breuiſsimè præcipua capita complectemur.

Recipiunt hoc Collocutores, & memoriam ſe eius retenturos pollicentur, quod diximus, impletionem Legis, per Chriſtum factam, noſtram coram Deo Iuſtitiam eſſe: Quanquam in hoc ipſo paulò antè iniquè nos grauarunt, (quod diſsimulare non poſſumus) petitionem hac de re noſtram ſecundo ſcripto noſtro inſertam, his verbis abijcientes: *hanc ſi non agnoſcunt Collocutores, & exiſtimant eſſe ſubtilitatem ignotam ſacræ ſcripturæ, palàm profiteantur, &c.*

Fingunt enim, ac non obſcurè nobis tribuere conantur, neſcio quas dubitationes noſtras, in re tanta intolerabiles, cum reſpondere potius deberent quærentibus nobis, Quomodo intelligi velint illa verba ſua, quod alibi dicunt: Impletionem Legis, à Chriſto præſtitam, eſſe Iuſtitiam noſtram. Et alibi, Iuſtitiam noſtram eſſe Iuſtitiam, obedientia & paſsione Chriſti acquiſitam & partam.

Hac de re interrogauimus, & amanter eos monuimus, non vt noſtram dubitationem de ſacræ ſcripturæ perpetuo hac in re conſenſu ſignificaremus. Ac ne qua de dubitatione noſtra ſuſpicio eſſe cuiq; poſſet, expreſsè addidimus, ſacroſanctam illam Domini ac Saluatoris noſtri Chriſti obedientiam, paſsionem ac mortem maximi nos facere, ac precioſiſsimam habere, quod & nunc repetimus & teſtamur denuò.

Quin ſi dubitare nos quoquo modo de re tanta exiſtimant, affirmamus perſpicuè, hoc vnum à Chriſto noſtra cauſa perſolutū λύτρον, quo non paſsionem aut mortem ſolam, ſed totam eius Legi præſtitam obedientiam complectimur, & intelligimus, precium eſſe & meritum vnicum noſtræ cum Deo reconciliationis & iuſtificationis, Nec Dei beneficio permiſſuros nos, vt memoriam huius precij, vlli nobis Diaboli aut Spiritus fanatici eripiant.

Sed Collocutores, ne quid incommodè dixiſſe videantur, illa potius iniuria nos, quàm reſponſione dignos eſſe iudicarunt. Quam quidem ipſorum plagam eò facilius eis ignoſcimus, quod tandem ſe aperientes dicunt, vnicam ſe iuſticiam Chriſti agnoſcere ac profiteri, quam nobis donat & imputat, Hanc ſcilicet, quæ eſt impletio totius Legis diuinæ, noſtra vice per Chriſtum, & quidem patiendo & obediendo præſtitam, vt ſcriptura declarat, Matthæi 5. Rom. 4. 8. 10.

Hac enim ſua reſponſione corrigere illos exiſtimamus, id, quod alibi dixerunt prorſus alio ſenſu & verbis: HAC igitur IVSTICIA per ſanguinem Chriſti parta, & nobis per fidem applicata, credimus nos peccatores iuſtos coram Dei cenſeri &c. Quod dictum cauſam nobis præbuit, quęrendi ex ipſis explicationem, quam cum impetrare nondum potuerimus, deſinemus ipſos vrgere vehementius.

Approbant & recipiunt porrò interpretationem dicti Paulini de gratia, & dono per gratiam, probatam perſpicuis D. Lutheri teſtimonijs, Quanq; & hic Colophonē ad-

dunt, geminata notatione nos perſtringentem, Primum, quod non improbauerimus ſenſum eorum, qui id dictum exegeticè accipiunt. Deinde, quod diſputare nolint, num dictum Iohannis ad Pauli ſententiam dextrè ſit à nobis accōmodatum. Reſponſio ea de re noſtra perſpicua & breuis hæc eſto: In quolibet dicto vna tantum & perpetua atque immota ſententia cum quærenda ſit & conſtituenda, vtilis ad doctrinam, ad conſolationem &c. vt Paulus monet, inquiens: Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſticia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonū inſtructus &c. 2. Tim. 3. Nos vna ſimplici ſententia & expoſitione contenti ſumus, & cæteris ſuas cogitationes liberas relinquimus, Et cum non ignorent Collocutores, tutiſsimum eſſe, regia via incedere, dabunt nobis veniam, quod ſententiam ſuffragio Lutheri comprobatam maluimus ſequi, quàm aliorum obſcurorum interpretationes.

Eſt & hac de re approbata reſponſio noſtra à Collocutoribus, Articulos hos præcipuos de Iuſtificatione & bonis operibus diſtinctè & prudenter tractandos eſſe, & ſequi in conuerſis bona opera, vt fructus fidei neceſſarios. Sic enim paulò antè de fructibus Spiritus ſancti, ipſi quoque monuerunt.

Deinde & in Theſibus ab initio affirmarunt, quod doceant in Articulis hiſce, de ordine conuerſionis, de neceſsitate benè operandi, de præmijs & promiſsionibus additis pietati, hoc eſt, operibus omnibus primæ & ſecundæ Tabulæ, ſicut expreſsè affirmant in concluſione Theſium: Nec dubium eſt, pietatem (quo quidem vocabulo opera omnia primæ & ſecundæ Tabulæ hoc in loco generaliter compræhendi, ſentimus) ad omnia eſſe vtilem, & habere promiſsiones huius & futuræ vitæ &c. 1. Tim. 4. Itaque & de his diſſenſio nulla eſt, atque ita intelligi poteſt, vbi ac quibus in rebus ad ſcopum pertinentibus, conſenſus ſit.

Contra verò, quibus in rebus vel diſſentiamus, vel

expli-

explicari quædam obſcuriora, & nimis breuiter dicta, velimus ac petiuerimus, vt conſenſus ſit min9 dubius, vtrinque ex noſtris quæſtionibus, & Collocutorum notationibus apparet. Vbi ſiqua videbitur cuique dubitandi cauſa à nobis præbita eſſe, ad perſpicuam & vberiorem nos declarationem, vbicunque illa poſtulabitur, offerimus. A Collocutoribus verò etiam expectamus, quæ de ſcopo ac de præcipuo in his Articulis κεφαλαίῳ moni turi, aut declarationis cauſa deinceps de ſuo addituri ſint.

Hæc de ſcopo ac re principali repetere propter admonitionem Collocutorum voluimus, vt illam de nobis querimoniam placaremus, qua tam ſollicita & toties inculcata mentione ſcopi, ceu obliuionis cuiuſdam affectatæ inſimulare nos videntur, quaſi ſtudio ſingulari abducere ipſos à via regia, aut implicare rem inutilibus & ſubtilibus quæſtiunculis conemur, quæ ad Scholas magis pertineāt, quàm ad huiuſmodi Collationem. Sed vtri præter ſcopum ad alia euagentur, quaſi πάρεργα, ſequens noſtra reſponſio docebit, quam, vt decet hunc congreſſum, & contrahemus, & pio ſtudio ſic moderabimur, ne & de his ipſis reſpondentes extra cauſæ ſtatum euagari videamur.

Non deſinunt Collocutores nunc etiam accuſare diſſimilitudinem propoſitionum, Sumus iuſti fide, imputata Chriſti iuſticia: Et: Sumus accepti Deo propter Chriſtum. Et tamen cur has accuſent, non oſtendunt. In ſua ſe ſententia acquieſcere dicunt, qua pſpicuè teſtati ſunt, vtramque ꝓpoſitionem, & vrgendam & retinendam eſſe. Sed ne tamen omninò nullam huius admonitionis cauſam habuiſſe, aut nihil dixiſſe ad rem videantur, iterum monent, diſsimilia dicta eſſe, & in rebus non conuenientia, apud Paulum has duas in vno cap. ſententias: Vnius obedientia iuſti conſtituuntur multi. Et: Iuſtificati fide pacem habemus. Et prolixè hic nobis concionantur, de ſumma vtriuſque ſententiæ, de ordine diſputationis, & ſequente in Paulo ἀναλύσει &c.

Omnia hæc & præter rem & valdè imprudenter dici à Collocutoribus, iudicabunt haud dubiè omnes ſani & intelligentes cenſores, quorum aliqui fortaſsis bonitatem noſtram accuſabunt, Quod hanc incogitantiam non reprehendimus acrius, & paſsi ſumus in Acta publica referri has voces: Sententias Paulinas prorſus non conuenire in rebus, vno eodemq́ in capite & in tractatione rei vnius & eiuſdem poſitas. Planè in crabrones his verbis illi inciderent (noſtra quidem ſententia) ſi apud alios iudices hæc de diſcrepantia rerum in ſententijs Paulinis adfirmarent: Sed parcemus illis, nec næuum hunc illis exprobrabimus, qa bono conſilio docere nos voluerunt, Sed viciſsim ab eis petim9, ne ſe de re neceſsaria placidè moneri, iniquè ferant.

Vtrumq́ dictum Apoſtoli rebus conuenit prorſus & omninò. Nam in primo, cum dicit: Iuſtificati fide, complectitur hoc totum, quod poſteriore parte tertij Capitis, & toto quarto Capite multis argumentis Apoſtolus prolixè diſputauit, quodq́ poſtea altero dicto complectitur, & vno quaſi faſciculo colligat inquiens: Vnius obedientia multi iuſti conſtituuntur. Et ſicut in priore dicto Paulus Iuſtitiam tribuit fiduciæ in Mediatorem. Ita in altero eandem aſsignat obedientiæ eiuſdem Mediatoris, vt merito, quod fides in veris pauoribus & ſenſu iræ Dei vnicum intuetur, & eo ſolo nititur & acquieſcit. Ita veriſsimè hæ duæ propoſitiones & æquipollentes ſunt, & inter ſe declarant, vt correlatiuè ſeſe habentes. Nec propterea non conueniunt Apoſtoli dicta, quòd priori quædam adiungit inquiens (Iuſtificati fide) PACEM HABEMVS. Nec propter additam particulã indiuiſibilem: PACEM HABEMVS apud DEVM, potiſsimum eo loco allegatum eſt à nobis hoc Apoſtoli dictum, ſed propter prima verba: IVSTIFICATI FIDE, quæ intelligimus, vt & in ſequentibus & præcedentibus verbis Apoſtolus ſemet ipſum declarat.

Quare non modò nullam cauſam iuſtam habuerunt

Collo-

Collocutores, cur hac de re nos vel monerent vel accuſa-rent, verũ etiam nimis manifeſtè ſe ipſi prodiderunt, quod vel hæc dicta Apoſtoli non ſatis intelligant, vel alioqui de-lectentur ſtudio detorquendi rectè dicta ab alijs, ad ſuam commoditatem, cum aliorum deformatione. Nam ita ipſi hæc dicta Pauli inter ſe conferunt, quaſi nos pro eodem accepiſsemus ea, quæ ab Apoſtolo dicuntur in vna propo-ſitione: Vnius obedientia Iuſtificamur. In altera: Iuſtificati fide, pacem habemus cum Deo, atque ita voluiſſemus conſul-tò res diuerſas, Iuſtificationem & viuificationem, inter ſe miſcere ac confundere, quod ne per ſomnium quidem vn-quam nobis in mentem venit, Sicut ex proximè exhibito ſcripto noſtro manifeſtè cerni poteſt, in quo delucidè & prolixè & declarata, & à ſe inuicem diſtincta ſunt: IVSTI-FICATIO ET VIVIFICATIO. Sed hac quoque de re ſatis modò reſponſum putamus.

Cauillum de loco Pauli Rom. 10. In confeſsiuncula no-ſtra, ſeu malè (vt initio monuerunt) ſeu indiſtinctè citato, diluimus in reſponſione noſtra ſecunda. Et nunc reſpon-dere pro nobis Collocutores patimur, Qui non infician-tur, etiam de Iudæorum obedientia eo in loco Apoſtolum loqui, Et ſint iudices hac in re alij.

Prolixior concio eſt, de illa notatione, qua Germani-cum Scriptum noſtrum Scripturæ inconſentaneum oſten-dere conati ſunt, Quod diximus: Vnd ſind doch alle zeit bei-ſamen Gratia / das iſt / Gnedige verſönung / & donum per Gratiam, das iſt / Die Gabe / Nemlich / der troſt in vnſern her-tzen / welcher iſt der heilige Geiſt ſelbs / Et miſcentur de Serue-to quædam, quibus reſponſio nobis extorquetur, præteri-turis alioquin ſilentio calumniam hanc, quantumuis acer-bam & friuolam.

Approbant de ſumma rei eo in loco Latina verba no-ſtra, quod monere lectores æquos, & vt meminerint, roga-re, hoc in loco neceſse eſt: Et tamen tot verba fundunt, qui-bus conantur nos ſuſpectos reddere, quaſi à Serueti errore non ſimus alieni.

Addidimus autem ſcripturæ dicta aliquot, & ſimul teſtati ſumus, Non verba nos illis annumerare, ſed ſententias veras & rectas proponere, in hac, quam nobis extorſerunt, ſcriptorum velitatione & eorundem verſione, Et parati ſumus de ſententijs noſtris reſpondere, nõ de verſionibus pueriliter rixari. Ita q; ſi omninò accuſant aut damnant ſententiam Germanici ſcripti noſtri, & exiſtimant, falſa aut confuſa dicta eſſe, q̃ citauimus ex Paulo, Rom. 8. Gal. 3. Zach. 13. dicemus ipſis, vt palàm hoc profiteantur, & negent ita loqui ſcripturam: Effundi in nos ſpiritum gratiæ & precum, interpellantem pro nobis gemitibus inenarrabilibus, & ſe accendi tantum precationem aut conſolationem in cordibus exiſtimant, & non Spiritum ſanctum in cordibus credentium habitare, clarè dicant, ſe aſſentiri illis, qui & olim & noſtro tempore, ante annos triginta & poſteà publicè editis libris contenderunt, Spiritum ſanctum eſſe in renatis non ſubſtantialiter, ſed tantum effectiuè. Manifeſta & perpicua dicta diuina ſunt, & vſitatæ hac in parte μετωνυμίαι, quas ſine periculo Apoſtolorum exemplo, imitari nos poſſe, vel vnum hoc Iohannis dictum candidè iudicantibus probabit: Vnctio docet vos omnia, quia eſt veritas, &c.

Cogitare debebant, non conſtituere nos eo in loco definitionem Spiritus ſancti, ſed loqui de vera conſolatione, noua Luce & Lætitia, quæ proprijſsimè eſt effectus immediatus Spiritus ſancti, reuera præſentis & efficacis in cordibus credentium, ſicut Paulus inquit, Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

Quod ſi ſeriò abominantur Serueticas blaſphemias, neceſſe eſt, vt illos etiam damnent, qui tantum effectiuè Spiritum ſanctum eſſe & habitare in cordibus credentium dictitant. Sum̃am autem blaſphemię Seruetice fuiſſe, quod ad hanc partem doctrinæ attinet, & hoc vnum contendiſſe

illum

illum fanaticum, certum eſt, Spiritum S. nihil aliud eſſe, q̄ motum creatū, nec alia de re intelligenda eſſe dicta ſcripturæ, de dato & effuſo in credentes Spiritu S. At nos in vera conſolatione, ipſum Spiritum S. eſſe in nobis, & conſolationis huius im̄ediatum effectorem eſſe credimus, Id q̄ in germanico ſcripto noſtro dicere voluimus, q̄ manifeſtum facit latina verſio noſtra. Quare nihil opus fuerat, hoc dictum ita accipere, & eò detorquere, quaſi effectum cum cauſa, donum cum datore, motū creatum cum ipſa perſona effectrice, confundere voluerimus. A qua cauillatione nos tutos p̄ſtare & liberare poterant ac debebant, ſi nihil aliud vel ſaltem cantiones ſacrę, veteres & recentes à ſanctis viris factę, quæ in Eccleſijs noſtris quotannis, imò ferè q̄tidiè repetuntur, in q̄bus Spiritus S. celebratur, non tantum, q̄ ſit creator & dator munerum, ſed etiam, q̄ ſit lumen cordium, Non tantum conſolator optimus, ſed & dulce refrigerium, in labore requies, in æſtu temperies, in fletu ſolatium. Quæ dicta piè imitatus Lutherus fecit: Du werdes Liecht / du ſüſſe Lieb / du heilige Brunſt / ſüſſer Troſt etc. Sed in re manifeſta prolixiores non erimus, ne excreſcat reſponſio, cum certò conſtet Collocutoribus, noſtra de hac parte doctrinæ ſententia & confeſsio.

Longa & hac de re querela eſt, quod de formali iuſticiæ noſtræ cauſa non videamur illis ſatis explicata dicere: ſed ſperamus, cauſam querimonię huius, p̄ximo ſcripto noſtro ipſis ademptam eſſe, vbi ſub finem p̄ſpicuè iuſtificationem & viuificationem diſtinximus, & ipſis gratias egimus, quod ea de re admoniti à nobis, ſeſe, quamuis breuiter, explicarent. Quare neq̄ ea de re plura addemus.

Reliquus eſt vnus Pauli locus ex 2. Co. ca. 5. citatus à nobis teſtimonij loco de neceſsitate benè operādi. Hîc ſe palmarium reperiſſe putant, quo paginam integram expleant noſtræ ſententiæ aduerſando: Sed ne hîc quidem prolixè ipſis contradicemus, cum faciliima eſſet & luculenta refutatio. Neq̄ enim tam operoſa enarratione opus erat, ſi nuſq̄

nobis aſſentiri decreuiſſent. Poterant ſemel abijcere locū Pauli, ac vna litura expungere ac delere id, quod inquit Apoſtolus: Siſtemur omnes coram tribunali Chriſti, vt accipiat vnusquiſq; prout in corpore geſsit, ſiue bonum, ſiue malum, Si de nullo genere operum bonorum, & ne de illo quidem accipi volunt, quod alioqui multi præſtantes Eccleſiæ Doctores vno ore & conſenſu in appellatione veſtis nuptialis, comprehendi intelligunt, de qua Lutheri ſententiam hîc ad verbum adſcribere libuit, quæ extat in enarratione Euangelij domi. 20. in Poſtilla domeſt. Etiamſi ad nuptias inuitatus & baptiſatus es, audis conciones, vteris Sacramento, nec affers veſtem nuptialem, hoc eſt, non credis, non ſerió afficeris cura rerum diuinarum, & prætextu nominis Chriſtiani tua commoda quæris, quemadmodum Papa & vniuerſum agmen papiſticum quærit ventris ſaginam, & opima ſacerdotia. Certè propter gloriam Dei aut propriam ſalutem non ꝓfiteris nomen Chriſtiani, alioqui maiore cura tangereris verbi Dei. Et paulò poſt: Toto vitæ tempore nunq; ſeriò cogitaſti, quomodo à peccato liberari, proficere ſtudio pietatis, & ſaluari poſſes &c. Item in diſputatione de Cœna magna, habita Anno 37. Tomo 1. Vuiteb. fol. 399. Propoſi. 3. & ſequentibus. Qui veſtem nuptialem intelligunt charitatem, tolerari poſſunt, modò nō ſentiant, per eam iuſtificari inuitatos. Etſi iuſtè damnatur vocatus, quod non habet veſtem charitatis, tamen is, qui habet, non per vel propter eam iuſtificatur. Fructus eſt iuſticiæ charitas, non iuſticia, niſi incœptam dixeris, quæ quia impura & imperfecta eſt, ſub ignoſcente miſericordia grata eſt. Fides, quæ nos induit iuſticia Chriſti, verè nuptialis veſtis eſt, & operoſa eſt per charitatem, ſeu facit opera charitatis. Hæc Lutherus.

Aſſuerunt reſponſioni principali, vt vocarunt Collocutores, & quædam alia, quæ nominant REALIA, de Eccleſia, de Synodorum iudicijs, de cognitione controuerſiarum, permiſſa quibuscunq; Eccleſiæ ciuibus, de erro-

rum,

rum, Hæreticorum & communium næuorum diſcrimine, & alijs multis quàm breuiſsimè inuolutis.

De his, ſi reſpondere vellemus, nimia eſſet futura ſcripti prolixitas. Itaq; contenti bonitate noſtra, Collocutores veniam nobis dabunt, quod breuiſsimè illa omnia abrumpimus. Sufficere enim de his iudicamus, vel vnum Pauli dictum 1. Cor. 14. Spiritus Prophetarum Prophetis ſubiecti ſunt. De quo dicto Apoſtoli quid moneat Lutherus, ex his verbis ipſius intelligi poterit: Aliqui putant, cum intellectu & donis Spiritus ornati ſunt, ſe nullis cedere, aut tacendo aliquid diſsimulare debere, vnde ſequuntur Sectæ & diſsidia. Sed Paulus hîc monet, debere & poſſe ipſos cedere, cum dona & Spiritus in ipſorum ſint poteſtate, ne illis vtantur contra concordiam, & prætexant poſtea, ſe impelli & cogi à Spiritu.

Addiderunt in fine & alia duo, quæ diſsimulaturi eſſemus, niſi crimen nobis duplex obijci cerneremus, minimè tolerabile, præſertim propter Illuſtriſs. Principem, cuius Celſitudo fortaſsis vera illos narrare exiſtimat, & propter lectores ac iudices horum ſcriptorum intelligentes.

Accuſant fidem noſtram in allegatione & conuerſione Articuli 20. Auguſtanæ Confeſsionis. Deinde negant conſenſiſſe ſe vnq;, vt Colloquium ore tenus haberetur, vt ipſis loqui placuit.

De verſione quidem ſupra etiam nonnulla reſpondimus, eaq; repetita hoc loco rurſus opponimus huic criminationi. Neq; enim verba tantum ſingula annumerare voluimus, ſed res conſiderauimus & reddere quàm propriíſsimè ſtuduimus. Et ſi Exemplar Confeſsionis latinum extitiſſet, prorſus de verbo ad verbum congruens breuitati germanicæ Confeſsionis, tam hoc bona fide allegaturi fuiſſemus, quàm germanica recitauimus. Sed cum ne vetuſtiſsimum quidem exemplum ita factum cerneremus, vt prorſus germanico congrueret, retinuimus aliqua illius verba, & ſenſum germanicum bona fide reddimus.

Deſinant itaq; Collocutores hac tenui notatione fidem noſtram in verſionibus ſuſpectam alijs reddere. Et ſi non exiſtimant, res congruere vtroq; ſcripto expoſitas, oſtendant diſsimilitudinem, vt diluere hoc crimen veris rationibus poſsimus.

Alterum quod obijciunt, mallemus eos reticuiſſe potius ac diſsimulaſſe, vbi conſtanter affirmant, malé de ſe aſſeuerari, quod in collocutionem, quæ oretenus fieret, conſenſerint: Nos veró ad Acta prouocamus, in quibus, cum quæ publicé dicta, recitata, & exhibita ſunt hactenus, bona fide annotata & conſignata reperiantur, refutabit hanc tam fortem negationem ipſorũ, id, quod haud dubié cum conſenſu ipſorum poſtulatum fuit, vt poſt exhibitionẽ duorum ſcriptorũ ad Colloquium ꝓcederetur. Non igitur nulla prorſus ipſorum eſſe potuit de collocutione conſenſio.

Quod autem initio & ſub finem proximi Scripti ſui polliciti ſunt, de re ipſa ſe dicturos Deo dante, ſtudioſius, Accipimus quod promittunt, & valde oramus, vt præſtent etiam, Hactenus enim, cum ne quidem rogatos & admonitos toties adigere ad id potuerit, vel Principum optimorum & pientiſsimorum autoritas, quorum iudicio grauiſſimo & ſumptibus maximis inſtitutum eſt Colloquium, vt tantum pertinentia ad cauſæ caput afferrent: moleſtè ſanè tulimus, non neceſſarijs reprehenſionibus vocularum aliquarum, tempus conſumi. Quod, vt deinceps impendant rerum neceſſariarum explicationi, & in id incumbant, vt pia inter nos conſenſio fiat de his Articulis, de quibus noſtram ſententiam & confeſsionem perſpicuam iam acceperunt, reuerenter ipſos oramus.

DEus æternus Pater per Filium & propter eum, Spiritu ſuo ſancto, clementer nobis omnibus adſit, nos regat, doceat, illuminet, ac in veritate conſeruet, & infirmitatem operarum noſtrarum in negotio hoc maximo, ſua miſericordia ac benedictione fructuoſam & Eccleſijs ſalutarem efficiat, Amen.

# IIII. COLLATIO SIVE RESPONSIO THEOLOGOrum Ducis Saxoniæ Iohannis VVilhelmi, ad tertium Scriptum D. Collocutorum, de Iuſtificatione & bonis operibus, 22. Nouembr. exhibita.

CVm de rebus grauiſsimis collatio inſtituta ſit, quas tu Ieſu Chriſte, vnigenite & æterne Fili æterni Patris, miſeris mortalibus reuelaſti, ac noſtram imbecillitatem agnoſcamus, vero & non ſimulato pectore meritò in hoc congreſſu te Doctorem, Redemptorem, & ſacerdotem noſtrum inuocamus, vt Spiritu tuo ſancto tum confeſsionem ſanctæ & incontaminatæ tuæ doctrinæ, tum cognitionem ac diiudicationem ſophiſtices & omnium corruptelarum, quæ cum ea pugnant, nobis ex immenſa tua miſericordia, propter promiſsionem & gloriam tuam largiaris, Amen.

Equidem bonam conceperamus ſpem, fore, vt deinceps breuiora Scripta vtrinq; in mediũ afferrentur, cum recens Illuſtriſsimus Princeps ac Dominus, D. Iohannes VVilhelmus Saxoniæ Dux, Dominus noſter clementiſsimus, qui hactenus ſua p̄ſentia, & pijs monitis iſtũ Conuentum ornauit & ꝓmouit, & Illuſtriſsimi Principis ac D. D. Auguſti Electoris Ducis Saxoniæ, D. noſtri clementiſsimi, D. Conſiliarij, vtrunq; iuſsiſſent, tum vt Collationes ad præcipuum Colloquij inſtituti ſcopum deducerentur, tum vt breuiores illæ fierent, tantum rebus ipſis propoſitis, & reſectis parergis, aut non neceſſarijs in præſenti quidem tractatione excurſibus. Sed non dubitamus, tum Illuſtriſsimum Principem, tum D. Conſiliarios Illuſtriſsimi Electoris, & reliquos Dominos politicos videre & intelligere, quod in proximè recitato & tradito nobis D. Collocutorum ſcripto, neq; quo ad explicationem, neq;

quo ad aliarum diſputationum accumulationem modus vllus ſeruatus ſit. Totum enim ſcriptum ipſorum, magis Declamationi aut Sermoni, qui in templis ad Populum exponi ſolet, ſimilius eſt, quàm Collationi hoc in loco, & inter nos tantum ſuſceptæ.

Facilè autem eam prolixitatem toleraremus, ſi modo ſuis affectibus repreſsis, non protuliſſent talia, quæ, vt nos quidem ſentimus, abſq; offenſione Dei & læſione bonæ conſcientiæ nobis integrum non eſt, ſilentio præterire, prę ſertim cum D. Collocutores, non tantum Eccleſiæ reliquę, ſed etiam expreſsè noſtro iudicio, hoc ſuum ſcriptum ſubiecerint.

Ignoſcent igitur nobis Illuſtriſsimus Princeps noſter, & Electoris D. Conſiliarij, quod præter noſtram voluntatem cogimur, de multis iſtius longi & ſatis dentati ſcripti partibus reſpondere. Nos quidem exiſtimamus, potuiſſe eos breuius rem totam complecti, ſed voluiſſe nobis laborem in eruendis rebus ex iſta verborum quaſi turbine creare.

Vt autem noſtra reſponſio ſit planior, primum de Exordio ipſorum, Deindę de quibuſdam realibus, Poſtremò de Epilogo diſſeremus.

## De I.

## DE EXORDIO.

Videmus omni arte & ſtudio Collocutores incumbere, in hoc ferè vnicum, vt omnem inuidiam de mora Colloquij, deq; non promota veritate in nos, non aliter ac lupus Aeſopicus à ſe turbatæ aquæ culpam in miſeram ouiculam, deriuare conentur.

Nam primum Illuſtriſsimo Principi, Domino noſtro clementiſsimo, & D. Conſiliarijs ſatis conſtat, nos initio Collationem, quæ oretenus fieret, propter cauſas grauiſsimas, non ſine approbatione & conſilio Illuſtriſsimi Principis, ac Conſiliariorum ipſius detrectaſſe. Noluimus enim tentare Deum, congredientes cum talibus, qui corruptelas, de

las, de quibus Eccleſiæ Dei q̃ſdam in ipſorum cœtu grauiter accuſarunt, fortè palliaturi eſſent, id quod iam aliquot ſcriptis non obſcurè teſtati ſunt, priuſq; ad Collationem de his rebus ventum eſt. Veriti etiam ſumus, ne varijs nos queſtiunculis Socratico more, vt iam reipſa experimur, circunducerent plauſibili quadam ſpecie, & caperent incautiores, & vt plerumq; fieri ſolet, licentioſis inuectiuis obruerent. Tertiò, vt res ſingulæ in quæſtionem venientes eò accuratius vtrinq; expendi, & melius, moderatius, ac cautius ad quæſita reſponderi poſſet. Deniq; cum hoc negocium ſit totius Eccleſię Chriſti, vt ei de ſingulis ratio poſſet reddi, id quod etiam cum Pontificijs ſcimus à noſtris obſeruatum eſſe. Quemadmodum hæ & plures aliæ cauſæ, de quibus Acta teſtabuntur, ſuo loco & tempore, peculiari ſcripto Illuſtriſſimis Principibus expoſitæ fuerunt.

Deinde notum eſt Illuſtriſsimo Principi noſtro, & Electoris Conſiliarijs, ſatis tempeſtiuè bona vtriuſq; partis voluntate cœptam eſſe Collationem permutatione ſcriptorum, & in ipſo curſu D. Collocutores ſubſtitiſſe, moramq; ſatis longam texuiſſe. Gratias autem agimus Illuſtriſsimo Principi Electori, quod ipſos ſua authoritate & ſcripto ad continuationem inchoati Colloquij, & quidem recitationem & oblationem ſcriptæ ſententiæ impulerit.

Sæpius autem hactenus queſti ſumus, ipſos præmaturo iudicio, nondum facta Collatione de controuerſijs propoſitis conari odium toti cauſæ conflare, id hîc etiam fit. Nam querulantur, annos viginti ipſorum Eccleſias accuſatas, qua quidem in parte à falſo teſtimonio nõ abſtinent. Non enim ſunt integræ Eccleſiæ accuſatæ, ſed quædam duntaxat perſonæ, quæ corruptelas doctrinæ cœleſtis publicis libris diuulgarunt. Atqui talibus coloribus inflammanda ſunt odia contra rectè ſentientes. Nam poſtea in exordio ſecundæ partis eadem recantantur.

Atrox crimen eſt, quod à nobis veritas non inquiratur. Cur autem Domini Collocutores tam præcipiti iudicio nos

cio nos damnant, cum nondum ad illas controuerſias, de quibus præcipuè nos D. Elector, & Illuſtriſsimus noſter Princeps conferre voluerunt, deuenerint? Si probauerint ex verbo Dei, omnes illas corruptelas, quas adſignauimus, & deinceps indicaturi ſumus, eſſe fidei articulos, conſentaneos Propheticis & Apoſtolicis monumentis, ſæpius iam promiſimus, nos ipſis herbam, vti dicitur, porrecturos, & veritati diuinæ palmam vltrò daturos eſſe, & gaudebimus, quod ex nobis trophæa ſtatuerint.

Imò miramur ipſos ante Collationem de Hypotheſibus, illos, qui corruptelas palàm diuulgatis libris in Eccleſiam Chriſti ꝓpagarunt, ſine omni timore Dei excuſare. Sed eã ipſam ob cauſam Elector & noſter Princeps ad hoc Colloquium nos deſtinarunt, vt mutua ſententiarum collatione exploraretur, rectenè ab Eccleſijs plurimis ſint accuſati vel non? & an iſtæ corruptelæ ſint ipſiſsimum verbum Dei & doctrina Lutheri? Hoc, vbi planum factum fuerit, poſtea ſatis tempeſtiuè ſententias promulgare poterunt.

Faciunt & nobis iſta inuidioſa oratione iniuriam, quod aiunt, nos laqueis quæſtiuncularum ipſos implicare velle. Norunt enim hi, qui præſto ſunt, Illuſtriſsimus Princeps & D. Conſiliarij ab vtraque parte, nos nullam initiò mouiſſe quæſtionem, ſed D. Collocutores, cum de verbis in noſtra Theſi comprehenſis agendum eſſet, præter omnem neceſſitatem quæſtiones protuliſſe, vt à ſcopo Colloquij nos abducerent, & reſponſionibus fatigarent atque inuoluerent, moramque longam traherent, ne ad Antitheſes & Hypotheſes tam citò poſſet deueniri. Imò vt materiam venarentur, quam poſtea aliqua plauſibili ſpecie in ſuas Hypotheſes, quas hactenus exhibere poſt tot efflagitationes noluerunt, inſererent. Motis igitur ab ipſis quæſtionibus, neceſſitas exegit, vt viciſsim interrogaremus, quanam ratione illos ſuos ancipites ſermones proferrent? Non dubitamus igitur, auditores huius Colloquij mirari D. Collocutorum

licenti-

licentiam, in talibus rebus contra veritatem tam manifeſtam proferendis.

Vtra autem pars magis ſophiſticæ, cauillationibus, inuectiuis & aculeatis dicterijs ſtuduerit, pij atq; attenti præſentes auditores, & Eccleſiæ Chriſti veræ vera membra facilè perſpicient & iudicabunt. Eis igitur nos cenſuram permittimus.

Quod verò nobis tam inclementer, vt non loquamur durius, noſtam p̄cationem exp̄brant, eamq; irrident, non pié faciunt, & in Dei iudicium irrumpunt, qui cognitor eſt cordium, ac videt, nos nequaq; ludere verbis, ſed ſeriò coram Deo noſtro iſtas preces effundere. Tantum autem abeſt, vt nos ab inuocatione iſta nominis diuini abſterreri iſtis iniquis iudicijs patiamur, vt etiam deinceps, regente nos Deo, ardentius & crebrius id facturi ſimus.

Progreſſum ac finem Colloquij queruntur impediri ſcriptorum exhibitione. Sed norunt ipſi, niſi hoc menſe, integris ſeptimanis & compluribus diebus ipſimet remorati fuiſſent Colloquium, potuiſſe nos vtrinq; multò plura ſcripta permutare. Deinde ſi voluiſſent ad ſcopum inſtituti Colloquij rectà accedere, nempe ad Antitheſes & Hypotheſes, id quod perpetuo optauimus, totum negocium facilius expediri potuiſſet. Tertiò, niſi prolixis ſuis ſcriptis neceſsitatē ad tot materias reſpondendi, nobis imponerent, & res ipſas bonis rationibus breuiter explicarent, iamdudum ad alias partes progreſsi fuiſſemus.

Quod porrò Eccleſia Dei vera ſit aliquando deprehenſura, vtra pars quæſtiones mouerit, & alteram circumduxerit, imò vtra pars veritati diuinæ patrocinata ſit, omnino futurum ſperamus atq; exoptamus.

Subinde autem, quod ſemel monuiſſe ſatis ſit, Collocutores tranſponunt controuerſiæ ſtatum. Nam ſcopum vocant ſuas iſtas quæſtiones, & earum explicationes, quas in hiſce collationibus hactenus mouerunt. Sed illuſtriſsimi

Principes nobis hunc ſcopum præfixerunt, vt de corruptelis, de quibus Eccleſia Chriſti quoſdam accuſauit, pia, grauis, ſeria, in timore Domini fieret Collatio. Ad hunc igitur ſcopum iam tandem cuperemus D. Collocutores accedere.

Quod denique Lutherum & Philippum coniungunt, nos quidem Philippi ſcripta, vbi cum verbo Dei & Lutheri monumentis congruunt, maximi, vti debemus, facimus & fecimus ſemper. Vbi autem humani aliquid paſſus eſt (vt paſſus eſt, & quidem omnium maximè, curru & auriga Iſraël Luthero, vt ipſemet Philippus Lutherum nominabat, ex his terris remoto, qua de re ſuo loco, abſoluta iſta collatione de controuerſijs propoſitis, libenter audiemus aliorum & dicemus noſtram ſententiam) in doctrina cœlitus reuelata & tradita, & in Lutheri ſcriptis acquieſcimus.

Sicut autem initio proteſtati ſumus, ita nunc etiam coram Deo, angelis & hominibus teſtamur, nos tantum veritatem diuinam in hoc Colloquio, ſimplici corde profiteri, & inquirere, eique ſi nobis ea propoſita fuerit, libentiſsime obtemperaturos, imò etiam promptè ceſſuros eſſe, ſi, quas pro corruptelis aſsignarunt multæ Eccleſiæ Chriſti, & nos quoque tanquam eius pars minima iam in Hypotheſes retulimus, pro articulis fidei, in Prophetarum & Apoſtolorum ſcriptis traditis, nobis D. Collocutores liquidò oſtēderint. Sin verò nos, vti confidimus, corruptelas eas eſſe demonſtrauerimus, cum verbo Dei & Lutheri ſcriptis ex diametro pugnantes, rogamus humiliter, ne cum contumelia nominis diuini, & pernicioſo totius Eccleſiæ ſcandalo, in vanum ac momentaneum honorem vllius terrenæ perſonæ, pallientur aut defendantur.

Hæc ad exordium Collocutorum, inuidia & criminationibus plenum, reſpondere neceſſe fuit, ne peccata Collocutorum ſilentio comprobaremus.

## DE II. PARTE.

Aliud

Aliud hic exordium texunt Collocutores, in quo palàm fatentur, ſe nobis hactenus feciſſe negocium de ijs, quæ in Theſi noſtra fuerunt omiſſa. Et hoc ipſum eſt quod querimur. Cum enim D. Collocutores in noſtra theſi, quod iuxta verbum Dei iuſte carperent, non haberent, alia mouerunt, de quibus in noſtris publicis ſcriptis potuiſſent edoceri, quid ſentiremus. Nam etiamſi hactenus non dignati ſunt ea aſpicere, attamen iam acceſſuri ad hoc colloquium, vel obiter ſaltem intueri debebant, vt ſcirent, quibus in partibus concordaremus, & quibus diſcreparemus, ne ſupina quadam negligentia, in hac actione moras & labores non neceſſarios gignerent. Quid enim prodeſt ea verboſè exponere, de quibus nulla eſt inter nos controuerſia? Ridentur qui dimicaturi extra metas feruntur, vt antagoniſtas ſuos fugiant & ludificentur, ac nihilominus de victoria ad rauim vſque vociferantur.

Quod verè diximus, eos puluerem & fumum excitare, ne Hypotheſes conſpici poſsint, quæ hactenus quidem reiectæ & dilatæ fuerunt, id ex re ipſa, vti ſperamus, cognoſcunt tum præſentes auditores, tum facilè deprehendent etiam lectores pij & attenti, ſi quando hæc in conſpectum ipſorum venient.

An diſcernamus imputatam iuſticiam à nouitate, non fuiſſet neceſſe quærere, quia ſi vnum oculum ad noſtras Antitheſes flexiſſent, facilè apparuiſſet, nos reijcere eorum ſententiam, qui affirmant, Imputatione & nouitate nos coram Deo ſimul eſſe iuſtos.

Nec reiecimus vnquam, nec flagellauimus, vt inuidioſè loquuntur Collocutores, vocem Correlatiuè, qua declaratur propoſitio, Sola fide iuſtificamur. Cũ igitur nulla inter nos diſſenſio hac in parte ſit, ad quid illius pulueris excitatio, ſeu quæſtio illa? Retineatur in ſcholis ſanè, ſed quando rudem plebeculam docemus, res ipſæ clarè tradi poſſunt, licet eis hanc dictionem, Correlatiuè, non proponamus.

Nec fuit nobis lis cum D. Collocutoribus de illa expoſitione huius ſententiæ: Sola fide Iuſtificamur, hoc eſt, ſola gratuita & promiſſa miſericordia, per & propter Chriſtum fide

abſoluimur à peccatis, ornamur iuſticia Chriſti, acceptamur in gratiam, reconciliamur Deo, & ipſi placemus, filij Dei & hæredes vitæ æternæ efficimur, idq; non ex dignitate fidei, veluti operis, ſed ex promiſſa miſericordia propter Chriſtum propiciatorem, qua fides nititur.

Neceſſariam quoq; non fuiſſe inquiſitionem quo modo hæc verba, Iuſtificamur: Gratiam, fidem, intelligeremus, inde patet, primum quia noſtri libri extant, ac ſi quid de nobis dubij haberent, quod tamen non indicant, infra potius, vbi de Hypotheſibus agendum eſt, arguere aut quærere licuiſſet. Deinde quantum iſti quidem collationi ſatis fuit, expoſuimus intellectum verum, quem reprehendere, vti videmus, non poſſunt. Cur igitur hic verba ocioſè rurſum funduntur? De Origenis & aliorum ſententijs, falſis, diſſerimus, quando Methodos aut Commentarios ſcribimus, aut ſermones adornamus. An vero iſti collationi præſenti proprium ſit, ita euagari extra controuerſiam, auditoribus æſtimandum relinquimus.

Iam vero ne videantur operam & oleum hactenus ſuis quæſtionibus perdidiſſe Collocutores, accuſant nos ſpecioſè, quod propiciæ acceptationis & reconciliationis in præſenti collatione nullam prorſus fecerimus mentionem. Sed rurſus ipſos fingere certamen, & anxiè inueſtigare quod carpant, manifeſtè apparet. Nam in ipſa theſi noſtra extant iſta verba.

Hac igitur iuſticia per ſanguinem Chriſti parta, & nobis per fidem applicata, credimus, nos peccatores iuſtos coram Deo cenſeri, habere PROPICIVM DEVM, & eſſe hæredes vitæ æternæ.

Iam vero, habere propicium Deum, an non eſt propicia Dei acceptatio? An non eſt reconciliatio cum Deo? Non enim vt D. Collocutores crimen intentare conantur, dolo malo iſta verba omiſimus aut fugimus vnquam. Quomodo igitur eiuſmodi vellicationes vel ipſos, vel hanc Collationem deceant, auditores æſtiment.

In ſcripto noſtro ſecundo palàm teſtati ſumus, nos, vtraſque ſententias ſcripturæ, Dei beneficio noſſe, amplecti &

pro-

profiteri, nempe Iuſtificari nos fide, imputata Chriſti iuſticia, & acceptari nos & placere Deo per & propter IEſum Chriſtum, ac ſentire eas non pugnare inuicem: Vtraſque veras & docendas eſſe. Quando igitur fatemur, à peccatis nos abſolui, & iuſticiam CHriſti obedientia & ſanguine acquiſitam, nobis imputari ex gratuita promiſſa miſericordia, ſine noſtris operibus ac meritis, fide, HABERE NOS PROPICIVM DEVM, Item acceptationem coram DEO fieri gratuitam per fidem: tum teſtamur, fieri etiam reconciliationem cum DEO, quia peccata noſtra tolluntur, ac iuſticia Chriſti veſtimur, & ſic nos clementer recipi ſeu acceptari in gratiam, eſſe filios Dei & hæredes vitæ æternæ. Item ſimul ſentimus, pauidam conſcientiam in hac ſumma conſolatione acquieſcere poſſe.

Quod vero non addidimus fluidam & copioſam enarrationem, & dictorum plurium allegationem, id quod in ſermone ad populum, vel recitatione Methodi, aut commentarijs facere, Deo iuuante ſolemus, exiſtimauimus in tali Colloquio apud tales non neceſſe fuiſſe. Aliàs enim Dei beneficio nobis in promptu teſtimonia illa fuiſſent, & potuiſſemus ex longa aliqua concione noſtra, aut alio libello, quod alij interdum facere ſolent, vberiorem explicationem inſerere, aut hic excurſum quendam facere. Sed huius loci rationem habuimus, & lex colloquij eſt, ne hic concionemur, ſed conferamus ſententias, debita breuitate.

Nec exiſtimamus, hæreticum proclamandum, ſi quis ſobriè & citra fraudem diceret, ea ipſa ratione nos reconciliari Deo, eique acceptos eſſe, quia iuſticia Chriſti ex miſericordia credenti imputatur. Nam ſi abſque illa imputatione iuſticiæ Chriſti foret, nulla fieret reconciliatio. Simul quidem fiunt, ſed ob Chriſti iuſticiam nobis imputatam fit reconciliatio & acceptatio, id quod manifeſtiſsimum eſt.

Cauſa autem cur iſta tam placidè monuerimus fuit iſta, quod aliqui in definitione iuſticiæ ſic loqui ſoleant,

Iuſticia noſtra coram Deo eſt gratuita acceptatio apud Deum, remiſsio peccatorum, donatio ſpiritus ſancti, & hæreditatis vitæ æternæ. In ea verò definitione non dicitur expreſſè, quid nam ſit illud, quænam res ſit illa, qua coram Deo iuſti pronunciamur. Nam paſſio atque obedientia ſeu meritum Chriſti, non tantum eſt cauſa impulſiua, ſed ſimul eſt res ipſa, quæ nobis imputatur, eſt iuſticia ipſa, quæ nobis donatur atque adſcribitur, eſt veſtis illa nuptialis, qua placemus Deo, id quod diſerte Chriſtus & Apoſtoli docent.

Nobis vero in primis placet, quod D. Collocutores iam ſæpius imputatæ iuſticiæ & obedientiæ Chriſti, in hoc loco mentionem faciant, quàm ante controuerſiam cum Oſiandro multis vſitatum erat.

Sed quia fingunt ſibi certamen Collocutores, vbi quidem nos nullum eſſe cenſemus, & quia falſò nos traducere conantur, quaſi ſtudio vitemus aut reijciamus vocem reconciliationis (Nuſquam enim ex noſtris ſcriptis id probare poterunt) Ideo Eccleſiam conſtituimus iudicem de iſta iniuria.

Cum D. Collocutores accedunt ad nouum contentionis pomum, quod in medium proiecerunt, nimirum de neceſſitate præſentiæ bonorum operum in Articulo Iuſtificationis, auſcultent Domini auditores, quàm placidè, quàm candidè, quàm directè hanc ipſam cauſam tractent.

Primum enim, cum ea quæſtio ſit intricata, nos optaſſemus, eam in ſcholis ſine periculo tractari apud doctiores, ne turbarentur imperitiores, iſta admonitio faſtiditur.

Deinde dicunt, ſe vim Excluſiarum vrgere in articulo iuſtificationis, & nihilominus neceſsitatem præſentiæ bonorum operum tanta neceſsitate ingerunt atque includunt, vt non tam quid de bonis operibus excludant, quàm quid de bonis operibus includant, laborent, ſi modo arguta aure, quæ decet ouiculas Chriſti, obſeruentur.

Tertio ſubinde tranſponunt ſtatus controuerſiarum, atque ex vno loco in alium, mira agilitate perpetuò ſaliunt. Status autem ipſorum iam erat, De vi excluſiuarum in articulo iuſtificatio-

ficationis, tum, quando peccator ex miſericordia Dei iuſtus pronunciatur, acceptatur, reconciliatur. At in hoc ſuo ſcripto ſubinde ad locum de Conuerſione, ſeu contritione exiliunt.

Quartò prolixum ſermonem inſtituunt, quod ſine omni dignitate operum, ſine omni puritate aut ſanctitate noſtra, gratis, ſola & mera miſericordia Dei propter Chriſtum fide accipiamus remiſsionem peccatorum, imputationẽ iuſticiæ Chriſti, acceptemur in gratiam, ſimus filij Dei & hæredes vitæ æternæ, ſola in Chriſtum fide, quam conſolationem mens territa peccatis habet vnicam, nec reſpiciendum ſit in anxietatibus conſcientiæ in vlla noſtra opera, aut vllam noſtram dignitatem operum. Conſtare enim conſolationem noſtram non poſſe, ſi aliqua ex parte eo quidem in loco, ſua merita reſpiceret. Huc ſunt teſtimonia quædam producta, & copioſè enarrata. Sed cur hic tantopere ſudant D. Collocutores, vbi nulla inter nos eſt diſceptatio? Nam fatemur, iſta omnia verè dici, & ſic ſemper ſenſimus, docuimus ac profeſsi ſumus. Si autem & nobis iſta noſtris verbis eſſent repetenda, more concionatorio vt ſic dicamus, ſeu vt in ſcholis commentaria dictantur, ſine dubio moleſtiam noſtris Dominis auditoribus adferremus, qui iuſtè poſſent obijcere, neq; ſe neq; Electorem voluiſſe, nos hoc in loco ſermones ſcribere aut recitare, quomodo in ſcholis iuuentutem de ſingulis ordine prolixo erudiremus, ſed breuiter de controuerſijs potiſsimum ſententias conferre.

Ignoſci igitur nobis petimus, quod integrum ſermonem de conuerſione, vel de iuſtificatione forte alio tempore Deo volente ſcripturi & edituri ſumus. Nunc vero in collatione progrediemur.

Ille autem finis ſine omni dubitatione D. Collocutoribus fuit propoſitus, vt in iſto turbine aut fumo excitato, primum occultarent præcipuam quæſtionem, videlicet, Neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in articulo iuſtificationis. Deinde vt tam longè lateq; circumducentes auditores vel lectores, plauſibilibus ac ſpecioſis verbis eorum aures atq; animos implerent, vt non animaduerterent id, quod paulò occultius,

ſubtilius & ingenioſius intrudunt. Quid vero illud eſt? Dicemus.

Hoc erat propoſitum, oſtendere, iſtam ſubtilem ſubtilitatem volebant commendare, Neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in articulo iuſtificationis eſſe tantam, vt impoſſibile ſit, ſine neceſsitate præſentiæ illorum bonorum operum nos coram Deo iuſtificari aut ſaluari.

Dolemus autem, imperitiores ex illa turba verborum, vbi multa vera ſimul oſtentantur, impediri, ne de præcipua quæſtione, quæ commiſcetur, iudicium facere queant. Sane vetus dictum eſt, Veritatis orationem eſſe ſimplicem & planam. Opiniones vero falſas multis ſapientibus pharmacis indigere.

Quintò in hac propoſitione, vbi hoc in loco de ipſo articulo iuſtificationis, quando peccator in ipſo actu, vt ſic loquamur, iuſtificationis eſt conſtitutus, verba facimus, primum arripiunt D. Collocutores vocabulum Actus, Terentianos aut Plautinos Actus ſomniantes, cum quidem non ignorent, qua mente, quoue caſu etiam alij eruditi viri in eodem negocio vocabulum Actus vſurpare ſoleant. Imo ne ipſi quidem ab vſu eius vocabuli abſtinent, cum de articulo iuſtificationis dicunt. Sed an ille ſit candor, decens hoc colloquium, alij iudicent: nos quidem ad eiuſmodi vellicationes non neceſſarias ferendas, paratos eſſe decet.

Deinde contendunt, Non in articulos temporum aut momenta hominis iuſtificationem diſtribuendam eſſe. Sed probè norunt, id à nobis non doceri. Deus enim ſuum tempus nouit, quo peccatorem iuſtificet, nos ei annos, menſes, dies, horas, minuta, præſcribere neque poſſumus neque debemus.

Nec dicimus, Conſcientiam peccatis conſternatam, debere ſyderum poſitum aut aſpectum intueri, vt Aſtrologi de peccatis & virtutibus præſagiunt, vel Calendarium inſpicere, quid infauſtum, quid felix ſit futurum, ſed quouis momento docemus Rogandum eſſe patrem cœleſtem, Dimitte mihi ex gratuita miſericordia debita mea, propter Chriſti ſanguinem

nem, pro me effuſum, quem firma fide ſtatuo, me ab omnibus peccatis emundare, vt Iohannes docet.

Tertio hoc loco pulchrè proferunt, Hoc dogma iuſtificationem & reconciliationem eſſe continuã per omnem vitam. Cogitent autem D. Collocutores, quàm commodè nos erudiant. Nam ſi iuſtificatio eſt continua, hoc eſt, quæ per omnem vitam ſe extendit, quando igitur peccator ſtatuet, ſe coram Deo plenè iuſtum cenſeri? Non enim hic diſſerimus de iuſticia bonorum noſtrorum operum, quæ inchoatur in hac vita & accreſcit per ſpiritum ſanctum, nec perficietur in hac vita. Sed loquimur de iuſticia Chriſti, peccatori ex gratia per fidem imputata, qua habemus reconciliationem cum Deo.

Iam vero conſtat, præfinito tempore filium Dei factum eſſe hominem, & ſua tota humilitate atq; obedientia pro nobis legem impleuiſſe, atq; tertio die poſt mortem in cruce, reſurrexiſſe, propter & ad iuſtificationem noſtram. Sic igitur iſta iuſticia morte Chriſti integrè parta & acquiſita eſt, quæ tamen ex promiſſione Euangelij omnibus credentibus profuit etiam ante incarnationem filij Dei.

Deinde certum eſt, quando Chriſtus dicit, Confide fili, dimittuntur tibi peccata tua, Matth. 9. eo ipſo momento eum integram Chriſti iuſticiam accepiſſe fide, ac Deo reconciliatum eſſe. Non enim pars tantum de iuſticia Chriſti, non aliquid ſaltem de impletione legis per Chriſtum, imputatur peccatori credenti in eum, Sed integra imputatur ac donatur.

Item. Remiſſa ſunt ei peccata multa, id eſt, omnia ei remiſſa ſunt quæcunq; habuit. Luc. 7.

Rom. 4. Pſal. 32. Beatitudinem hominis, cui Deus imputat iuſticiam ſine operibus. Item. Reputatum eſt illi ad iuſticiam. Gen. 45.

Rom. 5, Iuſtificati fide. Non loquitur de inchoata iuſticia, ſeu continua per omnem vitam, ſed quam ibi tunc, fide, imputatione acceperat & poſsidebat, ita vt integra Chriſti obedientia iuſtus eſſet coram Deo.

Rom. 6. dicitur. Liberati à peccato ſerui facti eſtis iuſticiæ

ciæ ſcilicet bonorum operum. His verbis Paulus docet, credentem in Chriſtum liberatum eſſe à peccatis, hoc eſt, remiſſionem peccatorum & donationem iuſticiæ Chriſti accepiſſe idq; integrè, licet dona quæ inde promanant, nondum omnia conſecutus ſit.

Ex illa imaginatione de continua iuſticia quidam non erubeſcunt aſſeuerare, imputata iuſticia per fidem in Chriſtum, non perfectè nos iuſtos eſſe coram Deo. Hæc igitur doctrina adferet turbatis & anxijs conſcientijs materiam dubitandi. Cum enim continua iuſticia ſimus iuſti, quæ per omnem vitam continua eſt, vt D. Colloquutores loquuntur, non poteſt peccator credens in Chriſtum ſtatuere, quod iam perfectè coram Deo iuſtus aut reconciliatus ſit, eaq; ratione conſolatio ipſi eripietur. Quò igitur hoc ſtudium carpendi vergat, quò euadat, conſiderent pij auditores & lectores.

Obſeruent & hoc D. Collocutores, quod ita continuam iuſtificationẽ eſſe pugnant, vt annotent eam non interdũ eua neſcere, aut vt ſonant germanica verba liberius, Oder nach geſchehenen vnd verfürten anfang vñ ende / ſich wol gar verlieren vnd verſchwinde. Hæc verba cũ verbo Dei manifeſtè pugnãt. Nam ſcriptũ eſt, Septies in die cadit Iuſtus. Item Dauid certè licet fide in Chriſtum integrè iuſticiam imputatam habuerit, vt canit, Beatus vir, cui Dominus non imputat peccatum, tamen quando adulterium & cædem patrat, nequaquam retinuit eam iuſticiam imputatam, ſed amiſit. Reiteratur itaq; in ipſo iuſticia, quando lege territus, peccaui ſonat, ac Nathan eum abſoluit, Dominus abſtulit peccata tua. Huc ſpectat, quod in Ezechiele 33. Cap. extat: Si dixero iuſto, quod vita viuet, & confiſus in iuſticia ſua, & fecerit iniquitatem, omnes iuſticiæ eius obliuioni tradãtur, & in ipſa iniquitate ſua, quam operatus eſt, in ipſa morietur.

Abſolutio etiam teſtatur, quod & labi poſsint iuſti & amittere imputatam iuſticiam, & quod ea ex miſericordia Dei rurſum donetur & applicetur. Iteratur igitur imputatio iuſticiæ, quoties fide apprehenditur Chriſtus.

Sed quæritur fortaſſe, an nos continuam iuſtificationem inficiemur? Reſpondemus diſerte: Aſſeueramus non modo quotidie, ſed omnibus momentis, quando ſpiritus ſanctus in nobis operatur, ITERANDAM eſſe precationem fide, Et dimitte nobis debita noſtra. Cum enim ſancti veterem Adamum in hoc mundo circumferant, qui, etiamſi fit aliqua renouatio, tamen non penitus exciditur: Ideo omni puncto temporis, quantum Dominus Deus largitur, orandum eſt, Domine adauge nobis fidem. Item Domine eſto propicius mihi peccatori. Item, Gratiam tuam, Item, Spiritum tuum ſanctum ne auferas â me. Iam ſi Domini Collocutores ſuo ſermonis genere, hanc perpetuam iterationem intelligunt, attendendum eſſe monemus, ne dum continuam iuſtificationem vocant, aliquid perplexitatis rei planæ afferant, aut conſcientijs anſam dubitandi præbeant.

Non ignoramus quidem, â Daniele eam Iuſticiam ſempiternam appellari, ſed alia ratione, quàm ipſi continuam. Nam omnes mortales, quotquot coram Deo iuſti pronunciantur, vnica hac imputata Chriſti iuſticia, fide, ex gratia, iuſti cenſentur, & reconciliantur Deo, & hac imputata iuſticia in æternum placebimus Deo, & erimus hæredes vitæ cœleſtis.

Addendum & hoc eſſe putauimus. Non ignoramus & alios pios viros, voce continuæ iuſtificationis vſos, pro iteratione, ſed extra diſputationem, ſine fraude. Admoniti autem cautius loquerentur & non defenderent pertinaciter, quod bonis rationibus modi rectius efferre poſſent.

Teſtamur autem coram illuſtriſsimo principe noſtro præſente, & Dominis conſiliarijs illuſtriſsimi principis Electoris, imô etiam coram D. Collocutoribus, atque adeò coram tota Eccleſia Chriſti, nos inuitos in hunc campum â D. Collocutoribus pertrahi, vt ex verbo Dei & Luthero, grauiſsimisque rationibus demonſtrare cogamur, in ipſo articulo iuſtificationis noſtræ coram Deo, non tantum excludi dignitatem, precium, merita, fiduciam & gloriationem omnem noſtrorum bonorum operum, ſed etiam neceſsitatem præſentiæ talem, vt

ſine earum præſentia, non detur remiſsio peccatorum, iuſticia & vita æterna. Nam in tertio noſtro ſcripto eam materiam in Scholas ablegabamus. Verum cum in mouendis rebus pluri‑mis non quieſcant D. Collocutores, veritas perſpicuè & planè proferenda eſt.

Proteſtamur & hoc, nos nequaquam repræhendere, eam excluſiuarum in hoc articulo iuſtificationis enarrationem, qua omnis dignitas, precium, meritum, fiducia & gloria noſtris ope‑ribus in vniuerſum derogatur & detrahitur. Nam eatenus in‑terpretatio recta & vera eſt.

Sed id ſolum indicare debita modeſtia ſtudemus, quod in articulo iuſtificationis malè neceſsitas præſentiæ bonorum operum vrgetur, & ita vrgetur, vt abſq; iſta neceſſaria præſen‑tia nemo coram Deo iuſtificetur.

Hoc inquam monemus quod dum excluſiuas, quò ad me‑ritum operum, benè & rectè explicant & vrgent Collocuto‑res: Mox tamen quò ad præſentiæ neceſsitatem ipſa opera in ipſum iuſtificationis articulum INCLVDVNT.

Vt igitur ſcopus auditoribus & lectoribus ſit conſpi‑cuus & illuſtris, nudè ipſorum propoſitio teneatur, quæ ta‑lis eſt.

Etſi vi excluſiuarum, omnium noſtrorum bonorum ope‑rum meritum, dignitas, fiducia & gloriatio in articulo iuſtifi‑cationis penitus excluditur, tamen non excludi neceſsitatem benè operandi, ſed bonorum noſtrorum operum præſentiam ea neceſsitate eſſe neceſſariam, vt nemo ſine ſuorum bonorum operum præſentia iuſtificetur.

Quod autem iſta doctrina non ſit veritati cœleſti con‑ſentanea, teſtantur, noſtro quidem iudicio, ſequentes grauiſsi‑mæ & illuſtriſsimæ probationes.

I.

*A teſtimonio verbi diuini.*

Nemo ambigit, in rebus, ad iuſticiam & ſalutem no‑ſtram pertinentibus, ad verbum Dei omnes mortales alliga‑

tos eſſe iuxta dicta, Lucerna pedibus meis verbum tuum. Item, In lumine tuo videbimus lumen. Item, Si quis non dixerit iuxta verbum hoc, non erit ei matutina lux. Item, Si quis aliud Euangelium prædicarit, Anathema ſit.

Sed verbum Dei non habet eam phraſin, bona opera noſtra in articulo iuſtificationis noſtræ coram Deo, neceſsitate præſentiæ adeſſe oportere, ita quidem, vt ſi non adſint, non fiat iuſtificatio. Deinde etiam non habet rem ipſam iſta phraſi comprehenſam.

Et cum ipſe pater cœleſtis ex cœlo eam vocem proferat, HVNC AVDITE, quædam teſtimonia ex ore ipſius Chriſti proferemus.

Matth. 9. Non veni ad vocandum iuſtos, Sed PECCATORES ad pœnitentiam. Hic peccatorem opponit iuſto Chriſtus, non tantum in parte aliqua, ſed totaliter, id eſt, qui fatetur ſe nihil niſi peccatum ſeu peccatorem eſſe, quantus quantus ſit.

Matth. 18. Lucæ 19. Filius hominis venit quærere & ſaluare, quod PERIERAT. Hoc verbo (Perierat) teſtatur Chriſtus, nullam eos adferre præſentiam bonorum operum quos ſaluat.

Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, ego reficiam vos. Tantum grauatos mole peccatorum, & ſentientes iram Dei & damnationem commeritam, à ſe refici, Chriſtus docet. Non autem exceptionem adiungit, qui tamen neceſsitatem præſentiæ bonorum operum habent.

Cum hac voce filij Dei vnigeniti, conſentiunt Prophetæ & Apoſtoli. Num ex ipſius reuelatione doctrinam iſtam hauſerunt.

Gen. 15. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſticiam. Hic non fit mentio neceſsitatis præſentiæ bonorum operum, ſed tantum promiſsionis Dei, & fidei Abrahæ, qua accipit oblata bona, nempe iuſticiæ imputationem per & propter Meſsiam.

Eſaiæ 53. Noticia ſui ſeruus meus iuſtus, multos

Iuſtificabit. In toto illo Capite non deſcribitur neceſsitas præſentiæ bonorum operum noſtrorum. Sed noſtra potius peccata, ira Dei, damnatio, & è contra Chriſti ſacrificium pro nobis exhibendum. De applicatione verò dicitur, quod Chriſtus Iuſticiam hanc ſuam, ſuo precioſo ſanguine partam, donet credentibus in ipſum.

Abacuc 2. Iuſtus fide ſua viuet. Hoc dictum Paulus pro compendio & ſumma doctrinæ ſuæ ponit, vbi primum inquit, Omnes eſſe reos coram Deo, & nihil ad ipſum adferre præterquam peccata. Cauſati, inquit, ſumus omnes ſub peccato eſſe, id quod ſignificantius multo eſt, quàm ſi dixiſſet ſimpliciter, Omnes eſſe peccatores. Deinde oſtendit neruoſiſsime, Gratis Iuſticiam imputari omnibus credentibus.

Apoſtoli quoq; vno ore & Spiritu eandem doctrinam proclamant.

1. Timot. 1. Certus ſermo, & omni acceptatione dignus, quod Chriſtus Ieſus venerit in hunc mundum, peccatores (carentes bonis operibus) ſaluos facere.

Quando idem Apoſtolus Rom. 3. & 4. & Galat. 2. & 3. grauiſsimè explicat articulum iuſtificationis, non meminit iſtius incluſiuæ ſiue cautelæ, excepta neceſsitate præſentiæ bonorum operũ. Non igitur D. Collocutores ex verbo Dei iſtam locutionem proferunt, ſed eam ex hominum ſententijs in verbum Dei important.

Habet S. Paulus non tantum phraſes illas, Ex operibus, Per legem, ſed etiã, Sine lege, Sine operibus, Sine operibus legis. Atqui D. Collocutores noſtri tantum intuentur haſce phraſes.

Non ex operibus, Non per legem & ſimiles, quas quidem rectè enarrant, quod omnis dignitas, precium, aut fiducia operum noſtrorum in hoc articulo penitus remoueatur. Sed alteras phraſes, quæ ſimul erant conſiderandæ, omittunt aut tranſſiliunt, quibus Paulus fortiſsimè negat, in articulo ſeu puncto iuſtificationis, nos habere bona opera, ſeu, Neceſsitatem præſentiæ bonorum operum noſtrorum tantam eſſe oportere, vt impoſ-

impoſsibile ſit iuſtificari hominem, aut iuſticiam imputari, niſi illa noſtra opera ſint præſentia, ſic enim inquit.

Rom 3. Decernimus iuſtificari hominem per fidem SINE operibus legis.

Rom. 4. Beatitudinem hominis, cui Deus imputat iuſticiam SINE operibus.

Hæc etiam dicta iungantur alijs, quæ teſtantur ex operibus iuſtificari neminem. Voluit enim docere Paulus, nos in articulo iuſtificationis meros eſſe peccatores, & excludi non tantum dignitatem, fiduciam & gloriam noſtrorum operum, ſed in vniuerſum noſtra bona opera, quia ibi coram Deo ſumus peccatores, non adferentes aliquid noſtrorum operum, ſed accipientes remiſsionem peccatorum & iuſticiam Chriſti, fide, gratis, ex miſericordia.

Sic inquit, Deum & ſcripturam OMNIA concluſiſſe ſub peccatum, & in incredulitatem, vt omnium miſereatur, Rom. 11. Galat. 3.

Vnicum adhuc adijciemus Pauli dictum, Rom. 4. Ei autem, inquit, qui non OPERATVR, credenti in eum, qui iuſtificat IMPIVM, reputatur fides eius ad iuſticiam. Quid clarius dici poſſet? Docet iuſticiam imputari, ſed cui? τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ inquit. Verba autem iſta tam ſunt euidentia, vt nulla ſophiſtica labefactari aut eludi queant. Non enim ſolum, inquit, remoueri operũ dignitatem in hoc articulo, ſed etiam omnium hominum opera. Deinde Non operantem tetro Epitheto notat τὸν ἀσεβῆ, IMPIVM inquit. Qualem vero IMPIVS habeat præſentiam bonorũ operum, & quidem neceſsitatem eorum, quando ei imputatur iuſticia? Id vero facile iudicatu eſt. Cui, igitur iuſticia imputatur? Credenti, inquit. Plura teſtimonia breuitatis gratia nolumus adſcribere.

Ergo iſta incluſiua neceſsitatis præſentiæ bonorum operum in articulum iuſtificationis, qui quidem ſcopus iam nobis præfixus eſt, quemq; omnes auditores & lectores neceſſe eſt accurate obſeruare, eſt ignota Chriſto, Prophetis & Apoſtolis.

II.

*A proprietatibus articuli Iuſtificationis.*

Certa res eſt in articulo Iuſtificationis, opponi peccatorem & miſericordiam Dei propter Chriſtum promiſſam.

Sic enim Dauid in articulo Iuſtificationis conſtitutus, plorat, Tibi tantum, inquit, ſum peccatum, hoc eſt, quicquid ſum, nihil niſi maſſa peccati ſum, tum ex peccato Originali, tū ex interiorib. & exteriorib. peccatis, quæ aliâs etiā dicit, tot tantaq; eſſe, vt nemo ea omnia intelligat. Deinde vero in hac ipſa conſideratione ſuorū peccatorū, iræ Dei & damnationis commeritæ, non deſperat, vt Cain, Saul, Iudas, ſed promiſſam Dei miſericordiā ſuis ſordibus & indignitati maxime opponit, Miſerere mei inquit, ſecundum multitudinem miſerationum tuarum. Sic igitur peccatum Dauidis, miſericordia Dei immenſa propter Meſsiam tollitur.

Paulus vti diximus primum omnes homines ait ſecundum legem reos eſſe iræ Dei & æternorum ſuppliciorum. Deinde vero ſecundum Euangelium gratuitam imputationem iuſticiæ Chriſti opponit, quæ fide appræhenditur.

Si iam in articulo iuſtificationis, bona opera ſunt neceſſaria neceſsitate præſentiæ, ſine qua quidem præſentia nemo iuſtificetur, certè peccatores in iudicio illo Dei, quo de miſericordia & iuſticiæ Chriſti imputatione agitur, non eſſe meros & totos peccatores conſtat, quia habent præſentiam bonorum operum, & quidem vti loquuntur, neceſsitatem bonorum operum. Etſi igitur omnes cauſas iuſtificationis penitus remouent D. Collocutores, ab iſta ſua neceſsitate præſentiæ bonorum operum, attamen hoc ſequi neceſſe eſt, peccatores in hoc articulo, quo accipiunt remiſsionem peccatorum, non poſſe dici meros peccatores. Nam:

Habere bona opera, ET: Eſſe meros peccatores, inter ſeſe non conueniunt. Relinquitur igitur, peccatores in articulo iuſtificationis ex parte eſſe peccatores, quia nimirum non nituntur meritò, dignitate, gloria operum, & ex parte non eſſe

pecca-

peccatores, quia ibi neceſſario habent ac habere debent bona opera PRAESENTIA, vti expreſſè loquuntur.

Item, iuſticia noſtra coram Deo eſt paſsiua, ſed neceſsitas præſentiæ bonorum operum in articulo iuſtificationis eſt, actiuitas noſtra.

Ergo hæc doctrina D. Collocutorum articulum iuſtificationis corrumpit.

## III.

*Alia probatio ex eodem loco.*

Vnum opus neceſſarium eſt in articulo iuſtificationis, tum præſentia, tum virtute & dignitate, nempe ſalutare opus Chriſti, quod complectitur implet onem legis loco generis humani præſtitam ſicut Matth. 5. inquit ipſe filius Dei factus homo: Ego ueni legem implere. Item Lucæ 10. Rom. 8. 10.

Iam hæc doctrina, Noſtra bona opera eſſe neceſsitate præſentiæ neceſſaria in ipſo articulo iuſtificationis aliquid iſti uni operi Chriſti adijcere conatur. Nam certatur, neminem illo unico opere Chriſti potiri poſſe, niſi ſuorum bonorum operum, neceſsitatem præſentiæ ibi habeat.

Sed in Eſaia dicitur: Honorem meum alteri non dabo. Item: Conanguſtatus eſt lectus, ut alter decidat. Cum igitur in articulum iuſtificationis in ſede, inquimus, iuſticiæ & honoris Chriſti, neceſsitas præſentiæ bonorum operum conſtituitur, quaſi abſentibus illis, non poſsit imputari iuſticia Chriſti fide, gratis, iuxta promiſsionem, profectò non parum honori Chriſti derogatur & ſubtrahitur omnium ſanorum iudicio.

## IIII.

*Alia probatio ex eodem loco.*

Quidquid in articulo iuſtificationis homini eiuſmodi neceſsitate eſt neceſſarium, ut ſine eo iuſtificari nequeat, id neceſſe eſt, tale ac tantum eſſe, ut iudicio Dei irato poſsit opponi.

Sed bona opera hominis non poſſunt iudicio Dei irato opponi, id quod extra omnem controuerſiam eſt.

Ergo

Ergo bona opera in articulum iuſtificationis coram Deo non ſunt miſcenda. Et peccant D. Collocutores, qui aſſerunt, Bonorum operum præſentiam in articulo Iuſtificationis ita neceſſariam eſſe, vt ſine illa præſentia nemo iuſtificetur.

V.

*A proprietate fidei.*

Fides in articulo iuſtificationis tantum intuetur promiſſam & gratuitam miſericordiam Dei & meritum Chriſti, & excludit omnia omnium hominum opera, eo quidem in loco.

Iam ſi neceſsitate præſentiæ bona noſtra opera ſunt neceſſaria, in articulo iuſtificationis, id quod D. Collocutores contendunt, ita quidem, vt abſq; illa præſentiæ neceſsitate nemo poſsit iuſtificari, neceſſe eſt, in ea aliquam fiduciam ponere, & ſic fidem ad iuſticiam Chriſti ex vna, & ad opera humana ex altera parte reſpicere.

Eſtq; impoſsibile, ſi tanta eſt neceſsitas præſentiæ bonorum operum, ſicuti ipſi contendunt, vt omnis reſpectus ad illa noſtra opera, ullis gloſsis aut interpretationibus poſsit adimi.

Sed hoc eſt contra proprietatem fidei. Ergo hæc doctrina D. Collocutorum non congruit uerbo Dei. Præterea recte hactenus diſtinctum eſt inter fidem iuſtificantem, & fidem operantem.

VI.

*A Conſolatione conſcientiarum in terroribus peccatorum.*

Impoſsibile eſt, conſcientiam lege territam & conſpectum iræ Dei & commeritarum pœnarum trepidantem, poſſe eſſe certam de gratia Dei, ſi bona noſtra opera in articulo iuſtificationis ſunt ea neceſsitate præſentiæ neceſſaria, ut ſine eis nemo iuſtificetur. Nam ſemper dubitabit mens anxia, an habeat etiam illa opera, & anne illa reſpondeant tali neceſsitati præſentiæ, qualem Deus exigit. Imo conſcientia occinet, tu nulla penitus habes bona opera, es merus, totus, putus &

purus, quod dicitur, peccator, id quod etiam Dauid profitetur, Tibi tantum ſum peccatum, inquit.

Sed noſtri D. Collocutores urgent prolixiſsimo ſcripto uehementer neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in articulo iuſtificationis, & quidem ita feruidè, ut aſſeuerent, ſi illa neceſsitas præſentiæ non adſit, quod nemini contingat iuſticia Chriſti.

Ergo anxijs conſcientijs hac ipſa doctrina D. Collocutorum ſcrupulus & materia dubitandi inijcitur, & certitudo fidei ac ſalutis adimitur atq; extinguitur. Et hæc eſt cauſa, cur Paulus clara uoce determinet, Ideo ex fide, inquit, ſecundum gratiam, ut ſit firma promiſsio, Rom. 4. Phraſis autem Paulina, ſecundum gratiam, eo quidem loco, non tantum operum noſtrorum dignitatem, ſed ipſa noſtra opera, in hoc, inquimus, cardine, ſeu articulo excludit.

Laqueos porrò conſcientijs cognitione peccatorum perturbatis inijcere, prohibitum eſt in ſacris literis.

Sed doctrina de neceſsitate bonorum operum in articulo iuſtificationis, laqueos conſcientijs in ſummis anxietatibus inijcit, id quod paulo antè oſtendimus.

Ergo hæc doctrina non eſt conſentanea ſacris literis, neque ſalutaris conſcientijs pauidis.

## VII.

*Ab exemplo infantum.*

Infantes recipiuntur in regna Cœlorum & ſaluantur, teſte Chriſto. Matth. 18.

Sed infantes abſq; neceſsitate præſentiæ bonorum operum ſaluantur.

Ergo & nos ſine neceſsitate præſentiæ operum noſtrorum ſaluamur. Nam Chriſtus, inquit, In hac parte nos ſimiles pueris in ſe credentibus, eſſe oportere.

## VIII.

*Ab exemplo eorum, qui in extremo agone ſaluantur.*

Qui in extremo agone mortis conuertuntur, non poſſunt habere neceſsitatem præſentiæ bonorum operum. Ibi Bernhardus etiam clamat, Perditè vixi.

Ergo hæc doctrina non eſt conſentanea veritati diuinæ.

## IX.

### *Ab arte benè moriendi.*

Impoſsibile eſt in hora mortis, pauidam mentem poſſe conſolationem firmam accipere, ſi quis ei occinat, tu quidem ſine dignitate, merito, fiducia, gloriatione tuorum operum iuſtificaris, Verum non abſque neceſsitate præſentium tuorum operum. Nam mox obijceret: Quali nam neceſsitate ſunt neceſſari. Item, ego nulla bona opera præſentia habeo. Peccata quidẽ mea ſentio tantum, & ea meum animũ angunt. Quomodo igitur iuſtificabor, quomodo ſaluabor, ſi abſque neceſsitate præſentiæ bonorum operum nemo ſaluatur.

Ergo in eo mortis articulo, non locum habet neceſsitas præſentiæ operũ noſtrorum, ſed neceſsitas fidei, quæ repudiata atque reiecta omni cura & vexatione, de neceſsitate noſtrorum operum, tantum in promiſſa & gratuita miſericordia, & Chriſti ſanguine pro nobis effuſo, & quo à peccatis omnibus mundamur, acquieſcit. Vel hinc igitur ſaltem æſtiment pia corda, cupientia rectè mori, iſtam deſperabundam doctrinam, de neceſsitate bonorum operum noſtrorum in articulo Iuſtificationis. Nos quidem eiuſmodi conſolatores in agone mortis nollemus nobis dari.

## X.

### *Ab exemplo omnium iuſtificatorum.*

Nullum exemplum in ſacris literis de vllius hominis iuſtificatione nobis dari poteſt, vbi in ipſo iuſtificationis articulo indicaretur, neceſsitatem præſentiæ bonorum operum ſuorum ibi fuiſſe. Imo ſancti ac renati etiam, quando de iuſtifica-

tione

tione ſui, ſeu de remiſsione agunt, tantum fatentur, ſeſe habere peccata.

Qualem quæſumus præſentiam ſuorum bonorum operum habuerunt Adam & Eua, cum lapſi eſſent in peccatū, cum protracti ex vmbra arborum, excuſare etiam ſua peccata nonnihil niterentur, cumq; audirent ſuauiſsimum Euangelium, Semen mulieris contereret caput Serpentis?

Qualem Neceſsitatem præſentiæ ſuorum bonorum operum habebat Abraham, cū ex VR Chaldeorum liberaretur?

Qualem neceſsitatem præſentiæ ſuorum bonorum operum habet Dauid, cum per legem reus argueretur corā Nathano Propheta, & per Euangelium abſolutionem acciperet?

Qualem neceſsitatem præſentiæ bonorum operū habet Paulus, quando à Chriſto proſternitur & in gratiam accipitur ante Damaſcū? Imo ipſe inquit: Ieſus Chriſtus venit peccatores (carentes bonis operibus) ſaluos facere, quorum primus ſum ego, id eſt, ego fui vnus de maximis peccatoribus, cum in gratiam acceptarer. Imò iam ſanctus effectus in articulo iuſtificationis ſuæ coram Deo, non veretur ſua bona opera ita commendare, vt vocet ea σκύβαλα ſtercora. Hinc neceſsitas præſentiæ bonorum operum æſtimetur. Sed plura exempla vitandæ prolixitatis gratia omittimus.

Ergo manifeſtum eſt, ſacram ſcripturam vbi iſta exempla iuſtificationis nobis omnibus ob oculos ponit (Eſt enim vnica duntaxat ratio iuſtificationis omnium, quotquot ſaluantur) eam doctrinam de neceſsitate præſentiæ bonorum operum ignorare. Sequitur igitur, eam nouam penitus eſſe, natam in ſcholis &c.

## XI.

### *A diſcrimine legis & Euangelij.*

Lex in iuſtificando, tantum accuſat, damnat, abijcit, quia non dictat nobis peccatoribus propriam Dei voluntatem. Euangelium vero tantum in eo articulo peccatorem abſoluit, impertit CHRISTI meritum, erigit, ſolatur,

 adfert

adfert per Chriſtum reconciliationem cum Deo & uitam æternam.

Sed neceſsitas præſentiæ bonorum operum in articulo iuſtificationis, pertinet ad legem, quæ ſemper neceſsitatem præſentiæ noſtrorum operum à nobis requirit.

Ergo in articulo iuſtificationis inculcare neceſsitatem præſentiæ noſtrorum operum, eſt doctrina terrens, mortificans, arcens nos à Deo.

Ergo lex cum Euangelio confunditur in loco iuſtificationis, cum quidem ibi Euangelium ſolum debebat habere locum.

Obſeruent igitur omnes pij doctrinam de neceſsitate præſentiæ bonorum operum noſtrorum in articulo iuſtificationis, eſſe doctrinam mortificantem, quia ex lege eſt, & Euangelio ſuam quaſi ſedem turbare.

## XII.

### *A differentia articuli Iuſtificationis & articuli de bonis operibus.*

Semper in Eccleſia Chriſti, iſta duo capita doctrinæ cœleſtis rectè ſunt diſtincta, tali quidem modo & ratione, vt caput de iuſtificatione peccatoris præcedat, & caput de bonis operibus ſequatur.

Nam Chriſtus ipſe inquit, Facite arborem bonam & fructus erunt boni. Item: Data abſolutione, inquit, Vade noli amplius peccare. Paulus inquit, Gratia ſaluati eſtis. Poſtea ſubiungitur, Ipſius ποίημα ſumus, conditi per Chriſtum ad bona opera, vt in eis ambulemus. Eph. 2. Sic liberationem à peccato prius ponit, ac deinde ſeruitutem iuſticiæ adijcit, Rom. 6. Ratio autem euidentiſsima eſt, quia neceſſe eſt fontem prius exiſtere bonum, antequam ſalutares riuuli inde emanent.

Ergo iſta doctrina de neceſsitate bonorum operum hæc duo doctrinæ capita periculoſè miſcet.

## XIII.

*A proprietate bonorum operum.*

Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt, inquit Paulus. Sicut igitur neceſſe eſt ſolem exoriri, antequam dies illuceſcat, ita neceſſe eſt, fidem eſſe ante opera, eaq; tanquam radios ſuos emittere aut gignere.

Ergo hæc doctrina in articulo iuſtificationis de præſentia bonorum operum, lumen inducit ante ſolem, filiam ante matrem, fructum ante arborem.

Euoluantur autem iſta adhuc planius, Bona opera facit iuſtus, vt ſcriptura & Lutherus docent, & Auguſtinus rectè inquit, bona opera non præcedunt iuſtificandum (Nota) ſed ſequuntur iuſtificatum.

Bona opera abſque fide non poſſunt fieri, ita quidem, vt Deo placeant.

Bona opera ſunt indicia ſalutis, teſte Paulo.

Ergo bona noſtra opera non ſunt miſcenda articulo iuſtificationis, vt Lutherus grauiſsimè pronunciat.

## XIIII.

*A teſtimoniu Catechiſmi.*

Symbolum Apoſtolorum vbi de remiſsione peccatorum docet, tantum inquit: Credo remiſsionem peccatorum. Credo autem ibi nequaquam ſignificat neceſsitatem bonorum operum habere, ſed ſignificat, certo ſtatuere & confidere, ſeſe peccatorem indignum, habere remiſsionem omnium ſuorum peccatorum, ſine reſpectu, & ſine dignitate, merito ac præſentia ſuorum operum, tantum ex mera, immenſa & gratuita miſericordia, promiſſa in Euangelio propter Chriſtum.

Ergo hæc doctrina in ſcholis ſata & creſcens, de neceſſitate præſentiæ bonorum operum, ſine qua nemo iuſtificetur, eſt contra Catechiſmum Eccleſiæ Chriſti. Nam & reliquæ partes, quæ de remiſsione ſonant, cum ſymbolo concordant,

ut, Qui crediderit (audis de fide) & Baptiſatus fuerit, ſaluus erit. Item, Hic eſt ſanguis meus, pro vobis effuſus in remiſſionem peccatorum. Item, Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt. Hic nihil de illa doctrina noua audis. Sed inquis, vbi relinquis Decalogum, quæ etiam eſt pars Catechiſmi? Reſpondemus cum Luthero, ſub monte Moria apud ſeruos Abrahami. Nam habet lex, habent & bona opera, ſibi deſtinata loca, vbi non negliguntur.

## XV.

*A teſtimonio Pſalmorum germanicorum, quos canit Eccleſia Dei in Germania.*

Tota Eccleſia Chriſti, quæ eſt in Germania optime à viro Dei Luthero inſtituta, læta fide & voce hactenus cecinit.

So macht allein der Glaub Gerecht
Die Werck/die ſind des nechſten Knecht
Da bey wirn Glauben mercken.

His verbis diſcernuntur fides & opera. Iuſticiæ enim tribuitur fides, opera deſtinantur proximo.

Item.

Es iſt mit vnſerm thun verlorn
Verdienen doch eitel zorn.
Item / Meine gute Werck die golten nicht
Es war mit jn verdorben.

Si noſtra opera ſunt perdita, iramq; Dei commerentia: Item, Si non ualent, quomodo igitur tantopere neceſſitas vrgetur?

Item.

Ob bey vns iſt der Sünde viel
Bey Gott iſt viel mehr gnade.
Sein hand zuhelffen hatt kein ziel
Wie groſs auch ſey der ſchade.
Er iſt allein der gute Hirt
Der Jſrael erlöſen wirt
Aus ſeinen Sünden allen.

Hic tantum peccatum & gratia conferuntur, neq; dicitur

de neceſsitate præſentiæ noſtrorum operum, vt D. Collocu-
tores inculcant.

## XVI.

*A Teſtimonio Lutheri viri Dei.*

Toti Eccleſiæ Chriſti notum & indubitatum eſt, & eſſe debet in omnem vſq; æternitatem, Deum ex immenſa miſericordia Lutherum excitaſſe eumq; doctrina, fide, eloquentia præ multis alijs ornaſſe, ut Antichriſtum Romanum toti mundo oſtenderet, doctrinamq; ſalutarem uerbi diuini de remiſsione peccatorum, & ueris cultibus Dei à multiplicibus præſtigijs & corruptelis pontificijs repurgaret. Eum igitur merito audimus & ſequimur, quia conſtantiſsime incorruptam ueritatis ſententiam tum de alijs capitibus doctrinæ, tum de Iuſtificatione hominis coram Deo, uſq; ad uitæ obitum tradidit ac defendit, ita, ut ad Galatas ſcribat, diu noctuque ſuas cogitationes in eum articulum fluere atque refluere. Etſi autem in ſcripto noſtro tertio quædam eius dicta annotata ſunt, tamen hic etiam pauca adſcribemus, ut cognoſcant omnes pij, Lutherum ingenti Zelo iſtam doctrinam, de neceſsitate bonorum operum in articulo Iuſtificationis impugnaſſe, damnaſſe, atq; ex Eccleſia Chriſti propulſaſſe.

Ad Galat. cap. 2. fol. 47. Fides SINE & ANTE CHARITATEM iuſtificat.

Concedimus, docendum quoq; eſſe de bonis operibus & charitate, ſed ſuo tēpore & loco, quando ſcilicet quæſtio eſt de operibus, extra hunc capitalem articulum. Hic autem ſtatus cauſæ eſt, per quid iuſtificemur, & vitam æternam conſequamur? Hic reſpondemus cum Paulo, Sola fide in Chriſtum nos pronunciari iuſtos, non operibus legis aut charitate. Non quod opera & charitatem reijciamus, vt aduerſarij nos accuſant, Sed ex ſtatu præſentis cauſæ non ſinemus nos dimoueri, id quod Satan quærit.

Cum igitur iam verſamur in loco communi de iuſtificatione, reijcimus & damnamus opera. Is enim locus nequaquā admittit diſputationē de bonis operibus. ABSCINDIMVS igitur

tur in propoſito hoc ſimpliciter omnes leges & omnia opera legis.

Cap. 2. fol. 32. Veritas Euangelij eſt, quod iuſticia noſtra eſt ex ſola fide, ſine operibus legis. Falſitas ſeu deprauatio Euangelij eſt, quod fide iuſtificemur, ſed nō ſine operibus legis. Hac conditione annexa pſeudo apoſtoli prædicarunt Euangelium.

Cap. 2. fol. 32. Ea fides, quæ appræhendit Chriſtum filium Dei, & eo ornatur, non quæ includit charitatem, iuſtificat.

Ibidem. Nolumus enim cogi, aut conſcientias noſtras alligari ad illud opus, vt hoc vel aliud facientes, iuſti, omittentes vero damnati ſimus.

Cap. 2. fol. 41. Sanctus Petrus præbuit occaſionem gentibus ſic cogitandi. Fides ſola non iuſtificat, ſed ſimul requiruntur lex & opera, hocq́ Petrus oſtendit iſto ſuo exemplo, Ideo ad fidem in Chriſtum pariter neceſſaria eſt obſeruatio legis, ſi velis iuſtificari.

Fol. 45. fac. 1. Fide apprehenſus & in corde habitans Chriſtus, eſt iuſticia Chriſtiana, propter quam Deus nos reputat iuſtos & donat vitam æternam. Ibi certè nullum eſt opus legis, nulla dilectio.

Cap. 2. fol. 47. Hic prorſus nihil nos facere oportet, ſed tantum recipere theſaurum, qui eſt Chriſtus, in corde per fidem appræhenſus, vt maximè ſentiamus, nos eſſe plenos peccatis. Valde igitur Emphatica ſunt verba (vt ex fide Chriſti iuſtificemur, non ex operibus legis) non inania & ocioſa, vt Sophiſtæ putant, ideo etiam fortiter ea tranſiliunt.

Cap. 2. fol. 52. Non ſunt ergo trahenda bona opera in articulum iuſtificationis, vt Monachi fecerunt.

Cap. 2. fol. 54. fac. 1. Nam vt neq; lex, neque vllum opus, Sed ſolus Chriſtus nobis offertur. Ita nihil à nobis requiritur, niſi Fides.

Cap. 2. fol. 56. Ad præſentiam Chriſti, lex & opera non poſſunt non euaneſcere.

Ibidem

Ibidem fac.1. Paulus conatur nos prorſus abſtrahere ab inſpectione noſtri, legis & operum, & in ipſum Chriſtum & fidem tranſplantare, vt nihil planè ſpectemus in ratione iuſtificandi, quám gratiam, & eam longiſsimè ſeparamus á Lege & operibus, quæ procul hîc abeſſe debent.

Cap.3. fol. 103. fac.2. Ad iuſtificationem nulla lex ſimpliciter eſt neceſſaria. Ideò quando diſputandum eſt de iuſticia, vita & ſalute æterna, omnînó remouenda eſt ex oculis Lex, quaſi nunquam fuerit, aut futura ſit, ſed prorſus nihil ſit. In negocio enim iuſtificationis, nemo ſatis poteſt è conſpectu Legem remouere, & promiſsionem ſolam intueri.

Sic etiam docet, Articulos de iuſtificatione & bonis operibus diſtinctim tradi, vt:

In Argumento ad Galatas fol. 4. Iuſticiam operum nos docemus poſt doctrinam fidei.

Cap.2.fol.43.fac.1. Poſt iuſtificationem faciunt opera Legis Petrus, Paulus & omnes Chriſtiani, ſed per ea non iuſtificantur.

Cap.2.fol.52. Concludimus ergò cum Paulo, Sola fide in Chriſtum nos iuſtificari, ſine Lege & operibus. Poſtquam verò homo fide iuſtificatus eſt, & iam Chriſtum fide poſsidet, & nouit eum eſſe iuſticiam & vitam ſuam certè non erit ocioſus, ſed, vt bona arbor, proferet bonos fructus.

Cap.2.fol.57. fac.1. Opera ſunt facienda, non vt cauſa, ſed vt fructus iuſticiæ, iam iuſti facti debemus ea facere, non e contra &c.

Cap.3.fol.81.fac.1. Tantum ſeparandus eſt igitur Abraham fidelis ab operante, quantum diſtat cœlum à terra.

Cap.3.fol.83.fac.2. Fides primum perſonam facit, quæ poſtea facit opera.

Item Tomo 1. fol. 5. Etiam in philoſophia ita habet, quod ſine & ante omne opus bonum neceſſe eſt rationem & voluntatem bonam eſſe.

Nec fit recta ratio, aut voluntas bona ab opere, ſed opus fit à recta ratione & voluntate. Et artificis idæa non fit à domo vel fabrica, ſed fabrica fit ab idæa, quæ ſine & ante fabricam eſt in corde artificis.

Item Gene. 22. Affirmatiuam ſupra poſuimus, Quod ſola fide iuſti reputemur & pronunciemur, ea confirmatur ex hoc loco, vbi dicitur, quod gentes benedicent, ſe non in ſapientia, & iuſticia ſua, nec in Lege, ſed in benedictione ſeminis, hoc eſt, Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis à Deo ſapientia, iuſticia, ſanctificatio & redemptio 1. Cor. 1. Negatiua hæc eſt: Non ſola fides iuſtificat, ſed fides coniuncta operibus. At huic Propoſitioni callidam declarationem ſiue limitationem addunt. Licet exigamus opera tanquam neceſſaria ad ſalutem, inquiunt, tamen non docemus confidendum operibus. Eſt ſatis aſtutus diabolus, ſed nil agit, tamet ſi fucum imperitis & rationi faciat.

Item. Hæ inſulſæ cogitationes naſcuntur ex alta ignorantia rerum ſacrarum, qua confunduntur Lex & promiſſio, fides & opera cum longiſsimè inter ſe ſint diſtinguenda.

## XVII.

### *A teſtimonio Auguſtanæ Confeſsionis & Apologiæ.*

Neque Confeſsio Auguſtana illud dogma, de neceſsitate præſentiæ bonorum operum habet. Inquit enim, Item docent, quod homines non poſſunt iuſtificari coram Deo proprijs viribus, meritis aut OPERIBVS. Hic non tantum merita, ſed ipſa quoque opera in articulo iuſtificationis excluduntur. Artic. 4. Item, Sine fide NVLLO MODO (notentur verba) nullo inquit modo poteſt humana natura primi aut ſecundi præcepti opera facere, Artic. 20.

Et Apologia, in reſponſione ad Argumenta aduerſariorum, ſic loquitur: Nonne Euangelium pollicetur remiſſionem peccatorum & ſalutem, etiam his, qui NVLLA

PROR-

PRORSVS HABENT bona opera? Hic certè clariſsimis verbis excluditur neceſsitas præſentiæ bonorum operum.

Sed D. Collocutores aſſerunt neceſsitatem præſentiæ noſtrorum operum in articulo iuſtificationis, quod Confeſsio ait, nullo prorſus mo̅do fieri poſſe.

Item Apologia inquit, Falſum & hoc, & contumelioſum in Chriſtum eſt, quod non peccent homines facientes præcepta Dei ſine gratia. Sed D. Collocutores neceſsitatem bonorum operum noſtrorum in articulum iuſtificationis ante acceptam gratiam ſtatuunt. Quærant igitur ibidem, quàm grauiter refutentur, atq; obſeruent non tantum dignitatis, ſed operum quoq; in ea quidem parte excluſionem. Allegatur enim hoc Pauli dictum, Senſus carnis mors, & Legi Dei non eſt ſubiectus, Rom. 8. & additur: Si ſenſus carnis eſt inimicitia aduerſus Deum, certè CARO non diligit Deum. Si non poteſt Legi Dei ſubijci, non poteſt Deum diligere. Si ſenſus carnis eſt inimicitia aduerſus Deum, peccat caro, etiam cum externa ciuilia opera facimus. Si non poteſt ſubijci Legi Dei, certè peccat, etiamſi egregia facta & digna laude iuxta humanum iudicium habet.

Item, Sæpius Apologia inquit, Dilectio ſequitur, & eſt effectus ſequens; Item, Poſtq; fide iuſtificati ſumus, incipimus Deum timere &c. Hæc non poſſunt fieri, niſi poſtq; fide iuſtificati ſumus. Et fides præcedit, dilectio ſequitur. Item, Virtutes ſequi oportet &c.

Ergò Confeſsio & Apologia Auguſtana cum Luthero ignorant iſtam doctrinam de neceſsitate bonorum operum in articulo ſalutis noſtræ coram Deo. Et hinc etiam de contumelioſis verbis iudicium fiat, quod audent affirmare, eos Auguſtanam Confeſsionem non intelligere, qui aſſeuerant, ipſa etiam noſtra in hoc Articulo

excludi. Inſuper licet ex Luthero multa teſtimonia adſigna uerimus; tamen dicant, neq; hunc Auguſtanam Confeſſionem & Apologiam intellexiſſe.

## XVIII.

*A ſuffragio Papiſtarum.*

Pontificij etiam ſic docent: neceſsitatem p̃ſentię bonorũ operum in articulo iuſtificationis nõ excludi, etiamſi meritũ operũ excludatur. In libris de orthodoxa fide. Sic n. Andradius ſcribit: In cõuerſione, ſeu reconciliatione hominis, non tantũ adeſt fides, nõ ſola remiſsio peccatorum, vel ſola imputatio iuſticiæ Chriſti, verum etiam contritio, renouatio, ſpes, charitas &c. Sic diſertè 6. ſeſsione Concilij Tridentini excluditur meritum. Gratis, inquiunt, iuſtificari ideò dicimur, quia nihil eorum, quę iuſtificationem præcedunt, ſiue fides ſiue opera ipſam iuſtificationis gratiam promerentur. Si enim gratia eſt, iam non eſt ex operibus &c. Conſtat autem nihilominus ipſos includere opera.

Lutherum etiam hic audiamus in ſcripto ad Francofordenſes Tom. 6. germa: fol: 105. Vnſere Papiſten/ nach dem ſie gemercket/ das jr grewlicher Grewel iſt zu helle an tag komen/ da ſie den Heiland Chriſtũ vnd ſeinen Glauben/ rein verdampt/ vnd auff eigen Wercke zu bawen/ geleret/ vnd faſt geſchrien haben / ziehen ſie nu die Pfeiffe ein / vnd ergreiffen auch das Wort ( Glauben ) vnd predigen vom Glauben vnd guten Wercken. Aber heimlich bleiben ſie bey jhrem alten Grewel / vnter dem Wort ( Glauben ) Denn ſie ſprechen / Es iſt war / Man mus durch Glauben gerecht werden / ſo fern die Wercke dabey ſein. Item / In der Kirchenpoſtill am Himelfarts tage: Das Wort / Wer da gleubet / mus man recht anſehen / vnd verſtehen / das wir es nicht laſſen verkeren durch angeſchmierte Gloſſen vnd zuſatz / damit die Papiſten ſolchen herrlichen gewaltigen Spruch verdunckeln vnd zu nicht machen / ſo ſie jren Geiffer dran hangen / vnd ſagen / Man müſſe

neben dem wort Glauben/auch gute Werck verſtehen/ das es alſo heiſſe/ Wer da gleubet vnd gute werck thut/der wird ſelig. Das ſind die hochgelarten meiſter/ ſo Chriſtum zur ſchule füren/vnd jm die zunge ſcherffen/ wie er reden ſol. Geiffern aus jrer blindheit darzu/ was ſie wollen/ vnd wiſſen doch nicht/ was vnd wo von ſie reden/ in dieſen hohen Sachen. Item 6. Tomo Jenenſi fol.43. Es ſind alle zeit gar viel geweſen/ ſo wol als jtzund/ die vom glauben wiſſen viel zuſagen/vnd wollen nicht allein des geſetzes/Sondern auch des Euangelij meiſter ſein/vnd ſagen auch wie wir: Der glaub thuts wol/Aber doch das Geſetz vnd Werck müſſen auch dazu komen/ſonſt gelte der Glaub nichts/vnd mengen ſo durch einander vnſer leben vnd thun vnd Chriſtum. Das heiſt nicht rein vnd lauter den Glauben geleret/ſondern den Glauben geferbet/ geſchmitzt vnd gefelſcht/ das er nicht glaub iſt/ ſondern ein falſcher ſchein vnd farbe des glaubens. Item/ Auffs vermeinte Keiſerliche Edict: Weil ich ſehe/das dieſen Heubtartikel der Teufel jmer mus meiſtern durch ſeine ſewlerer/ vnd mit nichten ruhen noch auffhören kan. So ſage ich D. Martin Luther/ Vnſers HErrn Jheſu Chriſti vnwirdiger Euãgeliſt/Das dieſen Artikel/Der glaube allein on alle Werck macht Gerecht für Gott/ſol laſſen ſtehen vnd bleiben/ Der Römiſche Keiſer/ der Türckiſche Keiſer/ Der Tarter Keyſer/ Der Perſer Keyſer/der Bapſt/ alle Cardinal/Biſchoffe/ Mönche/Nonnen/ Könige/ Fürſten/Herren/ alle Welt/ſampt allen Teufeln/ vnd ſollen das helliſche Fewr darzu haben auff jren Kopff/vnd keinen danck darzu/Das ſey mein D. Luthers ein ſpruch vom heiligen Geiſt/ vnd das rechte Euangelium.

Lutherus in 2. Cap. ad Gal. Las dichs nicht anfechten/ wie es die Sophiſten felſchlich gloſsiren/ das ſie ſagen/ Als denn macht der glaube Gerecht vnd ſelig/ Wenn die liebe vnd gute Werck darzu komen. Solche gloſſe nennet Lutherus peſtilentē gloſſam, damit die Sophiſten die ſprüche Pauli verterben vnd verkeren. Item/ Gal. 2. fol. 47. Denn wenn wir in dem Loco communi oder Lere ſein/ Nemlich/ von der Recht-

fertigung/ſo verwerffen vnd verdammen wir die Werck / denn der locus leſt in keinen wege zu die diſputatio von guten wercken/Derhalben ſchneiden wir(in hoc propoſito)in dem handel ſimplicitee alle Geſetz vnd alle Werck des Erſetzes abe/Darumb iſt die frage/was Chriſtus ſey/ was für wolthaten er vns erworben / vnd zu wegen gebracht hat / Chriſtus aber iſt ein HErr des Lebens des todes / Mittler vnd Heiland der Sünden/Erlöſer derer / ſo vnter dem Geſetz ſind. Item / Das lamb Gottes das der gantzen Welt ſünde tregt. Dieſe wolthaten Chriſti ergreifft der einige glaube / darumb macht der einige glaube/der ſolche wolthat Chriſti ergreifft / Gerecht/da dürffen wir nichts dazu thun/ſondern allein den ſchatz vnd Breutgam mit ſeinen wolthaten ergreiffen vnd annemen/in jm ſind wir durch den Glauben/vnd er in vns Da ſol der Breutgam allein in der Kamer mit der Braut ſein / dazu gehöret kein geſinde. Wenn er aber die thür auffthut vnd heraus gehet/da ſollen Knechte vnd Megde zulauffen vnd dienen etc. Da ſollen die Werck angehen/vnd die liebe ſol ſich laſſen ſehen/ die dem Glauben folget/als eine danckbarkeit. In der auslegung der Epiſtel Tit 3. am Chriſtag in der Kirchenpoſtill. Wer die Seligkeit nit aus lauter gnaden enpfehet/für allen guten Wercken/der wird ſie freilich ſonſt niemehr entpfangen. Item/ bald hernach / Die Werck machen vns nicht rein/from / noch ſelig/Sondern wir zuuorn rein/from vnd ſelig thun die Werck fein dahin/Gott zu zu ehren/vnd dem nechſten zu gut.

Poſtremo quod pontificij ſimiliter excludũt dignitatem operum, Vnicum tantum Thomæ de Aquino dictum citabimus, qui inquit, Ratio præſumpta eſt,quod propter merita noſtra ſumus ſaluati,quod excludit cum dicit,Non ex operibus,ad Tit.cap.3.Lect.1.

Ergo papiſticæ doctrinę affinis eſt illa aſſertio,de neceſſitate operũ in articulo Iuſtificationis, ita quidẽ,vt nõ opera ipſa,ſed meritũ ſaltem excludatur.Nec dubium eſt,quin ea doctrina ſtabilita,nerui doctrinæ papiſticæ de merito congrui ſeu præparatione vltro conſequantur,neq; id vlla

decla-

declaratio poterit præcauere. Sic igitur paulatim ad papatum reditur.

## XIX.

*A damnis, quæ iſta doctrina tempore Interim attulit.*

Nota res eſt, & in Actis Synodicis luculenter narrata, q̃d in gratiam Interimiſticarum conciliationum, ſic cœperint loqui Doctores nonnulli, in articulo ac negocio Iuſtificationis coram Deo, Neceſsitatem præſentiæ bonorum operum non excludi. Sic enim ſonabant verba: Oportet dilectionem, & alias virtutes in nobis eſſe, & tamen prælucere his virtutibus in corde neceſſe eſt hanc fidem & hanc fiduciam, quod cum noſtrę virtutes ſint prorſus imbecilles, Deus ex mera miſericordia propter Mediatorem nobis velit eſſe ꝓpicius &c. S. 3. T. 4. in Actis Synod. fol. 109. Deutſch.

Hoc ipſum dogma tum ipſo præſenti damno Eccleſiam Chriſti afficiebat, vt propemodum vox Sola, ex hac ipſa ſententia, Sola fide iuſtificamur, amitteretur. Nam ibi ſcribebatur, Non pugnamus de particula Sola.

Deinde gignebat ea ceſsio & iſtam locutionem, PRAECIPVE nos eſſe iuſtos fide.

Hoc damnum non eſt exiguum, id quod ſuo loco, Deo dante, fuſius indicaturi ſumus, ſi eiuſmodi errores, quod quidem ſperamus non futurum eſſe, aliqui volent defendere. In præſentia autem nos cogit iſta attingere D. Collocutorum dogma, quod contra noſtram præmonitionem, ne noua materia litis ſereretur, in medium proferre voluerunt.

## XX.

*A falſis dogmatibus, quæ ex hac locutione facilè vel naſcentur vel palliabuntur.*

Stante hac doctrina, quod neceſsitas preſentię bonorum operum noſtrorum in articulo Iuſtificationis non excludatur

 datur

datur, ita quidem, vt ſine ea præſentia nemo iuſtificetur coram Deo, tum pontificij poterunt ſuum iſtud dogma de congruo & condigno & de fide formata charitate tueri, præſertim cum hodiè pontificij multo ſubtilius de his rebus loqui ſoleant, quàm olim. Item, Regnabunt in Eccleſia Chriſti illa ſuperba dogmata, Impoſsibile eſſe, ſine bonis operibus ſaluari, & Neminem vnquam ſine bonis operibus ſaluatum eſſe. Nam iſtæ propoſitiones, cum his verbis, Non excludi ex articulo Iuſtificationis neceſsitatem præſentiæ bonorum noſtrorum operum, adeò, vt ſine illorum præſentia nemo iuſtificetur, prorſus ſunt æquipollentes.

Sic igitur ſcientes ac volentes lucem Euangelicæ veritatis, & ſummam cordium conſolationem, per iſtas ſcholaſticas voces amittemus, & publicè, vti papiſtæ palàm gloriantur, ad ipſos ſenſim ac pedetentim accedemus, nec ſatis erit, quod meritum aut fiduciam nos excludere clamitabimus.

Adſcribemus autem commonefactionem Lutheri, patris ac præceptoris noſtri chariſsimi, qui ſic inquit in præfatione in Apocalypſin: Doctrina de operum Iuſticia, fato quodam videtur fuiſſe omnium prima, quæ doctrinæ Euangelij repugnaret, futura fortaſsis vltima quoq;, præterquam quod ſubinde patronos nouos, ac NOMINA alia ſortitur. Hæc Lutherus. Id vero omnium temporum hiſtoria probat. Itaq; ſemper Eccleſiæ Dei plurimum eſt periculi ab illis, qui in articulum Iuſtificationis opera noſtra conantur immiſcere. Nam quo homines ingenioſiores & doctiores, eo ſubtilius & plauſibilius, hoc eſt, maiori fuco noſtra opera intrudunt atq; ornant. Omni igitur attentione cauendum eſt, ne ſub pulchra aliqua ſpecie ſumma iſta doctrina nobis deprauetur.

## XXI.

*Ab antilogijs D. Collocutorum.*

Neq;

Neq; illud diſsimulandum eſt, D.Collocutores ipſosmet ſibi nō ſatis conſtare. Dant enim interdum, Sine Lege & omnibus Legis operibus nos iuſtificari. Mox autem rurſum idipſum auferunt, quod dederunt, nempe dum pugnant, Non tamen excludi NECESSITATEM præſentiæ noſtrorum operum. Inſuper extrudunt ornatum bonorum operum ex foro iuſtificationis, opera verò ipſa viciſsim intrudunt.

Mira etiam eſt ratio illius neceſsitatis, pro qua tantas pugnas ſuſcipiunt D.Collocutores. Nam à nobis interrogati, ſintne bona illa opera noſtra cauſa efficiens, vel materialis, vel formalis iuſticiæ noſtræ coram Deo, reſpondent, Nullam iſtarum cauſarum eſſe, imò ne medium quidem, vt olim quidam putarunt. Nihilominus inſtant in eo articulo & vrgent neceſsitatem præſentiæ noſtrorum operum eſſe tantam, vt iuſtificatio noſtra coram Deo, ſine ea præſentia non contingat. Iam attendant pij auditores, Neceſsitatem eſſe, & quidem tam magnam eſſe, & tamen non referri debere ad vllam ex iſtis cauſis, id verò an non eſt ſecum, imò cum ipſo Deo pugnare, qui ſic ordinem cauſarum prudenter conſtituit, vt ſi neceſsitas alicuius rei ponitur, neceſſe ſit, in aliquam harum cauſarum incurrere, id quod omnes ratione præditos fateri neceſſe eſt.

Supereſt, vt de Argumentis quibuſdam D.Collocutorum aliquid commonefaciamus, quantum quidem in eo prolixo ſcripto, depræhendere & aſſequi potuimus.

Illud autem quàm ſæpiſsimè & omnium verboſiſsimè inculcatur. In conuerſione primus gradus eſt contritio, quæ eſt cognoſcere peccata ſua, terreri conſpectu iræ Dei & pœnarum commeritarum, humiliare ſe coram Deo, habere bonum propoſitum. Ideò neceſsitas pręſentiæ in articulo iuſtificationis adſtruenda eſt. Argumentum in ſcholis tali modo formaretur, noſtro quidem iudicio.

Contritio in conuerſione neceſſariò antecedit iuſtificationem.

Contritio eſt bonum opus.

Ergò bona opera noſtra ſaltem neceſsitate præſentiæ in iuſtificatione non excluduntur.

Sed nos breuiter & dilucidè reſpondemus ad Maiorem, Primum afferendum erat argumentum de articulo iuſtificationis, Sed D. Collocutores delabuntur ad conuerſionem, & quidem ad contritionem. Non autem ignota eſt Dei beneficio doctrina de conuerſione, quæ complectitur contritionem, fidem, & nouam obedientiam. In præſentia verò Collatio verſatur circa alteram conuerſionis partem, nempe circa fidem potiſsimum, ibiq́ illa neceſsitas operum probanda euidenter, neq́ ſemper exiliendum erat extra metas articuli de iuſtificatione. Nam ſagittæ, vt vulgò dicitur, ad ſcopum dirigendæ erant.

Præterea notum eſt, in conuerſione cuilibet parti ſuam doctrinam dextrè applicandam eſſe. Tam enim lex, quam Euangelium ad conuerſionis doctrinam pertinent, quę tamen confundenda non ſunt. Lex quidem ad contritionem pertinet, Rom. 3. Sed Euangelium ad ſecundam partem conuerſionis, nempe ad fidem referenda eſt.

Deinde, q́ ad Minorem, primum non ſatis dicitur de contritione, quod ſit bonum opus. Nam addendum eſt, cuiuſnam ſit opus illud, nempe Dei in nobis conterentis ſuo malleo duras petras, & humiliantis altos montes & cedros Libani, ſeu eſt bonum opus Legis in homine, quod ad cognitionem ſordium ſuarum, & condemnationis commeritæ ducitur, Rom. 3.4.7.

Lutherus in diſputatione de veſte nuptiali. Contritio, ſi rectè definire volumus, non eſt opus noſtrum. Eſt potius paſsio noſtra, qua conterimur & concutimur. Nam nō poſſumus nos conterere, vt Monachi docebant. Non poſſumus accerſere aut facere nobis contritionem, vbi & quando volumus. Deus ipſe conterit nos, & concutit corda. Conterente Deo conterimur, & Deus erigit per fidem, vt perſiſtat illud,

lud, mortificat & viuificat, deducit ad inferos, & reducit. Nos paſsiui tantum ſumus, Nos nihil agimus, ſed patimur. Ipſe Deus nos conterit, non ipſi nos, ſed efficit, vt clamemus, ô miſer ego quid faciã? quò nunc me vertam? ad quẽ confugiam? Hei mihi actum eſt, mori cupio. Hinc tandem accedit fides (quæ eſt donum Dei) quæ arripit verbum de Chriſto, quod gratis & indignos velit iuſtificare & ſaluare. Illa ſola fides iuſtificat, opera nihil faciunt ad iuſtificationẽ, neq; quicq; operum præter meram paſsionem præcedit iuſtificationem, Si quid præcedit, tum ſit, vt dixi, paſsio noſtra, non opera noſtra, quæ nos fecimus.

Proprietates autem contritionis ſunt, hominem vel pertinacem vel hypocritam, exuere & expoliare ab omnibus ſuis bonis operibus, eumq; replere innumerabilibus peccatis, hoc eſt, cognitione peccatorum, concutere eum timore, tremore, horrore, teſte Paulo Rom. 7. Cum veniſſet mandatum (id eſt Lex) peccatum reuixit. Item, vt fiat ſupra modum peccans peccatum per mandatum. Eſt igitur contritionis officium, prorſus in iudicio Dei euacuare hominẽ ab omnibus operibus bonis, & conuincere, eum nihil, niſi peccatum eſſe, vt Dauid de ſe profitetur.

Altera autem proprietas contritionis eſt, mortificare hominem, teſte iterum Paulo, qui inquit, Inuentum eſt mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem, Rom. 7.

Manifeſtum igitur eſt, Legem ad Contritionem pertinere. Contritionem autem nos priuare omnibus operibus bonis coram Deo in negocio ſalutis & peccatis atq; maledictione nos replere. Item, Nos non modo vulnerare, ſed mortificare etiam, ſicut modo indicauimus, 2. Corinth. 3.

Vbi igitur nunc eſt neceſsitas illa præſentiæ bonorum Operum ex Contritione, prima pœnitentiæ parte?

Mirandum ſanè Dei iudicium hîc licet cognoſcere. D. Colloquutores connituntur probare neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in articulo iuſtificationis ex prima parte conuerſionis, in qua tamen homo coram Deo in ipſa ſalutis controuerſia, omnibus bonis operibus exuitur, ac relinquitur nudus, fœdus, impurus, fœtidus peccator; imò vbi morti traditur. Sic ſcilicet decet impingere, quando errores pinguntur.

Sed an contritionem ipſam repudiamus? minimè. Imò hoc Dei beneficium ſeu opus, quo ſuperbos humiliat, potentes deponit, nos vulnerat & mortificat, eſt nobis maximè neceſſarium. Nam in ſecunda parte pœnitentiæ ſeu articulo iuſtificationis, ibi tantum in vrceolos vacuos funditur plenitudo gratiæ, ibi tantum, quos vulnerauit, ſanat, quos mortificauit voce Legis, viuificat iterum voce Euangelij, ſicut ſuauiſsimè Chriſtus inquit: Pauperes Euangelizantur. Aegroti opus habent medico. Non veni a dvocãdum iuſtos, ſed peccatores ad pœnitẽtiam. Iam ſi neceſsitas præſentię noſtrorum bonorum operum in articulo iuſtificationis non excluditur, q̃modo prorſus inopes & peccatores dici poſſumus? Inde eſt, quod Paulus aſſeuerat, Legem eſſe pædagogum in Chriſtum, quia dum nos expoliat noſtris bonis operibus, & vulnera mortis infligit, oſtendit, noſmet pręſentiam bonorum operum habere non poſſe. Itaq; Chriſti beneficio indigemus, qui remittit peccata. Si enim neceſsitas præſentiæ bonorum operum ibi eſſet neceſſaria, tum certè ineptè diceretur, eum noſtra bona opera remittere. Nam peccata noſtra, & remiſsio Chriſti ſunt correlatiua.

Inſuper hactenus nouam obedientiam in tertiam conuerſionis partem ſeu eius fructum collocarunt ſincerarum Eccleſiarum Doctores. Eſt igitur confuſio doctrinæ de pœnitentia, Bona opera noſtra primum in contritionem, deinde eadem in fidem ſeu Articulum

fidei

fidei & Iuſtificationis coram Deo & tandem etiam in nouam obedientiam reponere.

Addimus & iſtud, Diſtingui ſolet inter pœnitentiam Iudæ & Petri, Ita quidem, vt contritio tantum ea dicatur bona & ſalutaris, Cui accedit fides, innitens gratuitæ & immeritæ miſericordiæ Dei, promiſsæ propter Chriſtum.

Quod ad bonum propoſitum attinet, ſaltem audiant D. Lutherum noſtri Collocutores, qui ſic inquit: Pœnitentiæ prior pars, ſcilicet dolor, eſt ex lege tantum. Altera pars ſcilicet propoſitum bonum, non poteſt ex lege eſſe. Item, Addenda eſt legi promiſsio ſeu Euangelium, quę conſcientiam territam pacet & erigat, vt bonum proponat. Tom. 1. fol. 554. Hunc igitur Eccleſiæ Dei Doctorem ſperamus D. Collocutoribus ſatisfacturum eſſe.

Itaq; concluſio huius argumenti, in vero examine iuxta verbum Dei, non conſiſtit.

SECVNdum argumentum fucoſum & plauſibile eſt. Impoſsibile eſt, quenq; coram Deo Iuſtificari, qui in peccatis contra conſcientiam perſeuerat, vt Adulter dum retinet alterius coniugem, non recipitur in gratiam. &c.

Reſpondemus, Omninò veriſsimum eſt, Iuſtificandum prius lege diuina proſternendum, vt peccata & iram Dei conſpiciat, mortemq; ſentiat. Sed ex verbo Dei oſtendimus, eam contritionem eſſe opus Dei in nobis, exuentis nos ab operibus, & mortificantis. Itaq; adulter non adfert ſua bona opera ad Deum, ſed impuritatem & damnationem ſuam.

Deinde verum eſt, à poſteriori cognoſci veram conuerſionem, & ipſam etiam Iuſtificationem, quando homines vident opera bona, Matth. 5.

Tertio coſideretur loquendi forma in verbo Dei vſurpata, quod bona opera nuſquam in articulum Iuſtificationis vllo modo inſerit. Iuſtificatis autem ſacra ſcriptura de inchoanda noua obedientia concionatur.

Inſuper D. Collocutores, inquiunt illam ſuam neceſſitatem præſentiæ bonorum operum in articulo ſalutis eſſe tanquam VVLNVS, qua quidem in voce mirum eſt paradoxon. Quid enim mirabilius contendere eſſe vulnus, & tamen eſſe opera noſtra? Atqui vulnus non eſt actio, ſed paſsio. Accipimus autem illud libenter, Legem Dei nobis vulnus altum & mortiferum, nempe maledictionem, ob peccata noſtra infligere, & nos hoc vulnere ibi coram Deo conſiſtere. Sed illud dogma & mirabilem illam definitionem repudiamus, vulnera noſtra eſſe opera noſtra, quæ neceſsitate præſentię ſint neceſsaria. Sed forte dicent, ſe non ſic vſurpare vulneris appellationem? Adferant igitur applicationes concinniores. Quando enim falſa dogmata propugnant homines, non poſsunt non multis modis impingere, id quod videmus D. Collocutoribus vſu venire, ac dolemus id fieri contra placidas & modeſtas noſtras præmonitiones.

Tertium argumentum eſt de Abrahamo, quod is licet multa habuerit bona opera, tamen coram Deo, nullo eorum merito, dignitate, vel gloriatione nixus ſit, & ſic aiunt oportere accipi dictum, Ei autem qui non operatur, hoc eſt, qui licet habeat opera præſentia, is tamen ſine omni reſpectu operum Iuſticiæ imputationem ex miſericordia accipiat. Præterea hoc in loco taxantur ſatis ſeuerè tanquam corruptores eius ſententiæ, qui ſentiunt, etiam opera ipſa in eo dicto excludi.

Reſpondemus. Primum luculentis verbis Paulus Iuſticiam Abrahæ coram hominibus & coram Deo diſcernit. Apud homines quidem inquit Abrahamum habere opera & gloriationem, ſed addit, non apud Deum.

Deinde malè & imperfectè citant Pauli dictum. Omittunt enim, qud in eo ipſo dicto extat, nempè vocabulum illud Emphaticiſsimum τὸν ἀσεβῆ IMPIVM. Sic enim non operantem definit Apoſtolus, quod ſit impius. Iam vero impius non tantum bona non operatur, ſed etiam

mala

mala facit. Talem igitur conſtituit in eum locum, qui ſit impius, ac nihil operetur, ſed mera imputatione abſoluatur ac iuſtificetur. Habebat Daniel quoque bona opera. Sed cum de remiſsione peccatorum cum Deo agit, inquit diſerte: Nobis confuſio faciei. Ignominiam igitur ante Deum habere, non eſt opera ibi debere eſſe præſentia. Aut ſi noſtra illa opera, quæ ſunt neceſsitate præſentię neceſſaria, ſunt ignominia noſtra coram Deo, cur non ſic loquuntur Domini Collocutores, vt Daniel, noſtram ignominiam adferimus ad Deum, vel vt Paulus ait, noſtra ſtercora, vel vt oratio Dominica eos inſtruit, noſtra debita, ὀφειλήματα καὶ παραπτώματα, Seu vt Eſaias vocat, pannum menſtruatum. Sic enim formam ſanorum verborum in ſacris libris expreſſam retineremus.

Rogamus igitur D. Collocutores, ne pergant lucidiſsima ſcripturæ dicta inconuenientibus gloſsis ad ſuas illas nouas ſubtilitates detorquere. Intereſt enim Reipublicæ Chriſtianæ, ne id fiat.

Quartum argumentum eſt exibilatio dicti & ſententiæ Chriſti de arbore & fructibus, quaſi ibi non ſit prius & poſterius fingendũ, longeque aliam eſſe ſententiam Chriſti, nempe de ordine naturæ, cum ſemper fidei ſint coniuncta bona opera.

Reſpondemus. Si papiſtæ ſic loquerentur, nos ſanè facilius contemneremus, ſed quod illi, qui in Cathedra Lutheri, ſanctæ recordationis ſedent, tam propè ad papiſtas accedant, in eiuſmodi interpretationibus, non poſsumus non dolere, & monere, ne ſic pergant Domini Collocutores papiſtica dogmata ornare. Audiant autem Lutherum, ſuum in eo loco anteceſſorem, & noſtrum chariſſimum & colendiſsimum Præceptorem. Itaque inquit Gala. 3. fol. 83. poſita arbore, hoc eſt perſona ſeu factore, qui fit per fidem in Chriſtum, ſequuntur opera. Oportet enim FACTOREM eſſe ante facta, nõ facta ante factorẽ. Itẽ fo. 84.

Veri factores legis ſunt, qui per fidem bona arbor ſunt ANTE FRVCTVM ET FACTORES ANTE opera. Et in præfatione eiusdem commentarij & ſæpè aliàs diſertè inquit, Oportere nos prius iuſtificari, & poſteà bona opera facere.

Neq; vero eum pro hæretico damnandum eſſe cenſemus, qui ſimplici corde affirmaret, Fidem ſuo tempore fructus proferre, Quia ſic Dauid, ſeu potius ipſe Spiritus Sanctus loquitur Pſalmo 1. Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit TEMPORE SVO. Non enim ſemper orat fides, non ſemper præbet Eleemoſinas, non ſemper docet, licet in corde viua fides præſens ſit, & quælibet pro neceſsitate agat, nec ſit ocioſa.

QVINtum argumentum eſt, Impugnatio iſtius doctrinæ de neceſsitate præſentiæ noſtrorum operum, efficit homines ſecuros, impœnitentes, deteriores &c.

Reſpondemus. Eiuſmodi verba papiſtæ perpetuo obiecerunt Luthero & nobis adhuc hodie. D. Maior etiam hoc argumento ſua dogmata propinabat. Sed eſt iniqua accuſatio, quam Paulus Rom. 3. & 6. cap. grauiſsimè refutat, Et Lutherus quoq; plurimis ſcriptis retundit. Imò ſicut materia deſperationis ita etiam hypocriſeos & ſecuritatis eſt fugienda. Diſertè & palàm fatemur, Legem conterere & mortificare hominem, ſed Euangelium eum abſoluere à peccatis & reddere ipſi vitam per Chriſtum. Deinde fatemur, omnem Hypocriſin, quacũq; ratione humana opera in articulum Iuſtificationis ſuæ immiſcenti, Deo inuiſam eſſe. Tertio aſſeueramus iniuſtum eſſe, falſa dogmata eiuſmodi prauis & falſis obiectionibus ornare. Malum enim non eſt dicendum bonum, nec è contra, Eſa. 5.

Eluſionem deniq; de bono legis, quam tamen quaſi gyris quibusdam abſorbent, ipſis relinquimus, cum in præſentia nobis ſatis ſit, nos ad præcipuam rem mediocriter Dei gratia reſpondiſſe.

Sunt

Sunt & alia multa, quæ periculoſè in ſcripto D. Collocutorum dicuntur, & ſi recta ratione excuterentur, neceſſariam admonitionem requirerent. Sed quia in Antitheſibus & Hypotheſibus fortè eædem materiæ recurrent, in præſentia tranſibimus, ſuo loco noſtram de iis, ſi recurrerint, ſententiam expoſituri.

Hæc igitur ſumma neceſsitate á D. Collocutoribus compulſi atq; prouocati, vt veritatem palàm & manifeſtè profiteamur, paulò copioſius & neruoſius nobis proponenda fuêre, de quibus optamus, omnes timentes Deum in vniuerſa Eccleſia Chriſti, ſine omni proſopolepſia iudicare, tum ex verbo Dei perſpicuo, tum ex ſcriptis Lutheri, tum etiam ex ſua agonizante conſcientia. Optamus enim cœleſtem veritatem hac in parte manere Eccleſiæ Chriſti incontaminatam atq; inconcuſſam.

Non ignoramus autem, & alios quoſdam Eccleſiæ veræ Doctores præſentiæ operum feciſſe interdum mentionem. Sed aliud eſt in diſputationibus, facta admonitione ex fundamentis verbi diuini, ea quæ malè & periculoſè dicuntur, magis in alicuius hominis, quàm in Dei honorem & gloriam velle pertinaciter tueri, & aliud per imprudentiam aliquid effundere.

## DE III. PARTE.

Verba contumelioſa, quibus paſsim nos denigrant D. Collocutores, iterum à nobis excutimus, & iniuriam nobis fieri, iure querimur.

Deinde cum voluerint nos de præcipua ſententia ſui ſcripti diſſerere, confidimus; nos id non ſolum verbis dilucidis, ſed argumentis quoq; ſolidis & tali modo, vt conſpici poſsint, egiſſe, & iudicium, quod à nobis flagitant, nequaquam occultaſſe. Rogamus autem, vt non tam ex vilitate perſonarum noſtrarum, quàm ex rerum pondere noſtram commonefactionem æſtiment, prolixitatem quoque boni-

conſulant, cui quidem ipſi cauſam præbuerunt.

Tertiò, quod ipſorum ſcripta nobis prælecta & exhibita, vt ipſi quidem ſcribunt, conſonent per omnia verbo Dei, Auguſtanæ Confeſsioni & Apologiæ, & ſcriptis Lutheri, id tum Auditores tum Lectores, ex mutuis noſtris Collationibus perſpicient.

Nam in Theſibus D. Collocutorum manifeſtus lapſus eſt in Germanico ſcripto, Conſolationem in cordibus piorum, eſſe ipſum Spiritum ſanctum. Humanum autem eſt labi. Non igitur debebant iſtum Errorem palliare, Sed potius fateri, inconſideratè iſta poſita eſſe.

Deinde monuimus, illud dictum 2. Corinth. 5. Superindui cupientes, non ſatis dextrè, ad neceſsitatem bonorum operum torqueri.

Tertiò monuimus, effectus Iuſtificationis, & ipſam Iuſtificationem, vt ſunt pax cum Deo, & ſimilia, non eſſe confundenda, ſed prudenter diſcernenda. Et alia plura, quæ in noſtris admonitionibus comprahenſa ſunt, nec poſſunt ſingula in iſta concluſione repeti.

Monuimus iam quoq;, periculoſam eſſe illam locutionem, Nos continua iuſticia iuſtos eſſe, ſeu iuſtificationem noſtram eſſe continuam.

Item monuimus, hoc dogma, de neceſsitate & præſentia bonorum operum in Articulo Iuſtificationis, ita, vt nemo ſine eorum præſentia iuſtificetur, non conuenire cum Verbo Dei, cum Auguſtana Confeſsione & Lutheri ſcriptis, & conſcientijs laqueum nectere, & ipſos etiam D. Collocutores implicare atque inuoluere, vt multa proferant, tum ipſis, tum in primis Eccleſia Dei indigna, id quod ex animo dolemus.

Non autem pugnamus de ſignificatione verborum, Iuſti-

Iuſtificamur, Gratia, Fides, de voce Correlatiuè, neque excludimus ex Iuſtificatione gratuitam acceptationem Dei, & gratioſam illam reconciliationem cum Deo, ſicut D. Collocutores nobis inuidiam conflare conati ſunt, id quod non tantum ex hoc Colloquio, ſed etiam ex libris noſtris qualibuscunque publicè editis Eccleſiæ Dei notum eſt.

Gratias etiam Deo agimus, quod in Theſibus noſtris D. Collocutores nihil, quod quidem ex verbo Dei repræhendi poſſet, inuenerunt. Tantum verò per Quæſtiones non neceſſarias (quia earum ſolutionem ex libris noſtris facilè inueniſſent) nos circumduxerunt ac præhenſarunt quædam ex ſuſpicionibus, atque hac ratione nobis, tum purgandi, tum contra nonnulla armis Verbi Dei pugnandi neceſsitatem attulerint. Imò nec in præſentia tam prolixè reſponſuri fuiſſemus, niſi in Epilogo ſuo, ſemel atque iterum tum reſpondendi, tum iudicandi partes nobis impoſuiſſent.

Tandem igitur iam tandem lætamur, quod iſti Collationi de Theſi finis ſtatutus atque impoſitus ſit ab Illuſtriſsimo Principe noſtro, & D. Conſiliarijs Electoris, & gaudemus nunc ad Collationem de Antitheſibus & Hypotheſibus nos Deo duce accedere.

Petimus igitur primum, vt Domini Collocutores, ſicuti promiſerunt, timorem Domini, vti ſperamus, adferant, candidè ſententias iuxta normam, ſine vlla proſopolepſia, exponant, idem nos pollicemur, Deo iuuante.

Deinde petimus, vt deinceps à digreſsionibus, & duris verbis ac prægrauationibus abſtineant, & res cum ſuis rationibus breuiter adſignent, nos viciſsim breuitati Deo dante ſtudebimus.

Et ſic Deus veritati, quam ſeriò ſtudio inquirimus &

profitemur, aderit, eamq́; vt lampadem illuſtrem è tenebris corruptelarum vindicabit ac producet, ad gloriam ſui ſanctiſsimi nominis & Eccleſiæ afflictæ & perturbatæ neceſſariam ædificationem, Idq́; vt faciat, totis eum pectoribus, oramus, Amen, Amen.

# SEQVVNTVR COLLATIONES DE CORRVPTELIS.

## I.

## THEOLOGORVM ELECTORIS Saxoniæ &c. prima reſponſio ad Antitheſes & Hypotheſes, à D. Collocutoribus exhibitas, in qua etiam de quarto eorundem ſcripto reſpondetur. 7. Decembr.

Omnipotens, æterne & viue Deus, æterne Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te immenſa bonitate patefeciſti, & colligis tibi æternam Eccleſiam in genere humano, per & propter Filium tuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, te rogamus toto pectore, rege, illuſtra, ſanctifica, & guberna mentes noſtras, in actione hac, inſtituta ad inquiſitionem veritatis, & ad piam diſtractæ Eccleſiæ tuæ conſociationem, confirma, & ſerua nos Domine DEVS, ne in furores Epicureos, aut fanaticos ruamus, guberna conatus & ſtudia noſtra, propter te & gloriam tuam, AMEN.

Poſtulat ordinis ratio, qui vtriusq́; partis communi decreto factus eſt, vt, cum hactenus de ſumma rei, ſeu,

vt nunc loqui didicimus, de Theſi, in Articulo de iuſtificatione, non cum magno, vt res teſtatur, fructu, Certè cum nullo adhuc conſenſionis liquidæ teſtimonio ( quod cum dolore acerbiſsimo deploramus ) quaternorum ſcriptorum exhibitione, ſatis, vt putatur, actitatum inter nos ſit, ad Collationem de Antitheſibus & Hypotheſibus procedatur, cui nos ordini cum parere neceſſe ſit, faciemus id, cum debita reuerentiæ & modeſtiæ teſtificatione, ſi prius noſtri purgandi cauſa reſponderimus ad ea, quæ nobis intollerabilia obiecerunt in proximo exhibito volumine ſuo D. Collocutores, quod & tunc ſtatim poſt recitationem illius ſcripti nos facturos eſſe, palàm oſtendimus, impetrata ad id clementiſsima venia Illuſtriſsimi Principis Iohannis VVilhelmi, Ducis Saxoniæ &c. & præterire nulla ratione potuimus vel debuimus. Eiuſmodi enim & tanto numero obiecta ſunt crimina, vt non modo lenti & ignaui, ſed omnino in nos ipſos, & in Eccleſias noſtras crudeles habendi eſſemus, ſi ea ſilentio noſtro comprobare & admittere vellemus. Quia tamen intelligimus, qua de cauſa huc miſsi ſimus, ita Reſponſionem noſtram moderabimur, non vt conuicia regeramus, ſed vt nobis aſperſa crimina detergamus, & innocentiam noſtram bonis omnibus probemus.

Ante omnia verò rogamus, ea qua decet ſubiectione & reuerentia, cum Illuſtriſsimum Principem, Dominum noſtrum clementiſsimum, tum bonos, candidos, & æquos lectores omnes, futuros aliquando iudices ac cenſores Collationis huius noſtræ, vt, habito accurato ſcriptorum noſtrorum examine, cogitent: Vlla ne Collocutoribus à nobis præbita ſit cauſa tanta, quæ vel ſpecie veriſimili vehementiam ipſorum excuſare poſsit, qua, ſpretis Colloquij Legibus, bono conſilio factis, accenſi aduerſum nos, non præiudiciorum tantum iniquitate nos grauarunt, Sed contumelijs etiam, & atrocium acca-

cuſationum, quaſi tempeſtate obruere ſtuduerunt.

Ac vt valde multa prætereamus, de quibus iuſtas haberemus cum ipſis expoſtulandi cauſas, ad præcipua tantum quædam crimina paucisſimis verbis reſpondebimus, vt, quàm verè ac iuſtè accuſemur, pàlàm fiat. De cæteris verò, quæ, parcentes huic auditorio, conſultò non attingimus, ſperamus, nobis Acta ipſa præbitura innocentiæ noſtræ teſtimonium, vel, ſi minus id obtineri apud aliquos affectu occupatos Lectores poterit, à Deo, iuſto vindice, veritatis & innocentiæ patefactionem & defenſionem expectabimus.

Vnum ex præcipuis eſt, quod culpam dilati diutius Colloquij toties iam in nos transferunt, & reſtitiſſe nos aliquandiu dictitant, & detrectaſſe Collationem inſtitutam & inchoatam, donec Illuſtriſsimi Electoris Domini noſtri clementiſsimi reſcripto, ad eandem redire ſimus compulſi. Hoc cuiuſmodi ſit, breuiter exponemus.

Cum ſtatim in primo congreſſu Collocutores palàm teſtarentur, ſe nolle obſtringi formula, à Dominis Conſiliarijs prudenter compoſita, & vtrique parti exhibita, ad collocutionem perpetuam, conceſſum eſt à noſtris, vt ſummæ capitum ſingulorum ſcripto exhiberentur, & altero ſcripto vtraque pars oſtenderet, quid in alterius ſententia deſideraret, vbi, ſi quid in dubium vocaretur, de eo poſtea placidè & amica Collocutione conferretur, & pia conſenſio ac concordia quæreretur.

Cum igitur iuxta hæc Conuenta, duo ſcripta vtrinque exhibita eſſent, & nos ſperaremus, rem ad Colloquium promiſſum peruenturam: Collocutores verò, quanto poterant conatu, illud recuſarent, nos quoque, quos nec decebat, à formula, vtrique parti præſcripta, temerè diſcedere, & multa ſecutura incommoda meritò mouebant, ne in ſcriptionis hanc, ab ipſis petitam, veli-

tatio-

rationem conſentiremus, neceſſarium eſſe duximus, vt Illuſtriſsimi Electoris voluntatem, ea de re prius exploraremus. Et ne nos de noſtris placitis tunc pugnaſſe, vel Collocutores dicant, vel alij ſuſpicentur, verba ipſa recitabimus, quibus Colloquij forma, decreta, ac vtriq; parti mandata eſt.

Es ſollen die Theologen / ſpricht der Abſchiedt / ſich in beyſein der politiſchen Rethe / von denen bis anhero ſtrittigen eingefallenen Artikeln / als von dem Articul der Juſtification / vnd wie bey denſelben von notwendigkeit der guten Wercke zu leren / Auch vom Freien Willen / vnd was berürtem Artickel de Libero Arbitrio anhengig / Vnd dann von den Adiaphoren / ſich aus Gottes wort / mit hindanſetzung aller affecten / vnd allein zu ergründung der Warheit freundtlich / Chriſtlich / vnd ſchiedlich / ohne alle Præiudicia vnterreden / vnd Colloquiren. Reliqua legant ipſi Collocutores.

De his igitur, quia aduerſarii nobis ſunt Collocutores, & mora interuenit Colloquio paulò longior, non nobis eam imputent, ſcripto decreto vtriuſque Principis reuerenter obtemperantibus: Sed ſuæ tribuant calliditati & peruicatiæ, qua, vt ſcriptorum mutuorum permutatione, res & tentaretur primum, & tota deinceps perficeretur, flagitarunt ac vrſerunt, tam diu, donec eam nobis hac occaſione extorquerent.

Illuſtriſsimus Elector, conſultus à nobis recuſationem perpetuæ ſcriptionis, vt communi decreto contrariæ, à nobis factam probauit, & Conſiliarijs mandauit, vt adhuc decretam initiò Collocutionem inſtanter peterent. Sed ſi Collocutores noſtri eam omninò refugerent, & niſi ſcriptorum permutatio concederetur, procedere ſe nolle, oſtenderent (id quod non

Contritio eſt bonum opus.

Ergò bona opera noſtra ſaltem neceſsitate præſentiæ in iuſtificatione non excluduntur.

Sed nos breuiter & dilucidè reſpondemus ad Maiorem, Primum afferendum erat argumentum de articulo iuſtificationis, Sed D. Collocutores delabuntur ad conuerſionem, & quidem ad contritionem. Non autem ignota eſt Dei beneficio doctrina de conuerſione, quæ complectitur contritionem, fidem, & nouam obedientiam. In præſentia verò Collatio verſatur circa alteram conuerſionis partem, nempe circa fidem potiſsimum, ibiq; illa neceſsitas operum probanda euidenter, neq; ſemper exiliendum erat extra metas articuli de iuſtificatione. Nam ſagittæ, vt vulgò dicitur, ad ſcopum dirigendæ erant.

Præterea notum eſt, in conuerſione cuilibet parti ſuam doctrinam dextrè applicandam eſſe. Tam enim lex, quam Euangelium ad conuerſionis doctrinam pertinent, quę tamen confundenda non ſunt. Lex quidem ad contritionem pertinet, Rom. 3. Sed Euangelium ad ſecundam partem conuerſionis, nempe ad fidem referenda eſt.

Deinde, quod ad Minorem, primum non ſatis dicitur de contritione, quod ſit bonum opus. Nam addendum eſt, cuiuſnam ſit opus illud, nempe Dei in nobis conterentis ſuo malleo duras petras, & humiliantis altos montes & cedros Libani, ſeu eſt bonum opus Legis in homine, quod ad cognitionem ſordium ſuarum, & condemnationis commeritæ ducitur, Rom. 3. 4. 7.

Lutherus in diſputatione de veſte nuptiali. Contritio, ſi rectè definire volumus, non eſt opus noſtrum. Eſt potius paſsio noſtra, qua conterimur & concutimur. Nam nō poſſumus nos conterere, vt Monachi docebant. Non poſſumus accerſere aut facere nobis contritionem, vbi & quando volumus. Deus ipſe conterit nos, & concutit corda. Conterente Deo conterimur, & Deus erigit per fidem, vt perſiſtat illud,

Iud, mortificat & viuificat, deducit ad inferos, & reducit. Nos paſsiui tantum ſumus, Nos nihil agimus, ſed patimur. Ipſe Deus nos conterit, non ipſi nos, ſed efficit, vt clamemus, ô miſer ego quid faciã? quò nunc me vertam? ad quẽ confugiam? Hei mihi actum eſt, mori cupio. Hinc tandem accedit fides (quæ eſt donum Dei) quæ arripit verbum de Chriſto, quod gratis & indignos velit iuſtificare & ſaluare. Illa ſola fides iuſtificat, opera nihil faciunt ad iuſtificationẽ, neq; quicq; operum præter meram paſsionem præcedit iuſtificationem, Si quid præcedit, tum ſit, vt dixi, paſsio noſtra, non opera noſtra, quæ nos fecimus.

Proprietates autem contritionis ſunt, hominem vel pertinacem vel hypocritam, exuere & expoliare ab omnibus ſuis bonis operibus, eumq; replere innumerabilibus peccatis, hoc eſt, cognitione peccatorum, concutere eum timore, tremore, horrore, teſte Paulo Rom. 7. Cum veniſſet mandatum (id eſt Lex) peccatum reuixit. Item, vt fiat ſupra modum peccans peccatum per mandatum. Eſt igitur contritionis officium, prorſus in iudicio Dei euacuare hominẽ ab omnibus operibus bonis, & conuincere, eum nihil, niſi peccatum eſſe, vt Dauid de ſe profitetur.

Altera autem proprietas contritionis eſt, mortificare hominem, teſte iterum Paulo, qui inquit, Inuentum eſt mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem, Rom. 7.

Manifeſtum igitur eſt, Legem ad Contritionem pertinere. Contritionem autem nos priuare omnibus operibus bonis coram Deo in negocio ſalutis & peccatis atq; maledictione nos replere. Item, Nos non modo vulnerare, ſed mortificare etiam, ſicut modo indicauimus, 2. Corinth. 3.

Vbi igitur nunc eſt neceſsitas illa præſentiæ bonorum Operum ex Contritione, prima pœnitentiæ parte?

Mirandum ſanè Dei iudicium hîc licet cognoſcere. D. Colloquutores connituntur probare neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in articulo iuſtificationis ex prima parte conuerſionis, in qua tamen homo coram Deo in ipſa ſalutis controuerſia, omnibus bonis operibus exuitur, ac relinquitur nudus, fœdus, impurus, fœtidus peccator, imò vbi morti traditur. Sic ſcilicet decet impingere, quando errores pinguntur.

Sed an contritionem ipſam repudiamus? minimè. Imò hoc Dei beneficium ſeu opus, quo ſuperbos humiliat, potentes deponit, nos vulnerat & mortificat, eſt nobis maximè neceſſarium. Nam in ſecunda parte pœnitentiæ ſeu articulo iuſtificationis, ibi tantum in vrceolos vacuos funditur plenitudo gratiæ, ibi tantum, quos vulnerauit, ſanat, quos mortificauit voce Legis, viuificat iterum voce Euangelij, ſicut ſuauiſsimè Chriſtus inquit: Pauperes Euangelizantur. Aegroti opus habent medico. Non veni aduocãdum iuſtos, ſed peccatores ad pœnitẽtiam. Iam ſi neceſsitas præſentię noſtrorum bonorum operum in articulo iuſtificationis non excluditur, q̃modo prorſus inopes & peccatores dici poſſumus? Inde eſt, quod Paulus aſſeuerat, Legem eſſe pædagogum in Chriſtum, quia dum nos expoliat noſtris bonis operibus, & vulnera mortis infligit, oſtendit, noſmet pręſentiam bonorum operum habere non poſſe. Itaq; Chriſti beneficio indigemus, qui remittit peccata. Si enim neceſsitas præſentiæ bonorum operum ibi eſſet neceſſaria, tum certè ineptè diceretur, eum noſtra bona opera remittere. Nam peccata noſtra, & remiſsio Chriſti ſunt correlatiua.

Inſuper hactenus nouam obedientiam in tertiam conuerſionis partem ſeu eius fructum collocarunt ſincerarum Eccleſiarum Doctores. Eſt igitur confuſio doctrinæ de pœnitentia, Bona opera noſtra primum in contritionem, deinde eadem in fidem ſeu Articulum fidei

fidei & Iuſtificationis coram Deo & tandem etiam in nouam obedientiam reponere.

Addimus & iſtud, Diſtingui ſolet inter pœnitentiam Iudæ & Petri, Ita quidem, vt contritio tantum ea dicatur bona & ſalutaris, Cui accedit fides, innitens gratuitæ & immeritæ miſericordiæ Dei, promiſsæ propter Chriſtum.

Quod ad bonum propoſitum attinet, ſaltem audiant D. Lutherum noſtri Collocutores, qui ſic inquit: Pœnitentiæ prior pars, ſcilicet dolor, eſt ex lege tantum. Altera pars ſcilicet propoſitum bonum, non poteſt ex lege eſſe. Item, Addenda eſt legi promiſsio ſeu Euangelium, quę conſcientiam territam pacet & erigat, vt bonum proponat. Tom. 1. fol. 554. Hunc igitur Eccleſiæ Dei Doctorem ſperamus D. Collocutoribus ſatisfacturum eſſe.

Itaq; concluſio huius argumenti, in vero examine iuxta verbum Dei, non conſiſtit.

SECVNdum argumentum fucoſum & plauſibile eſt. Impoſsibile eſt, quenq; coram Deo Iuſtificari, qui in peccatis contra conſcientiam perſeuerat, vt Adulter dum retinet alterius coniugem, non recipitur in gratiam &c.

Reſpondemus, Omninò veriſsimum eſt, Iuſtificandum prius lege diuina proſternendum, vt peccata & iram Dei conſpiciat, mortemq; ſentiat. Sed ex verbo Dei oſtendimus, eam contritionem eſſe opus Dei in nobis, exuentis nos ab operibus, & mortificantis. Itaq; adulter non adfert ſua bona opera ad Deum, ſed impuritatem & damnationem ſuam.

Deinde verum eſt, à poſteriori cognoſci veram conuerſionem, & ipſam etiam Iuſtificationem, quando homines vident opera bona, Matth. 5.

Tertio coſideretur loquendi forma in verbo Dei vſurpata, quod bona opera nuſquam in articulum Iuſtificationis vllo modo inſerit. Iuſtificatis autem ſacra ſcriptura de inchoanda noua obedientia concionatur.

Inſuper D. Collocutores, inquiunt illam ſuam neceſſitatem præſentiæ bonorum operum in articulo ſalutis eſſe tanquam V V L N V S, qua quidem in voce mirum eſt paradoxon. Quid enim mirabilius contendere eſſe vulnus,& tamen eſſe opera noſtra? Atqui vulnus non eſt actio, ſed paſsio. Accipimus autem illud libenter, Legem Dei nobis vulnus altum & mortiferum, nempe maledictionem, ob peccata noſtra infligere, & nos hoc vulnere ibi coram Deo conſiſtere. Sed illud dogma & mirabilem illam definitionem repudiamus, vulnera noſtra eſſe opera noſtra, quæ neceſsitate præſentiæ ſint neceſsaria. Sed forte dicent, ſe non ſic vſurpare vulneris appellationem? Adferant igitur applicationes concinniores. Quando enim falſa dogmata propugnant homines, non poſſunt non multis modis impingere, id quod videmus D. Collocutoribus vſu venire, ac dolemus id fieri contra placidas & modeſtas noſtras præmonitiones.

Tertium argumentum eſt de Abrahamo, quod is licet multa habuerit bona opera, tamen coram Deo, nullo eorum merito, dignitate, vel gloriatione nixus ſit, & ſic aiunt oportere accipi dictum, Ei autem qui non operatur, hoc eſt, qui licet habeat opera præſentia, is tamen ſine omni reſpectu operum Iuſticiæ imputationem ex miſericordia accipiat. Præterea hoc in loco taxantur ſatis ſeuerè tanquam corruptores eius ſententiæ, qui ſentiunt, etiam opera ipſa in eo dicto excludi.

Reſpondemus. Primum luculentis verbis Paulus Iuſticiam Abrahæ coram hominibus & coram Deo diſcernit. Apud homines quidem inquit Abrahamum habere opera & gloriationem, ſed addit, non apud Deum.

Deinde malè & imperfectè citant Pauli dictum. Omittunt enim, qud in eo ipſo dicto extat, nempè vocabulum illud Emphaticiſsimum τὸν ἀσεβῆ IMPIVM. Sic enim non operantem definit Apoſtolus, quod ſit impius. Iam vero impius non tantum bona non operatur, ſed etiam

mala

mala facit. Talem igitur conſtituit in eum locum, qui ſit impius, ac nihil operetur, ſed mera imputatione abſoluatur ac iuſtificetur. Habebat Daniel quoq; bona opera. Sed cum de remiſsione peccatorum cum Deo agit, inquit diſertè: Nobis confuſio faciei. Ignominiam igitur ante Deum habere, non eſt opera ibi debere eſſe præſentia. Aut ſi noſtra illa opera, quæ ſunt neceſsitate præſentiæ neceſſaria, ſunt ignominia noſtra coram Deo, cur non ſic loquuntur Domini Collocutores, vt Daniel, noſtram ignominiam adferimus ad Deum, vel vt Paulus ait, noſtra ſtercora, vel vt oratio Dominica eos inſtruit, noſtra debita, ὀφειλήματα καὶ παραπτώματα, Seu vt Eſaias vocat, pannum menſtruatum. Sic enim formam ſanorum verborum in ſacris libris expreſſam retineremus.

Rogamus igitur D. Collocutores, ne pergant lucidiſsima ſcripturæ dicta inconuenientibus gloſsis ad ſuas illas nouas ſubtilitates detorquere. Intereſt enim Reipublicæ Chriſtianæ, ne id fiat.

Quartum argumentum eſt exibilatio dicti & ſententiæ Chriſti de arbore & fructibus, quaſi ibi non ſit prius & poſterius fingendũ, longeq; aliam eſſe ſententiam Chriſti, nempe de ordine naturæ, cum ſemper fidei ſint coniuncta bona opera.

Reſpondemus. Si papiſtæ ſic loquerentur, nos ſane facilius contemneremus, ſed quod illi, qui in Cathedra Lutheri, ſanctæ recordationis ſedent, tam prope ad papiſtas accedant, in eiuſmodi interpretationibus, non poſsumus non dolere, & monere, ne ſic pergant Domini Collocutores papiſtica dogmata ornare. Audiant autem Lutherum, ſuum in eo loco anteceſſorem, & noſtrum chariſſimum & colendiſsimum Præceptorem. Itaq; inquit Gala. 3. fol. 83. poſita arbore, hoc eſt perſona ſeu factore, qui fit per fidem in Chriſtum, ſequuntur opera. Oportet enim FACTOREM eſſe ante facta, nõ facta ante factorẽ. Itẽ fo. 84.

Veri factores legis ſunt, qui per fidem bona arbor ſunt ANTE FRVCTVM ET FACTORES ANTE opera. Et in præfatione eiusdem commentarij & ſæpè aliàs diſertè inquit, Oportere nos prius iuſtificari, & poſteà bona opera facere.

Neq; vero eum pro hæretico damnandum eſſe cenſeamus, qui ſimplici corde affirmaret, Fidem ſuo tempore fructus proferre, Quia ſic Dauid, ſeu potius ipſe Spiritus Sanctus loquitur Pſalmo 1. Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit TEMPORE SVO. Non enim ſemper orat fides, non ſemper præbet Eleemoſinas, non ſemper docet, licet in corde viua fides præſens ſit, & quælibet pro neceſsitate agat, nec ſit ocioſa.

QVINtum argumentum eſt, Impugnatio iſtius doctrinæ de neceſsitate præſentiæ noſtrorum operum, efficit homines ſecuros, impœnitentes, deteriores &c.

Reſpondemus. Eiuſmodi verba papiſtæ perpetuo obiecerunt Luthero & nobis adhuc hodie. D. Maior etiam hoc argumento ſua dogmata propinabat. Sed eſt iniqua accuſatio, quam Paulus Rom. 3. & 6. cap. grauiſsimè refutat, Et Lutherus quoq; plurimis ſcriptis retundit. Imò ſicut materia deſperationis ita etiam hypocriſeos & ſecuritatis eſt fugienda. Diſertè & palàm fatemur, Legem conterere & mortificare hominem, ſed Euangelium eum abſoluere à peccatis & reddere ipſi vitam per Chriſtum. Deinde fatemur, omnem Hypocriſin, quacũq; ratione humana opera in articulum Iuſtificationis ſuæ immiſcenti, Deo inuiſam eſſe. Tertio aſſeueramus iniuſtum eſſe, falſa dogmata eiuſmodi prauis & falſis obiectionibus ornare. Malum enim non eſt dicendum bonum, nec è contra, Eſa. 5.

Eluſionem deniq; de bono legis, quam tamen quaſi gyris quibusdam abſorbent, ipſis relinquimus, cum in præſentia nobis ſatis ſit, nos ad præcipuam rem mediocriter Dei gratia reſpondiſſe.

Sunt

Sunt & alia multa, quæ periculoſè in ſcripto D. Collocutorum dicuntur, & ſi recta ratione excuterentur, neceſſariam admonitionem requirerent. Sed quia in Antitheſibus & Hypotheſibus fortè eædem materiæ recurrent, in præſentia tranſibimus, ſuo loco noſtram de ijs, ſi recurrerint, ſententiam expoſituri.

Hæc igitur ſumma neceſsitate á D. Collocutoribus compulſi atq; prouocati, vt veritatem palàm & manifeſtè profiteamur, paulò copioſius & neruoſius nobis proponenda fuère, de quibus optamus, omnes timentes Deum in vniuerſa Eccleſia Chriſti, ſine omni proſopolepſia iudicare, tum ex verbo Dei perſpicuo, tum ex ſcriptis Lutheri, tum etiam ex ſua agonizante conſcientia. Optamus enim cœleſtem veritatem hac in parte manere Eccleſiæ Chriſti incontaminatam atq; inconcuſſam.

Non ignoramus autem, & alios quoſdam Eccleſiæ veræ Doctores præſentiæ operum feciſſe interdum mentionem. Sed aliud eſt in diſputationibus, facta admonitione ex fundamentis verbi diuini, ea quæ malè & periculoſè dicuntur, magis in alicuius hominis, quàm in Dei honorem & gloriam velle pertinaciter tueri, & aliud per imprudentiam aliquid effundere.

## DE III. PARTE.

Verba contumelioſa, quibus paſsim nos denigrant D. Collocutores, iterum à nobis excutimus, & iniuriam nobis fieri, iure querimur.

Deinde cum voluerint nos de precipua ſententia ſui ſcripti differere, confidimus; nos id non ſolum verbis dilucidis, ſed argumentis quoq; ſolidis & tali modo, vt conſpici poſsint, egiſſe, & iudicium, quod à nobis flagitant, nequaq; occultaſſe. Rogamus autem, vt non tam ex vilitate perſonarum noſtrarum, quàm ex rerum pondere noſtram commonefactionem æſtiment, prolixitatem quoque boni

conſulant, cui quidem ipſi cauſam præbuerunt.

Tertiò, quod ipſorum ſcripta nobis prælecta & exhibita, vt ipſi quidem ſcribunt, conſonent per omnia verbo Dei, Auguſtanæ Confeſsioni & Apologiæ, & ſcriptis Lutheri, id tum Auditores tum Lectores, ex mutuis noſtris Collationibus perſpicient.

Nam in Theſibus D. Collocutorum manifeſtus lapſus eſt in Germanico ſcripto, Conſolationem in cordibus piorum, eſſe ipſum Spiritum ſanctum. Humanum autem eſt labi. Non igitur debebant iſtum Errorem palliare, Sed potius fateri, inconſideratè iſta poſita eſſe.

Deinde monuimus, illud dictum 2. Corinth. 5. Superindui cupientes, non ſatis dextrè, ad neceſsitatem bonorum operum torqueri.

Tertiò monuimus, effectus Iuſtificationis, & ipſam Iuſtificationem, vt ſunt pax cum Deo, & ſimilia, non eſſe confundenda, ſed prudenter diſcernenda. Et alia plura, quæ in noſtris admonitionibus compræhenſa ſunt, nec poſſunt ſingula in iſta concluſione repeti.

Monuimus iam quoq;, periculoſam eſſe illam locutionem, Nos continua iuſticia iuſtos eſſe, ſeu iuſtificationem noſtram eſſe continuam.

Item monuimus, hoc dogma, de neceſsitate & præſentia bonorum operum in Articulo Iuſtificationis, ita, vt nemo ſine eorum præſentia iuſtificetur, non conuenire cum Verbo Dei, cum Auguſtana Confeſsione & Lutheri ſcriptis, & conſcientijs laqueum nectere, & ipſos etiam D. Collocutores implicare atque inuoluere, vt multa proferant, tum ipſis, tum in primis Eccleſia Dei indigna, id quod ex animo dolemus.

Non autem pugnamus de ſignificatione verborum, Iuſti-

Iuſtificamur, Gratia, Fides, de voce Correlatiuè, neque excludimus ex Iuſtificatione gratuitam acceptationem Dei, & gratioſam illam reconciliationem cum Deo, ſicut D. Collocutores nobis inuidiam conflare conati ſunt, id quod non tantum ex hoc Colloquio, ſed etiam ex libris noſtris qualibuscunq; publicè editis Eccleſiæ Dei notum eſt.

Gratias etiam Deo agimus, quod in Theſibus noſtris D. Collocutores nihil, quod quidem ex verbo Dei repræhendi poſſet, inuenerunt. Tantum verò per Quæſtiones non neceſſarias (quia earum ſolutionem ex libris noſtris facilè inueniſſent) nos circumduxerunt ac præhenſarunt quædam ex ſuſpicionibus, atque hac ratione nobis, tum purgandi, tum contra nonnulla armis Verbi Dei pugnandi neceſsitatem attulerint. Imò nec in præſentia tam prolixè reſponſuri fuiſſemus, niſi in Epilogo ſuo, ſemel atq; iterum tum reſpondendi, tum iudicandi partes nobis impoſuiſſent.

Tandem igitur iam tandem lætamur, quod iſti Collationi de Theſi finis ſtatutus atque impoſitus ſit ab Illuſtriſsimo Principe noſtro, & D. Conſiliarijs Electoris, & gaudemus nunc ad Collationem de Antitheſibus & Hypotheſibus nos Deo duce accedere.

Petimus igitur primum, vt Domini Collocutores, ſicuti promiſerunt, timorem Domini, vti ſperamus, adferant, candidè ſententias iuxta normam, ſine vlla proſopolepſia, exponant, idem nos pollicemur, Deo iuuante.

Deinde petimus, vt deinceps à digreſsionibus, & duris verbis ac prægrauationibus abſtineant, & res cum ſuis rationibus breuiter adſignent, nos viciſsim breuitati Deo dante ſtudebimus.

Et ſic Deus veritati, quam ſeriò ſtudio inquirimus &

profitemur, aderit, eamq́ vt lampadem illuſtrem è tenebris corruptelarum vindicabit ac producet, ad gloriam ſui ſanctiſsimi nominis & Eccleſiæ afflictæ & perturbatæ neceſſariam ædificationem, Idq́ vt faciat, totis eum pectoribus, oramus, Amen, Amen.

# SEQVVNTVR
## COLLATIONES DE CORRVPTELIS.

### I.

### THEOLOGORVM ELECTORIS
Saxoniæ &c. prima reſponſio ad Antitheſes & Hypotheſes, à D. Collocutoribus exhibitas, in qua etiam de quarto eorundem ſcripto reſpondetur. 7. Decembr.

OMnipotens, æterne & viue Deus, æterne Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te immenſa bonitate patefeciſti, & colligis tibi æternam Eccleſiam in genere humano, per & propter Filium tuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, te rogamus toto pectore, rege, illuſtra, ſanctifica, & guberna mentes noſtras, in actione hac, inſtituta ad inquiſitionem veritatis, & ad piam diſtractæ Eccleſiæ tuæ conſociationem, confirma, & ſerua nos Domine DEVS, ne in furores Epicureos, aut fanaticos ruamus, guberna conatus & ſtudia noſtra, propter te & gloriam tuam, AMEN.

Poſtulat ordinis ratio, qui vtriusq́ partis communi decreto factus eſt, vt, cum hactenus de ſumma rei, ſeu,

vt nunc loqui didicimus, de Theſi, in Articulo de iuſtificatione, non cum magno, vt res teſtatur, fructu, Certè cum nullo adhuc conſenſionis liquidæ teſtimonio (quod cum dolore acerbiſsimo deploramus) quaternorum ſcriptorum exhibitione, ſatis, vt putatur, actitatum inter nos ſit, ad Collationem de Antitheſibus & Hypotheſibus procedatur, cui nos ordini cum parere neceſſe ſit, faciemus id, cum debita reuerentiæ & modeſtiæ teſtificatione, ſi prius noſtri purgandi cauſa reſponderimus ad ea, quæ nobis intollerabilia obiecerunt in proximo exhibito volumine ſuo D. Collocutores, quod & tunc ſtatim poſt recitationem illius ſcripti nos facturos eſſe, palàm oſtendimus, impetrata ad id clementiſsima venia Illuſtriſsimi Principis Iohannis VVilhelmi, Ducis Saxoniæ &c. & præterire nulla ratione potuimus vel debuimus. Eiuſmodi enim & tanto numero obiecta ſunt crimina, vt non modo lenti & ignaui, ſed omnino in nos ipſos, & in Eccleſias noſtras crudeles habendi eſſemus, ſi ea ſilentio noſtro comprobare & admittere vellemus. Quia tamen intelligimus, qua de cauſa huc miſsi ſimus, ita Reſponſionem noſtram moderabimur, non vt conuicia regeramus, ſed vt nobis aſperſa crimina detergamus, & innocentiam noſtram bonis omnibus probemus.

Ante omnia verò rogamus, ea qua decet ſubiectione & reuerentia, cùm Illuſtriſsimum Principem, Dominum noſtrum clementiſsimum, tum bonos, candidos, & æquos lectores omnes, futuros aliquando iudices ac cenſores Collationis huius noſtræ, vt, habito accurato ſcriptorum noſtrorum examine, cogitent: Vlla ne Collocutoribus à nobis præbita ſit cauſa tanta, quæ vel ſpecie veriſimili vehementiam ipſorum excuſare poſsit, qua, ſpretis Colloquij Legibus, bono conſilio factis, accenſi aduerſum nos, non præiudiciorum tantum iniquitate nos grauarunt, Sed contumelijs etiam, & atrocium ac-

cuſationum, quaſi tempeſtate obruere ſtuduerunt.

Ac vt valde multa prætereamus, de quibus iuſtas haberemus cum ipſis expoſtulandi cauſas, ad præcipua tantum quædam crimina paucíſsimis verbis reſpondebimus, vt, quàm verè ac iuſtè accuſemur, pàlàm fiat. De cæteris verò, quæ, parcentes huic auditorio, conſultò non attingimus, ſperamus, nobis Acta ipſa præbitura innocentiæ noſtræ teſtimonium, vel, ſi minus id obtineri apud aliquos affectu occupatos Lectores poterit, à Deo, iuſto vindice, veritatis & innocentiæ pateſactionem & defenſionem expectabimus.

Vnum ex præcipuis eſt, quod culpam dilati diutius Colloquij toties iam in nos transferunt, & reſtitiſſe nos aliquandiu dictitant, & detrectaſſe Collationem inſtitutam & inchoatam, donec Illuſtriſsimi Electoris Domini noſtri clementiſsimi reſcripto, ad eandem redire ſimus compulſi. Hoc cuiuſmodi ſit, breuiter exponemus.

Cum ſtatim in primo congreſſu Collocutores palàm teſtarentur, ſe nolle obſtringi formula, à Dominis Conſiliarijs prudenter compoſita, & vtriq; parti exhibita, ad collocutionem perpetuam, conceſſum eſt à noſtris, vt ſummæ capitum ſingulorum ſcripto exhiberentur, & altero ſcripto vtraq; pars oſtenderet, quid in alterius ſententia deſideraret, vbi, ſi quid in dubium vocaretur, de eo poſtea placidè & amica Collocutione conferretur, & pia conſenſio ac concordia quæreretur.

Cum igitur iuxta hæc Conuenta, duo ſcripta vtrinque exhibita eſſent, & nos ſperaremus, rem ad Colloquium promiſſum peruenturam: Collocutores verò, quanto poterant conatu, illud recuſarent, nos quoque, quos nec decebat, à formula, vtrique parti præſcripta, temerè diſcedere, & multa ſecutura incommoda meritò mouebant, ne in ſcriptionis hanc, ab ipſis petitam, velitatio-

rationem conſentiremus, neceſſarium eſſe duximus, vt Illuſtriſsimi Electoris voluntatem, ea de re prius exploraremus. Et ne nos de noſtris placitis tunc pugnaſſe, vel Collocutores dicant, vel alij ſuſpicentur, verba ipſa recitabimus, quibus Colloquij forma, decreta, ac vtriq; parti mandata eſt.

ES ſollen die Theologen / ſpricht der Abſchiedt / ſich in beyſein der politiſchen Rethe / von denen bis anhero ſtreitigen eingefallenen Artikeln / als von dem Artickel der Juſtification / vnd wie bey denſelben von notwendigkeit der guten Wercke zu leren / Auch vom Freien Willen / vnd was berürtem Artickel de Libero Arbitrio anhengig / Vnd dann von den Adiaphoren / ſich aus Gottes wort / mit hindanſetzung aller affecten / vnd allein zu ergründung der Warheit / freundtlich / Chriſtlich / vnd ſchiedlich / ohne alle Præiudicia, vnterreden / vnd Colloquiren. Reliqua legant ipſi Collocutores.

De his igitur, quia aduerſati nobis ſunt Collocutores, & mora interuenit Colloquio paulò longior, non nobis eam imputent, ſcripto decreto vtriuſque Principis reuerenter obtemperantibus: Sed ſuæ tribuant calliditati & peruicatiæ, qua, vt ſcriptorum mutuorum permutatione, res & tentaretur primum, & tota deinceps perficeretur, flagitarunt ac vrſerunt, tam diu, donec eam nobis hac occaſione extorquerent.

Illuſtriſsimus Elector, conſultus à nobis recuſationem perpetuæ ſcriptionis, vt communi decreto contrariæ, à nobis factam probauit, & Conſiliarijs mandauit, vt adhuc decretam initiò Collocutionem inſtanter peterent. Sed ſi Collocutores noſtri eam omninò refugerent, & niſi ſcriptorum permutatio concederetur, procedere ſe nolle, oſtenderent ( id quod non

obſcurè fecerunt) iuſsit nos de formulæ ſententia eatenus cedere, vt ſcriptorum permutationem, quantumuis multis de cauſis nobis incommodam, & totum negocium protracturam, acciperemus potius, quàm vt hanc pio conſilio vtrinque decretam Collationem, & vix dum inchoatam, mox abrumpi, & ſine vllo fructu euaneſcere, permitteremus.

Quod igitur non tantum ſubſtitiſse nos, ſed retrogreſsos eſſe in Colloquio dictitant, contra conuenta & promiſsa noſtra propria, donec Princeps Elector nos impulerit, vt progredi cogeremur: In vtroq; falſum ſe narrare, & iniuria nos manifeſta afficere ſciant ac meminerint. Nam quid promiſerimus initio, Et quouſq; iuxta promiſſa noſtra progredi ſine certo noſtro periculo potuerimus, Acta teſtabuntur, quæ ſunt in medio. Et accepta reſolutione Electorali, Collocutorum poſtulationi iniquæ, & nobis multis modis difficili, non aduerſati ſumus moroſius.

Nobis ergo tribuant, non dilatæ aut impeditæ Collationis huius culpam, ſed laudem potius, quod proceſsit illa huc vſq;, & poſtulatione illorum callida, non tota ſtatim initio diſtracta & diſsipata eſt.

Atq; hoc ſemel reſponſum ſibi meminerint, de toties occantata nobis in differendo Colloquio culpa, cum illa penes ipſos ſolos tota hæreat.

Illud atrocius eſt, quod dicunt, à nobis corruptelas manifeſtas palliari atq; excuſari, imò nouas etiam ſpargi. Sed non vtemur reſponſione alia, quàm prouocare nos de hac, ad omnium piorum & intelligentium cognitionem, qui ſi inſpectis & collatis, quæ exhibuimus, vtrinq; ſcriptis noſtris, hac nos contumelia dignos fuiſſe, & vera dixiſſe Collocutores, iudicabunt, feremus id, quod decernetur, pacienter, & non aduerſabimur pijs & candidis iudicijs.

Sed interea, dum hoc cognoſcatur, non ſecus ac de priori-

prioribus diximus, falſo nos teſtimonio deformari ab illis, affirmamus: Eoſque monemus, me niſi conuictos erroris, & legitimo Eccleſiæ iudicio damnatos, iniuria hac in poſterum afficiant, ne, ſi quæ volent, dicant atque effundant, viciſsim quæ nolunt, audire ac deuorare cogantur.

Cogitent Collocutores, & homines ſe eſſe, non iudices ac καρδιογνώστας. Cogitent hoc quoq;, quod intollerabilem in Eccleſia Tyrannidem ſibi rapiant his criminationibus ac præiudicijs immaturis. Nec vero in iudicio hæc ſolenni agimus aut dicimus, ſed miſsi ad Colloquium, ad inquirendam & illuſtrandam veritatem, pares cum paribus, de ſumma doctrinæ neceſsariæ adhuc diſputamus, quæ poſtea lumen præbeat toti, de Corruptelis & querelis aduerſum nos inſtitutis, diſputationi: Et tamen hic Collocutores abſtinere à præiudicijs atrociſsimis tam diu non poſsunt, donec & de querelis illorum dicere commodè poſsimus, quæ ad piam illarum dijudicationem iudicemus eſſe neceſſaria & conſentanea.

Quare vt ſemel nos explicemus, & à violentia illa præiudiciorum liberemus, clarè de Collocutoribus dicim9: Si de illis ſuis Hypotheſibus hoc conſtitutum habent, vt exiſtiment, illas exceptione omni maiores eſſe, & non poſſe de his audiri veram narrationem & defenſionem noſtram, niſi grauari, ac deformari velimus illis titulis crudelibus, Quod impij ſimus & Epicuræi manifeſtorum errorum ac corruptelarum palliatores & defenſores, Quod ſimiles ſimus agyrtarum ac præſtigiatorum.

Id ergo ſi & ſentiunt & conſtitutum habent de ſuis querelis, ſciant, ſe nimis glorioſè hoc ſentire ac conſtituere, & oblitos eſſe Legis, præſcriptæ in formula communi, quæ iubet ſine conuitiorum acerbitate ac præiudicijs vllis Collocutionem inter nos fieri, à quibus & præ-

maturis illorum præiudicijs & criminationibus, ita, vti debemus, prouocamus, & falſo Teſtimonio præter fas & æquum, deformari nos, conquerimur.

Obijciunt hic quoque, quod, exprobrantes ipſis & irridentes precationem ipſorum, irrumpamus in Dei iudicium. Miramur, eos ita ſiniſtrè accipere verba noſtra. Nihil in ſcripto noſtro dicimus aliud, quàm non decere & hunc locum, & hos viros toties nomen Dei inuocantes, illos cauillationum & dicteriorum luſus, quibus verba noſtra penè omnia inſectarentur, omiſſa principali rerum propoſitarum ſumma.

Hanc commonefactionem noſtram ſeriam, ſi ſic acceperunt, vt εἰρωνίαν fuiſſe exiſtimarint, næ, illi verborum noſtrorum ſummam ac ſenſum planè non ſunt conſecuti. Neque enim nobis in mentem venit, ipſorum precationes luſus vocare, ſed aculeata & mordacia dicteria eorum iure repræhendimus, quorum aliqua, vt magis conſpicua eſſent, etiam grandiuſculis literis ſcribi curauerant.

De illo quoque, quod palàm nos falſi teſtimonij arguunt, & negant, annos fermè viginti continuos, Eccleſias noſtras iniuſtis criminationibus deformatas eſſe, miramur, non intueri illos ſociorum quorundam ſuorum iudicia, qui alibi in ſuis theatris, non tantum paucas perſonas clamoribus ſuis deformant & lacerant, ſed in totas Academias & Eccleſias, in quibus docemus, horrendum in modum, & exquiſitiſsimis conuitiorum fulminibus interdum debachantur, vt, quæ de his voces ad nos perferantur, dicere cohorreſcamus, directas omnes eò, vt iuuentus à talibus locis abigatur, & parentes pij conſcientiæ periculis terreantur, ne filios ſuos in talia loca ſtudiorum cauſa ablegent.

Sed omiſsis his ad ea accedamus, quæ poſtea no-

bis tribuunt, vbi ad ſtatum Diſputationis principalem deuentum eſt, Nam in ea demum ſcripti ſui parte grauiſſimè nos accuſando & deformando, laborat terribilis ille Argumentorum ac demonſtrationum apparatus, quem vndecunq; conquiſitum & collectum, rectæ, ſimplici, ac veræ explicationi noſtræ oppoſuerunt.

Duo autem præcipua capita ſunt, quæ oppugnant. Prius eſt, quod corrumpamus doctrinam de Iuſtificatione, vna illa vocula, qua continuam peccatorum remiſsionem ſeu reconciliationem, diximus cogitandam & intuendam eſſe. Alterum eſt, quod explicatione particularum Excluſiuarum, non tam quid excludamus, quàm quid includamus *in* iuſtificationis Articulum, laboremus. Qua in parte hanc nobis Propoſitionem tanquam ſummam doctrinę noſtræ tribuũt: Docere & ſtatuere nos, neceſsitatem præſentiæ bonorum noſtrorum operum in Articulo Iuſtificationis eſſe tantam, vt impoſsibile ſit, ſine neceſsitate præſentiæ illorum bonorum operum nos coram Deo iuſtificari & ſaluari.

Etſi verò vtrumque crimen reſponſione vna diluere, & verè dicere poteramus, illos potius cum ſuis ſpectris, quæ ſibijpſi Collocutores finxerunt, quàm noſtra cum doctrina pugnare, & affingere nobis ac verbis noſtris audaciſsimè ea, quæ non modo non ſcripſimus, aut cogitauimus vnquam: Sed ſexies repetita inculcatione, in priori ſcripto noſtro palàm negauimus. Qua quidem veriſsima Reſponſione, etſi vti poteramus de vtroq; crimine, Tamen hac potius diſtinctè vtemur, quæ ad oſtendendam & noſtram innocentiam, & Collocutorum in re tanta inſignem confidentiam, futura eſt commodiſsima.

Prouocamus ergò ad ſcripta noſtra, quæ hactenus exhibuimus, & in primis ad hoc, q̃d oppugnant Collocutores,

Ac primum de ea parte Diſputationis, quam magno conatu inſtituunt, vt euincant, perperam NOS de Iuſtificatione docere, quod continuam eam eſſe dicamus, reuerenter petimus, vt inſpiciant Lectores ſcriptum noſtrum, & conſiderent, An minima etiam cauſa à nobis præbita ſit Collocutoribus, vel veriſimiliter tot de nobis portenta fingendi, quibus notam nobis aliquam inurere ſatagunt. Quin illorum quoq; ſcriptum vt aſpiciant, & cum noſtro conferant, valdè oramus. Res enim ipſa loquetur, quàm ſe in formas omnes vertant ac verſent, quàm torqueant ſemetipſos obiectionibus, conceſsionibus, limitationibus, mutuò ſe & perimentibus, & Spiritum incertum ac vertiginoſum non obſcurè ſignificantibus, vt vnam voculam noſtram euertant, & corruptelam doctrinæ neceſſariæ, ex hac extruant atq; extorqueant.

Simpliciter nos vocem illam noſtram momentis oppoſuimus, quæ fingi ac ſignificari à Collocutoribus credidimus, appellatione Actus Iuſtificationis, de quo nos interrogauerunt, Et quidem non falſos aut deceptos nos fuiſſe, hæc cogitantes & credentes, palàm iam teſtantur, Cum non de Actu amplius quærunt, ſed de puncto Iuſtificationis ſe diſputare oſtendunt. Ac perſpicuè dicunt, Momenta & tempus Iuſtificationis (qua tanquam in VRCEOLOS VACVOS gratiæ fundatur, vt poſteà loquuntur) Deum nouiſſe, ſe illi annos, menſes, dies, horas, minuta, præſcribere neque poſſe neque debere, &c.

Quare ridiculum eſt, quod nos Plautinos aut Terentianos actus finxiſſe ac cogitaſſe quiritantur, & falſè mentionem ironicam Aſtrologiæ & Calendariorum ſuſpicione nos grauent.

Omnia hæc ludibria propria illorum confeſsio refutat ac diluit, qua ſe de ignoto & certo iuſtificationis puncto & momento cogitaſſe & quæſiuiſſe oſtendunt,

quo

quo plenitudo gratiæ, nobis, vt vrceolis vacuis infundatur: Illi itaq; phantaſmati Enthuſiaſtico oppoſuiſſe, nos ſciant, quod de iuſtificatione ſeu remiſsione peccatorum & reconciliatione continua ſeu perpetua diximus. Qua in re ſumma ſententiæ noſtræ fuit, vt clarè ſcriptum noſtrum teſtatur, non momentum certum fingendum, ac multò minus Enthuſiaſtarum more expectandum eſſe, quo tanq̃ de Cœlo afflatis gratia iuſtificationis nobis, ſeu infundatur, ſeu imprimatur: Sed omni tempore, quoties accedimus ad Deum, & eum compellamus, quoties in veris doloribus, cum ſenſu iræ Dei; & conſpectu peccatorum ac ſordium noſtrarum colluctamur, vnum diximus & dicimus Fidei obiectum eſſe, vnum ſcilicet & eundem Mediatorem ac propiciatorem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui vna oblatione in æternum omnes conſummauit, qui ſanctificantur.

Huius ſacroſanctam obedientiam, paſsionem & mortem, vnicum & perpetuum propiciationis & reconciliationis noſtræ precium eſſe ſtatuimus, propter quod recipimur & iuſti pnunciamur, quo perpetuò tegimur & obumbramur. Id ergò vnum, in omni inuocatione, in omnibus doloribus intuendũ ac petendum eſſe, diximus & dicimus, vt ſe iuſtos eſſe intelligant, tantum immenſa & gratuita miſericordia, per ac ppter vnum Mediatorem, & vnicum illius meritum, quicunq; ad Deum accedunt, & remiſsionem peccatorum, quouis tempore petunt, idq; non initiò tantum, & illo quaſi momento & puncto, quo gratia illis infunditur (vt fingunt Collocutores) Sed poſtea etiam, idq; omni tempore, cum accepta iam conſolatione fidei propria & accepto Spiritu ſancto, ad imaginem Redemptoris renouari & transformari incipiunt.

Denique, vt expreſsiſsimè dicamus, hoc affirmare voluimus, ſanctos etiam & iam renatos omni tempore placere, non propter nouitatem, quæ à Spiritu ſancto in

illis accenditur, cum illa adhuc ſit imperfecta, & multis inhærentis peccati ſordibus conſperſa, quarum condonationem quotidianis precibus petunt, cū dicunt: *Remitte nobis debita noſtra*: Sed placere per *&* propter vnicum precium propiciationis, quod à Mediatore ſemel perſolutum eſt, quodq́ non ſolum æquiualens, ſed & dignius, precioſius & potentius eſt omnibus mundi peccatis: Et hoc precium ſemper ſtatuimus fide intuendum & amplectendum eſſe: Et hoc modo ac ſenſu verè dici, iuxta Propheticorum & Apoſtolicorum ſcriptorum conſenſum, SOLA nos FIDE iuſtificari & ſaluari.

Prorſus autem non venit nobis in mentem, ne per ſomnium quidem, quicquam horum, quæ hac in parte fingunt de nobis Collocutores, ac ſi poſita continua remiſsione ſentiremus, nec Chriſti pro nobis præſtitum & perſolutum λύτρον, integrè prodeſſe credentibus, nec plenè hos iuſtificari, cum fide ad Mediatorem confugiunt, & in eo acquieſcunt: Imò erepta certitudine conſolationis ad dubitationem perpetuam homines adigi hoc dogmate, aut è contra hoc certè à nobis, ſeu præſupponi, ſeu ſtatui, non amitti aut excuti poſſe lapſibus contra conſcientiam remiſsionem peccatorum ac reconciliationem, quæ per omnem vitam continua à nobis dicatur.

Horum nihil cogitaſſe aut dixiſſe nos in ſcripto noſtro, intelligent piæ mentes, quibus doctrina Eccleſiarum noſtrarum nota & perſpecta eſt, Quæq́ in inuocatione vera & aſsiduis exercitijs pœnitentiæ didicerunt: Aliud longè eſſe Mediatorem fide intueri, & ab eo aſsiduè petere & accipere remiſsionem peccatorum, quàm ludificari & irridere homines calumnioſis vocum torturis, & inculcatione momentorum ſeu punctorum certorum, à quibus, vt in ductu linearum Mathematicarum ſeu temporis continui & nuſquam interrupti cogitatione fieri ſolet, Hic quoq́ neceſse ſit, certum iuſtificationis initium & certam metam conſtituere, ad infundendam & accipiendam iuſtificatio-

nis

is gratiam, qua per lapſus contra conſcientiam, ceu vrceolo illo inuerſo, aut euerſo, effuſa ac amiſſa, infuſio gratiæ denuò ad incertum punctum ac momentum temporis expectanda & iteranda ſit.

Hos in vocabulis torquendis luſus confidimus agnituros eſſe pios lectores ac cenſores, q̃ ſcripta vtraq; legent, & his inter ſe Collatis, ex vera & perpetua ſcriptorum ſacrorum & Auguſtanæ confeſsionis ſententia, de noſtra aſſeueratione per ſe euidenti, recta & ſimplici, aliquandò pronunciabunt, Si aliud eſſe cogitabunt, iuſtum à Deo cenſeri & p̃nunciari, & perpetuó à Deo petere remiſsionem peccatorum propter Mediatorem: Et rurſus aliud, amiſsa & excuſſa hac gratia ad Deum conuerti denuò, & redire in vera pœnitentia & veris doloribus.

Qua de re cum hoc loco ac tempore pleniorem noſtræ ſententiæ defenſionem & explicationem proponere non poſsimus, non grauabimur tamen, alia & occaſione, & alio commodiore loco, prolixius eam, vbi opus videbitur, exponere & declarare, nunc hoc vnũ petentes, vt ex noſtro nos ſcripto, non ex Collocutorum de nobis querelis, ſententiam candidi lectores ferant.

De altero quoq; crimine, quod prolixius exagitant Collocutores, ſimiliter ad ſcriptum noſtrum prouocamus, in quo ſi lector verba propoſitionis, quæ nobis affingitur, reperit, vicerint Collocutores. Imò, Si non contrariam hanc aſſeuerationem noſtram SEXIES repetitam inuenerit Lector: In omni videlicet Quæſtione & diſputatione de cauſa Iuſtificationis omnia opera noſtra penitus excludenda & abijcienda, ac ne mentionem quidem horũ vllam admittendam aut admiſcendam eſſe: Hanc ergò aſſeuerationem noſtram, niſi ſexies expreſſè à nobis repetitam legent ac reperient in ſcripto noſtro, quicunq; id cum aliqua ſaltem attentione aſpexerint, iterum D. Collocutoribus vltrò palmam concedimus.

Verum bona in ſpe ſumus, innocentiam noſtram

luce meridiana manifeſtiorem fore, ſi quando ſcriptum noſtrum Lectoribus candidis, nec rixarum cupidis offeretur, quos haud dubié non offendet, quod vno in loco ex Quæſtione Collocutorum, quam nobis de vi & vero intellectu excluſiuarum quærentibus, reſponſi loco oppoſuerunt, repetimus & dicimus, à ſententia vera & natiua Auguſtanæ Confeſsionis aberrare, ac alienos eſſe eos, qui ſic intelligant ac enarrent particulas excluſiuas, vt in Articulo & Actu Iuſtificationis, quæ non niſi in vera ad Deum conuerſione fide peti & accipi poteſt; omnem omninò neceſsitatem & præſentiam operum bonorum excludi contendant.

Hac enim recitatione ac repetitione eorundem verborum, quibus interrogati eramus à Collocutoribus, ſignificare voluimus, quid in ipſorum Quæſtione & ſententia deſideraremus. Prius enim clarè teſtati ſumus; nos Actus tales ſeu momenta Iuſtificationis certa, ſecundum prius ac poſterius, definita non fingere.

Perſpicuè etiam diximus, particulas illas Excluſiuas, quæ in ſola quæſtione ac diſputatione de Iuſtificatione locum habent, tum ſcilicet, quando quæritur, quæ res, & quæ cauſa ſit, propter quam iuſti pronunciemur, doctrinæ de pœnitentia & conuerſione ad Deum vera, non immiſcendas eſſe. Ac ſumma ſententiæ noſtræ fuit, propter doctrinam de cauſa iuſtificationis proprijſsima, non corrumpendam eſſe falſis imaginationibus doctrinam de pœnitentia, Nec fingendum vllo modo eſſe, partem eius vllam particulis illis Excluſiuis ita abijci aut excludi, vt nec neceſſaria ſit, nec præſentia eſſe oporteat ea opera, quæ in concionibus pœnitentiæ requiruntur, Nec obſcura aut confuſa fuit ea de re explicatio noſtra. Ac ne verbulo quidē vllo hoc ſignificauimus, ꝙ accuſatione terribili PLVS VICIES de nobis ingeminant atq; inculcant: Neceſsitatem pſentię noſtrorum bonorū operum eam, talem, ac tantā nos aſſerere ac docere, vt ſine ea impoſsibile ſit iuſtificari ac ſaluari.

Verba

Verba illorum de nobis hæc fuerunt. Etſi vi excluſiuarum omnium noſtrorum bonorum operum, meritum, dignitas, fiducia & gloriatio, in articulo Iuſtificationis prorſus excluditur, tamen non excludi neceſsitatem benè operandi, ſed bonorum noſtrorum operum præſentiam ea neceſsitate eſſe neceſſariam, vt nemo ſine ſuorum bonorum operum præſentia iuſtificetur.

Hæc ergò verba poſtrema, SINE EA, & (vt aliquoties loquuntur) TANTA ac TALI præſentiæ neceſsitate impoſsibile eſſe hominem iuſtificari & ſaluari, de ſuo audacter affingere Collocutores, lectio ſcripti noſtri teſtabitur.

Hoc vnum diximus, atq; etiamnum, licet fremendo rumpantur, dicimus & dicemus deinceps: Impoſsibile eſſe, vt in vna mente ſimul ac ſemel ſint, fides ſeriò petens & accipiens remiſsionem peccatorum, & propoſitum malum ruendi contra Deum, aut perſeuerandi in ſceleribus contra conſcientiam.

Id ergò cum impugnent Collocutores, q; calumnia teſtatur, qua hæc verba noſtra deprauant, agnoſcet & intelliget deinceps vniuerſa Eccleſia, quales illi Theologi habendi ſint, & quam doctrinæ formam gignant ac propugnent.

Quare, vt paulò ante diximus, ad ſcriptum noſtrum & ad totum doctrinæ corpus prouocamus, & petimus, vt ex illo de nobis ac de doctrina noſtra iudicium fiat, non ex impudenti & falſa calumnia hac, qua ſua nobis verba, ſeu ſomnia verius ac ſpectra fugacia, Collocutores noſtri obijciunt atq; affingunt.

Quanq; igitur hæc ipſa, quæ ſcripto noſtro affingentes illi, ex ſeſe gignunt, & falſo nobis attribuunt, cum pro noſtris nequaq; agnoſcamus, imò diſertè reijciamus, planè nõ attingere, & alto præterire ſilentio potuiſſemus, cum ſemel ſubuerſo & diſſecto fundamento, quod ſupra à nobis factũ eſt, vniuerſa illa ſuperextructa moles probationum, per ſe

corruat ac euaneſcat: Tamen cum illis ita ſe efferant, ita illarum oſtentatione veluti triumphent, & nobis inſultent, quaſi iam victis prorſus & ꝓſtratis nihil amplius ſit, ꝙ nos à teterrimæ corruptelę nota vindicare poſsit, cogimur ad erudiendos & p̄muniēdos eos, quos iſtę miris artificijs fucatæ, & allegatorum intempeſtiuè teſtimoniorū Scripturę & Lutheri multitudine amplificatæ ꝓbationes, dementare ac decipere poſſent, ſingulorum Argumentorum vim euoluere, & palàm oſtendere, quàm nihil illa valeant prorſus, ad concludendum & confirmandum id, quod falſò nobis attribuentes, illa Argumentorum turba euincere conantur. Quod & breuiſsimè & eo ordine à nobis fiet, quo à D. Collocutoribus ea Argumenta, quæ ipſi magnifica appellatione FVNDAMENTA nominant, enumerata ſunt.

Primum, Quod negant, phraſin, quam ipſi ſibi fingunt, in ſcriptura reperiri, non indiget vlla refutatione noſtra, quia palàm teſtamur, eam à noſtro ſcripto eſſe alienam. Non enim ſic loquimur: In Articulo Iuſtificationis noſtræ coram Deo, bona noſtra opera neceſsitate præſentiæ adeſſe oportere, ita quidem, vt, ſi non adſint, non poſſit fieri iuſtificatio. Sed contendimus, in his, qui ad Deum conuertuntur, per particulas Excluſiuas Articuli Iuſtificationis proprias, nequaꝗ prohiberi & damnari neceſsitatem benè operandi, ſeu præſentiā bonorum operum, quia volumus quocunꝗ tempore diſcerni, neceſsitatem DEBITI ſeu Mandati diuini, à conditione noſtræ dignitatis, ſeu fiducia noſtrorum MERITORVM coram Deo, ſicut conſtat ex libris Lutheri & Philippi, ſanctæ memoriæ, noſtras Eccleſias ſemper hac diſtinctione vſas eſſe.

Sic enim Lutherus inquit, Tom. Vuiteberg. 1. fol. 391. Currere & velle oportet, nec tamen eſt currentis aut volentis, ſed miſerentis Dei. Nihil ſibi conſcium eſſe oportet, & tamen ſcire, non in hoc ſe iuſtificatum eſſe: Quærere oportet per patientiam boni operis vitam æternam, nec

eſt

eſt tamen quærentis,ſed miſerẽtis Dei. Deniq; curſum con ſummare, & coronam iuſticiæ repoſitam habere oportet, nec tamen eſt conſummantis nec habentis, ſed miſerentis Dei. Et Apologia Auguſtanæ Confeſsionis hoc ipſum explicat his verbis: Excludimus opinionem meriti, dilectionem & opera non ſic excludimus, ne ſequantur, ſed fiduciam meriti, dilectionis, & operum in Iuſtificatione excludimus, idq; perſpicuè oſtendemus. Item, Excludit Paulus etiam meritum operum moralium. Iam ſi his deberetur iuſtificatio coram Deo, non imputaretur Fides ad iuſticiam ſine operibus.

Quam quidem Lutheri, Apologiæ, & reliquorum in Eccleſijs noſtris publicè receptorum ſcriptorum doctrinã, perſpicuè confirmant hæc illuſtria ſcripturæ teſtimonia.

Ad Titum 3. Non ex operibus iuſticiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit.

Eph. 2. Gratis ſaluati eſtis per fidem &c. Non ex operibus, ne quis glorietur. Ipſius enim opus ſumus, conditi in CHRISTO IESV, ad opera bona, vt in ijs ambulemus.

I. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus.

I. Cor. 9. Neceſsitas incumbit mihi, væ mihi, ſi non Euangelizauero.

Rom. 14. Regnum Dei eſt iuſticia, pax & gaudium in Spiritu ſancto. Qui in his ſeruit Chriſto, placet Deo &c.

Luc. 17. Si feceritis omnia, dicite, Serui inutiles ſumus, quod debuimus, fecimus.

Rom. 8. Qui Spiritum Chriſti non habet, non eſt eius. Item, Qui ducuntur Spiritu Dei, hi ſunt filij Dei.

1. Ioh. 3. Qui non diligit, manet in morte.

Eſaiæ vlt. Ad quem reſpiciam, dicit Dominus, niſi ad contritum Spiritu, & trementem ſermones meos?

Quæ verò ipſi nobis opponunt Euangelij dicta. Mat. 9. Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Matth. 18. Luc. 19. Veni ſaluare, quod perierat. Matt. 11.

Venite ad me omnes &c. 1. Tim. 1. Chriſtus Ieſus venit in mundum, peccatores ſaluos facere &c.

Ea non pugnant cum ijs ſententijs, quas iam citauimus. Non enim loquuntur de perſeuerantibus in propoſito peccandi, Sed de peccatoribus agentibus ſeriò pœnitentiam, & deſinentibus hoſtiliter furere contra DEVM, ita vt vero dolore cordis clamitent: Conuerte me Domine & conuertar.

Pueri in ſcholis noſtris docentur ad illam vulgarem obiectionem: Peccatores Deus non exaudit, Ioh. 9. Ego ſum peccator. Ergo, certum eſt, me non recipi nec exaudiri à Deo: Vt reſpondeant hoc modo, diſcernendum eſſe inter peccatores retinẽtes propoſitum cumulandi ſcelera, & eos, qui in vera pænitentia dolent de ſuis peccatis, ac deſinunt ruere contra conſcientiam, Reſpiciunt autem ad verba iuriſiurandi diuini, Ezech. 33. & fide confugiunt ad Mediatorem filium Dei, in promiſsione gratuita Euangelij propoſitum.

Turpe eſt igitur, graues & magni nominis Theologos hoc neceſſariũ diſcrimen aut ignorare, aut quaſi data opera obruere, & imperitis denſiſsimam quandam nebulam, ſeu caliginem erroris hic offundere conari, volentes probare, dictis de ſaluatione peccatorum excludi conuerſionis ſeu pœnitentiæ & bonorum operum neceſsitatem, perinde ac ſi Dominus Matth. 21. dicens: Meretrices ac publicani præcedent vos in regno cœlorum: affirmet, ſalutis æternæ participes & hæredes fore perſeuerantes in manifeſtis flagitijs & ſceleribus, contra manifeſtiſsima teſtimonia Pauli 1. Cor. 6. Nolite errare, neq; ſcortatores, neq; adulteri, neq; fures neq; maledici &c. regnũ Dei poſsidebũt. Et tales quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed Iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri IESV CHRISTI. Itẽ Rom. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini.

Explodenda eſt igitur vanitas iſtius ſophiſmatis: Particula, Sola fide, non excludit neceſsitatem benè operandi,

ſeu

eu præſentiam bonorum operum. Ergo impoſsibile eſt, uſtificari quenquam non habentem bona opera, ante initium veræ conuerſionis ad Deum. Non enim ſomniandum eſt, quod bona opera præcedant abiectionem mali propoſiti, vt apparet, malè ratiocinari, hoc loco Collocutores noſtros, quos miramur perſpicua verba Pauli Rom. 4. Non operanti, ſed credenti in eum, qui iuſtificat impium, mputatur fides ſua ad Iuſtitiam: Tam inſulſè & abſurdè interpretari, vt per particulas: τῷ μὴ ἐργαζομένῳ, τὸν ἀσεβῆ: Fingant, excludi pios motus & bonum propoſitum in ſalutari d Deum conuerſione, dum quærunt, qualem impius habeat præſentiam bonorum operum, & ſimpliciter remoueri hac voce volunt omnem benè operandi neceſsitatem, Cum tamen ipſi agnoſcant Iuſtitiam imputari credenti, Fides autem nullo modo ſtare poſsit cum propoſito ſceleatè faciendi.

Nos eum, qui non operatur, & quem Paulus impium hoc loco vocat, intelligimus, ſicut & reuerendæ memoriæ D. Lutherus expoſuit, agnoſcentem, ſe non habere nec afferre ſua merita, ſed horribilia peccata, ideoq́; nō reſpicientem ad ſuas vel qualitates, vel actiones, nec confidentem illis, ſiue pręcedentibus, ſiue pręſentibus, operibus aut virtutibus, cum intelligat, has nequaq́; venire in rationem Iuſtificationis, aut vnq́; opponi poſse iræ ac iudicio Dei. Apoſtolus enim in illa Antitheſi expreſſè opponit mercedē operibus debitam gratiæ, ſeu gratuitæ imputationi iuſtitiæ Mediatoris: Sicut Lutherus in Gala: docet, Opus legis accipi ſimpliciter per Antitheſin contra gratiam, & opponi per Antitheſin iuſticiam fidei iuſticiæ totius legis, quæ poteſt parari, ſiue virtute diuina ſiue humana ex lege, Ideo Emphaſi & Epitaſi quadam dici: Ex operibus Legis: Non enim dubium eſſe, quin Lex ſit ſancta, iuſta & bona & tamen per eam hominem non iuſtificari coram Deo.

Ex quibus Lutheri verbis intelligi poteſt, Abrahæ

viro ſancto tribui quidem laudem bonorum operũ & multarum maximarum virtutum, Sed detrahi prorſus his omnem opinionem ſeu gloriam dignitatis ac meriti coram Deo. Nec pugnant hæ propoſitiones: Abraham laudatur propter opera, Et: Credenti Abrahamo iuſticia imputatur ſine operibus: Quia differunt ipſæ virtutes, quæ in conuerſis diuinitus accenduntur, à Phariſaica imaginatione de dignitate & meritis harum coram Deo. Ac cum dicitur: Abrahamum eſſe iuſtificatum ſine operibus: Nihil aliud ſignificatur, quàm reconciliatum eſſe & placuiſſe Deo non propter ſua opera aut virtutes nouas, quas Deus in ipſo excitat, ſed fide, per miſericordiam, propter propitiatorem Chriſtum.

Eſtq́; impudens ac malitioſa calumnia, quod auſi ſunt affirmare Collocutores noſtri, nos tantũ intueri haſcè phraſes: Non ex operibus, non per legem, & ſimiles: Sed alteras, quæ ſimul erant conſiderandæ, omittere & tranſilire, ſcilicet: Sine operibus legis & abſq́; operibus. Diuerſum enim teſtantur ſcripta hactenus à nobis exhibita, in quibus & ſæpè repeti & coniungi eas tanquam æquipollentes, attentus Lector paſsim deprehendet. Ac certum eſt, apud ipſum Paulum alteram vocem ꝑ alteram declarari, quod euidenter confirmant toties repetitæ hæ negatiuæ: Ex operibus Legis non iuſtificabitur omnis caro. Item: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Item: Non iuſtificatur homo ex operibus Legis, Et: Quicunq́; ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Nec obſtat hæc diſsimilitudo, quod recipitur Nicodemus, aut Paulus, habens etiã ante conuerſionem decus & laudem honeſtæ diſciplinæ: Latro autem in cruce, & publicanus Luc. 18. Item, Mulier peccatrix non afferunt in conuerſione eadẽ ornamenta. Nam vt in benè moratis illis, pœnitentiam agentib9, abijci oportet omnem operum & ꝓpriæ dignitatis fiduciam, & fidem, id eſt, fiduciam miſericordiæ, ſolo mediatore niti: Ita in pollutis turpitudine manifeſtorum ſcelerum, agentibus pœniten-

nitentiā, neceſſe eſt inchoari propoſitum deinceps obediendi Deo, & vitandi peccata: Ac ſimul accendi fidem acquieſcentem in Mediatore, & propter hunc accipientem beneficia Euangelij propria. Vtroſque autem in veris pœnitentiæ doloribus agnoſcere oportet, ſe immundos eſſe, ac reos iræ Dei, nec mereri remiſsionē peccatorū aut iuſtificari poſſe ſuis operibus aut virtutibus, ſed tegi ſuam immundiciem, & ſe pronunciari iuſtos & acceptos Deo, propter filium Dei, fide apprehenſum, iuxta dicta: Concluſit Deus omnes ſub peccatum, vt omnium miſereatur. Item: Beatus vir, Cui non imputat Deus peccatum. Item: Dauid dicit: Beatitudinem eſſe illius hominis, cui Deus imputat iuſticiam ſine operibus. Item: Saluum me fac propter miſericordiam tuam.

II. Quod igitur in ſecundo argumento obijciunt Collocutores: In articulo iuſtificationis opponi peccatorem & miſericordiam, Nec inter ſeſe conuenire, ſi dicatur, habentem opera bona iuſtificari, Et: Merum peccatorem iuſtificari, Item: Iuſticiam noſtram coram Deo eſſe paſsiuam, & ideo prorſus excludi bonorum operum præſentiam, & neceſsitatem benè operandi, Id nullam concludendi vim & rationem habet. Quia Paulus gratiæ & legem & peccatum opponens, ſimul tamen legem fide ſtabiliri affirmat, & expreſſè negat, eos condemnari, qui ſunt in Chriſto Ieſu, & ambulant non ſecundum carnem, ſed ſecundum Spiritum: vt perſpicuum fiat, gratiæ ſeu miſericordiæ non opponendum eſſe bonum propoſitum & ſtudium obediendi Deo, cui prælucet fides, vt correlatiuum gratiæ. Et miramur, quid venerit in mentem noſtris Collocutoribus, vt negarent de eodem dici poſſe, quod habeat bona opera, & agnoſcat, ſe merum eſſe peccatorem. Eadem enim ratione negari poterit: Dauidem Pſalmo 51. Et Danielem in ſua precatione, confitentes, ſe ingenti mole peccatorum oppreſſos, & implorantes miſericordiam propter Meſsiam promiſsum, ſimul habuiſſe initia veræ conuerſionis & nouæ obedientiæ.

Nec valet Eluſio: Iuſticiam noſtram coram Deo, Lutherus nominat paſsiuam, Ergò vult excludi præſentiam bonorũ operum, ſed ſic erat ratiocinandum, Iuſticia noſtra coram Deo eſt imputatio obedientiæ ſaluatoris, Ergò non eſt noſtrum opus, ſeu noſtra qualitas.

III. IIII. Ac vitandæ prolixitatis cauſa, eodem modo reſpondemus ad obiectionem tertiam & quintam. Non enim ſequitur, Vnum opus Chriſti eſt meritum & precium. Ergò ſtudentes rectè facere, aſſuunt Chriſti merito propriam dignitatem.

Nam neceſſaria obedientia, quam fide vulneribus Mediatoris velut inuolui oportet (vt Bernhardi more loquamur) eiuſmodi non eſt, neq; ita munda aut perfecta, vt vnq; iuſto Dei iudicio aduerſus peccata, poſsit aut debeat opponi, vel tanq; partialis cauſa articulo iuſtificationis vlla ratione miſcenda ſit: Sed perpetuò retinenda eſt conſolatio: Iuſtificati fide pacem habemus erga Deum, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem & habemus acceſſum ad Deum per fidem in gratiam hanc, in qua ſtamus.

V. VI. VIII. IX.

Inde manifeſtum eſt, in quinto, ſexto, octauo, & nono, argumentis fruſtra ſeſe defatigare Collocutores, cum contendunt, I. Solam miſericordiam Dei & meritum Chriſti, eſſe obiectum fidei, & hac ratione excludi omnia omnium hominum opera. Deinde impoſsibile eſſe, vt conſcientiæ ſenſu ſuorum peccâtorum territæ, concipere aut retinere firmam conſolationem queant, ſi neceſſe ſit, agentes pœnitentiam habere propoſitum bene operandi. Tum eos, qui in extremo mortis Agone conuertuntur, ne quidem poſſe inchoare obedientiam Deo placentem, Neq; iam animam agentes, in promiſſa gratis miſericordia, & ſanguine Redemptoris pro nobis effuſo, acquieturos eſſe, ſi dicatur, Quod neceſſariò Euangelium requirat pœnitentiam & inchoatio-

choationem nouitatis. Notæ ſunt enim, Dei beneficio, cauſæ, cur luctantes cum terroribus peccati & mortis deducendi ſint ad conſpectum ſolius Mediatoris, tollentis peccata Mundi, & propoſita particula, Gratis, rectè docendi de vi & vero intellectu Particularum excluſiuarum, videlicet, vt & filio Dei ſuus honor tribuatur, & certa de reconciliatione conſcientia, vincere dubitationes, & alacriter Deum inuocare queat fiducia Redemptoris, monſtrati in Euangelio, Quod quidem à lege præcipuè diſcernitur expreſſa mentione Chriſti & beneficiorum ipſius, Gratis, ſeu excluſa conditione noſtræ dignitatis promiſſorum.

VII. Indignum eſt refutatione, quod additur in ſcripto Collocutorum de exemplo infantium, quos in regnum Cœlorum recipi & ſaluari dicunt abſque inchoatione bonorum motuum ſeu operum. Quia cum de his Chriſtus expreſſè aſſeueret, quod ſint hæredes regni Cœlorum, impietas eſt, ſomniare, cum remiſsione peccatorum non ſimul dari ipſis ſpiritum ſanctum, efficientem in eis nouos motus, & nouas ad Deum inclinationes, pro ipſorum modo. Et conſtat à Paulo hoc ipſum nominari fructus ſpiritus, quod Eccleſia vſitatè nominat bona opera. Nec ignoratur ſententia Chriſti: Niſi quis natus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum Cœlorum.

X. Remittimur etiã à Collocutoribus ad exempla omnium, qui vnquã iuſtificati ſunt, Quorum neminẽ in ipſo Articulo iuſtificationis imaginantur, habuiſſe initia pœnitentiæ & boni propoſiti. Quærunt igitur de Adamo, Dauide, Abrahamo, Paulo, quam hi, cum reciperentur in gratiam, habuerunt nouarum virtutum & obedientiæ inchoationem? Plana, facilis & expedita reſponſio eſt: Non accepiſſe quenquam horum re- remiſsionem peccatorum, quin in ſenſu conſolationis & viuificationis, ſpiritus ſanctus læticiam, dilectionem Dei, & multas magnas virtutes, ſine quibus nunquam eſt fides, amplectens & inuocans Mediatorem, ſimul accenderit. De quo hoc loco ſufficiat allegaſſe teſtimonia hæc pauca. Rom. 8. Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, quo clamamus, Ab-

ba pater. 1. Corinth. 12. Nemo poteſt Ieſum dicere Dominum, niſi per ſpiritum ſanctum. Item Actorum. 2. Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & omnis, qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

Quin & ipſi Collocutores, in huius decimi Argumenti tractatione fatentur, Paulum iam renatum, in Articulo iuſtificationis ſuæ coram Deo, non vereri ſua bona opera ita commendare, vt vocet ea σκύβαλα ſeu ſtercora. An hoc ſit una cum fiducia proprij meriti, quam idem Apoſtolus alibi gloriationem nominat, excludere bonorum etiam operum præſentiam quiuis ſanæ mentis homo perſpicere & iudicare poteſt, cum apertè dicat, ſe ſecundum iuſticiam, quæ in lege eſt, uerſatum eſſe, ſine querela, ſeu inculpabilem.

## XI. XII. XIII.

Cœterum quæ afferunt de diſcrimine Legis & Euangelij, quod nimirum doctrina de neceſsitate benè operandi pertineat ad legem, nec in Articulo iuſtificationis locum habeat; nihil prorſus ad rem facit: Sicut ne id quidem, quod adiungunt de differentia Articuli Iuſtificationis & bonorum operum, ut probent, noſtra opera non eſſe miſcenda Articulo Iuſtificationis. Non enim ignorant, quàm longo interuallo ſeperauerit, quamq; conſpicuis quaſi limitibus diſtinxerit hæc capita Doctrinæ ſcriptum à nobis nuper exhibitum.

Tenemus utramq; regulam, Et ſine fide non poſſe fieri opera Deo placentia, Et fide fieri & placere inchoationem obedientiæ, iuxta texus Paulinos: Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Item, Sine fide impoſsibile eſt placere Deo, Et, Fide legem ſtabilimus. Item, Rom. 8. Damnauit Deus miſſo filio, vt eſſet hoſtia pro peccato, peccatum in carne noſtra, ut ius legis impleretur in nobis, ambulantibus non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum.

## XIIII.

Quòd negant in Articulo Symboli: Credo remiſsionem peccatorum. Item, in promiſsione addita Baptiſmo: Qui crediderit & Baptizatus fuerit, &c. Fieri mentionem neceſsitatis

aut

aut præſentiæ bonorum operum, adeo puerile eſt & nugatorium, vt reſponſionem non mereatur. Quis enim non intelligit, fide accipientes Remiſsionem peccatorum, & in Baptiſmo (vt Epiſtola Petri loquitur) conſcientiæ bonæ ſtipulatione ſeſe Deo obligantes, ad hoc teneri, vt peccata vitent, & membra ſua, ſecundum Paulum, exhibeant arma iuſticiæ Deo.

## XV. XVI.

Porrò ad Coaceruationem teſtimoniorum ex canticis Pſalmorum Germanicorum, & ſcriptis Lutheri, Auguſtana item confeſsione atq; huius Apologia, ſine iudicio & mutilatè adductorum, vt eorum multitudine nos quaſi obruant, & animis auditorum hunc veluti Gorgonem obijciant, longa reſponſione non eſt opus. Nihil. n. aliud iſta omnia, quæ tam operoſè ab ipſis congeruntur & cumulantur, monent, quàm oportere fidem à cæteris bonis operibus, ita diſcerni, vt clarè intelligatur, quæ illa res ſit, quam propriè ſola fides intuetur & appræhenſam in omnibus tentationibus, pauoribus, & doloribus opponit iudicio Dei tanquam precium, ſatis faciens iuſticiæ Diuinæ, ad placandam iram noſtris peccatis debitam, & cuius fiducia perpetuo ſeſe ſuſtentantes conſcientiæ concipiunt viuificam conſolationem, teſtificantem, quod ſint in gratia, & fiant templa ſpiritus ſancti, accendentis in ipſis initia nouæ obedientiæ, & talium motuum, qualis eſt ipſe.

Quod. n. alicubi inquit Lutherus: Fidem ſine & ante charitatem iuſtificare, non habet eam aut vim aut ſententiam, vt docendum ſit, vel vllo tempore veram fidem à dilectione & ſpirituali nouitate diuelli ſeu ſeparari poſſe vel fidem non eſſe fidē, niſi ſit ſola, id eſt, non coniuncta cum cæteris virtutibus, quas ſimul Spiritus Sanct9 accendit, Sed q nec inchoari poſsit nec placeat dilectio & reliquarum virtutum chorus, niſi fide & reconciliati ſimus Deo propter Mediatorem, & tegi noſtras ſordes ab eodem tanquam vmbraculo credamus, vt placeat languida & multis modis adhuc contaminata obedientia noſtra.

Sic enim ipſe Lutherus in argumento Epiſtolæ ad Romanos, mox poſt traditam definitionem Fidei, loquitur, vt dicat, perindè impoſsibilem eſſe ſeparationem operum à Fide, atq; impoſsibilis eſt ſeparatio caloris & ſplendoris ab igne.

Præterea in propoſitionibus diſputatis Anno 20. Tom. 1. VViteb. fol. 371. 372. Fides, niſi ſit ſine vllis etiã minimis operibus, non iuſtificat, imò non eſt fides, & tamen impoſsibile eſt, fidem eſſe ſine aſsiduis, multis ac magnis operibus. Item. Fides niſi ſola ſit ſine vllis operibus nihil eſt, neq; iuſtificat. Et tamen opera ſequuntur iuſtificationem fidei infallibiliter, cum non ſit ocioſa. Rectè ergò dictum eſt: Fides ſine operibus eſt mortua: Imo, non eſt fides.

Et eiuſdem Tomi fol. 386. Fides vera extenſis brachijs amplectitur læta filium Dei, pro ſeſe traditum & dicit: Dilectus meus mihi & Ego illi.

Item in pagellis, continentibus manu Lutheri & Philippi VVittebergæ ſcriptam de Iuſtificatione diſputationem, Cum Philippus obiecisset: Paulus credens & faciens placet, non faciens, non placeret: Aſſcripſit LVTHERVS: Hoc implicat, Quia impoſsibile eſt, dare credentem & non facientem. Item: Fides ſemper eſt efficax, vel non eſt fides; Ideo quicquid opera ſunt aut valent, hoc ſunt & valent gloria & virtute fidei, quæ eſt ſol iſtorum radiorum ineuitabiliter.

Pudeat igitur Collocutores friuolæ iſtius Sophiſticæ, quod congeſſerunt ſyluam illam dictorum Lutheri, non pugnantium cum noſtra ſentẽtia, ſed cum ea, quam ipſi ſibi finxerunt, larua, de neceſsitate præſentiæ bonorum operum, includenda in Articulum Iuſtificationis, tali ratione, vt impoſsibile ſit, quenquam iuſtificari, ſine ſuorum bonorum operum præſentia, quã ita intelligi volunt, vt certitudo fidei labefactetur, & noſtra obedientia ſit partialis vel ſaltem minus principalis cauſa noſtræ coram Deo iuſtificationis, cum tamen & nos expreſſè aſſeuerauerimus, & nunc etiã concludamus cum Paulo & Luthero (Cuius verba hoc loco, vt ab ipſis, ſed non integrè, citata ſunt, repetimus) Sola fide in Chriſtum nos iuſtificari

cari ſine lege & operibus. Sed nihilominus hominem fide iuſtificatum, & iam fide Chriſtum poſsidentem, quem nouit eſſe iuſticiã & vitam ſuã, non poſſe eſſe ocioſum, ſed neceſſario propoſitum & ſtudium habere benè operandi, & bonæ arboris inſtar, aſsiduè bonos fructus proferendi. Quia credens (vt ibidem addit Lutherus, quod Collocutores inſidioſè omiſerunt) habet ſpiritum ſanctum, qui vbi eſt, non ſinit hominem eſſe ocioſum, Sed impellit eum ad omnia exercitia pietatis, ad dilectionem Dei, ad pacientiam in adflictionibus, ad inuocationem, ad gratiarum actionem, ad exhibendam charitatem erga omnes. Quare & nos dicimus, Fidem ſine operibus nihil eſſe, & inanem. Et paulo poſt: Fides ſine operibus, id eſt, fanatica cogitatio & mera vanitas, & ſomnium cordis, falſa eſt, & non iuſtificat. Hactenus verba Lutheri.

Quorſum ergò attinet ex Luthero inculcare, quod vel Papiſtæ vel Anabaptiſtæ, huic impiæ propoſitioni: Non ſola fides iuſtificat, Sed fides coniuncta cum operibus: callidam declarationem affingant, cum minimè ſit obſcurum ex ſumma doctrinæ, quam conuentus huius initio exhibuimus, nos quoque cum verba propoſitionis illius, tum ſententiam, quibuſcunque fucis pingatur, ſeriò deteſtari & damnare.

## XVII.

Nec de confeſsione Auguſtana & huius Apologia, reſponſione alia nobis opus eſſe iudicamus. Quod enim ipſi in ea inueniri negant, id neque vſurpatũ à nobis vnquam eſt, nec defenſum. Quod autem inferre volunt ex verbis inde citatis, non tantum merita, ſed ipſa quoque opera in Articulo iuſtificationis excludi, prorſus eſt ἀνακόλουθον. Perinde enim eſt, ac ſi quis hoc modo ratiocinetur: Homines manibus ingredi non poſſunt, Ergo manus non habent. Sed adiungunt, Nullo modo poſſe humanam naturam primi & ſecundi præcepti opera facere ſine Fide: Quaſi vero nos hoc vnquam negauerimus, aut docuerimus. Quod (ſicuti ipſi notatione ſua falſò nobis obijciunt) poſsint interiores virtutes & cultus Deo placentes in-

choari & præſtari, ante acceptam gratiam & fidem diuinitus in conuerſione accenſam.

Eodem etiam pertinet, quod additur, Euangelium polliceri, Remiſsionem peccatorum & ſalutem his quoque, qui nulla prorſus bona opera habent. Ad hoc enim ſupra reſpondimus, cum faceremus Latronis in cruce, & aliorũ manifeſtis flagitijs ante conuerſionem pollutorum mentionem: Quod nimirum, tales æquè recipiantur in gratiam, vt alij modeſtiſsimè viuentes, ſi modo in vera pœnitentia fide confugiant ad Mediatorem, cum qua certò coniunctum eſt bonum propoſitum, vt incipiant reſiſtere peccatis adiuti & confirmati à Spiritu Sancto, iuxta dictum: Si ſpiritu actiones carnis, mortificaueritis, Viuetis, Item: Qui Chriſti ſunt carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs ſuis, Item, Ioh. 5. Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Item, Ioh. 8. Vade & iam amplius noli peccare.

Deſinant itaque Collocutores impudenter & falſò de nobis vociferari, quod neceſsitatem bonorum operum in Articulo Iuſtificationis, vt ipſi loquuntur, ante acceptam gratiam ſtatuamus, aut viciſsim audient quæ, non volent, iuxta vetus dictũ Vt ſementem feceris ita metes.

XVIII.

Sed quod inquiunt, Papiſtas etiam concedere, meritum noſtrum excludi, & tamen neceſſario poni bonorum operum præſentiam in Articulo Iuſtificationis, quodque in eam ſententiam laborioſè comportant, & Andradij cuiuſdam, & Synodi Tridentinæ, & Thomæ Aquinatis, ſemper ab Eccleſijs noſtris improbatas impoſturas, in eo deprehendimus incogitantiam ipſorum, repræhenſione dignam. Neque enim Papiſtæ volunt ſimpliciter excludi noſtra merita, ſed operum duntaxat præcedentium, quæ ipſi nominant opera legis, vt diſcernant ab operibus gratiæ fidem ſequentibus, Quibus & iuſtos legem Dei implere, & iiſdem vitam æternam mereri, adeò vt ipſis, Pauli teſtimonio, iuſticiæ corona tanquam debitum reddenda ſit, affirmare non verentur. Nos vero & operum ante gratiam & eam ſequentium

tium merita omnino, & ſine vlla exceptione, reijcimus in Articulo Iuſtificationis, & tamen retinemus diſcrimen inter neceſſitatem debiti, & conditionem ſeu fiduciam meriti corã Deo.

XIX.

Ad enumerationem incommodorum, quæ doctrina, non noſtra, ſed ea, quam ſibi vel ex falſis ſuſpicionibus, vel ex mera maleuolentia confingentes, nobis tribuere iam pridem moliuntur, tempore Interim, vt aiunt, attulerit, tum reſponſionem noſtram audient, cum ad eum locum ventum fuerit, ad quem iſta propriè pertinent, Ideo vt patienter hanc exigui temporis moram ferant, rogamus.

XX.

Poſſent etiam inani metu corruptelarũ & falſorum dogmatum, ex locutione, qua nos nunquã vſi ſumus, aliquandò, ſecuturorum, facilè liberari, ſi veritatis, quàm contentionis cupidiores eſſent, & cogitarent, iſtiuſmodi barbaricis diſputationibus, de excludenda prorſus præſentia bonorum operum in ſaluandis, magis accendi quàm ſopiri diſsidia, irritatis ingenijs multorũ, qui à teneris rectè inſtituti, Antinomicum deliramentum, de conceſſa in Euangelio licentia ſcelerum, deque confuſione diſcriminis inter peccatũ regnans & non regnans, non poſſunt non ex animo deteſtari, & illius defenſoribus, neceſsitatem benè operandi omnino tollentibus, totis viribus ſeſe opponere.

XXI.

In Antilogijs verò noſtri ſcripti colligendis miramur, quod non pepercerunt operæ, nec cogitarunt, Lectores intelligentes, uel inde cogniturcs eſſe, ad hanc ſententiarum Collationem, non eum ipſos animum attuliſſe, qui bonis & doctis uiris probari poſsit. Nam quid hoc genere cauillationis magis eſt inane ac ridiculum, quàm ſic concludere uelle: Quod dediſtis, nõ Iuſtificari hominẽ lege, nec operib. legis, id ipſum mox auferτis, dum pugnatis, non excludi neceſsitatem præſentiæ operum. Nam quid prodeſt extrudere ornatum operum ex foro Iuſtificationis ſi ipſa opera uiciſsim intrudantur?

Denique quomodo conuenit, inquiunt, quod à nobis interrogati,

rogati, ſintne bona opera cauſſa vel efficiens vel Materialis vel formalis Iuſtificationis coram DEO, reſponderitis, nullam iſtarum cauſſarum noſtris operibus affingendam, & tamen interea vrgendam eſſe neceſsitatem benè operandi. Talibus præſtigijs ludere audent in re tanta D. Collocutores. Quaſi vero ignota ipſis ſit, indè vſq; ab initio repurgationis per Lutherum diuinitus factæ, in noſtris Eccleſijs fideliter illuſtrata & conſtanter defenſa ac retenta doctrina de excluſiua particula gratis, ſæpè à Paulo repetita, quod hæc ſignificet, dari reconciliationem propter filium DEI Mediatorem, non propter noſtram dignitatem, non propter noſtra merita, non propter noſtras virtutes & facta, nec tamen excludat virtutes ipſas, ſed conditionem dignitatis ſeu meriti, & transferat cauſam reconciliationis in ſolum filium Dei, ſicut in Petri conuerſione neceſſe fuit exiſtere pœnitentiam & fidem, qua ſtatueret, ſibi per miſericordiam ignoſci & remitti peccata, non propter proprias virtutes, ſed propter meritum Chriſti Mediatoris.

Et quis vnquam, viuente adhuc Luthero, probare conatus eſt, particulam (SOLA Fide) contritionem & cæteras virtutes excludere, ne adſint, cum omnes agnoſcerent ac faterentur, conſequi nos remiſsionem peccatorum, non propter noſtram dignitatem, ſed ideo credendum eſſe, vt amplectentes Chriſti beneficium, in ſola miſericordia propter ipſum promiſſa, quouis tempore poſsint acquieſcere.

Dignetur ſaltem D. D. VVIGANDVS relegere locum de remiſsione peccatorum & Iuſtificatione, in Confeſſione doctrinæ Eccleſiarum Saxonicarum, ſcripta anno Domini 1551. Vt ſynodo Tridentinæ exhiberetur, quam ſua geminata ſubſcriptione & honorificè comprobauit, & clarè teſtatus eſt, perſpicuè complecti ſummam doctrinæ, quæ DEI beneficio in Eccleſijs harum regionum incorruptè ſonuit & ſonat adhuc: Ea nos contra recens vſurpatam à Collocutoribus aduerſus nos calumniam, purgabit & tutabitur, his verbis loquens: Toties repetit Paulus vocabulum GRATIS, qua voce certiſsimum eſt, excludi conditionem meritorum noſtro-

ſtrorum. Ideo in Eccleſijs noſtris dicimus: SOLA FIDE Iuſtificamur, quod ſic intelligimus & declaramus, GRATIS, propter ſolum Mediatorem, non propter noſtram contritionem, ſeu alia noſtra merita donamur remiſsione peccatorum & reconciliatione. Etſi enim contritio antecedit conſolationem, & Dilectio Dei & aliæ virtutes multæ cum fide ſeu fiducia hac SIMVL accenduntur; tamen hæ virtutes non ſunt cauſa ſeu meritum remiſsionis peccatorum, nec propter eas perſona placet, iuxta illud: Non Iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, Sed habet remiſsionem, & placet perſona certò propter Mediatorem, quem fide apprehendi oportet, Vt Epheſ. 3. dicit, Per quem audemus accedere in fiducia, quæ eſt per fidem in Eum. Hæc ex repetitione Confeſsionis Auguſtanæ verba (quam teſtatus eſt D. VVigandus cum ſcriptis & perpetuo conſenſu Prophetarum & Apoſtolorum congruere, neq; vlla Sophiſtica labefactari poſſe) Ideo citauimus, vt perſpiceretur, non nos exilijſſe extra metas Articuli de Iuſtificatione, ſed ſagittas ad ipſum ſcopum direxiſſe, quemadmodũ fieri oportere monuerunt Collocutores, & ipſos potius extra viam currere, vel toto potius aberrare cœlo, dum perſuadere ſimplicibus & imperitis ſtudent, propoſitionẽ, Sola fide Iuſtificamur, ita intelligi oportere, quod neceſſe ſit, Iuſtificationem coram Deo ſine præſentia bonorũ operum, id eſt, inchoatione piorum motuũ & obedientiæ legi diuinæ cogruentis, homini ſaluando contingere. Seu quod idẽ eſt, Quod impoſsibile ſit, iuſtificationẽ corã Deo contingere habenti in vera pœnitentia bonũ propoſitum ſeu ſtudiũ obediendi Deo & benè operãdi. Si enim, vt ipſi contendunt, non gloriatio tantum, ſed etiã præſentia bonorũ operum, per eas, de quibus præcipuè in hoc Articulo dimicamus, particulis excluditur, quid aliud intelligi poteſt, quàm neceſſariò fidem aliquo ſaltẽ temporis ſpacio à bonis operibus vacuã eſſe, aut bene operandi ſtudio & facultate deſtitui? Quod tale eſt, vt ne Antinomos quidem hactenus id palàm affirmare, aut defendere auſos fuiſſe, cognouerimus.

At eoſdem meminimus ante annos circiter 30. de contri-

tione idem obiecisse Academiæ VVitebergensi, quod Domini Collocutores nobis hoc tempore, & loco occinunt, ſcilicet, Contritioni ideò locum eſſe in Articulo Iuſtificationis, quod non ſit noſtrum opus, Sed DEI in nobis conterentis ſuo malleo duras petras, In quo uidebantur eorum ineptias imitari, qui Papiſticam obiectionem: Fides eſt opus, Ergo operibus iuſtificamur: Sic refellere conati ſunt, vt exciperent, Fidem eſſe opus & donum Dei, perinde ac ſi Dilectio, Spes, Patientia, Caſtitas, nō ipſæ quoq; diuinitus excitarentur & confirmarentur, in renaſcentibus ad vitam æternam, cum reſpondendum potius fuiſſet, propoſitionem: Fide ſumus iuſti: correlatiuè intelligendam eſſe, Et fidem, quanquam eſt excellens virtus, tamen imperfectam & languidam eſſe, nec mereri remiſsionē ſua dignitate, aut ideo iuſtificare, quod habeat adiuncta opera, aut quod diuinitus nobis donetur, Sed quod oporteat eſſe aliquod inſtrumentum in nobis, quo Mediator, propter quem æternus Pater eſt propitius, apprehendatur.

Quod igitur Lutherū beatæ memoriæ de veſte nuptiali diſputantē in pagellis, quarū fides nondum nobis eſt probata, noſtræ de neceſsitate contritionis aſſertioni opponunt, nō magnopere nos mouet. Videmus n. alias euidētes & firmas ipſis rationes ad hanc opinionē propugnandam defuiſſe: Vt ne dicamus, eos, quibus familiariter notus fuit Lutherus, verè teſtari poſſe, nunquam ipſū viuū concedere voluiſſe, vt in diſputationibus publicis ex ore ſuo á diuerſis diſsimiliter excepta dicta ſua nec à ſeſe aut alijs, quorum iudicio multū tribuere ſolebat, recognita, ſpargerentur in vulgus, aut ederentur, ad cū finē, vt illa vulgò legentes tanquam pro oraculis haberent, & veluti normam ſanæ Doctrinæ immotā ſequerentur. Cur vero maluerit aliquā ipſo cōtritionē Paſſionē, quam Actiuitatē noſtrā appellare, ſatis ex Articulis Schmalcaldicis liquet, Ibi in Titulo de pœnitētia hæc ipſius ſunt verba, de vernaculo ſermone in latinū cōuerſa: Hoc ipſū officium legis vſurpatur & vrgetur, etiam in nouo Teſtamento, quēadmodū Pau. Ro. I. idipſū agit clamitans: Reuelatur ira Dei de cœlo ſuper impietatē & iniuſticiam omniū ho-

minum.

minum. Et Ca.3. Totus Mundus reus eſt, & nemo iuſtus eſt corã Deo. Itẽ, Chriſtus Ioh.16. Spi. S. arguet mundũ de peccato.

Hoc igitur fulmine vtitur DEVS ad proſternendos & manifeſtis ſceleribus pollutos & hypocritas in genere humano nec quenquam ex numero peccatorum excipit, ſeu incutit omnibus terrores & pauores. Et hic eſt malleus ille, de quo loquitur Hieremias inquiens: Verba mea ſunt quaſi malleus conterens Petram. Hæc nõ eſt actiua contritio, id eſt, nõ à nobis accerſita, ſiue ficticia, ſed paſsiua ſeu verus dolor cordis, & ſenſus & cruciatus mortis. Atque hoc quidẽ eſt, initiũ veræ pœnitentiæ, cũ hominẽ audire oportet hanc ſententiã damnatoriã: Nihili eſtis vos vniuerſi, ſiue facinoroſi ſitis, ſiuè inculpatè viuatis, Oportet enim vos ſingulos alios fieri & aliter viuere, quàm nunc eſtis aut viuitis, quicunque & quanticunque eſtis, quantumuis ſapientes, potẽtes & ſancti, qualis nullus iuſtus eſt: Sed huic officio Legis prædicatio noui Teſtamenti mox addit plenam dulciſſimæ conſolationis promiſsionem, de gratia per Euangelium, cui neceſse eſt credi, ſicut Chriſtus præcipit, Mar.1. Agite pœnitentiam & credite Euangelio, hoc eſt, Reſipiſcite, emendate mores veſtros ac promiſsionem accipite fide. Et præcurſor Chriſti Iohannes nominatur prędicator pœnitentię, verum tamẽ ad remiſsionẽ peccatorũ, hoc eſt, vt omnes arguens & reos peccati peragens, deduceret ad conſpectũ ꝓpriæ immundiciæ corã Deo, quò cognoſcerent, ſe perditos eſſe peccatores & ita ꝑpararentur Domino, ad apꝑhẽdendã gratiã, atque remiſsionẽ peccatorũ ab ipſo expectarent & acciperent. Huc pertinet dictum Chriſti Lu.24. Sic oportet in nomine meo prædicari in omnes gentes pœnitentiam & remiſsionem peccatorum.

Hactenus Lutherum audiuimus: Iam reuertemur ad Dominos Collocutores tragicè quaſi cœcitatem noſtram deplorantes, quod connitamur ꝓbare neceſsitatẽ præſentiæ bonorũ operũ, ex prima parte cõuerſionis ſeu pœnitẽtiæ, in qua neceſſe ſit, hominem coram Deo omnibus bonis operibus exui, neque tamẽ vident, ſe dũ vel ipſo Argo oculatiores exiſtimari volũt, talpis etiã longè cœciores eſſe, Nã hoc ipſum ꝙ illi vocãt exui

ſeu ſpoliari bonis operibus, ac relinqui nudum, fœdum, impurum, fœtidum peccatorem coram Deo, quid aliud eſt, quàm ſerio expaueſcere agnitione iræ Dei aduerſus peccata, angi dolore, quod diuinam maieſtatem offenderimus, ideoq; nos vero, iuſto illius iudicio aliquo modo ſubijcere, & fateri, quod præſentes & æternas pœnas promeriti ſimus, Nec inuenientes vllum in nobis opus aut meritum, quod iudicio Dei opponi poſſit, clamare cum Dauide: Confitebor iniuſticiam meã Domino: peccaui Domino: iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meũ: Tibi tantum ſum peccatum, & malum coram te facio &c.

Quod ſi contritionem, quæ eſt ſecundum Deum, vt Apoſtolus loquitur, & pœnitentiam ad ſalutem efficit, nihil dicemus aliud eſſe, niſi meram paſsionem, Quomodo conueniet ad hanc meã, vt ita nominemus, paſsiuitatẽ, q̃ toties hortatur ac iubet vox cœleſtis: Scindite corda veſtra, Deſinite peruerſe agere, Iudicate volmet ipſos, Percutite femur veſtrũ, Erubeſcite, Conuiſtemini ad pœnitentiã, Agite pœnitentiã &c. Aut quomodo in ſalutari pœnitentia cor contritum & humiliatum, iuxta uerba Prophetarum, erunt ſacrificium & gratiſsimus Deo cultus.

De Iudæ vero, ruentis in deſperationem & exitium, contritione quid reſpondebimus? An in hac quoq; triſtem fugam horribilis iræ Dei, odium pœnarum, quarũ mole ac magnitudine humana natura ſe ſuperari uidet, indignationem & fremitum aduerſus Deum, blaſphemiam negantẽ Deum veracem, iuſtũ, & miſericordem eſſe; dicemus, eſſe meras paſsiones diuinitus incuſſas, aut opera ſolius Dei, hominem ſic ad inferos deducentis, ac exuentis ſeu euacuantis ab omnibus bonis operibus?

Sed quia nec huius loci propria eſt explicatio longior de hac parte conuerſionis ſeu pœnitentiæ, & ipſi Collocutores tandem ueritatis euidentia conuicti, contritionem maxime neceſsariam eſſe fatentur, hanc diſputationem hoc quidem tempore relinquimus.

Verumtamen miramur, cur ſecundam partem pœnitentiæ nominent Articulum Iuſtificationis, cum potuiſſent vocabulo fidei rectius uti, ſecundum hactenus uſitatam docendi for-

mam:

niam: De quo tamen non magnopere laboraremus, niſi addidiſſent ibi, tantum in VRCEOLOS vacuos plenitudinem gratiæ infundi, quod, ut dictu nouum & ſententia imprimis abſurdum, ſilentio prætterire minimè poſſumus.

Quid enim & exercitijs fidei magis aduerſatur, & pietati ac moribus in uniuerſum pernicioſius eſt, quàm ab auditu & cogitatione uerbi, ſeu à conſpectu Conſolationis Euangelij propriæ, mentes hominum abduci ad ſpeculationes tum Papiſticas, tum Enthuſiaſticas, de impreſsione fidei ac nouarum uirtutum, tali, qualis eſſe infuſio ſolet aquæ aut liquoris cuiuslibet, in dolium ſeu uaſculum aliquod uacuum, quod etiamſi madeſit, & impletur, nullum tamen indè ſenſũ receptionis, aut motum correſpondentem accipit: Imò, ne quidem reluctari aut excludere repletionem poteſt: cum multo aliter ſe res habeat in Iuſtificatione, & uiuificatione, iuxta dicta notiſsima: Fides ex auditu eſt, auditus per uerbum Dei. Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti. Iuſtus fide ſua uiuet. Item, Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomen eius. Item, Quantò magis pater ueſter Cœleſtis dabit Spiritum Sanctum petentibus. Item: Ecce ſto ad oſtium & pulſo, Si quis audierit uocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum.

Conſiderent etiam Collocutores, an non fiat iſto improprio & inuſitato loquendi modo, Iuſtificationis (quã & ipſi definiunt eſſe Abſolutionem à peccato, & imputationem iuſticiæ CHRISTI gratuitam) confuſio cum renouatione & ſanctificatione, qua noſtra natura reſtituitur, accenſis in ea ſpiritualibus motibus ſeu nouis uirtutibus.

Ineptiſsimum vero eſt, quod audent affirmare, peccata noſtra & remiſsionem CHRISTI eſſe correlátiua. Hoc enim ſi à nobis diceretur, quos eſſemus auditorum noſtrorum cachinnos excitaturi? Qui, vt confunderemur, interrogaturi eſſent: An planè ſimus obliti Dialecticarũ præceptionum de correlatiuis, quorum uno poſito neceſſe eſt & alterum poni, ut hac

ratione uerè dici poſsit, ubicunq; peccatum eſt (ut in portentis Nerone, Caligula, item Saule, Iuda &c.) Ibi eſt & remiſsio CHRISTI.

Porrò de tertia Conuerſionis parte, quod ſua ſponte dant, id perquàm libenter accipimus, nouam ſcilicet obedientiam & partem & fructum eſſe veræ pœnitentiæ. Nam meminimus, contrà fuiſſe diſputatum à quibuſdam, his proximis annis, quorum ipſi opiniones maximè probare ſolent, cum ſic argumentarentur: Noua obedientia eſt fructus pœnitentiæ; Ergo non eſt tertia pars Conuerſionis. Et tamen quorſum pertineat, aut quid ſibi velit, quod Collocutores hic conqueruntur: Eo confuſionem à nobis doctrinæ de pœnitentia fieri, quia primum in contritionem, deinde in Articulum fidei & iuſtificationis, & tandem etiam in nouam obedientiam bona opera noſtra reponamus: Fatemur, non ſatis nos intelligere & perſpicere. Multo minus diuinare poſſumus, cur iubeant nos audire D. Lutherum, in diſputatione contra Antinomos aſſeuerantem, pœnitentiæ priorem partem, nimirum contritionem, eſſe ex lege tantum, alteram verò, Bonum ſcilicet propoſitum, non poſſe ex lege concipi, ſed addendum eſſe legi Euangelium, conſcientiam territam pacans & erigens, vt bonum proponat. Neque enim hæc Lutheri verba noſtræ ſententiæ aduerſantur. Neque ex ijs ſequitur, inchoationem boni propoſiti differendam ad id temporis momentum quo fidei conſolatio cordi vitam & læticiam afferens ſenſibiliter deprehenditur: Sed & in conuerſis creſcere & ſubinde puriores fieri contritionis dolores, & ad hos conſolationem ſeu viuificationem, quæ fit fide ſeu fiducia mediatoris, adiungi oportere, vt timor filialis ex ſeruili, & bonū opus ac Deo placens, ex triſtiſsima conſternatione, fiat, iuxta dictum: Sacrificium Deo Spiritus contritus.

Quod autem adijciunt de adultero, tunc cum abijcit propoſitum retinendi alienam coniugem, non ſita bona opera ſed impuritatem & damnationem merā duntaxat afferente, ipſi ſeſe redarguunt, & obliuiſcuntur eius, quod

quod paulò antè nobis obiecerant. Si enim contritio nos exuens, vt ipſi dicunt, ab operibus & mortificans, non eſt expers boni propoſiti, cur tantopere pugnant, inchoationem huius tum demum fieri, cum iam homo ex pauoribus fide ereptus eſt, & quaſi reuixit, iamq; Spiritu Sancto Lætificatus audet accedere ad Deum & alacriter inuocare, & vt Apoſtolus inquit, Clamare Abba pater.

De ſimilitudine vulneris, ideo à nobis vſurpata, vt oſtenderemus, contritionem neceſſario antecedere iuſtificationem & viuificationem, ſicut vulneris ſenſus antecedit curationem, bellè ſibi ſophiſticari videntur, ſed parum attendunt, quàm ſe hoc loco turpiter dent. Ita.n. Eam comparationem accipiunt, ac ſi res, cui declarandæ ſimilitudo adhibetur, cum hac planè eadem eſſet, nec intelligere volunt, quod in ſcripto noſtro non obſcurè ſignificauimus, addito mox dicto Prophetico: Scindite corda veſtra, non veſtimenta veſtra. Ideo præter eam, quam antea poſuimus ſatis concinnam, applicationem deſinent deinceps nullam à nobis expectare.

Id vero non poſſumus prætermittere, quin refutemus, quòd impudenter garriunt, à nobis exibilatã eſſe CHRISTI ſententiam, de arbore & fructibus, Cum diſertè teſtati ſimus, Nos illud ſimile, vt à filio DEI traditum eſt, reuerenter retinere, pia adiuncta declaratione, ne videlicet ſucceſſio & interuallum temporis vllum inter fidem & inchoationem nouæ obedientiæ fingeretur, qualis cernitur in fructificatione arborum, quæ primum germina protrudunt, mox flores fundunt, quos ſequuntur teneri fructus, qui tandem ſuo tempore matureſcentes, neceſſitati vel delicijs hominum ſeruiant.

Ac tantum abeſt, vt ſe Lutheri teſtimonio, ad quod confugere conantur, tueri poſſint, vt illa ipſa recitatione inſuper etiam incogitantiam ſuam lectoribus prodant.

Eſt enim ne pueris quidem in ſcholis Poſtprædica-

menta diſcentibus ignotum, quod cum dicitur, oportere nos prius iuſtificari & poſtea bona opera facere, particula prius non neceſſario temporis interuallum, ſed aliquando ſolummodò ordinem naturæ ſignificet.

Multo vero inſulſius eſt, quod imaginantur, viuam in corde fidem aliquando bonorum operum eſſe expertem, eò, quod nō ſemper oret, nec ſemper Eleemoſynas diſtribuat, nec ſemper doceat: Quaſi vero bona opera tantum ſint externæ actionis, & nō præcipuè veros ac ſpirituales motus cordis complectantur. Et quid reſpondebunt, ſi quis obijciat dicta Chriſti & Pauli: Oportet ſemper orare & non defatigari. Semper gaudete, inceſſanter orate, in omnibus gratias agite, Hæc eſt enim voluntas DEI in Chriſto IEſu erga nos.

Pulchrum vero eſt, quod ex proprietate bonorum operum argumentum alicubi conſuentes, inferre volunt, Fidem neceſſario ſine bonis operibus aliquo tempore eſſe, noſque huic ſtultæ imaginationi contradicentes, lumen inducere ante ſolem, filiam ante matrem, clamitant, nec quod ſuo ſe iugulaturi ſint gladio, cogitant. Quemadmodum enim naturæ ordine, non poteſt eſſe mater, quæ filiam non habeat, nec filia, quæ non habeat matrem, &, vt ſole oriente diem illuceſcere & illuceſcente die ſolem oriri cernimus: Sic ordine cauſarum & effectuum proprio, vbi fides vera eſt, ibi ſunt initia obedientiæ DEO placentis, & vbi inchoatur obedientia DEO placens, ibi veram fidem eſſe ac lucere oportet, ſicut ſupra ex Luthero, de igne & calore inſeparabiliter iunctis, diximus. Quod autem contra ex Pſalmo citant: Dabit fructum ſuum in tempore ſuo, id euidenter redarguit ipſorum negligentiam, cum idem Pſalmus paulò antè expreſſè loquatur de ambulante in lege Domini, & eam die & nocte meditante: Vbi certè eos fateri oporter, Dauidem tribuere pio perpetuos fructus, & ſemper præſentes.

Nec tamen periculum eſt, cum lucem veræ fidei concedimus, inſeparabiliter eſſe coniunctam cum bonis operibus, ne

articu-

articulo iuſtificationis ea admiſceantur: Quia apertè teſtati ſumus,& adhuc teſtamur, in iuſtificatione coram Deo, ne quidem ipſius fidei dignitate nitendum eſſe, tantum abeſt, vt cœteræ virtutes, quæcunque & quantæcunque illæ ſint, in rationem iuſtificationis vllo prætextu venire poſsint.

Abſit in omnem æternitatem hæc impietas à nobis (ſicut & Dei beneficio hactenus abſuit, & ipſo iuuante in poſterum etiam aberit, ab Eccleſijs & ſcholis noſtris) qua vel papiſticas corruptelas de fide formata, & de meritis, aut infuſorum diuinitus habituum, aut humanorum operum, ſtabilire conemur, ſophiſtica Particularum Excluſiuarum reſtrictione, ad excluſionem ſolummodo Moſaicæ legis operum, & meritorum, quæ gratiam, ſeu primam, vt Monachi loquuntur, Iuſtificationem præcedunt: vel Antinomicos & Anabaptiſticos furores, de conceſsa in Euangelio ſcelerum licentia, quæ gratiã (vt triſtiſsimè loquitur Epiſtola Iudæ) in ἀσέλγειαν transfert, confirmare ſtudeamus earundem particularum excluſiuarum extenſione ſeu dilatatione, vt fingatur per doctrinam de iuſticia fidei ſeu per Articulum iuſtificationis, prorſus excludi & reijci, non ſolum gloriatio, id eſt, impia fiducia propriorum meritorum ſeu phariſaica perſuaſio de dignitate noſtrorum operum coram Deo, ſed ipſa etiam conuerſio & præſentia obedientiæ (de cuius neceſsitate toties diuina vox, & tam ſeuerè concionatur) perinde ac ſi hæc pernitioſa ſit, at per ſeſe ſaluti officiat, aut quaſi neceſſe ſit, eos, qui immenſa Dei miſericordia propter filium recipiuntur, hoſtiliter contra Deum furere, retento propoſito ruendi in ſcelera Lege Dei prohibita, ac ſubinde magis magiſque cumulandi & irritandi horribilem ipſius iram, quæ vt genus humanum æterno Patri reconciliaretur, placari aliter non potuit, niſi filio pro nobis pœnam ſoluente, & ineffabiles dolores in cruce ſuſtinente, vt legi ſatisfieret, vtque donata propter ſacrificium ipſius, gratuita remiſsione peccatorum, reconciliatione, & imputatione iuſticiæ reſtitueretur in nobis obedientia

legi diuinæ conformis, ſeu Iuſticia & vita æterna, quam, vt hic inchoari oportet, ita in Eccleſia cœleſti expectamus conſummandam & integram, vbi Deus futurus eſt omnia in omnibus ſaluatis 1. Cor. 15.

Hæ graues & magnæ cauſæ ſunt, cur aduerſus hunc Antinomicum errorem pugnandum ſit, cui non ſoli aut primi nos contradicimus, ſed duo illi diuinitus excitati & inſignibus donis ornati viri, D. Martinus Lutherus, & Philippus Melanthon S. memoriæ, magno & ſerio ſtudio Antinomorum furores, & tetrum abuſum ſalutaris concionis Euangelicæ de gratuita remiſsione peccatorum, & imputatione iuſtitiæ, oppugnarunt in concionibus, lectionibus, diſputationibus & ſcriptis ſuis, quod vel ex ſolis propoſitionibus cerni poteſt, quas VVittebergæ publicè diſputatas Islebio & reliquis illius ſocijs Lutherus oppoſuit. Philippo quoq; plurimum negotij ea de re multo antè in viſitatione fuit, adeo etiam, vt non paruo in periculo tum verſaretur, Quia aduerſus Iſlebium & alia illi addicta Antinomorum agmina acerrimè contenderat, & ſcripturæ euidentibus teſtimonijs euicerat: Nouam obedientiam ſeu opera bona in conuerſis neceſsaria eſſe, & impoſsibile eſſe, vt in vna mente ſimul ſint vera fides, & malum propoſitum ruendi contra aliquod mandatum Dei, Iſlebio contrà, cũ in aula potẽs eſſet, acerrimè de ſuggeſto ꝓ libertate Antinomica dimicante, & falſo epiphonemate vocẽ Neceſſarium irridente atq; explodente: Das muſs iſt verſaltzen.

Sed hi clamores hominum furioſorum cum & autoritate Lutheri repreſsi, & voce Philippi, ſedulo atq; aſsiduo inculcantis ac declarantis vim Particularum Excluſiuarum, ita refutati ac oppreſsi eſſent, vt paulatim illi conſileſcerent, & paſsim à doctis exploderentur. Poſt mortem autem Lutheri Flacius Illyricus, & multi alij illius complices factioſi, ſordes illas Antinomicas vix dum ex Scholis & Eccleſijs exploſas & eiectas reſumeret, ac denuo tanquam camerinam fœtidam moueret, & cum non paruo applauſu multitudinis, libertatis ſtultæ nimium & amantis & cupidæ, la-

dæ, latè ſpargeret, & ceu poſtliminio in Eccleſias & animos imperitorum reduceret, iterum Philippus acerrimè ſe conatibus illis rabioſis oppoſuit, vt ex ſcriptis illius poſtremis perſpicuè apparet.

Quod vero Collocutores exemplo reliquorum, neceſsitatem bonorum operum in conuerſione conatu tanto oppugnantiũ, obiectu teſtimoniorum Lutheri tueri ac tegere ſeſe ſtudẽt, ac quę de ipſis conquerimur, tortura verborum noſtrorum calumnioſa, ſic interpretantur, vt dicant, Lutherum á nobis accuſari, ex cuius ore & ſcriptis omnia ſe ſua deſumere gloriantur: Id intelligimus ſingularem & callidiſsimè cogitatam technam eſſe, & artificiũ ad fallendum aſtutè compoſitum, De quo facere aliud non poſsumus, quàm vt Deo id commendemus, qui hæc dijudicabit ſuo tempore, & veritatem ipſe pateſaciet ac conſeruabit.

Speramus tamen pios & rectè inſtitutos, qui aut viuentem Lutherum in concionibus & prælectionibus ſuis audiuerunt, aut in lectione ſcriptorum ipſius aliqua cum diligentia verſantur, teſtaturos eſſe, ſerio illum & ardentiſsimo animi motu Antinomica illa ſomnia, Neceſsitatem bonorum operum in conuerſione abijcientia & negantia, oppugnaſſe, dãnaſſe & execratum eſſe. Quod cum certum nobis ſit, plura hac de re in pręſenti non addemus.

## ANTITHESIVM ET HYPOTHESIVM REFVTATIO.

Quæ hactenus diximus ad ſcriptum pertinet, quod ꝓximè nobis Collocutores exhibuerũt, in quo explicando, q̊d paulò longius ĩmorati ſumus, ignoſcent nobis non grauatim candidi & æq lectores, qui neceſsitatẽ ea in re nobis allatã intelligent, cum ꝓlixitate ſcripti Collocutorum, tũ calliditate illa ſingulari, quod dicere de re Principali prius nõ voluerunt, quàm intelligerent, per leges Colloquij difficile nobis fore, ꝓlixitatem tantam rectè euoluere aut explicare. Sed neceſſariam fuiſſe & reſponſionem & defenſionẽ hanc noſtram, omnes videbunt, qui magnitudinem cauſę paulò conſiderabunt attentius.

Nunc quod ordo & Leges Colloquij poſtulant, & toties à nobis flagitarunt Collocutores, ad Antitheſes quoq; & Hypotheſes illorũ nobis oppoſitas accedemus, & de his quanta poſſumus perſpicuitate, candidè reſpondebimus.

Cum autem proſpiciamus, quàm ſit futura nobis difficilis Reſponſio multis de cauſis, apud tales præſertim Collocutores, quibus opiniones præconceptæ ita altè inſederunt, vt tanq; defenſionem & palliationem errorum damnatorum ea accuſare non erubuerint, quæ de fundamento cauſæ ante has reſponſiones diſputauimus: Petimus à Collocutoribus amanter, vt, quemadmodum ſibi à nobis tribui nollent, in manifeſtis & non dubijs aut legitimè dãnatis erroribus defendendis, pertinaciam iniuſtam, ita reſponſuris nobis ius idem permittant, ac ſepoſitis cum ſuis, tum ſociorum præiudicijs, ac præconceptis probationum immotarum ſententijs ac decretis proprijs, patientes noſtras quoq; Reſponſiones audiant. Id eò magis eos facere decet, quod ſe meminerunt, non iudices harum controuerſiarum conſtitutos, ſed Collocutores delectos eſſe, quorum opera inquiſitioni veritatis ſeruiat, non decreta condat, aut de controuerſijs pronunciet: Nos quoq;, quantum omninò fieri poterit, ita Reſponſiones noſtras moderabimur, ne bella potius noua appetiuiſſe, quàm piam Eccleſiarum coniunctionem quæſiuiſſe videamur, & vt dilucidior ac breuior ſit Reſponſio, diſcernemus Antitheſes illas, quæ habent Hypotheſes adiunctas, & quæ nos ac Eccleſias noſtras præcipuè petunt, ab alijs, quæ certamina continent aliena, & à noſtris Eccleſijs ſæpiſsimè iam refutata ac damnata. Nam & ipſi D. Collocutores initiò teſtati ſunt, non de omnibus Antitheſibus ſe Collationem velle inſtituere, ſed de illis duntaxat, quæ in Hypotheſibus repetuntur.

I.

Sit ergò de prima Hypotheſi: Corruptelam ſcilicet eſſe, ſi doceatur, Imputatione & inchoatione ſimul nos

coram

coram DEO iuſtificari: Hæc noſtra Reſponſio.

Nunc hanc orationis formam, vt in titulo huius Hypotheſis recitatur, & multò minus, vt Antitheſis eam ſuo loco commemorat, in Eccleſijs noſtris exauditam, aut in libris noſtrorum vllis viſam eſſe, Nec congruit cum titulo, ſequens in Hypotheſi probatio ſeu citatio. Itaq; ſimpliciter hanc Corruptelam Collocutoribus remittimus, & falſò ac calumnioſè eam noſtris Eccleſijs tribui affirmamus. Qua de re prouocamus ad iudicia piorum omnium, & ad inſpectionem & collationem librorum, qui allegantur. Quibus, vbi illam corruptelæ ſuæ formam ijs verbis, ſicut in titulo & Antitheſium recitatione eam complexi ſunt, probauerint, non defutura eſt nobis vera Reſponſio.

II.

De altera Corruptela: Præcipuè nos fide ſaluari & iuſtificari, itidem breuiter reſpondemus: Non agnoſcere nos hanc Corruptelam, & ne de hac quidem congruere probationem, quam præ ſe fert & allegat Hypotheſis. Refutauit calumniam hanc vir Reuerendus & Clariſsimus S. memoriæ, Philippus Melanthon, cum in viuis adhuc eſſet, Et legatis vrbium Saxonicarum, de hac eum interrogantibus, perſpicuè reſpondit. Quos, cum ita tunc placarit, vt audita reſponſione eius non obſcurè viderentur acquieſcere, aut certè non haberent, quod contra opponerent, miramur, inclementiæ Collocutorum non potuiſſe hactenus ſatisfieri, præſertim cum meminerint, nuſq; aſſeueratiuè hæc verba à Philippo poſita eſſe, ſed recitari tantum ex Hypotheſi aduerſariorum, fingentium non fidem, ſed dilectionem pręcipuam iuſticiam eſſe. Reijcit enim illis verbis Philippus ſomnium Pontificiæ ſynechdoches, qua illi iuſticiam noſtram tribuunt fidei & operibus. Prouocamus itaq; & hoc loco ad inſpectionem libri, & ad iudicia piorum & eruditorum, candidè iudicantium.

Sed cum calumnia hæc D. Philippum potiſsimum iugulet,

gulet, in ſinu filij Dei haud dubiè fruentem æterna lætícia, ſubiungemus verba eius, quibus tunc eam à ſe depulit, & perſpicuè confutauit.

Verba eius in Epiſtola ad D. Morlinum, & D. Paulum ab Eitzen, hæc ſunt: De particula Fürnemlich / valdè tumultuatur Flacius, quæ nuſquam ſic poſita eſt, ſicuti ipſe narrat, ſed contra Papiſtas, dicentes: Dilectionem eſſe iuſticiam, ex hypotheſi hoc poſui: Etiamſi eſſet iuſticia, pręcedere fidem oporteret, & hæc præcipuum eſſet iuſticiæ. Si locus fuerit inſpectus, non offendet vos. Hæc Philippus.

Cum igitur poſt tot annorum iniuſtas accuſationes & inculcationes corruptelæ huius, teſtimonium de hac aliud, illuſtre ac perſpicuum, vbi illa aſſeueratiuè ponatur, ex libris Præceptorum noſtrorum aut noſtris, non proferant, aut proferre poſsint, pręter hoc vnum ex hypotheſi, vno in ſcripto priuato poſitum, viderint ipſi, cuius ſe turpitudinis criminatione hac reos faciant ac condemnent.

III.

De tertia Hypotheſi ac corruptela, recitante Propoſitionem: Bona opera ſunt ad ſalutem neceſſaria, reſpondemus perſpicuè. Qui rectè facit, non odit lucem. Simplex eſt veritatis oratio. Quæ ſumma ſit ſententiæ noſtræ de Iuſtificatione & bonis operibus, ſperamus intelligi poſſe, & ex confeſsiuncula noſtra, initiò exhibita, & ſcriptis reliquis, quæ declarationis cauſa addidimus, Suntque in medio, & in manibus omnium, libri Eccleſiarum noſtrarum, quos in Collatione hac vt normam nos ſecuturos promiſimus. His cum vterque Articulus copioſè exponatur, dubitari de ſententia noſtra non poteſt.

Quod ergò in his ſæpè repetitur, & nos antea teſtati ſumus, id denuò iam repetimus, ac teſtamur. Si quis vel Propoſitionem hanc, vel quamcunque de operibus doctrinam, ſic accipit aut intelligit, vt fingat obedientiam noſtram

ſtram cauſam ſeu meritum eſſe iuſticiæ, ſalutis, & vitæ æternæ, aut quidq̃ ad noſtram coram Deo iuſtificationem facere: aberrare eum non tantum à noſtræ ſententiæ ſumma, ſed prorſus diſſentire à perpetuo ſcriptorum Propheticorum & Apoſtolicorũ conſenſu, ideoq̃ in declaratione particularum excluſiuarum clarè diximus, in omni quęſtione & diſputatione de cauſa iuſtificationis coram Deo, prorſus excludi & abijci omnia & opera, & omnem horum dignitatem, meritum & fiduciam.

Cumq́ & in hac doctrinæ parte omnibus temporibus obſideant, quaſi Eccleſiam multi diſsimiles exercitus Phariſæorũ, Papiſtarum, Monachorũ, expreſsè affirmauimus, reijcere ac damnare nos illos vniuerſos, qui dicũt, ſe bonis operibus mereri vitam æternã, & inani de his ſuis meritis, pſumtione, fiducia, & gloriatione, & ſeſe & alios deludunt.

Itaq; adhuc adfirmamus, imẽnſa miſericordia Dei propter Filium Mediatorem, gratis, ſine operibus, ſola fide accipere remiſsionem peccatorum, imputationem iuſticiæ, viuificationem per Spiritum S. & hæreditatem vitæ æternæ. Nec ab illa ſententia vera vnq́ in Eccleſijs noſtris diſceſsimus, nec deinceps, Deo iuuante, diſceſſuri ſumus.

Agnoſcimus gratis mentibus imẽnſitatem miſericordię, qua per & propter filium æternus Pater nos complectitur, & læti hæc ingentia beneficia filij Dei celebramus, quod p nobis immenſa bonitate victima factus eſt, quod eſt ἱκέτης & μεσίτης aſsiduè intercedens p nobis apud Patrem, & ſuo nos merito regit, veſtit, & obumbrat, quod dat Spiritum S. & vitam æternam.

Hæc tanta beneficia & dari gratis & accipi ſola fide, conſtanter credimus & affirmamus, & iudicamus, filio Dei ingratos & aduerſus eum blaſphemos eſſe, qui hunc illi honorem rapiunt, eumque ſuis operibus ac meritis proprijs tribuunt, & dicta de hac conſolatione ſumma, fideliter ac verè, omni tempore retinuimus & enarrare ſtuduimus, cum in forma doctrinæ, publicè in Scholis &

Eccleſijs nobis commendatis propoſitæ, Tum in ſcriptis à nobis publicè editis & in Collatione hac exhibitis hactenus.

Ac poſtquam certamen de hac propoſitione motum eſt, etſi non ignoraremus, quid de hac diſputaſſet ac conſtituiſſet aliquando Lutherus, & quibus illa verbis repetita & declarata eſſet paſsim in libris Eccleſiarum noſtrarum proprijs, fideliter & verè explicantibus omnium Articulorum ſummas: Non ſumus tamen in concionibus, lectionibus, aut ſcriptis publicè editis vſi hac verborum forma: Bona opera neceſſaria ſunt ad ſalutem: Ne aut opinionem de merito, quam malè his verbis ſuperſtitioſi affingunt, confirmare velle, aut diſsidio hoc pernicioſo delectari videremur.

Sed de hac propoſitione: Bona opera ſunt neceſſaria: Noſtro loco & pugnauimus, & contra Antinomos conſtanter pugnandum cenſuimus, Quod hanc & veram & in Eccleſia retinendam eſſe iudicaremus, & à multis non appendicem tantum: AD SALVTEM: vt aliqui fecerunt, ſed ipſam neceſsitatem benè operandi oppugnari cerneremus, adeò etiam, vt vaniſsimo ſophiſmate dicerent aliqui, Particula SOLA non dignitatem tantum aut meritum excludi, ſed omnem omnino neceſsitatem & præſentiam obedientiæ. Nec alia nobis cauſa fuit, cur vim & natiuum intellectum excluſiuarum explicari à Collocutoribus, mox initio huius Collationis, peteremus. In vera enim ad Deum conuerſione, cum de omnibus eius partibus ordine perſpicuo neceſſe ſit, rectè erudiri Eccleſias, ſophiſmati illi vano & falſo fœdè deprauanti, & violenter quaſi torquenti veram & natiuam vim excluſiuarum, aſſentiri nec debuimus, nec potuimus.

Diſtinximus ergo, & adhuc diſtinguimus, debitum, neceſſarium, & meritum, & vtramq; propoſitionem: Noua obedientia eſt neceſſaria, & noua obedientia eſt debitum, propter Antinomos retinendam eſſe, & æquipollere contendimus.

Taxa-

Taxauimus ergò & taxamus etiamnum inſulſas & falſas vtriusq; vocabuli deprauationes, quòd ſingūt, ſignificare his quiddam, ſeu pœnarū metu, ſeu coactione extortum, & vim vtriusq; natiuam fideliter inculcauimus, quod ſcilicet ſignificet debitum & neceſſarium, immotum & immutabilem ordinem diuinum, quo creatura rationalis Deo ſubiecta eſt, itaq; nouæ obedientiæ inchoationem neceſſariam eſſe diximus & dicimus eo ipſo, Quia hic ordo diuinus & immutabilis eſt, vt creatura rationalis Deo obediat. Nec ideò Filius Dei ſuſtinuit ineffabiles dolores in agone & morte, vt nos ſecurenter laxaremus frenum cupiditatibus, ſed venit, vt deſtruat opera diaboli, & quidem non ſuo tantum merito, ſed & potenti efficacia & reſtitutione ordinis diuini in nobis, dato Spiritu S. Et ſic loquentes cum intelligamus obedientiam, quæ in conuerſis & renatis fide & Spiritu S. accenditur, ibi, propter cauſæ & effectus conſenſum & copulationem arctiſsimā, magis etiam conſpici poſſe, non dubitauimus, cur dicamus & contendamus, neceſſariam eſſe nouæ obedientiæ inchoationem, Quia dictum Apoſtoli manifeſtum eſt: Qui Spiritu Dei ducuntur, hi ſunt filij Dei, id eſt, tales motus accendit Spiritus S. qualis eſt ipſe, & datur & renouatur in nobis imago DEI. Ac vanitatem ſophiſmatum, quibus aliqui neceſsitatem ac præſentiam nouæ obedientiæ omnem omnino excludi, Aliqui obedientiam hanc ſaluandis non modo non neceſſariam, ſed etiam pernitioſam eſſe, contenderunt, non potuimus non delectari ac damnare toto pectore, cum ſententiæ extent ea de re perſpicuæ, affirmatiuæ, & negatiuæ, ab Apoſtolis vſurpatæ. Debitores ſumus, inquit Apoſtolus, Roma. 8. non carni, vt ſecundum carnem viuamus, ſed vt ſecundum Spiritum ambulemus. Item, 1. Cor. 6. Ne erretis, neq; ſcortatores, neq; idolatræ, neq; mœchi &c. regnum Dei poſsidebunt. Galat. 5. Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt adulterium, fornicatio, immundicies, & ſimilia his, de quibus prædixi vobis, ſicut & nunc prædico, quod, qui ta-

 lia fa-

lia faciunt,regnum Dei nō poſsidebunt &c. & 1. Tim. 1. Mi lita bonam militiam, habens fidem & bonā conſcientiam.

In hac ſimplici,recta & vera ſententia, vt perſtitimus ac perſeuerauimus hactenus, Ita, Deo iuuante, nunquam ab hac diſcedemus, Ac bonos & ſapientes omnes probaturos ſtudium ac voluntatem hac in re noſtram certò confidimus, quod & ſententias veras retinuimus conſtanter, & explicare fideliter ſtuduimus, quod non ſumus vſi propoſitione controuerſa, Ac ne nunc quidem illa vtimur, ne, vt Papiſtæ & Monachi fingunt, de merito intelligatur neceſsitas, quæ cauſas habet planè alias, & ne bellum, quod de hac verborum forma motum eſt, augere & alere velle videamur.

Non vnum eſt hoſtium genus, qui hanc doctrinæ partem oppugnant, nec eadem armorum aut oppugnandi ratio eſt.

Pugnant aliter de ſuis ſomnijs ſuperſtitioſi Phariſæi, Papiſtæ, Monachi & alij, qui ſibi merita fingunt. Pugnant & de ſua libertate, licentia, & ἀσελγείᾳ, aliter Antinomi, aliter Enthuſiaſtæ ac τετυφωμένοι, nonnulli Enthuſiaſtarum non diſsimiles.

Aliter item vulgus promiſcuum, quod non facilè patitur illis ſe neceſsitatis vinculis includi, & gaudet ea laxari, & interpretationes affingit falſas, etiam veræ & ſalutari doctrinæ.

In tot inſidijs, quæ veritati ſtruuntur, certiſsimum eſt, opus eſſe pijs doctoribus multiplici & magna attentione, vigilantia, ac circumſpectione, ne qua vox illis excidat, quæ veritati aut conſcientijs periculoſa ſit.

Quare non patiemur abduci nos à ſententia, quam diximus, recta, vera, & ſimplici, quæ & vtilis eſt & neceſſaria aduerſus tot inſidias & vafras diabolorum, hac in parte machinationes, & quanquam non eſt grata vulgo, nec habet applauſus eorum, qui prophanæ libertatis patronos ſe profitentur: Tamen ſalutaris eſt pijs mentibus. Et profecto neceſſe eſt ſciri & intelligi peccatorum diſcrimina, quæ ſcili-

cet ſint in ſanctis, quæ non ſint, cum ipſa vox diuina ea diſcernat, neceſſe eſt intelligi perſeuerantes in delictis contra conſcientiam. Item defenſores manifeſtæ idolatriæ aut errorum, tollentium aliquem articulum fidei, nequaquam ad Deum conuerſos aut ſanctos eſſe, imò & hoc intelligi neceſſe eſt, eos, qui reuera fuerant conuerſi & ſancti, cum in ſcelera talia labuntur, excutere Spiritum S. & fidem, & rurſus fieri reos æternę pœnæ: Quorum aliqui redeuntes ad pœnitentiam, vt Aaron, Dauid, rurſus ad Deum conuertuntur & recipiuntur in gratiam; Multi non redeuntes, vt Saul, opprimuntur æternis pœnis.

Hanc doctrinam retineri in Eccleſia, neceſſe eſt, Et veritas diuina eſt expreſsè tradita in ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis, de qua ſperamus, haud grauatim aſſenſuros nobis Dominos Collocutores, cum ſe quoque retinere hanc propoſitionem teſtentur: Bona opera ſeu noua obedientia eſt neceſſaria.

Sed deſiderabunt fortaſſe hoc vnum D. Collocutores, quod non eo modo ac ſimpliciter damnamus propoſitionem controuerſam, quo ab ipſis damnata & reiecta eſt, ſine vlla exceptione, tot iam annis diſertis & expreſsis verbis, & quod non agnoſcimus, corruptelam doctrinæ purioris ſparſam eſſe in noſtris Eccleſijs poſt Lutheri mortem. De hoc verò, quæ noſtræ rationes ſint, petimus nos patienter audiri.

Primum velimus cogitare D. Collocutores, quàm hoc veritati conſentaneum ſit, quod paulò ante primam ſuam Hypotheſin affirmare audent his verbis: Dicimus igitur, haſce corruptelas poſt obitum Lutheri in Eccleſiam Dei ſparſas eſſe publicis ſcriptis. Alibi etiam atrociora narrant. Huius itaque tituli ſui meminiſſe debebant, Et cum probationes huius proferre decreuerint, iuſtum erat, luce Meridiana clariores produci, vt congrueret titulo & crimini præſumpto Hypotheſis.

Accuſatio, vt diximus ſupra, de re tanta grauis eſt, & crimen, quod obijcitur, tetrum. Itaque non ſolum firmis

& perſpicuis rationibus id oſtendendum erat, Sed ita etiam probandum, ne qua in probatione ſophiſtices ſuſpicio eſſe poſſet. Collocutorũ verò probationes, quàm non ſint tales, & quàm non congruant proprio ipſorum titulo, non fuerit difficile animaduertere mediocriter attendenti. Miſcent enim & perſonas & propoſitiones, de quibus dimicant, & tempora doctrinæ publicæ, Et quod maximè odio dignum eſt & intolerabile, ſophiſtica manifeſta mutilant, & deprauant rectè dicta.

Viſus hactenus fuit oppugnari vnus Collega noſter, D. D. Georgius Maior, In his verò Hypotheſibus & probationibus corruptelarum, poſt obitum Lutheri ſparſarũ, non ſolum plures adiunguntur illi ſocij tanti criminis, Sed Acta ſynodica præcipuè ac primo accuſantur ac proferuntur, de quibus ſuo loco, Deo iuuante, perſpicuè oſtendemus, quàm illa falſò & iniuſtè taxata & reprehenſa ſint à Flacio Illyrico & huic coniunctis ſocijs. De his ergò, quæ proferuntur, cum contineant accuſationem præcipuorum in his terris virorum, qui Luthero viuenti fuerant chariſsimi, illo viuente laudem ſinceræ & incorruptæ doctrinę eximiam, comparatam multis ſuis laboribus, ſudoribus & periculis, conſeruauerunt poſt eius mortẽ & auxerunt præclariſſimè, facere nec poſſumus nec debemus, vt tanto illos crimine deformemus contra noſtras conſcientias: Imò, vt de Eccleſijs, in quibus docuerunt ac ſeruiuerunt illi, hoc dici patiamur, corruptelas doctrinæ diuinitus traditæ impunè in his ſparſas eſſe.

Meminerint Collocutores, & ipſis & nobis mandari à Deo, ne dicamus FALSVM TESTIMONIVM. At, qua illi fide teſtimonium dixerint, de doctrina tot excellentium & pietate præſtantium virorum, & de Eccleſijs harum regionum publicè annos penè viginti continuos, atque etiamnũ dicant in his ipſis Hypotheſibus, volumus iudicare pios, nõ ex mutilatis dictis, quæ allegant Collocutores,

tores, Sed ex integris ſcriptis, de quibus calumniam illi ſuam depromunt.

Opponimus itaq; huic falſæ & iniuſtæ criminationi & calumniæ terræ, integrà illa ſcripta, quæ modo allegari ab illis diximus.

Illo ipſo in loco, quem primum ex actis ſynodicis deſumunt, O o. 41. paulò ante, imò in continenti præcedunt hæc verba: Omninò accipi gratiam DEI oportet, & ea conſolatio non eſt inanis cogitatio, ſed eſt vita & liberatio ex magna conſternatione, vt Rex Ezechias inqt Iſa. 38. Quaſi leo contriuit omnia oſſa mea, poſt tergum proiecit omnia peccata mea. Sic Paulus inquit: Superinduemur, ſi tamen non nudi reperiemur. Et Apocal. 2. Sis fidelis vſq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

Duo in his dictis comprehenſa ſunt. Primum initia æternæ ſalutis in hac vita fieri oportere. Alterum, ne ante exitum è vita deficiamus, & ipſa regeneratio per ſe eſt noua lux, eſt timor DEI, dilectio & lætitia in DEO, ac multarum virtutum copulatio. Sic, vt dictum ſonat: Hæc eſt vita æterna, vt COGNOSCANT te verum DEVM, & me IESVM CHRISTVM &c. Vt igitur hanc veram agnitionis DEI lucem in nobis fulgere oportet, ita veriſsimum eſt, (hoc loco demum poſita ſunt ea verba, quæ mutilatim & inſidioſè à Collocutoribus referuntur) has virtutes, fidem, dilectionem, ſpem, & alias in nobis eſſe oportere, & ad ſalutē neceſſarias eſſe. Hæc in Actis verba, cū manifeſtiſsima ſint, Et ne quidem vllo verbo mentionem Iuſtificationis faciant, Sed de ſola regeneratione & fructibus huius loquantur, mirum eſt, non revereri Collocutores, piorum de hac manifeſta ſycophantia cenſuras, qui ſi inſpexerint locum, & detorqueri illum videbunt, ad quæſtionem prorſus aliam, q̄ verba ſonant, ac præſe ferunt, non poterunt non execrari calumniæ huius maliciam, præſertim cum legent ibidem, mox annexam declarationem his verbis: Nequaq;

autem confirmatur hac ratione error fingentium, noſtrorum operum tantam eſſe dignitatem, vt mereantur ſalutem æternam, &c. Si quid autem in ſumma textus integri, cum quo verba allegata ab ipſis cohærent, habebant Collocutores, quod reprehenderent, Decebat hoc illorum zelum palàm oſtendere, vt, quia in voce aut parte textus ſumma doctrinæ publica mutata aut corrupta ſit, intelligi poſſet.

Summæ doctrinæ ac textus eſt, Oportere in hac vita gratiam Dei accipi, & quomodò accipienda ſit, in priore capite copioſè, perſpicuè, & ſine corruptela demonſtratum eſt. Alterum eſt, Oportere initia æternæ ſalutis in hac vita fieri & inchoari, Id quoque quomodo fiat, perſpicuè in antecedentibus dictum eſt. Tertium & poſtremum eſt, Ne ante exitũ è vita deficiamus à Deo, excuſsis his acceptis & inchoatis bonis. Hoc quoque vt priora omnia, cum manifeſtè tradat vox diuina, 1. Timoth. 1. Et 2. Pet. 2. Oſtendere Collocutores oportebat, non tradi res eaſdem in confeſsione Auguſtana, in Apologia, in Scriptis Lutheri, & ſummam hanc manifeſtam corruptelam eſſe. Hoc niſi oſtendant Collocutores, & euincant veris rationibus, nunquam aut nobis aut alijs viris bonis perſuadebunt, iuſtã ac verã illos cauſam habuiſſe tam atrocis criminationis & accuſationis Doctorum & Eccleſiarum in his terris, nec calumnioſam mutilationẽ & allegationem textus tam perſpicui & veri vllis clamoribus & fulminibus anathematum eluent aut eludent apud bonos, & veritatem piè quærentes iudices.

Prouocamus itaque ad inſpectionem textus integri denuò, & cum eadem doctrinæ ſumma iiſdem verbis recitetur in eodem Actorum libro fol. L l. 1. vtrumque locum inſpici & conferri petimus, vt iudicium de forma doctrinæ in Eccleſijs noſtris publicæ, non ex mutilatis & falſó detortis dictis fiat. Hæc ſi impetrabimus à bonis & æquis cenſoribus, non dubitamus, liquidum fore, falſum noſtris doctoribus & Eccleſijs crimen obiectum eſſe, & clamores hactenus de his diſputationibus ſparſos, vaniſsimos fuiſſe, qui-

bus

bus dictitatum fuit & inculcatum rudi & infœliciter credulæ plebeculæ, ab Auguſtana Sphinge illam doctrinæ formam ortam, & e Scholis pontificijs in noſtras Eccleſias adductam eſſe.

Extat Auguſtana Confeſsio, extat Apologia huius, extãt innumera Lutheri ſcripta, & alij Eccleſiarũ noſtrarũ libri, inqbus, ſi de ijs Articulis, q̃s paulò antè in textu allegato tractari diximꝰ, de regeneratione ſcilicet, & de fructibus huius, De initijs conuerſionis, ſalutis & vitæ æternæ, in hac vita & accipiendis & non amittendis. De his ergo ſi doctrinæ formam aliam contineri in Confeſsione, in Apologia, aut Scriptis Lutheri probabunt, aut poſt Lutheri mortem, partem illam doctrinæ publicæ mutatam & corruptam docebunt, vicerint ſanè Collocutores, quorumcunq; ſeu iudicum ſeu lectorum teſtimonio.

Quod de primo ex actis allegato teſtimonio monuimus, idem vt de altero etiam fiat, ſtudioſè petimus, vbi iterum citant ex Actis hæc verba, quibus demonſtrare volunt, doctrinę veritatem à nobis corruptam eſſe: Propoſitio veriſsima eſt, Neminem ſine dilectione ac bonis operibus ſaluari, Nam & in illo loco allegando fide ſimili vſi ſunt, quo ipſo tamen in loco plura etiam & magis perſpicua teſtimonia extant, quibus innocentia doctorum & præceptorum noſtrorum demonſtratur. Multis ibi verbis ænigmata Sphingis Auguſtanæ detegũtur ac refutantur, ac memorabilis ſentẽtia eſt, vt alias plurimas omittamus, hæc noſtrorum commonefactio, q̃ addunt: Meritum CHRISTI prodeſſe primum ad hoc, vt dilectiõ & nouitas vitæ nobis infundatur, qua iuſtificamur, Et quod illud ipſum CHRISTI meritum imperfectionem iuſticiæ noſtræ adimpleat & compenſet: Hæc omnia iterum dicimus, falſa & mendacia eſſe, Quia NVLLA RE NOSTRA nos iuſtificari aut ſaluari, certò ſtatuimus. Et omni iuſticiæ noſtræ anteferimus Filium DEI, ſedentem ad dexteram patris, traditum propter peccata noſtra,

reſuſcitatum propter iuſticiam noſtram, & fide eius iuſtificari & ſaluari nos credimus.

Hæc in Actis paulò ante præcedentia verba, cum manifeſtiſsima ſint, defendere tamen Pręceptores noſtros non potuerunt à calumnia & ſycophantia, allegatione loci paulò poſt ſequentis, quo iterum refutatur & diluitur figmentum Sphingis, affirmantis, dilectione & operibus nos iuſtificari. Verba textus integra hæc ſunt: Quæ iam recenſuimus, vera ſunt, præterquam quod addunt, dilectione & operibus bonis nos iuſtificari, Quia Propoſitio veriſsima eſt: Neminem ſine dilectione & operibus bonis ſaluari, & tamen certiſsimum eſt, nós non iuſtificari & ſaluari per dilectionem, aut opera bona. Act. 10. Huic teſtimonium perhibent omnes Prophetę, remiſsionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum.

Conſideretur hic iterum calumniæ malitia, Textus enim, cum expreſsè ad prius adducta prouocet, & æſtimari ac peti ex antecedentibus velit, Quomodo hanc propoſitionem: Sine dilectione & operibus bonis neminem ſaluari, veriſsimam eſſe dicant: Noſtri Collocutores hæc omnia malitioſè omittunt, ac diſsimulant. Et in continenti, cum ſubiungatur declaratio, prolixè repetita, teſtificans, dilectionem & opera bona, non eſſe id, per quod iuſtificemur aut ſaluemur, non eſſe cauſam aut meritum æternæ ſalutis, imò ne medium quidem apprehendens aut applicans nobis dilectionem Dei, omittunt illi & diſsimulant hanc etiam additionem, & non niſi truncatum dictum citant, de quo cum litem nobis moueant, audiant ſanè vel antecedentia, & demonſtrent, vt decet ac neceſſe eſt, ex Auguſtana Confeſsione, ex Apologia, & libris Lutheri, non doceri & tradi in his eandem doctrinæ ſummam ac formam, Idque vbi probauerint, iterum, vt ante diximus, vicerint, & ſuperiores hac in cauſa habeantur.

Verba in actis antecedentia hęc ſunt: Appendicem illam, qua

qua dicunt,fidem eſſe etiam in his, qui non habent dilecti-onem & perſeuerant in peccatis,eatenus concedimus,quatenus de fide hiſtorica & diabolica intelligunt. De fide autem iuſtificante & intuente mediatorem Chriſtum nequaquam concedimus,ſed Pauli dictum ad Timotheum retinemus: Habens fidem & bonam conſcientiam, qua repulſa nonnulli circa fidem naufragium fecerunt. Certiſsimum enim eſt,peccatis contra conſcientiam contriſtari & excuti Spiritum ſanctum, et fide excuſsa ſequi peccatum, & conScientiam malam, pij omnes intelligunt. Poſt lapſum autem conſcientia non pacatur,niſi denuò fides & fiducia illa Filij Dei per Spiritum ſanctum accenſa & exuſcitata fuerit,Sicut omnia hæc exemplum Dauidis oſtendit & dilucidè monſtrat.

Etſi enim virtutes diſtinctæ ſunt,fides, ſpes, dilectio: Tamen copula & coniunctio talis eſt,vt amiſſa vna harum, omnes ſimul amittantur, Vbicunque igitur non eſt dilectio, ibi certum eſt & fidem nullam,aut mortuam eſſe, Et veriſſimum eſt, quod dicitur: Fides ſine operibus mortua eſt, Et: Qui non diligit,manet in morte,Ergo non credit.Qui enim credit in me,inquit CHRISTVS, etiamſi mortuus fuerit, viuet.Simul igitur cum fide hoc fieri oportere dicimus,vt viuificetur cor & accendatur dilectio, & reliqua nouitas. Hactenus Acta.

Audiunt iterum Collocutores,quo ſenſu & contra quos homines illis temporibus Præceptores noſtri vſurparint propoſitionem iſtam: Nemo ſaluatur ſine dilectione & bonis operibus. Qua quidem propoſitione etſi noſtræ Eccleſiæ aliàs, vt cauillationes & interpretationes ſiniſtræ, ſeu deprauationes huius euitari queant, non vtuntur,tamen in refutatione corruptelarum Libri Auguſtani,vt melius declaretur veritas, ab ea in vniuerſum abſtinere non potuerunt. Et ſic intelligunt Collocutores,non de verbis, non de propoſitionis forma,ſed de re & ſumma doctrinæ maxima, certamen illis tunc fuiſſe, cum aſtutiſsimis præ-

perum, approbatur & placet Deo, Quia obedientia in reconciliatis neceſſaria eſt. Et quomodo placeat, ſupra dictũ eſt, & perſona non eſt iuſta, ſeu placens, ſeu accepta, ſi deſit illa obedientia, & maneant delicta contra conſcientiam. Eſt ergò ſententia, Oportere hominem etiam habere iuſticiam operum, quod omninò fatendum eſt. Sed interim plura docendus eſt auditor, ſcilicet, quod propter opera non accipiat remiſsionem. Item, Quod placeant, non quia Legi ſatisfiat, ſed propter Mediatorem, Hæc addenda eſſe, manifeſtum eſt.

In eodem locorum communium exemplari, in ſolutione argumenti 18. iterum hæc verba repetuntur: Noſtra igitur explicatio eſt expedita, Dicimus, oportere in ſaluandis exiſtere pœnitentiam, fidem, & inchoatam obedientiam ſeu dilectionem, & tamen, quia reuera adhuc in carne ingens eſt caligo & infirmitas, repugnans Legi DEI, agnoſcendum eſt, quod inquit Dauid: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

Congruere hæc ipſa verba illis, quæ ex Poſtilla Philippi allegant Collocutores, & pari fide ab illis citari, quo priora allegarunt, fatebuntur omnes, quibus veritas cordi eſt.

Editæ ſunt illæ Euangeliorum enarrationes, biennio antequã Lutherus ex hac vita euocaretur, Nec ignotæ Luthero fuerunt, Et eſt in his locus integer, quem citant Collocutores, Sic factus, vt neminem pium offendere meritò poſsit. Verba loci hæc ſunt, fol. 154. Nota eſt vox Pauli: Fratres, debitores ſumus, ne ſecundum carnem viuamus. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Si Spiritu carnem mortificabitis, viuetis. Item 1. Ioh. 3. Nemo vos decipiat, Qui facit peccatũ, ex diabolo eſt. Hec dicta ſint infixa animis, vt ſciamus, oportere in ſaluandis exiſtere inchoatã obedientiam, nec ſine ea poſſe homines ſaluari, ſed oportet fidem in Chriſtum præcedere & ꝑlucere, & ſciendum eſt,

Ita placere Deo inchoatam obedientiam, Cum recõciliati fide agnoſcunt, ſe nõ ſatis facere legi, & tamẽ inchoant hanc obedientiam, & credunt, eam placere propter Pontificem Chriſtum, poſtquam perſona propter Mediatorem Chriſtum recepta eſt &c.

Itaq; iterum ſe calumniæ malicia eò oſtendit, quod de corruptelis poſt mortẽ Lutheri ſparſis, non verentur citare eos libros, qui ipſo adhuc viuente editi, qui ab ipſo viſi, approbati & commendati ſunt, Sed non moleſtè ferimus, ita ſeſe prodere ſycophanticam, & locos Theologicos eò allegauimus, vt appareret pijs Lectoribus, reſponſiones & formas doctrinæ noſtrorum aduerſus præſtigias Sphyngis Auguſtanæ, non fuiſſe ab hac petitas aut mutuatas, nec fuiſſe ante hanc in Eccleſijs noſtris planè ignotas, Sed aliquoties eodem ſenſu, & vbiq; pia & conſentanea declaratione addita, repetitas & vſurpatas publicè priuatimq; fuiſſe.

Quemadmodum & Lutherus ipſe in publicis concionibus hac orationis forma vſus eſt, vt videre licet in poſtilla Dominicali in explicatione Euangelij Dominicæ 3. Aduentus pag: 47. Itidem faciunt & illi, qui doctrinam de Sola fide cupidè audiunt & accipiunt, neque tamen reipſa ſtudent ſeruire commodis proximi, perinde acſi fide ſaluarentur SINE OPERIBVS, nec conſiderant fidem ſuam non eſſe veram fidem, ſed potius vmbram & ſomnium fidei &c.

Item, in Enarratione Epiſtolæ Dominicæ Oculi fol. 162. ſuper dicto: Nemo vos inanibus verbis ſeducat, In huius modi matæologorum & vanorum doctorum numero ne cenſeantur, caueant ſibi, qui tam negligentes & ignaui ſunt, etiamſi non æque cœcißint atq; gentes, ſed optimè norint, confuſionem libidinum & auariciam peccatum eſſe, vt tamen in ſecuritate illa perſeuerent, & fidei ſuæ ita confidant, vt opinentur, ſe per illam ſaluari SINE OPERIBVS, quandoquidẽ opera ipſa non ſaluent, vel ſciant, licet fidem

SINE

SINE OPERIBVS nihil & falſã eſſe, ac neceſſario bona opera ſequiveram fidem, tamen indulgentes carnali ſecuri tati, falſo ſibi promittãt gratiam DEI, nec interim iram & iudicium metuãt Dei, volentis veterem hominem in nobis crucifigi, & bonos fructus à bonis arboribus decerpere.

Et extat in manibus omnium ſcriptum publicum Reuerendi D. Iuſti Menij S. memoriæ, quo narrat, qua cum inſtructione vir ſanctus D. Fridericus Myconius in Angliam Anno. 15 37. miſsus ſit, accepto ſcilicet de hanc propoſitione mandato Lutheri & reliquorum Theologorum peculiari & expreſſo, ne de propoſitione hac belligeraretur cum Anglis, Sed vt rectè explicatam concordiæ cauſa eis relinqueret. Quo maior eſt impudentia noſtrorum accuſatorum, quos præfari ſuis Hypotheſibus non pudet, illo quaſi titulo mendaci & falſo, poſt Lutheri mortem has in Eccleſia publicè corruptelas impias ſparſas & defenſas eſſe. Idq́, vt meminerint candidi iudices, reuerenter hoc loco rogamus. Speramus enim, ſi ſcripta inſpexerint, & perpetuam Eccleſiarum noſtrarum doctrinam piè conſiderarint, cognituros illos graui nos & intollerabili iniuria his criminationibus & accuſationibus affici. Petimus etiam condonari nobis, quod de Allegatione trium iſtorum teſtimoniorum diximus paulò prolixius, Accuſatio enim cum ad omnes Eccleſias noſtras pertineat, & ad multos præſtantes & pios Doctores, præceptores noſtros, quorum maior pars vita iam exceſsit, & in ſinu filij Dei haud dubiè vita & lætícia æterna fruitur innocentiam horum vera narratione à calumnia & ſycophantica falſa & crudeli vindicandam putauimus.

Et cum inde ortum ſit bellum de hac propoſitione, quod cum viro reuerendo D. D. Georgio Maiore gerunt Flacius & ſocij annos amplius ſedecim, non erimus in recitatione belli illius prolixiores, Cum enim extent ſcripta, confeſsiones, & declarationes D. Maioris, quibus & ſententiæ ſuæ ſummam perſpicuè declarare & bonis omnibus

vtantur adhuc. Hos non auditos aut nihil tale meritos, vt non decet Collocutores per alienum quodammodo latus confodere, Ita iniuſtum eſt à nobis peti iniqui huius præiudicij approbationem ſeu calculum communem.

Cogitent hoc quoq; Domini Collocutores, quàm hoc graue ſit, & excuſari prorſus non poſsit, ad DEVM, aut vllos verè pios aut rectè inſtitutos, reiectione ac damnatione propoſitionis controuerſæ ſimplici, facta ſine determinatione ſeu conditione vlla, confirmare ac ſtabilire quodammodo negatiuam contradictoriam orationem: Bona opera non ſunt ad ſalutem neceſſaria; Qua vna Antinomorum, Enthuſiaſtarum & aliorum fanaticorum, in primis vero vulgi imperiti furores & ſomnia falſa maximè continentur, & ad poſteritatem ſtabiliri poſsent.

Ad teſtimonia vero quod attinet, quæ ex diuina voce ex Confeſsione, Apologia & ſcriptis Lutheri, magno numero recitant, norunt ipſi ex hactenus oblatis ſcriptis & in hoc ipſo reſponſo paulò antè commemoratis articulis, quę de his noſtra ſit & quæ Præceptorum noſtrorum, quos accuſant, fuerit ſententia. Hanc ſi exiſtimant, non congruere cum noſtra ſententia, non prohibemus Collocutores, quo minus teſtimonia proferant, quibus de alio illorum dictorum intellectu conuincamur aut edoceamur.

Certè quæ ex Luthero allegant dicta adeò nobis non aduerſantur, vt patrocinentur etiam noſtræ ſententiæ. Diximus excludi in voce diuina per Particulas Excluſiuas bona opera à quæſtione & diſputatione de iuſticia coram Deo, hoc modo, ne intelligantur, illa eſſe cauſa ſeu meritum iuſticiæ, vitæ & ſalutis æternæ, ſeu vt ſimplicisſimè cum ſcriptura loqui ſolemus, excludi fiduciam ſeu gloriationem de operibus omnem, quacunq; de cauſa conceptam.

His noſtris prorſus conſentanea dicit Confeſsio & Apologia, quæ iiſdẽ verbis vtitur. Dicit eadem & Lutherus in omnibus, quę allegantur, dictis, oſtendẽs, ſolã de opibus

præſumptionem prohiberi & opinionem ſeu fiduciam falſam meriti ac dignitatis propriæ. Nec aliam eius mentem fuiſſe de Particulis Excluſiuis, inde vſq; ab initio, quàm nos recitauimus, vel vnum eius dictum teſtabitur Cochleo oppoſitum, ante annos amplius quadraginta quinq;, quod eſt in 2, Tomo VVittenber. fol. 405. Ego certè, inquit Lutherus, in meis aſsertionibus hoc egi, dum ſoli fidei iuſtificationem tribui, vt impia ſtudia Sophiſtarum & Monachorum refutarem, qui totum orbem ſeduxerunt IN FIDVCIAM OPERVM, ſciebam eos non negare, ſaltem verbo, Iuſtificationem per CHRISVM, per Baptiſmum, per Spiritum contingere, ſed audiebam, eos negare, ſolius fidei eſſe iuſtificare, operibus vero totam ferè gloriam iuſtificationis tribuere, quod niſi fecißent, non eſſent tot examina Monaſteriorum, Collegiorum, Scholarum & infinitorum ſtudiorum PER OPERA QVAERENTIVM IVSTICIAM, &c.

Vel hoc vno dicto oſtendit, quid intelligat excludi in Paulo Lutherus, qui etiam ante annos 30. à Philippo Melanthone interrogatus, vtrum hæc propoſitio ſit vera: Iuſticia operum eſt neceſsaria ad ſalutem: Reſcripſit his verbis: Non quod operentur ſeu impetrent, ſed quod fidei impetranti præſentes, ſeu coràm ſunt, ſicut ego neceſsario ad ſalutem meam adero. Er werde auch dabey ſein / Sagt jener geſell / Hæc Philippo reſpondit Lutherus.

De diſputatione verò, quam allegant Collocutores, qua neſcio quas incendij huius flam̃as extinxiſſe illum dicunt, non ignorant, multos præſtantes viros, de illo diſputationis libello, qui Magdeburgi editus eſt, valde dubitaſſe, Et nos, ſi requireretur, planum faciemus, DEO iuuante ex varijs illum diſputationibus, quomodocunq; conſutum & congeſtum eſſe, & non recitata omnia ea fide, qua decebat res tantas proponi ac ſpargi publicè.

Sunt in medio Chirographa ipſius D. Luth. circa diſputationis tempus conſignata, & aliorũ doctiſsimorũ virorum, qui

qui voces Lutheri in diſputatione illa exceptas aſſignarunt ac conſeruarũt. Illa, quę de propoſitione cõtrouerſa mens eius fuerit, perſpicuè docent & teſtantur, nunq́ illum vel inclementia vel vehementia tanta propoſitionem eam damnaſſe aut abiecisse, quantam illi exercent, qui de hac bellum nobis mouerunt: Etſi cauſas habuit, propter quas in publica & perpetua docendi & inſtituendorũ rudium forma, adhiberi eam nollet. Verba enim illius, quibus in diſputatione vſus eſt, hæc fuerunt: Reijcimus illam propoſitionem, propter falſam intelligentiam ſed catholicè intellecta, poteſt concedi. In alijs ſcriptis locutum eſſe de hac multo lenius, oſtendi poterit, ſi opus fuerit. Quare diſputationem illam ſeponent Collocutores, ac certa potius & indubitata teſtimonia ſcriptorum eius, his vel ſuppoſititijs vel ſuſpectis anteferent, Si quærere veritatem, aut certi de hac eſſe volent.

Adiecerunt ad cætera argumenta ſua Collocutores tanquam ἀξίωμα indubitatum hunc non prætereundum, vt ipſis loqui placuit, rerum neruum: Fieri incertam promiſſionem gratiæ, & præberi conſcientijs anxijs præſentiſsimam dubitationis & deſperationis materiam, ſi eo modo de operibus bonis doceatur, quod ad ſalutem ſint neceſſaria, aut quod impoſſibile ſit, ſine Bonis operibus ſaluari. Hoc vno vt in omnibus ſcriptis ſuis delectantur apprimè, ita nodum eſſe inſolubilem exiſtimant, cum facilima ſit reſponſio rectè intelligenti fundamentum vtriuſq; articuli.

Nequaquam euertit promiſsionis certitudinem ſequens obediendi neceſsitas ſeu debitum immotum, quo creatura rationalis obligatur, vt obtemperet Deo, quia cum opinio meriti excluſa ſit, omni tempore, & ademptahomini omnis de operibus fiducia, ſemper eſt certa, immota & indubitata promiſſio, & ſequens debitum propter alias cauſas neceſſarium eſſe, oſtenditur, vt ſupra diximus. Quin Petrus expreſſè iubet, vt vocationem & electionem noſtram ſtudeamus firmam facere. Nam neceſsitas obedientiæ non euertit fidem, quia eſt bonum propoſitum & effectus, qui ſemper comitatur fidem, non præ-

confirmare audaciam & maliciam aliorum non poſſumus neq; volumus, id ſperamus bonis omnibus & candidè iudicaturis planè ſatisfacturum eſſe, Quorum cenſuræ & iudicio candido noſtra hæc non grauatim ſubijcimus.

IIII.

De quarta autem Hypotheſi, ſeu vt nominant, corruptela: Bona opera ſalutem & iuſticiam retinere, reſpondemus vt de prima. Nunquam hanc orationis formam in Eccleſijs aut libris noſtris auditam vel viſam eſſe hoc modo, quo Hypotheſis eam ponit ac recitat. Nec congruunt huic de noſtris querelæ teſtimonia probationis loco allegata. Aliud enim eſt, ſimpliciter dicere: Bona opera retinent ſalutem & iuſticiam. Aliud de renatis ita loqui, His eſſe opera bona neceſſaria, Vt ſalutem & iuſticiam fide acceptam, ad quam potentia Dei per fidem cuſtodimur, ipſi retineant aut non amittant.

Itaq; hic iterum ſeſe ſtudium calumniandi & detorquendi rectè dicta in Hypotheſi Collocutorum profert, Cui cum non congruat probatio, quam meridiana luce oportebat eſſe clariorem, poteramus ſimpliciter ipſis hanc calumniam remittere & iudicium de hac permittere pijs lectoribus, Sed ne hic quoq; quid occultare aut inuoluere velle videamur, breuiter, quid de neceſsitate retinendæ ſeu non amittendæ ſalutis æternæ, Eccleſiæ noſtræ ſentiant ac doceant, commemorabimus. Ac res manifeſta eſt conſiderantibus & dicta hac de re ſacra, & integram de obedientia noua doctrinã. Totum enim beneficium Filij DEI conſiderandum eſt. Quia ſic vult tollere peccatum, & mortem, & nos ex regno Diaboli eripere, vt prorſus abolito peccato, & deleta morte, reſtituat in nobis æternã vitam, in qua DEVS communicet nobis ſapientiam, iuſticiã, lætitiam ſuam, in qua DEVS ſit omnia in omnibus.

Hoc ſummum beneficium inchoat in hac miſera maſſa in hac vita, vt clarè dicit: Oues meæ vocem meam audiunt, Et ego vitam æternam do eis. Item: Ego veni, vt vitam æternam habeant, & abundanter habeant. Item: Hæc eſt vita æterna, vt te Deum verum, & me IESVM CHRISTVM agnoſcant.

De ſtudio autem retinendi accepta beneficia inquit: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & veniemus ad eum, & manſionem apud eum faciemus. Item, Habenti dabitur. Et à non habente etiam, quod habet aufferetur. Item, Qui perſeuerauerit vſque in finem, ſaluus erit.

Itaque cum accipimus remiſsionem peccatorum, & reconciliati ſumus, & obſignati Spiritu Sancto; hæc bona effundere, horrendus furor eſt, ſicut deſcribuntur effundentes in parabola de domo mundata, Et in 2. Epiſtola Petri 2. Cap. dicitur: Si hi, qui effugerunt contaminationes mundi, per agnitionem DOMINI, & ſaluatoris noſtri IHESV CHRISTI, his rurſus implicitì ſuccumbunt, fiunt eis poſteriora deteriora prioribus. Effunduntur autem hæc bona, ſi quis non retinens fundamentũ, id eſt, Articulos fidei, impia dogmata, ſeu idola recipit. Item, ſi quis alioqui contra conſcientiam ruit, vt Paulus de vtroque inquit 1. Timothe. 1. Milita bonam militiam, habens fidem, & bonam conſcientiam, quam quidam abijcientes circa fidem naufragium fecerunt. Et Eph. 4. Nolite contriſtare Spiritum Sanctum Dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. Et Gal. 5. Qui talia faciunt, regnum Dei non poſsidebunt. Et Epiſtola ad Heb. cap. 3. inquit: CHRISTI domus ſumus, ſi fiduciam & gloriam ſpei, vſque ad finem, firmam retinuerimus. Et Paulò poſt: Participes Chriſti ſumus, ſi initium fiduciæ vſque ad finem firmum retinuerimus.

Neceſſaria eſt igitur cura vitandi lapſus, quibus aut Spiritus ſanctus contriſtatur, & excutitur, aut conſcientia polluta auellitur à Deo, & ruit in æternas pœnas. Hæc manifeſta neceſsitas, propoſita ſumma pœna, videlicet amiſsione vitæ æternæ, ſi quos non mouet ad benè operandum, hi ſunt iam ex his, de quibus dicitur 1. Iohan. 3. Qui facit peccatum, ex Diabolo eſt, Item, Si quis Spiritum CHRISTI non habet, hic non eſt eius.

Itaque quantum hoc donum ſit, quòd in hac vita inchoat in nobis Filius DEI, ſæpè, & attentè cogitemus & grati retinere ſtudeamus, & aſsiduè nos in tantis vitæ periculis, impedi

men-

mentis,& Diabolorum inſidijs,iuuari petamus. Ac de ſtudio hoc quoties loquimur,aut docemus noſtros, mentione no[illegible] obedientiæ,ſeu operum bonorum,non excludimus fidem,ſed intuentes Pauli regulam, vtrumq; complectimur,Fidem & bonam conſcientiam, & omnibus in hac vita actionibus præire,ac prælucere fidem oportere,certò ſtatuimus,& fideliter noſtris inculcamus.

Hæc doctrina noſtra recta, vera,& ſimplex,cum non ignota ſit Collocutoribus, & tot perſpicuis teſtimonijs diuinis tradita,& à multis etiam ex ipſorum numero crebrò vſurpata, miramur,eos litem nobis de hac re mouere.

Ad parabolam verò CHRISTI quod attinet, de bona arbore ponenda prius, quàm fructus inde boni ſumantur, penè ad ſtuporem nobis mirum eſt, non meminiſse illos, ne verbo quidem vno, ſeuerisſimarum concionum Baptiſtæ & CHISTI,quibus fructus regenerationis ita requiruntur,& neceſſarij eſſe dicuntur in renatis,vt niſi cõſpiciantur illi & exerant ſeſe,certum illis tanquam arboribus ſterilibus & infrugiferis ac præſentiſsimum excidium,& exitium denuncietur. Nota eſt Baptiſtæ vox Matthe.3.Facite ergò fructum dignum pœnitentia. Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt, omnis ergò arbor, quæ non facit fructum bonum,excindetur,& in ignem mittetur.Et CHRISTVS de arbore ſterili inquit,Lucæ 13.Ecce anni tres ſunt,ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inueni, Succide ergò illam,vt quid terram etiam occupat? & Iohannis 15. Omnem palmitem in me, non ferentem fructum ,pater meus tollet, & omnem ,qui fert fructum, purgabit eum, & fructus plus afferet.

Tot ergò manifeſta ſcripturæ dicta cur diſsimulent, aut occultent Collocutores,miramur. Sed in re manifeſta non erimus prolixiores,& de Hypotheſi hac tum plura reſpondebimus,cum,quam modo recitauimus Doctrinæ noſtræ ſummam,ſolidis rationibus refutauerint,& ex noſtris libris oſten-

cimus, & confitemur, oportere in nobis & alias virtutes, & bonum propoſitum inchoari, & manere, tamen fiducia non his ſed Filio DEI oportet niti (ſicut dictum eſt) & reliquas virtutes velut obumbrare. Sunt enim reliquæ virtutes omnes languidæ & imbecilles, & multum ſordium atq; impuritatis manet in cordibus omnium hominum, atq; in hac vita. Propterea neceſſe eſt, vt ad Mediatorem confugiamus, & ex eo pendeamus, & gratuitam miſericordiam imploremus per & propter hunc MEDIATOREM, & per miſericordiam, quæ propter hunc Mediatorem nobis eſt promiſſa. Sic enim inquit Pſalmus: Non iuſtificabitur, in conſpectu tuo omnis viuens. Et Daniel inquit: Exaudias nos, non propter noſtram iuſtitiam, ſed propter tuam miſericordiam, & propter DOMINVM.

Hoc modo ad DEVM accedere debemus, afferentes fiduciam nitentem Filio Dei, & ſtatuentes, quod quanquam dilectio, & aliæ virtutes ſint in nobis, & eſſe eas oporteat, tamen ſint imbecilles, & languidæ, & quod oporteat fiduciam in SOLO FILIO DEI fixam eſſe. Neq; dilectio, & conſolatio in corde inchoari & conſiſtere poteſt, niſi hæc fides, & hæc fiducia præcedat.

Ex his ergo verbis an vlla pia, & rectè inſtituta mens vel diuinare poteſt, quicquam donatum aut conceſſum eſſe pontificijs (vt Flacius conqueritur) & non eſſe fideliter & conſtanter defenſa illa vniuerſa, quæ alioqui inculcatione particulæ Excluſiuæ ſignificantur, & verè continentur. Et num hic primum dediſcere Collocutores, & obliuiſci incipiunt, quibus particulis alijs Excluſiua hæc à voce diuina inculcari ſoleat, & quomodo res eędem in Confeſsione Auguſtana fideliſsimè, & conſtantiſsimè recitatæ ſint, 4. 5. & 6. Articulo, Vbi tamen nuſquam, niſi in his allegato dicto Ambroſij, particula hæc SOLA ponitur, & poſtea primum in Apologia à Philippo S. memoriæ perſpicuitatis cauſa aſſumpta eſt, An ergo tunc quoque ſunt donatæ, aut proditæ Pontificijs res neceſſariæ? Non opinor, dicent,

hi Collocutores. Quare & hac in parte ab illa querimonia iniuſta & calumnioſa ſe & Eccleſias noſtras tandem liberent, ac finem rixarum nō neceſſariarum faciant. Et ſi, vt viri docti, fundamentalem doctrinam de Articulo iuſtificationis, rectè, hoc ipſo, quem allegauerimus, loco, explicari, & enarrari ſtatuunt, vnà nobiſcum candidè accipiant, quod tali in loco, & ad tales dicit ſcriptor, non pugnare ſe de ſolo & nudo vocabulo, ſeu, vt vno verbo perſpicuè affirmant Acta, Non ſe λογομαχεῖν, cum res neceſſarias, excluſiua particula hac ſignificatas aduerſus Pontificios ſtrenuè defendat, & retineri omnino velit.

Certè Lutherum S. memoriæ huius corruptelæ non accuſabunt, qui in libro aduerſus Cochleum armatum expreſſè teſtatur, ſibi æquiualere has propoſitiones: Non iuſtificamur ex operibus, Et: Sola fide iuſtificamur. Hæc enim ipſius verba ſunt: Tu nunc vide, inquit, an non Paulus vehementius aſſerat, ſola fide nos iuſtificari, quàm Ego, licet vocabulo SOLA non vtatur, quo ego ſum vſus. Nam dicere, Opera non iuſtificant, certè robuſtius affirmat, Solam fidem iuſtificare, quàm ſi dixeris: Sola fides iuſtificat, Niſi quod hoc clarius ſonat, quàm illud, dum per impios Sophiſtas Pauli cum phraſis, tum ſententia neglecta periit. Hæc Lutherus.

Cumq́ in perquirendis & examinandis ſingulis Actorum Synodicorum dictis, ac ſcriptis tam videri velint D. Collocutores lincei, & oculati, cur diſsimulant aut occultant, quod eodem libro paulò poſt Ff. 3. expreſsiſsimis, ab clariſſimis verbis dicitur? Ac propterea de hac iuſtitia SOLIVS FIDEI pugnamus, vt in veris doloribus conſcientiæ firmam conſolationem habere poſsint, & cum fiducia & lætitia aliqua promiſſæ miſericordię poſsint confidere, vt in neutrum extremorum prolabantur in ſuperbiam, ſeſe admirantem & extollentem, aut deſperationem, quæ eſt mortis æternæ initium. Huc pertinet etiam, quod paulò antè ex iiſdem Actis citauimus, pag. Ff. 1. Nulla re noſtra nos iuſtificari aut ſaluari, certò ſtatuimus, &c.

Hæc certè verba non diſsimulanda erant à candidis & pijs alie norum ſcriptorum cenſoribus. Nam hic ſe de excluſiua pugnare noſtri teſtantur διαῤῥήδην. Et tamen paulò poſt addunt ſine vllius corruptelæ ſuſpicione: Non eſſe λογομαχίας hanc controuerſiam, ſed diſputationem neceſſariam, vt Filio DEI honos ſuus tribuatur & vt conſcientijs conſolatio firma, & ſpes vitæ æternæ certa tradatur, & relinquatur.

Inciuile & iniuſtum putatur in foro & in iudicijs, reſpondere, lege non integrè inſpecta aut citata, Ac multò in Eccleſia maior & iniuſticia, & crudelitas eſt, rectè dicta mutilare, deprauare calumnijs, aut diſsimulare, alibi disertè poſita. Itaq; crudeles & iniuſti ſunt Domini Collocutores in ſanctam Philippi animam, qui adhuc eum accuſare, & deformare non deſinunt, tam manifeſta, & indigna Calumnia. Sed ſe potius & peruerſitatem ſuam hac in re produnt, & qua fide in citando vtantur, & quibus artibus applauſus vulgi, & potentum his criminationibus quęrant, ſatis oſtendunt. Norunt ipſi correlatiua eſſe Gratiam, ſeu promiſsionem gratiæ & fidem appræhendentem promiſsionem, Et poſito vno, poni & alterum, Ac rurſus deſtructo vno, deſtrui alterum quoq;. Quæ ergò appellatione gratiæ excluduntur, eadem & fidei appellatione excludi manifeſtum eſt. Vbi enim Fides eſſe debet, ibi promiſsionem gratiæ antecedere neceſſe eſt, & è contra: Vbi promiſsio gratiæ proponitur, ibi fides ſimul requiritur. Promiſsione enim gratiæ non oſtenſa, aut propoſita, Fides lætificans & viuificans cor, verè perterrefactum eſſe non poteſt, Rurſus cum oblata gratiæ promiſsio fide non accipitur in corde etiam perrefacto, læticia & vita exiſtere non poteſt.

Vnam itaq; ſententiam ac ſenſum ſignificat vtraq; oratio: Iuſtificamur gratis. Et iuſtificamur ſola fide, Nam vtra forma vtaris, omnia noſtrorum operum merita, & dignitas omnis excluduntur, Et, omnia ſoli gratiæ in Chriſto nobis præſtitæ ac promiſſæ, tanquam fonti, & efficienti cauſæ, ſeu quod idem eſt, SOLI FIDEI, gratiam hanc appræhendenti, tanquam cauſæ inſtrumentali, tribuuntur, vt honos

iuſtificationis omnis ſoli CHRISTO, cui is debetur, relinquatur, & promiſsionis ac fidei certitudo eſſe poſsit.

Sed hæc diſsimulant ad vulgus, & interea calumnijs ſeſe oblectant ac paſcunt, id quam ſit officioſum ac pium, alios patiemur iudicare. Certè Philippus viuens nunquam hanc calumniam agnouit, quod verba eius teſtantur, in Epiſtola ad D. Morlinum, & D. Paulum ab Eizen, Scio (inquit) me nuſquam ſcripſiſſe, non pugnandum eſſe de particula SOLA, ſed aliquando, cum toties vociferarentur Aduerſarij, vocabulum SOLA non poni in ſcripturis, ſemper dixi, Excluſiuam in Paulo ſæpè repeti, & hanc nos firmiſsimè retinere, Ideo ego primus in Apologia vſus ſum vocabulo excluſiuæ. Hæc Philippus.

Sed de re tota prouocamus ad inſpectionem ſcriptorum, è quibus proferunt Collocutores ſuum nobis obiectum crimē, Hæc, vt ſupra diximus, aſpici & dijudicari candidè petimus, Et ſi adhibebitur pia æqualitas nulla hac in parte iudicia, quamuis ſeuera extimeſcimus, Alioqui, quid de particulis excluſiuis ſentiamus, prolixo ſcripto antehac teſtati ſumus.

VI.

De ſexta Hypotheſi, qua corruptelam eſſe dicunt, ſi doceatur, diſcrimen eſſe inter iuſticiam & ſalutem, nulla nobis reſponſione alia opus eſt, quàm vt moneamus Collocutores, ne in fingendis corruptelis nimis ſint liberales, & ſuorum etiā ſcriptorum meminerint, in quibus planè contraria ſæpè aſſerunt, & quæ illi indiſtincta eſſe nunc contendunt, pro libitu à ſe inuicem diſtrahunt, ac diuellunt. Occurrunt paſsim dicta Apoſtolica, vt 1. Petri 1. Per fidem virtute Dei cuſtodimini ad ſalutem, paratam reuelari tempore nouiſsimo. Item: Reportabitis finem fidei veſtræ, ſalutem animarum veſtrarum. Et rurſus alibi prorſus diſtincta orationis forma: Si confeſſus fueris ore tuo Dominum IESVM, & credideris in corde tuo, quod DEVS eum excitauerit ex mortuis, ſaluaberis, Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore fit confeſsio ad ſalutem, Roman. 10.

Hæc ergo atque alia innumerabilia ſcripturæ dicta ſi exiſtimant Collocutores ſine accurato vocum illarum, quas planè indiſtinctas eſſe volunt, diſcrimine enarrari poſſe: Næ illi errant, ac hallucinantur in parte doctrinæ fundamentalis craſſè admodum, & confuſiones facient tetras rerum maximarum, & neceſſariò diſtinguendarum. Quale autem horum diſcrimen ſit, nolumus hoc loco prolixè oſtendere, quia alia erit commodior de his dicendi occaſio alio & loco, & tempore. Sufficiat nunc vel vnum Apoſtoli dictum, quod modum diſcriminis oſtendit, Nunc (inquit Ioannes) ſumus filij DEI, ſed nondum apparuit, quid futuri ſimus, Cum autem apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt, &c.

## VII.

Septima Hypotheſis, qua contendunt, corruptelam eſſe, ſi doceatur, iuſtitiam Chriſtianorum, qua coram Deo iuſti ſunt, in hac vita imperfectam eſſe, etſi inſidioſa, & aliquo noſtro cum periculo eſt coniuncta, & ex verbis D. D. Georgij Maioris, quæ probationis cauſa adducuntur, ceu violenter extorta, vt pius lector facilè animaduertet: Tamen hoc nobis non tam videtur inſolens, quàm quod opponentes teſtimonium Lutheri ex enarratione Epiſtolæ ad Galatas, noluerunt, aut non potuerunt conſiderare, quid eum locum penè ad verbum à Doctore Maiore expreſſum, proximè præcedat, aut ſequatur. Vt autem pius lector norit, & inde colligere poſsit, quem potiſsimum hæc accuſatio Collocutorum petat, ordine recitabimus verba textus, in quo ſic loquitur Lutherus: Spes vſu ſcripturæ dupliciter accipitur pro re ſperata, & pro affectu ſperante. Pro re ſperata accipitur Coloſſ. 1. Propter ſpem repoſitam vobis in Cœlis, id eſt, rem ſperatam. Pro affectu ſperante, Roman. 8. Spes, quæ videtur, non eſt ſpes. Nam quod quis vidit, cur ſperet? Si autem quod non videmus, ſperamus, id per patientiam expectamus. Sic & hoc loco ſpes accipi poteſt dupliciter,

& ſecundum hoc gignit etiam duplicem ſententiam; Prior eſt: Nos ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus, id eſt, iuſtitiam ſperatam, quæ certò reuelanda eſt ſuo tempore. Altera: Nos ſpiritum ex fide expectamus ſpe, & deſiderio iuſtitiam, hoc eſt, ſumus iuſtificati, & tamen nondum ſumus iuſtificati, Quia iuſtitia noſtra pendet adhuc in ſpe, Roma: 8. Spe ſalui facti ſumus, donec enim viuimus, hæret adhuc peccatum in carne noſtra, manet lex in carne, & membris repugnans legi mentis noſtræ, & captiuans, nos in obſequium peccati. Illis affectibus carnis furentibus, ac nobis Spiritu reluctantibus, manet ibi locus ſperatæ iuſticiæ. Incepimus quidem iuſtificari fide, quia & primitias Spiritus accepimus, & mortificatio carnis cepta eſt, ſed nondum perfectè iuſti ſumus, Reliquum eſt, vt perfectè iuſtificemur, hocq; ſperamus. Sic iuſticia noſtra nondum eſt in re, ſed adhuc in ſpe.

Hæc grauiſsima, & ſuauiſsima eſt conſolatio, qua afflictæ & turbatæ mentes, ſentientes peccatum, & pauefactæ ad quodlibet ignitum Diaboli telum, mirabiliter erigi poſſunt. In illo enim certamine conſcientiæ, vt experientia docti ſcimus, fortiter dominatur ſenſus peccati; iræ Dei, mortis, inferni, & omnium pauorum, ibi tum dicendum eſt tentato: Tu frater vis habere iuſtitiam ſenſitiuam, hoc eſt, cupis ita ſentire iuſtitiam, vt peccatum ſentis, hoc non fiet, ſed tua iuſticia non eſt viſibilis, non eſt ſenſibilis, ſed ſperatur ſuo tempore reuelanda, ideò non debes iudicare ſecundum ſenſum peccati, quod perterrefacit, & perturbat te, ſed ſecundum promiſsionem, & doctrinam fidei, qua promittitur tibi CHRISTVS; qui eſt perfecta, & æterna iuſtitia tua. Sic ſpes mea in affectu ſperante in medijs pauoribus, & ſenſu peccati prouocatur, & erigitur fida, vt ſperet me eſſe iuſtum. Deinde ſpes pro re ſperata, hoc quod nondum videt ſperat perficiendum eſſe, & reuelandum ſuo tempore. Et addit Lutherus: Vtraq; ſententia bona eſt, ſed prior de affectu ſperante vberiorem affert conſolationem. Iuſticia enim mea nondum

dum eſt perfecta, neq́ ſenſibilis, ideò tamen non deſpero, ſed fides monſtrat mihi Chriſtum, quo confido, hoc apprǽhenſo luctor cum ignitis telis Diaboli, & animor per ſpem contra ſenſum peccati, ſtatuens, perfectam iuſtitiam mihi paratam in cœlo. Sic vtrumq́ verum eſt, quod hic iuſtus ſum iuſtitia incipiente, & in ea ſpe erigor contra peccatum, & expecto conſummationem perfectæ iuſtitiæ in Cœlo &c. Repetit eadem Lutherus paulò poſt, inquiens: Fide apprǽhende CHRISTVM, Dominum Legis, & peccati, & omnium, quæ illa comitari ſolent, in hunc credens iuſtificatus es (id quod ratio, & ſenſus cordis tui tibi tentato non dicit, ſed verbum Dei) Deinde in iſtis pugnis, & terroribus, qui ſubinde redeunt & exercent te, per ſpem patienter expecta iuſtitiam, quàm modo fide habes, ſed tantum inceptam & imperfectam, donec ea ſuo tempore reuelettur perfecta & æterna. Loquitur eodem modo, & alibi Lutherus, vt in diſputatione quinta de operibus Legis & gratiæ: Igitur ſi humanis verbis liceat dicere, non actu perfecto, ſed potentia propinqua iuſti ſumus, Formatur enim Chriſtus in nobis continuò, & nos formamur ad imaginem ipſius, dum hic viuimus.

His itaq́ Lutheri locis piè cogitatis, intelligent candidi lectores, quod ſupra monuimus, à Collocutoribus tantum ſui commodi cauſa venerandum Lutheri nomen, planè commenticijs ſuis criminationibus obtendi imò per latus alienum ipſum Lutherum confodi ac trucidari. Quanquam pars iniuriæ huius etiam ad Paulum pertinet, qui etſi, ad Coloſenſis 2. Capite. inquit: In CHRISTO conſummati eſtis Tamen Philip. 3. Non veretur dicere: Omnia arbitror vt ſtercora, vt CHRISTVM lucrifaciam, & vt in illo inueniar, non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam, quæ ex fide eſt CHRISTI, quæ ex Deo eſt iuſticia ex fide, ad cognoſcendum illum, & virtutem reſurrectionis eius, & ſocietatem paſsionum illius, configuratus morti e-

cutores flagellant, diſertè poſitum eſt in Exemplari Germanico, cum latinè hæc redduntur: Sed ſcriptura vitam æternam vocat mercedem, non quia propter opera debeatur, ſed quia compenſet afflictiones & opera, etſi propter aliam cauſam contingit. Item, Cum hæc verba redduntur: Cum igitur opera ſint quædam impletio legis, rectè dicuntur meritoria, rectè dicitur, eis deberi merces &c. Item ſequentia hæc: Quare cum textus ait, operibus reddi mercedem, ſignificat reddi iuſtificatis &c.

Hoc ergò modo cum ante tot Annos ſine cuiusquam ſcandalo, & offenſione locuta ſit de operibus renatorum Apologia, profectò non habebant Collocutores cauſam mouendi de vna vocula rectè tamen enarrata, tantam tragædiam, imò fingendi crimen tantum, vt corruptam vniuerſam doctrinam dictitent. Certè multò clementius CHRISTVS Petro interroganti hac de re reſpondet & non ſolum non arguit, eum ut hæreticum aut falſarium Doctrinæ ſuæ, ſed promiſſo ampliſsimo præmio, quod recepturus ſit, conſolatur, & confirmat, Matthei 19. Lucæ 18.

IX.

Reſtat vltima querela de alio quodam non propriiſſimo dicto Collegæ noſtri Domini D. Maioris, Fide videlicet, & Confeſsione homines appræhendere ſalutem, & iuſtificationem. Ad quam ipſe Dominus D. Maior, vel eò quod ante annos decem, in altera editione ſcripti ſui hic allegati, ea, quæ notantur, verba ſuſtulit, & abiecit, ſatis ſe purgauit, & accuſationi maleuolorum anſam & occaſionem præcidit.

Permittimus itaq; & de hac ipſa querela iudicium piis omnibus, eoſque reuerenter oramus, vt hæc noſtra legentes, & cum accuſatione Collocutorum conferentes, non ex illorum nos accuſatione tantum iudicent, ſed in-

tuentes totum doctrinæ noſtræ corpus, quod in Eccleſijs ac ſcholis noſtris ſonuit, ac ſonat, iam annos amplius quinquagin ta, inde nos æſtiment. Ac nõcontendẽdi, aut noua bella mouẽ di ſtudio hęc nos ſcripſiſſe, ac propoſuiſſe certiſsimè ſibi perſua deant. Non delectari nos his certaminibus, DEVS nobis teſtis eſt. Sed cum iuſsi eſſemus de controuerſijs, ac diſſidijs horum temporum conferre cum Collocutoribus, vt & veritas inquireretur, & ex diſſidijs his erueretur, Ac de pia concordiæ conſtituendæ ratione deliberaretur, Et verò à Collocutoribus mox initio huius collationis, tanquam rei teterrimorum crimi num, in theatro publico, audiente Illuſtriſsimo Saxoniæ Duce, & ornatiſsimorum virorum conſeſſu, accuſati eſſemus, & deformati, oratione non molliſsima, quod Acta, & hypotheſes Collocutorum teſtabuntur, neceſsitas nobis eſt allata, innocentiæ noſtræ, & Eccleſiarum noſtrarum aſſerendæ. Quam vt veris rationibus hactenus probaſſe nos, ac deinceps, vbi opus erit, copioſius probaturos ſperamus bonis omnibus, candidè, & ſine odio ac maleuolentia de nobis, & de genere doctrinæ, quod ſonamus, iudicantibus: Ita non dubitamus, DEVM quoq; vt teſtem, exceptione omni maiorem, in cuius conſpectu cauſam hanc dicimus, teſtimonia veritati, & innocentiæ noſtræ, ſuo tempore, daturum eſſe. Eumq; veris gemitibus oramus, vt miſertus Eccleſiæ ſuæ, diſsidijs his diſtractæ, ac horribiliter laceræ, clementer nos reſpiciat, regat ſuo ſpiritu ſeruet, roboret, ac protegat nos, & vulnera hæc Eccleſiæ veris rationibus, ac remedijs ſanet,

AMEN.

# CATALOGVS

## BREVIS CORRVPTELARVM ALIQVOT IN DOCTRINA de Iuſtificatione & bonis operibus ab altera parte ſparſarum.

Reliquum

RELIQVVM nunc eſt, vt toties flagitatæ à nobis Collocutorum petitioni ſatisfaciamus aliquando, qua ſibi etiam cum paginas tum loca certa ſcriptorum, quæ ab ipſis & ſocijs illorum durante hoc triſti & pernicioſo diſsidio edita ſunt, demonſtrari petiuerunt continentia dogmata ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis, Auguſtanæ Confeſsioni, Apologiæ, & ſcriptis Lutheri dextrè intellectis non conſentanea, aut regulæ fidei non ἀνάλογα. Hoc vero dum agimus, amanter petimus, ne excandeſcant Collocutores nimium, néue exiſtiment accuſationem nos inſtituere aduerſus ipſos, ſimilem illorum categorijs indignam & exiſtimatione & fide ipſorum, de qua reſponſiones illorũ audire ſine præiudicio non poſsimus: Aut recens etiam à nobis in hac ſcriptionum velitatione catalogum hunc conquiſitum eſſe, vt alicubi noſtram in hac parte lentitudinem accuſant. Nimis ſciant de his, quæ proferemus, multas ac crebras fuiſſe piorum plurimorum querimonias: Qui ſtatim initio horũ certaminum præuiderunt ac prædixerunt, fore, vt nimium altercando amitterent tandem & obſcurarent veritatem illi ipſi Zelotæ & pugiles indefeſsi, qui ſe pugnaſſe de hac acerrimè contenderent: Quod & poſthac teſtaturos eſſe de antagoniſtis noſtris pios ac rectè inſtitutos non ambigimus. Bonitati autem noſtræ tribuant Collocutores, quod parcentes ipſis, & patientiſsimè illorum vehementiam ferentes neq; publicè oppugnare aut deformare illos hactenus ſtuduimus, neque in hoc ipſo congreſſu ordiri Collocutiones noſtras ab hac querimonia voluimus, & ipſos, ne ab his initium Colloquio fieret, toties rogauimus: Magis hoc decere nos, ac magis profuturum ad concordiam publicam conſtituendam exiſtimauimus, ſi de fundamento prius collatis ſententijs amicè ac placidè nos mutuo audiremus, & cõſtituto de hoc cõſenſu, poſtea ad hanc querimoniarum mutuarum tractationem ita progrederemur, vt non tam cogitaremus, quibus illæ modis acuerentur, ſed quibus potius remedijs ſopitæ ac compoſitæ ex Eccleſijs tollerentur. Atq;

ea in parte non defuiſſe rei communi, & nondum etiam deeſſe voluntatẽ ac ſtudium noſtrũ, ſperamus cogniturós & pronunciaturos eſſe omnes, qui Acta Colloquij & ſcripta partis vtriuſq; legent, & non obiter intuebuntur.

Nobis quantus dolor allatus ſit ex ſcripto Collocutorum proximo, quo ſe in fundamento diſſentire ab Eccleſijs noſtris oſtenderunt, non poſſumus vllis verbis noſtris exprimere. Quare & catalogum hunc breuem, quo incurrere illos in fundamenti doctrinam oſtendemus, ſic à nobis accipient & interpretabuntur, vt cogitent, facere ac recitare nos illa ingenti cum dolore noſtro. Sed tot flagitationibus Collocutorum ſatisfacere nos vel ea de cauſa oportet, ne non aſpexiſſe nos aliquos illorum libros in poſterum queritentur.

I.

Principio iudicamus erroneam, inſidioſam & reprehenſione in primis dignam corruptelam, quod in definitione noſtræ coram Deo Iuſtificationis Illyricus in libro ſeu diſputatione ſua de Iuſtificatione fo. 117. Reconciliationem noſtri cum Deo (quam fauoris nomine appellat) & adoptionem in filios & hæredes vitæ æternæ, inter effectus ſeu fructus iuſticiæ collocat, vt, quemadmodum Paulus donationem Spiritus ſancti donum appellat, tanquam fructum gratiæ, & conſolationem ac pacem cordis, vt fructum iuſticiæ fidei: Rom. 5. Ita ſit etiam remiſsio peccatorum, & reconciliatio cum Deo fructus imputatæ iuſticiæ aut iuſticiæ fidei, & non iuſtificatio ipſa, & hoc tantum in ijs, quibus hæc obedientia Chriſti per recens creatam atque infuſam fidem, & efficacem applicationem imputatur & donatur. Sic enim Flacius hanc potentem & efficacem applicationem alibi ſolet declarare. Et hoc ſenſu affirmat ille, Quod ſola fide, quæ Dei opus ſit in nobis, nec debeat appellari bonum opus à nobis factum, iuſtificemur & remiſsionem peccatorum conſequamur: Imò & ſcribit ac contendit expreſſè, quod is, qui per huiuſmodi omnipotentem, mirandam & nouam creationem nondum eſt cõuerſus (quod

tamen

tamen intra breuè tempus, & quaſi in momento fieri oporteat) eum nondum coram Deo iuſtum eſſe. D. VVigandus eodem propemodum loquitur modo, in libello continente argumenta de neceſsitate bonorum operum, B.3. Cauſa finalis huius iuſticiæ alienæ nobiſque accommodatæ per fidem eſt, habere remiſsionem peccatorum, perfectè cenſeri iuſtum imputatiuè coram Deo, donari ſpiritu ſancto & vita æterna. Nam his ipſis verbis ſuis ſeparat is & diſiungit remiſsionem peccatorum & reconciliationem noſtri cum Deo, ab imputatione iuſticiæ non aliter, quàm in ſupra poſita definitione Illyricus facit, & habet eam tantum pro effectu ſeu fructu per fidem nobis applicatæ ſeu imputatæ iuſticiæ. Neque vlla alia à D. Collocutoribus cum in proximè exhibito ſcripto tum Theſibus ipſorum de hac facta declaratio fuit, niſi hæc, quod Paulus vocabulum Iuſtificamur per vocem reconciliamur interpretetur, de quo quidem non magnoperè pugnamus: Contra tamen ſentimus, quod gratuita hæc acceptatio & reconciliatio cum Deo propriè ſit & dicatur iuſtificatio & iuſticia noſtra coram Deo, ſi modo gratuitam imputationem & donationem iuſticiæ, obedientiæ & meriti Chriſti, fide accipimus, earumque cogitatione & fiducia nos erigimus, Ita vt Deo reconciliatum eſſe, à Deo acceptari, coram Deo iuſtificari & remiſsionem peccatorum habere, non tantum cauſa finalis ſit, ſiue effectus aut fructus applicatæ & accommodatæ nobis iuſticiæ, ſed ipſa ſit iuſtificatio, de qua ſcriptura docet.

Ex quibus omnibus apparet, quod Flacius & VVigandus de Iuſticia noſtra coram Deo, ad fundamentum illius quod attinet, aliud ſentiunt, quàm Paulus, Confeſsio Auguſtana, Lutherus & omnes piæ Eccleſiæ ſentiunt & docent. Nam Paulus Rom. 5. his verbis, coram Deo iuſtificari, & DEO reconciliari, pro iiſdem vtitur. Ac non tantum vnum vocabulum per alterum, ſed totam principalem cauſam de Iuſtificatione hoc modo declarat, & nequaquam eo modo diſtinguit, quo Flacius: Quod videlicet alia res ſit iuſtificatio, & alia rurſus reconciliatio. Eſtque manifeſtum, in hac tota cauſa non

eſſe præcipuam quæſtionem: An obedientia Chriſti aliquid impetrarit & merita ſit, ac effecerit: Sed quid propriè ſit & in quo conſiſtat iuſtitia noſtra. De hoc expreſsis verbis inquit Paulus, quod ſit gratuita imputatio alienæ iuſtitiæ, vel gratuita remiſsio peccatorum, gratuita reconciliatio cum Deo, gratuita adoptio in filos, propter hunc Mediatorem Chriſtum & nominatim propter obedientiam & meritum illius. Clara ſunt Pauli verba Rom. 3. 4. 5. ad quę nos referimus.

Neq; aliter loquitur Confeſsio Auguſtana Articulo. 4. Conſequimur remiſsionem peccatorum & reputamur iuſti coram Deo propter Chriſtum, gratis, per fidem, cum conſcientia conſolationem accipit ex promiſsione Chriſti, & credit certò nobis remiſsionem peccatorum donari, & quod velit Deus nobis propitius eſſe, nos iuſtos reputare, & vitam æternam largiri propter Chriſtum, qui morte ſua Deum reconciliauit, & pro peccatis ſatisfecit. Qui ad hunc modum verè credit, fit acceptus Deo, & reputatur coram Deo iuſtus propter Chriſtum, Rom. 3. & 4. Item, In Apologia 4. 5. & 6. Articulo Sentimus, docemus, & confitemur, quod nemo Deo reconcilietur, nemo remiſsionem peccatorum conſequatur, niſi per fidẽ in Chriſtum. Item, eodem Arti. fol. 21. Ideò non ſitum eſt in noſtro merito, vt Deo reconciliemur. Nam ſi in noſtris meritis ſita eſſet remiſsio peccatorum & reconciliatio noſtri cũ Deo eſſet ex lege, periſſemus & infeliciter eſſemus reconciliati Deo; Quia non præſtamus legi obedientiam, & plenè non poſſumus eam ſeruare, & ſic neceſſario ſequeretur, nunquam nos promiſſam gratiam & reconciliationem ſequi.

Ex his & multis alijs ſimilibus dictis manifeſtè apparet, quod Confeſsio Auguſtana, & omnes eidem coniunctæ Eccleſiæ ac ſinceri doctores, hæc vocabula Iuſtificatio & reconciliatio cum Deo. Item, reputari iuſtum coram Deo & reconciliari Deo, eſſe acceptum Deo, & ipſi placere, pro iiſdem vſurparint & intellexerint & nullo modo ea Flacij Illyrici more diſtinxerint: Quod noſtra iuſtificatio coram Deo ſit tanquam cauſa, ſequatur autẽ reconciliatio, vt illius effectus ſeu fructus, perinde

vt

vt Cæteri fructus, quemadmodum paulo ſuperius eſt dictum.

Eſtq; hæc noua ſubtilitas & diſtinctio non ſolum erronea, ſed etiam conſcientijs valde periculoſa, præſertim cum additione de admirabili, omnipotente creatione, & implantatione noui cordis & fidei, per quam prædicta cauſa, iuſtificatio ſcilicet nobis applicetur, atq; vt efficax eſſe atq; operari poſſit, tanquam in actum producatur, quod omne tamen Flacius breui temporis momento fieri contendit, in diſputatione cum Victorino fol. 42. 125. 162. Et Collocutores, veluti ex vno ore cum ipſo loquentes, in exhibitis ſuis ſcriptis ſententiam illius his verbis declarant: Nouit enim Deus ſuum tempus, qui peccatorem iuſtificet: nos ei annos, menſes, dies, horas, minuta præſcribere neq; poſſumus neq; debemus. Flacius autem ſic loquitur: Quòd nemo antequã denuo creetur & conuertatur, iuſtus ſit aut fieri poſsit, vt paulo poſt ipſius verba teſtabuntur. Cum enim in hac naturæ noſtræ imbecillitate & deprauatione cor eiusmodi renouatioem nõ ſentiat, vt cupiebat & optabat, facilè ex hac doctrina conijci poteſt, quod in veris doloribus perterrefactis conſcientijs omnis certitudo conſolationis petendæ ex doctrina de Iuſtificatione & reconciliatione cum Deo præcidatur & interuertatur, inde maximè, quod homo nõ prius ſtatuere debeat, aut poſsit, ſe eſſe iuſtum coram Deo & ipſi reconciliatum, quàm ſentiat ſibi forſan ad momentum aliquod temporis plenitudinem gratiæ infundi, excindi cor lapideum, & aliud nouũ per creationem implantari & ingenerari. Eſt itaq; hæc noua doctrina multis modis falſa & erronea, inprimis autem ex eo, q in hoc articulo de iuſtificatione renouatio & noua creatio mirabili ratione intruditur & admiſcetur.

Nec caret magno periculo, quod Flacius & complices ipſius & Collocutores manifeſtè ſcribere ſunt auſi: Nemo iuſtificatur ante conuerſionem: Sed quando adeſt tota conuerſio, adeſt contritio & fides. Quod vt declaret, inſuper Flacius addit: ſequuturam eſſe incertitudinem iuſtificationis & ſalutis, niſi ponatur certum ſeu initium ſeu momentum conuerſionis, quæ habeat ſuas metas, intra quas peragatur, & quidem

intra breue tempus, vt dicere poſsis: Hic eſt conuerſus. Falſum enim ac impium eſſe, ſiquis dicat: non fieri regenerationem certo tempore. Fit enim omninò certo tempore, ſed ita, vt iteretur & augeretur ſubinde. Hæc mixtura manifeſtè pugnat cum verbo Dei, Confeſsione Auguſtana & eiusdem Apologia & cum ſumma totius doctrinæ Chriſtianæ. Apologia de renouatione ſic loquitur. Folio 22. Vnd dieweil der Glaube in Rechtſchaffener Buſſe iſt / Vnſere Hertzen auch in ſchrecken der Sünde / vnd des Todes wider auffrichtet / So werden wir durch denſelben Newgeborn / vnnd kömpt durch den Glauben der Heilige Geiſt in vnſer Hertz / welcher vnſere Hertzen vernewert / das wir Gottes Geſetz halten können / Gott recht lieben / gewislich fürchten / nicht wancken noch zweiffeln / Chriſtus ſey vns gegeben / er erhöre vnſer ruffen vnd bitten / Vnd das wir in GOttes Willen vns frölich geben können / Auch mitten im Tode / Alſo derſelbige Glaube / der aus GNADEN vmb ſonſt empfehet / vnd erlanget Vergebung der Sünden / iſt rechtſchaffen / dargegen GOttes Zorn / nicht ſeinen Verdienſt oder Werck ſetzet / Welches ein federlein gegen Sturmwind were / Sondern der Chriſtum den Mittler darſtellet / vnd derſel big Glaub iſt ein recht Erkentnis Chriſti. Wer alſo gleubet / der erkent die groſſe wolthat Chriſti / vnnd wird ein Newe Creatur / vnnd ehe ein ſolcher Glaub im hertzen iſt / kan niemand das Geſetz erfüllen. Hæc Apologia.

Ex his verbis manifeſtiſsimè patet, quod Apologia non miſceat & confundat iuſtificationem cum regeneratione, quemadmodum Flacius facit, neq; iuſtificationem aut regenerationem ad certum temporis ſpacium aut momentum aſtringit, quo plenitudo gratiæ nobis infundatur, atque eo modo omninò nouum cor fiat, vt ſentire prius & adfirmare homo queat, iam eſſe ſe conuerſum & renouatum, deindè etiam iuſtificatum. Atque ex hactenus indicata corruptela animaduertent Collocutores, non ignotam nobis antehac fuiſſe & ſatis intellectam ſummam Doctrinæ, quam in proximè exhibita nobis de-

bis declaratione perſpicuè expreſſerunt, quamque nos vt erroneam & vna eſt parte Enthuſiaſticam, ex parte altera vero Antinomicam eſſe iudicauimus, quantumcunque illi ſuum errorem malè citatis & perperàm expoſitis Lutheri teſtimonijs tegere & palliare conentur.

## II. CORRVPTELA.

Ac iudicamus falſiſsimum eſſe, quod Collocutores & Flacij complices dimicantes de iuſtitia paſsiua hanc in eam ſententiam detorqueant & declarent, quod nimirum Deus nos ſine operibus noſtris iuſtos efficiat & ſaluet, eo quod ipſe in nobis operetur contritionem & dolorem ob peccatum, ipſe excitat in nobis fidem & nouam obedientiam. vt hic ſit verus intellectus Paulinæ propoſitionis: DEVS iuſtificat impium non operantem: Quia quidquid in iuſtificatione noſtri in nobis fit, ſit opus Dei. Hanc Sophiſticam & magna ex parte Enthuſiaſticam Corruptelam idem VVigandus poſuit in libello, cui Titulum fecit: Argumenta de neceſsitate bonorum operum pag. B. 2. fac. 2. Item D. 8. in eodem libello, & aliàs ſæpiſsimè, id quod Collocutores in hactenus exhibitis ſcriptis aliquoties repetiuerunt. Aliorum Flacianæ ſectæ ſcriptorum conſentientia teſtimonia hoc loco adferre non eſt neceſſe, nec fieri poteſt, vt illa omnia enumerentur: Tantum conſiderentur hæc VVigandi verba: Cæterum iſta omnia in nobis paſsiuè ſe habent. Nam ſine verbo Dei & Spiritus ſancti efficacia nihil horum poterimus conſequi. Neq; eſt iſte ordo, cauſa, propter quam iuſtitiæ noſtræ, ſed tamen ea ratione nobis impertit Deus iuſtitiam gratis, abſq; omnibus operibus. Iuſtificat enim Deus impium non operantem. Contritio vero & fides opera Dei ſunt in nobis. Quod autem hæc ſophiſtica cum verbo Dei, Auguſtana Confeſsione, Apologia & Lutheri ſententia ꝓpriè non conueniat, ex eo eſt manifeſtum, quod ſcriptura expreſſè ait: Per vnius obedientiā multi conſtituũtur iuſti. Itē, Iuſtificamur gratis ꝑ gra

tiam ipſius per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Item: Arbitramur iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis. Rom. 3. & 5. Atq; hæ propoſitiones nequaquam habent hunc intellectum, Iuſtificamur fide, gratis, propterea, ſeu ea ratione, aut eo modo, quod Deus nobis Iuſtificationem gratis imprimit aut infundit, aut quod Deus in nobis operatur contritionem, fidem & nouam obedientiam. Qui enim illi propoſitioni talem ſenſum affingit, eum neceſſe eſt non intelligere, cur ſacra ſcriptura & Apologia Confeſsionis Auguſtanæ hac forma loquendi vtentur.

Veriſsimum eſt, & extra omnem controuerſiam poſitum, Deum efficere in nobis contritionem, fidem & alias virtutes: Sed non eſt verus ac genuinus intellectus huius propoſitionis: Sola fide iuſtificamur, quem VVigandus & Flaciani adfingunt. Ordo & ratio applicationis, inquiunt, iſtius gratiæ & alienæ iuſticiæ, in nobis paſsiuè ſe habet, & quamuis non ſit cauſa, propter quam, iuſticiæ noſtræ: Tamen ea ratione in nos tanquam in vrceolos vacuos gratia infunditur, ſeu ea ratione Deus iuſticiam nobis impertit, gratis abſq; operibus. Hæc aſſeueratio fermè congruit cum doctrina Pontificiorum atq; Enthuſiaſtarum, qui dicunt: Nos iuſtificari nouitate. Sed verbum diuinitus reuelatũ & confeſsio Auguſtana docent, nos per miſericordiã & ꝓpter meritũ filij Dei reputari iuſtos fide, ac monſtrat illuſtre diſcrimẽ, ꝙ diligenter obſeruãdum eſt inter gratuitam illam acceptationẽ ſeu Iuſtificationẽ quæ accipitur ſola fide gratis, & inter effectiones Dei in homine. Omnino eſt opus Dei, de quo Ezechias inquit: Tanquam Leo contriuit omnia oſſa mea. Verè etiam opus Dei eſt in Dauide, cum in horrendis pauoribus ſe verbo Dei ſuſtentat & conſolatur, inquiens: Hæc eſt conſolatio in adflictionibus meis, verbum tuum viuificat me. Quemadmodum etiam filius Dei de fide pronunciat: Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum. Sic Ioſephi caſtitas & aliorum ſanctorum obedientia ſine vlla dubitatione ſunt motus diuini & effectiones in ipſis. Tamen propter eas non iuſtificantur, id eſt, non ſunt Deo ac-

accepti, quemadmodum nec propriarum virtutum dignitate aut merito iuſti eſſe poſſunt.

Et hi boni motus in ſanctis appellantur bona opera, ſicut dicitur: Deſinite malefacere & diſcite benefacere. Item, Ipſius opus ſumus conditi in Chriſto Iheſu ad bona opera. Item: Luceat Lux veſtra coram hominibus, vt videant bona opera veſtra &c. Et falſa eſt quorundam imaginatio & oratio inſulſa, qui exiſtimant appellatione bonorum operum tantum externas actiones comprehendi: Quemadmodum & Flacius Illyricus contendit, inuocationem non eſſe opus: Ac verboſè declamitat de diſcrimine regenerationis ac renouationis Spiritus Sancti, ac inde promanantis nouæ obedientiæ, vt fructus regenerationis. Sicut in Apologia contra Menium, in declaratione quorundam Articulorum doctrinæ in Claue ſcripturæ videre licet. Sed Confeſsio Auguſtana & Apologia de his perſpicuè quemadmodum & ſupra indicauimus, hunc quidem in modum loquuntur; Quando homo conuerſus eſt, & fide accepit conſolationem, tunc Spiritus Sanctus ſimul multas virtutes efficit, & inchoatur noua obedientia ac fiunt bona opera. Vocamus autem bona opera in conuerſis, bonum propoſitum, inuocationem, lætitiam in Deo, dilectionem, caſtitatem, patientiam &c. Quæ opera Baptiſta vocat, fructum dignum pœnitentiæ Matthe. 3. Paulus verò fructus Spiritus Galath. 5. Prophetæ autem hæc vnico vocabulo conuerſionis complectuntur: Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos. Item, Viuo ego nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Et manifeſtum eſt Confeſsionem Auguſtanam, Lutherum & omnes Doctores & Eccleſias amplectentes Confeſsionem Auguſtanam contra illa Enthuſiaſtica deliria de operationibus diuinis in nobis perpetuo conſenſu & verbo Dei ita docuiſſe ac firmiter crediſſe, hominem ſcilicet neq; per illas Dei effectiones in nobis, vel propter eas reputari iuſtum aut placere Deo, ſed ſemper retinendam eſſe hanc conſolationem, quod ſimus iuſti & hæredes vitæ æternæ

 ſola

ſola fide propter obedientiam Chriſti, quæ nobis imputatur. Et in hac quæſtione, quomodo iuſtificemur ac reconciliemur Deo, nequaquam fingendum eſſe, quod illę efficaces operationes Dei ſint cauſa vel media applicationis aut accommodationis iuſticiæ, quibus iuſticia ſeu infundatur ſeu accommodetur, ſeu, vt ſubtiliſsimè loqui ſtudent, impertiatur gratis. Etſi igitur Deus in Moſe, Helia, Daniele &c. multas excellentes virtutes efficit: Tamen illi omnes neque ratione harum affectionum Dei in ipſis, neque propter has iuſti ſunt aut reputantur, ſed quo maiora dona in eis lucent, tanto magis infirmitates ſuas agnoſcunt, ac in vera humilitate confitentur, nullum hominem in hac natura peccatrice coram Deo eſſe iuſtum, & agnoſcunt, omnia illa dona & virtutes ſuas quantumuis excellentes, nequaquam iudicio Dei & terroribus peccati ac mortis opponi poſſe, ſed confugiunt fide ab Mediatorem, qui omnibus creaturis & effectionibus in nobis maior & dignior eſt, ſicut Daniel inquit: Non in iuſticia noſtra, ſed in miſericordia tua propter DOMINVM exaudi nos. Hæc omnia vera & perſpicua ſunt.

III.

Ad duas iam indicatas corruptelas etiam ea referatur, quam Collocutores ex doctrina Flacij & ex antea poſitis ſuis fundamentis extruunt, cum profitentur: Iuſtificationem hominis, quam aliàs & regenerationem nominant, non tantum repeti ac iterari, ſed creſcere etiam & augeri indies, quemadmodum conuerſionem, quoties homo labitur ac peccat, iterari, & exercitia veræ pœnitentiæ quotidie creſcere neceſſe eſt.

Nam VVigandus in argumentis de neceſsitate bonorum operum D. 3. & 5. adfirmat, regenerationem & rem regenerationis eſſe opus Dei in nobis, quo ſine noſtris operibus iuſtificemur & remiſsionem peccatorum conſequamur. Flacius autem in diſputatione Vinarienſi inquit, Falſum eſt, impium

pium eſt, quod dicis, non fieri regenerationem certo tempore, Fit enim omnino certo tempore, ſed augetur quotidie vſque ad finem vitæ in pijs fol. 125. Quid autem Collocutores hac de re in ſcripto nuper exhibito diſputarint, non eſt opus, vt hoc loco prolixius repetamus.

Perſpicuè autem inde intelligi poteſt, eos iuſtificationem hominis ideo certis temporum momentis ac punctis includere, ne figmentum & conceptus error de iuſticia paſsiua & infuſa, quo mirificè delectantur, è manibus ipſis elabatur aut excutiatur.

Verum hoc aſſerendo ipſi ſe produnt, quod non procul abſint à doctrina Enthuſiaſtarum de iuſtificatione hominis.

Nec de continua ac perpetua recōciliatione, acceptatione ac iuſtificatione (iuſto Dei iudicio excæcati) plura dicere poſſunt, quàm de primo momento ac puncto, quo iuſticia & gratia nobis infunditur, reliqua autem omnia, quàm diu homo non relabitur, tantum ad renouationem illius pertinent, quæ habeat ſua incrementa, imo quæ interdum quaſi ceſſet & ocioſa ſit, vt non obſcurè ſignificant verba ipſorum, de fide interdum ocioſa, non ſemper orante, docente, dante eleemoſynas &c. Quod ſi doctrinam veritatis cœleſtis ſequerentur, qua traditur, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſemper manere mediatorem, & regeneratos ac ſanctificatos ſemper reputari iuſtos ac placere DEO propter hunc vnicum Mediatorem, & aliud, poſt lapſum redire ad Deum per pœnitentiam, & aliud, iuſtum reputari à Deo, ſine vlla dubitatione omitterent illas diſputationes de iteratione, incrementis & augmentis iuſtificationis & regenerationis.

QVAE autem Lutheri de hac re ſententia fuerit & loquendi forma, intelligi poteſt, ex his ipſius verbis deſcriptis ex reſponſionibus, ad Quæſtiones Philippi; Perſona, quæ iuſta eſt, perpetuò & tam diu iuſta eſt ex fide, quàm diu fides manet. Mala ergo diuiſio eſt, Perſo-

nam (iuſtum ſcilicet) diuidere in principium, medium & finem.

IIII.

Propterea reijcimus, vt erroneam, falſam & in verbis Pauli intollerabilem enarrationem dicti, quod ad Rom. 4. legitur: Ei, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium &c. Quod videlicet Spiritus ſanctus per id non ſolum meritum bonorum operum, ſed etiam opera ipſa per ſe excludat, Hæc enim explicatio omnino pugnat cum ipſo textu & cum Lutheri interpretatione ab ipſis Collocutoribus allegata, Dem der nicht mit werckn vmbgehet &c. Item Dem wirdt ſein Glaube zugerechnet ohn zuthun der werck. In quibus dicitur & aſſeueratur, quod credens habeat quidem bona opera, ſed ijs non confidat, quodque is ſine operibus, hoc eſt, ſine adiumento & merito operum iuſtificetur & ſaluetur.

Quomodo autem de his Lutherus etiam ſolitus ſit loqui, ex poſtilla Eccleſiaſtica in explicatione Euangelij, quod die Aſcenſionis Domini proponi populo ſolet, cernere licet. Vbi pag. 98. expreſſe affirmat, quod opera noſtra diſtincta ſint à fide, quantum ad meritum attinet, & ſic excludi, cum agitur de iuſtificatione & ſaluatione hominis Chriſtiani coram Deo, non quod non debeant adeſſe, aut quod Chriſtianum & credentem non oporteat bona opera facere, ſed ita, vt ſciatur, quod propria dignitate noſtra non ſaluemur, vel quod noſtra opera non ſint meritum gratiæ & vitæ æternæ.

Illam vero explicationem & corruptelam de qua agimus, initio defendit, & acerrime propugnauit Gallus Ratisponenſis in libello ſcripto contra Maiorem Anno 1552. Baſileæ impreſſo B. 1. ac proprijs ſuis verbis contraria docuit eodem libro D. 3. Ponens nullum hominum damnatum tam eſſe deploratæ impietatis, in quo non neceſſe ſit, quatenus ſaltem creatura DEI eſt, aliquid boni in ipſo inueniri. Quod ſi de:

ſi de impijs & damnatis verum eſt, multo magis de credentibus, qui ad DEVM conuertuntur, & remiſsionem peccatorum per fidem in Chriſtum quærunt, verum eſſe oportebit, licet omnia illa per ſe ſint polluta peccato & pœnis digna, ac nequaquam ſint perfecta legis impletio.

Et hanc explicationem ſeu declarationem totis viribus tuetur adhuc ac defendit Flacius Illyricus in claue ſcripturæ fol. 417. & 423. 424. partis II. Contendens quod falſo dicatur, Fidem nunquam eſſe ſine bonis operibus: Contendens item: excludendam eſſe omnem omnino neceſsitatem præſentiæ bonorum operum. Collocutores etiam quid de hac re ſentiant, ſcriptum oſtendit, quod exhibuerunt. Quàm vero non congruat hic error cum verbo Dei & Auguſtana Confeſſione, ex hac, quam nunc exhibemus, reſponſione noſtra intelligi liquidò poteſt.

V.

Contrà damnamus etiam hanc ineptam & in noſtris Eccleſijs antehac non auditam propoſitionem Flacij Illyrici, quam à Papiſtis mutuo ſumptam approbat & confirmat. Quod fides fœta bonis operibus iuſtificet, vt in clauis ſecunda parte fol. 417. 423. 424. videre licet. Hæc enim propoſitio non minus pugnat cum propoſitione: Sola fide iuſtificamur, quàm altera illa pontificia: Fides formata bonis operibus iuſtificat.

VI.

Reijcimus ac damnamus hunc falſum intellectum & explicationem vocabuli Neceſſarium, quam omnes Flaciani tanquam ἀξιώμα & fundamentum irrefutabile ſummis viribus defendunt, quod naturali & propria ſignificatione ſua, vel actiuitatem noſtrorum operum, vel meritum, vel cauſam iuſtificationis & ſalutis declaret. Gallus in poſteriori

libello contra Maiorem B.3 Amſdorfius in libro contra Maiorem Anno 1552. Baſileæ edito B.2. fac.2. & B.4. & C.1. Flacius in libro eiuſdem Anni 1552. edito contra Maiorem C.1. VVigandus contra Acta Adiaphorica A.4. & ipſi Collocutores in proximo ſuo ſcripto prolixam ea de re mentionem habuerunt. Vnde diuturna illa de bonorum operum ad ſalutem neceſsitate contentio tandem eum videtur finem habitura eſſe, vt ad extremum ſcilicet & neceſſitas & præſẽtia omnis bonorũ operũ in ſaluandis, more & exemplo Antinomorum, funditus ex Eccleſia exturbetur, nulla habita ratione declarationis illius, qua ſæpè iam oſtenſum eſt à nobis & confirmatum, quod per Articulum Iuſtificationis alter illi coniunctus Articulus de vera ad DEVM conuerſione nequaquam tollatur aut impediatur, ſed quod vterq; cum accurata & debita circumſpectione ac diligentia tractandus & declarandus ſit.

Huic prauo intellectui ac falſæ explicationi imò grauiſsimo errori planè aduerſatur Verbum DEI, vocem NECESSARIVM ſæpè vſurpans, cum aliquid boni operis mandat aut requirit, vt Romano. 13. Neceſſe eſt obedire non tantum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Item, 1. Corinthiorum 9. Neceſsitas incumbit mihi, & væ mihi, niſi Euangelizem. Neque tamen vllo modo dici aut fingi permittit, quod hæc neceſſaria obedientia ſit meritum aut cauſa iuſtificationis, ſalutis, & vitæ æternæ.

Quid autem de vera ac genuina ſignificatione & intellectu vocabuli Neceſſarium ſentiat Lutherus, legant Collocutores ipſi in Explicatione Epiſtolæ Dominicæ Eſto mihi: In Poſtilla Dominicali ſuper dicto Pauli, primæ Corinthios decimo tertio, his verbis: Sanctus Paulus hiſce verbis tam neceſſariam facit dilectionem, vt ponat etiam exemplum rei planè impoſſibilis, vt ſi hoc modo dicerem. Quod

ſi De-

ſi Deus eſſes, nec patiens eſſes, planè nihil eſſes, hoc eſt, Patientia vsque adeo Neceſſaria eſt ad diuinitatem, vt non poſsit eſſe DEVS, niſi ſit patiens. Impoſsibile enim eſt, vt ſit DEVS ſine patientia. Sit igitur hæc quoque ſententia Pauli: Non quod poſsit eſſe fides ſine Charitate, ſed quod Charitas TAM NECESSARIO illi adſit, vt fides etiam transferens montes, nihil eſſet ſine Charitate, ſi poſsibile eſſet, illam eſſe ſine Charitate.

Teſtimonia praui huius intellectus innumerabilia ſe offerunt in ipſorum ſcriptis. Gallus contra Maiorem in libro Baſileæ Anno 1552. edito, D. ſecundo & tertio. Flacius in Clauis prima parte Folio 956, Hæc ſententia in omnibus linguis & omnium ſanorum iudicio omninò ſignificat, Opera ſunt concauſa ſalutis ſeu quiddam præcedens ac operans eam. Cum tamen contra hæc Lutherus etiam his verbis dicat: Multa ſunt NECESSARIA, quæ non ſunt meritum & cauſa ſalutis. Item, Qui præter cultus primi præcepti, qui ſunt fides, timor, dilectio DEI, alium ad ſalutem cultum neceſſarium docent, ſunt Antichriſti, Galathas tertio. Folio 48. Tomo. 4. Ienenſi. Item, Tomo quinto VVitebergenſi, Folio 55 c. Docet eos omnia ad SALVTEM ipſis NECESSARIA. Sed hæc tota Doctrina nihil continet præter duas partes, Fidem & dilectionem.

## VII.

Septimo. Planè improbamus etiam nocentiſsimam diſputationem Nicolai Galli, Anthonij Otthonis & multorum aliorum huius ſectæ hominum, qui propoſitionem: BONA OPERA SVNT NECESSARIA, his verbis palàm & ſatis ſalſè tanquam falſam ac impropriam reijciunt, ac negant rectè dici, Chriſtiani debent bona opera facere & oportet illos benè operari. Quia non oportet illos benè operari tanquam coactos, ſed absq; coactione id vltro & ſua

ſponte faciunt. Quemadmodum ſol non neceſſario ſeu coactione, ſed natura ſua lucẽ præbet. Cumq́ꝫ lex aliter opera non requirat, quàm vt neceſſaria ad iuſtitiam ac ſalutem, falſum eſſe iuxta doctrinam Euangelij, ſi hæc phraſis legalis de operibus retineatur, Quod hæc expoſitio coacta, falſa & inconſentanea ſit, teſtantur plurima dicta ſcripturæ, vt hæc & ſimilia, Cũ omnia feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus, quod debuimus fecimus. Lucæ 17. Itẽ, Debitores ſumus, vt non ſecundum carnem, ſed ſecundum Spiritum ambulemus. Romano. 8. Item, Nemini quicquam debeatis, niſi vt vos inuicem diligatis, Rom. 12. Quod Lutheri quoq́ꝫ ſanctiſsimi atq́ꝫ optimi viri ſcripta ad palliandum Antinomicum hoc ſomnium & errorem, non in loco allegentur, & turpiſsimè deprauentur, oſtendunt dicta illius, ſupra ſatis prolixè citata, ex quibus & hoc facilè æſtimari poteſt, quantam faciat Gallus iniuriam ſancto viro, alicubi de eo affirmare auſus, quod ægrè potuerit ferre has propoſitiones, Bona opera ſunt neceſſaria, Item, Chriſtianus debet bona opera facere, Die Chriſten müſſen gute Werck thun. Vide ſecundum ſcriptum Galli editum contra Maiorem Anno 1554. E. 4. Fortiſsimè etiam oppugnat hanc corruptelam dictum Chriſti, Non poteſt arbor bona fructus malos facere. Eorum vero ſcripta, qui hanc corruptelam defenderunt, prolixè hic commemorare & ſuperuacaneum hic foret & nimis tædioſum.

## VIII.

Intolerabilis eſt ſophiſtica & reprehenſione in primis digna, quod Flacius Illyricus, Gallus & reliqui his adiuncti ſocij ſine intermiſsione: Flacius in libro contra Maiorem C. 1. & 2. & altero eiusdem anni A. 3. Gallus B. 3. in libro contra Maiorem Anno 53. Collocutores in proximè exhibito ſcripto, argumento octauo contenderunt & pugnarunt, quod miſeri peccatores, qui in agone mortis conuertuntur, fruſtra quærant

remiſsionem peccatorum ſuorum, & nulla firma conſolatione erigi poſsint, ſi doceatur, neceſsitatem & præſentiam bonorum operum per doctrinam de fide & Iuſtificatione non excludi. Tales enim ante id tempus ſcelerate vixiſſe, & nulla bona opera feciſſe, iamq́ in agone conſtitutos & cum morte luctantes facere bona opera non poſſe. Neceſſario etiam eos ſcire oportere, quot libræ ſeu pondo bonorum operum ad minimum vnicuiq́ neceſsaria ſint, anteq́ iuſtificetur & ſaluetur, horam quoq́ ac momentum certum illis definiendum eſſe, quo ceperint bona opera facere, vt certi ſint aliqua ſe bona opera habere. Hæc ſophiſtica eſt malitioſa & tetra corruptela, & deriſio rectæ & genuinæ ſententiæ de vera & pia ad Deum conuerſione, & de vere bonis operibus, pugnans cum iure iurando ipſius Dei, dulciſsimam conſolationem continente: Viuo ego, nolo mortẽ peccatoris, ſed vt CONVERTATVR & viuat, & cum his dictis Pauli: Iuſtificati fide pacem habemus cum Deo. Item: Milita bonam militiam retinens fidem & bonam conſcientiam. Item: Certa bonũ certamen: Apprehende vitam æternam. Cum enim de bonorum operum neceſsitate dicitur, ſemper intelligitur ſimul tota ad Deum conuerſio, conſolatio, renouatio & initia nouæ obedientiæ, quã Chriſtus ipſe per Spiritum S. in nobis accendit & efficit, iuxta ſœpe citatum dictum Pauli: Qui Spiritu Dei ducuntur, hi ſunt filij Dei. Item: Qui Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius &c. Et quamuis in vera & ſeria conuerſione quouis tempore bonum propoſitum, inuocationem Dei & alias virtutes inchoari & eſſe oportet: Tamen veriſsimum eſt, quod eiuſmodi homo non iuſtificetur aut ſaluetur vllo merito ſiue boni propoſiti, ſiue quarumcunq́ aliarum virtutum.

Præterea manifeſtiſsimum eſt, hanc in Eccleſijs noſtris doctrinam perpetuam fuiſſe & eſſe, quod poſsit peccator per gratiam diuinam conuerti ad Deum, quouis vitæ ſuæ tempore, etiam in vltimo agone mortis: Cuius rei illuſtre

eſt exemplum latro in cruce conuerſus: in quo ſunt Conuerſio, fides, inuocatio, Confeſsio & multæ magnæ virtutes: Neq; tamen indè ſequitur, quod merito ſuæ obedientiæ ſit iuſtificatus & ſaluatus, quemadmodum hæc Sophiſtica nugatur. Fuerunt itaq; in Latrone conuerſo ea omnia, quæ hoc dicto comprehenduntur: Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Habuit enim fidem, per quam Iuſtificatus & ſaluatus fuit, & cum hac fide fuerunt inuocatio, bonum propoſitum & multæ aliæ virtutes coniunctæ. In hanc ſententiam loquitur & Paulus: Superinduemur, ſi non nudi reperiemur, ſcilicet, ſine pœnitentia & fide, iuxta dictum Chriſti: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Neq; tamen ſequitur, quod ſit noſtrum meritum: Ac nihilominus manet veritas harum propoſitionum immota: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Item: Nemo ſatisfacit legi. Item, Iob: Non eſt iuſtus homo coram Deo. Quomodo etiam hæ propoſitiones: Sola fide & ſine operibus iuſtificamur & ſaluamur: Et hæc: Fides nunq; eſt ſola aut ſine operibus: Inter ſe congruant & conciliari poſsint, norunt omnes piæ & non ſecuræ mentes, quæ didicerunt, quid ſit vera pœnitentia, fides & inuocatio Dei. Et hanc eſſe Lutheri proprijſsimam ſententiam ſatis cognoſcet pius Lector ex verbis ſequentibus, quæ in lib: de Eccleſia & concilijs ab ipſo poſita ſunt: Qui non deſinit peccare, ſed perſeuerat in prioribus delictis, is vt alium ab Antinomis Chriſtum habeat, neceſſe eſt. Verus Meſsias non eſt ibi præſens, etiamſi omnes Angeli magnis clamoribus nihil aliud, quàm Chriſtus, Chriſtus perſonarent, & vt cum Chriſto ſuo nouo ac fictitio pereant, neceſse eſt. Item, paulò antè: Ne putent, ſe Chriſtianos eſſe, nec conſolatione vlla dignos tanquam Chriſtianos, licet nil niſi remiſsionem peccatorum & gratiam Chriſti ore crepent, Quemadmodum faciunt Antinomi.

Sed adſcribemus ipſa Lutheri verba, quia rem declarant ſignificantius. Wer nicht auffhöret von ſünden/ ſondern bleibt

in vo-

in vorigen böſen weſen/der mus einen andern Chriſtum von den Antinomern haben/der rechte Chriſtus iſt nicht da/ vnd wenn alle Engel ſchrien eitel Chriſtus Chriſtus. Vnd mus mit ſeinem newem Chriſto verdampt werden. Vnd kurtz zuuor. Die ſollen ſich nicht für Chriſten rechnen / man ſol ſie auch nicht tröſten/als ſein ſie Chriſten/durch viel geplauder von vergebung der ſünden vnd gnaden Chriſti / wie die Antinomer thun etc.7. To.Ien.fol.265.

IX.

Nono. Reijcimus & hoc, q̄ contendunt Collocutores & alij: Nullū eſſe diſcrimē inter Iuſticiam & ſalutem, & de eodē in hoc articulo vbiq; accipi, cuius contrarium tamen poſteà ipſe quoq; Flacius & D. Vvigādus docuerūt ac publicè ſcripſerunt. Peculiariter autem Flacius & Vvigand9 in ſua de ſcripto Iſenacenſis Synodi cenſura, quæ poſteà Flacij diſputationi de Iuſtificatione annexa fuit, fol.216. Nam in appellatione ſalutis cōprehendi & intelligi oportere etiā remiſſionē peccatorum, ex multis ſcripturæ teſtimonijs manifeſtum ac certū eſt. vt Ro.4. Pſa.32. Mat.1.9.18. Mar.5.10. Luc. 7.8.18. 1. Timo.1. Eph.2. Tit.3. Eſt & hoc manifeſtum, eos, qui in hac vita remiſsionē peccatorum ſola fide accipiunt, ſimul hæredes fieri vitæ & ſalutis æternæ, ſine omni omnium operum merito, dignitate & adiumento gratis ꝓpter ſolum Mediatorē Chriſtum, id q̄ cum modò recitata dicta, tum multa alia teſtantur, vt Ro.6.8.10. Eph.2. Tit.3.1. Pet.1. Et de neutra harum ſententiarū vlla eſt apud quenquam in Eccleſijs noſtris controuerſia. De hoc autem diſputatio eſt, & aduerſæ parti nulla ratione concedi poteſt, q̄ contendunt, vocabulū ſalutis in hoc articulo nihil amplius nec quicquam aliud ſignificare, quàm remiſsionem peccatorum & Iuſtificationē in hac vita, & non eſſe vllū diſcrimen inter Iuſtitiam & ſalutē. Huic negatiuæ aduerſantur & contradicunt clara teſtimonia ſcripturæ, ex q̄bus liq̄dò cernitur, vocabulum Salus non de remiſsione peccatorū tantū intelligi poſſe aut debere, vt hæc dicta declarāt, Spe ſalui facti eſtis, Rom.8. Item: Saluabitur mulier per filiorum generationem, 1. Ti.2.

Item: Hoc faciens, te ipſum ſaluum facies, & alios, qui te audiunt, 1. Tim. 4. Item, Cum timore & tremore veſtram ſalutem operemini, Philip. 2. Item: Qui perſeuerauerit vſq; in finem, ſaluus erit. Matt. 10. & 24. In quibus dictis omnibus & ſingulis ferri non poteſt, vt dicatur: Spe nos remiſsionem peccatorum habere. Item: Mulierem per filiorum generationem remiſsionem peccatorum habere aut accipere. Et ſic de cœteris.

Sed hac in parte controuerſia eſt, ac quæritur: an quiſq; omnium, qui ſide remiſsionem peccatorum eſt conſecutus, & in ſpe hæres eſt factus ſalutis ac vitę æternę, gratis, absq; operibus, tamen ſine regeneratione & renouatione, & ſine fructibus huius, ſine bonis operibus, ſine inchoatione nouę obedientiæ, eſſe. Ac tum quoq; ſaluus, ſanctus, & Deo placens haberi ac dici poſsit, cum aut in peccata contra conſcientiam relabitur, aut in illis ſine pœnitentia perſeuerat. Et an rectè dicatur in hac quæſtione, credentibus ac renatis, non ſolum non neceſſaria eſſe bona opera, ſed etiam pernitioſa eſſe ad ſalutem, ſeu officere ad ſalutem. Et ex hac periculoſa & erronea negatiua, de qua dimicant Antinomi, extitit ante multos annos hæc de bonorum operum neceſſitate quæſtio ac controuerſia.

## X.

Decimò. Improbamus ac reijcimus tanq; falſam hanc temerariam & inſulſam propoſitionem eorum, qui docent: Bona opera ꝓ facultatis, temporis, & aliarum occaſionum ratione facienda eſſe. Item: Si ætas id ferat & vitæ ſpacium concedatur, Das gute wercke ſollen geſchehen/ wo es das vermögen zeit vnd gelegenheit gibt. Item/ da man alters halben dazu tüglich/ vnd zeit zu leben hat. D. VVigandus in Cenſura Mansfeldenſium contra Maiorem Anno 53. edita, A. 2. & 3. Item in actis Synodi Islebienſis, An. 54. Item in defenſione huius propoſitionis ab ipſis diuulgata, quæ eſt imp̄ſſa An. 59. Collocutores in deprauatione dicti Pſal. 1. Et erit tanq; lignum, ꝙ plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, ꝙ

fructum

fructum ſuum dabit in tempore ſuo. Hoc enim omne conuellit veram ac genuinam ſententiam doctrinæ de vera ad Deum conuerſione, de vera regeneratione & renouatione hominis, de veris bonis operibus, de qbus hæc & ſimilia alia dicta clarè teſtantur, Rom. 8. Si Spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Item: Debitores ſumus, nō carni, vt ſecundum carnem, ſed ſecundum Spiritum viuamus. Item Ezech. 18. & 33. Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Item Ioh. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cœlorum.

XI.

Reijcimus & damnamus hanc inſulſam ac deteſtandã ꝓpoſitionem Amsdorffij, quam & Flacius approbat, & editis ſcriptis ꝓpugnat. Quod bona opera non ſolum non ſint neceſſaria, ſed etiam pernitioſa ad ſalutem. Amsdorffius in ſuo libro A 4. Flacius in Annotatione ſuper repetitionem Maioris: Paulus in ſeipſo adeò ſeparat opera & iuſticias à ſalute, vt ea ꝓ reiectamentis atq; adeò damnis ſalutis deputet. Si tantus Apoſtolus ſua innumera ac præſtantiſsima opera tanq̃ reiectamenta ac etiã damna ſalutis gratuitę reijcit, Quo furore tandem nos ea in ſalutem, tanq̃ ad eam omnibus modis neceſſaria, adeò, vt ſine eis ſalus cōtingere nulli mortalium queat, immiſcebimus? Et pugnat cum ea tota doctrina de conuerſione, quemadmodum & omnes ꝓmiſſiones diuinæ de præmijs nouæ obedientię & bonorum operum, & inprimis illud dictum, ꝙ Collocutores in Theſibus ſuis poſuerunt: Pietas habet ꝓmiſsionem huius & futuræ vitæ. 1. Tim. 4. Item hæc Chriſti verba: Ioh. 5. Qui bona fecerunt, ꝓcedent in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Et eſt mera ſophiſtica, ꝙ ad palliandam hanc tetram & inſulſam ꝓpoſitionem ea cirent, quę Lutherus in concione habita publicè in templo domi. 23 poſt Trini. ſuper dicto Pauli Phil. 3. poſuit. In Lutheri n. ſcriptis non inuenietur, ꝙ negatiuã perinde vt Amsdorffius vſurparit, videlicet, Quod bona opera non ſolum non

neceſſaria ſint, ſed etiam officiant ſaluti. Ne dicamus de eo, ꝙ Lutherus Pauli verba ſimplicißimè declarat, quæ in lingua græca multò ſignificantiora ſunt. Paulus enim affirmat, ſe iuſticiam Legis, ſecundum quam aliquando vixerit, & ꝗ pro lucro ſeu re precioſa habuerit, tandem pro damno ſeu iactura æſtimaſſe: & nequaꝗ aſſeuerat, eam iuſticiam ſibi obfuiſſe, aut ſaluti ſuæ per ſe aliquid impedimenti attuliſſe, de qua alibi inquit: Lex eſt Pædagogus in Chriſtum. Lutherus Tom. VViteberg. ger. 2. pag. 306. ferre non potuit, vt dicerent Anabaptiſtæ, ſe velle omnia ſua bona opera vnius groſsi precio vendere. Qua igitur, ſi ſuperuixiſſet, ſeueritate repudiaturus & damnaturus fuiſſet hanc negatiuam, pugnantem expreſsè cum perpetua ſententia ſuæ doctrinæ? Quod nimirum bona opera non ſolum non ſint neceſſaria ad ſalutem, ſed eidem noceant & impedimentum afferant. Ne autem dicat aliquis, Amsdorffium hoc de fiducia tantum operum ſenſiſſe & dixiſſe, ipſemet ſe declarat, cum inquit: Quod bona opera etiam ſecundum naturam & ſubſtantiam ſuam, ſicuti à Deo mandata ſunt, ad ſalutem ſint pernicioſa. Quemadmodum ex ꝓpoſitionibus ipſius cognoſcere poſſunt Collocutores.

XII.

Similiter craſſus eſt error, ꝙ nonnulli dictum Pauli, Qui ex operibus Legis ſunt, ſub maledicto ſunt, intelligunt de operib9 renatorum, ꝗ ſunt fructus fidei. Amsdorffius in libro, cui titulus eſt: Bona opera nocere ſaluti, contẽdit, Paulum ibi loqui de bonis operibus ſeu fructibus fidei. Sed nõ facilè quiſꝗ probare poterit, Paulum in recitatis propoſitionibus de fidei fructibus locutum eſſe, aut vnꝗ dixiſſe: Bona opera non eſſe ad ſalutem neceſſaria.

Et cum his formulis: Sine operibus: vel ſine operibus Legis: Non ex operib9: in ſcriptis ſuis vtatur, inde declaratio eorũ facilè ſumi poterit. Repugnat clarè Lutherus huic corruptelę, ꝓpoſitione 11. & 8. diſputationis 5. de operibus Legis & gratię, vbi inqt: Opera legis ſunt, quę extra fidem fiunt,

unt, voluntate humana. Opera gratię ſunt, q̃ ex fide fiunt, Spiritu S. mouente & regenerante voluntatem hominis. Semel autem hac forma orationis tantum vtitur Paulus, Non ex operibus iuſticiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum magnam miſericordiam ſuã ſaluos nos fecit, Tit. 3. Neq́ tamen illo dicto complectitur bona opera, q̃ ſequuntur fidem, ſed tantum diſciplinam, ſicut ad Phili. 3. inquit, ſe conuerſatum eſſe ſecundum iuſticiam, quæ ex Lege eſt ſine querela: q de diſciplina intelligi neceſſe eſt. Sed non eodem modo de bonis operibus renatorum loquitur, Eph. 2. inquiens: Opus Dei ſum9, conditi in Chriſto Ieſu ad bona opera. Ad Titum. 2. Et mundaret ſibi populum, acceptabilem, ſectatorem bonorem operum. Ad Titum 3. Diſcant ex noſtris bonis operibus præeſſe ad vſus ſanctorum.

XIII.

Sciunt Collocutores, Paulum in doctrina de noua obedientia aliquoties vſum eſſe his verbis AD SALVTEM, vt Roma. 10. Corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeſsio ad ſalutem. Et 2. Cor. 7. Triſtitia, quæ ſecundum Deum eſt, pœnitentiam operatur ad ſalutem non pœnitendam. Et Philip. 1. Scio, quia mihi proueniet hoc ad ſalutem. Sed ipſi & alij Flaciani vociferantur, particulam AD ſemper ſignificare cauſas rei, nunq́ verò effectus, ſicut in lib. Nicolai Galli contra Maiorem, anno 54. edito, B 1. & alibi videre licet. Et D. VVigandus in ſcripto lat. quod oppoſuit actis ſynodicis B 2. affirmat, literã eſſe de appendice, Ad ſalutẽ. Quod ſi hic verus ac genuinus illorum vocabulorum intellectus eſſe debet, neceſſariò concluditur, dictorum Pauli modò citatorum, eandem eſſe ſententiam. Quæ aſſeueratio Pontificijs ad noſtrarum Eccleſiarum doctrinam conuellendam admodum ſeruire poterit. Ac putauimus, horum mentionem hoc loco & tempore à nobis fieri debuiſſe, vt conſpiciatur confidentia aliquorum doctorum, qui non reueriti ſunt dictum Paulinum ad Romanos 10. hoc modo corrumpere: Ore fit confeſsio de ſalute. Et alibi aliter

idem dictum in varias formas conuerterunt, modò in accuſatiuum, mox in genitiuum, ita ſcilicet: Ore confitemur ſalutem. Item: Ore fit confeſsio ſalutis. Quam expoſitionem præcedentia verba Pauli euertunt. Ita enim inquit: Quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo crediderís, quod Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Hoc dicto coniungit Apoſtolus confeſsionem & fidem, & de vtraque affirmat, eum qui credit, ac confitetur, ſaluari. Et ne occaſio dubitandi de ſententia Pauli, vel eam corrumpendi relinquatur, ipſe ſequentibus verbis ea ita diſcernit: Corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeſsio ad ſalutem.

Nec elabi illi interpretes ingenioſi in primo membro poſſunt, ſed coguntur retinere vſitatam & veram verſionem, Ad iuſticiam. Alterum autem huius dicti membrum, quia inſtituto illorum minus eſt commodum, effugere torturam interpretationis illorum non potuit. Sed & huic interpretationi reclamat Lutheri verſio. Ita enim is hæc Pauli verba reddidit: So man von hertzen gleubet / ſo wird man gerecht / vnd ſo man mit dem munde bekennet / ſo wird man ſelig. Ac congruit dictum Pauli cum illo Matth. 10. Qui me confitebitur coram hominibus, eum confitebor ego, coram Patre meo cœleſti: Qui autem negauerit me coram hominibus, eum negabo coram Patre meo cœleſti. Item cum hac admonitione Pauli 1. Tim. 6. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in quam vocatus es, & confeſſus bonam confeſsionem coram multis teſtibus. Et mox ſubiungit: Diuitibus huius ſæculi præcipe, non ſublimè ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo benignè agere, & diuites fieri in bonis operibus, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, vt appræhendant æternam vitam.

## XIIII.

Flacius Illyricus in Claue ſcripturæ, parte 2, pag. 411. expreſsè appellauit iuſticiam fidei, iuſticiam primariam.

Non

Non autē videmus diſcrimen inter has voces,pcipua iuſticia & primaria iuſticia.Quare nitentes fundamēto ab ipſis iacto,recitatam formulam tanquam corruptelā ſanæ doctrinæ reijcimus,eamq́ Collocutoribus expendendā remittimus.

Hactenus aliquas corruptelas & tetros errores,Collocutoribus ita petentibus,ex magna librorum,q hactenus euolarunt, multitudine, breuiter excerpere, & ipſis ob oculos ponere voluimus,vt intelligant,nos quoque nonnulla ipſorū ſcripta legiſſe,nec in his reperiſſe omnia ita munda,& ſanę doctrinæ vbique conſentanea, quemadmodum ipſi quidem falſò ſibi pſuadent,ac magno ſupercilio gloriantur.Præberentur autē maioribus certaminibus occaſiones , ſi omnia ipſorum ſcripta pluſtrare , & ad amuſsim,quemadmodum ipſi faciunt,rigidè omnia dicta eorundem examinare vellemus, quod optimo etiā iure fieri à nobis poſſet,ſicut alia quoque multa ſophiſmata,rephenſione & notatiōe ſeueriore digniſſima,collegimus ac conſignauimus, de quibus alio loco & tempore agemus,Et ſi nullus deinceps cōſenſus ac concordia in Eccleſia , ipſis ita tumultuari pergentibus , conſtitui aut ſperari poterit,toti orbi Chriſtiano,ſicut merentur, ea detegemus ac iudicanda pponemus. Sed iam antè nimis, proh dolor, efficax, & magna ab ipſis prębita eſt cauſa ad alendum hoc diſsidium,quod ortum â Flacij primis clamoribus huc vſque duriter exercuit Eccleſiam , quod , vt antea queſti ſumus, in hoc ſummo articulo à vero & proprio intellectu natiuæ ſententiæ Confeſsionis Auguſtanæ recedunt ac diſſentiunt, etſi frequenter eam allegare, & eius fideles & conſtantes cuſtodes ſe eſſe profiteri & gloriari ſoleant. Quod enim Flacius & complices illius in omnibus fermè capitibus doctrinę cœleſtis quædam deprauent,& confeſſioni Auguſtanæ contraria dogmata cōminiſcantur, etiam ex illis aliq agnoſcunt, teſtantur & conqueruntur, qui eum antea tanquam ſanctum & fidelem Eccleſiæ doctorem pdicarunt ac coluerunt.Cumq́ D.Collocutores Flacium honorifico teſtimonio ornarint , & doctrinæ ipſius patroci-

nentur, iudicamus eos in eadem culpa hærere.

Prouocamus autem ad iudicia omnium piorum & eru ditorum in Eccleſia Chriſti, petentes reuerenter, vt remotis adfectibus de his, quæ hactenus à nobis expoſita ſunt, ac pro defenſione cauſæ deinceps exponentur, candidè accipiant ac iudicent. Et toto pectore oramus æternum Deum Patrem Domini & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, vt ipſe lucem cœleſtis doctrinæ incorruptam conſeruet, & illi teſtimonium perhibeat, Amen.

# PRIMA DVCIS SAXONIAE THEOLOGORVM RESponſio ad Collationem de Antitheſibus & Hypotheſibus. 22. Decemb. exhibita.

NON eſt nobis dubium, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, verum, æternum, viuum, & omnipotentem Deum, VNVM ESSENTIA, Trinum perſonis, iuxta promiſsionem ſuam hîc adeſſe, audire voces, & intueri non ſolum vultus & geſtus omnium noſtrum, ſed ipſas quoq; interiores cordium latebras. Te igitur PRAESENTEM DEVM, qui delectaris veritate, & odiſti mendacia, humilibus & veris cordium noſtrorum gemitibus oramus, vt nos ex immenſa tua miſericordia per Spiritum ſanctũ in omnẽ veritatem tuã ducas, atq; ab omnibus FALSIS DOGMATIBVS abducas, vt nomen tuum ſanctificetur, & non dedecoretur, & regnum tuum in vniuerſa Eccleſia tua aduenіat, Diaboli veró, qui in corruptelarum fecibus dominatur, intereat: Bona & ſancta tua voluntas fiat: Diabolorum, Mundi & carnis humanæ pereat, vt in TE VERO DEO ſimus VNVM, non in Diabolo, omnium præſtigiarum & ERRORVM autore & defenſore. Libera

bera mẽtes omnium à præpoſtero cultu vel pauore omnium TERRENARVM CREATVRARVM, quantumuis magnarum vel paruarum, vt TIBI SOLI AETERNO DEO, qui habes poteſtatem corporum & animarum noſtrarum, tum in hoc Colloquio, tum in tota vita noſtra, timorem & honorem exhibeamus, Amen.

Audiuimus in proxima collatione à tribus Lectoribus, continuas horas quinque, recitationem prolixi commentarij, quem D. Collocutores integros dies quatuordecim, magno, vti videre eſt, labore congeſſerunt. Gaudemus igitur ex animis noſtris, Deoque noſtro gratias reuerenter agimus, quod tandem ad principalem ſcopum & finem, ab Illuſtriſsimis Principibus iſti Colloquio præfixum, res peruenerit, vt manifeſtum fiat tum hiſce auditoribus, tum vniuerſo MVNDO (Nam Deus iſta multò antè vidit & nouit omnia) quibus in capitibus ſiue ARTICVLIS diſsidia exiſtant, quis ſit in his regionibus vel author vel defenſor corruptelarum atque errorum, quibus nomen Dei ignominia afficitur, veritas patefacta & agnita contaminatur, & Eccleſia Chriſti laceratur, turbatur, ſcandalizatur, & plurimi mortales vnà cum veritate cœleſti animarum ſalutem amittunt.

Sæpè autem noſtrum dolorem hactenus teſtati ſumus, quod Collocutores, tam LONGI TEMPORIS iactura nos ſuis quæſtiunculis circumduxerint, retia poſuerint, & animas noſtras ſuſpenderint, nec paſsi ſint, nos ad Collationem de HYPOTHESIBVS accedere. Nam non facta prius de ANTITHESIBVS & HYPOTHESIBVS collatione, quanam ratione SALVTARIS VNIO ſanciri potuit? Neque de NORMIS ambigimus, aut controuertimus, id, quod principio huius Colloquij planiſsimè oſtendimus, quæ quidem vtrinque conceduntur, nempe, de VERBO DEI, in VETERI & NOVO TESTAMENTO tradito, de Auguſtana cõfeſsione & Apologia VERA, & Schmalcaldicis Articulis, deque ſcriptis

Lutheri. Sed HOC in controuerſia eſt, vtrum corruptelæ illæ, quæ omnium maximè poſt obitum Lutheri, & quidem potiſsimum occaſione INTERIM, ſeu vt à quibuſdam rectè nominari ſolet, SPHYNGIS Auguſtanæ, in Eccleſiam Dei publicis etiam ſcriptis multiſq; verborum phaleris irrepſerunt: IPSI VERBO DEI, CONFESSIONI & Apologiæ Auguſtanæ, Schmalcaldicis Articulis, LIBRISque Lutheri conſentaneæ ſint vel non? Hæc propoſitio, ISTE SCOPVS vtriſq; Collocutoribus, initiò tum ab ILLVSTRISSIMO Principe Iohanne VVilhelmo DVCE SAXONIAE &c. Domino noſtro clementiſsimo, tum à conſiliarijs D. ELECTORIS AVGVSTI &c. Itidem DOMINI noſtri clementiſsimi diligenter & perſpicuè inculcatus eſt, ſicut verba clara teſtantur: Nach dem ein zeitlang anhero in der Chur vnd Fürſten zu Sachſen Landen vnd Fürſtenthumen / etlicher Religions Artikel halben / Jrrunge vnd ſpaltungen vnter den Schulen / Kirchen vnd Predigern / der geſtalt fürgefallen etc. Als haben Hochgedachte Chur vnd Fürſten / für gut vnd rathſam angeſehen / das ſie jhre Chur vñ Fürſtlicher G. etliche fürneme / gelerte / ſchiedliche Theologen ſampt Politiſchen Rethen zuhauff ordenẽ / vnd denſelbigen befehl geben wolten / von den eingefallenen ſtreitigen Artikeln / freundlich / Chriſtlich / aus Gottes wort zu colloquiren / zu vnterreden / vnd ſo viel müglich / ſich zu vergleichen.

Promittimus igitur NOS, DEO IVVANTE, ſimplici, Deumq; timente animo & plano ſermone, iuxta κριτήρια ſeu Normas illas illuſtres paulò antè à nobis repetitas, de Antitheſibus & Hypotheſibus Veritatem profeſsuros & Scapham ſcapham, quod ſolet dici, nominaturos eſſe, tantum, vt auditores & lectores Chriſtiani, de ſummis iſtis rebus expeditius & rectius iudicare queant.

Et vt breuitati conſulamus: RHETORICAM illam inſinuationem, qua ſibi BENEVOLENTIAM, NOBIS vero INVIDIAM D. Collocutores conciliare tantopere laborant, verbaq; otioſa & maledicta, veluti Nymbum in

nos

nos effuſa, Nos quidem hoc in loco ſilentio præteribimus, FRETI BONITATE CAVSAE ET RECTA CONSCIENTIA, ſuo tempore de ipſis, exemplo Chriſti SALVATORIS noſtri breuiter & modeſtè reſponſuri. Malumus n. pios, Deumq; seriò timentes, ac de animarũ ſuarum ſalute ſolicitos, potius ex Collatione ipſa, de VERITATE DIVINA, quã omnes ratione ſalutis ſuæ inquirere & amplecti decet, quàm ex inani verborũ apparatu iudicium facere, prẹſertim cum ipſe Apoſtolus Paulus teſtetur, Sermonem & prædicationẽ ſuam, non fuiſſe in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis: Sed in Oſtenſione Spiritus & potentiæ. Simplex n. & clara ſẽper eſt veritas: Sed falſitas eſt perplexa atq; implicata, q̃a OPACIS inuolucris gaudet.

Libentiſsimè autem tùm hoc, tum cœtera noſtra ſcripta omnia, Eccleſiæ Dei VERAE æſtimanda & dijudicanda ſubijcimus. Nam EA Deum timens & æternẹ ſalutis curam habens, remotis omnium verborum & perſonarum humanarum ſpectris, tantum de fundamentis RERVM, iuxta VERBVM DEI, Confeſsionem Auguſtanam, Schmalcaldicos Articulos & Lutheri Scripta, in Dei GLORIAM & celebrationem pronunciabit.

Ac ꝓteſtamur coram Deo hîc nobis PRAESENTE, coram Angelis eius, & TOTO ORBE TERRARVM, nos nihil in noſtris dictis aut ſcriptis, pro rato haberi velle, quod cum ISTA NORMA, quam bono conſilio toties repetiuimus, non conuenit, Ac ſi D. Collocutores nobis aliquid monſtrarint, quod ab ea Norma diſcrepet, non pudebit nos manifeſtæ PALINODIAE, in gloriam Dei & noſtram ſalutem. Simili ratione ſperamus ipſos, Domino Deo noſtro, qui corpus & animam breui iudicabit, eum honorem tandem præſtituros eſſe.

Vt igitur ordine recto in nomine altiſsimi Domini procedamus, duobus capitibus rem omnem complectemur.

Primum reſponſionem ad noſtras ANTITHESES atq; HYPOTHESES expendemus.

Secundò ad Hypotheſes nobis obiectas reſpondebimus.

Rogamus autem, vt placidè & tranquillè, ſicuti nos hactenus fecimus, viciſsim audiamur. Nam vidimus proximè, dum noſtrum ſcriptum legeretur, nonnullos contra huius Colloquij LEGES, crebris riſibus, quaſsationibus capitum, mutuis ſuſurrationibus & murmurationibus, adeò immodeſtè & indecenter ſeſe gerere, vt miraremur, quod nec PRAESENTIS illuſtriſsimi principis, qui ſumma GRAVITATE vtriuſq; partis Recitationem audit, nec Omnipotentis Dei, ad quem cauſæ præſentes ampliſsimæ pertinent, quiq;, vt Ethnicus quoque Comicus dixit, Quæ nos gerimus, videt auditq; (vt de nobis nihil dicamus) vlla haberetur ratio. Sed nos Deo iſta committemus, Eoq; COMITE nos progredi decet.

## DE PRIMO.

### DE RESPONSIONE AD NOSTRAS HYPOTHESES.

Poſt DVOS igitur fere MENSES, quibus Nos D. Collocutores partim quæſtiunculis varijs ad ſua conſilia aptis, partim nouis dogmatibus exercuerunt, ad Principalem totiq; iſti Colloquio præfixũ ſcopum deuenimus. DOMINVS DEVS agat VERITATIS ſuæ cauſam, eamq; ab omnibus præſtigijs vindicet, Amen.

Quod autem D. Collocutores difficile ad hunc ſcopum ſeſe paſsi ſunt adduci, vti fatentur, & adhuc querulantur, ſibi difficilem reſponſionem futuram: Equidem facile adducimur, vt credamus. Non enim ſunt cauſæ illæ obſcuræ, quæ illam difficultatem in ipſis augent. Sed arte ſingulari fingunt alium prætextum, noſq; incuſant, tanquam opiniones quædam in nobis, quàm altiſsimè inſeſſæ vti loquuntur, eam difficultatem ipſis obijciant. Nos verò eos liberauimus ab iſto metu ſæpiſsimè, quod profeſsi ſumus, Nos, ſi demonſtrauerint EAS ſententias, quas pro corru-

ptelis

ptelis adſignauimus, eſſe Fidei articulos, in VERBO DEI, Confeſsione Auguſtana eiuſq; Apologia, Schmalcaldicis Articulis & Lutheri ſcriptis traditos: Deo nos REGENTE, ſponte & vltrò ceſsuros ac publico ſcripto reuocaturos. Id vero nō in hoc Colloquio primum, ſed nonnulli ex noſtris pene annos viginti coram tota Eccleſia Chriſti, illud ipſum ſæpe numero proteſtati ſunt.

Nihil igitur neceſſe fuiſſet, tam ſolicitè petere, vt placidè & patienter Eos audiremus, qui tot annis ipſis ſupplicauimus, vt vel corruptelas illas expreſsis verbis in Dei gloriam & plurimorū hominum ſalutem abolerent, vel ex verbo Dei VERITATEM manifeſtam & rectam proferrent. Eam vero ipſam ob cauſam ante DVOS MENSES, haſce ipſas HYPOTHESES D. Collocutoribus, nimis ſimplici & candido animo (quia idipſum nobis fraudi fuiſſe nunc demum animaduertimus) tradidimus, vt BREVI compendio tanquam SYNOPSI cernerent, quid potiſsimum argueremus, & Deum cœli timētes, de ijs tali modo conferrent, vt iuxta NORMAM á nobis petitam crebrius, veritati teſtimonium prębere
nt, præſtigiaſq; nullo verborum fuco, vel odio vel amore vllorum hominum in terris palliarent. Miramur tamen, quod in hoc ſuo quantumuis Rhetorico INGRESSV, planè nullam faciant mentionem huius piæ obteſtationis, quòd omnes actiones, conſilia & Confeſsiones ſuas ad ſolius Dei gloriam, & plurimorum ſalutem referre, nulliq; humanæ perſonæ patrocinari velint, iuxta Regulam: Oportet nos Deo magis obedire, quàm hominibus. Ac dolemus, ipſos mox in veſtibulo ſcripti ſui in LIVIDAS INVECTIVAS delabi, quas tamen in honorem Dei, dum CORRVPTELAS arguimus, nos ferre, & quemadmodum alibi in hoc ſcripto nobis occinunt, deglutire neceſſe eſt.

Probamus autem, quod inquiunt, ſeſe CANDIDE reſponſuros & omnia ita moderaturos, ne bella potius

NOVA appetiuiſſe, quàm piam Eccleſiarum coniunctionem quæſiuiſſe videantur.

An verò iſtud re ipſa præſtiterint D. Collocutores, poſtea ex tam vehementi DEFENSIONE OMNIVM CORRVPTELARVM, quotquot à NOBIS in hoc articulo ipſis propoſitæ fuerunt: Cuiuis non cœco neq; inſenſato apparebit.

Vt porro præiudicia ſociorum, preconceptas probationum immotarum ſententias ac decreta propria SEPONAMVS, nec ſimus iudices harum controuerſiarum, neq; de ijs pronunciemus, vt verba ipſorum ſonant: Pauca reſpondemus. Non inſiſtimus vllorum ſociorũ iudicijs, ſed ſolum modo NORMAE illi, quam toties recantare cogimur, cuius BASIS & FONS eſt VERBVM Dei. Sententias immotarum probationum ex verbo Dei, Confeſsione & Apologia Auguſtana, & Lutheri libris, ſi ſeponere, iuxta illorum verba deberemus: Iniuriam Deo & Eccleſiæ ipſius faceremus. Nam Deus immotas illas ſententias à ſe patefactas & traditas, nequaquam iubet ſeponere, ſed audire potius, diſcere & ſequi, adeò, vt non obſcuris verbis precipiat: Si quis non dixerit iuxta verbum HOC, non erit ei matutina lux. Item, Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema ſit, &c. Et qualis iſta foret inter nos Collatio, ſi Sententiæ probationum noſtrarum immotarum ſeponendæ eſſent. Si vero illa à nobis allegatæ SENTENTIAE non ſunt immotæ, aut perperàm accomodatæ, id liberum ipſis eſt liqdiſsimè oſtendere, DECRETA NVLLA NOVA aut PROPRIA gignere cupimus, ſed DECRETA SACROSANCTAE TRINITATIS in verbo Dei expreſſa, ſequi atq; profiteri, in animos noſtros per Spiritum ſanctum induximus.

Ne autem ſimus iudices de controuerſijs, neue de illis pnunciemus, facile admittimus tali pacto, vt VERBVM Dei, & CONFESSIO atq; APOLOGIA AVGVSTANA, & Lutheri SCHRIPTA ſint iudices. Hæc Norma

pro-

pronunciet, & quando iſtam normam ſequentes, adſeueramus, eas corruptelas FALSAS & FVGIENDAS eſſe, nequaꝗ nosmet iudices conſtituimus, ſed quod à Deo iudicatum eſt, ſimplici fide & animo repetim9 & ſequimur. Neqꝫ ignorant D. Collocutores, nobis cum Pontificijs litem eſſe GRAVEM, qui VERBVM Dei nolunt eſſe iudicem, noſqꝫ vehementer incuſant, quod iuxta ILLVD, de ipſorum corruptelis & erroribus iudicemus ac pronunciemus.

Imò non opinamur D. Collocutores velle nobis concluſionem in Syllogiſmis, LEGE NATVRAE conceſſam eripere, multò verò minus, IVDICIVM ILLVD DE QVAVIS doctrina nobis propoſita ferendum prohibere, quod omnibus OVICVLIS ſuis, inter quas etiam nos eſſe firmiſsimè credimus, Dominus noſter Ieſus Chriſtus benignè non ſolum permiſit, ſed mandauit inſuper, vt: Cauete à Pſeudoprophetis. Item: Oues meæ vocem meam audiunt, & alienum non ſequuntur Si quis aliud Euangelium docuerit, ſit ANATHEMA &c.

Profectò miſerrimæ foremus ouiculæ, ſi inter veram & falſam doctrinam, non prius nobis liceret diſcernere ac iudicare, quàm PONTIFEX aliquis MAXIMVS, ſeu collegium ſummorum Prælatorum nobis ſuum iudicium dictaret. Hodie, inquit SCRIPTVRA, ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra. HODIE igitur, iuxta NORMAM VERBI DIVINI, & non aliter de TVRCICA, MOSCOVITICA, PAPISTICA, omnium hominum doctrina, quantum nobis quidem de EA conſtat, iuxta traditum RECTITVDINIS ſceptrum, de quo paulò antè monuimus, IVDICANDVM & pronunciandum eſt.

Hæc paulo vberius fuerunt attingenda, vt ſcirent omnes pij & CANDIDI LECTORES & AVDITORES, quid à nobis in iſta collatione poſtulatum ſit, & quatenus

illis vinculis, quæ nobis obijciuntur, nos illigemus, quatenus non?

De nobis poſtremò bona conſcientia profitemur, nos NVLLIVS PRIVATI ODII in quenquam gratia, neq; vlla ambitione accenſos, eas CORRVPTELAS adſignaſſe, aut hactenus cum multis Eccleſijs arguiſſe, ſed eo tantum fine, Primum, vt egregium DEPOSITVM verbi diuini, per Lutherum nobis diuinitus commendatum, INCONTAMINATVM conſeruaretur, Deinde vt Authores & patroni talium propoſitionum, quæ liquidiſsimæ veritati in verbo Dei traditæ, contrariæ ſunt, eas abijcerent atq; ex ſuis libris tollerent, id quod initio ſine omni infamia & ſcandalo facilimè fieri potuiſſet.

Neq; adhuc aliud quærimus, ac verè coram Deo noſtro teſtari poſſumus, nobis ſummo dolori fuiſſe, quod audiuimus nuper D. Collocutores, omnium corruptelarum, quas TOT ECCLESIAE, tot annis ex libris editis annotant, noſq; in hoc Colloquio modeſtiſsimè aſsignauimus, ſine omni diſcrimine tam ſerium & vehemens ſuſcepiſſe patrocinium. Nos enim pro noſtra ſimplicitate, meliorem ſpem conceperamus, quod D. Collocutores mitius eſſent reſponſuri, ac falſa illa dogmata nequaq; palliaturi. Audiuimus enim, eos ſæpè teſtari, quod Deum timeant inſpectorem cordium. Audiuimus eos orantes, vt Filius Dei in hoc Colloquio, ſuam gloriam proueh at, ne BLASPHEMETVR. Item: Ne in furores Epicureos aut FANATICOS ruant. Audiuimus, eos ſanctè recepiſſe, ſe candidè acturos, & piam Eccleſiarum concordiam ſpectaturos.

Iam verò Deus & creaturæ iudicent, an hoc ſit CONCORDIAM PIAM & SALVTAREM quærere, TOT CORRVPTELAS, annos iam viginti indicatas, vt ipſimet ſcriptis ſuis æternæ memoriæ quaſi conſecrant, varijs & mirabilibus excuſationibus cum VERBO DEI conciliare & fucare.

Cum

Cum igitur exiſtimemus, ipſos in GRAVIBVS ERRORIBVS hærere, nec minuere ſed augere peccata & ſcandala, imò etiam iram Dei: Rogamus, vt nos conferentes, viciſsim, vt decet, benignè audiant.

Oramus etiam pios & candidos Auditores & Lectores omnes, vt ſepoſito omnium perſonarum reſpectu & verborum turbinibus diſcuſsis, de nudis rebus in timore Domini, quo cogitant in nouiſsimo Iudicio, rationē Ieſu Chriſto reddere, iuxta Normam verbi diuini liberrimè ꝓnuncient. Si enim Gloria Dei conſiſtet, nobis nihil periculi metuimus, qui de hac ipſa omnium maximè contendimus, vt in Articulo Iuſtificationis omnis gloria Filio Dei, nobis veró confuſio adſcribatur.

## DE I. CORRVPTELA.

*Imputatione & inchoatione ſimul, nos coram Deo iuſtificari.*

Argumentum noſtrum tale fuit:

Quicunq; docet, Imputatione & inchoatione ſimul nos coram Deo iuſtificari: Is à verbo Dei, Confeſsione Auguſtana, & ſcriptis Lutheri diſcedit.

Sed D. Maior & alij in publicis ſcriptis ſic docuerunt.

Ergò à verbo Dei, Auguſtana Confeſsione, & Lutheri ſcriptis deuiarunt.

Maiorem ex norma noſtra ꝓbauimus. Minorem verò D. Maioris verbis & aliorum ad oculum demonſtrauimus.

Iam verò AVDITORES & Lectores pij attendant, quid reſpondeatur. Maiorem non attingunt. Accipimus igitur eius confeſsionem, quod pro corruptela eam doctrinam habeant.

Deinde auſculta, quomodo ad Minorem reſpondeant. Primū vtuntur inficiatione audaci, ſe EA CORRVPTELA in ſuis libris non eſſe vſos. An verò eam cœcitatem affectent, vel ſerio ea laborent, vt non videant ſatis luculentas ꝓbationes à nobis ex D. Maiore ꝓlatas, ſanè ambigimus.

Ita enim Maior ſcribit, Rom.10. fol.56. Quæ in hac vita eſt SALVIFICATIO, CONSTAT REMISSIONE Peccatorum, imputatione iuſticiæ, donatione & renouatione Spiritus ſancti. Item, De conuerſione Pauli, SALVS in hac vita eſt remiſsio peccatorum & INCOATA RENOVATIO ad imaginem Dei.

Item 2. Corint. cap. 6. Eccleſia eſt iuſta, ſcilicet imputatione & INCHOATIONE. Nulla enim condemnatio ijs &c.

D. CASPAR CRVCIGER IVNIOR videtur imitari D. MAIOREM. Sic enim inquit in Com in Rom. fol.99. Linea 15. In hac vita ſancti ſunt Iuſti imputatione Iuſticiæ Mediatoris & INCHOATIONE, Item, fol. 194. linea 12. Etiamſi Eccleſia nunc eſt iuſta, ſcilicet imputatione & ſimul inchoatione nouitatis. Hæc ille. Eſt autem iuſticia duplex, alia Fidei, alia bonorum operum. Itaq; periculoſum eſt, Genus ipſum, hoc eſt, coram Deo Iuſtum eſſe, poni ſine diſcrimine, & mox ei attexere, imputatione & INCHOATIONE, quia pontificij ſic ſentire & loqui ſolent, vt luculenter teſtantur hæc Tridentini concilij verba, quæ habentur Seſsio. 6. cap. 7. Iuſtificatio, inquit, non eſt Sola peccatorum remiſsio: Sed & ſanctificatio & renouatio interioris hominis &c. Iudicet igitur hinc pius lector, quantum in hac parte D. Maioris & Crucigeri ſententia à Papiſtis diſcrepet: Et an nõ vtriuſq; ferè idem, ijſdemq; ꝓpe modũ verbis de Iuſtificatione & ſaluatione hominis doceatur. Equidem ſi diſtinctè diceretur, ſumus iuſti coram Deo ſola fide, ſine operibus: Et, Iuſtificati etiam Iuſticiam operum inchoamus, quæ licet imperfecta ſit, tamen placet Deo, propter fidem in Chriſtum, ſane nihil ineſſet vitij aut periculi, Verum, id pronunciatum ambiguum, flexiloquum, periculoſum, eoq; nomine falſum eſſe aſſeueramus: Sumus iuſti IMPVTATIONE & INCHOATIONE. Aliud præterea eſt, quando aliquis extra diſputationem, ſimplici animo, ſine omni fraude, ita locutus eſt: Aliud, quando in certamine acerrimè tuetur & auget pericula.

Dein-

Deinde probationes non congruere propoſitioni dictitant. An vero tam ſuperba eluſione CORRVPTELAM iſtam effugiant: Deus & Eccleſia iudicet. Nam D. Maior, cui patrocinium & officium ratione carnalis amicitiæ præſtant, diſerte in primo teſtimonio nominat imputationem & renouationem, ac de iis in vna ſententia pronunciat: Ea eſſe noſtram ſaluificationem. In ſecundo ſimiliter remiſsionem peccatorum & inchoatam renouationem ait eſſe SALVTEM noſtram. An non igitur omnes ſani & boni perſonarum reſpectu non faſcinati, iudicabunt vltrò, citatas illas ſententias ſatis exactè & clarè æquipollere & reſpondere illi propoſitioni ſeu Hypotheſi: IMPVTATIONE ET INCHOATIONE nos ſimul coram Deo iuſtificari. D. Maior enim in vnico ſalutis negocio ea coniūgit. Præterea cardo diſputationis in ipſo Articulo Iuſtificationis conſiſtit. Nam eiuſmodi voces D. Maiori non ſolum per imprudentiam exciderunt, dum accuſatur de corruptela Articuli Iuſtificationis: Sed etiam de induſtria ſæpè numero ab eo ſunt vſurpatæ. Iſte eſt Scopus REI. Numera igitur iam vocabula & literas, qui veritatem amas, & fateberis non tam ouum ouo, & lac lacti, quod dicitur, ſimile eſſe, quàm illæ PROPOSITIONES inter ſe ſint ſimilimæ & cognatiſsimæ.

Reuocamus igitur D. Collocutores ad corruptelam, vt in timore PRAESENTIS Dei, VERBA Dei, & verba D. Maioris concilient? Imò cum eiuſmodi CAVSAE ad conſcientias pertineant: Petimus, vt nobis planè & dilucidè ꝑfiteantur, quemadmodum coram Dei iudicio breui futuro ꝑfiteri ac defendere volent. An ſerio credant verba D. Maioris & aliorum iſti fidei ARTICVLO: Credo remiſsionē peccatorum, prorſus conſentanea eſſe. Item, an æquipolleant iſti ſententiæ Pauli: Beatitudinem hominis, cui Deus IMPVTAT Iuſticiam, SINE OPERIBVS.

Quod ſi dogma hoc D. Maioris pro CORRVPTELA habent, vt quidem nos ſperamus in conſcientia IPSOS hoc ſentire: Deſinant illud pingere fucis, ac breui reſponſione SE &

nos expediant, vt piam Eccleſiæ concordiam quærant & candidè agant, ſicuti pollicentur. Nam ſi in gratiam amici ſui CORRVPTELAS eiuſmodi excuſare pergent: OPTIMVM AMICVM, nempe Filium Dei offenſuri, & SCANDALVM totius Eccleſiæ confirmaturi eſſent.

Nos quidem liberè fatemur, nequaquam nos exiſtimaſſe, D. Collocutores iſtud DOGMA MAIORIS tam craſſum, ſilentio vel eluſione ſua comprobaturos eſſe.

## DE II. CORRVPTELA.

*Præcipuè nos fide ſaluari & iuſtificari.*

Argumentum noſtrum tale fuit.

Quicunque docet, PRAECIPVE nos fide ſaluari ſeu IVSTIFICARI: Is à verbo Dei, Confeſsione Auguſtana, & ſcriptis Lutheri deuiat.

Sed in ACTIS SYNODICIS Philippus ſic docet.

Ergò à verbo Dei in hac parte deuiatum eſt.

Maiorem ex Norma probauimus, ad Minorem verba ab ipſis edita adſcripſimus.

Iam D. Collocutores Maiorem argumenti concedunt, eamque fatentur eſſe corruptelam, & quidem pontificiam, id quod libenter accipimus.

Deinde Minorem ſolicitè conantur eludere, primum nō aſſeueratiuè illa verba poni, ſed recitatiuè, quia pontificia doctrina taxetur. Verum ille textus clariſsimus eam eluſionem refutat. Nam ſic habent verba, V 2. Eſtque in libro hoc admodum incogitanter dictum, primò hominem verè iuſtificari dilectione (Hactenus recitatio, ſed quæ ſequuntur, aſſeuerationem continent) quaſi homo non ſit præcipuè iuſtus & acceptus coram Deo, Fide propter Mediatorem, ſed ſit præcipuè iuſtus & acceptus Deo propter proprias dignitates. Hæc ibi. Iudicent igitur omnes pij & attenti auditores & lectores, ſpectro perſonæ nonnihil remoto, de materia ſubiecta.

Adve-

Ad verum autem rectumq́ iudicium pertinet, conſiderare totius cauſæ ſtatum, quem hic poſuiſſe ſatis ſit. Materia circa quam deliberationum illarum omnium, eo quidem tempore erat INTERIM CAESAREVM, PONTIFICIAM doctrinam vehens. Iam intentio erat Cæſari potentiſsimo & VICTORI obtemperare, vt habet initium LYPSICH INTERIM, vt vulgò nominatur. Tentabant igitur Doctores Eccleſiæ, quomodo & quatenus cedere, ſeſeq́ illi AVGVSTANAE SPHYNGI ſeu fœtui Antichriſti conformare poſſent. Reſpectu igitur talium MACHINATIONVM & talium CONCILIATIONVM, tum illæ voces ſonabant & ſcribebantur.

Bona opera ſunt NECESSARIA ad SALVTEM.
Non pugnamus de voce SOLA.
Præcipuè ſumus iuſti FIDE.

Veriſsimum eſt, has VIRTVTES, FIDEM, DILECTIONEM, SPEM, & alias ad Salutem neceſſarias eſſe, & ſimiles.

Haſce igitur voces, hæc dicta, INTERIM, POTENTIA, & MANDATA Cæſaris tunc extorſerunt, & ad placandum Pontificios, & declinandam crucem prolata ac ſcripta ſunt. Non igitur debebant aliq̃ fuco pingi, ſed modeſtè potius aboleri, quod in ea TREPIDATIONE PVBLICA, illa incommodè eſſent dicta, quæ nemo vellet excuſare, aut palliare, nemo imitari, Ac multò ſatius fuiſſet, EAS INTERIMISTICAS DELIBERATIONES nunq́ in lucem prodijſſe. Tum enim facilius iſta obliuione ſepulta fuiſſent, præſertim ſi piè & modeſtè, publico aliquo ſcripto dictum fuiſſet, ſe CORRVPTELAS PER SE damnare, & quæ illis temporibus minus piè aut prudenter ACTA ſunt, NOLLE FICVLNEIS folijs tegere ſeu palliare, lapſus plurimorum nos de infirmitate humana, & ne deinceps Pontificijs conciliationibus aliquid tribuamus, monere.

PHILIPPVM porrò aiunt tantum ſemel tempore INTERIM ſic locutum. Equidem nos omnia ipſius ſcripta, quæ illo INFELICI tempore compoſuit, non vidimus. Satis autem ſuperq́ erratum eſſe credimus, Si quis SEMEL, præſertim in Confeſsionis caſu, tantum ita ſcribat. Nam modicum fermenti, vt ſcriptura teſtatur, totam maſſam vitiat. Item, Vna guttula veneni, totum vinum in cypho intoxicat.

Hac vnica voce PRAECIPVE, quando de iuſtificatione agitur, totum locum de Iuſtificatione, imò omnia, quæ prius rectè ſcripſerat, corrumpere ac deſtruere poterat. Præterea non ſolum iſta vox præcipuè tum quidem, quando CONCILIATIO Religionis cum pontificia tam anxiè quærebatur, vti monuimus, excidebat, Sed plures aliæ, vt de voce SOLA, in Articulo FIDEI & Iuſtificationis ſe non pugnare. Cum quibus? Cum Papiſtis. Sic reuocatum eſt damnatum & profligatum dogma, de bonorum operum neceſsitate ad ſalutem, & ſimilia, de quibus ſuo loco plura.

Quod verò Legatis Saxonicis declarauerit PHILIPPVS ſuam ſententiam, priuatim id factum eſt, cum coram Eccleſia potuiſſet rotundius multò, FALSVM illud DOGMA tollere, & veritatem profiteri. Deinde illa ſcriptio in Epiſtola, ipſi textui in Concilio INTERIMISTICO non reſpondet, ac perinde eſt, vt illa illuſio, quod ad Carolouicium ſcripſerat de Luthero, illudq́ ELECTVM Dei organon, cuius miniſterio ANTICHRISTVS nobis reuelatus eſt, tam inclementer traduxerat, quod fuiſſet φιλόνεικος magis, quàm vtilitatis communis ſtudioſus, & deformem penè ab ipſo ſeruitutem paſſus eſſet, vt eam Epiſtolam Manlius edidit, totiq́ mundo innotuit. Poſtea ad quendam ſcripſit, HEROICAS naturas eſſe tales, & ſe non in probrum ſcripſiſſe. Tales Sarcaſmos & talia Sophiſmata, dolemus à

tanto

tanto viro in TANTIS REBVS effuſa eſſe. Sed ad infirmitatem humanam hæc aliaq; non pauca referremus, Si non aliqui nimis præpoſtera eius VIRI veneratione & cultu, ea, quæ mala ſunt, immodicè prædicarent & ornarent. Dicit ipſe alicubi, ſeſe non eſſe ἀναμάρτητον. Cur igitur peccata ipſius tanto feruore palliantur & ornantur? Laudemus quæ bona ſunt, quæque Deus laudat, & quibus Deus laudatur. Mala verò, quibus neque Deus neque Philippus ornatur, nequaquam laudemus, quia eiusmodi prædicationem grauiſsimè Propheta taxat, Peccata ſua, inquit, tanquam Sodoma prędicauerunt, nec erubuerunt.

Hanc igitur CORRVPTELAM ſic tolli poſſe cenſemus, ſi diſertè Domini Collocutores dicerent, Falſum eſſe hoc Dogma, PRAECIPVE nos iuſtos eſſe fide, nec ſe velle locutionem in Deliberatione de INTERIM prolatam, defendere, ac monere omnes, vt eiuſmodi locutionem deuitent. Sic nos totaq; Eccleſia poſſet eſſe contenta. Hoc enim certum eſt, ſiue Philippus ita ſenſerit, ſiue non, Dogma ipſum per ſe falſum eſſe. Deinde reſpectu INTERIM, talia eſſe dicta, ſine omni dubitatione periculoſiſsimum eſt.

## DE III. CORRVPTELA.

*Bona opera ad ſalutem neceſſaria eſſe.*

Noſtrum Argumentum tale fuit:

Quicunque docent: Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria.

Impoſsibile eſt, SINE BONIS Operibus iuſtificari & ſaluari.

Neminem ABSQVE BONIS OPERIBVS iuſtificatum & ſaluatum eſſe vnquam, aut qui ſimilibus vtuntur locutionibus: à VERBO DEI, AVGVSTA-

NA CONFESSIONE, & Lutheri ſcriptis deuiarunt.

Sed D. Maior & alij ſic docuerunt, idq́ꝫ publicis impreſsisq́ꝫ libris.

Ergò à VERBO DEI, AVGVSTANA Confeſsione, & ſcriptis Lutheri hac in parte deuiatum eſt.

Iam exiſtimabamus Nos: Cum illæ papiſticæ, ſcandaloſę, periculoſæ, & impiæ ꝓpoſitiones tam illuſtribus ſcripturæ ſanctę dictis, tam luculentis Lutheri teſtimonijs, tot Eccleſiarum rectè ſentientium, Deumq́ꝫ timentium, PVBLICIS IVDICIIS ſint accuſatæ & damnatæ, D. Collocutores omnium minimum palliationum, fucationum hac in parte quæſituros, piaq́ꝫ moderatione EAS ex FORO & AGRO Eccleſiæ Chriſti, exemplo Lutheri tertij Eliæ, exterminaturos fuiſſe, ſed longè nos bona ſpes fefellit noſtra. Nam cum dolore non exiguo audiuimus, magna vehementia & mordacitate, omnes illas Antichriſti SORORES comi, ornari, in forum Eccleſiæ inſtitui & commendari, tanq́ꝫ Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis conſentaneas. Neq́ꝫ eſt nobis ignotum, plurimos paſsim in Eccleſia Chriſti pios viros, pro ſua modeſtia non potuiſſe ſibi hactenus omnino in animum inducere, quod præter Doctorem Maiorem, etiam D. D. Eberus, & reliqui omnes, iſta PONTIFICIA DOGMATA, vnq́ꝫ defendenda & pingenda amplius ſuſcepturi eſſent. Iam igitur ſine omni dubitatione, Spiritus ſanctus in plurimis pijs vehementer turbabitur, quod in gratiam perſonarum humanarum omnium maximè tam tetræ corruptelæ ornantur, ſcandalum pernicioſum, in totam poſteritatem ſeſe extendet, ridebit Beſtia cum ſuis cultoribus, nec poterit id vllis gloſſulis, quantumuis aſtutè excogitatis, præcaueri. Nam textus & gloſſulæ, veritas & falſitas, nulla arte, nulla ratione rectè & ſalutariter conciliari poterunt vnq́ꝫ.

Nunc igitur Reſponſionem verboſam expendamus, & quan-

& quantum erit poſsibile, contrahamus, ne puluere illo aut Fumo excitato decipiantur vel exoculentur, vt ſic loquamur, illi, qui de nuda veritate iudicium facere debent.

## DE MAIORI.

Primum inficiantur Maiorem Syllogiſmi D. Collocutores, Sed attende, quanam id faciant ratione. Nam turba verborum ſimplicem lectorem facilime inuoluere poſſet.

1. Quia ſumma ſententiæ ipſorum extet in publicis libris.

Reſpondemus: Non agimus iam de totis libris, ſed de CORRVPTELIS in quibuſdam ipſorum libris.

2. Non fingimus, inquiunt, obedientiam noſtram cauſam ſeu meritum eſſe iuſticiæ, ſalutis & vitæ æternæ.

Reſpondemus: Inde non ſequitur: Ergò propter diuerſa dogmata non ſumus culpandi. Neq; ſequitur, CAVSAM & MERITVM ſalutis noſtræ, tantum Iheſu Chriſto tribuimus: Ergò paradoxa MAIORIS & aliorum ſunt vera. Nam iſta dogmata D. Maioris & aliorum per ſe ſuaq; natura, omnium ſanorum, Deumq; timentium iudicio includunt MERITVM, licet nullæ Gloſſæ affingerentur, id quod ſuo loco copioſius, Deo aſpirante, oſtendetur. Secundò, MAIOR miſerè titubat in ſuis palliationibus. Nam clarè inquit: Das wir DARVR die herrliche Belohnung vnd Vergeltung des ewigen Lebens vnd der Seligkeit empfahen/ vnd zeitlicher vnd ewiger Straffe entpfliegen mügen. Fol. C 1. In Sermone de Conuerſione Pauli, qua de re infra plura. Tertiò, Totum Regnum Pontificium, quamdiu quidem illud fuit, imò omnes PHARIZAEI, & omnes OPERARII omnibus ſeculis, ISTA DOGMATA, vt à D. Maiore verbis claris poſita ſunt, intelligunt de merito. Fertur Melanthonis vox, quam in Diſputatione quadam, item in Bauaricis Articulis

edidit, ſe non vti velle iſtis dogmatibus, quia ſonent meritum. QVARTO PONTIFICII ſuis dogmatibus vtuntur, & publicis libris triumphant, D. Maiorem & alios, hoc præcipuum ſuum FVLCRVM, tam egregiè tradere & conſtabilire. Nunc igitur ipſorum Maior ponatur, cui Minor & concluſio ſubiungantur. Sic inquiunt.

Quicunq; fingit, OBEDIENTIAM noſtram ſeu meritum Iuſticiæ, ſalutis & vitæ æternæ, aut quicquam ad noſtram coram Deo Iuſticiam FACERE: Is diſſentit à perpetuo Scriptorum Propheticorum & Apoſtolicorum conſenſu.

Sed D. Maior & alij, iſtas propoſitiones defendentes, BONA OPERA ſunt NECESSARIA AD SALVTEM: Impoſsibile eſt abſq; bonis operibus ſaluari: Et, Nemo vnquam abſq; bonis operibus eſt ſaluatus: Cauſam & meritum Hoc, re ipſa includunt, Licet Gloſsis, in ſpeciem excludere conentur.

Ergo hæc DOGMATA à PROPHETICO & Apoſtolico conſenſu diſſentiunt.

Minor eſt manifeſta, quia textui plano ineſt propria ſententia. Deinde nemo ſanus aliter verba illa, quàm vti ſonant, accipere poteſt. Tertiò deſenſiones illorum dogmatum veluti TITVBANTES ſubinde in Meritum impingunt, Id quod in alijs quoq; Hypotheſibus demonſtrabimus. Quartò Lutherus propter hanc ipſam Cauſam, Eas ANTICHRISTI FVRIAS ex Eccleſia, publica voce & ſcriptis propulſauit. Poſtremò TOTVS PAPATVS, hoc eſt, regnum Antichriſti, hoſce fœtus agnoſcit, vſurpat, prædicat tali ſenſu, vt verba ſonant. Ac deniq; certum eſt, Sophiſticam eſſe odio & execratione digniſsimam, VERBA ANTICHRISTI, per ſe falſa, GLOSSIS exornare.

Sed rationes D. Collocutorum plures videndæ ſunt. Nam digreſsio illa, qua de Merito Chriſti Glorioſè concionantur, non hæret in controuerſia, licet ipſi hoc artificio à

cio à Fundamentis diſputationis Lectorem ſimplicem abripere conentur.

3 Reſponſio D. Collocutorum ad Maiorem. Omnia Lutheri dicta in loco de gratuita Iuſtificatione coram Deo, TANTVM excludunt opera, Hoc Modo, ne intelligantur eſſe cauſæ ſeu meritum Iuſticiæ. Item: Solam PRAESVMPTIONEM de operibus. Ergo Maior Argumenti noſtri nihil valet, omniaque Teſtimonia Lutheri ſunt malè citata.

Reſpondemus. Sic ſcilicet ſicco pede D. Collocutores, MARE illud Teſtimoniorum Lutheri tranſiliunt, aut potius vno hauſtu ebibunt, ſed eſt inſignis fallacia.

Lutherus dignitatem, meritum, Fiduciam remouet in Articulo Iuſtificationis.

Ergo non remouet in eodem Articulo, NECESSITATEM PRAESENTIAE noſtrorum bonorum operum. Hęc eſt illa Chorda, qua ſemper oberrant D. Collocutores.

Imò atrocem iniuriam Luthero inferunt, atque omnia ipſius ſcripta, iſta tetra Corruptela deprauant, quaſi Lutherus non doceat, ipſa noſtra bona opera in Articulo Iuſtificationis excludi. Cum autem iſthæc iniuria ſit totius Eccleſiæ, ideo grauiſsimè eam procul dubio, ſi quando audiet, feret. Quid enim indignius eſt, quàm contra tam Lucu-lenta ipſius Scripta, quod nullus vnquam Hæreticus hactenus quidem facere auſus eſt, D. Collocutores affirmare: Solummodo meritum noſtrorum bonorum operum ex Articulo Iuſtificationis eum excluſiſſe, non opera ipſa. Siccine decet eos, in cathedra Lutheri ſedentes, conuellere, lacerare, detruncare LVTHERI VERBA: In ipſo Iuſtificationis Articulo, quem ille vir per Spiritum ſanctum è tenebris pontificijs, nobis vendicauit, tantiſque verborum & rerum luminibus illuſtrauit.

Quàm ſit autem Hoc menti & VERBIS LVTHERI contrarium, pauca ex teſtimonijs ipſius repetemus, præſertim

ex illis, quæ etiam teſtantur, OPERA NOSTRA BONA in Articulo Iuſtificationis excludi. Nam meritum eo Loco excludi, indubitatum eſt, neque Nos inficiati ſumus vnquam.

Ad Galat. 2. inquit: Non ſunt trahenda bona opera in Articulum Iuſtificationis. Hæc vnica ſententia poſset ſufficere eis, qui non in clara meridie, alium ſolem quærerent. Ibidem inquit, Cum igitur iam verſemur in Loco communi de Iuſtificatione, REIICIMVS ET DAMNAMVS OPERA, IS enim locus NEQVAQVAM admittit diſputationem DE BONIS OPERIBVS, ABSCINDIMVS in hoc propoſito SIMPLICITER OMNES LEGES ET OMNIA OPERA LEGIS. In hoc luculento teſtimonio audimus verba iſta: REIICIMVS, DAMNAMVS, ABSCINDIMVS.

In eodem capite inquit: FIDES SINE ET ANTE CHARITATEM iuſtificat. Ex hoc Lutheri dicto ſequitur, quod bona opera noſtra non ſint in Articulum Iuſtificationis ponenda, quia Fides Iuſtificat, antequam noſtra bona opera fiant. Sic paulò antè produximus dictum Lutheri ex ſcripto contra Cochleum, vbi disertè inquit: Opera noſtra eſſe fructus iam Iuſtificatæ (obſerua IVSTIFICATAE) per FIDEM arboris. Quo quidem in teſtimonio Lutherus ad Chriſti verba alludit: Facite arborem BONAM, & fructus eius erunt BONI. Non igitur Lutherus tantum eſt in ea ſententia: Sed ipſe Chriſtus FONS veritatis, quem Pater cœleſtis audire præcipit, ſic nos docet. Non igitur res perplexa neq; obſcura eſt. Sed noſtri D. Collocutores iubent nos poſt ortum ſolis, lumen accendere, vt nos exerceant pro arbitrio, & falſis Dogmatibus nebulas, quibus paululum latere poſsint, parent. Sed cur quæſumus veritas Dei, quæ tam clara eſt, tot ocioſis & maledicis verbis oppugnatur?

Item. Falſitas inquit Euangelij eſt, Quod Fide Iuſtificemur, ſed non ſine operibus legis. Hac conditione annexa, PSEVDO APOSTOLI prædicarunt Euangelium.

DE LIBERTATE Chriſtiana inquit, Hominem oportet eſſe iuſtum, ANTEQVAM operetur bonum. Conſonat cum hoc Lutheri dicto ſententia Pauli Eph.2. Ipſius opus ſumus conditi per Chriſtum Ieſum. Iam ſi nemo poteſt OPERARI, ANTEQVAM iuſtus exiſtat: Ergo noſtra opera nondum ſunt in Articulo Iuſtificationis. Imò Paulus renatus in Articulo Iuſtificationis coram Dei iudicio, non extra eum, quod benè & accuratè propter cauillatores obſeruandum eſt, SVA OPERA pro STERCORIBVS & DAMNIS reputat.

Plura teſtimonia alijs in locis repetenda erunt. Nam abundant Scripta Lutheri eiuſmodi, vt mirum ſit D. Collocutores tantopere in tanta luce caligare, & ſua ſtupenda negatione velle SOLEM ex cœlo remouere. Eſt enim iſta lux in ſcriptis Lutheri paſsim radians, in Articulo Iuſtificationis non tantum meritum operum noſtrorum, ſed ipſa quoque noſtra opera, quia ea ſunt fructus acceptæ Iuſticiæ, excludi.

Quod verò D. Collocutores contendunt, in Scripto Lutheri aduerſus armatum Cochleum Fiduciam operibus noſtris diſtrahi: Concedimus quidem id fieri, ſed non SOLVM. Nam paulò ante illud dictum, quod citant, etiam iſta verba ponuntur.

Contendit (PAVLVS) contra OPERA & Iuſticiam legis, & prorſus in re CONSCIENTIARVM verſatur, vbi SOLA FIDES TOTVM eſt: OPERA nihil ſunt. Imò OPERA FRVCTVS ſunt iam Iuſtificatæ per fidem ARBORIS, vt etiam iuxta communem ſenſum, impoſsibile ſit, OPERIBVS IVSTIFICARI.

Attende Chriſtiane auditor & lector, Lutherus aſſeuerat, OPERA in Articulo IVSTIFICATIONIS (Nam de eo tractat) NIHIL eſſe. Sed ais forte, quod ad MERITVM NIHIL ſunt? Imò aperiantur oculi, Lutherus inquit, Opera noſtra eſſe fructus iam Iuſtificatæ per fidem arboris.

Si itaq; ſunt fructus, & iuſtificatum ſequuntur, non antecedunt, Ergò bona noſtra opera in Articulo iuſtificationis ſunt nihil NEGATIVVM & Priuatiuum, vt ſic loquamur. Vident igitur omnes ſanis oculis & ſanis mentibus præditi, non tantum meritum ſeu fiduciam operum in eo loco excludi, ſed etiam IPSA noſtra OPERA. Vnum igitur dum citant Collocutores, Alterum de induſtria, ſed non laudabili diſsimulant.

Deinde addunt D. Collocutores teſtimonium ex quodam SCRIPTO COLLOQVIO Philippi cum Luthero, vbi is Schedæ annotaſſe fertur, FIDEI impetranti PRAESENTES ſeu coram ſunt.

Reſpondemus: Proponant Lutheri chirographum & inſpiciemus. Nam vix nobis veriſimile videtur, ipſos illud habere. Quod ſi hîc non habent, adferri per Tabellarium curent. Deinde non eſt tribuenda illis occultis, arcanis, obſcuris dictis Fides, contra manifeſta Lutheri verba libris editis expreſſa. Quàm facilè enim eiuſmodi Schedę clandeſtinæ vitiari poſsint, quotidiana experientia teſtatum facit. Tertiò, quod ſi alicubi in Schedam ſcripſiſſet, Papa eſt Deus? Num propterea eum pro Deo habebimus, præſertim cum pro Antichriſto eum publicis ſcriptis proclamarit? Præterea, ſi quid chartæ diſputabundus aſsignaſſet, in quam non ſemper annotari ſolent, quæ quis reuera ſentiat, an mox illa pro certiſsimis ipſius ſcriptoris demonſtrationibus habebuntur? Non igitur patiemur, occultum quendam atq; ignotum iam nobis ex Schedis dubijs atq; incertis produci Lutherum, Contrarium illi, qui luculentis ſcriptis toti ECCLESIAE Dei innotuit. Nec dubitamus, ſi quando iſta leget Eccleſia Dei, magno dolore vti decet, imò etiam cum indignatione percipiet, ipſos nimirum Lutheri ſucceſſores, chartis non editis, dubiæq; fidei, eius ſcripta publica in ſuſpicionem adducere, & DEPOSITVM illud EGREGIVM corrumpere voluiſſe.

Adferant igitur deinceps D. Collocutores ex ipſis impreſsis

preſsis Lutheri libris manifeſtæ veritatis teſtimonia, id quod hactenus factum non eſt. Deinde ad Corruptelas, quas acerrimè Lutherus odit atq; impugnauit: Sed ad veritatis confirmationem eius ſcripta pferant, id quod ſucceſſores Lutheri, atq; in cathedra ipſius ſedentes in primis decet.

De Auguſtanę Confeſsionis & Apologię teſtimonijs dicemus ſuo loco. Nam D. Collocutores, ne vnicum quidem contra nos protulerunt. Quod autem tum Confeſsio tum Apologia confirment doctrinam iſtam in noſtra coram Deo iuſticia, non tantum meritum bonorum operum, ſed etiam ipſa opera excludi, illuſtria teſtimonia & protulimus & proferemus, Deo dante, amplius.

4. Reſponſio D. Collocutorum ad Maiorem, Diſputatio citata eſt ſuſpecta multis, videtur collecta ex multis, ad hæc Lutherus contraria ſcripſit. Ergò ſeponenda eſt, & indubitata teſtimonia anteferenda.

Reſpondemus. Primum quod D. Collocutores per riſum dicunt, ſe neſcire, quas Lutherus flammas per diſputationem extinxerit, facilè credimus, aliquos ex præſentibus ſex Collocutoribus iſtud facinus ignorare, aliquos tamen haud dubiè non latet. Fuerunt autem illæ Flammæ D. Philippi dictata, quæ cuidam MAGNO viro præſcripſerat, quæq; in Academia auditorib9 ab illo tradebantur. Ea verò dictata habebant illud dogma de BONORVM OPERVM neceſsitate ad ſalutem, quod Argumentis ex Lege & Euangelio petitis, pingebatur, in grauem iniuriam & incommodum doctrinæ illius Lutheri, ex verbo Dei erutæ & illuſtratæ: Iuſtificari hominem SINE OPERIBVS, SOLA FIDE in Chriſtum. Hac doctrina ſtante, ſtat Lutherus, imò Paulus, imò Deus, Doctrina hac cadente, cadit Lutherus, cadit Paulus, cadit Deus, & omnes homines neceſſariò damnantur. Poſtquam verò EA DEPRAVATIO doctrinæ cœleſtis, quæ

iam ex Scintillis flammas conceperat, atq; in publicum ali-qua ex parte eruperat, innoteſcere incipit: Vigil ille præclarus D. Martinus Lutherus, quem Deus in primis ad hoc opus excitarat & toti mundo donauerat, vt doctrinam de Iuſticia coram Deo gratuita, SOLA FIDE, SINE OPERIBVS humanis, In Germania Euangelizaret, atq; ex tenebris Antichriſti Romani vindicaret: Non quieuit non obmutuit, non colluſit vel familiaritatis vel odij gratia, ſed per Spiritum ſanctum flammas illas ita reſtinxit atque excuſsit, vt illa DICtata opprimerentur & remouerentur penitus, nec venirent typis in publicum, & acquieuit D. Philippus tum Spiritui ſancto & Luthero, abijciens illas ſchedas, & illas præſtigias, in quas eum Philoſophicæ cogitationes præcipitauerant. Deinde cum plurium conſcientiæ eſſent læſæ, & ex omnium manibus ea dictata, quæ excepta fuerant, quorum nos etiam aliquot vidimus, excuti non poſsent: Angelus ille Dei, qui Antichriſtum monſtrarat, & iam clamitabat, EXITE EX EA POPVLVS MEVS, pro ſua fide & excelſo atq; ſalutari Spiritu, THESES quaſdam publicè diſputandas proponit, eo tantum fine, vt ex cordibus offenſis & ex tota Eccleſia Chriſti, hanc ipſam propoſitionem, BONA OPERA SVNT NECESSARIA AD SALVTEM, excuteret atq; exterminaret, inq; ſtabulum pontificis ROMANI propulſaret. Hæc vera eſſe ſcimus, ac plurium SENVM, qui adhuc viuunt, viuis teſtimonijs luculentis probari poſsunt. Hoc igitur opus Dei eximium, exibilant D. Collocutores, quaſi nulle fuerint FLAMMAE, nullum incendium, de qua RE, ipſi Filio Dei & Luthero aliquando rationem cogentur reddere, niſi in hac vita pœnitentiam, quod optamus, egerint.

Dubitaſſe autem quoſdam de illa diſputatione, equidem facilè crediderimus: Illos nimirum, qui Maioris aliorumq; CORRVPTELAS fouent ac palliare ſtudent.

Cum

Cum enim lux veritatis, ipſorum oculos caligentes præſtringat; Inſuauis eſt ipſis TOTA hæc diſputatio. Sed M: ALBERTVS Chriſtianus piæ memoriæ, qui Vvitebergæ publicus verbi miniſter fuit, donec INTERIMISTICAE ACTIONES, quibus ſuam conſcientiam grauari nolebat, eum excuterent, vt ipſe publicis literis teſtatus eſt, erat vir egregiè doctus, rectus, ſimplex, non arundo, optima fide præditus, id quod nonnulli ex D. Collocutoribus non ignorant. Is igitur teſtatur, ſe optima fide, illa argumenta cum ſolutionibus, ex Autenticis Exemplaribus collegiſſe. Deinde ab eo tempore, quo edita eſt hæc Diſputatio, hoc eſt, annos totos QVINDECIM, nemo inuentus eſt, qui publicis ſcriptis, ſolidiſq; Argumentis potuiſſet EAM euertere, ac meliorem ſubſtituere: Imò vixerunt tum multi, qui ei diſputationi interfuerunt paſsim in multis Germaniæ Eccleſijs, qui veritatis teſtimonium EI præbuerunt.

Adferunt etiam commentum D. Collocutores recens inuentum, peculiari fortè apparitione aut reuelatione, in Scheda, circa illud tempus, quia certum non ſciunt, annotatum, In qua Scheda ſcribunt iſta verba chirographo Lutheri annotata eſſe: Reijcimus illam propoſitionem propter falſam intelligentiam: Sed catholicè intellecta poteſt concedi. Rogamus autem D. Collocutores, vt Deum cœli metuant, neq; affirment tam ab omni veritate aliena, virumq; Dei tantis iniurijs & maculis non afficiant. Nam quis quæſumus ipſis credet iſta VERA eſſe, quia cum tota diſputatione, Imò cum manifeſtiſsimis & luculentiſsimis SCRIPTIS LVTHERI pugnant, quibus palàm ac rotundis verbis aſſerit, FALSOS APOSTOLOS ſic docuiſſe: BONA OPERA AD SALVTEM eſſe NECESSARIA.

Ingens itaq; Scelus eſt, nouum & incognitum Lutherum fingere, in ſchedis, quæ quales fuerint, non ſcitur, inuentum, qui veterem & cognitum Lutherum, inq; publicis

ſibris optimè & grauiſsimè CONCILIANTEM commaculet, omnemq; ipſius doctrinam euertat & quaſi iugulet atq; interficiat. Quid hoc aliud eſt, quàm SAMVELEM mortuum excitare, Schedis ſcilicet atq; contraria ab EO dogmata ſciſcitari? Imò quàm facile eſt aliquem præſtigiatorem imitari atq; effingere Chyrographum Lutheri, quemadmodum reperiuntur non pauci, quorum aliqui interdum vel ſtigmata in Buccis aut fronte vel alia ſupplicia iure ſortiuntur. Præterea ſapit nouitatem iſta Scheda duplici ex cauſa, primum quia recentiores nonnulli ſic cœperunt loqui: Reijcimus hoc PARADOXON propter falſam intelligentiam, ſeu quia ſonat MERITVM. Deinde iſta verba catholicè intellecta, nō ſapiunt phraſin Lutheri in rebus tantis, vbi tantum vrſit os DOMINI & VERBVM Dei, repudiatis omnium PATRVM & conciliorum dictis. Quapropter iſtam ſchedam ANTILVTHERANAM in locum alium ablegamus: In præſenti vero Colloquio non admittimus.

Poſtremò eò plus fidei tribuimus iſti diſputationi, quia cum æditis Lutheri libis optimè congruit, tum quia DEFENSORIBVS MAIORISTICARVM CORRVPTELARVM adeò inſuauis & exoſa eſt. Atqui ſi ex diſputatione ſola teſtimonia protuliſſemus, potuiſſent D. Collocutores cum aliqua plauſibili ſpecie cachinnos ſuos in altum tollere. Sed cum plura ex AVTENTISSIMIS Lutheri monumentis dicta, Deo nos regente in medium attulerimus: Mirum eſt, quod ea omnia non vident, ac veluti cœci circa domum Loth palpitantes oberrant.

Refutent igitur ea omnia, id quod D. Collocutores decet, omneſque ſuas vires EA in RE experiantur, an D. Lutherum de illa ſententia ab ipſis diſsidente, ex verbo Dei poſsint deijcere, tum vero Deus, Angeli & homines ipſos audient, & forte diuina Decreta cum ipſorum CORRVPTE-

RVPTELIS PVGNANTIA, immutabuntur. LVTHERVM denique nuſpiam tanta vehementia iſtam propoſitionem damnaſſe aut abieciſſe, quantam illi exercent, qui de ea Bellum ipſis mouerunt, Rhetoricæ voces ſunt. Nam bellum illis non mouimus primi. Sed Doctor Maior bellum illud mouit & auxit & auget. quod nunc D. Collocutores exaſperant, atque ad poſteritatem tanſmittere ſtudent, veluti oleum igni infundentes. Nos verò aliique viri pij in multis Eccleſijs Doctori Maiori doctrinam Eccleſiæ Dei Synceram turbanti, atque ſub ouilla pelle, LVPVM PONTIFICIVM intrudenti, pro officio, ex verbo Dei & Lutheri ſcriptis reſtitimus, idque facturi ſunt omnes Synceram Euangelij doctrinam amplectentes & profitentes vſque ad mundi interitum, licet aliqui, Exilia, Carceres, ſupplicia, iuxta vaticinia Chriſti, hanc ipſam ob cauſam experiri ac perpeti cogentur.

Lutheri autem clementiam & fauorem erga iſtas præſtigias, vel ex vno hoc Teſtimonio cognoſcant & expendant, Auditores & Lectores Dominum Deum ſerio timentes, quod extat in commentario ad Galat: cap:1. fol. 21. his verbis: Apparet res leuis eſſe, commiſcere Euangelium & legem, fidem & opera, ſed plus damni adfert, quàm Humanus captus aſſequi poteſt, Nam non ſolum obſcurat cognitionem Gratiæ, ſed Chriſtum cum omnibus ſuis beneficijs tollit & totum Euangelium, vt Paulus hic ait, euertit. Hæc verba Menius Tom. 1. VVittenbergenſi folio 31. ſic reddidit. Es ſcheinet wol / als ſey es zu mahl ein ſchlecht vnd gering ding / vnd ohn all fahr / das man das Geſetz mit dem Euangelio / vnd den Glauben mit den Wercken vermenget / Aber wenn mans im grund vnd bey dem liecht eben beſiehet: So iſts gewislich / vnd findet ſich alſo / das ſolch leren vnd treiben auff die Werck / als nötig zur ſeligkeit / mehr vnd gröſſern ſchaden thut / denn keine menſchliche vernunfft im̃er-

mehr begreiffen oder verſtehen kan/ Denn es würde nicht allein das Erkentnis der Gnaden / dadurch ver-dunckelt: Sondern Christus mit allen ſeinen weltha-ten wird dadurch hinweg geriſſen/vnd das gantze E-uangelium/wie S. Paulus hie bezeuget/verkehret. etc.

5. Reſponſio D. Collocutorum ad Maiorem, eſt ſolutio argumenti noſtri, quod quia examinandum eſt, iam in nomine Domini in conſpectum prodeat. Sic argumentati ſumus.

## MAIOR.

Promiſsio Gratiæ fit incerta, & conſcientijs lege territis, præſentiſsima Dubitationis & deſperationis materia præbetur, quando docetur & vrgetur: Bona opera ad ſalutem eſſe neceſsaria: Impoſsibile eſſe abſq; bonis operibus ſaluari: Et nēminem vnquam SINE bonis operibus ſaluatum eſſe.

Ratio eſt, quia anxiæ conſcientiæ iram Dei & pœnas commeritas intuentes, perpetuò iſtis ſollicitudinibus torquebuntur, anne habeant tantum bonorum operum, quantum ſatis eſt ſibi ad ſalutem, quia audiunt immotam ſententiam ſibi occini: Bona opera ſibi neceſſaria eſſe ad ſalutem, & quidem adeò neceſsaria, vt impoſsibile ſit, ſine bonis operibus iuſtificari. Imò ſentiunt Legem, iram operantem, ac ſe mortificantem, vt Paulus teſtis omni exceptione MAIOR docet.

Secunda ratio eſt, quia Paulus clariſsimè inquit: Ideo ex fide ſecundum gratiam, vt firma ſit promiſsio.

## MINOR.

Sed D. Maior & alij ſic docent, id quod ex libris ipſorum liquidiſsimè demonſtratur, neq; id negatur, vel negari à quoquam poteſt.

## CONCLVSIO.

Ergo D. Maior & alij ſuis illis præſtigijs, alienis à Chriſti pa-

ſti paſtoris verbo, anxijs conſcientijs materiam dubitationis & deſperationis propinant.

Iam D. Collocutores ad Maiorem Syllogiſmi reſpondent aliquot modis, quos in veritatis trutina ponderabimus.

I. Sequens obediendi NECESSITAS ſeu debitum inquiunt, non euertit promiſsionis certitudinem.

Reſpondemus. O Egregiam fallaciam, quæ dicitur compoſitionis & diuiſionis. Item, plures propoſitiones. Attendant omnes Chriſtiani. Eſtne hoc candidè agere, vt polliciti ſunt? Eſtne hoc ad rem reſpondere? In Maiori dicitur de neceſsitate bonorum operum ad SALVTEM. Item, Impoſsibile eſſe SINE BONIS OPERIBVS iuſtificari, &c. Sed D. Collocutores dicunt de neceſsitate bonorum operum duntaxat. Hoc ſcilicet eſt, ad plauſibilia deuolui, & extra CHORVM ſeu circum, quod dicitur, ſaltare. Veriſsimum eſt, Bona opera eſſe neceſsaria in loco de bonis operibus. Item, Bona opera debere ſequi renatos, Iuſtificatos, ſaluatos. Item: Bona opera ſequentia Iuſtificationem non euertere certitudinem promiſsionis, de quibus hic nulla diſceptatio eſt.

SED in MAIORI noſtra de neceſsitate operum noſtrorum ad ſalutem dicitur, eaq; tanta, vt impoſsibile ſit, abſq; illis iuſtificari & ſaluari. Hoccine audis? Hoccine intelligis pie lector. Hoc impetere debebant D. Collocutores, iſtam NVCEM firmiſsimis dentibus, quod dicitur, frangere debebant, Neceſsitatem nimirum operum noſtrorum bonorum ad ſalutem, AD SALVTEM inquimus, eſſe Tantam, vt impoſsibile ſit, abſq; EA iuſtificari. Hæc enim doctrina tollit certitudinem promiſsionis & fidei, & eſt DESPERATIONIS SEGES efficaciſsima.

Si quis in rebus politicis tali ratione diſtraheret, di-

Reſpondemus. Iterum dolemus, tam doctos Collocutores, talia Ficulnea folia tam malè connectere ad NVDITATEM iſtam ſuam tegendam. Nam exiſtimamus, ipſos non ignorare, duplices eſſe promiſsiones, Legis nempe & Euangelij. Legis quidem promiſsiones ſunt conditionales. Proponunt enim præmia cum conditione obedientiæ Sed Euangelij promiſsiones non ſunt conditionales, ſed gratuitæ. Iam vero D. Collocutores indiſtinctè loquuntur. Deinde cum hîc ſit quæſtio de Euangelio, quia dicitur de ſalute & Iuſtificatione, AN OPERA BONA ſint ad ſalutem neceſſaria, tanta quidẽ neceſſitate, vt impoſsibile ſit, abſq; noſtris bonis operibus ſaluari & iuſtificari, ideo maius peccatum eſt, indiſtinctè aſſeuerare, promiſsionem vitæ eſſe conditionalem. Tertio ipſum dictum, quod citatur, eſt legale, eamq; ob cauſam conditionalem Particulam SI: rectiſsimè & veriſsimè præmittit.

Manet igitur inuicta Maior, teſte Paulo & Luthero, hanc nimirum doctrinam, Impoſsibile eſſe, abſq; bonis operibus ſaluari & Iuſtificari, Et, Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria. Certitudinem promiſsionis & Fidei omnem euertere ac perdere. Nam Paulus inquit: Doctrinam ſecundum Gratiam, Firmare promiſsionem Dei & conſolationem conſcientiæ, non doctrinam noſtrorum operum.

Ex hiſce omnibus nunc ſatis ſuperq; patet, quomodo D. Collocutores, dum ficulneis illis ſuis folijs præſtigias & errores tetros volunt obnubilare: Semper magis magiſq; impingant, ſeſeq; turpius coram tota Eccleſia Chriſti prodant. Oramus igitur ipſos per Deum & per conſcientias ipſorum, vt ab ipſis deuiationibus & præcipitijs pedem referant, veritatiq; potius Diuinæ Teſtimonia, quàm falſitati humanæ tribuere incipiant.

Hactenus coaceruatio plurium illiberalium prætex-

tuum, ad fucandas & pallíandas fœdas illas Doctoris Maioris & aliorum corruptelas, nobis præter voluntatem, neceſsitatem paulò longius reſpondendi impoſuit. Primum vt ipſos Dominos Collocutores amanter & qua poſsemus grauitate moneremus, ipſorum ficulnea folia, NVDITATEM Adamicam nequaquam occultare. Deinde vt auditores & lectores, detractis verborum inuolucris, de ipſa cœleſti veritate dextrè iudicarent. Tertio, ne pateremur noſtro ſilentio ſponſam Antichriſti, in Eccleſiam Chriſti reduci. Iam rogamus omnes, quibus veritas Dei, & ſalus animæ ſuæ cordi eſt, vt iudicium de rebus ipſis faciant. Nec dubitamus, quin omnes boni & recto corde præditi, præſtigias illas, totis pectoribus abominaturi & execraturi ſint. CLAVDICANTES & PALPITANTES autem nihil moramur, quos Dei iudicio permittimus.

Animaduertant autem & hoc candidi Auditores & Lectores, neq; verbi diuini neq; Auguſtanæ Confeſsionis & Apologiæ, neq; Lutheri teſtimonia tam firma à nobis aſsignata: á Dominis Collocutoribus, vel vno digito mota, multoq; minus amota atq; euerſa eſſe. Stat enim inuicta veritas, nec metuit horriſonas Tempeſtates. Sed ſub finem huius Articuli, plura de his rebus, Deo dante, annotabimus.

## DE MINORI.

Deinde & Minorem negant, nempe qua nos eſſeueramus, D. Maiorem & alios ſic docuiſſe. Iam obſerua reſponſiones.

1 Reſponſio eſt inficiatio, cuius verba adſcribemus. Ac poſtquam, inquiunt, certamē de hac propoſitione motum eſt, etſi non ignoraremus, quid de hac diſputaſſet ac CONSTITVISSET (Nota hæc verba) aliquando Lutherus: & quibus illa verba repetita & DECLARATA (nota & hæc)

& hæc) eſſet paſsim in libris Eccleſiarum noſtrarum propriis, fideliter & verè explicantibus omnium articulorum ſummam: Non ſumus tamen.

in { Concionibus
Lectionibus
Scriptis publicè editis. }

uſi hac verborum forma, BONA OPERA ſunt NECESSARIA ad SALVTEM, ne vt opinionem de merito, quam male his verbis ſuperſticioſi affingunt, confirmari velle aut diſsidio hoc pernicioſo delectari videremur. Hæc illi.

In hac inficiatione TRIA ſunt notatu & obſeruatione digna.

Primum eſt, quod vltro teſtantur, D. Lutherum contra hanc propoſitionem diſputaſse, & conſtituiſſe, vt extra Eccleſiam Chriſti relegaretur. Nam iſte ſcopus Diſputationis Lutheri. Cur igitur nunc Doctor Maior, & D. Collocutores, iſta anathemata & peripſemata, per Electum Dei organon Lutherum publica diſputatione damnata, aliiſq; ſuis ſcriptis exploſa, tam operoſè cum Propheticis & Apoſtolicis dictis, conciliare & Eccleſiæ Chriſti commendare nituntur?

Deinde palàm in libris ſuarum Eccleſiarum, hanc propoſitionem eſſe repetitam & declaratam. Et hoc certè eſt, contra diſputationem & conſtitutionem, vt verba ipſorum retineamus, Lutheri. Imò hac de re Nos & multæ Eccleſiæ queruntur.

Tertiò, Attamen dicunt, SE non vſos eſſe ea in concionibus, aut lectionibus, aut libris ſuis editis. Iam concorda affirmatiuam: Eam nimirum propoſitionem in libris ſuarum Eccleſiarum repetitam & declaratam, Et hanc negatiuam, Non vſos ſe ea propoſitione in concionibus, Lectionibus, aut Libris ſuis. In vno igitur

eodemq́ paragrapho Non & ita, quomodo cohærent? Sed iſtas contradictiones ſeu gyros dicent eſſe ſapientiam ſuam, meraq́ oracula.

Quod vero Lutherus eam propoſitionem damnarit: Scimus & eius iudicio acquieſcimus.

Quod aliqui repetierint inuito & inſcio Luthero, ſuiſq́ gloſsis ornare voluerint: Improbamus.

Quod ipſi deniq́ non ſint vſi: Contrarium verum eſſe demonſtrabimus: Idq́ tali ratione.

Primum non adſumemus ipſorum teſtimonium, quod hoc loco recitant, quia Affirmatiuam & negatiuam ex VNO ore & in vna ſententia proferunt, ſed potius inde probatio eſt manifeſta, quia in Actis Synodicis ipſimet fatentur, eas propoſitiones extare, quas annotauimus. Deinde aliquoties in hac ipſa defenſione præſentis corruptelæ fatentur, ſuas Eccleſias iſtam propoſitionem eodem ſenſu & pia declaratione vſurpaſse. Quomodo igitur conſentiunt, SE NON vſos eſſe? Item, SE ALIQVOTIES vſus eſſe? Memores enim decebat ipſos eſſe in talibus locutionibus. Nam iſtam vacillationem quilibet obiter ſaltem ipſorum ſcripta legens: deprehendere poterit. Tertio D. Maior librum edidit in officina Vvittebergenſi, in quo ſic ſcribit: Das beken ich aber/das ich alſo vormals geleret vnd noch Lere/vnd fürder all mein lebtag leren wil/Das gute werck zur ſeligkeit nötig ſein/Vnd ſage offentlich vnd mit klaren deutlichen worten/das niemand ohne GVTE WERCK SELIG werde/vnd ſage noch mehr/das wer dar anders leret/auch ein Engel vom Himel/der ſey verflucht. Integer commentarius de conuerſione Pauli Lypſiæ excuſus, tam prolixus tam vehemens, An non D. Maioris paradoxa ſpecioſis fucis pingit, & fungoſis, vt ſic dicamus, argumentis fulcire conatur. In cuius præfatione A.4. Dieſe wort geſetzt: Iſts nicht erſchrecklich/vnd ſonderlich von Predigern/zu hörē das man dieſe göttliche Lere/eine Ketzerey darff ſchelten/vnd noch dauon diſputiren wil: Ob auch den Kindern zu jrer Seligkeit

keit von nöten/das ſie jhren Eltern/die Chriſten jhrer Oberkeit/ Gottes kinder jrem Vater/im Himel gehorſam ſein ſollen. Weiter ſaget Maior: Jſt doch das ein auffrüriſche Schwermerey vber alle/ſo je auff Erden geweſen/ welche allen gehorſam gegen Gott vnd allen Menſchen/wider Gottes ordnung/vnd das vierde Gebot rein auffhebet/ Jbidem E. 1. V. 4. ſchreibet Maior: Glaub/Liebe/Hoffnung müſſen alſo in vns ſein/als die zur Seligkeit nötig ſind. Item/ zwey ding ſind zur Seligkeit nötig/der Glaub / darnach ein williger gehorſam gegen Gott/ Jch ſage endlich (ſchreibet Maior im Comment) noch einmahl/ wie ich in meiner Antwort auff des Ambsdorffs Leſterſchrifft geſchrieben / das das ( Nemlich/ gute Werck ſind Nötig zur Seligkeit ) die rechte Prophetiſche vnd Apoſtoliche Lere iſt/ vnd wer anders leret / auch ein Engel vom Himel/der ſey verflucht. Item: Hie mögen nun Amſeln vnd Droſſeln ſingen oder ſchreien / Hane kreen oder gatzen/verlauffene oder vnbekandte Wenden oder wahlen leſtern / die ſchrifft verwenden / verkeren/ Calumniren / ſchreiben vnd mahlen/ wie ſie wollen/ſo bin ich doch gewis/das dieſe Lere/ſo in dieſem SERMON ſtehet/die rechte göttliche Warheit iſt/wider welche auch alle helliſche Pforten/ nichts beſtendigs vnd gründlichs können auffbringen/ wie böſe ſie ſich auch machen. Hæc Maior. Quorſum etiam D. Maioris repetitiones & declarationes de paradoxis ſuis: Quas typis euulgatas eſſe, ipſimet D. Collocutores teſtificantur.

Menius quoq; poſt fugam in ſuis ſcriptis VVitebergæ æditis, an non iſtam propoſitionem defendere voluit? Idem fecit Aleſius in propoſitionibus impreſsis Lipſiæ, vt de neceſsitate operum, & alij nonnulli.

Qua igitur fronte audent ſcribere D. Collocutores, quod in ſcriptis ſuis, illa propoſitione, de qua nunc controuertimus, non ſint vſi? Licet ne coram Deo & hominibus, tam aperte tam palpabiliter contra veritatem ludere? Equidem Chriſtus cœcos fecit videre: Sed noſtri D. Collo-

cutores videntes volunt efficere cœcos, qui libellos illos ſanis & integris oculis viderunt & legerunt, atq; ad oculum exhibere poſſunt. Eam vero falſitatem tota Eccleſia Chriſti cum ſtupore leget & abhorrebit.

Petimus igitur, vt Domini auditores & lectores hanc tam craſsam & affectatam falſitatem obſeruent. Ita enim vſu venire ſolet, quando falſæ doctrinæ per contentionis ardorem, præſertim qui habitum induit, pertinaciter defenduntur: Tum obliuiſcuntur homines ſui, Eaq; aſseuerant, quæ non ſe ita habent.

Quod vero in lectionibus & concionibus ab iſtis, quas accuſamus, non ſint vſurpatæ iſtæ propoſitiones: Miramur, quanam conſcientia affirmare auſint? Nam primum D. Maior in patria Lutheri ea paradoxa publicè in templo tradidit, ex quibus concionibus ille infelix fœtus, nempe, commentum longum de conuerſione Pauli natus eſt. Id quod Islebianæ Eccleſiæ miniſtri, publicis libris aliquoties coram Deo & ſanctis eius teſtati ſunt. Imò hæc erat cauſa, cur Albertus piæ memoriæ, comes Mansfeldenſis reuerſus in ſuam Ditionem D. Maiorem illegitimè in Eccleſiam illam ingreſſum, & tanquam HAERETICAS propoſitiones diſseminantem, nollet ferre, iuberetq; eum ſine omni mora, in eum ſe locum recipere, vnde veniſset, quod & fecit.

Deinde quoties D. Maior in Lectionibus & concionibus eam propoſitionem VVitebergæ defenderit: Non dubitamus, quosdam hîc eſſe, qui teſtari poſsint. Viuunt adhuc CLARI & fide digni viri, qui Doct. Maiorem ante aliquot annos audierunt pro concione iſtas voces ebuccinantem, de quibus ſi requirantur, etiam publicè teſtari poterunt. Se iſthac ſua ꝓpoſitione non Maiorem, ſed Maximum etiam futurum. Sic Paulum fuiſſe Maioriſtam. Sic Lutherum fuiſſe Maioriſtam &c.

Poſtremo, ſi quis reſuſcitauit iterum iſtud prælium in Eccleſia Domini poſt obitum Lutheri, de hiſce propo-

ſitio-

ſitionibus? Nonne Interimiſticæ actiones, & Doctor Maior potiſsimum, qui in vltima ſua declaratione rotunde profitetur, ſe in certamine eas tenuiſse. Quis igitur auxit diſsidium? Nonne certator ille iracundus? Impium vero eſt, eam culpam monitoribus, ne contra veritatem certaret, adſcribere.

2. Reſponſio D. Collocutorum ad MINOREM.

Aiunt, ſe pugnaſſe de his propoſitionibus: Bona opera ſunt neceſsaria, & noua obedientia eſt debitum. Item, Neceſsaria eſt nouæ obedientiæ inchoatio.

Reſpondemus. Omnes pios & attentos auditores & lectores monemus, vt primum obſeruent Fallaciam compoſitionis & diuiſionis. Pugna eſt de integra propoſitione: Bona opera ſunt neceſsaria ad ſalutem. Iam iſti diſtracta & truncata iſta propoſitione, excerpunt partem, de qua non controuertitur inter nos. Denſiſsimum igitur puluerem excitant D. Collocutores, vt ſaltare, Imò fugere extra controuerſiam poſsint. Nam ab his propoſitionibus, quas ipſi hic recitant, non diſceptamus. Eas enim docuimus ſemper, id quod noſtra ſcripta teſtantur. Verum eiuſmodi excurſu ſeu digreſsione, in vacuo Heroes illi pugnas fingunt. Si enim alios extra has REGIONES habent, quos petant, quid iſta ad nos in Colloquio præſenti?

Doctrinam de diſcrimine peccatorum in ſanctis & non ſanctis: Item, Defenſores idolatriæ aut errorum non eſſe ſanctos. Item, Conuerſos Spiritum ſanctum peccatis contra conſcientiam excutere. Item, Quoſdam ex lapſis agere pœnitentiam, eoſq; recipi in gratiam propter Chriſtum: Alios vero in impœnitentia perdurare ac damnari. Nō ex D. Collocutorum narratione his duobus MENSIBVS, aut ex libris ab ipſis D. Collocutoribus euulgatis diſcimus primū: Sed ante complures annos, Deo dante, ex ore Lutheri & aliorū percepimus, atq; in libris noſtris & cōcionibus,

ad quas non recens acceſsimus, id quod ipſis non eſt igno-tum, pro donis à Deo nobis tributis, fideliter tradidimus.

3\. Reſponſio D. Collocutorum ad Minorem, pollicitos non eſſe dictitant, quod de erroribus & corruptelis acturi eſſemus, quæ poſt obitum Lutheri in Eccleſiam ſparſę ſunt. Iam verò nos, in nonnullis probationibus etiam aliorum quorundam DICTA paulò vetuſtiora allegare: Ergò nos grande nefas committere.

Reſpondemus. Omninò de ijs potiſsimum erroribus agimus & agemus, qui poſt Lutheri tranſitum ex hac vita in cœleſtem, publicè cœperunt ſpargi ac defendi, id quod cuiuis ex Hypotheſibus noſtris patebit. Deinde aliorum quorundam ſententias citauimus, tum, quia defenſores corruptelarum, de quibus in præſentia tractamus, eas allegare ſolent, tum, vt moneatur Eccleſia, ne eiuſmodi vel ſtipulas vel falſas ſententias pro Articulis fidei habeat, iuxta Normam Apoſtolicam: Omnia probate, quod bonum fuerit, tenete. Neq; verò abijcimus bona ex illis authoribus, dum quædam mala diſcernimus, & inter errata humanitatis reponimus.

Videant autem ipſi, dum vel periculoſa & malè hominum dicta, per omnia tueri volunt, plus creaturæ quàm Creatori attribuant, magisq; verba hominum, quàm verbum Dei defendant. Nos autem ſciant, Deo iuuante, verbum Dei, omnium creaturarum dictis anteferre decreuiſſe.

4\. Reſponſio D. Collocutorum ad Minorem. Dicta ex Actis Synodicis eſſe mutilatè & falſò citata, vt O o. iſta verba allegata ſunt: Veriſsimum eſt, has virtutes, Fidem, Dilectionem, Spem, & alias, ad SALVTEM neceſſarias eſſe.

Reſpondemus. Non moris eſt, integra ſcripta citare, ac breuitati iuſsi ſumus conſulere. Imò ne ipſi quidē in Hypotheſibus ſuis contra nos, antecedentia & ſubſequētia noſtra omnia

omnia adſcribunt. Deinde hæc verba, quæ citauimus, tantum controuertuntur, Reliqua non. Tertiò non diffitentur tamen, Nos ea verba rectè annotaſſe.

Quod vero iſta verba à nobis citata, falſa ſint, inde patet, quia neque ex verbo Dei, neque ex Auguſtana Confeſsione & Apologia, neq; ex Lutheri libris probare poſſunt. Id vero accuratè obſeruēt Auditores & lectores. Stant igitur ea teſtimonia omnia, quæ ex norma noſtra illis dictis, quæ in Synodicis Actis extant, grauiter & perſpicuè oppoſuimus. Ridiculum autem valdè eſt, quod plures rationes requirant, cum eas, quas protulimus, nondum refutarint.

Nec liberant illud dogma, laborioſæ illæ adſcriptiones præcedentium verborum ac ſequentium, quia ea omnia allegatis verbis, quæ tanquam Concluſionis loco poſita ſunt, nihil quicquam patrocinantur. Imo quæ bene dicta ſunt: Iſta ipſa Papiſtica verborum Forma prorſus vitiantur, non aliter atq; gutta veneni inſtillata poculo, vini generoſi pleno, totum vinum inficit & corrumpit. Nec valet conſequentia, Reliqua ſunt bona, Ergo & hæc pars. Aurum annuli eſt precioſum, Ergo & lapis inſertus eſt bonus. Quin Chriſti verbis vtamur, qui inquit, Inimicum, dormientibus agricolis, Zizania inter triticum ſerere. Dormitarunt autem nonnulli Doctores, graſſante Interim, non parum, ac non ſunt illa Zizania tribuenda Spiritui ſancto. Nam toti mundo notum eſt, reſpectu Interim & Pontificiorum, tum illas formas, à Luthero viro DEI ingenti Zelo reiectas & damnatas, reuocatas eſſe atq; inſertas deliberationibus, vt Pontificiorum ſæuicia nonnihil leniretur, quam rem ſuo loco plenius, Deo dante, exponemus.

Conſiderent etiam hoc facinus pij auditores & lectores, quod iſta Zizania ſeu falſa dogmata tribuunt noſtri D. Collocutores ſuis Doctoribus & Eccleſijs omnibus. At nos hactenus tantum quibuſdam perſonis, & non totis Eccleſijs adſcripſimus. An verò iſte honor ſit omnibus gratus, vnicuiq; cogitandum relinquimus.

Præterea non ſatis eſt, quod inquiunt, Meritum bono-

rum operum paulò pòſt in eodem ſcripto excludi. Nam etiam neceſsitas præſentiæ bonorum operum noſtrorum in Articulo Iuſtificationis, quam dogmatiſant, à Norma probata, quam ſequi debemus, diſcrepat: Qua de re etiam ſuo loco fuſius.

Scholia inſuper ipſorum in textum tam ſunt friuola, vt non indigeant reſponſione.

Non patietur igitur ſibi Eccleſia Dei iſtis vanis atque contra textum detortis eluſionibus ac circumductionibus perſuaderi, vt eiuſmodi Pontificia Zizania, à Luthero monſtratore Antichriſti repudiata, pro tritico & voce ipſius Chriſti agnoſcat. Nam Paſtor ille noſter & Archiepiſcopus noſtrarum animarum, non ſolet ita loqui. Arctolyci Romani potius iſtæ ſunt voces, id quod ex ipſorum ſcriptis eſt manifeſtum.

Rogamus igitur D. Collocutores, ne vocem Antichriſto propriam, ſuis coloribus Eccleſię Chriſti depictam obtundant. Irata denique verba, quod Sycophantas nos propter eam cauſam vocant, Pontificios ſeu potius Antichriſti cultores magis quàm ipſos decebant.

Oramus autem Deum, vt in diris illis conuitijs & maledictis, quæ ferè in ſingulis D. Collocutorum folijs crepant & fulgurant, nos benignè ſuſtentet, ne ab agnita veritate abſterreamur. Optaremus denique, D. Collocutores expendere, conuitia illa ſua tàm crebra tamque atròcia, non eſſe demonſtrationes ex verbo Dei. Sed cum Chriſto progredimur.

*5. Reſponſio D. Collocutorum.*

Ideò illæ ſententiæ in Actis veræ ſunt, quia antea quoque ipſe author ſimilibus verbis vſus eſt. Ratio cōſequentiæ eſt, quia ipſo viuo, aliquot loci cōmunes ſubindè variati & aliter editi ſunt.

Reſpondemus. Mallemus D. Collocutores de iſto viro bona potius, quàm mala allegare, ac talia prædicare, quę ipſum commendarent magis, quàm culparent. Nihil enim aliud dicunt, quàm quòd illas falſas ſententias, quas tempore Interim ſcriptis illis inſeruit, longo tempore antè fouerit, libriſque ſuis inſeruerit. Facilè autem ipſis concedimus, autorem iſtarum locutionum, ea quæ in Actis extant, diu coxiſſe. Scimus enim,

cum

eum aliquandò cuidam magno viro in Epiſtolam ad Timotheum illa ipſa argumenta præſcripſiſſe, publicè in Academia dictanda. Imò D. Maior ex illis ipſis dictatis potiſsima argumenta hauſit, quæ ſermoni illi ſuo, à multis Eccleſijs atro carbone notato, inſeruit.

Sed Lutherus, vti alibi dicimus, hæc falſa dogmata reiecit atq; exploſit.

Ex locis antiquioribus quædam allegantur, quibus primum teſtatum faciunt, locos illos communes ſæpius eſſe variatos atque immutatos, non quidem in vna aut altera definitione ſolum, ſed & rebus plurimis. Deinde nullum teſtimonium ipſorum quantumuis curioſè adſcriptum, omninò cum verbis illis, quæ in Actis continentur, conuenit. Tertiò, illa ipſa teſtimonia inter ſe diſcrepant. Nam primum, nouam obedientiam ſequi reconciliationem debere, teſtatur, atque eatenus vera eſt ſententia. Secundum dicit, quod obedientia in reconciliatis ſit neceſſaria. Item, quod Perſona non ſit iuſta, ſi maneant in ea delicta contra conſcientiam. Eſt autem iſta quoque ſententia eatenus vera. Tertium vero dictum confuſius eſt, quod inquit, in ſaluandis oportere exiſtere pœnitentiam, fidem, & inchoatam obedientiam. Cauſa eſt, quia ſaluandis inchoatam obedientiam attribuit, quam ſcriptura conuerſis ac iuſtificatis ſeu ſaluatis adſcribit, imo etiam D. Collocutores ſæpè id faciunt. In ſaluandis autem contritionem & fidem eſſe oportere, ac obedientiam ſequi debere, vt fructum pœnitentiæ, vt Baptiſta loquitur, id verum eſſe agnoſcimus. Omnibus igitur eſt conſpicuum, iſta teſtimonia, à D. Collocutoribus prolata, cum verbis illis in Actis, Fidem, Spem, Dilectionem, & alias virtutes ad ſalutem eſſe neceſſarias, non omninò congruere. Inſuper Diſputatio Lutheri, & ſcripta eius plurima, quæ ſubſecuta ſunt, falſa illa dogmata deſtruxerunt & deſtruunt. Si autem idem autor poſtea clàm ſuis libris illa veteris erroris ſemina interſperſit, non potuit Lutherus, plurimis negocijs & ſcriptionibus diſtractus & obrutus, tàm oculatus Argus quaſi eſſe, vt omnes editiones, variationes & mutationes iſto-

rum librorum inſpiceret aut obſeruaret. Nec fuit talis arundo Lutherus, vt aliud priuatim, aliud verò publicè in rebus & Articulis fidei affirmaret. Eccleſia igitur Lutheri doctrinam ex libris ipſius publicis, & non ex incertis, dubijs, obſcuris eius Schedis, quas aliqui iactitant, petit atq; depromit.

Idem reſpondemus ad locum ex Poſtilla eiusdem auctoris citatum. Oportere in ſaluandis exiſtere nouam obedientiam, nec ſine ea homines ſaluari poſſe. Nos quidem pro incommoda & periculoſa ſentētia habemus, ſi quis nō dimicet, Si verò pro veritate plana aliquis pertinaciter tueri velit, adſerimus, eſſe corruptelam. Huc pertinent rationes à nobis citatæ ex verbo Dei, Confeſsione Auguſtana, & libris Lutheri. Iam verò D. Collocutores, ſic eam tuentur, quod p̄cedentia verba recenſent, verum ea non vindicant ea falſa, quæ ſubijciuntur, Deinde addunt, eſſe Calumniam & Sycophantiam contradicere. Quid, an eiusmodi conuitia ſunt D. Collocutorum rationes? Vbi vero ex verbo Dei? Vbi ex Auguſtana Confeſsione & Apologia probant? Carent. Imò Philippus etſi non retractauit libris publicis periculoſas & falſas illas ſententias, tamen cum temerarius & audax D. Maior, ſententias & fundamenta Antichriſti repeteret ac magno furore defenderet, primum adiens Typographos VVitebergæ, eis inhibuit, ne D. Maiori librum de conuerſione Pauli, illis præſtigijs refertiſsimum, imprimerent, id quod ipſemet coram quibusdam faſſus eſt, qui adhuc in viuis ſunt, ac teſtimonium requiſiti reddere poſſunt. Deindè ſæpius D. Maiorem, veluti iracundum & effrenis linguæ hominem repreſsit, molientem maiores turbas. Tertiò in diſputatione VVitebergenſi, vrgente quodam Magiſtro propoſitiones Maioris, diſertè reiecit: Nos non vtimur, dixit, iſtis propoſitionibus, quia ſonant meritum. Erat enim memor commonefactionis Lutheri, & publicæ ipſius diſputationis magis quàm alij, eamq; ob cauſam, tanquam vſtus, vt vulgó dicitur, metuebat ignem. Poſtremò idem autor Tom: 4. latino, fol. 811. in formula concordiæ de controuerſis Articulis, ſic ſcribit: Hac forma verborum non vtimur, Bona

opera

opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, ſeu ad vitam æternam, ne intelligatur meritum reconciliationis aut vitæ æternæ, & ne obſcuretur conſolatio Euangelica, quæ agentibus pœnitentiam concionatur de gratuita donatione vitæ æternæ propter Mediatorem. Vt igitur vitetur ambiguitas, velimus & nos omitti hanc additionem, Neceſſaria ad ſalutem. Hic audiunt omnes Chriſtiani cauſas grauiſsimas recitari, cur illud falſum dogma non ſit ferendum in Eccleſia, ne videlicet intelligatur meritum reconciliationis aut vitæ æternæ, & ne obſcuretur conſolatio Euangelica, quæ agentibus pœnitentiam concionatur de gratuita donatione vitæ æternæ. An verò res illa parui momenti eſt, videlicet meritum intelligi & conſolationem Euangelicam obſcurari hoc dogmate? Imò cum hoc ſit propriſsimè ac veriſsimè Anteuangelium ſeu Pſeudeuangelium, quod meritum operum docet & obſcurat conſolationem Euangelicam illam omnium potiſsimam, quæ agentibus pœnitentiam concionatur de gratuita remiſsione peccatorum & donatione vitæ æternæ, propriiſsimè Paulus de iſto Anteuangelio pronunciat, Si quis aliud Euangelium prædicarit, ſit Anathema. Obſeruent igitur D. Collocutores & omnes, quibus Conſolatio Euangelica ſalusq́ ſua æterna curæ eſt, hoc Argumentum, ac nodum iſtum ſoluant ſine læſione Dei & veritatis.

Quicquid obſcurat Euangelicam conſolationem, quæ agentibus pœnitentiam concionatur de gratuita donatione vitæ æternæ, id eſt Anathema, teſte Paulo, Gal. 1.

Sed hoc dogma, Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, obſcurat conſolationem Euangelicam, quæ agentibus pœnitentiam concionatur de gratuita donatione vitæ æternæ, teſte Philippo.

Ergo iſtud dogma eſt Anathema.

Maior immota ſententia eſt verbi diuini, quam nemo inficiabitur, præter Diabolum ἀντίθεον aut eius mancipia.

Minor non Philippi ſolum eſt, ſed verbi Dei, Lutheri, & totius Eccleſiæ Chriſti.

Tenet itaq; concluſio firmiſsimè, & hinc etiam iſte no[illegible] dus conſequitur.

Quicquid obſcurat conſolationem Euangelicam, quæ agentibus pœnitentiam concionatur de gratuita donatione vitę æternę, id honorem Chriſto proprium eneruat & adimit.

Sed hoc dogma, Bona opera ſunt ad ſalutem neceſsaria, obſcurat Euangelicam conſolationem, vt verba ſonant.

Ergò hoc dogma eneruat & adimit Chriſto redemptori & ſaluatori noſtro ꝓprium honorem. Quàm hoc ſit piũ, quàm Euangelicum, quàm honorificum, quàm ſalutare Eccleſiæ Dei, omnes Chriſtum ſuum diligentes, remoto nonnihil creaturarum ſiue viuentiũ ſiue mortuorum aſpectu, ſecum expendant. Quidnam quæſumus dicet filius Dei, qui mox in nubibus apparebit, ad eiusmodi Theologos, qui dogma tale voluerunt pingere, quod obſcurauit Euangelicam conſolationem, & ſibi honorem ſuum labefactauit, idq; in gratiam & honorẽ tantum amicorum, ſociorum, Collegarum, terrenorum prę̨ceptorũ, patrum, matrum, Magiſtratus? Hæccine dicet mea fuit doctrina? Si Saluator & Pater veſter fui, vbi reliquiſtis honorem meum? Obſcuraſtis Euangelicam conſolationem, quomodo pauiſtis meas ouiculas?

Sed ad alia tranſimus. Satis ſit, rectiſsimè pronunciari ex hoc teſtimonio omnes illos obſcuratores Euangelicæ conſolationis eſſe (id quod omnes Chriſtiani auditores ac lectores memori mente reponent, iudicio non Philippi ſolum, ſed ipſius quoq; Dei & totius Eccleſiæ) quicunq; docent: Bona opera eſſe ad ſalutem neceſſaria. Hoc iudicium non adſcribent nobis D. Collocutores, ſed ipſi Deo & veritati.

Neq; verò iſta allegauimus tàm propter Philippum, quem ſcimus ſæpè aliquid humani paſſum, & quando ſuſurrones aut potentes eum turbarint, quædam ſe indigna protuliſſe, quàm propter veritatem ipſam, quæ eſt Dei, Lutheri & totius Eccleſiæ, eamq; ob cauſam inuicta atq; immota contra omnes portas inferni exiſtit.

*6. Reſponſio.*

Lutherus

Lutherus ipſe in publicis concionibus hac orationis forma vſus eſt. Ergò culpari non debet.

Antecedens probatur duobus locis ex Poſtilla Lutheri, vt Domi. 3. Aduentus. pag. 47. Itidem faciunt & illi, qui doctrinam de ſola fide cupidè audiunt & accipiunt, neq; tamen re ipſa ſtudent ſeruire commodis proximi, perindè, ac ſi fide ſaluarẽtur ſine operibus, Nec conſiderant, fidem ſuam non eſſe veram fidem, ſed potius vmbram & ſomnium fidei &c.

Item, In enarratione Epiſtolæ Domi. Oculi, fol. 262, ſuper dicto, Nemo vos inanibus verbis ſeducat. In huiusmodi Matheologorum & variorum doctorum numero ne cenſeantur, caueant ſibi, qui tam negligentes & ignaui ſunt, etiamſi non æquè cœci ſint atq; gentes, ſed optimè norint, Confuſionem libidinum & auaritiam peccatum eſſe, vt tamen in ſecuritate illa perſeuerent, & fidei ſuę ita confidant, vt opinentur, ſe per illã ſaluari ſine operibus, quandoquidem opera ipſa non ſaluent, vel ſciant, licet fidem ſine operibus nihil & falſam eſſe, ac neceſſariò bona opera ſequi veram fidem, tamen indulgentes carnali ſecuritati falſò ſibi promittant gratiam Dei, nec interim iram & iudicium metuant Dei, volentis veterem hominem in nobis crucifigi & bonos fructus à bonis arboribus decerpere.

Reſpondemus. Animaduertimus D. Collocutores ex allegatis iſtud dogma Luthero attribuere: Per fidem. Sine operibus ſaluari & iuſtificari neminem.

Deindè, eos hoc velle, iſtam Lutheri Doctrinam, conſonare illi ipſorum ſententiæ: Fides, dilectio, ſpes, ad ſalutem ſunt neceſſaria. Item illi, Bona opera ſunt ad ſalutem neceſſaria.

Cohorreſcere autem nos quidem omninò oportet ad iſtud tàm audax facinus noſtrorum D. Collocutorum. Nã ſi reuera in ſuis cordibus ita ſentiunt, Lutherum ſic docuiſſe, per fidem nempè ſine operibus ſaluatum eſſe neminem, idq; tum in hac Poſtilla, tum alibi in ſuis Scriptis omnibus (Non enim fuit arundo, ſed conſtans & perpetuus in illo ſummo iuſtificationis Articulo) tradidiſſe, tum obſtupeſcimus penè ad tantam cœcitatem, qua in hoc Colloquio D. Collocutores mirabili

Dei iudicio, dum præſtigias & errores hominum in gratiam hominum & dedecus ipſius Dei fucis ornare infelici arte conantur, percutiuntur, & oramus Deum, vt ipſis oculos ſpirituales ex miſericordia rurſum aperiat: Sin verò ſcientes ac volentes inuertunt atq; peruertunt verba Lutheri, eumq; patronum eius erroris, quem in ſuis libris, concionibus & diſputationibus perpetua fide, conſtantia, zelo impugnauit vt damnauit, conſtituunt, totiq; Eccleſiæ veluti ridendum & exibilandum propinant, hęc malicia verbis noſtris ſatis exprimi non poteſt. Adeſt enim hîc Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, qui iſtam Lutheri, imò veritatis deformationem ſupra modum horrendam, vident & audiunt.

Rogamus autem humiliter & per Deum præſentem, D. Collocutores, vt expendãt, quanto candore Lutherum citent, Num in vtroq; loco ſententias illas inculcat, Neceſſariò bona opera ſequi veram fidem. Et: Vbi non ſequuntur bona opera, ſed peccata contra conſcientiam dominantur, ibi non eſſe veram fidem, ſed vmbram fidei. Hæc ſunt planiſsima, rectiſsima, veriſsima, extraq; omnem controuerſiam conſtituta. Iam verò perſtringit Lutherus eos, qui doctrina Euangelica abutuntur, qua docetur, per ſolam fidem in Chriſtum abſq; noſtris operibus ex gratia nos coram Deo iuſtificari & ſaluari, eamque ob cauſam licentiæ carnis frena laxant. Tales igitur inquit, nequaquam iuſtificari, etiamſi futili ore iactitent, Sola fide iuſtificamur. Delicta igitur contra conſcientiam tales conuincunt, quod vera fide deſtituantur.

Eſt igitur aperta & tetra falſatio verborum Lutheri, quaſi hic Lutherus illam impiam doctrinam ſtatuerit, Per fidem abſq; operibus ſaluari neminem, Recitat enim tantummodò corruptelam & abuſum veræ illius doctrinæ: Sola fide ſine operibus noſtris iuſtificamur. Pudeat igitur D. Collocutores, ſic perperàm allegare Lutherum, & quaſi nouum quendam atque incognitum Lutherum, contra veterem illum ac benè per gratiam Dei notum atque exploratum Lutherum nobis obtrudere.

Sed

Sed quid de eiuſmodi doctoribus vir Dei Lutherus ſeriò & quidem ſæpius prædixerit, pauliſper cum attentione audiatur. Sic inquit, Tomo 6. fol. 544.

Was ſol ich ſagen? Wie ſol ich klagen? Jch bin noch im leben/Schreibe/ Predige vnd leſe teglich / noch finden ſich ſolche gifftige Leute / nicht alleine vnter den widerſachern / ſondern auch falſche brüder / die vnſers theils ſein wöllen / die ſich vnterſtehen meine Schrifft vnd lere ſtracks wider mich zufüren / laſſen mich zuſehen vnd zuhören / ob ſie wol wiſſen / das ich anders Lere / vnd wöllen jre gifft mit meiner arbeit ſchmücken / vnd die arme Leute vnter meinem Namen verführen / was wil doch jmmermehr nach meinem Tode werden? Ja ich ſolte billich alles verantworten / Weil ich noch lebe? Ja widerumb / wie kan ich allein alle meuler des Teuffels ſtopffen? Sonderlich denen (wie ſie alle vergifftet ſind) die nicht hören noch mercken wöllen / was wir ſchreiben. Sondern allein an dem ſich eben mit allem vleiſſe / wie ſie vnſere Wort / in allen Buchſtabē auffs ſchendtlichſt verkeren vnd verderben mögen.

4. Tomo Ger. fol. 241.

Laſt vns zuſehen vnd dafür hüten / ſie ſein ſchon vorhanden vnd reiſſen ein / Ja auch vnter vns ſeind jr / die es bereit ſind / oder werdens werden / wir haben das Euangelium / wiſſen was wir thun / wie wir Gleuben vnd Lieben ſollen / Aber wir ſind balde gewürget vnd geſtorben / ſo iſts gar bald geſchehen / das alles wider vol falſcher Prediger wirdt.

2. Tomo Germ. fol. 481.

Wir werden auch noch ſehen / wenn etliche hinweg genomen werden / durch welche Gott das Euangelium erhelt / wie bald die falſchen lehrer wider einfallen ſollen / vnd welch ein Sindflut der werck herein ſchwermen.

8. Tomo. fol. 314. in der letzten Predigt / ſo er zu Wittenberg gethan.

Jch ſehe vor Augen / wen vns Gott nicht wird geben trewe

Tt Predi-

Prediger vnd Kirchendiener/ſo wird der Teuffel durch die Rottengeiſter vnſere Kirchen zureiſſen/ vnd wird nicht ablaſſen noch auffhören/ bis ers hatt geendet/ das hat er kurtzumb im Sinne/ wo ers nicht kan durch den Bapſt vnd Keiſer/ ſo wird ers durch die/ſo noch mit vns in der Lehre eintrechtig ſein/ausrichten/ Derhalben iſt hoch vonnöten/ das man von hertzen bete/ das GOtt vns reine lehrer geben wölle/ jetzt ſein wir ſicher/ vnd ſehen nicht/ wie grewlich vns der Fürſt dieſer welt durch den Bapſt/ Keiſer/ vnd vnſere Gelehrten allhie nachtrachtet/ welche ſagen/ was ſchadts/ das man das nach leſt? Nein/ nicht ein harbreit/ ſollen wir nachlaſſen/ wollen ſie es mit vns halten/gut/wöllen ſie nicht/ſo laſſen ſie es. Ich habe von jnen die Lehre nicht empfangen/ ſondern durch Göttliche Gnade von Gott. Ich bin wol gewitziget/darumb bittet Gott mit ernſt/ das ehr euch das Wort laſſe/ denn es wird grewlich zugehen.

Tomo 1. VViteb. fol. 88.

Alſo thun die ſchwermer vnd Rotten auch/ſo jetzt zu vnſern zeiten bereit an ſind/ vnd nach vns kommen werden/ die zerreiſſen vnd zerſtören/ werdens hernach auch noch mehr zerſtören/ was wir gebawet haben/ vnd richten darnach von newen widerumb ahn/was wir zerbrochen haben. Wir aber die von Gottes gnaden den Artickel/ der da lehret/ Wie vnd wodurch man Gerecht werden mus/ recht haben/ wiſſen fürwar/ das wir allein durch den Glauben an Chriſtum gerecht werden. Darumb vermengen wir nicht Geſetz vnd Gnade/ Glauben vnd werck vntereinander/ Sondern ſcheiden ſie auffs allerferneſte von einander. Vnd ſolchen vnterſcheid des Geſetzes vnd der Gnaden/ ſol ein jeder/ der anders von Gott vñ Göttlichen ſachen ein gewis vñ beſtendig erkentnis haben wil/ auffs aller vleiſſigſt mercken vnd darauff ſehen/ das er ſolches nicht alleine in der Schrifft verſtehen/ ſondern ſich auch ſonſt recht darein ſchicken könne/ wenn es zum werck kome/ etc. Als wenn er höret/ das man Gute werck thun/ vnd Chriſto nachfolgen ſoll/ das er als denn ſolches recht verſtehe/vnd zu ſagen wiſſe/

ja das wil ich alles gern thun. Was iſts aber mehr? Was ſol es ſein? So viel iſts/ wenn du es thuſt/ ſo wirſtu auch Selig dadurch. Noch lange nicht/ das gebe ich wol zu/ das man allerley gute Werck thun/ allerley böſes vnd Widerwertigkeit leidē ſol/ ja das man/ wens die notdurfft erfordert/ leib vñ leben vmb Chriſti willen auch laſſe/ Aber dennoch wird niemand dadurch weder Gerecht noch Selig. Darumb ſoll man die guten Werck nicht mengen in dieſen Artickel/ der da Lehret/ wie man für Gott gerecht müſſe werden/ wie etwa die Münche gethan haben.

Iſta omnia an non experientia manifeſtiſsima comprobantur? 1. Staphylus & alij Papiſtæ, Lutherū pro ſua ſententia citantes, faciunt eum Papiſtam.

2. Antinomi eius verba allegantes, faciunt Lutherum Antinomum, vt Iſlebius.

3. Sacramentarij eum pro ſe citantes, faciunt eum Sacramentarium, vt D. Petrus Prætorius, qui Minorem Catechiſmum Lutheri, Sacramentariorum more deprauauit, de quo Sacrilegio ſuo tempore ac loco dicetur.

4. Maioriſtæ eum citantes, faciunt Lutherum Maioriſtam, vt ipſe D. Maior.

5. Similiter Oſiandriſtas idem tentaſſe, notum eſt.

6. Adiaphoriſtæ, conformantes ſe Antichriſto reuelato in ceremonijs, Lutherum citantes, faciunt eum Adiaphoriſtam, vt D. Pfeffinger.

7. Synergiſtæ eum citantes, faciunt eum Synergiſtam aut Semipelagianum, vt Victorinus & Laſius C. 8. & F. 8. in ſeiner wunderbarlichen klotzbuſſe.

QVid igitur tandem futurum eſt, cum tanta audacia & temeritate, Lutherus contra ſua ipſius Scripta torqueatur, crucifigatur, lanietur? Sed Prophetiam ipſius oportet impleri, quia finis mūdi inſtat. Ac nihil noui accidit. Simili enim ratione Deus in verbo ſuo, Arianis eſſe cogitur Arianus, Mahometanis Mahometanus, Antichriſto Pontificio Antichriſtianus Pontificius, Seruetianis Serue-

ſtianus, Anabaptiſtis Anabaptiſta, Schuuenckfeldianis Schuuenckfeldiſta, imò etiam perſecutoribus perſecutor, & vt breuiter dicamus, prætextus ad omnis generis errores & peccata.

Vt autem de certa, perpetua, clariſsima Lutheri ſententia conſtet, vnum aut alterum duntaxat teſtimonium eius adſcribemus, quo affirmat, ſine operibus, ſola fide peccatorem coram Deo ex gratia propter Chriſtum iuſtificari & ſaluari.

Vber das 4. Capitel des Buchs Moſi/ findet man D. Luthers folgende wort. Pertinet igitur hic textus ad noſtram ſententiam de Iuſtificatione, quod neceſſe ſit, hominem eſſe iuſtum ante omnia opera & ſine omnibus operibus acceptari à Deo, tantum per gratiam, quam fides credit & apprehendit. Neq; enim fides tanquam opus iuſtificat, ſed quia apprehendit miſericordiam in Chriſto exhibitam. In hac fiducia miſericordiæ Dei incedit vera Eccleſia cum humili Confeſsione peccatorũ & indignitatis, quæ ſperat Deum condonaturum per Chriſtum. Opera autem, quæ ſequuntur, ſunt ceu teſtimonia huius fidei, & placent Deo non propter ſe ſimpliciter, ſed propter fidem ſeu propter perſonam credentem. Hanc fidem altera Eccleſia Cainica non ſolum non habet, ſed etiam perſequitur. Statuit autem, ſicut Cain, ſe Deo placituram propter opera. Sed odit ſuperbiam hanc Deus, Non enim poteſt ferre contemptum ſuæ gratiæ. Omninò dignus eſt hic locus, qui diligenter conſideretur, Welche wort zu Deudſch gegeben alſo lauten.

DJeſer Text beſtetiget vnſere meinung von der Rechtfertigung/ Nemlich das der Menſch notwendig gerecht ſey/ für allen Wercken/ vnd von Gott/ ohne alle Werck angenomen wird/ allein aus Gnaden/ Welche Gnad der Glaub ergreifft/ Denn der Glaub nicht als ein werck gerecht macht/ ſondern darumb/ das er die Barmhertzigkeit/ in Chriſto vns angeboten ergreifft/ Jn dieſer zuuerſicht der Barmhertzigkeit Gottes gehet die ware Kirche einher/ mit demütiger Bekentnis der ſündẽ vnd jrer vnwirdigkeit/ vnd hoffet/ das Gott jr dieſelbige durch Chriſtum vergeben werde/ Die werck aber/ ſo hernach folgen/

ſind

ſind gleich zeugniſſe dieſes glaubens/ vnd gefallen Gott nicht jrenthalben/ſondern von wegen des Glaubens / oder vmb der glaubigen perſon willen. Dieſen Glauben hat die andere Cainiſche Kirche nicht allein gar nicht/ſondern verfolget auch den ſelbigen. Denn ſie helt dafür wie Cain/das ſie Gott gefalle vmb der werck willen. Aber Gott haſſet die Hoffart/denn er kan verachtung ſeiner Gnaden nicht leiden. Dieſes iſt ſehr wol wert/ das man es mit vleis mercke.

Item Lutherus Dominica 19. Jn der Kirchen Poſtill.

DEr Chriſten Gerechtigkeit/ſo allein für vnd gegen Gott gilt / vnnd vns füret in jenes leben / nach dieſem leben/gehet mit keinen wercken vmb/iſt Gottes Gnad vnnd vergebung der ſünden/vnd das macht allein einen Chriſten / das er dieſen Artikel mit dem glauben faſſet/Darumb gehört kunſt vnnd verſtand dazu / das man dieſe Gerechtigkeit ergreiffe vnd erhalte/ vnd wol ſcheide im gewiſſen für Gott von jener euſſerlichen Gerechtigkeit /Denn dis iſt der Chriſten kunſt vnd weisheit.

Item Lutherus 1. Tomo VVitebergenſi Ger. Folio 121.

DEr Artikel von der Chriſtlichen Gerechtigkeit iſt/das wir gerecht vnd Selig werden/ durch den Glauben/on zuthun aller Werck /auch der vernewerung/ nicht das dieſelbige nicht folgete oder folgen ſolte/Sondern /das man ſie nicht in den Artikel der Rechtfertigung mengen ſol.

Item Tomo 1. VViteberg. Folio 710.

WElche nun / es ſein gleich Papiſten / Jüden / Türcken/ Rotten/oder wer ſie ſein mügen/leren/ das etwas anders zur ſeligkeit von nöten ſey /on allein der Glaub an Chriſtum /dieſelbigen hören allhie allzumal / Was für ein Vrteil der Heilige Geiſt durch den Apoſtel wider ſie geſprochen hat / Nemlich/ das jnen Chriſtus kurtzvmb kein nutz iſt.

Item, Tomo 1. VVite. Fol, 47.

DJe iſt dieſes die Heubtſach/damit man zu thun hat/das man fraget/nicht/Ob man gute werck thun vnd lieben ſolt/ſondern /wodurch man für Gott gerecht vnd Selig werden müge/Vnd antworte wir mit S. Paulo alſo/das wir allein durch den Glaubē an Chriſtum gerecht werden ꝛc. Darumb verwerffen wir in/vnd vmb dieſes Artikels willen alle Disputation vnd handlung von den Wercken ꝛc.

## JTem in der Kirchen Poſtill / vber das Euangelium an der H. drey König tage.

ZV Jeruſalem waren groſſe Heiligen Acto. 15. als die Apoſtel vnd jre Jünger. Dennoch ſtunden ſie darauff / vnd weren auch darauff blieben/das Geſetz vnd Werck not weren zur Seligkeit / Wo nicht S. Paulus vnd Petrus dawider gehalten hetten/Auch ſie ſelber hetten nicht gewuſt/wo nicht Gott durch wunderzeichen vom Himel ſie ſolcher meinung gewis gemacht/ das nur der Glaub nutz vnd not were ſelig zumachen/wie Actorum 10. ſtehet.

## JTem in der Kirchen Poſtill/Am Chriſtag vber die Epiſtel.

DJe art des Glaubens iſt/das der Menſch auff ein mahl die Gnade gantz empfehet, vnd ſelig gemacht wird / das nicht die Werck dazu kommen/Sondern folgen ſollen ꝛc.

*Ibidem.*

WJr ſind vberflüſsig ohne alle Werck Gerechtfertiget vnd geſeliget/ſo wirs nur gleuben.

Tomo 7. Ienenſi, fol. 252. prioris editionis, fol. 239. poſterioris.

DJs iſt ja die ſubſtantia vnd Heubtſach dieſes Concilij/ Nemlich das die Phariſeer wollen wider das Wort der Gnaden/die Werck oder verdienſt des Geſetzes als zur Seligkeit nötig/auffrichten / Damit were das Wort der Gnaden zu nicht worden/ſampt Chriſto vnd dem Heiligen Geiſt/Darumb fichtet vnd ſchleuſt S. Petrus ſo hart dawider/vnd wil ſchlecht one alle Werck alleine aus der Gnaden ſelig werden / daran iſt gnug/Darff noch ſo küne ſein/vnd ſagen/das alle jre vorige veter

ter/beide Patriarchen/Propheten/vnd die gantze H. Kirche in Jſrael nicht anders / deñ allein durch die Gnade Jeſu Chriſti ſey ſelig worden/Vnd verdampt alle die/als Gottes verſucher/ ſo durch andere wege haben wollen ſelig werden/Jch mein das heiſt geprediget /vñ den faſs den boden ausgeſtoſſen/ Sol man dieſen ketzer nicht verbrennen/der alle gute Werck verbant / vñ allein die Gnade vnd Glauben zur ſeligkeit vor gnug helt/vnd das bey allen Heiligen vnd vorfaren von der Welt her. Wir müſſen jtzt ketzer vnd Teufel heiſſen / die wir doch nichts anders/denn dieſe Predigt S. Petri/vnd dieſes Concilij decret leren/Wie alle Welt nu weis/beſſer / weder es die Phariſeer wuſten/die S. Petrus hie ſchilt etc.

*Ibidem fol. 262. Poſterioris editionis.*

VNd iſt ein rechter gebers nemers. Denn wo man vns gibt/ das allein die Gnade Chriſti vns ſelig mache/vnd nicht auch gibt die volge vnd nachdruck/das die Werck vns nicht Selig machen / Sondern wol behalten / das Werck nötig ſein zur gnugthuung/oder zur Gerechtigkeit (oder zur Seligkeit )ſo iſt vns das erſte wider genommen/das vns gegeben iſt/ Nemlich das allein die Gnade ohne Werck vns Selig mache/ſo behalten wir nichts/vnd iſt vbel erger worden.

Porrò, iſta, quæ de Luthero recenſuimus, ad Maiorem Syllogiſmi magis quidem propriè pertinere, non ignoramus, Sed quia materiæ cohærent, propter auditorum, & lectorum iudicia viſum eſt huc collocare.

*7. Reſponſio D. Collocutorum ad minorem.*

Myconius Anno Domini 1537. in profectione Anglica à Luthero, Philippo & reliquis Theologis accepit, ne de hac propoſitione, Bona opera ad ſalutem ſunt neceſſaria, litigaret cum Anglis, ſed concinnam adderet explicationem, vt Mænius ſcripſit. Ergo hæc propoſitio eſt vera & tolleranda.

Reſpondemus. In mala cauſa vndiq; conquiruntur argumenta, vt aliqua ſpecies veri veluti ſpectrum quoddam imperitioribus obijciatur. Id hac quoq; in parte noſtris D. Collocutoribus vſu venit.

Sed hæc iniuria etiam ad Illuſtriſsimum Saxoniæ Ducem, olim Electorem, optimè de vniuerſa Chriſti Eccleſia meritum pertinet, quaſi in Angliam ablegarit ſuos Theologos cum falſa doctrina, id quod tamen falſum eſſe luculentiſsimis teſtimonijs probari poteſt. Neque opinamur, Illuſtriſsimum Principem, qui hunc cœtum ſua præſentia ornat, ignorare, qualis eius legationis in Angliam ratio fuerit.

Nos verò iſta ſaltem dicimus ad vindicandam veritatem à falſo teſtimonio. Primum negamus, à Luthero hoc mandatum, de conceſsione eius dogmatis, eſſe datum Myconio. Proferant igitur Lutheri manum & conuincant contrarium. Proponant exemplar Autenticum. Nam quod Menium dicent hoc ſcripſiſſe, planè nihil habet roboris. Nam ille ipſe grauiter eſt in Colloquio Iſennacenſi refutatus, præſente Illuſtriſsimo Principe Iohanne Friderico, quod hæc ita ſe non haberent. Inſuper vt videant, nos certiſsimis niti fundamentis, habemus D. Myconij felicis memoriæ Chirographum, quo teſtatur, Philippum peculiariter ei quoddam ſcriptum tradidiſſe. In eo verò argumenta quædã adumbrata, & reſponſiones delineatæ ſunt. In eo igitur Philippi ſcripto eſt ea opinio, quod de hoc dogmate cum Anglis non magnoperè decertandum eſſet. Sed Myconius ſubindè aliquid in margine annotauit, quod illi propoſitioni contrarium eſſet, quo teſtatus eſt non obſcurè, ſeſe eam conceſsionem improbaſſe, id quod nos ad oculum demonſtrare poſſumus. Eſt enim liber ipſe manu Myconij ex autographo, vti teſtatur, exaratus, in promptu. Pudore igitur D. Collocutores ſuffundantur paululum, quod parum explorata pro ſuis fundamentis apponant, & falſum de Luthero teſtimonium perhibeant. Quod verò ad Philippum attinet, certa res eſt, quod eo morbo tum laborarit, quem quidẽ Lutherus ſuis commonefactionibus & diſputatione aliquo modo curauit. Sed dolendum eſt, quod D. Collocutores, dum omnibus viribus conantur honorare iſtum virum, ſubindè magis eum deforment, repetendo eius infirmitates, vt molliſsimè loquamur. Nam ſi illi quieſcerent, minus talium rerum in lucem proferretur.

8. Re-

8. *Reſponſio D. Collocutorum de D. Maiore.*

Primum D. Maior annos ſedecim eſt reprehenſus. Deinde extant eius ſcripta, confeſsiones & declarationes, quibus ſtuduit pluribus ſatisfacere. Ergo non eget ipſorum patricinio.

Reſpondemus. Quia tot annos reprehenſus eſt propter falſa illa dogmata D. Maior: Ideò eſt pertinax defenſor eorum & maiori culpa dignus eſt. Verè igitur & rectè Lutherus To. 6. Ienenſi, fol. 49. Poſterioris editionis inquit: Die eigen Sinnige ſtörrige köpffe richten Ketzerey an/ trennen die reine lere vñ Christliche Kirche/ vnd lehren/ das gute Werck nötig ſind zur Seligkeit. Deindè ſcripta ipſius illis paradoxis plena ſunt. Tertiò, confeſsiones & declarationes ſunt confirmationes illorum errorum, inuectiuæ, & falſa teſtimonia, contumelioſa in verbum Dei, & ſcandaloſa ſyncerę Eccleſiæ Chriſti, Ergo nõ ſatisfecit bonis omnibus, candidè iudicantibus, ſed in profundum peccatorum altius decidit miſerrimus homo. Iſta probare D. Collocutores tam diſertè, ex animo dolemus. Iudicet igitur Deus & Eccleſia & conuertat conuertendos.

9. *Reſponſio D. Collocutorum.*

Cauſas habemus cur contra conſcientias noſtras ſine diſcrimine propoſitiones D. Maioris damnare non poſsimus. Ergo non reijciemus vel damnabimus, & nihil diſputabimus de propoſitionibus per ſe conſideratis.

Reſpondemus, Eſt fallacia ſecundum non cauſam vt cauſam, Ventilandæ igitur ſunt iſtæ cauſæ, vt appareat, quales & quantæ illæ ſint. Veniant igitur in conſpectum.

*CAVSÆ CVR D. MAIORIS PROPOSItiones D. Collocutores damnare nolint.*

I. Multæ formæ, iſtis propoſitionibus non diſsimiles, in ſacris literis extant.

Reſpondemus, Nos hoc pernegamus. Cur autem D. Collocutores idipſum ne vnico quidem verbo hic probant? Nam D. Collocutorum affirmatio non eſt in Theologia demonſtratio.

2. Conſtituto conſenſu de rebus, facile erit, formas loquendi inuenire.

Reſpondemus. Falſis & erroneis dogmatibus non reiectis, iuxta normam verbi diuini, non poteſt vera & ſalutaris forma loquendi inueniri, veritas rectè declarari & ad poſteros propagari, nec conſtans concordia ſanciri. Typus ſanorũ verborum in ſacris literis nõ agnoſcit ꝓpoſitiones Maioris. Ergo nullus cothurnus, nulla conſarcinatio nouarum formularum, quæ τῷ ὁμοίῳ ſeu ὁμοιουσίῳ perſimiles forent, ſunt Eccleſiæ Dei ſalutares. Sunt autem res maximæ ad ſalutem noſtram æternam pertinentes, de quibus falſa illa dogmata D. Maioris tractant. Hiſce igitur in Eccleſia Dei non reiectis, relinquuntur perpetua & vehementer noxia errorum ſemina.

3. Nondum de fundamentali doctrina conſtitutum eſt.

Reſpondemus, De hac fundamentali & immota doctrina nihil ambigimus iuſtificari hominem coram Deo ex gratia, ſola fide, per & ꝓpter Chriſtum, ſine operibus legis. Cum hoc fundamento illa D. Maioris Papiſtica dogmata pugnant, id quod non tantum nos ſex Collocutores, ſed plurĩũ Eccleſiarum confeſsiones & ſcripta, grauiſsimis teſtimonijs verbi diuini, & argumentis ſolidiſsimis ꝓbarunt & ꝓbant adhuc, & nos porrò, ſi illa, quæ citauimus fundamenta, ſolidiſsimis rerum machinis, iuxta normam à nobis poſitam euerſa atq; exciſa fuerint, plurib. teſtimonijs ꝓbabimus. Inſuper de norma, quã ſæpius nominauimus, quæq; eſt fundamentalis doctrina, nihil ambigimus.

4. Multi veteres & recentes autores, hiſce propoſitionibus recto ſenſu vſi ſunt, quos veremur damnare.

Reſpondemus. Hominũ terrenorũ honor poſtponatur diuino. Oportet enim Deo magis obedire, quàm hominibus. Deinde non damnarent homines D. Collocutores præſertim pœnitẽtes, ſed ipſorũ potius falſa dogmata. Eſt enim idololatria, hoc eſt, idolũ ex terreo homine creare, quando ei parcitur cum veritatis cœleſtis iactura. Tertiò nos quidem nõ comperimus, vllos in noſtra Eccleſia, à ſpurcicie Antichriſti liberata adeò apertè, adeò iracũdè, adeò pertinaciter iſtas ꝓpoſitiones defendere, quàm doctorem

ctorem Maiorem etiam poſt multiplices commonefactiones, & D. Collocutores in præſentia. Nam alia res eſt, ſi q per imprudentiã ſine dolo malo ita locuti ſunt, nec pertinaciter eiuſmodi paradoxa defendunt, & alia res cũ illis, q pugnaciter, obſtinate, mordaciter, poſt cõmonefactiones ea paradoxa tuẽtur D. Maior nõ veretur fateri, ſe in Certamine eas ꝓpoſitiones tenuiſſe. Inſuꝑ multi admoniti, retractarũt eiuſmodi locutiones. Labi enim & errare humanũ eſt, ꝑſeuerare autem Diabolicũ.

5. Si damnaremus abſurda quædam inde ſequentur, quaſi opera bona nõ ſint ad ſalutẽ neceſſaria. Antinomi quoq;, Enthuſiaſtæ, fanatici, vulgus, inde errores & furores percipient.

Reſpondemus eſt fallacia Accidentis, quę Papiſtis & omnibus fanaticis eſt familiaris. Nam ad eum modũ rabioſe & ꝑpetuo vociferãtur Papiſtæ, Lutherani aſſerunt, ſola fide abſq; operibus hominẽ iuſtificari. Ergo indomito vulgo & Antinomis fenestra ampliſsima ad omnẽ vitæ licentiã aperitur. Sed eiuſmodi fallaciæ repudiãdæ ſunt, acquieſcas veritati, ꝓfitearis eã ſimpliciter, tribuas Deo honorẽ, conſcientijs fundamenta conſolationum certarũ tradas, & abſurditates, quas fingit abſurda ratio, abijcias. Si q veritate abutũtur, nõ id veritati ipſi, ſed maliciæ hominũ imputetur. Bona, recta, vera, non ſunt omittenda propter abuſum impiorũ, alioqui omnes fidei articulos abijci neceſſe eſſet, q ſimilia abſurda multa abſurdis gignere videtur.

6. Accuſatores Maioriſticorum dogmatum ipſimet diſsentiunt, quia alij dicunt, propoſitionem, Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, in lege tolerari poſſe, & non in Euangelio, alij ad Scholas relegant, vbi explicari queat. Ergo non poſſumus damnare falſa illa dogmata. Reſpondemus, eam ipſam ob cauſam, quia docti habentur D. Collocutores, & in magnis Academijs aluntur, multo magis illa Paradoxa cenſere ac reijcere debebant. Deinde ſi æquipolleat illa propoſitio illi, Integra legis impletio eſt neceſſaria ad ſalutẽ, tũ ſane legis vox eſt, ſed nõ Euangelij. Sed D. Maior Euangelio immiſcuit. Inſuꝑ tacentibus Ieroſolymitanis Pontificibus & ſacerdotũ Collegio, turba Chriſti & pulli illius, cogũtur Hoſianna filio Dauid clamare.

Concludimus igitur, nullam prorſus D. Collocutores grauem atque euidentem cauſam habere, cur illa falſa dogmata, iuxta verbum Dei non cenſeant, neque reijciant.

## *CAVSÆ CVR OMNIA FALSA DOGMAta ſine reſpectu Perſonarum ſint iudicanda, reijcienda & fugienda, iuxta vebum Dei.*

I. Mandatum Dei. Matt. 7. Cauere vobis à Pſeudoprophetis. Sed nemo poteſt cauere, niſi iudicet, & quidem lupum iudicet, licet ouilla pelle tectus currat. Ioh. 10. Oues meæ alienum non ſequuntur, quia non nouerunt vocem eius, id eſt, non comprobant, reijciunt, damnat, Gal. 1. Si quis aliud Euangeliũ docuerit, Anathema ſit, Ergo iudicandum, reijciendũ & damnandum eſt extremè Pſeudeuangelium. 2. Ioh. Si quis hanc doctrinam non attulerit, nec Aue ei dixeritis. Ergo dinoſcendus, iudicandus & reijciendus eſt, Tit. 3. Hereticum deuita, ergo eſt diſcernendus.

2. Dilectio Dei, Quia tollerare falſa dogmata, gloriã Dei, quam in veritatis profeſſione & propagatione vult extare, non modò obſcurat, ſed etiam impedit.

3. Deus iubet è medio remouere fratrem, malè ambulantem, 2. Theſſa. 3. Ergo multò magis falſa dogmata. Plus enim nocent, quàm peccata ſecundæ Tabulæ.

4. Dilectio proximi, Quia ſcriptũ eſt, Libera eos, qui ducuntur ad mortem, Ergo multò magis falſa dogmata ſunt reijcienda, ne æterna morte homines perimant.

5. Scandala ſunt tollenda. Sed omnium maxima ſcandala ſunt falſa dogmata, Ergo illa omnium maximè ſunt tollenda.

6. Miniſtri verbi diuini appellantur ſpeculatores. Sed nullum maius neque nocentius incendium eſt falſis dogmatibus, Ideò alta voce reijcienda ſunt. Dicuntur voces clamantes, & non ſilentiarij. Vocantur Paſtores. Ergo lupos, id eſt, falſos doctores inclamare & ardere debent. Nominat autem Chriſtus Pſeudoprophetas lupos, fures, latrones.

7. Titum 1. Inter officia Epiſcopi numeratur, contra dicentes

tes conuincere & ἐπιστομίζειν. Et qui hoc non faciunt, eos Propheta nominet canes mutos.

8. Claudicatio in vtramq́ partem. Item Calidum & frigidum de vno ore efflare. Item, Conuentionem inter Chriſtum & Belial, inter veritatem & mendacium quærere, eſt prohibitum in ſacris literis, & eſt infelix ſtudium, quia lædit Deum & Eccleſiam.

9. Ab Antichriſto exeundum. Sed falſa dogmata fouere, ſeruit Antichriſto. Ergo reijcienda ſunt.

10. Miniſtri debent eſſe luminaria mundi & duces quaſi cœcorum. Sed falſa dogmata non reijcere eſt lucem ſub modium abſcondere, & oues Chriſti in tenebris errorum relinquere.

11. Verbi Dei iudicia non ſunt occultanda. Sed condemnatio errorum eſt Dei iudicium, Actorum 15. Rom. 3. 4. Gal. 2. 3. Epheſ. 2. Alijsq́ locis. D. Maioris & ſimilium paradoxa iam ſunt iudicata, etiam ipſius D. Maioris ſententia. Nam is in Epiſtolã ad Roma. ita ſcribit, Falſos Apoſtolos docuiſſe, Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria. Ergo iudicatum eſt à Deo. Legati ipſius, id eſt, pij miniſtri debebãt proferre, & nõ occultare.

12. Qui in gratiam hominis falſa dogmata non reijciunt, nõ reprehendunt, ſunt cultores hominum magis quàm Dei. Sed Paulus fert ſententiam, Si hominibus quærerem placere, Chriſti ſeruus non eſſem.

13. Pœnas Deus minatur atroces tàm autoribus quàm defenſoribus, vel occultatoribus errorum, iuxta illud, Væ qui dicitis malum bonum, bonum malum, ponentes tenebras in lucem & lucem in tenebras, Eſaiæ. 5.

14. Eccleſias Chriſti in erroribus relinquere & committere, vt inuentus ſemina errorum, & odia recte docentium percipiat, eſt peccatum, quod ſe extendit in homines innumeros, & in longam poſteritatem, à quo omnes timentes Deum totis pectoribus abhorrere decet. Sed non recitabimus vitandæ prolixitatis gratia plures cauſas.

Ergo non debebant D. Collocutores illas falſas ſententias vel gloſsis ſuis pingere, vel abſtinere à reiectione.

Rogamus autem, vt candidè iſtam commonefactionem interpretentur, quia ipſorum ſalutem ex animis fauemus, atq; confidimus, nos nihil mali conſulere.

Cum autem hæc pars ſit caput rei, ideò repetenda nobis atq; in medium ſunt proponenda quædam Argumenta, quibus Eccleſiæ Saxonicæ, Thuringicæ, Mansfeldiacę, Prutenicæ, & aliæ non paucæ, dogmata Maioris iam multis annis demonſtrarunt atq; conuicerunt eſſe falſa, erronea, impia, ex agro terminisq; Eccleſiæ Dei profliganda. Integras autem Confeſsiones & libros, Chriſtiani ſua ſponte inſpicere poterunt, quia Dei beneficio inuitis inferorum portis publicè extant & extabunt.

Tres ſunt ſponſę D. Maioris, filiæ Antichriſti, manus ſibi inuicem iungentes, & coream quaſi ductantes.

Bona opera ſunt neceſſaria ad SALVTEM.

Impoſsibile eſt, abſq; bonis operibus iuſtificari & ſaluari.

Nemo vnquam ſine bonis operibus ſaluatus eſt.

Haſce tres cohærentess propoſitiones eſſe erroneas, falſas impias, indè liquet.

I.

Prophetæ non ſic docuerunt.

Nam hæc ſententia de Iuſtitia, in Moſe omnium illuſtriſsima eſt, teſte Paulo. Gen. 15. Rom. 4. Credidit Abraham Deo, & hoc imputatum eſt ei ad Iuſtitiã. Hinc Paulus excelſo Spiritu adſtruit, ſine lege, & Sine operibus legis, gratis, fide ſola nobis imputari iuſtitiam. Item, Eſa. 53, inquit, Notitia ſui iuſtificabit multos. Pſalmi dicunt: Miſerere mei, ſecundum miſericordiam tuam ſaluum me fac. Beati, qui confidunt in eum. Non dicunt, Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem. Et Petrus Actorum 10. Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, quod remiſsionem peccatorum accipiant per nomen eius omnes, qui credunt in eum. Nullus igitur Propheta habet illas D. Maioris Propoſitiones, Bona opera ſunt neceſſaria ad Salutem, & Impoſsibile eſt, ſine bonis operibus ſaluari, &, Nemo vnquam ſine bonis operibus ſaluatus eſt, neq; implicitè, neq; explicitè, neq; æquipollentes expreſſè, neq; obſcurè.

II.

Chriſtus non ſic docuit.

Nam inquit: Veni peccatores ſaluos facere. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis (ſcilicet peccatis) ego reficiam vos. Qui credit, habet vitam æternam. Nuſquam verò hic & in alijs dictis audis, Chriſtum vno nutu ſignificare, Bona opera ad ſalutem neceſſaria eſſe.

III.

Apoſtoli non ſic docuerunt.

Sacra ſcriptura expreſſè & disertè Negatiuam ponit. Ro. 3. Ex operibus legis non iuſtificatur omnis homo. Item: Sine lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt. Itē: Decernimus iuſtificari hominem ſine operibus legis. Item: Rom. 4. Negat Paulus, Abraham ex operibus iuſtificatum eſſe. Non operanti, inquit, fidem ad iuſtitiam imputari. Item, Deus iuſtitiam imputat ſine operibus. Ephe. 2. Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei donum eſt, Non ex operibus, ne quis glorietur, Acto. 4. Non eſt in alio quoq; ſalus.

Eſt igitur perpetua & immota ſacroſanctæ Scripturæ ſententia, Operibus noſtris nos non iuſtificari vel ſaluari. Conſequens igitur eſt, D. Maioris dogmata non eſſe formam ſanorum verborum. Deinde in præcipuas ſententias ſacro ſanctæ ſcripturę de articulo iuſtificationis eà q̃ craſsiſsimè impingere.

IIII.

Falſi Apoſtoli ſic docuerunt.

In Apoſtolico Concilio Acto. 15. Propoſitiones D. Maioris agitatæ ſunt. Nã Pſeudoapoſtoli docuerunt, Bona opera eſſe neceſſaria ad ſalutē, & impoſsibile eſſe, ſine bonis operib9 iuſtificari, quemadmodum Lutherus & omnes ſani expoſuerunt, imò etiam ipſe Doctor Maior. Contra hæc dogmata Spiritus Sanctus & Concilium decernunt Hieroſolimis, per gratiam Domini noſtri IHESV CHRISTI nos ſaluari. Hic gratia legi Moſaicæ, id eſt, operibus humanis opponitur, & complectitur negatiuam contra Pſeudoapoſtolos. Ergo ſententiam in hac autentica Synodo legitimè damnatã, D. Maior

reſuſcitat, ſeſeq́ opponit dictatis ſpiritus ſancti, & ſemetipſum conſtituit Pſeudoapoſtolum, ſententiam vnanimem Apoſtolorum volens inuertere. Ad hoc facinus conniuere, eſt contra dilectionem Dei & proximi.

V.

*Catechiſmus noſter non ſic docet.*

Nam Decalogus nos accuſat & damnat, vt Eccleſia Germanica canit: So iſt es (das Geſetz) nur ein Spiegel zart/ der vns zeigt vnſer Sünden art. Item/ die Gebot all vns gegeben ſind/ das du dein Sünd o Menſchen kind/ erkennen ſolt/ etc.

Symbolum Apoſtolicum, Chriſtum nobis propiciatorem proponit, inquiens, Credo remiſsionem peccatorum, non ait, Bona opera ſunt ad ſalutem neceſſaria.

Oratio Dominica multis petitionibus contra D. Maioris paradoxa pugnat. Petimus enim, Sanctificari in nobis nomen Dei, quia ſumus impuri, ignari nominis diuini. Regnum eius aduenire, quia in nobis nihil boni eſt, ſecundum naturam. Voluntatem ipſius fieri, quia nos contra eam alioqui facimus. Vt Paulus Rom. 8. grauiſsimè inquit, Senſum carnis eſſe inimicitiam aduerſus Deum. Inprimis verò oramus, Dimitte nobis debita noſtra. Ecce, fatemur nos venire in conſpectum Dei debitores. Vbi igitur ſunt opera noſtra, ad ſalutem neceſſaria, vt ſine illis impoſsibile ſit, nos iuſtificari & ſaluari? Debitor quidem ea fatetur ſeſe non habere, imò potius, ſe ijs carere, malaq́ opera adferre, duntaxat hoc in loco, quæ iram Dei & æternam condemnationem commeruerunt. Petit igitur peccata ſibi dimitti ſeu condonari.

Baptiſmus docet, nos regenerari. Ergo ſumus mali ante Baptiſmum, bonoſque prius à Deo nos condi neceſſe eſt, Vt Epheſ. 2. dicitur, Vt Deo ſeruiamus poſteà. Item: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluabitur.

Cœna Domini inquit, Accipite corpus & ſanguinem in remiſsionem peccatorum. Ergo D. Maioris dogmata ſunt contra Catechiſmum noſtrum, quem veluti aper in vinea, horribiliter vaſtat.

VI. De-

## VI.

*Definitio Iuſticiæ ea dogmata non admittit.*

Nam Chriſtus, λόγος, ſeu verbum conſubſtantiale Patri & Spiritui ſancto, Doctor & redemptor noſter, ſic omnium optimè, lucidiſsimè, rotundiſsimè definit Iuſticiam noſtram, quod ea ſit, ſuum ipſius vadere ad Patrem, Iohan. 16. hoc eſt, eſſe opus Chriſti, quo legem pro nobis patiendo & obediendo impleuit, quæ quidem iuſticia impletæ legis diuinæ, nobis donatur per fidem, vt Paulus inquit: Rom. 4. Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſticiam noſtram. Hîc igitur non audis, fieri noſtrorum operum tanquam neceſſariorum ad ſalutem, mentionem.

## VII.

*A proprietate Iuſtificationis.*

In foro, actu, articulo Iuſtificationis ſacra Scriptura tantum hæc duo conſtituit, & ſibi inuicem opponit, nempe Hominem peccatorem, & Deum miſericordem. Peccator autem non adfert ſua opera, ſed ſua peccata. Deus verò ex miſericordia & gratia, dat ipſi, quod non habet. Hac de re vnum ſaltem in præſentia breuitatis gratia, Pauli teſtimonium adferamus.

De nobis ſic inquit, Non eſt diſtinctio (Nota, hîc non diſtinguit quenquam) Sed qua de cauſa Paule? Omnes inquit peccauerunt, & egent gloria Dei. Notent hîc omnes Deum timentes, peccatum nobis, & ignominiam coram Deo attribui. Aufert igitur à nobis omnia opera noſtra, quia omnes in hoc Dei iudicio peccatores ſumus. Deindè aufert etiam omnem gloriationem. Habes vtrumq́. Cares operibus in hoc Iuſtificationis articulo, cares & gloria.

De Deo autem dicitur. Iuſtificati GRATIS, per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propiciationem, per fidem in ſanguine ipſius. Nota, hic Gratia opponitur peccatis noſtris, Chriſtiq́ opus

ſeu propiciatio, opponitur ignominiæ noſtræ, Ergo gloria & honor nobis ex cruore Chriſti veniunt. Ipſe enim eſt gloria & gloriatio noſtra. Et ſic nulla fit mentio operum, quod ſint ad ſalutem neceſſaria.

## VIII.

### *A Cauſis Iuſticiæ.*

Noſtra bona opera non ſunt cauſa efficiens noſtræ coram Deo iuſticiæ, Sed Mediator & propiciator Chriſtus ſolus, quemadmodum ſolus ex cruce pependit, ſolus eſt Agnus, tollens peccata mundi.

Nec ſunt cauſa Materialis, hoc eſt, ne quis calumnietur, non ſunt res illa, qua iuſtificamur, ſed impletio legis per Chriſtum facta, ea eſt iuſticia illa noſtra.

Neq; eſt cauſa formalis noſtræ coram Deo iuſticiæ, Nam imputatio, donatio, applicatio illius ſanguine nobis acquiſitæ iuſticiæ, quam fide apprehendimus, quæ ipſa quoque Dei donum eſt, ea inquimus imputatio eſt noſtrum coram Deo ornamentum, quo iuſti cenſemur, habemur & ſumus, ex gratia, ex dono, ex miſericordia.

Ergo dogmata Maioris ad Articulum Iuſtificationis non pertinent.

## IX.

### *A vocabulis Iuſticiæ coram Deo,*

Iuſticia noſtra in ſacris literis appellatur Remiſsio peccatorum, quibus quidem verbis peccatorum noſtrorum fit mentio, & non operum, tanquam ad eam rem neceſſariorum. Item vocatur imputatio iuſticiæ, Ergo vocabulum imputationis, noſtra opera non includit. Imò eſt imputatio iuſticiæ Chriſti, paſsione & obedientia ſua acquiſita, hoc eſt, Opus Chriſti eſt, Ergo opera noſtra non ſunt ad ſalutem neceſſaria. Item, dicitur iuſticia & Salus noſtra, ipſa peccatorum noſtrorum non imputatio, item tectio peccatorum noſtrorum. Item, quod Dominus reijciat poſt tergum omnia peccata noſtra. Ergo doctrina D. Maioris proprietatem iuſticiæ fidei deprauat.

X. A

X.

*A proprietate Gratiæ.*

Paulus ſibi inuicem opponit Gratiam & opera, vt euincat, non operibus, ſed gratia homines coram Deo iuſtificari & ſaluari. Inquit enim: Si Gratia, iam non ex operibus, Alioquin Gratia iam non eſt Gratia. Sin ex operibus, iam non eſt Gratia, Alioquin opus iam non eſt opus.

XI.

*Ab honore Chriſti.*

Chriſto ſoli tribuendus eſt iſte honor, quod ipſius opus vnicum, ſit neceſſarium ad Salutem, ita vt impoſsibile ſit, absque eo iuſtificari & ſaluari quenquam. Sed Doctoris Maioris dogmata contendunt, Noſtra opera ſic eſſe ad ſalutem neceſſaria, Vt ſine eis nemo poſsit ſalutem conſequi. Ergo Doctoris Maioris dogmata honorem CHRISTO eripiunt, id quod nulla eloquentia, nulla Sophiſtica eludi poteſt. Imò Paulus inquit Galat. 2. Si ex operibus iuſticia eſt, Chriſtus fruſtrà mortuus eſt. Non autem hîc tantum verba facit Apoſtolus de Operum dignitate ſeu merito, ſed etiam de ipſis operibus. Quicunq; enim opera humana in Articulum Iuſtificationis ferunt, eis CHRISTVS fruſtrà eſt mortuus. Ratio firmiſsima eſt, quia in eo Articulo, tantum opus Chriſti ſonare & valere debet.

XII.

*Natura fidei ea dogmata non admittit.*

In Articulo Iuſtificationis fides, nulla vllius hominis opera, ſed tantum opus Ieſu Chriſti ſolius, in quo noſtra ſalus conſiſtit, admittit. Eam igitur ob cauſam Chriſtus inquit, Qui credit in me, habebit vitam.

Item, Fides antecedit opera noſtra. Noua obedientia ſequitur fidem. Ergo D. Maioris paradoxa fidem euertunt & deſtruunt.

## XIII.

### A diſcrimine legis & Euangelij.

Inter beneficia illuſtratæ doctrinæ his poſtremis mundi temporibus, & hoc vnum ex præcipuis eſt, quod diſcrimen legis multò ſit luculentius traditum, quàm poſt Apoſtolos vllis abhinc ſeculis factum ſit.

Sed D. Maioris & aliorum dogmata iterum confundunt, Legis & Euangelij diſcrimen. Commiſcent locum de Iuſtificatione & Bonis operibus. Nam in ſalutem ſeu iuſtificationem, ipſę noſtrorum operum neceſsitatem reponunt ſummam adeò, vt vox & neruus impoſsibilitatis adijciatur, quod ſine eis non poſsit cuiquam ſalus contingere.

Ergo Maioriſtica illa dogmata, ex luce diuinitus patefacta, iterum in tenebras horrendas inducunt, idq́ faciunt illi, qui in cathedra Lutheri ſedent, quod omnium maximè dolendum eſt.

## XIIII.

### *A Conſolatione Conſcientiarum.*

Impoſsibile eſt, promiſsionem gratiæ certam eſſe conſcientiæ peccatis territæ & turbatæ, ſi bona opera ſunt tali neceſsitate ad ſalutem neceſſaria, vt impoſsibile ſit, abſq́ ijs ſaluari, teſte Paulo. Ideo ſecundum gratiam ex fide, vt firma ſit promiſsio.

Ergo qui morientes cupiunt habere firmam conſolationem, in qua acquieſcant, neceſſe eſt D. Maioris dogmata cauere, atq́ ex mente totoq́ corde excutere, ſoliq́ operi Chriſti, qui à peccatis noſtris nos abluit, inniti firma fide. Si quis autem carnificinam conſcientiarum, & labefactationem, quam important, D. Maioris dogmata, parui facit, is ventis ac velis ſuis nauiget. Nos quidem nollemus nobis morientibus eiusmodi conſolatores dari. Nugæ autem ſunt, quod illi etiam clamitant, ſeſe de merito Chriſti monere. Nam ſi iuxta D. Maioris verba noſtrorum operum ad ſalutem neceſsitas immiſcetur, vinum duce propinant, cui guttam veneni inſtillant. Hoc ſcilicet eſt

cet eſt egregiè ſolari, recreare viuificatos, per doctrinam mortis, nempè Legis.

## XV.

### *Ab Exemplis.*

In nullo exemplo, in ſacris literis propoſito, demonſtrari poteſt, quod cuiquam bona ſua opera ad ſalutem fuerint neceſſaria, adeò, vt ſine eis impoſsibile fuerit eum iuſtificari & ſaluari. Imò contrarium in omnibus exemplis luculentiſsimè depingitur, nempè quod ſine omnibus ſuis bonis operibus coram Deo ex mera gratuita gratia ſint iuſtificati omnes, quotquot iuſtificati ſunt. Eiusmodi vero Typum Chriſtus depingit in debitore Matt. 18. Nam is tantũ adfert debitum idq́ꝫ immenſum, quod ſentiens, proſternitur, ac veluti amens effutit ea, quæ ipſi debitum augebant, quàm imminuebant. Volebat enim ſoluere, quod non poterat. Hæc ex vox illa Legis ſeuera & terrefica, & malleus ille conterens Petras. Deinde vero ex miſericordia merè gratuita, accipit condonationem debiti immenſi & pœnæ æternæ. Tertiò foras ad conſeruos homines egreſſus debebat bonis operibus ſeſè declarare, quod cum nõ faceret, ac pertinaciter maneret in ea inclementia erga proximum, meritò excidit omni gratia; cœterisq́ꝫ bonis dono acceptis priuatus eſt. Ad eundem modum, Publicanus in Actu Iuſtificationis, tantum adfert peccatum, & accipit dono remiſsionem peccatorum. Sic de cæteris omnibus. Nam quæ homines inquieti aut faſcinati colligunt de operibus ipſorum, ſunt vel opera carnis, vel ſunt opera ſequentia iuſtificationem & fidem, quæ ad hunc Articulum Iuſtificationis referenda non ſunt.

Cupimus autem nos omnes ſaluari, vt publicnaus, vt latro in cruce, Vt Paulus. Ergo iuſtificationem Doctoris maioris, qua dicitur, Impoſsibile eſſe, absq́ꝫ bonis operibus ſaluari quenquam, fugiant, vitent, execrentur omnes, qui verè & ſeriò iuſtitiam & ſalutem expetunt.

## XVI.

### *Ab ordine rerum.*

Chriſtus inquit, Bonos fructus à mala arbore fieri non poſſe, & prius arborem bonam eſſe faciendam monet, Mat. 12. Sed nemo poteſt dici bona arbor, niſi prius ſit iuſtificatus. Ergo neceſſe eſt, prius nos ſine noſtris bonis operibus iuſtificari, Vt ſancta ſcriptura tota & Lutherus abundè & luculenter teſtantur, ac deindè ſequi bonaopera. Sic Paulus vocat bona opera FRVCTVS iuſtitiæ, ſcilicet acceptæ. Ergo bona noſtra opera non præcedunt iuſtificandum, ſed ſequuntur iuſtificatum, Vt rectè Auguſtinus dixit. Et Lutherus contra Cochleum inquit, Bona opera eſſe fructus iuſtificatæ iam arboris. Itaq; D. Maioris paradoxon, Impoſsibile eſſe, absq; bonis operibus iuſtificari aut ſaluari quenquam, eſt contra rerum ordinem.

Item, Fides eſt genitrix bonorum operum, vt Ambroſius dixit. Sed fides prius accipit remiſsionem peccatorum, quàm aliquid boni operetur, Ergo rerum & naturæ ordinem turbat & confundit Maior, quod inquit, Sine operibus iuſtificari poſſe neminem.

## XVII.

### *Ab ordine docendi.*

Tota ſacra ſcriptura erudiens hominem de Conuerſione ſalutari, eum ordinem perpetuò ſeruat, vt primum per legem de peccatis hominem accuſet & ab omnibus ſuis operibus bonis exuat, quod ad iudicium hoc Dei attinet. Deindè vero peccatori per Euangelium annunciat gratuitam remiſsionem peccatorum per Chriſtum, ſola fide, ſine ſuis operibus, quia nihil in hoc forum attulit, præter maſſam peccati. Tertio docet de fructibus, ſequentibus iuſtificationem, ad gloriam Dei & hominum vtilitatem. Iſte ordo in Prophetarum & Apoſtolorum ſcriptis eſt perpetuus & minimè obſcurus.

Sed D. Maioris paradoxa, noſtra bona opera in forum Iuſtificationis intrudunt, quia inquit, Tali neceſsitate bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria, vt IMPOSSIBILE ſit ſi-

ne illis ſaluari, neq; ſine illis ſit ſaluatus quiſquam, Ergo D. Maior hiſce ſuis aſſertionibus, feriem docendi à Deo traditam peruertit. Chriſtus enim ipſe prius à peccatis abſoluit, poſtea inquit, Vade, noli amplius peccare.

## XVIII.

### *Eſt Philoſophica Doctrina.*

D. Maioris Doctrina, quod bona opera ſint neceſſaria ad ſalutem, & impoſsibile ſit, abſq; bonis operibus ſaluari, eſt Ariſtotelica doctrina, quam & tenuit ille ſapiens Philoſophus, & pulcherrimè explicuit. Nam lex naturæ iſtas ſententias Maioris in omnium ſanorum hominum pectoribus dictat.

Iam verò Paulus ait, Myſterium Euangelij de gratuita remiſsione peccatorum per fidem in Chriſtum, nulli principi huius ſeculi, nulli hominum eſſe notum, ſed peculiariter reuelatum à Deo.

Ergo D. Maiorem cum ſua Philoſophica, Ariſtotelica, & Ciceroniana iuſtitia, meritò omnes Chriſtiani repudiant.

## XIX.

### *Eſt Papiſtica doctrina.*

Id verò tàm eſt luculentum, tàm euidens, tàm certum, Vt miremur, quoſdam iſtos Antichriſti næuos non agnoſcere, ſeu potius ex propoſito nolle id profiteri, quamuis pœna Dei grauiſsima ſit, in reprobum ſenſum tradi, quandò videlicet contra conſcientiam, impiæ & pernicioſæ Doctrinæ, honoris, amoris vel liuoris etiam gratia defenduntur.

Interim ſeu Sphinx Auguſtana, Antichriſti neruos proponens, clarè inquit, Opera à Deo mandata, vt neceſſaria ad ſalutem, ſunt præcipuè vrgenda. In capite de Charitate & bonis operibus etc.

Imò D. Maior ipſe, ſuo ſe veluti ſorex iudicio prodens, in libro de Conuerſione Pauli E. 2. teſtatur, ſe ex ſcripto Theologorum, qui Miſenæ propter Interim Anno Domini 1548. congregati fuerunt, hoc dogma ſumpſiſſe.

Tomo 1. Latino Ienenſi, fol. 586. in articulo 11. Louanienſium, extant iſta verba, Bona opera omnibus adultis ſunt ad ſalutem neceſſaria.

Staphylus inquit, Maioriſtæ NOBISCVM docent, Hominem ſine bonis operibus ſaluari non poſſe. Idem Lindanus, VVicelius, & alij multi publicis libris gloriati ſunt.

Sed vir Dei Lutherus Pontificium regnum, quod in hac vnica baſi potiſsimum conſiſtit, ex verbo Dei demonſtrauit, eſſe ipſiſsimum Antichriſtum, à quo ſit exeundum.

Proinde D. Maior ipſi reuelato Antichriſto, per iſta ſua dogmata ſeruitium præſtat, & eum, qui Spiritu Dei deiectus erat, rurſum erigit, ſtabilit, ornat. Non immeritò igitur ab ipſis prædicatur, nec iuuat quicquam, quod aliàs videtur in Papiſtas ſtramineum quaſi impetum facere. Nam hiſce fundamentis conceſsis, regnat & dominatur Antichriſtus integer, quantus quantus eſt.

Vnum exemplum addemus memorabile de fructu iſtorum Maioriſticorum dogmatum. Stephanus Agricola paſtor ruralis erat ante aliquot annos in comitatu Mansfeldenſi, ambitione plenus, is Papiſtica illa Maioris dogmata amplectebatur, dum D. Maior Islebij eſſet. D. Maior lætus de applauſore eum ſtudioſè confirmabat. Tandem verò D. Maiore in ſuum locum reuerſo, cum iudicio Synodi Islebianæ, cui Sarcerius piæ memoriæ præerat, Stephanus ille cum ſanari nollet, excluderetur comitatu, VVitebergæ pro eo certamine coronam Magiſterij accipit. Poſteà Merſeburgum ordinatur Paſtor, vbi ex illis dogmatibus charus fit Epiſcopo Sydonio, Pontificis Romani mancipio, qui profitetur, ſe planè idem docere. Indè facit progreſſus Stephanus, vt Iulio, Numburgenſi Epiſcopo hoc ipſo quoq; dogmate acceptus fieret. Hæc omnia in conſpectu D. Maioris fiunt, qui non reuocat hominem ex erroribus, ſed proficere ſinit. Indè porrò Epiſcopo Auguſtano hiſce dogmatibus inſinuatur. Poſtremò efflorescit Maioriſticorum dogmatum fructus, vt Romã proficiſcatur, atq; ſeſe ad ipſiſsimi Antichriſti pedes prouoluens, inq; ſolennibus proceſsionibus

bus inter vnctos raſoſq́ incendens, publicè egerit pœnitentiam, & Lutheranicæ, vti nominatur, doctrinæ ſolenniter denunciarit. Sed audi porrò. Sunt, qui certò affirment, eum paulò pòſt in mari Adriatico nauigantem, deſperatione fractũ, in vndas ſe conieciſſe ac periſſe. Sic ſcilicet in regnum eius, cui ſua illa neceſsitate bonorum operum ad ſalutem, quam ex D. Maiore hauſerat, ſeruiuit, deſcendit. Hoc exemplum horrendum intueantur omnes, qui præſtigias illas doctis dolis fucare præſumunt. Qui verò contemnit, contemnat. Contemnetur enim ipſe viciſsim.

## XX.

### *Ab inconſtantia eius Doctrinæ.*

D. Maior & eius patroni mirè variant in obtrudendis & pingendis illis falſis dogmatibus. Nam interdum dicunt, Opera precurrentia articulum Iuſtificationis, eſſe neceſſaria ad ſalutem. Interdum aiunt, Bona opera in articulo Iuſtificationis ſua præſentia concurrere, ita vt neceſsitate quadam ibi præſentia eſſe debeant. Interdum contendunt, Bona opera, ſequentia iuſtificationem & fidem, eſſe neceſſaria ad ſalutem. Tantum verò lector D. Maioris varias, vagabundas, erroneas, incertas locutiones, in ſermone de conuerſione Pauli inſpiciat, & mirabitur atq́ obſtupeſcet, quòd miſerrimus homo tàm miſerabiliter vertigine rotetur & quaſi ventis contrarijs raptetur. Interdum quoq́ vera dicere videtur, mox iterum recuruat ſeſe ad præſtigias, veluti ſerpens.

Debebat autem ſapiens eſſe rectiloquus, vt Ethnicus monuit. Deinde veritas diuina non eſt, non & ita, ſed vera, conſtans, aperta. Quod verò aliqui nihilominus fucis illa omnia pingunt, id fit mirabili Dei iudicio, quia multi culturas hominũ, cœleſti veritati, ſuæq́ & plurimorũ aliorum ſaluti anteponunt.

## XXI.

### *Æquipollentia nulla ſaluari hæc dogmata poſſe.*

Homines ſimplices, vel aſtuti etiam, interdum quærunt rationem & artem conciliandi iſta mendacia cum veritate cœleſti. Itaq́ ſudant vehementer in quærendis Aequipollentibus

ex verbo Dei, ſed non modò inanem, verum etiam impiam & ſaluti hominum pernicioſam operam ſumunt, & conciliationem reuera impoſsibilem tentant. Non enim ſunt æquipollentes, Gratis ſine operibus iuſtificamur, Et, Impoſsibile eſt, ſine operibus iuſtificari. Neq; illæ, Bona opera ſunt neceſſaria. Et, Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem. Neq; illæ, Bona opera habent promiſsionem vitæ, Et, Nemo ſine bonis operibus ſaluatur. Et ſimiles omnes. Eſaias certè iſtis conciliatoribus veritatis & falſitatis omnibus Væ imprecatur. Paulus ait, Anathema eſſe, ſi quis aliud Euangelium docuerit. Sed Maioris dogmata, aliud Euangelium adferunt.

## XXII.

*Non poſſe eas corruptelas commodè gloſſari.*

Ipſæ propoſitiones, pro vt ſonant, per ſe, omnium ſanorum iudicio, includunt meritum. Quicquid enim ad aliquid neceſſarium eſt, cauſam aliquam antecurrentem ſignificat. Deinde omnem ſuam induſtriam D. Maior alijq; adhibuerunt, ad propoſitiones illas gloſſandas, ſed vel ipſæ gloſſationes ſunt falſę per ſe, vel ipſi textui non reſpondent. Sic ſcilicet nō poteſt ex Diabolo fieri bonus Angelus, quocunq; modo pingatur, & Væ inquit Eſaias, qui dicunt malum bonum.

## XXIII.

*A depoſito Lutheri.*

Omnes pij, qui hac ætate vixerunt aut viuunt, agnoſcunt eximium Dei beneficium in Luthero, qui Articulum Iuſtificationis per Spiritum ſanctum omnium ſolidiſsimè & liquidiſsimè explicuit. Is verò iſta dogmata in publicis ſcriptis taxauit atq; damnauit, tanquam Papiſtica. Adſcribemus autem pauciora teſtimonia, quia paſsim extant.

Lutherus Gal. cap. 1. Tom. 4. fol. 20. Pſeudoapoſtoli docuerunt, præter fidem in Chriſtum, operà legis diuinæ neceſſaria eſſe ad ſalutem.

Item Gen. 22. Negatiua hæc eſt, Non ſola fides iuſtificat, ſed fides coniuncta cum operibus. Ac huic propoſitioni calli-

dam declarationem ſiue limitationem addunt. Licet exigamus opera tanquam neceſſaria ad ſalutem, inquiunt, tamen non docemus, confidendum operibus. Eſt ſatis aſtutus Diabolus, ſed nihil agit, tametſi fucum imperitus & rationi faciat.

## XXIIII.

*A teſtimonio Eccleſiarum.*

Plurimæ Eccleſiæ paſsim in Germania annos iam complures, iſta dogmata D. Maioris, cum priuatim, tum publicis ſcriptis arguerunt, reiecerunt, damnarunt, vt:

Saxonicæ Eccleſiæ in iudicio aduerſus Interim, & poſtea in alio peculiari ſcripto, cuius Titulus eſt Sententia Miniſtrorũ Chriſti in Eccleſia Lubecenſi, Hamburgenſi, Luneburgenſi & Magdeburgenſi, de corruptelis doctrinæ Iuſtificationis, quibus D. Georgius Maior aſſerit, Bona opera eſſe ad ſalutẽ neceſſaria, &c. Anno Domini 1553. Item in Synodo Lunæburgenſi, Anno Domini 1561. Cuius verba in Articulo de Maioriſtis ita ſonant. D. Maior hat dieſe reden geführet / Das gute Werck von nöten ſein zur Seligkeit/ vnd gantz vnmüglich ſey ohne gute Werck ſelig zu werden. Welche rede nicht allein der Augſpurgiſchen Confeſsion offentlich zuentgegen/ wie für augen/ Sondern auch Gottes wort zuwider iſt/ darinnen die Excluſiua Gratis Ja ſo wol ſtehet bey der Seligkeit/ als bey der Gerechtigkeit für Gott/ Wie Paulus ſpricht / Gratis eſtis ſaluati, non ex operibus. Vnd Petrus/ Es iſt kain ander Name gegeben den Menſchen/ darinnen wir ſollen Selig werden/ etc. Wie derhalbẽ dieſe rede propter Excluſiuã billich verdammet wird/ Gute werck ſind nötig zur Gerechtigkeit/ oder Rechtfertigung für GOtt. Eben der vrſach iſt auch dieſe rede falſch vnd vnrecht/ Gute werck ſind nötig zur Seligkeit/ weil ſie die Excluſiuam Ja ſo ſtarck hat/ beide in Gottes Wort/ vnd der Augſpurgiſchen Confeſſion/ als die andere. Et paulò poſt. Können alſo demnach Maioris propoſitionem vnd Lere/ als eine grewliche verfelſchung wider Gottes wort vnd die Auſpurgiſche Confeſſion auch keines wegs billichen/ dulden noch leiden/ etc.

Huic iudicio Roſtochianus Superintendens, qui adfuit, & VViſmarianus etiam ſubſcripſerunt.

Brunſuicana Eccleſia erroribus D. Maioris contradixit D. Ioachimi Morlini & D. Kemnicij ſcriptis.

Magdeburgenſis Eccleſia plures libellos contra illas præſtigias edidit.

Sic Roſtorchianorũ cenſura de illo falſo dogmate extat.

VViſmarienſis Eccleſiæ Miniſtri ſubinde illa dogmata ſcriptis refutarunt.

Brutenicæ Eccleſiæ iſtas D. Maioris impias Doctrinas, graui ſcripto reiecerunt.

Mansfeldenſes Eccleſiæ in Synodicis conuentibus, & publicis confeſsionibus, eas Corruptelas iudicarunt & damnarunt.

Thuringicæ Eccleſiæ aliquot libris veritatem ab illis tenebris vindicarunt. Northuſana Eccleſia D. Maioris errores improbauit.

Ratisponenſis Eccleſia, eadem dogmata taxauit & reiecit.

Bipontina Eccleſia eosdem reiecit & profligauit.

Similiter fecerunt plures aliæ, à Pontificijs ſordibus purgatæ.

Iſte conſenſus Eccleſiæ Dei, & iſtæ tam crebræ, tàm neruoſæ, tàm graues commonefactiones, non ſunt paruifaciendæ. Notum enim eſt, quod illæ Eccleſiæ nequaquam tueantur errores ſed omnia ad illam immotam Normam referant, nempe ad verbum Dei, Auguſtanam Confeſsionem, & ſcripta Lutheri, qui in agnita veritate ſemp conſtans Dei beneficio permanſit.

XXV.

Non habent D. Maior aut eius infelices patroni vnicam vnius Eccleſiæ puræ cenſuram, in qua iſta Pontificia D. Maioris & paucorum aliorum dogmata hactenus publicè approbata fuiſſent, Magis igitur prodigij loco eſt, quod D. Collocutores, iſta vana & pernicioſa dogmata, malè conquiſitis fucis pingere, ac miſeros homines faſcinare tentant.

XXVI.

*A teſtimonio Excellentium virorum.*

Non citabimus plurium excellentiſsimorum ſententias contra D. Maioris dogmata, ne præter modum hæc noſtra reſponſio creſcat: Tantum enim compulſi à D. Collocutoribus, ad rationes ipſorum reſpondere cogimur. Vnam autem ſaltem aut alteram in præſentia annotabimus, vrgenteq; neceſsitate, plures facilè Deo gubernante producturi ſumus.

Schnepfius in diſputatione in Academia Ienenſi, Anno D. 1555. publicè habita, propoſitione 32. inquit: Poſtremò reijcienda & repudianda eſt ambigua & flexiloqua oratio, Opera ſunt neceſſaria ad ſalutem: Quam antè multos Annos à viro Dei Reuerendo D. D. Martino Luthero, ex Scholis & Eccleſijs, magno zelo & iuſtiſsima ratione profligatam, nuper quidam in Scholas & templa, cum inſigni piarum mentium turbatione, reuocare cœperunt. Hæc ille.

JTem Anthonius Coruinus im Betbüchlin fol. 7. Was wollen wir ſagen von der folgenden ſecten / ſo von fürnemen Theologen gleichsfalls nicht ohne merklich ergernis der Kirchen eingefürt ſind: Wir hetten den Artikel von der Juſtification ſo gar rein vnd klar / das wir frey ſagen dürffen / er ſey ſeider der Apoſtel zeit in der Kirchen kaum ſo rein geweſen / als zu vnſer zeit. Aber der Teufel köndte ſolchs nicht leiden. Erweckt erſt ettliche / die nicht allein den Glauben / So Gottes Gnad in Chriſto ergreifft / vnnd alſo durch Chriſtum gerechtfertiget wird / Sondern auch den Wercken zugleich die Gerechtigkeit zuſchreiben mit den Worten / Werck ſind auch zur Seligkeit nötig.

VND Folio 85. Verleihe vns auch lieber Vater in dem allen dein Gnade / Das wir ja nicht in die falſche meinung geraten / Als ſein auch ſolche von dir ſelbſt gebotene Werck zur Seligkeit nötig / Welche ehre alleine den herrlichen verdienſten deines eingebornen Sons Jheſu Chriſti / ſeinem Gehorſam vnd Gerechtigkeit zugeſchrieben werden mus / ſondern das wir viel mehr erkennen vnd wiſſen mögen / Das ſie von vns als gewiſſe zeichen vnſers Glaubens / vnd zur Danckſagung gegen dir / für alle empfangene wolthat gefoddert werden / desgleichen

wol mehr ſprüche/Die man ſolchen Impijs Doctoribus kan fürhalten. Hæc Bellerus. Dergleichen auch D. Wellerus in der auslegung vber den Hiob/vnd anderswo an vielen orten mehr ſo allhie zu lang/alle zuſetzen.

ITem Juſtus Menius (ehe ihn der Schwindelgeiſt eingenomen) Schreibt auff dieſe meinung auch recht vnd wol/im Büchlein/Widerlegung der Widerteuffer im andern Artikel.

ES iſt je des Glaubens art vnd Natur entgegen/vnnd aller ding zuwider/Das er ſich durch Chriſtum an Gottes Gnade/vnd zugleich an ſeine eigene werck/leiden vnd verdienſt halten ſol/Vnd kan die Rottenmeiſter hie nicht helffen/Ob ſie lang vnd viel ſagen wolten (Wie ſie dann hie auff gar ſchlipfferiger bahn dazu zugehen/vnd jmerdar von einer ſeiten auff die ander zu wancken pflegen) Ey man ſol ja den Glauben auff die werck/leiden vnd verdienſt nicht ſetzē. Aber man ſol vñ mus ſie dennoch gleichwol haben/als nötige ding zur ſeligkeit/das iſt nichts geredt. Denn ſind ſie zur Seligkeit nötig/ſo kan man die Seligkeit ohne ſie gewislich nicht erlangen/ſo macht der Glaube alleine nicht gerecht/das iſt aber falſch/vnd wider die gantze Heilige Schrifft. Denn wir reden vom Glauben/der durch Gottes Gnade in Chriſto Selig macht. Hæc Menius.

## XXVII.

### *A Philippi Teſtimonio.*

Etiamſi humana imbecillitate Philippus, in Actionibus Interimiſticis vacillarit, & ſe attemperarit hominibus & tempori, id quod in Actis Synodicis palam toti mundo ipſimet notum fecerunt, Tamen interdum veritatis claritate & conſcientia ictus victusq́; Maioriſtica dogmata reprehendit, id quod diſsimulare non debemus.

Tomo operum 4. Fol. 811. Ideò inquit, ſe non vti hac propoſitione, quia obſcuret Euangelicam conſolationem ꝛc. Integrum dictum alibi in hac reſponſione integrè poſuimus.

*Scribit etiam ut celebris & probatæ fidei D. D. Ioachimus Morlinus, Epiſcopus Sambienſis in refutatione præfationis D. Maioris. D. Maior inquit:* Iſt nicht der geringeſte/auch nicht der Jüngeſte/

aus den Diſcipeln Lutheri/hat vnter vns newe ROTTEN vnd IRTHVMB eingeführet/widerdie lehre Lutheri. Der halben wir auch noth halbẽ/ im haben muſt Widerſtehen/ wie auch D. Philippus ſagte Anno 57. Jch lobe es/vnd jhr thut recht/das ir Maiors propoſition widerfechtet/vnd jhm nicht laſſet gut ſein/ etc.

## XXVIII.

### CONCLVSIO.

Deus, Angeli, homines, dogmata D. Maioris improbant. Cur igitur D. Collocutores ea ornare ſtudent. Deus certè verbo ſuo ea damnat, inquiens, Non ſaluamini ex operibus: Item, Sine operibus iuſtificamini.

Angeli ea damnant, qui inquiunt, Vocabitur Ieſus, quia is ſaluum faciet populũ ſuum à peccatis ſuis. Item, Vobis natus eſt ſaluator. Ergo p Antitheſin D. Maioris dogmata reijciunt.

Eccleſia Chriſti hoc tempore, publicis cenſuris arguit & improbauit ea dogmata.

Nullius igitur hominis, nullius Diaboli Sophiſtica aut potentia tanta eſſe poterit, quæ D. Maioris dogmata, pro veritate diuina tueri poſsit, Nam infeliciſsimum prælium eſt θεομαχεῖν.

Hæc viſum eſt repetere, vt in hoc conſeſſu audirentur rationes, cur dogmata Maioris non iam primum, ſed complures nunc annos reprehenſa & reiecta ſint, & quidem publicis literis, vt de piorum conſenſu, deq; pertinacia, imò etiam audacia peculiari quorundam cogitetur, qui tantos errores etiamnum, pelle ouilla, Angelicaq; facie contegere, fricare atq; obtrudere miſeræ iuuentuti, totiq; poſteritati conantur. Non eſt certamen ſeu λογομαχία de formis loquendi, ſed de rebus ſalutis omnium ampliſsimis.

Hactenus ad tertiæ corruptelæ refutationem ſeu potius confirmationem reſpondimus paulò copioſius, præter noſtram voluntatem, quia D. Collocutores in eam partem omnes ſuas vires congeſſerant. Iam itaq; Eccleſiæ rectè iudicanti iſta omnia ſubmittimus.

DE

# DE IIII. CORRVPTELA.

*Bona Opera ſalutem & iuſticiam retinere.*

Argumentum noſtrum fuit eiuſmodi.

Quicunq; docent, Bona opera ſalutem & iuſticiam retinere, iſ à verbo Dei, Auguſtana Confeſsione, & Lutheri ſcriptis deuiant.

Sed D. Maior & aliſ ſic docent.

Ergo hi ab illa Norma deuiant.

Maiorem ex iſtius Normæ teſtimoniſs, Minorem ex clariſsimis teſtimoniſs D. Maioris & Selnecceri adſtruximus. Inde Concluſio valet.

Sed quid D. Collocutores reſpondent? Ordine hoc videbimus.

I. Reſponſio ad Minorem ſeu de facto.

Hæc forma orationis, inquiunt, in noſtris Eccleſiſs aut libris nunq; audita vel viſa eſt.

Reſpondemus. Si ſtudio ſic ludunt D. Collocutores, ſe non videre, q oculis apertis vident, miramur, quod coram hiſce Auditoribus, imò coram ipſo Deo præſente ludificari auſint. Sin verò prorſus non vident, neq; poſſunt oculis caligantibus cognoſcere, quæ protulimus teſtimonia, non tantum cum ſtupore iudicium Dei miramur, ſed dolemus etiam. Nam ex D. Maioris ſermone de Conuerſione Pauli B 3. hæc verba protulimus:

Bona opera ſunt tibi ad ſalutem non conſequendam, ſed RETINENDAM neceſſaria &c. Eadem verba idem Autor in ſermone, Ecce agnus E 8. Item F 1. habet. Simile ex Pædagogia Selnecceri adſcripſimus. Si non legerunt, inquirant, Si dubitant, libros petant.

Maior etiam Philippi libellum de arte concionandi ſuę 7. parti Homel. in Euang. agglutinat, in quo apertè dicitur, Primus fons (bonorum operum eſt) vt RETINEAMVS

iuſtificationem ſeu gratiam. Et in Homel. part. ſuper Epiſtolam Dominicæ poſt Trinitatis 21. inquit, Neq; thorax iuſticiæ reconciliationis, ſine thorace bonæ conſcientiæ retineri poteſt.

Quid igitur pij iſta legentes dicent? Miramur D. Colloquutores ſuæ exiſtimationis rationem non habere.

2. Reſponſio ad Maiorem directa eſt ſeu ad ius.

Aliud eſt dicere, Bona opera retinere ſalutem & iuſticiam, & aliud, Renatis ſunt opera neceſſaria, vt iuſticiam fide acceptam retineant.

Reſpondemus. Debebant rationem diſsimilitudinis clarè indicare, quod non faciunt. Sed ipſorum Aſſertio abſque fundamentis verbi Dei, non eſt in Theologia demonſtratio. Deinde quod inſerunt poſteriori ſententiæ hęc verba, per quam potentia Dei per fidem cuſtodimini, ſingulari fraude fit, vt paululum vero Petri dicto ſuam falſam ſententiam obnubilent aut intricent, vt ſimplex lector cogitet, ipſos non aſſeuerare, Renatos iuſticiam fide acceptam bonis operibus retinere.

Sic autem concederemus, variare propoſitiones, ſi dicerent aliud eſſe, Bona opera retinere ſalutem, & aliud, Renatos fide, retinere ſalutem. Prior enim propoſitio falſa eſt, quam impugnamus, Poſterior autem vera eſt, de qua non diſceptamus.

Reliquam autem verborum vanitatem, qua gloriantur ſe iſthac eluſione viciſſe, quæ neq; probationem habet, neq; vllam veri ſpeciem, ipſis relinquimus.

3. Reſponſio quoq; Maiorem impugnare videtur.

Sententiam inquiunt noſtrarum Eccleſiarum de retinenda ſeu non amittenda ſalute commemorabimus.

Reſpondemus. Hui tam citò D. Collocutores, omnia noſtra tam illuſtria teſtimonia ex verbo Dei & Luthero vicerunt ſine armis, ſine prælio. Obſeruent igitur auditores &

res & lectores pij, quod noſtræ probationes, magno Dei beneficio, tam fixæ conſiſtant & immotæ, quàm Sol in firmamento Cœli.

Deinde eluſio pulcherrima eſt errantium, ſubinde nouas Confeſsiones creare. Verum nos non hîc ſumus, vt nouas confeſsiones audiamus, ſed vt oſtendamus, malè de tantis rebus à quibuſdam doctum eſſe. Obſeruabunt igitur Lectores, hîc fumum excitari, ne ad corruptelam recta cogantur reſpondere.

Tertiò gyros videamus nouæ confeſsionis.

Sermo Dei ſeruandus eſt. Ergò bona opera retinent iuſticiam. Antecedens probatur, quia Chriſtus inquit, Si quis diligit me, ſermonem meum SERVABIT.

Reſpondemus. Negamus conſequentiam, & ratio eſt, qui Chriſtus loquitur de fide, amplectente & cuſtodiente verbum Dei. Nam in eo capite plurima de fide diſſerit, Credite inquit mihi &c.

Item inquiunt: Habenti dabitur. Item, Qui perſeuerauerit. Ergò bona opera renatorum retinent ſalutem. Reſpondeo. Citata teſtimonia nihil de retentione per opera loquuntur, ſed tantum de vero vſu donorum, de cuſtodia doctrinæ, & perſeuerantia in fide. Nihil igitur ad rem. Pueri vocant eiuſmodi fallaciam ignorationem Elenchi.

Item dicunt. Remiſsio, Fides, Spiritus ſanctus, & alia Dei dona non ſunt effundenda, quia ſi effunduntur, fiunt poſteriora deteriora prioribus. Ergò bona opera in renatis retinent ea bona.

Reſpondemus. Eiuſmodi luſus etiam D. Maior in ſuis libris habet. Sunt autem ſcopæ diſsolutæ. Antecedens nihil habet, quod opera noſtra retineant ſalutem. Veriſsimæ ſunt admonitiones de non effundendis donis Dei, & quod retinere Dei dona debeamus. Veriſsimæ etiam ſunt comminationes, peccatis effundentes remiſsionem peccatorũ, & Spiritum ſanctum, in poteſtatem diaboli relabi, quem

 admo-

admodum Iohannes inquit, Qui facit peccatum ex diabolo eſt. Veriſsimum etiam eſt, noſmet noſtra malicia illa ampliſsima Dei dona effundere poſſe. Hæc operoſè teſtimonijs ornant, quæ non in controuerſia hærent. Itaq; eiuſmodi euagationes vitare debebant. Quæſtio autem eſt, QVOMODO retineamus? Nos, ſicut ſola fide apprehenditur, ita ſola fide retineri dicimus iuſticiam & ſalutem, quam fidem miſericordia & potentia in nobis conſeruat. At D. Collocutores dicunt, bonis operibus renatorum retineri iuſticiam & ſalutem, quibus fides præluceat. Quod ipſum etiam Papiſtæ docent, vt apertè teſtatur 24. Canon Concilij Tridentini, in 6. ſeſsione promulgatus, cuius hæc ſunt verba: Si quis dixerit, iuſticiam acceptam non conſeruari, atq; etiam non augeri coram Deo per bona opera, ſed opera ipſa fructus ſolummodò & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non autem ipſius augendæ cauſam, anathema ſit. Sed ex illis omnibus, quę non controuertuntur, illud non ſequitur ex Antitheſi, noſtra bona opera retinere remiſsionem & Spiritum ſanctum. Ratio eſt, quia non eſt eadem ratio peccatorum, quæ ex nobis ſunt, & eius rei, qua retinemus remiſsionem peccatorum, quæ non ſic ex nobis eſt, vt peccatum.

Præterea euidentia teſtimonia in medium adducere debebant D. Collocutores, quibus clariſsimè euincerent, Bona opera renatorum retinere iuſticiã ſeu remiſsionem peccatorum & ſalutem, id quod non faciunt.

Nos verò, quod fides ſit organon, quo ſicuti initiò acceptamus, ita etiam poſtea retinemus ſalutem, illuſtriſsima teſtimonia pferre, Deo ſit gratia, poſſumus, vt 1. Pet. 1. Qui potentia Dei per fidem cuſtodimini ad ſalutem. Item Ro. 11. Et 2. Cor. 1. Fide ſtatis. Coloſ. 1. Eſtis ſancti & imaculati & irreprehenſibiles per Chriſtum coram Deo, ſi tamen permanetis in fide fundati & ſtabiles. Sic Chriſtus ad Petrum inquit, Luc. 22. Ego pro te rogaui, ne fides tua deficeret. Et hinc

hinc Epiſtola ad Ebræos cap. 5. Chriſtum dulciſsimè vocat ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν fidei noſtræ.

Indicauimus etiam ex Luthero teſtimonia in tertia Hypotheſi, ſtatim principio Colloquij exhibita, quibus hoc tanq; conſonans adijcimus ex Diſputatione illa de operibus Legis & Gratiæ. Propterea inquit Lutherus, Ad ſalutem adipiſcendam & RETINENDAM, ſola miſericordia requiritur, quam fides apprehendit & RETINET. Hæc verba ideò libentius allegauimus, quia Petrino dicto conſonant. Sic Apologia Auguſtanæ Confeſsionis Art. 20. hanc eandem noſtram & Lutheri ſententiam comprobat, his verbis: Facite bona opera, vt perſeueretis in vocatione, ne amittatis dona vocationis, quæ prius contigerunt, non propter ſequentia opera, ſed iam retinentur FIDE. Et Philippus in libello contra Oſiandrum apertè inquit, Fidem perpetuò oportet & amplecti & retinere gratiam, & donum, propter Mediatorem Chriſtum, etiam inchoata iam regeneratione ſeu renouatione.

Nunc pergemus euoluere Argumenta D. Collocutorum.

Non retinens fundamenta, effundit remiſsionem peccatorum & Spiritum ſanctum.

Sed peccatis indulgens non retinet fundamentum.
Ergo non retinet illa dona.

Reſpondemus. Argumentum concedimus, licet forma Argumenti non ſit bona. Sed e contra audiamus affirmatiuum Argumentum.

Retinens fundamentum, retinet remiſsionem peccatorum & Spiritum ſanctum.

Bona opera retinent fundamentum, vel habens bona opera &c.

Ergò bona opera retinent remiſsionem peccatorum, & Spiritum ſanctum.

Reſpondemus. Minor falſa eſt, nec poteſt probari. Sola enim fides, vti amplectitur initio, ita etiam retinet fundamentum. Eſt autẽ fundamentum remiſsio peccatorum per Chriſtum. Fides autem ſicuti donum Dei eſt, ita eius incrementa & duratio opus eſt miſericordis & omnipotentis Dei, teſte Apoſtolo Paulo, dicente: Qui in vobis incepit bonum opus, perficiet vſqꝫ ad diem Domini noſtri Ihesu Chriſti.

Non conſiſtit igitur hoc Argumentum á contrarijs, quod ipſimet contra Pontificios rectè ſolent diſſoluere. Porrò, ſi volent conqueri, nos Argumenta non rectè aſſumpſiſſe, Teſtamur Deum, aliter nos non intelligere, ac libenter audiemus, quomodo ipſi velint formare, tum non grauabimur, quantum Deus dederit, reſpondere.

Poſtremò ex ſimilitudine Chriſti de arbore & fructibus iſtam corruptelam refutaueramus iſtis verbis: Teſtimonium quidem prębent boni fructus de bona arbore, ſed tamen fructus non retinent arborem, verum arbor gignit & retinet fructus, id quod omnes ſano cerebro præditi ſua ſponte agnoſcunt. Hanc rationem Argumento complectemur, vt membra conſpici poſsint.

Ordo á Deo creatus eſt, vt efficiens cauſa retineat effectum, quamdiu ſcilicet ordine naturali ſunt coniuncta, vt arbor pomum. Effectus enim non retinet efficientem, ſicut pomum non retinet arborem.

Sed bona opera ſunt fructus iuſticiæ, ſunt fructus fidei.

Ergo bona opera non retinent iuſticiam.

Ad hoc Argumentum reſpondent D. Collocutores, ſeſe mirari cum ſtupore, quod non meminerimus concionis Baptiſtæ & Chriſti, qui fructus pœnitentiæ tàm neceſſariò requirunt, vt niſi conſpiciantur & ſe exerant, certum ſit, arboribus ipſis exitium denunciari. Et fingunt, nos illud diſſimulare & occultare.

Reſpon-

Reſpondemus. Quid hoc eſt ad rem reſpondere. Controuerſia eſt, Bona opera tanquam fructus iuſticiæ & fidei, iuſticiam non retinere, ipſi cum ſua ſtupida admiratione declamitant, oportere fructus ſequi pœnitentiam. Et quis negat? Item, ſi non ſequantur, puniri arbores. Quis hoc inficiatur? Sed hoc probandum erat, eos fructus retinere iuſticiam. Id verò non faciunt D. Collocutores. Itaque miramur, quod nunc denuo ſimilitudinem de arbore, quam Chriſtus ponit, tam exoſam habeant, & liuidé perſequantur. Deinde diximus, omnes ſano cerebro ex illa ſimilitudine Chriſti videre, quod bona opera, vt fructus, non retineant iuſticiam. Optaremus igitur, D. Collocutores ſano cerebro in timore Dei, hęc dijudicare.

## DE V. CORRVPTELA.

*Non pugnandum eſſe de particula SOLA in hac Propoſitione, Sola fide iuſtificamur, & quidem contra Antichriſtum reuelatum.*

Argumentum noſtrum tale fuit.

Quicunque tempore perſecutionis, vbi Pontificij deprauationem Articuli Iuſtificationis omni vi obtrudunt, ſcribit, ſe non pugnare de voce SOLA, in Propoſitione, Sola fide iuſtificamur, quam Pontificij extremè oderunt, Is à verbo Dei, Auguſtana Confeſsione, & Apologia, & à Lutheri ſcriptis deuiat.

Sed in Actis Synodicis, quando tentabatur, quàm propè ſeſe Interim conformare poſſent, dicitur, Non pugnamus de voce SOLA &c.

Ergo hac in parte à verbo Dei, Confeſsione & Apologia Auguſtana, & à Lutheri ſcriptis, cum ſcandalo Eccleſiæ deuiatum eſt.

Ad Maiorem ſic reſpondent D. Collocutores.

D. Lutherus teſtatur, Aequipollentes eſſe. Non ex operibus,

ribus, vel ſine operibus iuſtificamur. Et, Sola fide iuſtificamur. Ergo perinde eſt, vtra quis propoſitione vtatur.

Reſpondemus. Aequipollentes eſſe, non ignoramus, & extra caſum Confeſsionis, ſi quis ſine dolo malo vtrauis propoſitione vtatur, ſentimus eum non peccare. Sed ſi quis in caſu Confeſsionis, vbi de doctrina in Articulo Iuſtificationis agitur, & vbi aduerſarij veritatis vocem Sola, peius cane & angue oderunt, ibi inquimus, Si quis in ipſorum gratiam, & quidem, vt aliquam ceſsionem præ ſe ferat, dicere audeat: Non pugnamus de voce Sola, tali tempore, apud tales, & tali ſpecie iudicamus eum grauiſsimè peccare. Non igitur hic diſceptatio eſt, an ſint Aequipollentes illæ Propoſitiones, quas repetiuimus, Sed an particula SOLA tali caſu taliq; mala ſpecie ſic quaſi in acie & prælio, vbi de eius euerſione hoſtes immaniſsimi digladiantur, tam turpiter, cum probro & ſcandalo Eccleſiæ, ſit deſerenda. Itaq; fallacia hic cōmittitur, quæ dicitur Plures propoſitiones. Nam quæ ratione circumſtantiarum culpantur, ea ipſi remotis circùmſtantijs exagitant. Id verò an iuſtè, an candidè, an cum timore Dei fiat, Deum timentibus auditoribus & lectoribus iudicandum permittimus.

Imò pulchrè contra ſeſe Lutherum ex ſcripto contra Cochleum citant. Dicere, inquit Lutherus, Opera non iuſtificant, certè robuſtius affirmat, Solam fidem iuſtificare, quàm ſi dixeris, Sola fides iuſtificat, NISI, quod hoc clarius ſonat, quàm illud, dum per impios SOPHISTAS Pauli cum phraſis, tùm ſententia neglecta perijt. Hæc Lutherus. Audiunt D. Collocutores, propter Sophiſtas, illam particulam SOLA, eſſe in primis vrgendam. Sed ibi in deliberationibus interimiſticis agebatur cum Sophiſtis illis Pontificijs, quos putat Lutherus. Item illi ipſi Epiſcopi Pontificij ſeu Sophiſtæ clariſsimè profitebantur, ſeſe Theologorum ceſsiones & ſcripta ſic intelligere, quod cum Cæſareo ſeu Pontificio Interim concordent. Ergò omnium maximè de voce Sola coram illis pugnandum erat.

Iſtæ

Iſtæ negociorum circumſtantiæ peccatum efficiunt graue, ac res ipſæ in Actis expoſitæ, teſtantur, quomodo in gratiam Interim, hoc eſt, Pontificiæ religionis, Theologi ceſſerint iſta dogmata, Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, quam propoſitionem Interim habet. Item, Præcipuè nos fide ſaluari. Item, Fidem, Spem, Dilectionem, & alias virtutes eſſe neceſſarias ad ſalutem. Item, Primatum Papæ, autoritatem & poteſtatem Epiſcoporum, in ordinandis Eccleſijs, & ſimilia multa, quæ ſuo loco recitabuntur. Hæc, inquimus, non diſtrahenda, ſed iungenda ſunt, vt piæ mentes conſiderent, apud quos, & qualiter in hiſce omnibus ceſſum ſit, nec patiantur iſta eludi, diſsimulatis rerum circumſtantijs, ne Eſaias talibus concionetur, Peccata ſua ſicut Sodoma prædicauerunt, & non erubuerunt.

Quantoperè autem Lutherus contra Papiſtas voluerit vrgeri atque defendi hoc vocabulum Sola, ex ipſius verbis audiamus, cum dicit Tomo 5. Ien. Im Sendbrieff vom dolmetſchen.

Weil die Sache im grund ſelbſt fordert/ das man ſage/ Allein der Glaube macht gerecht/ vnd vnſer Deudſchen ſprachen art/ die ſolchs auch leret alſo auszuſprechen/ Haben darzu der heiligen Veter Exempel/ Vnd zwinget auch die fahr der leute/ das ſie nicht an den wercken hangen bleiben/ vnd des glaubens feilen/ vnd Chriſtum verlieren/ Sonderlich zu dieſer zeit/ das ſie ſo lang her der Werck gewonet / vnd mit macht dauon zu reiſſen ſind etc. So iſts nicht allein recht / ſondern auch hoch von nöten/ das man auffs aller deutlichſt vnd völligſt heraus ſage/ Allein der Glaube/ ohne alle Werck/ macht from. Vnd rewet mich/ das ich nicht auch dazu geſetzt habe / Alle vnd aller/ alſo/ Ohne alle Werck aller Geſetz / das es wol vnd rund heraus geſprochen were. Darumb ſols in meinem Newen Teſtament bleiben/ vnd ſolten alle Bapſteſel toll vnd töricht werden/ ſo ſollen ſie mirs nicht heraus bringen.

Conſiſtit igitur Maior noſtri Argumenti contra iſtum inſultum D. Collocutorum immota.

Ad Minorem porrò reſpondent, Vnus tantum locus ex Actis Interimiſticis profertur, non plures. Ergò culpari non debebat.

Reſpondemus. Accipimus confeſsionem ipſorum de facto. Deinde ſciant, ſatis ſuperq́ eſſe, ſemel, vel vnico dicto labefactari veritatem. Eſt autem in Articulo Iuſtificationis, neruus maximarum rerum in particula Sola, quando dicimus, Sola fide iuſtificamur, ſitus, eoq́ inciſo, neceſſe eſt claudicationem ſubſequi, præſertim in ceſsionibus reſpectu Papiſtarum, in puncto Confeſsionis, vbi hoc ipſum agunt, vt iſtam ſibi inuiſiſsimam Propoſitionem, Sola fide iuſtificamur, penitus opprimant. Non igitur erat res parui momenti tali tempore, in gratiam talium, & ad placandos tales, ſic cedere, ac palàm dicere, Nolumus pugnare de voce Sola. Lutherus ſanè nunquam id feciſſet.

2. Dictum eſt, Non eſſe nobis λογομαχίαν de voce Sola.

Reſpondemus. Eſt callida verſio ad fallendum homines, arte fabrefacta. Nam autor germanicè id ſcriptum fecit, non latinè, in quo hęc ſunt verba, Wir ſtreiten nicht vom wörtlin Sola, hoc eſt, Non pugnamus de voce Sola. Benè autem norat Autor, Pontificios non mouere litem de literis A, L, O, S, ſed de rebus in hac voce Sola comprehenſis, quæ Pontificijs planè ſunt intollerabiles. Vt igitur irati victores, & ferro potentes nonnihil mitigarentur, ideò talia mollia eis obijciebantur, à trepidantibus, Non pugnamus de voce Sola, Ideò ſcribebatur ad illum Conſiliarium victoris, Lutherum fuiſſe Philonicum, & deformem ſub eo paſſum ſeruitutem. Nam alijs temporibus, vbi minus periculorum erat, liberius multò & ardentius verba fluebant, ſicuti etiam poſtea, remotis paululum periculis, fiebat.

Nec fuit ea res ſubita authori, ſed eum næuum diu aluit. Nam in delineatione rerum agendarum in Anglia, teſtatur, ſe etiam in Locis communibus non vſum voce Sola, ſed

Gra-

Gratis, vt minus eſſet certaminum. Videmus ſanè id etiam in poſtrema editione factum, quod in capite de Iuſtificatione, præterquam in Argumentis, eius vocis non fecerit mentionem.

Præterea cogitent pij, rem non eſſe leuem, quia Paulus Gal. 2. habet ἐὰν μὴ, id eſt, NISI vel TANTVM. Si quis igitur dicat, ſe in Propoſitione de Iuſtificatione, nolle pugnare de voce TANTVM per fidem, nonne iſte egregiè tutaretur doctrinam Pauli?

Neq; vero ſatis eſt de alijs Excluſiuis, vtpote Gratis, ſecundũ gratiam, pugnare contra tales, qui falſam doctrinã, nempe ipſius Antichriſti obtrudunt, ſed etiam de cęteris.

Cogitent & hoc pia pectora, Innotuiſſe iam reuelata voce Euangelij, hanc propoſitionem apud Pontificios omnium maximè, Sola fide iuſtificamur. Itaq; in ea propoſitione, coram talibus, qui non conuertuntur, vnica litera cedere, eſt contra veritatem, & non fit ſine ſcandalo.

3. Alia verba, quæ in eo ſcripto præcedunt, rectè ſonant, Ergo nec iſta ſunt culpanda.

Reſpondemus. Eſt fallacia, quæ dicitur Propoſitiones plures. Rhetores enim in malis cauſis, quando id, de quo accuſantur, honeſtè tueri nequeunt, ſaltant ad alia, ibiq; magnos excitant pulueres. Nos autem hîc non agimus de reliquis verbis, neq; cupimus, Deo iuuante, rectè dicta reprehendere, Sed iſta verba dicimus meritò argui, Non pugnamus de particula Sola, idq; tali tempore, apud tales, in talium gratiam, tanta mala ſpecie, tanto piorum ſcandalo. Nullus porrò hæreticus vnq; tam malus fuit, quin aliqua bona doceret. Sed ea, in quibus errauerunt, nihilominus fuerunt vituperanda. Sacramentarij in alijs nonnullis Articulis vera proferunt, quæ non taxauit Lutherus, ſed falſa tamen ipſorum dogmata meritò reprehendit.

4. In Auguſtana Confeſsione, inquiunt, non poni vocem Sola, præterq; in citato Ambroſij dicto, item in Apologia, primum apertè defendi.

Reſpondemus. Agimus D. Collocutoribus magnas gratias, quod dum ſuorum lapſus fucare volunt, ſemetipſos magis confundunt. Nam inquiunt, in Confeſsione vocem SOLA in dicto Ambroſij citatam, poni. Ergó confeſsio in breuiſsimis illis Articulis, non præterit vocem Sola. Hæc notent Auditores. Deinde aiunt In Apologia ſplendidè vocem Sola defenſam, & id volumus.

Conſtat itaq;, neq; in Auguſtana Confeſsione, neq; in Apologia eius legi, Non pugnandum eſſe contra Pontificios de voce Sola.

Sequitur & illud, cum tantopere in ea Confeſsione & Apologia aſſerta ſit contra Pontificios hæc Propoſitio, Sola fide iuſtificamur, ideò Corruptelam eſſe, apud eoſdem, in caſu Confeſsionis, vbi obtruditur falſa doctrina, dicere, Non pugnamus de voce Sola, docemus bona opera eſſe neceſſaria ad ſalutem, veriſsima eſt doctrina, fides, ſpes, dilectio, & aliæ virtutes neceſſariæ ſunt ad ſalutem &c.

5. Vnum locum annotant D. Collocutores ex Actis Interimiſticis Ff3. vbi dicitur, Propterea de hac iuſticia ſolius fidei pugnamus &c.

Reſpondemus. Attamen hanc Propoſitionem, Sola fide iuſtificamur, nuſq; in totis Actis, vt rectè Roſtochienſium cenſura indicat, recitant. Præterea in eo ipſo ſcripto Ff2. dicitur, Propoſitio veriſsima eſt, Neminem ſine dilectione & operibus bonis ſaluari. In hac ſententia res ipſæ iſtius Propoſitionis, Sola fide iuſtificamur, palàm abijciuntur & traduntur Pontificijs. Si enim nemo ſine dilectione & bonis operibus ſaluatur, manifeſtum eſt, ſola fide nos non iuſtificari aut ſaluari. Ex hiſce igitur verbis & rebus pia pectora conceſsionem æſtiment.

6. Correlatiua ſunt gratia & fides, poſito vno ponitur & alterum. Item, idem ſignificant, Iuſtificamur gratis, &, Sola fide iuſtificamur. Ergò non eſt peccatum, quod coram Pontificijs tali rerum ſtatu dicitur, Non pugnamus de voce Sola.

Reſpondemus. Iſta ſunt reuera ἀνακόλουθα. Nam antecedens verum eſt, ſed in eo non dicitur, quod tempore perſecutionis, in gratiam hoſtium ſit cedendum de particula Sola, item, quod non ſit de ea pugnandum. Item aliás, vbi nihil eſt nobis certaminis, cum Pontificijs, licitum eſt, vel vtraq; vel vna propoſitione vti. Ergò in certamine pari ratione licitum eſt, alteram, quam oderunt aduerſarij, non modò non diſsimulare, ſed etiam apertè pugnare de voce Sola &c.

Inuectiuas porrò Pontificias & conuiciorum tempeſtatem, qua nos opprimere conantur D. Collocutores, ſuſq; deq; facimus, ac ſcimus, pios ex illis morbos animorum ipſorum agnituros eſſe. Nam conuicia talia non ſunt fundamenta veritatis, ex quibus ſolis optamus iudicium fieri.

Dolemus igitur D. Collocutores primum tàm licenter eum lapſum tueri & excuſare malo veteris Adami more, cum multò rectius facerent, ſi modeſtè dicerent, ſeſe eas titubationes ſummorum virorum ad imbecillitatem humanam referre, nec velle contra conſcientiam pingere, ne Deum offendant. Deinde ſeſe planè in ea eſſe ſententia, tempore Confeſsionis, quando cum inconuerſis Papiſtis agitur, planè retinendam, aſſerendam, ac defendendam eſſe integram propoſitionem, Sola fide iuſtificamur, non minus quàm illam, Gratis iuſtificamur. Eiuſmodi enim pia modeſtia quæreretur ſalus & pax Eccleſiæ.

Appendicis autem vice, hiſtorica quædam adiungemus, vt videant omnes pij, quantopere referat, particulam Sola, quando cum Papiſtis agitur, retineri. Princeps Saxoniæ Georgius ſic ſcribit ad Georgium Principem Anhaltinum, Præpoſitum Magdeburgenſem. Jch bin darbey geweſt/ Wo Luther vnd ſeine geſellen nur das wort ALLEJN hette wollen fallen laſſen / welches doch in keiner bewerten Schrifft gefunden wird/ vnd allein Luther zu ſeinem vorteil hinzugeſatzt / So were dieſer Artikel wol verglichen worden/ Aber Luthers Geiſt kondte es nicht leiden / Darumb bliebe es.

Ex literis Tomo Principis Anhaltini inſertis. Vel hic loćus debebat exaggerare peccatum, quod in Actis Interimiſticis comiſſum eſt. Item, certò ſcimus, quod Princeps Georgius, Marchio Brandeburgenſis, ſuis Theologis, profecturis ad Colloquium Ratiſponenſe, Anno. 41. dederit in mandatis, zieher hin/ vnd vergebt mir das S O L A nicht/ ſonſt kompt mir nicht wider in mein Land. Hæc fuit conſtantia & grauitas priſcorum Lutheranorum, Iam verò, proh dolor, noua fiunt omnia, ſed non meliora.

## DE VI. CORRVPTELA.

*Diſcrimen eſſe inter iuſticiam & ſalutem.*

Argumentum noſtrum tale fuit.

Quicunque in Articulo Iuſtificationis (Nota bene) diſcrimen facit inter Iuſticiam & ſalutem, à verbo Dei, Auguſtana Confeſsione & Apologia, & à Lutheri ſcriptis deuiat.

Sed D. Maior in Articulo & negocio Iuſtificationis, diſcrimen inter Iuſtificationem & ſalutem facit.

Ergò à norma illa deuiat.

Reſpondent D. Collocutores ad Maiorem, Eſt diſcrimen inter hæc vocabula, quia ſalus etiam interdum glorificationem in vita æterna ſignificat.

Reſpondemus. Primum Minor à D. Collocutoribus non impugnatur, quia factum D. Maioris conſtat.

Secundò, Ad Maiorem argumenti reſpondentes, aliam faciunt propoſitionem, & ſcopum præfixum negligentes, alium ſuo arbitrio, quo volunt, reponunt, honeſtó ſcilicet artificio. Non hîc loquimur, quales alioqui ſignificationes vox Salutis recipiat. Non enim ignoramus, Dei beneficio, id quod etiam ipſimet nobis tribuunt, quod ſalus alibi etiam de glorificatione credentium in æterna vita dicatur, vt 1. Petri 1. Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum veſtrarum. Sed hîc in Maiori noſtra, de Articulo Iuſtificationis diſſerimus, quanam re in hac vita iuſti ſeu ſalui ſimus.

Ibi ve-

Ibi verò ſacra ſcriptura pro Synonimis vſurpat iuſticiam & ſalutem, vt Rom. 4. Beatitudinem hominis, cui Deus imputat iuſticiam ſine operibus. Hîc beatitudo (die Seligkeit/vt Lutherus vertit) & iuſticia pro eodem accipiuntur. Suntq; æquipollentes Paulo, Gratis iuſtificamur, Ro. 3. Et, Gratia ſaluati eſtis, Eph. 4. Item, Secundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit, Tit. 2. Qui crediderit, ſaluatur, Marc. vlt. Plura teſtimonia breuitatis gratia non adſcribemus, quia apud ſanos omnes, res iſta extra omnem controuerſiam verſatur.

Confeſsionem & Apologiam Auguſtanam, & Lutherū, ex quo teſtimonia poſuimus, imò omnes ſanos ſcriptores in noſtra Eccleſia hiſce vocibus in Articulis iuſtificationis pro ijſdem vſurpare, notiſsimum & veriſsimum eſt.

Deindè ſolent Pontificij callidiores iſta vocabula ſingulari fraude diſcernere, ita, vt aſſerant, nos quidem gratis ſine operibus iuſtificari, Sed non ſine operibus ſaluari. Eodē planè artificio D. Maior alicubi, vti diximus, diſcernit, vt ſua illa impia dogmata, Bona opera ſunt ad ſalutem neceſſaria &c. aliquibus ſaltem coloribus pingat, & ſimplicioribus inſtillet.

Itaq; hæc corrup. in artic. iuſtificationis digna odio eſt, nec debebant D. Collocutores aliorum peccata ornare.

Inſuper faciunt nobis iniuriam, q̄ confundamus illorum vocabulorum ſignificationes. Nam ex verbo Dei docemus, vocabulum Salutis interdum Synonimon eſſe iuſticię, interdum verò de glorificatione æternæ vitæ accipi. Vt, Spe ſalui facti eſtis. Hîc Salus de gloria æternæ vitæ ſumitur, Spes enim futura bona expectat. Sed quando dicitur, Gratia ſaluati eſtis, intelligitur de præſenti iuſticia, quæ gratis fide accipitur.

Sed de his plura, quando ad ea veniemus, quæ nobis D. Collocutores hic minitantur,

## DE VII. CORRVPTELA.

*Iuſticiam Chriſtianorum, qua coram Deo iuſti ſunt, in hac vita imperfectam eſſe.*

Argumentum noſtrum tale fuit.

Quicunq; docet, iuſticiam, qua coram Deo iuſti ſumus, in hac vita imperfectam eſſe, is à verbo Dei, Auguſtana Confeſsione, & Lutheri ſcriptis deuiat.

Sed D. Maior id facit, vti probauimus.

Ergó ab ea norma deuiauit.

Reſpondent D. Collocutores, more ſolito, ſatis inſolenti reiectione, & ex D. Luthero proferunt teſtimonia, vt oſtendant rectè dictum eſſe, iuſticiam, quæ fide accipitur, quaq; coram Deo iuſti pronunciamur, eſſe imperfectam.

Reſpondemus. Miramur ſanè plurimum iſtam audaciam D. Collocutorum. Cum enim in ſuis cordibus ſentiant, Corruptelas ſuas iſtius viri teſtimonio luculenter redargui, retundi, deſtrui, tamen contra Lutheri ſententiam, ipſius venerandum nomen & verba rectiſsima obtendunt, & in contrarium ſenſum ea detorquent: ſed ſi auditores & lectores illa prolixa Lutheri teſtimonia cum attentione perpenderint, tum luce meridiana clarius apparebit, D. Maioris ludibria nequaq; à Luthero comprobari. Nam Lutherus de duplici iuſticia ibi diſſerit, de vna, quæ fidei eſt iuſticia, & de alia, quæ eſt bonorum operum in renatis. Fidei quidem iuſticia eſt, qua fides totum Chriſtum complectitur, eamq; eſſe PERFECTAM, luculentiſsimis verbis ibidem pronunciat, vt, ſecundum promiſsionem & doctrinam fidei, qua promittitur tibi Chriſtus, qui eſt PERFECTA & æterna iuſticia TVA. Hæc Lutherus. In his igitur verbis audis, iuſticiam noſtram, quam fide per Chriſtum accipimus, eſſe perfectam. Illud verò porrò addit Lutherus, quod ea fidei iuſticia nondum conſpiciatur in nobis, ſicut in nouiſsimo die conſpicietur aut cognoſcetur, quia

quia eſt res ſpiritualis. Non enim in hoc ſeculo in oculos hominū per ſe incurrit, licet fructibus ſeſe ſubindè exerat. Iuſticia autem bonorum operum in renatis, eſt imperfecta, eſt inchoata, ſicuti rectè ibidem dicitur, Nos primitias Spiritus tantum in hac vita accipere. Ideoq́ minimè eſt noſtra vera iuſticia, qua coram Deo iuſti ſumus, ſed tantum fructus alius veræ iuſticiæ. Iſthic verò in regeneratione illa poſt reſurrectionem ex mortuis, hæc etiam iuſticia perficietur, ita, vt renouata tota noſtra natura, habituri & pſtituri ſimus perfectam, integram, Deiq́ voluntati penitus reſpondentem obedientiam. In hac autē vita, ſicut diximus, habemus illam iuſticiam tantum inchoatione per fidem.

Hęc Lutherum ſonare atq́ docere, omnes ſano iudicio præditi vident, agnoſcunt, credunt, ac gaudemus, integrū locum à D. Collocutoribus adſcriptum eſſe, vt omnes boni videant, quomodo iſta verba Lutheri, errori D. Maioris & D. Collocutorum, nempe, quod iuſticia, qua coram Deo fide hîc iuſti ſumus, ſit imperfecta, congruant.

Ex his etiam ſimilibusq́ D. Collocutorum citationibus, optamus iudicium fieri, quo propoſito Lutherum ad ſua falſa dogmata per vim pertrahant, perindè vt Sacramentarij ex Lutheri ſcriptis quædam citare ſolent, vt eum pro Sacramentario traducant. Nam hoc ſcimus, certò ſic ſe habere, Lutheri ſcripta, tum contra iſtas corruptelas D. Maioris omnes, tum contra pręſtigias Pelagianorum, Pontificiorum, Sacramentariorum, & ſimiles præſtigias omnes luculentiſsimè pugnare.

Tria adhuc teſtimonia addemus. Sic ſcribit Lutherus in Diſputatione de iuſtificatione Anno 36. In hac vita TOTALITER remittit credentibus ingenitum peccatum, ingenti miſericordia propter Chriſtum. Initialiter purgat, In extremo die perfectè purgabimur & renouabimur.

Tomo 4. fol. 38. Chriſtus eſt perfecta & tota ſanctitas Eccleſiæ.

Parte 6.fol.556. fac.2.parag.penul. Gott helt vns gantz gerecht vnd heilig vmb Chriſtus willen/ vnſers Mittlers.

Deinde & in Paulum D.Collocutores incidunt, quem citantes Col.2.& Philip.3.tum nobis ſubſidium ferunt,pro quo officio ipſis gratiam habemus , tum ſe pudefaciunt, quod dolemus.

Propoſitio ipſorum erat,euincere,Paulum docere cum D. Maiore, Iuſticiam, qua fide coram Deo iuſti ſumus, in hac vita imperfectam eſſe.

Iam audi, quid Paulus dicat, ipſorum etiam teſtimonio.In Chriſto,inquit,CONSVMMATI ESTIS, Col.2. Deo gratia , hoc eſt vnum fulmen contra ipſorum falſum dogma. Audi & alterum,Phil.3.dicitur, Vt in ILLO inueniar, non habens meam iuſticiam,quæ ex Lege eſt,ſed ILLAM, quæ ex fide eſt, Chriſti. Deo gratia, hoc eſt alterū fulmen.Nam iuſtitia,quę ex fide eſt,Chriſti,eſt illa ipſa iuſticia, dequa ſupra dixit, In Chriſto Conſummati eſtis. Sed hic,inquies,non vtitur Paulus voce pfectæ? Imò Paulus ibidem ait,Quicunq́ ergò perfecti ſumus,hęc ſentiamus. Deo inquimus gratias, Hæc verba in ſcripto D. Collocutorum ſonant, quæ & D.Maiorem & Patronos hoſce pudefacere coram Deo & hominibus poſſunt, quia ſuo ſemet gladio, quod dicitur,iugulant. Certum eſt enim,Paulum ſe perfectum vocare, non reſpectu inchoatæ nouitatis ſeu iuſticiæ operum, ſed reſpectu fidei, quæ iuſticiam Chriſti perfectam, Paſsione & obedientia partam, complectitur & apprehendit.

Sed inquiunt, Paulus etiam dicit,Non quod iam acceperim , aut iam PERFECTVS ſim. Reſpondemus. Quæſumus vos, iſtâne verba de iuſticia fidei Paulus dicit, an de iuſticia bonorum operum,quæ eſt fructus fidei? Hic non dubitamus ad D.Collocutorum conſcientias appellare, certòq́ ſcimus, eos, ſi veritatem dicere velint, confeſſuros,quod de inchoata,in renatis iuſticia bonorum operum his verbis Paulus diſſerat.Docet enim de glorificatione,futura poſt reſurrectionem.

Rogamus igitur D. Collocutores, ne iſtam blaſphęmiam tantoperè excuſent aut tutentur, quod iuſticia Chriſti ſit imperfecta, aut quod fides eam apprehendens ſibiq́ applicans, non apprehendat perfectam iuſticiam. Animaduertunt enim, quo ipſos iſtud maleſanum ſtudium colorandi errores abducat. Quantò autem rectius facerent, ſi dicerent & confiterentur apertè, dogma Maioris falſum eſſe, & ſe daturos operam, vt ex libris ipſius excindatur, nec ſe eiuſmodi dogmata contra Deum & Eccleſiam defenſuros eſſe.

## DE VIII. CORRVPTELA.

*Pro bonis operibus dari vitam æternam.*

Argumentum noſtrum tale fuit.

Quicunq́ docet, pro bonis operibus dari vitam æternam, is à verbo Dei, Auguſtana Confeſsione & Apologia deuiat.

Sed D. Maior ſic docet de Conuerſione Pauli, C 1.

Ergò ab illa Norma deuiat.

Reſpondent D. Collocutores ad Maiorem, tali pacto. Apologia Auguſtana docet, Vitam æternam eſſe mercedem. Item, Bona opera in vita æterna habere mercedem & compenſationem. Ergò recta eſt doctrina, PRO bonis operibus datur vita æterna.

Reſpondemus. Semper ferè D. Collocutores tranſponunt ſtatum cauſæ, aliasq́ propoſitiones aſſumunt. Quod autē attinet ad priorem ꝓpoſitionem, Vita æterna eſt merces, & illam conſequentiam, Ergò ꝓ bonis operibus datur vita æterna, Plana reſponſio eſt contra omnes pontificios, q̄ hoc argumento vtuntur: Scriptura teſtatur, vitā ęternam eſſe donum ꝑ Ieſum Chriſtū Ro. 6. Et Chriſtus diſertè tribuit fidei ęternam vitā Ioh. 3. Qui credit in me, habet vitā ęternam. Nuſq́ verò in ſacris literis legis, ꝓ bonis operibus dari vitam ęternā, q̄a hęc doctrina beneficium Chriſti delet, & conſcientias nō conſolatur, ſed turbat, & ad papiſticā dubitationem, tandemq́ ad Cainicam deſperationē adigit, quia

talia opera habere nequaꝗ poſſumus, pro quibus tanta compenſatio ſeu merces digne reddenda eſſet. Hac igitur etiam in parte prȩclarum Papiſtis officium præſtant, quod contendunt, æternam vitam tali pacto dici mercedem, qa pro bonis operibus ea detur. Nam hac ratione & arte D. Maioris Papiſticam vocem tuendam ſuſcipiunt.

Quod ad teſtimonia attinet, quæ D. Collocutores ex Apologia Auguſtanæ Confeſsionis ad pingendum & firmandum erroneum iſtud ſuum dogma, male torquent, ea nec pro ipſis, nec contra nos quicꝗ faciunt. Nam extra controuerſiam eſt, Apologiam eo ipſo loco nihil aliud docere, & contra Papiſtas pugnare, quâm, quod noſmet ipſi docuimus ſemper, & adhuc docemus, Videlicet vtrumꝗ veriſsimum eſſe, Quod & vita æterna ſit gratuitum Dei donum, propter Chriſtum promiſſum, quod iuſtificati ſola fide percipiunt: Et, quod bona opera renatorum ſua quoꝗ mereantur præmia, ſpiritualia & corporalia, in hac & in futura vita. Hæc breuiter ſumma eſt omnium eorum, quæ ibidem ab Apologia prolixius dicuntur.

Sed quomodo iſta quæſo quadrant ad Maioris errorem, Pro bonis operibus vitam æternam dari? Hoc probare debebant D. Collocutores, tum forent Appollines ſeu victores.

Itaꝗ falſò & perperam deprehenduntur allegare Apologiam Auguſtanam, Id quod omnes Chriſtiani videbunt & dolebunt, quia iſtum ſuæ confeſsionis librum errore Maioriſtico tantis ſupercilijs contaminare conantur, meritò ægerrime ferent.

Nihil nunc de hoc dicemus, ꝙ latina verba à D. Collocutorib9 ex Apologia citata, nec cum germanica verſione bene admodum & ꝓrſus congruant: nec in noſtris exemplaribus, quorum bina eo ipſo 31. anno, quem D. Collocutores exprimunt, Vuitebergæ ſunt excuſa, reperire poſsint.

Cæterum & hic obſeruandum eſt, neꝗ verbum Dei,

neꝗ

neq; Lutheri teſtimonia,quæ allegauimus contra hanc cor ruptelam, á noſtris D. Collocutoribus infringi.Itaq; non viſo propemodum hoſte, victoriam clamant.

Dolendum igitur eſt,hac etiam in parte errabundum ſenem D. Maiorem, in errore relinqui, & doctrinam Pontificiam fucis Papiſticis pingi, in certiſsimam noſtrarum Eccleſiarum ignominiam, & plurimarum animarum perniciem. Quantò ſatius fuiſſet, hic etiam dicere, Reijcimus hoc põtificium dogma,nec docebimus illud, D.Maiorem quoq; monebimus,ne defendat,& ex libris ſuis tollat,vt honos Deo, & Eccleſiæ tranquillitas reſtitueretur.

## DE IX. CORRVPTELA.

*Fide & confeſsione hominem apprehendere ſalutem & iuſtificationem.*

Argumentum noſtrum tale fuit.

Quicunq; docet,Fide & confeſsione hominem apprehendere ſalutem & iuſtificationem, is à verbo Dei, Auguſtana Confeſsione,& ſcriptis Lutheri deuiat.

Maior ſic docet in diſpoſitione ſua ſuper Epiſtolam ad Rom.cap. 10.

Ergò à verbo Dei,Auguſtana Confeſsione, & ſcriptis Lutheri deuiat.

Reſpondent D. Collocutores, D.Maior in ſecunda editione,ea verba ex illo libro ſuſtulit & abiecit.

Reſpondemus. Quis verò hoc nouit,p̄ſertim qui priora Exemplaria in Eccleſia Dei habet? cum verba illa palàm ſunt ſparſa,clam verò & tacitè expuncta. Item,quis reſciuit,quod ea verba ſint falſa. Nam interdum quædam in recuſionibus librorum tolluntur,quæ non ſapiunt hęreſin. Tertiò,D.Collocutores in dubium ipſam D.Maioris pœnitentiam trahentes, aiunt, ſe iudicium pijs relinquere. Quis igitur dicet ex D. Collocutorum præſenti inſtitutione,hoc

ne,hoc dogma falſum & fugiendum eſſe? Quantó apertius fuiſſet, ipſos dixiſſe, Reijcimus hoc dogma,neq; patiemur, quenq; apud nos illud profiteri. Sed D.Collocutores,vt illi apud Iohannem, pluris faciunt gloriam coram hominibus, quàm coram Deo.

Hæc igitur ad diu deſideratam atq; expetitam reſponſionem D. Collocutorū ad noſtras Hypotheſes,quam duobus pené menſibus adornarunt,reſpondenda nobis neceſſarió fuêre. Quod autem prolixius id factum ſit,in cauſa fuiſſe D. Collocutores,facilè omnes auditores & lectores intelligent, quia omnes corruptelas excuſandas & palliandas ſibi ſumpſerunt.

Non igitur iam tantum D.Maior & alij nonnulli iſtarum corruptelarum rei ſunt,ſed etiam noſtri D.Collocutores, qui illa dogmata ſuis defenſionibus fecerunt ſua, id q̃ vniuerſa Eccleſia,ab illis falſis dogmatibus immunis,vehementer dolebit.

Alij verò applauſores, qui ſine omni iudicio,ex perſonarum authoritate pendent,& quælibet apprehendunt,iſta dogmata auidè haurient & porro propagabunt, quæ quidem res non eſt parui momenti,ac dolemus,D.Collocutores iſta non pauló altius expendere.

Dei beneficio recta nos conſcientia ſuſtentamus, quod neq; odio neq; amore cuiuſq; iſtos à nobis annotatos errores oppugnemus,nec aliter ſciamus, quàm quod ſint peſtilentes errores,qui ex Eccleſia remouendi ſint. Ea,quę contrà D. Collocutores attulerunt, remoto gorgoneo illo terrorum & conuitiorum vultu,quantum Dominus Deus dedit, expendimus,ac non videmus quicq; roboris ineſſe.

Optaremus igitur adhuc,imò per Deum & ſalutem ſuam oramus reuerenter & amanter D.Collocutores,ne pergant illa falſa dogmata tam malè defenſare,ſed potius veritatem dicant & profiteantur,reijciant ea, quæ non poſſunt verbo Dei defendi, & non excuſent lapſus humanos, idq; pro-

propter honorem Dei & publicam totius Eccleſiæ Dei ſalutem. Certiſsimum enim eſt, neminem periculoſius peccare, quàm qui peccata excuſat & palliat.

Quod ſi autem, quod abſit, nihil obtinere poterimus, Eccleſiæ de hac collatione iudicium deferimus, & oramus Deum, vt ipſe ſuæ miſerrimæ Eccleſiæ repurgator ſit, ſeruet ſemen ſanctum in hac mundi inclinatione, nec patiatur, omnia corruptelis inuolui, Amen.

## APPENDIX CORRVPTELARVM Electoralium.

QVaſdam tantum enormes & craſſas corruptelas in noſtras Hypotheſes aſsignauimus, annotatis, autoribus & folijs. Ac ſperabamus D. Collocutores ea falſa dogmata, etiamſi perſonarum aliquā rationem habere vellent, nō defenſuros. Sed longè aliter res cecidit. Nam & omnium illarū corruptelarū defenſio ſuſcepta eſt à Collocutoribus, & ita iracundè in nos impetus factus, vt etiam ex hoc Colloq̄o inter parietes verſante, ante finē eius maxima vindictæ cupiditate accenſi, nobis corruptelas impingerent, quæ quales ſint, ſuo loco, Deo iuuante, videbimus.

Cum autem non ſit tolleranda iſthæc iniuria, quia Dei gloriam attingit, itaq; nobis quoq; promptum fuiſſet, plurima paradoxa, periculoſas & erroneas locutiones, ex ipſorum ſcriptis viciſsim copioſè colligere, atq; ordinè recenſere. Sed in præſentia tantum aliquas corruptelas annumerabimus. Plures autem proferemus facilimè, ſi D. Collocutores, vti cœperunt, omnia etiam rectè dicta perrexerint, conuellere. Iſta autem, ſiue arte, ſiue truculentia, non opprimēt rectè ſentientes. Optaremus enim, ipſos conſiderare, Deum noſſe & habere ſuos, qui multò plura annotarint, annotent, & annotaturi ſint ex ipſorum ſcriptis, quàm ipſi ex noſtris conſignare queant, quæ, ſi in lucem proferri debeant, ipſis parum honorifica futura eſſent. Videant

igitur, quid ſuis illis minis, & molitionibus effecturi ſint. Nam quo magis hac in parte tumultuabuntur, eò plures confeſsiones excitabunt, id quod hactenus factum eſſe certum eſt. Sed pij tantum veſtigia Dei obſeruent.

## PRIMA HYPOTHESIS.

In artiulo Iuſtificationis, Bona opera NECESSITATE præſentiæ eſſe neceſſaria.

### Argumentum.

Quicunque docet, In articulo Iuſtificationis, bona noſtra opera, neceſsitate præſentiæ eſſe neceſſaria, is à verbo Dei, Confeſsione & Apologia Auguſtana, & ſcriptis Lutheri deuiat.

D. Collocutores & alij quidam ſic docent.

Ergò à prædicta Norma deuiant.

## DE MINORI.

Ignoſcent nobis D. Auditores, quod primum de facto quędam præmittimus. Deindè verò de iure, ſeu de Maiori, ea quæ debent, ſubiunguntur. Nam D. Collocutores 1. hac in parte ſeſe mirabiliter gerunt, modoque affirmant, ſe ita habere, modô negant, præponderant tamen aſſeuerationes, quę nunc toties iterantur, vt omnem dubitationem omnibus ſanis eripiant. Acta teſtantur, contentionē mouiſſe de hac parte D. Collocutores. Nam cū de excluſiuis agerent, clam & hoc inſtillabant, tantum ac ſolummodo vi excluſiuarum in Articulo Iuſtificationis, quo quidem Excluſiuæ pertinent, excludi meritum noſtrorum bonorum operum, non autem excludi NECESSITATEM præſentiæ noſtrorum bonorum operum. Cum autem nobis non eſſet ignotum, cuius ſententiam ſequerentur, monuimus amanter, ne certamen de neceſsitate bonorum operum in Articulo Iuſtificationis mouerent, Proſpiciebamus enim non obſcurè, quonam euaſuri, & quantas turbas vel temeritate, vel inſcitia excitaturi eſſent, ideô in alium locum, & aliud tempus relegabamus. Sed illi familiari admonitioni

tantum

tantum aberat, vt locum relinquerent, vt etiam putarent, ſe nobis ea in parte ægerrimè facturos, ſi id dogma de NECESSITATE præſentiæ bonorum operum in ipſo Iuſtificationis articulo proferrent, ac pollicebantur ſibi certiſsimam, ac ſplendidiſsimam victoriam. Hinc igitur ex profeſso, & prolixè hoc commentum & producitur, & ſtabilitur, & ornatur, & exaſperatur.

Nos igitur inuiti in iſtam arenam perducti, niſi cœleſtem veritatem & Confeſsionem Auguſtanam, & ſcripta Lutheri vltro prodere ipſis deprauanda horribiliter tradere vellemus, coacti ſumus, & propoſitionem recitare, & Argumenta bono ordine in medium proferre, totique Eccleſiæ Chriſti dijudicanda proponere. Hic verò nos miſeri fontem cum agniculo illo turbauimus, hic non modo inuectiuis & maledictis inceſsimur, & obruimur, ſed mox nondum Collatione finita, in tabulam corruptelarum non ſemel ſed aliquoties eo nomine inſcribimur. Et hoc eſt præmium oſtenſæ à nobis veritatis. Sic rectè pro veteri more, Deo Gratiæ, ſed videamus nonnulla. Quiritantur, nos à propoſitione aberraſſe. Sed attende rationes, & quomodo.

I. Quia ſexies repetierint in omni quæſtione, & diſputatione De CAVSA (nota hæc de cauſa) Iuſtificationis, omnia opera noſtra penitus excludenda, & abijcienda, nec mentionem quidem illorum vllam admittendam eſſe. Reſpondemus. Hæc eſt vna tranſpoſitio ſtatus, & fallacia plurium propoſitionum. Non enim hæc ſola eſt ipſorum propoſitio, neque de hac parte diſputatio eſt inſtituta, quod omnia noſtra opera in Articulo Iuſtificationis, quo ad cauſam, meritum, gloriationem, excludenda. Sed etiam illa eſt altera propoſitio, quod bona noſtra opera in Articulo Iuſtificationis ſint neceſsaria neceſsitate præſentiæ, & quod iſtam præſentiæ neceſsitatem non excludant Paulinæ excluſiuæ. De priori itaq;, quam ſcrupuloſè inueſtigarant ſe-

xies ab ipſis vſurpatam, non eſt diſputatio. Sed de altera. Licet igitur non tantum ſexies, verum etiam ſexcenties prior propoſitio in ſuo ſcripto inueniretur, tamen non ſaluat poſteriorem, quamuis, ſi tantum ad priorem propoſitionem adderetur id, quomodo in proximo ſcripto fit propter poſterioris propoſitionis defenſionem, tum illa quoque inficeretur, & deprauaretur.

Deinde fatentur, ſe vno in loco neceſsitatis præſentiæ bonorum noſtrorum operum in loco & actu Iuſtificationis feciſſe mentionem, verum id ſatis ſuperque eſſet, ſemel falſum dogma poſuiſſe, ſed ſæpius id ab ipſis factum eſſe, ex ſcripto liquet. Nam ſic inquiunt, fol. 6. Iudicamus à ſententia Eccleſiarum, confeſsionem Auguſtanam amplectentium alienos eſſe, & aberrare eos, qui intelligunt & interpretantur Particulas Excluſiuas, vt excludi his omnem omninò neceſsitatem, & præſentiam bonorum operum dictitent in articulo & actu Iuſtificationis. Hæc illi.

Item: Nec contritionem ac neceſsitatem benè operandi excludi his particulis, negamus. Item, bonum propoſitum non excludi. Fol. 8. Teſtati ſumus, nõ excludi neceſsitatem benè operandi. Item in conuerſione, non excludi vllam huius partem, ſeu benè operandi neceſsitatem.

Item fol. 10. Sit itaque fixum hoc de excluſiuis, & de vero ac natiuo harum intellectu, non excludi illarum mentione contritionem, & huic intermixtos motus multos, ſeu neceſsitatem benè operandi.

Talia multa quàm ſæpiſsimè iterantur. Iam verò in præſenti ſcripto, cui reſpondemus, ſæpiſsimè quoque repetuntur.

Nec fingendum vllo modo eſſe, partem eius vllam particulis illis excluſiuis ita abijci, aut excludi, vt nec neceſsaria ſit, nec præſentia eſſe oporteat opera, quæ in concionibus pœnitentiæ requiruntur.

Item, in primo fundamento dicunt, nos fingere ea voce

ce Pauli, Ei verò, qui non operatur &c. remoueri tantum operandi neceſsitatem. Item, in 2.10.14.17. Item in reſponſione ad 20. fundamentum inquiunt, eſſe barbaricas diſputationes de excludenda prorſus præſentia bonorum operum IN SALVANDIS, profectò hæc verba ſola dogma prophanum & impium ſatis arguunt, vt licet millies negent propoſitionem, tamen ex illis verbis ſatis ſuperq; de ea conſtat. Sic prolixè in reſponſione ad 20. fundamentum, recitantur illæ propoſitiones ſæpius, IN SALVANDIS. &c. quæ verba & alia eius generis plura, cum infra repetantur, breuitatis gratia nolumus aſcribere.

Itaq; ſatis ſuperq; conſtat, D. Collocutores nunc fateri palàm, ac ſine omni pauore, in Articulo Iuſtificationis neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum ponendam.

Tertiò, propoſitionem, quam diſertè poſuimus, non negant totam, ſed voces iſtas, talem, tantam, ſine ea, negant ſe poſuiſſe, fuit autem hæc propoſitio noſtra: Etſi vi Excluſiuarum omnium noſtrorum bonorum operum dignitas, fiducia, & gloriatio in Articulo Iuſtificationis prorſus excluditur, tamen non excludi neceſsitatem bene operandi, ſed bonorum noſtrorum operum præſentiam ea neceſsitate eſſe neceſſariam, vt nemo ſine bonorum operum præſentia iuſtificetur.

Verum ex ipſorum argumentis & ſententia eas voces, tantam, talem, & ſine ea, appoſuimus, quam ſuam propoſitionem tantum abeſt, vt inficientur, vt etiam illam è veſtigio confirment.

Quartò, criminando vincere tentant. Nam dicunt, ſe affirmare, impoſsibile eſſe, vt in vna mente ſimul ac ſemel ſint fides & propoſitum malum ruendi contra Deum, & id nos impugnare. Reſpondemus, Domini Collocutores ſaltant ex metis, & fingunt aliam propoſitionem, id quod in malis cauſis fieri ſolet, In hac enim propo-

ſitione conuenimus, quia ſemper ita docuimus. Sed impugnamus iſtam propoſitionem: In Articulo & actu Iuſtificationis bona noſtra opera neceſsaria eſſe neceſsitate pręſentiæ. Huc, huc, D. Collocutores reuocamus: Hic eos tenemus: Hîc reddant rationem Deo & Ecclęſiæ. Maledicta autem, quæ in nos egerunt, nihil faciunt ad rem.

Quintò prouocant ad ſuum ſcriptum. Sed reſpondemus in eo ipſo extat iſthæc propoſitio, quam quidem non negant.

Sextò prouocant ad corpus ſuum doctrinæ. Reſpondemus, vt quid ita ſaltant, ac refugium quærunt noſtri D. Collocutores? Non agimus hic de corpore doctrinæ. Sed de iſta propoſitione, vicioſa, & contraria ſacris literis. Sunt enim ad præfixum ſcopum tela dirigenda.

Septimò, dicunt, ſe non agnoſcere, quæ eis tribuimus. Reſpondemus: Eſt magnus dolus, ratio eſt, quia falſò aſſeuerant, nos digladiari de illa propoſitione, an Excluſiuæ Particulæ in Articulo Iuſtificationis meritum excludant, vel an contritionem antecedere oporteat. Sed non eſt ita, pugnamus enim de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in Articulo Iuſtificationis, & non extra eum, quam quidem præſentię neceſsitatē ipſi tantopere vrgent.

Octauò, Vt hoc ſit certum, ideò omnia argumenta, quæ contra iſtam falſam & impiam doctrinam direximus, ſuſcipiunt refutanda. Iam ſi hanc propoſitionem, Bona opera ſunt neceſsitate præſentiæ nobis neceſsaria, iudicant eſſe erroneam, & fugiendam, cur Argumenta contra eam à nobis prolata impugnarunt. Potuiſsent enim & ſe, & nos breui reſponſo liberare hiſce verbis: Propoſitio eſt falſa, & argumenta contra eam ſunt vera, cumque propoſitionem non tueamur, nec argumenta ſunt contra nos. Imò libentiſsimè adhuc admitteremus, ſi dicerent, ſe non ſic docere, ſe eam ſententiam damnare, ac nobiſcum iiſdem argumentis oppugnare velle.

Atque

Atq; in accuſationibus aduerſus nos, etiam in aliquot Hypotheſibus corruptelas acuunt, quod contra illud dogma ſentiamus. Mira igitur inconſtantia ac varietas eſt D. Collocutorum, tanquam in cauſa mala, & tantum ad hominum honorem ſuſcepta. Nam Philippus in Locis & aliàs ſic loqui ſolet: Nec excludit particula ſola contritionem aut cœteras virtutes ne adſint, ſed negat, eas eſſe cauſas reconciliationis.

## DE MAIORI.

Sed nunc reſponſiones ipſorum ad fundamenta noſtra videamus, an ea ab ipſis, vti magnos impetus conceperunt, ac præ ſe ferunt, auertant.

## AD I.

Primum, quod mirabile eſt, negant verba & rem fatentur, & aſtutè in gyrum quaſi ſe agentes, ſic inquiunt: Nequaquam prohiberi, & damnari neceſsitatē benè operandi, ſeu præſentiā bonorum operū: Hæc illi. Candide auditor & lector, an non miram vertiginem hæc verba indicant? quid verò de illis ſentiendum, qui verba negant, & rem ponunt? Præterea paulò antè ipſorum verba ſunt recitata.

Deinde citant Lutherum Tomo 1. VVittenberg. folio 932. Currere & velle oportet &c. Reſpondemus: Lutherus non eſt ibi in Articulo Iuſtificationis, ſed in articulo de vita Chriſtiana, ac loquitur de renatis. Proferant igitur teſtimonia ad rem pertinentia, qualia ſunt noſtra, vt quod Lutherus in Galatis dicit: Fides iuſtificat ſine & ANTE opera, Item: Bona opera non ſunt trahenda in articulum Iuſtificationis. Item, Sunt FRVCTVS Iuſtificatæ iam bonæ arboris, Qualia teſtimonia ſuo loco plurima allegauimus.

Tertiò, citant ex Apologia Auguſtana dictum, quod huc prorſus non pertinet, Verba enim ſunt: Excludimus

opinionem meriti, dilectionem, & opera non ſic excludimus, NE SEQVANTVR. Audis pie auditor, & lector dici in hoc teſtimonio de operibus, quæ ſequuntur iuſtificationem, id nos etiam dicimus, nempe fidem & iuſtificationem debere ſequi bona opera. Ac hic diſputatio eſt de neceſsitate præſentiæ bonorum operum in Articulo Iuſtificationis. Huc comportent D. Collocutores argumenta, hic euigilent. Patet igitur D. Collocutores Apologiam ex propoſito, maloq́; ſtudio deprauare. Audiant vero ſi non vident clariora teſtimonia ex Apologia illa, quæ ſi poſſunt, omni ſua vi auertant, & labefactent.

In reſponſione ad argumenta aduerſariorum 4. Nonne Euangelium pollicetur remiſsionem peccatorum & ſalutẽ, etiã his, qui nulla ꝓrſus habent bona opera? Si tamen conuertantur, & non deſperent, ſed fide in Chriſtum conſequãtur remiſsionem peccatorũ. Num iubent aduerſarij deſperare hos, quorum conſcientiæ nullã inueniunt bona opera, quę opponere iudicio Dei poſsint? Num his dicẽt, fidem inutilem eſſe? Malè pereant iſti Sophiſtæ cũ talibus calumnijs, quę totum Euangelium euertunt, abrogant gratuitam remiſs. peccatorum, eripiunt pijs conſcientijs firma ſolatia.

Audiunt hic omnes ſani diſerta verba, quod de Articulo Iuſtificationis dicatur. Item ꝙ perſpicuè ipſa verba ponantur, etiam his, q Nulla, nulla inquiunt, prorſus habeant bona opera. Et ne exiſtiment D. Collocutores, hunc locum eſſe obſcuriorẽ, audiant & alterum in eodem cap. N. 7. (ex exemplari ita deſcribimus, An. 1531. Vvittebergæ impreſſo in octauo) Hunc ait Paulus (nota, Pauli hanc eſſe ſententiam) beatum eſſe, cui imputatur iuſtitia per fidem in Chriſtũ, etiamſi nulla habeat bona opera, Attendant auditores, etiamſi nulla habeat bona opera, Et additur: Talibus conſolationibus erigendæ ſunt conſcientiæ & confirmandæ, quod propter Chriſtum per fidem contingat remiſsio peccatorum, imputatio iuſtitiæ, & vita æterna. Hæc Apologia: An non igitur eſt audax facinus, quod D. Collocutores

ſuo

ſuo errore de neceſsitate præſentiæ operum noſtrorum bonorum in Articulo Iuſtificationis volunt perfodere, quaſſare, labefactare Apologiam Auguſtanam, & videntium oculos perſtringere, omneſq; Eccleſias ei addictas ſua, praua ſententia deformare. Non eſt igitur nobis dubium plurimas Eccleſias contra eos proteſtaturas, & nequaquam admiſſuras, vt ſua Confeſsio, & ſua Apologia (nam ea nõ ſunt amplius autorum ſed Eccleſiæ communia) tam horribiliter vicietur.

Quarto, citant teſtimonia ſcripturæ, quæ quidem per ſe vera ſunt, ſed ad ipſorum ſententiam falſam nihil faciunt. Itaq; licet huc exſcriberent integra Biblia, tamen errorem ſuum non confirmarent. Proinde ſi poſſunt, ea dicta applicent ad ſuum illud dogma. Annitantur igitur, conẽtur, omneſq; ſuas vires eò dirigant. Proferunt autem & pontificij multa teſtimonia ſcripturæ, Imo omnes hæretici, ſed malè.

Quinto, peccatores agentes pœnitentiam, recipi, veriſsimum eſt. Sed inde non ſequitur, Ergo in Articulo Iuſtificationis neceſsitas præſentiæ noſtrorum bonorum operum eſt ſtatuenda.

Sextò. His verbis τῷ μὴ ἐργαζομένῳ, contendunt, non excludi pios motus, & bonum propoſitum. Item, contendunt figmentum eſſe, remoueri hac voce omnem benè operandi neceſsitatem. Reſpondemus: Sic ſcilicet decet reformari Paulum, ac trahi ad hoc dogma de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in Articulo Iuſtificationis. Sed plana verba ſunt: Ei autem, qui non operatur, & ſine omni dubitatione opponuntur inter ſe, ille qui operatur, & ille qui non operatur. Et inſiſtendum eſt verbis Paulinis, non gloſsæ Collocutorum, cum Paulo non erramus, ſed cum D. Collocutoribus erraremus. Prçterea Eph. 2. Paulus proponit ſalutem ex gratia. Deinde inquit: Conditi ſumus ad bona opera. Item, Bona opera appellat fructus iuſtitię. Ergo non trahit ea in Articulum Iuſtificationis. Lutherus autem à D. Collocutoribus falſiſsimè

citatur, quaſi intellexerit tantum merita operum excludi, non ipſa opera. Nam in expoſitione 4. cap. ad Roman: in argumento inquit: Affirmat, Hominem ſine operibus iuſtificari, tametſi non permanet ſine operibus Poſt Iuſtificationem. Item, Abraham ante LEGEM cum Moiſis, tum circumciſionis per fidem iuſtificatus, Pater omnium credentium appellatus eſt. Hæc ille. Paulò poſt inquit: Sic ergò certi ſumus, fidem ſine operibus iuſtificare. Nec tamen ſequitur inde, nulla hanc ob cauſam bona opera eſſe faciēda, ſed certò SEQVVNTVR. Hęc Lutherus docet, vtrūq;, & meritum ſcilicet operū noſtrorum, & præſentiam eorum in Articulo Iuſtificationis excludere. Ac miramur audaciam incredibilem penè, q D. Collocutores ita abutuntur ſententijs ſacræ ſcripturæ, & Lutheri.

Septimò, manent in corruptela D. Collocutores, quod contendunt, phraſes illas Paulinas: Non ex operibus & ſine operibus, eſſe æquipollentes, tali pacto, tali modo, tali ratione, quod tantū merita operum in Articulo Iuſtificationis excludantur, non neceſsitas præſentiæ noſtrorū bonorum operum. Sed hæc gloſsa contra textum eſt, quia Paulus vtrunq; in Articulo Iuſtificationis excludit, tum meritum operum, tum neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum, quia bona opera nominat fructus Iuſtitiæ, ac docet, iuſtificatos ac liberatos à peccato facere bona opera. Non autem tantum inquit Paulus: Ex operibus nemo iuſtificatur, ſed ſimul etiam dicit, imputari Iuſtitiam ſine operibus, NON OPERANTEM, ET IMPIVM iuſtificari. Quid poteſt dici clarius? Iam confer ſententias. Domini Collocutores pugnant, operantem iuſtificari, ſed non propter meritum ſuorum operum. At Paulus inquit: Non operantem, non dicit, non promerentē. Item, Impium dicit, non ait, meritū duntaxat excluditur. Hoc igitur dictum non patietur ſeſe eludi Rhetorica Dominorum Collocutorum, & ſimplicibus aſſeuerationibus. Ergò ſtat adhuc noſtrum argumentū, In ſacris literis, nullum dictum patrocinari illi

errori,

errori, quod neceſsaria ſint noſtra bona opera in Articulo Iuſtificationis, neceſsitate præſentiæ. Imò depræhenditur, D. Collocutores reformare, gloſsare, & deprauare manifeſtiſsimos Pauli textus, vt nos quidem credimus, contra ſuas conſcientias.

AD 2.

Negant excludi in iuſtificatione neceſsitatem bonorum operum, quia in eo tantum peccator, & miſericordia Dei conferuntur. Primum, quia lex ſtabilitur per fidem, Reſpondemus: Satin ſani ſunt D. Collocutores? An hoc dictũ loquitur de bonis operibus ſequentibus fidem, ꝙ nimirum iuſtificatus, & credens debeat bona opera facere. Id verò non eſt in controuerſia. Itaq; ſunt præſtigiæ, citare dicta, quæ de alijs rebus loquuntur. Ita etiam citant illud: Nulla nunc eſt damnatio his, qui in Chriſto Ieſu ſunt, & non ſecundum carnẽ ambulant. Loquitur Paulus de vita Chriſtiana, non dicit de præſentia noſtrorum bonorum operum in Articulo Iuſtificationis. Sic decet laborare eos in teſtimonijs perperam citandis, qui errores tutantur.

Deinde inquiunt: Daniel habet initia nouæ obedientię. Reſpondemus: Atq; noua obediẽtia teſte Paulo, eſt fructus acceptę iuſtitię. Deinde quando renati etiã in conſpectum Dei prodeunt, & verſantur in Articulo Iuſtificationis, tum omnium bonorum operum obliuiſcuntur, & tantum ſeſe ſiſtunt, vt peccatores, & implorant miſericordiam, vt ipſe Daniel inquit: Nobis confuſio faciei.

Tertiò, eludunt, vt quidem ſæpe factitant, phraſin de paſſiua iuſtitia, ſed ea eſt teſtimoniũ luculentiſsimũ, ꝙ in Articulo Iuſtificationis nulla habeamus opera. De cæteris autem locis, quæ ad bona opera pertinent, nihil hic dicimus.

Stat igitur inuicta veritas etiam in ſecundo noſtro fundamento, innititur enim verbo Domini.

AD 3. & 4.

Reſponſio D. Collocutorum non tangit fundamenta noſtra, quia ſunt nimis firmiter poſita, itaq; afferant alias

machinas, aliàs nobis arcem veritatis relinquent. Nugas igitur impertinentes, quas ſuo argumento augent, ipſis relinquimus, & oramus, vt noſtra argumenta æſtiment, & contrà, ſi quid habent virium, pugnent. Sed caueant veritatem, quæ adurit ſeſe irreligioſè tractantes.

AD 5. 6. 8. & 9.

Dicunt D. Collocutores, quod fruſtra in ijs defatigemur. Sed nos Dei beneficio & laborare & defatigari pro veritate cupimus. Itaq; hæc rerum grauiſsimarum grauiſsima robora, non ſunt nobis leuia. Deo autem gratias agimus, quod Collocutores ea auertere non poſsunt.

Deinde querimur D. Collocutores iterum, vt ſæpè aliàs, nobis peruertere ſtatum, atq; affingere nobis alienam ſententiã, quaſi dicamus, homines in agone mortis non acquieturos, ſi dicatur, quod neceſſariò Euangelium requirat pænitentiam & inchoationem nouitatis. Hæc enim non ſunt noſtra verba. Sed ita placuit D. Collocutoribus falſare noſtra verba. Nos vero ſic dicimus: Si ipſis inſtilletur in Articulo Iuſtificationis doctrina de neceſsitate præſentiæ bonorum ſuorum operum. Deinde verba D. Collocutorum Antinomicam doctrinam ſonant, qui, vt habent propoſitiones Antinomicæ, docuerunt, Euangelium eſſe concionem pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum. Vſurpant autem hîc vocem Euangelij D. Collocutores non in genere ſed in ſpecie. Sed de iſta corruptela dicemus ſuo loco plura. Iam enim in Articulo Iuſtificationis verſamur, nec feciſsemus eius rei mentionem, niſi D. Collocutores ſua illa verba interſperſiſsent, ac rogamus, ne miſceant plures diſputationes, ſed referuent vſq; in ſuum locum, atq; in hoc articulo progrediamur. Rogamus etiam D. aſſeſſores, ne eam licentiam D. Collocutoribus permittant.

AD 10.

Primum peruertunt ſtatum D. Collocutores, quaſi in exemplis iuſtificatorum quæramus, an habuerint initia pœnitentiæ

tentiæ. Sed reſpodemus, nos hîc non de contritione diſſerere, verum de articulo, actuq; ipſo Iuſtificationis, an ibi bona opera noſtra ſine neceſſaria neceſsitate præſentiæ. Itaq; iudicent auditores, totaq; Eccleſia Chriſti, quàm lubrici noſtri D. Collocutores ſint, dum veritatem oppugnare volunt. Semper n. fingunt alias propoſitiones extra controueſiam. De bono autem propoſito inquit Lutherus, Ante fidem verum bonum ꝓpoſitum eſſe nō poſſe, Iſtum mordeant, ſed hactenus doctrinam Lutheri perfoderunt, dum contrariam ei doctrinam affingunt, quàm profeſſus eſt.

Secundo dicunt, Spiritum ſanctum ibi accendere lætitiam, dilectionem Dei, & multas magnas virtutes, quis hoc negat? Sed hæc dona Spiritus ſancti recenſet Paulus inter effectus, & fructus iuſtitiæ. Nos verò de articulo actuq; Iuſtificationis loquimur.

Tertiò, citant dicta: Accepiſtis ſpiritum adoptionis. Item: Effundam ſpiritum precum. Item: Nemo poteſt Ieſum dicere Dominum, niſi per Spiritum ſanctum. Reſpondemus: Quomodo hæc dicta neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in Articulo Iuſtificationis probant, quæ conſequentia? quæ cohærentia? Dicta loquuntur de ſaluatis & iuſtificatis, quod habeant Spiritum ſanctum, qui talia dona largiatur. Profectò mirum eſt, quod Theologi ſic ludunt. Siue D. Collocutores inſcitia hoc faciunt, ſiue aliàs liuore, profecto turpe crimen eſt, Theologos enim decebat verbis Dei non abuti ad errores defendendos.

Quod porrò tertio loco adferunt, valdè eſt ridiculum, Paulus vocat opera ſua in Articulo Iuſtificationis ſtercora. Ergo Paulus habuit in eo Articulo Iuſtificationis bona opera. Sic impingunt Domini Collocutores, dum veritatem tentant peruertere. Quando autem in loco de bonis operibus de Paulo iuſtificato loquimur, tum ſanè non eſt illud electum vas Dei, ſine præſtantiſsimis virtutibus. Sed quando in Articulo & Actu Iuſtificationis, Ibi ipſiusmet Confeſsionem audimus, quod inquit, in eo loco ſe omnia

ſua opera remouere. Stat igitur 10. fundamentum, ſicut mons Sion contra iſtos vanos inſultus.

AD 11. 12. & 13.

Hæc fundamenta omnia vno flatu quaſi ſubuertere conantur Domini Collocutores, quod nihil ad rem faciant. Sed quare? Quanam ratione? Cur non oſtenduntur contraria fundamenta? Agimus Deo gratias, quod veritatē protulimus, cui D. Collocutores nō potuerunt reſiſtere.

Vanum & hoc eſt, quod commemorant, quid alios doceant de fide. Nam ad rem eſt reſpondendum.

AD 14.

Audiant hic omnes Chriſtiani eluſionem valdè bellam, oppoſitam Catechiſmo puerorum: ſic inquit: Quod negant, in Articulo Symboli: Credo remiſsionem peccatorum. Item in promiſsione addita baptiſmo: Qui crediderit & Baptiſatus fuerit, ſaluus erit, fieri mentionem neceſsitatis, aut præſentiæ bonorum operum (Nota, hoc eſt ipſorum vlcus, hoc fouent, hoc emplaſtris tegunt) adeò puerile & nugatorium eſt, vt reſponſionem non mereatur. Hæc illi.

Reſpondemus: Agimus tibi Ieſu Chriſte gratias, qui pueros ſic inſtituiſti, & iuſsiſti eos ad te venire cum hac doctrina. Nos etiam tuos pueros in hac catechiſtica doctrina, quæſumus velis perpetuò conſeruare, quia nobis nequaquam eſt nugatoria.

Sed rationem addunt, quia Baptiſmo, teſte Petro, obligamur, vt peccata vitemus. Reſpondemus: Sic baculus ſtat in angulo. Teſtimonia enim Catechiſmi loquuntur de Articulo Iuſtificationis, & D. Collocutores allegant teſtimonium de fructu, qui Baptiſmum ſequi debet.

Præterea D. Collocutores petitiones in oratione Dominica debebant conſiderare, nempe, Dimitte nobis debita noſtra. Nam ibi de actu, & Articulo Iuſtificationis dici non eſt dubium. Omnes igitur in hac parte neceſſe habent dicere: Dimitte nobis debita noſtra. Ecce hic debita noſtra

tantum

tantum conſiderantur,&ex oppoſito clementiſsima & gratuita Dei dimiſsio collocatur, Chriſtus quidem in his verbis & in hoc articulo nihil de neceſsitate præſentiæ bonorum operum immiſcuit.

Vtinam igitur vel ex hoc ſolo fundamento, quod puerile & nugatorium appellant D. Collocutores, diſcerent intelligere, quomodo in omnibus partibus impingere ſoleant, qui veritatem impugnant. Atq; optaremus D. Collocutores id paulò attentius perpendere, veritatemq; tam temerè non inſectari.

AD 15. & 16.

Magno faſtu eluduntur hæc duo fundamenta á D. Collocutoribus, non ſubruuntur. Primum enim aiunt, ſine iudicio & mutilatè eſſe coaceruata. Satin hoc eſt reſpondere? Sed nos inſtamus, vt hoc demonſtretur, quomodo aut quare? Non enim hic ſumus, vt ceu prætorias quaſdã ſententias audiamus, quibus etiam nulla adducta ratione ſit credendum. Deinde inquiunt, eſſe Gorgonem obiectũ auditoribus. Sicut proximum fundamentum ex Catechiſmo prolatum nugatorium & puerile vocarunt, magna ſcilicet erga Catechiſmum reuerentia: Ita teſtimonia ex Pſalmis Germanicis, quas cantat Eccleſia Chriſti, nominant Gorgonem.

Tertiò, nihil aliud, inquiunt, volunt illa dicta, quàm opera à fide diſcerni, vt clarè intelligatur, quæ illa res ſit, qua fides nititur in tentationibus. Reſpondemus: Hoc ipſum volumus. Primum quod fides & opera ſic diſcernãtur, tanquam cauſa & effectus, At inde conſequitur clariſsimè & firmiſsimè, q; in articulo & actu Iuſtificationis bona noſtra opera nõ ſint neceſſaria neceſsitate præſentiæ. Deinde hoc volumus, in tentationibus fidem intueri ſolam Dei miſericordiam, quę immenſa eſt, ſolum Iheſum Chriſtum, qui expiauit noſtra peccata omnia, & peperit nobis iuſtitiam, quæ coram Deo valet, vt Lutherus rectè loquitur. In eiuſmodi autem tentationibus nequaquam fides de neceſsi-

tate p̄ſentiæ humanorum operum diſputat. Sed rectā gratiam Dei & Chriſtū intuetur, & vtitur illis dictis: Vbi abundauit peccatum, ibi magis ſupabundauit gratia. Item, Gaudium eſt angelis in cœlo ſup vno peccatore pœnitentiā agente. Hanc ſuauiſsimam maximeq́ neceſſariā & ſalutarem conſolationem tollit cōmentum humanum, philoſophicum & Pontificium, de neceſsitate p̄ſentię bonorum noſtrorum operum in artic. Iuſtificationis. Itaq́ dicta illorum Pſalmorum clariſsimè refutant falſum D. Collocutorum dogma vt:

So macht allein der Glaub Gerecht/
Die Werck die ſind des nechſten knecht/
Dabey wirn glauben mercken.

## DE NOVO LVTHERO.

Nos quidem veterem, notum, celebrem Lutherum, loquentem ſuis verbis de Articulo Iuſtificationis, & grauiſsimè confutantem hoc dogma de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in articulo & actu Iuſtificationis, p̄duximus. Quia clariſsimè inquit, Bona opera nō eſſe trahenda in articulum Iuſtificationis. Item, Bona opera noſtra eſſe fructus (vt & Paulus loquitur) iuſtificatæ, iam per fidem bonæ arboris. Sed nunc D. Collocutores NOVVM & INCOGNITVM Lutherum producunt, contra ſua teſtimonia ſole clariora loquentem, perinde vt ante aliquot annos quidam ſomniator, Lutherum contra Lutherum fingebat, vt Lutheri ſententiam, & doctrinam deprauaret.

Temeritatem itaq́ penè incredibilem mirabitur cum dolore Chriſti Eccleſia, & videbit Antichriſtus Romanus, quod illi, qui Lutheri cathedram tenent, tam certam, tam illuſtrem, tam ſolidam Lutheri doctrinam audent conuellere & in contrarium ſenſum pertrahere. Si ſerio id factitant D. Collocutores, p̄fectò dolemus cæcitatem, quæ qualis reputari debeat, Chriſtiani expendant: Sin in ſuis conſcientijs aliter ſciunt D. Collocutores, & perſpicuis Lutheri verbis ſunt conuicti, ac nihilominus tanta ſcientia corrūpunt eius dicta, vt commentum humanum pallient, p̄fectò non

leue peccatum cõmittitur, ꝙ cum timore Dei, & bona conſcientia ſtare non poteſt. Ac rogamus D. Collocutores per Deum, perq́ ſuas conſcientias, vt iſta perpendant accuratius, neq́ in eiuſmodi peccatis perſeuerent. Sed ꝑgrediemur.

Equidem ꝓbamus, D. Collocutores ex Luthero dicta clariſsima ꝓlaturos, ex quibus eluceret illa doctrina de neceſſitate p̄ſentiæ noſtrorũ bonorum operum in artic. Iuſtificationis. Sed audiant & videant omnes Chriſtiani, qualia ꝓferant: Nempe quibus Luthe. docet, fidem ſequi bona opera. Fidẽ non eſſe ocioſam, ſeparationem operum & fidei impoſſibilem eſſe. Atqui hæc non verſantur in controuerſia, iſte non eſt ſtatus rei. Iſte eſt alius ſtatus, nempe de fidei fructibus. Hoc ſcilicet artis eſt, ſaltare extra metas, & aliquid ad ſpeciem dicere, ad ludificandos imperitos, qui cũ audiunt, aliquid ex Luthero proferri, non obſeruant fucum talium hominum, qui nimirum prætextum ſuorum errorum quæritent. Verum non ſunt eadem: Bona opera debent ſequi: Fides non eſt ocioſa in iuſtificato, gignit bonos fructus, Et, aſſeuerare, in Articulo Iuſtificationis bona opera eſſe neceſſaria neceſsitate præſentiæ.

Deinde non refutant illa grauiſsima, ſolidiſsima, & vtiliſsima teſtimonia Lutheri. Sed vnum citãtes, nempe, Fides ſine & ante charitatẽ iuſtificat, gloſſam ſuã aſſerunt, partim alienam à verbis Lutheri, partim pugnantẽ cum eius textu, nempe ꝙ inquiunt, non hoc velle Lutherũ, fidem à dilectione diuelli, vel, fidem non eſſe, niſi ſit ſola. Quid verò hoc ad rem, quid non velit Lutherus? Aſſeuerat n. Lutherus, fidem ſine & ante dilectionem iuſtificare, non dicit de illis ꝓpoſitionibus in præſentia, quas Collocutores ponunt, licet aliâs eas tractet, & explicet, id ꝙ non hæret in controuerſia. Notent igitur omnes pij mirabiles interpretes. Deinde inquiunt, Lutherum velle, ꝙ nec inchoari poſsit, nec placeat dilectio ſine fide. Mirari autem omnes ſanos oportet iſtam interpretationem. Nam Lutherus ibi apertis verbis dicit de Iuſtificatione: Fides neq́ ſine neq́ ante dilectio-

nem iuſtificat, non loquitur de bonis operibus, quomodo placeant. Hæc doctrina habet alium locum.

Itaq; D. Collocutores ſumma imis miſcentes, cum hic Lutherus de iuſtificatione tractet, ipſi ad locum de bonis operibus tranſilientes, ita eſſe dant turpiter, vt non dubitemus D. auditores, cum dolore & tacita indignatione iſta audire. Quid enim iniuſtius eſt, quàm manifeſta verba Lutheri tam licentioſa audacia non exponi, ſed horribiliter & palpabiliter peruerti. Vtinam Dominus Deus aperiret D. Collocutoribus corda & oculos, vt agnoſcerent ſeſe in mala cauſa, quam peius agunt, & peſsimè impingunt, laborare. Vtinam expenderent, Eccleſiam Chriſti ex tam temeraria falſatione dictorum Lutheri cognituram, quod tanti viri doctrinam labefactent.

Stant igitur omnia teſtimonia Lutheri verè, propriè, & rectè à nobis probata, contra falſam doctrinam de neceſsitate noſtrorũ bonorum operum in Articulo iuſtificationis, eaq; omnia pro repetitis habere volumus. Vnum tantum aut alterum D. auditoribus in memoriam redigemus. Sic inquit Lutherus: Non quod opera aut charitatem reijciamus, vt aduerſarij nos accuſant, ſed ex ſtatu pręſentis cauſæ non ſinemus nos dimoueri, id quod Sathan quærit. Sic etiam nos, licet nobis D. Collocutores extra metas ſalientes, ſubinde nouas propoſitiones conſtituunt de fructibus fidei & iuſtificationis, de quibus non eſt diſputatio: Item, de contritione, Tamen non patiemur, nos ex præſenti ſtatu dimoueri. Item, Luherus ait: Cum igitur iam verſemur in loco communi de iuſtificatione, reijcimus & damnamus opera. Is enim locus nunquàm admittit diſputationem de bonis operibus. Abſcindimus igitur in hoc propoſito ſimpliciter omnes leges & omnia opera legis.

Lutherus in 2. cap. ad Galatas, fol. 47. At lex bona, iuſta, & ſancta eſt. Benè, ſed cum verſamur in diſputatione de iuſtificatione, non eſt locus iam dicendi de lege. Sed quæſtio eſt, quid Chriſtus ſit, quid beneficij nobis attulerit.

Chri-

Chriſtus autem non eſt lex, non eſt opus meum aut Legis, non ex charitas mea aut legis, non eſt caſtitas, obedientia, aut paupertas mea, ſed Dominus vitæ & mortis, mediator & ſaluator peccatorum, redemptor eorum, qui ſunt ſub lege. In illo ſumus per fidem, & ipſe in nobis, Ioan. 6. Oportet hunc ſponſum eſſe ſolum cum ſponſa in conclaui, amotis omnibus miniſtris, & tota familia, poſtea verò cum aperit oſtium & egreditur, accurrant ſerui & ancillæ, miniſtrent, afferant cibum & potū. Ibi tum incipiant opera, & charitas.

Vt igitur rectè definiamus Chriſtum, debemus diligenter diſcernere omnes leges etiam diuinas, & omnia opera à promiſsione Euangelij & fide.

Item, Geneſ. cap. 4. fol. 63. facie 2. Pertinet hic textus ad noſtram ſententiam de iuſtificatione: Quod neceſse ſit hominem eſſe iuſtum ANTE omnia opera, & SINE omnibus operibus acceptari à Deo, tantū per gratiam, quam fides credit, & apprehendit. Et paulò poſt: Opera autem quę ſequuntur, ſunt ceu teſtimonia huius fidei, & placent Deo, non propter ſe ſimpliciter, ſed propter fidem, ſeu propter perſonam credentem.

Item, Tomo 5. fol. 316: In der Gloſſa auffs Keiſerliche Edict/ Da ſtehet der Artikel/ den die kinder beten/ Ich gleube an Iheſum Chriſtum gecreutziget/ geſtorben/ etc. Es iſt ja niemand vor vnſere ſünde geſtorben/ den allein Iheſus Chriſtus Gottes Son/ alleine Iheſus Gottes Son/ Noch einmal ſage ich/ allein Iheſus Gottes Son hat vns von ſünden erlöſet/ das iſt gewislich war/ vnd die gantze ſchrifft/ vnd ſolten alle Teufel/ vnd Welt ſich zerreiſſen/ vnd berſten/ ſo iſts ja war. Iſt ers aber alleine/ der ſünde wegnimpt/ ſo könnē wirs mit vnſern wercken nicht ſein/ ſo iſts ja vnmüglich/ das ich ſolchen einigen vñ allein erlöſer von Sünden/ Iheſum anders/ deñ mit dem Glauben faſſen/ vnd erlangen müge/ mit wercken iſt/ vnd bleibet er vnergriffen/ Weil aber alleine der Glaube/ für/ vnd ehe die werck folgen/ ſolchen erlöſer ergreiffet/ ſo mus es war ſein/ das alleine der glaube für vnd one Werck ſolche erlöſung faſſe/ welches

nichts anders ſein kan/deñ gerecht werden/ Deñ von ſünden erlöſet/oder ſünde vergeben haben/ mus nichts anders ſein/ denn Gerecht ſein oder werden /etc. Aber nach ſolchem glauben oder empfangener erlöſung oder ſünde vergebũg/ oder gerechtigkeit/ volgen als deñ gute Werck/als ſolches glaubens früchte. Das iſt vnſer Lere/vñ alſo leret der heilige Geiſt/vnd die gantze heilige Chriſtenheit/dabey wir bleiben in Gottes namen. Amen.etc.

Jtem/ Tom.7.fol.143.vber das 15.cap. Joha. Chriſtus leret alſo: Wiltu des gewiſſen ſpielen/ſo muſt vor allen dingẽ/ zuuor in mir ſein/ehe du einig werck thuſt/ oder früchte bringeſt/Alſo/ das dieſelben alle aus vnd von mir gehen/darnach aber/ſo kanſtu auch rechte gute früchte bringen/ wo du es aber vmbkereſt/ vnd ehe wilt früchte bringen / ehe du in mir biſt / ſo wird weder reben noch früchte bleiben. Deñ wer hat je gehört/ das ein reben aus der trauben ſey gewachſen: Mus nicht jederman ſagẽ/das der Weinſtock vnd reben müſſen vor den früchten da ſein/ Deñ die drauben machet nicht den Weinſtock / ſondern der ſtock bringet vñ treget die trauben/ Alſo müſſen wir zuuor in Chriſto ſein/darnach können wir früchte tragen/vnd gute werck thun.

Jbidem fol.144. Können ſie doch das ſelbſt nit leugnen/der baum vnd ſtock mus ehe da ſein/ denn die früchte / Noch wil man es nit laſſen recht ſein/ weñ wir ſolchs leren aus dem wort Chriſti /vnd mus ketzerey heiſſen/ vnd gute Werck verbieten.

Jbidem/ Nu iſt ja dieſe vnſere Lere/darũb ſie vns verfolgen/ ſo klar/vnd offenbar/das ſie dardurch vor Gott vnd der Welt vberweiſet ſind / vnd wir können alle Bauren/Wintzer / vnd Gertner zu zeugen nemen/ob ſie nicht müſſen ſagen/ehe man ein Birn/Apfel/drauben/ oder eine andere frucht zeuget/müſſe zuuor der halm/baum/oder ſtam/gewachſen ſein/ das iſt gepflantzet in die Natur/ ja in alle Creatur geſchriebẽ/ das ſie alle müſſen dieſer Lere zeugnis geben/wider die ſchendlichen verkerung/ vnd lügen des Teufels.

Jtem/ Tom 7.fol 66.vber das 14.cap. Joan. Nicht der meinung/das man nit gute werck thun ſol/ſondern das man gnade bey Gott/vnd ewiges Leben zuerlangen/ allein dieſen Chri-

ſtnn durch den Glauben zuuor haben mus/aber nach/vnd neben dem/auch gute Werck thue/vnd die liebe beweiſe/ 2c. Item Tom. 4. fol. 109. Warumb ſind gute Werck geboten/ſo doch der Glaube genugſam iſt? War iſts/ das der Glaube iſt alleine genugſam vor Gott/ das man keines wercks darzu bedarff/ doch mus man die Werck darumb thuen/ das man den Glauben beweiſe vor der Welt/ damit Gott gepreiſet werde/ vnd mein nehester auch zum Glauben gereizt werde/etc.

Nonfuit autem tam elinguis aut infans Lutherus,quin, ſi ſolam cauſam ſeu meritum Iuſtificationis ab operibus voluiſſet remouere, perſpicuè id potuiſſet facere. Sed vir Dei & meritum, & opera ex Articulo Iuſtificationis cum Chriſto & Paulo remouet & pronunciat, ea in Articulum iſtum trahenda nequaquam eſſe.

Porrò dogma illud de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in Articulo Iuſtificationis vocant D. Collocutores laruã. Atq; ſi larua eſt,cur eam in ſuis ſcriptis ponunt? quis eam laruam facit aut producit quàm ipſi? Nos enim hoc laruatum, imò impium dogma repudiamus. Imò cur tantopere huic laruæ patrocinantur? Debebant igitur laruam iſtam deponere D. Collocutores, atq; laruato eam Antichriſto,cuius eſt ꝓpria, remittere. Cur deniq; nos tam miſerè, & crudeliter tractamur? Et cur noſtra fundamẽta iſti laruæ oppoſita,tanta vehemẽtia inſectantur? Nam ſi ea doctrina eſt larua,vti eſt,nos rectè eam oppugnamus,ac laruæ patronos eſſe neceſſe eſt,q hoc laruatũ dogma fucis pingere conantur.Quin igitur in nomine Domini operas coniungamus, & laruatũ illud dogma ex Eccleſia Chriſti ſyncera ꝓfligamus.Nos quidem ad eam rem Dei auxilio ꝓmpti ſumus.

Quod verò quædam inde ratiocinantur,& diuinant D. Collocutores,tantum monemus eos, vt remoueant laruam tanq; cauſam,tum effectus facilè ceſſabunt.Sed relicta cauſa,& quidem in actu poſita, effectus conſequi neceſſe eſt. Nullum enim dubium eſt, Larua illa ſtante, pontificia dogmata comprobari, & refloreſcere, vtcunq; gloſſæ aliud præ ſe ferre videantur.

 Poſtre-

Poſtremò D. Collocutores iterum obijciunt alium ſcopum, vt auditores & lectores decipiant, Iuſtificatum (nota hoc) non debere eſſe ocioſum, ſed benè operari. Quis verò hæc negat? Quid hoc ad præſentem laruam?

Pudeat igitur D. Collocutores, quod cauſæ malæ patrocinium tam malum præſtant. Nos quidem iſta ſiue cæcitate, ſiue audacia non delectamur, &, quod ſæpè diximus, toto pectore optaremus, eos à præcipitijs iſtis diſcedere, atq; in regiam veritatis viam reuerti. Nam pater cœleſtis Chriſtum magis, quàm alios homines audire præcepit.

AD 17.

Quomodo eludantur teſtimonia ex Confeſs. & Apologia Auguſtana, plata, audiant & conſiderent omnes Chriſtiani.

Pimum inquiunt D. Collocutores, in Confeſsione Auguſtana, & Apologia non tantum merita, ſed ipſa quoq; opera in Articulo Iuſtificationis excludi, proſus eſſe ἀνακόλουθον. Reſpondemus: Sic rectè, cape tibi hoc Confeſsio, & Apologia Auguſtana, q̃ hoc non ſemel, ſed aliquoties profiteris, doces, inculcas. Sic ſcilicet itur ab vno peccato in aliud, dum errores defenduntur. Lutherũ ſupra negarunt magna audacia, non ſic docere, & Antilutherum ex ſcriptis eius quaſi in ſcenam producentes, laruæ patronum efficiunt, Sic enim dogma de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in Articulo Iuſtificationis ipſimet vocarunt. Iam verò adhuc ſcalam altius aſcendentes, & Confeſsionem atq; Apologiam negant merita, & ipſa opera ex articulo Iuſtificationis excludere. Hoc Eccleſia Chriſti ſine dubio attenta aure expendit, an ſit commendare communem noſtram Confeſsionem. Cœperunt quidem ſacramentarij effreni & impudentiſsimo ore clamitare proximis aliquot annis, etiam publicis ſcriptis, Auguſtanam Confeſsionem p ſuo dogmate ſtare, nec eſt inuentus vnus in Academia Vvitebergenſi, q aliquo edito ſcripto ab iſta atroci iniuria communem illam Confeſsionem vindicaſſet, id quod multi pij in Eccleſia Chriſti deplorârunt. Iam etiam hac in

parte

parte ea Confeſsio patrona conſtituitur laruæ Papiſticæ.

Deinde aliquid ad ſpeciem dicunt, quod contrarium priori videtur, interiores virtutes & cultus Deo placentes non inchoari & præſtari, ante acceptam gratiam, & fidem diuinitus in conuerſione. Quod ſi hoc vere ita ſentirēt & iudicarent, bona opera non inchoari, niſi accepta iuſtitia & fide, tum deſtruerent dogma de neceſsitate pręſentiæ bonorum operū in articulo Iuſtificationis. Ratio eſt, quia ante fidē & gratiam acceptā non inchoatur. Deinde ſequitur, illa omnia non ſeriò à ſe dicta, quòd Paulus & Lutherus tantū meritum operum excluderet, non præſentiæ neceſsitatē in articulo iuſtificationis. Nam neceſsariò fidem ſequi debent bona opera, id veriſsimum eſt, atque hoc non hæret in controuerſia. Si itaque D. Collocutores hic vellent ſubſiſtere, ac tribuere ipſi veritati teſtimonium, ac diſertè falſitatem contrariam reijcere, omnis iſta contentio eſſet ſublata, & hic concordiam piam & ſalutarem ſtatueremus. Sequeretur enim omnia D. Maioris, & aliorum falſa dogmata in hoc articulo eſſe improbanda & reijcienda. Sed audi porrò.

Tertiò eludunt teſtimonium clariſsimum, vbi Apologia dicit, Euangelium polliceri remiſsionē peccatorum, & ſalutem, etiam his, qui nulla prorſus habent bona opera tali ratione. Ad hæc ſupra reſpondimus &c. Quod nimirū tales (vt latro) æquè recipiantur in gratiā, vt alij modeſtiſsimè viuētes, ſi modo in vera pœnitentia fide confugiant ad Mediatorem. cum qua certè coniunctum eſt bonum propoſitum. Ecce hic ſe retorquent, latronē non eſſe ſaluatum abſque neceſsitate præſentiæ bonorū operum. Sic per gloſsas viciatur textus Apologię, & quod vna manu probitum eſt, altera viciſsim mox eripitur. Eadem fide nobiſcum ſacramentarij agunt. Nam interdum ſic temperāt ſermonem, vt videantur planè nobiſcum ſentire, vt verum & non fictum corpus, verum & non fictum ſanguinem Domini nobis in ſacra cœna præberi, nec ſe de nudis ſignis dicere, paulò verò pòſt ſeſe in gyros veteres recipiunt, Verū corpus Christi, dynami, virtute,

 effica-

efficacia dari,& tantum cœlo contineri, atq; abeſſe ab hac actione cœnæ tantum,quantùm à cœlo terra diſtat. Eiuſmodi autem artes non ſunt laude dignæ.

Ineptius verò eſt,quod D.Collocutores citant more ſibi familiari teſtimonia de bonis operibus, quæ debent ſequi fidem, ad præſentem controuerſiam in Articulo Iuſtificationis non pertinentia.

Sed hic iterum concluſionem formant toti ipſorum contentioni contrariam.Deſinant,inquiunt,Collocutores vociferari,quod neceſsitatem bonorum operum in Articulo Iuſtificationis ante acceptam gratiam ſtatuamus.Hæc illi. Reſpondemus:Nos verò vellemus omnium verborum,quę tum in hoc, tum in præcedenti ſcripto poſuerunt,omnes inuectiuas,omnes accuſationes,quàm libentiſsimè,& promptiſsimè eis condonare,ſi modo dicerent,& confiterentur, falſum eſſe hoc dogma,neceſsaria eſſe bona noſtra opera in Articulo Iuſtificationis,neceſsitate præſentię.Item,tantum in articulo de bonis operibus, & de fructibus iuſtitiæ ſeſe ponere neceſsitatem bona opera faciendi.Si enim hęc eſſet conſtans, & perpetua ſententia D. Collocutorum, omnia noſtra fundamenta cõtra illud dogma directa, conſiſtunt: Tum ſequitur, malè eos feciſſe, quod noſtra fundamenta ad eum ſcopum ſpectantia, voluiſſent conuellere: Tum ſequitur malo contentionis ſtudio negatum eſſe, Chriſtum, Paulum,& Lutherum merita,& ipſa opera in Articulo Iuſtificationis excludere: Tum ſequitur, malè aduerſus nos accuſationes ſeu corruptelas inſtitutas, quia falſum dogma,vt debuimus,impugnauimus.

Rogamus igitur hic etiam per Chriſtum,& per Eccleſię ſalutem,vt D.Collocutores,Confeſsione veritatis,& damnatione aperta atq; dilucida finiant iſtum conflictum.Nam in hac parte veritate poſita, & falſitate disertè reiecta,facilis erit,Deo benedicente, pia & ſalutaris concordia. Sed quomodo in ſequentibus ab hiſce verbis ſuis diſcedant,& quod dant,rurſum rapiant,cum dolore auditores & lectores cognoſcent.

AD

AD 18.

Quod illud dogma de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in articulo Iuſtificationis Papiſtæ ponant, eludunt, non refutant, Non enim tantum ponunt antecedentia, ſed etiam concurrentia.

Deinde relabuntur ad ſuum dogma, ſe tantum meritum ab operibus tollere. Sic ſcilicet ſunt conſtantes in eo, quod in reſponſione ad 17. fundamentum conceſſerant.

AD 19.

Mala hic verba ponunt, & reijciunt reſponſionem ſuam ad ſuum locum. Sic ſcilicet præclarè noſtrum fundamentum refutant. Si autem non eſt ea ipſorum ſententia, quam impugnamus, cur tam ſollicitè noſtra fundamenta contra eam, auertere conantur? Quid enim hoc aliud eſt, quàm ipſi falſo dogmati patrocinari? Cur non propoſitionem ſolam inficiantur, ac dicunt, nos hoc impium dogma ſultè iſtis fundamentis oppugnaſſe, ſuffragium ſe ſuum nobis dare. Tantum verò controuerti, an ipſi ſic ſentiant? Equidem multa peccata ſeſe produnt, quod rei ſint. Nam verba ſcripta iam extant, & tradita ſunt, quæ reuocari nequeunt.

AD 20.

In hac verò reſponſione attendant D. auditores & lectores pij, quàm craſſè, quàmque palpabiliter ſeſe aperiant, euoluant, prodãt D. Collocutores. Primum enim inquiunt, ſe nõn vſos eſſe ea locutione. Reſpondemus: Vt ſupra monuimus, D. Collocutores ludere homines, tali arte, quod vocibus iſtis, tali, tanta, ſine ea, non ſint vſi, reliqua verò in propoſitione compræhenſa negare non poſsunt, quia nimis crebrò repetunt, vt ſupra in tractatu de propoſitione oſtendimus. Imò cum propter impugnationem iſtius dogmatis, nobis corruptelam impingant, dolus ſub hiſce verbis latitat. Nam D. Maior etiam ſic quærit rimas de ſuis propoſitionibus contra textum libris editum.

Secundo obſeruet Deus, angeli, & homines, quomodo D. Collocutores informent cauſæ ſtatum, & propoſitionem, ipſamq́ controuerſiam delineant, nempe.

Eſſe Barbaricas diſputationes, de excludenda prorſus præſentia bonorum operum in SALVANDIS. Hæc nunc ſunt ipſorum verba, quæ ipſimet in hac controuerſia ſcripſerunt, finxerunt, tradiderunt. Hæc ipſa verba, hanc ipſam ſententiam, quam aliàs vocant neceſsitatem præſentiæ nos impugnamus, atq; alienam à verbo Dei, ab Auguſtana Confeſsione, & Apologia, à Lutheri ſcriptis eſſe profitemur, teſtamur, probamus. Ne autem dubium eſſet, additur diſertè, perſpicuè, nudè, in SALVANDIS. Audiant hoc omnes Chriſtiani, In ſaluandis inquiunt, Ergò non hic de ſaluatis eſt quæſtio, id quod publicè teſtatum eſſe volumus. Sed de SALVANDIS. Huc collimant noſtra fundamenta, & ab hoc ſcopo nos dimoueri, non patimur vllis inuectiuis, execrationibus, & maledictis. Hoc eſt, quod diximus ſupra in reſponſione ad 17. fundamentum, quædam proferri, in quibus non conſiſtant. Vſitata regula eſt, Poſteriora derogant prioribus.

Rogamus itaq; omnes Chriſtianos, vt hæc verba ſibi notent, obſeruent, memoriq́; mente reponant, videlicet, Barbaras eſſe diſputationes, de excludenda prorſus præſentia bonorum operum in SALVANDIS.

Rogamus etiam, vt diligenter conſiderent, nos in præſentia tantum de ſaluandis, & non de ſaluatis agere. Saluatos n. docemus facere bona opera Deo placentia, per fidem in Chriſtum. In ſaluandis autē neceſsitatem præſentiæ noſtrorū operum in articulo iuſtificationis eſſe neceſſariā, inficiamur, eſſe doctrinā Dei, Lutheri, aut Eccleſię Chriſti. De ſalute, de iuſtificatione hic agitur, ex q̃ articulo tum merita, tum ipſa q̃q; opera noſtra, vt Luth. loqtur, remouenda ſunt. Saluatus autē tanq̃; poſita bona arbore, ꝑfert bonos fructus.

Deinde addunt D. Collocutores, Eſt deliramentum Antinomicum, conceſſam eſſe in Euangelio licentiā ſcelerum.

Reſpon-

Reſpondemus: Et nos hoc deliramentum ſemper deteſtati ſumus: Sed quid hoc ad illud dogma, in ſaluandis non excludi prorſus pręſentiam noſtrorum operum. Sic ſcilicet D. Collocutores in deuijs errant, quia non proferunt ea, quæ ad rem, hoc eſt, ad præſentem controuerſiam pertinent.

AD 21.

Conantur D. Collocutores eludere annotationem ſuarum antilogiarum, Sed valdè imprudenter: Id quod etiam ex hiſce, quæ paulò ante commemorauimus, ſatis liquet.

Deinde hic iterum fatentur dogma, quod impugnamus, Dicunt enim, ſe ſemper ita docuiſſe. Quomodo?

Hanc (Particulam Excluſiuam) ſignificare, dari reconciliationem propter filium Dei Mediatorem, non propter noſtram dignitatem, non propter noſtra merita, non propter noſtras virtutes & facta (Hactenus rectè, ſed quæ ſequuntur, attende) Nec tamen excludi virtutes ipſas, ſed conditionem dignitatis ſeu meriti.

Item, Quis vnq; &c. probare conatus eſt, particulam, Sola fide, contritionem & cœteras virtutes excludere, NE ADSINT.

Hæc verba opponantur illis, quæ in præcedenti reſponſione poſita ſunt (Barbaricas eſſe diſputationes de excludenda prorſus pręſentia bonorum operum IN SALVANDIS) & videbit attentus lector, quod iſtæ ſententiæ ſeſe inuicęm illuſtrant & confirmant. Contendunt D. Collocutores, ſolum meritum operum in reconciliatione cum Deo, ſeu iuſtificatione excludi, non præſentiam bonorum operum, ne adſint, & quidem in ſaluandis, quæ vox accurata habet opus obſeruatione.

Diſertè igitur profitemur, nos illas ſententias omnes æquipollentes exiſtimare, eaſq; noſtris fundamentis impugnare.

Deinde probauimus hactenus luculenter, nimis audacter & malè D. Collocutores eam ſententiam Luthero tribuere, quia ex nullo eius ſcripto euidenter id probare poſ-

ſunt. Nos verò contrarium demonſtrauimus plurimis teſti monijs, quæ nulla ſophiſtica labefactari poſſe ſtatuimus.

Si verò aliquis extra Lutherum ſic docuit, ſuiſq; ſcriptis eiuſmodi Zizania clàm interſperſit, id Luthero imputari minimè conuenit, quia in ſuis ſcriptis hoc Phariſaicum fermentum non habet, imò arguit, abijcit, deteſtatur, id quod tam multa teſtimonia à nobis in mediũ adducta, luculentiſsimè probant. Et quis dicet, Lutherum in tantis occupationibus omnium libros potuiſſe inſpicere. O ſi iam viueret Lutherus, quàm ille eos emuncturus eſſet, qui audẽt dicere, Barbaricas eſſe diſputationes de excludẽda prorſus præſentia bonorum operũ IN SALVANDIS. Sed pgimꝰ.

Porrò probant hanc doctrinam ſemper in ſua Eccleſia ſonuiſſe ex Confeſsione Doctrinæ Saxonicarum Eccleſiarum, Anno Domini 1551. à Philippo ſcripta.

Reſpondemus, id ſcriptum poſt Lutheri obitum eſt conditum, & editum. Ergò non probatur, quod D. Collocutores intendunt. Deinde etſi titulus ab auditore ſit inditus de Saxonicis Eccleſijs, tamen conſtat, tantum in Electoratu, & à paucis alijs eum librum approbatum. Deinde verba, quæ citant D. Collocutores, non ſic inuenimus in exemplari impreſſo Tom. 1. Operum Philippi, fol. 126. Nam ibi ſic legimus: Etſi enim contritio & aliæ virtutes multæ cum fide ſeu hac fiducia ſimul accenduntur, tamen hæ virtutes non ſunt cauſa ſeu meritum remiſsionis peccatorum.

Sed Domini Colloquutores pro ſua fide ſic recitant:

Etſi enim contritio antecedit conſolationem, & dilectio Dei, & aliæ virtutes multæ cum fide, ſeu fiducia hac ſimul accenduntur, tamen hæ virtutes non ſunt cauſa ſeu meritum remiſsionis peccatorum.

Intelligant igitur D. Colloquutores, mala fide citari & deprauari locum eius Confeſsionis. Ergò nihil probant.

Deinde, ſi habent diuerſa exemplaria, magis confundunt Philippum, qui eundem librum toties immutauerit. Conſtat præterea, nimis periculoſè ſonare verba Philippi,

vt habet Tomus, & aliquanto intricatiora eſſe illa verba, quæ ipſi ꝓferunt. Nam verba, quę in tomo extãt, ſimpliciter pronunciant, Contritionem, fidẽ & alias virtutes eſſe dona Dei. Deinde non ꝓpter eos motus dari remiſsionem peccatorum. Neceſsitatem verò præſentiæ bonorum operum in articulo Iuſtificationis hic tradi, idq́ꝫ perſpicuè, nos quidem non videmus. Si verò id fieret, non amplecteremur.

Adhuc amplius auſcultent D. auditores, quomodo ſuum dogma expreſsè & craſsè ſtabiliant. Sic inquiunt: Ipſos (Collocutores) potius extra viam currere, vel toto potius aberrare cœlo (nota Cœlum, ſed non ſecundum conſcientiam) dum perſuadere ſimplicibus & imperitis ſtudent, propoſitionem, Sola fide iuſtificamur, ita intelligi oportere, q̃d neceſſe ſit, Iuſtificationem coram Deo, SINE PRAESENTIA bonorum operum (hoc eſt, quod diſceptatur, obſerua) id eſt, inchoatione piorum motuum, & obedientiæ legi diuinæ congruentis, homini SALVANDO contingere. Hæc illi. Non igitur credimus, aliquos tam ſtupidos, tamq́ꝫ ab omni intellectu alienos fore, qui iſta audientes vel intelligẽtes, auſuri ſint negare, ꝙ D. Collocutores non dimicent de neceſſitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in articulo & actu Iuſtificationis. Monuimus ſupra, vt hæc ſemper verba memoria retinerentur, Barbaricas eſſe diſputationes de excludẽda prorſus præſentia bonorum operum in SALVANDIS. Quid poſſet dici clarius, quàm in ſaluandis non excludi prorſus præſentiam bonorum operum? De ſaluatis, deq́ꝫ iuſtificatis, quod non præter rem toties iteramus, non eſt hic diſceptatio, ſed de ſaluandis.

Agimus igitur Domino Deo noſtro immortales gratias, quod hactenus hunc ipſum ſcopum tetigimus nec aberrauimus, id quod tantæ D. Collocutorum vociferationes, tantaq́ꝫ excandeſcentia, tanta conuitiorum tonitrua non obſcurè produnt, iuxta prouerbium, Ictus clamat.

Verum hic Vuigandum etiam celebrant, & veluti apꝓbatorẽ Confeſs. illius Philippicæ adducunt, q[uod] a[c] & ſubſcripſit ei Confeſsioni, & eã laudauit: Ad q̃ reſpondemus: Meminit

Vuigandus Dei beneficio,totius actionis, neq́ factum negat. Occaſio verò talis erat. Cum victori Carolo inuiſa eſſet Auguſtana Confeſsio,ac mentionẽ eius tituli abhorreret,ibi D. Philippus q̃rundam hortatu aliã, nempè hanc Confeſsionem componebat, quæ loco alterius inuiſæ Confeſsionis,nempè veteris Auguſtanę,concilio Tridẽtino exhiberi poſſet. Iam paſsim agebantur Theologorum conuentus,& ipſi etiã comites Harcinici,vti vulgò nominantur,& Vuederauienſes & Hanauenſes iubebant Theologos ſuos conuenire Iſenaci, cui congregationi & Vuigandus intererat, ibi re tractata decernebatur,vtiliſsimum ac tutiſsimũ fore, ſi Confeſsio Auguſtana vetus retineretur, Primum,vt caueretur ſpecies defectionis à priori. Deinde vt vitarentur plures diſtractiones. Tertiò,in veteri Auguſtana iã extàre conſenſum in germania. Quartò,veterẽ illam Confeſs. benè eſſe examinatam,& in proba ipſa,ꝙ dicitur,perduraſſe. Nouas verò Confeſs. nondum ſic eſſe ꝓbatas. Vt tamen comitibus illis aliqd certi de illa noua Confeſs. referri poſſet, Ideò aliq̃t Theologorũ Vuitebergam ꝓficiſcebãtur, Et lecta illa confeſsione, Philip. autor petebat,vt ſubſcriberemus. Etſi autẽ nobis graue erat,ꝓpterea quia nolebat Philip. facere cõpiã deſcribẽdi,tamẽ ſine dolo malo ibi chirographũ dedimus.

Iam Vvigandus hactenus ꝓ ſua ſimplicitate non vidit eum errorem,ſicuti D. Collocutores applicant,in illis verbis contineri,id ꝙ ingenuè ꝓfitetur. Deinde ſcripto exemplari nomen ſuum ſubiecit,ꝙ ſi illud ipſum,cui ſe ſubſcripſit ꝓferretur,tum inſpecturus eſſet, quomodo illa verba ſonarent. Tertiò D. Collocutores p̃bent non exiguam ſuſpicionem dubitandi de mutatione eius loci, quia aliter citant verba, quàm extant in To. primo, Ac cum iam ſint Anni 17. quãdo ea ſcriptio facta eſt,facilè verba immutari potuerunt,id ꝙ Vuigandus hactenus non obſeruauit. Deniq́ ſi planè demonſtrari poſſet,illũ errorem in verbis eius Confeſs. ineſſe, id ꝙ nondum liquet, tum Vvigandus apertè fatetur, ſe in textu id non ꝑſpexiſſe,& imbecillitate quadam humana,& qui tunc adhuc iuuenis eſſet Theologus, ſeq́ potius iſtam

ſenten-

ſententiam in eo libello nõ apꝓbaturum, atq; candidè tum publicè, tum priuatim, q̃ ad ea verba attinet declaraturũ, ſe ſe diſſentire, nec dubitat, quin plures alij id ſint facturi, in quã ſentẽtiam M. Martinus VVolffius etiã ſeſe declarauit.

Antinomos dicunt ideò contritioni contendiſſe in articulo Iuſtificationis eſſe locum, quia contritio non ſit noſtrum opus, ſed Dei.

Reſpondemus, nos contritionem ſemper docuimus eſſe priorẽ conuerſionis ad Deum partem, ideò nobis cum Antinomis nihil cõmune. Deinde ſcimus, Antinomos dãnatos, q̃a legem Dei ex Eccleſia in curiã relegabant, & docebant ex Euangelio pœnitentiam addiſci, vt habent ipſorum ꝓpoſitiones, atq; diſputationibus reuerendi patris Lutheri contra Antimonos aliq̃t noſtrũ interfuimus, nec meminimus, eos hanc ob cauſam damnatos, q̃a dicerent, contritionem eſſe opus Dei in nobis. Quam verò ineptè Antinomi ſoluerint argumentum: Fides eſt opus, Ergò operibus iuſtificamur, vt dicerent: Fides eſt opus Dei in nobis, ipſi viderint, & attendant, ne dum iſtam reſponſionem elidant, impingant in alios excellentes viros, qui hac reſponſione etiam ſunt vſi, nec tamen ſunt Antinomi. Nam iſthæc ſolutio non eſt Antinomica, ſi non alia inconuenientia attexantur.

Ad illam noſtram admonitionem, videlicet, q̃ D. Collocutores ex articulo Iuſtificationis ſaltent in articulum contritionis, quæ eſt prior pœnitentiæ pars, ea ratione fucum hominibus faciunt, & ad ſolutionem argumenti nihil nobis reſpondent, quia contra veritatem durum eſt calcitrare.

Deinde differentes de contritione, primum ꝓbant dictũ Lutheri de iuſtitia paſsiua, q̃ allegauimus. Deinde verò ſeſe retorquentes deſerto Luthero, bone Deus, q̃ altè dentes in nos ſuos defigunt, ac ꝓbare nituntur, non eſſe paſsiuam, ſed actiuam iuſtitiam, p noſtrum ſcilicet latus bonum Lutherum transfigentes. Nam ſi manifeſtè ꝓfiterentur ſeſe doctrinã Lutheri reijcere, Eccleſiã Chriſti in ſeſe irritarent, itaq; cautius agunt. Audiuimus hactenus rũores vagari, Lutherum ſuam de ſacramento ſententiam retractaſſe, q̃ men-

daciũ contra Sacramentarios D. D. Morlinus rectè appellauit eine Landlügen, hoc eſt, publicum mendaciũ, Ita etiam de lib. arbit. deq; alijs artic. nonnull mendacia ſparſerunt, ꝙ Philonicus, ꝙ Hyperbolicus vir ille Dei fuerit. Sed oramus Deum, vt eiuſmodi machinationib9 reſiſtat. Verũ nos pondera D. Collocutorum in lance veritatis trutinabimus.

Argumenta porrò duo, ſed tertius Paulo obijciunt D. Collocutores, quę ſunt eiuſmodi: Contritio exuit hominem ab omnibus operibus, vt agnoſcat ſuam deformitatem & meritas pœnas. Ergò contritio eſt noſtrum bonum opus. Reſpondet Lutherus, Contritionem eſſe paſsionem. Hunc igitur reſpondentem refutent. Deinde debitor ille coram Domino Mat. 18. non afferebat opa, alioqui debitor nõ fuiſſet. Iam cõſiderent Chriſtiani, quomodo conciliari poſsint, exui ab omnibus operibus, & habere opera, mortificari lege, & tamen viuificari. Redeunt autem Collocutores ad illam ſuam gloſſam, In contritione meritum excludi, & non bona opera. Sic etiam doctrina de contritione, & legis effectu in ea parte deprauatur.

Alterum argumentum eſt: Scindite corda veſtra, percutite femur. Ergò bona noſtra opera in contritionem reponenda ſunt. Reſpondemus: 1. A mandato Dei ad poſſe hominis non valet conſequentia, inqt Lutherus. Deinde illud ipſũ ſcindere cor corã Domino eſt cognitio peccatorũ, horror corã Dei iudicio, & meritis pœnis. Hæc igitur cordis ſciſſio teſtatur, nos bona opera nõ habere. Vult autẽ De9 in conuerſionis prior parte, voce legis nos hoc ipſũ agnoſcere, quod nulla bona opera in articulo & actu Iuſtificationis in conſpectum ac iudicium Dei afferre queamus. Sed ad iſtam tractationem nos trahunt D. Collocutores. Propoſitio enim eſt de articulo Iuſtificationis.

Contritionẽ eſſe neceſsariã in conuerſionis priori parte ſemp docuimus, id ꝙ libri noſtri teſtantur. Eſt ergò liuida ꝓnunciatio, nos iam primum ſic loq ac miramur, ꝙ talium vanarum obiectionum D. Collocutores nõ pudeat. Sed qa non habent, ꝙ iuſtè carpere poſsint, ideò arripiunt & conuehunt ſine conſcientia, quæcunq; poſſunt.

Quod de vrceolis diximus per comparationem, id quod in Epilogo annotamus, id D. Collocutores candidiſsimè ſcilicet interpretantur, eſſe id Enthuſiaſticū. Sic ſcilicet Paulum flagellari decet, q vocat nos teſtacea vaſa, Sic etiam decet fingendis criminibus frigere. Dicimus autem, nobis non vulgarē iniuriam fieri, ꝙ ſomniantes conuiciantur, nos Enthuſiaſmū de impreſſa fide docere. Reſpondemus: Id nō eſt candidorum hominum, tam apertè contra octauum præceptum, Nō dices falſum teſtimonium, talia ebuccinare. Non docemus de impreſſa fide, ſed docemus per verbum legis & Euangelij, Deum conuertere homines. Planè autem crepāt ſapientia, dum nos erudiunt, Vaſculum ſeu vrceolum nullum habere ſenſum, nullum motum, non poſſe excludere repletionem, quia hæc antea nunquam ſcilicet ſciuimus, & eam ſapientiam ex Academijs huc attulerunt. Eodem planè modo Lutherum impugnantem errorem fanaticum de cœna ſacra, Schuuermeri Sacramentarij miranda & ſtupenda ſapientia docebant, quod panis eſſet panis, & vinum eſſet vinum, id ꝙ craſſus, & inſenſatus Lutherus per omnem ſuam vitam ignorabat. Sed ſi diceremus, nos hoc â matribus noſtris didiciſſe, non in Academia, fortè id non crederent. Sed ſua iſta ſapientia ſint Theologi, & ſciant, nos malle eſſe, Deo nos gubernante, vaſa miſericordiæ, quàm vaſa iræ, vt ſcriptura loquitur, licet non ſit verita ſapientiam & reformationem D. Collocutorū, Quamuis hac ſua inepta exagitatione phraſim, quæ in ſacris literis extat, ſimul ꝓpulchrè exibilent. Sic liuor excæcat oculos, peruertit mētes. Ac rogamus, vt D. Collocutores conſiderent, quomodo, dū errores palliunt, in omnibus angulis titubātes impingant, id ꝙ monemus, vt agnoſcant, & à talibus criminationibus ſi velint abſtineant. Hoc ſi ab ipſis impetrare non poſsumus, oportet nos contradicere & plagas ferre. Nam etiā noſtræ quantumuis neceſsariæ & graues reſponſiones ꝓ immodeſtia traducuntur. Sibi enim frena laxant in linguæ amarulentia, reſponderi autē ſibi, indigniſsimè ferunt. Mittimus igitur iſtas ipſorum futilitates, eaſq; Eccleſiæ iudicandas damus.

Peccatorem & remiſsionē peccatorum in articulo Iuſtificationis diximus eſſe correlatiua, idq; vocabulū non aliter eo in loco intelleximus, quàm quod mutuo ſeſe reſpiciant. Nam peccator indiget remiſsione peccatorum, & remiſsio peccatorum ibi contingit peccatori. Belli vero & candidi D. Collocutores extra eam comparationem, aut reſpectum rapientes, nugantur de Nerone. Sed iſtam quoq; partem inter flores & candores D. Collocutorum referimus, & negamus ipſorum conſequentiam eſſe veram.

Arripiunt etiam D. Collocutores, q̃ diximus, hactenus nouam obedientiam in tertiam conuerſionis partē ſeu eius fructū collocarunt ſyncerarum Eccleſiarum Doctores. Hic gaudent, nos vocare nouam obedientiam tertiam pœnitentiæ partē. Reſpondemus, nos q̃dem de illis voculis tertia pars, non magnoperè contendimus, modo non aſſuatur aliq̃s error, vt Lauteruualdij, aut ſimilis. Sed q̃d captent D. Collocutores, nondū diuinare poſsumus. Itaq; dicimus, ſi q̃s ſimpliciter, ſine dolo malo ita doceret, eū nos non dānaremus. Sed ſi quis contendere vellet, & inconuenientia extruere, nos potius cū Auguſtana Confeſsionē & Apolog. & Luthero aſſeremus, duas eſſe ſubſtantiales pœnitentiæ partes, contritionem & fidem, nouam vero obedientiam eſſē fructus pœnitentiæ, teſte Baptiſta. Id verò recitamus, ne nobis inſidiæ ſtruantur, quæ forte ſuo tempore patefient.

Quæ porrò de contritione addunt, ſupra eſt diſcuſſum. In ſimilitudine ſua de vulnere ſentiunt ſeſe confuſos, itaq; nihil refutant, & ſatis inſolenter iubent nos nullam ab ipſis applicationē expectare. Iudicet igitur Eccleſia ex ſcriptis.

Ita etiam ſentiunt, ſeſe conſtringi dicto Chriſti de arbore, q̃ eluſerunt D. Collocutores nuper, idq; adhuc faciunt. Deinde ad criminationes & peruerſiones fugiunt, more frequenti eorum, qui veritatē refutare non poſsunt. Argumentum tale eſt. Collocutores (inquiunt) dicunt fidem non ſemper orare, non ſemper confiteri. Ergo ponunt fidem in corde, aliquando bonorum operum expertem. Reſpondemus, non eſt candida argumentatio. Non enim ſequitur,

Fides nō ſemper vniuſmodi operibus occupatur. Ergò non operatur. Nam ſi non orat, facit aliquid aliud, quia non ſimul facit omnia. Imò diximus, fidem veram & viuam non eſſe ocioſam, atq; opera vel interiora vel exteriora efficere, ac modò huic modo alij operi incumbere. Phraſis porrò Paulina ſatis clarè ab autore explicata eſt, cum inquit, ſine defatigatione. Valde illiberale nobis quidem videtur eiuſmodi friuolis vellicationibus Colloquium ornare.

Deniq; hic grandem dicam nobis dicunt D. Collocutores, q̄ diximus, eos, qui contendunt neceſsitatem pręſentiæ bonorum operum in artic. Iuſtificationis ponere lumen ante ſolem, filiam ante matrem. Hic primum informant ꝓpoſitionem, fidem neceſſariò ſine bonis operibus aliq̄ tempore eſſe. Reſpondemꝰ. Iam aſſueti ſumus, q̄ D. Collocutores fingunt quęlibet. Nam hęc verba in noſtris ſcriptis non viſuntur. Ideò autem cōminiſcuntur, quia falſum dogma impugnamus, quod neceſsitatem p̄ſentiæ noſtrorum operum in artic. iuſtificationis intrudit, ac bona opera contendimus eſſe fructus fidei & iuſticiæ. Itaq; ex hac licentia fingendi nouas propoſitiones, Eccleſia candorem D. Collocutorum iudicabit. Nos decet iſta perpeti & nihilominus falſa dogmata potenti verbo Dei commonſtrare, atq; redarguere.

Quod verò exagitant D. Collocutores comparationem, filiam ante matrem poni, quando aſſeritur neceſsitas p̄ſentiæ noſtrorū bonorum operum, quia bona opera debeant ſeq fidem, & dicunt, matrem & filiam quaſi coœuas eſſe, qa mater non ſit, quæ non habeat filiam. Reſpondemus. Primum impingunt D. Collocutores in bonum Lutherum, qui tali ſimilitudine vtitur, contra quem pleraq; à D. Collocutoribus allata luctantur. Deinde neſcimus, quo ſtudio vel quanam ſapientia id fecerint, vt, quę nos de ſubſtantijs diximus, ea Domini de relatione accipiunt. Cum autē filiæ cauſa efficiens ſit mater, ergo neceſſum eſt, nō eſſe coœuas matrem & filiam, ſed ante matrem exiſtere, priuſq; fructus ille ventris, vt Dauid eum nominat, appareat. Similis eſt eluſio

Pſalmi r. & reformatio Dauidis, quam ipſe boni conſulet.

Dehinc inſtituitur prolixa digreſsio, ſe non ſtabilituros Papiſticam & aliorũ fanaticorum doctrinam. Reſpondemus: Si D. Maioris commenta & illud dogma, eſſe Barbaricas diſputationes, excludi prorſus præſentiam bonorum operum in SALVANDIS, non deſierint defendere, tum illa incommoda omnia inde orientur, quemadmodum data cauſa in actu, ſequi neceſſe eſt effectus. Illæ autem adiurationes & conceſsiones non impedient, ea quæ referunt. Aciculas & reliqua mala in illa ipſorum digreſsione negligimus, quia ſatis ad eiuſmodi res eſt reſponſum.

Epilogus denique in inuectiuas ſeſe horribiliſsimas aperit, & hiat totus, Reſpondebimus pauca. Exorbitant D. Collocutores, dictitantes de antinomia hîc diſputari, Reſpondemus: Si criminatio D. Collocutorum eſt in Theologia demonſtratio, tum vicerint. Nos Antinomiam odimus ac deteſtamur, eſtque noſtra doctrina tum de lege, tum de Euangelio Eccleſiæ Chriſti ſatis nota. Quomodo autem D. Collocutores Antinomicam definitionem deſcripſerint & defendant, & quomodo corruptelas & errores Sacramentiperdarum & aliorum non redarguant pro officio, ſimiliaque ſuo loco videbimus. Iam verò cuperemus D. paululum contractioribus velis prouehi.

Quod Lutherus conſtanter atque alacriter ſeſe Antinomo Islebio & alijs nonnullis oppoſuerit, Scimus, Dei beneficio. An verò alij pari ſtudio in illis erroribus extirpandis laborarint, in præſentia non inquiremus.

Quod verò D. Philippus in quibuſdam libris id dogma de neceſsitate præſentiæ bonorum operum poſuerit, non ignoramus. Verum ita pertinaciter & licentioſè nemo vnquam defendit præter D. Collocutores, ac mirabitur id vniuerſa Eccleſia Chriſti, ſi quando iſta legerit.

Inuectiuam in Illyricum abſentem iracundam, & dentatam, qua pietate hic effundant D. Collocutores, omnes timentes Deum expendant. Nam Illyricum legem in curiam relegaſſe, aut in Euangelij doctrina, propriè ſic appellatam

tam

ſam repoſuiſſe vocem contritionis, aut prohibuiſſe, ne lex traderetur, ne peccata augerentur, quod fecerunt Antinomi, nos quidem non legimus. Imò, eum Antinomicos furores reprehendere legimus. Sed eiuſmodi proclamationes ante probationes decet effundere noſtros D. Collocutores, præſertim iuxta Chriſti dictum, Diligite inimicos veſtros.

Quod autem D. Collocutores nobis propoſitionem nouam affingunt, nos videlicet neceſsitatē bonorum operum in conuerſione oppugnare, licentia eſt iam ipſis recepta & familiaris, qua proclamant eiuſmodi pronunciata ſine noſtris verbis, ſine annotatione, quo libro, quoto folio. Dicimus autem, eſſe falſum teſtimonium contra octauum præceptum, & fallaciam ſecundum plures propoſitiones. Nos verò de articulo Iuſtificationis, quod plus millies iteramus, diſserimus, Ipſi autem ſaltantes extra controuerſiam, clamitant, certamen eſſe de conuerſione. Deinde hæc eſt propoſitio, dogma illud, de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in Articulo Iuſtificationis eſſe falſum. De hac ſponſa, quod dicitur, ſaltatur. Hic vero nullis metis, nullis cancellis D. Collocutores licentioſi contineri ſe patiuntur, & nihilominus vociferantur, BARBARICAS eſſe diſputationes de excludenda prorſus præſentia bonorum operum in SALVANDIS.

Qua autem conſcientia ad Deum prouocent, ipſi viderint, nos optaremus, ipſos in timore Domini rem iſtam paulò altius expendere.

Denique prouocamus & nos ad Eccleſiam Chriſti, vt attendat, an dogma illud, quod impugnamus, Luthero attribui conueniat. Nec dubitamus, qui nomnes ex reipſa deprehenſuri ſint, non eſſe leue peccatum, perpetuam Lutheri ſententiam, qua bona opera in articulo Iuſtificationis non trahenda eſſe aſſeruit, tam fœdè deprauare.

Intelligunt etiam omnes pij, qui & veritatem ſynceram amant & bonas conſcientias ad Ieſum Chriſtū in nouiſsimo die afferre cupiunt, non de re parua iam tractari, ſed de illo

ipſo puncto, de quo Chriſtus inqt, Spiritus ſanctus arguet mundũ de iuſtitia, quia vado ad patrem. Omnibus ſæculis vti recte Lutherus loqtur, operarij conati ſunt aliqua ratiõe bona opera in articulum Iuſtificationis intricare, alij craſſius, alij ſubtilius, ſed ab orbe condito (nam plane hic Confeſsio edenda eſt) ſubtiliorem corruptelam articuli Iuſtificationis, Eccleſiam Dei inuaſiſſe, quàm hanc pręſentem de neceſsitate præſentiæ bonorum noſtrorum operum in articulo Iuſtificationis, pro noſtra ſimplicitate vix credimus, quibus enim coloribus pingatur, quomodo torneṫur, ac limetur, id ex hac D. Collocutorum collatione videre eſt. Speramus igitur, eam corruptelam poſtremam, ſed nocentiſsimam in mundo futuram, quia homines Rhetoricis artibus eã ornabunt, & (vt ſic dicamus) angelizabunt. Itaq; noſtrum hic teſtimoniũ in nomine Dei deponim9, Deoq; rem totam commendamus, & oramus Eccleſiam, vt obſeruet, & recte iudicet, terrificis illis & maledicis verbis, quibus in gloriam Dei perfuſi ſumus, nonnihil repoſitis, tanq̃ ad veritatem nihil facientibus.

## SECVNDA HYPOTHESIS PRIORIBVS ADDITA.

Doctrinam de iuſtitia paſsiua eſſe conceptum errorem.

Argumentum.

Qui ſic docet, is à verbo Dei, Confeſsione Auguſtana, & ſcriptis Lutheri deuiat.
Sed Collocutores ſic docent.
Ergò à norma deuiant.

Minor probatur, ex tertia ipſorum accuſatione, Verba ſunt, Iuſtificationem hominis ideò certis temporum momentis ac punctis includere, ne FIGMENTVM, & conceptus ERROR DE IVSTITIA PASSIVA, & infuſa, quo mirificè delectantur, è manibus ipſis elabatur, aut excutiatur. Hæc illi.

Sed negare vel exagitare iuſtitiam paſsiuam, eſt contra verbum Dei, q; teſtatur, Iuſtitiã Chriſti nobis imputari, &

diſer-

diſertè inquit Paulus: Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit.

Confeſsio Auguſtana teſtatur, nos fide accipere Iuſticiam gratis, propter Chriſtum, quæ phraſis iuſtitiam paſsiuam deſcribit.

Lutherus ad Galat. diſertè iuſtitiam fidei docet eſſe paſſiuam, & diſcernit ab actiua; Itaq; eſt ſuperior Hypotheſis directa in Lutherum, cuius phraſin perfodit. Aperta autem eſt ſententia; ideò vocari paſsiuam, quia Deus eam nobis donat, & donat gratis, ex mera miſericordia, idq; propter Chriſtum, & accipitur fide, ſine lege & operibus legis. Ideo autem impugnatur à D. Collocutoribus, per falſas interpretationes & additiones, vt dogma illud, quod ratione defenſionis nouum ſit, de neceſsitate præſentiæ bonorum operum noſtrorum in articulo Iuſtificationis, ſuum in eo foro locum habeat.

III.

Dicto Pauli, τῷ μὴ ἐργαζομένῳ, tantũ excludi meritum, non neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in articulo Iuſtificationis.

Qui ſic docet, deuiat à norma doctrinæ.

Collocutores hoc faciunt. Ergo &c.

Minor probatur ex reſponſione ad 1. fundamentum, Fingunt, inquiunt, &c. ſimpliciter remoueri hac voce omnem benè agendi neceſsitatem. Notent autem lectores & auditores, hoc in loco de iuſtificatione coram Deo dici.

Eſt autem hæc fœda & grauis corruptela verbi diuini. Nam vtrunq; in articulo Iuſtificationis docet verbum Dei, & meritum noſtrorum bonorum operum, & ipſa etiam opera excludi, vt ſatis multa teſtimonia in 1. fundamento & alias recitata ſunt. Et cum hoc teſtimonium, Ei autem qui non operatur, omnium luculentiſsimè hoc dogma refutet: Ideò mirum eſt, aliquos ſe opponere. Nam Paulus clariſsimè inquit: Qui non operatur. Hoc τὸ ῥητὸν deleri nulla calumnia poteſt.

Auguſtana Confeſsio inquit, Sine opere, ſola fide, gratis. Apologia ſæpius inquit, Remiſsionem peccatorum dari etiamſi

amſi quis NVLLA prorſus habeat bona opera. Hæc verba ſunt, Dei beneficio, clariſsima.

Lutherus quoq; contendit, Fidem ante opera iuſtificare, ſicut & Confeſsio, & Apologia Auguſtana ſæpius vrget, Bona opera ſequi fidem. Sed teſtimonia Lutheri adſcripſimus.

IIII.

Auguſtanam Confeſsionem & Apologiam, non tantum merita, ſed ipſa quoq; opera in articulo Iuſtificationis excludere, prorſus eſſe ἀνακόλουθον.

Minor probatur, quia in refutatione 17. fundamenti verba Hypotheſeos omnia ponuntur, vt repeti denuò neceſſe non ſit.

Huic corruptelæ, quæ in communis Confeſsionis iniuriam redundat, ipſa teſtimonia, quæ citauimus, repugnant. Nam diſerte inquit Apologia, remitti peccata, etiamſi quis prorſus NVLLA habeat bona opera.

V.

Lutherum in omnibus ſuis dictis de articulo Iuſtificationis SOLAM de operibus PRAESVMPTIONEM prohibere.

Lutherum Particulas Excluſiuas in quæſtione & diſputatione de iuſtitia coram Deo, tantum HOC MODO in ſuis teſtimonijs intelligere, quod CAVSA ſeu MERITVM Iuſtitiæ, item fiducia ſeu gloriatio excludatur, non ipſa bona noſtra opera, In refutatione 3. corruptelæ.

Idem contendunt D. Collocutores in reſponſione ad 6. fundamentum, Lutherum tantum meritum remouiſſe, non opera.

Hæc ſunt verba D. Collocutorum.

Hanc corruptelam omnium ſcriptorum Lutheri, non iudicabit exiguam Eccleſia Chriſti, quæ depoſitum ipſius magnifacit. Teſtimonia autem iſtius viri Dei ſuo loco adſcri-

ſcripſimus quàm plurima, inde petantur. Summa rei eſt, Lutherus affirmat, bona opera in Articulum Iuſtificationis trahenda nequaquam eſſe, ac monet, vt obſeruentur operarij, qui bona opera vel craſſa, vel ſubtili, vel qualicunq; arte & ratione articulo Iuſtificationis inſerere volunt. Nam eo articulo vitiato, turbatus eſt fons Iſrael.

## VI.

Nouitatem inchoatam eſſe initium & partem ſalutis, & vitæ æternæ.

Sic docet Maior in ſermone de conuerſione Pauli, A. 2. Der newe Gehorſam iſt ein anfang/ vnd ein teil der ſeligkeit vnd des ewigen Lebens/ etc. Item/ G.3. Die Werck der 10. Gebot ſind ein teil vnd ſtück ſolcher ſeligkeit/ wie ſolten ſie denn dazu nicht von nöten ſein?

Hæc confuſio pugnat cum dictis ſœpius citatis. Paulus Beatitudinem vocat imputationem Iuſtitiæ Chriſti ſine operibus. Item, Bona opera vocat Iuſtitiæ fructus, non partem.

Nec Confeſsio Auguſtana id dogma agnoſcit.

Lutheri verò ſcriptis itidem eſt contrarium. Eſt autem hoc dogma verè Pontificium, de fide formata charitate.

## VII.

Fidem eſſe cauſam efficientem propter quam, credenti fides imputatur ad iuſtitiam.

Hoc paradoxon habet D. Maior in 1. Parte Poſtil. Epiſtol. folio 3.

Sed portentoſam locutionem, fidem eſſe cauſam efficientem propter quam, fides imputetur ad Iuſtitiam, ignorat verbum Dei, Confeſsio Auguſtana, & Lutherus. Aliud verò eſt, quando ſcriptura dicit, fidē imputari ad Iuſtitiam,

& pij etiam alicubi dicunt, fidem eſſe iuſticiam, & D. Maioris fidem eſſe efficientem propter quam. Eſt autem locutio de iuſticia. Verum hæc corruptela, ſi nō defendantur verba, facilè corrigi poſſet.

VIII.

Nouam obedientiam eſſe formale conuerſionis.

Hoc aſſeuerat D. Cruciger in Romanis, pag. 440.

Conuerſio cum ſit regeneratio ad vitam æternam, formaliter nihil eſt aliud, niſi inchoatio nouæ & æternæ vitæ, vt ipſum formale conuerſionis, & regenerationis rectè dici poſsit initium nouæ ac æternæ lucis, ſapientiæ & iuſticiæ, & renouatio imaginis Dei in nobis.

Pagina 515.

Deinde, quod eadem fide ſimul accipiatur Spiritus S. & fiat regeneratio, & accendantur noui motus in corde, congruentes cum omnibus præceptis Dei, qui ſunt noua obedientia, & ſunt ipſum formale conuerſionis ad Deum, ſeu regenerationis ad vitam æternam, iuxta illud Hiere. 31. Dabo Legem meam in corda eorum.

Sed neq; verbum Dei, neq; Confeſsio Auguſtana, neq; Lutherus, hoc dogma habent. Partes enim ſubſtantiales conuerſionis ſunt, contritio, & fides, q̃ ſunt & formale eius, bona autem opera ſunt fructus pœnitentiæ, teſte Baptiſta.

Plures adhuc corruptelas poſſemus aſsignare, vt, quod conſolatio in cordibus ſit ipſemet Spiritus ſanctus. Item, quod iuſticia noſtra coram Deo ſit lux in cordibus. Sed in præſentia differemus, donec neceſsitas nos vrſerit.

## DE SECVNDO.

## RESPONSIO AD ACCVSATIO- nes D. Collocutorum aduerſus nos.

Accuſationibus ſuis D. Collocutores, quibus iam ſubito nos obruere cōantur, longam p̃fationem p̃mittunt, q̃modo ſuā erga Deum pietatem, & erga nos Chriſtianū amorem declarēt, tum Dei, tum piorum, q̃bus nō eſt iocus aut luſus religio,

religio, iudicio commendamus, Perſuaui enim ſarcaſmo nos ſolantur, ne excandeſcamus, dum illi noſtra falſa dogmata recitant, neuè putemus, eam accuſationem indignam noſtra exiſtimatione nec fide eſſe, nec lentitudinem ipſorum accuſemus, BONITATIQVE ipſorum tribuamus, quod hactenus nobis pepercerint, ſe concordiæ ſtuduiſſe, & toti Eccleſiæ ſeruijſſe, ac dolere ſupra omnem modum, ꝙ cum ipſis in fundamento nō conſentiamus. Sic in hoc exordio ſcilicet dulciſsimo, felle & aceto potamur. Equidē reuera Deo noſtro gratias agimus, quantas noſtris pectoribus per Spiritum S. concipere poſſumus, ꝙ in tam horriſonis tonitruis, ac ſalſis irriſionibus D. Collocutorum mediocriter nos ſuſtentarit. Cum enim nunc ad eiuſmodi riſus & illuſiones, tum ex multis alijs inuectiuis, famoſisq́ libellis nonnullorum, qui ex ipſorum parte graſſantur, tum ex præſenti etiam forma collationis, quam noſtri D. Collocutores tenent, mediocriter adſuefactæ ſint aures noſtræ, ideó & haſce ſannas perferendas eſſe cenſemus, ac præſciuimus, nos confeſsione intemeratæ veritatis, atq; indicatione errorum, quantumuis leni & humili, non aliud præmium accepturos ac reportaturos eſſe.

Sicut autem Dei beneficio placidè impetum verbalem nuper audiuimus, ita ſciant D. Collocutores, eum nos domi relegiſſe & expendiſſe, moderato & leni animo. Pollicemur etiam, nos debito modo reſponſuros eſſe.

Ac primum agnoſcimus & fatemur, nos homines eſſe, qui ꝑ infirmitate humana labi poſſumus, & aliqua verba vel per inſcitiam vel per imprudentiam effundere, quę ſi in certamen vocentur, non poſſent conſiſtere. Promittimus igitur Deo, & pijs omnibus, ſi aliquid in noſtris ſcriptis inconſideratè, vel malè dictum aut ꝓlatum, ſolidis Argumentis nobis indicatum fuerit, nos illud pertinaciter non defenſuros, promptèq; pro vt neceſsitas rei exegerit, correcturos eſſe. Errare poſſumus, ſed hæretici eſſe nolumus, vt cum Auguſtino loquamur.

Imò quicquid in noſtris ſcriptis, quod ad fidei articulos attinet, cum verbo Dei, cum Confeſsione & Apologia Auguſtana, cũq; Lutheri ſcriptis non conſentit, id nolumus pro rato haberi, vt ſupra etiam profeſsi ſumus.

Sed priusq; ad hanc normam redigamus atq; expendamus ea, quæ nobis in tabulam ſuam cathegoricam & criticam annotant D. Collocutores, pauca quædam auditores commonefacienda putauimus, quę vtile eſt in iſto ingreſſu conſiderare.

I. Primum, q D. Collocutores in hac ſua priuata collatione, primã atq; initialem, vt ſic dicamus, faciant admonitionem, de noſtris falſis doctrinis. Hactenus n. per annos 20. qbus ſubinde quiritantur, ſuas Eccleſias de tetris erroribus accuſatas eſſe, ne verbulo qdem vno, vel in priuatis literis, vel in publico ſcripto, quantumuis irati, de vno aliq errore nos monuerunt, idq; contra regulã Chriſti Mat. 18. Nos verò & priuatim ore ac ſcriptis, & publicè eos cõmonefecimus.

II. Deinde legimus in ipſorum tabula, mox in initijs ſingularum partium, iſtas cenſorias voces, reijcimus & damnamus, priusq; Hypotheſis ipſa monſtrata vel pbata ſit, ſic ſcilicet damnant, quos iam primũ monent. Nos quidem conclusionem argumenti ſub finem adiecimus in Hypotheſibus, id quod ordo rerum poſtulat.

III. Vbi vna Hypotheſis ponenda erat cum ſuis demonſtrationibus, ibi tot propoſitiones inſtituuntur, tamq; confuſè accuſationes confunduntur, vt fere quid velint, diuinãdum ſint. Mirati ſanè ſumus, tam doctos viros in Academijs enutritos, totq; annos verſatos, ſine omni ordine res illas permiſcere, vt quid caput, quid cauda rei ſit, neſciat. Verè igitur hic apparet, quod malam cauſam agentes, lucem oderint, vel non videant.

IIII. Non tantũ eos impugnant, qui in his regionibus docuerunt, ſed etiam exteros, eosq; nobis pro licentia ſua miſcent. Sic etiam libros alibi ſcriptos & editos accuſant. Verum hęc anomia ipſos decet, qa, vbi volunt, ſeruant formulam po-

ſam politicorum, vbi veró libitũ eſt, eam tranſgrediuntur.
V. Ea, quę in hoc priuato Colloquio à nobis plata fuerunt, mox inter corruptelas & falſa dogmata nobis adſcribuntur, ac ſine omni miſericordia, durante collatione, & ante finem Colloquij in illa tabula cathegorica damnantur. Qui ſanè modus hacten, in eccleſia Chriſti nunq̃ auditus, nunq̃ viſus, nunq̃ lectus eſt. Nam in fine conciliorum etiam Papiſticorum, anathemata primum condi ſolent. At noſtri D. Collocutores, ne præueniri videantur, in Colloquij initio ferè, imò antè collationem de Hypotheſibus, etiam ex ſcriptis de Theſi errores adſignant, reijciunt atq; damnant. Iſte ſcilicet eſt ordo huius Colloquij, quem ipſi regunt, hæc ipſorum bonitas, quam iactitant, & à nobis prædicari vellent. Fucus verò, quod interdum libros citant, facilè cuiuis legenti apparet.

Cum igitur iam ratio ſit reddenda de capitib9 accuſationis primæ, quæ hactenus nobis ignota p̃rius fuit, Oramus Patrem luminis, vt nobis per Spiritum S. lucem in mentib9 noſtris accendat, qua p̃fulgente rectè ac dextrè iudicare ac reſpondere, veraq; amplecti, & falſa repudiare queamus.

AD I.

Cum valde confuſè multa in vnum locum miſceantur & accumulentur, rogamus amanter, ne nobis vitio vertatur, q̃ in ſyllogiſmos redigimus, q̃ D. Collocutores attulerunt, tum vt videant, ad quid nos reſpondeamus, tum vt ad noſtra ipſi q̃q; reſpondere poſsint, atq; directior & vtilior ſit collatio, tum vt auditores & lectores facilius de rerum neruis poſsint iudicium facere, ſicubi autẽ ipſorum ſententiam aſſecuti non videmur, quęſumus, ne exiſtiment D. Collocutores nos aliter intellexiſſe, & aliter argumentum poſuiſſe, & rogamus, vt ipſi melius & clarius argumenta forment, vt reſpondere ad partes directius & exactius queant, tum nobis laborem imminuent, & veritas clarius euulgeſcet. Nam ideò hic ſumus, vt veritati immotæ teſtimonium demus, & falſitatem iuxta normam redarguamus.

## HYPOTHESIS I.

Fauorem Dei & adoptionem in filios Dei & hæredes vitæ æternæ, eſſe effectus ſeu fructus iuſticiæ.

## ARGVMENTVM. MAIOR.

Quicunq; docet illam Hypotheſin, Is á verbo Dei, Auguſtana Confeſsione, & Apologia, & Lutheri libris deuiat.

## MINOR.

Illyricus, VVigandus, & Collocutores ſic docent.
Ergo iſti deuiant à Norma.

## DE MAIORI.

Maiorem argumenti quomodo probent D. Collocutores, videamus.

### I. Probatio.

Rom. 5. Iuſtificari & reconciliari, pro ijſdem vſurpantur, ac non tantum vnum vocabulum per alterum declaratur.

### II. Probatio.

Non eſt quæſtio præcipua, an obedientia Chriſti aliquid impetrarit, & merita ſit, ſed quid propriè ſit, & in quo conſiſtat iuſticia noſtra?

### Reſponſio.

Credimus D. Collocutores in 5. cap. ad Romanos conſiſtere, vti cœperunt. Quomodo igitur hoc ꝓbabunt, Paulum in 5. cap. non tractare de donis, quę Chriſtus nobis ſua obedientia meritus ſit? Pontificalis enim ipſorum ꝓnunciatio, nondum eſt in Theologia demonſtratio. Si verò D. Collocutores iungunt 3. 4. & 5. caput tali ratione, quod in illis omnibus pariter tantum agatur, quid ſit iuſticia noſtra, & non ſuis etiam locis in ijſdem capitibus, quid Chriſtus ſua obedientia nobis porro pepererit, iterum deſideratur euidens probatio. Conſtat igitur apud omnes timentes Deum, ipſos res Paulinas maxima temeritate, & plus quàm Pontificia autoritate confundere.

Atqui

Atqui nos ipſorum pronunciationi credere non poſſumus, niſi liquidiſsime rem ipſam ex verbis Paulinis demonſtrarint. Cupimus enim ex Paulo erudiri, ſic igitur reſpondemus.

Nos cum nemine vnquam litem ſuſcepimus, qui dixit, Iuſtificationem eſſe reconciliationem, Aut, iuſtificationem complecti reconciliationem, Aut, iuſtificatos eſſe reconciliatos, Aut, nos fide in Chriſtum iuſtificari & reconciliari, &, iuſtificationem & reconciliationem pro eodem vſurpari, neque in præſentia, cum quoquam ea de re contendemus, ita, vt propterea ipſi corruptelam adſignemus.

Sic nec cum illis pugnauimus vnquam, nec pugnabimus, tanquam contra deprauationem articuli fidei, qui inquiunt, fructum iuſticiæ imputatæ per fidem in Chriſtum eſſe reconciliationem ſeu pacem cum Deo, qui quaſi fructus à iuſticia imputata non ſeparatur, quemadmodum domus ab architecto, aut pomum ab arbore.

In hiſce cur nemini corruptelas aut anathemata adſcribamus, cum timore Dei cognoſcant D. Collocutores. Nā ſi erramus, admittemus, Deo nos gubernante, inſtitutionem, quia hæretici eſſe nolumus.

Regula ſeu phraſis ſcripturæ ſanctæ vſitata eſt, qua per Synechdochen quædam vocabula ſunt generalia, ſeu generaliter ponuntur, & plures res complectuntur, eaque generalia ſeu Synecdochica vocabula non tantum à cauſis, ſed etiam ab effectibus ſumuntur, vt, Chriſtus quidem nunquam iſta verba ita iungit, vt Paulus. Credenti imputatur mea iuſticia, vel, Credenti imputatur meum meritum, ſeu mea obedientia, ſeu mea Legis impletio, ſed alijs vtitur formis loquendi, non quidem contrarijs, ſed verbis diuerſis, vt, Qui credit in me, habet vitam æternam. Iam conſtat, vitam æternam alioquin eſſe fructum iuſticiæ imputatæ, ac finem fidei noſtræ. Complectitur igitur hac phraſi, vita æterna, Chriſtus omnia beneficia, quæ nobis ſua paſsione & obe-

dientia peperit, vt remiſsionem peccatorum, imputatio-nem iuſticiæ ſanguine acquiſitæ, reconciliationem, ado-ptionem in filios, donationem Spiritus ſancti, renouatio-nem, reſuſcitationem ex mortuis, glorificationem ęternam, quia ibi phraſi ſua generaliter loquitur.

Deinde & hæc phraſis ſeu regula ſacræ ſcripturæ nota eſt, ꝙ interdum quædam vocabula generaliter, interdum verò in ſpecie, anguſtiori & ſtrictiori ſignificatiõe vſurpen tur, vt vita ęterna interdum ita generaliter vſurpatur, vt di-xi, in alijs verò dictis tantum eam beatam vitam, quæ reſur rectionem ex mortuis comitabitur, ſignificat, vt Matth. 25. Ibunt iuſti in vitam æternam. Iſta, ſi non ita ſe habent, doce ri optamus tanꝗ Theologiæ ſtudioſi, nec pudebit, nos eti-am ſeneſcentes diſcere, ſed bona, ſed vera, ſed vtilia.

Item, quęſtio eſt de voce reconciliationis cum Deo. Hic verbum Dei conſulentes, primum inuenimus illud in gene-re vſurpari ꝓ omnibus beneficijs, quæ nobis peperit Chri-ſtus ſua obedientia & morte, ſicut & vocabulum Iuſtifica-tionis interdum ponitur. Sic exiſtimamus accipi 2. Cor. 5. Omnia ex Deo, qui nos reconciliauit ſibi per Chriſtum. I-tem, Deus erat in Chriſto, mundum ſibi reconcilans. Eph. 2 vt reconciliaret ambos in vno corpore Deo per crucem. I-tem Coloſ. 1. Per eum placuit reconciliare omnia per ipſum. Hæc dicta in præſentia ſufficiant. In hiſce igitur ſententijs, cum Apoſtolus in genere de beneficijs ſpiritualibus Chri-ſti diſſerat, nos quidem cenſemus omnia Iuſtificationis ſeu meriti Chriſti beneficia concludi.

In ſpecie verò & anguſtiori ſignificatione accipi iudica-mus, quando extra locum quid ſit Iuſticia noſtra corã Deo, fructus eius Paulus recenſet, vt ca. 5. ad Ro. vbi fructus Iu-ſtificationis acceptæ commemorat, quos tamen nequaꝗ ſeparat, vt pomum ab arbore decerptum, ꝙ extra arborem exiſtere poteſt, ſed qui fructus perpetuo imputatæ iuſticiæ ineſt, ita, vt vbi ſit imputata illa iuſticia per fidem, ibi ſit &

recon-

reconciliatio, vbi verò ea non eſt, ibi nec reconciliatio cum Deo eſt. Iam rationes noſtras D. Collocutores, & omnes pij auditores atq; lectores expendant.

I. Ratio à diſtinctione rerum, quas Paulus in 3.4. & 5. ca. ad Rom. tractat. Certa & indubitata res eſt, Paulum in 3. & 4. cap. ad Rom. tractare, quid ſit Iuſticia noſtra coram Deo, quæ eius forma, qualis applicatio, quomodo accipiatur. Deinde in priori cap. 5. parte, tractat de fructibus, quos ex imputata per fidem in Chriſtum Iuſticia adipiſcimur, ac deinde ſubijcit analyſin rerum ſuperius à ſe traditarum. Ac de 5. quidem ca. 1. audiamus Lutheri verba, qui in argumento eius Epiſt. clarè inquit, Quinto (loquitur de capite) peruenit ad FRVCTVS & opera fidei, qualia ſunt pax, lętitia, amor, erga Deum & proximum. Hæc Lutherus. Imò D. D. Eberus ad initiũ 5. illius capite in Biblijs latinogermanicis adſcripſit hæc verba: Epilogus doctrinæ de Iuſtificatione fidei, in quo EFFECTVS fidei oſtenduntur.

Sic igitur D. Collocutores ſeſe deſtruunt, ꝙ in hac collatione inquiunt, In his tribus cap. in 3.4. & 5. tantum exponi, quid ſit iuſticia noſtra coram Deo, in qua re conſiſtat, & non fructus eius. Nam Lutherus & ipſimet dicunt, in 5. ca. maximè in anteriori eius parte fructus Iuſticiæ acceptæ recenſeri, poſtea verò digreſsionem inſtituit.

II. Secunda ratio. In 3. & 4. capite iuſticia noſtra coram Deo non ita definitur, ꝙ ſit reconciliatio noſtra, ſed ꝙ ſit remiſsio peccatorũ, & imputatio iuſticiæ Chriſti per fidem, quia ibi proprijſsimè & omnium maximè in ſpecie voluit loqui Paulus. In 5. autem cap. fructus, & quidem indiuiduos, inſeparabilesq;, vt ſic dicamus, acceptæ per fidem, & ꝓpter Chriſtum imputatæ Iuſticiæ, commemorat, inter quos eſt etiam reconciliatio, quæ ſimul obuenit cum remiſsione peccatorum, & imputatione iuſticiæ, ſicuti Sole oriente, radij eius lucem diei ſimul apportant, neq; eſt dies, vbi non eſt Sol, in hoc quidem mundo.

III. Tertia ratio. Reconciliare & pacificare pro eodem vſurpantur à Paulo, vt Coloſ.1. Complacuit &c. per eum reconciliare omnia in ſeipſum, & PACIFICARE per ſanguinem crucis eius per eundem. Hinc pacem cum Deo, & reconciliationem habere cum Deo, in hac quidem ſpecialiori ſignificatione, credimus eadem eſſe, hoc eſt, non eſſe diuerſas res. Rectè enim conuertibiles termini ſunt. Reconciliatio cum Deo, eſt pax cum Deo. Item, Pacem cum Deo habere, eſt reconciliatio cum Deo.

Sed Paulus inquit, IVSTIFICATOS ex fide, PACEM habere ad Deum. Ecce, loquitur de iuſtificatis, ſcilicet iuſticia imputata, per fidem in Chriſtum, eis verò tanquam fructum acceptæ iuſtificationis attribuit pacem habere ad Deum, ſeu cum Deo, vt germanica verſio habet. Hanc autem pacem cum Deo, D. D. Eberus in loco citato appellat EFFECTVM, Lutherus verò, vti diximus, FRVCTVM acceptæ & donatæ iuſticiæ.

IIII. Quarta ratio. Paulus ibi quaſi in continuam enumerationem fructuum acceptę iuſticiæ imputatæ refert reconciliationem. Audi enim eius Catalogum. Propoſitio eſt, Iuſtificati ex fide iſta habent. Quid?

Pacem cum Deo.
Gratiam apud Deum.
Gloriari in ſpe.
Gloriam filiorum Dei.
Gloriationem in tribulatione.
Charitatem Dei.
Salutem ab ira.
Reconciliationem.
Gloriationem in Deo.

Ex hiſce fructibus omnibus vident omnes pij, quod omni ſtudio ac ſingulari zelo S. Paulus voluerit iſtum fructum commendare, ornare, inculcare, quem IVSTIFICATI fide habent, vt Pauli propoſitio ſonat. Vocat enim pacem

cem

cem cum Deo, gratiam apud Deum, charitatem Dei, ſalutem ab ira, reconciliationem. Iam turpis videretur S. Pauli reformatio, ſi quis diceret, Reconciliationem illam non eſſe pacem cum Deo, non eſſe gratiam apud Deum, non eſſe charitatem Dei.

V. Quinta ratio. Ira Dei & reconciliatio Dei ſibi inuicem opponuntur à Paulo. Sed iuſtificatos fide inquit, ſaluos eſſe ab ira. Nam diſertè inquit, IVSTIFICATI (Nota, S. Paulus inquit, iuſtificati, vt ſupra dixerat in propoſitione, IVSTIFICATI ex fide. Nam Paulus hic non agit ex profeſſo, quænam res ſit iuſticia noſtra, licet hoc incluſiuè contineatur, ſed de IVSTIFICATIS, quid habeant) Iuſtificati, inquit, ſanguine eius (quid habetis) ſalui erimus ab ira, Item, reconciliati ſumus Deo. Sicuti igitur ira Dei eſt fructus noſtrorum peccatorum, ita ſalus ab ira, ac reconciliatio, eſt fructus meriti Chriſti, ſeu iuſticiæ, ipſius ſanguine acquiſitæ, quæ nobis applicatur per fidem.

VI. Sexta ratio. Sic dicit Paulus, Iuſticia Chriſti imputatur nobis fide. Nuſquam dicit, Reconciliatio imputatur nobis fide, Nec poteſt ſic rectè dici, Sed quando nobis iuſticia Chriſti fide imputatur, tum fit Reconciliatio ſimul. Nam ex merito Chriſti, quod nobis applicatur & donatur, pendet Reconciliatio noſtra cum Deo. Poſita imputatione iuſticiæ CHriſti per fidem, ponitur Reconciliatio cum Deo, Ea non poſita, nulla fit Reconciliatio.

Oramus autem, ne quis nobis hic ſtatum cauſæ peruertat, id quod metuimus Dominos Collocutores pro ſuo perpetuo more facturos eſſe. Non enim hic de generali vocabuli ſignificatione loquimur, ſed de ſpecialiori. Nam beneficio Dei non ſumus ignari, ſi generaliter ſumatur vocabulum Reconciliationis, vt & alia nonnulla, omnia quæ ad iuſtificationem pertinent, comprehendi. Deinde & hoc rogamus, ne luſus in vocabulis, Effectus, Fructus, quæ hac

in parte ipſimet & Lutherus ſuggerunt, agitetr. Non iſta diuellimus, vt pomum decerptum ex arbore, quod in alia loca miſſum, non eſt amplius in arbore, Sed iſta in iuſtificatum ponimus, & ibi in iuſtificato & credente eſſe agnoſcimus, quàmdiu quidem ille iuſtificatus & credens eſt. Non igitur damnamus, qui generaliter vſurpat, pro omnibus ſpiritualibus beneficijs partis per Chriſtum, & qui in ſpecie dicunt, eſſe fructum, quem in ipſa iuſticiæ Chriſti imputatione accipimus.

Iſta ſimplici corde & animo, cuius Deus eſt teſtis, tam ſimpliciter, candidè & nudè proferimus, vt omnes facilius iudicare poſsint. Iam ſi iſta ſunt contraria verbo Dei, euertentia ipſos fidei Articulos, humiliter petimus, nos doceri, ſed doceri ex verbo Dei, ſolidis rationibus, & non Prætorianis & Pontificijs dictatis, vtpotè, eſtis Enthuſiaſtæ, Antinomi, Sophiſtæ. Tali enim modo Chriſtus aut Apoſtoli nunquam infirmiores inſtituerunt. Cupimus eſſe Diſcipuli Chriſti, vocemq́ eius audire, nec moramur, ſi Academiæ, ſi Concilia, ſi Cacodæmones omnes nos damnent, modo Chriſtus ſit nobiſcum.

Reſtat vnum, quod de Paulo pronunciant Domini Collocutores, quod ob veritatis teſtimonium ſilentio præterire non licet. Sic inquiunt: Manifeſtum eſt &c. quid PROPRIE ſit, & in QVO conſiſtat iuſticia noſtra. De hoc expreſsis verbis inquit Paulus, quod ſit gratuita imputatio alienæ iuſticiæ, vel gratuita remiſsio peccatorum, gratuita reconciliatio cum Deo, gratuita adoptio in Filios, propter hunc Mediatorem Chriſtum, & nominatim propter obedientiam, & meritum illius. Clara ſunt verba ad Romanos 3. 4. 5. ad quæ nos referimus. Hæc illi.

Reſpondemus. Interdum propriæ definitiones fiunt, quæ tantum rem ipſam, nimirum efficientem, materialem, & formalem proponunt. Interdum vero fructus & effectus

ctus recitantur. Iam Domini Collocutores dicunt, ſeſe pro priſsimè ex Paulo deprompturos, quid ſit, ſeu, quænam res ſit noſtra coram Deo iuſticia, & tamen miſcent etiam ea, quæ Paulus in 5. capite ad Romanos, & in alijs locis inter fructus iuſtificatorum, ſeu quos habent credentes ex imputata iuſticia, recenſet.

De Reconciliatione ex capite 5. Romanorum iam diximus.

De adoptione in Filios Galat. 3. ſcriptum eſt, Omnes filij Dei eſtis per fidem, quæ eſt per Chriſtum Ieſum. Item, Titum 3. IVSTIFICATI gratia ipſius hæredes ſumus. Hic apertè inquit, iuſtificatos eſſe hæredes. Item, Fide nos eſſe filios. Vbicunque igitur iuſticia Chriſti, quæ eſt Legis impletio, pro nobis præſtita, nobis imputatur fide, ibi υἱοθεσία, ſeu adoptatio in filios, ſeu ius filiorum Dei, ſimul acquiritur. Sic etiam donum Spiritus ſancti ſimul accipitur. Vbi autem non eſt imputata per fidem in Chriſtum iuſticia, ibi non eſt adoptio, non Spiritus ſanctus. Alibi & renouatio ſolet inſeri definitioni, vt ſuo loco dicemus.

Iam igitur ſatis hoc ſit oſtendiſſe, quod adoptio in filios, non ſit ipſa imputata iuſticia per fidem. Nec ſolum obedientia Chriſti, de qua Rom. 5. dicitur, eſt meritum ſeu cauſa, propter quam iuſti cenſemur in Dei iudicio, ſed ipſa etiam res eſt iuſticiæ, ſeu eſt ipſa iuſticia, nobis per mortem Chriſti parta, quæ quidem integerrima obedientia nobis imputatur, nobis applicatur, nobis donatur, fides autem eſt organon apprehendens.

Eatenus igitur rem ipſam iuſticiæ noſtræ coram Deo Domini Collocutores deſcribunt, quod inquiunt, eſſe imputationem alienæ iuſticiæ, eſſe gratuitam remiſsionem. Reliqua, ſi propriè accipiantur, de fructibus dicuntur. Si autem quis extra hoc certamen ſimpliciter ita loquatur, poſtea euoluens cauſas, nos quidem eam non impugnaremus, ſed hic in Diſputatione, vbi quæritur, quid

ſit res ipſa iuſticiæ, & in quo conſiſtat, admonitiones eiuſmodi non ſunt inutiles. Si autem petunt D. Collocutores, libenter ex eorum libris qui deſcriptiones poſuerunt, colligemus, & ad oculum demonſtrabimus, ipſos creberrimè generaliter iuſtificationem definiuiſſe, ita, vt non modo rem iuſticiæ imputatæ, ſed etiam fructum complexi ſint, ita, vt iſtæ definitiones imputationem & renouationem comprehendant, & in examine, vbi propriè expenditur, quid ſit, & quænam res ſit iuſticia imputata, non conſiſtent. Sed de his plura, vbi occaſio data fuerit. Nos enim libentiſsimè & candidè interpretabimur, ſi modo non per contentiones & pertinaciam, quę non ſatis benè dicta ſunt, defenduntur.

### III. Probatio Maioris.

Auguſtana Confeſsio & Apologia negant Reconciliationem eſſe fructum imputatæ Iuſticiæ. Ergò &c.

Reſpondemus. Vbi? Nam illa teſtimonia, quæ citantur, non huc pertinent. Veriſsima enim ſunt per ſe, ſed Pontificio more malè accommodantur. Nam textus ibi dicit, Vitam ęternam largiri ꝓpter Chriſtum, qui morte ſua Deum reconciliauit. Hic non audimus damnationem Hypotheſeos, de qua collatio fit. Deindè diximus generaliter vſurpando, nihil alteri vſui derogari. Tertiò citantur talia, quæ in Auguſtana Confeſsione, ſicuti Auguſtæ, vnde nomen traxit, eſt exhibita, non extant. Reijcimus igitur additamenta illa, illa, quæ licet vera eſſent (Nam ea de re in præſentia nō colloquimur) tamen ad noſtrā normam minimè pertinent, quia non ſunt germana, non ſunt Auguſtana, non ſunt ab adiunctis Auguſtanæ Confeſsioni addita.

Multò quoq; ineptius D. Collocutores citant ex Apologia teſtimonia, quæ prorſus cum Hypotheſibus non pugnant. Vera enim ſunt, quæ ibi dicuntur, ſed non contra Hypotheſin. Sic enim citant ex Articulo 4. 5. 6. Sentimus, docemus, confitemur, quod nemo Deo reconcilietur, ne-

mo re-

mo remiſsionē peccatorum conſequatur, niſi per fidem in Chriſtum. Quid inde? Argumentum tale contexere volunt.

Per fidem habemus reconciliationem.

Ergò Reconciliatio non poteſt dici fructus imputatæ iuſticiæ.

Reſpondemus. Per fidem habemus omnia dona, omnia beneficia per Chriſtum parta, vt donationem Spiritus ſancti, renouationem, pacem cordium, inuocationem. Ergò hæc non poſſunt dici fructus fidei, aut fructus imputatæ iuſticiæ.

Tale & alterum Argumentum texitur.

Merito Chriſti reconciliamur, & habemus remiſsionem peccatorum & reconciliationem.

Ergò reconciliatio cum Deo nulla ratione poteſt dici fructus, quem in imputatione iuſticiæ conſequimur, & eidem ſemper iunctus eſt, vt non queat auelli.

Reſpondemus. Si alij ſic argumentarentur, diceremus, Satin ſani eſtis? Nam ſimili modo quis argumentari poſſet, Merito Chriſti habemus remiſsionem peccatorum, reconciliationem, renouationem, Spiritum ſanctum, Ergò hæc omnia ſunt idem, vel, vt planius dicamus, ſunt vna & eadem res, non ſunt aliæ, ſeu diuerſæ.

Poſtea vno impetu dicunt, omnes coniunctos Auguſtanæ Eccleſiæ ſic ſentire, vt ipſos. Reſpondemus, cur id non probant? Nam ipſorum pronunciatio non eſt in Theologia demonſtratio. Deinde reſpondemus, aliud eſſe, quando aliquis ſine cura Methodi, ſimpliciter aliquid ſcribit, aliud, quando in Methodicas notas, ceu capſulas quaſdam, docendi gratia, ſine dolo malo eas res reponit. Volumus autem vnius aut alterius teſtimonia adſcribere, plura alio tempore poſſunt adiungi. Non autem tanꝗ Normam iſta referimus noſtram, ſed quia à Norma hac in parte non diſcordant, & D. Collocutores occaſionem præbent.

Iuſtus Menius in libro de iuſticia coram Deo valente, contra Oſiandrum, inquit, E 3. Vnd derhalben/ das erlöſung

vom Tode/ vergebung der Sünden/ Verſönung mit Gott/ vnd rechtfertigung des Sünders / alſo wie cauſæ vnd effectus vnzertrenlich an einander hangen. Item/ Sintemal die verſönung one die rechtfertigung nicht geſchehen kan/ ſo wenig als ein effectus ſine cauſa efficiente geſchehen kan. Hæc Menius. Audis hic à Menio remiſsionem peccatorum, ſeu iuſtificationem & reconciliationem, tanq̃ cauſam & effectus diſcerni.

Sarcerius in Methodis de iuſtificatione, ſub titulo iuſtificationis. Proprij iuſtificationis effectus ſunt, remiſsio peccatorũ. Nam in hoc iuſtificamur, vt accipiamus peccatorum remiſsionem. Et tranqllitas ſeu pax conſcientiæ, ꝓpter remiſsionem peccatorum, Ro. 5. Iuſtificati igitur fide, pacem habemus erga Deum, per Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtũ.

D. Simon Pauli, ꝓfeſſor Academiæ Roſtochianę in Methodis, loco de iuſtificatione inqt, in ca. Qui EFFECTVS C c 4. III. Effectus. Liberatio ab ira Dei, & RECONCILIATIO cum Deo. Rom. 5. Iuſtificati igitur nunc ſanguine eius, ſeruabimur per eum ab ira.

Sic Abdias Prætorius in Methodo de iuſtificatione, 20. cap. de commodis & effectibus iuſtificationis inquit: Primus effectus, & primum ex remiſsione peccatorum emolumentũ eſt, ipſa cum Deo reconciliatio, ipſa hominis in gratiam Dei acceptatio. Quamprimum igitur remittuntur homini peccata, iam tum continuò etiam reconciliatur Deo, & fit ex hoſte Dei amicus Dei, ex filio Diaboli Filius Dei, (Nota adoptionem in filios) ex peripſemate & catharmate domeſticus Dei. Tantum igitur eſt ex remiſsione peccatorum emolumenti, quo quid magis eſt conſolatorium. Interdum tamen hæc referuntur ad formalia, ac valet ipſum, prout ipſum iuſtificationis vocabulum accipitur.

Iſtos igitur viros omnes, Confeſs. Auguſtanę coniunctos, longeq́ plures, q̃s ſuo tempore allegabimus, qui nobiſcum ſentiunt hac in parte, in iſta accuſatione D. Collocutores erroris, corruptelæ, Enthuſiaſmi, Antinomiæ, licentioſis ſuis verbis inſimulant, ac damnant. Sic ſcilicet cnoſenſum catholi-

tholicum puræ Eccleſiæ Chriſti tuentur. Sic eos feruor criminandi in præcipitia ducit.

Hactenus de Maiori diſſeruimus, vnde liquet, D. Collocutores ꝓ corruptela id ponere, ꝗ neq; ex verbo Dei, nec ex Confeſsione & Apologia, neq; ex Luthero, cuius quidem nullum teſtimoniũ allegarunt, neq; ex ꝓbatis Doctoribus Eccleſiæ Dei ꝓbare potuerunt. Et hinc porrò conſequitur, ipſos D. Collocutores ipſum verbum Dei, Lutherum, & rectè ſentientes omnes, corruptelarum pulchro facinore inſimulare. Quis igitur non credat, D. Collocutores zelo Dei, & quidem ſecundum ſcientiã ardere, cum contra verbum Dei decreta & corruptelas ſanciant. Sed pergemus, iudicet Eccleſia.

## DE MINORI.

Illyricus ſic, Fauorem Dei & adoptionem in filios & heredes vitę æternę, inter effectus & fructus iuſticię collocat.

Reſpondemus. Cum Illyricus ſit extra hanc regionem, Deinde cum ſit in viuis, debebat coram accuſari. Non n. is noſtro patrocinio indiget. Rogamus autem D. Collocutores, vt ipſi ſaluum conductum, fide qua decet ſcriptũ ꝓcurent, tum efficiemus, vt intra paucas ſeptimanas huc veniat, ipſeq; cauſam ſuã dicat ore vel ſcriptis, ſicuti viciſsim nõ ꝓhibemus, ꝗ minus hi, ꝗs nos nominamus, corã accerſantur.

Deinde non allegant D. Collocutores Illyrici verba integra, ſed mira atrocitate verborum in eum feruntur, & liuore, qui non decet viros Deum timentes, exaſperantur & ꝑuertuntur multò aliter, ꝗ̃ ipſe loquitur. Nec poſſumus habere iſti inuectiuæ, ex veteri Adamo ꝓficiſcenti, ullam fidem. Lex enim Colloquij eſt, vt verba autorum recitentur.

## II. Probatio Minoris.

Vuigandus eodem propemodum modo loquitur, de neceſsitate bonorũ operum, B 3. Cauſa finalis huius iuſticię alienæ nobiſq; accomodatæ per fidẽ eſt, habere remiſsionẽ peccatorũ perfectè, cenſeri iuſtum imputatiuè coram Deo, donari Spiritu S. & vita æterna. Hæc illi. Ergò ſeparat, & diſtin-

diſtinguit remiſsionem & reconciliationem ab imputatio ne, & habet eum tantum pro effectu.

1. Reſpondemus. Vuigandus ibi Methodum doctrinę iuſtificationis inſtituit, Ergò ſic eam explicat, vt verbum Dei docet, & multi alij doctores verbi Dei, noſtro tempore, vt Menius, Sarcerius, Simon Pauli, & alij explicuerunt.

2. Deinde Vuigandus non vocat effectum, ſed cauſam finalem. Nam ibi quaſi in compendio voluit præcipua bona commemorare, quæ in iuſtificatione accipimus. Ita enim iuſtificamur, vt ea bona in iuſtificatione adipiſcamur, nempe remiſsionem peccatorum, & alia.

3. Tertiò, Vuigandus effectus poſtea recenſet ad Exemplum Pauli Rom. 5. Itaque falſum eſt, quod Vuigandum accuſant, quaſi ſeparet, ac ſeiungat iſta, VT TANTVM dicat eſſe effectus. Quomodo iſta probabunt D. Collocutores?

4. Quartò concedunt ipſi D. Collocutores, tamen aliqua ratione reconciliationem eſſe cauſam finalem, quia inquiunt: Non tantum cauſa finalis ſit &c. Ergò D. Collocutores vt in mala cauſa ebrij feruore criminandi titubant nonnihil, id quod ipſis ignoſcendum eſt, quia dictare tantum ſententias volunt, non probare, id quod in poſterioribus magis conſpicuum fiet.

5. Quintò prius ſuam Theſin ſtabiliant D. Collocutores, ac Maiorem ſaluent, quæ ipſis deſtructa eſt, poſtea inquirant in Exempla, non mala, ſed bona fide.

6. Sextò, Si erratum eſſet in accommodatione notæ Methodicæ, quę nō ſemper nimis ſuperſtitioſè adhiberi ſolet, id manifeſtè erudiretur, & conuinceretur, non grauatim Vuigandus peccatum Dialecticum reuocare vellet, modo res ipſæ manerent Deo & Eccleſiæ integræ, & ſaluæ.

Sed vti diximus, D. Collocutores prius in ſuffulcienda Maiori operam ſumant, ac videant, ne putridos truncos adferant, ſuper quos nihil boni extruitur. Nam veritatem oppugnare, res eſt non parui laboris.

7. Se-

7. Septimo, ſi eiuſmodi locutiones reprahendendæ eſſent tanquam corruptelæ articulorũ fidei, bone Deus, quàm ingens volumen ex ipſorũ ſcriptis colligi quàm facillimè poſſe, idque faciemus, ſi ita perrexerint. Vnicum tantum eiuſmodi in præſentia exemplum proferemus. D. Maior in 1. parte Epiſt. fol. 3. inquit: Sola fides Mediatorem apprehendens, eſt cauſa efficiens, ꝓpter quam credenti fides ſua imputatur ad Iuſtitiam. Hæc ille. Quid hoc rei eſt? Fides eſt efficiens, ꝓpter quam fit imputatio. Imò maiora portenta inſunt, quæ lector conſtruendo, & examinando diligenter expendat.

8. Dabit Vuigandus operam, vt recudatur ille libellus breui, qui hactenus aliquoties prodijt, vt Eccleſia de tota illa methodo & argumentis planius & rectius iudicare poſſit, Deoque gratias agit, quod in tanto impetu D. Collocutorum, vbi non amorem admonendi, ſed liuorem tantum declarant, & toti Eccleſiæ produnt, non ſit penitus oppreſſus.

Hæc eſt igitur prima accuſatio cum ſuis fumis, ſolida, vti nos quidem credimus veritate, diſsipatis, quem quidẽ ſuum fumum ſi volent recolligere, operam ipſis ꝓhibere non poſſumus.

## EXTRAVAGANTES Propoſitiones.

Quod initio accuſationum harum monuimus, D. Collocutores, non tantum perſpicuum ordinem, non quidem inſcitia, ſed quod veriſimilius nobis videtur, arte ac ſtudio ſingulari, vitare, ſed etiam plures infundere ac miſcere propoſitiones, id mox hac in parte elucet. Nam nobis ſuis Collocutoribus aliud dogma, quaſi falſum adſcribunt, ſine nouo diſtinctionis titulo, nempè quod ſcripſerimus in hac Collatione.

Nouit enim Deus ſuum tempus, quo peccatorem iuſtificet. Nos ei annos, menſes, dies, horas, minuta præſcribere non poſſumus, neque debemus.

Ecce prima noua Hypotheſis. Quid enim ea cum Hypo-

theſi prima habet commune? Oblitine ſunt D. Collocutores ſuæ primæ Hypotheſeos. Siccine licet in gyros voni, vt neſcias, quid propoſueris?

Quid verò D. Collocutores ex verbo Dei, quid ex Confeſsione Auguſtana, quid ex Luthero contrá opponunt, & demonſtrant eſſe corruptelas iuxta ea verba, & eũ ſenſum, ſicuti nos poſuimus? Nihil, Quia ipſorũ ſimplex dicere, eſt ipſorum probatio. Non autem ſic Eccleſia Dei agere ſolet, ſed pontifex Romanus potius, id quod non ignorant D. Collocutores.

Audiemus igitur rationes proximè, Deo nos ſuſtentante, atq; optamus, vt ſecundum conſcientiam ſuam, qua Deum timent, id faciant.

Illyricus porrò, inquiunt, ſic loquitur:

Quod nemo, antequam denuò creetur & conuertatur, iuſtus ſit, aut fieri poſsit, vt paulò poſt ipſius verba teſtabũtur.

Reſpondemus: Ecce ſecunda noua Hypotheſis, ad primam accuſationẽ nihil quadrans. Deinde nõ ponunt verba Illyrici. Tertiò non refutant ex Norma huius Colloquij, quod afferunt. Quartò, abſentem in illa regione, inceſsunt.

Sed ratio adijcitur à D. Collocutoribus, quia, inquiunt, certitudo conſolationis poſſet adimi, cum non ita ſentiamus renouationem, vt cupimus. Reſpondemus: Prius ex Norma Colloquij iſtæ Hypotheſes erant deſtruendæ, poſtea rationes adijciendæ. Deinde veritas tradenda eſt, & abſurditates abſurdè ratiocinantium relinquendæ ſunt.

Tertiò in conuerſione omninò ſentitur aliquis terror ex lege, & aliqua conſolatio ex Euangelio, per fidem in Chriſtum, etiãſi non hæc tanta ſunt, vt cupiebamus, ſed iſta alibi.

In hoc articulo, inquiunt, Iuſtificatio, renouatio, & noua creatio mirabili ratione miſcentur.

Reſpondemus. Ecce tertia extrauagans Hypotheſis.

Deinde quænam ſunt autoris, quæq; ipſorum verba? Nolumus igitur huius fumum captare. Non enim ſcimus eius initium nec finem.

Collo-

Collocutores, inquiunt, manifeſtè ſcribere auſi ſunt: Nemo iuſtificatur ante conuerſionem, ſed quando adeſt TOTA conuerſio, adeſt contritio & fides.

Reſpondemus: Ecce 4. noua Hypotheſis, quę quâm pulchrè congruat ad primam, nemo non videt. Deinde quis ita loquitur, & vbi? Flacius, inquiunt, & complices eius, & Collocutores. Vbi inquimus? Nam Illyricus extra hanc regionem eſt. Nos verò Collocutores præſto ſumus, quæ ſunt noſtra verba, quo libro, quoto folio?

Rationem Illyrici negant eſſe, ſecuturam incertitudinem Iuſtificationis & ſalutis, niſi ponatur certum ſeu initium ſeu momentũ conuerſionis. Reſpondemus: Cur non verba autoris clarè annotãt, & quo loco, & folio? Cum enim D. Collocutores hoſtes Illyrici ſeſe declarent, fidem nõ merentur, niſi ſimplicia ipſius verba annumerauerint & iuxta normã Colloquij examinauerint. Iſta autem omnia non dubitamus D. auditores noſtros animaduertere, ꝙ contra leges colloquij, Imo etiam contra honeſtatem fiant, ne dicamus contra pietatem.

Sed audi, quid opponant, Ex Apologia germanica citant teſtimonium de renouatiõe, in quo ille neruus eſt: Wir werden durch den Glauben newgeborn / durch den heiligen Geiſt / id eſt, fide renouamur per Spiritum ſanctum. Quid quæſo hæc probatio contra Hypotheſin primam, Imo etiam contra 4. extrauagantes propoſitiones? Nam nemo noſtrorum hoc impugnat, Fide ſcilicet per Spiritum ſanctum fieri renouationem. Ita enim ſemper ſenſimus ac docuimus. O miſerandos & miſeros accuſatores corruptelarũ, & probatores earum. Equidem D. auditores credimus non obſcurè intelligere, inania verba à D. Collocutoribus fundi, quæ nobis repetendi (Nam refutatione non indigent) & Dominis auditoribus audiendi moleſtiam adferant.

Concluſio deniq; D. Collocutorum ingentẽ fumũ excitat. Nam inqt, conſtare igitur, Hypotheſin illã eſſe erroneã, Enthuſiaſticã, Antinomicã, Quis vero iſta ꝓbat? Nemo. Nam

D. Collocutores more Pontificiorum pronunciant ſaltem, ſine omni probatione, & ſine omni miſericordia, Nos verò fumum iſtum ſinimus vagari, & rogamus, vt Eccleſia, quæ Deum timet, de his rebus iudicium rectum ferat.

## AD II. HYPOTHESIN.

Iure queri cogimur de Confuſione accuſationum, quibus in nos feruntur D. Collocutores, quę quidem debebant ſimpliciter & perſpicuè poni, ac miramur homines doctos, & profeſſores in Academijs, talia obijcere, ex quibus Hypotheſin vix videre liquidò poſsis. Moleſtiam igitur nobis & alijs creant.

## HYPOTHESIS.

Docere, Nos PROPTEREA, ſeu EA RATIONE, aut EO MODO Iuſtificari, quod Deus in nobis operetur contritionem, fidem & nouam obedientiam.

Argumentum inde fit tale:

Quicunq; docet illam Hypotheſin, is à verbo Dei, Auguſtana Confeſsione, & Lutheri ſcriptis deuiat.

Collocutores & Vuigandus ſic docent.

Ergò á Norma deuiant.

Iam itaq; videamus probationes.

## DE MAIORI.

### I. Probatio.

Vnius obedientia iuſti ſumus, gratis iuſtificamur, per fidem, ſine operibus iuſtificamur.

Ergò non propterea, quod Deus in nobis operatur contritionem & fidem, iuſtificamur.

### II. Probatio.

Auguſtana Confeſsio docet, nos per miſericordiam, & propter meritum filij Dei, reputari iuſtos fide. Item, monſtrat diſcrimen inter gratuitam acceptationem, & inter effectiones Dei in hominibus, propter quas non iuſtificantur homines.

III. Pro-

## III. Probatio.

Lutherus & omnes rectè ſentientes ſemper ita ſenſerunt, PER ILLAS Dei effectiones in nobis, vel PROPTER eas hominem non reputari iuſtum, ſed ſola fide propter obedientiam Chriſti, quæ nobis imputatur.

Reſpondemus: Sumpſerunt D. Collocutores ſibi licentiam fingendi Hypotheſin, quam an poſsint probare ex aliquo autore harum regionum, in Minori videbimus. Nos quidem non meminimus, nos in vita noſtra eiuſmodi Hypotheſin legere.

Deinde ad Maiorem argumenti reſpondemus, ea non eſt contra nos, & ſemper ita docuimus, vt libri editi, imò etiam noſtra ſcripta in hac Collatione propoſita teſtantur, quod eos damnemus, qui docent, nos propter motus in homine aut nouitatem reputari iuſtos.

## DE MINORI.

Sed inquiunt, nos Collocutores ſic docere.

Reſpondemus, Vbi? quibus verbis? Sed citant illa verba. Ordo & ratio applicationis iſtius gratiæ & alienæ iuſtitiæ in nobis paſsiuè ſe habet, & quamuis non ſit cauſa PROPTER QVAM iuſtitiæ noſtræ: Tamen ea ratione in nos tanquam in vrceolos vacuos gratia infunditur, ſeu ea ratione Deus iuſtitiam nobis impertit, gratis abſq; operibus.

Miramur autem, & meritò querimur de D. Collocutorum malis artibus, quibus hoc in loco nos circumuenire, & euertere conati ſunt. Nam verba noſtra ex quibus ſuæ commenticiæ Hypotheſeos monſtrum formare voluerunt, nec plenè, nec bona fide citant: Sed mutilata & calumnioſè deprauata ex duobus diuerſis ſcriptis: Nempè, partim ex edito libello Vuigandi, de Neceſsitate bonorum operum ad ſalutem: Partim verò ex proximo noſtro ſcripto conſarcinarunt.

Nec tamen verentur, inuidioſiſsimè nobis Enthuſiaſti-

cas & papiſticas corruptelas obijcere, quaſi eam & apꝓbemus, & foueamus, cũ tamen ea ipſa pagella libelli Vuigandi, vnde ſuam ꝓbationem extruere moliti ſunt, aptiſſimè ea calumnia nos liberet, dũ continuò, his ab ipſis citatis verbis (iſta omnia in nobis paſsiuè ſe habent) ſubijcit; Nã ſine verbo Dei, & Spiritus ſancti efficacia nihil horũ conſequi poterimus. Sed frauduleñter à D. Collocutoribus hæc verba ſunt omiſsa, qa ea ſuę malæ cauſæ malè patrocinari perſpexerũt.

Iam iſta verba noſtra toti Eccleſiæ iudicanda relinquimus, an æquipolleant & conſonent monſtroſæ illi Hypotheſi, quam noſtri D. Collocutores ſingulari ſcilicet erga nos fauore, & candore effinxerunt. Nos quidem pernegamus, conſentire res aut verba, quomodocunq; illa tornentur. Nam titubantes tribus formis, vti in ipſorum ſcripto videre eſt, vnam illam Hypotheſin formare moliti ſunt. Nos illud monſtrum ꝓ Hypotheſi in principiũ ex ipſorum verbis locauimus. Reſtat igitur, vt noſtra verba ab ipſis applicentur, facta collatione Hypotheſeos.

Deinde reſpondemus, nos nequaquam aſſeuerare, per aut propter illos motus ſeu effectiones Dei in nobis nos coram Deo iuſtificari. Imò nos diſertè dicimus, illos motus non eſſe cauſam PROPTER QVAM.

Tertio reſpondemus, Differunt dona Dei, quę nobis ex miſericordia largitur. Nã imputatio iuſtitię Chriſti, remiſſio peccatorum, an non ſunt dona Dei, quæ gratis dantur? Nos n. ea ex nobiſmetipſis nequaq; habemus. Negent id D. Collocutores? Deinde an nõ eo dono Dei gratuito, q Deus largitur, corã Deo iuſti reputamur & ſaluamur? Negent id Collocutores? Ratione igitur huius doni, q Chriſtus peperit, & q gratis ex miſericordia imenſa nobis tribuitur, nẽpe remiſsionẽ debitorũ, & imputatione iuſtitiæ Chriſti p ſanguinẽ partæ, aſſerimus, iuſtitiã noſtram eſſe paſsiuam non actiuam. Et ꝓpterea dicimus, Deum nobis imptiri iuſtitiam gratis abſq; operibus. Deinde verò, quãdo Deus hominem conuertit, dicimus Dei opus eſſe, qui voce legis nobis

mon-

monſtrat peccata & mortificat, & p vocē Euangelij fidem operatur, quæ fides eſt organon accipiens donū gratuitum remiſsionis peccatorū, & imputationis iuſtitiæ Chriſti, neq; eſt fides cauſa efficiēs imputatæ iuſtitiæ, vt D. Maior docet, ita videlicet, vt propter eam detur imputatio iuſtitię, Nam propter Chriſtū datur. Itaq; iſtę partes conuerſionis quoq; ſunt opera Dei in nobis, id quod etiam D. Collocutores fatentur, ac fateri coguntur.

Sæpè in hoc colloquio teſtati ſumus, nobis ferè nihil aliud incumbere, quàm vt aduerſus horribiles inuectiuas & criminationes nos purgemus & defendamus, id hic etiam nobis accidit. Miramur autem D. Collocutores, durante collatione, cum quidem ea nondum de præſenti articulo finita ſit, mox ex ea corruptelas tales facere, vt adſignentur in tabulam categoricam. Sed pergamus.

VVigandus inquiunt, ſic docet: Veniant igitur verba ipſius in conſpectum, quæ ipſi, licet annotent locum, tamen non citant integrè.

In libello de neceſsitate operum B. 2. inquit Vuigandus, Ordo itaq;, & ratio applicationis iſtius gratuitæ, & alienæ iuſtitię eſt. Primū voce legis diuinę agnitio peccati, terror, & humiliatio coram Deo, in pectoribus excitatur, quando ſentimus, nos eſſe dānatos iuſtiſsimè & nudos, impios, atq; indignos ad Deum accedere. Deinde voce Euangelij monſtratur atq; exhibetur miſericordia gratuita, & meritum Chriſti, & applicatur aliena iuſtitia, nēpè Chriſti atq; adeò tali modo applicatur, ac ſi ipſemet peccator eam pſtitiſſet. Hoc modo fides in Chriſtum accēditur, contingit remiſsio peccatorū, iuſtitia, pax, vita. Tertiò ſequitur carnis mortificatio p Spiritum ſanctum, ſeu inchoatio nouæ obedientiæ, quæ fide, etſi p ſe mutilata, & impura ſit, placet. Cæterū iſta omnia in nobis paſsiuè ſe habent, Nā ſine verbo Dei, & S. ſancti efficacia nihil horū poterimꝰ conſeq. Neq; eſt iſte ordo cauſa ꝑpter q̄ iuſtitię noſtrę, ſed tamen ea ratione nobis Deus imptit iuſtitiam gratis, abſq; omnib. opibus. Iuſtificat

enim Deus impium non perantem. Contritio verò & fides, opera Dei ſunt in nobis. Hæc Vuigandus. Iam verò in hoc loco quid congruit monſtroſæ D. Collocutorum Hypotheſi? Nam Vuigandꝰ de ordine & applicatione iuſtificationis dicit, & cuiq; tribuit ſuum, Legi ſuum, & Euangelio ſuum.

Item notant D. Collocutores locum, D. 8. Præbeat, & ille ſe iudicandum, ſic ibi inquit Vuigandus: Illud q̃q; & manifeſtum & certum eſt, pœnitentiam non noſtrum, ſed Dei opus in nobis eſſe, idq; per verbum, & ſacramenta, in q̄bus medijs Spiritus ſanctus eſt efficax, iuxta illud: Conuerte me Domine & conuertar. Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato. Quid, an non contritio, fides, ſunt bona opera? Reſpondeo aliud eſt, Deũ in actu Iuſtificationis talẽ nobiſcum obſeruare ordinẽ, vt lege terreat conſcientias, Euangelio erigat, conſoletur, afferat pacem ac lætitiam, accendat & confirmet fidem, & aliud item eſt, aliquid in nobis ad ſalutem eſſe neceſſarium. Nam ad ſalutem miſericordia Dei, & meritum Chriſti duntaxat neceſſaria ſunt, fides verò organum eſt, quo appræhenditur ſalus.

Quid enim in his verbis cum portentoſa D. Collocutorum Hypotheſi cõuenit? Subijcit igitur D. Vuigandus tum D. aſſeſſoribus politicis, tum toti Eccleſiæ hæc verba æſtimanda & iudicanda. Quod ſi monſtrum illud, q̄ in Hypotheſi ſua effinxerunt D. Collocutores, deprehenſum, oſtenſum, & conuictum fuerit, ſuam illam ſcriptionem Vuigandus libentiſsimè non hic priuatim tantum ſed publicè reuocabit. Cupit enim Domino Deo Vuigandus ſuam veritatem incorruptam conſtare, etiamſi omnes libri à ſe per Dei gratiam ſcripti, perire deberent.

## EXTRAVAGANS PROPOSITIO,

Inuocationem non eſſe opus.

Reſpondemus, & quid iſta noua Hypotheſis hic agit? niſi quod Domini Collocutores quæcunq;, & vndecunq; poſſunt conuerrunt, vt aliq̄d ſaltem plauſibile dixiſſe videãtur. Nam manifeſtum eſt, ad Hypotheſin illam ſuperiorẽ hanc

extra-

extrauagantem nihil pertinere, ſed quis autor? Illyricus. Quibus verbis? Muti ſunt D. Collocutores. Nominant quidem libros, ſed ex illis nulla verba annotant. Non enim credimus, Illyricum vnquam aſſeueraſſe & defendiſſe, inuocationem non eſſe opus. Itaque ad ipſorum autoritatē remittimus, tum hanc extrauagantem, tum monſtrum illud primum.

Poſtremo abſque epilogo ſecundam corruptelam amputant D. Collocutores, perinde vt in principio eius titubant, nec monſtrum quod animo conceperant, parere aut efferre certa quadam Hypotheſi potuerunt, ſed concluſio tamē in curſu & impetu narrationis ſuæ inſerta eſt, nimirum.

Ergò doctrinam Pontificiorum & Enthuſiaſtarum tradidit. Hoc ſcilicet eſt conuincere, ſi rationibus bonis id nō poteſt obtineri, vt tali fulmine id fiat. Dicimus voce Legis terreri homines, voce autem Euangelij conſolationem accipere. Fidem ex auditu verbi eſſe, & beatum eſſe virum illum, qui Legem Dei dies noctesque legit ac meditatur, attamen Enthuſiaſtę ab iſtis noſtris tam candidis Collocutoribus proclamantur, quæ quidem omnia, quia coram Deo rationem eorum reddere volunt, nos tollerare decet. Dum enim ſonamus eam doctrinam, ſine operibus, gratis, ſola fide nos iuſtificari, ideò talibus floribus nos aſpergi conuenit, more veteri atque ſolenni.

## AD III. HYPOTHESIS.

*Iuſtificationem hominis creſcere & augeri indies.*

Argumentum inde fit tale.

Qui ſic docet, is à Verbo Dei, Auguſtana Confeſsione & Lutheri ſcriptis deuiat.

Collocutores, Vuigandus, Illyricus ſic docent.

Ergò à Norma deuiant.

Probatio Maioris nulla datur.

Minor verò probatur ſic.

I. Probatio.

Quid Collocutores hac de re in ſcripto nuper exhibito diſputarint, non eſt opus, vt hoc loco ꝓlixius repetamus.

Reſpondemus. Sic ludunt D. noſtri Collocutores Deum & homines, quod nihil probant. Verba autem & folia aſſignare debebant, vt expendi poſſent, quęnam ipſi ſua Mercuriali virgula notarunt.

II. Probatio.

Vuigandus ſic docuit, D 3. & 5. in libello de neceſsitate bonorum operum. Reſpondemus: D. Collocutores non adſcribere verba Vuigandi, textumq́, quod malis accuſatoribus proprium eſt, mutilare, & corrumpere. Itaq́ ꝓferant prius verba Vuigandi accuſatores, ac deinde ea ipſi verba ad normam Colloquij redigant perſpicuè & directè, monſtrentq́, quæ & quomodo Normæ illi ſint contraria, tum Vuigandus aut confutabit D. Collocutorum applicationem, ſi mala fide erit facta, aut ſi demonſtrarint errorem, eum in honorem Dei non grauatim reuocabit. Nam Vuigandus ſe hominem eſſe ſentit, qui ita circumſpectè loqui, vt à nemine repræhendi queat, non poſsit, & admonitus, paratus eſt veritati cedere.

Vt autem D. Auditoribus & Lectoribus notum ſit, quã candidè noſtri Collocutores ſuas accuſatiões tractent, pauca quædam verba Vuigandi, quæ flagellare videntur, adſcribemus. Sic ille inquit in ſolutione 16. Argumenti. Chriſtus regenerationem deſcribens, dicit, eam fieri aqua & ſpiritu, quibus vocibus ſignificat & Dei opus in nobis eſſe regenerationem & magis eximium quiddam eſſe, quàm ſint noſtra opera, quę ex regeneratione poſtea profluunt. Item, Paulus coniungit iuſticiam & ſanctitatem, complectens & rem ipſam regenerationis, nempè iuſticiam, quæ eſt remiſſio peccatorum, & fructus, nempè ſanctificationem, tamen ad principalem intentionem iſta referenda ſunt. Hoc modo intelligendum eſt & illud Coloſſen. 3. Induentes nouum

homi-

hominem, qui renouatur in agnitione Dei. Hæc Vuigandus.

Iſta autem omnia, quid ad Hypotheſin faciunt? Quomodo probant, Vuigandum dixiſſe aut ſcripſiſſe, Iuſtificationem creſcere & augeri indies? Hoc ſcilicet eſt candidè & luculenter probare? Si quando autem iſta omnia in manus hominum timentium Deum Cœli venient, profectò uſque ad ſtuporem mirabuntur D. Collocutorum inuectiuas, criminationes, & tam vanas contra rectè ſentientes accuſationes. Denique quid Vuigandus de regeneratione ſentiat, extat libris publicis, ex quibus proferant, ſi quæ contra Normam iſtius Colloquij dicta ſunt.

Quomodo autem Auguſtana Apologia h 7. i 6. k 8. alijsque locis iungat iuſtificationem & regenerationem, ipſi D. Collocutores reforment atque impugnent, tū videbimus.

Sententia noſtra hæc eſt. Nusque & nunquam diximus, Iuſtificationem creſcere & augeri. Monſtretur locus, ſi ſecus ſe res habet, & delebimus, ſi priuata ſcripta ſunt, aut reuocabimus publicè publica. Iterari autem Iuſtificationem in lapſis, & ad pœnitentiam reuertentibus, id verò docuimus. Deinde creſcere in renouatis timorem Dei, fidem, ſpem, inuocationem, & alias virtutes, quas Spiritus S. in nobis operatur, id quoque docuimus, quæ ſi falſa ſunt, D. Collocutores illud arduum demonſtrationis opus aggrediantur, tum videbimus, expendemus, probabimus, & quod bonum erit, iuxta Pauli doctrinam, tenebimus.

Addimus & hoc, Chriſtum ſemper manere Mediatorem, & reliqua non hærere in controuerſia. Noſtra præterea doctrina de Iuſtificatione Dei beneficio, in Eccleſia Chriſti extat.

III. Probatio Minoris.

Illyricus in diſputatione Vinarienſi dixit, Regenerationem augeri quotidie.

Reſpondemus. Illyricus loquitur de renouatione. Vocetur autem ipſe, vel ſi non vocabitur, iſtam ſuorum verborum peruerſionem, vbi reſcierit, grauiter refutabit. Nam omni iure decet accuſationes perſonales perſonis exhiberi, & audire viciſsim reſponſiones, præſertim cum iſthæc accuſatio nunc primum fiat. Sed facilè eſt cogitare, totam illam diſputationem contra liberum arbitrium D. Collocutoribus inuiſam eſſe, Sed de iſta materia ſuo loco.

## EXTRAVAGANTES PROpoſitiones.

Diuertentes ab Hypotheſi D. Collocutores, vti fieri ſolet in malis accuſationibus, ac peruerſè omnia interpretantes, plures propoſitiones conſtituunt. Vt

I.

Iuſtificationem certis temporum momentis & punctis includi.

Reſpondemus. Quid hæc noua Hypotheſis quadrat ad primam? Deinde quis & quibus verbis id docuit? Nam fingere talia, quàm ſit honeſtum, honeſti viri æſtiment. Donec igitur non proferunt noſtra verba, locumq́ & folium annotent, non tenemur reſpondere. Quæ verò ſcripſerimus, & in memoria habent auditores & lectores pij, ſuo tempore videbunt.

II.

Fidem interdum eſſe ocioſam.

Reſpondemus. Quid iſta extrauagans Propoſitio ad primam Hypotheſin? Deinde, quis ita docuit? quibus verbis? vbi? Nam fingere errores, & non probare eos, non modo illiberale, ſed etiam impium eſt. Nos quidem iſta verba non agnoſcimus. Nunq́ enim diximus, fidem eſſe ocioſam. Nam quamuis non ſemper externis ſe operibus declarat, habet tamen interiora. Deinde, etiamſi non ſemper vni operi incumbat, habet tamen ſuas operum ſpecies, in quibus effulgeſcit, ſeſeq́ declarat.

Rede-

Redeant igitur illæ Hypotheſes in ſinum D.Collocutorum, de quibus, quomodo velint coram Deo rationem reddere, cogitent. Nam is præſto eſt, videt, audit, nouit omnia.

Teſtimonium porrò Lutheri, quod ex ſcheda dubiæ fidei proferunt, nihil contra nos.

Concluſionem deniq; omittunt D.Collocutores ſub finem, ſed inſeritur tamē narrationi, nempè noſtram doctrinam eſſe Enthuſiaſticam. Quomodo verò id probarunt & obtinuerunt D. Collocutores, qui candidè & ad piam concordiam ſe acturos eſſe, polliciti ſunt? Id verò auditores & lectores expendant. Nos quidem Enthuſiaſtas damnamus, ac ſemper docuimus, per verbum & Sacramenta nos regenerari & ſaluari.

## AD IIII.

Dictum Pauli Rom.4. Ei autem, qui non operatur, ſic intelligere, non ſolum meritum bonorum operum excludi, ſed etiā bona noſtra opera, per ſe, eſt contra verbum Dei, Auguſtanam Confeſsionem, & Lutheri ſcripta.

Collocutores, Gallus, Illyricus, ſic docent.

Ergò à Norma deuiant.

### I. Probatio Maioris.

I. Maior probatur ex verſione Lutheri, qui iſta verba, EI QVI NON OPERATVR, vertit, Dem der nicht mit werken vmbgehet. Ergò meritum tantum excludit, non ipſa opera.

Reſpondemus. Solenne eſt omnibus falſa docentibus, vt miris modis rectè dicta in ſuam prauam ſententiam detorqueant. Sic noſtris D.Collocutoribus errantibus in fundamento doctrinæ, de iuſtificatione etiam accidit, quod Lutheri verba interprætantur, quaſi nicht mit wercken vmbgehē/ perinde ſit, ac qui non meritum ſuorum operum obtendit Deo, cum tamē nouerit certius germanicè loqui & vertere Lutherus magis, quā ipſi & nos. Significat autem, nicht mit den wercken vmbgehen/ non operari, non habere opera, Et

vulgo ſic loqui ſolemus: Er gehet nicht damit vmb/ id eſt, er hats nicht/ er weis nicht/ Sic dicitur, Er gehet mit Schalckheit vmb/ id eſt, er thut ſchalckheit/ Item, Er gehet mit der warheit vmb/ id eſt, er redet oder thut die warheit. Eſt igitur hæc D. Collocutorum gloſſa, contra textum Pauli, & contra verſionem Lutheri.

Deinde probatur ex Lutheri Poſtilla Eccleſiaſtica, fol. 98. vbi Lutherus inquit, Meritum excludi.

Reſpondemus. D. Collocutores debebant ipſum textũ Lutheri allegare, non recitare ſuas ſummas. Deinde Lutherus meritum excludit in hoc loco. Ergò non excludit alibi bona opera in articulo iuſtificationis, non ſeq̃tur. Nam Luthero maximam iſti D. Collocutores iniuriam faciunt, eiuſq; ſcripta in iſto ſummo Articulo enormiter quâm fœdiſsimè deprauant, ita, vt poſt obitum Lutheri tetriores corruptores librorum Lutheri non extiterint, quàm D. Collocutores.

Etſi autem ſuo loco iſta horribilis deprauatio, & peruerſio ſcriptorũ Lutheri, copioſius refutabitur, tamen nunc ex aliquot argumentis & ſcholijs noui teſtamenti ſaltem manifeſtum faciemus, Lutherum non ſolum meritum, ſed etiam opera bona noſtra ex articulo iuſtificationis excluſiſſe.

In argumento ad Rom. inquit. Reſpondeo, Abrahamum ſola fide ſine operibus Iuſtificatum eſſe adeò, quod etiam ante Circumciſionis ritum, propter ſolam fidem in ſacris literis iuſtus prædicetur, Gen. 15.

Ibidem: Omnia bona opera tantum ſunt externa ſigna, fidem SEQVENTIA, & tanq; boni Fructus oſtendentia, hominem iamdudum interius coram Deo iuſtum eſſe, Hæc ille. Iam ſi ſequuntur, & ſunt fructus Iuſtificationis, q̃modo poſſunt in ipſo articulo Iuſtificationis eſſe præſentia?

Item in 4. ca. ad Ro. inquit, Gratiam oportet præcedere opus. Item in ca. 11. Omnia opera, & iuſticiam humanam damnat, & ſolam miſericordiam Dei prædicat per fidem conſequendam.

Item

Item in Argumento in Galat. Concludit, ſine merito, ſine operibus, ſine Lege, ſed ſola fide in Chriſtum omnes iuſtificari oportere. His Lutheri verbis diſertè tum merita, tum opera excluduntur.

In argumento ad Philip. inquit, Pſeudoapoſtolos, & operum Doctores ſemper fidei plurimum detrimẽti afferre.

Ergò dum Maiorem argumenti ineptè ꝓbare nituntur D. Collocutores, deprauatores Pauli & Lutheri, ſeſe toti mundo produnt, Id quod ſuo loco fuſius demonſtratum eſt.

## DE MINORI. I.

Gallum, inquiunt D. Collocutores, ſic docuiſſe, librumq́ nominant, ſed verba non ꝓferunt. Poſtulamus igitur verba, Lege Colloquij. Nam ipſorũ gloſſas aut confictas ſummas non recipimus, Ac ſciunt politici, quàm aptè aliquis accuſet, qui verba aduerſarij non ꝓfert, aut mala fide id facit. Porrò Gallum aiunt ſcripſiſſe, Nullum tam deploratæ malum, quin aliquid boni in eo inueniatur. Ergò inquiunt, Multò magis in credente, qui ad Deum conuertitur, ſunt bona opera. Reſpondemus, Non quæritur, quid credens facere poſsit, ſed in articulo Iuſtificationis quęritur, an qui nondum iuſtificatus eſt, neceſsitatem p̄ſentiæ bonorũ ſuorum operũ adferat. Hic verò cum ſcriptura dicimus & confitemur, bona opera ſequi fidem, ſequi iuſtificatam iam bonam arborem, vt Lutherus loqtur. Sequi autem acceptam Iuſtificationem, & in ipſa Iuſtificatione eſſe p̄ſentia, non ſunt idem, neq; vlla vel Dialectica vel Rethorica id euinci poterit.

## II.

Illyricus ſic docuit. Reſpondemus. Oſtendant nobis eius verba, & videbimus. Nam quæ D. Collocutores hoc loco proferunt, nihil probant ſine verbis aut locis. Imò quia plæraq; falſo allegant, ſeſeq; multiplicibus erroribus inuoluunt, ideò coram tota Chriſti Eccleſia deinceps minus fidei merebuntur, id quod dolemus.

III.

Collocutores ſic docent. Reſpondemus. Loquuntur ſine probationibus, ideò vadant vias ſuas.

Vbi igitur concluſio? Reſpondemus. Optimè res cadit, euanuit.

## AD V.

## HYPOTHESIS.

Fides fœta bonis operibus iuſtificat.

Probatio.

Illyricus ſic docet in Claue. Reſpondemus. Primum contra Leges Colloquij delinquunt D. Collocutores, quia non recitant ea, quæ in his regionibus tradita vel edita ſunt. Nemo enim noſtrum ſic docet. Deinde dent fide dignum ſaluum conductum, & aderit quem accuſant, ſuamq; cauſam aget. Illiberale eſt enim accuſare, quē nolis admittere. Tertiò, Illyricus id dogma non aſſeuerat. Recitat enim Roffenſis dogma, qui ſic ſenſit, quod ait, tolerabilius eſſe, q̄ D. Maioris pręſtigias. Ergò D. Collocutores ſeſe præbent deprauatores textus in eo loco. Rogamus autem D. Aſſeſſores, vt iſtam licentiam D. Collocutorum coherceant atq; ad metas adſtringant, vt de erroribꝰ in his locis ſparſis diſſerant, neq; miſceant ſine fine modoq;, licentia quadam enormi, peregrina, & aliena.

## AD VI.

## HYPOTHESIS.

Neceſſarium ſignificare vel actiuitatem noſtrorum operum, vel meritum, vel cauſam iuſtificationis & ſalutis.

I. Probatio.

Amsdorffius ſic docuit. Reſpōdemus. Citentur ipſius verba, iuxta Legem Colloquij, & fiet manifeſtū, D. Collocutores ei iniuriam facere. Cum autem reuerendus Epiſcopus mortuus ſit, ac reſpondere iſtis p̄ſentibus accuſatoribus nequeat, ꝓdeant eius verba ex ſcripto. Sic loqtur in libro contra Maiorem, edito anno 1552, B 1, fac. 2. Denn wir ſagen vnd

bekennen alle/das ein Chriſten nach der Vernewerung vnd Widergeburt/ ſol Gott lieben/vnd fürchten, vñ allerley gute werck thun/Aber nicht darumb/ das ſie zur Seligkeit von nöten ſein / Welche er ſchon zuuor durch den Glauben erlanget hat / ſondern darumb/das er GOTT lobe/liebe/vnd dancke/ ſeinen beruff feſt mache/den alten Adam töd te/vnd dem nechſten diene/ vnd dis iſt die rechte Prophetiſche/vnd Apoſtoliſche lehre/ vnd wer anders lehret / als nemlich / das gute Werck zur Seligkeit von nöten ſein/der iſt ſchon verflucht vnd vermaledeiet.

Derhalben ſage ich Niclas von Ambsdorff / wer dieſe Wort/wie ſie da ſtehen/(gute Werck ſind nötig zur Seligkeit) lehret / vnd Prediget/das derſelbige ein Pelagianer/ Mammeluck/vnd vorleugneter Chriſte/ vñ zwiefeltiger Papiſt iſt. Denn die Papiſten / Witzel vnd Cochleus dieſe Wort ( Gute werck ſind zur Seligkeit von nöten )eben der form/vnd der geſtalt/ wie Georg Maior wider vns führen/vnd brauchen/Deñ dieſe wort (Gute werck ſeind von nöten zur Seligkeit)haben alle Münche vñ Pfaffen wider D. Martinum heiliger gedechtnis/geſtritten vnd verteidiget/ wie ſie jtzund Georg Maior wider vns mit eim kliplen ſchlahen vor die naſe ( wie geſelt euch das ) ſtreitet vnd verteidiget. Darumb auch Georg Maior mit der Papiſten geiſt gantz vnd gar beſeſſen iſt / dieweil er hie ohn alle not mit ſolchem trotz / vnd freuel der Witzeliſchen/vnd aller Papiſten wort ( Gute werck ſind zur Seligkeit von nöten ) verteidiget/ vnd ſtreitet.

Item B.2. facie 2. Ja ſo ſchreibe ich/vnd habe alſo vor 23. jaren geſchrieben/wider D. Menſing/ vñ Rotbart beide Münche hie zu Magdeburgk/mit wiſſen/Rath vnd willen D. Martini heiliger gedechtnis/vñ wil hinfurder ſo ſchreiben vnd trotz dem loſen heuchler Georg Maior/ das ers vmbſtoſſe Vnd ſage noch/ das dieſe Münchiſche vñ Papiſtiſche wort (Gute werck ſind nötig zur Seligkeit)nit zu dulden/noch zu leiden ſeyn/denn ſie ſchlieſſen in ſich meritum/gleich ob die Werck verdienten vñ erwürben die Seligkeit welches wider Gott / ſein Wort / vnd alle Schrifft iſt/ Darumb ſoll vnd kan man ſolcher Gottloſe

vnd Papiſtiſchen wort in der Kirchen Chriſti nicht gebrauchet/ als nemlich (Gute werck ſind zur Seligkeit von nöten) welche alle Papiſten wider vns teglich führen / lehren / vnd Predigen. Vnd wenn Georg Maior darauff dringen/ vnd bleiben wil / das dieſe Wort/ wie ſie da ſtehen ( Gute werck ſind nötig zur Seligkeit) ſolten vnd müſten gelehret werden/ ſo iſt er nicht allein von der reinen lere abgefallen/ ſondern iſt auch ein Mammeluck/ der Chriſtum/ vnd ſein Wort verleugnet hat. Vnd ob wol ein Chriſt/ ſo durch den Glauben gnad / vnd Seligkeit erlanget hat/ gute Werck zuthun pflichtig iſt/ das er hinfort als ein Chriſt/ vnd kindt GOttes lebe vnd lobe/ dancke vnd preiſe/ den Nechſten diene/ ſo ſind doch ſolche Werck jm zur Selig keit nicht von nöten/ welche er aus Gnaden one verdienſt aller Werck / durch den Glauben ſchon erlanget/ vnd erworben hat.

Item B. 4. Ich rede aber jetzt nicht wie es Georg Maior verſtehet/ vnd gloſſiret/ ſondern vom Natürlichen verſtande dieſer Wort( Gute werck ſind von nöten zur Seligkeit) Welche nicht allein nach art/ vnd natur der ſprache / ſondern auch nach aller Papiſten willen/ vnd meinung lauten/ meritum ſalutis. Dieweil nun, ſolche Wort von des Antichriſts Mesbiſchoffen / vnd Opferpfaffen gebraucht werden / vnd im Artickel der Juſtification haben wöllen/ das der Glaube nicht allein/ ſondern der Glaub vnd gute Werck den Menſchen vor Gott from/ Gerecht/ vnd Seligmachen / ſo kan man ſolcher Wort (Gute werck ſind von nöten zur Seligkeit) mit guten gewiſſen nicht gebrauchen / vnd weil man das wort ( Sola ) den Mespfaffen ſchon eingereumet/ vnd nachgelaſſen hat/ das ſie es nicht mehr ſtreiten wollen/ vnd dazu klerlich in jrer newen ordnung an einem ort des Pegiſchen bedenckens ſchreiben/ Der Glaube mach fürnemlich Gerecht/ vnd Georg Maior jetzt in ſeiner antwort ſchreibet( Gute werck ſind nötig zur Seligkeit ) ſo können die drey ſtück zuſamen gefaſſet/ keinen andern verſtand geben/ wenn man gleich nicht mit Papiſten handelte/ denn das der Glaube vnd die guten Werck/ ſamptlich mit einander / den Menſchen vor Gott gerecht vnd Selig machen.

Item

Item C. 1. Denn bey denen die gute Werck haben / machen ſie vermeſſenheit/vnd ſicherheit/das ſie ſich auff jre Werck verlaſſen. Bey den aber ſo keine gute Werck haben/machen ſie vorzweiffelung/das ſie zur Seligkeit keine hoffnung haben können/ dieweil ſie keine gute Werck / ſo zur Seligkeit von nöten ſind/ gethan habē/vn̄ ſonderlich in der anfechtung/da ſie keine fulen noch ſehē/Vnd das wil der Teuffel durch Georg Maior habē/ das die Leute in vermeſſenheit oder verzweiffelung fallen ſollen. Darumb gehört / die Predigt von guten Wercken nicht an dieſen orth/ da man leret / wie man ſoll Selig werden / Da ſol man guter Werck ſchweigen/vnd gar nicht gedencken/vnd ſolche Predigt von guten Wercken ſparen/ bis an ſeinen orth/ da man die Chriſten vermanen/vnd erinnern ſol/das ſie als kinder Gottes/vnd nicht wie die Kinder dieſer Welt/Chriſtlich leben ſollen/ Gott jren Himliſchen Vater als gehorſame Kinder lieben/ Loben/Preiſen/vnd dancken.

Ex his verbis iudicet Eccleſia, quali fide D. Collocutores mortuum Ambsdorffium citent, & ad ſuam Hypotheſin per crines tractent.

*II. Probatio.*

Gallus ſic docuit. Reſpondemus: Citentur eius verba. Deindè contra leges eſt,eos, qui extra has regiones verſantur in præſenti Colloquio accuſationibus,& maledictis inceſſere. Pauca tamen verba ex ipſius libro allegabimus, ipſe poſtea pro ſe plenius reſpondebit. Sic in citato libro. C. 1. ſcribit: Warlich Maior ſehe zu/ Das er nicht ex Maximo / Damit er vber Gottes Wort meiſter ſein wil/PARVVS, MINOR,MINIMVS werde/nach dem Vrtheil Chriſti Matth. 5. Qui ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis,& docuerit ſic homines, MINIMVS vocabitur in regno Cœlorum. Wer eins von den geringſten geboten Gottes aufflöſet/ vnnd leret die Leute alſo/ der wird der kleineſt heiſſen im Himmelreich. Hie iſt nu nicht der geringſten eines/Sondern das aller gröſſeſt Gebot / Welches

Gott auch ſeinem ſon gegeben/Vnd jn darumb in die Welt ge-ſchickt/Er der Son ſelbſt auch nicht zu endē macht hat/wie er ſpricht Johan.12 Der Vater der mich geſand hat / hat mir ein gebot gegeben/Was ich thun vnd reden ſol / vnd ich weis/das ſein Gebot iſt/das Ewige Leben/Darumb das ich rede/das re-de ich alſo/wie mir der Vater geſagt hat. Wider das allerhöch-ſte gebot Gottes / von der Lehre vnſer Seligkeit / redet Maior mit worten/vnd verkleret ſich in der meinung anders vnd wider wertig/Denn Christus vnnd ſeine liebe Apoſteln dauon geredt/ vnd ſich erkleret haben. Denn er ſpricht / Gute Werck ſeind nötig zur Seligkeit/ vnd erkleret ſich im erſten ſeinem ſchreiben alſo/das/Ob wol die ſeligkeit alleine durch den Glauben wird empfangen/Gute Werck doch auch müſſen verhanden oder da bey ſein. Vnd im andern ſchreiben/das ſie nötig ſein/ die ſe ligkeit zubehalten. So ſpricht Paulus dagegen / Aus Gnaden ſeid jr ſelig worden/durch den Glauben/vnd daſſelbe nicht aus euch/Gottes Gabe iſt es/Nicht aus dē Wercken/auff das ſich nicht jemand rhüme. Ephe. 2. Item/Rom 13. Wir halten/das der Menſch gerecht werde one des Geſetzes werck/allein durch den Glauben. Vnd hernach am 4 Dem der nicht mit Wercken vmbgehet/gleubet aber an dē/der den Gottloſen gerecht macht/ dem wird ſein Glaube gerechnet zur Gerechtigkeit. Mit wel-chen letzten ſpruch ſonderlich/gleich wie auch mit den andern beiden vnd dergleichen Sprüchen / der Apoſtel ausdrücklich vnnd klerlich ausſchleuſt(Wie oben gehört ) nicht allein vom verdienſt / Sondern auch von dem beyſein zur Seligkeit / vnd behaltung derſelben/Die andern Gute Werck alleſampt / das einige Werck des Glaubens hierinne ausgenomen/Welcher al-leine Chriſtum vnd mit jm alle dieſelben Himliſchen Güter/Ver gebung der Sünden/ Gerechtigkeit/Heiligen Geiſt/vnnd Se-ligkeit ergreiffet /empfehet / Oder auch genung dabey iſt / vnnd allein behelt.

Quid hic trahi poteſt ad Hypotheſin Collocutorum? Quid Carpitur?

III. Pro-

III. Probatio.

Illyricus ſic docuit: Reſpondemus. Citentur verba & apparebit fraus Collocutorum, pauca & hic adſcribemus, Sic inquit, B. 4. C. 1. Es iſt aber gewis/ dz dieſe rede/ ſo mā ſaget/ das iſt zu dieſem oder jenem werck oder ſachen nötig/ eben ſo viel bedeutet/ Als wenn man ſagete/ Das iſt eine Vrſach/ Oder durch dis oder jenes Werck richtet man dis oder das aus/ Darumb weñ ſie den Papiſten zugefallen in jhrem Interim nicht ſagen/ der Glaube alleine/ Sondern die Werck ſind auch nötig zur ſeligkeit/ So iſts eben ſo viel/ Als wenn ſie ſagten/ Wir werden auch durch die Werck Selig.

Indè æſtiment auditores, quàm appoſitè ad ſuam Hypotheſin D. Collocutores iſtorum virorum verba allegent. In Politico quidem iudicio vix eiusmodi allegatores ſine pœna abirent.

IIII. Probatio.

VVigandus ſic docuit. Reſpondemus, cur D. Collocutores non proferunt verba, Tum enim D. auditores, omnesq́ veræ Iheſu Chriſti ouiculæ rectius iudicarent, ſed qui malè agit metuit lucem. Non ignorant D. Collocutores, paucos habere illos libros, quia edictis cauerũt, ne venderentur & legerentur, eamq́ ob cauſam hic tantum libros citantes, ſuper ariſtas, quod ſolet dici, gradiuntur. Committunt enim hoc etiam in loco, vt ſæpè alias fallaciam compoſitionis & diuiſionis. Nam Ambsdorffius, Gallus, & Illyricus contra hanc integram propoſitionem pugnant: Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria.

Iungunt itaq́ haſce voces Ad Salutem Neceſſaria, & non rixantur de voce neceſſarium abſtracta ab hiſce verbis, ad Salutem. Eſt autem illiberalis fraus, ſic in vna ſententia diſcerpere vocabula, vt reticeas id, quod hęret in controuerſia, Illud verò quod extra pugnam verſatur, appræhendas, ſtatumq́ cauſarum transponas. Ipſorum autem profeſsione & authoritate indignum eſt, quod liuore faſcinati tam palpabiliter criminentur. Sed Vuigandi verba, quæ in reſponſione ad Acta Synodica A. 4. mordent, veniant in iudicium. Ita ſcribit: Omniũ

Eadem cenſura Auguſtinus D.Collocutoribus erit Antinomicus,quia docet, bona opera non præcedere iuſtificandum, ſed ſequi iuſtificatum. Erit & Confeſsio Auguſtana Antinomica, quę docet,Sine operibus,ſola fide nos Iuſtificari:& Apologia, quæ aſſeuerat,hominem iuſtificari,etiamſi prorſus nulla habeat bona opera, vt ſuo loco citamus.

Sed non feſtinent D. Collocutores nimium de Antinomia verba facere.Nam ex falſa definitione Euangelij,in qua Lex & Euangelium,propriè ſic dictum,confunduntur,& ex alijs corruptelis clariſsimè ipſis Deo volente ſuo loco, ſi modo DEO dante,quod optamus, eo vſq; progredietur noſtra diſputatio ipſorum Antinomiam fœdam craſſamq; ad oculum demonſtrabimus.Iam intra metas conſiſtimus,ac pauca veluti digito monſtrauimus,quia Anthinomię aliquoties mentionem iniecerunt more eorum,qui peccato aut errore tenentur, alijsque quod dici ſolet, ſuam ſcabiem affricare geſtiunt.

II. Probatio.

Verbum Dei ſæpè vocem neceſſarium vſurpat,vt neceſſe eſt obedire, Neceſsitas incumbit mihi.

Reſpondemus,quis in his regionibus de voce Neceſſarij pugnat? Imò addere potuiſſent, Exempla de debere & de oportere, quæ ſimiliter in ſacris litteris extant, Sed primò eſt fallacia ſtatum cauſę ſine candore transponens ,Eſt enim diſputatio de neceſsitate ad ſalutem, ipſi vero vocem neceſſarij arripiunt. Deindè illa dicta omnia , non confirmant dogma D. Maioris,neq; dogma D. Collocutorũ. Tertiò conſtat, quomodo his vocabulis vſa ſit Confeſsio Auguſtana,quæ inqt Articulo 20.Neceſſe eſt opera bona facere.Item,Arti.12.Sequi debent bona opera. Item, Arti. 6. Fides debet bonos fructus ferre.Sic & nos vſurpamus,& clarè in theſi diximus,Bona opera ſunt neceſſaria &nunq̃ aliter docuimus,quàm q̃ debebant ſequi fidẽ.

III. Probatio.

Lutherus in Poſtilla,Eſto mihi.Non quod poſsit,inquit,fides eſſe ſine charitate, ſed quod charitas non Neceſſario illi adſit, vt fides etiam transferens montes, nihil eſſet ſine charitate.

Reſpondemus. Hîc Lutherus non agit de fide iuſtificante,ſed de fide operante,ſeu de operibus ſequentibus fidem. Ergò crimen falſi hic committunt D. Collocutores,& inuertunt verba contra Lutherum,non ea fide,qua debebant. Inſuper nequaquam ibi Lutherus affirmat,bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria, quam vocem tribuit operarijs & Pſeudoapoſtolis.

Ad alterum Lutheri teſtimonium ex Galatis adductum reſpondemus, primum Lutherus clariſsimè affirmat, Pſeudo Apoſtolos ſic docuiſſe, Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem. Deinde cum hic de factoribus legis diſſerat, paulò ante hunc ab ipſis citatum textum inquit,Cum duplices ſint factores legis,vt dixi,veri, & hypocritici. Separandi ab Hypocriticis veri ſunt,qui per fidem bona arbor ſunt ANTE fructum, & factores ante opera.Ergò Paulus ibi non de ſaluandis in allegato dicto loquitur, ſed de ſaluatis,ipſorum fructus commemorans.

Locus tertius Lutheri nihil contra nos, neque pro ipſis. Nam Lutherus inquit: Er lehret ſie alles/ was jnen not iſt zur Seligkeit/ Es iſt aber nichts in dieſer ler/ den die 2. ſtück/ Glaube vnd liebe/etc. Verſio latina minus reſpondet. Nec reuocat Lutherus damnatum errorem, Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem,aut eas D. Maioris propoſitiones:

Impoſsibile eſt, ſine bonis operibus iuſtificari.

Et,Nemo vnquam ſine bonis operibus ſaluatus eſt.

Supra autem ex perpetua Lutheri ſententia teſtimonia adduximus.Ac ſi iam viueret Lutherus, næ ille pro dignitate iſtos tractaret, qui pontificia dogmata ex ſuis libris ſtabilire volunt.

Concluſio hic etiam deeſt,ſed eam inuectiuam,vt ſupra diximus,abſconderunt.

Vnum hic obiter adijciemus. Odioſè nimium ac ſæpius occinunt nobis D. Collocutores, pro ſuo erga nos candore & fauore vocabulum Flaciani,quo & nos quaſi adurere, & ſimul coram mundo exoſos facere ſtudent,quia ille vir ſuis confeſsionibus,quibus contra Interim Eccleſię Dei ſeruiuit,id meritus

eſt,

eſt ſcilicet. Sed nos proteſtamur coram Deo & Eccleſia, nos Flacianos non eſſe, ſed Chriſtianos, quia per Chriſtum redempti, & in ipſius nomine baptizati ſumus, & in hunc credimus. Illyrici autem doctrinam eatenus probamus, quatenus cum verbo Dei non pugnat, non vlterius. Vbi ergò is articulum fidei euerterit, hoc in controuerſia hæret, & his vires ſuas quicunq; heroes haberi volunt, experiantur. Clamores, inuectiuę, conuitia, famoſæ chartæ, id non efficient, quia ipſe filius Dei ſic ſuis benefactis conſpui meritus eſt. Deinde & hoc proteſtamur, nos Illyrici cauſam non ſuſcepiſſe defendendam, quia ipſe adhuc viuit, & pro ſe ager.

Si autem vocarentur Eberiani, qui neceſsitatem præſentiæ bonorum operum noſtrorum in Articulum iuſtificationis intrudunt, quiq; negant, Paulum & Lutherum tum meritum, tum ipſa etiam opera noſtra in articulo iuſtificationis excluſiſſe, &c. Cogitent D. Collocutores, quàm ſuauis ea appellatio ſit futura, ſiquidem ita licenter ſectas fingere atq; ſtatuere licebit, Sed iſta obiter. Pergemus duce Chriſto per ſpinas nobis obiectas.

## AD VII.

Falſam eſſe propoſitionem, Bona opera eſſe neceſſaria.

Quis ſic docuit? Gallus, Otto.

Reſpondemus. 1. Contra leges Colloquij tàm ſæpè, tamq; licenter peccant D. Collocutores, vt neceſſe ſit, nos rogare D. Aſſeſſores, vt iſtam petulantem licentiam coherceant. Nã iſti viri ſunt extra has regiones.

Deinde vocentur illi, quos nominant, dato fide digno conductu, venient proculdubio, neq; exhorreſcent, Collocutores, nec morientur ſæuis nimis aut inuectiuis.

Tertiò non ponuntur Galli verba, neq; Ottonis. Sed talis proclamatio D. Collocutorum, non eſt veritas in Theologia.

Quartò, neceſsitas igitur poſtulabit, vt iſtæ atroces accuſationes ad iſtos viros mittantur vt ſuam innocentiam, quæ tàm crudeliter laceratur, vindicent.

Cum itaq; iſta tela D. Collocutorum aerem feriant, nos-

que minimè petant, ſinimus ea ferri, Nos enim profeſsi ſumus, & adhuc profitemur: Bona opera eſſe neceſſaria, ac debere ſequi fidem.

## AD VIII. HYPOTHESIS.

Docere, eos peccatores, qui in agone mortis conuertuntur nulla firma conſolatione erigi poſſe, ſi doceatur, bona ipſorum opera in articulo iuſtificationis neceſsitate præſentiæ neceſſaria eſſe. Ad hanc Hypotheſin, quàm multa aſſuantur, & ſuſpecta efficiantur, prudens & pius auditor & lector facilè per gratiam Dei obſeruabit. Nam ita fieri ſolet, quando quis veritatem vult oppugnare, tum neceſſe eſt, eum affingere talia rerum & verborum portenta, quæ veritatem pauliſper obnubilent, & apud imperitiores in ſuſpectionem adducant. Hic ſcilicet conſcientia dormit, os effundit quælibet, dominatur odium & vindicta. Dolemus autem, noſtros D. Collocutores omnem pudorem hic quaſi in tergum reijcere. Sed ſi iſta opera ipſis ad ſalutē ſunt neceſſaria, nos profectò vicem ipſorum non poſſumus non dolere, & oramus per Chriſtum, ne ita pergant.

Deinde chordam, qua nos monuimus eos oberrare, hic iterum digitis increpant, vt horribiliter ſonet. Nam D. Collocutores omnino neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum in articulo iuſtificationis tueri volunt, cum iactura veritatis, & ſalutis, quorum nulla habetur ratio, modò in nos impetum faciant quàm maximum. Sed audiamus rationes.

1.

Quia Deus inquit, Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed vt CONVERTATVR.

Reſpondemus, A mandato Dei ad poſſe noſtrum, non ſequitur conſequentia. Deinde Ieremias hæc declarat: Conuerte me Domine & conuertar.

Idem probant hoc dicto: Iuſtificati fide pacem habemus cum Deo.

Reſpondemus, perinde quadrat hoc dictum ad neceſsitatem præſentiæ in Articulo iuſtificationis, ac ſi diceres, Deus eſt in cœlis, ac probares iſta ratione, quia nix eſt alba. In ſcholis ta-

lia

ſia argumenta vocantur ignorantia Elenchi, & baculus ſtat in angulo. Nam luculentum illud teſtimonium, Iuſtificati fide pacem habemus, loquitur de iuſtificatis, vt verba ſonant, eoſq; dicit pacem cum Deo habere, non autem inquit, neceſsitas præſentiæ bonorum noſtrorum operum eſt in Articulo iuſtificationis neceſſaria. Sic etiam reliqua ab ipſis allegata teſtimonia de renatis dicuntur, ſed ipſorum Pontificium dogma, & corruptela doctrinę de iuſtificatione pernicioſiſsima, loquitur de ſaluandis, & in Articulo iuſtificationis conſtitutis.

III.

In latrone conuerſo ſunt bona opera.

Ergo noſtra ſententia vera eſt.

Reſpondemus. Loquuntur D. Collocutores de conuerſo & iuſtificato, non de iuſtificando. Ergo non ꝓbant ſuam corruptelam. Cum autē de latrone mentionē fecerint, non ferant iniquo animo D. auditores, ꝙ pauca de eo verba ex Chryſoſtomo referimus. Sic inqt: Fidelē abſq; operib. poſſe monſtrare & vixiſſe & regnū cœlorum conſecutū eſſe. Nullus ſine fide vitā habuit. Latro aūt credidit duntaxat, & iuſtificatus eſt, à miſericordiſsimo Deo. Atq; hic ne mihi dixeris, defuiſſe tēpus, quo iuſtē viueret, & honeſta opera faceret. Neq; enim de hoc cōtenderim ego, ſed tantū illud vnū aſſeuerauerim, ꝙ ſola fides ꝑ ſe ſaluū fecerit. Reſpondemus, ꝗa hic Autor nō eſt Norma noſtrę doctrinæ, ideo pergimus.

IIII.

Superinduemur, &c. Reſpondemus: De hoc dicto ſupra ſatis contulimus, eſt enim ipſorū enarratio à textu Apoſtoli aliena. Reliqua etiam, quæ ibi Collocutores coaceruant, ſuo loco refutata ſunt.

V.

Lutherus de concilijs ait. Qui nō deſinit peccare, ſed perſeuerat in prioribus delictis, is vt aliū ab Antinomis Chriſtum habeat neceſſe eſt. Reſpondemus. Lutherus docet, Pertinaciter in peccatis ꝑſeuerantem non ſaluari, idq; veriſsimū eſt, ſed non docet, in articulo iuſtificationis, bona opera ſunt neceſſaria neceſsitate præſentiæ ſeu debiti, ſed potius ad Galat. inquit: Bona noſtra opera non ſunt trahenda in Articulum iuſtificationis.

## DE MINORI.

Quod ad Minorem iterum miſcent perſonas & libros extra hanc regionem editos, nec tamen pro ſua authoritate, quæ tamen non habet in iſto Colloquio vim demonſtrationis, verba ipſa citant.

Ergo D. Collocutores abutuntur teſtimonijs tum ſcripturæ ſacræ tum Lutheri, inaudita prorſus temeritate, nec dubiū, quin ſic vt ad totam Chriſti Eccleſiam id ſacrilegium ſpectat, ita etiam indigniſsimè illud ſit latura, & ſuum ablatum repoſcitura. Præterea vigiles Eccleſiæ Dei nequaquam ad tantam iniuriam erant cœci, vel canes muti, non valentes latrare.

Concluſio deniꝗ huius accuſationis nulla additur, idꝗ iudicio Dei; quia nulla eſt cohærentia in accuſatione. Iam itaꝗ conſiderent attenti & pij auditores, an Hypotheſin ipſam oppugnaſſe D. Collocutores videantur. Ituri enim verſus ortum, tendunt ad oceaſum, idꝗ ſtudio præpoſtero tuendi errores. Optaremus igitur D. Collo. in viam regiam potius reuerti. Aliàs ſubindè per plura præcipitia ſemetipſos miſerè deturbabūt.

## AD IX. HYPOTHESIN.

Nullum eſſe diſcrimen in hoc Articulo Iuſtificationis inter vocabula iuſtitiæ & ſalutis.

Rationes, quod ſit error.

I. Probatio.

In appellatione ſalutis, etiam compræhenditur remiſsio peccatorum, Rom. 4. Pſalm 32. Matthe. 1. 9. 18. Marci. 5. 10. Lucæ. 7. 8. 18. 1. Timo. 1. Ephe. 2. Titum. 3.

Reſpondemus, id eſt pro Hypotheſi, non contra. Atqui nos putabamus D. Collocutores eam metam transfixuros eſſe, ſed quantum audimus, confirmant magis, & hoc pro nobis eſt, hoc vigemus.

II. Probatio.

Qui remiſsionem peccatorum accipiunt, ſimul fiunt hæredes vitæ æternæ, & ſalutis æternæ. Reſpondemus: Ecce delabuntur ex iuſtificatione ipſa D. Collocutores ad fructus. Ergò

hoc

hoc non pertinet huc. Iam enim de Iuſtificatione dicitur, quid ſit noſtra iuſtitia coram Deo, quomodo iuſtificemur? Aliud vero eſt, quando de fructibus acceptæ iuſtificationis diſſeritur.

III. Probatio.

Spe ſalui facti eſtis. &c. Item: Qui perſeuerauerit vſque ad finem, ſaluus erit, Reſpondemus: Citant iam teſtimonia de futura gloria in vita æterna. Id nos etiam ſemper docuimus. Sed D. Collocutores non debebant extra metas ſaltare, Contra Hypotheſin, inquimus, debebant pugnare. Quædam præterea teſtimonia à Collo. ineptè huc torquentur, de quibus aliàs. Videant igitur atq; attendant hic omnes Chriſtiani, quàm friuole D. Collocutores ſtudio altercandi tum dogma verum pro falſo traducant, tum illud ipſum non impugnent quod propoſuerunt, ſed potius corroberent.

Nos autem docuimus ſemper vocabulum ſalutis habere in ſacris literis inprimis illas ſignificationes, 1. quod in negocio Iuſtificationis æquipolleat vocabulo iuſtitiæ, deindè quod interdum accipiatur pro gloria vitæ æternæ. De reliquis ſignificationibus hic non diſputamus.

Iam quod in Articulo Iuſtificationis, iuſtitia & ſalus ſint ſynonima, ipſimet D. Collocutores probarunt.

Auguſtanam vero Confeſionem & Apologiam in eodem Articulo, & in vna eademq; ſententia hiſce duobus verbis vti, itidem perſpicuum eſt, quod ſi ignorant D. Collocutores, demonſtrabimus.

Lutherum deniq; idem facere, etiam poſſumus luculentis teſtimonijs probare. Imò D. Maior ipſemet, alijq; id habent in frequentiſsimo vſu.

Conſequitur igitur D. Collocutores id, quod bonum eſt dicere malum, & bellum indixiſſe verbo Dei, Confeſsioni Auguſtanæ, & Luthero id quod non erit felix, atq; optaremus, ipſos receptui cauere.

Quod extrauagantium turbam, illam promiſcuam attinet, quam in fine huius accuſationis conglomerant, vbi ſe euoluerint, Deo regente reſpondebimus.

ni, ſi nõ rite accommodentur. Sic igitur ille ventus ꝑtranſijt quia ſine neruis, ſine copulatione vlla quod obſtitit, afflauit.

## DE APPLICATIONE.

VVigandus ſic locutus eſt: Reſpondemus: Bonorum virorum ſeu monitorum officium erat adſcribere ipſius voces, vt expendi poſſent. Sed quia id ipſi non faciunt, nos tamen recenſere neceſſe eſt, vt Eccleſia de ijs ferat iudiciũ. Sic in ea cenſura, cuius autor eſt Michael Cælius, qui Luthero familiaris, eiq; morienti adfuit, Paſtor Oppidi Mansfelt, cuius tum Vuigandus erat collega, id quod honoris gratia recitamus, ſic inquit: A.2. & 3. Gott hat vnter dem Himel keine Creatur geſchaffen / denn den Menſchẽ / der vnter böſen vñ guten / tugend / vñ vntugend ein vnterſcheid machen könne / Vnd das darumb / das man dem guten anhange / vnd das Böſe meiden / Der Tugend ſich befleiſſen / vnnd die Vntugent fliehen ſolle. Er hat auch die Gliedmas des Menſchlichen Leibes alſo geſchaffen / vnd die Hende in zehen finger ausgetheilet / Das wir den gantzen Leib im Gehorſam der heiligen. 10. Gebot halten ſollen / ſo iſt ja die menſchliche Creatur für allen andern geſchaffen zum gehorſam / ehr vñ preis / Auch zu Danckſagung jres ſchöpffers / vñ zu dem ende / dz ſie durch tugend allẽ andern Creaturẽ fürziehẽ ſol. Darumb deñ S. Paulus vermanet zun Phi. am 4. vñ ſpricht: Liebẽ Brüder Was warhafftig iſt / was erbar / was keuſch / wz gerecht / was lieblich / was wol lautet / iſt etwa ein tugend / iſt etwa ein Lob / dẽ dencket nach / welchs jr auch gelernet / vñ enpfangẽ vñ gehöret vñ geſehẽ habt an mir / dz thut / ſo wird der Herre des friedes mit euch ſein / Gott hat vns ſeinen Son geſandt / das er vns võ ſündẽ erlöſet / nicht dz wir ſündigẽ, ſondern der gerechtigkeit lebẽ ſollẽ / darauff laſſen wir vns auch teuffẽ / dz wir der ſündlichẽ natur abſterben / vñ in einẽ newẽ leben wandeln wöllen. Chriſtus gebeut / vnd verheiſſet den guten Wercken allhie vnd in dem zukünfftigẽ Lebẽ groſſen lohn / den er vmb ſeiner Verheiſſung aus gnadẽ geben wil ſeinen gleubigen. Er gibt vns ſeinen Heiligen Geiſt / der vns zu guten erwecken vnd newe Creaturen machen wil / vnſerer ſchwachheit auffhelffen / reitzen vnd tröſten / vnd mit

vnausſprechlichen ſeufftzen für vns bitten wil/er verſamlet vns in die gemeinſchafft der heiligen/darinnen wir gleuben/ vnd haben vergebung der Sünden/alles darumb / das wir heilig vnd vnſtrefflich leben / vnd jm in Warhafftiger Gerechtigkeit vnd Heiligkeit dienen ſollen/vnd müſſen endlich darumb ſterben vñ aufferſtehen / das wir dardurch gereiniget vnd gefeget/ in aller Heiligkeit vnd reinigkeit/ GOtt ewiglich Loben/ vnd Ehren/ So will er durch vns auch allhie in dieſem leben bekant / vnd geehret ſein/vnd das wir vnſerm nechſten nutz ſeine vnd dienen/ auch vnſern beruff feſt machen ſollen. Daher ſeine Gleubigen vergleicht werden einē fruchtbaren Baume / der zu ſeiner zeit ſeine frucht bringet/ Pſal.1. Vnd Eſa. am 61. heiſſet vns der Prophet pflantzen des Herren / die wir zu ſeinem lobe geſchaffen ſind. Chriſtus ſaget/Wir ſollē vnſer licht/das iſt vnſerm Glauben leuchten laſſen/ das die Menſchē vnſere Gute werck ſehen/ vnd den Vater im Himel preiſen/er mietet operarios / arbeiter/ vnd nicht müſſiggenger in ſeinē weinbergk/Er heiſſet vns wein reben/Die wir in jhm frucht tragen ſollen/Vnd ſaget/ein jeglicher Baum der nicht Gute fruchte bringet/wird abgehawen/ vnd ins fewer geworffen. Dieſe/ vnd dergleichen ſind vber alle mas viel ſprüche/gleichniſſe/Exempel/verheiſſung/vñ drawūg in der heiligen Schrifft/die vns reitzen/ vnd vermanen zu guten Wercken/das alſo ein jeder Chriſt feſt ſchlieſſen ſol/das gute Werck geſchehen müſſen/wo es das vermögen/ zeit vnd gelegenheit gibt/oder iſt gewislich da kein rechter Glaube/kein heiliger Geiſt / kein Rechter brauch der Göttlichen Gnade/Denn wie die fruchte Naturlich dem Baum folgen/ alſo folget dem Glauben/Gottes gnad vnd heiligen Geiſt ein gute leben/darumb den alle Prediger/ vnd Lehrer mit vleis/vnd mit trewen/ auch leren/ vnd vermanen ſollen/zu Guten wercken wie ſie leren von Glauben an Chriſtum.

Iam verò illa verba, wo das vermögen/ zeit/vnd gelegenheit gibt/non eū habent ſenſum,quòd fides ſit ocioſa,& quòd nō debeat vacare bonis operibus, id quod verba præcedentia & ſequentia liquidiſsimè teſtantur.Sed diſcernunt fidem infirmam

&

& imbecillem. Deinde obiecta fidei indicant, non quod ociari aut quieſcere debeat. Inſuper ſi hæreſis ex iſtis verbis oriri deberet, VVigandus vltro fatetur, ſe potius illa verba deleturum. Præterea non ſolemus ita loqui, liberum eſt, bona opera facere, vel non, aut perinde eſt, an facias bona opera, vel non. Eiuſmodi errores abhorremus, atq; execramur. Intelligunt etiam D. auditores, in prælectis verbis fundamenta, & neruos eſſe recitatos, quod neceſſe ſit bona opera facere: Item, quod bona opera debeant ſequi fidem. Omnia itaq; quæ ab hac ſententia diſcrepant, improbamus. Imò in noſtra theſi de bonis operibus, & in Antitheſi quid poſuerimus, manifeſtum eſt. Sed D. Collocutores ea nolunt videre, quia in loco criminationum occupati ſunt.

Citant & acta Islebiana, & ſcriptum anno 59. editum, q Apologiam contra calumniam à quibuſdam, vt D. Maiore diſſeminatam continet, ſed nulla verba afferunt, quibus rem planam efficerent. Miramur autem D. Collocutores adhuc ſe eius deprauationis reos facere, cum anno 59. Apologia illa ſit publicata, quam forte ille vidit, qui accuſationes in hoc Colloquio confinxit. Nam omnes Collocutores vidiſſe ſubdubitamus. Volumus igitur verba ex illa Apologia in medium afferre, vt auditores eorum, quos carpunt, defenſionem cognoſcant. Ita ſcribunt B. 1. fac. 2. Das iſt aber ein öffentliche mutwillige calumnia/ vnd verkerung vnſer ſprüche/ durch welche wir nichts anders verſtehen/ denn das junge Kinder jhres Alters halben/ vnd Alte leute/ ſo ſich letzlich vor jhrem ende bekeren/ vnd durch den ſchnellen Todt vbereilet werdē/ nicht kōñen euſſerlich Gute werck thun. Vnd da nu Gute werck zur Seligkeit nötig ſind/ vnd on dieſelbigen niemand kan Selig werdē/ Vnd Gute werck/ nicht allein aber in innerliche/ ſondern auch in euſſerliche abgetheilet werden/ ſie würde hie durch beides den Kindern/ welche alters halben zu euſſerlichen Guten wercken nit gelangen möchten/ vnd den Alten/ die ſich nechſt vor jrem ende aller erſt bekeren/ die Seligkeit abgeſchnitten/ Das dañ zuhören ſchrecklich were. Oder es muſte notwendiglich folgen/ dz alleine innerliche

ſind/vnd Abgötterey/das iſt/zur Seligkeit auffs höchſte ſched lich. Dieſen beiden den Propheten/vnd Paulo folget Lutherus heiliger Gedechtnis/vnd ſchreibet mehr dann an einem ort mit ausgedruckten worten/dz gute Wercke zur Seligkeit ſchedlich ſind/Als in ſeinen Galatis/Tom.3.fol.21 ſpricht er: Alle werck auch des Geſetzes / ſind Sünde/vñ machen den Menſchen nur erger. Vnd To.7. Mein Gerechtigkeit mir nicht nutzen/ſondern viel mehr mir ſchedlich ſein kan/etc. Vnd wer wiſſen wil/was/ wie/ vnd welcher geſtalt Lutherus von vnſern guten Wercken redet/ der leſe ſeine Poſtil/vber die Epiſtel des 23. Sontags/da ſchreibet er/vnter andern alſo: Darumb iſt ſie (die Gerechtigkeit des geſetzes) mir vor Gott nichts hülfflich/ſondern mehr ſched lich geweſen. Vnd bald hernach/ Hie ſihe/iſt das nit allzugrob/ vnd verechtlich geredt von der Gerechtigkeit des geſetzes/das er (Paulus) ſich helt/vñ damit halten lehret vor ſolche ding/ das nit allein hindert/oder nichts nützt / ſondern auch ſchadē thut vñ als ein eckel vñ grewel zuhaltē iſt. Wer dürffte das maul ſo weit auffthun/vnd von ſolchem vnſtrefflichen leben/nach dem geſetz/alſo reden/der nit wolte von jederman des leidigen Teuf⸗ fels Apoſtel / vnd diener heiſſen / wo es S. Paulus nicht ſelbs thet? Oder wer wil mehr ſolche Gerechtigkeit halten/weñ man alſo davon Predigen wil? Hæc Lutherus.

Deinde Lutherus ſic loquitur in der Kirchen Poſtil/in der auslegung vber das Euangelium nach dem Chriſtag/Die gan tze Schrifft verwirfft die Werck/als vntüchtig vnd hinderlich zur Rechtfertigung.

Sed nos tali propoſitione in noſtris ſcriptis vſi non ſumus neque vti volumus, neque defenſionem eius ſuſcepimus. Videant autem D. Collocutores, quomodo cum D. Luthero & Ambsdorffio agant, an velint eos hæreticos facere, nos quidem ipſos inter ſe committimus, vti diximus, hanc propoſitionem non vſurpaturi.

Illyricum porrò eſſe vſum hac propoſitione, non ſcimus, D. Collocutores proferant textum. Nam in hac accuſatione in conueniens allegatur, poſtea igitur, vbi attulerint, verba inſpi ciemus.

## AD XII.

Dictum Pauli, Qui ex operibus legis ſunt, intelligere de operibus renatorum, quæ ſunt fructus fidei.

Rationes, quod ſit error.

I.

Paulus inquit, ſine operibus &c. Reſpondemus: Deeſt conſequentia & eius ratio. Ideo hoc Arcanum diuinare nõ poſſumus.

II.

Lutherus in diſputatione, opera legis & gratiæ diſcernit. Reſpondemus, hic iterum nullam videmus cohęrentiam. Quis enim poterit diuinare, quod & quomodo hæc ſint contra Hypotheſin. Ideò ponant argumenta D. Collocutores, vt videamus, an rectè & benè cohæreant, aut ſaltem ſtudeant applicare.

III.

Vno loco inquiunt, Paulus de renatorum operibus loquitur vt Ti. 3. Non ex operibus iuſtitię, quæ fecimus nos. Reſpondemus: Miramur, cur hoc lumen D. Collocutores poſuerunt, quo Hypotheſin ab errore vindicant. Sed mox ſubijciunt, Paulum eo dicto non complecti bona opera, quæ ſequuntur fidem, ſed TANTVM diſciplinam. Verũ vnde probant D. Collocutores iſtam ſuam gloſſam? Nam quod inquiunt. Phi. 3. dici, Paulũ conuerſatum eſſe ſecundum iuſtitiam, inde nondum patet, hic etiam de Phariſaica tantum iuſtitia dici.

IIII.

Ephe. 2. Dei opus ſumus conditi ad bona opera. Reſpondemus: Quomodo hoc dictum congruit ad Hypotheſin? Iſt hic dicitur de iuſtitia coram Deo, hic verò dicitur de fructu ſaluatorum. Hoc igitur eſt quod querimur, ſine applicatione temerè verborũ ſpumam vendi, neq; cohęrentiam vllam oſtendi.

Deindè ipſius D. Amsdorffij piæ memoriæ verba non ponunt, Quis igitur noſſe poteſt, quid ſerio taxetur?

Reſtat igitur, vt probent euidenter D. Collocutores hoc dogma, Opera bona renatorum eſſe neceſſaria ad iuſtitiam & ſalutem. Nam ad hanc ſponſam credimus ipſos reſpectare.

## AD XIII.

An Hypotheſin velint poni, an vero rationem hic Doctrinæ Maioriſticæ recitare, in dubio relinquitur. Sed quia hactenus conferendi gratia, hypotheſes ex illis varijs mixturis extruximus, vt conſpici & de illis collatio fieri queat, ita nunc etiam hic faciemus.

## HYPOTHESIS.

Dictum Rom. 10. Ore fit Confeſsio ad Salutem, ſic exponere, id eſt, de ſalute, vel ad teſtificandam ſalutem, eſt error.

### Rationes contra errorem.

#### I.

Quia præcedentia verba eam expoſitionem euertunt, Si confitearis ore tuo, Dominum Iheſum, & in corde tuo credideris &c. ſaluus eris, hoc dicto inquiunt, coniungit Apoſtolus Confeſsionem & fidem, & de vtroq; dicit, eum, qui credit & confitetur, ſaluari.

Reſponſio, vtinam fieret applicatio, quomodo hæc ſententia illam expoſitionem in Hypotheſi poſitam euerteret, ita vt teſtarentur eã analogam fidei non eſſe. Hoc nobis monſtrari cupimus. Deinde obſeruent Chriſtiani interpretationem ipſarum, Eum qui credit & confitetur, ſaluari.

#### II. Ratio.

In primo membro retinentur verba, Ad iuſtitiam, ergo & in altero ſeruanda ſunt verba ad ſalutem. Reſpondemus: Et quis vellet ex textu ea verba delere, niſi extreme impius? Maneat igitur verbum Dei ſaluum, etiamſi aliquis non intelligat. Sed quomodo hæc ratio interpretationem euertit? Hoc inquimus, oſtendendum eſt.

#### III.

Interpretatio Lutheri reclamat. So man von Hertzen gleubet/ ſo wird man gerecht/ vnd ſo man mit dem Munde bekennet/ ſo wird man Selig. Reſpondemus; Quomodo autem hæc verſio textus datam interpretationem euertat, ſcire cupimus? Id reſtat.

#### IIII.

Interpretantur ipſi D. Collocutores, Paulum ex dicto Chriſti, Matt. 10. Qui me confitebitur &c. confitebor & ego eum coram patre meo Cœleſti. Reſpondemus: Non inpugnamus hanc expoſitionem. Sed primum non oſtenditur ratio, cur ibi Confeſsioni addatur, Ad ſalutem. Deinde & illud manifeſtum eſt, non ſtabiliri à Paulo D. Maioris dogma, quod bona opera ſint neceſſaria ad Salutem, vt impoſsibile ſit, abſq; ipſis iuſtificari & ſaluari. Reliqua porrò, quæ ibi citantur dicta, quomodo applicent, non ſcimus.

Nullis igitur hiſce rationibus liquidò demonſtrarunt D. Collocutores expoſitionẽ illã in eo dicto, Confeſsionẽ fieri ad ſalutẽ, hoc eſt, de ſalute noſtra, ſeu ad teſtificandã ſalutẽ, eſſe errorem, propter quem aliquis damnaretur, niſi reuocaret. Hoc igitur hæret adhuc in quęſtione, an iſta interpretatio, quam hypotheſis recitat, ſit analoga fidei, vel non? Nam ſi non pugnat cum Articulo fidei, nõ erat pro errore aſsignanda. Deinde & hoc in petitione principij D. Collocutorum relinquitur, cur ibi dicat Paulus, ad ſalutem fieri Confeſsionem. Hæc nobis clariſsimè & eruditiſsimè decuiſſet explicare D. Profeſſores in tantis Academijs, tum præclarè de nobis & multis alijs meriti fuiſſent. Nos quidem expoſitionem, quam Hypotheſis præfert, damnare nondum poſſumus, quia apparet eſſe Analoga fidei, Cur vero Paulus ſic locutus ſit, id cupimus diſcere.

Quod verò ita licenter confidentiam vocant, concinnam interpretationem adferre, & Analogam fidei, rogamus, vt paullulum liuorem, & iniurioſa verba moderentur.

Nam Lutherus talem expoſitionem attulit in diſputatione de operibus legis & gratiæ, Vbi teſtimonium Rom. 10. fuit productum. Confeſsio inquit, eſt fructus de bona arbore, & fidem ſequitur tanquam effectus AD SALVTEM TESTIFICANDAM, Non autem requiritur ad ſalutem, non ſaluat, Hæc ille. Iſtam Lutheri expoſitionem tanquam fidei Analogam, nos quidem pro confidenti errore habere atq; anathematiſare non poſſumus, ac ſcimus, multos alios ſanos Eccleſiæ Dei Doctores, in ſcriptis ſuis ita enarraſſe.

Reci-

Recitabimus autem aliquot rationes, cur iſthæc expoſitio nobis videatur analoga fidei, ac ſi quis meliora poterit monere, erit tum nobis, tum pluribus alijs in Eccleſia Chriſti non ingratus.

I.

Non dubium eſt, Paulum creberrimè imitari dicta veteris teſtamenti. Videtur igitur Paulus hoc dicto voluiſſe efferre ſen tentiam illam Dauidis: Credidi, propter quod locutus ſum. Hic enim fidei & Confeſsionis fit mentio. Sic & in Pauli dicto.

II.

Dicta obſcuriora per clariora ſunt exponenda, ſed Paulus nusquam docet, bona opera ita eſſe neceſſaria, vt ad ſalutem ſint neceſſaria, & impoſsibile ſit, abſq; bonis operibus ſaluum fieri, ſed potius vocat fructus & indicia ſalutis.

III.

Rom. 3. & 4. Galat. 2. & 3. locum de iuſtitia coram Deo ex profeſſo Paulus tractat. Ibi verò nusquam ita loquitur, fide & operibus contingere ſalutem, aut fide & Confeſsionibus ap prehendi ſalutem, aut iuſtitiam non dari, niſi & opera accedant. Sed potius illas excluſiuas vrget potentiſsimè, Sine operibus, ſine lege, non ex operibus, gratis. Itaq; certò ſtatuendum eſt, quod hoc in loco non deſtruat ea Paulus, quæ tantis fundamen tis paulò antè confirmauerat.

IIII.

Ratio docendi in Paulo talis conſpicitur, quando de iuſtitia coram Deo diſſerit, tunc vrget excluſiuas, vt qui maximè, ſine operibus, gratis &c. Quando autem extra eum locum verſatur, deq; vita Chriſtiana inſtituit, tum interdum generales ſummas profert, quæ de fide & de operibus ſonant, ita tamen, vt cuiq; ſuum tribuatur.

Plures rationes potuiſſemus aſsignare, ſed iſtæ in præſen tia ſufficiant. Ex hac igitur Collatione doctrinæ Paulinæ inter ſe diligenter facta, exiſtimamus, Lutheri interpretationem, ad teſtandam ſalutem, & ęquipollentem ſalutis, vel de ſalute, cum ſint interpretationes analogæ fidei, non eſſe errores contra ar ticulos fidei.

De cæteris porrò dictis à D. Collocutoribus allatis, cum ſint diſsimilia, non eſt neceſſe dicere.

## AD XIIII.

## HYPOTHESIS.

Iuſticiam fidei eſſe primariam.

Cur autem iſta verba Illyrici pro errore adſignentur, non commemorantur vllæ rationes. Videant autem D. Collocutores, quæ ipſe ſine dolo dixit, de excellentia eius iuſticiæ, quomodo cum timore Dei, præſertim cum non ſit monitus de eo ſermone hactenus à quoquã, pro enormi & damnabili errore publicè proclamare velint. Nos quidem pro illo viro viuente adhuc, non neceſſe eſt dimicare, vocetur autem, vel petatur ab ipſo ſententia ſcripta.

## DE PERORATIONE.

Reſpondet D. Collocutorum peroratio ipſi principio accuſationis, Eſtque tam truculenta, tamque licentioſa, vt nos tum ſcriptorem ipſorum, tum comprobatores eius miremur. Nulla n. ineſt ſignificatio beneuolentię, ſed omnia ad errorem, atq; ſi Dominus Deus non cuſtodierit ſuos puſillos, ad eos exanimandos ſpectant.

Primum enim dicunt ſine diſcrimine, ſe hactenus tetros errores annotaſſe, verum nos ad conſcientias ipſorum, Deus enim adeſt, videns & audiens omnia, appellamus, an coram ipſo auſint ſtatuere, ea omnia eſſe errores, quæ attulerunt, & quidem eſſe noſtros errores. Nam multa dicuntur de rebus, & perſonis extra has regiones. Deinde quædam Hypotheſes apertiſsimè confinguntur, quæ nullis verbis poſſunt ex autoribus probari.

Deinde multæ Hypotheſes impugnantur, quæ ſine verbi diuini, confeſsionis Auguſtanæ, & ſcriptorum Lutheri abnegatione & deprauatione pro erroribus traduci nequeunt.

Rogamus igitur Dominos per ſuam conſcientiam, vt ſedatis nonnihil maleſuadis affectibus, in timore Domini, ſecũ

iſta

iſta omnia perpendant. Quod ſi verò irridetur hæc noſtra admonitio, Deo noſtro rem totam commendamus.

Animaduertent autem pij, quorum corda S.S. regit, nos hactenus tales oſtendiſſe & redarguiſſe corruptelas, quæ fidei Articulos labefactant & euertunt, & maximum eſſe diſcrimen inter eas, quas nos, & inter eas, quas D. Collocutores adſignarunt. Ideo Eccleſiæ iſta omnia non illibenter dijudicanda ſubmittimus.

Deinde minas ingentes, Pontificias etiam, qui alioqui ſeuæ ſatis ſunt, non parum ſuperantes, quibus nos miſeras Chriſti ouiculas, non modo territare, ſed etiam opprimere tentant, veluti imbrem magno impetu in nos effundunt, Sic enim inquiunt, ſicut alia quoque MVLTA Sophiſmata repræhenſione ac notatione ſeueriori digniſsima, collegimus, & conſignauimus, de quibus ALIO loco & tempore agemus: Hæc eſt illorum admonitio ſerena, & blanda, vt reſipiſcamus. Sed alij ſunt terrores panici, quos Deus, alij quos Antitheos immittit. Recipimus igitur nos ſub alam, ſub vmbram, ſub dextram Dei, eique noſtra corpora animaſque ſupplices commendamus, eumque rogamus, vt nos tueatur & regat ita etiam, vt quando minæ illæ turgidiſsimæ partu æditæ fuerint, pro veritate & non contra eam reſpondere valeamus. Nos viciſsim, ſi talis ſæuicia, de qua gloriantur D. Collocutores, proceſſerit, ſiue vixerimus, ſiue non, quia in Dei manu tempora noſtra ſunt, non dubitamus, Dominum Deum excitaturum aliquos, qui multo plura incommodè & periculoſè dicta, & errores ex libris ipſorum colligent, pandent, toti mundo commonſtrabunt, quia eiuſmodi occaſionibus eliciuntur, non opprimuntur confeſsiones, id quod omnium ſeculorum hiſtoriæ teſtantur.

Tertiò clamitant D. Collocutores, nos præbuiſſe cauſam diſsidij, verum nos cum Elia reſpondemus, Imò vos eſtis, qui turbaſtis, & turbatis Iſrael, quia à tempore Interim veſtræ claudicationes ſemper magis magiſque toti orbi Chriſtiano innotuerunt, & peccata illa à D. Collocutoribus etiamnum excu-

ſantur, palliantur & prædicantur contra tot rectè ſentientium Eccleſiarum admonitiones, & obteſtationes. Cupimus igitur Eccleſiam de his rebus iudicare, an illi ſint diſsidiorum cauſæ, qui refutant errores, & monent, ne defendantur? An verò illi, qui ſunt autores, ac patroni errorum?

Quartò Flacium perpetuò in ore habent & flagellant D. Collocutores. Verum monemus ipſos, vt timeant Dominum. Nam etſi non ſuſcipimus eius patrocinium, tamen hoc eius opus, quod tempore Interim, cum columnæ Eccleſiæ, vti habebantur, nutarent, & vigiles fierent cœci, canes obmuteſcerent, toti Eccleſiæ exhibuit, quod nimirum libris editis clamauit, ſtandum eſſe in agnita veritate, non diſcedendum ab Auguſtana Confeſsione, & Lutheri libris, non redeundum ad Antichriſtum verbo Dei reuelatum, hoc inquam opus ipſius, non poſſumus vituperare, aut Diabolo aſcribere, vt aliqui faciunt, ſed potius cenſemus laudandum & prædicandum eſſe. Si quid verò non rectè egit, id proferatur in lucem. Nos enim mala nequaquam defendere cupimus, ſiquidem liquidò, vti decet, demonſtrata fuerint.

Quintò ſententia fertur, complices eius (nam ſic iam diu dicerunt loqui) ab Auguſtana confeſsione diſceſsiſſe. Reſpondemus: D. Collocutorum pronunciatio, non eſt in Theologia demonſtratio, ac ſæpè rogauimus, ne imitentur Pontificem Romanum, qui damnat non oſtenſis rationibus.

Sextò prouocant ad Eccleſiæ iudicium, id nos quoq; facimus, nec dubitamus, Deum corda ſe timentium clementer recturum, vt veritatem ſine affectibus & cultu perſonarum terrenarum perſpiciant, eiq; teſtimonium luculentum ferant.

Poſtremò amanter, & reuerenter petimus, vt D. Collocutores, caſtigatis nonnihil ac repreſsis iſtis irarum, & odiorum habenis, tantum expendãt, quid velint in iudicio filij Dei tueri. Deinde cogitent, quid velint puſillis Chriſti inſtillare, quo ſaluentur, ne illud triſtiſsimum væ, de quo Matth. 18. Chriſtus loquitur, incidant.

Quod

Quod ad nos attinet, non quærimus vllum honorem ex illis controuerſijs. Nam experimur cõtumelias, & oportet nos boni conſulere, quod D. Collocutores plures nobis minitantur. Credimus etiam, nos planè, & ſimpliciter hactenus corruptelas, quas arguimus, expoſuiſſe. Iam nihil nobis eſſet iucundius, quàm ea quæ falſa ſunt, à D. Collocutoribus cognoſci, & aboleri, ac ſalutarem Eccleſiæ Dei coniunctionem reſtitui. Optaremus igitur D. Collocutores non augere controuerſias & breuitati ſtudere, tum & nos moleſtia prolixè reſpondendi liberaremur.

Hactenus de accuſationibus contra nos.

Reliquum eſt, vt de parergis nonnullis, deque vltima ad theſes noſtras reſponſione, ad exemplum D. Collocutorum pauca adijciamus. Plurima enim ipſorum tanquam vana & non digna vlla reſponſione pijs lectoribus perpendenda relinquimus. Non enim fruſtra tot verba faciunt D. Collocutores, ſed in fumis excitandis laborant, quibus ſuam malam cauſam obſcurent.

Monuimus quædam ſimplici animo, ac debita modeſtia de continua iuſticia, qua phraſi ipſi vtuntur, ac rationes aliquot annotauimus: Eam commonefactionem, bone Deus quàm indignè ferunt noſtri D. Collocutores, quæ quantopere omnes venas inflant, & ſibi ſpiritum rectitudinis, nobis verò vertiginis attribuunt. Sed rogamus humiliter Dominos Collocutores, vt non prius fulmina vibrent, & anathemata tã diris pennis ſcriptitent, quàm Antecedens probarint, Ex cauſa enim effectus ſequeretur. Sed eiuſmodi tempeſtates ante ventos, & cruces ante cognitionem, conſequentias ante probationes nobis à D. Collocutoribus perpetuo offeruntur, cõtra naturæ ordinem, idq; cum mutare non queamus, adſueſcendum & ferendum eſt, nec dubitamus, id tum auditores, tum lectores facilimè obſeruaturos eſſe. Vt vero iuſtius nobiſcum agant D. Collocutores, & prius probent, deinde concludant, tertiò frena inuectiuis laxent, ſi intermittere nolint, ſi humiliter petere & obſecrare velimus, tamen forte nil obtineremus.

Damnant iſtam ſententiam, Deum momenta & tempus iuſtificationis nouiſse, quo tanquam in VRCEOLOS VACVOS gratiam infundit, nos Illi annos, menſes, dies, horas, minuta præſcribere, neq; poſſe, neq; debere.

Reſpondemus, quid non facit licentia contendendi, & criminandi? Sed nos cuperemus rationes audire, quibus hanc ſententiam euerterent D. Collocutores, id verò cum non faciant exibilationes D. Collocutorum, non habere poſſumus pro rationibus Theologicis. Sic autem ſentimus, omnes mortales mandato Dei eſſe vrgendos, vt verbum Dei audiant, & docendos, quod Deus per verbum, & ſacramenta, & non ſine eis homines conuertat & ſaluet, iuxta dictum, Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti. Item, Fides ex auditu eſt, Rom. 10. Damnamus igitur Schuenckfeldianos & Enthuſiaſtas omnes, qui contendunt, ſine verbo Dei id fieri.

Deinde verò ſentimus, vbicunq; verbum Dei traditur, & ſacramenta ritè adminiſtrātur, aliquos homines conuerti, iuxta dicta, Verbum meum non cadet fruſtra. Item, Non erit labor veſter, inanis in Domino.

Tertiò ſicuti conuerſio hominis eſt Dei opus, quod per media ad eam rem ordinata efficit, ita ſentimus, nos momēta, quādo in hoc quādo in alio velit efficax eſſe per verbum, non ſcire, ſed Deo omniſcienti, & omnipotenti id commēdare, ac certos eſſe, q; ſemē verbi diuini iactū in agrū, tamē in aliquā partè bonę terræ, quam agricola Deus bonam efficit, cadat. Non poſſumus dicere, in hoc homine verbum Dei hac hora efficax erit & fructum faciet, in hoc alia hora, quia hæc ſunt arcana Dei opera, & tantum ex fructibus arborem bonam effectam, cognoſcimus. Huc exiſtimamus ſpectare, Spiritus vbi vult, ſpirat. Item, Non omnes capiunt verbum. Item, Non dedit vobis Dominus cor intelligens. Item, Dominus aperiebat cor Lydiæ &c. Et Auguſtanæ Confeſsionis verba, quæ Articulo 5. apertè dicit, S. S. efficere fidem in ijs, qui audiunt Euangelium, VBI ET QVANDO Deo viſum fuerit.

Quarto ſentimus, impium eſſe, cogitare, quis ſcit, quan-

do Deus velit te conuertere,ſed quemlibet audientem verbum Dei debere pro ſe ſtatuere, ſibi lege peccata ſua oſtendi, ſibi voce Euangelij remiſsionem peccatorum annunciari, ſed vt hoc faciamus, dicimus, id eſſe opus Dei in nobis. Quia pleriq; non ſic audiunt verbum Dei.

Debemus itaq; nos Miniſtri verbi Dei docere & orare, & effectum Deo relinquere, qui, Paulo teſte, nouit ſuos. Nos verò ex effectu iudicamus, quem Deus conuerterit, licet Hypocriſis ſæpè nos fallat.

Quod verò de Vrceolis vacuis per ſimilitudinem diximus, id ſimplici corde, ſine dolo malo factum eſt, & venit nobis in mentem Pauli dictum 2. Co. 4. Nos precioſiſsimum theſaurũ in vaſis teſtaceis ferre. Hanc Pauli Phraſin imitati ſumus, ac voluimus ſignificare, homines eſſe talia vaſa, quæ natura ſua prorſus ſint vacua iuſtitia & ſanctitate. Deinde niſi Dominus Deus nobis impertiat iuſtitiam & ſanctitatẽ, nos illis carere, imò ſi contrarium conſideretur, ſumus referti peccatis & morte. Si itaq; iam oſtenderetur, quid nam in ea comparatione, quam à Paulo ſumpſimus, à nobis peccatum eſſet, libenter expenderemus. Porrò in iſta ſimilitudine verſantes, verbo infundi vſi ſumus, alioqui nobis non famliari, ac mox vbi de reipſa iuſtitiæ diſſerimus, perſpicua verba poſuimus. AEſtiment igitur tum hæc, tum alia, vera Eccleſiæ Chriſti membra, & conſiderent, quàm recto ſpiritu D. Collocutores iſta exagitent. Et hæc ſatis in præſentia ſint.

Deinde ſimplici quoq; animo de noua phraſi (nempè continua Iuſtificatio) monuimus, & rationes oſtendimus, quas omnes pios cupimus expendere; Sed noſtri D. Collocutores phraſi omiſſa, Confeſsionẽ more ſolito inſtituunt, in qua copioſè de rebus nõ cõtrouerſis declamitãt. Nã rationes erant proferẽdę cur hęc noua phraſis eſſet recipienda & ab omnib9 vſurpãda.

Docemus autem & nos, vna & eadem iuſtitia, nimirum imputata gratis per Chriſtum, fide homines eſſe iuſtos corã Deo, placere Deo, & eſſe hęredes vitę æternę, quàm diu quidem illa adeſt, Vbi autem fides eſt in Chriſtum, ibi & hæc imputata iu-

ſtitia eſt,& durat vbi autẽ fides amittitur peccatis cõtra cõſciẽ tiã,ibi & illa imputata iuſtitia amittitur. Ac fides ꝑpetuo vnicũ obiectũ,nimirũ,ꝓpiciatorẽ & Mediatorẽ Chriſtũ debet reſpicere,ꝓpter quem habet remiſsionẽ peccatorum & vitam æternã.

Docemus & nos diſcrimen eſſe inter peccata regnantia, & non regnantia,vt Paulus loquitur. Nam cum regnantibus peccatis non poteſt ſtare fides,non poteſt durare iuſtitia imputata. Non regnantia autem ſunt renatorum imbecillitates, quibus per Spiritum ſanctum fide reſiſtunt, & quotidie veniam expetunt,iuxta dictum. Nulla eſt nunc damnatio his,qui in Chriſto Ieſu ambulant. Item,Pſal.32. Pro hac orabit ad te omnis ſanctꝰ.

Docemus & nos,diſcrimen eſſe inter eos,qui iam primum ex regno Diaboli ad Deum conuertuntur,vt Paulus Apoſtolus in itinere Damaſceno. Tria millia cõcione Petri in Penthecoſte cõuerti. Act.2. & inter eos q lapſi ſũt,fidei quaſi naufragiũ fecerũt,& redeũt ad pœnitentiã,vt Aarõ,Dauid,Petrꝰ & alij.

Hæc quoq; Eccleſię iudicanda offerimus,& rogamus,vt noſtra ſcripta cum D. Collocutorum ſcriptis diligenter conferat, cum ipſa veritas facilime deprehendetur ac patebit, vtra pars magis vehementiæ,ſophiſticæ,conuicijs, & maledictis ſtuduerit. Et hæc de iſtis rebus hoc loco ſufficiant.

Porrò q ad reliquas partes illius ſcripti attinet,quod penultimũ fuit,miramur,D. Collocutores partim ſua omnia,de quibus pias,neceſſarias & vtiles admonitiones à nobis audierunt, magna duritie defenſare,partim verò,quę à nobis allegata ſunt, mirabilibus ꝑuerſionibus eludere,magiſq; refellere. Nos correxiſſe aiunt noſtrã de iuſtificatione ſentẽtiã ſatis licenter. Iudicabit autem Eccleſia de iſthac verborũ licentia ſpumis nõnihil remotis. Triumphum ebuccinantes dicunt,nos quędam ab ipſis prolata,approbaſſe,atq; recepiſſe non aliter,ac ſi nunquã antea de illis rebus piè & rectè ſenſiſſemus, Sed non fuit ante hoc Colloquium Eccleſiæ Dei, de hiſce dogmatibus noſtra ſententia per Dei gratiam ignota.

Iam de candore D. *Collocutorũ* etiam hac in parte iudicet Eccleclesia Chriſti, Nos iudicauimus,hæc dicta, Iuſtificati fide pacẽ

habe-

habemus ad Deum, & obedientia Chriſti ſumus iuſti, eatenus inter ſe differre, quatenus illud dictum de iuſtificatis loquatur, & prius fructum quoq́ iuſtificationis ſubiungat, poſterius verò dũtaxat faciat mentionem iſtius rei, qua iuſti coram Deo ꝓnunciamur, ac monuimus debita modeſtia, vt rectè & dextrè citetur. Quid verò ad hæc D. Collocutores? Clamitant infandũ ſcelus commiſſum eſſe, ꝙ diximus, ſecundum illã partẽ, nimirũ habemus Pacẽ apud Deum, ſententias illas nonnihil diſcrepare. Contendunt autem, ea dicta prorſus eandem ſententiã ꝓponere, atq́ vt fucus eſſet ſpecioſior, tam bona fide Collationẽ inſtituunt, vt alterius ſententiam tantum ſubiectum citent, prędicatum verò diſsimulent, extraq́ eam collationem reponant, nam ſic dicta aſcribunt. Iuſtificati fide, & obedientia Chriſti ſumus iuſti. Omittunt igitur eam appendicem prioris ſententiæ, pacem habemus cum Deo. In ſcholis quidem pueri dicerent, eſſe egregiam fallaciam compoſitionis, & diuiſionis.

Omninò autem ſenſimus, Dei beneficio ſemper & adhuc ita ſentimus, congruere inter ſe rebus iſtas ſententias, ſi tali modo recitentur, Iuſtificamur fide, & obedientia Chriſti ſumus iuſti, & nemo hominum aut Diabolorum audiuit nos vnquam affirmaſſe, eatenus eiuſmodi dicta inter ſe diſcrepare. Sed quia Paulus ibi verba facit de Iuſtificatis fide, atq́ fructum illum adiungit, ideò reſpectu iſtius fructus, monuimus, eiuſmodi dicta rectè eſſe applicanda.

Redeunt quoq́ ſua manu ad illud ſuum vlcus in germanica ipſorum Confeſsione poſitũ, Der troſt in vnſern hertzen/welcher iſt der Heilige Geiſt ſelbſt. Sed amanter & piè ipſos commone fecimus, eam locutionem non eſſe conſentaneã verbo Dei. Excepimus inſup diſertis verbis, in latino ipſorum ſcripto ea verba non extare, atq́ omninò pro noſtra ſimplicitate perſuaſeramus, D. Collocutores ſponte ſua agnituros, imprudenter ea verba ſibi excidiſſe, & ſe de ijs nequaq́ pugnaturos eſſe, eaq́ ratione omnis contentio fuiſſet ſublata, ſed in omnibus penè ſuis reſponſionibus duriter nos de hac ipſa quãtumuis leui commonefactione Collocutores caſtigarunt, omnibusq́ viribꝰ defẽſare

conati ſunt, & iam quoq; tam feruidè iſtis ſuis verbis patroci-nantur, vt aſſerant, nobis ſcripturam ſanctam eſſe improbandam, Si iſta ipſorum verba improbare velimus. Bona verba quæſumus, ſacram ſcripturam reuerenter retinemus, & illam locutionem ipſorum nihilominus reijcimus, quia non congruit verbo Dei.

Sed pijs tantum ob oculos ponimus, ſententias iſtas, vt iudicium liberrimè faciant, an ſint eædem.

Der troſt im hertzen iſt der heilige Geiſt SELBST, hoc eſt, Conſolatio in corde eſt IPSEMET Spiritus ſanctus.

ET:

Spiritus gratiæ & precum eſt affundendus in corda credentium. Conſiderent pij, ſi quis diceret, precatio eſt IPSEMET Spiritus ſanctus, & ſi diceret, Spiritus ſanctus eſt ſpiritus precum, vel Spiritus ſanctus accendit in cordibus orationem, anne iſtæ ſententiæ congruerent per omnia? Allegauimus & Paulum, qui diſtinctè Spiritus ſancti & donorum facit mentionem. Item lætitiam ſeu conſolationem in cordibus vocat FRVCTVM ſpiritus.

Deinde addunt, nos eadem ratione debere dicere, Spiritum ſanctum in cordibus credentiũ non habitare. Siccinè falſæ propoſitioni prætextus quæritur? Nos verò vtraq; ſemper docuimus, & aſſeuerauimus, & in poſterũ ſic (Deo aſsiſtente) docebimus, primum, IPSVMMET Spiritum ſanctum in cordibus credentium habitare, iuxta dictũ, Templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis, 1. Corinth. 3. Deinde & illud, Spiritum ſanctum in cordibus eſſe efficacem, & multa maxima dona largiri, 1. Corinth. 12.

Tertiò, hoc in loco appellationes quaſdam Metonymicas ex Ioanne & concionibus Eccleſiæ proferunt, vt, quod ſpiritus ſanctus vocatur vnctio, lux, refrigerium, ardor. Sed nos Dei beneficio iſtas ſiuè ſynecdochias, ſiuè Metonymicas appellationes Spiritus ſancti nõ ignorauimus, neque improbauimus vnquam, ſed id monemus, non eſſe eandem ſententiam, quando Spiritus ſanctus vocatur vnctio, lux, ardor, refrigeriũ,

pro-

propter effectus, quos in nobis operatur & iſtā Collocutorum aſſeuerationem, Der troſt im Hertzen iſt der heilige Geiſt ſelbſt. Rectè dicitur, Conſolator in cordibus eſt ipſemet Spiritus ſanctus, vt diſertè annotauimus. Rectè etiam dicitur, Spiritus ſanctus eſt lumen cordium. Nam ibi dator, & dona diſcernuntur. Sed malè defenditur, conſolationem in cordibus eſſe IPSVM MET Spiritum ſanctum.

Agimus etiam Deo gratias, quod hac in parte ſemetipſos pulchrè confutant D. Collocutores, quod vltro affirmant, Læticia in cordibus eſt effectus immediatè Spiritus ſancti. Hæc enim ſunt ipſorum verba, Id verò & nos aſſeuerare, ſatis ſuperque teſtati ſumus. Iam igitur ſuarum propoſitionum diſſonantiam agnoſcant.

Læticia in cordibus eſt EFFECTVS Spiritus ſancti.

E T:

Der troſt im Hertzen iſt der heilige Geiſt ſelbſt. Equidem omnes ſano cerebro præditi, noſtra quidem ſententia facilè agnoſcent, aliud eſſe de effectu ſeu dono Spiritus ſancti in hominibus dicere, aliud de ipſomet Spiritu ſancto loqui. Iſtos itaque gyros Collocutorum non probabit Eccleſia Chriſti, id quod certò ſcimus.

De Serueto tantum monuimus. Nam Serueti dogma hoc ipſum fuit, vel ipſis teſtibus, Motus diuinos in cordibus excitatos, eſſe ipſummet Spiritum ſanctum. Sed hiſce ipſorum verbis: Der troſt in vnſern hertzen iſt der heilige Geiſt SELBST, affirmatur, motum lætitiæ eſſe IPSVMMET Spiritum ſanctum. Reijcimus autem omnes Serueti præſtigias.

Veram, propriam, & genuinam ſententiā Paulini dicti 2. Corinth. 5. Superindui cupientes, &c. Ex ipſo textu à nobis de promptam, ſupercilioſè quidem eludunt Collocutores, ſed nō refutant. Deinde citant ex eo Pauli capite dictū de bonis operibus, nec tamen cohærentiam cum ſuperiori explicant. Præterea, vt ſuam gloſſam egregiè ſcilicet ſtabiliant, aiunt, veſtem nuptialem etiam complecti bona opera, cuius quidem rei allegatione non obſcurè ſignificant, ſe veſtem nuptialem, fidem &

bona opera ſimul intelligere. Sic paulatim longius itur. Nam & Pontificij ſic veſtem nuptialē accipiunt & interpretantur.

Lutherum denique quàm appoſitè allegenti, pius auditor & lector paululum obſeruet. Nam ex Poſtilla eius Eccleſiaſtica, Dominica 20. citant verba, quæ prorſus ab ipſorum propoſitione diſcrepant. Nam Lutherus clariſsimis verbis ibi aſſeuerat ac docet, fidem eſſe nuptialem veſtem, ſicuti inquit: Nec afferrs nuptialem veſtem, hoc eſt, Non credis: Hæc Lutherus. Poſtea verò de fructibus eius veſtis nuptialis ſeu fidei diſſerit, oſtēdens, ſi quis indulgeat peccatis, eum non habere verā fidem, & ſic etiam deſtitui veſte nuptiali. Eo igitur in loco non dicit Lutherus, bona opera eſſe veſtem nuptialem, vel partialiter, vel totaliter.

Proferunt inſuper diſputationem Lutheri, quę tamen ipſorum menti contraria eſt. Nam apud Pontificios inquit, tolerari eam gloſſam poſſe, ſi dicerent, charitatē eſſe veſtem nuptialē, modo non aſſeuerent, charitate ſe iuſtificari. Deinde verò ſaniorem & veriorē ſententiā illuſtriſsimis verbis apponit Lutherus, ingens, Fides quę nos induit iuſtitia Chriſti, verè Nuptialis veſtis eſt, & operoſa eſt per charitatē. Sic igitur Lutherus aſſeuerat, fidem eſſe nuptialem veſtitum, quæ fides deinde operoſa ſit per bona opera, nec vult, fidem, & opera ſimul aut coniunctim eſſe illam nuptialem veſtem. Adducere autem poſſemus plura eius viri teſtimonia, ex quibus certum fieret, eum nequaquam voluiſſe, fidem, & bona opera ſimul eſſe veſtem nuptialem, qua coram rege illo omnipotenti accepti & grati conuiuæ ſimus, habentes remiſsionem peccatorum, & vitam æternam. Sed in præſentia omittemus breuitatis cauſa.

Audacem illam aſſeuerationem, qua in conſpectu Illuſtriſsimi principis noſtri proferre non verentur, nos nimirum in Collationem, quæ ore tenus fieret, conſenſiſſe, valdè miramur, & falſum teſtimonium eſſe planè & diſertè dicimus. Nam Illuſtriſsimus princeps, qui hæc præſens audit, & clariſsimi conſiliarij celſitudinis eius apertè teſtari poſſunt, quòd neque ab ipſis, neque à nobis Theologis hîc vnquam ſit conſenſum in Colloquium

quium, quod ore fieret. Itaq; varias D. Collocutorum gloriationes prolixiori refutatione dignas non cenſemus.

Vtra denique pars hactenus vrſerit, vt tandem ad caput ipſum totius cauſę, nempè ad Collationem de Corruptelis non nullorum accederemus, & in timore Domini veritatem inquireremus, ipſiq; teſtimoniũ, abolitis omnibus præſtigijs & erroribus, quæ inter Deum & homines, inter ſynceros & inſynceros Chriſti cultores diſcriminant, daremus, Acta & ſcripta vtrinq; exhibita, facilimè cuiuis patefacient. Speramus n. eos, q lecturi ſunt ea omnia, per Dei gratiam non fore prorſus cœcos, aut Perſonarum quarundam reſpectu faſcinatos. Sicut igitur initio ea attulimus, quæ ad præcipuam intentionem illuſtriſsimorum principum ſpectant, ita etiam deinceps, Deo nos iuuante & gubernante, qà ad Antitheſes & Hypotheſes tandē deſcendimus, huc cōſilia & collationes omnes referemus ac dirigemus.

Vt autem in agnitione & profeſsione veritatis cœleſtis, atq; in omnium corruptelarum & præſtigiarum abiectione, vnio & conſenſus ad gloriam Dei, & communem Eccleſię ipſius ædificationem, ſalutaris conſtituatur, Deum patrem, filium & Spiritum ſanctum, cui nos totos cum ſua iſta cauſa commendamus, totis pectoribus precamur,

AMEN.

# SECVNDA RESPONSIO THEOLOGORVM ELECTORIS, AD HYPOTHESES

21. Ianuarij, Anno 1569.

INITIO huius Anni, quem ingreſsi ſumus, Sexageſimi noni, meritò gratias agimus toto pectore Deo æterno Patri Domini noſtri IEſu CHriſti, quod filium ſuum vnigenitum & coeternũ miſit in hunc mundũ, vt aſſumpta carne noſtra fieret victima pro genere humano, & morte ſua, & reſurrectione libera-

ret nos à peccatis, atq; horum pœnis æternis, & reſtituta iuſtitia ac vita, faceret nos filios Dei & hæredes regni Cœleſtis, atq; eundem veris gemitibus oramus, vt ſpiritu ſuo Sancto pectora noſtra illuminet, ſanctificet & confirmet, vt tanta beneficia in verbo nobis oblata, rectè agnoſcamus, & vera fide amplectamur, ac conſeruare ſtudeamus, vtq; in vero timore, vera fide, dilectione, humilitate, patientia atq; obedientia, & in hac vita, & in tota æternitate, hæc immenſa ipſius beneficia lætis animis celebremus. Precamur etiam, vt det his regionibus ſalutaria regimina, pacem, tranquillitatem, fertilitatem agrorum, ſalubritatem aeris, & cętera corporis bona, & Illuſtriſsimos Domus Saxonicę Principes cum Illuſtriſsimis Coniugibus ac Sobole ac Conſiliarijs clementer tueatur, regat, ornet, & conſeruet, & ſententiarum in hoc Colloquio inſtitutę collationi eum euentum largiatur, vt indè nomen ipſius celebretur, concordia docentium reſtituatur, & vulnera miſeræ ac ærumnoſæ Eccleſiæ ſanentur, AMEN.

Cum autem ordo nunc poſtulet, vt ad Collocutorum ſcriptum nimis prolixum, & non tantum in nos, ſed mortuos quoq;, de Eccleſia Chriſti præclarè meritos, contumelioſum, quod nuper vix tertia parte recitata exhibitum eſt; reſpondeamus: Nihil magis optaremus, quàm vt Collocutores memores cum eorum, quæ in precationibus ſuis ſæpè repetiuerunt, tum conteſtationis in proximi ſcripti ſui exordio poſitæ, omnia agerent, tanquam inſpiciente & teſte Deo, Sic enim futurum eſſet, vt cogitantes, illum ſeueriſsimum fore vindicem ab vſus nominis ſui in hac Collatione, ad illuſtrationem veritatis doctrinæ Cœleſtis inſtituta, adhiberent animos ſinceræ pietatis, & ſalutaris Eccleſiæ pacis atq; concordiæ cupidiores, & amantiores, quàm & ſemper hactenus, & inprimis in proximè exhibito volumine declararunt.

Quid enim cum à pietatis vero ſtudio, tum à moderatione & candore, his perſonis & negocijs conueniente, magis alienum eſt? Quàm poſt diuini numinis implorationem, verbis ſeriam & ardentem, & mentionem religioſam præſentiæ Dei, non ſo

lum.

lum externos geſtus, ſed ipſas quoq; interiorum cordium latebras (vt ipſi loquuntur) intuentis & aliquandò iudicaturi, mox quaſi poculis lethæis hauſtis ad ελακικάσ Ironias, ſugillationes acerbas, petulantes inſectationes, præſtigias Sophismatum, Sicophanticas rixas, venenatos Sarcasmos, & conuitia relabi, & in his adeò ſeſe volutando oblectare, vt nulla pagina ſit, in qua non aliquoties illæ delitiæ magis Pſeudolũ in Comœdia, quàm Theologos in tàm illuſtri conſeſſu decentes, portentoſa quadam variatione repetantur, & auribus cum Illuſtriſſimi Principis Domini noſtri Clementiſsimi, tûm nobilitate, ſapientia, & virtute præſtantium Dominorum Conſiliariorum & noſtris ingerantur.

Etſi verò fatemur, ex huiusmodi acerbitate Collocutorum ingentem nos [illegible] dolorem (Neq; enim tanquam ſtipites et trunci planè nihil commouemur, cum in aſſertione & defenſione cœleſtis veritatis, & piorum dogmatum præter meritum & culpam noſtram probris, contumelijs, & maledictis deformamur & laceramur) Tamen ſequentes præceptum Chriſti, plenum dulciſsimæ conſolationis: Beati eritis, cum probra dixerint aduerſus vos, mentientes, & nobis dictum Pſalmi proponentes: Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam: Patienter has iniurias ferimus, easq; Deo commendantes, ex intimis pectoribus precamur, vt ipſe patrocinetur veritati ſuæ, & innocentiam noſtram, ad ſaniorem mentem reuocatis conuitiatoribus noſtris, in lucem proferat ac tueatur. Cumq; non dubitemus, pios & modeſtos homines, qui hęc fortè non ſine gemitu lecturi ſunt, deteſtaturos eſſe iſtam licentiã calumnijs & conuitijs inceſſendi & proſcindendi eos, cum quibus Leges Colloquij amicè & placidè conferre iubent, omiſſo hoc tanquam Cadmeo certamine, criminationum & maledicentiæ, vt viros pietatis amantes & conſtituendę concordię in Eccleſia Chriſti cupidos decet, ad rem, de qua potiſsimum in hoc Articulo diſceptatur, accedemus. Ac primo loco quaſi per quandam ἀνακεφαλαίωσιν repetemus ſtatum & firmamenta quęſtionis de doctrina iuſtitiæ fidei, & bonorum operum, vt & ap-

 pareat,

pareat, quæ noſtra de illa ſit ſententia, & non fuiſſe cauſam, cur Collocutores adeò pertinaciter nobis aduerſarentur. Deindè ad ea reſpondebimus, quæ ipſi nobis tanquam falſa & erronea Hypotheſium ſeu Corruptelarum nomine toties ac tàm verbo ſe obijciunt. Poſtremò ſubijciemus breuem indicationem vanitatis reſponſionum, quibus ea, quæ à nobis notata ſunt in ipſorum libris, refutare & eludere Collocutores ſtuduerunt. Et in tribus his partibus tantum præcipua, quæ præteriri nec poſſunt nec debent, attingemus. Nam omnes calumnias & accuſationes, quas tot annis vndiq; conquiſitas & congeſtas tàm prolixo & pugnaci ſuo volumine paſsim inſparſerunt, refellere temporis breuitas non patitur, & eſt plurimarum tanta abſurditas & vanitas, vt ea etiam nobis tacentibus facilimè animaduerti & deprehendi poſsit. Si quid tamen, in quo aliquid momenti eſſe exiſtimatur, fuerit à nobis ſilentio prætermiſsum, in ea, de qua querimur, prolixitate ſcripti ipſorum, id nequaquam ſibi à nobis datum & conceſſum eſſe ſciant, volumusque in poſterum etiam nobis ea refutandi, vbicunque opus fuerit, ius integrum & ſaluum eſſe. Imò & in præſentia, cum quaſi procella & turbine infinitarum cauillationum & calumniarum tantum non obruamur, offerimus non denuò ad Colloquium, quod viua de ijs voce ſuſcipiatur, idque vt quàm primum inchoari curet, Illuſtriſsimum Principem Iohannem VVilhelmum, Dominum noſtrum clementiſsimum, ea, qua decet, ſubiectione, rogamus. Hoc autem tempore, id quod paulò antè nos facturos oſtendimus, freti ope & auxilio diuino aggredimur, vt videlicet inſtituamus ſimplicem repetitionem capitum doctrinæ de iuſtificatione & bonis operibus, de quibus inter nos controuerſia hæret.

Ex corpore doctrinæ, in Eccleſijs & Scholis harum regionum publicè recepto, & ex ſcriptis hactenus à nobis in hoc conuentu, exhibitis manifeſtè apparet, de Articulo Iuſtificationis noſtræ hunc fuiſſe & eſſe perpetuum conſenſum piorum amplectentium Confeſsionem Auguſtanam, & Lutheri ac Philippi ſanctæ memoriæ, huic congruentia monumenta:

Quod

Quod nimirum homo in vera ad Deum conuerſione, ſentiens, veros pauores & dolores, accipiat remiſsionem peccatorum, iuſtificetur ſeu reconcilietur Deo, & fiat hæres vitę æternę propter obedientiam Mediatoris Filij Dei Domini noſtri Iheſu Chriſti, GRATIS SOLA FIDE, non propter propriam dignitatem ſeu propter virtutes proprias, aut propria opera ſeu merita. Quodq́ʒ delentes hanc conſolationem, quæ eſt propriiſsima vox Euangelij, quocunq́ʒ prætextu ac fuco contrariam opinionem pingant, in fundamento doctrinæ neceſſariæ diſſentiant à vera Dei Eccleſia, & ab huius ſocietaté ſint prorſus alieni. Et in hac quidem parte confidimus, ſi non diſcedatur à forma loquendi & ſcripturæ ſacræ & Confeſsionibus, quas vt doctrinæ normam vtrinq́ʒ ſequimur, vſitata, nihil inter nos eſſe diſcrepantiæ & controuerſiæ.

At de vero intellectu & de natiua ſententia Excluſiuarum, Gratis, Sola fide, ſine operibus &c. De quibus & Pontificium agmen & Enthuſiaſtarum, Anabaptiſtarũ ac Antinomorũ colluuies indè vſq́ʒ ab initio repurgatę doctrinę contra nos dimicauit, nõ planè inter nos, ad hoc Colloquiũ vtrinq́ʒ delectos, conuenit. Ea enim, quę per annos circiter quadraginta conſtanter tradita & defenſa ſunt de modo noſtræ iuſtificationis, id eſt, reconciliationis cum Deo, deq́ʒ vi & ꝓpria ſignificatione particularum, quas in hac doctrina nominamus excluſiuas, reprehendi & labefactari experimur à Collocutoribus, diſputantibus, Reconciliationem cũ Deo gratuitam, quam nihil differre ab acceptatione ad vitam æternam, & imputatione Iuſtitiæ mediatoris conſtat, potius eſſe fructum ſeu effectum, quàm ipſum formale Iuſtificationis, & negantibus rectè dici, quod toties in Paulo repetitæ excluſiuæ tantum reijciant & excludant conditionem propriæ dignitatis, ac fiduciam meriti, quorumcunq́ʒ operum noſtrorum, non autem prohibeant vel damnent ipſas virtutes ſeu initia obedientiæ neceſſariò cum fide coniunctæ, ne adſint.

De hoc igitur controuerſo capite quid ſentiamus, ac qui-

bus verbis doceamus, ne quid noui nunc adferre videamur, & vt aliqua ex parte cùm Collocutorum calumnijs tùm lectorum, vel non optimè erga nos affectorum, vel non ſatis de his certaminibus edoctorum, ſuſpicionibus occurratur, breuibus repetemus & à nobis vſurpata & ab aduerſa parte his oppoſita, in præſenti Colloquio, verba.

In primo noſtro ſcripto 26. Octobris recitato & exhibito hæc leguntur Articulo 6. Etſi cum fide & alias virtutes ac motus Spiritus ſancti ſemper coniungi & lucere in conuerſis neceſſe eſt, & proindè per particulas excluſiuas nequaquam excluduntur lucta in conuerſione, fructus regenerationis & neceſsitas benè operandi: Tamen hæ ipſæ nouæ qualitates ſeu actiones & virtutes nouæ nequaquam ſunt meritum, aut cauſa efficiens principalis, aut minus principalis, nec etiam totalis, vel partialis iuſticiæ coram Deo & ſalutis æternæ: Sed obedientia Chriſti propiciatoris perpetuò manet & eſt meritum & cauſa iuſtificationis & viuificationis.

Ad hanc ſimplicem & perſpicuam ſententiæ noſtræ declarationem Collocutores in reſponſione 29. Octobris prælecta & tradita, notatione 12. obiecerunt, Res à nobis hoc loco confundi, Quia paulò antè de fide fructificante in conuerſis, id eſt in ijs, qui acceperunt iuſticiã & remiſsionem peccatorũ, in Chriſtum dixerimus. Hîc vero miſceamus bona opera in Articulum Iuſtificationis. Nam luctam in conuerſione aduerſus carnem eſſe opus fidei, neceſſariò igitur iſta verba accipi de quotidiana hominis renati pœnitentia, vbi neceſſe habet petere remiſsionem peccatorum, & ſecuritati ac peccatis reſiſtere.

Nos verò in ſecundi noſtri ſcripti eodem tempore oblati notatione ſecunda plenius & luculentius oſtendimus, quod verus intellectus & vis excluſiuarum, quo loco præcipuè ponendæ fuerant in Collocutorum Confeſsione, ſilentio prætermittantur, vt ſatis intelligi & animaduerti nequeat, quid per eas præcipuè excludatur & reijciatur, vtrum tantum excludatur noſtrum meritum ſeu propria dignitas, an verò obedientia ſeu

bono-

bonorum operum præſentia, quia meritum neceſſariò excludi conſtet,& neceſſe ſit fateri, peccare Phariſæum volentem mereri, Abrahamum verò & Paulum neceſſariò habere nouam obedientiam,& non peccare,volentes & habentes eam.

Hanc declarationem noſtram his verbis exceperunt, Clo locutores 11. Nouembris: Miramur cur D. Collocutores ſubtilitates ſectentur, & quaſi aliud pomum contentionis in medium proijcere,puluereḿq; excitare conentur,vt corruptelæ, de quibus in Antitheſibus & Hypotheſibus agendum eſt,non conſpiciantur.In articulo autem Iuſtificationis iam ſumus,iſte eſt ſcopus rei. Explicent igitur D.Collocutores, quanam neceſsitate bona opera in Articulo & ipſo actu (inquimus)Iuſtificationis ſint neceſſaria peccatori, An ſint cauſa efficiens Iuſtificationis noſtræ coram Deo, vel an ſint cauſa formalis iuſticiæ noſtræ coram Deo. Vbi diſertè & directè reſponderint, audiēt viciſsim nos.Et paulò pòſt:Quod verò additur à D.Col locutoribus,meritum neceſſariò excluditur, ſcilicet noſtrum, extra controuerſiam eſt,ſed illud alterum,Abraham & Paulus neceſſariò habent nouam obedientiam,indiſtinctè dicitur, Nō enim certum eſt, an de Abraham & Paulo iuſtificato aut renato accipiendum ſit, vel de non renato.Ac ſi de nondū iuſtificato in ipſo Articulo iuſtificationis ( Nam extra has metas iam non tranſcendendū eſt) accipiatur,quæſtio eſt, Quanam ratione Abraham & Paulus habeant nouam obedientiam,cum homini veteri noua obedientia attribui no poſſit: Item,Diſertiſsimè iudicandū eſt, ſitne neceſſaria,vt cauſa efficiens,vel impulſiua,vel materiales,vel formalis iuſticiæ noſtræ corā Deo, &c.

Hactenus Collocutores, qui, cum perſpicuè ſuam ſententiam de Excluſiuis nollent aperire, & ne nihil reſpondere viderentur,inſidioſè quæſtionem mouerent,qua nos à ſcopo & ſtatu Cauſæ principalis abducerent, allata nobis fuit neceſsitas ea etiam de re ſcilicet, quid per particulas excluſiuas propriè excludi ſentiremus, ad informandum lectorem, & profanitatem Antinomicam refutandam,copioſius differere 15.Nouemb. in hunc modum.

Teſtamur, deſiderare nos in omnibus Collocutorum hactenus exhibitis ſcriptis hoc præcipuum, quod nuſquam vel acceptationis, vel reconciliationis gratuitæ mentionem in doctrina de Iuſtificatione expreſſam faciant, cum his vocabulis tanquam æquipollentibus, & in hac materia idem ſignificantibus Paulus vtatur Roman. 5. & 8. Item 2. Corinth. 5. Nec acceptatio ſeu reconciliatio cum Deo gratuita ſit effectus à Iuſtificatione diſtinctus, &c. Deindè diſertè teſtamur, non includere nos certis ceu momentis & Articulis temporum, tanquam actum certum certo temporis momento incipientem ac deſinentem, imo euaneſcentem quodammodo illam reconciliationem & iuſtificationem gratuitam, ſed de continua remiſsione peccatorum, & reconciliatione ſeu iuſtificatione, cum luctantes conſcientias rectè erudiri oporteat, momenta illa & actus omnes momentaneos prorſus non cogitamus nec fingimus. Itaque & excluſiuas particulas, quibus iuſtificatio & reconciliatio cum DEO noſtra explicari vſitatè ſolet, non metimur illis temporum interuallis ac momentis ſecundum prius & poſterius: Sed in omni quæſtione de iuſtificatione excluſiuas illas retinendas & intuendas eſſe, & inculcandas ſummo ſtudio, quouis tempore conſternatis & anxijs mentibus, docemus. Et paulò poſt:

Nos quidem natiuum harum particularum & totius propoſitionis intellectum didicimus, & retinuimus huc vſque, hunc ſimplicisſimum, excludi ſcilicet à iuſtificatione, cum legem ipſam, tum omnia legis opera, quantacunque fieri ab hominibus ſiue renatis, ſiue non Renatis poſſunt, ne ſint cauſa ſeu meritum iuſtificationis ſeu reconciliationis cum DEO, ſeu vt ſimplicisſimis ſcripturæ verbis vtamur: Excludi fiduciam ſeu gloriationem de noſtris operibus, meritis & dignitate propria.

Item poſt pauca: At doctrinæ huic (de iuſtificatione & reconciliatione cum DEO) cum coniungendæ ſint tanquam comites inſeparabiles conciones vocis diuinæ de pœnitentia

tentia, & de conuerſione vera ad DEVM: Et vero fides hæc ſeu fiducia petens & accipiens remiſsionem peccatorum & reconciliationem cum DEO, non ſit in his, qui ſecuri perſeuerant in ſceleribus, & ſunt ſine contritione, ſine doloribus & ſine propoſito abijciendi ſcelera, pugnantia cum lege DEI: Ad hanc doctrinæ partem voces excluſiuas, & vim harum non referimus, Et iudicamus à ſententia Eccleſiarum, confeſſionem Auguſtanam amplectentium, alienos eſſe & aberrare eos, qui ſic intelligunt & interpretantur particulas excluſiuas, vt excludi his omnem omninò neceſsitatem & præſentiam bonorum operum dictitent in Articulo & actu iuſtificationis, quam non niſi in conuerſione, ad Deum vera fide peti & accipi à Deo poſſe, certiſsimum eſt.

Hic igitur ne conciones de pœnitentia intempeſtiua inculcatione harum excluſiuarum corrumpamus, & furores profanæ multitudinis confirmemus, contritionem & neceſsitatem benè operandi & reliquos regenerationis fructus, quin luctam etiam de conuerſione, excludi his particulis, negamus.

Nec alia de rè monuimus Dominos Collocutores, cum quæſiuimus, intelligant ne excludi meritum tantum, an ipſam etiam obedientiam, addentes explicationis loco, peccare Phariſæum volentem mereri, At Abrahamum & Paulum non peccare, habentes nouam obedientiam & volentes eam, &c.

SIT itaque fixum hoc de excluſiuis & de vero ac natiuo harum intellectu, non excludi illarum mentione contritionem & huic intermixtos motus multos, ſeu neceſsitatem benè operandi, congruentem concionibus pœnitentiæ. Collocutoribus vero quærentibus, quanam neceſſitate Bona opera in Articulo, quo de tota ad DEVM conuerſione auditores noſtros erudimus, affirmare ſoleamus, eſſe neceſſaria? Reſpondimus expreſſè: Bona opera neque

totalem neq; partialem, neq; principalem, neq; minus principalem cauſam eſſe, Propterquam iuſtificamur, Negauimus & meritum ſeu precium eſſe iuſtificationis, imò addidimus, omnem operum noſtrorum fiduciam & gloriationem coram Deo excludi à iuſtificatione.

Hanc expreſſam & veram explicationem particularum excluſiuarum, & directam reſponſionem ad propoſitam nobis à Collocutoribus quæſtionem, planè ſophiſtico modo eluſerunt. Cum enim quid in vtraq; hac probarent aut reijcerent, oſtendere deberent, data opera alio totius cauſæ ſtatu translato, in ſcripto, 22. Nouemb. prolato, querelam texere cæperunt: Quæſtionem de neceſsitate præſentiæ bonorum operum, vt ipſi loquuntur, in Articulo iuſtificationis obſcuram & intricatam eſſe, nec ſine periculo tractari poſſe apud imperitiores, & calumnioſè addiderunt, nos vrgentes in Articulo iuſtificationis vim excluſiuarum, nihilominus neceſsitatem præſentiæ bonorum operum tanta neceſsitate ingerere atq; includere, vt non tam quid de bonis operibus excludamus, quàm quid de his includamus, laborare videamur: fuiſſe nobis propoſitum oſtendere iſtam ſubtilem ſubtilitatem neceſsitatem videlicet præſentiæ bonorum operum in Articulo iuſtificationis eſſe tantam, vt impoſsibile ſit, Sine neceſsitate pręſentię illorum bonorum operum coram Deo iuſtificari aut ſaluari. Item, Cogitandum nobis eſſe, proferentibus hoc dogma, Iuſtificationem & reconciliationem, eſſe continuam per omnem vitam, quam commodè ipſos erudiamus, Nam ſi iuſtificatio ſit continua, hoc eſt, quæ per omnem vitam ſe extendat, non poſſe peccatorem vnquam ſtatuere, ſe coram Deo plenè iuſtum cenſeri, Fateri quidem ſe, alios quoq; pios voce continuę iuſtificationis vſos ꝓ iteratione (ſicuti & ipſi aſſeuerant, nō modo quotidiè, ſed in omnibus momentis, quando ſpiritus ſanctus in nobis operatur, iterandam eſſe precationem fide: Et dimitte nobis debita noſtra) Sed extra diſputationem ſine fraude hoc ſermonis genere vſos eſſe, pertrahi ſe inuitos in hunc campum, Vt ex verbo Dei & Luthero, grauiſsimisq; rationibus demonſtrare

ſtrare cogantur, in ipſo Articulo iuſtificationis noſtræ coram Deo non tantū excludi dignitatem, precium, merita, fiduciam & glorationem omnem noſtrorum bonorum operum, Sed etiam neceſsitatem præſentiæ talem, vt ſine eorum præſentia non detur remiſsio peccatorum, iuſtitia & vita æterna. Id igitur ſolum ſe debita modeſtia indicare, quod in Articulo iuſtificationis malè neceſsitas præſentiæ bonorum operum vrgetur & ita quidem vrgetur, vt absque iſta neceſſaria præſentia nemo coram Deo iuſtificetur. Hoc inquiunt ſe monere, quod dum excluſiuas, quod ad meritum operum benè & rectè explicamus & vrgemus, mox tamen quod ad præſentiæ neceſsitatem ipſa opera noſtra in ipſum iuſtificationis Articulum includamus, Eſſeque noſtram propoſitionē talem: Etſi vi excluſiuarum omnium noſtrorum bonorum operum meritum, dignitas, fiducia & gloriatio in Articulo iuſtificationis penitus excluditur: Tamen non excluditur neceſsitas benè operandi ſeu operum noſtrorum præſentia, ea neceſsitate eſſe neceſſaria, vt nemo ſine ſuorum bonorum operum præſentia iuſtificetur. Verbum Dei non habere iſtam Phraſin: Bona opera in Articulo iuſtificationis noſtræ coram Deo neceſsitate præſentiæ adeſſe oportet, ita quidem, vt ſi non adſint, non fiat iuſtificatio, Non eſſe hoc diſsimulandum, quod nobis ipſis non ſatis conſtemus. Dare enim nos interdum, quod ſine lege & omnibus operibus iuſtificemur. Mox autem rurſum id ipſum aufferre, quod dederimus, Nempè cum pugnemus, non tamen excludi neceſsitatem præſentiæ noſtrorum operum.

Inſuper extrudamus ornatum bonorum operum ex foro iuſtificationis, opera vero ipſa viciſsim intrudamus. Et paulò poſt: In ſecunda parte Pœnitentiæ ſeu Articulo iuſtificationis ibi tantum in VRCEOLOS VACVOS infunditur plenitudo gratiæ, ibi tantum vulnerati ſanantur, mortificati voce legis, viuificantur. Hac igitur Sophiſtica & Sycophantica, cum Collocutores verba noſtra deprauare & cauſam noſtram aggrauare ſtuduiſſent, facere non potui-

mus, quin in ſcripto 7. Decemb. exhibito, noſtram ſententiam de vtroque capite, cuius illi gratia nos flagellarunt, plenius adhuc & dilucidius exponeremus, & præſtigias cauillationum atq; calumniarum aduerſus nos vſurpatarum, pio lectori ad oculum, vt dicitur, demonſtraremus.

Fuit autem hæc ſumma reſponſionis noſtræ, Duo præcipua capita ſunt, quæ oppugnant Collocutores, Prius eſt, quod corrumpamus doctrinam de iuſtificatione vnica illa vocula, qua continuam remiſsionem peccatorum ſeu reconciliationem diximus cogitandam & intuendam eſſe. Alterum eſt, quod explicatione particularum excluſiuarum, non tam quid excludamus, quàm quid includamus in Articulo iuſtificationis, laboremus, qua in parte hanc nobis propoſitionem tanquã ſummam doctrinæ noſtræ tribuunt, Docere & ſtatuere nos neceſsitatem præſentiæ bonorum noſtrorum operum in Articulo iuſtificationis eſſe tantam, vt impoſsibile ſit, ſine neceſsitate præſentię noſtrorum bonorum operum nos coram Deo iuſtificari ac ſaluari.

Prouocamus ergò ad ſcripta noſtra, quæ hactenus exhibuimus, & in primis ad hoc, quod Collocutores oppugnant, quæ perlecta ſatis declarabunt, nos vocem continuæ iuſtificationis ſimpliciter momentis illis opponere, quæ appellatione Actus iuſtificationis, ſignificantur à Collocutoribus, iã etiã de puncto iuſtificationis ita diſputantibus, vt expreſſè dicãt: Momenta & tempus iuſtificationis (qua ſcilicet tanquam in Viceolos vacuos gratia infundatur, vt poſtea loquuntur) Deum nouiſſe, Se illi annos, Menſes, dies, horas, minuta, præſcribere, neq; poſſe neq; debere. Huic Phantaſmati Enthuſiaſtico oppoſuiſſe nos ſciant, ꝙ de iuſtificatione ſeu remiſsione peccatorum ſeu reconciliatione continua diximus. Qua in re ſumma ſententiæ noſtræ fuit, vt clarè ſcriptum noſtrum teſtatur, non momentum certum fingendum eſſe, quo tanquam de Cœlo afflatus gratiæ iuſtificationis nobis, ſeu infundatur ſeu imprimatur. Sed omni tempore quoties accedimus ad DEVM, & eum compellamus, quoties in veris doloribus cum ſenſu iræ DEI, & con-

& conſpectu peccatorum ac ſordium noſtrarum colluctamur, vnum diximus & dicimus, fidei obiectum eſſe, vnum ſcilicet & eundem Mediatorem ac propitiatorem Dominum noſtrum Iheſum Chriſtum, qui vna oblatione in æternum conſummauit omnes, qui ſanctificantur.

De altero autem obiecto crimine, quod prolixius Collocutores exagitant, ſimiliter ad ſcriptum noſtrum prouocamus, in quo ſi lector verba propoſitionis, quę nobis affingitur, repererit, vicerint Collocutores.

Imo ſi non contrariam hanc aſſeuerationem noſtram ſexies repetitam inuenerit lector: In omni videlicet quæſtione & diſputatione de cauſa Iuſtificationis, omnia opera noſtra penitus excludenda, & abijcienda, ac ne mentionem quidem horum vllam admittendam aut admiſcendam eſſe. Hanc ergo aſſeuerationem noſtram niſi ſexies, expreſſè à nobis repetitam reperient ac legent in ſcripto noſtro, quicunq; id cum aliqua ſaltem attentione inſpexerint, iterum Dominus Collocutoribus vltrò palmam concedemus.

Perſpicuè dicimus, particulas illas excluſiuas, quę in ſola quęſtione ac diſputatione de iuſtificatione locum habent, tum ſcilicet, quando quęritur, quæ res & cauſa ſit, propter quam iuſti pronunciemur, doctrinæ de Pœnitentia & conuerſione ad Deum vera, miſcendas non eſſe, Ac ſumma ſententiæ noſtræ fuit: Propter doctrinam de cauſa iuſtificationis, immediata & ꝓpriiſsima, non corrumpendam eſſe falſis imaginationibus doctrinam de pœnitentia, nec fingendum ullo modo eſſe, partem eius vllam particulis illis excluſiuis, ita abijci & excludi, vt nec neceſſaria ſint, nec præſentia eſſe oporteat ea opera, quæ in concionibus pœnitentiæ requiruntur. Ac ne verbulo quidem vllo ſignificauimus hoc, quod accuſatione terribili plus vicies de nobis ingeminant atque inculcant Collocutores: Neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum eam, talem, ac tantam nos aſſerere ac docere, Vt ſine ea impoſsibile ſit iuſtificari & ſaluari, de ſuo id affingere Collocutores, lectio ſcripti noſtri teſtabitur. Hoc vnum diximus, at

que etiamnum, licet frementes, rumpantur dicimus & dicemus deinceps: Impoſsibile eſſe, vt in vna mente ſimul ac ſemel ſint fides, ſeriò petens & accipiens Remiſsionẽ peccatorum, & propoſitum malum ruendi contra Deum, aut perſeuerandi in ſceleribus contra conſcientiam.

Non ſic loquimur, in articulo iuſtificationis coram Deo: Bona noſtra opera neceſsitate præſentiæ adeſſe oportere, ita quidem, vt ſi non adſint, non poſsit fieri iuſtificatio, ſed contendimus, in his, qui ad Deum conuertuntur, per particulas excluſiuas, Articuli iuſtificationis proprias, nequaquam prohiberi & damnari neceſsitatem benè operandi, ſeu præſentiam bonorum operum. Quia volumus quocunque tempore diſcerni neceſſitatem debiti ſeu mandati diuini, à conditione noſtræ dignitatis, ſeu fiducia noſtrorum meritorum coram Deo. Deſinant itaque Collocutores impudenter & falſò de nobis vociferari, quod neceſsitatem bonorum operum in Articulum iuſtificationis, vt ipſi loquuntur, ante acceptam gratiam ſtatuamus. Nos enim & operum ante gratiam & ſequentium etiam merita omnino & ſine vlla exceptione reijcimus in Articulo iuſtificationis, & tamen retinemus diſcrimen inter neceſsitatem debiti & conditionem ſeu fiduciam meriti noſtri coram Deo.

Cogitent etiam iſtiuſmodi barbaricis diſputationibus de excludenda prorſus præſentia bonorum operum in Saluandis, magis accendi, quàm ſopiri diſsidia, irritatis ingenijs multorum, dum perſuadere ſimplicibus & imperitis Collocutores ſtudent, PROPOSITIONEM, SOLA FIDE IVSTIFICAMVR: Ita intelligi oportere, quod neceſſe ſit, iuſtificationem corã Deo, ſine præſentia bonorum operum, id eſt ſine inchoatiõne piorum motuum & obedientiæ congruentis legi diuinæ & concionibus pœnitentiæ homini ſaluando contingere, ſeu quod idem eſt, quod impoſsibile ſit, vlli iuſtificationẽ coram deo contingere, habenti in vera pœnitentia bonum propoſitum ſeu ſtudium obediendi DEO, & benè operandi, Si enim vt ipſi contendunt, non gloriatio tantũ, ſed etiam præſen-

tia

tia bonorum operum per eas, de quibus præcipuè in hoc Articulo dimicamus, particulas, excluditur, Quid aliud intelligi poteſt, quàm neceſſariò fidem aliquo ſaltem temporis ſpatio à bonis operibus vacuam eſſe, aut benè operandi & ſtudio & facultate deſtitui? Quod tale eſt, vt ne Antinomos quidem hactenus palam affirmare aut defendere auſos fuiſſe cognouerimus.

Hactenus ex actis Colloquij ſeu ſcriptis vtrinque exhibitis commemorauimus, quæ noſtrarum Eccleſiarum de Doctrina iuſtificationis & particularum in hac excluſiuarum ſententia ſit, & ſumma inde vſque ab initio reſtitutæ lucis Euangelicæ oppoſita cum tenebris & ſuperſtitionibus agminis Pontificij, tum deliramentis ac furoribus Antinomicis, quid contra, hiſce proximis viginti annis cum Flaciani de his vociferati ſint, tum Collocutores in præſenti Collatione ante diem 22. Decembris diſputarint. Ac certè confidimus eos, qui ſcripta vtriuſque partis integrè perlecta, accuratè perpenderint, perſpicuè intellecturos eſſe, nec formas illas loquendi, quas nobis tribuere non ſunt veriti Collocutores, noſtras eſſe, nec eam nos defendere opinionem, quam ijdem nobis impudenter affingere non dubitarunt, Et habuiſſe nos grauiſsimas cauſas, cur initio in propoſitione, Sola fide ſumus iuſti, ob quam præcipuè oppugnamur à Pontificijs, diſertã explicationem particularum excluſiuarum flagitauerimus, & cur, cum hanc extorquere ipſis non poſſemus, ingenuè profeſsi ſimus, quid Eccleſiæ & ſcholæ, in quibus Dei beneficio rurſus accenſa eſt lux veritatis cœleſtis, ſemper de hac parte doctrinæ ſenſerint, & docuerint, ſcilicet excluſiuam gratis, ſeu SOLA FIDE inſigne diſcrimen facere inter legem & Euangelium, ac magnam & firmam conſolationem conſcientijs proponere, ſi piè & rectè intelligatur, nec eſſe eam ad prædeſtinationem referendam, aut eò detorquendam quod homines in vera ad Deum conuerſione nihil agant, & inſtar vacuorum Vrceolorum impleantur, ſine vllo ſuo conatu, ſenſu, ac motu, diuinitus vel infuſa vel impreſſa gratia, ſed de merito, ſeu dignitate intelligi debere, quod

non pendeat remiſsio peccatorum & reconciliatio ex dignitate noſtræ contritionis aut fidei, aut aliorum cum fide coniunctorum & eandem ſequentium operum, ſed, quod agentibus pœnitentiam certò remittantur peccata, & donetur reconciliatio ſeu imputatio iuſticiæ Mediatoris gratuita propter Chriſtum fide apprehenſum, non propter vlla vel præcedentia vel præſentia, vel ſequentia opera ſeu merita, quodq́ conſcientia nunquam debeat niti propria dignitate aut proprijs meritis, ſed tantum miſericordia propter Filium DEI redemptorem promiſſa.

Nec dubitamus omnes pios & eruditos vel mediocriter has controuerſias intelligentes, & ſpiritualium exercitiorum non prorſus ignaros, hoc ipſum iudicaturos eſſe, quod nos in hac diſputatione maximè vrgemus, plurimum ſcilicet referre, ſic accipi particulas excluſiuas, ne delabamur in opiniones abſurdas, & pernitioſas, eorum, qui imaginantur, ideò tolli meritum, vt humana voluntas nihil agat, nec luctetur aſſentiri & obſequi Deo per verbum mouenti & trahenti, imò expectet coactionem diuinã, & violentos ſeu Enthuſiaſticos raptus, ac interea, donec plenitudinem gratiæ tanquam in Vrceolos vacuos DEVS, eo quo ipſi viſum ſit, momento infuderit, ſomniat ſtudium ac propoſitum rectè faciendi, nec neceſſarium eſſe, & ſaluti plurimum obeſſe ſeu officere.

Sed vt hoc firmiter retineamus, ideò tolli meritum noſtrum, & opinionem ſeu fiduciam propriæ dignitatis omninò reijci, vt propiciatori Chriſto ſuus honor tribuatur, & maneat certitudo promiſsionis Euangelij propriæ, ne conſcientiæ conijciantur in dubitationem, aut ad deſperationem etiam adigantur, ſed habeant firmam & certam conſolationẽ, excluſa in vniuerſum dignitate, cum contritionis, tum fidei, tum aliarũ quarumcunq́ virtutum noſtrarum, ſeu bonorum operum in nobis & cauſa totius beneficij iuſtificationis, & ſaluationis in ſolum Mediatorem tranſlata. Atq́ in hanc ſententiam cum illuſtria ſcripturæ teſtimonia proximè plurima citauerimus, aut ſatiſfactura illa Dominis Collocutoribus, aut ſolidè atq́ euidenter

ea ab ipſis refutatum iri exiſtimauimus. Sed quia per quandam quaſi reiectionem eludere maluerunt firmiſsima dicta Apoſtolicarum concionum, quàm indicare, qua parte non conueniant cum eo, quem tuemur, ſenſum, & applicationem conuenientem à nobis requirunt: Non grauatim oſtendere conabimur, illa ipſa expreſſè confirmare, interpretationem particularum excluſiuarum, toties à nobis poſitam & aſſertam.

Quid enim aliud bona conſequētia colligi poteſt, ex his paſſim repetitis & inculcatis à Paulo Orationibus negatiuis? Vt omne os obſtruatur & totus mundus fiat reus DEO, eò quod ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro. Item: Non iuſtificabitur homo ex operibus legis. Item, quod impoſsibile erat legi, quia à carne infirmabatur, id eſt, fieri non poterat, quam per illas id ſimpliciter reijci & damnari, tanquam perpetuum, imò præſentiſsimum, vt ita loquamur, impedimentum iuſtificationis noſtræ coram DEO, quod vniuerſaliter excluditur ab Articulo Iuſtificationis, & à fide, vt vſitatè nominamus iuſtificante. At conſtat omnium verè piorum confeſsione, non ita reijci & damnari pœnitentiam noſtram, & propoſitum benè operandi, ſeu bona noſtra opera, tanquam ſint perpetuum impedimentum, imò certa pernities noſtræ coram DEO iuſtificationis, ſed hac ratione excludi conditionem dignitatis propriæ, ſeu fiduciam propriorum meritorum, quæ haud dubiè eſt perpetuum & certiſsimum impedimentum, & euerſio iuſtificationis coram DEO, vt oſtendit Exemplum tumidi Phariſæi, Lucæ 18, De quo CHRISTVS inquit, quod non deſcenderit ex templo iuſtificatus, ſicut pœnitens publicanus, propter illam ſecuram gloriationem, & fiduciam Iuſticiæ propriæ, de qua etiam nominatim dicitur Roman. 3. Excluſa eſt gloriatio per legem fidei, id eſt, doctrinam de fide. Abſurdiſsimum enim eſſet diſputare, non minus vel officere & nocere iuſtitiæ fidei, vel contradictoriæ opponi cum merito Chriſti, tum fiduciæ hoc ſolo propiciatore nitenti, pios pœnitentiæ motus, & inchoationem obedientiæ nouæ ſeu virtutum in conuerſis neceſſaria-

rum, quam iuſtificationi & fidei extremè officit & repugnat gloriatio, opinio, quæ fingit, homines poſſe mereri remiſsionem peccatorum ac vitam æternam proprijs operibus ſeu virtutibus. Adhæc ſi conferatur dictum Galat. 3. Qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt, multò adhuc clarius perſpicitur, ea ipſa legis opera, quę gloriationis vocabulo alibi notantur, nunquam poſſe cum fide, quæ eſt gratiæ ſeu reconciliationis gratuitæ correlatiuum, coniungi, aut huius fructus & effectus ſiue in ſaluandis, ſiue in iuſtificatis appellari. Vbicunq; enim eſt gloriatio & fiducia propriorum meritorum, ibi nulla quæritur aut expetitur gratia, ibi etiam nulla poteſt eſſe vera fides, quæ ſola oblatam gratiam cupidè amplectitur, ea ſola ſe erigit, & in eadem læta acquieſcit, oblita omnium propriorum operum, ſi qua ſunt, & excluſa omni de ijs gloriatione ac fiducia. Quomodo igitur negari poteſt, veriſsimam eſſe aſſeuerationem, qua perhibetur, conſtanter eſſe retinendum diſcrimen inter ipſas virtutes in credentibus neceſſarias, & inter falſam perſuaſionem propriæ dignitatis, ſeu fiduciam volentem iræ ac iudicio Dei opponere noſtra merita quocunq; tempore. Ac proindè per eas, de quibus in præſentia agitur, particulas, non excludi præſentiam obedientiæ, ſeu virtutes ipſas, ne adſint, ſed impiam opinionem de dignitate ac meritis noſtrarum ſiue qualitatum, ſiue actionum, vt tota cauſa beneficij Mediatoris transferatur in miſericordiam Dei, propter Chriſtum promiſſum, & vt piæ mentes muniantur contra deſperationem, vtq; inuocatio & alij veri cultus intelligi & exerceri poſsint.

Collocutores noſtri has particulas; SINE OPERIBVS, NON EX OPERIBVS, SOLA FIDE, ad, neſcio, quæ momenta temporum, ſeu ad actũ iuſtificationis, citò transeuntem, reſtringunt, perindè ac ſi de infuſione olei, ſeu liquoris cuiuscunq; in vaſculum ſeu Vrceolum vacuum, quæ hoc repleto deſinat, in doctrina de hoc Articulo cogitandum ſit. Inde naſcuntur eis hæ inconſentaneæ & abſurdæ explicationes, ſine operibus, id eſt, ante omnem conatum obtemperandi Con-

cio-

cionibus pœnitentiæ & voluntatem abijciendi malum propoſitum: Non ex operibus, id eſt, nondum accenſis virtutibus, quibus fidem poſtea prælucere oportet. Sola fide, id eſt, priuſquam fidei coniungatur, benè operandi ſtudium & facultas. At Paulus contendit, ſe fide iuſtificari, & perpetuò ac per omnem vitam iuſtum, id eſt, acceptum eſſe Deo per miſericordiam propter Mediatorem fide appræhenſum, etiam cum accepto Spiritu Sancto habet inchoationem obedientię, multarum excellentium virtutum decus complectentis. Hinc enim ſunt hæ & ſimiles aliæ paſſim ab ipſo repetitæ illius voces: Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Item, Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non iuſtificatus ſum. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam. De quibus ſi quęratur, an ſimul cum gloriatione ſeu merito noſtrorum operum, præſentiam obedientiæ, ſeu initia & incrementa virtutum cum interiorum, tum exteriorum excludat, inſanum eſſe oporteat, qui affirmare auſit, eo non ſaluatum eſſe Paulum ex operibus iuſtitiæ, Quia nulla fecerit aut facere potuerit. Et propterea gratis iuſtificatum eſſe, ac iuſtum coram Deo permanere eundem Apoſtolum, Quia deſit ei teſtimonium bonæ conſcientiæ. Deniq; militiam fidei vincentis terrores peccati & inferorum, ideò ſalutarem eſſe, quia neceſſaria ſit, & ſeiuncta à cura & ſtudio cauendi lapſus, contra conſcientiam. Sed ne in re perſpicua, & plana nimis diu immoremur, lectoribus attentis & candidis permittimus iudicium de eo, quod Collocutores, cum aliam rimam, qua elaberentur, non inuenirent, nugatoriè cauillantur, iam allegata à nobis teſtimonia, per ſe quidem vera eſſe, ſed ad noſtrum errorem confirmandum nihil facere, quia & pontificij multa ſcripturæ dicta, ſed malè, vt ipſorum verba recitemus, proferre ſoleant, quod æquè futile eſt ac ineptum, vt ſi quis litigans in foro, cum non habeat, quo refutet aduerſarij probationem, expreſsis & ſine calumnia citatis legibus nitentem, ita eui-tare conetur ſententiam iudicis, vt dicat, illum propterea vin-

cere non debere, quod multi reperiantur, qui authoritate legu.n, ſub falſo prætextu turpiter abutantur. Atqui æquum fuiſſet, ipſos Collocutores in hac accuſatione diſertè oſtendere, quæ nam à nobis teſtimonia perperam eſſent allegata, aut contra ſenſum vocis diuinæ malè detorta.

Quia verò D. Collocutores non obſcurè ſignificant, ſe authoritate teſtimoniorum ex Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis adductorum, vt ijs noſtra de intellectu excluſiuarum ſententia comprobaretur, parum moueri, ſi non ſimul demonſtretur, idem in Auguſtana Confeſsione, & eiusdem Apologia, & libris Lutheri, traditum eſſe. Attulimus etiam ex illis luculenta teſtimonia, quæ quandoquidem ſparſim ſunt ſcriptis noſtris intexta, hoc loco repetenda eſſe duximus, vt magis ſint conſpicua pio lectori, & vt facilius de tota cauſa iudicare, & pronunciare queat. Verba Auguſtanæ Confeſsionis VVitebergæ editæ, anno 41. articulo 4. hæc ſunt: Quanquam igitur Euangelium requirit pœnitentiam: Tamen vt remiſsio peccatorum certá ſit, docet, eam gratis donari, hoc eſt, non pendere ex conditione dignitatis noſtræ nec dari propter vlla præcedentia opera, aut dignitatem ſequentium, fieret enim incera remiſsio, ſi ita ſentiendum eſſet, tum demum nobis contingere remiſsionem peccatorum, poſtquam eam, præcedentibus operibus meriti eſſemns, aut ſatis digna eſſet pœnitentia, Conſcientia enim in veris pauoribus nullum inuenit opus, quod poſsit opponere iræ Dei, & Chriſtus nobis donatus & propoſitus eſt, vt ſit propiciator. Hic honos Chriſti non debet transferri, in noſtra opera, ideo dicit Paulus: Gratis ſaluati eſtis. Item: Ideò ex fide gratis, vt ſit firma promiſsio, hoc eſt, ita erit certa remiſsio, cum ſciemus, eam non pendere ex conditione noſtræ dignitatis, ſed donari propter Chriſtum.

Hæc eſt firma & neceſſaria conſolatio pijs & perterrefactis mentibus, Atque ita docent & ſancti Patres, & extat apud Ambroſium memorabilis & inſignis ſententia, his verbis: Hoc conſtitutum eſt à Deo, vt qui credit in Chriſtum, ſaluus ſit ſine opere, ſola fide, gratis accipiens remiſsionẽ peccatorũ.

Eadem

Eadem dicuntur in veſtutiſsimo eiusdem Confeſsionis exemplari Articulo 6. Item docent, quod fides illa debeat bonos fructus parere, & quod oporteat bona opera mandata à Deo facere propter voluntatem Dei, non vt confidamus per ea opera iuſtificationem coram Deo mereri. Nam remiſsio peccatorum & iuſtificatio fide apprӕhenditur, ſicut teſtatur & vox Chriſti: Cum feceritis hæc omnia, dicite, ſerui inutiles ſumus. Idem docent veteres ſcriptores Eccleſiaſtici. Ambroſius enim inquit: Hoc conſtitutum eſt à Deo, vt qui credit in Chriſtum, ſaluus ſit, ſine opere, ſola fide, gratis accipiens remiſsionem peccatorem.

Item, Articulo 20. Sic habet eadem Confeſsio VVitebergæ recognita, anno 41. Titulo de fide. Quanquam igitur contritio aliqua ſeu pœnitentia neceſſaria eſt, Tamen ſentiendum eſt donari nobis remiſsionem peccatorum, & fieri nos ex iniuſtis, iuſtos, id eſt, reconciliatos & acceptos, & filios Dei gratis propter Chriſtum, non propter dignitatem contritionis aut aliorum operum præcedentium, aut ſequentium, ſed fide hoc beneficium accipiendum eſt, qua credere nos oportet, quod propter Chriſtum nobis donentur remiſsio peccatorum & iuſtificatio. Hæc ſententia firmam conſolationem perterrefactis mentibus affert, & quàm neceſſaria ſit Eccleſiæ, perterritę conſcientię facilè iudicare poſſũt, & nihil habet abſurdi, nihil perplexum, nihil ſophiſticum. Non eſt hic opus diſputationibus de prædeſtinatione, aut ſimilibus. Nam promiſsio eſt vniuerſalis, & nihil detrahit operibus, imò exuſcitat ad fidem, & verè bona opera, Nam remiſsio peccatorum transfertur á noſtris operibus ad miſericordiam, vt ſit beneficium certum, non vt nos nihil agamus, ſed multò magis, vt ſciamus, quomodo placeat Deo noſtra obedientia in tanta infirmitate noſtra. Hanc ſententiam, qua & illuſtratur honor Chriſti, & pijs mentibus conſolatio dulciſsima & firmiſsima proponitur, quæ veram miſericordiæ diuinæ cognitionem continet, & veros cultus, & æternam vitam parit, aſpernari, ac damnare plus quàm Phariſaica cæcitas eſt &c.

In editione autem vetuſtiore ſic legitur: Noſtri de fide ſic admonuerunt Eccleſias: Principio quod opera noſtra non poſsint reconciliare DEVM, aut mereri remiſsionem peccatorum, & gratiam & iuſtificationem, ſed hanc tantum fide conſequimur credentes, quod propter Chriſtum recipiamur in gratiam, qui ſolus poſitus eſt mediator & propiciator, per quem reconcilietur pater. Itaque qui confidit operibus ſe mereri gratiam, is aſpernatur Chriſti meritum & gratiam, & quærit ſine Chriſto humanis viribus viam ad DEVM, cum Chriſtus de ſe dixerit: Ego ſum via, veritas & vita.

Hæc doctrina de fide vbique in Paulo tractatur, Epheſ. 2. Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei donum eſt, non ex operibus. Item paulò poſt: Quanquam autem hæc doctrina contemnitur ab imperitis: Tamen experiuntur piæ ac pauidæ conſcientiæ plurimum eam conſolationis afferre, quia conſcientiæ non poſſunt reddi tranquillę per vlla opera, ſed tantum fide, cum certò ſtatuunt, quod propter Chriſtum habeant placatum DEVM, quemadmodum Paulus docet. Roman. 5. Iuſtificati per fidem pacem habemus apud DEVM. Tota hæc doctrina ad illud certamen perterrefactæ conſcientiæ referenda eſt, nec ſine illo certamine intelligi poteſt.

Et poſt pauca: Præterea docent noſtri, quod neceſſe ſit bona opera facere, non vt confidamus per ea gratiam mereri, Sed propter voluntatem Dei. Tantum fide appræhenditur remiſsio peccatorum, & pax conſcientiæ, & quia per fidem accipitur Spiritus ſanctus, iam corda renouantur & induunt nouos affectus, vt parere bona opera poſsint. Sic enim ait Ambroſius: Fides bonæ voluntatis & iuſtæ actionis genitrix eſt. Nam humanæ vires ſine ſpiritu ſancto plenæ ſunt impijs affectibus, & ſunt imbecilliores, quàm vt bona opera efficere coram Deo poſsint.

Adhæc ſunt in poteſtate Diaboli, qui impellit homines ad varia peccata, ad impias opiniones, ad manifeſta ſcelera, quemadmodum eſt videre in Philoſophis, qui & ipſi ſunt conati

nati honeſtè viuere, tamen id non potuerunt efficere, Sed contaminati ſunt multis manifeſtis ſceleribus. Talis eſt imbecillitas hominis, cum eſt ſine fide & ſine Spiritu ſancto, & tantum humanis viribus ſe gubernat.

Hinc facilè apparet, hanc doctrinam non eſſe accuſandam, quod bona opera prohibeat, ſed multo magis laudandam, quod oſtendit, quomodo bona opera facere poſsimus.

Apologia Confeſsionis, titulo, Quod ſola fides in Chriſtum iuſtificet, offendit quoſdã particula Sola, cum & Paulus dicat: Arbitramur, hominem iuſtificari fide, non ex operibus. Item Epheſeos ſecundo: Dei donum eſt, non ex vobis, neq; ex operibus, ne quis glorietur. Item Ro.3. Gratis iuſtificati &c. Si diſplicet excluſiua Sola, tollant etiam ex Paulo illas excluſiuas Gratis, non ex operibus, donum, &c. Nam hæ quoq; ſunt excluſiuæ. Excludimus autem opinionem meriti, non excludimus verbum aut ſacramenta, vt calumniantur aduerſarij. Diximus ſupra, fidem ex verbo concipi ac multo maximè ornamus miniſterium verbi, Dilectio etiam & opera ſequi fidẽ debent. Quare non ſic excluduntur, ne ſequantur, ſed fiducia meriti, Dilectionis, aut operum in Iuſtificatione excluditur, idq; perſpicuè oſtendemus.

Et in titulo proximo: Quod remiſsionem peccatorum ſola fide in Chriſtum conſequamur: Et ne putemus temerè excidiſſe Paulo ſententiam, quod fides iuſtificet, longa diſputatione munit & confirmat eam in 4. Cap. ad Rom. & deinde in omnibus Epiſtolis repetit. Sic ait Cap. 4. ad Rom. Operanti merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Ei autem, qui non operatur, credit autẽ in eum, qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſticiam. Hic clarè dicit, fidem ipſam imputari ad iuſticiam. Fides igitur eſt illa res, quam Deus pronunciat eſſe iuſticiam & addit gratis imputari & negat poſſe gratis imputari, ſi propter opera deberetur.

Quare excludit etiam meritum operum moralium. Nam ſi his deberetur iuſtificatio coram Deo, non imputaretur fides ad iuſticiam ſine operibus. Hactenus Apologia.

Diſcant autem vel hinc Collocutores noſtri etiam, quid Paulo ſignificent hîc particulæ Gratis, non operanti, Iuſtificat impium ſine operibus legis, &c. Nam manifeſtiſsimum eſt, Apologiam hoc loco velle intelligi, Non operantem, eum, qui licet aliqua præſtat moralia opera, tamen agnoſcit, propter ea ſe non iuſtificari coram Deo, nec deberi ſuis meritis reconciliationem & donationem vitæ æternæ gratis promiſſam, ſed dari propter Chriſtum Mediatorem fide apprehenſum. Deſinant itaq; nobis minaciter obijcere, omnes Eccleſias contra nos eſſe proteſtaturas, q̃ noſtro errore de neceſsitate præſentiæ in articulo Iuſtificationis (ſic enim ipſis libet nobis nouum dogma affingere) velimus perfodere, quaſſare & labefactare Apologiã Auguſtanam, & videntiũ oculos præſtringere, omnesq; Eccleſias nos hoc modo deformare, ſciant nos nec his tragicis clamoribus & atrocibus perturbari minis nec moueri, quod & ipſi aliqua dicta Apologiæ ad nos in ſpeciem confundendos proferre conati ſunt, Ea enim, ſi rectè conſiderentur, ex Diametro contra ipſos pugnare & pro nobis omnino facere, pius lector omnino deprehendet.

Nam quod vrgent hæc Apologiæ verba: Euangelium pollicetur remiſsionem peccatorum & ſalutem etiam his, qui nulla p̃rſus habent opera bona, ſi tamẽ conuertantur &c. Quis non videt ex toto contextu orationis, eam eſſe ſententiam illorum verborum, quod agentibus pœnitentiam & credentibus Euangelio gratis offeratur ac exhibeatur promiſsio Iuſtificationis & viuificationis propter CHriſtum, cum in lege non gratis ſed pro operibus offeratur & debeatur merces, vt in ſolutione mox ſequentis obiectionis ipſa Apologia loquitur. Quę quidem & eodem loco, quo verba leguntur à Collocutoribus nobis oppoſita expreſſè inquit: Chriſtus damnat fiduciam operum noſtrorum, non damnat fiduciam promiſsionis ſuæ, non vult nos de gratia & miſericordia Dei deſperare, arguit opera noſtra tanquam indigna, non arguit promiſsionem, quæ gratis offert miſericordiam. Et additur ibidem de dicto: Dicite ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus: Chriſtus

de ea vtilitate loquitur, quæ conſtituit nobis Deum debitorem gratiæ & ſerui inutiles ſignificant inſufficientes. Quia nemo tantum timet, tantum diligit Deum, tantum credit Deo, quantum oportuit, nemo ſatisfacit legi. Sed miſſas faciamus has frigidas cauillationes aduerſariorum, de quibus quid iudicaturi ſint homines, ſi quando proferentur in lucem, facilè poſſunt existimare viri prudentes, in verbis maximè planis & perſpicuis repererunt rimam. At nemo non videt, in iſto loco fiduciam noſtrorum operum improbari. Hoc ipſum Apologiæ teſtimonium, ſi conferatur cum altero, quod ipſi pro ſeſe citant & nobis vt impenetrabilem Aiacis Clypeum opponunt, à Paulo ſcilicet beatum dici eum, cui imputatur Iuſticia per fidem in Chriſtum, etiamſi nulla habeat bona opera, ſatis oſtendit, à Collocutoribus Sophiſticè deprauari, & lacerari textus plenos dulciſsima conſolatione, qua, vt eiuſdem Apologiæ verbis vtamur, erigendæ ſunt conſcientiæ & cõfirmandę, ꝙ propter Chriſtũ per fidem contingat remiſsio peccatorum, reputatio iuſticiæ & vita æterna, non afferentibus quidem propria merita aut bona ſua opera opponentibus iudicio Dei, ſed in agnitione & ſenſu ſuæ indignitatis confugientibus ad Mediatorem Chriſtum fide, quæ ſine operibus hypocriſis eſt, vt ibidem addit textus Apologię, quæ & paulò antè ſic loquitur: Cogimur Phariſaicas Aduerſariorum opiniones reprehendere, & vt gloriam Chriſti illuſtremus & vt conſcientijs firmas conſolationes proponamus. Quomodo enim conſcientia concipiet firmam ſpem ſalutis, cum in iudicio Dei ſentiet opera indigna eſſe, niſi ſciet, homines reputari iuſtos & ſaluari per miſericordiã propter Chriſtum, non propter propriam legis impletionem? An Laurentius in craticula ſentiebat, ſe hoc opere legi ſatisfacere, ſe ſine peccato eſſe, ſe non indigere Mediatore Chriſto & miſericordia Dei? Ille verò non diſſenſit à Propheta, qui ait: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, Quia non iuſtificabitur coram te omnis viuens.

Bernhardus fatetur, ſua opa nõ eſſe digna vita æterna, cũ inquit: Perditè vixi, ſed erigit ſe & ſpẽ ſalutis concipit indè, quod

ſentit propter Chriſtum per miſericordiam donari remiſsionẽ peccatorum & vitã æternam. Sicut Pſalmus docet: Beati, quorum remiſſę ſunt iniquitates &c. Et Paulus ait: Dauid dicit beatitudinem hominis, Cui Deus imputat iuſtitiam ſine operibus. Nec difficile eſt, in hanc ſententiam multo plura loca Apologiæ, quam nos ex propoſito, maloque ſtudio deprauare clamitant Collocutores, adducere, ad refutandam ſycophanticam criminationem Collocutorum. Sed ne nimis longi ſimus, tantum vnum atq; alterum adhuc ex ſæpius iam allegata Apologia ſubijciemus.

In refutatione Argumenti Scholaſticorum Theologorum de merito condigni, vbi quæritur, ſi per miſericordiam ſaluandi ſimus, quid interſit inter ſaluandos & damnandos, inter cætera reſpondet Apologia. Quoties de miſericordia dicitur, intelligendum eſt, fidem requiri & hęc fides diſcrimen facit inter ſaluandos & damnandos, inter dignos & indignos. Eſt enim vita æterna promiſſa Iuſtificatis. Fides aut Iuſtificat, quandocunq; & quocunq; tempore appræhendunt eam homines, & per omnem vitam certare debemus, vt hanc fidem conſequamur & confirmemus. Exiſtit enim, vt ſupra diximus, hæc fides in pœnitentia, non in his, qui ſecundum carnem ambulant. Ac debet inter pericula & tentationes per omnem vitam creſcere & qui hanc fidem conſecuti ſunt, hi renati ſunt, vt benè operẽtur, vt legẽ faciant. Sicut igitur pęnitẽtiã p omnẽ vitã requirimus, ita & bona opera reqrimus. Etſi noſtra opera non ſunt talia, vt pro eis debeatur vita ęterna, ſicut Chriſtus in hanc ſententiã dixit: Cũ feceritis omnia, dicite, Serui inutiles ſumus.

His Apologiæ verbis maluimus refutare minaces calumnias Collocutorum, quàm vti noſtris, quibus licet accuratiſsimè & quantum fieri poteſt, propriè & perſpicuè poſitis: Tamen impudenter oblatrare nunquam deſinunt. Nec eò clementiæ ipſos proceſſuros exiſtimamus, vt more canum, qui lapides, quibus petuntur, mordicus arripientes, eos, à quibus icti ſunt, relinquunt, à nobis ſeſe auertentes, facturi ſint impetum in ipſam Apologiam, quam & ipſi inter normas doctrinæ ſine

nę ſine vlla exceptione numerarunt. Petimusq́;, vt illam porrò audiant in concluſione tituli, de dilectione & impletione legis ita loquentem: Ex his omnibus ſatis apparet, quod ſola fides iuſtificat, id eſt, primum conſequitur remiſsionem peccatorum & reconciliationem propter Chriſtum & quod ſola fides regenerat. Nam ſola fide Spiritus Sanctus concipitur. Deinde quod illa inchoata impletio legis non placeat per ſe coram Deo. Cum autem adhuc alibi, videlicet in promiſsione Chriſti, quærenda ſit Iuſtificatio, cumq́; ſola fides efficiat pacatā conſcientiam, neceſſe eſt, quod ſola fides Iuſtificet, Semper enim ſentire debemus, quod non propter legem ſed propter Chriſtum ſimus accepti. Non enim iuſtificamur ex lege, Sed ex promiſsione & honos Chriſti non debet in legem transferri. Et cum initio iuſti reputemur propter Chriſtum, cum in eum credimus, non eſt ſentiendum, quod abiecto illo Mediatore, poſtea iuſti ſimus noſtra impletione legis. Etſi neceſſe eſt, renatos benè operari & virtutes Legis, quatenus obediunt Legi, ſunt iuſtitia, & eatenus hæc obedientia Legis iuſtificat iuſtitia Legis, Sed hęc imperfecta iuſtitia Legis nō eſt accepta, niſi propter fidē, nec poteſt conſcientias reddere pacatas, id tantum efficit fides, quæ ſtatuit, quod propter Chriſtum pontificem habeamus Deum propitium, In hac promiſsione quærere debent piæ & perterrefactæ conſcientiæ reconciliationem & Iuſtificationem. Hac promiſsione debent ſe erigere ac ſuſtentare, Sicut docent hæc verba: Iuſtus ex fide viuet, Significat enim, quod fides iuſtificet, & ita iuſtificet, vt ſimul viuificet, hoc eſt, erigat & conſoletur conſcientias & vitam æternam & gaudium in animis pariat.

Ne autem exiſtiment, quod ad res ipſas attinet, diuerſis temporibus recuſa Apologiæ exemplaria diſſentire in hoc Articulo, ſubiungemus verba editionis antiquiſsimæ, cuius præcipuè in ſuo ſcripto facere mentionē Collocutores conſueuerūt.

Cum ait Paulus: Legem ſtabiliri per fidem, non ſolum hoc intelligi oportet, quod fide renati concipiant ſpiritum ſanctum & habeant motus conſentientes Legi Dei, Sed multo maxi-

mē refert & hoc addere, quod ſentire nos oportet, quod procul à perfectione legis abſimus, Quare non poſſumus ſtatuere, quod coram Deo iuſti reputemur, propter noſtram impletionem Legis, Sed quærenda eſt alibi Iuſtificatio, vt conſcientia fiat tranquilla. Non enim ſumus iuſti coram Deo, donec fugientes iudicium Dei, iraſcamur Deo. Sentiendum eſt igitur, quod reconciliati fide propter Chriſtum iuſti reputemur, non propter legem aut propter opera noſtra, ſed quod hæc inchoata impletio legis placeat propter fidem & quod propter fidem non imputetur hoc, quod deeſt impletioni legis, etiamſi conſpectus impuritatis noſtræ perterrefacit nos.

Iam ſi eſt alibi quærenda Iuſtificatio, Ergò noſtra dilectio & opera non iuſtificant, longè ſupra noſtram munditiem, imò longè ſupra ipſam legem collocari debent mors & ſatisfactio Chriſti nobis donata, vt ſtatuamus nos propter illam ſatisfactionem habere propitium Deum, non propter noſtram impletionem Legis.

Hactenus illuſtria teſtimonia & Confeſsionis & Apologiæ Auguſtanæ aliquanto plura commemorauimus, vt perſpicuum fiat lectori, vtra pars cum Phraſin tum ſententiam horum ſcriptorum publicè receptorum & approbatorum ab Eccleſijs ſinceram doctrinam Euangelij amplectentibus & profitentibus firmiter & fideliter retineat. Non enim in his vllam mentionem fieri depræhendetur, neſcio, cuius actus & Articuli Iuſtificationis citò tranſeuntis & momentanei, nō Vacuorum Vrceolorum, in quos plenitudo gratiæ incerto aliquo & nobis ignoto temporis puncto infundatur, non excluſioni spræſentiæ bonorum operum aut neceſsitatis benè operandi in foro & circulo Iuſtitiæ coram Deo, quas βεβήλδσ κενοφωνίασ, vt Paulus appellat, audaciſsimè ſuis Scriptionibus ſine modo & ſine infarciunt Collocutores, ſed animaduertent ſimplici & propria forma orationis, quam idem Apoſtolus ὑποτύπωσ. ὑγιαινόντων λόγων vocat, hoc ipſum dici, de quo ἀνακεφαλαίωσισ ſuperior, ſtatum & firmamenta doctrinæ de iuſtititia fidei & bonorum operum breuiter & bona fide ex hactenus exhibitis ſcriptis repe-

tis repetens oſtendit nos pugnare: Quod videlicet Iuſtificatio compræhendat continuam remiſsionem peccatorum & recon ciliationem, quam etiam poſtquam renati ſumus, aſsiduè accipiamus & retineamus fide, perpetuo acquieſcente in ſolo Filio Dei Mediatore & ſummo ſacerdote, nec reſpiciente ad vllius operis ſui dignitatem & excellentiam. Quodq́ nullo modo detorquendæ ſint excluſiuæ ad paradoxa illa impia, quibus fingitur à fide iuſtificante neceſſariò abeſſe, & remoueri oportere cæteras virtutes & omnia bona opera, quæ licet fidem nunquam antecedant, ſimul tamen cum ea tanquam beneficia Mediatoris appræhendente, accenduntur & inchoantur ſine vllo temporis, quo dirimantur, interuallo. Ita vt vtrumq́ tenendum ſit: Et ſola nos Fide coram Deo Iuſtificari ac iuſtos eſſe, Et nondum eſſe veram fidem accenſam in ijs, qui ſine pœnitentia & inchoatione nouæ obedientiæ indulgentes carnali ſecuritati interim expectant fatalem infuſionem plenitudinis gratiæ: Perindè, vt in Vrceolos Vacuos liquor aliquis infunditur. Hanc piam & veram explicationem horum capitum doctrinæ Iuſtificationis & bonorum operum vt Lector agnoſceret conſentaneam eſſe, & per omnia congruere Concionibus, Diſputationibus & ſcriptis Lutheri, ex his etiam aliquot teſtimonia clara & firma adduximus, Sed quia & hæc ſparſim in noſtris reſponſionibus poſita reperiuntur, placuit, vt ea vno in loco magis obuia ſint & conſiderari poſsint, hic ordine repetita denuò ſubijcere.

In Poſtilla Eccleſiaſtica enarrante Euangelium, quod die Aſcenſionis Domini proponi ſolet, hæc verba Lutheri leguntur: Ex hac declaratione poteris ſumere verum diſcrimen dictorum, quæ ex Mattheo & Marco citata, Papiſtæ per inſcitiam confundunt, quod vtrumq́ ſibi conſtet & firmiter conſiſtat, ita ſanè, vt in hoc textu: Qui crediderit & Baptizatus fuerit, noſtra opera & actiones diſtinctæ & ſeparatæ ſint à fide, quo ad meritum, & ſic excludantur, cum agitur de Iuſtificatione & ſaluatione hominis Chriſtiani coram Deo, non quod non debeant adeſſe, aut quod Chriſtianum & credentem

non oporteat benè operari, ſed hac ratione vt ſciatur, quod propria dignitate noſtra non ſaluemur, vel quod noſtra opera non ſint meritum gratię & vitæ æternę, ſed quod hæc beneficia ſolius Chriſti merito nobis parta ſint, & propter ipſum donentur & quod ea ſint à nobis accipienda fide. Hoc modo dictum: Qui crediderit & baptiſatus fuerit, ſaluus erit, rectè intelligitur.

Hæc igitur poſtquam didicimus & habemus, ſequatur doctrina in cæteris dictis comprehenſa, quod & bona opera facienda ſint & ita quidem, vt cum in fide fiant, tum ex illa tanquam ex fonte promanent, quę fides perpetuo Chriſtum apprehendit & Deo opponit, petens, vt propter hunc Mediatorem gratis ſeu p miſericordiã vitæ noſtræ actiones & opera recipere & approbare & quicquid in his adhuc ſordium & peccati adhæret, non imputare velit, & in hanc ſententiam rectè accipitur hæc quoq; gnome, Mat. 28. Docete eos ſeruare omnia, quæ præcepi vobis, modò ne illud præcipuum doctrinę caput, quod antecedere & prælucere oportet, abijciatur, Donec enim fides abeſt, non placent DEO vita & opera noſtra, nec poteſt vllum bonum opus præſtari, ſicuti Chriſtus inquit Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere. Similiter loquitur Lutherus in eadem concione paulò ante iam citata verba, in Paragrapho Als wort/etc. & ſequente: Fatemur & nos & ſemper ita docuimus, Bona opera eſſe docenda & facienda, & quod hæc neceſſariò fidem ſequantur, vt niſi ſequantur, fides non ſit vera. Ideo doctrina de Fide nequaquam excludit bona opera, ne ADSINT.

Eadem poſtilla in explicatione Epiſtolæ Dominicæ Eſto mihi, ſuper dicto Pauli 1. Cor. 13. Si habeam omnem fidem, &c. Sic loquitur S. Paulus hiſce verbis tàm neceſſariam facit dilectionem, vt ponat etiam Exemplum rei planè impoſsibilis, vt ſi hoc modo dicerem: Quod ſi Deus eſſes, nec patiens eſſes, planè nihil eſſes, hoc eſt, patientia vſq; adeò neceſſaria eſt ad Deitatem, vt nõ poſſit eſſe Deus, niſi ſit patiens, Impoſsibile enim eſt, vt ſit Deus ſine patientia, ſit igitur hæc quoque ſententia Pauli, Non quod poſsit fides eſſe ſine charitate, ſed quod charitas

ritas tam neceſſariò ibi adſit, vt fides etiam transferens montes, nihil eſſet ſine charitate, ſi poſsibile eſſet, illam eſſe ſine charitate. In libro de Eccleſia & concilijs in hæc verba ſcribit Lutherus: Qui non deſinit indulgere peccatis, ſed perſeuerat in propoſito peccandi, alium ab Antinomis Chriſtum requirat. Verus ab eo Chriſtus abeſt, Ac etiamſi omnes Angeli nil niſi Chriſtus Chriſtus auribus illius inſonarent: Tamen oportet eum cum ſuo commenticio Chriſto damnari.

Et ibidem paulo antè inquit: Tales non annumerent ſe Chriſtianis, nec per verboſam & garrulam prædicationem remiſsionis peccatorum & gratiæ ( Quemadmodum Antinomi apud ſuos facere conſueuerunt) ac ſi verè Chriſtiani eſſent, conſolatione Euangelij alleuandi & confirmandi ſunt.

In argumento Epiſtolæ ad Romanos affirmat Lutherus, Perindè impoſsibilem eſſe ſeparationem operum à fide, atque impoſsibilis eſt ſeparatio caloris & ſplendoris ab igne.

Sic in pagellis continentibus manu Lutheri & Philippi ſcriptam de Iuſtificatione diſputationem quam & typis edi curauit VVitebergæ Philippus ante annos 16. adiunctam libello ſuo, quo refutauit errores Oſiandri, Philippo obijcienti, Paulum credentem & facientem placere, non facientem non placere, reſpondit ſuo Chirographo Lutherus: Hoc implicat. Quia impoſsibile eſt dare credentem & non facientem. Aſſcripſit etiam, Fides ſemper eſt efficax, vel non eſt fides, Ideo quicquid opera ſunt aut valent, hoc ſunt & valent gloria & virtute fidei, quæ eſt ſol iſtorum radiorum immutabiliter.

Et in ſecundo Capite Epiſtolæ ad Galatas ille ipſe locus, quem Collocutores ad nos refutandos toties nobis occinunt, maximè nobis patrocinatur & errorem ipſorum, de ſimpliciter excludendis bonis operibus in fide iuſtificante, manifeſtè redarguit. Sic enim ibi habetur, Hoc vero hic diſtinguimus & dicimus, nos nunc non diſputare, an bona opera ſint facienda, neq; nos quærere, an lex bona, ſancta, iuſta ſit, aut an ſit ſeruāda, Nā is planè alius locus eſt, ſed noſtrà diſputatio & quæſtio eſt de Iuſtificatione, An lex iuſtificet. Hoc aduerſarij non audiunt,

neq; ad hanc queſtionem reſpondent, neque ibi diſtinguunt, vt nos, ſed tantum clamant: Bona opera eſſe facienda, legem eſſe ſeruandam. Benè ſcimus hoc, ſed quia diuerſi loci ſunt, non patiemur nec commiſceri, ſuo tempore agemus de loco iſto, quod lex & bona opera ſint facienda. Cum autem his verſemur in loco Iuſtificationis, reijcimus nunc opera, quæ aduerſarij mordicus tenentes adſcribunt eis Iuſtificationem, quod Chriſto eſt adimere gloriam, & eam operibus tribuere.

Hæc Lutheri iam citata verba, vtinam diligenter & ſine præiudicio cõſiderarent, D. Collocutores, ſic enim facilè deprehenſuri eſſent, hac ratione diſtinctos eſſe locos de iuſticia coram Deo, & de bonis operibus, non quod ſtudium benè operandi, vnquam à fide abeſſe aut per ſeſe & omnino in Articulo ſeu per Articulum Iuſtificationis excludi ac reijci oporteat, Sed ne quod ſoli gratiæ & Chriſti redemptoris merito tribuendum eſt, ad opera & obedientiam noſtram vllo modo transferatur. Hoc enim eſſet eripere Mediatori debitum honorem, & eundem adſignare noſtris virtutibus & dignitati. Quod vt hactenus à nobis & noſtris Eccleſijs retinentibus diſcrimen inter Phariſaicam fiduciam propriorum meritorum & neceſsitatem obediendi DEO, procul ſemper abfuit: Ita fauente & opitulante Chriſto etiam in poſterum quàm longiſsimè aberit. Sed pergimus recitare teſtimonia Lutheri, qui in propoſitionibus Anno 20. diſputatis, vt monſtret diſcrimen inter noſtrorum operum dignitatem ac meritum coram DEO, & inter ipſa opera, cum fide neceſſariò coniuncta, ſic inquit: Fides niſi ſit ſine vllis etiam minimis operibus, non iuſtificat, imò non eſt fides. Et, Impoſsibile eſt, fidem eſſe ſine aſsiduis, multis ac magnis operibus. Item: Fides niſi ſola ſit, ſine vllis operibus, nihil eſt, neq; iuſtificat, & tamen opera ſequuntur Iuſtificationem fidei infallibiliter, cum non ſit ocioſa: Rectè igitur dictum eſt, fides ſine operibus eſt mortua, imò non eſt fides. His Lutheri propoſitiones, quomodo illi, qui particulam gratis aut ſola fide ita intelligi oportere contendunt, vt in Articulo Iuſtificationis boni propoſiti inchoatio, & virtutum neceſſa-

ceſſariarum præſentia prorſus excludatur & condemnetur, apte conciliare & autorem, ne ſibi ipſi contradicere videatur, defendere vel excuſare poterunt? Certe vtrumque fateri neceſſe eſt, nec poſſe vllum vel minimum vel maximum opus fidei, vt cauſam & meritum Iuſtificationis vlla ratione iungi (cum nec fide quidem propterea iuſtificari dicamur, quod ſit opus aut cauſa, remiſsionem peccatorum & reconciliationem promerens) Et quod fides vnica & ſola Mediatorem apprehendens & ſine vllo opere noſtro iuſtificans ne minimo quidem temporis momento à bonis operibus vacua ſit & deſerta, ſed Deo ſeſe ſubijciens ad præſtandam obedientiam ipſi gratam (quemadmodum alibi folio 368. Tomo 1. VViteberg. diſputans Lutherus aſſeuerat) Extenſis brachijs amplectatur læta filium Dei pro ſeſe traditum & dicat: Dilectus meus mihi & ego illi. Illuſtrius etiam hoc ipſum declaratur in Thematibus, 3. Diſputationis Lutheri de ſententia concluſionis Paulinæ, Arbitramur, hominem fide iuſtificari abſque operibus legis, vbi docet, Paulum aperte fidem operibus opponere & Iuſtificationem coram Deo his detrahere, ac ſoli fidei tribuere. Nam iuſtificari quidem hominem ex operibus, ſed gloriam habere coram hominibus, non coram Deo. Vnde euidenter apparet, non hoc eum velle, quod ideo detrahenda ſit virtutibus noſtris Iuſtificatio, ne adſint tum, cum accipitur reconciliatio fide, ſed id vrgere non poſſe vnquam, coniungi fidem intuentem promiſſam propter Mediatorem miſericordiam & proprię dignitatis ſeu meritorum noſtrorum fiduciam, Quia contradictoriæ inter ſe pugnant, gratuita acceptatio ad vitam æternam & meritis noſtrorum operum debita iuſtificatio, Item, fiducia Mediatoris, & impia perſuaſio de dignitate propria coram Deo.

At nihil aliud ſenſiſſe Lutherum, manifeſte teſtatur viceſima tertia & proxime ſequentes quatuor eiuſdem Diſputationis poſitiones: Iuſtificari hominem ſentimus.

Hominem nondum eſſe Iuſtum, Sed eſſe in ipſo motu ſeu curſu ad iuſtitiam, ideo & peccator eſt adhuc, quiſquis iuſtifica-

ficatur, & tamen velut plenè & perfectè iuſtus reputatur ignoſcente & miſerente Deo. Ignoſcit autem & miſeretur noſtri Deus, intercedente & ſanctificante noſtrum initium Iuſtitiæ Chriſto aduocato & ſacerdote noſtro, cuius cum iuſtitia ſit ſine vitio, & nobis vmbraculum contra æſtum iræ Dei factum, non ſinit noſtram inceptam Iuſtitiam damnari &c. Iam certum eſt, Chriſtum ſeu Iuſtitiam Chriſti, cum ſit extra nos & aliena à nobis, non poſſe noſtris operibus comprehendi &c. Hæc teſtimonia adeò iudicamus eſſe perſpicua, vt non indigeant vlla noſtra explanatione, Coniungunt enim expreſſè mentionem inchoationis noſtræ iuſtitiæ, quæ talis eſt, vt nequaquam poſsit opponi iudicio Dei & imputationi iuſtitiæ Chriſti, quæ eſt extra nos, & qua credentes teguntur tanquam Vmbraculo contra æſtum iræ diuinæ, quam immundicies & indignitas eorum meretur. Nec inceptam noſtram iuſtitiam, ideò, quod ea procul abſit à perfectione, quodq; Iuſtitia Mediatoris velut obumbretur, volunt abeſſe à ſaluandis, aut negant cum fide iungi, & hac prælucente creſcere & augeri poſſe, Sed monent, non poſſe Chriſtum ſeu Iuſtitiam Chriſti comprehendi & applicari nobis vlla alia re, quàm fide intuente & amplectente Filium Dei pro nobis crucifixum & reſuſcitatum.

DE neceſsitate autē bonorū operū, tam Legis quàm gratiæ expreſſæ aſſeuerationes leguntur in diſputatione 5. de eodem Apoſtoli dicto Rom. 3. Cuius verba nuper etiam citauimus: Ne quidem opera gratiæ, quæ ex fide fiunt, Spiritu Sancto mouente & regenerante voluntatem hominis, coram Deo iuſtificant, ſed fiunt à Iuſtificatis licet rectè dicantur iuſtitia operum Deo grata per Chriſtum, Currere & velle oportet, nec tamen eſt currentis aut volentis, ſed miſerentis Dei. Nil ſibi conſcium eſſe oportet, & tamen ſcire, ſe in hoc non eſſe iuſtificatum.

Quærere oportet, per patientiam boni operis vitam æternam, nec eſt tamen quærentis, ſed miſerentis Dei.

Deniq; curſum conſummare, & coronam iuſtitiæ repoſitam habere oportet. Non tamē eſt conſummantis, nec habentis, ſed miſerentis Dei.

Sed

Sed eludunt Collocutores hæc & ſimilia alia teſtimonia ex Luthero citata, nihil ad rem hoc loco faciente diſtinctione, quam ipſos vnicam habere ex creberrima repetitione eiusdem apparet, nimirum quod Lutherus non ſit ibi in Articulo Iuſtificationis, Sed in Articulo de vita Chriſtiana, ac loquatur de renatis. Verum hac ratione non elabentur. Quia hoc ipſum dicere, quod obedientia renatorum à cauſa & merito Iuſtificationis ſit remouenda, ne gratuitæ acceptationi noſtra dignitas aſſuatur, pertinet ad doctrinam Articuli Iuſtificationis propriam & diſcrimen legis & Euangelij inſigniter illuſtrat, vt appa ret ex dictis Apoſtoli in 3. & quarto Capite Epiſtolæ ad Romanos. Item in 2. Cap. ad Galat. Vbi conſtat, non tantum tradi has affirmatiuas ſententias: Iuſtificamur gratis per gratiam ip ſius &c. Et decernimus, hominem Iuſtificari fide. Item, Creden ti in eum, qui iuſtificat impiũ, imputatur fides ſua ab iuſtitiam: Sed etiam has negatiuas orationes adiungit. Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro corã Deo. Item: Excluſa eſt glo riatio, non per legem operum, ſed per legem fidei. Item, Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet quidem gloriam, ſed non apud Deum. Et ad Galatas. Non iuſtificatur homo ex operibus legis. Item, Quicunq; ex operibus Legis ſunt, ſub maledicto ſunt.

Neceſſe autem eſt, hanc quoq; doctrinæ partem repeti in Concionibus de neceſsitate bonorum operum, videlicet, Quamuis nouam obedientiã in credentibus exiſtere oporteat: Tamen neminem per illas nouas virtutes in iudicio Dei conſi ſtere poſſe, aut iuſtum eſſe coram Deo, id quod Apoſtolus quo que diligenter facit, Sicut hæc ipſius dicta teſtantur: Ephes. 2. Non ex operibus, ne quis glorietur, Ipſius enim opus ſumus conditi in Chriſti Iheſu, ad bona opera, vt in ijs ambulemus. 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non iuſtificatus ſum. Rom. 9. Non eſt currentis neq; volentis, ſed Dei miſerentis. Phil. 3. vt inueniar in Chriſto non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam, quæ ex fide eſt Chriſti &c. Item, dictum Chriſti Luc. 17. Cum feceritis omnia, dicite, ſerui inutiles ſumus, quæ debuimus, fecimus.

In Collatione itaq; doctrinæ de iuſticia fidei & operum dici ea, quæ ex Luthero hactenus à nobis allegata ſunt, & Articulum de vita Chriſtiana cum ſumma doctrinæ de Iuſtificatione neceſſariò & vtiliter coniungi, quoties diſcrimen vtriuſque, quaſi per Comparationem quandam oſtendendum eſt, omnes rectè inſtituti in Eccleſia facilè agnoſcent & fatebuntur.

Sed reſtat aliud Antagoniſtis noſtris ξρκσφύκτορ. Quoties enim Lutheri teſtimonijs, à nobis prolatis, ita ſe aſtringi ſentiunt, vt planè ſe effugere non poſſe intelligant, confugiunt ad tribunitios clamores, ac theatro ſuo ſcurriliter concionantur, nouum quendam ac incognitum hactenus fingi ac produci à nobis Lutherum, quod ſomniemus, ea dicta Lutheri nobis patrocinari, quibus docet, fidem ſequi bona opera, fidem non eſſe ocioſam, ſeparationẽ fidei & operum impoſsibilem eſſe, Quodq; ſaltantes extra metas licentioſa quadã audacia, horribiliter & palpabiliter verba Lutheri peruertamus, Ipſis autẽ vtrum ſomniare, an cum ratione inſanire, ac videntes cœcos eſſe dicemus, dum ex vno duos ſculpiunt Lutheros planè inter ſe diſſentientes & contrarios, Quorum tamen voces, quomodo inter ſe pugnent, declarare non poſſunt, Nec aliud habent, quod garriant, quàm de fidei fructibus hoc accipiendum eſſe, quod apud Lutherum legitur, de impoſsibilitate ſeparationis operum & fidei, ſed ad Articulum iuſtificationis id referendum eſſe, quod idem affirmat, fidem iuſtificare ſine charitate & ante eam, quaſi vero inter ſe contradictoriæ propoſitiones ſint, Sola fide iuſtificamur, Et, Particula Sola non excludit dilectionem & cœteras virtutes, ne adſint, quarum alteram de Iuſticia fidei, alteram de neceſsitate bonorum operum inſeparabiliter, vt Lutherus fatetur, cum fide iuſtificante coniunctorum diſertè & expreſſè loqui manifeſtius eſt, quàm vt longiorem requirat declarationem.

SED audiamus tamen ſemel adhuc Lutherum ipſum, hoc aſſeuerantem ſuis verbis, quibus explicat dictum Geneſeos

ſeos

ſeos 15. Capite, Credidit Abraham Deo. &c. fol. 57, vbi inquit.

Profecto fides aliud nihil eſt, nec aliud poteſt, quàm aſſentiri promiſsioni, Si autem hic aſſenſus reputatur pro Iuſtitia, cur inſane Sophiſta aſſeris dilectionem, ſpem, & alias virtutes? Scio, has eſſe inſignia Dei dona diuinitus mandata, per Spiritũ Sanctum in cordibus noſtris excitari & ali. Scio fidem ſine his donis non exiſtere, Sed nunc nobis quæſtio eſt, quid cuiusq; proprium ſit, Tenes manu varia ſemina, non autẽ quæro ego, quæ cum quibus coniuncta ſint, ſed quæ cuiusq; propria virtus ſit, Hic apertè dicitur, quid faciat Sola fides, non cum quibus virtutibus coniuncta ſit.

Sola autem fides apprehendit promiſsionem, credit promittẽti Deo, Deo porrigente aliquid admouet manum & id accipit. Hoc proprium ſolius Dei opus eſt, Charitas, Spes, patientia, habent alias materias, circa quas verſantur, habent alios limites, intra quos conſiſtunt.

Non enim amplectuntur promiſsionem, ſed mandata exequuntur, Audiunt Deum mandantem & iubentem, non audiunt Deum promittentem, id fides facit, Scripturæ teſtimonium hic clarum & indubitatum eſt.

Quod fidei imputetur Iuſtitia, hoc eſt, quod Deo credens Abraham, reputetur à Deo iuſtus. Hoc non pronunciat ſcriptura de operibus. Et paulò poſt.

Scimus quidem, QVOD FIDES NVNQVAM EST SOLA, SED ADFERT SECVM CHARITATEM, & alia multiplicia dona.

Qui enim in Deum credit & certus eſt, quod faueat nobis, ſi quidem & filium dedit, & cum filio ſpem æternæ vitæ, quomodo non amaret ex toto corde Deum? Quomodo Deum nõ reuereretur? Quomodo nõ ſtuderet declarare, pro tantis beneficijs gratum animum? Quomodo non probaret Deo obedientiam in aduerſis perferendis? Sic fides chorum pulcherrimarum virtutum ſecum ducit, Neq; vnquam ſola eſt, Sed nõ ideò

confundendæ res, & quod ſolius fidei eſt, alijs virtutibus tribuendum. Hactenus Lutherus.

Sed quid cum ijs agas, qui refutaturi contradiſputantes ipſi quid afferant, planè conſiderare nolunt. Atq adeò ſuo, quod dicitur, ſe iugulant gladio, cum inquirunt Lutherum in Galatis contendere, quod locus Iuſtificationis non admittat diſputationem de bonis operibus, eò, quod in hoc Articulo ſimpliciter abſcindantur ſeu reijciantur & damnentur, omnes leges & omnia opera legis. Nec tamen verentur eiusdem Lutheri verbis affirmare, opera & charitatem non reijci. Item, Legem bonam, iuſtam & ſanctam eſſe. Sic enim explicandum hoc eſſe iudicant in doctrina de Iuſtificatione, quod excludantur omnes leges & omnia opera legis, neq tamen ipſa opera & charitas ſimpliciter reijciantur, negare non poſſunt neceſſarium eſſe, vt oſtendatur in hoc Articulo, quatenus abſcindantur & damnentur, & quid de fructibus fidei ſimul ſit docendum, nimirum quod à cauſa reconciliationis noſtræ cum Deo in vniuerſum remoueantur, nec tamē diuellantur, vllo temporis interuallo à fide, quæ ſola gratuitam remiſsionem peccatorum appræhendit, Neq enim ſanus quisquam ſic ratiocinatus eſt vnquam: Sola fides iuſtificat, Ergo fides eſt ſola, in credentibus ac ſaluandis, & deſtituta omnibus operibus ac virtutibus alijs, quod perinde eſſet, ac ſi quis dicat: Soli oculi in corpore humano cernunt, Ergo oculi ſunt ſoli in corpore, hoc eſt, à reliquo corpore auulſi. Vel ſic: Solus Paſtor concionatur in tēplo, Ergò ſolus Paſtor eſt in templo, Nam his rudibus ſimilitudinibus vt vtamur, cogit nos Collocutorū affectata cæcitas, vel ad clariſsimam lucem oculos attollere nolentium, & in ſemel arrepta opinione, quomodocunq defendēdâ & retinēda obſtinacè perſeuerantium. Quæ enim incogitantia & peruerſitas eſt, ſic inferre velle: Lutherus pronunciat, opera noſtra non eſſe trahenda in Articulum Iuſtificationis, Ergò tam inchoationem nouitatis in agnitione Chriſti accenſæ, quàm meritum & fiduciam Spiritualium virtutum excludit & reijcit, in doctrina de Iuſtificatione, Cum quod in hac parte, quæ in vſu perpe-

tuo, & exercitio per totam vitam eſſe ac durare debet, videlicet, in Iuſtificatione ſimpliciter & omninò damnatur, in nullo alio capite doctrinæ Chriſtianæ, habere locum poſsit ac debeat, quemadmodum fiduciam propriæ dignitatis coram Deo certiſsimum eſt, in Articulo Iuſtificationis ita prorſus reijci, vt nec in doctrina aut vita Chriſtiana, vllo modo tollerari poſsit, cùm ea omni tempore, omni in loco, & in quocunque homine ſit abominatio coram Deo.

Cæterum hactenus à nobis repetita teſtimonia Concionum & Scriptorum Lutheri, ſi conferantur cum ijs, quæ illo etiam adhuc viuente auditorio ſuo tradidit & diuerſis temporibus edidit, Reuerendus & Clariſsimus Vir, Sanctæ memoriæ Philippus Melanthon (quẽ in præfatione primo Tomo ſuorum operum præfixa Lutherus ipſe diuinitus excitatum fuiſſe ſignificat, vt ſocium & παραστάτην laborum, certaminum & periculorum haberet in illuſtratione, propagatione & defenſione ſinceræ doctrinæ Euangelij) clarius innoteſcet, non fabricare nos nouum & ignotum his Eccleſijs Lutherum, ſed vnam eandemque in Eccleſijs Auguſtanam Confeſsionem amplectentibus ſemper fuiſſe formam docendi, de vi & intellectu particularum excluſiuarum, quibus Articulum de Iuſtificatione hominis coram Deo, indè vſque ab Apoſtolorum ætate, à ſynceris ſcriptoribus declaratum eſſe conſtat.

Nec pigebit nos cum ex locis Theologicis, quos quanti fecerit Lutherus, initium prædictæ præfationis luculenter teſtatur, tum expoſitionibus à Philippo conſcriptis & publicè diſputatis, quas & ipſas inprimis honorifico teſtimonio ornatas, primæ ſuorum operum parti adiungi, tantus Theologus curauit, hac de re præcipuas quasdam commonefactiones ſubijcere.

Libellus locorum Theologicorum, Anno 36. primum editus & poſtea Vuitebergæ 41. excuſus, in titulo de gratia & Iuſtificatione, ſic inquit: Ineſt autem in vocabulo gratiæ excluſiua particula, videlicet, quòd gratis donentur remiſsio peccatorum & reconciliatio. Hæc particula excluſiua non excludit noſtrã pœnitentiam & bona opera, ſed tantum conditionem dignita-

tis excludit & totam cauſam beneficij Chriſti transfert in miſericordiam, vt, videlicet ſit certa, In Petro Dauide debet exiſtere contritio, ſed vt poſsint reddi pacatæ ipſorum conſcientię, ſtatuere debent, certò ipſis remitti peccata, non propter dignitatem contritionis, aut aliorum operum, ſed gratis per miſericordiam propter Chr.ſtum.

Hæc interpretatio excluſiuæ, nihil habet abſurdi, imò neceſſaria eſt. Nam in veris terroribus non ignorat mens, Deum bonum, miſericordem eſſe, ſed illud quærit, vtrum remittat indignis, vtrum gratis remittat.

Nullum inuenit opus, quod poſsit apponere irę Dei, quo poſsit placare iram Dei. Agnoſcit igitur indignitatem, agnoſcit ſe ream eſſe, Hæc itaque Epitaſis eſt certaminis, vtrum certum ſit, gratis donari remiſsionem peccatorum indignis, &c.

Ac ſub finem eiuſdem tituli, his verbis breuiter eadem Sententia recitatur. Meritum tollitur in remiſsione peccatorum, non quia nos nihil agamus, Sed quia remiſsio eſt donatio, vt ſit certa. Item in Peroratione, loci de Iuſtificatione, & bonis operibus ſic legitur, Quid eſt cauſæ, cur tantopere ab hac noſtra Sententia abhorreant quidam, in qua hoc in ſumma dicimus, neceſſariam eſſe pœnitentiam, & tamen remiſsionem peccatorum, vt ſit certa, contingere non propter dignitatem noſtrorum operum, ſed fiducia Chriſti: Non tollimus bona opera, tantum cauſam remiſsionis peccatorum transferimus in Chriſtum. Et nihil hic abſurdi de libero arbitrio, aut de prædeſtinatione admiſceo.

Oſtendo doctrinam fidei ad hoc tradi, non vt perturbet conſcientias, ſed vt veram, piam, & firmam conſolationem proponat. Deinde, vt in omni vita teneamus, pia & Spiritualia fidei exercitia.

Poſtrema recognitio eorundem locorum, inſtituta poſt conuentum Ratisbonenſem, Anno 41. & triennio ante Lutheri mortem publicata, quam Lutherum ſcimus Enchiridij loco circumferre ſolitum & ita publicè priuatimq́; commendaſſe,

daſſe, vt negaret poſt Apoſtolorum tempora, meliorem in hoc doctrinæ genere librum extitiſſe, aliquantò fuſius & planius hæc ipſa explicat, & in titulo de vocabulo gratiæ. Hoc diligentiſsimè conſiderandū eſt, quod excluſiua particula gratis ſæpè repetita à Paulo, ineſt in definitione gratię, Significat autē hęc excluſiua, dari reconciliationē ꝑpter filium Dei Mediatorem, non propter noſtram dignitatem, non ꝑpter noſtra merita, nō propter noſtras virtutes aut facta, nec tamē excludit hęc particula virtutes ipſas, ſed conditionem dignitatis ſeu meriti excludit & transfert cauſam reconciliationis in ſolū filium Dei.

In Petri conuerſione neceſſe eſt exiſtere pœnitentiam, & fidem, qua ſtatuat ſibi ignoſci, & neceſſe eſt, ſequi alias virtutes, & tamen propoſitio vera eſt & neceſſariò retinenda, Gratis remitti peccatum, Quia non propter virtutes Petri, ſed propter filium Dei remittitur.

Eadem repetuntur de voce ſola, tanquam in concluſione eiuſdem loci.

Expoſui quantum referat excluſiuam retineri, ſed videndum eſt etiam, vt rectè intelligatur. Cum enim dicit Paulus: Gratis fide propter Chriſtum, conſequimur remiſsionem peccatorum, non hoc vult, non exiſtere contritionē in his, qui conuertuntur, aut non ſequi cæteras virtutes, imò vult hæc adeſſe, ſed excludit conditionem meriti ſeu dignitatis noſtræ, negat contritionem & noſtras virtutes cauſam eſſe reconciliationis, & teſtatur, cauſam eſſe meritum Chriſti mediatoris.

Eſtq́ ſententia, fide propter filium Dei gratis accipi reconciliationem, nō ꝑpter noſtram dignitatē. Hęc ſunt perſpicua, vera, ſine vlla Sophiſtica, & nihil perplexi, nihil intricati continent. Nec aliud volunt noſtri, cū dicunt, Sola fide iuſtificamur, quā quod iam dixi: Gratis fide ꝑpter Chriſtū cōſequimur remiſſionem peccatorum, non ꝑpter noſtram dignitatē. Nec excludit particula ſola, contritionē, & cæteras virtutes, ne adſint, Sed negat eas eſſe cauſas recōciliationis, & transfert cauſam in ſolū Chriſtū, Suntq́ intelligendæ correlatiuè hæ ſententiæ, Fide, id eſt, fiducia Chriſti ſumus iuſti, hoc eſt, ꝑpter Chriſtum ſumus

iuſti gratis, id eſt, non propter dignitatem noſtram, idq; credendum eſt, vt beneficium Chriſti amplecramur & in miſericordia propter ipſum promiſſa acquieſcamus. Et ibidem poſt aliquod interuallum, quid planius ac ſimplicius dici poteſt hac voce? Etiamſi exiſtere in nobis pœnitentiam oportet, Tamen ſtatuendum eſſe, quod non propter noſtras virtutes, ſed propter Filium Dei Mediatorem recipiamur & placeamus Deo.

Quid hæc vox habet abſurdi? Poſtulat, vt adſint virtutes, & tamen cauſam reconciliationis transfert in Chriſtum, tribuit Chriſto debitũ honorẽ, & monſtrat pijs firmã cõſolationẽ.

Item, In ſolutione Secundi Argumenti aduerſariorum ita hæc cauillatio refutatur, Fides ſignificat fiduciam. In fiducia inest dilectio. Ergo etiam dilectione ſumus iuſti.

CONCEDO IN FIDVCIA INESSE DILECTIONEM, ET HANC VIRTVTEM, ET PLERASQVE ALIAS ADESSE OPORTERE. Sed cum dicimus, fiducia ſumus iuſti, non intelligatur, nos ꝓpter virtutis iſtius dignitatem, ſed per miſericordiam ꝓpter Mediatorem recipi, quam tamen oportet fide apprehendi. Ergo hoc dicimus: Correlatiuè, per miſericordiam ꝓpter Filium Dei ſumus reconciliati Deo, & id fide accipi ſeu ſtatui oportet, vt voluntas acquieſcat in ꝓpoſito ꝓpiciatore. Et in ſolutione 3. Argumenti: Qui non diligit, manet in morte, ergo, impoſsibile eſt, dici iuſtum ſola fide, Concedo: Si intelligis, fidem non oportere eſſe ſolam, ſed hinc non ſequitur, Dilectionem eſſe cauſã Remiſsionis peccatorum, Sicut neceſſe eſt ad fidem accedere patientiam, ſed non ſequitur noſtram, patientiam eſſe cauſam remiſsionis. Et excluſiua particula non excludit virtutes, ne adſint, Sed excludit eas à cauſa reconciliationis.

*In Prolegomenis Commentarij Epiſtolæ ad.*
*Roma. à Philippo Melanthone.*
*editi, Anno 40.*

In tractatu de Particula gratis ſol. 888. Particula gratis monſtrat diſcrimen Euangelij & Legis. Lex etiã concionatur, Deũ eſſe bonum, miſericordem, Sed addit conditionem dignitatis

ſeu

ſeu meriti, ait Deum propitium eſſe his, qui ſine peccato ſunt.
At Euangeliũ, remouet conditionẽ noſtræ dignitatis ſeu meri
torum, teſtatur Deum ꝓpter Chriſti merita nobis reconciliari,
nõ ꝓpter vlla noſtra merita, cum hæc fides, id eſt, fiducia Medi
atoris nititur Chriſto. Solemus autẽ interdum ꝑ excluſiua: Gra
tis iuſtificamur Fide, vti hac formula: Sola fide Iuſtificamur,
vbi hæc particula non excludit cæteras virtutes, ne adſint, ſed
excludit opinionẽ meriti, ſeu conditionem dignitatis, ſeu ex-
cludit illas à cauſa Iuſtificationis, hoc eſt, acceptationis, vt po-
ſtea copioſius dicam, Ac reipſa prorſus idem eſt dicere: Fide ſu
mus iuſti, Et fide gratis ſumus iuſti, & ſola fide ſumus iuſti &c.

Et paulò poſt: Dixi de particula, gratis, de qua & hoc conſide
rent pij, merita tolli ac reijci, non quia nos nihil agamus, ſed vt
promiſsio nobis ſit certa, quæ fieret incerta & penderet ex con
ditione meritorum, Item: Vt debitus honos Chriſto tribuatur.
Item, Quia etiamſi quid agimus: Tamen procul abſumus à per
fectione Legis.

In tractatu de vocabulo gratis fol. 854. Ineſt autẽ in vocabulo
gratis excluſiua, quæ vt ſupra dixi, diligenter obſeruanda eſt,
Nam diſcrimen Legis & Euangelij, præcipuè facit particula ex
cluſiua, gratis propter Chriſtum. Excluditur autem, vt dixi, nõ
pœnitentia, ſeu cæteræ virtutes, ſed conditio dignitatis ſeu me
riti, vt mentes perterrefactæ habeant firmam conſolationem.
Fol. 905. de dicto: Corde creditur ad iuſtitiã, ore fit Confeſsio;
Vniuerſa obedientia debet eſſe Confeſsio, id eſt, referri ad cele
brandam gloriam Chriſti, & ad propagandum Euangelium,
Etſi igitur ꝓpter Chriſtum iuſti ſumus, & hæredes vitæ æternę:
Tamen adeſſe hæc obedientia debet, & placet, vt dictum eſt,
nec poſſet ſine ea obedientia retineri fides, Ideo & alibi inquit
Paulus: Superinduemur, ſi tamen non nudi reperiemur: Prop-
ter Chriſtum donatur vita æterna, ſed donatur credenti, in quo
fide inchoatur vita æterna, quæ inchoatio eſt noua obedientia.
Dignitas noſtra excluditur, vt ſuus honos Chriſto tribuatur,
& vt promiſsio ſit certa, vt habeamus firmam conſolationem
contra deſperationem.

Item in Diſputatione Philippi, Quare fide iuſtificemur, nō Dilectione, Propoſitione. 36. Cum dicimus, Sola fide iuſtificamur, intelligi hoc debet, non tantum, quod fides initio accipiat remiſsionem peccatorum ſeu conuertat: Sed etiam, quod deinceps ſola fides reputetur à Deo pro Iuſtitia, tametſi impletio legis neceſſariò ſequitur. Verum hæc impletio Legis non eſt accepta coram Deo, niſi propter Chriſtum, qui appræhenditur fide. Item, In alia ipſius diſputatione de Iuſtificatione: Noſtra ſententia de excluſiua eſt, quod iuſti pronunciemur propter ſolam miſericordiam in Chriſto promiſſam & hanc miſericordiam oportet fide appræhendi. Seponendæ interea ſunt diſputationes de Libero Arbitrio. Nam hic agitur, promiſsoinem eſſe donationem, vt ſit certa, non agitur illud, nos nihil agere, Etſi hoc ſcire oportet, neminem legi ſatisfacere. Hæc facilia ſunt intellectu, ſi quis ſemel conſtituerit, Paulo fidem ſignificare fiduciam miſericordiæ, Quia fiducia non poteſt niti communiter Deo, & noſtra dignitate, cum meritum tollitur, Ideo, quia nos nihil agamus, manent incertæ conſcientiæ, Quærunt enim ſuam nouitatem, & obrepit opinio, nos pronunciari iuſtos, non quia promiſsio ſit gratuita, ſed quia iam renouati ſimus.

Nunquam autem minus nouitatis conſpicitur, quàm cum maximè angitur conſcientia, Illa eſt recta via, ordiri à verbo, & quærere in verbo conſolationem.

Nec ſomniandum eſt, quod nouitas antecedat verbum, ſed ſciendum, quod ſequatur verbum & fidem. Non igitur tollimus opera tantum, & oſtendimus, vnde conſcientiæ fiant certæ, imò ſumma & difficillima opera præcipimus. Nam hæc fiducia non eſt frigida notitia, ſed eſt opus, quod perpetuo luctatur cum dubitatione, & imbecillitate noſtra, nec exiſtit, niſi in pœnitentia. Et Chriſtiani ſciant, ſe hanc fidem quotidiè in omni inuocatiome & in omnibus periculis exercere debere, Et nihil eſt periculi, detrahere fiduciam operibus omninò, cum tamen ipſa opera requiruntur, Itaq; vt teneamus certam

& firmam conſolationem, defendimus, ſtatuendum eſſe, quod certò iuſti ſimus gratis per miſericordiam propter Chriſtum fide. Item, In diſputatione de ſententia dicti: Fide iuſtificamur. Propoſitione XV. & XVI.

Etſi verum eſt, quod IN IVSTIFICATIONE fit regeneratio & nouæ qualitates exiſtant in nobis, Certè enim noua vita exiſtit, tamen non pronunciamur iuſti, hoc eſt, accepti propter noſtras nouas qualitates ac mundiciem, ſed per miſericordiam propter Chriſtum, vt paulo poſt dicemus. Item in alia diſputatione, de excluſiua ſola fide.

Neq; intelligi neq; defendi poteſt hæc ſententia Quod ſola fides iuſtificet, Si quis imaginatur, Ideo fide homines iuſtificari, Quia fides in nobis ſit nouitas quædam ſeu noua qualitas. Si enim propter noſtram qualitatem iuſti pronunciaremur, non ſolum propter hanc partem nouitatis, Sed multo magis propter totam nouitatem & omnes motus Legi Dei conſentientes iuſti pronunciaremur. Et abijciendæ ſunt iſtæ imaginationes, Homines ante regenerationem non eſſe iuſtos, quia nondum habent mundiciem, poſt regenerationem iuſtos eſſe propter mundiciem, quam conſecuti ſunt.

Hæ imaginationes oppreſſerunt Pauli doctrinam, quæ tamen vel maximè neceſſaria eſt conſcientijs: Fide homines Iuſtificari eſt homines, per miſericordiam certò pronunciari iuſtos, modo, vt id credant. Nomen fidei ſignificat correlatiuè fiducia n alienæ rei ſcilicet miſericordiæ Dei.

Ergo hæc Propoſitio: Fide iuſtificamur, in ſua ſimplici & germana ſignificatione eſt excluſiua, etiamſi non addatur particula ſola, quia fides eſt fiducia alienæ rei, excludens fiduciam cuiuslibet noſtræ qualitatis aut operis. Perinde ſimpliciter idem ſignificat, Fide iuſtificamur, Et ſola fide iuſtificamur, Et propoſitione XXV. eiusdem diſputationis. Non ideò detrahimus laudem meriti bonis operibus, quia bona opera non fiant noſtris viribus, Vt Auguſtinus diſputat, Imò vt maximè fiant auxilio Dei; tamen ſcriptura pronunciat, ea noſtra eſſe, & promittit pro eis mercedem, ſunt igitur meritoria

perinde, ac ſi omninò à nobis fierent, ſed non ſunt meritoria remiſsionis peccatorum, Iuſtificationis & vitæ æternæ. Quia hęc habent aliam Cauſam.

Si enim penderet ex conditione meritorum, tum fierent incerta, Nullus enim Sanctus affirmare poteſt, ſe habere ſufficientia merita. Periculoſa eſt imaginatio, Deum dare vitam æternam, non quidem propter opera naturalia, ſed propter Spirituales qualitates in nobis conditas. Non enim debet fiducia miſericordiæ transferri in noſtras qualitates. Et tentatio omnis excutit illas qualitates & oſtendit immundiciem noſtram.

Ideò neceſſe eſt quærere aliam cauſam vitæ æternæ, ſcilicet gratuitam promiſsionē, & erigere corda fiducia illius gratuitæ promiſsionis ac certæ miſericordiæ &c. Item, In alia diſputatione de Sententia & Confirmationibus Pauli, propoſitione 8. Defendimus & excluſiuam à Paulo doceri, quod ſola fide iuſtificemur, hoc eſt, quod fiducia miſericordiæ non pendeat ex conditione noſtræ dignitatis. Imò nihil aliud venit in quæſtionem apud Paulum niſi illa excluſiua. Et hoc propriè intelligit Paulus, quoties ait: Fide iuſtificamur. Sentit enim, quod iuſti pronunciemur, non propter noſtram dignitatē, opera, nouitatem, Sed gratis propter Chriſtum. Item, In alia Diſputatione de fide vincente dubitationem, Propoſitione XII.

Quoties incipis dicere precationem, quoties inuocas Deum in omnibus negocijs, initio cogita & propitium tibi eſſe Deum & certo audiri tuas preces propter Filium Dei, ſicut inquit ipſe, Quidquid petieritis Patrem in nomine meo &c. Niſi prælucceat hæc fides in inuocatione, precatio eſt inanis, In hoc exercitio diſces, veram eſſe propoſitionem, propriè loquendo, Sola fide coram Deo iuſti, id eſt, accepti ſeu reconciliati ſumus, & tamen veriſsima eſt propoſitio, Reconciliatum neceſſe eſt habere inchoatam obedientiam Spiritualem & Iuſtitiam bonæ conſcientiæ,

Amiſſa Iuſtitia bonæ conſcientiæ excutitur fides & amittitur gratia, iuxta illud: Summa mandati eſt dilectio ex corde puro, conſcientia bona & fide non ficta. Vera eſt Propoſitio

& in

& in quarto modo dicendi per ſe, ſola voluntate volumus, etiamſi voluntas nunquã eſt ſola, Sed ſemper cum intellectu coniuncta. Ita vera eſt ꝓpoſitio, Sola fide ſumus iuſti, id eſt, accepti Deo, etiamſi fides nunquam eſt ſola. Nec tamen de verbis litigamus, rem retinere cupimus, vt intelligant bonæ mentes, ſe habere condonationem & placere Deo propter Filium ipſius fide, nõ propter legem ſeu propriarum virtutum dignitatem. Nec dubium eſt, hunc eſſe conſenſum Propheticę & Apoſtolicæ ſcripturæ, ſicut & Petrus in actis affirmat.

Poſtquam expoſuimus ſummam eorum, de quibus hactenus inter nos & Collocutores cõtrouerſia extitit, & perſpicuis ſcripturæ dictis adiunximus noſtræ ſententiæ declarandæ & muniendę cauſa mediocrem aceruum teſtimoniorum, bona fide deſumptorum ex cõfeſsione Auguſtana, Apologia, ſcriptis Lutheri & Philippi, quæ magno conſenſu teſtantur eam, quam in ſcriptis noſtris poſuimus formam doctrinæ de capitibus in hoc Articulo controuerſis (ſcilicet de vi & vero intellectu particularum excluſiuarum, deq; continua acceptatione remiſsionis peccatorum & iuſtificationis, id eſt, gratuitæ reconciliationis, quam aſsiduè fide fieri oportet, etiam poſtquam renati ſumus, vt Roman. 5. dicitur, Gratia & donum per gratiam, quæ eſt vnius hominis Ieſu Chriſti, regnat per iuſticiam in vitam æternam) in noſtris Eccleſijs perpetuò cuſtoditam, & Dei beneficio conſtanter retentam eſſe: Non exiſtimamus opus eſſe, aut operæ precium nos facturos, vt copioſè & accuratè reſpondeamus ad Collocutorum cauillationes & eluſiones nugatorias & merè ſcurriles, quas in ea proximi voluminis ſui parte cumularunt, quam veræ noſtræ explicationi de reconciliatione & excluſiuis, titulo Appendicis corruptelarum opponere ſunt conati: Non enim dubitamus, etiam per ſe, nobis omninò tacentibus intellecturos eſſe pios lectores ex ijs, quæ iam prolixè commemorata ſunt, illas & refutatione indignas & eiuſmodi eſſe, vt non ſolum ſeſe ipſas conuellant & deſtruant: Sed etiam quàm longiſsimè Collocutores à ſenſu & verbis Auguſtanæ confeſsionis diſcedere, & huic ma-

gis quàm nobis aduerſari, & contradicere demonſtrent.

Ne tamen, vt ſolent, nouam contra nos querelam texant, tanquam data opera defugiamus conflictum certaminis inſtituti, nec ſuſtinere impetum oppugnationis ipſorum valeamus, paucas quaſdam, & quidem ipſorum iudicio præcipuas obiectiones breuiter & ſtrictim attingemus, è quibus & reliquę, ſicut ex vnguibus leo, agnoſci & ęſtimari, haud difficulter poterunt.

Primum, quod non deſinunt nos accuſare erroris & defectionis tam á verbo DEI, quàm ab Auguſtana Confeſſione, cum differentibus nobis de ſententia particularum excluſiuarum in doctrina, de Iuſtificatione, ac negantibus ita per has excludi bona opera, vt neceſſe ſit ea tunc abeſſe, cum Sola fide remiſsionem peccatorum & reconciliationem gratuitam apprehendi oportet, atque ita oſtendentibus ſtudium, benè operandi, nequaquam euertere certitudinem promiſsionis gratiæ & fiduciæ Mediatoris, quæ eſt correlatiuum illius, affingunt hanc (vt ipſi loquuntur) Hypotheſin, in articulo Iuſtificationis bona noſtra opera neceſsitate præſentiæ eſſe neceſſaria. Impudens & malitioſa calumnia eſt, quam ſatis & ſcripta noſtra priora, & ab illis excerpta, ac initio reſponſionis huius poſita ἀνακεφαλαίωσις manifeſtè coarguit & confundit.

Nec propterea ſe probaſſe hoc crimen nobis intentatum exiſtiment, quod tranſpoſitione ſtatus & fallacia plurium propoſitionum, nec in refutatione obiecti erroris vſos eſſe clamitant, cum ne vnum quidem ex noſtris ſcriptis proferre locum potuerint, qui eam loquendi formam noſtram eſſe oſtendat, quam ipſi nobis toties, tribuere non verentur, & expreſſè fateri cogantur, ſe antea propoſitioni (quam noſtram videri volunt) quaſdam voces appoſuiſſe, de quibus ne per ſomnium quidem cogitaueramus. An hoc ſit bona fide nobiſcum agere, & nil niſi veritatem ꝓpoſitam habere, omnibus pijs & bonis conſiderandum & iudicandum relinquimus. Pugnent ipſi ſanè &

digladientur (vt ipſorum verba referamus) de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum, in Articulo Iuſtificationis, & non extra eum, modo ſciant, ſe colluctari cum ſua larua & inani ſpectro, quod ipſi ſibi vel opinionis errore obiecerunt, vel odij vel maleuolentiæ ſtimulis incitati impugnandum ſuſceperunt, nec alio nos argumento vrgere, premere & conſtringere moliantur, quàm quod contra huius laruati (vt ab ipſis appellatur) dogmatis laruatos oppugnatores veris & firmis rationibus diſputemus. Nos quidem refutationem Sophiſmatum & calumniarum, quibus alijs perſuadere tentarunt in Articulum Iuſtificationis intrudi à nobis, neſcio quam neceſsitatem præſentiæ bonorum operum, patrocinantem ſuperſtitioni & erroribus Pontificiorum, eo conſilio inſtituimus, vt manifeſtè cerneretur alijs fundamentis, ijſque multo ſolidioribus & firmioribus, opus eſſe ad refellendum deliramentum Papiſticum de fide formata: Nec poſita neceſsitate benè operandi bona conſequentia ſequi cæteras virtutes, vt cauſam Iuſtificationis cum fide coniungi, aut à petentibus receptionem in gratiam afferendas eſſe, vt merita, quibus vel placetur, vel mitigetur ira DEI. At horribiliter ac tragicè exclamant, notanda, obſeruanda, memorique mente reponenda eſſe noſtra verba, quibus ipſi cauſæ ſtatum & propoſitionem informauerimus, quæque ſola profanum & impium dogma ſatis arguant, dum iſtis barbaricis Diſputationibus de excludenda præſentia bonorum operum in ſaluandis magis accendi, quàm ſopiri diſsidia diximus, quaſi vero nouum ſit ac inuſitatum, ſaluandorum nomine, eos etiam intelligere, qui in vera ad DEVM conuerſione, fide viuificantur, & hæredes fiunt æternæ ſalutis, cuius adhuc conſummationem & glorioſam fruitionem ſuo ipſis tempore reuelandam expectant. Certè cum Paulus inquit: Spe ſaluati ſumus: Saluationem non de reconciliatione, Sed de ſecutura glorificatione accipi vult, & tamē hanc integram liberationem in hac vita expetentes & expectantes iam fide iuſtos, ſeu vt ad Epheſios dicitur, Gratia ſaluatos eſſe ſignificat, vnde liquidò cognoſci & perſpici

poteſt, inanem eſſe λογομαχίαν, quam de vocabulis ſaluandorum & ſaluatorum hoc loco mouerunt Collocutores, vt lectorum oculis nebulam offunderent, tanquam grauibus cauſis adducti, tam pertinaci ſtudio nobis contradicant & huiusmodi phraſin vt prorſus à ſcripturæ teſtimonijs & orthodoxæ Eccleſiæ conſenſu alienam repudient ac damnent.

Sed non vſq; adeò mirum eſt impugnari ab illis ea, quę in aliorum ſcriptis dextrè & ſine Sophiſtica intellecta vera ſunt & Propheticis & Apoſtolicis Concionibus conſentanea, cum ipſi ſibi non conſtent, & velut ex eodem ore calidum & frigidum efflantes, vnam & eandem doctrinæ publicè receptæ explicationem iam probent, iam improbent, iam ſuis ſubſcriptionibus honorificè ornent, iam comminiscendis narrationibus, quas ipſa præfacio repetitę Confeſsionis euidentiſsimè refutat, omnem illi authoritatem & fidem, qua parte ipſis repugnat, detrahere ſtudeant. Quemadmodum facere D. V. Vigandum fatentur in proximo ſcripto Collocutores, qui nec quomodo geminatam ipſius ſubſcriptionem, negare, nec quomodo eam excuſare poſsint, reperiunt, & ne nihil habere videantur, quod prætendant, modo ad diuerſitatem exemplarium, modo ad ſimplicitatem ſubſcriptoris, qui nec eum errorem viderit, illis verbis contineri, nec ea cogitarit, facilè mutari & mutilari poſſe, tanquam ad aſylum, confugiunt, & ibi ſe tutos tanquam ſub Orci galea latere poſſe putant.

Vt autem nullius momenti & verè nugatorium eſt, quod afferunt de ſimilitudine exemplarium, cum nec rebus ipſis diſcrepent, & à quolibet depræhendi poſsit, in editione Tomorum Philippi, ſi quid deſideratur, id officinæ librariæ incuria omiſſum eſſe, præſertim reliquis exemplaribus priorum editionum, cum eo, quod à V Vigando ſubſcriptum & in Corpus doctrinæ relatum eſt, planè congruentibus: Ita nihil turpius & magis dedecoroſum eſt ipſi Subſcriptori, quàm profiteri, ſi de monſtretur ſuo Chryrographo ante annos 17. comprobatam fuiſſe hanc orationem.

Quod dilectio Dei & multæ aliæ virtutes cum fide ſimul accen-

accendantur, malle ſe palinodiā canere, quàm rata habere ea, quæ in repetitione Confeſsionis à Philippo Melanthone ſcripta, ſumma ac qua potuerit attentione, ſe legiſſe ac conſideraſſe, & cum ſcriptis ac perpetuo conſenſu Prophetarum & Apoſtolorum congruere, nullaq́; Sophiſtica labefactari poſſe, teſtatus ſit. Quid vero de tali huius generis hominum inconſtantia, ne quid dicamus durius, ſentiendum ſit, vt omnes prudentes & honeſti facilè per ſe intelligent, ita à nobis hoc loco commemorari nihil attinet.

Sed videamus, quàm candidè ea, quæ ſimplici ſtudio veritatis declarandæ cauſa reſpondimus, accipiant & interpretentur. Diximus ἀνακόλουθον eſſe, quod Collocutores ex verbis Auguſtanæ Confeſsionis, quibus aſſeritur, homines proprijs viribus, meritis aut operibus coram Deo iuſtificari non poſſe, malè ratiocinantur, non tantum merita, ſed ipſa etiam opera in doctrina Iuſtificationis excludi, id cum refellere nequeant, artificio planè Sycophantico peruertunt, & vt nos grauent, de ipſa Confeſsione & Apologia nos affirmaſſe cauillantur, quod de ipſorum parologismo monuimus.

Huic ſimile eſt illud, quod ad abſurdiſsimam opinionem & phraſin, de infuſione plenitudinis gratiæ in Vrceolos Vacuos, fucandam & palliandam non erubeſcunt prætendere authoritatē Pauli ſcribentis, Apoſtolos Theſaurum cognitionis Euangelij, cuius ipſi præcones ſint & miniſtri, habere in vaſis teſtaceis, nosq́; indignis modis flagellare, & exibilare ipſū Paulum, impudenter vociferantur, dum Enthuſiaſticum quiddam ſapere hanc recens excogitatam & prius noſtris Eccleſijs ignotam formam loquendi ſignificauimus.

Sed quàm inepta & inſulſa etiam hac in parte ſit dicti Paulini citatio & accommodatio ab ipſis facta, quilibet mediocri iudicio ſaltem præditus, per ſe etiam videbit, & facilè iudicare poterit, vt labore refutationis talium ineptiarum & præſtigiarum merito ſubleuemur, quid cum retulerit ſine fine rixari cum pertinaciſsimè defendentibus etiam vaniſsima quoque &

nugaciſsima commenta errorum, & hallucinationes penè pueriles. Qualis eſt & illa, qua eruditè & concinnè dixiſſe volunt videri: Peccata noſtra & remiſsionem Chriſti eſſe correlatiua, quia peccator indigeat remiſsione peccatorum & hæc contingat eam fide accipientibus in vera pœnitentia. Nos quidem didicimus ex Paulo fidem & promiſsionem gratiæ correlatiua eſſe, Peccatum vero & miſericordiam alio modo inter ſe opponi, iuxta dictum Roma. 6. Peccatum vobis non dominabitur, Quia non eſtis ſub Lege, ſed ſub gratia, Et quid ad putidas illas eluſiones (Fides non ſemper orat, neque ſemper eleemoſynas diſtribuit, aut Confeſsionem edit, ſed tamen poteſt interim facere aliquid aliud, quia non eiusmodi operibus neceſſe eſt eam occupari & ſimul facere omnia) opus eſt vlla reſponſione, qua illarum vanitas & inſulſitas commonſtretur & redarguatur. Neminem enim ferè eſſe arbitramur, qui non intelligat, hæc ab ignaris verorum pœnitentiæ, fidei & inuocationis exercitiorum ocioſè & ſomniculoſè diſputari, contra textus Chriſti & Pauli, quos in proximo ſcripto noſtro allegantes probauimus, nunquam veram in corde fidem bonorum operum ſeu piorum & ſpiritualium motuum & virtutum expertem eſſe, ſicut & Lutherus inquit in enarratione Pſalmi 51. fol. 145. Precationem & inuocationem fieri per continuum exercitium, ſpiritualium certaminum ſeu tentationum. Item, Nouam obedientiam iuſtificatis hoc ſecum adferre, vt cor quotidie creſcat in Spiritu Sanctificante nos, vt poſtquam pugnatum eſt contra reliquias prauarum opinionum de Deo & contra dubitationem, progrediatur ſpiritus etiam ad gubernationem actionum corporis, vt eijciatur libido, aſsueſcat animus ad patientiam, & alias morales virtutes.

Sed vt finis aliquando ſit commemorationis inanium cauillationum, quas explodi, quàm refelli ſatius eſſet concludimas reſponſionem ad primam in appendice corruptelarum, vt nominare Collocutoribus placuit, hypotheſin, quam pro noſtra non agnoſcentes ipſis tanquam fœtum proprium in

ſinu fouendum & educandum remittimus, ac expreſſe teſtamur, in eo potiſsimum eſſe inter nos controuerſiam, quod ab ipſis ſimplex & vera explicatio particularum excluſiuarum, qua ſemper vſi ſunt, piè docentes in his Eccleſijs nominatim reijcitur; prolatis etiam in accuſatione & damnatione veræ ſententiæ verbis Philippi, quibus docuit, non excludi contritionem aut cæteras virtutes, ne adſint, ſed eas tantum à cauſa & merito Iuſtificationis remoueri.

Porro quod in ſecunda recens prioribus adiecta Hypotheſi reminiſcuntur, nos ſcripſiſſe, doctrinã de Iuſtitia paſsiua eſſe conceptum errorem & dirigi à nobis hoc telum in Lutherum ipſum, cuius Phraſin perfodere ſtudeamus, vt ipſi loquuntur, cum ſit euidens & manifeſta calumnia, ex deprauatione noſtrorum verborum, conflata, per eadem noſtra verba, quæ probationis loco ſubijcere illis non puduit, apertè refutatur. Non enim diximus, ſimpliciter doctrinam de iuſtitia paſsiua figmentum & errorem eſſe, ſed abuti ea Collocutores, ad pingendum iam pridem conceptum & nuper in lucem editum errorem ſuum de Iuſtitia paſsiua & infuſa tanquam in VRCEOLOS VACVOS, quo quidem eos mirificè delectari, quemque, vt vnicam filiolam exoſculari oſtendimus, ne deſerere cogantur, cui ſemel patrocinari ſtatuerunt à veritate abhorrens deliramentum de excludenda prorſus præſentia bonorum operum in accipientibus & applicantibus ſibi fide gratuitum Chriſti beneficium.

Tertia, quarta & quinta nouæ Hypotheſes vna reſponſione noſtra faciliimè diluuntur.

Quod enim vrgent τὸ ῥητὸν Pauli, de impio & non operante, idque nulla deleri poſſe calumnia iactitant? Veram & propriam excluſiuarum, interpretationem, quam tuemur, minimè labefactat, aut euertit. Nam certum eſt hanc eſſe genuinam & ſynceram τοῦ ῥητοῦ, quod nobis opponitur διάνοιαν, quod neceſſe ſit à ſaluandis tam propoſitum cumu-

landi ſcelera, quam impiam perſuaſionem de propria dignita-te ſeu de meritis propriarum virtutum coram Deo abijci, Cumque ipſi Collocutores fateantur ſe probare id, quod à nobis poſitum eſt, nimirum, quod impoſsibile ſit, in vna mente ſimul & ſemel eſſe fidem & propoſitum ruendi in ſcelera. Nec ignorent, ad hanc obiectionem antea copioſè à nobis reſponſum eſſe, boni conſulant, hoc loco breuitatem noſtram, & aliquando ſibi ſatisfieri patiantur. Nec pergant nobis obijcere falſum crimen per contumeliam tractatæ confeſsionis Auguſtanæ, quod paulò antè euidenter à nobis remouimus.

De Luthero, cum illius dicta non adſcripſerint, nihil opus eſt iam addere.

Nam quę illius ſententia ſit, ex ſupra commemoratis teſtimonijs clarè liquet ei, qui ea ſine deprauatione in genuino ſenſu accipit.

Nec de ſexta & ſeptima hypotheſibus appendicis corruptelarum multum dici à nobis attinet. Non enim ſatis eſt, D. Collocutores pronunciare, quod hæc propoſitio: Inchoata nouitas eſt initium vitæ æternæ, pugnet cum textu Pauli de beatitudine hominis, cui DEVS imputet iuſticiam ſine operibus, & cum Auguſtanæ confeſsioni, tum ſcriptis Lutheri, ſit contraria.

Sed veris & ſolidis argumentis errorem, ſi quem ineſſe deprehenderunt, demōſtrare ac refellere ipſos decuiſſet, cumque non exiſtimemus de altera loquendi forma: Fidem ſcilicet eſſe cauſam efficientem, propter quam credenti fides imputetur ad iuſticiam, quenquã cum ipſis rixaturum eſſe, quod ſua ſponte nobis dant, non grauatim accipimus, & permittimus ipſis, vt ſuo iudicio in verbis paradoxi iſtius, quod appellant, corrigendis, vtantur.

Reſtat vt de octaua, quam ſic nominant, corruptela breuiter hoc ipſos moneamus. Nouam obedientiam rectiſsimè definiri à Paulo, cum iubet: Militantes bonam militiam, retinere fidem & bonam conſcientiam, Nec incommodè dici hoc

ipſum

ipſum eſſe formale conuerſionis ſeu regenerationis ad vitam æternam, quod à Spiritu ſancto in iuſtificatis ideo accendi & confirmari conſtat, vt renouetur imago DEI in nobis & fiat inchoatio eius conformitatis cum Deo, qua beati fulgebunt in tota æternitate, iuxta dictum: Dabo legem meam in cordibus ipſorum.

Sed quia in re manifeſta non eſt neceſſe, vt longiores ſimus, hoc tempore plura non adijciemus, præſertim cū in manibus omnium ſint libri noſtrarum Eccleſiarum, & inter hos illi præcipuè, qui corpori doctrinę in Eccleſijs noſtris publicè recepto & approbato ſunt inſerti, ad quos & hactenus ſæpè nos retulimus, atq; etiamnum referimus: Complectuntur enim explicationem diſertam & accuratam omnium pręcipuorum articulorum doctrinæ Chriſtianæ, ac ſtuduimus quidem nulla in parte, nec quod ad ſententiam, nec quod ad phraſin attinet, ab illa diſcedere in tractatione eorum capitum, de quibus hactenus inter nos eſt actum, ſi quid tamen in hac feſtinatione à nobis incommodius forſitan dictum reperietur, id tanquam ad regulam prædicti Corporis doctrinæ examinari, corrigi & dirigi, nec aliter, quam ibi traditur methodica doctrina, accipi & intelligi volumus, & ita primam ſcripti noſtri partem concludentes, iam deinceps ad alteram accedemus.

# ALTERA DE HYPOTHESIBVS COLLOCVTORVM RESPONSIO THEOLOGORUM Ducis Auguſti Electoris.

NVNC ad eam Scripti Collocutorum proximi partem acceſſuri, quam vt maximè terribilem in acie prima collocarunt, repetere multis de cauſis id poteramus, quod initio Reſponſionis huius conqueſti ſumus, Niſi & auditoribus & lectoribus pijs parcere decreuiſſemus, quos quidem ſperamus minimè probaturos eſſe σκλητείας illas & inſectationes acerbas, quibus ferè omnes partes voluminis ſui compleuerunt.

CVM autem huc miſsi ſimus, non vt de maledicendi facultate cum illis certemus, ſed vt inquiſita veritate de illis certaminibus, quibus totos iam Annos viginti turbatæ ſunt in his regionibus Eccleſiæ, piæ concordiæ rationem inuenire atque inire ſtudeamus, rectà ad accuſationes illorum, quas ſcopum rei in hoc Colloquio nominant, DEO nos ducente & regente accedemus. Quarum ſumma & caput cum fuerit & ſit hæc criminatio: Poſt S. Lutheri mortem ſparſas eſſe in noſtris Eccleſijs corruptelas, quas aſsignarunt: Iterum & ipſos Collocutores, & omnes, qui hæc reſponſa noſtra audiunt nunc, aut legent deinceps, monemus & oramus, vt cogitent, non hoc egiſſe aut agere nos, vt vllam cum verbo DEI pugnantem corruptelam defendamus, excuſemus aut palliemus (Quod falſum crimen nimis nobis ſæpè & licenter Collocutores intentant & obijciunt) Sed hunc vnum nobis finem propoſitum fuiſſe & eſſe, vt quod de ſparſis corruptelis, poſt abductum ex hac vita Lutherum querulantur, oſtendamus longè ſe habere aliter, Et detexi ab ipſis & complicibus illorum criminationem hanc iniuſtã & falſam, partim ex ijs Præceptorum noſtrorum dictis, quæ in forma doctrinæ publicæ viuente Luthero nec ignotæ, nec ipſi prorſus inuſitatæ fuerunt, partim verò ex manifeſtè falſis aut malitioſè confictis & contortis categorijs. Qua in re vt non ſumus antehac vſi illo argumentorum apparatu, qualem nobis, imò ſibi ipſis etiam affingunt Collocutores, adhibito nonnunquam ea in parte illiberali artificio eorum, quos Apoſtolus κυβευτὰς & tortores Scripturarum alicubi nominat: Ita proteſtamur initiò, non velle nos

ab

ab illo ſimplici defenſionis modo diſcedere, ſed, vt antea feci-mus, tantum veris narrationibus crimen illud falſum diluere, & ab Eccleſijs noſtris & nobis depellere. Diſertè etiam teſtamur, non agnoſcere nos argumenta, quæ nobis illi informant, in ſingulis noſtris reſponſionibus, & rogamus auditores & lectores vniuerſos ac ſingulos, ne ex illorum ratiocinationibus ad ipſorum inſtitutum ac commodum arte fabrefactis, nos aut ſcripta noſtra iudicent. Quod ſi argumentis, ad nudam Syllogiſmorum formam redactis decertare nobiſcum viua voce voluiſſent, meminerunt non detrectaſſe nos illam Collocutionis formam, quam ſi non defugiſſent ipſi, tum verò & argumenta Dialecticis formis incluſa audituri fuiſſent. Nec liberum ipſis fuiſſet, pro ſua libidine ex noſtris dictis formas argumentorum conſuere, quas poſteà vel cum riſu exibilarent, vel acerbius exagitando Lectoribus ſuſpectas redderent. Nunc cum Collatio hæc ad ſcriptorum permutationem ipſorum pertinaci flagitatione deducta ſit, ſcire Collocutores volumus, Cauſas nos habere grauiſsimas, cur de illorum informationibus & ratiocinationibus proteſtemur, & à ſimplicitate reſponſionum noſtrarum priorum diſcedere nolimus. Quarè, vt diximus, rectà ad Hypotheſes accedemus, omiſſa longiori præfatione.

PRimam Hypotheſin proximè ſimplicifsimè reieci-mus, ac teſtati ſumus, non congruere ad commemoratam corruptelam: Quæ illi probationis loco allegarunt ex D. Maioris libris, per cuius latus apparet iugulari communem omnium noſtrum Præceptorem D. Philippum Melanthonem, & ſcripta illius cum Corpori Doctrinæ inſerta, tum alia inter reliqua ipſius opera edita, Alios etiam viros bonos multos, qui cum Philippo eadem orationis forma vſi ſunt aliquoties.

Summa autem accuſationis hæc fuit: Doceri à nobis: Nos coram DEO iuſtificari imputatione & inchoatione ſimul, ſeu vt in Antitheſibus hæc corruptela recitatur, Gratis & operibus ſimul, ſeu Iuſticia imputatiua & inchoata, ſeu

noua obedientia ſimul nos iuſtos eſſe coram Deo, ſeu fide formata charitate nos iuſtificari coram Deo, hoc eſt, fide & operibus ſimul.

Hanc tetram Corruptelam, quam execramur toto pectore, An ea dicta complectantur, quæ & initio & nunc Colloc utores probationum loco allegant, petimus iterum, vt omnes & Auditores & Lectores iudicent.

Corruptelā inquit: Coram Deo nos iuſtificari ſimul fide & operibus, Et quidem Papiſtico more, fide formata charitate. At citatæ probationes ſimpliciter dicunt: Conuerſo, ſeu ſanctos, in hac vita, iuſtos eſſe imputatione & inchoatione, ſeu vt D. Maior loquitur: Saluificationem, quæ in hac vita eſt, conſtare remiſsione peccatorum, imputatione iuſtitiæ, donatione & renouatione Spiritus Sancti. Ex his ergò verbis an vlla pia mens, ſine Sophiſtica iudicans, extundere aut extorquere corruptelam prædictam poteſt? Nunquid enim idem ſunt; coram Deo iuſtificari, & in hac vita iuſtum eſſe? Priorem quidem formā omnes ſanos neceſſe eſt & ſic interpretari, vt intelligant, iuſtificari coram Deo idem eſſe, quod in Iudicio Dei abſolui & pronunciari iuſtum ſeu reconciliari cum Deo & acceptari ad hæreditatem vitæ æternæ, in quo iudicio quæſtio principalis & ſumma eſt: Quæ res ſeu cauſa ſit, quæ iudicio Dei, terroribus peccati & mortis, opponenda ſit. Quæ item Cauſa, quod meritum ſit, propter quod recipiamur & pronunciemur iuſti, Atq; de ea & re & cauſa prolixè antehac dictum eſt. Cum hac verò imputatione Iuſtitiæ & reconciliatione gratuita certum eſt coniunctam eſſe, & ſequi viuificationem & donationem Spiritus Sancti & renouationem ad imaginem Dei, vt innumerabilia dicta vocis diuinæ teſtantur. Propter hoc ergò coniunctum ſeu ſequens beneficium, quod vox diuina, Confeſsio Auguſtana, Apologia, & Lutherus hinc inde in ſuis ſcriptis, ſuo modo ac ratione certa, etiam nominant Iuſtitiam, ſolitus eſt Philippus Melanthon Præceptor noſter, hac forma vti, vt diceret: in hac vita Sanctos

imputatione & inchoatione iuſtos eſſe,hoc eſt,habere vtramque Iuſtitiam & Fidei ſeu Mediatoris fide apprahenſi, qua perſona Deo eſt accepta, & bonorum operum ſeu bonæ conſcientiæ,cui perpetuò prælucet fides, id eſt, fiducia Filij DEI, tegentis immundiciem noſtram applicatione ſui meriti tanquam Vmbraculo, Ac nequaquam hoc ſenſit aut voluit Philippus, Vt Collocutores calumnioſè illam vſitatiſsimam loquendi formam deprauant,quòd hæc Iuſtitia inchoata opponi poſsit iudicio & iræ Dei ac terroribus peccati & mortis, aut eo loco collocanda & habenda ſit, quo ſacroſanctum Filij DEI Mediatoris meritum & obedientia, vel quod Papiſtico more vocabulum IVSTVS intelligatur de placente ſeu accepto, partim propter Mediatorem, partim propter inhærentem illam ſeu infuſam, vt loquuntur, nouitatem.

Hoc Papiſticum delirium acriter refutaſſe ac ſeriò deteſtatos eſſe noſtros Præceptores, manifeſtum eſt. Quæ ergò ipſorum verbis affingitur corruptela, intolerabili illos iniuria afficit.

Quin, Cum & de hoc erudiendæ ſint piæ mentes, quòd prætere a,quæ in hac vita fide Iuſtificante accipimus bona, reſtent alia etiam æternæ vitæ beneficia, quæ adhuc ſperantur, & in Cœlo nobis parata aſſeruantur & cuſtodiuntur, Vt 1.Petri 1.dicitur,manifeſtanda & conſummanda tunc,cum CHRISTVS vita noſtra in gloria manifeſtabitur: Negari non poteſt, quod illorum etiam æternorum bonorum reſpectu verè dicatur, In hac vita nos quidem iuſtos eſſe imputatione & inchoatione,ſed nondum conſummatione, in qua abolito peccato & morte integra iuſtitia reſtituetur, Et Deus erit omnia in omnibus beatis.

Nec verò aut chariſsimus nobis Præceptor D. Philippus Melanthon, aut alij noſtrarum Eccleſiarum Doctores poſt Lutheri demum mortem ſic loqui cæperunt, ſed indè vſque ab initio repurgatæ doctrinæ, forma hæc illis vſitatiſsima fuit, Et tunc præcipuè, cum aut locum in Paulo 1.Cor.5.Expurgate vetus fermentum, ſicut eſtis azymi, explicare, aut obiectionem

ſegalem de cruce Eccleſiæ diluere ſoliti ſunt, Quod vel hæc vnica in Locis Theologicis, multò ante Lutheri mortem editis, & honorifica approbatione & commendatione eiusdem confirmatis, explicatio teſtatur his verbis: Iuſtis debet benè eſſe. Eccleſia eſt iuſta. Ergo Eccleſiæ debebat benè eſſe. Primum reſpondendum eſt ad Minorem: Eccleſia eſt iuſta, ſcilicet imputatione & inchoatione in hac vita mortali, Sed adhuc in ea hæret magna caligo, magnæ dubitationes de Deo, multi vitioſi affectus &c. Quarè vel vnus ille locus, vt innumerabiles alios prætereamus, ſatis teſtabitur falſitatem criminationis illius primæ & ſummæ: Poſt Lutheri demum mortem hanc loquendi formam ſpargi à noſtris cœpiſſe, & hunc ſummum Articulum de Iuſtificatione coram Deo, vſurpatione eius formulæ corruptum & deprauatum eſſe. Atq; vt hanc calumniam non verbis tantum, ſed reipſa potius refutari poſſe conſpiciatur, eorum qui accuſantur dicta integra, cum textus præcedentis & ſequentis Collatione diligenter inſpecta conſiderentur. Et forma hæc cum toties à noſtris Præceptoribus inculcata & pia explicatione illuſtrata ſit & vindicata ab aſſumentis falſis & impijs Monachorum & Papiſtarum de Fide formata ſeu iuſtitia inhærente, vt pueris, qui in Academijs & Scholis noſtris erudiuntur, illa notiſsima ſit & vulgatiſsima, nobis qui in ijſdem Academijs enutriti ſumus, & à primis, quod aiunt, cunabulis, voces formulæ huius hauſimus & didicimus, mirum valdè fuit, Collocutores tàm ingenioſos & doctos, & noſtros aliquando συμφοιτητάς, & eorundem Præceptorum auditores, non erubeſcere in fingendo tàm tetro de nobis & de Eccleſijs ac Præceptoribus noſtris crimine, cui vt ſpeciem qualemcunq; induant, Synodi etiam Tridentinæ decreta comparare cum hac forma non verentur, cum non ignotum doctis ſit, quæ Synodi illius impiæ ſententia ſit, & multæ extent Præceptorum noſtrorum declarationes, quibus falſum & impium decretum illud taxatur ac refutatur.

Sed ita fieri ſolet, cum accenſis diſsidijs quoquo modo creſcere & vincere partes ſtudent, conculcatis & protritis viris

benè

benè meritis,quorum non ſolum pietas & fides perſpecta eſt, difficilimis temporibus in magnis periculis, ſed eruditæ etiam & copioſę declarationes de ſingulis Articulis extant, vt certum eſt de hac de ipſa formula,quam oppugnant Collocutores, plurimas extare noſtrorum pias & luculentas explicationes, quæ ab accuſatione & criminatione hac,& ipſos & nos liberare poſſent & deberent,niſi odio noſtri & illorum implacabili iudicij ſynceritas & ſanitas impediretur.

Nec verò,Deo benedicente, vllum apud pios & æquos iudices pondus habebunt ſuperbæ illæ & contumelioſæ eluſiones & conculcationes teſtimoniorum, quæ ex locis Philippi aut alijs eius viri libris antehac adduximus, aut ex ipſius etiam Lutheri ſcriptis deſumpſimus.De quibus alio loco commodiore,quod par erit,reſpondebimus.

Vnam hanc eluſionem Collocutorum hoc loco attigiſſe ſatis ſit, quam & alibi ſæpius iterant, Aliud ſcilicet eſſe, quandò aliquis extra diſputationem,ſimplici animo, ſine omni fraude ita locutus eſt, Aliud,quandò in certamine acerrimè dictum tale tuetur & auget pericula. Nos vero iudicamus, verum eſſe & manere verum, ſiue extra diſputationem, ſiue in diſputatione dicatur,& è contra mendaciũ & falſitatem nullo tempore,nullo certaminum aut diſputationum feruore aut tumultu,ſeu verum ſeu vero conſentaneum fieri poſſe,Sed perpetuò eſſe & manere mendacium.

Quare ſicut Præceptores noſtros & alios extra diſputationem hac forma vſos eſſe, & quidem ſine periculo veritatis ſæpè eam repetiuiſſe conſtat,Ita ſtatuimus, eandem loquendi formam & in diſputatione,ſine repræhenſione vſurpari poſſe,nec per ſe falſam eſſe. Neq; etiam Præceptorum noſtrorum libri extra diſputationem ſcripti & propoſiti iuuentuti ad diſcendum,ſic facti ſunt, vt in diſputatione vſus illorum nullus eſſet. Nam hic & ſcriptionum & tot repetitionum finis fuit,vt de fundamento doctrinæ rectè eruditi iuniores haberent,quibus in diſputatione aduerſus hoſtes quoſcunq;,grauiter & verè vti poſſent.

Quod ergò planè & dilucidè reſponderi ſibi petunt, atteſtatis conſcientijs noſtris, An iudicemus corruptelam eſſe, quam in Antitheſi tertia, & Hypotheſi prima inſtituunt atque informant corruptelæ formam. Reſpondemus diſtinctè & perſpicuè: Eam nos loquendi formam, quam Antitheſis tertia, & Hypotheſis prima commemorat, Iuſtificari ſcilicet hominem coram DEO fide & operibus ſimul, ſeu fide formata charitate, toto pectore deteſtari & execrari. Sed eam formam, quam imitatione Philippi Collegæ noſtri ſuis ſcriptis ac libris inſeruerunt, quam accuſant & flagellant Collocutores, cum Papiſtica illa Monachorum & ſynodi Tridentinæ oratione, nec quò ad verba, nec quò ad ſententias congruere dicimus ac teſtamur. Eaque in re falſa & iniuſta criminatione flagellari & deformari nos & noſtros, querimur. Ac vt intelligant Collocutores, quibus illam ſcripturæ dictis congruere ſtatuamus, Paulinas illas voces proponimus, quæ & meritum & efficaciam filij DEI Domini ac Saluatoris noſtri IESV Chriſti nobis ſimul proponunt, vt Epheſ. 5. CHRISTVS dilexit Eccleſiam & ſemet ipſum pro ea tradidit, vt eam ſanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo, vt ſiſtat eam ſibi glorioſam, Eccleſiam non habentem rugam aut maculam, aut aliquid eiuſmodi, ſed vt ſancta ſit & inculpabilis. Item Titum 2. Expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni DEI & Saluatoris noſtri IESV CHRISTI, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem ſectatorem bonorum operum. Item, Tit. 3. Saluos fecit nos ſecundum ſuam miſericordiam per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos opulenter. His dictis & meritum & efficaciam Filij DEI, vt diximus, proponit cogitanda Apoſtolus. Meritum ſignificatur, cum CHRISTVM ſeipſum tradidiſſe pro nobis & ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos feciſſe teſtatur. Efficaciam oſtendit, cum facit mentionem ſanctificationis & renouationis, quam fieri dicit effuſo in nos Spiritu ſancto, in

lauacro

lauacro aquæ, in verbo &c. vt & alibi inquit 2. Cor. 3. Tranſformamur in eandem imaginem à gloria in gloriam, tanquam à Domini Spiritu. Et cum paſsim extent dicta alia, quibus inchoatio obedientiæ, quæ fit donato Spiritu ſancto, iuſticia nominatur, vt Rom. 6. Præbete membra veſtra arma iuſticiæ, Deo in ſanctificationem &c. Item, Qui facit iuſticiam, iuſtus eſt, 1. Ioh. 3. Et in Pſalmis paſsim: Feci iudicium & iuſticiam. Item, Apocal. 22. Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Hæc ergò aliaque ſimilia dicta multa, cum paſsim in voce diuina extent, dicimus iniuſtè formam hanc accuſari & damnari, qua dicitur, Hominem in hac vita imputatione & inchoatione iuſtum eſſe. Genus enim ſermonis, quod hic fingunt Collocutores, periculoſum & flexiloquum eſſe, quo modo explicari à noſtris ſoleat, quoties doctrinam integram recitant, etiam ipſi oſtendunt, ſe non ignorare aut reprehendere. Quanquam particulam (CORAM DEO) à qua noſtri in hac forma loquendi ſemper abſtinent, malicioſè ſubindè illi aſſuunt, vt reprehenſionis cauſam habuiſſe videantur.

Examinent autem Collocutores & verba Lutheri in diſputatione, Anni &c. 36. de Iuſticia totali, initiali, & conſummata, quæ in quodam ſcripto ipſi allegant. Et illud in Pſalmo 51. dictum, quo partes Iuſtificationis, vt ipſe loquitur, his verbis recenſet Tom. Ien. 4. lat. pag. 386. Hæ ſunt duæ partes Iuſtificationis. Prior eſt gratia per Chriſtum reuelata, quod per ipſum habeamus placatum Deum, vt peccatum amplius non poſsit nos accuſare, ſed conſcientia fiducia miſericordiæ Dei ſit reducta in ſecuritatem. Poſterior eſt donatio Spiritus ſancti, cum donis ſuis illuminantis contra inquinamenta carnis & Spiritus. Hæc Lutherus. Cuius dicta congruere iudicamus cum explicatione, quæ in libris noſtrorum Præceptorum traditur. Et oramus pios & æquos lectores, vt cum hoc loco breuiter tantum ſummas rerum monſtremus, in iudicando candorem adhibeant, & cum his noſtris, quæ nunc recitauimus, perpetuam Eccleſia-

rum noſtrarum ſententiam ac doctrinam conferre non grauentur.

## DE SECVNDA HYPOTHESI.

In hac parte accuſationis minus nobis negocij fore ſperauimus, quod certò ſciremus, hanc, vti nominant, corruptelam, nullo alio teſtimonio niti aut demonſtrari à Collocutoribus poſſe, niſi vno illo manifeſta ſycophantica deprauato dicto Philippi, quod ſuis clamoribus totos iam annos viginti prætexunt, Illyricus præſertim. Cum & quid ſenſiſſet de hoc Philippus, & qua ille defenſione iam olim à ſe falſum crimen depuliſſet, recitatis ipſius verbis oſtendiſſemus, Sed hic quoqꝫ euenire videmus, quod vulgò dicitur, Aduerſus Sycophantæ morſum non eſſe remedium. Poteramus itaqꝫ ſimpliciter hunc accuſationem præterire ſilentio & iudicandam pijs Lectoribus relinquere, niſi quædam aſperſiſſent nunc D. Collocutores, ſimilia falſis illis criminationibus, quibus iam pridem Flacius & alij eius coniurati complices vulgus miſerum dementarunt ac faſcinarunt.

Negant Philippi verbis, quibus aduerſus calumniam hanc ſeſe defendit, credendum eſſe, quia pauca tantum verba ex Sphinge Auguſtana recitet, hæc ſcilicet: Eſtqꝫ in libro hoc admodum incogitanter dictum, Primò hominem verè iuſtificari dilectione, Quibus tanquam in aduerſatiua categoricè adiungat ſuam ſententiam, Hæc ſcilicet verba: Quaſi homo non ſit præcipuè iuſtus & acceptus coram Deo fide propter Mediatorem, Sed ſit præcipuè iuſtus & acceptus Deo, propter proprias dignitates. Hac illi diſtractione verborum PHILIPPI ſe denuò probaſſe exiſtimant Accuſationem aduerſus res inſtitutam.

Sed pias mentes intelligere confidimus calumniæ iniquitatem & crudelitatem intolerabilem. AEquiſsima & hu-

& humaniſsima in iudicijs omnibus Lex eſt, Vt vnusquiſque verborum ſuorum interpres habeatur certiſsimus & fide dignißimus. De ſuis autem verbis, quid teſtatus ſit Philippus, & quidem eo tempore, cum qui accuſare eum publicè cœperant, ne locum quidem, ex quo criminis huius occaſionem deſumſiſſent, monſtrare accuſato poſſent, pximo ſcripto oſtendimus. Sunt & verba ipſa plana per ſe & congruentia expoſitioni. Quod enim, vt teſtatus fuit, non aſſeueratiuè, ſed ex Hypotheſi aduerſariorum hæc omnia commemorarit, reiecerit ac taxarit Philippus, manifeſtiſſimè demonſtrat geminatio particularum aduerſatiuarum: QVASI NON SIT &c. SED SIT PRAECIPVE IVSTVS propter proprias dignitates. Hac enim orationis forma non vti in ſententijs & dictis affirmatiuis vllos ſanos homines in Eccleſijs noſtris intelligunt omnes, qui rectè loqui didicerunt. Cum verbis ergò, quæ accuſantur, quia congruit declaratio autoris, illi potiſsimum fides erat adhibenda quàm maxima.

Sed quod in iudicijs omnibus fas eſt & æquum, imò quod ſibijpſis concedi volunt Collocutores in ſuis næuis palliandis & ornandis, id in hac criminatione Philippo non permittunt. Quod quâm ſit iniquum (ne quid dicamus grauius) iudicent alij.

Cum autem callidi homines intelligant, illam ſuam criminationem, oſtenſa vera dicti reprehenſi ſententia, labaſcere, aſtutè aſſuunt hiſtoricam commemorationem, de Materia circa quam illarum, vt nominant, deliberationum, vt inuidiam & odium Philippo concilient, & iniuſtis ſuis accuſationibus prætextum aliquem ac præſidium parent. Verum hanc totam eſſe vaniſsimam & falſiſsimam, tum demonſtrabimus plenius, cum ad eam noſtræ collationis partem perueniemus, quæ de Adiaphoricis deliberationibus inſtituenda erit. Quanquam & hic eam attingere non fuerit prorſus inutile.

In gratiam inquiunt Cæſaris, potentis tum & victoris illa dicta & ſcripta fuiſſe, Imò potentiã & mandata Cæſaris voces illas, quas accuſant, extorſiſſe noſtris dictitant, vt eo placato defugere crucem liceret. Denique hoc tentatum tum fuiſſe ſcribunt à D. Noſtris, Quomodo ac quatenus cedere poſſent, ſeſeque Auguſtanæ Sphyngi ſeu fœtui Antichriſti conformarent.

Planè hæc eſſe ſimilia iam exoletis clamoribus Illyrici, imò indigniora etiam, vel eo liquet, quod excœcati maleuolentia & odio noſtrarum Eccleſiarum & doctorum, non vident hæc fuiſſe à noſtris ſcripta, priuſquam fieret vlla in his regionibus deliberatio de mandatis Caroli Imperatoris, Imò antequam Auguſtæ publicatus eſſet liber ille infauſtus, Sphyngis titulo non immerito celebratus. Et hæc tunc à noſtris breuiſsimè annotata fuiſſe, non vt publicè proponerentur, ſed vt ſoli Principi petenti conſilium Auguſtam celerrimè mitterētur, & oſtenſis craſsiſsimis eius libri erroribus, quos vnumquemque in Eccleſia inſtitutum intelligere & fugere neceſſe ſit, cauſæ indicarentur graues & magnæ, propter quas fucatæ illæ conciliationes recipi nec poſſent nec deberent. Ac teſtantur acta Synodica, ſcriptum illud Philippi, in quo primũ notati ſunt errores Sphingis, nondum prolatæ, adeò non fuiſſe ad vllam cum Pontificijs conciliationem faciendam inſtitutum, vt ſeueriſsimè etiam moneat, oret & obteſtetur Principem, ne illis pręſtigijs aſſentiretur.

Suntque digna conſideratione verba Philippi, quibus fol. ſcilicet T 2. & hanc ipſam, quæ ei obijcitur, corruptelam & errores libri Auguſtani taxat & damnat. Quæ fraus (inquit) in cap. de iuſtificatione adhibita ſit, aliquot in locis deprehendi clarè poteſt, Si quis hoc agat, vt eam conſideret & cognoſcat, vt, cum fidem, cuius meminerunt, ſic declarant, quod poſsit eſſe ſine dilectione. Item, cum dicunt, initio infuſam iuſticiam eſſe dilectionem, Fidei verò nullo verbo meminerunt. Et paulò poſt, cum dicunt, Si fides adſit,

ſit,ſequi poſtea veram iuſticiam per dilectionem, quaſi dilectio ſit maior & potior iuſticia, quàm gratuita acceptatio, quod Deus propter Mediatorem ex miſericordia nos acceptat per fidem & fiduciam Filij.

Sed verba ipſa germanica, quæ planiſsima ſunt, hic apponemus, quæ vel ſola Philippum calumnia hac liberare, & declarationem illius datam Legatis Saxonicis, de qua in priore ſcripto diximus, confirmare, apud pios & æquos lectores ac iudices poterunt: Der betrug im Artickel Iuſtificationis/ iſt in etlichen Stücken klar zu mercken/ wer in mercken wil/ als/ da ſie jren Glauben alſo declariren/ das er auch ohne Liebe ſein könne. Item/ da ſie erſtlich ſagen/ Die eingegebene Gerechtigkeit ſey die Liebe/ vnd gedencken dabey des Glaubens nicht mit einem wort. Item hernach / da ſie ſetzen/ Wenn man den Glauben hab/ ſo werde man hernach warhafftiglich gerecht durch die Liebe/ gleich als ſey die Lieb ein höher vnd fürnemer Gerechtigkeit / dann das vns Gott vmb des Mittlers willen gnediglich annimpt / durch glauben vnd vertrawē auff den Son. Eadem poſtea ſæpè repetuntur, vt V 1. facie. 2. Poſtquam hoc poſitum eſt &c. Item, hanc eſſe vnam & germanam ſententiam libri &c. Et V 2. facie. 2. Sed liber ita dilectionem nominat, vt de hac fide & fiducia ſileat prorſus, & ſemetipſum interpretatur, quod loquatur de fide, quę tantum ſit noticia doctrinæ, à qua dilectio poſsit abeſſe. Hæc reprehenſio tanti momenti eſt, vt diſsimulari nullo modo poſsit. Continet enim fundamentum doctrinę Euangelicæ & conſolationem præcipuam ac maximè neceſſariam.

Hæc loca omnia collata inter ſe probant & oſtendunt liquidiſsimè, Philippum acerrimè taxaſſe & damnaſſe id, quod in Auguſtana Sphinge malè dicitur, dilectionem eſſe præcipuam iuſtitiam.

Sed huiuſmodi verbis ille hunc errorem apertè demonſtratum refutare voluit, quibus & iuſticiam fidei opponeret nouæ dilectioni, quā autores Sphingis præcipuam eſſe

Iuſtitiam affirmauerant,& in ea ipſa collatione oſtenderet, ne hoc quidem retineri poſſe,quod moderatiores aduerſarij anteaconceſſerant, videlicet hominem principaliter ſeu præcipuè iuſtum eſſe fide,minus principaliter operibus, Si verum ſit, vt liber diſputat, fide tantum præparari nos,vt poſtea ſimus reuera iuſti noua dilectione. Ita manifeſtum eſt ex Hypotheſi Sphingis ( vt corruptelarum huius magis eſſet conſpicua abſurditas ) Sic inferre Philippum: Si dilectione præcipuè ſumus iuſti,ſequitur fidem ne quidem præcipuum eſſe iuſticiæ,qua Deo placemus, quod tamen vt dictum eſt, aliqui ſcriptores,patrocinantes pontificiæ Synecdochæ,contra noſtram Excluſiuam SOLA FIDE defendere ſunt auſi. Atq; ita Philippum ſenſiſſe teſtatur paragraphus eiuſdem ſcripti his verbis: Si ergò hæc debet eſſe præcipua & principalis doctrina in Eccleſia , eripitur conſcientijs & amouetur ex oculis doctrina de fide, de Mediatore Filio Dei, de certa firmaq; conſolatione in iudicio Dei,nimirum hæc doctrina & hęc conſolatio,quod quanq; oporteat dilectionem & alias virtutes in nobis eſſe, Sicut docuimus ſemper & adhuc docemus, tamen prælucere his virtutibus in corde neceſſe ſit hanc fidem &fiduciam,quod cum noſtræ virtutes prorſus ſint imbecilles,DEVS ex mera miſericordia propter Mediatorem,nobis velit eſſe propitius & nos acceptare , & ita propter filium pronunciare iuſtos,ſi fide apprehenderimus ipſum & vera fiducia illi adhæſerimus.

Hactenus Philippus, qui cum tanta vehementia errorem pontificiæ Synecdochæ reprehendat ac reijciat,non videri poteſt conciliationem cum aduerſarijs pontificijs inſtituiſſe aut quæſiuiſſe.

Præſtigiæ verò impudentes ſunt,quod narrant Collocutores,in gratiam & conciliationem Antichriſti hæc

ſic ſcripta eſſe, nec ſunt hoc in loco meliores Magiſtro ſuo Flacio, qui cum ignarus rerum & actionum omnium inſtituiſſet aduerſus Philippum de hac parte accuſationem horribilem, ante edita Acta Synodica, neſciuit, quando aut vbi id ſcriptum, in quo hæc verba extarent, compoſitum eſſet.

Alicubi enim in conuentu Miſnenſi, alicubi in Pegauienſi inſerta Particula fürnemlich corruptam eſſe doctrinam Iuſtificationis clamitat, Nunc poſtquam acta optima fide edita perſpicuè demonſtrant, falſiſsima eſſe, quæ de conciliatione ſeu colluſione noſtrorum cum pontificijs Collocutores commemorant, cæcutire tamen in luce media malunt, quàm aut cedere veritati, aut accuſationem falſam & ſycophanticam abijcere, ne, quæ in Actione Coſuuicenſi, cum legati vrbium Saxonicarum, hac in parte, vt in alijs, ſatisfactum ſibi à Philippo affirmaſſent: Illyricus tum non ſine fremitu & acerba expoſtulatione queſtus fuit: Se & cauſam ſuam ab illis proditam eſſe: Nunc etiam Collocutores ſi ſibi ſatis fieri patiantur, grauem illius indignationem incurrant, aut crimen λιποταξίας apud ſuos ſubire cogantur.

Sed vt hac in parte & ipſos tandem iuuemus, & Eccleſiam ac nos queritatione ipſorum maledica liberemus: Teſtamur diſertè, improbare nos & deteſtari toto pectore, ſi quis Iuſticiam fidei ſic intelligat, aut enarret aut dicat, Fide iuſtificamur, id eſt, Fides eſt pͤcipua ſeu primaria iuſticia ſeu prima ad Iuſticiam præparatio, vt homines deinceps verè iuſti ſint dilectione, ſeu noua obedientia. Quin vt in exhibitione theſium noſtrarum diximus, Ne hanc quidem formam probamus, ſi dicatur: Principaliter ſeu præcipuè nos coram Deo iuſtos eſſe fide, Minus principaliter propter dilectionem & propria noſtra opera.

Et hæc omnia cum ſeriò ſentiamus, acquieſcant tandem Collocutores, & deſinant Eccleſiam his tumultibus accuſationum turbare ac diſtrahere. Nam vt contra conſcientiam noſtram hoc de Philippo & Eccleſijs noſtris teſtemur, ac dicamus, quod toto vitæ ſuæ tempore ſcimus, ipſum deteſtatum eſſe toto pectore, quodq́ exauditum & viſum in forma doctrinæ publicæ apud nos nunquam fuit, id, Deo iuuante, in æternum nobis D. Collocutores non perſuadebunt aut extorquebunt, etiamſi volumini proximo infinitas accumulent atque adijciant maledictorum & anathematum myriades.

Scommatum verò ſoles, quibus partem hanc condierunt, examini piorum & candidè iudicantium relinquimus. Nominatim verò de Epiſtola per Manlium publicata, quã præter neceſsitatem omnem allegant hic, atque interſpergunt ſuis egregijs gratitudinis erga Philippum documentis, viciſsim eos ad eius ſcripti lectionem remittimus, quod Lutherus aliquando Tom. 4. Ien. fol. 532. de furtiuis Epiſtolis edidit, atque in eo, vt ſe contemplentur, permittimus.

## DE III. HYPOTHESI.

Tertia accuſatio & querimonia de nobis omnium atrociſsima eſt, & ſic inſtituta à Collocutoribus, vt non obſcurè appareat, voluiſſe illos obruere nos, quaſi tempeſtate quadam maledictorum & contumeliarum, quibus aduerſum nos intonant. Ac vel ſola illa pars ſcripti ipſorum oſtendit, quæ cauſæ illis fuerint, quod tanta vehementia ac pertinacia contenderunt, vt ſcriptis mutuis Colloquij huius actiones, inſtituerentur ac peragerentur. Neque enim triumphos illi ſuos, quos animo conceperunt, ac tot iam annos præmeditati ſunt, à Colloquio, hoc reportare ſe poſſe, præuiderunt, niſi quam toties coxerũt ac recoxerunt cram ben venenatam, in acta publica ſic retuliſſent, vt iam non inter ſuos tantũ ſocios & coniuratos adſtipulatores, quod antehac in ſuis angulis fecerunt, de re omnium maxima

pugnaſ-

pugnaſſe, ſed antagoniſtas quoq; habuiſſe publicè videantur, quos proſtratos fulminibus anathematum in triumpho tanquã circumducant, & toti terrarum orbi oſtentent. Nam hac impetrata ſcriptionum velitatione, ſuſq; deq; eſſe illis cernimus grauiſsimum Principum optimorum conſilium, quo congreſſum hunc & decreuerunt, & inſtitutum ad tertiũ iam menſem fouent ac conſeruant clementiſsimè. Principes enim optimi cum pia de Eccleſijs harum terrarum ſollicitudine conſtitui conſenſum ſalutarem de articulis controuerſis cupiant, eruta tanquã ex tempeſtate ſeu conflictu horribili diſputationum confuſarum pia & ſimplici veritate: Et nos, dum in hoc ipſo ſumus, hoc vnum agimus, vt inquiſita & illuſtrata veritate, remedia inueniamus triſtiſsimis diſtractionibus & vulneribus Eccleſiarum noſtrarum ſanandis idonea: Collocutores noſtros planè contrarium agere, ac manibus pedibusq; adniti videmus, vt non ſolum non ineatur aut coaleſcat vlla pia conſenſio, ſed ne veritas etiam ipſa inquiratur aut proferatur, imò vt oppreſſa veritate & bellum ſit in his regionibus & Eccleſijs inter docentes perpetuum, & loco ſimplicis & pſpicuæ veritatis, quam immenſa miſericordia Deus per Lutherum & Philippum, S. memoriæ in his regionibus accendit & ſeruauit huc vſq;, regnet deinceps genus doctrinæ prodigioſum, barbaricum, & iamdudum ex Eccleſijs noſtris exploſum, hoc videlicet βλακικόν, quod ex Antinomicis & Enthuſiaſticis præſtigijs & ſophiſmatibus malè conſutum ac conſarcinatum præcipuorum articulorum fundamenta ac certitudinem labefactat ac conuellit.

Hæc non confingere nos, nec odio Collocutorum commemorare hoc loco, intelligent haud dubiè & fatebuntur nobiſcum ingenti cum dolore ſuo omnes pij & eruditi, ad quos acta aliquando mittentur, Atq; hoc ipſum præfari nos de his coegit atrocitas & crudelitas criminationum, quib9 & nos & reſponſionem noſtram proximam allatrarunt, eamq; ceu in formam aliam commutatã ſic diſcerpſerunt, &

minutatim expoſitionum ſuarum tricis inuoluerunt, & in alienos ſenſus detorſerunt, vt & ſententias & verba nobis noſtra eruere ex illa confuſanea perplexitate fuerit difficilimum.

Neceſſarium igitur iudicauimus ſummam eorum, quæ ad refutandam tertiam ipſorum accuſationem à nobis proximè exhibita ſunt, quàm breuiſsimè ordinè recenſere, vt Lector eò facilius iudicare poſsit, cauſas ne habuerint vllas Collocutores adeò atrociter nos & illam partem ſcripti noſtri exagitandi.

Fuit reſponſionis noſtræ proximæ ſumma primum eò directa, vt quàm poſſemus ſimplicisſimè, teſtaremur ac demonſtraremus. Primum quo ſenſu nos quoq; Propoſitionem, quam accuſat ipſorum Hypotheſis, damnaremus ac reijceremus, expoſita ſimul vera & perpetua Eccleſiarum noſtrarum de hac parte doctrinæ ſententia.

Clarè etiam teſtati fuimus, nos, qui ad congreſſum hunc delecti ſumus, nunquam vſos eſſe illa forma controuerſa, cui verè addere tunc etiam hoc potuiſſemus, Neminem apud nos aut in Eccleſijs nobis commiſsis eſſe, qui hoc tempore de ea dimicet, aut in publicæ doctrinæ explicatione ea vtatur, quamuis conſtanter & communi conſenſu Antinomica deliramenta, tollentia omnem benè operandi & neceſsitatem & debitæ obedientiæ inchoationem in ſaluandis taxemus ac deteſtemur.

Deinde cum ex accuſatione Collocutorum perſpiceremus, grauari Eccleſias noſtras hac falſa criminatione, quod poſt Lutheri mortem corruptela tetra huius partis doctrinæ à præcipuis harum terrarum doctoribus & paſtoribus, qui deliberationibus Synodicis interfuerunt, ex Sphynge Auguſtàna deſumta, & in Eccleſias noſtras introducta & ſparſa eſſet. Quod dicere & ſentire de Eccleſijs noſtris Collocutores ex eo collegimus, quia probaturi hanc

dd iij cri-

criminationẽ,primum omnium Acta Synodica allegarent. De hoc ergò ſimplicisſimè oſtendimus, cum ex actis ipſis, tum libris alijs Philippi ante Lutheri mortem editis, Lutheri quoq; teſtimonijs proprijs & alijs ad eam rem varijs documentis, falſo teſtimonio deformari noſtras Eccleſias, Et non tum primum, cum infelix illa Sphynx Auguſtana proferretur, didiciſſe ſic loqui Doctores ac Præceptores noſtros. Sed antea quoq; interdum in diſputationibus aduerſus Pontificios, ſimili forma loquendi de neceſsitate bonorum operum, ſeu obedientiæ nouæ vſos eſſe.

Citatis etiam ex actis locis integris, quos accuſauerant Collocutores, ex perpetua & propria illorum ſententia iudicari de voluntatibus & facto Præceptorum noſtrorum petiuimus, vt ſiquam in perpetua illa ſententia corruptelam ineſſe, Collocutores exiſtimarent, hanc oſtenderent veris & non Sophiſticis rationibus, omiſſa ſugillatione & tortura iniquiſsima formulæ illius controuerſæ, de qua teſtaremur ipſi, quod hac in docendo nec vſi eſſemus, nec vteremur, cumq; Lutherum ſciant alicubi, dicere, Tom.1. Vuit. pag. 415. Sceleratum eſſe, cum noueris pium & ſanum eſſe alicuius ſenſum, ex verbis incommodè dictis ſtatuere errorem, credidimus, quam in Actis accuſare vellent doctrinam, veris rationibus ſic demonſtraturos eſſe, ne de mutilata tantum illa & calumnioſè excerpta locutionis formula dimicaſſe hactenus, aut etiam aduerſus nos nunc pugnare viderentur. Quod ſi fieret, ſperamus, aditum nos habituros planiorem ad inuenienda remedia vera & commoda, quibus Eccleſiæ, diſsidio hoc diſtractæ, rurſum piè ſanarentur, ac coniungerentur.

Ac cum ex his ipſis verbis, quæ vſurpata ſunt à noſtris in deliberationibus Anni 48. poſtea bellum hoc exortum ſit, quod cum D. Georgio Maiore gerunt Flacius & alij eius ſocij annos continuos ſedecim, clarè diximus, nō indigere D. Maiorem noſtro patrocinio, ac ne verbo quidem alio

eius mentionem in illa ſaltem reſponſionis noſtræ parte fecimus, hoc ipſo conſilio, ne, quod toties nobis occinunt, carnalis cuiuſdam cōiunctionis ſeu amicitiæ cauſa, hoc illi officium ac patrocinium in illius cauſa aſſerenda ac defendenda pſtare putaremur, ſed ſepoſitis affectibus hac in parte omnibus non niſi de veritate ac ſimplicitate doctrinę noſtrę ſolliciti, hoc vnum oſtendere voluimus, falſò hoc affirmari à Collocutoribus ex actis Synodicis, receptam eſſe & ſparſam in Eccleſijs noſtris publicè talem de doctrina iuſtificationis formam, quæ ante Lutheri mortem prorſus inuſitata & loco corruptelæ damnatæ atq; exploſæ habita fuerit.

Deniq; cum proſpiceremus, non acquieturos Collocutores hac ſimplici narratione & demonſtratione noſtra, ſed petituros & pro ſua vehementia flagitaturos à nobis eſſe, vt ſine vlla exceptione ſeu determinatione propoſitionem illam accuſatam, tanq; per ſe impiam & falſam, ipſorum exemplo damnaremus: Addidimus breuiſsimè cauſas aliquot perſpicuas & illuſtres, quibus moueremur, ne ante cognitionem ſolidiorem condemnationum talium ſocios publicè nos ꝓfiteremur. De actis enim Synodicis, cum conſtaret nobis, quo conſilio & fine Philippus & alij, q illis deliberationibus interfuerunt, formulam illā ſuis de Sphinge Auguſtana cenſuris inſeruiſſent, hoc ſcilicet vno & ſolo, vt Pontificijs, qui etiam ante illud tempus, & in publicis ſcriptis & in diſputationibus (quæ variæ & difficiles Philippo cum aſtutiſsimis illorum ſycophantis fuerunt) eum ipſum intellectum propoſitionis, quem nunc Collocutores in eadem damnant, vrſerant, & inculcauerant pertinaciſsimè, oppoſita vera & cum ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis congruente declaratiõe, verba quidem eis largirentur, ſed ſenſum & enarrationem verborum impiam & falſam extorquerent & eriperent, Ac propoſita aduerſus pſtigias papiſticas ſententia illorum verborum pia, recta, & perſpicua rudiores quaſi præmonitos de illis inſidijs & fucis, quibus ſua de operibus ſomnia falſa pingere ſolerent. Pontificij ad

certa-

certamina cum his & ad refutationem ſolidam eos inſtruerent, & armarent: Hoc ergò noſtrorum conſilium cum conſtaret nobis, & in memoria eſſent voces Philippi ad nos creberrimæ, quibus ſuam de illis deliberationibus piam & rectam voluntatem ſępiſsimè, non ſine lacrymis, teſtatus eſt, faciendum non putauimus, vt audaciam aliorum, qui has actiones iniquiſsimè damnaſſent ac damnarent, noſtra ſuffragatione armaremus aut confirmaremus, licet ſimul oſtenderemus, pacis nos & coniunctionis piæ eſſe cupidiſsimos, & de propoſitione hac bella noua non quæſituros eſſe. Hæc ferè ſum̃a fuit eorum, quæ proximè reſpondimus.

At Collocutores, quorum pabulum & deliciæ ſunt hæ controuerſiæ, ſic noſtram reſponſionem acceperunt & recitarunt, vt omiſsis nunc ac diſsimulatis Actis ſynodicis, palàm nos doctrinæ papiſticæ patronos ac defenſores eſſe dictitent, ac terribile nobis bellum minaciter denuncient. Et ne diſsidiorum ſegete vllo deinceps tempore deſtituantur, non veteribus quærremonijs & Hypotheſibus contenti, nouas corruptelas nobis affingunt, & ex ſingulis propemodum verbis noſtris prodigioſa ratiocinatione, ſententias abſurdas, quas ne cogitauimus quidem vnquam, pro ſua libidine audaciſsimè extruunt, ac eaſdem arte mirifica ſic oppugnant, vt reſponſuris de his ius ac libertatem defenſionis neceſſariæ, & arma omnia eripere non obſcurè conentur.

Quare cum contumelijs & minis acerbiſsimis defenſionem nobis neceſſariam extorqueant, etſi hanc non ſine magno incom̃odo noſtro hoc loco fieri aut inſtitui poſſe, perſpicimus, tamen ne nos aut exarmatos aut exanimatos, prius exiſtiment terribili illo argumentorũ apparatu & his intermixtarum criminationum & irriſionum acerbitate, imò anathematum etiam, quæ in nos emiſerunt, fulminibus, breuiter, qualis ſit, quantumque aduerſum nos valeat ac poſsit totus ille exercitus argumentorum, hoc loco tantum ſum̃atim oſtendemus. Alio fortaſsis & tempore & loco commodior

dior occaſio dabitur, pleniorem huic quaſi delineationi refutationem ſubmittendi.

Initio autem pernegamus denuò, vllius nos dogmatis falſi aut papiſtici patronos ac defenſores eſſe, ſed falſum Collocutores teſtimonium de nobis dicere affirmamus, deoq; & nobis paulò poſt coram tribunali Filij Dei rationem cum de accuſatione priore, tum de hac ipſa criminatione reddituros eſſe confidimus.

Negamus & reſponſionem noſtram priorem eo fine ſcriptam eſſe, vt vlli impio dogmati, á quocunq; homine id ſparſum aut defenſum eſſet, patrocinaremur. Sed hic ſcopus ac finis fuit ſcripti noſtri, vt accuſationem falſam ab Eccleſijs noſtris depelleremus, qua obiectum nobis fuit in deliberationib9 de Sphynge Auguſtana, Pręceptores ac Doctores præcipuos apud nos, Corruptelas & errores pontificios approbaſſe & in Eccleſiam totam reduxiſſe &c.

Et hac in parte ne denuo conquerendi de nobis, ac de negatione hac noſtra Collocutores prætextum ſibi vllum quærant, adijcimus hoc etiam: Non agnoſcere nos pro noſtris reſponſiones & argumentationes illas nouem, quas in ſcripto ſuo tanq; ad defenſionem & palliationem papiſticarum corruptelarum, factas & recitatas á nobis, illi ex ſe comminiſcuntur, & pro libidine ſua formatas, illudunt ac exagitant. Et illiberale ac Sycophanticum eſſe affirmamus, verba & ſententias alienas κυβείᾳ tali, vt nil dicamus durius, & deprauare & in ſenſum peregrinũ, ne cogitatum quidem à ſcriptore, conuertere. Quale enim hoc genus collectionis ſit, quo noſtram reſponſionem Collocutores peruertunt, petimus, vt auditores & lectores intelligentes, audito vno atq; altero exemplo, cognoſcere ac iudicare nõ grauentur.

Ex eo enim, quod diximus, falſò obijci noſtris Eccleſijs, quod papiſticam corruptelam in doctrina Iuſtificationis noſtri Præceptores, poſt mortem Lutheri, ſparſerint, probarint aut receperint, Collocutores auditoribus perſuadere volunt, nos pontificia dogmata defendenda & pingenda ſuſce-

ſuſcepiſſe. Sed qualis obſecro eſt iſta conſequentia. Quis ferat ita ratiocinantẽ: Iſte non vult mecum condemnare eos, quos atrocis facinoris accuſo, Ergò eſt eiuſdem facinoris conſcius ac reus. An non ſic concludens aut inſanus aut ſupra modum arrogans haberi debet, qui ſibi ſtatim credituros alios exiſtimet aut credere poſtulet, omnia illa crimina, quæ quoquo modo, vel ex ſuis ſuſpicionibus concepta, vel ab aliis temerè conficta & ſparſa, de alio non audito nec conuicto affirmare fuit auſus. Sic potius argumentari debuerant Collocutores: Nos accuſauimus Academias & Eccleſias Electoris & earum præcipuos Doctores ac Profeſsores de crimine omnium ſummo, Ergò probandum nobis erit, eos verè obiecti criminis reos eſſe. Nec enim fatebuntur aut agnoſcent crimen accuſari, niſi probationibus euidentiſsimis id demonſtrauerimus. Hoc vbi factum fuerit, tum rectè etiam à nobis accuſari poterunt omnes, qui illos conuictos excuſare & iuſtificare audebunt.

Sed quia viderunt Collocutores, ea, quę de facto reſpondemus, & allegatis illorum teſtimoniis ex Actis Synodicis oppoſuimus, fortiora eſſe & firmiora multo, quàm quę vlla ſophiſtica labefactari poſſent: Ideo ſic ratiocinari maluerunt, vt ſimpliciter nobis defenſionem & palliationem corruptelarum papiſticarum obiicerent. Id enim ad captandos vulgi applauſus, & ad accendenda & augenda aduerſum nos odia, accomodatius eſſe norunt.

Reſtat ergò de capite criminationis hoc, quod eſt in quæſtione præcipuum ac κρινόμενον, vt cum allegarint & accuſarint actorum Synodicorum dicta & formas loquendi pauculas ex doctrina integra, & perpetua illorum ſcriptorum non exmutilatis aut nudis, & quidẽ ſycophanticè deprauatis verborum formis, oſtendant, quæ ſint illæ corruptelæ pontificię, quę receptæ, ꝓbatę aut ſparſæ in Eccleſiam fuerint: Hæc niſi euicerint & ꝓbarint Collocutores, nulli vnquam ſano ꝑſuadebunt, nos põtificiarum corruptelarũ patronos ac defenſores eſſe, ſed quod Hieronimus ſuis calumniatoribus

reſpondere ſolebat: Hęreſin eſſe non in verbis, ſed in ſenſu, id ex nobis audient toties, quoties ex vnius aut alterius vocis tortura corruptelarum crimen noſtris affingere tentabunt.

Similia ſunt huic collectioni & criminationi principali reliqua vniuerſa, quæ ex alijs dictis noſtris in ꝓlixitate confuſa & maledica illa accumulant, vt hæc ſpecioſa & fœcunda ratiocinatio: Negant Collocutores noſtri particulas excluſiuas in doctrina & quęſtione DE CAVSA iuſtificationis ſic exponendas & accipiendas eſſe, vt intelligatur excludi omnis omninò neceſsitas benè operandi, lucta in conuerſione aut verę regenerationis fructus, Ergò in articulum & actum iuſtificationis includunt & ſtatuunt ipſa bona opera, Et per conſequens, omnibus & papiſtis & hæreticis, qui vnꝗ fuerunt, ſunt deteriores.

Talis eſt & hæc ſæpiſsimè repetita & atrociſsimè exaggerata collectio: Probant Collocutores perſpicuis teſtimonijs ex ipſo Luthero & libris ſuorum p̄ceptorum depromtis, fuiſſe has formas, quas accuſamus & damnamus, nec ignotas nec inuſitatas prorſus Luthero ipſi & viro incomparabili Philip. Melan. ſparſas & approbatas plurimis libris, multò ante Lutheri mortem editis, Ergò nouum, ignotum, & dubiæ fidei Lutherum, Ergò inconſtantem & papiſticis corruptelis inde vſꝗ ab initio æquiſsimum Melanthonem allegant ac producunt, vt papiſticas corruptelas defenſent & ſtabiliant.

Plurimi ſunt huius generis paralogiſmi abſurdi & venenati, quibus nō ignoramus capita noſtra peti, etiamſi per latus & nomen alienum iugulemur.

Sed omnium maximè terribilis eſt is, quem titulo concluſionis ſub finem confuſæ & maledicæ ſuæ farraginis formarunt. Deus, Angeli, & Eccleſia Chriſti hoc tempore publicis cenſuris arguit & im̄ꝓbauit hęc dogmata, de qbus Collocutores accuſamus, Ergò niſi ſe fateantur illorū reos, eaꝗ & agnoſcant & communi ſuo calculo nobiſcum ſimpliciter

pliciter & ſine exceptione damnent, habendi erunt & traducendi ad totum terrarum orbem, pro defenſoribus & palliatoribus idoli & abominationis pontificiæ.

Ac talium ſanè paralogiſmorum, quorum vel abſurditas vel futilitas à rectè inſtitutis facilè iudicari poteſt, confuſione & fulminibus probandę & confirmandæ fuerunt Hypotheſes & accuſationes illæ tetræ, propter quas ipſi fingunt & dictitant inſtitutum eſſe colloquium. Ne qua mens pia dubitare deinceps poſſet, quibus hi antagoniſtæ noſtri animis acceſsiſſent ad colloquium, & quomodo erga Eccleſiam afflictiſsimam affecti eſſent.

Nec verò nos aliam vllam ob cauſam hos paucos & breues paralogiſmos ex confuſione illorum excerpſimus, quàm vt oſtenderemus pijs mentibus egregium illorum erga nos & Eccleſiam candorem, bonitatem, fidem & in tractanda cauſa omnium maxima, modeſtiam ac ſinceritatem. Et quanquam ſcimus, veriſsimè dictum eſſe de huiusmodi ſycophanticis morſibus: Calumniare audacter, ſemper aliqd hęret: Tamen viros bonos & rectè inſtitutos ac pacis amantes cōmonefactos his, ſperamus cautiores fore, ne ex illorum nos accuſationibus iudicent. Sed collatis ac conſideratis partis vtriuſq; ſcriptis inquirant ac cogitent, à quibus & veritas & pia Eccleſiarum coniunctio, in hoc congreſſu quæſita & ſpectata fuerit.

Magis hoc illorum artificium in ijs ſcripti partibus conſpici poteſt, in quibus etiam ius ac libertatem innocentiæ noſtræ ac Præceptorum noſtrorum aſſerendæ præcludere atq; eripere nobis conantur, protritis ac conculcatis ſuperbiſsimè ijs vniuerſis, quæ ex libris fide dignis & probatiſſimis tuendæ veritatis cauſa produximus. Nihil enim à nobis tam commodè, tam aptè, tam pertinenter, tam verè citari & allegari potuit, quin id homines verſuti, & in hoc genere artificij exercitatiſsimi aut ſuperba deriſione rejcerent, aut friuola diſtinctione nunq; audita prius eluderent, aut ironica exagitatione, vel accerſitis alieniſsimis narratio-

tionibus obruerent ac tranſilirent. De quibus cum produ-cere & refutare ſingula, nec locus hic nec temporis ratio permittat, nunc tantum pauca attingemus.

Propoſitum nobis fuit demonſtrare, nec diuinam vocem, nec Confeſsionem Auguſtanam, nec Lutherum ipſum, voluiſſe ſic intelligi Particulas Excluſiuas, Articuli Iuſtificationis proprias, vt per illas imaginandum ſit, excludi, hoc eſt, abſcindi, reijci & damnari ſimpliciter bona opera ne adſint, ſed ſolam de operibus gloriationem & fiduciam remoueri & reijci, ne fingantur illa meritum eſſe ſeu cauſa Iuſtificationis. Ac dicta ſcripturæ cum manifeſta ſint & alibi à nobis recitata & piè & prolixè explicata, ex Luthero vnum addidimus, deſumtum ex peruetuſto ipſius libro aduerſus Cochleum armatum. Quin & chirographum ipſius extare adfirmauimus, quo Philippo ad propoſitas aliquot Quæſtiones ſcriptas idem omnino teſtatus ſit, quod poſtea ſubinde tradiderit Philippus, & nos etiamnum ſentiamus ac profiteamur.

Hæc à nobis allegata Lutheri teſtimonia quia luce meridiana clariora ſunt, & non admittunt vllam Sophiſticen, mirum eſt, quàm pulchro artificio eludant ac conculcent, quod poſtea quoque plurimis in locis, quibus mentionem teſtimoniorum Lutheri fecimus, repetunt: Opponi videlicet Lutheri noto & approbato alium ignotum & dubiæ fidei Lutherum, contra ſua ſcripta tortum, crucifixum & laceratum. Denique ſcelus omnium ſummum committi, quale omnium temporum hæreticis in citando, torquendo & lacerando verbo Dei, familiare ſit.

His verò reſponſionibus euinci tandem & demonſtrari putant, nos corruptelarum Papiſticarum patronos ac defenſores eſſe, & ex Lutheri ſcriptis citata loca ad cauſam, de qua diſputamus, non pertinere, atque hoc modo ſolis ſibi ius ac poteſtatem citandi & vſurpandi teſtimonia Lutheri rapiunt ac vendicant. Ac ne quid ad derogandam nobis bonæ fidei exiſtimationem deſit eo loco, vbi chirographi ipſius men-

mentionem fecimus, dici non poteſt, quâm ſuperba & contumelioſa ironia id teſtimonium abijciant ac conculcent.

Ad ea etiam reſponſuri, quæ ex locis Philippi allegauimus, cum non ignorent, honorifico Lutheri Teſtimonio librum illum toti Eccleſiæ Dei commendatum ac prædicatum eſſe publicè, hac ipſa de cauſa, vt perpetuam ſuam, in omnibus doctrinæ repurgatæ articulis, cum Philippo conſenſionem ad omnem poſteritatem Lutherus teſtaretur, non verentur tamen hi cenſores & hæreticarum corruptelarum inquiſitores generales vtrumq; virum atro carbone notare, Lutherum quidem vanitatis, qui ſua voce & manu librum nunquam integrè perlectum aut cognitum, & corruptelas intolerabiles complectentem, Eccleſiæ commendare non erubuerit, Quo item inſcio, inuito & ægrè ferente, toties loci illi Theologici in Scola publica repetiti ac poſtea editi ſint. Philippum verò inconſtantiæ & inclinationis ad papiſtas perpetuæ, quam hac tam crebra locorum editione & locupletatione, & alijs ſuorum ſcriptorum mutationibus teſtatus ſit, non diſsimulanter accuſant, Et omnia eius præclara erga Eccleſiam merita, ac tot pro veritate exhauſtos labores, Pericula, ærumnas, imo ſtudiū in hac propaganda & illuſtranda indefeſſum, vno, quod dicitur, ictu deijciunt, ac pedibus proculcant & conterunt contumelioſiſsimè. Cumq; inter viuentem Lutherum & Philippum coniunctio ac conſenſus de toto doctrinæ corpore perpetuus fuerit & dulciſsimus, ſic vt alter alterum admiratus ſit, amarit, & coluerit omnibus officijs, hi Antagoniſtæ noſtri in hoc vnum neruos ſuos omnes intendunt, vt mortuos diſiungant ac diſtrahant, ac diſſenſiſſe inter ſe in fundamento doctrinæ, imperitæ & nimis (proh dolor) credulæ multitudini perſuadeant, non aliam ob cauſam, nec alium ad finem, quàm ne ipſi videantur falſum de nobis dixiſſe teſtimonium, cum affirmare auſi ſint, poſt Lutheri mortē corruptelas papiſticas à noſtris in Eccleſiam introductas, & nos Papiſticarum corruptelarum patronos ac defenſores eſſe.

Talibus Elogijs ornare non verentur, hi grati diſcipuli autores repurgatæ in his terris doctrinæ, & electa ac ſibi inuicem coniunctiſsima organa ac miniſtros Filij Dei, quibus eos ad omnem poſteritatem traducunt & deformatos obijciunt infenſiſsimis hoſtibus communibus, noſtris pontificijs & Ieſuitis & alijs fanaticis.

Paulò hic immoramur diutius, quàm volebamus, cum quod ſæpè hæc repetunt Collocutores, tum quod iuſtum dolorem noſtrum diſsimulare non poſsumus, quem ex ſuperba audacia hac, poſteritatis cauſa, capimus, ſed certè credant nobis Collocutores, Deum huius audaciæ vindicem fore, vt de ingratis inquit Salomon, Non recedet malum à domo ingrati.

Sed reuertamur ad inſtitutum noſtrum, & vno atq; altero adhuc documento artificium illorum egregium in probanda criminatione ipſorum, demonſtremus. Ex illo enim genere argumentationum, hoc quoq; eſt, quod ex eo loco ſcripti noſtri extruunt, vbi diximus, Etſi non ignoraremus, qd de hac ꝓpoſitione, diſputaſſet ac conſtituiſſet aliquando Lutherus, & qbus illa verbis repetita ac declarata eſſet paſsim in libris Eccleſiarũ noſtrarum, fideliter & verè explicantibus omnium articulorum ſummas. Nos tamẽ in concionibus, lectionibus & ſcriptis publicè editis, non eſſe vſos hac verborum forma: Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, &c. Inde enim prodigioſam quandam contrarietatem exculpunt, qua oſtendere conantur, nos has verborum formas ceu Anathemata & Peripſemata tetra in publica diſputatione à Luthero damnatas, alijſq; ipſius ſcriptis exploſas, reducere in Eccleſiam, quas Scolis & Eccleſijs noſtris dicamus non fuiſſe inuſitatas aut ignotas, neq; vnq; tamen in lectionibus, concionibus aut ſcriptis noſtris auditas aut vſurpatas, affirmatione ſimul & inficiatione rei eiuſdem vtentes. Atq; hæc collectio ipſorum præcipuum ſpecimen eſt bonæ illorum fidei & candoris, quo ſcripto noſtra tractant, Quaſi verò aut affirmauerimus vnquam,

aut conceſſerimus illis ſimpliciter, quod de conſtitutione ſeu diſputatione Lutheri illi toties repetunt, & non potius affirmauerimus expreſſè, eſſe in medio chirographa, & ipſius D. Lutheri & aliorum fide dignorum hominum, qui voces Lutheri in Diſputationibus illius exceptas aſſignarunt & conſeruauerunt, quæ teſtantur de mente ac voluntate Lutheri multò aliter, quàm M. Albertus eam expreſſerit, qui ſibi editionem diſputationis illius primus ſumpſit, Quæq́ perſpicuè demonſtrent, nequaquam Lutherum vehementia & inclementia tali, propoſitionem controuerſam ex Eccleſia exploſiſſe tanquam Anathema. Sed propter falſam tantum intelligentiam eam ſe reijcere, & in doctrinæ publicæ inculcatione aut tractatione deinceps omitti velle, Cum quidem ſimul diſertè teſtaretur: Catholicè intellectam benè poſſe concedi.

Sed hanc teſtificationem noſtram, ſuperbé illi abijciunt ac irrident, quia conſtitutioni illi, quam ſomniant, non patrocinatur. Verum hic operæ precium fuerit conſiderarè, quibus argumentis aut teſtimonijs legitimis hoc, quod aſſeuerant illi confidentia tanta, probent aut demonſtrent. Vni illi viro credi volunt, q̃ diſputationem longo tempore pòſt adornauit, cum iam certamen de hac ꝓpoſitione incruduiſſet denuò, ac multorum illa ſententijs, ac præiudicijs iniquis damnata eſſet: Nobis veró, qui appellamus ad Chirographon cum ipſius Lutheri, tum aliorum, qui diſputationi interfuerunt, Quiq́ ex ſcriptis publicis demonſtramus, Lutherum ipſum alicubi propoſitione hac vſum eſſe, credi aut fidem haberi nolunt.

Sed alterum illud, quod in collectione prædicta, de prodigioſa contrarietate nobis obijciunt, magis memorabile candoris illorum argumentum eſt. Nam de nobis cum dicimus, nos propoſitione hac, nec in concionibus, nec lectionibus, nec ſcriptis à nobis publicè editis vſos eſſe, poſtq̃ certamen ac bellum de ea motum fuit. Illi contrà clamitant, Rurſus negare nos ea, quæ in Actis Synodicis contineri

prius ipſi ſimus teſtati. Atq; hac in parte ne deſtitui probatione videantur, denuo repetunt & inculcant penè integram belli illius Hiſtoriam, & inquirunt ſingula eorum dicta, qui moto iam certamine, vel vna vocula ſignificarunt, Quid de diſputatione illa ſentirent.

Sed quorſum opus fuit illa prolixitate, cum facilè intelligere potuerint, nos de nobis locutos fuiſſe, qui ad Colloquium hoc delecti ſumus, Nos moto certamine, à propoſitione hac controuerſa abſtinuiſſe, atq; etiamnum abſtinere, ne vſurpatione eius opinionem de merito, quam aliqui adfingunt, confirmare velle, aut diſsidio hoc pernicioſo delectari videremur.

Deſinant igitur hanc affirmationem noſtram veram exagitare, & in negatiuam contrariam falſa ratiocinatione commutare, cum ad auditorum & Eccleſiarum noſtrarum teſtimonium prouocare poſsimus. Quod toto illo tempore, quo cum D. Maiore Collocutores noſtri, & alij eorum ſocij, dimicant animis planè implacabilibus, Nos & plerią; omnes alij, publicè docentes in Eccleſijs noſtris, omiſſa mentione, belli illius pnicioſi in publico, veſtigijs doctrinæ ſimplicis, qualem ab anteceſsoribus noſtris accepimus, inſiſtere, fideliter ſtuduerimus, nec propoſitionis controuerſæ defenſionem vnquam inſtituérimus, parati etiam deinceps quouis tempore de doctrina, fide, & Confeſsione noſtra, rationem reddere omni poſcenti nos.

Hæc ad Collocutorum falſam criminationem dicta ſint breuius & modeſtius, quàm ipſorum merebatur prolixa inſultatio, Dicteria verò & Ironias acerbiſsimas, quibus accuſationes ſuas exornarunt, ne quod in Collectione eſt vitium, perſpiciatur ab incautis, conſulto pręterimus, eaſq; in ſinum filij Dei deponimus, qui & vltor erit harum iniuriarum certiſsimus, & dum maledicunt nobis Collocutores, piæ noſtræ ſimplicitati & laboribus in docendo fidelibus, vt hactenus fecit, clementiſsimè benedicere non deſinet.

Prorſus cum his, quas recitauimus Collectionibus Collocu-

locutorum, & poſtrema illa congruit, quam ex ultima reſponſionis noſtræ parte extruunt, Qua cauſas nos habere diximus grauiſsimas, cur contra conſcientias noſtras ſimpliciter, ac ſine vlla determinatione damnare, propoſitionem illam controuerſam, aut aſſentiri alijs eam ſine exceptione damnantibus, non poſsimus, Nam ex hac demum recuſatione noſtra, operoſè laborant, vt colligant, veras eſſe criminationes illas tetras & peracerbas, quibus ſubinde nos patronos & defenſores eſſe corruptelarum papiſticamur vociferantur, Quod prolixa illa & tam mirificè, conquiſita argumentorum copia oſtendit, quam recuſationi illi noſtræ opponunt, demonſtraturi in genere, omnia falſa dogmata ſine reſpectu perſonarum iudicanda, reijcienda, & iuxta verbum Dei fugienda eſſe, In illa enim generali Theſi ſua & ſingulis ſequentibus argumentis atrociſsimè nos tanquam προσωποληπτὰς deformant, & iugulant, Et theatro ſuo perſuadere conantur, de illa nos Theſi generali ſic ſentire, vt ſtatuamus, non niſi ex perſonarum reſpectu ac conſideratione, falſa dogmata in Eccleſia iudicanda, reijcienda aut fugienda eſſe, Atq; id vbi demonſtraſſe ſe exiſtimant, ſubmittitur tandem alius argumentorum exercitus nouus, quo laborioſiſsimè & prolixiſsimè contendunt, Simpliciter & ſine determinatione, propoſitionem hanc, de qua in Hypotheſi nos accuſant, falſam, impiam, papiſticam, eoq; nomine, damnandam & reijciendam eſſe, Suntq; ita diſpoſita & inſtructa inter ſe omnia, vt ſi de cauſis noſtris, verbũ faciamus vllum, aut voce vna, argumenta illorum attrectemus, ſtatim geminata concluſione, iugulemur & proclamemur tanq; patroni & defenſores eorum, quæ ſua voce Deus, Angeli, & tota in terris Eccleſia, reiecerit ac damnarit.

Verum hic iterum pios & æquos auditores ac iudices oramus & obteſtamur, vt inclementiam huius ratiocinationis, attendant, Et ne falſi teſtimonij crimine ſe onerent, ſecum perpendant ac cogitent, An bona hæc ſit collectio Collocutorum noſtrorum, Scribũt alterius partis

Theologi, cauſas ſe habere graues & magnas, ne contra conſcientiam faciant, & audaciam aliorum confirment ſimpliciter & ſine vlla exceptione reijciendo & damnando propoſitionem, iam olim in Eccleſia vſurpatam & nunc controuerſam. Ergo patroni ſunt & defenſores papiſticarum corruptelarum, Ergo proſopoliptæ ſunt, qui contra mandata diuina impia dogmata in gratiam hominum & amicorum carnalium excuſant & palliant, Ergo digni ſunt, quos tota deteſtetur & execretur Eccleſia, &c. Hæc ergo conſequentia & collectio qualis ſit, rogamus, vt piæ mentes non grauatim perpendant atque examinent, & vt cogitent, an Collocutores cauſam vllam iuſtam habeant, datam à nobis in hoc Colloquio, quæ ſic nos & ratiocinari & pronunciare de nobis cogat.

De cauſis ſanè, quibus moueri nos oſtendimus, vt non confirmemus audaciam & teſtimonia falſa, quibus Eccleſiæ noſtræ & nos deformamur, nondum hoc loco diſputamus, Tantum inclementiam illorum, qua Collectionibus falſiſſimis nos prægrauant, oſtendere aliquantulũ, atque explicare bonis mentibus cupim9, vt intelligant ſcilicet, q aliquãdo ſcripta vtraque iudicabunt ac cenſebunt, quibus illi artibus nobiſcum colloquantur, quibuſque præſtigijs noſtra omnia corrumpant, torqueãt, lacerent ac peruertant, Nec dubitamus viros bonos condoliturós nobis, & iudicaturos de ſcriptis ac reſponſionibus noſtris multò clementius. Cæteros faſcinatos, & præiudiciorum erga nos iniquitate & his iniuſtis comminationibus committere nos oportet iudicio Dei, ſiquidem facere aliter non poſſumus, & conſolari nos promiſſionibus illis diuinis, quibus Dauid ſe confirmat: Non condemnabitur iuſtus, etiamſi iudicabitur. Item, Maledicent illi, tu autem benedices.

Quoniam ergo in priori ſcripto noſtro perſpicuè oſtendimus, querelam Collocutorum de ſparſa à noſtris poſt Lutheri mortem corruptela tetra in doctrina de Iuſtificatione

falſam

falſam & iniquiſsimam eſſe, quam agnoſcere aut probare noſtro ſuffragio non poſsimus, Et vero nō refutarint hoc D. Collocutores ratione alia, quàm quod conuicia & criminationes in eos tetras pro ſua libidine effuderunt, obijcientes nobis tanquam nebulam & caliginem denſam, dubitationes & querelas nouas, de citatis à nobis teſtimonijs: His quoq; pro virili ſatisfacere conabimur, vt magis etiam, quod antè diximus, conſpiciatur.

Fuit vero inter cætera præcipuum, quod de proprio Lutheri Chirographo diximus, quo & ſententiam de excluſiuis ſuam, & de propoſitione controuerſa, perſpicuè teſtatus eſt. Id cum publicè iam extet ante Annos ſedecim typis excuſum, vt dici amplius priuatum non poſsit, & ab illis ipſis tunc allegatum ſit, qui primi hoc bellum mouerunt, miramur, Collocutores nunc demum de illius veritate ac fide tantoperè dubitare & diſputare, vt inter Autentica & fide digna ſcripta illius recenſeri illud nolint. Qui alioqui adeò æqui & coniuncti ſunt ijs omnibus, qui ſermones illius familiares & alia ipſius ſcripta quibus conſtat, multos ſuppoſiticios ac nothos fœtus intermixtos eſſe, in publicum ediderunt, & quia nos confinxiſſe exiſtimant, quod de Chirographo diximus, liberabimus hac in parte fidem noſtram, ipſo Chirographo exhibito, vt vel ex vetuſtate (conſtat enim id Anno 36. à Luthero ſcriptum fuiſſe) agnoſcatur, qua fide & editum ſit & aſſeruatum ab ijs, qui qua occaſione id ſic ſcriptum eſſet, narrare verè poterant, niſi temporis & loci huius habenda eſſet ratio.

*( Hic exhibeatur & recitetur Chyrographon. )*

Sed viciſsim hoc petimus, vt curent ipſi quoque nobis ad inſpectionem afferri, & exhiberi formulam Inſtructionis, qua Fridericum Myconium in Angliam ablegatum fuiſſe diximus. Nam quo loco & tempore illa interuerſa ſit, ſcire ſe Collocutores oſtendūt, Eaq; ſi exhibebitur formula, apparebit haud dubiè, verumne an falſum ſit, quod de illa teſtati ſumus. Neque enim, vt Collocutores exiſtimant, ex ſola Moenij narratione

de ea nobis conſtat, ſed ex ijs viris de hac referri ad nos quædã meminimus, qui ſua voce ac manu eam tunc confirmarunt ac ſubſcripſerunt, ſuumq́ inter ſe conſenſum de hac loquendi forma ſic expreſſerunt, vt oſtenderent, non ſe de illa dimicaturos eſſe admodum cum Pontificijs, ſi ſenſum eius propoſitionis fidei ἀνάλογον, quem tunc adſiderant & declarare per legatos volebant, reſtitui Eccleſiæ cum puritate doctrinæ vniuerſæ, paterentur.

De diſputatione autem, quæ Magdeburgi edita eſt, Si quid in duorum aut plurium teſtificatione conſentienti momenti eſſe exiſtimant, nobis ſaltem hanc libertatem permittant, vt credamus ijs, quæ ad manus nobis ſunt, exemplaribus, à diuerſiſsimis illius diſputationis auditoribus ſic exceptis & conſignatis, vt vel conſenſu ſolo, & rerum ac ſententiarum bonitate longè vincant, illud ex quã plurimis diſputationibus conſutum Chaos ſuppoſiticiũ, quod officina Magdeburgica genuit. De Alberto enim Chriſtiano quæ narrant, cum vnicus ſibi ipſi in editione à ſe inſtituta teſtis ſit, cur ſimpliciter non recipiamus, locus hic non patitur nos exponere prolixius.

Ac quia Lutheri teſtimonia à nobis citata interpretatione Sophiſtica, & oppoſitis locis alijs eludunt, non grauatim ferant Collocutores, quod fucũ illorum detrahimus & veram Lutheri Sententiam vindicamus & illuſtramus citatis pluribus eius ſententijs, quibus ipſemet teſtatur, quo ſenſu excludat ex doctrina Iuſtificationis, omnem operum bonorum fiduciam, aut cõceptam de his gloriationem iniuſtam & falſam. Quo item ſenſu concedere nolit, vt propoſitionem controuerſam tunc inculcare incipiant Doctores, cum de Iuſtificatione hominis peccatoris, mentes piæ erudiendæ ſunt, cuius tamen ipſemet mentionem non raro facit, quoties illos ipſos ad bona opera excitat, qui in hac vita acceptum fide, ſed abſconditum adhuc Iuſticiæ, ſalutis & vitæ æternæ brabeum ſeu coronam, vt Paulus loquitur, expectant.

Citauimus inter reliqua eius dicta vetus illud aduerſus

Coch-

Cochleum armatum, quo perſpicuè exponit, gloriationem & fiduciam operum ſe taxaſſe & taxare. Hoc vt eludant Collocutores, citant aliud eius dictum, ex eodem ſcripto, quo inquit: Contendit Paulus, contra opera, & iuſticiam legis, & prorſus in re conſcientiarum verſatur, vbi ſola fides totum eſt, opera nihil ſunt. Id dictum probè vident planè congruere cum noſtra Sententia, ac prorſus nobis non aduerſari, NAM IN RE CONSCIENTIARVM, vt rectè maiuſculis literis id aſsignarunt, ſolam fidem totum eſſe, opera nihil eſſe, quis ſanus aliter intelligat, quàm vt & ipſe ſe poſtea exponit, Inanem, imò nihil eſſe, nihil valere aut poſſe in erigendis conſcientijs, operum fiduciam, ſed hoc ſolo erigi ac verè confirmari, cum fide ad DEVM mens accedit, & ſe promiſſæ miſericordiæ cogitatione erigit, cum non ad ſuam aut operum ſuorum bonorum iuſticiam, ſed promiſſam miſericordiam confugit. Ac declarant ſe mutuo voces illæ, TOTVM ESSE & NIHIL ESSE. Quin vt perſpicuè ſe exponat, rationẽ huius ſuæ aſſeuerationis adiungit. Eò nihil eſſe, hoc eſt, nihil valere aut poſſe in Iuſtificatione noſtra bona opera, quia non fiant nec ſint verè bona, niſi & accenſa ſit & præluciat fides miſericordiam promiſſam petens, & accipiens. Id enim vnum vult, cum inquit: Imo OPERA FRVCTVS ſunt iam IVSTIFICATAE ARBORIS BONAE, ſicuti & nos cum de bonis operibus loquimur, proprijſsimè intelligimus obedientiam ſequentem, quæ cauſas ex lege & Euangelio habet æternas & immutabiles. Et rectè attexit etiam Lutherus, Iuxta communem ſenſum, impoſsibile eſſe operibus iuſtificari. Totus igitur noſter eſt Lutherus.

Collocutores vero vt eum nobis eripiant, ne conceptam de vi excluſiuarum, imaginationem falſam ſibi eripi patiantur, aſſuunt dicto Lutheri commentum falſum: Opera noſtra bona eo ipſo, quod fructus ſunt fidei & ſequuntur Iuſtificationem in articulo Iuſtificationis, NIHIL ESSE NEGATIVVM & PRIVATIVVM. Quod quã abſurdè & periculoſè dicatur, perpendat pius lector, Nunquid enim contri-

tionem, quam ipſimet fatentur Dei in nobis opus eſſe, & neceſ-ſariò antecedere, dicent nihil eſſe negatiuè: Nunquid fides ſeu fiducia miſericordię, quæ & ipſa à Filio Dei & Spiritu Sancto, per auditum verbi in nobis accenditur, nihil eſt negatiuè? An de doloribus contritionis, de quibus Dauid inquit: Turbata ſunt omnia oſſa mea, Turbata eſt anima mea valdè. Aggrauata eſt ſuper me manus tua, die ac nocte conuerſus eſt humor meus in ariditatem mæſtiuam, Sagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confir maſti ſuper me manum tuam, Non eſt ſanitas in carne mea à fa cie iræ tuæ, Non eſt pax oſsibus meis, à conſpectu peccatorum meorum: De his ergo numquid dicent Collocutores, illa in mentibus anxijs nihil eſſe negatiuè? Rurſus & de fide ipſa & viuificatione, quę cum fide accenditur, de quibus in iiſdem Pſal mis Dauid inquit: Domine ad te omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus: In te Domine ſperaui, tu exaudies me Domine Deus meus, Conuertere Domine, eri pe animam meam, ſaluum me fac propter Miſericordiam tuã, De hac (inquimus) fiducia & viuificatione num dicent Collo-cutores, & hanc nihil eſſe negatiuam? De renatorum quoque ac Iuſtificatorum operibus, an dicemus ea nihil eſſe negatiuè propterea, quod etſi iam templa ſunt habitantis in ipſis Spiri-tus Sancti, tamen perpetuò neceſſe habent, vt iuxta doctrinam Iuſtificationis, remiſsionem peccatorum omnibus, vt ſic lo-quamur, momentis credant & petant?

An cogitandum & dicendum eſt, nihil eſſe negatiuum, quod Ieremias accedens ad Deum & de laboribus in vocatione ſua præſtitis inquit: Quod egreſſum eſt de labijs meis rectum eſt in conſpectu tuo, ꝑpterea quæ d in continenti ex doctrina Iu ſtificationis edoctus adijcit, Ne ſis tu mihi formidini ſpes mea in die afflictionis? Item, An nihil eſt negatiuum, de quo Paulus inquit: Nihil mihi conſcius ſum (Adijciens & ipſe in continen ti) ſed in hoc non iuſtificatus ſum?

Talibus ne aſſumentis, putidis illuſtrandus & ornandus eſt vir ille ſummus & repurgator doctrinæ Cœleſtis fideliſſi-mus.

mus, vt concepta phantaſmata falſa & impia populo rudi eô facilius obtrudi poſsint

Citauimus & alios duos Lutheri locos, quibus expreſsiſſimè taxat, ſomnium hoc Antinomicum, quo proh dolor, nimis multi grauiſsimè laborant, qui ſe fide ſaluos fore credunt, etiamſi nulla eam bona opera & recta ſequantur, ſomnio ſcilicet atq; vmbra potius fidei, quàm fide vera & ſalutifica.

Hos quoq; locos quibus artibus extorquere nobis conentur, operæ precium eſt rudiores monere, ne torturis illis falſis dementati faſcinentur.

Vtroq; loco inquiunt, Lutherus illas ſententias inculcat. Neceſſariò bona opera ſequi veram fidem, Et vbi non ſequantur bona opera, Sed peccata contra conſcientiam dominentur, ibi non eſſe veram fidem ſed vmbram fidei. Item, Perſtringere eum illos, qui doctrina Euangelica abutuntur, qua docetur, per ſolam fidem in Chriſtum, absque noſtris operibus, ex gratia nos coram Deo iuſtificari & ſaluari, eamque ob cauſam licentiæ carnis frena laxent, Ac tales, cum Luthero inquiunt, nequaquam iuſtificari aut ſaluari, etiamſi futili ore iactitent: Sola fide iuſtificamur.

Hæc ergò cum & ſentiant & profiteri cum Luthero cogantur, cur falſationis nos accuſant, quaſi teſtimonia ex Luthero contra mentem & ſenſum illius allegamus? Cur verba ipſius in dicto priori diſsimulant, quibus clariſsimè ſomnio illi & vmbræ fidei ſalutem ac vitam negat & detrahit? Quod & noſtri Præceptores, quos accuſant & flagellant, verbis iiſdem dicunt, cum inquiunt: Veriſsimum eſſe, Oportere in ſaluandis exiſtere nouam obedientiam, & non ſaluari eos, qui iactitantes fidem, viuant, ac ſint perpetuo ſine bonis operibus, Sic enim cogitare de Iuſtificatione per fidem, ac ſi qui ſaluarentur fide ſine operibus, Vt Lutherus inquit, ſomnium eſt & vmbra fidei, & mateologorum ac vanorum Doctorum faſcinum & opinio falſa & impia.

Pudeat itaq; & Collocutores audacis huius impuden-

tiæ, qua conuicti euidentia dictorum Lutheri, in criminationes noſtri acerbiſsimas effunduntur, Ac de ſe planè veriſsimū eſſe ſtatuant prædictionem triſtem, quam de falſarijs ac turbatoribus, doctrinæ à ſe repurgatæ prolixa nobis Concione occinunt, Deumq́ orent, vt qui ſolus cœcis viſum reſtituit, ipſos quoq́ in media luce cœcutientes, clementer illuminet.

De cæteris locis ac dictis illius, quæ in diuerſis ſcripti noſtri partibus allegauimus, initiò diximus pauca, Et dabit fortaſſe occaſio, vt poſtea quoque de aliquibus moneamus. Sed quoniam illi accumulato denuò ingenti teſtimoniorum aceruo, perpetuam Lutheri de excluſiuis, & de propoſitione hac ſententiā demonſtrare nituntur, vt euincāt accuſationis ſuæ caput ac ſummam, poſt mortem ſcilicet Lutheri in Eccleſijs noſtris ſparſas eſſe corruptelas, cum voce & ſententia ipſius pugnantes, id vnum de illis omnibus reſpondemus, agnoſcere nos Lutheri ſententias, ac planè apud nos ſtatuere, rectè illum taxare opinionem Phariſaicam omnium temporum, qua confuſa & commixta fuit Legis & Euangelij doctrina, & operibus falſò tributa fuit vis & gloria Iuſtificationis coram DEO, vt illa ad Iuſtificationem & ſalutem dicerentur neceſſaria, tanquam cauſæ & merita, propter quæ iuſtitia & ſalus æterna hominibus contingeret.

Hanc ergò ſententiam Lutheri perpetuam agnoſcimus & probamus. Sed non vſurpaſſe Lutherum verba propoſitionis controuerſæ in ſenſu fidei analogo ac congruente, & ipſo piè defuncto, à noſtris primum vſurpatione aut conceſsione illius Propoſitionis, ſententiam eius perpetuā deprauatam eſſe, Aut nos nunc defendere aut tradere doctrinam de Iuſtificatione & ſalute æterna à ſenſu ſcripturæ & Lutheri alienam, id vero pernegamus, & teſtamur fieri nobis hac in criminatione ingentem & atrocem à noſtris Collocutoribus iniuriam.

Quare adhuc repetimus hanc illius illuſtrem ac perſpicuam vocem, quam in Galatis ſuis tradidit, inquiens: Qui alium cultum AD SALVTEM NECESSARIVM

fingit,

fingit, præter eum, qui eſt timor Dei, fides & dilectio Dei, hic eſt Antichriſtus. Et illud in Zachariæ explicatione poſitum: Vult eos Propheta docere omnia AD SALVTEM NECESSARIA. Sed hæc tota doctrina nihil continet, præter has duas partes, fidem & dilectionem &c.

His duabus præmiſsis Lutheri, addant Collocutores Concluſionem.

Ac cum inter cætera dicta noſtra contumelioſè abiecerint citationem dicti Petri: Certam facite vocationem veſtram, Ac prouocarint de hac ad enarrationem Lutheri, non grauabimur hanc ipſam integrè aſcribere, vt vel ex illo dicto Lutheri innocentia noſtra & Præceptorum noſtrorum appareat & conſpiciatur, non poſt illius primum mortem traditam fuiſſe doctrinam bonorum operum, addita mentione æternæ ſalutis in Cœlo nobis repoſitæ, ſed ipſum Lutherum planè eadem docendi forma vſum eſſe.

Verba eius hæc ſunt Tomo 1. VViteberg. in parte poſteriori, Folio 239. Die erwehlung vnd ewige Verſehung Gottes iſt zwar für ſich ſelbs faſt genug / Das man ſie nicht darff feſte machen / Auch iſt der Beruff ſtarck vnnd feſte / Denn welcher das Euangelium höret vnd daran gleubet / vnd getaufft wird / der iſt Beruffen / vnnd wird Selig / Weil wir denn nuhn beruffen ſind / ſollen wir ſo viel vleis fürwenden (ſagt S. Peter) Das vnſer beruff vnd erwehlung auch bey vns feſte ſey / nicht allein bey Gott. Das iſt nu eine ſolche weiſe zu reden / Wie S. Paulus redet / Epheſ. 2. Jr waret frembde von den Teſtamenten der Verheiſſung / daher jr keine hoffnung hattet / Vnd waret ONE GOTT / in der Welt / Denn ob gleich kein Menſch iſt / weder bös noch gut / vber welchen GOTT nicht Herre ſey / Sintemal alle Creaturen ſein ſind / Dennoch ſagt Sanct Paul / Das der keinen GOTT habe / Welcher jhn nicht erkennet / lieb hat / vnnd auff jhn trawet / Wiewohl er an jhm ſelbſt Gott bleibet / Alſo auch hie / Wiewohl der Beruff vnnd die Erwehlung für ſich Starck genug iſt / So iſt ſie doch

nicht bey dir ſtarck vñ feſte/weil du noch nicht gewis biſt/das ſie dich betreffe. Darumb wil S. Peter/das wir vns ſolchen beruff vnd erwehlung mit Guten wercken feſt machen/etc. Hæc verò certificatio vocationis & electionis noſtræ quomodo bonis operibus fiat ac facienda ſit, magis etiam oſtendunt verba eius eodem folio ſequentia, ſuper hoc Petri dicto, quod in continenti adiungit.

VNd alſo wird euch reichlich/dargereicht werden der Eingang zu dem ewigen Reich vnſers Herren vnd Heilands Jeſu Chriſti.

Das iſt die ſtraſſen/durch welche man ins Himelreich gehet/Darumb ſol jm niemands in Sin nemen/durch ſolchen Traum vnd gedancken von Glauben/den er ſelbs in ſeinem hertzen ertichtet hat/hinein zukomen. Es mus ein Lebendiger/wol geubter vnd getriebener Glaube ſein. Hilff Gott/wie haben vnſere verführer wider dieſen Text geſchrieben/ gelehret/vnd geſagt/ Wer auch den geringſten Grad/vnd nur ein Füncklen vom Glauben habe/wenn er ſterben ſoll/der werde Selig/Wenn du es dahin wildt ſparen/vnd ſolchen Glauben ſo vnuerſehens vnd ſchwinde vberkomen/ſo wirſtu zu lang geharret haben/ Höreſtu doch wol/das die ſo ſtarck ſind/ gnug zu ſchaffen haben/wiewol man doch an ſolchen Schwachen nicht verzweifflen ſoll/Denn es kan auch wol geſchehen/das ſie hindurch komen/es wird aber ſawer vnd ſchwer werden/vnd viel mühe koſten. Wer ſich aber wol im Leben vbet/das der Glaube mit Guten wercken getrieben/vnd ſtarck wird/Der wird einen reichlichen eingang haben/vnd mit guten mut vnd zuuerſicht hinein gehen in jenes leben/ alſo das er trotzlich ſterbe/vnd das Leben verachte/vnd gleich mit prangen dahin fahre/vnd mit mit freuden hinein ſpringe.

Jene aber/wo ſie anders hinein komen/ werden nicht alſo mit freuden hinfahren/die Thür wird jnen nicht ſo weit offen ſtehen/werden auch nicht ſolchen reichlichen eingang haben/ſondern wird jnen eng vnd ſawer werden/das ſie zappeln/

vnd

vnd lieber jhr lebtag ſchwach vnd kranck ſein wolten / denn ſie ein mal ſolten ſterben/ etc.

Vident procul dubio omnes rectè inſtituti, qua ſeueritate poſtulet Lutherus fidem viuam, excitatam & probatam aſsiduis exercitijs bonorum operum, vt vnicuiq; certa ſit vocationis, electionis, & ſalutis ſuæ æternæ ſpes, vt item facilis ſit & expeditus ad regnum illud æternum introitus. Nec vero mentione electionis huius & æternæ ſalutis noſtræ, quam Petrus & Lutherus doctrinæ de bonis operibus adijciunt, commiſcentur ac confunduntur inter ſe doctrina Iuſtificationis & doctrina bonorum operum, vt Collocutores noſtri ſubinde queritantur. Quare conſenſus eorum, quæ Lutherus olim & poſtea noſtri Præceptores & collegæ de vtroque Articulo docuerunt ac docent, facilè poſſet agnoſci, niſi alijs cauſis impedirentur, qui tanta de ſuis opinionibus pertinacia pugnant ac dimicant.

Veriſsimum omninò ac celebratione ſempiterna digniſſimum eſt, quod Lutherus acerrimè taxauit ſomnia & mendacia Phariſaica Monachorum, confundentium doctrinam fidei & operum, & ſuam vtrique Articulo ſedem eſſe, ſuamq; lucem relinqui voluit, quam Deus per ipſum immenſa bonitate Eccleſiæ hoc poſtremo tempore oſtendit. At nihilominus ſeueritate & ſeparationem harum doctrinarum taxauit, quod & Collocutores vi veritatis adacti in ſuo Scripto alicubi fatentur. Itaque quàm non voluit confundi has doctrinas, tam ſeuerè diuelli quoque aut ſeparari has à ſe inuicem prohibuit, quod multis illius dictis oſtendi poteſt. Et quidem ſic vtramque tradi voluit, non vt ideæ tantum nudæ proponerentur, ſed vt vſus eius in aſsiduis exercitijs pœnitentiæ & inuocationis veræ conſpiceretur, & vt viua, vt ſic loquamur, doctrinæ exempla & ſubiecta monſtrari poſſent, id quod ex libris illius certiſsimum eſt.

De retinenda vtriuſque doctrinæ puritate memorabilis eius ſententia eſt in explicatione Epiſtolæ, quæ proponitur die Paſchatis in Poſtilla Eccleſiaſtica, pagina 1. his verbis:

Darumb iſt dis ein mercklicher ſpruch / vnd ein ernſtliche vermanung / das man ſich ſol mit allem vleis hüten vnd fürſehen / das man nichts falſches noch frembdes / in die Lehre des Glaubens oder der Wercke mengen / oder vnterlauffen laſſe / Denn es iſt ein ſehr zart Ding vmb Gottes wort / Glauben vnd Gewiſſen etc. Et paulo poſt: Deñ es leidet ſich nit bey einander / Chriſten ſein vnd den Glauben haben / vnd nach des fleiſches mutwillen leben in Sünden vnd laſtern wider das Gewiſſen. wie Sanct Paulus anderswo ſaget / Laſſet euch nicht betriegen / ein hurer / Ehebrecher hat kein Theil am Reich Chriſti. Jtem: Galat. 5. Offenbar ſind die Werck des fleiſches / etc. von welchen ich euch zuuor geſagt habe / vnd ſage nach zuuor / das die ſolches thun / werden GOTTES Reich nicht Erben / etc.

Darumb mus man hie abermal ſtraffen / vnd nicht raum laſſen den frechen Geiſtern / die da fürgeben / man ſolle die Leute nicht Schrecken mit dem Geſetz / noch ſo bald dem Teuffel geben / Sondern man mus ſie Lehren / vnnd Sagen / das der Alte ſawrteig müſſe ausgefeget werden / vnd das ſie nicht Chriſten ſein / noch den Glauben haben / wo ſie dem Fleiſch ſeinen mutwillen laſſen / vnd fürſetziglich wider das Gewiſſen in ſünden bleiben / vnd beharren / Welches iſt ſo viel deſto Erger / vnd Verdamlicher / ſo man ſolches thut / vnter dem Namen vnd Deckel des Euangelij / vnd Chriſtlicher freyheit / Denn dadurch wird der name Chriſti vnd des Euangelij geleſtert vnd veracht / darumb mus ſolches ſchlecht hinweg vnd ausgeworffen ſein / Als damit nicht beſtehen kan der Glaube vnd gut gewiſſen etc.

DE coniunctione verò vtriuſque Doctrinæ in eadem Poſtilla, in Enarratione Euangelij, quod Dominica 18. Poſt Trinitatis proponitur, Hæc Lutheri verba ſunt, pag. 323. Dis Euangelium helt vns für / das / ſo wir jhnmerdar hören ſollen / das in der Chriſtenheit müſſen erhalten werden dieſe zwo Predigten / zum Erſten die Lehre vom Geſetz oder Zehen Gebotten /

boten/ zum Andern von der Gnade Chriſti/ Denn welche der beiden eine vntergehet / die nimpt auch die Ander mit ſich / vnd widerumb wo die eine bleibet vnd Recht getrieben wird/ bringet ſie die Ander auch mit ſich / vnd GOTT hat es alſo geordnet / das dieſe zwo Predigten in der Chriſtenheit jmmerdar gehen müſſen/ ja auch vom anfang der Weldt jmmer mit vnd neben einander gangen ſind/ etc.

Et paulò poſt recitans ſummam doctrinæ legis, Certè formis ijs vtitur, quas peius cane & angue oderunt Collocutores: Darumb hat nu GOTT die eine Lehre gegeben / die da Offenbaret/ was der Menſch ſey/ was er geweſt iſt/ vnd was er wider werden ſol/ das iſt die Lehre des Geſetzes / ſo CHRIſtus hie anzeucht: Du ſolt GOTT lieben von gantzen Hertzen/ etc. Als ſolt er ſagen: Alſo biſtu geweſt/ vnd alſo ſolt du noch ſein vnd werden/ im Paradis haſt du den Schatz gehabt/ vnd wareſt alſo geſchaffen/ das du könteſt GOTT von gantzen Hertzen lieben/ das haſtu nu verloren/ Nu aber muſtu wider alſo werden/ ſonſt wirſtu in GOTTES Reich nicht komen.

ALſo ſpricht er dürre vnd Klar an andern Orthen / Wiltu zum Leben eingehen/ ſo halte die Gebot. Item: Thue das/ ſo wirſtu Leben/ das mus kurtz vmb gehalten ſein/ Vnd das man dauon viel Diſputiren wolte / als möchte man ohne das (das da heiſt GOTT lieben von gantzen Hertzen/ vnd den nechſten als dich ſelbſt) Selig werden/ da wird nichts aus/ es mus erfüllet werden/ vnd ſo rein vnnd volkomen/ als die Engel im Himel erfüllen/ etc.

DArumb iſts vnrecht/ vnd nicht zu leiden / ſo man wolt alſo Predigen (Wie etliche vor zeiten gethan haben / vnd auch noch etliche tolle Geiſter thun) Ob du ſchon nicht die Gebot helteſt/ GOTT vnd den nechſten liebeſt/ ja ob du gleich ein Ehebrecher biſt/ das ſchadet nicht/ ſo du allein Gleubeſt/ ſo wirſtu Selig. Nein lieber Mann / da wird nichts aus/ du wirſt das Himelreich nicht beſitzen/ es mus darzu kommen/

das du die Gebot halteſt/ Vnnd in der liebe ſeyeſt gegen Gott vnd dem Nechſten etc. Hæc & plura ibi in hanc ſententiam Lutherus. Prolixior enim & copioſior eſt ea Concio, quàm quę hîc recitari integrè poſsit, in qua cum manifeſtiſsimũ ſit, Lutherum in explicatione veræ ſententiæ de ſaluificatione noſtri, vti ea forma verborum, quam flagellànt, accuſant & damnant, in noſtris Præceptoribus D. Collocutores: vel hinc conſtare, atque eminere confidimus, præter meritum accuſari eos, quod Luthero ex hac vita in Cœleſtem euocato, Papiſticas Corruptelas ex Sphynge Auguſtana deſumpſerint & Eccleſijs obtruſerint. Nec aliud nobis in priori & hoc ipſo reſponſo noſtro propoſitum fuit, aut nunc eſt, quàm vt hoc crimen falſò in noſtras Eccleſias & nos confictum, à nobis depellamus. Nam de perſonis, quę nominatim accuſantur, vt nõ pugnemus, ac de re ipſa potius dicamus, à qua belli huius initia prima orta atq; deſumpta ſunt, propter formulam Principum in hoc Colloquio vtriſq; præſcriptam facimus, qua pio & graui Conſilio Colloquium ſic fieri voluerunt, vt inquiſita rerum veritate de his conſenſus conſtitueretur, non vt vllæ perſonæ certæ damnarentur.

Quod ergò aliquoties teſtati ſumus, id nunc iterũ repetimus, non pugnaſſe aut pugnare nos de forma propoſitionum per ſe, nec patrocinium illorum ſcriptis noſtris, quæ exhibuimus, ſuſcepiſſe, nam clarè diximus, illis nos in tradenda doctrina publica non vti neq; vſos eſſe hactenus, eiuſq; rei cauſas non habere grauiſsimas. Sed hanc falſam accuſationem ſtudere nos refutare, qua de ſparſis poſt Lutheri mortem corruptelis Pontificijs crimen omnium grauiſsimum Eccleſijs noſtris obijciunt.

Hunc itaq; nobis ſcopum præfixum eſſe ſciant Collocutores, huc collimare ac contendere nos meminerint, vbi ſi non deſinẽt inde texere paralogiſmos ſuos, vt criminationibus horrendis nos deforment, nobis quidem iniuriam ingentem facient, quam & deinceps noſtro loco refutare ac depellere veris rationibus non negligemus. Sed ſimul & ſe deformabunt quàm

maxi-

maximè & pijs atque intelligentibus Auditoribus & lectoribus ſcriptorum, quæ vtrinque exhibita ſunt, cauſas iuſtiſsimas præbebunt dubitandi de ipſorum pietate & virtute.

Quare ſi (vt viros bonos decet, & vt optant ſeriò optimi noſtri Principes vtrinque) cura Eccleſiæ publicæ afficiuntur, ſi conſenſum pium conſtitui cupiunt, ſi denique volunt, vt & de Propoſitionibus ipſis placidè vtrinque conferamus, hanc eos accuſationem prius tollere & nos atque Eccleſias noſtras, imò cauſam ipſam, quæ ad Propoſitiones pertinet, reſtituere in integrum oportebit, vt nullo præiudicio grauati aut deformati liberè & ſine criminationum iniuſtarum metu noſtras quoque ſententias dicere valeamus.

Hanc æquiſsimam poſtulationem noſtram niſi concedant nobis Collocutores, non videmus, qua de cauſa ad Colloquium illi acceſſerint, aut cur fruſtrà optimos Principes & cupidos piæ conſenſionis & in ſpem eius bonam erectos, fruſtrà ſumptus tantos facere ſinunt, tanto tempore. Nam de ſuis præconceptis & iam dudum publicatis & tot ſociorum calculo confirmatis decretis & iudicijs, ſi ad imitationem regni Pontificij, ita præclarè ſentiunt, vt damnent ſine miſericordia, quicunque his non aſſentiuntur, aut doceri ſe de illis petunt, nimis profectò in alios iniuſti ſunt, & nimis de ſe inſolenter ſentiunt, vt nihil dicamus aſperius.

Nos quidem, vt meminerunt, non impediuimus, non turbauimus ipſos, non exemplo ipſorum factionibus nos muniuimus, non totam Germaniam peruagati, ſuffragia noſtris ſententijs corrogauimus, hanc ipſam ob cauſam, ne regnum Tyrannicum in Eccleſia appetere, ne numero ſuffragiorum vincere, aut ſententias aliorum multitudine calculorum obruere velle videremur.

Nunc quoque Argumenta illorum, quibus & rem ipſam, & formas omnes damnant, ne quidem attingere voluimus, priusquam reſtitutis nobis & cauſa ipſa in integrum, & liberatis illa iniuſta accuſatione ac præiudiciorum violentia po-

teſtas fieret, dicendi ſententias, liberas & non impeditas, poſtu latis illis Tyrannicis.

Nec propter aliam cauſam præterimus nunc & reliqua vniuerſa, quæ reſpondent Collocutores de cauſis à nobis allegatis, quibus nos moueri diximus, quo minus in ſimplicem atque indeterminatam propoſitionis huius controuerſæ condemnationem conſentire aut adduci poſsimus. Nam nec temporis nec loci huius præſentis ratio nos prolixius ea explicare atque examinare permittit, quod alio tamen tempore & loco, Deo nos conſeruante ac regente, iuſtis & bonis rationibus faciemus. Nobisq́; vera & fundamentalia reſponſa non defuiſſe, perſpicuè tum probabimus, cum vel præiudicio hoc violentarum criminationum & accuſationum liberati, noſtras quoq́; ſententias dicere liberè poterimus, vel alia quæcunq́; defendendi nos neceſsitas ſiuè à Collocutorum ſiuè ab aliorum impotenti & maledica ſcribendi libidine afferetur.

In præſentia tamen, quod ad propoſitionem controuerſam attinet, diſsimulare non poſſumus, ad cæteras cauſas noſtras, in hac quantumuis acerba & vehemente criminatione ſtudij noſtri, Collocutores ipſos nouam nobis adieciſſe rationem, qua magis etiam confirmamur, Eô ſcilicet, quod agnoſcunt, verum eſſe, & fatentur ipſi, IN SALVANDIS CONTRITIONEM ET FIDEM ESSE OPORTERE, AC OBEDIENTIAM SEQVI DEBERE VT FRVCTVM POENITENTIAE, vt Baptiſta loquitur, Quorum poſterius de ſequente ſcilicet obedientia, alio in loco ſcripti ſui ſic declarant, vt expreſſè dicant, SEPARATIONEM OPERVM ET FIDEI ESSE IMPOSSIBILEM, oſtendentes, vel hoc ſolo dicto refutari non poſſe, quod nos alicubi diximus: Diſcerni fidem & opera, non ſeparari ab inuicem, & diſcerni, vt cauſam & effectum, non temporis cogitatione ſed naturæ ordine. Hoc ergo cum ipſimet nobiſcum fateantur, cogitent in timore Dei, quàm nobis difficile ſit & ad omnes intelligentes inexcuſabile, ſi hanc veram & ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis conſentaneam ſententiam, damnaremus, de qua vna

& ſola

& ſola diſputauimus hactenus, Et quam vnam in propoſitionibus controuerſis ſe intellexiſſe & exprimere voluiſſe ij viri ſubindè teſtati ſunt, atq; etiamnũ teſtãtur, quos accuſant & damnatos volũt Flacius & illius aſſeclę. Ac ſi ſeriò & veritatẽ & pacẽ Eccleſiarũ quęrerẽt Collocutores, affirmare non dubitaremus, vel ſola illa Confeſsione ipſorum aditum & concordiam nobis monſtratum videri, Poſito enim & conceſſo hoc fundamento: Separationem operum & fidei eſſe impoſsibilem, nõ videmus, quam habeant cauſã verã Collocutores, cur in hac propoſitione: IN SALVANDIS NECESSARIO OPORTERE EXISTERE CONTRITIONEM ET FIDEM, pſus excludant & nouę obedientiæ & bonorum operum mentionem, Et ſic cum ſentire cogantur vi veritatis inuictæ compulſi, pfectò iniuſti ſunt, & inclementes nimis in Eccleſias noſtras, quas & propter hanc formam, & alias huic planè æquipollentes, tot iam annis tractant indignißimè.

Sed de hac illorum conceſsione & Illuſtriſſimos Principes noſtros & auditores ac lectores omnes æquos & intelligentes, p excellenti ſua pietate & iudicio grauiſsimo iudicare permittemus. Et quanq; iniuſtum & graue eſt, plagam nos acceptam ita deuorare & diſsimulare ſilentio, tamẽ, ppter piã & cũ veritate coniunctã Eccleſiarũ tranquillitatem, nos noſtro loco concordiæ publicæ non defuturos eſſe, diſertè pollicemur.

De viro quoq; Reuerendo Domino D. Georgio Maiore (cuius illi hanc cauſam peculiarem eſſe volũt, inſidioſè iam diſsimulatis & præteritis planè Actis Synodicis, à qbus, pbationis huius corruptelę initium ipſi fecerunt) ſperamus, ipsũ quoque audita hac declaratione Collocutorum acquieturum, & ſuo loco cupidiſsimè facturum eſſe omnia, quæ ad piam concordiã firmandam videbũtur eſſe vtilia. Sed nos, quibus cauſę publicę cura, & tractatio iniuncta eſt, relictis his perſonalibus hoc pręcipue, p virili noſtra agere debuimus, vt ab iniuſtiſsima hac criminatione, q mox, poſt ſublatum Lutherum doctrinæ formam mutatam & corruptam eſſe Collocutores queruntur, Eccleſias noſtras liberarem9, idq; vnũ nunc quidẽ nobis, ppoſitũ fuiſſe & eſſę dixim9 aliquoties, & adhuc teſtamur. De

## DE IIII. CORRVPTELA.

*Bona opera ſalutem & iuſticiam retinere.*

Quod in reſponſione noſtra proxima teſtati ſumus, idem nunc quoq; repetimus, prorſus non agnoſcere nos illam corruptelam, nec ad eam congruere probationes adductas, quicquid etiam D. Collocutores vel de ſtupore ſuo, vel de oculis caligantibus fingant aut ſomnient, Cúmq; ſimul quid de neceſsitate retinendæ ſeu non amittendæ ſalutis, Eccleſiæ noſtræ ſentiant & doceant, ſimpliciter ac planè expoſuerimus, remittimus pium Lectorem ad eam doctrinam, quam ſicut veriſsimam eſſe iudicamus, & voci diuinæ, confeſsioni Auguſtanæ & ſcriptis Lutheri, conſonam: Ita nunc quoque huic Collocutorum criminationi denuò opponimus, auctarij vice, vnum tantum modo atque alterum Lutheri teſtimonium ſubiecturi.

In poſtilla Eccleſiaſtica ſuper Epiſtolam 1. Corinth. 5. Quæ in die Paſchatis vſitatè legitur, ſic ſcribit: Chriſtus hat es wol alles volkōmlich ausgericht für ſein Perſon/ wie er denn on alle ſünd vñ volkomē rein von ſeiner Menſchwerdung an geweſen iſt/ vns auch ſolche reinigkeit gantz vnd ohn allen mangel mittheilet vnd genieſſen leſt/ ſo fern ſich der Glaub an jhn helt. Das aber auch in vns ſelbſt gleiche Reinikeit folge/ da iſt noch teglich zu Arbeiten/ biſs er vns auch alſo vollende/ wie er an jm ſelbſt rein vnd ohn allen mangel iſt. Darzu hat er ſein Wort vnd Geiſt geben/ dadurch wir ſolchs ſollen vben vnd treiben/ das der Alte ſawrteig/ ſo noch vberbleibt/ ausgefeget werde/ auff das wir bey der angefangenen reinigkeit bleiben/ vnd nicht wider dauon fallen/ vnd den glauben/ Geiſt vnd Chriſtum behalten mögē/ welchs nicht geſchicht/ wo man dem alten fleiſchlichen weſen raum leſt/ vnd nicht widerſtehet.

Item vber die Epiſtel des Oſtermitwochens Coloſſ. 3. am ende der Predigt.

Ein Chriſt hat mit jm ſelbſt zu kempfen vnd zu ſtreiten/ das er den Geiſt/ vnd das angefangene new Gottlich leben behalte

halte. Huc referantur, quę paulo antè ſuper dictum Petri: Certam facite &c. ex Luthero allegata ſunt.

## DE V. CORRVPTELA.

### Non pugnandum de particula SOLA.

Ad hanc atrocem criminationem; tum antehac à noſtris, tum à nobis quoq; proximè ſic reſponſum eſt, vt ſperemus iam dudum pijs ac bonis omnibus abundè ſatisfactum eſſe, neq; habere quenq; concordię cupidum, & candidè iudicantem, quod deſiderare amplius poſsit. Norunt enim omnes, quibus hiſtoria Eccleſiæ, indè vſq; ab initio doctrinæ, per Lutherũ, Dei beneficio, repurgatæ, non prorſus incognita eſt, qui ſubindè de hac propoſitione: SOLA FIDE iuſtificamur, pontificiorũ aduerſus noſtras Eccleſias, clamores fuerint, & qua ſimul calumnia grauarę eas, totiq; mundo exoſas reddere ſtuduerint, dum p?? ctuo vtrunq; vociferati ſunt, & certamen de particula Sola eſſe tantũ λογομαχίαν, & Eccleſias noſtras mentione particulę Sola prorſus excludere inchoationẽ nouæ obedientiæ, ne adſit in renatis, atq; ita docere, homines ſola fide placere Deo & iuſtos eſſe, etiamſi pſeuerent in ſceleribus contra conſcientiã & retineant propoſitum ac voluntatem peccandi, contra legem Dei.

Ad hos Sophiſtarum, Eccij nimirum aliorumq; ſimilium, aſsiduos clamores, hancq; tetram calumniam certiſsimum eſt præceptorem noſtrum D. Philippum S. memoriæ, vt antehac ſemper, ita tunc quoq; reſpexiſſe, quando refutationẽ illam, in priuatum vſum ſcriptam Sphingi Auguſtanæ, ante eiuſdẽ publicationẽ, oppoſuit. Ideoq; hęc verba (Non pugnamus de voce Sola) nequaq; eo ſenſu potuit, quem ipſis Flacius, eiuſq; ſocij, falſò affingunt, ac ſi in gratiam aduerſariorum veritatis, ad eos tunc placandos, vel totum Iuſtificationis Articulum proſtituere, vel aliquam in eo ceſsionem facere voluerit. Sed hic eſt intellectus, hæc vera & genuina ſententia horum verborum, vi & Emphaſi conſiderata in vocabulo (PARTICVLA Seu VOCE) vt hæc verba: Non pugnamus de voce SOLA, idem prorſus ſonent, ac ſi ſic dicere voluiſſet: Quotieſcunq; de hac propo

ſitione: SOLA FIDE IVSTIFICAMVR, & de particula Excluſiua in ea retinenda cum Papiſtis contendimus, certamẽ hoc nequaquã eſt λογομαχία, neq; de his vel ſyllabis vel literis (Sola) certatur, ſiue hac ſiue alia particula vtamur, Sed cõtrouerſia eſt de re maximi momẽti, illis cõtendentibus, ad Iuſtificationem coram DEO requiri, præter meritum Filij Dei, noſtras quoque virtutes: Nobis contra ex Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis hoc demonſtrantibus, acceptos nos eſſe & placere Deo nulla re aut dignitate noſtra, quæ in nobis ſit, ſed tantum propter vnius Filij Dei obedientiam ac meritum, quod accipi & applicari fide neceſſe ſit, Et hanc fidem niti tantum miſericordia Dei, & obedientia & merito Filij Dei, Nec tamen hanc doctrinæ partem ſic accipiendam eſſe, pro vt aduerſarij calumnioſè nobis affingunt, vt intelligatur præſentia obedientiæ, quam S. S. in conuerſis accendit, à fide hoc modo diuelli & ſeparari, vt etiam perſeuerans in peccatis contra conſcientiam, iuſtus coram Deo & acceptus eſſe poſsit.

Verum hac recta ac candida interpretatione verborum, viri, de Eccleſia Chriſti & nobis omnibus optimè meriti, in qua (vt diximus) multi boni facilè acquieſcunt, Collocutoribus noſtris vſq; adeò nõ eſt ſatisfactum, vt atrociſsimam hanc, & per tot Annos ſine modo & fine repetitã, & ad tædium vſq; inculcatam criminationem de Articulo Iuſtificationis, tempore INTERIM, in gratiam Pontificiorum, deprauato, magis nunc etiam & vehementius exaſperare incipiant, & multò, quàm antehac, violentius ac ſæuius ſcriptiones & arma ſua aduerſus nos expediant. Siccinè ergo gloriam Dei, veritatis illuſtrationem & ſalutarem Eccleſiarum concordiam & coniunctionem quæri & iuuari poſſe exiſtimant? Quod quidem vix vnq; vlli perſuadebunt. At quæ, malum, iniquitas, imò crudelitas eſt, aduerſus eum, qui & innocentia vitæ, & ſummis erga Eccleſiam meritis, & vel inprimis inter maximos labores & pericula, fideli ac conſtanti veræ ac ſalutaris doctrinæ confeſsione ac propagatione, cum priſcis etiam martyribus conferri non immeritò poterat, animorum truculentia & conuitiorum atroci-

tate tanta ſæuire, vt ne quidẽ mortuo, ac in ſinu filij Dei quieſcenti parcatur: Atq; interea tamen tetras quorundam & diras voces, inq; Deum ipſum contumelioſas, & moribus pernicioſas, non tantum non reprehendere, Sed authoribus etiam ipſis ac patronis æquiſsimos ſeſe ac coniunctiſsimos præbere. An vero obſcurum amplius cuiq; eſſe poterit, quo conſilio ac fine hæc fiant omnia? Nimirum hoc vno duntaxat, & quos ſemel odiſſe, ſuiſq; calumnijs oppugnare ceperunt, hos nota infamię ſempiternæ iniuſta tandem opprimant, & ſcriptis eorum ſaluberrimis, aut abolitis prorſus, aut ſaltem é manibus diſcentium excuſsis, ſua pro his commenta & deliria Eccleſiæ obtrudant, vt denique vindicatæ veritatis gloria & laude in ſe translata, ſoli in Eccleſia regnent & triumphent.

Hæc ſcilicet illa ſunt, de quibus tanta contentione, tantaq; animorũ vehementia dimicant, his conatibus gloria Dei, ſalus Eccleſiarum & zeli nomen obtenditur. Hęc ipſorum conſilia, has artes & intelligere nunc plurimi incipiunt, tametſi ſerius, proh dolor, quàm debebant & execrari paulo poſt, omnibuſq; diris deuouere poſteritas pia non deſinet. Nos in pręſentia ad criminationem hanc, de qua reſponſione noſtra proxima bonis & candidis omnibus ſatisfactum confidimus, prolixius non reſpondebimus. Tametſi nobis difficile non erat, ad calumnias illas multiplices, quæ paſsim interſperſæ ſunt, abſtergendas, refutationem honeſtam & veram opponere.

Experimur enim, nos apud eos homines qui id (quod modo diximus) ſibi omnino præfixum & conſtitutum habent, noſtris reſponſionibus parum proficere. Tum quod ex his pleræque etiam aliò pertinent, & ſuo loco nobis diluendæ erunt.

Vnum hoc tantummodò, appendicis vice, lectores pios & candidos amanter monebimus, vt non grauentur legere diſputationem de Excluſiua Sola, quæ & publice propoſita fuit, & habita VVitebergæ, viuente, & poſitiones ipſas approbante, Luthero, Imò gubernante omnia, & quidem eo tempore, quando vel in primis contra Pontificios confeſsio edenda & cũ

eorundem ſophiſtis de Iuſtificationis Articulo, in conuentibus authoritate Caroli V. indictis acerrimè dimicandum, piaque iuuentus ad ſimilia certamina præparanda paulatim & rectè inſtruenda fuit. Id enim vbi fecerint & conſiderauerint, quæ tunc fuerit Lutheri & Philippi de hac tota re conſentiens ac perpetua ſententia, mox, procul dubio, vanitas eorum omnium, quibus exornare & aggrauare accuſationes ſuas Collocutores nituntur, per ſeſe concidet.

Quod ſi iudicium quoq; Lutheri de Philippi diſputationibus, quod editioni earundem præmiſit, legere cuiq; non fuerit moleſtum, intelliget nimirum, quàm dulcis fuerit inter hos ſummos viros & electa Dei organa animorum ac voluntatum coniunctio, quàm q; honorifica Lutheri de Philippo, eiuſq; ſcriptis opinio, aliena prorſus ab ijs ſuſpicionibus, quas ſibi Collocutores malitioſè fingunt, hiſq; tantum grauare Philippum eiuſq; ſanctiſsima & vtiliſsima ſcripta, Eccleſiæ vniuerſæ ad omnem poſteritatem ſuſpecta reddere, exemplo magiſtri ſui Flacij ſtrenuè laborant, vt vel hoc vno nomine ea nobis commendatiora & cariora eſſe debeant, vt Lutheri Exemplo, qui non temerè ſed pio & ſalutari Conſilio Philippicas cum ſuis diſputationibus coniungendas duxit; nos quoq; multò magis Philippi ſcripta cum ſcriptis Lutheri coniuncta complecti & retinere ſtudeamus, neq; eorum à ſe inuicem diuulſionem & ſeparationem fieri, quam per Flacium eiuſq; ſocios Sathan diu molitus eſt, vllo modo permittamus.

Meminimus, Paulo antè ex eadèm diſputatione propoſitiones quaſdam alia de cauſa citatas eſſe. Sed patienter ferant auditores, paucas ex illis, hoc in loco, repeti.

Extat autem diſputatio Tomo I. VVitteber. Fol. 472. in qua hæc leguntur verba:

Fide homines iuſtificari, eſt, homines per miſericordiam certò iuſtos pronunciari, modò, vt credant.

Nomen fidei ſignificat correlatiuè fiduciam alienæ rei, ſcilicet miſericordiæ Dei.

Ergo hæc propoſitio; Fide iuſtificamur, in ſua ſimplici & ge-

& genuina ſignificatione eſt excluſiua, etiamſi non addatur particula SOLA.

Quia fides eſt fiducia alienæ rei, excludens fiduciam cuiuslibet noſtræ qualitatis aut operis. Proindè ſimpliciter idem ſignificant: Fide iuſtificamur. Et: SOLA fide iuſtificamur.

*Et in diſputatione alia, cui titulus eſt: De Fide vincente Dubitationem.*

17. Propos. Vera eſt Propoſitio & in quarto modo dicendi per ſe: Sola voluntate volumus, etiāſi voluntas nunquam eſt ſola, ſed ſemper cum intellectu coniuncta: Ita vera eſt propoſitio: SOLA FIDE ſumus iuſti, id eſt, accepti, etiamſi fides nunquam eſt Sola.

18. Nec tamen de verbis litigamus, Rem retinere cupimus, vt intelligant bonæ MENTES, ſe habere condonationem & placere Deo propter Filium ipſius, fide, non propter legem ſeu propriarum virtutum dignitatem.

Diligenter hic obſeruent pij lectores hæc verba: NON DE VERBIS LITIGAMVS, vt intelligant, hanc fuiſſe perpetuam ſententiam & vocem D. Philippi, in omnibus diſputationibus, in omnibus Colloquijs & certaminibus cum aduerſarijs, de Propoſitione hac: SOLA FIDE iuſtificamur; neq; vel tunc primum ijs verbis vſum eſſe, quando refutationem ſupra dictam Sphingi Auguſtanæ oppoſuit, vel eo etiam ſenſu, vt Flacius & ipſius ſocij malitioſiſsimè fingunt & calumniantur.

Quia vero ſimul etiam mentio facta eſt iudicij, quod diſputationibus Philippicis præfigere Lutherus voluit, idq; totum hic adſcribere nimis prolixum foret, viſum eſt eius poſtremam tantum clauſulam hic ſubijcere, ex eodem Tom. V. Viteberg. Fol. 419. Vbi inter alia ſic ſcribit Lutherus: Sunt in his propoſitionibus Articuli Principales Euangelij, in ſummam coacti, ſine quibus verè intellectis & purè tractatis Ecclesia Chriſti nō poteſt ſubſiſtere, & niſi virtute omnipotentis illius filij Dei & hominis, per eas hactenus ſubſtitiſſet & ſeruata fuiſſet, ad nos nullo modo perueniſſet, ſed ante mille annos per portas inferorum extincta fuiſſet. Commendātas ergo habeat has propoſitiones

tiones Philippi Melanthonis Eccleſia Dei( quod lubens faciet)& reliqua poſteritas quoq; (ſi volet)vel hiſtoriæ cauſa. Qui vero oderit ,odiat,Qui perit,pereat,Chriſtus Ieſus viuit & regnat per ſecula ſeculorum,qui reddet credentibus in eum , quod promiſit,& incredulis, quod minatus eſt,cui ſit gloria,Amen.

*De VI. Corruptela.*

*Diſcrimen eſſe inter Iuſtitiam & Salutem.*

Huic accuſationi,quæ tunc quidem informis prodibat,nunc vero in nouam mutata formam à Collocutoribus producitur, talis proximè reſponſio à nobis oppoſita eſt,vt quo magis eam impugnandam Collocutores ſuſcipiunt,hoc magis ſeſe contradictionibus implicari ſentiant.Nos enim,quæ de vocabulo Salutis eiuſq; diſtinctis ſignificationibus,D. Collocutores paulò ante finem ſubijciunt,ſic accipimus,vt ſtatuamus,eos in his dictis Pauli : Gratia ſaluati eſtis.Item,Tit. 3. Secundum miſericordiã ſuam ſaluos nos fecit per lauacrũ regenerationis & renouationis Spiritus Sancti &c. Vocabulum ſalutis intelligere,nõ tantum de imputatione iuſtitiæ,ſeu gratuita acceptatione, ſed ſimul etiam de viuificatione & renouatione,quæ cum gratuita acceptatione,qua credens reputatur & pronunciatur iuſtus,ita coniuncta eſt,vt perſona reconciliata ſimul ſit templum Dei,in quo habitat tota diuinitas , efficaciter regenerans & renouans cor Spiritu Sancto vera & Deo placente nouitate,& accendẽs nouam lucem & nouos motus Legi Dei congruentes,& nouã inchoans obedientiam conformem legi,quę tametſi in hac vita aſsiduis & veris exercitijs fidei & inuocationis, impulſione & auxilio Spiritus Sancti ſubindè creſcit & creſcere debet, tamen in ſanctiſsimis etiam multipliciter languida eſt & imbecillis,ac tantum inchoata,conſummanda verò in omni æternitate,cũ Deus erit omnia in omnibus, Hancq; conſummationẽ imaginis Dei in nobis,partem quoq; eſſe glorificationis ſeu gloriæ æternæ,& ſub vocabulo Salutis compræhendi, cum dicitur : Spe ſalui facti ſumus. Item , Spem iuſtitiæ expectamus. Item,1. Pet, 1. Reportantes finem fidei veſtræ,ſalutem animarum veſtrarum.

Hoc modo cum vocabulum ſalutis accipi non modo à D. Collocutoribus negari non poſsit, Sed etiam ipſorum teſtimonio probaturi ſimus infra, vbi copioſius de horum vocabulorum diſcrimine contra ipſos dicendum erit, nunc ad reſponſionem de ſeptima Hypotheſi accedemus.

## DE VII. CORRVPTELA.

*Iuſtitiam Chriſtianorum, qua coram Deo iuſti ſunt, in hac vita imperfectam eſſe.*

Non poſſumus mirari ſatis effrenatam prorſus ſeu audaciam ſeu impudentiam D. Collocutorum, qua ſibi quiduis, ex quouis ratiocinandi licentiam ſumunt tantam, quantam vix credimus in vllis vnquam Sophiſtarum Scholis exauditam fuiſſe. Nos quidem quod nobis conſtaret D. Maiorem in enarratione dicti huius Rom. 8. Spe ſalui facti ſumus, reſpexiſſe ad Lutherum, Qui dictum hoc Pauli Gal. 5. Spiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus, prolixè explicat, nihil aliud reſpondere voluimus, niſi vt locum illum, quem non ignorabamus D. Collocutoribus antehac probè notum eſſe, integrè allegaremus, ſperantes fore, vt vel vtriusque enarrationis accurata inter ſe collatione, vel venerandi nominis Lutheri toties iactitati reuerentia, aliqd de cenſuræ ſuæ rigore remitterent, vel ſi obtineri hoc omninò non poſſet, candorem tamen & æquitatem maiorem, non minus ad D. Maioris, quàm Lutheri verba interpretanda afferrent, niſi omninò ſibi hoc propoſitũ haberent, Lutherum ipſum per latus alienum confodere. Verum tantum abeſt, vt de ſua illi incriminando vehementia & acerbitate, vel tantillum remiſerint, vt conuitijs etiam longè atrocioribus, nos adoriantur, plenis, quod aiunt, buccis nos verborum Lutheri, contra proprij cordis & conſcientiæ teſtimonium, contortores, corrupteliſtas, erroneos, dogmatũ falſarios, Pelagianorũ, Pontificiorũ & Sacramentariorum præſtigijs infectos, & quod atrocißimũ eſt, manifeſtæ huius blaſphemiæ, Quod iuſtitia Chriſti ſit imperfecta, patronos & defenſores palàm proclamantes.

Hæc crimina cum tanta ſint, vt ſi diſsimulare illa prorſus

ſus velimus, non ſolum lenti, Sed etiam impij videremur, Veniam nobis dabunt D. auditores & pij lectores, quod ad eorum atrocitatem toto pectore exhorreſcentes, ea in nos nequaquam recipimus, Imò tantiſper dum de his nos non conuincamur probationibus, vel luce meridiana clarioribus ipſos falſi contra nos teſtimonij coram DEO & Eccleſia accuſare non deſinemus. Nam tetra hęc blaſphemia, quod Chriſti iuſticia ſit imperfecta, cuius refutationem, allegatis ad hoc, tum ſcripturæ, tum Lutheri teſtimonijs, tanto apparatu, tamq́ꝫ operoſè in noſtri tantummodo inuidiam inſtituunt, nulli vnq́ꝫ noſtrum, ne per ſomnium quidem in mentem venit, tantū abeſt, vt vel à nobis ſparſa, vel autoris eiuſdē quocunq́ꝫ patrocinio noſtro defenſi ſint.

Audiuerunt D. Collocutores, & haud dubiè intellexerunt noſtram de Chriſti iuſticia ſententiam toties, vt dubium de illa neq́ꝫ ipſis, neq́ꝫ cuiq́ꝫ amplius eſſe poſsit, aut debeat. Sciunt hoc quoq́ꝫ, nos inter fidei & operum ſeu bonæ conſcientiæ iuſticiam accuratè & fideliter diſtinguere. Extant, inſuper horū & ſimilium dictorū: Spe ſalui facti ſumus. Item, Spiritu ex fide ſpem iuſticiæ expectamus, enarrationes perſpicuę & fidei analogæ, in ſcriptis præceptorum noſtrorum, quas viua etiam voce nobis traditas, & meminimus probè, & quantum fieri poteſt, ijſdem propemodum ſyllabis auditoribus noſtris proponimus, commonefactiones has neceſſarias de diſcrimine fidei & ſpei, de diſcrimine reconciliationis & viuificationis, ſeu renouationis in hac vita, & glorificationis futuræ ſubindè repetentes atq́ꝫ inculcantes.

Hæc cum D. Collocutoribus ignota eſſe non poſsint, tamen in hoc honeſtiſs. conſeſſu nihil, vel Illuſtriſ. Principis, vel Dei etiam, & S. Angelorum conſpectum reueriti, criminis omnium ſummi, Blaſphemiæ ſcilicet nos inſimulare auſi fuerunt, Id verò vſpiam à nobis factum eſſe pernegamus. Quid autem in noſtra reſponſione ad ipſorum accuſationem à nobis commiſſum fuit, quod ipſis iuſtam cauſam præberet, vt tam atrocis condemnationis fulmen in nos contorquerent.

Sub initium reſponſionis noſtræ, quia Videbamus, Hypotheſi,

ſtica, Collocutoribus quidem noſtris admodùm vſitata, ſed odio digniſsima, hæc verba: CORAM DEO, attexta eſſe, quæ tamen probatio, ex homelijs eiuſdem adducta, non haberet, neceſſariò de talibus inſidijs lectorem præmonuimus. Poſtea Lutheri verba, quæ Collocutores ex 5. Cap. Epiſt. ad Galat. mutilata recitarant, nos integra, nequaquam hoc fine citauimus, vt vel huic, quam Collocutores ſuo ſibi arbitrio finxerunt, vel vlli alij corruptelæ, patrocinaremur, Sed (quod paulò antè teſtati ſumus) ideò tantum, vt cum ſciremus, D. Maiorem ad eum locum reſpexiſſe, & eandem ſententiam exprimere voluiſſe, D. Collocutores iudicio nonnihil accuratiore ſingula penſitantes & ponderantes, in cenſura ſua de aliorum dictis, paulò eſſent & cautiores & moderatiores, ne dum maleuolentię & odij flammis occœcati, animo ſuo indulgerent, vel in Lutherum ipſum iniurioſi, vel in iudicando parum æqui & candidi fuiſſe viderentur.

Quorum quidem, an vel vtrunq́, vel alterutrum ſaltem effugerint, penes alios iudicium eſto. Quam enim ex Iuſticiæ fidei & operum diſtinctione (de qua alioqui nulla inter nos diſſenſio eſt) Conciliationem inſtituunt eorum, quæ de Iuſticia perfecta & imperfecta à Luthero ſubindè repetuntur, an ea adhunc locum congruat, & Lutheri mentem exprimat, omnibuſque pariter ſatisfaciat, ipſi viderint.

Nos quidem etſi non negamus, hanc diſtinctionem plurimis ſententijs magnam lucem addere, vt videre eſt in ea, quam paulò antè ex Poſtilla Eccleſiaſtica citauimus, tamen quo minus eam ad hanc quoq́ per omnia quadrare exiſtimemus, verba ipſa nobis obſtare ingenuè fatemur. Cum enim Lutherus inquit: Incepimus iuſtificari Fide, id de Iuſticia operum ſeu bonæ conſcientiæ intelligi non poſſe manifeſtum eſt ex verbis, quæ mox ſequuntur, ac diſertè de inchoata operum Iuſticia loquuntur, Qua & primitias Spiritus accepimus & mortificatio carnis cœpta eſt, Quibus ſubijcitur: Sed nondum perfectè Iuſti ſumus, Reliquum eſt, vt perfectè iuſtificemur, hocque ſperamus, ſic Iuſticia noſtra nondum eſt in re, Sed ad-

huc in Spe. Et quemadmodum illa omnia, quę de conſolatione in difficilimis conſcientię certaminibus, peccato, ignitis diaboli telis, terroribus iræ Dei, mortis & inferni opponenda mox ſubijcit, nequaquã intelligi debent de operum iuſticia, Ita neq; hæc eum intellectum ferunt, quę nõ ita magno interuallo poſt ſequuntur: Donec reueletur iuſticia noſtra, quam credimus & ſperamus, Fide ergo incipimus, Spe perduramus, reuelatione totum habebimus. Item per fidem tenemus Chriſtum, & in tribulatione expectamus, Spe eam iuſticiam, quam fide iam poſſidemus. Item: Per ſpem patienter expecta iuſticiam, quam modo fide habes, Sed tantum inceptam & imperfectam, donec ea ſuo tempore reueletur perfecta & æterna.

In his igitur omnibus dictis non dubium eſt, iuſticiam, quã credimus, quam fide poſsidemus, & fide habemus. Item de qua dicit: Incepimus quidem iuſtificari fide, non de alia, ꝙ ſolius fidei iuſticia, intelligi oportere. Hanc q̃a inceptam, imperfectã, nondum reuelatã neq; in re, Sed adhuc in ſpe eſſe, i. ē Lutherus toties aſſerit, num ꝓpterea iuſticiæ Chriſti quidq; detrahitur? Nunc hanc imperfectam eſſe blaſphemat? Ne quidem Pontificios ipſos, tametſi cane peius & angue Lutherum oderint, adeò erga eũ iniquos fore arbitramur, vt crimen tã atrox ipſi obijciant. Cõſtat enim Lutherũ nequaq; reſpectu obedientię, meriti & iuſticię Chriſti q̃ pfectiſsima eſſe toties aſſeuerat, Sed reſpectu manifeſtationis, reuelationis & cõſummationis ſummorũ Chriſti beneficiorũ, qualia ſunt: Ius filiorũ Dei, hæreditatis, vitæ & glorię æternę, iuſticia in hac vita, quam credimus, & fide habemus & poſsidemus, imperfectam & inchoatam vocare.

Etſi enim certiſsimũ eſt, omnia filij Dei beneficia, in ꝓmiſſione Euangelij oblata, credentibus donari, & fide reconciliatos ve. è acceptari in filios Dei & hęredes vitę & glorię ętern. ę: Tamen hęc tanta bona in hac vita abſcondita latent ſub cruce & multiplicib. calamitatibus, quibus ꝓpter inhærentis peccati reliquias, aliaſq; cauſas Deus ſuo conſilio, Eccleſiam ſubiectã eſſe vult. Itẽ: Sub terroribus peccati, irę Dei, inferorũ & mortis

quos

quos fides immotæ veritati ac certitudini pmiſsionũ diuinarũ innixa indubitata ſpe finalis liberationis & certę poſt hãc vitã horũ bonorũ reuelationis & conſumationis glorioſę vincit & ſuperat. Huc congruũt dicta Col.3. Vita veſtra abſcõdita eſt cũ Chriſto in Deo, Cum aũt Chriſtus vita noſtra apparuerit, tũ & vos apparebitis cũ ipſo in gloria. Itẽ 1.Ioa.3. Cariſsimi nunc filij Dei ſumus, & nondũ apparuit, qd erimus. Scimus autẽ, ꝙ cũ apparuerit, ſimiles ei erimus. Quoniã videbimus eum, ſicuti eſt.

Hoc ſenſu & nõ alio iudicamus D. Maiorem & Lutheri verba accepiſſe & ſua quoq; hinc deſumpta, intelligi candidè & accipi velle. Quod ſi vero Collocutores omnino conſtituerunt ſententiã ſemel conceptã, mordicus retinere, neq; vel latum vnguem diſcedere ab eo ſenſu, ꝙ iuſticia inchoata ſeu imꝑfecta, eo in loco, nõ niſi de operũ iuſticia intelligenda ſit, pfectò ne ſic quidem videmus, ꝙ poſsint habere iuſtã criminationis ſuę cauſam aduerſus D. Maiorem, ſi modo tum priuati odij affectibus, tũ alijs recti iudicij remoris & impedimentis ſepoſitis, candorẽ vbique & æquitatem aliquã adhibere vellent, nec malè ſano illo ſtudio rectè dicta deprauãdi iniquis & falſis illis detorſionibus vſq; adeò delectarẽtur. Quod nimis, proh dolor, largiter & fortiter fieri tum penè in omnibus Collocutorum noſtrorum ſcriptis, tum vel præcipuè in proximo experti ſumus.

## DE VIII. CORRVPTELA.

Pro bonis operibus dari vitam æternã. Dixit quidam ex veteribus, Criminationes quantumuis falſas, non tamen prorſus negligendas eſſe, ne dum eas cõtemnimus, crimina ipſa agnoſcere videamur. Hęc ſancti Martyris grauiſsima admonitio, tametſi mouere nos peterat, ne crimina hæc atrocia, quibus D. Collocutores magno impetu, ſatis audacter, in nos irruunt, prorſus diſsimularemus: Tamen cum eorũ ferè omnium tanta ſit vanitas, vt non dubitemus, quin, licet prima ſpecie ii ſtar denſiſsimi fumi, ſatis horrida & terribilia videantur, tamen ſua ſponte tandem euaneſcant & in nihilum redigantur, ideo his reſponſionem aliam non opponemus, niſi vt lectorem pium moneamus, ne, facta Scripti noſtri accurata inſpectione,

moleſtum ſit, in reſponſione noſtra ad Anthitheſes & Hypotheſes Collocutorum quàm diligentiſsimè inquirere, an quod facinus aut crimen tantum à nobis admiſſum ſit, quod tam ſæua atrociſsimorum conuitiorum fulmina mereatur.

Nos quidem tametſi in mutila citatione verborum D. D. Maioris fraus manifeſta appareret, quam loci integri recitatio facilè detegere, remq́ omnem planiſsimã facere potuiſſet: Tamẽ ne ſuſcepti p̃ D. Maiore patrocinij ſuſpicionem moueremus, relictis his omnibus, Apologiã ſolam oppoſuimus, vt vel hinc ſaltẽ collatione ſine Sophiſtica cũ verbis D. Maioris integris facta, pſpici poſſet, an aliqua in sẽſu ipſo eſſet diſcrepantia ſeu pugnantia, In ſenſu inquimus (q̃ D. Hieronymô teſte in eo potiſsimum hæreſis eſt, non in verbis ipſis) Et vel Theologos inprimis hi in voculis ſingulis captioſi luſus minimè decent; ſed ſcurris potius & præſtigiatoribus relinquendi ſunt.

Cum igitur hæc vocula, de qua tragœdia tanta mouetur in Apologia, ipſa expreſsè ponatur, Nihil minus perſuadere nobis potuimus, quàm quod hanc non tam noſtram, quàm Apologię reſponſionẽ, vſq́ adeò indignè accepturi eſſent Collocutores, vt crimina omnium atrociſsima nobis obijcerent, nosq́ de officio Papiſtis pręclarè præſtito, de Apologia falſò & pperã allegata, de mala eius torſione ad pingendũ & firmandũ erroneũ dogma, de peruerſo & impio ſtudio teſtimonia ex verbo Dei & Lutheri ſcriptis allegata infringendi ſeu labefactandi, & econtra pontificiam doctrinam Papiſticis fucis pingendi, adeò audacter accuſarent. Nimirum certè fœtus ſuos ſimiarum inſtar admirantur Collocutores, ſi in Syllogismo ſuo exiſtimant tantum ineſſe roboris & virium, vt neceſſe ſit vel ſolo intuitu & recitatione eius velut conſtrictos & irretitos fateri, nos de criminibus obiectis prorſus conuictos eſſe, Cum tamen vel ſola Apologia, & ad eam collata D. Maioris verba integra, neruos eius omnes ſic iam dudum inciderint, vt reſponſione ſeu refutatione noſtra nihil opus ſit.

Quod ſi vero ſolutionem aliquam Dialecticam expetunt, remittimus eos ad Scholas noſtras, in quibus à Scholaſticis mediocriter

diocriter ſaltem inſtitutis, ad ſingulas præmiſſarum partes, haud dubiè in hunc modum reſpondebitur.

Primum ad Maiorem Syllogiſmi quod attinet, Quod à verbo Dei, Auguſtana Confeſsione & Apologia deuiarit, quicunq; docet, pro bonis operibus dari vitam æternnm, hanc verã eſſe eo ſenſu, ſi intelligatur de eo, quod debetur ratione meriti, Quemadmodum conſtat pontificios docere: Renatos ſuis operibus vitam ęternam ſic promereri, vt ea ipſis non ſecundum promiſsionem gratuitam, ex ſola miſericordia diuina propter Mediatorem, pro vt noſtrę Eccleſiæ docent, Sed ex debito propter veram rationem meriti, contingat, Id quod falſiſsimum eſt, & in meritum Chriſti contumelioſum.

Minorem vero, quod videlicet D. Maior ſic doceat in ſermone de conuerſione Pauli, vbi verba tantummodo in ſcripto D. Maioris integra aſpexerint, procul dubio negabunt. Vident n. Negatiuam hanc cum pontificiorum dogmate ex diametro pugnantẽ diſertè ibidem tradi & repeti: Vitam æternam nullis nos operibus noſtris promereri poſſe. Item, Bona noſtra opera nequaq; eſſe cauſam vel meritum vitę ęternę, Quodq; hęc ſolius Chriſti merito contingat & Dei donũ ſit: ideoq; dicent Scholaſtici noſtri, D. Maiorem eo in loco eadem proſus ſentire, quæ de præmijs & meritis bonorũ operũ, tum in Apologia, tum in ſcriptis & prælectionibus Præceptorum ſuorum ſibi proponi meminerũt. Communis n. & neceſſaria doctrina de his & alijs articulis, toties iiſdem penè Syllabis, repetitur & inculcatur, vt ignota ipſis eſſe nõ poſsit videlicet Remiſsionẽ peccatorum, Reconciliationẽ cũ Deo, ſalutẽ & vitã æternã nõ pendere ex noſtris meritis, Sed donari gratis, propter ſolius Filij Dei meritũ & obedientiã, & ſola fide accipi. In reconciliatis vero, qui placent Deo propter Mediatorẽ fide, habere etiã ſua præmia Spiritualia & corporalia huius & futuræ vitæ, nõ quidẽ ex debito, ratione ſuæ dignitatis aut perfectionis, ſed ex gratuita promiſsione Dei, qua immenſa & verè paterna miſericordia & bonitate propter Filium Mediatorem certò promiſit, ſe hanc filiorum ſuorum in hac vita quamuis inchoatam, languidam, im-

perfectam & immundam obedientiam & afflictiones premijs amplißimis, & in hac & in futura vita ornaturum eſſe, iuxta hæc & ſimilia dicta, Matth. 5. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in Cœlis. Matthei 10. Non perdet mercedem ſuam. Matth. 19. Quando Petro & ſuo & reliquorum nomine interroganti: Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te, Quid ergo erit nobis? Chriſtus reſpondet: Omnis, qui reliquerit domũ vel fratres aut ſorores, aut Patrem aut Matrem, aut vxorem aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplũ accipiet, & vitã æternã poßidebit. Matt. 25. Venite benedicti Patris mei, poßidete regnũ &c. Eſurui enim &c. Gala. 6. Bonum faciendo nõ defatigemur, tempore n. ſuo metemus non defatigati. Eph. 6. Scientes, quod quisq; fecerit boni, hoc reportabit à Deo 2. Theſſa. 1. Si tamen iuſtum eſt apud Deum, retribuere tribulationem ijs, qui tribulant vos, & vobis, qui tribulamini, requiem. 1. Timo. 4. Pietas ad omnia vtilis eſt, habens promißiones huius & futuræ vitæ.

Quibus omnibus hisq; ſimilibus penè innumeris promißionibus apertè teſtatur Deus, ſe bona opera credentium cumulatißimè, remuneraturũ eſſe amplißimis præmijs, in hac & futura vita, & hæc quidem præmia, tametſi ex gratuita bonitate & miſericordia Dei, per & propter Filium Mediatorem promiſſa ſunt, non tamen dari ocioſis vel malè agentibus, ſed laborantibus in vinea Domini.

Hocq; ſenſu, Eccleſias quoq; noſtras, à meriti vocabulo, Patribus vſitato, non abhorrere, nec tamen eas propterea quicquam patrocinari Pontificio dogmati de merito, quod tanquam impium & in Filium Dei contumelioſum commentum reijciant & execrentur.

Hanc reſponſionem ad Syllogiſmum ſuum D. Collocutores à ſcholaſticis & auditoribus noſtris, procul dubio, accepturi eſſent.

Sed miſſa tandem hæc faciamus, non tam propter lectores pios, quos fortaßis doctrinalia hæc non vsq; adeò offendent quàm propter D. Collocutores, quibus ſordere hæc prorſus,

& moleſtiſsima eſſe, toties iam intelleximus, dum ſubindè nobis occinūt, nō huc ſe veniſſe ad audiēdas nouas Confeſsiones.

## DE IX. CORRVPTELA.

*Fide & Confeſsione hominem appræhendere ſalutem & Iuſtificationem.*

Hic ſe iterum maleuolentiæ acerbitas ſic exerit & prodit, vt appareat, certamina non tam rerum, quàm odiorum eſſe, neq; antè conquieturos Antagoniſtas noſtras, quàm quem ſemel odiſſe ac perſequi ceperunt, prorſus oppreſſum & conculcatum videant. Nam ſi gloria Dei, veritatis illuſtratio, falſorum dogmatum extirpatio, Et Eccleſiæ tranquillitas, ipſis adeò cordi & curæ eſt, vt toties cum inuocatione nominis diuini teſtantur, cur tanta vehementia lapſum hunc D. D. Maioris, & agnitū ab ipſo, & correctum, exagitant? Cur non pariter etiam omnia tela & arma ſua expediunt aduerſus tetra hæc & horribilia opinionum portenta, quę non procul hinc inter ſocios ſuos nata & edita, defendi etiam nunc audacia plus q̄ gigantea, non ignorant. Qualia ſunt, quæ hic ijſdē verbis, vt ab autoribus ſparſa ſunt, & paſsim iam per Germaniam volitant, ſubijcimus.

DEr Chriſten beſte Kunſt iſt vom Geſetz gar nichts wiſſen.

Moſes hat von vnſerm Glauben vnnd von vnſer Religion nichts gewuſt.

Der Prophetē ſtraffpredigtē gehē vns Chriſtē gar nichts an.

Das Geſetz gehöret nicht in die Kirchen/Sondern auffs Rathaus/ vnd nicht auff die Cantzel.

DEn Chriſten iſt das Geſetz nicht gegeben / ſo ſol man auch die Chriſten mit dem Geſetz nicht ſtraffen noch ſchrecken.

EVangeliſche Prediger ſollen lauter Euangelium predigen vnd kein Geſetz.

DEr heilige Geiſt wircket nicht nach der Norma vn̄ Regel des Geſetzes/Sondern durch ſich/one des Geſetzes hülffe.

Geſetze/gute Werck/newer gehorſam gehören nicht in das Reich Chriſti/ſondern in die welt/wie Moſes vnd des Babſts Obrigkeit.

Das geſetz Lehret keine Gute werck/man ſoll es auch darumb nicht Predigen/ das man gute Wercke thue.

Das erſte Neundte vnd Zehende Gebot Gottes gehen vns Chriſten gar nichts an/Denn es gibts die Vorrede: Ich bin der Herr dein Gott/der dich aus Egypten geführet hat / wir Chriſten ſind nicht in Egypten geweſen.

Kein Menſch kan Selig werden / Wenn tertius vſus Legis war iſt/vnd in Kirchen ſol gelehret werden.

Der dritte brauch des Geſetzes iſt eine Blaſphemia vnd eine leſterung in der Theologia / vnd ein Portentum in rerum natura.

Mit ſchelten vnd Geſetz Predigen kan vnd ſol kein Prediger die Leute zur Fromigkeit vermanen vnd bringen / die liebe mus es thun/Spontanea obedientia.

Ein gleubiger Chriſt iſt ſupra omnem obedientiam, vber alles Geſetz/vnd vber allen Gehorſam.

Die Chriſtgleubigen oder Newgebornen/ ſind vergöttet/ ja Gott ſelbſt/vnd können nicht ſündigen.

Gott hat dir ſein Wort nicht geben/das du dadurch ſolt ſelig werden/Vnd wer nicht mehr ſuchet bey GOTT/ denn die Seligkeit/der ſuchet eben ſo viel/ als ein Laus im Grinde.

DIe ChRiſten ſind des Teuffels mit allen guten Wercken.

DEr Glaub richtet alles allein aus / ohne alle Gute Werck/nicht allein des Verdienſts halben / ſondern auch ohne alle Gegenwart der guten Werck.

WIr ſollen GOtt bitten/ das wir im Glauben/ohn alle Werck/bis an vnſer Ende beſtendig bleiben/etc.

Cur ad hos tantos furores, in Deum contumelioſos, & moribus pernicioſos, cœci prorſus, ſurdi & muti ſunt, qui tamen canes non muti, vigiles oculatiſsimi & gregis Dominici cuſtodes fideliſsimi, & cenſores atque Ariſtarchi omnium ſcriptorum generales & eſſe & haberi volunt? De quo quidem tunc quoque lectores pios monere voluimus, quando de hac ipſa querela iudicium ipſis permiſimus, Non vt vel D. Maioris pœni-

tenuam

tentiam in dubium traheremus, vel gloriam coram hominibus pluris faceremus, quàm coram Deo.

Sciſmus, id quod tunc quoq; teſtati ſumus, D. Maiorem non defendiſſe id dictum vnquam, Sed cum de eo admonitus fuiſſet, mox in altera eius libelli editione, ante decennium Anno 58. abieciſſe & correxiſſe, & in ſcripto publico teſtatum eſſe, ſibi non ſatis attento & vigilanti, voculam hanc; FIDE ET CONFESSIONE, excidiſſe.

Cum autem conſtet, neminem quantumuis vigilantem, ſemper & vbiq; ſatis attentum eſſe poſſe (id quod D. Collocutores de ſe quoque faſſos eſſe infra oſtendetur) non dubitamus, quin omnes boni & candidi viri excuſationem ipſius facilè admiſſuri, & lapſum hunc ei benignè condonaturi ſint, vt homini, & vt ciui Eccleſiarum noſtrarum non ignauiſsimo, Hominem enim exuat oportet, qui ſine errore & lapſu eſſe volet.

Sed (inquiunt) verba illa clam & tacitè expuncta ſunt, vt nemo fortaſſe reſciuerit, &c. Quaſi vero, quæ in publicum edita ſunt, latere Collocutores eorumq; ſocios hoc toto decennio potuerint, qui tot iam annis in Eccleſias & ſcholas noſtras, earumq; Doctores, vſq; adeo intenti fuerunt, vt non ſolum ſcripta in his vniuerſa perreptarint, verum etiam rumuſculos, fabellas, Epiſtolas, ſermunculos, voculas penè ſingulas, imò ſomnia quoq; ſtudioſè aucupati ſint & captarint, ſi quid ex his notatione & reprehenſione dignum arripere poſſent. Quod ſi igitur Eccleſiæ hac ſcripti recogniti & emendati publicatione, & autoris inſuper humili ad eam purgatione nec dum ſatisfactum eſſe Collocutores exiſtimabant, cur in ſublati huius tanti ſcandali publicum teſtimonium, nunc quoque officium ſuum Eccleſiæ non præſtant, quod in eius cenſura & notatione publica, tot iam Annos ita grauiter præſtiterunt.

Sed vel hac ratione zelum ſuum & candorem ſatis produnt. Id quod non tam propter D. Maiorem, cui patrocinio noſtro nihil opus eſt, quàm noſtra etiam cauſa, diſsimulare prorſus non potuimus.

ET hæc quidem nobis ad virulentam criminationum

ἀνασιπλῶσιν reſpondiſſe nunc ſatis ſit. Etſi autem conſultò multas calumnias, ſannas, ſarcaſmos & cõuitia atrocia diſsimulauimus (quis enim perſequi poſsit omnia & ſingula, quibus ſingulas penè paginas ſcripti Collocutorũ ſcatere res ipſa docet) Et ſi qua attigimus, cũ debito moderationis & mãſuetudinis ſtudio, à nobis amouere ſtuduimus: Tamen ſicubi vehementia minus conueniente vſi videmur, reuerenter oramus, vt pij & candidi lectores cogitent, nos non niſi inuitos & multis contumelijs laceſsitos in hanc arenam pertractos eſſe.

Cumq́; conſtet, qua moderatione & patientia, tot iam annis acerbiſsima conuitia & probra ſuſtinuerimus, vel hoc etiam nomine æquiores ſe nobis præbebunt & libentius veniam dabunt, quod tot tantiſq́; ſine modo & fine toties repetitis, nunc verò magis etiam & vehementius exaſperatis atq; cumulatis criminationibus falſiſsimis quidem, ſed miro tamen artificio ad applauſum imperitæ multitudinis comparatis, prouocati, grauiſsimo dolore, iuſtiſsimaq́; indignatione impulſi, reſponſione nonnihil aſperiore appoſita, tum veritatem Doctrinæ Eccleſiarum noſtrarum, tum Præceptorum noſtrorum, & noſtram quoque innocentiam, tueri & vindicare ſtuduimus.

ORamus aūt Filium DEI, Dominum noſtrum Iheſum CHriſtum, fontem veritatis, vt ei ipſe teſtimonium præbeat, eamque potenter aſſerat, patefactis tandem & repreſsis omnibus quocunque etiam artificio occultatis, molitionibus, eam oppugnantibus, Et cum gubernatorum Politicorum, tum docentium in Eccleſia, & auditorum pectora inter ſe vera beneuolentia deuinciat ac copulet, vt ſimus vnum in ipſo, & ſuo quiſq́; loco atque ordine in vera iuſticia & ſanctitate omnibus diebus vitæ noſtræ Deo ſeruiamus, eumq́; læti in omni æternitate celebremus.

Amen.

*Cuius extractus ſuprà facta eſt mentio.*

Autore

## Antwort vnd ander Bedencken/den XXV. Aprilis gegen Augſpurg geſchickt.

DEr Betrug im Artickel *Iuſtificationis* iſt in etlichen Stücken klar zu mercken/wer jn mercken wil/Als da ſie jren Glauben alſo declarirn/das er auch ohne Liebe ſein könne. Item/da ſie erſtlich ſagē/Die eingegebene Gerechtigkeit ſey Liebe/vnd gedencken dabey des Glaubens nicht mit einem Wort. Item/hernach da ſie ſetzen/Wenn man den Glauben habe/ſo werde man hernach warhafftiglich gerecht/durch die Liebe/Gleich als ſey die Liebe ein höher vnd fürnemer Gerechtigkeit/denn das vns Gott vmb des Mittlers willen gnediglich annimpt durch Glauben vnd vertrawen auff den Son. Vnd in Summa/Wenn dieſes Buch/alſo wie es iſt/an das Liecht komen wird/vnd in Deutſchland vnd frembden Nation geleſen wird/vn̄ ſol den Namen habē/als ſey die rechte Lere *de Iuſtificatione* darinnē gefaſſet/So werdē viel die beide Lere/die Mönchlere vnd die rechte Lere wiſſen/dieſen Betrug mercken/vnd dauon reden.

Wir mögen auch ſehr wol leiden/das vnſer Erinnerung dem Churfürſten zu Brandenburg etc. Eisleben/Jacob Sturmen/vnd Bucero gezeiget werde. Item/Wir wollen ſehr gerne/das anderer Gelerten/vnd in dieſer Sache geübten/bedenckung auff vnſere Erinnerung/auch gehöret würde/Als nemlich/Fürſt Georgen von Anhalt/des Pfarrherrns zu Freyburg/Camerarij vnd anderer/Die werden vnſere Erinnerung nicht vergeblich achten.

Wir haben etliche Wort im Buch dazu geſetzt/damit man deſto beſſer mercke/wo der mangel ſey.

Das wir aber eine gantze newe Stellung machen ſolten/Das wollen wir ohne Befehl nicht thun.

SO iſts auch vergeblich / das wir es fürnemen / Denn ſo wir gleich eine Form gen Augſpurg ſchicken würden / ſo würde ſie nicht angenomen.

VNd iſt jre Form ein geflicket ding / vnd menget guts vnd böſes durch einander / vnd ſpielet mit Sophiſterey / gleich als handelten ſie mit Kindern / die es nicht mercken könten / das wir an jrer Stellung keinen gefallen haben. Es ſind nicht Sachen / darinne man mit worten ſpielen ſol.

WJr haben auch nicht ſchewe / Vrſach vnſerer erinnerung durchaus anzuzeigen / wer es hören wil.

SO wir vns aber darumb nicht vertrawet / Iſt vns viel lieber / man frage vns nicht.

ES ſind viel Stück in dieſem Buch / die von frembden Nation hart angefochten werden / wenn wirs gleich annemen.

ZV Regenſpurg ſind auch Artickel gemacht worden neben dem Buch / die ein Vergleichung ſein ſolten / Vnd ſo ſie alſo an das Leicht komen weren / were es gantzer Deudſchen Nation ein ewiger Spot gewesen / wie der Landgraue / vnd Bucerus / vnd viel andere wiſſen.

DArumb wolle man jetzund dieſe Sachen auch bewegen / Das man nicht eine Torheit vnd newe Spaltung anrichte.

Hæc ex autographo D. Caſparis Crucigeri ad verbum deſcripta eſſe, ego Henricus Moller teſtor.

# SCHEDA INTER ROGATIONVM PHILIPPI, ET

responſionum Lutheri, 1536. Anno.

Philip-

Philippus.

1. AVguſtinus, vt apparet, extra diſputationem commodius ſenſit, quàm loquitur in diſputationibus. Sic enim loquitur, quaſi iudicare debeamus, Nos iuſtos eſſe Fide, hoc eſt, nouitate noſtra.

Quod ſi eſt verum, iuſti ſumus non SOLA FIDE, ſed omnibus donis ac virtutibus.

Idq́ ſanè vult Auguſtinus. Et hinc orta eſt Scholaſticorum Gratia gratum faciens.

Vos vero vtrum ſentitis hominem iuſtum eſſe illa nouitate, vt Auguſtinus, an verò imputatione gratuita, quæ eſt extra nos, & Fide, id eſt, fiducia appræhenditur ex verbo.

Lutherus.

Sic ſentio & perſuaſiſsimus ſum ac certus, Hanc eſſe veram ſententiam Euangelij & Apoſtolorum.

Philippus.

2. An homo, ſola illa miſericordia iuſtus eſt?

3. Quod nō ſit ſola illa miſericordia iuſtus, videtur, Quia neceſſaria eſt iuſticia noſtra, hoc eſt, bona cōſcientia in operibus.

4. An non vultis concedere, vt dicatur, Hominem eſſe iuſtum PRINCIPALITER FIDE, ET MINVS PRINCIPALITER OPERIBVS, Si tamen Fides ſignificet fiduciam, & vt illa fiducia maneat certa, intelligatur, quòd non requiratur exactio Legis, Sed quod fides ſuppleat ea, quæ deſunt Legi.

5. Vos conceditis duplicem IVSTICIAM, & quidem CORAM DEO NECESSARIAM eſſe, ſcilicet, Fidei, & illius alterius, videlicet, bonæ conſcientię, In qua hoc, quod deeſt Legi, ſupplet Fides.

Hoc quid aliud eſt, quàm dicere, quòd homo iuſtificetur non SOLA FIDE. Certè enim iuſtificari, non intelligitis Auguſtini more, DE PRINCIPIO REGENERATIONIS.

6. Auguſtinus non hoc ſentit, Gratis ſaluari hominem, Sed ſaluari propter donatas virtutes. Quid vobis de hac Auguſtini ſententia videtur?

7. Tota ratio Auguſtini de meritis alia eſt, quàm noſtra, Nec tollit, niſi meritum impij.

Lutherus.

7. Hominem ſentio fieri, eſſe, & manere iuſtum, ſeu iuſtam perſonam, ſimpliciter ſola miſericordia. Hæc enim eſt iuſticia perfecta, quæ opponitur iræ, morti, peccato, & abſorbet omnia, & reddit hominem ſimpliciter ſanctum & innocentem, ac ſi reuera nullum in eo eſſet peccatum. Quia reputatio gratuita Dei, nullum vult ibi eſſe peccatum. Sic Ioannes dicit: Qui natus eſt ex Deo, non peccat, Pugnat enim, eſſe ex DEo natum, & ſimul eſſe peccatorem.

Poſt hanc iuſticiam, homo eſt & dicitur iuſtus opere ſeu fructibus, quos & ipſos requirit Deus, & remunerat.

Hanc igitur externam, & operum iuſticiam voco, quę ſimpliciter ſancta eſſe non poteſt in hac carne & vita &c.

Ideo neq; tollit mortem, nec peccatum, nec illis reſiſtere poteſt, Sed tantum cauet futura & maiora peccata, &c.

Philippus.

Quæro de Paulo renato, qua re Paulus, poſtquam renatus eſt, iam deinceps iuſtus, id eſt, acceptus ſit?

Lutherus.

Scilicet nulla re, ſed ſola illa renaſcentia per fidem, qua iuſtus factus eſt, permanet iuſtus perpetuò & acceptus.

Philippus.

1. An tantum iuſtus eſt propter miſericordiam? An vero principaliter propter miſericordiam, & MINVS PRINCIPALITER propter ſuas virtutes, ſeu opera?

Lutherus.

Non, ſed virtutes & opera ſunt iuſta propter Paulum iuſtum, Sicut opus propter perſonam placet vel diſplicet. Vt etiam in Terentio dicitur: Quia bonum opus à malo factum, ne hominibus quidem placet.

Philippus.

2. Videtur, quod NON SOLA MISERICORDIA, Quia vos ipſi docetis, quòd iuſticia operum SIT NECESSARIA, & quidem coram DEO.

Luthe-

Lutherus.

Neceſſaria eſt, ſed non neceſsitate Legali ſeu coactionis, ſed neceſsitate gratuita, ſeu conſequentię, ſeu immutabilitatis.

Sicut Sol neceſſariò lucet, ſi eſt Sol, & tamen lucet non ex Lege, ſed ex natura, ſeu voluntate (vt ſic dicã) immutabili, quia ſic creatus eſt, vt luceat. Sic iuſtus creatura noua, facit opera neceſsitate immutabili, Non Lege ſeu coactione. Iuſto enim non eſt Lex poſita. Deinde creati ſumus (ait Paulus) in opera bona.

Philippus.

Et Paulus credens & FACIENS placet, NON FACIENS non placet.

Lutherus.

Hoc implicat, Quia impoſsibile eſt dare credentem, & non facientem.

Philippus.

Ergo ſaltem eſt aliqua PARTIALIS CAVSA noſtra iuſticia.

3. Ideo Sadoletus ait, nos pugnantia dicere, quòd dicamus, SOLA FIDE, & tamen dicamus, IVSTICIA OPERVM EST NECESSARIA.

Lutherus.

Videlicet, Quia falſi fratres & Hypocritæ fingunt, ſeſe credere, ideo exigunt opera, vt cõfundantur in ſua Hypocriſi ſicut Elias exigit opera à Sacerdotibus Baal, vbi Baal fuit confuſus. Sic enim & Deus facit neceſſariò nihil niſi bonum, & tamen ſine Lege.

Philippus.

4. Cum dicitis, SOLA FIDE IVSTIFICAMVR, an intelligitis tantũ de principio, ſcilicet, de remiſsione peccatorũ.

An verò vultis, quòd Paulus renatus etiam poſtea placeat, non propter propriam obedientiam, ſeu virtutes, ſaltem partialiter, ſed tantum propter miſericordiam?

Lutherus.

Imò obedientia eius placet propter Paulum credentem, alioquin nihil placeret eius obedientia.

De Principio, Medio, Fine, &c.

Quia perſona iuſta, eſt iuſta perpetuò, & tam diu iuſta ex fide, quàm diu fides manet. Mala ergo diuiſio eſt, perſonam diuidere in principium, medium & finem. Opera igitur fulgent radijs fidei, & propter fidem placent, non è contra. Alioqui ſequentia opera fidem excellerent iuſtificando, Quia diutius (vt medio & fine vitæ) iuſtificarent, & ita fides tantum eſſet in principio iuſtificatrix, pòſt abiens vel ceſſans, operibus relinqueret gloriam, & ita fieret inanis & præterita.

Philippus.

5. Paulus eſt iuſtus, id eſt, acceptus ad vitam æternam, SOLA MISERICORDIA.

Lutherus.

Quod eſt impoſsibile.

Philippus.

Contra. Si non accederet partialis cauſa, ſcilicet, illa obedientia, non fieret ſaluus: iuxta illud, Væ mihi, ſi non Euangelizem.

Lutherus.

Nulla partialis cauſa accedit, Quia fides ſemper eſt efficax, vel non eſt fides. Ideo quicquid opera ſunt aut valent, hoc ſunt & valent gloria & virtute fidei, quæ eſt Sol iſtorum radiorum ineuitabiliter.

Philippus.

6. Apud Auguſtinum, Sola fide, tantum excludit opera præcedentia.

Lutherus.

Sit hoc, vel non, tamen iſta vox Auguſtini ſatis oſtendit, eum nobiſcum ſentire, vbi dicit: Turbabor, ſed non perturbabor, quia vulnerũ Domini recordabor. Hic enim clarè ſentit, fidem valere principio, medio, fine & perpetuò, Sicut & Dauid: Apud te propitiatio eſt. Non intres in iudiciũ cum ſeruo.

Philippus.

7. Vtrum hæc Propoſitio ſit vera, IVSTICIA OPERVM EST NECESSARIA AD SALVTEM?

Luthe-

Lutherus.

Non quòd operentur ſeu impetrent ſalutem, ſed quòd fidei impetranti præſentes ſeu coràm ſunt, ſicut ego neceſſariò adero ad ſalutem meam, Jch werde auch darbey ſein / ſagt jener Geſel.

Imaginatio Sadoleti fortaſsis hæc eſt, quòd fides ſit opus exactum lege diuina, Sicut & charitas, obedientia, caſtitas &c. Ergò qui credit, impleuit vnam vel primam partem Legis, Et ſic habet principium Iuſtificationis ſeu Iuſtitię, ſed principio habito, requiruntur & alia præcepta operum poſt fidem.

Hic vides,

Sadoletum nihil intelligere de iſta cauſa.

Nam ſi fides eſſet opus præceptum, tunc rectè omnia Sadoletus, Et tunc fides ſic renouaret initio hominem, ſicut alia opera bona poſtea renouarent.

At nos dicimus, fidem eſſe opus promiſſionis, ſeu donũ Spiritus ſancti, quod quidem ad Legem faciendã neceſſarium eſt, Sed per Legem & opera non impetratur. Donatum autem hoc donum, facit perſonam nouam perpetuò, quæ perſona tum facit opera noua, non è contra, Opera noua faciunt perſonam nouam. Ita placent opera Pauli, non quia bona ſunt, ſed quia Paulus placens facit ea, non placitura, niſi Paulus placeret. Nulla ergo Iuſticia perſonalis debetur operibus coram DEO, licet accidentaliter glorificabunt perſonam præmijs certis, Sed perſonam non iuſtificant. Omnes enim æqualiter iuſti ſumus in vno Chriſto, omnes æqualiter dilecti, & placentes ſecundũ perſonã, Tamen differt Stella à ſtella per claritatem. Sed Deus non minus diligit Stellam Saturni, quàm Solem & Lunam.

Summa.

Credentes ſunt noua creatura, noua arbor, Ideo iſtæ Phraſes legales non pertinent huc, Scilicet, fides debet opera bona facere, Sicut non rectè dicitur, Sol debet lucere, Arbor bona debet bonos fructus ferre. 3. & 7. debent eſſe 10. Quia ſol lucet de facto, arbor facit de facto. 3. & 7. ſunt 10. de facto. Non ſunt in fieri vel debere, ſed in facto eſſe. Niſi conditionaliter & Hypothe-

pothetice intelligas ita, Si Sol eſt, tunc debet lucere, Si vis fides eſſe, oportet vt opereris, Sed hoc dicitur contra fucatum Solem & fidem: de vera fide & Sole ridiculè dicuntur.

Ego Henricus Moller manu mea teſtor, hæc cum autographo D. Lutheri & Philippi congruere.

# PARS TERTIA

## RESPONSIONIS NOSTRAE DE EXHIBITO A NOBIS CATALOGO CORruptelarum, quas in partis aduerſæ ſcriptis modeſtè taxauimus.

IN hac parte nimis nos verè præmetuiſſe ac prædixiſſe dominorum Collocutorum iracundiā atq; excandeſcentiam, reſponſio, quam proximè exhibuerunt, teſtata eſt. Nā qua vehementia in ſingula verba noſtra illi inquiſiuerint, lectio procul dubio oſtendet & collatio ſcriptorum vtrinq; ſibi correſpondētium. Quod itaq; tum monuimus, cum ſcriptum noſtrum recitauimus & exhibuimus, ſatisfacere nos velle tot illorum flagitationibus, quibus, Colloquio hoc durante, nos exercuerunt, ſed ea tamen addita ſignificatione, Non inſtituere nos aduerſus eos accuſationem ſimilem illorum Categorijs, indignam & exiſtimatione & fide ipſorum, & talem quidem, de qua reſponſiones illorum audire ſine præiudicio non poſſimus, id denuo iam repetimus, & clarè teſtamur, nimis nos atrociter accuſari à Collocutoribus, ac nimis illos delicatos & molles eſſe, qui ne hoc quidem ſufferre poſſint, vt moneantur ſaltem de ſuis cum neuis tum erratis non paruis, quibus in certamine tot annorum, de victoria potius, quàm de veritate, dimicantes, & ſocijs & armis imparibus, ad ea ſe precipitia & ſcopulos periculoſos paſſi ſunt

abdu-

abduci, vt non dubium aut obſcurum ſit apud intelligentes, de ipſis, & de veritate periculum. Voluerunt illi inſtitui Colloquium his conditionibus, vt initium eſſent accuſationes & recitationes corruptelarum mutuæ: id deprecati ſumus, vt meminerunt, pro ſtudio, proſpicientes tunc, quæ ab hoc proceſſu exoritura eſſent tractationis inſtitutæ impedimenta, Sed quantum obtinuerimus petendo, Acta teſtabuntur, & ipſorum conſcientiæ. Nunc vero perſpecta non dubia illorum de vtroquoque articulo ſententia, iuxta Leges Colloquij accedemus ad ea, quæ de ſingulis notationibus noſtris Collocutores reſponderunt, vt monſtremus lectori, qua in parte de ſingulis hęreat controuerſia.

## DE PRIMA NOTATIONE NOSTRA,

*Quod reconciliatio ſit effectus Iuſtificationis.*

In hac parte ſumma notationis noſtræ fuit, erroneam eſſe & à voce diuina, à confeſsione Auguſtana, atque vſitata in Eccleſijs noſtris doctrina alienam, illam doctrinæ de Iuſtificatione hominis coram Deo manifeſtam deprauationem, qua reconciliationem noſtri cum DEo & adoptionem in filios & hæredes Dei Flacius Illyricus inter effectus & fructus recenſet, iuſticiã imputatam ſequentes, ac clarè his annumerat & immiſcet fructibus, qui propriíſsimè ad viuificationem ſeu renouationẽ ſequentẽ pertinent, idque multis de cauſis grauiſsimis monuimus.

Primum, quod ſciremus, vocem diuinam & Iuſtificationis & reconciliationis vocabulo tanquã ſynonymis & idem ſignificantibus vti ſolere, cum quæ noſtra ſit coram Deo Iuſtificatio, tradit atque exponit, & non vocabulum tantum vnum per alterum exponi, ſed totam principalem cauſam ac quæſtionem de Iuſtificatione, quidnam illa propriè ſit, & in quo conſiſtat, vtraque appellatione declarari, id quod eſt ex ſcripturæ dictis manifeſtiſsimum.

Ac quibus formæ loquendi in Auguſtana confeſsione & Apologia notæ ſunt, hi ſimul norunt, infinitis propè in locis eodẽ modo hęc vocabula coniungi, ac de re principali pro ijſdẽ vſurpari. Quę docendi ac loquendi ratio autori Confeſsionis, &

Apologiæ, Philippo Melanthoni, in alijs etiam libris illius, præſertim his, qui Corpori doctrinæ inſerti ſunt, ita vt frequens ac trita eſt, vt nulla occurrat ſæpius, & omnes rectè inſtitutos huius ætatis Theologos, hactenus ita cum Paulo locutos eſſe ſcimus.

NEc alia ferè vox eſt illuſtrior & magis accommodata ad detegendas & refutandas præſtigias fanaticas, quæ in hac doctrinæ parte confingi ſolent innumerabiles, quàm hæc ipſa appellatio reconciliationis. Nam qui ſic ſe coram Deo iuſtificari credunt, cum immenſa miſericordia per & propter filium mediatorem & propiciatorem, & propter precium propiciationis ab ipſo perſolutum, reconciliantur, & qui filij iræ & condemnationis ſunt natura, recipiuntur & acceptantur à DEO gratis, Sola fide, & ex reis ac damnatis pronunciantur non rei, imputata illis huius propiciatoris & redemptoris obedientia, Hoc ergo qui norunt ac credunt, mirificum lumen habent aduerſus omnes imaginationes & inſidias eorum, qui vel totalem vel partialem Iuſtificationis noſtræ cauſam, aut quoquo modo partem & rationem illius fingunt & eſſe ſtatuunt, infuſionem ſeu creationem nouarum in nobis qualitatum, aut ipſam etiam iuſticiam DEI eſſentialem in nobis inhabitantem. Qua de re nota ſunt Collocutoribus & veteres & recentes præſtigiæ multæ, quas recitare hoc loco nec poſſumus nec volumus.

Ac meminerunt ex nobis multi, quàm ſoleret de hac voce accuratè ac diligenter nos monere D. Philippus, hoc ſæpiſſimè inculcans & dicens, κριτήριον hanc eſſe intricatiſſimarum in hac diſputatione præſtigiarum & inſidiarum.

HOrum ergo omnium memores valdè mirati ſumus, quod in definitione Iuſtificationis Flacius Illyricus hanc cum DEO reconciliationem ab illius (vt in ſcholis loquimur) formali propriiſsimo planè auelleret, & inter fructus & effectus imputatæ iuſticiæ, qui propriè, vt diximus, ad ſequentem ſeu coniunctam huic viuificationem & renouationẽ pertinent, reponeret. Et inſidias in hac parte definitionis, vt metueremus,

cum

cum ipſa rei nouitas effecit, tum multæ & mirificæ eius contentiones & præſtigiæ paſsim in eius libris ſparſæ nos monuerunt, quibus pugnare ſolet de omnipotenti illa & miraculoſa creatione ſeu ingeneratione ſeu implantatione noui in nobis cordis, quam vult Iuſtificationem & applicationem alienæ illius iuſticiæ Chriſti nobis imputatæ antecedere.

AC loca notauimus & recitauimus, quibus affirmat, neminem iuſtificari ante conuerſionem, Sed quando adeſt tota conuerſio, tota ſcilicet contritio & fides à DEO in nobis creata. Paſsim enim in illius libris, & quidem in illa ipſa diſputatione, qua definitionem illam magiſtralem ponit, occurrunt lectori teſtimonia multa, quibus ſuam illam conuerſionem nominat creationem & ingenerationem nouam, quæ exciſo in nobis corde lapideo & implantato tunc Spirituali intra momentum ſeu tempus breuiſsimum, quod illi præfigit, fiat ac peragatur. Quin nunc demum in libello de iuſticia & iniuſticia originali, non ita dudum edito, aliquoties iuſticiam noſtram nominat formam illam nouam & optimam, ad quam denuo reformemur, (folio 43) Cum videlicet omnipotenti vi Spiritus DEI & creationis, priſtina illa DEI imago, in tetra cordis noſtri facie formatur & effingitur. Et lux ac vita ei Spiritualis inſpiratur, non ferme multo aliter, quàm cum initio DEVS corpori formato ſpiraculum vitæ inſpirauit, folio 82. Hanc enim nouam per Spiritum ſanctum inſcriptam nobis Epiſtolam, aut viuam iuſtiſsimamque Legem in corde hominis, eſſe renouatam iſtam imaginem DEI, & iuſticiam iam inhærentem ſeu radicalem, vt folio 88. loquitur. Toties ergo cum Flacius iuſticiæ ſeu Iuſtificationi, coram DEO noſtræ admiſceat omnipotentem illam efficaciam DEI in nobis, de ea quam comminiſcitur ſeparatione reconciliationis ſeu acceptationis noſtræ à vero & perpetuo formali iuſtificationis, eiuſque mixtura cum reliquis fructibus & effectibus huius in nobis, iudicare aliter nō potuimus, quàm ſtruere illum inſidias veritati & doctrinæ ſimplici, & fingere ſic nos coram Deo iuſtificari, cum efficax illa & omnipotens

ingeneratio noui cordis, & adplicatio Iuſtitiæ Chriſti imputatæ ad momentum, ſeu tempus certum & breue, & quidem ſoli Deo cognitum, facta, totos nos innouat, & regenerat, Quam demum iuſtificationem, tanquam cauſam antecedentem ſequantur ſuo ordine hi ſeu effectus ſeu fructus, reconciliatio cum Deo, adoptio in Filios Dei, pax & lætitia cordis, donatio & inhabitatio Spiritus ſancti, & noua obedientia, Atque ita homo ſtatuere ac dicere non debeat, nec poſsit, ſe reconciliatum Deo, & in filium Dei & ad hæreditatem vitæ æternæ adoptatum & acceptum eſſe, niſi prius in ſeipſo ſentiat, & hoc ſenſu certus affirmare ac dicere poſsit, ſe ante iuſtificatum, hoc eſt, de nouo creatum & ingeneratum eſſe, & iam ſe habere iuſticiam illam inhærentem ſeu radicalem, & habere eam vi meriti Chriſti, quod illi imputetur, Et de hac ſane ſententia illius ne dubitandi nobis locus eſſet, ipſemet eam alicubi in libro contra Menium ſic expoſuit, vt non obſcure fingat primam quandam Iuſtificationem, quæ fiat in conuerſione ſeu regeneratione illa miraculoſa, & diſcernit ab altera, tanquam ſecundaria, quæ per omnem vitã in his fiat, qui, vt Paulus Ro. 8. loquitur, In Chriſto Ieſu ſunt & non ſecundũ carnem, Sed ſecundum Spiritũ ambulent. Verba eius contra Meniũ hęc ſunt: Zum letzten/ das Menius ein gros geſchrey vber dẽ machet/ das nach der Bekerung/ Gott vns wil vnſere Sünde vergebẽ/ ſo wir anders nach dem Geiſt Leben/ vnd nit nach dem fleiſch/ So iſt offenbar/ das ich nicht rede von der erſten vergebung der ſünden oder Iuſtification/ die vns in der Bekerung widerferet / Sondern von der ſteten zudeckung vnd nit zurechnung der Sünden nach der Bekerung/ welche vns alſo widerferet / ſo wir nit fortfaren/ wider das gewiſſen zu ſündigen/ etc. Hæc Flacius. Quo loco ſane diſtinctio Iuſtificationis primæ & ſecundariæ diligenter obſeruanda eſt, quia clare hoc teſtatur, Ideo cum conſtituere momentum & actum certum conuerſioni illi primæ, factæ omnipotenti creatione & vi Spiritus Dei, quã nos primo iuſtificari dicit, vt poſtquam illa præceſsit, poſtea exiſtimemur reconciliari Deo & acceptari in filios & hæredes eius, cũ ſeries

illa

illa & copula fructuum & effectuum Iuſtificationis ſecundariæ integra & inuiolata in nobis eſt. Id enim ſignificat illi dictum Apoſtoli, quod ſubiungit: Vnd iſt ſolche meine rede offentlich genomen/ aus dem anfang des 8. Capitels zum Romern: So iſt nun keine verdammung denen/ſo in Chriſto Jheſu nach dem Geiſt vnd nicht nach dem fleiſch leben. Neq; inquiremus iam in hoc, quod palàm affirmat Flacius, ita contingere hominibus ſecundariam ſuam Iuſtificationem, ſeu contectionem peccatorum & imputationem Iuſtitiæ, ſi non pergant contra conſcientiam contumaciter peccare. Hoc enim in præſentia oſtendiſſe ſatis eſt, quod palàm demonſtramus, Flacij verbis proprijs de iuſtificatione hominis, non retinere eum vſitatam doctrinæ formam, quæ cum prorſus hanc nuper admodum excogitatam á Flacio diſtinctionem ignoret, ac ſimpliciſsimè intueri nos promiſſum & propoſitum propiciatorem iubeat, clareq; teſtetur, iuſtificari & reconciliari nos Deo ſanguine & morte Filij Dei, vt propiciatoris, facere aliter non potuimus, quàm vt corruptelam hanc inſidioſiſsimam & intricatiſsimam indicaremus, & de hac Collocutores moneremus, præſertim cum in definitionem Iuſtificationis illa arte mirabili ingeſta atque intruſa ſit, qua ſemel inſtillata rudioribus, non facilè conceptus inde error iterum eximi animis poteſt.

Allegauimus & D. D. Vuigandi & Collocutorum verba, quibus illi idẽ cum Magiſtro ſuo Flacio ſentire ſe de iuſtificatione teſtantur, quanquam paululum immutatis verbis, Quod enim ille Iuſtificationem primam nominat, à qua tanquam effectus & fructus, reconciliatio cum Deo & acceptatio in filios Dei diſtincta ſit, id illi infuſionem vocant plenitudinis gratię, velut in vrceolos vacuos.

Rurſus quod ille effectum ac fructum Iuſtificationis appellat, id Methodus Vuigandi cauſam finalem iuſtitiæ illius alienæ, ſed efficaciter nobis ac potenter applicatæ, & accommodatæ per fidem nominat. In qua permutatione appellationum, q̃ exiguum diſcrimen ſit, norunt eruditi. De momento quoque & actu temporis illius breuis, inter ſe conſentiunt. Nam vt

Collocutores id vnicuiq; incertum ac ſoli DEo cognitum eſſe volunt, ita Illyricus mox ſenſu id deprehendi affirmat, vt quem admodum verba eius ſonant, dicere poſsis, Hic eſt conuerſus. fol. diſputat. Vinarienſ. 42 & 125.

NIHil in his omnibus nos fingere, nihil malitioſè calumniari, deprauare, aut in ſenſum peregrinum detorquere, & verba illorum ijs locis ſic reperiri, quos annotauimus, inſpectio vnicuiq; liquidò comprobabit. Et hoc vnum notatione hac agere ac ſpectare nos, vt ſimplex & perſpicua veritas & recepta doctrinæ atque explicationis vſitatæ forma retineatur, abiectis illis præſtigijs nouis, ſperamus omnes, quibus Eccleſiarum noſtrarum doctrina nota eſt, facilè perſpecturos eſſe.

NVnc quid reſpondeant Collocutores, operæprecium eſt conſiderare. Primum & argumenta & probationes ſibi neceſſarias pro libidine ſua præformant, & ſuperbiſsimè conculcant, Negant enim in dicto Rom. 5. Iuſtificati ſanguine eius & reconciliati DEo per mortem filij eius, pro ijſdem, & de re eadem vſurpari appellationes iuſtificari & reconciliari, ac probationes requirunt.

Sed hoc quale ſit, intelligentes iudicent. Sanguine enim & morte Chriſti cum iuſtificatos nos & reconciliatos ſeruari ab ira Dei affirmet Paulus, quomodo nō eſt de eodem vtraq; vox accipienda? An enim aliter ſanguine Chriſti iuſtificari, aliter morte eius reconciliari nos, dicent? Et cum mox ſubijcit Paulus: Gloriari nos in Deo, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem accepimus: An reconciliationem aliud intelligere poſſumus, quàm Iuſtificationem? An item cum Romanorum 3. inquit Paulus: Propoſuit Deus Chriſtum, propiciatorem in ſanguine ſuo: Aut, 2. Corinth. 5. Reconciliauit mundum ſibijpſi, non imputans illis peccatum, hunc faciens pro nobis peccatum, qui peccatum non nouit, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo: In his ergò dictis, An aliam Iuſtificationis, aliam reconciliationis rationem eſſe dicent, vt prius ſcilicet præcedat Iuſtificatio, ſequatur autē reconciliatio?

Sed

Sed in hæc principia Theologica incurrere eos decet, qui de ſuis tantum placitis pugnant, & ſe totos irreprehenſibiles eſſe ſomniant.

POſtea aliam ſibi probationem noſtram fingunt, & prolixa concione de ſumma trium in Paulo capitum id figmentum ſuum diluere ac refutare conantur. Nos ſimplicisſimè diximus, tanquam per preoccupationem, & exegeſin eius, quod antè diximus, in hac quæſtione, de Iuſtificatione non hoc quęri præcipuè aut principaliter, An obedientia Chriſti aliquid impetrarit aut merita ſit. Sed cum iuſticia ſeu Iuſtificatio noſtra definienda eſt, hoc quæri: Quid illa ſit propriè, & in quo conſiſtat. Hæc ergò verba noſtra ſic accipiunt Collocutores, ac ſi ſimpliciter negaſſemus, Non tractare Paulum, cum in 5. Capite Roman. Tum reliquis antecedentibus, de donis, quæ ſua obedientia CHRISTVS meritus ſit, Et contumelioſam primum criminationem noſtri præmittunt, continentem tamen hanc memorabilem illorum confeſsionem: Nos cum nemine vnquam litem ſuſcepimus, qui dixit, Iuſtificationem eſſe reconciliationem, aut, Iuſtificationem complecti reconciliationem, aut Iuſtificatos eſſe reconciliatos, aut Nos fide in Chriſtum iuſtificari & reconciliari, & Iuſtificationem & reconciliationem pro eodem vſurpari, &c. Hoc ipſo namque verè nos illos monuiſſe teſtantur, ac priorem negationem ſuam reuocant, quanquam ſatis apparet, illos hoc agere, vt ſub varijs illis formis errorem animo cõceptum, callidè occultent. Nam vt Magiſtro ſuo & opinioni erroneæ patrocinentur, ad regulam decurrunt, de Synecdochicis in voce diuina locutionibus & de varietate formularum, rem eandem diuerſis verbis ſignificantium: Qua verè extra oleas vagantur. Nam & nos illud non ignoramus, nec de illa varietate diſputamus, ſed an in definitione ſui Magiſtri rectè & ſine inſidijs reconciliatio cum Deo auellatur à Iuſtificatione ipſa & commiſceatur cum huius effectibus. Hoc meminerint Collocutores in diſputationem vocari, Ac cur de hoc diſputemus, antea oſtendimus.

DEinde ad nouam diſtinctionem confugiunt: Quod vocabulum reconciliationis vt & Iuſtificationis aliâs generali, aliâs ſpeciali & arctiori ſignificatione vſurpetur. Atque hic ſibi rimam patefactam exiſtimant, qua effugiant. Sed attendant candidi & æqui lectores, de ſuo illos hanc diſtinctionem confingere, ſine vllo & teſtimonio & autoritate graui vllius probati in Eccleſia Doctoris, & vim facere dictis, quæ allegant, multiplicem. Nam quod ex dictis 2. Corint. 5. Item Eph. 2. Cap. Coloſſ. 1. generaliter intelligi & accipi vocem reconciliationis exiſtimant, ſic ſcilicet, vt in genere Paulus de beneficijs ſpiritualibus Chriſti intelligatur diſſerere, omnia Iuſtificationis ſeu meriti CHriſti beneficia complectens, ſuam ipſi hac in re malitiam produnt. Nam cum generaliter non tantum reconciliationis ſed & Iuſtificationis vocabulum de omnibus beneficijs CHRISTI obedientia partis accipi, nonnunquam contendunt, quid aliud faciunt, quàm quod quoquo modo offuſa veluti nebula, vaniſsimi Sophiſmatis diſputationis impetum eludere & lectorum oculos præſtringere conantur. Iuſtificationis enim vocabulum etiamſi cætera beneficia neceſſariò coniuncta interdum complectatur: Tamen propriè quid ſit, & in quo illa conſiſtat, Theologo explicandum relinquitur: Et cum de reconciliatione quæritur, quam eandem eſſe cum Iuſtificatione Apoſtolus affirmat, non quæ illa ſecum beneficia trahat, ſed quid propriè vox ipſa ſignificet, & quomodo definienda ſit, niſi rectè declaretur, impingere mox, atq; in errorem abduci legentes neceſſe eſt.

VAnum itaque & putidum commentum eſt de diuerſo vocabuli vſu ac ſignificatione eius generali: Quod potentiſsimè & propoſitio Paulina euincit Roman. 3. Cap. quia quæ res ſit, qua iuſtificemur, exponit: Iuſtificantur omnes gratis, per ipſius gratiam, per redemptionem, quæ eſt in CHRISTO IESV, quem propoſuit DEVS propiciatorem per ſanguinem illius, &c.

Item illud Ioannis dictum: Ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris. Et quid propriè Paulus reconciliationem nominet,

præterquam quod vocabulo Iuſtificationis ſæpè rem explicat Epiſtola 2. ad Corinth. Cap. 5. manifeſtè oſtendit, cum inquit: Deus erat in CHRISTO, mundum reconcilians ſibi, non imputando eis peccata ipſorum: Quod poſterius membrum cur à Collocutoribus omiſſum ſit, qui doctrinam intelligunt, facilè iudicabunt.

VAna eſt & illa concio, qua poſtea rationes prolixè recitant, quibus demonſtrare nituntur, Paulum in 5. Cap. ad Roman. loqui de fructibus iuſticiæ imputatæ. Illæ enim tam operoſè conquiſitæ rationes tum demum valebunt & proderunt, cum hoc ſimpliciter nos negaſſe demonſtrabunt. At noſtra verba hæc fuerunt: In hac diſputatione & quæſtione de Iuſtificatione, qua definitionem & explicationem Flacij notauimus, non hoc præcipuè quæri, An aliquid CHriſtus ſua obedientia meruerit, ſed quid propriè ſit, & in quo conſiſtat noſtri Iuſtificatio.

Hæc verba non negant aliquos eſſe fructus iuſticiæ, quos Paulus tradat, ſed præſentem diſputationem intra metas reuocant, vt appareat, an rectè & ſine inſidijs reconciliatio cum DEO, quam Paulus Iuſtificationem ipſam eſſe dicit, à Iuſtificatione auellatur, & quaſi ſeparetur, & inter fructus & effectus eius referatur, ordine naturæ poſteriores ipſa Iuſtificatione, imò non tam ad illam, quàm viuificationem ſeu renouationem pertineat, Quod enim illi de indiuiduis & inſeparabilibus fructibus hoc loco dicunt, id quale ſit, & quò ſpectet intelligimus, & memori hanc commofactionem mente tenebimus, quia quod de reliquis fructibus eiuſdem iuſticiæ, ſeu Iuſtificationis noſtræ alibi contenderunt, eoſq; non tam naturæ ordine, quàm tempore poſteriores eſſe & ſequi iuſtificationem ſignificarunt, id hac commonefactione illos corrigere exiſtimabimus, vt quoties illi effectuum ac fructuum illorum ſequentium mentionem facient, ipſos quoque indiuiduos & inſeparabiles eſſe dicamus, qui ſcilicet à iuſticia imputata & fide non ſeparentur, quemadmodum domus ab

Architecto, aut pomum ab arbore auellatur, vt ſic intelligantur ſequi fructus & effectus illi, quemadmodum in bono ſyllogiſmo, facto ſecundum regulas artis ſine fallacia, poſitis & approbatis præmiſſis veris, conſequentia ſeu concluſio etiam verè ſequi dicitur, imò non tam ſequi dicitur, quàm in ipſis præmiſſis poni & aſſeuerari. Ita enim indiuiduos & inſeparabiles illos fructus dici à Collocutoribus intelligimus. Quod uero de vno genere effectuum & fructuum unius huius arboris bonæ, verũ eſſe Collocutores uolunt, id de ſingulis coniunctis & ſuo ordine inter ſe ſubordinatis, uerum eſſe & valere oportebit.

Hac itaq; commonefactione præmiſſa, non eſt opus rationes illorum omnes ſcrupuloſè examinare, vt quæ Collocutorum tantum figmentum oppugnant, ad nos, qui nihil tale negauimus, prorſus non pertinent.

In tertia tamen & quarta ratione hoc admonendi ſunt collocutores, ne pacem, quam iuſtificatos fide Paulus cum Deo habere dicit, cum reconciliatione idem planè eſse ſtatuant, ac temerè nimis commiſceant. Stat enim hoc fixum Paulo, ſanguine Chriſti iuſtificari credentes, nihil aliud eſſe, quàm eius morte reconciliari, ſic vt non imputentur illis peccata. Nam æquipollent illi haud dubiè hæ voces, iuſtificati & reconciliati fide. Vtriusq; ergò appellationis unam rem ſignificantis, hic effectus & fructus eſt, quod pacem habent apud Deum. Nec illa confundenda eſſe, & in vnum quaſi commiſcenda, vel ex eo meminiſſe collocutores debebant, quod in ſcriptis prioribus de hoc ipſo Pauli loco hoc teſtati ſunt ipſi, pacem eſſe effectum iuſtificationis ſeu reconciliationis.

Sint ergo fructus imputatæ nobis iuſtitiæ Chriſti illa vniuerſa, quæ ex 5. Capite excerpunt: Nihil enim illorum negamus, Sed hoc dum commemorat Apoſtolus, ne uertatur illi vitio, quod ex vera & propria iuſtificationis doctrina, voces quaſdam breuiter huic commemorationi interſerit, quæ non fructus illos aut effectus ſequentes ſignificant, ſed rem notant ipſam, quam hi fructus ſequuntur ſeu comitantur indiuiſibili-

ter,

ter, Quare pulchrè congruere ſibi Paulum animaduertant. Vt enim inquit: Iuſtificatos ſanguine filij ſeruari per eum ab ira: Ita & de reconciliatis per mortem filij inquit. Hos nunc reconciliatos multò magis ſaluari in vita eius. In Græco, cum idem uerbum σωθησόμεθα utroq; loco ponatur, magis etiam inde perſpicuum eſt, His quamuis diuerſis appellationibus rem tamen vnam & eandem ſignificari, cuius vnus hic effectus ſit SALVS, ſcilicet: quæ eſt integra liberatio & vita æterna nobis per Chriſtum donanda.

Nec patrocinantur hoc loco Collocutoribus ex Lutheri argumento in Epiſtolam ad Rom. & ſcholijs Bibliorum nuper impreſſorum citata teſtimonia.

Imò cum diſertè fructus, effectus & opera fidei nominant pacem, Lætitiam, amorem erga DEum & proximum, nequaquam volunt cum his reconciliationem, quæ propriè gratuitam acceptationem coram DEo ſignificat, Papiſtico more commiſceri.

Quinta & ſexta Collocutorum rationes etſi merebantur paulò ſeueriorem caſtigationem, tamen ne ipſorum more in ſingula incommodè dicta inquirere, & bellum perpetuum appetere videamur, præteribimus illas, ac lectores prudentes & attentos, etiam tacentibus nobis, animaduerſuros confidimus, manifeſta violentia Pauli verba torqueri.

Quem enim fructum habere dicit iuſtificatos fide, ſalutationem ſeu liberationem ſcilicet ab ira, Eundem & reconciliatos per mortem filij Apoſtolus habere affirmat.

Nec dicit, Iuſtificati fide reconciliationem habemus, ſed negotium ipſum iuſtificationis explicaturus, ait reconciliationem accepimus, idq; fieri, non imputatis nobis noſtris peccatis, alibi expreſſè affirmat.

Vis itaq; eſt, quæ Collocutorum verbis Apoſtolo infertur, cum dicunt: Iuſtificati ſanguine eius, Quid habetis? Salui erimus ab ira, item reconciliati DEo ſumus &c. Illam vero inſulſam ἀκυρολογίαν, qua dicunt, iram DEi eſſe fructum noſtrorum peccatorum, tanquam reſponſione indignam con-

ſultò præterimus. Sed quod addunt, Reconciliationem eſſe fructum meriti Chriſti, concedimus, quia tam de Iuſtificatione, quàm de reconciliatione cõſtat ſic loqui Paulum, Vt dicat, iuſtificari nos ſanguine & reconciliari per mortem Filij Dei. Iſte vero luſus in ſexta ratione intollerabilis eſt, qua inquiunt: Paulus ſic dicit, Iuſticia Chriſti imputatur nobis fide, Nunquam dicit, Reconciliatio imputatur nobis fide, nec poteſt ſic rectè dici. Quaſi verò alicubi dicatur, Iuſtificationem ſeu acceptationem ad vitam æternam imputari nobis fide. Aut quaſi reprehendendus ſit, ſi quis explicans ſermonem Pauli dicat, Fide reconciliatos habere id, quod eſt, Non imputari credentibus peccata, ſeu, habere iuſticiam Chriſti imputatam: Item, reconciliatos fide habere pacem erga Deum, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Nam formæ Paulinæ quo ad verba diuerſæ, qua ratione reſoluendæ ſint & enarrandæ, vt vna ſit conſentiens, & analoga fidei omnium ſententia, pueri in ſcholis diſcunt. Et verba Pauli mutuo ſeſe paſsim declarant, vt in dicto: Reconciliat ſibi mundum, non imputans eis peccata, &c. Et cum planè nihil inferat viciuſa ipſorum ratiocinatio, atque ipſi fateantur: Poſita imputatione iuſticiæ Chriſti per fidem, poni reconciliationem, Ea non poſita, nullã fieri aut eſſe reconciliationẽ: Agnoſcere debebãt, fruſtra ſe in magiſtri ſui paradoxo defendendo laborare. Quia poſito formali ponitur res ipſa. Habere igitur imputatam iuſticiam eſt eſſe Iuſtificatum ſeu reconciliatum. Et e conuerſo, iuſtificari & recõciliari Deo, eſt habere iuſticiam imputatam. Synonima ergo & æquipollentia hæc ſunt, & vnum Iuſtificationis noſtræ formale ſignificant, vt hic cauſæ & effectus cogitatio admiſceri non poſsit.

Reliqua omnia, quæ de conſtituenda propria definitione iuſticiæ ſeu Iuſtificationis noſtræ coram Deo, monitionis loco, proponunt Colloquutores, lectori candido, qualia illa ſint, examinanda relinquimus.

PRæterimus & ſuperbam conculcationem teſtimoniorum, quæ ex Confeſsione & Apologia citauimus, vt oſtenderemus: Numque vel Confeſsionem Auguſtanam, vel Apo-

logiam

logiam huius, ſic vti vocabulo reconciliationis, vt eo ſignifi-cetur effectus ac fructus Iuſtificationis. Sed pro ipſa Iuſtificatione ſemper id accipere & interpretari. Quod etſi ſe non videre Collocutores ſimulant, agnoſcent tamen & iudicabunt alij non ſtupidi aut hebetes lectores, Antagoniſtas noſtros deſtitutos veris rationibus & concluſos inuictorum teſtimoniorum euidentia, ad conuicia conuerti: Quod hic Auguſtanæ Confeſſioni viuente atque adeò probante Luthero ab autore recognitæ accidit, quam in ſua norma ſe non recipere velle dictitant.

SIt ergo nobis ſacroſancta illa, non minus, quàm primæ editionis Confeſſio, & in normam noſtram & bonorum omnium, qui hanc magnifecerunt tot jam Annos, referatur. Nec dubitemus, vt aſſultus illa & machinationes Pontificias, Deo eam tuente ac conſeruante, in varijs & acerrimis de doctrina diſputationum certaminibus, quæ inde à prima exhibitione vſque ad annum 46. fuerunt cum aduerſarijs permulta ſuſtinuit, ita non collapſuram aut corruituram illam eſſe ad allatratus maledicos, quos præter culpam à ſuis alumnis & diſcipulis ingratis nunc experitur ac ſuſtinet.

ATque eadem de cauſa nec argumentis reſpondebimus, quæ ac ſi à nobis contexta notationi noſtræ interſerta fuiſſent, informant, ſuas enim laruas & figmenta oppugnent, quam diu libet. Et coaceruationem teſtimoniorum, quam ex Modernis quibuſdam doctoribus inſtituunt, cum ipſimet eos nondum etiam auditos aut productos, ex norma ſua excludant ac relegent, non eſt opus hoc loco attingere aliter, quàm vt teſtemur, nobis cum illis nihil eſſe negocij, quod facilè apparebit ſcriptum noſtrum intuentibus, & non oſcitanter conferentibus notationum omnium capita, de quibus Collocutores monuimus.

Quod de vocando demum Magiſtro ſuo Flacio Illyrico, vt coram eum accuſemus, mirifica nobis ironia occinunt, id quale ſit, non opus eſt nos interpretari. Sciunt enim Collocutores, ad quos hoc citationis Ius pertineat. Neque enim conſtitu-

ctum nunc nobis aut mandatum eſt, cum illo Errone, deſertore & hoſte ſcholæ noſtræ, multis modis erga ipſum officioſę ac beneficæ, verba commutare, vel in eum, qui nuſpiam ſedem certam habet, inquirere curioſius. Nobis ſatis eſt, nos præſtigias & ſomnia eius detexiſſe ac patefeciſſe hoc loco, & coram ijs hominibus, de quibus certò nobis conſtat, ab illius eos dogmate & ſocietate non alienos eſſe.

De illo vero quod malæ fidei in citandis dictis illius nos accuſant, teſtamur, iniuriam nobis fieri, & loca ac paginæ, quæ ſunt à nobis annotatę, vt inſpiciantur, rogamus.

AD reſponſionem de dicto VVigandi à nobis citato quod attinet, miramur acumen Collocutorum in ratiocinando, pluſquàm Socraticum aut Carneadeum. Sic enim colligunt: Doctor VVigandus ibi Methothum doctrinæ de Iuſtificatione inſtituit. Ergo ſic eam explicat, vt verbum DEI docet. Ratio conſequentiæ (ni fallimur) hæc animo ipſorum obuerſabatur: Quod perito in ſua arte ſit credendum. Et quoniam VVigandus inficiatione vtitur, & ſe reconciliationem effectum iuſticiæ nominaſſe negat, & tantum cauſæ finalis in Methodicą ſua explicatione mentionem ſe feciſſe dictitat, Methodo ſic poſcente, vt oſtenderet, quæ beneficia ac bona præcipua in Iuſtificatione accipiamus: Conſtituimus eruditos & doctos omnes iudices (nam indoctos & malos huius diſputationis cenſores facere non licet) vt ipſi pronuncient, An non inter ſe ſenſus & ſententia vtriuſque exactiſsimè congruat, etiamſi oratione paululum differre putantur. Ac quia eum, quem citauimus locum, obſcuriorem Doctor VVigandus exiſtimat, & indignum, de quo admoneatur, reuocabimus illum ad aliam ipſius Methodum Catecheticam in catecheſi illius Magdeburgi propoſita M.5. folio, in qua diſertè præmiſſa quæſtione: Qui fructus ſint donatæ & imputatæ nobis iuſticiæ: In numero & Catalago illorum fructuum recenſet, non ſolum impletionem legis alienam, quam per nos ipſos mereri aut conſequi non poteramus, Sed ipſam etiã æternam peccatorum noſtrorum omnium remiſsionẽ, planè nouo

modo

modo copulat & coniungit reliquis fructibus & effectibus, Ac ſi remiſsio peccatorum & impletio legis nobis per imputationem donata, non ipſa ſit iuſticia & Iuſtificatio, Sed fructus cæteris effectibus per omnia ſimilis. Quæ noua & mirifica docendi ratio an & Magiſtrum Methodorum deceat, & formæ docendi vſitatæ & ſimplici, imò diuinæ voci congruat, ipſe viderit. Nam remiſsionem peccatorum vox diuina non Iuſtificationis fructum, ſed ſalutem & iuſticiam in hac ipſa eſſe & oſtendi affirmat, vt manifeſtè docent hæc diuina dicta Luc. 1. Præibis ante faciem Domini præparaturus vias eius, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius in remiſsionem peccatorum eorum, per viſcera miſericordiæ, quibus viſitauit nos oriens ex alto, &c. Et Rom. 3. Quem propoſuit Deus propiciatorem per fidem in ſanguine eius ad oſtendendam iuſticiam ipſius per remiſsionem peccatorum priorum, &c.

Hoc itaque modo nouo & mirifico cum placeat D. VVigando pueris inſtillare opiniones de Iuſtificatione & huius fructibus, à norma diuinæ vocis & vſitata docendi formula ſimplici diſſentientes, & non carentes periculo & inſidijs, quas fortaſſe pauci & non niſi rectiſsimè inſtituti animaduertunt, ac cauere poſſunt: Non ſuccenſeat ille nobis, quod ſimplicitatem noſtram, ad quam aſſuefacti ſumus, illius inſidioſæ & periculoſæ Methodo, in qua nimis frigidè peccatum tantum Dialecticum à ſe commiſſum eſſe fatetur, præferimus, & confuſionem & mixturam eorum, quæ propriiſsimè ipſa ſunt Iuſtificatio, cum fructibus huius veris & proprijs inter reiectamenta erronea recenſemus.

Ad extrauagantes propoſitiones quod attinet, quoniam has Collocutores, Pontificio more, de ſuo comminiſcuntur, nobis nihil tale cogitantibus aut præmetuentibus, non conſtituimus rixas infinitas mouere, & modum eſſe oportere in talibus diſputationibus & collationibus, manifeſtum eſt. Sed quia nos noſtri oblitos præter rem hæc attexuiſſe notationi noſtræ quiritantur, & multa contumelioſè admiſcent, Reſpondemus ſimpliciſsimè: Alios fore hac in re iudices, qui proculdubio

non ita erunt lippi aut hebetes, quales Collocutores quidem videri iam volunt, vt non perſpiciant, grauiſsimis de cauſis hęc nos attexuiſſe. Nam qui Pauli dictum cogitabunt paulò attentius, quo iubet, Vt prophetia ſit analoga fidei, Quiq́ cogitabunt, ſic inſtituendas eſſe quorumcunq́ locorum enarrationes, vt & corpus doctrinæ certum & inter ſe conſentiens conſtituatur, & non ponatur alicubi propoſitio, quæ alibi repetita aut ſemetipſam euertat, aut collata cum alijs non ſubſiſtat, aliudq́ pes, vt dici ſolet, aliud Cythara ſonet, Deniq́ quibus certamina cum vetera tum recentia hominum fanaticorum de hoc & alijs coniunctis articulis doctrinæ aliquo modo nota ſunt, hi ergo intelligent & proſpicient cauſas, quibus moti ſumus, vt extrauagantes illas (ſicuti verè eas authores illarum proprij nominant, tanquam ſorites ſuo ſe iudicio prodentes) ſententias, in notatione primæ huius corruptelæ commemorauimus, loca quoq́ ſingula, quæ notauimus, congruere commemorationi noſtræ inſpectio teſtabitur, quantumuis faſtidium illorum ingens præ ſe ferant Collocutores.

Cogitent ſaltem bonæ mentes, quæ doctrinæ harmonia, quæ huius inter ſe analogia, quæ certitudo conſolationis, qui verbi & Sacramentorum vſus futurus ſit, ſi informandus erit animus conſternatus ex definitione & doctrina Flacij & Collocutorum, de iuſtita & Iuſtificatione coram Deo, deq́ fructibus illius, hoc eſt, de remiſſione peccatorum & reconciliatione cum Deo, hoc modo: Vt tunc ſe reconciliatum DEO, & fructum Iuſtitiæ ac iuſtificationis participē eſſe ſtatuat, cum quo temporis momento, quod Deus nouit, plenitudo gratiæ illi infunditur tanq́ vrceolo vacuo, & exciſo corde lapideo aliud illi nouum ſpirituale ingeneratur, & accenſa cum contritione tum fide, Iuſtitia Chriſti imputata accommodatur & applicatur, vi omnipotentiæ ſpiritus Dei & creationis nouæ, VT IAM IVSTICIA ILLI INHAEREAT etc.

Hoc ergo modo ſi informandus erit animus conſternatus in veris doloribus (vt certè hypotheſes illę omnes nō niſi

proprijs

proprijs illorum verbis recitatæ iubent)oſtendant Collocutores, An non abducantur mentes his confuſis prƿſtigijs à verbo, quo ſolo innixos nos accedere ad Deum oportet, quotieſcunq; in veris doloribus petenda eſt remiſſio peccatorum & reconciliatio cum Deo? An non item abducantur à ſenſu præſentis & certiſſimæ conſolationis ex ſolo verbo hauriendæ? An non item fiat mirifica & inexplicabilis confuſio Iuſtificationis, regenerationis & renouationis? Nã omnes hos articulos tanq; in maſſam vnam confuſam inuoluit, Flacius inculcatione creationis iuſtitiæ nouæ iam nobis inhærentis, Collocutores vero faciunt idem, in infuſione plenitudinis gratiæ, tanquam in vrceolos vacuos.

Et hæc, an non ſemina ſint imaginationum Enthuſiaſticarum, de quibus propriiſſimè Spiritus illi fanatici totis viribus pugnant & dimicant, examinent ac perpendant ſecum quicunq; certitudinem ſuæ conſolationis eripi ſibi nolunt, Nam in præſenti nos, vt plura addamus, non eſt neceſſe, nec id loci aut temporis huius ratio patitur.

Sed Epilogi vice hoc vnum ſubijciemus, vt, ſi noſtræ admonitioni de hac prima corruptela aſſentiri aut cedere non decreuerunt Collocutores, & D. Philippi atq; aliorum hac de re ſcripta præclara adeò ipſis iam ſordent, vt excuti omninò ex animis ac manibus ſuorum auditorum cupiant, arbitros ſibi eligant hac de re vel Sphyngen Auguſtanam, vel Examen decretorum Synodi Tridentinæ, quod D. Martinus Chemnicius edidit, Nam vtriuſq; libri verba hac de re aſſignabimus, optionem illis daturi, vtrius & verbis & ſententiæ accedere malint.

Verba Sphyngis Auguſtanæ hæc ſunt, ſub titulo, DE VTILITATE ET FRVCTIBVS IVSTIFICATIONIS. Habent quidem iuſtificati pacẽ ad Deum per Dominũ noſtrũ

Ieſum CHriſtum, eis namque Deus eſt placatus, miſericors & propicius, vt ſperare poſſent, ſi cum inimici eſſent, Deus ſibi reconciliauerit ipſos per mortem filij, multò magis futurum eſſe, vt reconciliati ſaluentur, vt verbis Apoſtoli, quæ conſolationis pleniſsima ſunt, vtamur. Item, Qui iuſtificantur, ijdem etiam adoptantur Deo filij, vt hæredes ſint Patris æterni in Cœlis, cohæredes autem CHRISTI, autore Paulo, & iam habeant Ius adeundæ hæreditatis illius, quæ eſt vita æterna, &c. Hæc Auguſtana Sphynx. Quibus quàm ſint diſſimilia Flacij & Collocutorum verba, æſtiment lectores prudentes.

At examen decretorum Tridentinorum hunc in modum loquitur, folio 656. parte priori: Dignum eſt conſideratione, quàm ſollicitè Apoſtoli cauerint, ne Hebraiſmus verbi Iuſtificare, in alijs linguis minus notus, doctrinam vel turbaret vel obſcuraret. Alijs enim clarioribus & quidem varijs vocabulis illud explicarunt. Ne enim intelligatur de infuſione qualitatum iuſticiæ, Roman. 4. exponitur per imputari iuſticiam ſine operibus, vel fidem imputari ad iuſticiam. Exponitur etiam ibi per vocabulum Beatitudinis, & per illud Pſalmi: Tegere iniquitates, & non imputare peccata. Roman. 5. exponitur per Aequipollentiam verbi RECONCILIARI, quod Auguſtinus etiam animaduertit. Actorum 13. æquipollet remiſsioni peccatorum. Matth. 1. Saluum facit populum à peccatis. Illud Act. 13. Per verbum Iuſtificare exponitur, Ita quod Galath. 2. Paulus dicit. Nos in CHRISTVM credidimus, vt iuſtificemur, illud Acto. 15. Petrus ita effert, Per gratiam CHRISTI credimus nos ſaluari, ſicut & illi, &c.

Habent apud eundem ſcriptorem Collocutores & alia permulta teſtimonia in eandem omnino ſententiam, quæ recitare nunc non libet.

Ex his itaq; & ex Auguſtanæ Sphyngis verbis ac ſententijs inter ſe collatis, eligant Collocutores, vtram volent, & ad defenſionem ſuæ integritatis & innocentiæ ſibi idoneam eſſe

exiſti-

exiſtimabunt, Et ſint iudices omnes æqui & boni nullo erga alterutram partem affectu iniuſto impediti aut occupati. Plura in præſentia non addemus.

## DE II. CORRVPTELA.

*Quod Iuſticia paſsiua ſit infuſio plenitudinis Gratiæ, &c.*

Notauimus in hac Corruptela cùm Phantaſma ineruditorum & fanaticorum de Enthuſiaſmis, & impreſſa ſeu infuſa, ſeu inhærente iuſticia ac Iuſtificatione peccatoris, tum incogitantiam Collocutorum, qui ſubindè vrgentes Lutheri dictum de paſsiua iuſticia, tandem ſic illud declararunt, vt non vereren tur, palàm vti in hac diſputatione hac loquendi forma: Infundi in Articulo & actu Iuſtificationis in nos tantum in VRceolos vacuos plenitudinem gratiæ. Ac cauſas graues fuiſſe, cur id annotaremus, ſperamus ſapientes ac bonos intelligere cum ex ijs, quæ tum monuimus, tum ex his, quæ paulò antè in præcendenti Corruptela iam reſpondimus. Audidimus & D. VVigandi dictum, vt oſtenderemus, non in præſenti tantum Colloquio, ſic deprauari Doctrinam de Iuſtificatione cæpiſſe, ſed multò antè ſemina illa Enthuſiaſtica velata & inuoluta præclariſsimo nomine Lutheri, ab aliquibus ex parte Collocutorum ſparſa eſſe. Hic ergò quia non habent, quæ veræ noſtræ commonefactioni opponant; in querelas ſuo more erumpunt, vt reſponſionis loco inuidiam nobis & odium apud bonos conflent.

QVod ex Collocutorum verbis citauimus de infuſione plenitudinis gratiæ, manifeſtius eſt, quàm vt obrui vlla gloſſula poſsit. Eſt & D. VVigandi dictum illuſtre, quo rationem Iuſtificationis paſsiuam ſic declarat, vt clarè teſtetur, hac ratione iuſtificari impium non operantem, quia Deus in eo contritionem & fidem operetur. Nec vlla Sophiſtica interpretationis id excuſari poteſt aut defendi, ne non videatur ſemien-

thuſiaſticum, Claré enim opponit operibus impij nondum iuſtificati, ſeu impio non operanti, vt ipſi quidem loqui libet; Dei in nobis opera, efficacis per verbum in accendenda contritione & fide, & hac ratione, Deo ſcilicet in nobis operante, nos iuſtificari affirmat. Quod quale ſit, & quomodo ad iuſticiam imputatam, ſeu gratuitã cum Deo reconciliationem ſeu remiſsionem peccatorum congruat, iterum permittemus iudicio ſapientum & rectè eruditorum.

Et ridiculum eſt, quòd hac ſe Corruptela ſemienthuſiaſtica ſic liberatum iri exiſtimat, quòd excipit, ſe dixiſſe de efficacia Dei & Spiritus ſancti per verbum, ſine qua nihil horum, quæ ad rationem Iuſtificationis pertinent, conſequi poſsimus; Nam id quidem non eſt in controuerſia, nec propterea monetur vel accuſatur, quod affirmat, DEVM & Spiritum ſanctum efficacem eſſe per verbum, quòd Legi ſuum, & Euangegelio ſuum attribuit (in illo enim craſsiſsimi ſunt Enthuſiaſtæ, prorſus remouentes & abijcientes verbum) Sed propterea monetur, quod hoc modo & hac ratione impius non operans iuſtificetur.

HIC nodus eſt, qui ſoluendus & extricandus erat in acumine Methodico. Hac enim ratione ſeu hoc modo Iuſtificationis conſtituto & poſito, fruſtrà negat, illa DEI in nobis operatione nos iuſtificari, Neq; verò propriè de cauſa Iuſtificationis impulſiua ſeu propter quam (quo effugio Collocutores hîc vtuntur) ſed de formali cauſa ſeu modo Iuſtificationis in hiſce locutionibus diſſerit VVigandus. Et hac ratione multò potentius id aſſerit, & Iuſtificationem infuſam illam ſeu de nouo creatam, impreſſam, ingeneratam & inhærentem iuſticiam Monachorum & Enthuſiaſtarum fortiſsimè ſtatuit.

ET perſpicuè opponuntur in hac imaginatione non noſtra opera & gratuita miſericordia DEI, imputantis nobis filij iuſticiam, vt vox diuina ſolet. Sed noſtris nullis operibus opponitur diuina efficacia, & hac ratione nos iuſtificari, Vuigandus ſomniat.

Nec

NEC ſemel aut illo tantum in loco & libro, quem tunc allegauimus, id aſſerit. Nihil illi vulgatius aut vſitatius eſt & alijs in locis, præſertim cum diluere conatur argumentum hoc Papiſticum : Fide ſumus iuſti, Fides eſt opus, Ergo operibus ſumus iuſti : Aut cum vrgetur, quod neceſſario antecedant conſolationem Euangelij propriam contritio & dolores ſerij de peccato; Semper enim in ore habet : Hæc omnia Dei opera eſſe in nobis, eaque ratione DEVM impertiri iuſticiam gratis, abſque omnibus noſtris bonis operibus.

IMpoſsibile autem eſt, dicta illius in hanc ſententiam omnia hic commemorare, neque locus aut tempus nunc id permittit.

IVdicet ergò Eccleſia, an hanc rationem ſeu modum Iuſtificationis nouum iuſtè reprehendamus, & hæc ſemina Enthuſiaſtica pia declaratione tolli ex doctrina de Iuſtificatione petamus. Nam id vnum quærere ac ſpectare nos teſtamur, non vt odia aut bella maiora accendamus.

ILlud verò, quod ex differentia donorum Dei, quæ nobis ex immenſa miſericordia largitur, hanc rationem ſeu modum Iuſtificationis ſuæ ſtabilire conantur, non modò nihil ſubleuat eos, ſed magis inuoluit & implicat. Si enim iuſticia noſtra paſsiua dicitur, ratione & reſpectu imputationis & meriti CHRISTI, immenſa miſericordia nobis donati (vt nos quidem cum Luthero affirmamus) non poterit paſsiua dici, ea ratione ac reſpectu, quod in nobis DEVS operatur, & ea nos ratione & modo gratis iuſtificat, efficiens ipſe contritionem & fidem. Ac de his Dei donis, in efficienda ſcilicet & accendenda contritione & fide, ſi ſic dicere & pronunciare licebit, ea ratione nos iuſtificari, quis prohibebit, vt eodem modo de cæteris gratuitis DEI donis, reconciliationem ſequentibus, Monachi & Enthuſiaſtæ pronuncient?

Hortamur itaq; & monemus Collocutores, vt perſpicuæ veritati non grauatim cedant, & has falſas & periculi plenas locutiones ex Eccleſia & libris ſuis tollant, & quod de contritione, fide, ac tota nouitate ſequente tanquam de donis

Dei & operibus eius in nobis, qualia reuera ſunt, dicendum eſt, ſic explicent & enarrent, NE IN RATIONEM ET MODVM iuſtificationis vllo modo aut ratione permiſceantur.

Ad extrauagantem, huic ſecundæ Corruptelæ additam, quod attinet, ſiquidem nos fingere hanc de Illyrico ſomniant, non grauentur inſpicere præclarum illum fœtum Magiſtri ſui Flacij nondum quidem (quod nos ſciamus) in lucem editum, ſed latè in aulis Principum & tota paſsim Germania ſparſum, quo formulam Principum Electorum, in quam Francoforti ante annos non multos piæ concordiæ conſtituendæ ſpe conſenſerant, ſceleratè infamauit & proſcidit, hunc illi titulum tribuens, REFVTATIO SAMARITANI INTERIM. Illum ergò fœtum eius inſpiciant & conſiderent, an quid confinxerimus.

Verba eius hæc ſunt: Quò autem hanc rem magis declarent, proponunt latronem pro exemplo, qui multas preclaras virtutes habuerit, quæ omnes ad illud dictum Scripturæ pertinuerint, Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Iam cum certiſsimum ſit, neminem, qui non inuocauerit nomen Domini, ſaluum fore, neceſsariò ſequitur, multas preclaras virtutes, bona opera aut merita noſtra erga Deum complecti, Sed potius hoc dictum mendicationem precariæ Dei miſericordiæ aut beneficentię erga nos ſignificat, Ac reuera hoc dictum nihil planè aliud valet, quā illud: Omnis, qui credit, ſaluus erit. Nam quid aliud eſt illa vox publicani: Domine propicius eſto mihi peccatori, quâm mendicatio fidei, ſeu fides mendica precatio victum ac vitam Spiritualem à Deo petens, vbi ergo vel maximi peccatoris extrema miſeria, egeſtas & mendicitas noſtra erat expendenda, humilimeq; auxilium alienum implorandum pro miſericordia, beneficentia vel Eleemoſyna ſuppliciter petenda, Ibi boni iſti homines ſuas multas ac magnas virtutes tumide depredicant & oſtentant. Hæc Flacius.

Et

Et ne priuatum & vnicum tantum aut ex ſolis chartis illius excerptis teſtimonium hoc nos conquiſiuiſſe dicant, inſpiciant & Clauem eius notham, in qua folio 415. parte ſecunda & hæc ipſius verba reperient: Preces quatenus ſunt ſupplex mendicatio remiſsionis peccatorum, nequaquam ſunt propriè bonum opus, aliud eſt de gratiarum actione loqui, &c.

Etſi autem Sophiſmata hæc colore mirabili inducit, vt ſpeciem ſingularem habere videantur: Tamen re ipſa nihil ſunt aliud, quàm verborum præſtigiæ, pugnantes cum fundamento Pauli, qui inuocationẽ, ait fructum & effectum fidei eſſe. Nec ſatis eſt ita quaſi ludere: Remiſsio peccatorum tantum creditur & accipitur fide tanquam mendicatione, Ergo inuocatio petens remiſsionem peccatorum non eſt opus bonum: Quaſi verò vlla Dei inuocatio, ſiue precatio ſit petens vel remiſsionem, vt bonum ſpirituale ſummum & æternum, vel alia bona Corporalia, ſiue gratiarum actio ſit, non ſemper oriatur ac ſcaturiat quaſi ex fide & corde fideli, aut quaſi precatio & gratiarum actio vlla fieri poſsit ſine fide.

Cumq; oſtendant, ne de illo quidem extrauagente habere nos, quod reprehenſioni noſtræ opponunt, niſi quod loca in ſpecie non citauimus, in poſterum fidem noſtram in his notationibus ſuſpectam reddere deſinant, & iudicia intelligentium & bonorum hac in parte reuereantur.

## DE TERTIA CORRVPTELA

*Quod Iuſtificatio non ſit continua ſeu perpetua, Sed iteretur, creſcat & augeatur.*

Taxauimus & in hac Corruptela imaginationem Collocutorum erroneam, quam in hac velitatione ſcriptorum, animis illorum oberrare intelleximus, cum videlicet id, quod de continua, ſeu, perpetua Iuſtificatione diximus, qua ſancti etiã & renati perpetuo placent & ſunt reconciliati DEO, tantum propter vnum & eundem Mediatorem, gratis immenſa miſe-

ricordia, quàm diu quidem, vt Lutherus inquit, fides manet & lapſibus contra conſcientiam non excutitur, corrigere vellent gloſſa vel virgula potius cenſoria, loco continuæ Iuſtificationis, talem ſubſtituentes, qua tempore ſeu momento, certo quidem ac definito, Sed ſoli Deo cognito, plenitudo gratiæ in hominem vacuum tanquam in Vrceolum infundatur, quæque amiſſa per lapſus contra conſcientiam toties poſtea iteretur, quoties peccator redeat ad Deum per pœnitentiam. Id agnoſcunt Collocutores, & hactenus ita ſe docuiſſe fatentur. Sed quod addidimus: Docere & ſentire eos, illam ipſam ſic iteratam, & iuxta lapſuum varietatem ac temporum Deo cognitorum momenta iterandam Iuſtificationem, creſcere & augeri quotidie. Id vero pernegant, & vehemente inficiatione ac criminatione noſtri repellunt. Exiſtimant ergo tantum in poſteriore parte noſtræ notationis corruptelam eſſe & crimen reprehenſione dignum, in priore nihil à nobis deſiderari poſſe exiſtimant.

Meminerunt autem Collocutores, diu à nobis citata eſſe dicta, in quorum altero D. VVigandus affirmat rem regenerationis eſſe iuſticiam, quæ eſt remiſsio peccatorum, in altero verò Illyricus regenerationem dicit quotidie augeri.

Hæc dicta cum legeremus, & ſciremus Illyricum & VVigandum habere coniunctas & tradere mutuas operas, aliter iudicare non potuimus, quàm vno ex ore & pectore loqui vtrunque, & regenerationem vtrique idem eſſe. Non igitur nullam nos habuiſſe cauſam, vident lectores, cur de hac re Collocutores moneremus, quos videmus προσωποληψίας vitio (quod toties in alijs accuſant) in hiſce notationibus palliandis, non carere.

Fatentur, nuſquam ſe ſcripſiſſe, Iuſtificationem creſcere & augeri, nec tamen negant, rem regenerationis eſſe iuſticiam, quæ eſt remiſsio peccatorum. Contendit autem Illyricus, regenerationem quotidie augeri vſque ad finem vitæ.

Hunc

Hunc igitur ſi malè locutum eſſe aut diſſentire à VVigando exiſtimant, cur non ipſi accuſant? Aut cur neglecta vſitata docendi forma, vocabulorum ambiguitate tanto cum veritatis periculo ludere inter ſe & doctrinam Eccleſiæ propriam inuoluere atque obſcurare Illyricum & VVigandum patiuntur?

De iteratione Iuſtificationis quod addidimus, non magnopere cum ipſis contenderemus, niſi his ſcriptionum permutationibus edocti, cerneremus, hic quoque veritati doctrinæ Euangelij ab ipſis ſtrui inſidias. Qui enim Iuſtificationem in certo momento, quo plenitudo gratiæ nobis tanquam VRceolis vacuis infundatur, antehac collocarunt, hos de iteratione non aliter loqui aut ſentire, quàm de primo Iuſtificationis, quem nominant, actu iudicauimus.

Nota eſt autem Dei beneficio doctrina Eccleſiarum noſtrarum, qua non deducuntur homines ad ſpeculationes Enthuſiaſticas eorum, qui fingunt, Iuſtificationem eſſe efficacem quandam impreſsionem ſeu iuſticiæ accommodationem, quæ vt vno momento, nobis tamen antequam ſentiatur ignoto, fiat aut peragatur, ita eadem in his, qui poſt lapſum redeunt ad pœnitentiam, iteretur, ſuiſque deinceps gradibus creſcat & augeatur, ſed vnum eundemque Mediatorem filium Dei pro nobis paſſum & reſuſcitatum perpetuo monſtrat in promiſsione Euangelij, quam qui in vera pœnitentia fide amplectuntur, hos quocunque tempore iuſtificari à Deo & recipi in gratiam adfirmat, Et quod vel de iteratione Iuſtificationis infuſa vel de argumento eiuſdem ſomniant alij, vt nulla ſacræ Scripturæ autoritate nititur, ita in veris conſcientiæ pauoribus non tantum euaneſcit facilimè, ſed homines in perpetuis dubitationibus relinquit: Quæ ſi non alia firmiore conſolatione eximantur, tandem in æternam deſperationem mentes præcipitant.

Atque hinc apparet, rectè à nobis taxari hoc commentum,

vt nouum & peregrinum, & Corruptelam Propheticæ & Apoſtolicæ doctrinæ, præſertim ſi cum additamentis illis extrauagantibus, ac magis etiã à norma Prophetica & Apoſtolica, aberrantibus proponatur, quod diſcernenda ſit iuſtificatio in primam & ſecundariam quandam, quarum illa prior in conuerſione contingat, cum plenitudo gratiæ in Vacuos Vrceolos infunditur, tempore ac momento, quod Deus nouit: Poſterior autem ſeu aſsidua correctio & non imputatio peccatorum poſt conuerſionem, ſic nobis contingat, cum non pergimus contumaciter contra conſcientiam peccare.

Ad extrauagantes quod attinet, quas hic quoq; fingunt ſuo more, reſpondere nihil opus eſt. Qui enim quæ notauimus verba Flacij paulò expendet accuratius, & conſiderabit, quomodo de ſua regeneratione ſeu conuerſione, in qua nobis contingat prima Iuſtificatio, dicat, Hanc intra breue tempus fieri & habere certum initium & certam metam, vt dicere poſsis, hic eſt conuerſus: Qui item verba Collocutorum cogitabit, quibus affirmarunt, DEVM nouiſſe ſuum tempus, quando peccatorem iuſtificare velit, ſe illi annos, menſes, dies, minuta & momenta non præſcribere: Is animaduertet, nos id ex nobis non confinxiſſe, & non fruſtra ea de re, velut in tranſcurſu, nos monuiſſe, adigi ſcilicet illos ad has κενοφωνίας tantum ea de cauſa, ne, quam de iuſtitia paſsiua, ſeu infuſa per plenitudinem gratiæ imaginationem erroneam conceperunt, elabi aut excuti animis ſuis patiantur. Quare & de hoc ipſo iudicium pijs ac rectè inſtitutis permittimus.

Sed hoc ſe dixiſſe negant: Fidem interdum eſſe ocioſam. Nos vero id ex ipſorum verbis, quibus dixerunt: Non ſemper orare, docere fidem &c. collegimus, ac bona conſequentia ſequi exiſtimamus, vt qui ſic de fide loqui non erubeſcat, hunc ſimul affirmare, aut ſaltem concedere oportere ſtatuamus, Fidem interdum ocioſam eſſe. Vis enim conſequentiæ ſeu Collectionis eſt in vocabulo, NON SEMPER docet,

cet, non ſemper orat, &c. Non in cogitatione operum ſiue externorum ſiue internorum, neque in ſpecie ac diuerſitate horum. Ac mala proinde & inconſentanea gloſſa eſt, quam afferunt Collocutores ad excuſandum ſuum dictum. Neque enim aduerbium ſemper opponitur ſpeciei ſeu diuerſitati operum interiorum vel exteriorum: Et malè excuſatur, cum quod dictum eſt, de omni tempore, id redigitur & reſtringitur poſtea ad diſsimilia opera, vt neceſſe ſit fingere contra perpetuam & propriam ſignificationem voculæ SEMPER, mirificam operum varietatem ac diſsimilitudinem, quibus occupetur, vt ſit illius, quod non ſemper facit, hic ſenſus: Diuerſiſſima facit & diſsimillima opera cum exteriora tum interiora. Item, Non ſemper facit, hoc eſt, non vni operi incumbit, & habet tamen ſuas operum ſpecies, quibus effulgeſcit. Hęc contorta eſſe, & inconſentanea formæ loquendi, quæ excuſatur, iudicare poterunt, qui communi ſenſu non deſtituuntur, Quare & hæc præterimus, & Collocutoribus delicias ſuas relinquimus.

Teſtimonium quoque Lutheri, quod ſuperbè illi preijciunt ac conculcant, non minus, quàm alia eius ſcripta, ponderis habiturum apud bonos ſperamus. Idque quale ſit, iam ante exhibito proprio eius Chirographo demonſtrauimus.

Concluſionem autem, quam nos omiſiſſe quiritantur, lectoribus & iudicibus pijs adhuc relinquimus, vt ſæpè teſtati ſumus.

## DE QVARTA CORRVPTELA.

*Qua deprauatur dictum Pauli Rom. 4. Ei qui non operatur.*

Taxauimus in hac Corruptela violentam expoſitionem dicti dulciſsimi, Rom. 4. Ei, qui non operatur, credit autem in eum, qui iuſtificat impium, fides imputatur ad iuſticiam, &c.

Qua ſic id enarratur, vt contendant, non meritum tantum ſed opera ipſa per ſe excludi. Imò & neceſsitatem & præſentiam omnem omnium operum in hoc dicto Pauli tolli, vt nec adſint bona opera in his, qui iuſtificantur.

Hanc expoſitionem etſi multis ex ipſo Paulo deſumptis rationibus ſolidis refutare poteramus, tamen cum breues eſſe conaremur, tantum Lutheri verſionem allegauimus, qua græcum Pauli textum reddidit. Hac cum ſe conuictos ſentiant Collocutores, in querelas & criminationes primum, vt ſolent, erumpunt, poſtea prius dictum quod citauimus, audacisſimè eludere conantur, efficta ambiguitate germanicæ vocis, qua Lutherus in verſione vſus eſt, quam eluſionem cum omnes communi ſaltem ſenſu præditi agnoſcere vel ſine monitore posſint, & textus ipſe refutet, non eſt opus prolixa refutatione.

OPPOnit Paulus, cum de non operante loquitur, credentem operanti, ſeu mercedem non ex gratia, ſed ex debito expectanti & poſcenti, hac ratione, vt oſtendat dari, imò imputari credentibus iuſticiam, non ex debito, ſed ex gratia, & dari ideo ex fide gratis, vt firma ſit promisſio: Itaque vel Paulus ipſe teſtis omnium grauisſimus eſt, & interpres verborum ſuorum exceptione omni maior. Qualis enim Collatio eſſet, ita opponere & conferre inter ſe operantem & non operantem, quaſi alterum fingat ignauisſimum truncum ſeu ſtipitem, qui iaceat ac torpeſcat nihil agendo, alterum vero excitatum & operoſum? Tales enim ſi opponat Apoſtolus, quæ erit illatio de poſcenda & expectanda mercede, non ex debito, ſed ex gratia, aut è contra? Nunquid enim ignauum atque ocioſum illum truncum Apoſtolus eò mercedem ex gratia accipere contendit, Quia nihil egerit, ſed iacuerit quaſi ſtertens, Alterum verò operoſum, excludi à gratia, non eò, quòd ex debito eam poſcat, Sed quia operatus ſit?

Hoc

Hoc certè modo non ratiocinatur ille, Ac tota vis Collationis Paulinæ euertitur, qua credentem & non afferentem opinionem de debita ſibi aut operibus ſuis mercede gratiæ, ei opponit, qui eam ex debito propter opera flagitat & expectat. Itaque verißimè & prudentißimè Paulum interpretatus eſt Lutherus, vt vim atque ἐνέργειαν Collationis exprimeret, & anteuerteret opinionem barbaricam & falſam, qua acceſſuri, ad DEVM & promiſſam miſericordiam gratis ſola fide petituri & accepturi, ſic finguntur iuſtificari non operantes, ſeu ſine operibus, vt ne ordo quidem diuinus, ſanciens neceſsitatem benè operandi, illos vllo modo obliget, (Hoc enim nos intelligere & ſentire, verba & Diſputationes Collocutorum cogunt, quibus & neceſsitatem & præſentiam bonorum operum excludi contendunt) Ac ne adſit quidem illius obligationis & ordinis immoti ratione, opus eorum vllum ordini illi diuino congruens.

Hanc, inquam, opinionem barbaricam, quæ debitum inchoandæ obedientiæ ſolui aut tolli per gratuitam imputationem iuſticiæ Chriſti imaginatur, anteuertere & excludere Lutherus verſione ſua voluit, & friuolum ac puerile cauillum eſt, quod ex germanica ἀμφιβολογία arripiunt & prætexunt Collocutores, in quo refutando ſi occuparemur, abundare nos ocio eoque abuti, non defuturi eſſent, qui ſuſpicarentur.

Noſtram quidem ſententiam alterum Lutheri dictum, quod attingere non audent, perſpicuè comprobat, cum particulam, SINE OPERIBVS ſic reddit, Ohn zu thun der Werck. Quomodo poſſet ſic Lutherus reddere Apoſtoli verba & mentem, ſi ſtatuiſſet, ſic excludi opera, vt ne adſint quidem? Nam ſi non ſunt & ne quidem adeſſe debent, diuino ordine vlla in his opera, qui vt diximus, fide ad DEVM accedunt, quid ſonant hæc Lutheri verba, Ohn zu thun der Werck? Quid enim facient ad Iuſtificationem, quæ

nec ſunt, nec neceſſaria ſunt opera, aut qua ratione dicentur excludi, quæ non ſolum priuatiuè ſed & negatiuè nihil ab ipſis dicuntur & ſtatuuntur? Sed hic cum ſuo ſe ſomnio faſcinatos oſtendant Collocutores, Vt omnia Lutheri dicta illis tanquam per vitrum coloratum videntibus, Suæ ſententiæ conſentanea exiſtiment, proferemus Lutherum ipſum ex profeſſo & magnô ſtudio hunc ipſum Pauli locum enarrantem, ne quid de noſtro fingere videamur, & faciemus hoc non propter Collocutores tantum (quos vix flectet hoc teſtimonium) Sed propter lectores & iudices horum ſcriptionum eruditos & bonos, quibus hæc noſtra aliquando offerentur.

Sic vero ait Lutherus in libro de ſeruo Arbitrio. Pag. Y in exemplari Anni 26. Paulus ſimpliciter de operibus Abrahæ loquitur, ijſque non niſi optimis. Ridiculum enim eſſet diſputare, An quis malis operibus iuſtificetur, Si igitur Abraham nullis operibus iuſtus eſt: Sed niſi alia iuſticia, puta fidei, induatur, tam ipſe, quàm opera ſua cuncta ſub impietate relinquuntur, palàm eſt, nullum hominem quidquam promouere ad iuſticiam ſuis operibus: Deinde nulla opera, nulla ſtudia, nullos conatus liberi arbitrij quidquam coram DEO valere, &c. Et paulò pòſt, Breuiter componit Paulus operantem & non operantem, nec relinquit medium inter hos duos, Operanti reputari iuſticiam negat. Non operanti verè aſſerit reputari iuſticiam, &c. Si autem non reputatur iuſticia operanti, manifeſtum fit, eius opera nihil niſi peccata mala & impia eſſe coram Deo, nec poteſt proteruire vllus Sophiſtica, quod licet homo ſit malus, poſsit tamen opus eius eſſe non malum. Nam ideo Paulus apprehendit non hominem ſimpliciter, ſed operantem, vt apertiſsimo verbo declararet, ipſa opera & ſtudia hominis damnari, quęcunque illa ſint & quocunque nomine aut ſpecie cenſeantur. Agit autem de bonis operibus, quia de iuſtificando & merendo diſputat, Et cum de operante loquatur, vniuerſaliter de omnibus operibus eorum, potiſsimum vero de bonis & honeſtis operibus loquitur, alioqui

parti-

partitio ſua de operante & non operante non conſiſteret. Hactenus Lutherus.

Vel ex his ſolis Lutheri verbis conſpici poſſe exiſtimamus, quo ſenſu ille & textum Pauli ijs verbis reddiderit, de quibus hactenus diximus, & q̃modo ille excluſiuas (Non operanti, Item, Sine operibus, Credenti imputatur iuſticia) ſolitus ſit interpretari & proponere toti Eccleſiæ, Quod & alia eius dicta permulta teſtantur, quorum aliqua pauca ad diluendum ſeu ſomnium Collocutorum, ſeu nebulam per quam Lutheri dicta intuentur, breuiſsimè perſtringemus. Sic enim loquitur Lutherus Tom.1. Vuit. pag.170. ſuper dicto, Renati in ſpem viuam &c.

Summa/ Ein iglich Menſch/ iſt er anders bey ſinnen/ hat von natur dieſe gedancken/ Er könne vnd wölle durch ſeine eigene Krefſte/ Freien willen/ gute Werck vnd Verdienſt/ oder ja fürnemlich durch das Geſetze Moſi/ nicht allein ſeine Sünde büſſen/ vnd Gottes zorn ſtillen/ ſondern auch Gottes gnade erwerben/ vnd die ewige Seligkeit erlangen/ vnd alſo dieſen mördlichen Schaden heilen vnd vertreiben/ höher kan menſchliche vernunfft nicht komen.

Item eodem Tom. fol.136. Super dicto Pauli, Sum̃a mandati eſt, Dilectio ex corde puro &c. Sihe/ Alſo bleibet der Glaub rein vnd vngeferbt/ denn er fuſſet vnd gründet ſich nicht auff mir ſelbs noch meinem thun/ das mir Gott darumb ſol genedig ſein/ wie der falſche heuchel Glaube thut/ welcher menget in einander Gottes gnade/ vnd mein verdienſt/ ob er wol auch behelt die wort von Chriſto/ aber doch des hertzen zuuerſicht ſetzet auff ſich ſelbſt etc. Item bald hernach/ So bleibt der glaub fein rein vnd lauter/ weil er nichts fürbildet/ kein TRÖST NOCH TROTZ SVCHET/ ON DEN HERREN CHRISTVM ALLEIN. Item fol.137. Es wird aus der maſſen ſchweer/ in ein andern ſinn zutretten/ vnd Glauben vnd Liebe ſo rein ſcheiden/ ſondern jmer ſich der kot mit anhengt/ vñ klebt/ Ob wir ſchon nu im Glauben ſind/ das jmer das hertz für

Gott wil rhümen/vnd ſagen/ Jch hab dennoch ſo lang gepre-diget/ſo wol gelebet/ſo viel gethan etc. Das wird er ja anſehen/ vnd wollen ja gerne mit jhm kauffſchlahen/ das er ſolt vnſer Leben anſehen etc.

His ſubijcimus illud, quod eſt in ca.15. Gen. vbi Lutherus Moſen explicaturus, confert verba Pauli Roma. 4. cum Gene. dicto, Credidit Abraham &c. Scitum eſt, quod Paulus ſic vrget reputandi verbum. Operanti, inquit, non reputatur merces ex gratia, ſed ex debito, non autem operanti ſed credenti in eum, qui impium iuſtificat, imputatur fides eius ad iuſticiam. Et paulò ante: Ex operibus Legis nemo iuſtificatur. At notum eſt, quæ ſint opera Legis, Summæ ſcilicet & pulcherrimæ virtutes. Hæ igitur ad Iuſticiam nihil ne faciunt? Nihil inquit Paulus, Sed ſola miſericordia repudiatis omnibus virtutibus noſtris valet. Etſi enim Deus exigit virtutes noſtras, nec vult indulgere nos cupiditatibus carnis, Sed feriò mandat eas, vt non frenemus tantum, ſed penitus mortificemus, tamen in iudicio Dei non poſſunt nobis prodeſſe. Sunt enim pollutæ & contaminatę concupiſcentia. Niſi igitur Deus auertat oculos à peccatis noſtris, imò etiam à iuſticia & virtutibus noſtris, & per fidem, quæ apprehendit Filium, nos reputet iuſtos, actum de nobis eſt, miſericordia ſola ſeu reputatio ſola nos ſeruat &c.

Ex his paucis (nam plura alibi citata ſunt) perſpici poſſe confidimus, Quo ſenſu Lutherus illud Pauli interpretetur, & enarret, quod inquit, Non operantem ſed credentem iuſtificari ſine operibus.

Ac mirum eſt non cogitare aut conſiderare Collocutores circumſtantiam temporis in allegato Exemplo Abrahæ, quam & illo capite & alibi, cum Paulus, tum Lutherus & alij enarrant. Paulus namquè monſtraturus exemplum ac paradigma Iuſtificationis vniuerſale in Abraha-

mo,

mo, quem patrem credentium omnium ea de cauſa appellat, cum eorum qui ex Circumciſione ſunt, tum eorum, qui ex præputio ſeu gentibus ſunt, ſumit ac ſiſtit Abrahamum, non in prima vocatione, qua ex Vr Chaldæorum eductus eſt (Ita enim excluſiua, ſine operibus reſtringi poſſet ad illa opera, quæ ante vocationem adhuc idolatra exiſtens feciſſet) Sed cum â prima vocatione Deo obediſſet, fide aliquot iam annos, & iam renatus præſtantiſsimis operibus ornatus. Templum eſſet Spiritus Dei, quorum ingens Chorus commemoratur ab vndecimo capite Geneſis vſque ad Caput decimum quintum, In illo quaſi curſu & flore præclariſsimorum operum Abrahæ, ſiſtit eum Spiritus ſanctus in Moſe & Paulo Exemplar & Paradigma omnium, qui iuſtificantur, propoſita Quæſtione, Ex operibus ne tanquam ex debito, & vt operanti, An verò non ex debito, ſed ex gratia, vt non operanti, ſed credenti iuſticia imputata ſit?

Ita Abrahamum iam renatum Spiritu Dei, & ornatum multis operibus bonis, Pronunciat iuſtificatum gratis, ſola fide, ſine operibus, ſeu non operantem & ſimilem impio, quia ſcilicet non habeat, de quo in iudicio Dei gloriaretur, citatis tanquam teſtimonijs, exceptione omni maioribus dictis Moſi, Geneſ. cap. decimo quinto, Imputata eſt ei Iuſticia: Et Pſalmi, dicentis, Beatitudinem eſſe hominis eius, cui Deus imputet Iuſticiam ſine operibus. Ac nobis, ſi diffident Collocutores affirmantibus, non fuiſſe Abrahamum ſine multis bonis Operibus, & veris fructibus Spiritus, inſpiciant ſaltem dictum Epiſtolæ ad Hebræos, capite vndecimo, Quo opera eius eximia ab initio Vocationis vſque ad dictum in decimo quinto Capite, locum de imputata illi iuſticia commemorantur. Detrahit ergò Paulus Operibus bonis Abrahæ iam renati Iuſtificationis gloriam & laudem, Non quod nulla habuerit, ſeu quod non operatus

ſit, ſeu quod velut in ignauo trunco aut arbore ſterili, nulli in eo fructus boni fuerint, Aut quod ſeu paruo ſeu longo tempore poſt imputatã iuſticiam illi ſubnati ac ſecuti ſint, ſed hac ſola ratione, quod licet illis excelleret, non poſſet tamen opera ſua iudicio & iræ Dei obtendere aut opponere, quodq́; (vt Lutherus inquit) nihil his promoueret ad iuſticiam.

Sed breuiores iam ſumus in hac notatione noſtra aſſerenda, quia ſubinde hæc in priori parte repeti oportuit, Et quia non habent Collocutores, præter inanem eluſionem ſuam, & perperam allegata, ac prius deprauata dicta Lutheri, aliud effugium aut præſidium, quàm vt ceu lapides, qui in canes coniecti ſunt, remordeant & allatrẽt breuiter monſtrata loca, quibus Magiſtrum Flacium & ſocios illorum locum illum Pauli peruertiſſe & deprauaſſe ſignificauimus. Ac quia ipſis integrum non eſt, loca illa aſpicere, & verum de his fateri, ne nos quidem ex tenebris illa ſuis eruemus, vt, qui hoc vnum agimus, vt æterna obliuione ſepeliantur, certi omninò nullum nos in notatione illius corruptelæ verbum poſuiſſe, quod non locis illis aſsignatis contineatur, De quo ad inſpectionem librorum (ſiquidem ita placet Collocutoribus) & ad iudicium omnium eruditorum & bonorum prouocamus. Vadat ergò & hæc Corruptela vias ſuas. Et faxit Deus, vt in ſinu Collocutorum emortua conquieſcat, nec in Eccleſia vnq́; vel exaudiatur vel conſpiciatur, Amen.

## DE V. CORRVPTELA.

*Quod Flacius dicit: Fidem fœtam bonis operibus iuſtificare.*

HIc breuis Reſponſio ſuffecerit, ſatis videlicet apparere, nihil habere Collocutores, quod opponant noſtræ notationi, & corruptelam ſe agnoſcere, licet eam non doceant. De Flacio Magiſtro ſuo, quæ reſpondent, ad eos pertinet,

quo-

quorum in poteſtate eſt, ſaluum conductum fide dignum dare, & admittere ad Colloquium quos volunt, noſtrū fuit, iuxta formulam pręſcriptam corruptelas notare ab ijs ſparſas, qui in his terris turbarunt Eccleſias. Ac cogitēt D. Collocutores, ſi hoc genere reſponſationum nos vti voluiſſemus, quàm nobis expedita res atque actio tota futura fuiſſet, quæ tertium iam Menſem excedit, ſed quam nobis tulerunt Legem, hanc & ipſi accipiant.

Quod excuſare hanc fœdam Corruptelam hoc modo conantur, per comparationem hoc Flacium adfirmaſſe, id quale ſit, cogitent prudentes, & an deceat comparationes ſeu Collationes tales inter Regulas recenſere, quibus in docendo, in diſcendo, in diſputando, vtantur promiſcuè iuuenes, ſenes, docti, indocti, vt fecit in approbatione huius Regulæ Flacius, multò ante quàm comparationis illius mentionem faceret, quod locus teſtabitur, quem citauimus. Noſtro ſanè iudicio, omnes boni & intelligentes factum hoc non comprobabunt, & eò magis impudentiam Flacij accuſabunt ac damnabunt, quò periculum maius eſt inſtillari teneræ & rudi multitudini opiniones & formas loquendi falſas & prodigioſas, quales plurimæ in ipſius adulterina Claue reperiuntur, nec diſcrepatura bonorum iudicia à noſtra ſententia ſperamus.

## DE VI. CORRVPTELA.

*Mala interpretatio vocis NECESSARIVM.*

ATtigimus in huius Corruptelæ notatione vlcus præcipuum, quo in tota hac Diſputatione Collocutores laborant, Sic itaque reſponſant, vt appareat, moleſtiſsimè illos ferre id, vel leniter ſaltem attrectari, planè enim incaneſcunt reſpondendo, vt in morbis ægri ſolent, qui loca affecta & vlcera putrida attingi, & irritari dolorem nolunt.

Quoniam ergò noſtra omnia deprauant, & malæ fidei nos accuſant, ea refutantes, quæ minimè notauimus, ac rurſum ea diſsimulantes, quæ præcipuè monere volumus, operæ precium fecerimus, ſi noſtra & explicemus, & calumnia hac iniuſta liberemus.

Meminerunt Collocutores, in qua parte doctrinæ cœleſtis hæreat noſtra Diſputatio, & quid præcipuè illi accuſent, & quomodo accuſent, imò damnent atrocißimè: Meminerunt & verborum ſuorum, vt exiſtimamus, quibus declararunt, quid de neceßitate benè operandi ſentiant. Diſertè enim Actiuitatem quandam noſtram vocabulo neceſsitatis ſignificari, ac propterea illam omninò excludi ac tolli contenderunt particulis Excluſiuis, quibus doctrina de gratuita Iuſtificatione exponi ac tradi ſolet.

Hæc ipſorum verba, cum prorſus congruerent ijs, quibus iam olim hanc ipſam neceßitatem benè operandi in ſaluandis Coryphæi huius certaminis oppugnarunt ac damnarunt, Imò cum hæc noua Collocutorum forma & contendendi ratio priora illa illuſtrare nobis videretur, Nos contra monere ac teſtari de hac corruptela voluimus, non eſſe hanc conſentaneam diuinę voci aut conſenſui perpetuo catholicæ Eccleſiæ Dei, falſoquè fingi: Quod poſita neceßitate benè operandi naturali & propria ſua ſignificatione ſignificetur aut intelligatur, vel Actiuitas noſtrorum operum vel meritum & cauſa Iuſtificationis & ſalutis.

Clarè etiam cum conteſtatione doloris noſtri diximus, prolixam ac diuturnam hanc contentionem tandem videri in hunc finem deſituram, vt ad extremum ſimul & neceßitas & præſentia omnis bonorum operum in ſaluandis, (more & exemplo Antinomorum) prorſus ex Eccleſia exturbetur.

Hæc noſtra verba cum perſpicua ſint, miramur Collocu-

locutores ſic conari effugere, vt dictitent, nos id accuſare ſolum, quod in nudæ vocis (Neceſſarium) conſideratione & explicatione minimè illi contendant, diſsimulato proprio contentionis ſtatu. Nam eos, quorum de hac Notatione noſtra loca aſsignauerimus, diſsimulatis tamen ipſorum verbis (quod ſingulare illi nefas exiſtimant) pugnare contra hanc integram Propoſitionem: Bona Opera eſſe ad ſalutem neceſſaria, Et non rixari de voce, Neceſſarium, abſtracta ab his verbis, ad ſalutem.

Sed vtut ringantnr Collocutores, illuſtriora ſunt verba noſtra, quàm quæ Reſponſione ipſorum, nebulis, inſidijs, & præſtigijs plena, obſcurari poſsint. Neque enim tam in alienam aut veterem cauſam, quàm præſentem potius contentionem, & ea præcipuè verba Collocutorum reſpeximus, Quibus certè nudæ appellationi Neceſsitatis (ſeu vt ipſis loqui libet) abſtractæ ab illis verbis, ad ſalutem, Actiuitatem quandam tribuerunt, propter quam neceſſariò bona opera in his, qui iuſtificantur & ſaluantur, ſic excludantur, vt ne quidem adeſſe illa aut præſentia eſſe poſsint aut debeant.

Hoc ergò fundamentum & ἀξίωμα illorum (quod alij alijs verbis eloqui ſolent) taxauimus, atque etiamnum taxamus, & inconſentaneum eſſe voci diuinæ affirmamus, quæ vocabulo hoc alijsquè ſimilibus idem ſignificantibus creberrimè vtitur. Putidum igitur cauillum eſt, quo abducere nos â meta propoſita conantur, in cauſam aliam, odio & inuidia grauem. Hoc potius prius expedire, huc neruos ſuos omnes intendere debebant, vt oſtenderent, quod propria & naturali ſignificatione ſua, Neceſsitas benè operandi ſignificet Actiuitatem quandam noſtram, ſeu (vt alij loquuntur) meritum & cauſam iuſticiæ & ſalutis æternæ, quæ ipſa propria & naturalis

ſignificatio vocis,ratio ſit præcipua & vnica,propter quam excludi oporteat omnia bona opera, ita, vt ne adſint quidem in his,qui iuſtificantur & ſaluantur. Denique probare illos oportebat, per ſe obſcurari promiſsionem Euangelij, tolli omnem fidei certitudinem, & trahi atque immiſceri in Articulum, circulum,& (quem ſomniant) Actum Iuſtificationis bona opera, hac neceſsitate benè operandi non excluſa,aut ſublata penitus.

Hic ergò meminerint Collocutores toties nobis occantatæ Regulæ ſuæ Pontificiæ: Non valere pronunciata hominum aut Theologorum quorumcunque, eò quod dicta ſint, ſed quod veris rationibus verè ea dicta eſſe, demonſtratum & probatum ſit. Itaque verè dixiſſe ſe, & cæteros, quorum dicta falſa notauimus, demonſtrent prius, quàm aſſeuerent. Et relinquant alijs bonis & pijs iudicium.

Verum de hoc ipſo breuiores iam ſumus, quia in prima Scripti huius parte perſpicua ſententiæ noſtræ fundamenta oſtendimus. Nec dubitamus, Deum horribili contumelia hoc prodigioſo & barbarico dogmate affici, quo fingitur, penitus tolli aut euerti voce promiſsionis Euangelij & doctrina de gratuita Iuſtificatione, ordinem illum æternum, immotum & immutabilem, vt creatura rationalis ſit ſubiecta Deo, eiquè iuxta Verbum patefactum obediat, & quidem hac ratione, vt non ſit locus gratiæ & Iuſtificationi gratuitæ, ſi qua ſtatuatur neceſsitas benè operandi immota, aut vllum adſit ac præſens ſit opus bonum, quod hoc ordine à Deo requiritur, & quomodocunque illi congruit. Hunc enim ordinem æternum & immotum intelligimus, cum de neceſsitate benè operandi, ſeu de debito obedientiæ loquimur. Hunc tollere, eſt Deum tollere, & Gygantum ac Cyclopum more θεομαχεῖν.

Nec

Nec vero nobis Lutherum hic producant, aut hunc accuſari dictitent, vt ſocium aut conſcium barbarici huius dogmatis. Scimus, quid de omnibus doctrinæ partibus ſenſerit, tradiderit, & reliquerit ille nobis, & reuerenter de illo ſentimus & iniuriam illi fieri maximam iudicamus, cuius nomen & doctrina tam prodigioſis opinionibus ſtabiliendis prætexitur, idq; ex citatis hactenus eius teſtimonijs quàm plurimis liquere iudicamus.

De hoc verò monemus Collocutores, ne (quod nimis crebro hactenus fecerunt) deinceps noſtra recitaturi verba, illa vel mutilent vel peruertant calumnioſè, & vereantur bonorum & eruditorum iudicia, qui, noſtra cum ipſorum verbis collaturi, calumnioſas illas deprauationes animaduertent & haud dubiè non probabunt.

Eſt verò ex hoc genere propoſitio, quam nobis tanq; errantibus obijciunt: IN SALVANDIS NECESSE EST BONA OPERA PRAESENTIA ESSE. Sic enim ſimpliciter & nudè præſertim in forma affirmatiua nos non ſolere loqui, benè meminerunt auditores noſtri, & intelligent, qui paulò accuratius inſpicient. Nam aut ſic diximus: Non excludi neceſsitatem benè operandi Particulis excluſiuis: Præſentiæ enim vocabulum, quod toties regerunt, non niſi à Flacio primum vſurpatum & à Collocutoribus aſſumptum nonnunquam adiecimus. Aut hoc modo loquimur: Veram eſſe hanc propoſitionem, Oportere in ſaluandis exiſtere nouam obedientiã, ſeu nouam obedientiam & bona opera in ſaluandis eſſe neceſſaria. Nunquam verò ſic locuti ſumus (vt illi noſtra verba vbiquè ferè recitant) Non excludi neceſsitatem præſentiæ, Et in ſaluandis neceſse eſt bona opera eſſe præſentia. Multò vero minus diximus, quod alibi de nobis fingunt: Neceſsitatem præſentiæ bonorum operum, eam, talem ac tantam eſſe, vt ſine ea impoſsibile ſit homines iuſtificari & ſaluari. Quin hic quoq;, tanquam Maiorem Syllogiſmi, èx

reſponſione noſtra informaturi his ſuis verbis: Illa pugna contra neceſsitatem bonorum operum ad ſalutem, eum finem habebit, vt præſentia omnis bonorum operum in ſaluandis, more & exemplo Antinomorum, funditus ex Eccleſia exturbetur: In his ergo verbis ſuis hoc quod copulatiuè de neceſsitate & præſentia diximus, mutilant & prius vocabulum omittunt, Neceſsitatem ſcilicet, quam præcipuè Antinomi oppugnant & allatrant. Non agnoſcimus has calumnias, & probè videmus, quibus artibus inuidiam nobis conciliare, ac perſuadere alijs conentur, quaſi tantum doceamus & ſimpliciter vrgeamus operum præſentiam, atq; ea idem habere cum fide officium in doctrina Iuſtificationis ſtatuamus, & non potius reſpiciamus ad æternum & immotum in Deo ordinem, patefactum & oſtenſum in verbo Dei, & debitum illud immutabile, quo ad obedientiam illi ſubiecti ſumus, cui (proh dolor) in hac triſti deprauatione noſtri, in tātis inſidijs diabolorum, in tantis & tam multiplicibus impedimentis, non ſemper correſpondet bonorū operum p̃ſentia, ſeu p̃ſentis obedientiæ inchoatio: Imò in ſanctis etiā & renatis tenuia & ſordida illius ſunt initia, & vix veſtigia & lineæ primæ futuræ conſumationis.

Hæc ad excuſandos nos & liberandos à calumnia atrociſsima breuiter monuiſſe ſufficiat, & iudicium ſit penes pios & candidos lectores.

Cæterum nec illud præterire ſilentio poſſumus, etiam in teſtimonio Lutheri peruertendo, quod ex Epiſtola Dominicæ Eſto mihi, allegauimus, mirifice, eos laborare ac ſudare, vt & in cæteris voluimus, nos illo quaſi exemplo autoris fide digni & præſtantis demonſtrare, violenter torqueri vocabulum illis expoſitionibus, de actiuitate, de merito, de cauſa incluſa in hanc appellationem. Vt enim non dicit Lutherus, Patientiam eſſe cauſam diuinitatis, cum inquit, Patientia vſq; adeò neceſſaria eſt ad diuinitatem, vt non poſsit eſſe Deus, niſi ſit patiens: Vt item hac forma, Impoſ-

ſibile

ſibile enim eſt, vt ſit Deus ſine patientia, explicat ille hoc idem, quod prius de neceſsitate patientiæ ad diuinitatem dixit: Ita credidimus euerti hac ipſa forma explicationis, fundamentum illud ἐλαχιστόν, quo fingitur, includi in hac forma cauſæ, aut meriti, aut actiuitatis rationem, irreſutabiliter, cum quid neceſsarium quoquo modo ad aliud dicitur.

Libentius etiam illo ipſo dicto vſi ſumus, quia & Lutherus & Paulus eo in loco oſtendunt, quàm neceſsariò charitas adſit fidei, quàmq; planè impoſsibile ſit, ponere fidem etiam montes transferentem ſine charitate. Verba Lutheri certè perſpicua ſunt: Sit igitur hæc quoq; ſententia Pauli, Non quod poſsit eſſe fides ſine charitate, ſed quod charitas tam neceſſariò illi adſit, vt fides tranferens montes nihil eſſet ſine charitate, ſi poſsibile eſſet, illam eſſe ſine charitate.

Hanc ergo allegationis noſtræ vim vt eludant Collocutores, concionantur nobis de diſcrimine fidei iuſtificantis & operantis, de quo eo loco agat Lutherus. Quaſi diſcrimen illud nos ignoraremus, aut neſciremus, quid de hoc ipſo loco reſponderi in Eccleſijs noſtris ſoleat, pontificijs vrgentibus ſua de dilectione ſomnia falſa & erronea. Sed ſi exiſtimant Collocutores, Lutherum in tractatione illius diſcriminis excludere prorſus, & auellere à fide etiam iuſtificante charitatem, hac imaginatione, quod iuſtificet fides ſola, quia ſola & ſine charitate eſt, non quia ſola miſericordiam promiſsam apprehendit, deniq; ſi eum fingunt ſimpliciter dicere, nihil eſſe fidem, operantem ſcilicet, quæ ſine charitate eſt, Et non potius nihil eſſe Paulum ſeu alium quemuis, qui ſe illo ſolo ſomnio fidei inefficacis, & mortuæ & non lucentis in operibus charitatis, deludit, imò qui verè etiam dono fidei miraculoſæ & montes transferentis gloriatur. Ita ergo ſi de Lutheri & Pauli ſententia ſentiunt aut fingunt, attendant non grauatim, Ad Pauli primum, poſtea & ad LVtheri

verba, quibus alibi hunc locum exponit & illuſtrat. Paulus certè claréſe nihil eſſe dicit, non fidem tantum ſuam ſeu gloriam miraculorum. Idq́ ſic exponit Lutherus in ſeruo arbitrio, vbi ex profeſſo de hoc Pauli dicto agit, inquiens: Verè enim & propriè nil eſt coram Deo, qui ſine charitate eſt. Atq́ hoc quomodo intelligat, paulò poſt exponit, pag. T. 3. & 4. in exemplari anni 26. cum dicit, Nihil eſt in gratia, nihil valet coram Deo, nec aliud reputatur, quàm peccatum, qui ſine charitate eſt, &c.

Reliqua Lutheri dicta, quia in forma ipſa quam flagellant, violentiæ deprauationum, quibus ea eludunt, ſatis fortiter aduerſantur, non indigent noſtro patrocinio, ſed lectoribus candidis ea expendenda ac iudicanda relinquuntur.

Querelam quam ſubmittunt vice Epilogi & proteſtationis de nomine Flacij, deq́ ſocietate illius, aſperſa cominatione de fingenda ſecta noua, cuius exagitatione cupiditatem vindictæ ſuam deinceps expleturi ſint, examinare alios patemur: Nos quidem Chriſtianos ipſos eſſe, non Flacianos valde optamus, ſed quale ſit, de quo proteſtantur, & ipſos & alios, qui volunt cogitare, permittimus. Certè qui meminerunt, quàm multa & prodigioſa illi nouarum ſectarum nomina falſo & temerè hactenus confinxerint, quibus iam omnia penè per Germaniam templa reſonant, nihil alienum eos facere à ſua natura arbitrabuntur ſi deinceps ſimilibus vocabulorum monſtris ſua ſcripta fœdare pergant.

## DE VII. CORRVPTELA.

*Quod non docendum ſit, Bona opera eſſe neceſſaria, aut, Chriſtianos debere bona opera facere.*

Quoniam non negant Collocutores, corruptelam eſſe, quod hoc loco monuimus, & ſe aliter ſentire ac docere fatentur, nihil moramur illorum intemperiem & indignabun-

gnabundum remorſum, quo in notationem noſtram irruunt, quaſi præter colloquij legem aliena negocia aut perſonas ab his alienas in hoc Conſeſſu producamus. Sit hoc aliorum iudiciũ, qui & hoc agnoſcent non eſſe falsò accuſatum à nobis N. Gallum, cum adfirmauit, Lutherum ægrè ferre hàs propoſitiones potuiſſe, Bona opera ſunt neceſsaria, Item, Chriſtianus debet bona opera facere, Et cum verba eius hoc additamento corrupit, perinde hominem Chriſtianum ſine vlla neceſsitate vltro & ſua ſponte bona opera facere, vt ſolem conſtat non neceſsario nec coactione ſed natura ſua & de facto lucere. Addens hæc etiam prioribus, cum Lex aliter opera non requirat, quàm neceſsaria ad Iuſtitiam ac ſalutem, falſum eſſe iuxta doctrinam Euangelij, ſi hæc particula legalis de neceſsitate obedientiæ retineatur. Hæc enim verba ſunt, hæc additamenta N. Galli, quæ notauimus. Nec tam ſumus hebetes aut ſtupidi, vt non cogitemus quomodo titulo & nomine venerendo Lutheri, ſuum de coactione acumen intrudere in vocabulum neceſsitatis Gallus conetur, eoq; intruſo id totum abijcere & relegare ex lege & Euangelio, Antinomorum more, contendat. Nec angimur hic de loco non recitato, qui enim hunc inſpexerint, omnia verba noſtræ notationis inde deſcripta eſſe videbunt. De altero Antonio & antea audiuerunt quædam, & audient fortaſſe plura, ſi volent, non admodum decentia illorum & exiſtimationem & zelum in tuenda puritate ſimulatum.

Neq; tamen eſt illius cauſa aliena aut peregrina, vt Collocutores exiſtimari illam volunt. Quantum enim & ſuo & noſtro Magiſtratui cum hæc, tum aliæ prodigioſæ opiniones illius, quas pertinacisſimè defendit, negocij non ita dudum fecerint, adeo obſcurum non eſt, neq; ignotum ipſis etiam Collocutoribus & tempus oſtendet, quorum & doctorum & hominum ſtudia & promotiones tumultuator ille habiturus ſit.

Sed pergemus & nos, ducente Chriſto, cuius dictum de bona arbore fructum ſic ferente, vt impoſsibile ſit, dari oppoſitum, relinquunt intactum: NON POTEST ARBOR BONA FRVCTVS MALOS FACERE: Quo ſtante nunquam euertetur, quod nos diximus, IMPOSSIBILE ESSE, VT IN VNA MENTE SIMVL AC SEMEL SINT FIDES ET MALVM PROPOSITVM.

## DE VIII. CORRVPTELA.

*Quod morituris eripiatur vera conſolatio, Si doceatur, per Excluſiuas non excludi debitum nouæ obedientiæ.*

Animaduertimus & ex hac reſponſione vlcus nos Collocutorum inſuaue attrectaſſe, & nihil eos minus ferre poſſe, quàm vt hoc quoquo modo attingatur. Id enim vehementia remorſus ſignificat, quo in loca incurrunt à nobis indicata & notata, non hoc modo, vt ſingula ad verbum recitaremus, ſed ſicut noſtræ notationis verba ex illis aſſignatis deſumeremus bona fide, de quo ad inſpectionem prouocamus: Sed quia aut nil aut parum afferunt, quod eos releuet, Imo in hac ſola ferè reſponſione produnt atque proferunt maximè perſpicuè, qualis ab illis intelligatur, de quo tantopere & toties dimicant, Iuſtificationis articulus, circulus & actus momentaneus, ſimilis ſcilicet poſtremo illi agoni, quo ſcelerati & impij quique morituri, aut ſupplicijs vltimis afficiendi, infuſa plenitudine gratiæ iuſtificantur ſine operibus bonis: Permittemus pijs & ſapientibus de hac tota notatione noſtra, deque Collocutorum reſponſo iudicium liberrimum, vbi hoc ſolummodo monuerimus, quàm non bona fide ſcriptæ notationis noſtræ verba illi in ſuum ſcriptum retulerint. Nos diximus, intollerabilem eſſe Sophiſticam & reprehenſione inprimis dignam, qua

Flaci-

Flacius & collegę illius cõtenderunt, quod peccatores, qui in agone mortis conuertuntur, fruſtra quærant remiſſionem peccatorem ſuorum & nulla firma conſolatione erigi poſſint, ſi doceatur: Neceſſitatem & præſentiam bonorum operum per doctrinam de iuſtificatione & fide non excludi. Addidimus & rationes ſumptas ex ipſorum verbis, hoc modo, Tales enim ante id tempus ſcelerate vixiſſe, & nulla bona opera feciſſe, iamque in agone conſtitutos & cum morte luctantes facere in poſterum opera bona non poſſe, Neceſſariò etiam eos ſcire oportere, quot pondo ſeu libræ bonorum operum ad minimum vnicuiq; neceſſariæ ſint, antequam iuſtificetur & ſaluetur. Horam quoq; ac momentum certum illis definiendum eſſe, quo ceperint bona opera facere, vt certi ſint, aliqua ſe bona opera habere, &c.

Hæc noſtra verba illi calumnioſiſſimè ſic mutilant, vt ſuæ Sophiſtomaniæ in re tanta turpitudinem obnubant ac contegant & inuidia nos grauent, Quaſi ſic illa recitaſſem9, errorē eſſe, ſic docere, Eos peccatores, qui in agone mortis conuertuntur, nulla firma conſolatione erigi poſſe, ſi doceatur, bona ipſorum opera in Articulo Iuſtificationis, neceſſitate præſentiæ neceſſaria eſſe, &c. Videant & iudicent (quæſumus) omnes ſapientes & boni, quàm diſsimilia ſint noſtra & Collocutorum verba, & conſiderent, quàm illi nihil reſpondeant de pulchris & acutiſsimè cogitatis rationibus ipſorum, quibus corruptelam illam falſam inſiſtere ac niti oſtendimus. Demptis enim maledictis & criminationibus leuiſsimis, ne verbum quidem vllum eſt, quàm hæc vaniſſima calumnia, qua infamare & deformare nos ſtatuerunt.

Ad noſtras quoque, vt nominant, rationes, quid reſpondeant, operæ precium eſt conſiderare. De iuramento diuino, quo inquit Deus: Viuo ego nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Reſpondent, A

mandato Dei ad poſſe noſtrum non valet conſequentia. Deinde Ieremias hæc declarat, Conuerte me Domine & conuertar. Hæc illi.

Cogitent verò piæ mentes, an hoc ſit reſpondere & ſoluere in re tanti momenti, An verò irridere Deum & homines, & ſophiſtica vaniſsima cum prophanitatem tum deſperationem ſtabilire ac confirmare. Quale enim eſt, dictum Euangelij propriiſsimum & promiſsionem, quæ vna omnium eſt ampliſsima & illuſtriſsima, iure iurando Dei ſanctiſsimo & ſum̃o confirmatam & atteſtatam in mandatum legale conuertere & commutare, & obiectu impoſsibilis conuerſionis mentes anxias & trepidantes faſcinare & velut in perplexitatem inextricabilem pertrahere. Siccinè ſuos illi morituros aut ſupplicijs tollendos, informant, docent aut conſolantur? Siccine Euangelium illi ſuũ non modo ſine concione pœnitentiæ, ſed cum hoc quaſi felle ac veneno impoſsibilitatis dilutum propinãt ſuis auditoribus? Id enim ſi faciunt, næ & illi & auditores certiſsimò in periculo ſunt æternæ deſperationis, de quo tamen, vt decet, ſeriò illis condolemus.

Sed benè eſt ſemel eos explicuiſſe, quid de re tanta ſentiant, nam poſthac quales illi ſint, pij & intelligentes iudicare poterunt.

Ac Ieremiæ dictum, Conuerte me Domine & conuertar, petitione tam ardenti teſtantis initia, conuerſionis iam in ſe accenſa eſſe, quomodo congruit ad eluſionem dulciſsimę promiſsionis & iuramenti vix ante tertium verbum poſitam: Nunquid enim impoſsibile id eſt, ꝙ iuxta Euangelij promiſsionẽ, Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos. Itẽ: Venite ad me, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, Mens pia in veris pœnitentiæ & inuocationis exercitijs meditans iam inchoatum ac cœptum eſſe

ſigni-

ſignificat? Et nunquid ſuos ſeu morituros ſeu ſceleribus a-trocibus contaminatos conuerti, aut in gratiam recipi ſo-mniant, non abijcientes propoſitum deinceps ruendi in ſi-milia ſcelera, nec dolentes propter admiſſa, nec fide ꝓmiſ-ſionis ſeſe erigentes? Id verò, ſi ſentiunt, Næ illi preciosiſsi-mas Euangelij margaritas porcis ac canibus impuris pro-culcandas obijciunt, de quo tamen melius ſperare non de-ſinemus, eoſq; rectius ſentire, quàm loquuntur, ſtatuemus.

In diluendo altero dicto Pauli Rom. 5. prorſus obliuiſ-cuntur Collocutores eorum omnium, quæ ſupra de fructi-bus Iuſtificationis ꝓlixè diſſeruerunt, non ſeiungendis aut ſeparandis ab hac, ſicuti pomum ab arbore auellitur, aut domus ab Architecto ſeiungitur. Item, quod ex Luthero fateri coacti ſunt, Impoſsibilem eſſe ſeparationem fidei & operum. Horum, ſi lectores pij & rectè inſtituti recorda-buntur, videbunt fruſtra eos in paradoxis ſuis defendendis ringi, & in partes omnes torqueri.

De tertio verò, quo exemplum Latronis in cruce con-uerſi eludere tentant, opponimus Chryſoſtomo Euange-liſtam Lucam fide digniorem, qui recitat multa præclariſ-ſima eius opera, quæ in conuerſione illius fulſerint, & iterũ D. Vuigandum monemus, vt memor ſit eorum, quæ de La-trone hoc in repetitione Confeſsionis Eccleſiarum Saxoni carum geminata ſua ſubſcriptione teſtatus eſt.

Ad dictum Lutheri, quod reſpondent, ambabus, vt di-citur, manibus amplectimur, DOCERE VIDELI-CET LVTHERVM, PERTINACITER IN PEC-CATIS, PERSEVERANTEM NON SAL-VARI, tandem ergò Lutherum ὁμόψηφον nobis relinquunt ac reſtituunt, quem tanto ſtudio extorquere nobis conati ſunt. Nam hoc vnum & nihil aliud ſentire, & docere nos de ſumma Diſputationis huius vniuerſę, bonos omnes, qui ſcri pta noſtra lecturi aliquando ſunt, facilè perſpecturos eſſe, confidimus. Huc certè directa ſunt, huc collimant omnia

dicta noſtra tanquam ad ſcopum, & hoc ſtante fundamento nō exhorreſcimus, quantiſcunque nos criminationibus deforment Collocutores, nec rixabimur cum his de alijs aliarum formularum ſeu delicijs ſeu præſtigijs.

Quod hoc in loco eó monemus libentius, vt & illuſtriſſimi Principes noſtri, & omnes tum Lectores tum auditores boni & candidi intelligant, iniuriam nobis à Collocutoribus magnam & atrocem factam eſſe & fieri, cum nos accuſant, à doctrina Lutheri nos & Eccleſias noſtras defeciſſe, & dogmata Pontificia amplexos aliud doctrinæ genus nouum confinxiſſe, Collocutoribus quoque hortatores ſumus, vt hac confeſsione ſua probè cogitata deſinant deinceps Eccleſiam non neceſſarijs diſſenſionibus turbare ac dilacerare &c.

Cogitent quoque ac revereantur iudicia piorum, qui lecta hac ipſorum Confeſsione execrabuntur impudentiam Sophiſmatis, quo mentione & prætextu articuli Iuſtificationis, in continenti bona opera etiam neceſsitate debiti neceſſaria eſſe negant, Id enim profectò neque congruit priori aſſeuerationi, nec tollerabile eſt in Eccleſia. Sed ne nos conſtituamus iudices, ad ſequentia pergemus.

## DE IX. CORRVPTELA.

*Quod nullum ſit diſcrimen vocabulorum Iuſticiæ & ſalutis.*

DE hac quoniam in parte altera huius Scripti noſtri nonnihil diximus, cum de prima & ſexta illorum Hypotheſi reſpondendum nobis fuit, erimus hic breuiores, præſertim cum nihil adferant accuratiore refutatione dignum, niſi quod pro bona ſua fide denuò notationis & verborum noſtrorum ſeriem mutilant & corrumpunt. Pro eo enim, quod nos diximus, non tantum reijcere nos hoc, quod & ipſi & alij contendant, Nullum eſſe diſcrimen inter iuſticiam & ſalutem, & de eodem in hoc Articulo vbique accipi,

cipi, Sed de hoc præcipuè diſputationem eſſe, & aduerſæ parti nulla ratione concedi poſſe, quod contendunt, vocabulum ſalutis in hoc Articulo nihil amplius neque quidquam aliud ſignificare, quàm remiſsionem peccatorum, & Iuſtificationem in hac vita, & non eſſe vllum diſcrimen inter iuſticiam & ſalutem. Pro his ergò verbis noſtris ſubſtituerunt illi hunc nudum, & exagitationi ad illorum libidinem obnoxium titulum, Nullum eſſe diſcrimen in HOC ARTICVLO IVSTIFICATIONIS, inter vocabula iuſticiæ & ſalutis. Studio enim omittunt quod monuimus, cogitantes doctrinam de Iuſtificatione, non poſſe nec debere tunc excludere aut ſeponere, etiam reliquorum beneficiorum contuitum, quæ cum in hac vita, tum poſt hanc vitam donanda, vox diuina appellatione ſalutis tanquam generaliſsimo, ex phraſis Hebreæ conſuetudine, innumerabilibus in locis ſignificat.

Item omittunt, quod diximus, non vbique id vocabulum de eodem, hoc eſt, de ſola remiſsione peccatorum & Iuſtificatione in hac vita poſſe aut debere accipi, ſed plurimis in locis etiam alia bona ſignificari, quod eſt certiſsimum.

Sed placet ita ludere Collocutoribus ſub ambiguæ vocis larua, IN ARTICVLO IVSTIFICATIONIS non eſt diſcrimen, ne quam delitiarum ſuarum conceptarum iacturam faciant. Ac, vt verum fateamur, non perſpicimus plenè, quam cauſam habeant magnam & grauem, de hoc vt contendant tantoperè, quod tot habet perſpicua vocis diuinæ teſtimonia. Miramur etiam, non cogitare illos, quàm nobis facilè ſit hac in parte vincere, eoſquè telis & armis ſuis proprijs configere, ſi vti vellemus Regula illa, quam ſupra tradiderunt, de diuerſitate formularum ſeu phraſium ſacræ ſcripturæ rem eandem ſignificantium. Ad illam enim, ſi decurreremus, conceſſuros nobis ſperaremus, vocabulo ſalutis interdum tantum hoc ſignificari,

quod alioqui appellatione iuſticiæ ſeu Iuſtificationis vox diuina enunciat, cum propriiſsimè ſumptum æternam potius ſalutem, ſeu beneficium conſummatum ſignificet, quod in cœlo paratum ac cuſtoditum & reuelandum ſuo tempore Petrus, fidei noſtræ finem 1. Pet. 1. Paul. vero finē ſanctificationis in hac vita inchoatæ Ro. 6. cap. appellat. Ita & de vocabulo Iuſticiæ dicere verè poſſemus, non imputationē tantùm aut remiſſionē peccatorum, q̄ in hac vita eſt, illo ſignificari, ſed exprimi etiā hac ipſa voce, vltimū illud & ſum̄um beneficium æternum, quod adhuc reuelandum eſt, vt Daniel inquit, Adducetur iuſticia ſempiterna. Et Eſaias ca. 45. Per memetipſum iuraui, egredietur de ore meo iuſticię verbum & non reuertetur, quia mihi curuabitur omne genu, & iurabit omnis lingua, certè in Domino dicent, habeo iuſticiam & fortitudinem &c. Sic enim accipiendum eſſe Prophetæ dictum, ex Paulo apparet Rom. 14. Qui nobis ad tribunal Chriſti vocatis, Prophetæ vocem complendam ſignificat.

Sed etiamſi non vtamur armis & telis alienis, res tamen per ſe manifeſtiſsima eſt, vocabulo ſalutis in ijs ipſis dictis, quę propriiſsimè ad doctrinam de iuſtificatione pertinent, tanq̄ generaliſsimè & latiſsimè patenti includi non ſolum æternum & vltimum beneficium in cœlo nobis paratum & adhuc reuelandum ac conſumandum, ſed initia quoq; æterni illius boni, quæ in hac vita in nobis per ac ꝓpter Filium, dato Spiritu S. inchoat & accendit, Nam vt innumerabilia huius generis omittamus, exēpli loco cogitent bonæ mentes vnum ſaltem atq; alterum, vt hoc Chriſti Matth. 18. Venit filius hominis ſaluare quod perierat. Item Ioha. 3. Non miſit Deus Filium ſuum, vt iudicet mundum, ſed vt mundus ſaluetur per ipſum. Hæc ſanè dicta ad doctrinā ſeu Articulum Iuſtificationis pertinere, certiſsimum eſt, ſed in his, ſi quis excludat, aut his ſignificari neget, æternam etiam ſalutem, de qua Petrus inquit, (vt ſæpè iam diximus) in cœlo illam cuſtodiri & reuelandam eſſe tem-

pore

pore nouiſsimo. Item de qua Paulus inquit Ro.8. Spe ſalui facti eſtis, certè tollet & præcipuum beneficium, & conſolationem ſummam, ſicut Paulus teſtatur 1. Cor. 15. inquiens, Si in hac tantum vita ſperamus, ſumus miſerrimi omniū hominum. Quin ſi id etiam beneficiū ſaluationis excludi aut in his dictis ſignificari neget, quod Paulus aſſerit in hac vita fieri, Ephe. 2. Gratis ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur, Ipſius enim opus ſumus, conditi in Chriſto Ieſu ad opera bona, ad q̄ pręparauit nos Deus, vt in illis ambulem9. Item, Saluos nos fecit ſecundum ſuam miſericordiam per lauacrum regenerationis & renouationis, in Spiritu S. quem effudit in nos opulenter &c. Hoc ergò beneficium, ſi quis prioribus Chriſti dictis, exponentibus breuiſsimè vniuerſam iuſtificationis doctrinam excludi aut ſignificari negat, nę ille & doctrinam confundit horribiliter, & vim facit dictis ſcripturæ quàm plurimis, & qua ratione ſaluator ſit ac dicatur Filius Dei, nondum intelligit, Quin manifeſtè tollit dicta omnia, quæ de æterno regno ſeu efficacia Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex morte reſuſcitati & glorioſè regnantis, & opera diaboli in ſanctis ſuis potenter deſtruentis concionantur.

Nec elabuntur ſuis reſponſionibus Collocutores, cum inquiunt, interdum vocabulo ſalutis fructus acceptæ Iuſtificationis, interdum futuram gloriam in vita æterna ſignificari. Quin his ipſis conſtricti & conuicti tenentur, & intra metas noſtræ notationis coguntur, qua diximus, appellationes Iuſticiæ & ſalutis diſcernendas eſſe, tunc etiam, cum doctrina ſeu articulus Iuſtificationis, ex ſcripturæ dictis ac verbis enarrandus & exponendus eſt. Quare in re manifeſta non erimus prolixiores, nec cum putida illa ſophiſtica rixabimur, qua, quod per conceſsionem diximus, in apellatione ſalutis etiam remiſsionem peccatorum aliquando intelligi oportere, ſi recenſent, quaſi probationis loco id poſuerimus, pugnantis tamen ex diametro cum propria no-

ſtra ſententia & confirmantis illorum aduerſus nos inſtitu-tam accuſationem. Talium enim inuerſionum illos magi-ſtros eſſe decet, nec nos de laude aut acumine in fingendis præſtigijs talibus cum ipſis contendemus. Illud potius eſt, quod notemus & moneamus Lectores & auditores, vt con-ſtantia horum Doctorum conſpiciatur. Diximus Docto-rem Vuigandum cum ſuo Magiſtro, aliquando hoc ipſum diſcrimen tradidiſſe, id prorſus illi diſsimulant, ne erube-ſcere cogantur. In Reſponſione ad decreta Synodi Iſena-cenſis fol. 215 & 216. habitæ anno 1556. Quare verba illo-rum propria adſcribemus, non vt teſtimonium aut præſi-dium ab his petamus, ſed vt monſtremus, quomodo illi in horas & momenta penè ſingula doctrinam & explicatio-nes ſuas mutent, & ad affectus eorum attemperent, quorum gratiam aucupantur.

In ſexta (inquiunt Flacius & Vuigandus) propoſitione aſſeritis, idem eſſe iuſticiam & ſalutem, de qua re valde o-ptaremus, vos adhuc diligentius cogitare, Nam nos licet nō negemus, vocem Salus Metaleptice frequentiſsimè pro iuſtificatione poni, tamen cum eius vera ſignificatio reſpi-citur, putamus eam propriè ęternam vitam ſeu futuram glo-rificationem ſignificare, Huius noſtræ ſententiæ ſunt apud Paulum illa clara teſtimonia Roma. 5. Iuſtificati iam eius ſanguine per ipſum ſaluabimur, Item, Iuſtificati gloriamur de ſpe gloriæ Dei. Item, Multò magis iam reconciliati ſal-uabimur. Item Rom. 4. Per iuſticiam fidei, promiſsio eſt hæreditatis &c. Item Rom. 5. Regnabit gratia per iuſtici-am in, vel (vt Lutherus) ad vitam æternã. Sicut igitur mor-tem ſtipendium peccati eſſe credimus, Ita & vitam ſeu ſalu-tem in hac quidē ſignificatione à iuſticia imputata, ſeu iu-ſtificatione differre nō dubitamus. Vos etiam ipſi in quar-ti Articuli explicatione diligenter iuſticiã à dono Spiritus S. ſeu initio inſtaurationis naturæ corruptę ſeparatis, quod & neceſſe eſt fieri, & à nobis etiam ſedulò pro noſtrorum donorum tenuitate factitatum eſt, ꝑpter MAIORISTAS,

PA-

PAPISTAS,*&* OSIANDRISTAS &c. Iam non minima pars ſalutis ſeu vitæ eſt inhabitatio Spiritus ſancti, totiusq́ diuinitatis in nobis, inſtauratio corrupti hominis & viſio ac fruitio Dei, quæ hic tanq́ in ſpeculo, tenui initio, ibi verò perfectè cernuntur & habebuntur, ipſiſsimaq́ ſalus ac fœlicitas erunt. Quare non dubitemus, ſalutem, cum vitam æternam ſignificat (quod non raro accidit) eſſe á iuſticia in hac vita imputata, modis omnibus diſtinguendam &c. Hęc illi. Et ſequuntur alia in hanc ſententiam multa, quæ breuitatis cauſa omittimus.

Hanc verò doctrinam ipſorum non alienam à noſtra ſententia, ſi cum Auguſtana Confeſsione & Luthero verè belligerari exiſtimant, monemus Collocutores, vt non ſolum infelix hoc bellum non vrgeant, ſed maturè receptui canant, eaq́ ipſa prius recantent, quàm in nos noſtraq́ inquirant. Neq́ enim felix eſt bellum, quod cum veritate pro mendacio geritur, Et fortis eſt veritas, etiamſi propugnatores eius infirmi & imbecilles ſunt.

Extrauagantium, vt appellant, turbam adeò Dei beneficio animaduertimus, terribilem atq́ inuictam fuiſſe, vt ne attingere quidem illam auſi ſint, Quare nec nos illis Præſidium nouum defenſionis accuratioris cauſa ſubmittere, neceſſe eſt, Id enim tum fiet rectius, cum heroes illi inuicti turbam illam miſeram aggredi ac diſsipare tentabunt.

Iam vt aliquando concluſiunculam, quam penè in ſingulis Notationibus noſtris deſiderant, ſubijciamus, Vel in hac Corruptela notanda proprio illorum teſtimonio euiciſſe nos confidimus: Non nos, qui hac in parte accuſati ab illis ſumus, Sed ipſos verum falſum, bonum malum, dicere, & bellum indixiſſe Verbo Dei, Confeſsioni Auguſtanæ & Luthero, Imò ſibijpſis & ſcriptis ſuis proprijs toties tàm editis & tam latè ſparſis.

Id quod non erit felix neq; honorificum ipſis, aut excuſabile ad vllum ſapientem, bonum & pium Lectorem ac iudicem. Quare vt mature ſibiipſis conſulant, veris rationibus monemus.

## DE X. CORRVPTELA.

*Quod bona opera facienda ſint pro ratione facultatis, temporis, occaſionum &c.*

ANimaduertimus & in huius Corruptelæ ſiue excuſatione, ſiue defenſione, remittere paulatim Collocutorum vehementiam, Nam & offert ſe D. VVigandus vltrò, ſe, ſi hæreſis ex iſtis verbis oriri deberet, iſta verba potius deleturum, Neq; nos alia de cauſa ea notauimus, quàm vt hoc falſum & ineptum dictum, & multò ineptius ab authoribus excuſatum & defenſum, tandem ex Eccleſia tollatur.

Quia verò conditionem D. VVigandus addit, quæ in ſuſpicionem nos adducit, minimè facturum illum, quod adeò dubitanter promittit, admonendus eſt Legis illius, (noſtro quidem iudicio nimis ſeueræ) quam Collocutores in nos & Præceptores noſtros, imò in omnes, qui Lucem publicam ſuſtinere aut ſubire ſcribendo conantur, ſtatuerunt & exercuerunt hactenus rigidiſsimè: Non eſſe ſcilicet attendendum, quid quis boni ac veri dicat, aut quibus rationibus id dicat vel illuſtret, quid præmittat aut ſubmittat ſuis dictis, ſeu declarandis ſeu exponendis, ſed in vnumquodquè dictum paulò obſcurius, aut propter πολυσημείαν quandam, & rerum amplitudinem, ac veritatem intricatius, aut ad ambiguitatē pronum, ſimpliciter inquirendum eſſe ſine miſericordia, & damnandum, vt falſum, impium, pernicioſum, & non admittendas in vllo dicto ambiguo gloſſas, expoſitiones ac declarationes vllas. Hac enim lege, hoc modo aduerſus nos ac noſtros

illi ha-

illi hactenus egerunt ac progreſsi ſunt, tot editis anathematum fulminibus & diris execrationibus, imò in hoc ipſo Colloquio, proceſsu Legis huius nos grauarunt.

Cogitabit itaq; ſi iuxta legis ab ipſis latæ conditiones in præſenti Collatione nobis procedendum ſit, nec ſibi integrum fore, prætexere huic dicto, non modo ambiguo ſed prorſus falſo & inſulſo, quæ quantumuis bona in illo libro, qui communi Concionatorum Comitatus Mansfeldenſis conſenſu editus & ſubſcriptione ſingulorum approbatus eſt, huic propoſitioni vel præmittantur vel ſubmittantur. Neq; obiter autoribus id excidiſſe, ex eo conſpici poteſt, quod ter in ſcripto illo repetitur, quin mox in veſtibulo & exordio eius primo tanquam in acie producitur, Ac deinde alijs quoq; in locis, & præſertim in Epilogo ſcripti, repetitur, vt appareat, propter id ſolum totum apparatum reliquum tam ſtudioſe conquiſitum fuiſſe, & neceſsitati benè operandi, excluſæ & reiectæ ſimpliciter, à ſcriptoribus opponi exceptionem facultatis, temporis, occaſionum, ætatis, & ſpacij vitæ: Sic enim iudicare de illo ſapientes & rectè inſtitutos omnes, non dubitent. Quod cum falſum & abſurdum ſit, vtpotè pugnans cum æterno & immutabili ordine diuino de debito & neceſsitate benè operandi, ne pergat de illo dubitare D. Vuigandus, nec conditiones ad recantationem aſſuere, multo minus imitetur ſuos ſocios ac conſubſcriptores Theologos Mansfeldicos, qui hoc, de quo leniſsimè admoniti fuerant, non deleuerunt aut reuocarunt, ſed titulo Apologiæ excuſarunt ac defenderunt multo ineptius, abijcientes interea phraſin aliam, cuius abſurditas manifeſtior illis videbatur, quàm vt excuſari aut defendi poſſet. Quin ſuum quoq; φάρμακον, quo nunc opitulari huic manifeſtæ abſurditati conatur, conferat cum ſociorum ſuorum Apologia, & qualis ſit conſenſus gloſsarum arguta & acuta aure conſideret, Iam enim ille cum Collocutoribus ſuis collegis, in hunc eam modum excuſat: Illa verba: Wo es das vermögen zeit vnd gelegenheit gibt/ non eum habent

Qqqq ſenſum,

ſenſum, quod fides ſit ocioſa, & quod non debeat vacare bonis operibus, id quod verba præcedentia & ſequentia liquidiſsime teſtantur, ſed diſcernunt fidem infirmam & imbecillem, deinde obiecta fidei indicant, non quod ociari aut quieſcere debeat.

At Mansfeldenſes ſic defendunt ac purgant ſe: Durch vnſere ſprüche verſtehen wir nichts anders / denn das Junge kinder / jres alters halben / vnd alte Leute / ſo ſich letzlich für jrem ende bekeren / vnd durch den ſchnellen Todt vbereilet werden / nicht können euſerliche Werck thun. Hæc illi. Iam ergò conſideret gloſsarum congruentiam, An enim fides imbecillis & infirma, ſignificat illi, in lingua ſua patria, infantes & ſenes, morituros non facientes opera externa, Et è contra, An cum infantes, ſenes, morituros & opera externa non facientes nominant, intelligenda eſt fides infirma & imbecillis? Fortaſsis ea de cauſa, quia infantes, ſenes & morituri aut natura aut caſu nō firmi, ſed infirmi ſunt. Item, an obiecta fidei tantū ſunt infantes, ſenes, morituri: Itē, facultatis, occaſionum, & temporum circumſtantiæ. Quæ verò noua hæc eſt metamorphoſis vocabulorum, quæ audacia in pingendis & palliandis dictis à ſcriptura prorſus alienis atq; ex Epicuri potius, quàm Chriſti aut Apoſtolorum ſchola profectis? Cumq; ſe ad delenda hæc verba offerat Vuigandus, rectè non tantum exiſtimationi ſuæ, ſed Eccleſiæ conſuluerit, ſi integré ea deleat, & non adijciat clauſulam commenticiam, quæ aculeum in monitorē iaculetur. Nam ſocij illius, qua fide ſua reuocarint, ſcriptum illorum teſtatur, cum inquiunt: Wir verwerffen vnd verfluchen vnd verdammen ſelbſt / ſämptlich vnd ſonderlich vorgeſetzte vnd auff vns ertichte rede (das man gute Werck nach gelegenheit thun ſol / wenn es einem wol gelegen vnd gelüſtet) als eine ſolche rede / welche die Leute zu allen guten Wercken ſicher / vnwillig / vnd verdrüſſig machet / etc. Hic verò cogitet, quàm iniquè boni illi ſocij faciant, quod reijciunt & damnant propoſitionem,

quàm

quam ipſimet fatentes de ſe confictam eſſe. Id enim ſi verum eſt, Quid nam reuocant, de quo nam excuſant ſe, & an non alienam reijcientes patrocinium vſurpatæ à ſe propoſitioni parant, vt illa maneat irreuocata? Videre & intelligere hæc paulò attentiores, planè ſibi perſuadeat. Itaq; illa verba & eam verborum formam abijciat ac deleat deinceps D. VVigandus. Sic enim conſpici poterit, eum ſerio hæc verba, vt falſa & Antinomis patrocinantia, deteſtari.

Ad dictum Dauidis ex Pſalmo 1. à Collocutoribus in ſuam ſententiam citatum quod attinet, ſuffecerit hæc vera reſponſio noſtra: Non Pſalmi dictum nos reprehendiſſe, ſed fatuitatem & imperitiam intempeſtiuè & in ſenſum planè alienum, id allegantium ac detorquentium notaſſe, Et meminerint hic iterum ſuæ Legis ac regulæ Collocutores, quam nobis ferunt. Manet verbum Dei ſaluum, etiamſi aliquis id citans non intelligat. Sit itaq; hoc certum de nobis & indubitatum: Sacroſanctũ nobis eſſe cum Dauidem, tum Pſalmos eius vniuerſos, Ita quidem, vt cum huius mundi operibus non ſimus illos commutaturi, Tantum abſit, vt patiamur illius dicta inter hæreticorum ſomnia fanatica immiſceri.

Sed de dicto Pſalmi deq; ſententia eius propria ſi libuerit Collocutoribus, non noſtras ſed præceptorum noſtrorum ſententias audire, & de his nobiſcum conferre, poterit hoc fieri & tempore & occaſione alia magis commoda.

## DE CORRVPTELA VNDECIMA.

### Quod bona opera officiant ſaluti.

Hæc quoq; reſponſio nec refutatione nec declaratione vlteriore opus habet, quia concedere Collocutores in ſententiam noſtram ſignificat, quantumuis aculeata irriſione noſtri, & remorſu calũnioſo, inuictos ſe eſſe ſimulẽt. Moneantur

antur ergo ſaltem Lectores pij, iterum Collocutores verba noſtræ notationis mutilare & inuidia graui onerata corrumpere, eò quod præcipua momenta omittunt & excludunt, id videlicet, quod diximus, hoc nos reprehendere, quod ſcripſit Amsdorffius & poſt eum vel per eum FLACIVS: Non ſolum non neceſsaria, ſed & pernicioſa eſſe opera ad ſalutem. Hanc corruptelam negauimus totidem verbis reperiri in Luthero, Non igitur Quæſtio eſt, Quomodo, aut aduerſus quem hæc dixerit & ſcripſerit Ambsdorfius, Sed an rectè hoc ſcripſerit, & an idem dixerit, quod Lutherus, Cuius ille plumis ac dictis ſuam abſurditatem veſtire ac venditare ſtuduit. Hoc oportebat Collocutores oſtendere, aut nobis palmam concedere, Qui id rectè dictum eſſe negauimus, & oſtendimus ex textu Pauli, Cum verbis Apoſtoli tum optimi Lutheri expoſitioni iniuriam ingentem & intollerabilem fieri, ſi hæc abſurdiſſima negatiua alterutri illorum attribuatur.

Sed excuſatos ſe exiſtimant Collocutores hac reſponſione: Nos tali propoſitione in noſtris ſcriptis vſi non ſumus, neq; vti volumus. Quæ ergò inclementia & crudelitas eſt, Quod ius idem non conceditur & alijs, idem de ſe teſtantibus ac promittentibus? Quæ deniq; inæqualitas eſt, quod cum in abſurditate tanta arguenda columnæ illæ Eccleſiæ imotæ, vigiles illi indefeſsi, etiam canes tam clamoſi adeo turpiter nutant, cœcutiunt, & obmuteſcunt, in aliorum tamē dicta tam inquirunt ſcrupuloſè, tam pertinaciter accuſando & damnando inſtant, tam arguti in cenſendo, tam loquaces, & vel acerrimis Moloſsis vigilantiores & acriores haberi & videri volunt? An non hic quoq; præmonendi erant puſilli, imò terrendi & fulmine neceſsitatis ad benè operandum adigendi, præfracti, ſecuri, Epicurei, prophani? An non & hic fundamentis & argumentis conuincenda erat, tanta malorum & impiorum hominum multitudo, ne, confirmati in ſceleribus & peccatis opinione & imaginatione falſiſsima, nunquam peruenirent ad pœnitenti-

tenti-

tentiam, Et ne proſtitueretur doctrina Eccleſiæ deridenda & exibilanda hoſtibus Filij Dei? An verò nunc demum ſeculum illud aureum eſt, quo non niſi ſancti in mundo cernuntur, qui lege non terrendi ſunt?

Verum ſatis hoc eſſe volunt Collocutores. Ideo de illo non diſputabimus amplius aut prolixius, vnum hoc addemus, ex formula concordiæ, quam Vuormaciæ ſcriptam ante annos 12. nobis ex 4. Tom. ſcriptorum S. Philippi oppoſuerunt Collocutores in commemoratione Hypotheſis tertiæ. Vbi cum eorum meminerint, quæ ſuo palato grata fuerunt, non decuit nos præterire aut diſsimulare ea, quæ videntur illis inſuauia. Ac non libentius eam recitabimus, ne noſtro tantum iudicio abſurditatem hanc notaſſe aut reprehendiſſe videamur, Sic verò inquit illa formula, Tomo Operum Philippi quarto: Vt igitur vitetur ambiguitas, velimus & nos omitti hanc additionem: Neceſsaria ad ſalutem. Rurſus etiā velimus omitti ab alijs falſas hyperbolas, qualis eſt: Bona opera non ſolum non neceſſaria ſunt ad ſalutem, ſed officiunt etiam ſaluti, Quia comitantur ea ſuperbia & vana confidentia: Hæc mala accedunt per accidens, Notum eſt autem non eſſe firmam conſequentiam ab eo, quod accedit per accidens. Tales clamores cient adplauſus in multis, qui & lexatione & contumelijs Legis diuinæ delectantur, qualis eſt illa vox apud Platonem: Lex eſt Tyrannus: Et ſicut nuper quidā propoſuit dogma, Summa ars Chriſtianorum eſt neſcire Legem. Etiamſi leniri interpretatione tales hyperbolæ poſſunt: Tamen improprietas periculoſa eſt, & quidem Tribunitij homines non vtuntur eis tempeſtiué, ſed malo ſtudio, vt ſuo theatro aſſententur. Paulus contra inquit, Per fidem Lex ſtabilitur. Item: Per Legem cognitio peccati. Ac veriſsimum eſt, ſolos Chriſtianos rectius intelligere Legem, quâm omnes non renati intelligunt. Petulans lingua turpiſsimus morbus eſt, inquit Euripides, id in Eccleſia certè ve-

riſsimum eſt, vbi, & propter gloriam Dei, & propter ſalutem hominum, maior debet eſſe circumſpectio in loquendo, ne ſermonis ſpurcicies Deum contumelia adficiat & errores in animis hominum pariat &c.

Hæc formula concordiæ: quam (vt diximus) eò libentius citauimus, vt oſtenderemus, non ex noſtro cerebro hanc nos notationem genuiſſe, ſed multos præſtantes viros eam multo antè accuſaſſe, & indignam iudicaſſe, quæ in Eccleſia Chriſti exaudiretur aut permitteretur docentibus. Et vt monſtraremus, iniquè facere Collocutores, qui quod ſibi, vt iuſtum & rectum in manifeſta abſurditate concedi volunt, in nobis atrociſsimè accuſant ac calumniantur affirmantibus ac teſtantibus toties, non vſos nos eſſe, ac ne vti quidem velle propoſitione controuerſa, in qua ſola accuſari poſsit ambiguitas.

## DE XII. CORRVPTELA.

*Deprauante dictum Pauli: Qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt.*

Vulgo dicitur, Error fœcundus eſt. Voluimus ergo & nos in notatione corruptelæ vndecimæ, procul quaſi monſtrare, quàm fuerit Ambsdorffij prænotata imaginatio fœcunda, & in errores alios prona ac procliuis, Nam vt obtineret, quod ſemel præſumpſerat: Bona opera non ſolum non neceſsaria eſſe, ſed perniciosa ad ſalutem, fingere non dubitauit, etiam Paulum ſic ſentire ac loqui de renatorum fructibus & operibus bonis, in hoc dicto ad Galatas: Qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt, Quod dictum Pauli, cum prorſus de alio genere operum loquatur, quàm de renatorum fructibus, allegata de hac ſententia Lutheri breuiſsima, monere Collocutores voluimus (vt viros Doctos) de hac quoque corruptela vt cogitarent aliquantò diligentius, & næuos ſuos & ſuorum vt agnoſcerent, & ex Eccleſia tollerent debitis modis. Voluimus hoc opponere abſurditati Ambsdorffij, nunquam in inculcatione Particula-

cularum Excluſiuarum, vocem diuinam in ſcriptis Apoſtolorum ſic ſolere loqui. Abſq; vel ſine bonis operibus, ne intelligatur (vt alibi contendunt Collocutores) ſimpliciter excludi neceſsitas inchoandæ obedientiæ, ſed aut ſimpliciter hac forma vti, ſine operibus, non ex operibus Legis, aut addita appellatione legis: Non ex operibus Legis: Item, qui ex operibus legis ſunt, vt ſciamus excludi conditionem noſtræ dignitatis, ſeu fiduciam propriorum meritorum phariſaicam, At cum de fructibus renatorum loquitur, ſemper hoc Epitheton illis tribuere diximus, vt nominet bona opera, in quæ conditi in Chriſto Ieſu, ac præparati ſimus, vt in his ambulemus.

Vnum locum excepimus, in quo Apoſtolus operibus legis ſeu diſciplinę hunc titulum tribuit, vt nominet opera iuſtitiæ Tit.3. quæ ipſa nominet Phil.3. Iuſtitiam, q̃ eſt ex lege.

Hæc ergo notationis noſtræ ſumma fuit, directa ad hoc, vt fœcunditatem aberrationum Collocutoribus digito ſaltem monſtraremus, non vt exagitaremus inclementer, aut nullam de iſto errato excuſationem admitteremus. At illi cum honeſta & vera reſponſione deſtituantur, ſuo more iterum in titulo, & poſtea verba noſtra mutilant, & ſe, quid notauerimus, perſpicere non potuiſſe, aſtutè ſimulant, Fortaſſe & ad vulgus deinceps dicturi, de ſubtilitatibus ſe tenuibus, admonitos eſſe, quæ nihil ad doctrinæ ſummam pertineant. Deniq; ſic ſe in gyros, quos poſſunt, conuertunt, vt non obſcurum ſit, in conſcientia illos ſua non inueniſſe, quo tutius elaberentur, quàm hac aſtuta ſimulatione & querela, de non exp̃ſsis Ambsdorffij verbis.

Quoniam ergò & in hac nobis querela concedunt vltro, nihil reſpõdendo quod ad rem ſit, nec nos illos vrgebimus, hoc tempore vehementius, non diſsimulaturi Deo iuuante deinceps ad doctos & indoctos, quantum in hac ipſa corruptela momenti ſit, & quàm illa pernicioſa ſit moribus, copulata cum priore opinione erronea de opibus bonis, ad ſalutem non modo non neceſsarijs, ſed & pernicioſis, imò

non copulata tantum illi,ſed adhibita ad eius defenſionem & palliationem? Quod ab Ambsdorffio factum eſſe, locus inſpectus teſtabitur. Nunc ſuffecerit, rationem nos oſtendiſſe,cur eam notauerimus. Prolixiorem facti noſtri defenſionem tempus & occaſiones aliæ nobis poſthac offerent.

## DE XIII. CORRVPTELA.

*Deprauante dictum Pauli, Ore fit Confeſsio ad ſalutem.*

Notauimus hoc loco confidentiam interpretis,nimis audacis,qui dictum Pauli Rom.10. Corde creditur ad iuſtitiam,ore fit Confeſsio ad ſalutem, ſic corrupit & immutauit,vt in poſteriore membro diceret, Confeſsio fit de ſalute.

Hic verò mirum eſt , quas nobis inſidias ſtruat Collocutorum reſponſio , & quam telam texat mirabilem & intricatam , & factum audax excuſet, & nos à ſcopo noſtræ notationis abductos in alios quaſi ſcopulos abripiat, quibus collidamur.

Contradicit audaciæ , totus Pauli contextus cum antecedens, tum ſubſequens , contradicit euidentia Particulæ, AD SALVTEM in priore membro, contradicit verſio Lutheri,congruens verbis imperſonalibus, qbus in vtroq; membro Paulus vſus eſt: Deniq; contradicit perſpicua Chriſti Vox,cui vni ceſsuros Collocutores ſperauimus.Et tamen non deſinunt illi cauſam quærere, cur hanc audaciam accuſemus,vt inconſentaneã textui Pauli, Imò rationes etiam texere,ac conquirere non erubeſcunt, quibus lucem Paulinam obſcurẽt.Hoc quale factũ ſit,certè obſeruabunt, intelligent & improbabunt,non ſtupidi lectores,& agnoſcent,nimis illos verè de ſe q̃dammodo Prophetas prędixiſſe,imò teſtatos eſſe,MANET VERBVM Dei ſaluum,etiamſi aliqs citans nõ intelligat,Nã verè illos nihil aut poſſe aut velle de vera ſententia Pauli,deq; implicatione ſuę expoſitionis intelligere,reſponſatio illorũ & conquiſitio rationũ teſtatur,

quibus

quibus eludunt noſtra, ſuumq́ꝫ factum palliant. Primum enim ſi nos falſum dixiſſe exiſtimant, recitatione verborum Pauli, Si confitearis ore tuo Dominum Iheſum, & in corde tuo credideris, ſaluus eris: eluant & eradant ex Paulo hæc verba, Aut ſi non poſſunt, conſiderent tandem ſuę expoſitionis, cum his verbis ἀναλογίας. Paulus in futuro inquit: Si confitearis, ſi credideris, ſaluus eris, Et hoc ipſum explicans, vt vtriusq́ꝫ Confeſsionis, videlicet & fidei neceſsitatem exprimat, imperſonaliter loquitur: Corde creditur ad Iuſtitiam, ore fit Confeſsio ad Salutem, Lutherus hoc feliciſsimè imitatur ac reddit oratione itidem imperſonali: So man von Hertzen gleubet/ſo wird man Gerecht/Vnd ſo man mit dem Munde bekennet/ſo wird man Selig: Ita conſenſus eſt inter Paulum & Lutherum. At Collocutoris. D. VVigandi violenta deprauatio, non verbà tantum, ſed ſententiam quoq́ꝫ immutat: Si, inquit, iam ſaluus factus fueris, confiteberis ſalutem, ſeu Confeſsionem de ſalute oſtendes de futuro, vt dictum eſt, Paulus & Lutherus loquuntur, SALVVS ERIS, ſeu ſaluaberis, SI CONFITEARIS, SI CREDIDERIS. &c. At VVigandus futurum in tempus perfectum conuertit, audaciſsimè, euerſa & ſublata particula, quæ eum impedit, SALVVS FACTVS CONFITERIS. Iam cui inter hos credendum ſit, iudicent piæ mentes, imò ipſe Filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus arbiter ſit, ex cuius verbis haud dubiè Apoſtolus, ſua verba deſumpſit, Qui me inquit, CONFITEBITVR &c. CONFITEBOR ET EGO EVM CORAM PATRE MEO COELESTI &c. Loquitur (vt audimus) Et filius Dei in forma futuri temporis, Confeſsionem ſui requirens, ſimul addens promiſsionem amplíſsimam futuri præmij gratuiti, in glorioſo illo reditu ſuo, quo ad tribunal ipſius ſiſtemur, reddituri rationem Deo, vt Roman. 14. Paulus loquitur, filio eas & referente & atteſtante. Ac planè Chriſti verba cum Paulinis congruunt, Iam ſi expoſitio Collocutorum admittenda eſt, tota ratio dicti Chriſti euertetur, ac prius nos ad tribunal illius vocari ac ſiſti, prius nos teſtimonium ab illo coram Patre accipere oportebit, quàm in

hac vita eum confiteamur, Sic ſcilicet os Spiritus ſancti reformandum eſt, & inuertendus cum ordo, tum tempora rerum ac dictorum illius, noſtris vt imaginationibus conſonare videatur. Quia ergò Collocutores quærunt, quid accuſemus, denuo dicimus, hanc nos audaciam accuſare, qua manifeſtum dictum Pauli corrumpitur, & in ſententiam planè alienam commutatur, quæ licet alijs ex dictis, extundi atq; extrui poſsit, hoc tamen in loco non eſt propria & vim textui Paulino adfert.

De illo vero, quod quærunt, cur dicat Paulus, Confeſsio fit ad ſalutem: Reſpondet noſtro loco filius Dei, inquiens: EVM SE CORAM PATRE SVO CONFESSVRVM ESSE, QVI IN HAC VITA IPSVM CORAM HOMINIBVS CONFESSVS FVERIT. Item, EVM SE ABNEGATVRVM ESSE, CORAM SVO PATRE, QVI IPSVM CORAM HOMINIBVS ABNEGAVERIT. Sit itaq; ratio dicti Pauli, quia Filius Dei non confitebitur coram patre ſuo eum, qui ipſum coram hominibus negauerit: Quæ ſi non placet Collocutoribus, quærant illi rationes, quibus ſuam in interpretando temeritatem, ad alios excuſent.

De Luthero quod afferunt, nulla reſponſione alia opus eſt, quàm præferre nos obſcuris illis verbis, quę allegant Collocutores, ex illius diſputatione, nunquam ab ipſo edita aut inſpecta, perſpicuam interpretationem eius, quibus verba Apoſtoli reddidit.

De rationibus quoq;, quas recitant, cur iſthæc expoſitio videatur illis analoga fidei, quia ſolutionē in dorſo habēt, reſpondemus, quod in Scholis vſitatum eſt, Argumenti illius vim nullam eſſe, quod verbo, videtur, proponitur, & ſolui rectè per non videtur, Vberiorem tamen ſolutionē ſingularum alio commodiore tempore & loco, Deo iuuante daturi, vbicunq; illa requiſita fuerit.

Et tandem (vt concludimus) monemus Collocutores, ne reluctari veritati pergant, & ſint hortatores ſuo concollocutori ſeu Collegæ D. VVigando, vt cū audacter nimis in hac re

egerit,

egerit, reſtituat Apoſtolo Paulo ſuam integritatem, & fateatur contendendi ſtudio nimium ſe prouectum eſſe licentia non laudabili.

## DE XIIII. CORRVPTELA.

*De iuſtitia Flacij primaria,*

Notauimus hanc corruptelam prorſus eaſdem ob cauſas, quas in accuſatione noſtri ſecunda Collocutores recenſuerunt, qui cum in hac ratione loquendi, ſumus præcipuè iuſti fide, ſeu fides eſt præcipua iuſtitia, comparationem ineſſe ſtatuant intollerabilem ac planè hæreticam. Nos in cognata forma ac voce planè idem ſignificante crimen idem committi exiſtimauimus. Flacius ergò, cum iuſtitiam fidei primariam nominet, quod idem eſt, ac ſi dixiſſet: Primariè fide iuſtificamur: Sitque alteri à Collocutoribus damnatæ & tot annos iniquiſsimè flagellatæ formæ: Præcipuè iuſtificamur fide: Tam ſimile, vt, ouum ouo non ſit ſimilius: non debuimus nec potuimus id honeſtè diſsimulare. Sed quantum intelligimus, nimis vera eſt de Collocutoribus Terentiana illa querela: Duo idem cum faciunt non eſt idem, Non quod res ſit diſsimilis, ſed quod qui faciunt: &c. In ſui enim Magiſtri dicto Gloſsulam ſubitò repererunt, qua id ſaluarent, Quæ ſi nobis ſtupidis in mentem veniſset, in liberando noſtri quoque Præceptoris dicto, quod tamen ita aſſeueratiuè nuſquam ponitur, Tum verò audiuiſsemus quomodo illam Collocutores excepturi fuiſſent. Hæc ergò ſi iudicabitur ſufficere, ad liberandum crimine Flacium, iam monſtrata eſt via, qua præterea quæ verè recitauimus, pleniſsimè tandem & ſecunda noſtri accuſatio tollatur ac diluatur, præſertim cum doli mali culpa, in noſtro Præceptore nunquam probata & ne â Collocutoribus quidem nominata aut accuſata ſit, Sin aliter Collocutores ſentiunt, eiuſdem adhuc criminis reus eſt illorum Magiſter, quo noſtrum illi in Chriſto iam quieſcentem, nullo ipſius merito iniuſtiſsimè accuſauerunt.

*De Peroratione.*

Perorationem ſuam ita inſtituunt Collocutores, vt quaſi in tanta prolixitate nihil dixerint, quod cauſæ ſuæ tuendæ ſufficiat, hic demum velut laxatis atq; expanſis cum remis tum velis, in mare vaſtum conuitiorum & ironiarum dicacium euehantur: In quo ſi perſequi aut irritari illos conaremur, noua nobis nauigatio inſtituenda eſſet, Verum nos in portum oſtenſum ac præuiſum, omiſsis illis haud grauatim cymbam noſtrã ſubducemus, Deo & Eccleſię cauſam vniuerſam, vnà cum animabus ac corporibus noſtris iudicandam commendantes, & toto pectore filium Dei cuſtodem & rectorem Eccleſiæ ſummum orantes, vt ſuæ veritati teſtimonia tribuat. Hanc enim nos ſimplici corde ac ſtudio hactenus profeſſos eſſe & pro noſtrorum donorum modulo piè auditoribus noſtris proponere & inculcare ſtuduiſſe, nec quęſiuiſſe aut quęrere certamina Eccleſiæ perniciosa, noſtrorum ſeu honorum ſeu commodorum cauſa, ipſe vnus omnium nouit certiſsimè ac exactiſsimè. Collocutores verò quid in hac Cauſa quærant, non ignorat & procul dubiò iudicabit.

Cæterum quia intelligit tandem, cũ illuſtriſsimus Princeps tum ſenatus conſiliariorũ ad Colloquium delectus, non perueniri his contentionibus (hac præſertim immenſa & penè infinita ſcriptorum prolixitate) ad eum Colloquij finem, quem optimo & grauiſsimo conſilio ſpectarunt ac decreuerunt Illuſtriſſimi vtrinq; Principes, Domini noſtri clementiſsimi, ac prorſus non hoc agi à Collocutoribus, quod in formula decreti Colloquij piè ſcriptum fuit, vt eruta & explicata ſcilicet ex contentionum confuſione & obſcuritate, pia, ſimplici & perpetua veritate, conſenſus conſtitueretur & formula certa, qua de ſingulis articulis deinceps in tractatione doctrinæ publicæ docentes vterentur.

Hoc ergo cum non quæratur à Collocutoribus & de ſuis illi Categorijs & condemnationibus pugnent, quas tot annos aduerſus Doctores Eccleſiarum noſtrarum ediderunt: Oramus reuerenter ac ſubmiſſè, vt his ſcriptionibus modus tandem aliquis & finis ſtatuatur, ne fruſtra & ſumptuũ & tem-

poris

poris diſpendium vtrinq; faciamus, & ne cumulentur atq; exaſperentur cum periculo & ſcandalo publico certamina, quę tollere aut ſopire ſaltem optimi Principes voluerunt. Reſpiciant cum propter Dei gloriã tum Eccleſiæ & ſuarum animarum ſalutem æternam, & Collocutores & Magiſtratus ad iudicia tot millium hominum ſummorum & infimorum, doctorum, indoctorum, hoſtium & amicorum, in Confeſsionis vnius ſocietate ac profeſsione nobis cõiunctorum, qui omnes & oculis & animis in hunc congreſſum noſtrum intenti ſunt. Ac cogitent, quantum in ſingulorum & omnium animis vulnus facturę ſint hæ cõtentiones, ſi eruperint, in parte doctrinæ Confeſsionis noſtrę, quæ omnium iudicio viſa fuit eſſe explicatiſsima & ad omnes hoſtium & aduerſariorum noſtrorum communium impetus, machinationes & præſtigias Sophiſticas ſubſtitit hactenus inuicta atq; immota. De hoſtibus itaq; cogitent, quæ ludibria quos cachinnos & triumphos apud ipſos hæ rixę parituræ, quę impedimenta curſui Euangelij inter pontificios etiam cepto allaturæ, quæ pericula multis pijs & pro veritate apud hoſtes gementibus, aucturæ ac cumulaturæ ſint. De ſocijs ac ciuibus noſtrarum Eccleſiarum, præſertim infirmis, conſiderent, quæ Scandala, quæ dubitationes, qui gemitus, quæ item alia incommoda (quæ neq; proſpicere omnia neq; explicare oratione vlla poſſumus) paulò poſt ſecutura ſint. Propter hæc ergo & propter gloriam Dei, ſtatuant & inueniant modum huic infelici & perniciosæ velitationi. Ac licet per leges Colloquij conſtitutum fuerit, vt tria ad ſummum de Antitheſibus & Hypotheſibus ſcripta vtrinq; exhiberentur, tamen cum in duobus ſcriptis Collocutores ſatis prolixè ſuas & Antitheſes & Hypotheſes expoſuerint & nos præter voluntatem noſtram prolixius, ſecundò iã reſpondentes ſatis (vt ſperamus) audierint, comprehenſet ac prohibeat tertiam de his tractationem ipſa ſcriptionum moles. Sed ne quid inæquale aut iniquum repetere videamur, non grauabimur Collocutores ſecundò etiam de noſtris notationibus, ſi quid reſpondere volent, audire, ea, qua nos decet, patientia. Hæc pro Conſilio monere ac petere ſub

 finem

finem voluimus, vt intelligeretur, non velle nos hæc diſsidia ſeu augere ſeu inflammare, ſed cupidos eſſe & amantes concordiæ publicæ & noſtro loco non repudiaturos pia & moderata ſapientum & bonorum conſilia. Collocutores autem ſi omnino conſtitutũ habẽt perſeuerare in ſententia (quam hactenus oſtenderunt & egerunt tanto conatu ac molimine) præmonere de hoc principes Illuſtriſsimos par erat, ne tẽtata re impoſſibili, affectibus & cupiditatibus nonnullorum iniuſtis & malis Sancta & pia aliorum conſilia, ſumptus & conatus ſeruire quaſi cogerentur.

Sed te Fili Dei Domine Ieſu Chriſte crucifixe pro nobis & Reſuſcitate, Emanuel dilectiſsime, toto pectore & gemitibus ardentiſsimis oramus, reſpice nos & Eccleſiam tuam, miſerere noſtri & Eccleſiæ tuæ turbatiſsimæ & afflictiſsimæ, recipe nos ſub vmbram, ſub alas, ſub dexteram tuæ & maieſtatis & bonitatis immenſæ, ſerua, rege, protege & doce nos, ſerua ſemen aliquod Sanctum, quod te rectè agnoſcat, inuocet ac prædicet iuxta tuum verbum, ſana hæc triſtia Eccleſiæ tuæ vulnera, propter te & propter gloriam tuam, ne blaſphemeris.

AMEN.

# SECVNDA COLLATIO THEOLOGORVM DVCIS SAXONIAE, DE HYPOTHESIbus, parti aduerſæ exhibita, 8. Februarij Anno 1569.

PRIMVM gratias tibi agimus æterne & omnipotens Deus, Pater, Fili & Spiritus ſancte, quod in tam ſæua & horriſona tempeſtate noſtrorum

D. Col-

D. Collocutorum in nos tot horis effuſa, dextera tua benignè nos texiſti & ſuſtentaſti, ne penitus opprimeremur. Deinde te humilibus pectoribus oramus, vt porro nos clementer tegas & regas, vt veritatem tuam cognoſcamus & ſonemus, & mendacia, quæ tibi non ſunt tribuenda, dijudicare & fugere per ſpiritum tuum valeamus, & vt hoc Colloquium totum non ſine fructu finiatur, ſed nomini tuo gloria detur, & Eccleſiæ notum fiat, quænam corruptelę nunc graſſentur, quę vitandæ ſunt, & affectibus repreſsis atque ſepoſita proſopolepſia grata & ſalutaris pax in timore Dei reſtituatur, Amen, Amen.

Reſponſionem igitur D. Collocutorum, ad quam comparandam integrum ſibi menſem ſumpſerunt, tribus lectionibus vltra horas nouem, ea qua decuit modeſtia & patientia, Deo nos ſuſtentante, audiuimus.

Iam de rebus ipſis cuperemus in timore Domini vlterius conferre, vt veritas diuina eluceſceret, ſed cum dolore querimur & coram Deo iſtorum omnium inſpectore proteſtamur D. Collocutores ſuas res, ſi tamen aliquas habere videntur, tam denſis nebulis inuectiuarum inuoluere atque obſcurare, vt credamus, cuiuis audienti & legenti difficilimum futurum eas eruere atque ad legitimum examen vocare.

Legimus inuectiuas in Saluſtium, in Verrem, & Papiſtarum in Lutherum, legimus etiam Satyras Poetarum, ſed coram DEO, angelis ipſius & tota Chriſti Eccleſia liberrima conſcientia profitemur, nos in vniuerſa vita in vno libro plura maledicta & execrationes vix vidiſſe, legiſſe, audiuiſſe. Quod quàm benè deceat Theologos & eos quidem, qui tam ſpecioſo religionis prætextu & verborum apparatu ſuam ipſius in reſpondendo & ferendis iniurijs prædicant & commendant modeſtiam & patientiam, Deo & Eccleſiæ iudicandum relinquimus.

Finem autem iſtorum tantorum maledictorum non ſcimus eſſe alium, quàm primum, vt nos tantis terroribus perculſi obmuteſceremus, nec aliquid cõtra mutire auderemus. Deinde

vt perſonis tam inclementer & horribiliter conſputis, res ipſæ quantumuis veræ in inuidiam atq; odium adducerentur. Tertiò vt in turbine ſeſquipedalium verborum, res ipſorum, quia infirmæ, & malæ ſunt, tutius laterēt, & ſi quis eas in iudicium protrahere moliretur, ipſi vociferari poſsent, hanc non eſſe ſuam ſententiam. Quartò, vt omnes impij falſis opinionibus addicti cachinnos altos tollerent, quod tam egregiè iſtos ſuos Collocutores depexuiſſent atq; hoc exemplum imitari diſcerent & fortè aliquid addere.

Sed nos primum dolemus D. Collocutorum vicem, quod monitores ſuos tam duriter accipiunt. Deinde, quod augeant ſua peccata. Tertiò, ea ipſa res tantum abeſt vt nos abſterreat à confeſsione, vt etiam nos plurimum conſoletur & erigat. Nam ſi D. Collocutores bona cauſa niterentur, potius nos luculentis argumentis quàm maledictis vincere, leſuq; Chriſto lucrifacere Spiritu manſuetudinis & rectitudinis ſtuderent. Quartò omnes boni facilè iudicabunt, eam amarulentiam in ſingulis penè Syllabis expreſſam & exaſperatam contra leges Colloquij eſſe. Nos quidem expectabamus realem Collationem à D. Collocutoribus, Sed verboſam ab ipſis declamationem & licentioſam mutationem & geſtibus & clamoribus mirificis accipimus.

Hæc autem omnia æquiori animo, Deo nos ſuſtentante, ferimus, quia ſcimus ex perpetua Chriſti hiſtoria, profeſſores cœleſtis veritatis odia & maledicta in hoc mundo reportare ſolere, Sic enim accidit Prophetis, Chriſto & Apoſtolis. Sed Chriſtus & Petrus beatos eſſe pronunciant, qui propter iuſticiam patiuntur. Et dulciſsimè quidam ex veteribus dixit, Miſer is eſt, non cui maledicitur, ſed qui maledicit.

Summæ nobis conſolationi eſt, quod ſcimus & credimus certò, Deum patrem, filium & Spiritum ſanctum adeſſe, & audire iſta omnia, nec tam contra nos miſeros vermiculos, quàm contra illum ipſum Deum noſtrum iſta horribilia maledicta Dominorum Collocutorum ebuccinari, quia ipſius cauſam profitemur.

Sed

Sed res ipſas Deo nos illuminante bona fide inquiremus, ſemotis verborum nebulis, eaſq; ad veritatis normam debita breuitate redigemus, vt omnes Chriſtiani Deum timentes, & ſaluari cupientes, videant atq; intelligant, quænam res in controuerſia hęreant, quinam ſint potiſsimũ nerui, & quantis corruptelis quaſi faſcinati & captiui detineantur D. Collocutores, quas abijcere nolunt, & quod fundamenta noſtrarum rerum, ne digitulo quidem vno attingant, nedum euertant, deniq; vt appareat, nos veritatis veræ ſalutariſq; concordiæ ſtudioſos eſſe.

Cum autem arte quadam D. Collocutores incœperint declamatoria & prolixa ſcripta exhibere, vt liberius rhetoricis fucis euagari, & quaſi laxę orationis ſpectris res falſas inuoluere poſsint, Deinde cũ ex re ipſa cognoſcamus, eam rationẽ à collatione inſtituta, alienam eſſe, nos ipſorũ declamatoriam reſponſionem ſequi amplius nolumus, & tranſimus initio exordium ipſorum cum Spiritu manſuetudinis & ipſa rhetorica gentium pugnans, Eccleſia enim, quale id ſit, iudicabit.

Ordinem autem Collationis obſeruabimus, qui ex rebus ipſis naſcitur, diſſeremuſq; de duabus partibus.

1. De Corruptelis ipſorum.
2. De Notationibus contra nos.

Dominus noſter Ieſus Chriſtus nos ducat & regat, AMEN.

## DE PRIMO.

## DE EXHIBITIS HYPOTHESIBVS ſeu Corruptelis 1. Collatio.

SYracides inquit, Ne contradicas veritati, ſed ſicubi hallucinatus es, patere pudorem, vt Lutherus vertit cap. 4. Et Salomon inquit cap. 30. Si ſtultè egiſti, & nimis altè eleuatus es, ac mala tractaſti, ori tuo manum impone. Vbi

Lutherus annotat, Labi humanum eſt, Defendere autem lapſum, eſt Diabolicum. Neque dubium eſt, Summum honorem coram Deo & angelis eſſe, peccata agnoſcere ac retractare Luc. 15. E contra verò defendere, excuſare, palliare errata, & præſertim cœleſtis doctrinæ corruptelas, ſumma eſt ignominia.

Teſtati autem ſumus aliquoties, nos commemoratione aliquot corruptelarum tantum hoc agere, vt cognoſcantur & remoueantur, & orauimus Deum, vt clementer euentum gubernaret, idque adhuc oramus. Non enim tantum nos, ſed plurimæ Eccleſiæ Dei, iſtas corruptelas, de quibus in præſentia agimus, tum annotarunt antea, tum iudicant eas ſine detrimento cœleſtis veritatis in Eccleſia Dei tolerari non poſſe.

Cum igitur denuo de iſtis corruptelis ſit conferendum, faciemus id breuiter & modeſtè, vt appareat, nos veritati & tranquillitati Eccleſiæ Dei ex totis animis ſtudere, ac oramus Deum, vt bonum euentum benignè largiatur.

Primum autem atrocitatem verborum & contumeliarum, quibus ſuam intemperantem indignationem produnt D. Collocutores, prorſus ſilentio præterimus. Non enim hic ſumus, vt inuectiuas ſcribamus, ſed Collocutiones potius de rebus grauiſsimis adferamus.

Nec dubitamus honeſtos & graues viros ne dum pios omnes, iſtam enormem in nos conuiciandi intemperantiam, qualem vix vllus pontifex Romanus in quenquam à ſe diſſentientem vnquam effudit, cum dolore improbaturos eſſe.

2. Cum nullam velint in iſto ſuo prologo corruptelam agnoſcere, ac miſerabiliter querulentur, ſuas Eccleſias eſſe turbatas, ſic ſyllogiſmo rem ipſam complectemur.

Quicunque corruptelas cum verbo Dei pugnantes tradit, ſcribit, defendit, excuſat, palliat, is Eccleſiam Chriſti verè turbat.

Sed

Sed D. Collocutores & ipſorum collegæ ſeu ſocij, tradunt, ſcribunt, defendunt, excuſant, palliant corruptelas cum verbo Dei pugnantes.

Ergò D. Collocutores & ipſorum collegæ ſeu ſocij turbant Eccleſiam Chriſti.

Minorem ipſi negant. Nos verò probamus. Id nunc porro etiam videbimus.

Inſignis verò & intolleranda eſt iniuria in virum Dei Lutherum, quod hic etiam audent aſſeuerare, ipſi quoq; aliquas corruptelas, quas aſsignauimus, non PRORSVS INVSITATAS fuiſſe.

Reſpondemus. Id eſt falſum teſtimonium contra Lutherum, nec poterit vnquam probari.

Argumenta porrò noſtra, inquiunt ſe non agnoſcere. Reſpondemus, Satis pro impio. Sed ſi quid deſiderant, cur non proferunt? Deinde ſi ipſorum ſenſũ aſſecuti non videmur, cur non melius informant argumentum. Perridiculum autem eſt, tantiſq; Theologis & Theologiæ in publicis Academijs profeſsoribus parum honorificum, quod ſignificant, ſe in Collatione, quæ viua voce fieret, Syllogiſmos producturos fuiſſe, verum in hac ſcriptorum permutatione, ſe id non facturos. Proteſtamur igitur, Dominos Collocutores neque breuitati, neque perſpicuitati rerum ſtudere. Nam in eo puluere ſeu in iſtis nebulis licentioſæ declamationis, quam ſyllogiſmis præferunt, facilius res falſæ occultantur & fucis oratorijs ad imperitiores decipiendos pinguntur. Sed nos Deo prælucente videbimus, quid ad argumenta D. Collocutores, quàm appoſitè, quâmq; verè reſponderint. Vincat autem veritas, & pereat mendacium. Amen.

## DE I. CORRVPTELA.

Imputatione & inchoatione ſimul nos coram Deo iuſtificari.

De Maiori.

Maiorem argumenti,hoc eſt,hanc Propoſitionem,pro corruptela agnoſcunt. De ea igitur Confeſsione gaudemus.

Vnum tamen addimus, D. Collocutores inſidioſè & malicioſè (Nam aliter rem iſtam efferre non poſſumus, ac iudicium Eccleſiæ relinquimus) miſcere Antitheſeos noſtræ verba cum hac Propoſitione,vt nimirum hac arte plauſibilius pugnare videantur. Hoc autem artificium eſt fallacia plurium propoſitionum & tranſpoſitio ſtatus. Debebant enim in pręſentia tantum de propoſitione à nobis recitata hic diſſerere. Deinde proteſtati ſumus initio,nos nequaquam omnes propoſitiones in Antitheſibus enumeratas, hoc in loco tractaturos.

Imò aſſuunt etiam Propoſitioni noſtrę hæc verba,nempe,Et quidem papiſtico more fide formata charitate. Sed non eſt candidorum Collocutorum aſſuere,quæcunque ipſis libet. Rationes porrò noſtras à propoſitione ipſa diſtinguant, id quod non faciunt.

De Minori.

Factum autem fatentur quidem, ſed negant, quod ad Maiorem,ſiue corruptelam quadret,Opponunt autem verba D. Maioris,non noſtræ Propoſitioni nudæ,ſed ſuæ,arte prodigioſa conſutæ.

1. Dicunt,Nunquid idem ſunt,coram Deo iuſtificari,& in hac vita iuſtum eſſe?

Reſpondemus. Si quis in loco & articulo Iuſtificationis ſic diceret,tum ſanè idem omninò foret. Itaque notent omnes pij,quid hic monſtri D. Collocutores foueant. Nam de articulo Iuſtificationis hic diſputatio eſt.

Deinde certum eſt, ſi quis de iuſticia coram Deo & de vita Chriſtiana vellet loqui, tum ſanè de duabus iuſticijs

mone-

monere poſſet, idq́; diſtinctè & prudenter, nempe, quod ſolo Chriſti opere & merito credentes coram Deo iuſti cen ſeantur, atq; in ea iuſticia imputata fidei certitudinem conſiſtere. Deinde verò, quod fides pariat bonos fructus, eosq́; fructus ſeu iſtam inchoatam obedientiam nomine iuſticiæ prædicari, quæ tamen eſt fructus imputatæ iuſticiæ accepte per fidem, eſt imperfecta, nec meretur remiſsionem pec catorum, placet tamen fide propter Chriſtum. Tertiò falſum palàm eſt, quod aiunt, ſeſe ſuosq́; ſocios à particula illa (coram Deo) ſemper abſtinuiſſe, eam à nobis malicioſè aſſutam eſſe. Nam contrarium demonſtrant vulgatæ conciones funebres Iohannis Mattheſij, ipſorum familiariſsimi & coniunctiſsimi, in quibus fol. Q 2. hæc clariſsima verba reperiuntur: Hie aufferden ſind wir für Gott gerecht vnd angenem/ imputatione, das vns Gott die ſünde nicht zurechnet/ vnd helt vns für ſeine Kinder / allein vmb ſeines lieben Sons willen / durch den Glauben / Vnd inchoatione, Das Gott durch ſeines Sons Geiſt in vns newe liecht vnd leben anrichtet vnd wircket. Hæc ille. Iſta autem D. Maioris & aliorum locutionibus reſpondent. Eant igitur nunc, & negent factum Collocutores, ſi poſſunt.

Quartò, de D. Maioris corruptelis potiſsimum hic agimus, & obſeruandum eſt, eum ibi iſta coniunxiſſe, vbi manibus pedibusq́; diſputat, Bona opera eſſe ad ſalutem neceſſaria, & impoſsibile eſſe, abſq; bonis operibus ſaluari. Hic igitur aſſeuerare, imputatione & renouatione nos iuſtificari ſimul, & ſalutem eſſe remiſsionem peccatorum & inchoatam renouationem, profectò cum veritate cœleſti non congruit, ipſumq́; articulum Iuſtificationis corrumpit.

Quintò Philippum ſic docuiſſe aiunt.

Reſpondemus. Si eodem modo, quo D. Maior hæc protulit, docuit, in pari crimine hæret. Diſertè autem profitemur, quod planè alia res ſit, Si quis extra certamen & vbi non alia Paradoxa illis locutionibus ſtabilire conatur,

Item, Vbi mox Analyſin inſtituit, quomodo imputatione & quomodo inchoatione dicamur iuſti, huiuſmodi loquendi formis vtatur.

6. Eccleſiæ ſemper ita locutæ ſunt. Reſpondemus. Non vt D. Maior, Sed diſtinctè de iuſticia fidei & de iuſticia operum.

Reliqua verò extra rem præſentem à D. Collocutoribus, declamitantur & afferuntur.

7. Hauſimus iſtas formulas in Academijs.

Reſpondemus. Quid iſte excurſus ad D. Maioris dogma? Deinde ex fructibus cognoſcitur arbor. Conſiderandum eſt igitur, quid proferatur. Nam non omnia, quæ Philippus tradidit, pro Articulis fidei habent pij, qua quidem de re ſuo tempore agendum erit.

8. Cum de Præceptoribus declamitetur, Argumentum de PRAECEPTORITATE paucis attingendum eſt.

Præceptoris doctrina eſt retinenda.
Philippus fuit Præceptor.
Ergò eius doctrina eſt retinenda.

Reſpondemus. Maior non eſt planè vniuerſalis, & indiſtincta. Nam ea duntaxat Præceptorum doctrina eſt retinenda, quæ verbo Dei conſentanea eſt. In Theologia enim, de qua hîc dicimus, ſummus noſter Præceptor & Magiſter eſt Ieſus Chriſtus, quem Pater cœleſtis iubet audire. Omnis itaq; omnium hominum doctrina, à Præceptoris Ieſu Chriſti doctrina diſcedens, fugienda eſt, iuxta Præceptum, Oues meæ vocem meam audiunt, & alienum non ſequuntur.

Ad Minorem. Philippus fuit Præceptor. Reſpondemus. Sed non ſupra Præceptorem Ieſum Chriſtum, quia Philippus non venit ex cœlo, neq; pro nobis eſt crucifixus.

Itaq;

Itaq; cum pia diſcretione legenda ſunt hominis iſti-us ſcripta, ac ſicubi humani aliquid paſſus eſt, cedat inferior Præceptor ſuperiori, cedat gloria hominis gloriæ Dei. Bona autem merita prædicentur, mala verò merita non excuſentur. Honor etiam conſiſtit in rebus bonis, non in malis, laudentur virtutes, non peccata, tollantur ſcandala, non augeantur, explicentur homines erroribus, non inuoluantur. Amicus Plato, amicus Socrates, magis amica veritas. De hiſce autem hoc in loco ſatis.

9. Eludunt æquiſsimam & vſitatiſsimam ſententiam, nempe, Extra Diſputationem imprudentia quadam humana aliquam ſententiam alicui excidere poſſe, ad quam non attendat, nec monitus mordicus eam defendat, Sumus enim homines, labi poſſumus, Verum aliud eſſe, ſi quis in Diſputatione, vbi bonis fundamentis commonefit, incommodam ſententiam tuetur. Hanc, inquam, ſententiam explodunt, quia veritas ſemper maneat veritas, vt & mendacium, ſiue in diſputatione ſiue extra eam ꝓferatur. Sed nos non de clara veritate aut manifeſto errore, verum de incom̄odis locutionibus diximus. Auguſtini vox non eſt improbanda, Errare poſſum, ſed hæreticus eſſe nolo. Significat enim, ſe admonitum malle erratum ſuum corrigere, ꝙ̃ defenſione augere, imò in concluſione huius partis idem ſua ſponte profitentur.

Præterea de D. Maioris & ſimilium falſis ſententijs diſſerimus, non de veris. Itaq; digreſsio declamatoria D. Collocutorum, eſt ſpuma verborum, nihil ad rem præſentem pertinens.

10. Aequipollentia ſunt hæc dicta Pauli, Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum pro ea tradidit, vt eam ſanctificaret. Item, Qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Item, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis.

Et:

Imputatione & inchoatione ſimul nos coram Deo iuſtificari.

Ratio eſt, quia illa dicta & meritum & efficaciam complectuntur.

Reſpondemus. Non eſt hoc in loco ſcopus, quod vtraq; ſint tradenda, & meritum Christi, cuius imputatione per fidem ſumus iuſti, & efficacia, nempe inchoatione nouæ obedientiæ, quæ licet imperfecta ſit in hac vita, tamen propter Chriſtum placet. Nam iſta ſunt veriſsima & indubitata, quæ ſemper docuimus, Sed an hiſce ſimul coram Deo iuſtificemur? Nam D. Maior in ea ipſa pugna, vbi contendit, Bona opera ita ad ſalutem eſſe neceſſaria, vt impoſsibile ſit, ſine bonis operibus iuſtificari & ſaluari, tali vſus eſt locutione, quod ſalus conſtet imputatione & renouatione, quodq; Eccleſia ſit iuſta imputatione & inchoatione. Nulla enim condemnatio ijs &c.

Eſt igitur fallacia Elenchi, & à diſtributis ad non diſtributa, à diſtinctis ad confuſa. Hæc enim eſt ars fallendi, vſitata corruptoribus veritatis.

II. Lutherus inquit, Duæ ſunt partes Iuſtificationis, Prior eſt gratia per Chriſtum &c. Poſterior eſt donatio Spiritus ſancti cum donis ſuis.

Ergò Lutherus congruit cum hac ſententia, imputatione & inchoatione nos ſimul coram Deo iuſtificari.

Reſpondemus. Eſt fallacia à diſtributis ad non diſtributa, à perſpicuis ad confuſa, à veris ad illa, quæ ad Maioriſtica & papiſtica paradoxa fucanda adhibentur. Et hoc eſt, quod querimur perpetuò, Lutherum per Spiritum ſanctum cœleſtis doctrinæ à tenebris Pontificijs repurgatorem, patronum erronearum ſententiarum, cum ſummo cœleſtis veritatis probro, à ſuis quibuſdam poſteris conſtitui.

Concluſio.

Ergò

Ergò accipimus conceſsionem D. Collocutorum, videlicet dogma iſtud, Imputatione & inchoatione ſimul coram Deo nos iuſtificari, eſſe corruptelam.

Cùm autem de Minori ſeu facto diſputetur, hortamur, vt non pergant D. Maioris & ſimilium incommodas ſententias pingere. Nos quidem peccata D. Maioris, & nonnullorum aliorum hac in parte approbare non poſſumus. Quod ſi autem cedere nolunt, D. Collocutores, Eccleſiæ Chriſti Deum timenti iudicium relinquimus.

## DE II. CORRVPTELA.

*PRÆCIPVE nos fide ſaluari & iuſtificari.*

Syllogiſmi Maiorem concedunt D. Collocutores, nempè eſſe corruptelam, docere, præcipuè nos fide ſaluari & iuſtificari. Laus igitur ſit Deo. Etſi enim etiam alias propoſitiones fingunt, atque in ijs ſeſe ringunt, tamen nos ad hanc, quæ in controuerſia eſt, ſpectare neceſſe eſt.

Sed de Minori dimicant. Ratio eſt, quia honori hominis omni arte patrocinari decreuerunt. Verum ſi timoris Domini ratio haberetur, & gloria altiſſimi, facilis eſſet tranſactio. Sunt enim verba ita clara, vt neminem niſi faſcinatum proſopolatria, decipere queant.

Eſt etiam res manifeſtiſsima, occaſionem eius ſcriptionis fuiſſe Interim. Sed improbè negant, nondum deliberationes fuiſſe de eo inſtitutas, & nondum promulgatum fuiſſe. Nam ſcriptum Exemplar Sphyngis ad Philippum erat ſatis maturè miſſum, quod aliqui ex nobis etiam tum viderunt. Item, Quæſita ſunt conſilia, id quod ipſimet fatentur. Conſtat autem, in quanta tum conſternatione tum trepidatione fuerit Philippus, vt etiam ambigeret, qua nam in parte ipſum Interim aggrederetur, ſicut audientibus multis, qui adhuc in viuis ſunt, confeſſus eſt. Conſtat enim initio non modo valde tenuiter, Sed malè etiam de Interim eum

iudicaſſe. Nam inter primas Epiſtolas, quas Auguſtam ſcripſit, & hæc vna eſt, in qua ait, ſe non ſuadere, vt de Articulo Iuſtificationis, in Interim comprehenſo pugnetur, poſtea vero paulatim, vbi vidit, alios Theologos paulò rectius & animoſius iudicare, & ipſe aliquanto melius & conſuluit & ſcripſit, qua de re ſuo loco plura.

Præterea nulla Rethorica euerti aut elui poterunt ea hiſtorica, occaſione Interim, pontificias illas propoſitiones, Bona opera ſunt ad ſalutem neceſſaria, & fides, ſpes dilectio & aliæ virtutes ſunt neceſſariæ ad ſalutem, Non pugnamus de voce Sola, & hanc ipſam, Præcipuè ſumus iuſti fide, & ſimiles prolatas eſſe. Aliàs enim dormitaſſent altum ſomnum. Hæ igitur circumſtantiæ, à dijudicatione iſtius controuerſiæ non ſunt amouendæ.

Argumentum friuolum eſt. Alicubi rectè locutus eſt Ergò & hic. Reſpondemus, ſic omnium hæreticorum falſæ ſententiæ excuſari poſſent. Ergò nullus arguendus eſſet, Imò nullus maleficus ſupplicio afficiendus eſſet, quia alicubi in vita ſua aliquid boni egiſſet.

De Actis Synodicis in Eccleſia Dei multi boni & pij viri ſic iudicant, quod:

1. Liber ſit anonymus, & tanquam famoſus prodierit ſine authoris nomine.

2. Falſum nomen prætendat, nempè profeſſorum Vuitebergenſium, cum tamen non omnes profeſſores, qui tum ibi fuerunt, librum iſtum viderint ante editionem, nec approbarint, id quod multi confeſſi ſunt, neq; nomina ſubſcripſerint, præterea quid nam Grammatici, Oratorij, Poetici, Iuridici, Medici, Mathematici profeſſores, rei habent, cum Theologicis illis conſultationibus? Et eos decertaſſe de illis actis, qui interfuerunt.

3. Diu poſt illas actiones Synodicas edita ſint.

4. Quis ſcit, an bona fide omnes illas actiones, om-

niaq;

niaq; illa conſilia protulerint? Nam illa ſcripta, quæ ipſis parum honorifica fuerunt, facilè potuerunt occultare, reticere, omittere, id quod in mundo frequentiſsimè fieri ſolet.

5. Quia gloſsator actorum ſit partialis, & vanus, falſus, ac maledicus ſcholiator.

Sed nos quæ in Actis reuelantur, ſuo tempore proferemus, ac Deo gratias agimus, quod etiam poſteritas ex iis ꝑſpicere poterit, nimis multum eo tempore, in gratiam Interim ceſſum eſſe, nec poſſe nec debere ea peccata, vllis fucis vel fulminibus verborum excuſari. Nec dubium eſt, optimum & ſaluberrimum Eccleſiæ Dei fore, Si coram Deo proſtrati, diceremus, Peccatum ibi eſſe, Dominus ignoſcat, & cuſtodiat, ne iſte lapſus iteretur.

Quod aiunt, vnumquemq; interpretem ſuorum verborum eſſe, meminerunt & hoc Domini Collocutores, Si quis rectè poſsit ac debeat loqui, & ambiguè loquatur, verba contra authorem interpretari licere. Item in claris, non admitti interpretationem. Neque eſt ignotum, Philippum non modo in actionibus illis Interimiſticis, valdè imbecillem ſe geſsiſſe, verum etiam aliàs, Ac potius condolendum eſt ei viro, quàm peccata eius defendenda, Bona nihil ominus laudanda ſunt, & ſic vero honore afficietur.

Quod de Coſuicana actione narratur, legatos Saxonicos faſſos eſſe, ſibi in hac & aliis partibus ſatisfactum eſſe, falſum eſt. Nam grauiſsimè queſti ſunt, tam immoderatè ſe tunc geſsiſſe Philippum, vt & omnia Capita errorum ipſi non auderent exponere, & liberè cum ipſo conferre, veriti, ne iracundia nimia vel apoplexia vel alio morbo corriperetur, licet omnia quàm modeſtiſsimè & leniſsimè agerent. Denique diſcedentes, vltrò faſsi ſunt diſertis verbis, ſe Deo gratias agere, quod cauſa integra Eccleſiæ Dei ſeruaretur, neque

eſſet Cothurnus aliquis factus, id quod clariſsimi viri D. Ioachimus Morlinus, & D. Vueſtphalus, quos honoris cauſa nominamus, adhuc teſtari poterunt. Imò quàm egregiè tractati ſint Saxonici Legati Vuitebergæ, vel libellus ille famoſus ſatis ſuperq; teſtatur, quẽ Crellius ſcripſiſſe & diuulgaſſe tum fertur, in quo præter alia obſcœna obſcœni Spiritus verba ſunt, quod permerdati Legati, ſaluo honore, vocantur. Hæc tum impunita manſere.

Cum itaq; teſtentur D. Collocutores, ſe tantum ad perſonam & honorem hominis Philippi reſpicere, non obſcurè intelligimus, ſi abſq; hoc foret, concordiam facilè iniri poſſe. Sinimus igitur Eccleſiam de Minori iudicare, idolis ac ſpectris omnium hominum remotis.

## DE III. CORRVPTELA.

*Bona opera eſſe ad ſalutem neceſſaria.*

*Impoſsibile eſſe, ſine bonis operibus iuſtificari & ſaluari.*

*Nemo ſine bonis operibus eſt ſaluatus aut iuſtificatus.*

Hic Maiorem Syllogiſmi & minorem negant. Verum ita perplexè, vt Eccleſia confuſionem mirabilem ſine omni dubio & facilè perſpectura, & dolenter deploratura ſit. Nam vnam rem diuerſis locis bis, ter, aut ſæpius tractandam ſuſcipiunt.

Deinde omnes pij dolebunt, declamatione ſonora tantum eluſiones quęri, & res ipſas magis intricari, quæ nudis Argumentis potuiſſent planius multò proferri & expediri.

Tertiò. Omnes pij Deum timentes, per Spiritum ſanctum facilè videbunt, ad propoſitas à nobis res & argumenta rerum, nihil prorſus eſſe reſponſum, & ſtare ea immota & inuicta, quia nulla ſophiſtica labefactari poſſunt.

Quartò. Inuectiuæ & maledicta tam ſunt virulenta & licentioſa, vt certè Theologos & eos inprimis, qui ſeſe ſolos Ec-

cleſiæ concordiam quæritare gloriantur non decent. Sed Spiritus qualis ſit, ex fructibus iudicari poterit.

Cum autem Dominus Deus noſtra hæc audiat, & fieri permittat, acquieſcimus in hac ſententia: Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Item, Beati eſtis, cum probra iecerint in vos, & inſectati fuerint, & dixerint omne malum verbum aduerſus vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in Cœlis. Sic enim perſecuti fuerunt Prophetas, qui fuerunt ante vos. Nec ad iſtas quantumuis diras inuectiuas vllum reſpondebimus verbum, quàm nos dolere ipſorum vicem, & orare Deum, vt ipſis pœnitentiam donet, neq; iſta peccata iſtis ad iudicium reſeruet.

Ordinè autem ad ea, quæ aliquid rerum habere videbuntur, reſpondebimus.

## DE MAIORI.

Diſertè & palàm teſtantur, ſeſe illas propoſitiones pontificias & Maioriſticas SIMPLICITER damnare non velle, Sed ſi quis opinionem meriti aſſuat, tum ſeſe demum improbare. Relinquitur igitur, quod eas per ſeſe, pro falſis dogmatibus non habeant.

Rationes.

1. Repetunt ab alto ea, quæ in 1. de Hypotheſibus collatione protulerunt.

Reſpondemus. Ea diluimus omnia, Itaq; noſtra pro repetitis hic volumus habere, vt prolixitas vitetur.

2. Negant, falſum dogma ſe tueri.

Reſpondemus. Factum eſt contrarium. Nec fidem furi deprehenſo in facinore haberi conuenit, licet pernegei.

3. Nolunt Argumentationes pro ſuis agnoſcere.

Reſpondemus. Credi hoc facilè eſt, quia ipſis parum ſunt honorificæ. Sed alias exhibeant, ſi ſuam ſententiam non exiſtimant expreſſam eſſe.

4. Fingunt Argumentum. Iſte non vult mecum condemnare eos, quos atrocis facinoris accuſo. Ergò eſt eiuſdem facinoris conſcius & reus.

Reſpondemus. Eſt tranſpoſitio ſtatus, Nam de dogmatibus diſſeruimus. Et tale argumentum proponimus.

Quicunque non vult falſa dogmata pugnantia cum articulis fidei damnare, à multis Eccleſijs Chriſti rectè ſentientibus indicata & refutata irrefragabilibus argumentis, is eorundem reus ſit.

Hoc faciunt D. Collocutores. Ergò.

Item. Quicunque palliare ſtudet dogmata, quæ per ſe, vti verba ſonant, falſa ſunt, is eorundem reus eſt, præſertim cum ſit Eccleſiæ Doctor, & Miniſter verbi diuini.

Hæc faciunt D. Collocutores. Ergò.

Item. Quicunque falſa dogmata, nolunt de Eccleſia Chriſti tollere, præſertim ſi Doctores Theologiæ, & Miniſtri verbi Dei ſint, illi ſunt eorundem rei.

Sed hoc faciunt Collocutores. Ergò.

Minorem verò probant ipſi, tum priori, tum hac etiam Collatione implacabili contra monitores, de illis corruptelis, odio, inauditis in Eccleſia conuicijs, & crudeliſsimis minis.

5. Aliud nobis præcinunt Argumentum. Vos accuſatis, inquiunt, Academias & Eccleſias Electoris, & earum præcipuos Doctores ac Profeſſores de crimine omnium ſummo. Ergò probandum vobis erit, eos verè obiecti criminis reos eſſe.

Reſpondemus. Antecedens falſum eſt. Non accuſauimus

mus vnquam integras Academias & Eccleſias, ſed quoſdam in illis, falſa dogmata publicè impreſsis libris ſpargentes & defendentes. Sed vt D. Collocutores flammas ſubminiſtrarent alij generi argumentandi, ideo tales clamores ſunt inſtituendi, quos vt Deus moderetur, oramus.

Deinde non ſolum nos, ſed plurimæ Eccleſiæ, vt Prutenicæ, Saxonicæ, Thuringicæ, Mansfeldianæ, & aliæ non paucæ, illa falſa dogmata publicis cenſuris notarunt, ac petiuerunt, ne defenderentur, & vt patroni in gloriam Dei & ſuam reuocarent. Et iam in hoc ſumus, vt eadem probemus. Eam enim ob cauſam Argumenta in proximo Scripto protulimus viginti octo, planis & perſpicuis verbis, vt Domini Collocutores potiſsimas rationes ob oculos haberent, eaſq; ſuis machinis, ſi poſſent, euerterent.

Verum tota hac ſua Reſponſione, videmus Dominos Collocutores ſummo cum dolore & ſtomacho, diris eas conuicijs & maledictis inceſſere. Sed ne digitulo quidem vno euertere. Nam eiuſmodi turres Domini ſoliſsimis verbi diuini fundamentis impoſitæ, murmure iratæ vocis non labefactantur, iuxta illud principium: Verbum Domini manet in æternum. Nomen Domini turris fortiſsima.

Reſpondeant itaq; D. Collocutores ad probationes, & vires ſuas experiantur, idq; ſine ira & maledictis, quæ nihil ad rem faciunt.

6. Paucul as formas loquendi carpunt, tota potius doctrina erat inſpicienda,

Reſpondemus. Modicum fermenti, teſte Paulo, totam Maſſam corrumpit. Deinde eodem artificio omnes hæreſes eludi poſſent. Imò & Pontificia dogmata mererentur excuſationes. Sed qui ſemel homicidium perpetrauit, homicida eſt, dignus ſupplicio, licet id ſæpius non factitauit.

7. Non in verbis, ſed in ſenſu eſt hæreſis.

Reſpondemus. Imò in vtroq;, Si verba ſunt plana & clara, qualia ſunt Maioriſtica & Pontificia illa dogmata, quæ non à Maiore primum ficta ſunt, Sed à Pontificijs ſeu Antichriſti mancipijs, ſemper vſitata. Item, ſenſus ex verbis ſeu ex ſubiectis Propoſitionibus petendus eſt, neq; eſt alienus ſenſus in ipſa verba importandus. Rectè igitur dicitur, Verba ſunt notæ rerum.

Et D. Paulus non tantum ſanam doctrinam, ſed etiam formam ſanorũ verborum ſtudioſè retinere iubet. Præterea nullo ſenſu mendacia cum veritate conciliari poſſunt. Væ, inquit Propheta, qui dicitis malum bonum. Sicut & in Ezechiele grauiſsimæ comminationes contra dealbatores parietum, vel illitores extant. Ac in præſenti negocio etiam ſenſus, hoc eſt, interpretationes Maioriſticæ, multis in locis falſæ paritercq; erroneæ, à multis Eccleſijs Chriſti iudicantur.

8. Vi excluſiuarum ſolũmodo meritum & non ſimpliciter opera bona, ne adſint, excluduntur.

Reſpondemus. Hoc eſt fundamentum D. Collocutorum, cui reſpondebimus infra, quando de 20. Corruptela agemus. Hoc enim in loco non texunt argumentum, ſed in curſu narrationis iſta verba pontificio more ebuccinant.

9. Luthero non fuit inuſitata iſthæc locutio Maioriſtici dogmatis.

Reſpondemus. Eſt falſum teſtimonium contra 8. præceptum, Nec poteſt probari. Quin igitur hoc ipſum ex ſcriptis Lutheri probent D. Collocutores, quia id hactenus probare non potuerunt? Imò contrarium eſt verum. Nam Lutherus ſic pronunciat in ſuis publicis libris: Falſos Apoſtolos ſic docuiſſe, Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria. Hoc iudicium verum & immotum eſt, & omnes timentes Deum ei ſuffragantur. Pſalm. 94.

Lutherum & Philippum, per omnia conſenſiſſe dicunt.

Satis licenter id affirmatur. Vt enim videas, quomodo conſentiant, vel ſaltem confer doctrinam de primatu Papę, de Adiaphoris, librum de ſeruo arbitrio, cum locis Philippi. Item, confer libros de cœna Domini cum recentibus quibusdam ſcriptis Philippi &c. Sed de illis ſuo loco copioſius.

Sunt ingrati diſcipuli. ℞. Sic decet in mala cauſa miros gyros agere, & quaſi extra circum in campum expatiari. Argumentum itaq; ponamus, vt pij iudicium ferant.

Quicunq; improbat falſa dogmata ſuorum præceptorum & cuperet ea tolli, is eſt ingratus diſcipulus ſuo præceptori.

Sed nos improbamus falſa dogmata Philippi, eaq; cuperemus vitari ac non defendi.

Ergo ſumus ingrati.

Reſpondemus, Maior falſsima eſt. Imò ſic potius argumentum conſtituatur.

Quicunq; falſa dogmata recipiunt vel excuſant & palliant, ſunt ingrati diſcipuli præceptoris Ieſu Chriſti.

Sed D. Collocutores doctrinam Chriſti & Apoſtolorum improbant, dum falſa dogmata D. Maioris & aliorum, fucis & exectationibus oratorijs pingunt, atq; intra Eccleſiam fouent.

Ergò ſuo præceptori Ieſu Chriſto ſunt ingrati.

Minor ex hac inuectiua vehementi, & oratione rebus inani patet.

Item, ea quæ ſunt bona in D. Maiore & alijs retinemus, ſed quæ mala ſunt duntaxat, autoritate verbi diuini repudiamus, iuxta dictum, Omnia probate, quod bonum eſt, tenete. Simili porrò conditione & Patrum ſcripta legere nos decet.

# DE DISPVTATIONE LV-THERI.

Primum negant, eam eſſe autenticam. Reſpondemus. Non ſolum M. Albertus, ſed alij quoq; eam diſputationem exceperunt, & vixerunt eo tempore adhuc multi, qui M. Alberto veritatis teſtimonia perhibuerunt.

Deinde publica ſcripta Lutheri explodunt hanc papiſticam & impiam propoſitionem, Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, & quod falſi Apoſtoli ſic docuerunt, Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria & alia multa, de quibus ſupra. Ergo publica ſcripta ei diſputationi conſonant.

Tertiò idem probat hiſtoria Cordati, Item ille effectus, quod dictata cuidam profeſſori tum á Philippo de hac ipſa cauſa ſcripta, Lutherus remoueri ac deleri curauit.

Quartò ſchedæ dubiæ, & contrariæ illi doctrinæ, quæ in libris ipſius non habetur & extat, nullus honeſtus nedum pius vir fidem habendam duxerit.

Quintò non eſt phraſis Lutheri, quod aliquid catholicè intelligi debeat. Repudiamus igitur iſtas cartas fallaces. Proximè etiam diximus, potuiſſe ipſum fabulam in chartam ſcribere, Aut, papā eſſe iure diuino & humano Monarcham orbis. An igitur eiuſmodi ſchedam luculentiſsimis ipſius libris opponemus? Nec ſatis mirari poſſumus D. Collocutores, qui neq; Deum neq; homines verentes, talia de Luthero pronunciare. Equidem Chriſtiani talia de talibus Lutheri ſucceſſoribus audituri, mirabuntur, ſtupebunt, abhorrebunt.

Notent igitur omnes Chriſtiani, hanc bellam ſucceſſorum Lutheri vocem, quam ipſis vehementia in falſis dogmatibus pingendis excutit:

Nequaquam Lutherum vehementia & inclementia tali propoſitionem controuerſam ex Eccleſia exploſiſſe, tam

quam

quam anathema. Item paulò poſt, Ex ſcriptis publicis demonſtramus, Lutherum ipſum alicubi propoſitione hac vſum eſſe.

Ex hiſce igitur vocibus patronos iſtos papiſticorum illorum dogmatum, qui ſerio Deum timent, æſtiment. Hic ſcilicet eſt ille nouus, INCOGNITVS, priori CONTRARIVS Lutherus, quem iſti D. Collocutores, contra manifeſtiſsimam veritatem & ſuorum cordium teſtimonia producunt, atque Eccleſiæ Dei obtrudere moliuntur, in contumeliam & exibilationem prioris & veteris benè noti Lutheri, & in deſtructionem atque ignominiam monumentorum præclariſsimi viri, quæ in Eccleſia Dei ſummo cum fructu extant. Hoc ſcilicet eſt honorare præceptorem & patrem Lutherum.

Hinc igitur liquet, quàm verè etiam de Vuitebergenſibus ſucceſſoribus Lutherus prædixerit Tom. 2. fol: 481. Heuptſumma Gottes Gebots. Wir werden auch noch ſehen/ wenn etliche hinweg genommen werden/ durch welche Gott das Euangelium erhelt/ wie bald die falſchen lerer wider einfallen ſollen/ vnd welch ein ſindflut der werck hinein ſchwemmen/ etc. Nota ein Sindflut der Werck.

Item Tomo 1. VVitenbergenſi fol. 235.
vber das 4. Capitel an die Galater.

Wie michs warlich auch gros wunder würde nemen/ ſo vnſere Kirch (zu Wittenberg) Welche von Gottes gnaden in der reinen heilſamen Lere vnd glauben fein angerichtet iſt/ ſich lieſſe etwa durch einen Schwermer/ durch etliche Predigten alſo verkeren vnd abwenden/ das ſie mich fortan für jren Prediger vnd Lerer nit mehr halten vñ erkennen wolt/ welchs doch mit der zeit/ wie ich beſorge/ geſchehen wird/ wo nicht bey vnſerm Leben/ zum wenigſten doch/ wenn wir dauon ſind/ wiewol bereit ſchon auff der Bahn ſind/ die da lauren/ biſs ſie jhre zeit erſehen/ die werden denn aufftretten/ vnd ein Iglicher der beſte Meiſter wollen ſein/ vnd vnterm ſchein der

Warheit/eitel verkerte Irrthumb leren/vnd werden alſo in kurtz zuſtören vnd vmbkeren/was wir ſo viel Jar her/mit groſſer ſchwerer mühe/erbeit/angſt vnd anfechtung/erbawet vnd auff gerichtet haben.

Item, VVellerus in 10. cap. 1. Reg. fol. 517. inquit. Cæterum eadem fortuna Chriſti eſt, quæ fuit Salomonis. Vt etiam Regina Saba maiore ſtudio audiendi ſapientiam Salomonis flagrauit, quàm Iſraelitæ: Sic gentes doctrinam Chriſti auidius complexæ ſunt, quàm Iudæi. Eadem eſt fortuna ſummorum doctorum Eccleſiæ Chriſti omnibus temporibus, quod peregrini ardentiore ſtudio & auiditate illorum doctrinam arripiunt, quàm ipſorum ciues. D. Lutheri ſcripta exteræ nationes multò diligentius ſemper legerunt, quàm Vuitebergenſes. Quia ſcriptum eſt, Propheta non eſt acceptus in patria.

10. Se, id eſt, Collocutores, non vſos eſſe iſtis propoſitionibus Maioriſticis.

Reſpondemus. D. Collocutores nunc nō agunt ſuam duntaxat, ſed eorum, qui apud ſuos docent, cauſam, vtpote D. Maioris & aliorum. Propter ipſorum enim perſonas tantum, hic conuentus non eſt indictus. Nam quidam ipſorum planè nihil ediderunt in lucem, quidam verò parum hactenus in lucem dederunt, & ij nondum in ſuis ſcriptis de ſingulis articulis doctrinæ, ſeſe aperuerunt & declararunt.

11. CAVSAS, quare nolint Maioriſticas illas & pontificias corruptelas damnare, tali argumento includunt.

Theologi alterius partis cauſas habent graues & magnas, ne contra conſcientiam faciant, & audaciam aliorum confirment, ſimpliciter & ſine vlla exceptione reijciendo & damnando propoſitionem, iam olim in Eccleſia vſurpatam & nunc controuerſam.

Ergo

Ergò non ſunt patroni & defenſores papiſticarum corruptelarum, proſopoliptæ &c.

Reſpondemus. Antecedens negatur. Primũ quia illę cauſæ D. Collocutorum nullius ponderis ſunt, & cum verbo Dei ex diametro pugnant. Neq; verò hic à Collocutoribus refutatio noſtrarum cauſarum ſuſcipitur. Deinde fundamentum rei eſt, quod ipſas pontificias & Maioriſticas corruptelas non agnoſcunt per ſe falſas eſſe, ac vitium eſſe in interpretante, non in dogmatibus ipſis contendunt. Tertió, falſum eſt, iam olim in Eccleſia ipſorum, has pontificias doctrinas vſurpatas eſſe. De Philippo quidem conſtat. Verum is exorbitauit, & à D. Luthero reprehenſus eſt. Quartò ipſi D. Collocutores vſurpant & pertinaciter tuentur æquipollentes iſtis papiſticis propoſitionibus locutiones, vt, Bona opera eſſe neceſſaria in ſaluandis, & ſimiles.

Ergò ſequitur, ipſos eſſe ac manere patronos corruptelarum, proſopoliptas, & contemptores mandati diuini, niſi reſipuerint, quod quidem ipſis ex animis totis precamur.

Minas porrò de iudicio Dei, & vindice præſtigiarum, non tantum vt ore ſonent, ſed etiam cordibus ſuis expendant, diligenter oramus. Nam palliatores corruptelarum, non earum reprehenſores Deum offendunt.

## 12. DE CHIROGRAPHO.

Aiunt, præcipuum fuiſſe, quod de chirographo Lutheri dixerint.

℞. Sanè id credimus. Nam cum ex libris D. Lutheri publicè editis & autenticis, nulla teſtimonia pro ſe, Sed innumera contra haſce præſtigias Maioris & papiſticas inueniant, ideo ad ſchedas fuit recurrendum, quæ viuo Luthero ſepultæ fuerunt, eo autem extincto, quaſi ex Orco iam reuocandæ ſunt.

Deinde ſciant, nullum honeſtum aut cordatum virum, nedum pium probaturum eſſe, vt ſcheda tempore Lutheri mortua & ſepulta, & putredine corrupta omnibus ipſius libris palám editis opponatur, eaſq; omnes deſtruat & euertat. Mirabuntur autem eiuſmodi ſucceſſorum Lutheri conatus, tam impios & nefarios, non tantum Eccleſia Chriſti vera, ſed etiam ipſimet hoſtes veritatis, Atq; hi ſibi gratulabuntur, quod illi, qui in cathedra Lutheri ſedent, incertis, dubijs, priuatis, obſcuris, nō editis, laceris ſcedis omnes Lutheri Tomos quaſſare, labefactare, deprauare, ſubruere & delere in tali Colloquio moliti ſunt. Cum autem erubeſcere neſciant D. Collocutores, ſaltem hoc in præſentia à nobis reſponſi ferant.

Oblatam eſſe nobis ſchedam ſiue chartam laceram & emplaſtris ſed maleſanatam, in qua dicebatur, Philippum quædam à Luthero quæſiuiſſe, & reſpondiſſe Lutherum ſua manu.

Sed hanc chartam fuiſſe priuatam, non publicam, qualis inter priuatos interdum vltrò citroq; mittitur.

Deinde, non tam fuiſſe diſputationem celebrem, quàm occultam interrogationem.

Tertiò, fuiſſe tempore Lutheri, tanquam priuatam quæſtionem & reſponſionem occultatam & ſepultam penitus.

Quartò, non editam eſſe tempore Lutheri, ſed poſt ipſius obitum prodijſſe.

Quintò, Regulam vſitatam eſſe, publica præualere occultis.

Sextò, anno ſequenti, id eſt, 37. Lutherum publica diſputatione, illam ipſam propoſitionem, Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, damnaſſe.

Septimò, ſchedam pro nobis, & contra D. Collocutores eſſe, quia inquit.

Vos verò vtrum ſentitis, hominem iuſtum eſſe illa nouitate, vt Auguſtinus, An verò imputatione gratuita, quæ

eſt ex-

eſt extra nos &fide,id eſt,fiducia apprehenditur ex verbo? Reſpondet Lutherus ad poſterius. Sic ſentio & perſuaſiſſimus ſum ac certus, hanc eſſe veram ſententiam Euangelij & Apoſtolorum. Et hanc Lutheri ſententiam nos etiam profitemur.

Item hominem ſentio fieri, eſſe & manere iuſtum, ſeu iuſtam perſonam ſimpliciter (Nota ſimpliciter) ſola miſericordia. Hæc enim eſt iuſticia PERFECTA, quæ opponitur iræ,morti,peccato &c.

Poſt hanc iuſticiam homo eſt & dicitur iuſtus, opere ſeu fructibus,quos & ipſos requirit Deus & remunerat.

Item IVSTVS creatura noua, facit opera.

Item, Perſona iuſta eſt iuſta perpetuò, & tam diu iuſta ex fide,quàm diu fides manet.

Item, Donatum autem hoc donum (fides) facit perſonam nouam perpetuò, quæ PERSONA TVM facit opera noua,non econtra opera noua faciunt perſonam nouam. Ita placent opera Pauli, non quia bona ſunt, ſed quia Paulus placens ea facit, non placitura,niſi Paulus placeret.

Item, CREDENTES ſunt noua creatura,noua arbor.

Hæc verba ſunt ſatis perſpicua, & non diſcordantia à publicis ſcriptis Lutheri.

Sed iam noſtri D. Collocutores contra iſta luculenta verba, & contra perpetuam Lutheri ſententiam & doctrinam quædam excerpunt,vt quod quæſtio inquit: Et Paulus credens & faciens placet, non faciens non placet. Reſpondet Lutherus,Hoc implicat,quia impoſsibile eſt,dare credentem & non facientem. Sed Lutheri ſententia plana eſt, quæ paulò antè ponitur,IVSTVS creatura noua,facit bona opera. Ergo in hoc dicto etiam de fide fructificante loquitur Lutherus,vbi fides & opera (nempè in articulo de bonis operibus) coniuncta ſunt.

Alterum ex ſcheda dictũ obijciunt. Quęſtio: Vtrum hęc propoſitio ſit vera, Iuſticia operum eſt neceſſaria ad ſalutem.

Reſponſio Lutheri, non quod operentur ſeu impetrent ſalutem, ſed quod fidei impetranti præſentes ſeu corâm ſunt. Adhæc nos reſpondemus, antè dixit Lutherus, Iuſtus creatura noua, facit bona opera. Ergò Lutherus etiam nihil aliud etiam hic profert, quàm fidem ſequi bona opera. Item, Vbicunq; eſt iuſtificatus fide, ibi fiunt bona opera.

Inſuper anno mox ſequenti, vti diximus, hoc papiſticum & falſorum Apoſtolorum dogma, publicè reijcit, dictata à Philippo cuidam præſcripta ſupprimit, & in libris publicis contrà docet.

Porrò quod inquiunt, nos quoq; multa ſuppoſiticia ſcriptis Lutheri miſcuiſſe. Reſpondemus, hoc ipſum in ijs arguant qui fecerunt, & videant, vt demonſtrent diſtinctè, quomodo, &c.

13. De Menio ſentiunt D. Collocutores, ſeſe pudore ſuffundi, quia nihil probare poſſunt, quod affirmarunt. Nam affirmanti ſciunt probationem incumbere, non inficianti. Eſtq; Menius in colloquio Iſennacenſi in duabus rebus refutatus, primum quod dixit, fuiſſe Electoris Iohannis Friderici inſtructionem, deinde quod eandem Theologis attribuit. Philippi autem præſcriptionem fuiſſe, non eſt dubitatum, quia is eo morbo laborauit. Itaq; prius fateantur palàm & apertè, ſe contra 8. præceptum luculenter inexplorata protuliſſe & falſum teſtimonium dixiſſe, poſtea à nobis plura audient.

14. Ad dicta Lutheri iterum nunc relabuntur, eaq; eludere conantur D. Collocutores, ſed ſtat inuicta veritas, Opera fructus eſſe iam iuſtificatæ bonæ arbonis, Itaq; totus Lutherus eſt contra ipſos & pro nobis, & non cum illis.

Deinde dum nos verba Lutheri repetimus, Solam fidem totum eſſe, opera nihil eſſe, idq; in ipſo articulo & actu Iuſtificationis, ibi boni & candidi viri, coram Deo patre, Filio & Spiritu ſancto, nobis ea verba extra Articulum

Iuſtificationis rapiunt & collocant, qua quidem in re non tam nos, quàm ipſum Lutherum transfodiunt & exibilant. Deinde velut ſui obliti mox ad contritionem ruunt. Item, fidem quaſi noſtrum opus adducunt. Item, poſtea exilientes ex articulo iuſtificationis, de renatorũ opibus clamores extollunt. Verum Lutherus & nos cum ipſo, ſolã fidem in articulo iuſtificationis fatentur eſſe totum, opera vero noſtra nihil, quia oportet prius nos iuſtos eſſe, quàm bona opera faciamus, Et præclarè Lutherus aliàs inquit, Iuſtus facit bona opera, opera non faciunt iuſtum. Et Auguſtinus inquit, Bona opera non præcedunt iuſtificandum, ſed ſequuntur iuſtificatum.

Ex hiſce pius auditor & lector cognoſcat & perpendat, quomodo D. Collocutores ipſa Lutheri verba tractent & exibilent.

Quod porro Lutherus de cultibus Dei, deq́; vniuerſa vita dixit, id nequaq́; conſonat propoſitionibus D. Maioris. Nam Lutherus clarè affirmat, pſeudoapoſtolos ſic docuiſſe, Bona opera ad ſalutem neceſſaria eſſe. Hic autem videre eſt, quàm anxiè illi, qui prauis opinionibus imbuti ſunt, aut ex propoſita malicia defendere eas volunt, ex omnibus angulis, quaſi conuerrant & colligant, quod vel paululum ipſi in ſpeciem ſeruire putant, ſed euidentia rerum conuincit, ipſos perperam agere.

Ad Petri dictum reſpondimus, & nihil prorſus habet pro Maioriſticis & pontificijs præſtigijs.

Quod doctrina fidei & operum, ſuo ordine tradi debeat, non opus habet probatione, quia non controuertitur. Sed iſto fuco ſibi aliquem applauſum acquirere ſtudent, vt videantur iuſtam pugnandi cauſam habuiſſe. Nam ſic moris eſt, vt malam cauſam tutantes, neruis deſtituti, extra cauſam ſaltent, & vicina nihil ad controuerſiam pertinentia arripientes, ingentem puluerem excitent, vt nimium vi-

tioſa cauſa,ſub eo puluere nonnihil occultari & deliteſcere queat.

Quod inſuper pro more actionum forenſium declamitant,ſe prius in integrum reſtitui debere, valde friuolum eſt. Nam cur tot annis ad tot Eccleſiarum commonefactiones, non egerunt veritatis cauſam, pro corruptelarum enim palliatione nunquam honeſtè agere poſſunt. Reſtituant autem ipſi potius integritatem doctrinæ, qualem Lutherus nobis reliquit.

Aiunt etiam,ſe non attingere noſtra Argumenta. Id verò pro Confeſſo accipimus. Nam ſentimus, ea tam eſſe firma,vt non facilè, ſeu cum bona conſcientia labefactari aut euerti poſsint. Quod verò minantur regaliter D.Collocutores, idq́ ſæpius,ſeſe ſuo tempore & loco reſponſuros, id Domino Deo commendamus, qui aliquos infantes & lactentes excitabit, qui ipſorum fucis & picturis pontificiarum corruptelarum reſpondebunt.

Neq́ verò id vlla potentia prohibere, quantumuis fremant, omnino poterunt. Nam Ieſus Chriſtus,qui erit patronus ſuæ doctrinæ de iuſticia, potenter aderit,licèt aliquot ex ſuis Confeſsoribus ſinat affligi,exterminari,captiuari,necari. Nam Confeſsionem comitatur perſecutio,iuxta Dauidis vocem:Credidi,propter quod locutus ſum,Ego autem humiliatus ſum nimis.

Quod deniq́ nobis quaſdam ſententias præformant, ſuo more faciunt. Nos verò docuimus ſemper, in conuerſione ad Deum contritionem ex lege,deinde fidem ex Euangelio eſſe oportere, & poſtea ſequi nouam obedientiam. Item, accepta per fidem Iuſticia imputata, fidem non eſſe ocioſam,atq́ in articulo de bonis operibus, fidem & opera ſeparari non poſſe.

Hæc autem doctrina, non conſonat pontificijs & Maioriſticis corruptelis.

Bona

Bona opera ſunt ad ſalutem neceſſaria.

Impoſsibile eſt, ſine bonis operibus iuſtificari & ſaluari.

Nemo ſine bonis operibus ſaluatus eſt vnquam.

Hæ igitur præſtigiæ D. Maioris nullis coloribus in Eccleſiam Chriſti reduci debent.

Vt autem auditores & lectores videant Lutheri verba, quæ turpiſsima audacia à D. Collocutoribus peruertuntur, quædam hic repetemus.

Tomo 4. Ienenſi fol: 20. Die falſchen Apoſtel haben alſo geleret/das neben dem glauben an Chriſtum/auch gute Werck zur Seligkeit nötig weren.

Tomo 1. Wittenb. fol. 31. Es ſcheinet wol / als ſey es ein ſchlecht vnd gering ding/vnd ohn alle fahr/ das man das Geſetz mit dem Euangelio / vnd den Glauben mit den Wercken vormenget/aber wenn mans im grund vnd beim liecht eben beſiehet/ ſo iſts gewis vnd findet ſich/ das ſolch leren vnd treiben auff die Werck/als not zur Seligkeit/mehr vnd gröſſern ſchaden thut/denn keine menſchliche vernunfft immermehr begreiffen vnd verſtehen kan / Denn es wird nicht allein das erkentnis der gnaden dardurch vertunckelt / ſondern Chriſtus mit allen ſeinen wolthaten / wird dadurch weggeriſſen/ vnd das gantze Euangelion/wie S. Paulus alhie zeuget/verkert/etc.

Lutherus in Geneſin cap. 22. Tom. 6. Wittenbergenſi. 314. Nicht allein der Glaub macht gerecht/ſondern der Glaub/ der gute Werck hat. Vnd dieſe rede erkleren ſie liſtig vnd verſchlagener weiſe/ſprechende/ Ob wir wol fordern die Werck/als nötig zur Seligkeit/ Leren wir doch nicht/ das man darauff vertrawen ſol. Es iſt zumal ein liſtiger Teufel / aber richtet doch nichts mehr aus / als das er die vnerfarnen/ vnd die vernunfft blendet vnd irre macht.

In der Auslegung der Epiſtel am Chriſtag/Wer da gleubet an Chriſtum / das er ſolchs gethan habe / der hats gewislich

alſo bald in dem augenblick/alles/vnd ſind alle ſeine ſünde dahin/mit dem tod vnd helle/ das er nicht mehr bedarff zur Seligkeit/denn ſolchs glaubens.

Item in der Kirchenpoſtil Dominica 3. Trinitatis.

Hörſtu wol/das jtzt nicht gilt dauon zu handeln (verſtehe von guten Wercken ) denn ich habe ſchon meine Gerechtigkeit/vnd Heubtſtück aller Seligkeit one alle Werck/ in meinem HErrn Chriſto/vnd bin ſchon zuuor ſelig / ehe du komeſt/das ich deiner oder der Werck darzu gar nicht darff/etc.

In der Kirchenpoſtil vbers Euangelium an der heiligen Drey König tage.

Zu Jeruſalem waren groſſe heiligen Actor:15. Als die Apoſtel vnd jhre Jünger / dennoch ſtunden ſie darauff/ vnd weren auch darauff blieben/das Geſetz vnd Werck not weren zur Seligkeit/wo nicht S. Paulus vnd Petrus dawider gehalten hetten. Auch ſie ſelbſt hettens nicht gewuſt/ wo nicht Gott durch Wunderzeichen vom Hümel ſie hette ſolcher meinung gewis gemacht / das nur der Glaube nutz vnd not were/ ſelig zu machen/wie Actor: 10. ſtehet/etc.

## CONCLVSIO.

Ergo ſtant noſtra 28. Argumenta contra D. Maioris ac pontificiorum corruptelas immota. Item:

Ergo manifeſtum eſt, D. Collocutores miris ſed valde putridis rationibus D. Maioris corruptelas pingere & fucare voluiſſe, & nihil ominus mira volubilitate auditoribus perſuadere, ſe hoc non agere. Itaq; in Maiori ſyllogiſmi adhuc hærent: Item:

Ergo perſpicuum eſt, in Minori quoq; etiamnum hærere D. Collocutores, ſcriptaq; D. Maioris nebulis ſuis contegere. Quid igitur aliter facere poſſumus, quàm Eccleſiæ de hiſce iudicium relinquere.

## DE IIII. CORRVPTELA.

Bona

*Bona opera ſalutem & iuſticiam retinere.*

Maiorem & Minorem impugnant.

## DE MAIORI.

Lutherus docet, Das aber in vns ſelbſt gleiche reinigkeit folge/da iſt noch teglich zu arbeiten/ bis er vns auch alſo volende. Item auff das wir bey der angefangenen Reinigkeit bleiben/vnd nicht wider dauon fallen/ vnd den Glauben/ Geiſt vnd Chriſtum behalten mögen / welchs nicht geſchicht / wo man dem alten fleiſchlichen weſen raum leſt /vnd nicht widerſtehet.

Ergo bona opera ſalutem & iuſticiam retinent.

Reſpondemus. Negamus conſequentiam. Nam Lutherus non dicit, in hoc teſtimonio, Bonis operibus ſalutem & Iuſticiam retineri. Nam ea diligentia, de qua Lutherus diſſerit, ſi euoluatur, ex Petri dicto declaratur, potentia Dei per fidem nos cuſtodiri ad ſalutem. Item, ex Pauli voce fide nos ſtare.

Sic alterum dictum loquitur de certamine fidei, quæ orat, vt Spiritus S. dona accepta augeat & conſeruet.

Obſeruandum autem diligenter eſt, D. Collocutores teſtimonia Lutheri & Apologiæ à nobis allegata & argumenta producta ſicco pede tranſilire, Conſiſtunt igitur ea immota.

## DE MINORI.

Factum etiam tacent D. Collocutores, neq; ad ſuorum à nobis citata dicta verbum vllum reſpondent.

## CONCLVSIO.

Ergo in hac corruptela perſeuerant, quæ Eccleſia & deprehendet & iudicabit.

## DE V. CORRVPTELA.

Non pugnandum eſſe de voce SOLA, in hac propoſitione, Sola fide iuſtificamur, & quidem contra Antichriſtum reuelatum.

Tacitè hanc Maiorem concedunt D. Collocutores, quamuis ne videantur euidentia rei conuicti, arte id diſsimulent. Eſt igitur & manet iſthæc propoſitio tetra corruptela articuli Iuſtificationis, cuius quidem neruus eſt, Sola fide nos iuſtificari.

## DE MINORI.

Verum de Minori ſeu facto, vehementer ſudant atq; laborant, nempè pro Philippi perſona. Itaq; quomodo in varias ſeſe rerum ſpecies vertant, operæprecium eſt audire. Inuectiuas autem, ſine quibus ipſi nihil effari poſſunt, veluti ἕξιν aut morbum ipſorum præterimus. Sic argumentantur.

Papiſtæ oderunt & malè interpretati ſunt hanc propoſitionem, Sola fide iuſtificamur, quaſi eſſet λογομαχία, & tolleret omnem nouam obedientiam, quæ fidem ſequi debet.

Ergò autor rectè dixit, Non pugnamus de voce SOLA.

Reſpondemus. Eſt fallacia ſecundum non cauſam vt cauſam. Imò hanc vanitatem ipſemet Lutherus ſoluit & diſcutit in teſtimonio proximè citato. Lutherus Tomo. 5. Ienenſi: Weil die Sache im grunde ſelbſt fordert/das man ſage/ Allein der Glaube mache gerecht/ Vnd vnſer Deudſchen Sprache art/die ſolches auch lernet alſo auszuſprechen/ Haben darzu der heiligen Veter Exempel/ Vnd zwinget auch die fahr der Leute/ das ſie nicht an den Wercken hengen bleiben/ vnd des Glaubens feilen/ vnd Chriſtum verlieren/ ſonderlich zu dieſer zeit/ da ſie ſo lange her der Werck gewonet/ vnd mit Macht dauon zu reiſſen ſind/ So iſt nicht allein recht/ Sondern hoch von nöten/ das man auffs aller deutlichſt vnd völligſt heraus ſage/ Allein der Glaube ohne Werck macht from/ Vnd rewet mich/ das ich nicht auch darzu geſetzet habe/ Alle vnd aller/ alſo/ ohne alle Werck/ aller Geſetz/ das es voll vnd rund

heraus

heraus geſprochen were. Darumb ſols in meinem Newen Teſtament bleiben/ vnd ſolten alle Bapſteſel toll vnd töricht werden/ ſo ſollen ſie mirs nicht heraus bringen.

2. Author ſentit & intelligit, certamen non eſſe de ſyllabis huius particulæ SOLA, Sed quoties ea ponitur, de re maximi momenti pugnari.

Ergò non eſt reprehendendus Author.

Reſpondemus. Eſaias inquit, Væ, qui dicitis malum bonum.

Eſt autem hoc ſolenne præſtigiatoribus, vt omiſsis verbis malis, confugiant ad leniorem aut plauſibiliorem intellectum. Dicimus igitur, hos interpretes iniuriam facere textui. Et proximè demonſtrauimus, in gratiam Interim hoc prolatum, Vbi Interim proponebat hoc dogma, Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria; & vbi confeſsionis tempus aderat, imò vbi Pontificij noſtros ad defectionem vrgebant. Nec ignota tum erat authoris trepidatio & vacillatio. Et Philippus ipſe alicubi fatetur, ſe languidius egiſſe. Itaq; quæ ex humana imbecillitate facta eſſent, non debebant artificioſis gloſsis pingi & prædicari. Nam Deus audit. Nec eſt res parui momenti, ſeſe alienorum peccatorum participem facere.

Quod verò D. Collocutores hic dogma ſuum de præſentia operum in articulo iuſtificationis, ſubinde miſcent, id faſcinatis aliquo falſo dogmate, ſolenne eſt, Verum hac de re infrà.

3. Philippus benemeritus eſt de Eccleſijs, Ergò non debebat reprehendi.

Reſpondemus. Benè dicta eius viri probamus & laudamus, Sed ne peccata & lapſus ipſius probemus, Verbum Dei nos ꝓhibet. Aaron cum erectione aurei vituli, horrendam cōmitteret idolatriam, non erat ꝓpterea excuſandus, ſed multò magis arguendus, ſicut & factum eſt, etiamſi fun-

geretur officio ſummi Pontificis, & de populo Iſraelitico aliàs benemeritus eſſet. Et melius de nobis meritꝰ eſt Chriſtus, quàm Philippus. Itaq; Antichriſti dogmata in ipſius Chriſti gloriam, in noſtro calculo, ipſo nos regente in æternum non probamus, qualia ſunt, Bona opera ad ſalutem ſunt neceſſaria. Impoſsibile eſt, ſine bonis operibus iuſtificari, & non pugnandum eſſe de voce Sola, & ſimilia, quæ omnia Antichriſtus Romanus & libenter accipit, & habet atq; tradit.

Quod porrò occinunt, Philippum cum priſcis Martyribus conferri propter pericula &c. poſſe. Reſpondemus. Cum nouæ atq; hactenus inauditæ voces ſint, Eccleſiæ iudicium relinquimus. Nam de ceſsione eius in multis maximis rebus, ipſo tempore Interim, notius eſt, quàm vt negari queat.

Mortuo aiunt parcendum. Reſpondemus. Falſa dogmata in publicis libris ſparſa & diſſeminata, atq; adhuc in Eccleſia extantia, non ſunt tacenda, eſtq; autor ſimul nomiminandus, perpetua Dei conſuetudine.

Imò cur D. Collocutores Oſiandri & aliorum in ſuo ſcripto tam liberè recordantur, atq; in eos calamos ſtringunt?

Ex odio dicunt hæc fieri. Reſpondemus. Eſt falſum teſtimonium. Imò modum oſtendimus, quo placari offenſa Eccleſia poſsit, nimirum ſi corruptela apertè damnetur. De lapſu verò autoris dicatur, humani aliquid eum paſſum, ac neminem velle id defendere. Non autem eſt amor erga præceptorem, falſa dogmata & lapſus doctis dolis excuſare, ſed eſt potius odium, deformans Præceptores magis, quàm ornans. Nam Deus offenditur, qui per ſuos miniſtros ſine reſpectu perſonarum peccata arguit. Item, non odit Auguſtinum aut alios excellentes Patres, etiamſi quis dicat, eum alicubi hallucinatum, cui adſtipulari nequeat.

Volunt regnare in Eccleſia. Reſpondemus. Inuectiuæ

& ca-

& calumniæ, non ſunt demonſtrationes Theologicæ. Sic enim regnamus, vt nemo in mundo nos atrocius hiſce aduerſarijs conſpuat, deformet, irrideat, perſequatur. Multi functionibus ſuis, ipſorum iudicijs iniquis exuuntur &c. Inflammatur iuuentus, vt libellis famoſis, mendacijs, crudelitate in nos ſæuiat. Hæc omnia ſunt opera ad ſalutem neceſſaria. Sed hæc nos pro nomine Dei pati decet, iuxta præmonitionem Chriſti noſtri crucifixi.

Plurimi à nobis deficiunt. Reſpondemus. Quisq; pro ſe rationem reddet Deo. Si veritatem non diximus, probate. Sin minus, cur nos cæditis? Nam quid iſtæ licentioſæ & maledicæ digreſſiones ad rem?

Philippus viuente Luthero, rectè de voce Sola ſcripſit.
Ergò nunc poſt obitum Lutheri, cum Interim pontificium proponeretur, non malè eſt locutus, Non pugnamus de voce SOLA.

Reſpondemus. Omnes ſanos credimus videre, argumentationem hanc friuolam & ineptam eſſe. Nam tempora variant. Ablato enim curru & auriga Iſrael, non ſemel impegit, vt ſuo loco demonſtrabitur. Sic ſimilis ratiocinatio eſt: Carlſtadius olim rectè docuit, Ergo poſtea etiam rectè ſenſit, Sed ea non valet. Tempora enim mutantur, ac ſæpenumero homines mutantur in illis, idq; experientia omnium ſæculorum teſtatur.

Lutherus laudat Propoſitiones Philippi, ſe viuo viſas & editas.
Ergò probat & poſt ſuum obitum vocem Philippi, tempore Pontificij Interim, vbi noſtrorum ceſſiones vrgebantur, editam, nempè, Non pugnamus de voce Sola.

Reſpondemus. Et quomodo Lutherus viuus videre potuit, quæ Philippus poſt ſuum obitum facturus eſſet? Laudauit enim præſentia bona, & non futura mala. Prædixit quidem nonnullorum ſuorum ſociorum lapſus, ſed non laudauit id, quod alibi annotamus.

Concluſio.

Ergò D. Collocutores non ſoluunt noſtra argumenta, quæ manent inuicta. Item:

Ergò, Factum excuſant, in gratiam perſonæ humanæ, Cumque id pertinaciter agant, iudicet Eccleſia.

## DE VI. CORRVPTELA.

*Diſcrimen eſſe inter iuſticiam & ſalutem.*

Nos loquimur de articulo Iuſtificationis, non de glorificatione in æterna vita. Sed noſtri D. Collocutores extra metas ſalientes, de glorificatione declamitant. Quid igitur ad rem reſpondent? Nihil.

Deinde verò miſcent hic imputationem & viuificationem callidis ſermonibus, de quibus alias vberius dicendi occaſio erit.

Cum itaque non reſpondeant ad propoſitionem in articulo Iuſtificationis, neque refutent noſtra fundamenta ſuper recitata, de quibus in præſentia conferendum erat, impoſſibile nobis eſt, ipſorum ventos capere. Manent igitur in hac ſua ſententia, de qua Eccleſia iudicabit.

## DE VII. CORRVPTELA.

*Iuſticiam Chriſtianorum, qua coram Deo iuſti ſunt, in hac vita imperfectam eſſe.*

Primum vehementer excandeſcunt D. Collocutores, quòd paulò grauius eos refutauimus, & ingentem maledictorum aceruum in nos effundunt. Reſpondemus autem, Ira viri iuſticiam Dei non operatur. Item, Illi maledicent, at tu benedices.

2. Dicunt, ſententiam ſe ſuam de Iuſticia toties recantaſſe. Reſpondemus. Scimus, eos ſine fine modoque variare confeſsiones, more omnium, qui malas cauſas defendunt. Sed hic non agitur de ipſorum votis & mirabilibus confeſſionibus, verum de ſubiecta materia.

3. D. Ma-

3. D. Maior ad Lutheri expoſitionem reſpexit. Reſpondemus. Hoc ſcilicet agitur, vt D. Lutherus publicus efficiatur Maioriſta, & ſic etiam Papiſta. Nam Papiſtæ & Maioriſtæ pariter docent, Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria, Impoſsibile eſt, ſine bonis operibus iuſtificari, Neminem ſine bonis operibus ſaluatum eſſe. Aliam iuſtificandi quàm ſaluandi eſſe rationem, & ſimilia. Ad iſta autem D. Maior ſua illa paradoxa applicuit. Error enim fœcundus eſt. Quod ſi autem ad Lutherum reſpexiſſet, is ei dixiſſet, falſorum Apoſtolorum doctrinam eſſe, Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria. Item, Iuſticiam Chriſtianorum, qua coram Deo iuſti ſunt, eſſe perfectam, quia fides totam Legis impletionem, per Chriſtum pro nobis præſtitam complectitur. Cæterum noua obedientia, quæ eſt fructus imputatæ per fidem iuſticiæ, in hac vita tantum eſt inchoata, & perficietur in altera.

4. Ad Lutheri quod attinet teſtimonia, quem Collocutores ὑμόψηφου D. Maioris hac in parte conſtituunt, & iam antea reſponſum eſt, & adhuc reſpondemus, ea tantum loqui de reuelatione gloriæ filiorum Dei, quæ in hac vita ſub cruce abſcondita & impfecta eſt, & ſpe expectatur, nequaquam verò de iuſticia fidei imputata, de qua ipſe inquit nuper etiam Collocutoribus monſtrato loco, Chriſtus eſt perfecta & tota ſanctitas Eccleſiæ. Item To. 6. Ien. ger. Gott helt vns gantz gerecht vnd heilig/ vmb Chriſtus willen vnſers Mittlers.

## Concluſio.

Ergò D. Collocutores Maiorem & Minorem Syllogiſmi ſine rationibus tutantur, & Lutheri doctrinæ magnam iniuriam faciunt, deinde folijs ficulneis & falſis teſtimoniorum eius applicationibus & gloſsis D. Maioris nuditatem contegere conantur. Qua de re Eccleſiæ Deum verè timenti iudicium permittimus.

## DE VIII, CORRVPTELA.

ſcriptis. Hanc igitur ſuam ſententiam haud dubiè hiſce etiam verbis efferre voluit, PRO bonis operibus dari vitam æternam, vtut adiuncta vera expoſitione eorum abſurditatem corrigere aut oblinere conatus eſt. Patet igitur, quod larua in eo ipſo ſenſu, quo prolata eſt ꝑpoſitio, eam damnet.

Ad Minorem porrò, larua ſic delirat. Alicubi in eo libro rectè loquitur. Ergo & hic.

Reſpondemus: Quid agas cum larua, quæ eſt figmentum ad decipiendum & fallendum falſi ſpecie inſtructa? Sic Arius alicubi rectè locutus eſt. Pontificij quædam alicubi recta proferunt. Sacramentarij alicubi benè loquuntur. Imò Turcicus quoq; Alcoranus multa de Deo diſserit. Ergo non ſunt redarguendi. Agitur autem hic de iſthac propoſitione, non de alijs effugijs aut variationibus D. Maioris. Non enim ignoramus, eum pellem ouillam & angelicam faciem obtendere, pro ſolenni omnium præſtigiatorum more.

Deinde vitiat & deprauat fallax illa larua textum Scripturæ, more fallentis Spiritus. Scriptum eſt, inquit, Merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Item, Non perdet mercedem ſuam.

Ergò rectè dicitur, Pro bonis operibus datur vita æterna.

Reſpondemus. At has diſputatricis iſtius laruæ tricas quia iam antea etiam Auguſtanæ Confeſsionis & Apologiæ teſtimonio in prima noſtra reſponſione ſatis ſunt protritæ, nunc prolixius extricare operæ precium non eſt.

Tertio inquit, Non abhorrent noſtræ Eccleſiæ à vocabulo meriti.

Reſpondemus. Deus laruæ audaciam retundat. Nam ludit vocabulo meriti in hac propoſitione, Pro bonis operibus dari vitam æternam, non abhorres à vocabulo meriti, non es diſcipulus Chriſti aut Lutheri. Sed vade ad Pontificios, qui ſic doces.

Notum igitur ſit toti orbi Chriſtiano, hic nobis laruam proſtitui, quæ prorſus veterem pontificiam cantilenam nobis occinit, & à qua omnes timentes Deum abhorrere debent.

Sic ſcilicet Domini Collocutores laruam pro ſeſe præliantem, in aciem eduxerunt, idq́ quàm ipſis ſit honori, Deus & Eccleſia iudicent.

Non eſt autem hoc bellum ſtratagema ipſis inuſitatum. Nam hactenus ſæpe, pro vt quiſq́ audacior & maledicentior fuit, ita permiſſus eſt libellos famoſos in Deum & homines, contumelioſiſſimos, in ſuo regno fingere, pingere, effundere, idq́ cum tali perſuaſione, quod Deo gratiſsimus cultus præſtaretur, & ſunt illa ipſa opera, pro quibus ipſis Deus æternam vitam daturus eſſet. Non ſunt autem vnquam, donec hæc terra ſtetit, & ſol luxit, tam licentioſa, tam impudentia, tam crebra conuitia non ex Romani Antichriſti ſede, aut vllo terræ loco prolata, viſa, vel audita, quàm ex ipſorum ſede. Et eiuſmodi libelli famoſi & picturæ manent impunitæ, publicè imprimuntur, atq́ in Eccleſia Chriſti ſparguntur ac plantantur.

Sic Scholaſtici laruati publicè impreſſis Vuitebergæ libris, tam effrenibus & impuris oribus omnia genera maledictorum, in quoſuis effuderunt, vt mirum ſit, vnum adhuc in terris eſſe reliquum, qui contra tot corruptelas à quibuſdam ebuccinatas, auſit verbulum vnum mutire. Sed eiuſmodi artibus decet vincere, qui malas cauſas tuentur. Nos verò & dolemus, teneram atq́ incautam iuuentutem iſtis peccatis implicari (iuxta dictum, Væ qui ſcandaliſarit vnum ex minimis) & pœnas Dei accelerari, ac reſpicimus ad eum, qui nunc ad dexteram patris ſedet, quiq́ etiam in mundo conuitijs deformatus, conſputus, captus, cæſus, irriſus, crucifixus, trucidatus eſt, is aliquando finem hiſce etiam maledictis ſtatuet, & conuitia atq́ conuitiatores, niſi pœnitentiam egerint, iudicabit. Interea verò nos confiteri

& pat

& pati decet, licet mundus fremat & crepet medius. Omnes autem capilli capitis noſtri numerati ſunt. In manu ipſius ſunt tempora noſtra.

Concluſio.

Ergo D. Collocutores non ſoluunt noſtras rationes.

Item.

Ergo hærent Domini Collocutores in Maiori & minori argumenti, qua de re Eccleſia Deum timens iudicabit.

## DE IX. CORRVPTELA.

*Fide & Confeſsione hominem apprehendere ſalutem & Iuſtificationem.*

Fatentur Collocutores, hoc dogma eſſe errorem, id quod laudamus.

D. Maiorem eſſe lapſum & correxiſſe librum etiam ſignificant. Sed iam de tollendo ſcandalo addideramus pauca, quæ quidem mordent nonnihil, ſed non refutant. Non enim dubium eſt, nihil ſalutarius, nihil glorioſius D. Maiori fore, quàm ſi & de hoc, & de reliquis dogmaticis lapſibus palàm profiteretur, ſeſe lapſum, reuocare, ac delere ea falſa dogmata ex ſuis libris, nec velle, vt quiſquam ea probet. Hoc reuera non eſt odiſſe perſonam, ſed amare, quia gloriæ Dei, hominis, imò & ſaluti ipſorum tali pacto conſuleretur.

Deinde ſaltant extra metas præſentis controuerſiæ, & licenter contra intentionem & leges Colloquij feruntur, nos non repræhendere illa Antinomica portenta, quæ recenſent.

Reſpondemus. Oramus Illuſtriſsimum principem & politicos Dominos, vt hanc effrenem licentiam D. Collocutorum cohibeant, qua alienas materias miſcent.

2. Non indicant nomina autorum.

3. Non probant hoc ex vllis ſcriptis ipſorum.

4. Impudenter nos talium conſcios faciunt, quæ ignoramus.

5. Damnatio Antinomicarum ſententiarum publicè extat in libro confutationum illuſtriſsimorum noſtrorum Principum, Ducum Saxoniæ, in qua perſeueramus.

6. Si quis publicè Antinomica ſparſerit docendo aut ſcribendo, Deo volente, nequaꝗ loco noſtro tacebimus.

Conſiderent igitur D. Politici, an ſine caſtigatione tales clamores de rebus alienis, & nobis incognitis ferendi ſint.

Sed quia M. Antonium flagellant, & hoc ipſo tempore, quo iſta ſcribimus, ipſius literæ huc perferuntur, vt appareat falſum teſtimonium obtrectatorum, qui ſine exploratione & ꝓbatione rei, tam temerè ſine omni timore Dei (quia ſi verè ſtatuerent, Deum eſſe, & videre, id non facerent) pronunciant, quædam huc adſcribemus. Sic ille inquit:

Triginta illas propoſitiones mendaces & blaſphemas de Lege, quas ad me N. & ante eum N. miſit, contra nos primum congeſsit N. qui propter hæc & alia mendacia ex vrbe Northuſana expulſus eſt. Et poſtea Brunſuigæ ex Hardenbergij reſponſione in conuentu Sacramentarius factus, etiam ingentem motum excitauit. Igitur ex vrbe Brunſuiga eiectus eſt.

Item, Mittam ipſe &c. nobis fieri per tales Sycophantas & Doegitas ſumam iniuriam. Vuitebergenſes ſcripſerunt ad Northuſanum ſenatum, quærentes, an ita ex nobis audierint. Idem vobis vt faciatis, ſuadeo & rogo. Hactenus Antonius.

Hæc voluimus adferre in medium, vt paululum rubore ſuffundantur D. Collocutores, ſi modo Deus cor ſe timens ipſis dedit, quod in tanto conſeſſu, non explorata extra controuerſiam ex cœco odio auſint ebuccinare.

Reliquam inuectiuæ partem vti vanam & effrenem transſilimus, quia nihil rerum continet. Vnum tamē ſilentio prępterire vel obiter non poſſumus. Aiunt, nos ſomnia etiam aucupatos. Sed quia Colloquij ratio exigit, vt de ijs corruptelis conferatur, quæ in hac regione ſparſæ ſunt, aſſequi illam

accu-

accuſationem non poſsumus, quis noſtrum ſomnia aucupatus ſit. Hoc tamen ſcimus, Philippum non modo ſua ſomnia crebrò alijs narrare, ſed etiam interdum pingere atq; typis euulgare ſolitum eſſe. Editum eſt eius carmen cum pictura, qua Heros quidam ſub montem SOLVS, clypeo forti contectus conſiſtebat. In medio vero monte crux erat mota loco, ſed quam tres angeli in foramen reponebant. Deniq; in cacumine montis, victor Chriſtus cum vexillo ſtabat. Eam autem viſionem euentu comprobatam eſſe putamus. Heros enim ille eſt Iohannes Fridericus Elector Dux Saxoniæ, felicis recordationis, is præ multis alijs Heroibus etiam in captiuitate inconcuſsam atq; immotam, penè ſolus, confeſsionem ſynceræ doctrinæ contra Interim edidit, ſuoq; exemplo toti Eccleſiæ præluxit. Clypeus verò ei erat validiſsimus, ipſum Dei verbum, quo firmabatur. Crux erat mota loco per Eccleſiæ Doctores plurimos, qui, ne domus, coniuges, liberi, familiæ eſſent deſerendæ, ſuadebant, aliquam ceſsionem, & hortabantur aliquam ſeruitutem pontificiam tolerandam eſſe, ſed pauci angeli, id eſt, miniſtri verbi Dei, tum ſuis libris, Confeſsionibus & hortationibus laborabant, ne eo tempore, Antichriſtianæ doctrinæ cederetur. Item, vt in agnita veritate per Lutherum patefacta & tradita, & in ipſa Auguſtana confeſsione omnes immobiliter perſiſterent. Eo verò tempore, vt opus Domini celebremus, D. Amsdorfius, Gallus & Illyricus, non malam operam Eccleſiæ Dei nauarunt, ipſamq; ſuis ſcriptis valdè vtiliter erudierunt & animarunt. Chriſtus deniq; victor aliquam Eccleſiæ conſeruationem denotauit, qui & manebit Eccleſiæ ſuæ perpetuus gubernator.

Nihil igitur noſtro quidem iudicio peccant, qui ea, quæ ipſimet ſparſerunt, legunt, deq; ipſis in timore Domini aliquid referunt.

Cum ergo ipſum errorem & lapſum D. Maioris agnoſcant, oramus, vt & in cæteris lapſibus eum de pœnitentia ac reſtituenda Eccleſiæ Dei pace cohortentur.

Poſtremò hic vehementiam verborum deprecantur D. Collocutores, ſicut ille, Ecquis te percuſsit? Verum ita ſeriò deprecationem faciũt, vt in ſequenti parte ſui ſcripti eam augeant, Itaq; hiſce ſuis verbis Deum atq; homines irrident. Nam ſi ſeſe hac in parte plurimum peccati cõmiſiſſe, ſeriò animaduerterent, ad volutabrum illud prius redire non debebant. Deinde cur non de nudis rebus conferunt, tum & ſcripta forent breuiora, & veritas facilius eluceſceret.

Toti igitur Eccleſiæ Dei manifeſtum fiet, nos tum de rebus grauiſsimis monuiſſe, tum Collocutores ſine timore Domini, vt autoritatem loci & perſonarum retineant, errores palliare atq; excuſare, & ſic omnem ſalutaris concordiæ rationem palàm impediuiſſe. Oramus igitur Deum, vt veritatem ſuam propugnet, & D. Collocutores eorumq; ſocios non ſinat in illis fucationibus errorum poſtremos ſuos dies claudere.

## DE X. CORRVPTELA.

## DE APPENDICE COLLATIO.

NE ordinem rerum à nobis obſeruatum ſequi videantur D. Collocutores, anteq; ad Collationem de Hypotheſibus à nobis enumeratis accedant, appendicem Hypotheſium ſtringunt, ſed rhetoricæ & licentioſæ tamen declamationi mirè indulgent. Iam nos ipſorum ventos ſonantes ſequi aut capere nolumus, ſed inueſtigabimus Deo monſtrante & illuminante rerum neruos. Ac rogamus per Deum, vt auditor & lector pius atq; timens Deum in timore Domini attendat.

Quiritantur D. Collocutores, propoſitionem non rectè à nobis comprehenſam ac conſtitutam. Sed attendat atq; videat vniuerſa Eccleſia Chriſti, q̃modo nihilominus eam recantent creberrimè, id quod ex recenti etiam ſcripto ipſorum numeris annotabimus.

Fol.4. Toties in Paulo repetitæ excluſiuæ, Tantum(nota tantum) reijciunt & excludunt conditionem propriæ dignitatis ac fiduciam meriti, quarumcunque operum noſtrorum Non autem prohibent vel damnant ipſas Virtutes ſeu initia obedientię Neceſſariò cum fide coniunctę, NE ADSINT.

Hæc oratio licet callidè rationem habeat verborum, tamen hæc 4. expreſsis verbis continet.

1. TANTVM excludi meritum operum.
2. NON excludi virtutes.
3. Neceſſariò virtutes cum fide coniunctas, Nota in eo ipſo loco, vbi excluſiuæ locum habent.
4. Coniunctas (ita) vt adſint.

Obſerua Chriſtiane lector, hic de articulo ipſo iuſtificationis dici, in quem excluſiuæ illæ tantum pertinent, etiam ipſorum Collocutorum teſtimonio & comprobatione.

Fol. 5. Vtrum Tantum excludatur noſtrū meritum ſeu ꝓpria dignitas, an verò obedientia, ſeu bonorum operum PRAEſentia, quando meritum neceſſariò excludi conſtet.

Hic iterum habes, TANTVM excludi meritum, non autem PRAESENTIAM bonorum operum, Agitur autem de Iuſtificatione ipſa, vbi excluſiuæ locum habent, & vrgendæ ſunt, vti diximus.

Fol. 7. Iudicamus &c. aberrare eos, qui ſic intelligunt & interpretantur particulas excluſiuas.

Vt excludi his omnem omninò NECESSITATEM ET PRAESENTIAM bonorum operum dictitent, in ARTICVLO ET ACTV IVSTIFICATIONIS. Attende, hic habes 3. inſignia.

1. NECESSITATEM.
2. PRAESENTIAM bonorum operum.
3. In ARTICVLO & ACTV Iuſtificationis.

Ex hiſce igitur verbis ipſa ꝓpoſitio D. Collocutorum de neceſsitate p̄ſentiæ bonorū operum in articulo Iuſtificationis patet. Nam cum eos damnent, atque more pontificio ab Eccleſia Chriſti remoueant(nota modeſtiam iſtorum dam

nantium) qui negant, in articulo & actu iuſtificationis neceſsitatem & præſentiam bonorum operum, Ergò hic palàm adſtruunt neceſsitatem & præſentiam in articulo ipſo & actu Iuſtificationis.

Quid igitur querulantur noſtri aduerſarij, ſibi iniuriam fieri? agnoſcant iſta verba tot locis recantata.

Ibidem quæſiuimus, intelligant ne excludi meritum, an ipſam etiam obedientiam.

Item ſit itaq; fixum hoc de excluſiuis inquiunt, & de vero & natiuo horum intellectu, non excludi illarum mentione contritionem, & huic intermixtos motus multos, ſeu NECESSITATEM benè operandi.

Obſeruet autem Lector pius de articulo Iuſtificationis iſta pronunciari.

Fol. 10. repetitur, quod antè reipſa conceſſerunt, ſuam nempè propoſitionem non rectè poſitam.

Reſpondemus, id verò tot ipſorum teſtimonia liquidiſſimè probant.

Secundò ſingulari arte vrgent, tali modo non inueniri in ſuis ſcriptis, vt nos recenſuimus. Atq; reſpondemus, Primum relegat attentus & Deum timens lector ipſorum verba manifeſtiſsima. Deinde obſeruet fraudes duas præcipuas, quarum prior eſt, ſe non vſos eſſe vocibus talem, tantam, impoſsibile. Poſterior eſt, ſe meritum excludere. Hiſce etiam tertia poſſet adijci, ſeſe de conuerſione loqui.

Reſpondemus. Attentus lector obſeruet ipſorum argumenta, tum facilè deprehendet, quomodo vocabulum impoſsibile vrgeant. Deinde, etiam remotis hiſce voculis, tamen ſententia ipſorum patet, quâm ſit aliena à ſacris literis. Eſt igitur impoſtura, quod inquiunt, non ſic inueniri propoſitionem in ſuis ſcriptis. Porrò quod inquiunt, Ne mentionem quidem horum vllam faciendam & admiſcendam eſſe. Reſpondemus. Si hæc vera ſunt, cur tantopere iraſcuntur nobis, qui eam propoſitionem refutamus? Cur non diſertè profitentur, Hæc propoſitio falſa eſt per ſe.

Deinde

Deinde omnia veſtra argumenta ſunt recta & inuicta. Item, nos vobiſcum hanc ꝓpoſitionem relegamus ad extremos Indos, ac ſimilibus argumentis eam impugnabimus, tum enim hoc certamen foret ſublatum & ſopitum. Sed ipſos iſtũ conſenſum detrectare, fucoſq; meros eſſe, quod ſic eruperint, ſequentia etiã teſtatum facient. Nam intelligunt illam ſuam ſolennem euolutionem, non aliter, quàm quod tantum meritum & fiduciam noſtrorum bonorum operum in articulo Iuſtificationis excludatur, non autem ipſas virtutes, ne adſint. Hic habes lubricißimarum anguillarum reflexum, tene tu eas, ſi potes.

Fol.11. Nota contradictoria, Sed ė quibus magna lubricitate ſeſe euoluunt. Primum dicunt.

Non ſic loquimur in articulo Iuſtificationis coram Deo, Bona noſtra opera neceßitate præſentiæ adeſſe oportere, ita quidem, vt ſi non adſint, non poßit fieri Iuſtificatio.

Reſpondemus. Si in illa ꝓpoſitione ſubſiſterent D. Collocutores, tamen deſtruerent priores ſuas ſententias, quas annotauimus. Deinde cum hoc ipſum ſemper docuerimus, profeßi ſumus, & nunc quoq; Deo iuuante, obtinere cupiamus, cur nos inſectantur, cur non tollitur certamen, noſtramq; ſententiam diuinæ voci conſonam eſſe agnoſcunt & comprobant? Faceſſat itaq; contentio.

Sed continuum reflexum audi & cogita. Sic enim additur.

Sed contendimus in his, quæ ad Deum conuertuntur, per particulas excluſiuas, articuli Iuſtificationis proprias, nequaq; prohiberi & damnari neceßitatem bene operandi, ſeu præſentiam bonorum operum.

Reſp. Et iſta poſsent tollerari, niſi reflexus ſeſe curuaret, atq; extenderet latius. Nam arte quæſita ſunt iſta verba, prohiberi & damnari, quia nolunt ſe prodere, quod in articulo Iuſtificationis duntaxat meritum, ac non ipſam præſentiam noſtrorum bonorum operum excludant. Iſte enim foret cardo rei, Audi reliqua.

Quia inquiunt volumus quocunq; tempore diſcerni, neceſsitatem debiti ſeu mandati diuini à conditione noſtræ dignitatis, ſeu fiducia meritorum. Item, Nos operum ante gratiam & ſequentium etiam merita, omnino & ſine vlla exceptione reijcimus.

Reſpondemus. Hic habes recuruationem integram quod ſcilicet meritum tantum, vt aliâs explicatius loquuntur, per Excluſiuas intelligant excludi, non ipſa noſtra bona opera. Itaq; Chriſtianis attentione opus eſt.

Scimus autem, ſimili arte Sacramentarios ludificari homines. Nam ſæpius ita pompoſè & ſplendidè declamitant, ſeſe non docere nuda ſigna, ſed profiteri ipſum verum Chriſti corpus, quod è cruce pependit, verumq; ſanguinem pro nobis effuſum ibi verè præberi. Hiſce fucoſis locutionibus plurimis imponũt, ſed vbi poſt pauca textum inſpexeris, ad eum modum ſeſe ex gyris illis euoluunt atq; explicant, vt aſſerant, iſta tamen fieri δυνάμει atq; efficacia corporis Chriſti in cœlo ſedentis, atq; vim ſuam communicantis, ac tam procul corpus Chriſti à cœna ſacra remotum, quàm procul cœlum à terra diſtat.

Fol. 12. Barbaricas eſſe diſputationes de excludenda prorſus præſentia bonorum operum in ſaluandis. Sed fraudulenter in Germanico vocula (wollen) linea inducta eſt.

Item, perſuadere ſimplicibus & imperitis Collocutores ſtudent, propoſitionem ſola fide iuſtificari, ita intelligi oportere, quod neceſse ſit, Iuſtificationem CORAM DEO, ſine PRAESENTIA bonorum operum, id eſt, ſine inchoatione piorum motuum & obedientiæ congruentis legi diuinę & concionibus pœnitentiæ, homini SALVANDO contingere.

Nota autem, in vtriſq; dictis de PRAESENTIA noſtrorum bonorum operum dici.

2. De ſaluandis, id eſt, de nondum SALVATIS dici.

3. De Iuſtificatione coram Deo in altera ſententia clare aſſeri.

4. Ap-

4. Applicari ad illuſtre dictum, Sola fide iuſtificamur.

5. Damnari vt BARBARICAS diſputationes, quæ negant illam PRAESENTIAM bonorum operum in ſaluandis.

6. Damnari qui negant, indicto, Sola fide Iuſtificamur, includi PRAESENTIAM bonorum operum.

Quis igitur p̄ſentiæ bonorum operum in Iuſtificatione coram Deo & in ſaluandis meminit? Quis vrget? quis de ea dimicat? Nonne tot p̄ſpicua verba, authores ipſos, quantumuis lubricos & nebuloſos patefaciunt & redarguunt.

Fol. 12. Ipſi (nos putant) contendunt, non gloriationem TANTVM, Sed etiam PRAESENTIAM bonorum operum per eas, de quibus præcipuè in HOC ARTICVLO dimicamus, Particulas excludi.

Attende, hic iterum cardinem de præſentia bonorum operum tangunt & defendunt D. Collocutores, nosq; damnant contrarium adſtruentes. Item, in hoc inquiunt articulo. Nam in articulo & loco de bonis operibus, palàm adſeueramus & adſtruimus neceſsitatem operum, præſentiam operum, vt ſequelam, vt fructum fidei & iuſtitiæ, vt debitum. Itaq; in Articulo Iuſtificationis cardo diſputationis voluitur, Non igitur hi articuli ſunt permiſcendi.

Fol. 15. Fides quæ ſola oblatam gratiam cupidè amplectitur, & ſola ſe erigit & in eadem læta acquieſcit, OBLITA omnium propriorum operum, SI QVA SVNT & excluſa omni de ijs gloriatione & fiducia. Hæc de renatis remiſsionem peccatorum à Deo petentibus, rectè dicuntur. Idem verò & nos docuimus, q̄ etiam renatorum opera non ſint trahenda in articulum Iuſtificationis. Sed relinquenda in eo foro, q̄d ſint fructus acceptæ iuſtitiæ & fidei.

Verum mox iſta retorquentur his verbis, per eas, de quibus in præſentia agitur Particulas, non excludi præſentiam obedientiæ, ſeu virtutes ipſas ne adſint, ſed impiam opinionem de dignitate,

Fol.24. Non in his (in Confeſsione & Apologia Auguſtana) vllam mentionem fieri deprehendetur &c. Excluſionis PRAESENTIAE bonorum operum aut NECESSITATIS benè operandi in FORO ET CIRCVLO Iuſtitiæ coram Deo. Nota in foro & circulo Iuſtitiæ coram Deo.

Vel hæc ſola verba confirmant ſatis ſuperq́ ſtatum rei. Damnant enim excluſionem præſentiæ bonorum operum aut NECESSITATIS benè operandi in FORO & CIRCVLO Iuſtitiæ coram Deo, Ergo tantum laborant in contrario dogmate ſtabiliendo, nempe, Includi præſentiam bonorum operum, aut neceſsitatem benè operandi in FORO & CIRCVLO Iuſtitiæ coram Deo. Quid autem manifeſtius, quid luculentius proferri poteſt? Ergo quod interdum mirabiliter denotant, ſibi fieri iniuriam, hæc non eſſe ſua verba, non ſententiam, non dogma ſuum, meræ ſunt fraudes, quia videlicet aiunt, ſe ſolum meritum excludere. Itaq; ex hiſce verbis iam fiat iudicium.

Fol.25. Nullo modo detorquendæ ſunt Excluſiuæ ad paradoxa illa impia, quibus fingitur, á fide IVSTIFICANTE (nota loquuntur, vt ſupra, de FORO & CIRCVLO Iuſtificationis, vt verba ipſorum ſonant) neceſsariò abeſſe, & remoueri oportere cœteras virtutes & omnia bona opera, quæ licet fidem nunquam antecedant, ſimul tamen cum ea &c. accenduntur.

Fol.27. errorem ipſorum, de ſimpliciter excludendis bonis operibus in fide IVSTIFICANTE, à Luthero damnari aiunt.

Fol. 43. Malè ratiocinantur. Non tantum merita, ſed ipſa etiam opera in doctrina Iuſtificationis excludi. Nota lector, Hic dum iſtam doctrinam inſectantur, contrariam adſtruunt.

Hæc

Hæc igitur verba ex recenti Dominorum Collocutorum ſcripto nobis prælecto & exhibito optima fide deſcripſimus. Et contra hanc ipſam ſententiam, quam ipſi toties iteratis verbis recenſuerunt, pugnare nos profitemur. Hic igitur ſiſtant & figant gradum omnes pij, & primum demirentur lubricitatẽ Dominorũ Collocutorum, qui in tantis tamq; crebris repetitionibus negare audent, ſe ita ſentire. Deinde in vero timore Domini conſiderent, nobis non tam de verbis, quàm de re omnium grauiſsima, vtpote ad gloriam Chriſti, ad conſolationem conſcientiarum, ad noſtram Iuſtificationem pertinente, bonis & ſolidis fundamentis conferre.

Nunc porrò ipſa fundamenta Dominorũ Collocutorum, qua poterit fieri breuitate percurremus, ac Deum teſtamur, nos nullo ipſorum odio, neque vlla ambitione accenſos dogma ipſorum nouum improbare.

Nouum autem vocamus, quod nemo vnquam à tempore inſtaurati Euangelij per virum Dei Lutherum, de hac parte tantopere contendit, vt in præſentia D. Collocutores. Sed ad rem.

A teſtimonio ſcripturæ.

Paulus inquit, Ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro. Item, Non iuſtificabitur homo ex operibus. Item, Quod impoſſibile erat legi, quia à carne infirmabatur.

Ergo meritum tantum excluditur ab articulo Iuſtificationis, & à fide, non neceſsitas præſentiæ noſtrorum operum.

Quomodo verò probant iſtam ſuam conſequentiam? Vide pie lector. Tantum declamatione ſonora, conuitijs, & falſis de ſuis Collocutoribus teſtimonijs. Habes rei ſummam.

Reſpondemus autem. Eſt fallacia diuiſionis. Nam S. Paulus vtraſq; phraſes habet, Non ex operibus, & ſine operibus. Item, non per legem, & ſine lege. Itaq; mutilant noſtri

Collocutores Paulinas phraſes, Præterea Paulus vtrumq́ docet & illuſtrat, nempe omne meritum noſtrorum bonorum operum, in articulo & actu Iuſtificationis noſtræ coram Deo penitus excludi, vt fides ſola gratuita Dei miſericordia & merito Chriſti innitatur, certamq́ & firmam conſcientiæ conſolationem in ſummis pauoribus habeat. Ac deinde, opera noſtra in eodem articulo excludi, quia ibi tantum gratia Dei & Chriſti meritum regnant, ſicut inquit, reputari fidem ad iuſticiam, τῷ μὴ ἐργαζομένῳ, & τῷ ἀσεβεῖ. Docet autem porrò S. Paulus, Iuſtificatos ex fide, debitores eſſe & bona opera facere. Hæc tam accuratè & diſtinctè Apoſtolus tradit & explicat, vt mirum ſit, tantæ luci D. Collocutores velle nebulas ſuas offundere.

A teſtimonijs Auguſtanæ Confeſsionis.

Primum præfantur, Nos teſtimonijs ſacræ ſcripturæ non adhibere fidem, niſi in Auguſtana Confeſsione & Apologia idem demonſtretur.

℞. Eſt falſum teſtimonium. Probetur.

1. Ex noua autem Confeſsione Auguſtana citant dictum.
℞. Eſt falſum teſtimonium. Quia hæc noua Confeſsio non eſt Auguſtæ ſcripta vel exhibita, nec ab eius ſtatibus comprobata. Itaq; Confeſsio Auguſtana falſò nominatur, nec admittitur. Eſt enim Philippi Melanthonis priuatũ ſcriptum, extra Normam noſtram poſitum, Scimus etiam Lutherum eam crebram mutationem improbaſſe, ac dixiſſe, eum librum iam non amplius eſſe Philippi, ſed Eccleſię confitentis, eamq́ ob cauſam non ipſi integrum eſſe, vt priuato eam arbitrio innouet aut mutet.

Deinde probant hoc vnum, excludi noſtra merita in Iuſtificatione & acceptatione noſtra coram Deo. Verum id iam non controuertitur. Nunq̃ enim contra hanc partem quicq̃ pugnauimus, Itaq; eſt impertinens teſtimoniũ. Nam hoc probandum & demonſtrandum veniebat, etiam neceſſitatem præſentiæ bonorum operum in articulo Iuſtificationis adſtrui, Hanc nucem frangere debebant.

Porrò

Porrò ex articulo 6. veteris & germani exemplaris allegant teſtimonium, quod eſt eiuſmodi, vt ipſos D. Collocutores egregiè refutet. Primum enim inquit, Fides debet bonos fructus parere. Item, Sine Opere, Sola fide, gratis accipiens remiſsionem peccatorum. Hęc autem ſunt immota, quia veriſsima ſunt, & hæc eſt noſtra doctrina, quam ſemper ſonuimus, nempè, bona opera eſſe fructus fidei, Item, ſine opere noſtro nos iuſtificari. Sic articulo 12. dicitur. Altera eſt fides, quæ concipitur ex Euangelio & in abſolutione, & credit, propter Chriſtum remitti peccata, & conſolatur conſcientiam, & ex terroribus liberat. DEINDE (nota deinde) SEQVI debent bona opera, quæ ſunt FRVCTVS pœnitentiæ.

Chare auditor & lector, quid poteſt dici clarius, quàm fidem apprehendere remiſsionem peccatorum, ac deinde ſequi bona opera, eſſeq; fructus. Hæc quia nos docuimus, & iam quoq; in iſto Colloquio profitemur, à noſtris tam placidis & candidis D. Collocutoribus, tam indignis modis tractamur, exibilamur, traducimur. Sed quid nos querimur? Chriſtus confeſſoribus ſuę veritatis eiuſmodi honores in mundo prædixit. Ipſemet igitur nos ſoletur & confirmet, vt fideles vſq; ad finem vitæ noſtræ inueniamur.

Sententias quoq; articuli. 20. omnes veriſsimas eſſe ſcimus. Sed quid ex ijs probant noſtri aduerſarij? R. Meritum omne omnium bonorum operum in articulo Iuſtificationis excludi. Sed quis hæc controuertit aut pugnat? Nos ſanè nunquam ea de re contendimus per omnem vitam noſtram.

Sed D. Collocutores hoc nouū ſuum dogma debebant adſtruere, in ipſo artic. Iuſtificationis, neceſsitatem præſentiæ noſtrorum operum eſſe conſtituendam. Itaq; hic vides fallaciam Elenchi. Sic enim vſu venire ſolet, vt erroribus imbuti, non afferant teſtimonia ad ſuum ſcopum pertinentia, Sed vicinas materias arripientes fucum quendam imperitis obtrudant, ac perinde faciunt, vt athletæ illi

præclari, qui extra metas ſalientes animoſè vociferantur, ſeſe viciſſe, vbi tamen nullum hoſtem contra ſeſe habuerint. Quis verò ante iſtam collationem credidiſſet, homines tantos, tantosq; Theologos, ex tantis Academijs, tanto ſtudio declinaturos à ſcopo, & tanta libertate extra metas excurſuros eſſe? Sed eiuſmodi colliſiones iuxta Simeonis prophetiam, cogitationes cordium reuelant.

Porrò hic articulus 20. clariſsimè docet, RENOVATOS parere bona opera. Item, fidem eſſe iuſtæ actionis genetricem. Non prohiberi bona opera, Nam calumniæ pontificiorũ rectiſsimè reſpondetur, qui ſic argumentabantur.

Docetis, gratis fide ſine operibus peccatorem coram Deo iuſtificari.

Ergò prohibetis bona opera in vniuerſum.

Reſpondent noſtri confeſſores Auguſtani, Imò non prohibemus bona opera, Sed docemus, ea debere eſſe fructus fidei & iuſticiæ acceptæ.

Ex Apologia.

Pulcherrimum eſt hoc dictum, quod allegant D. Colloc utores, & nobis eò gratius, quia ipſorum ſententiam oppugnat, eamq; quaſi proprio gladio iugulat. Hæc vt eluceſcant, quædam ex eo articulo repetemus.

Excludimus autem opinionem meriti. Non excludimus verbum aut Sacramenta, vt calumniantur aduerſarij. Diximus enim ſupra, fidem ex verbo concipi. Ac multò maximè ornamus miniſterium verbi. Dilectio etiam & opera fidem ſequi debent, quare non ſic excluduntur, ne ſequantur, ſed fiducia meriti, dilectionis aut operum in iuſtificatione excluditur. Hæc Apologia.

Excludi autem meritum extra controuerſiam eſt.

Deinde verò hæc pondera verborum obſeruentur, Dilectio & opera SEQVI fidem debent, quare non ſic excluduntur, NE SEQVANTVR. Ita ſemper autem ſenſimus & docuimus. Si igitur ſequi debent, Ergò in articulum

iuſtifi-

iuſtificationis trahenda non ſunt, vt Lutherus veriſsimè loquitur.

Hic omnes timentes Deum obſeruent atq; expendant applicationem & argumentum D. Collocutorum. Sic inquiunt.

In verbis Pauli, Ei autem, qui non operatur, excluditur meritum & fiducia, teſte Apologia.

Ergò Apologia ſic enarrat dictum Pauli, Non operantem ſcilicet eum, qui licet aliqua præſtet Moralia operà, tamen agnoſcit, ꝓpter ea ſe non iuſtificari coram Deo.

℞. Riſum teneatis amici. Nam D. Collocutorum ſimplex affirmatio non eſt in Theologia demonſtratio. Negamus igitur conſequentiam, & indicamus, D. Collocutores hæc verba & hunc ſenſum Apologiæ ex ſuis cerebris affingere, ac dictum Pauli, ſine fronte deprauare. Quid enim monſtroſius dici poteſt, quàm, Non operantem & habentem opera Moralia eſſe idem. Deinde, Non operari, & non mereri, eſſe idem. Quanam autem quæſumus in Grammatica hæc reperiuntur, Omninò confidimus iſta ad Eccleſiam Dei ventura, quæ eiuſmodi Pauli corruptelam proculdubiò nequaq; approbabit. Imò S. Paulus in articulo & actu iuſtificationis vtrumq; excludit, nempè tum meri:a tum opera noſtra. Deinde docet, iuſtificatum ex fide debere bona opera facere, tanq; τὸ ποίημα Dei, & tanq; bona arbor, vt Chriſtus & Lutherus loquuntur.

Præterea & hoc animaduertant memoriq; mente reponant omnes pij & candidi auditores & lectores, in confeſſione & Apologia Auguſtana noſtris illis antiquis confeſſoribus rem fuiſſe cum pontificijs, qui vehementiſsimè tum vrgebant & p̄dicabant meritum. Itaq; applicationes dictorũ ſacroſanctæ ſcripturæ eò potiſsimum factæ atq; directæ ſunt. Illam autem alteram partem de excluſione bonorum operũ in articulo & actu iuſtificationis non ita ſemp inculcarunt, Sed meminerunt tamen eius ſubinde ſatis luculenter, Dei beneficio & illuſtratione, vt poſtea dicemus.

Iam priuſquam ad eluſiones dictorum ex iiſdem libris à nobis allegatorum progrediamur, vnum ſaltem adſcribemus inſuper teſtimonium, ex quo noſtra ſententia luculenter demonſtratur, Quod nimirum iuſtificati faciant bona opera & non ſint noſtra bona opera in ipſum articulum Iuſtificationis reponenda. Sic legimus in Apologia, ſub titulo de dilectione & impletione Legis 17. Poſtquam igitur fide iuſtificati & renati ſumus, incipimus Deum timere, diligere, petere, & expectare ab eo auxilium, gratias agere, & prædicare & obedire ei in afflictionibus. Incipimus & diligere proximos, quia corda habent ſpirituales & ſanctos motus.

Hæc non poſſunt fieri, niſi poſtquam fide iuſtificati ſumus, & renati accipimus Spiritum ſanctum. Primum, quia lex nō poteſt fieri ſine Chriſto. Item, Lex non poteſt fieri ſine Spiritu ſancto. At Spiritus ſanctus accipitur fide, iuxta illud Pauli, Galat. 3. Vt promiſsionem Spiritus accipiamus per fidem. Item, quomodo poteſt cor humanum diligere Deum, dum ſentit horribiliter eum iraſci, & opprimere nos temporalibus & perpetuis calamitatibus. Lex autem ſemper accuſat nos, ſemper oſtendit iraſci Deum. Non igitur diligitur Deus, niſi poſtquam apprehendimus fide miſericordiam, Ita demum fit obiectum amabile.

In hoc dicto verba toties repetita diligenter notanda ſunt, nimirum, POSTQVAM fide iuſtificati & renati ſumus, incipimus Deum diligere.

POSTQVAM fide iuſtificati &c.

NON diligitur Deus, niſi POSTQVAM apprehendimus fide miſericordiam.

Ergò ſunt reponenda noſtra bona opera in ipſum articulum Iuſtificationis, minimè, ſed Iuſtificationem ſequi debent. Atque hic iterum proteſtamur contra calumniam indignam homine pio, nedum Theologis, nos non de momentis temporum hic diſputare, ſed ordinem rerum in Apologia annotare. Sic autem Apologia frequentiſsimè iſta verba recantat.

Dilectio

Dilectio & opera SEQVVNTVR fidem.

Dilectio ſequitur fidem.

Dilectio debet fidem ſequi.

Fide IVSTIFICATI (notetur Emphaſis) incipimus Deum timere, diligere.

Non diligitur Deus, niſi POSTQVAM fide apprehendimus miſericordiam.

PRAECEDIT (nota in litera k) pręcedit, inquit fides, SEQVITVR dilectio.

VIRTVTES fidem ſequuntur.

Dilectio, Confeſsio, & alij boni fructus SEQVI debent.

Opera ſunt fructus & teſtimonia fidei.

Bona opera ſunt EFFECTVS regenerationis.

Opera ſequi fidem debent.

Dilectio ſequitur renouationem, Sed nolumus plures locutiones, Confeſsionis & Apologiæ, quæ cuiuis obuiæ ſunt, commemorare, de quibus fortè aliàs commodius. Nunc pergemus.

De Eluſione dictorum Apologiæ.

Nos citauimus hæc dicta Apologiæ, quæ ipſo meridiano ſole clariora ſunt, nempe.

Euangelium pollicetur remiſsionem peccatorum & ſalutem, etiamſi NVLLA PRORSVS habent bona opera, ſi tamen conuertantur & non deſperent, ſed fide in Chriſtum conſequantur remiſsionem peccatorum. Item, Dauid dicit beatitudinē hominis, cui Deus imputat iuſticiam ſine operibus, Hunc, ait Paulus, beatum eſſe, cui imputatur iuſticia per fidem in Chriſtum, etiamſi nulla habeat bona opera.

Iam ſi D. Collocutores tanta inuidia referti eſſent, vt nollent nobis cedere aut credere, ſaltem cederent aut crederent Paulo, qui Rom. 4. docet, Iuſticiam per fidem in Chriſtum imputari, etiamſi nulla habeat bona opera, vt Apologia recenſet.

Sed audi D. Collocutorum eluſiones. Primum aiunt, ex contextu orationis ſumendam ſententiam.

Reſpondemus. Ad eundem modum Sacramentarij ad verba Teſtamenti, Hoc eſt corpus meum, reſpondent ex contextu διάνοιαν excerpendam eſſe. Sed verba Apologiæ non ſunt dubia, verum diſerta, clara, perſpicua, Imò eos apertè SOPHISTAS vocat, qui aliter docent. Inſuper non pugnant cum hiſce verbis tam illuſtribus neq; præcedentia neq; ſequentia. Itaq; non patiemur nos ab iſtis verbis auelli, ac gaudemus, ipſam Apologiam Sophiſtas illos remouere, qui hiſce verbis contradicunt.

2. Eluſio. Apologia aliás damnat fiduciam operum. Reſpondemus. Et id quidem rectè, quia vtrumq; aſſeuerat, & ſine meritis & ſine operibus noſtris nos peccatores coram Deo fide iuſtificari. Item, indignum, & NVLLA prorſus habentem bona opera iuſtificari fide, & audacter affirmat, Sic Paulum Apoſtolum Rom. 4. pronunciare (eum nimirum Paulum) qui Galat. 1. audet decernere, Si quis aliud Euangelium docuerit, Anathema ſit.

Notent & hoc auditores & lectores Deum timentes, quod haſce noſtras iſtorum dulciſsimorum dictorum Apologiæ citationes D. Collocutores vocant frigidas cauillationes, Clypeum Aiacis, Sophiſticam deprauationem, Phariſaicam opinionem, Sycophanticam criminationem. Hanc ſcilicet gratiam nobis referunt, quod ex Apologia veritatem commonſtramus.

3. Eluſio. Prorſus NVLLA opera habere: Et bona ſua opera non opponere iudicio Dei, eſſe prorſus idem. Reſpondemus. Quid quæſumus peccator, ſeruus ille debitor Matth. 18. aut ille, qui, vt loquitur Apologia, NVLLA PRORSVS habet bona opera, iræ Dei opponet?

Imò addunt noſtri Collocutores, Fidem ſine operibus hypocriſin eſſe. Hic ſi velimus eos compræhendere pauliſper, ac tenere, proculdubio mala nobis verba, diraſq; execrationes rependent. Sed Eccleſiæ iudicium relinquimus,

quæ

quæ obſeruabit hic de ipſo artic. iuſtificationis diſſeri atq; diſputari. In hoc igitur articulo & actu iuſtificatiōis, ſi quis inculcet, Fides tua ſine operibus hypocriſis eſt, nonne omnem conſolationem & certitudinem promiſsionis penitus auferet? Sed forte metas tranſilientes, clamabunt, de articulo bonorum operum ſe dixiſſe. Reſpondemus. In eo quidem articulo non ignoramus rectè ea ꝓferri, quia fidem debent bona opera ſequi, verum in præſentia de ipſo articulo & actu iuſtificationis controuertitur.

Alia obiectio.

Apologia inquit, Sicut pœnitentiam per omnem vitam requirimus, ita & bona opera requirimus.

Item, Sola fides iuſtificat, id eſt, Primum conſequitur remiſsionem peccatorum &c. Item, Deinde quod illa inchoata impletio Legis non placeat per ſe coram Deo &c. Item, Initiò iuſti reputamur. Item, Neceſſe eſt RENATOS benè operari.

Item ex vetuſtiori, Procul à perfectione Legis abſumus. Item, Inchoata impletio Legis placet propter fidem.

℞. Vbi eſt applicatio? vbi concluſio? Quid hæc verba nouo dogmati D. Collocutorum patrocinantur? Nam hęc eſt illa Helena, de qua dimicatur, nempè Neceſsitatem præſentię bonorum noſtrorum operum, in articulum ipſum iuſtificationis reponendam eſſe.

Deinde hæc ipſa Apologiæ allegatio pro nobis facit, Inquit enim, Primum nos fide conſequi remiſsionem peccatorum, Deinde ſequi inchoationem Legis, quæ non ſit perfecta in nobis, & non ſimus propter eam iuſti coram Deo, & quod placeat per fidem in Chriſtum. Hæc eſt ipſiſsima noſtra doctrina & confeſsio.

Miramur autem profectò non ſine magno dolore, D. Collocutores tam infenſos eſſe huic doctrinæ: nempè Euangelium ꝓmittere credentibus in Chriſtum remiſsionem peccatorum. Item, Imputari iuſticiā, etiamſi NVLLA PRORSVS habeat bona opera. Item, Bona opera nō eſſe in ipſum

articulum Iuſtificationis trahenda, quia ſequantur iuſtificatum, iuſticiam, fidem. Ac propterea nos non modo omni genere probrorum obruere, opprimere, ſepelire, Sed etiam ex Eccleſia atq; ab Auguſtana Confeſsione remouere. Dominus Deus ſuæ cauſæ, ſuæq; Eccleſiæ adſit.

Cum autem iſta omnia Eccleſia Chriſti vera aliquando conſpiciet, profectò exhorreſcet, ac dolebit, tantum inuidię & maleuolentiæ D. Collocutores indulſiſſe, ſed nos decet plagas ferre, & inſuper gratias agere.

Alia Obiectio.

Loquimur de continua remiſsione.

Ergò à fide iuſtificante remouendæ non ſunt virtutes, ſeu bona opera.

℞. Negamus conſequentiam, quia nulla eſt cohærentia, Nam bona opera noſtra in nullum aliud forũ pertinent, q̃ bonorum operum, nempè quod ſint fructus iuſticię & fidei.

Et Luthero.

Lutherus quoq; duntaxat dignitatem, non ipſa quoq; opera in foro & circulo iuſtificationis excludit.

Ergò ſecum ſentit.

℞. Negamus antecedens, & fit iſti viro Dei enormis iniuria. Nam luculentis teſtimonijs confirmat atq; obſignat, nos iuſtificari ſine & ante omnia bona opera, vt Gen. 4. loquitur, Sed eiuſmodi teſtimonia ſuprà quoq; plurima recitauimus. Nunc audiamus probationes D. Collocutorum.

Ex Poſtil. Eccleſ. die Aſcenſ. Aus dieſen kanſtu nun dieſe beide Sprüche/ aus S. Mattheo vnd Marco (ſo die Papiſten aus vnuerſtand vntereinander werffen) recht vnterſcheiden, das ſie beide beſtehen/ alſo/ das in dieſem Text/ Wer da gleubet vnd getaufft wird etc. vnſer Werck vnd thun abgeſondert ſey vom Glauben/ ſo fern das Verdienſt belangt/ vnd alſo ausgeſchloſ-



ſen wer-

ſeit werden (wenn man redet von Gerechtigkeit vñ Seligkeit eines Chriſten für Gott) Nicht das ſie nicht da ſein ſollen / oder das ein Chriſt vnd Gleubiger nicht dürffte gute Wercke thun / Sondern alſo, das man wiſſe / das wir durch vnſer eigen Wirdigkeit nicht ſelig werden.

Reſpondemus. Lutherus in hac concione non eſt ſibi contrarius. Multò verò minus deſtruit ea, quę alibi plus mil lies tam clarè pronunciat.

Porrò Lutherus in hac concione docet, fidem & opera diſcernenda. Diſertè enim inquit, Præcedere fidem, qua iuſtificamur, Sequi verò bona opera, nec illa duo eſſe miſcenda. Itaq; illa verba, non quod non debeant adeſſe, de Sequela bonorum operum, & quidem diſtincta à fide, dicuntur, id quod extra omnem eſt dubitationem. Nec faſcinare poterunt D. Collocutores pios, niſi eos fortè, qui textum Lutheri non inſpexerint. Nam:

1. Primum hic ait, Papiſtas fidem & opera confundere.
2. Rectè fidem & opera diſcernenda.
3. Mox & continuò ſequitur. Hoc pacto dictum, Qui crediderit, & baptiſatus fuerit, rectè intelligitur. Poſtq; igitur hoc ſcimus & habemus, POSTEA (DARNACH) ſequatur doctrina aliorum dictorum, quod etiam bona opera facienda ſint. In his Lutheri verbis audis, eum dicta de fide anteponere. Poſtea verò doctrinam de neceſſitate bonorum operum ſubijci velle. Iſta autem ex præcedentibus dictis ibidem patent. Nam inquit:

WIr bekennens auch / vnd habens allzeit geleret / ſtercker vnd beſſer / denn ſie / Das man ſol gute Werck leren vnd thun / Vnd das ſie dem Glauben folgen müſſen / Das auch / wo ſie nicht folgen / der Glaube nicht rechtſchaffen ſey. Darumb ſchleuſſet dieſe Lere vom Glauben / gute Wercke nicht aus / als dürfften oder ſolten ſie nicht da ſein.

Lutherus igitur eiuſmodi Enthymema texit.

Bona opera debent SEQVI fidem.

Ergo, Non excludit noſtra doctrina de fide, ipſa bona opera, ne adſint, vt SEQVELA. Itaq;, ne adſint, & quod ſequi debent, Luthero hic ſunt prorſus ſynonima.

Hæc porrò ex reliquis elucent. Vt quod inquit. Das iſt war vnd Recht / das man die Leute ſol leren / alles was Chriſtus befohlen oder geleret hat / ſo man leret von deme / das wir thun ſollen / Aber doch alſo / das man das ander ſtück / ſo er alhie ſaget vom Glauben / nicht auſſen laſſe oder erhinder ſetze / ſondern alſo ordene / wie ers ſelbſt ſetzt vnd ordnet.

Nota, hic agit Lutherus de ordine fidei & operum, paulò pòſt adijciens.

Das iſt das erſt vnd fürnehmeſt / darauff auch dieſe Wort ſtimmen / Wer da gleubt vnd getauft wird / Darnach gehet das ander ſtück / ſo da folgen ſol der Lere des Glaubens / was die / ſo da gleuben vnd getaufft ſind / thun ſollen.

Item, Darumb ſol man auch dieſe beide ſtück vnuermengt vnd rein alſo ſcheiden / Das die Lere des Glaubens vnd vnſer Tauff vorgehe / als das Heubtſtück vnd grund vnſer Seligkeit / Darnach das ander folge / vnd alſo jedes an ſeinem Ort geleret vnd gehalten werde.

Et adhuc clarius.

Wenn man hieuon fragt vnd wiſſen wil / wie man ſelig werde / da ſol dis das Heubtſtück oder Heubtlere ſein / das man gleube vnd getaufft werde / Hie wird nicht diſputirt / ob man gute werck thun ſol / denn dauon iſt kein ſtreit / Sondern man handelt von einer gröſſern Sachen / das heiſt / nicht was wir thun / ſondern wo wirs ſuchen ſollen / vnd gewis erlangen mügen / dadurch wir von Sünd vnd Todt errettet / das ewige Leben vnd Seligkeit haben.

Hie erkleret vnd deutet Chriſtus eigentlich / was die Heubtlere des Euangelij ſein ſol / ſetzet es allein vff den Glauben vnd Tauffe / vñ ſchleuſt / das wir darumb vñ daher ſelig ſind / ſo wir Chriſtum haben / durch den Glauben vnd die Taufft. Et paulò poſt.

Sol

Sol ich nun ſolches gleuben/ſo mus ich nicht darein mengen mein Werck/oder eigen verdienſt ſuchen/ vnd für Gott vnterſtehen zubringen.

In hiſce igitur dictis Lutherus & doctrinā Euangelij deq; bonis opibus & rem ipſam,id eſt,fidē & opera accuratè diſcernit,ac ſibi conſentiens eſt , in omnib9 ſuis monumentis.

Sufficit igitur eadem ratione,ad omnia reliqua teſtimonia,hæc vna reſponſio,Lutherum id agere,q̃ bona opera debeant ſequi fidem,ac diſcernenda eſſe ipſius dicta,quando agit de fide iuſtificante, & quando de fructificante tractat, quæ quidem vna & eadem eſt,ſed diuerſos habet reſpectus. Item,docet, ibi non eſſe veram fidem,aut eam euanuiſſe,vbi dominantur peccata contra conſcientiam.

Magna igitur eſt iniuria in Lutherum,quòd D.Collocutores preclarum commentarium eius in Galatas,locis innumeris,contra nouum ipſorum dogma pugnantem peruertere,atq; in ſuum errorem detorquere nefariè conantur,Itaque ſaltem ex argumento eius, pauca audire & legere non grauetur Eccleſia Dei.

Iſta autem, inquit,excellentiſsima iuſtitia , nempè fidei, quam Deus per Chriſtum nobis abſq; operibus imputat, nec eſt politica,nec cœremonialis,nec legis diuinę iuſtitia, nec verſatur in noſtris operibus, ſed eſt planè diuerſa,hoc eſt,merè paſsiua iuſtitia(ſicut illæ ſuperiores actiuæ )Ibi enim nihil operamur aut reddimus Deo,Sed tantum recipimus,& patimur alium operantem in nobis, ſcilicet Deum. Ideo libet illam fidei , ſeu Chriſtianam iuſtitiam,appellare paſsiuam iuſtitiam.

Item,Fol.5. Sicut ipſa terra pluuiam non gignit,nec vllo ſuo opere,cultu,ac viribus acquirere poteſt,Sed tantum cœleſti dono deſuper recipit, Ita ſine noſtro opere & merito,donatur nobis diuinitus iſta cœleſtis iuſtitia, Quantum igitur arida terra ex ſe efficere poteſt,ad comparandam ſibi largam & feliciſsimam pluuiam, Tantum etiam nos homines noſtris viribus & operibus efficere poſsumus , ad

comparandam nobis illam diuinam, cœleſtem, & æternam iuſticiam, niſi per gratuitam imputationem, & per inenarrabile donum Dei, illam conſequamur. Summa igitur ars & ſapientia Chriſtianorum eſt, neſcire Legem, ignorare opera, & totam iuſticiam actiuam, præſertim cum conſcientia luctatur cum iudicio Dei, ſicut extra populum Dei ſumma ſapientia eſt, noſſe, inſpicere, & vrgere Legem, opera, & actiuam iuſticiam.

Item fol. 5. b. Hæc eſt noſtra Theologia, qua docemus diſertè diſtinguere has duas iuſticias, actiuam & paſsiuam, ne confundantur mores & fides, opera & gratia, politia & religio. Eſt autem vtraque neceſſaria, ſed quælibet intra ſuos fines contineri debet.

Item fo. 5. b. Nos verò quaſi duos mundos conſtituimus, vnum cœleſtem, alterum terrenum, in illos collocamus has duas iuſticias diſtinctas, & inter ſe maximè diſtantes. Iuſticia Legis eſt terrena, de terrenis agit, per hanc facimus bona opera.

Et paulò pòſt: Ita per iuſtitiam Legis, multa faciendo nihil facimus, & implendo Legem non implemus, niſi prius ſine opere noſtro & merito iuſtificati ſimus per iuſticiam Chriſtianam, quæ prorſus nihil pertinet ad iuſticiam Legis, ſeu ad iuſticiam terrenam & actiuam. Iſta autem eſt iuſticia cœleſtis & paſsiua, quam non habemus, ſed è cœlo accipimus, non facimus, ſed fide apprehendimus, per quam aſcendimus ſupra omnes Leges & opera.

Item, Nihil ergò facimus nos, nihil operamur ad hanc iuſticiam conſequendam? Reſpondeo, Nihil, Quia hæc iuſticia, eſt prorſus nihil facere, nihil audire, nihil ſcire de Lege aut de operibus, Sed hoc ſolum ſcire & credere, quod Chriſtus tranſierit ad Patrem.

Item fol. 6. b. Hanc cum intus habeo, deſcendo de cœlo, tanquam pluuia fœcundans terram, Hoc eſt, Prodeo foras in aliud

aliud regnum, & facio bona opera, quæcunq; mihi occurrunt. Hæc Lutherus.

Iſta veluti in compendium innumerorũ teſtimoniorum Lutheri, quæ extant in iſto commentario, alijsq; eius libris viſum eſt adſcribere, vltra reliqua ſuperius annotata.

Ridiculum verò eſt, quod D. Collocutores ex diſputatione proferunt hæc verba, Fides niſi ſola ſit ſine vllis operibus, nihil eſt, neq; iuſtificat, & tamen opera ſequuntur iuſtificationem fidei infallibiliter, cum non ſit ocioſa. Hæc enim ipſa eſt ſententia & doctrina noſtra, quæ neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum in ipſo articulo iuſtificationis euertit ac deſtruit, quod quidem nouum ac periculoſum dogma D. Collocutores ſuſceperunt defendendum. Sunt igitur deprauatores clariſsimorum verborum Lutheri, de qua re tota Eccleſia Chriſti aliquando queretur, ſiue id credant, ſiue non.

Item ſic ratiocinantur. Lutherus inquit in diſputatione.

Deus non ſinit noſtram inceptam iuſticiam damnari.

Ergò neceſsitatem præſentiæ bonorum noſtrorum operum in ipſo articulo iuſtificationis admittit.

℞. Eſt baculus ad angulum. Et in eiuſmodi applicationes quaſi in ſcopulum perpetuò impingunt D. Collocutores, dum Lutherum moliuntur in ſuum pontificium errorem inaudita prorſus temeritate pertrahere.

Item, Lutherus vrget neceſsitatem bonorum operum, vt in diſputatione 5. vbi inqt, Opera gratiæ fieri à iuſtificatis.

Ergò in ipſo articulo iuſtificationis neceſsitas præſentiæ bonorum operum eſt adſtruenda.

Reſpondemus. Sunt ſcopæ diſſolutæ. Nam Lutherus clariſsimè loquitur de iuſtificatis, non de ipſo articulo iuſtificationis. Prætereà de neceſsitate benè operandi in iuſtificatis, nulla eſt inter nos contentio.

Alia Obiectio.

Gen.15.ait Lutherus, Fides eſt nunq̃ ſola, ſed adfert ſecum charitatem, & alia multiplicia dona.

Ergò Lutherus ſtatuit neceſsitatem pſreæntiæ noſtrorum bonorum operum, in ipſo articulo iuſtificationis noſtræ coram Deo.

℞. Negamus conſequentiam, & ratio eſt, quia ipſimet continuo ſubijciunt verba Lutheri, quæ dubitationem omnem eximunt. Qui enim, inquit, in Deũ credit, & certus eſt, quod faueat nobis, ſiquidem & Filium dedit, & cum Filio ſpem æternæ vitæ, quomodo non amaret ex toto corde Deum? Ecce, Lutherus inquit, eum qui credit, etiam amare Deum. Et rectiſsimè conſonat Apologia cum his verbis, inquiens: Poſtq̃ fide iuſtificati ſumus, incipimus Deum timere, diligere. Item, Non diligitur Deus, niſi poſtq̃ apprehendimus fide miſericordiam.

Eluſiones quorundam Argumentorum noſtrorum.

Lutherus docet, opera noſtra ABSCINDENDA in ipſo articulo Iuſtificationis.

Ergò non eſt neceſsitas operum noſtrorum in eo ipſo articulo ſtatuenda.

Reſpondent ipſi, Lutherus opera & charitatem non reijcit. Bella verò refutatio, non reijcit dilectionem & opera in articulo de bonis operibus. Ergò ſunt in ipſum articulum iuſtificationis trahenda. Imò Lutherus diſertè pronunciat, Noſtra bona opera in articulum iuſtificationis trahenda non eſſe. Item, Nos iuſtificari ante omnia opera. Quid ad hoc reſponſatis?

Deinde & hóc animaduertant auditores & lectores, D. Collocutores neq̃ argumenta noſtra neq̃ teſtimonia citata integra, vel ſaltem præcipuas eorum partes recitare, ſed vellicare & carpere duntaxat.

Vanam porrò eluſionem argumenti, quod ipſi ſibi hoc in lo-

in loco ſomniant, omittimus, quia vt ſic in conſpectu Dei ludant ſine omni pauore, nos quidem cum mutare non poſſimus, ipſis permittere neceſſe eſt.

## Alia eluſio noſtri Argumenti.

Lutherus pronunciat opera noſtra in articulum iuſtificationis non eſſe trahenda.

Ergò neceſsitas præſentiæ noſtrorum bonorum operum in articulo & actu iuſtificationis noſtræ coram Deo, non eſt retrahenda.

Reſpondent ipſi. Eſt incogitantia & peruerſitas, Deinde malè illationem aliam ipſi conſtituunt.

Præterea inquiunt, Inchoatio nouitatis per omnem vitam durare debet.

℞. Brutum fulmen Collocutorum, euaneſcat in ipſorum nubibus. Quod verò confugiunt ad peruerſiones tetras noſtrorum dictorum, ipſis deinceps condonandum eſt, quia adſueuerunt. Tertiò, Bona opera ſunt fructus iuſticiæ, teſte Paulo, quocunque tempore fiant, & quando agitur de articulo Iuſtificationis, relinquenda ſunt in ſuo foro & circulo, nempe in articulo de bonis operibus, nec ſunt in ipſum articulum iuſtificationis inthroniſanda.

Quod porrò ad teſtimonia Philippi attinet, cauſas ſuo loco exponimus, cur eius ſcripta in Normam dogmatum Eccleſiaſticorum ſine omni diſcrimine pij recipere nō poſſint, ſed potius quæ vera & conſentanea verbo Dei in ijs proferuntur, probent, quæ verò aliena ab eo producuntur, improbent.

Deinde non ignoramus D. Philippum ſemina quædam iſtius noui dogmatis, quod D. Collocutores publicè & pertinaciter defendendũ ſuſceperunt, in ſuos libros ſparſiſſe.

Verum id & parcius & tectius fecit, quàm nunc ipſius ſucceſſores factitant. Præterea plurima Philippi teſtimonia, quę à D. Collocutoribus citantur, loquuntur de ſequela bonorum operum. Item, declarant fiduciam bonis operibus detrahendam, id quod in nulla verſatur apud nos con

trouerſia. Sinimus igitur D. Collocutores ſeſe paſcere quibusdam Philippi dictis, in quibus aliquid humani paſsus eſt, qua quidem in re exiſtimamus, tales diſcipulos ſuum præceptorem non tam honorare quàm deformare. Non enim ſunt creaturarum ſententiæ verbo diuino anteponendæ. Deinde in rebus bonis & veris homines imitari debemus, non in malis, vt ſcriptura ſacra docet.

Simpliciter itaq; affirmamus, Philippum in hac præſenti controuerſia non ſentire cum Luthero & verbo Dei, id quod ex teſtimonijs tot tamq; luculentis à nobis ex Luthero citatis & annotatis (quæ, ne grauemus lectores, non hic repetimus, quia facilia in ſuperioribus noſtris ſcriptis inuentu ſunt) cuiuis non omnino vel hebeti, vel in ſenſum reprobum tradito videre eſt.

Illud ſaltem de locis Philippi paucis & modeſtè addimus. Primum conſtare, Philippum toties ferè eos mutaſſe & rebus & verbis, vt quibus ſit fides adhibenda, in dubio ſit.

2. Lutherum iſtam crebram mutationem improbaſſe, ex fide dignis accepimus.

3. Veteres locos eſſe potiores poſterioribus, vt pij paſſim iudicant. Malè igitur factum, quod non ſint in Tomos Philippi inſerti.

4. Poſteriores locos Lutherum propter tam variam & perpetuam eorum mutationem, non potuiſſe ſemper inſpicere, certum eſt. Nam alijs laboribus Eccleſiæ Dei fuit obrutus.

5. Luthero iam ſeneſcente, & omnium maximè poſt ipſius obitum, loci ſunt immutati.

6. Pios plurimos in Eccleſia Dei non pauca neq; exigua monere, quæ in locis illis, à verbo Dei & Lutheri ſcriptis diſcrepent. Iſta autem hic præcidimus, & non libenter proferimus, Tantopere enim nos vrgentibus D. Collocutoribus, neceſſe fuit propter Dei gloriam diſcrimen facere, inter res

ter res congruentes verbo Dei, & ſententias, quæ ex imbecillitate humana contra eas prolatæ ſunt. Equidem non diſsimulamus, nos maximi facere locos eius viri & legere, Sed cum ea diſcretione, vt exorbitationes quaſdam humanas non approbemus, quia iuxta hoc diſcrimen, ſcimus omnia omnium hominum ſcripta, exceptis Biblicis monumentis, legenda eſſe.

Cum autem non poſsint D. Collocutores neq; teſtimonijs ſacræ ſcripturæ luculentis, neq; rationibus euidentibus, ſuum illud nouum dogma, de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in articulo Iuſtificationis euincere, arte ſatis illiberali, candidos Collocutores & viros Deum ſeriò timentes non decente vtuntur.

Primum enim miſcent articulo Iuſtificationis totam pœnitentiam.

Deinde vbi ſe conſtrictos eſſe vident euidentia veritatis, ad nouam obedientiam, quæ ſequi debet fidem, acceptam Iuſtitiam, conuerſos, renatos, delabuntur, de quibus nulla eſt diſceptatio. Nam plus millies ferè indicauimus & proteſtati ſumus, veriſsimam eſſe doctrinam, Bona opera eſſe neceſsaria. In renatis oportere nouam obedientiam inchoari. Eſſe nos debitores, bonis operibus fructificare, lucere, Vbi non ſequantur bona opera ibi à poſteriori liquere, nec fidem ibi veram eſſe. In articulo Iuſtificationis excludi meritum & opera noſtra. In articulo de bonis operibus, omnino adſtruendam eſſe neceſsitatem debiti & præſentiæ. Sola fide nos iuſtificari quidem, ſed fidem accepta iuſticia operari, exercere ſe, lucere etiam coram hominibus. Quando autē de articulo Iuſtificationis dicitur, Faceſſant merita & opera noſtra. De his, inquimus, non controuertimus, ſed de neceſsitate præſentiæ IN IPSO ARTICVLO IVSTIFICATIONIS.

Tertiò, digrediuntur in falſa de nobis teſtimonia, quę nō conueniunt Theologis, qui Spiritu Dei reguntur. Exēplum

vnum enorme adſignabimus,ac petimus,vt pij auditores & lectores ſecundum conſcientias ſuas iudicent. Sic ſcribunt fol.15. vel fol.22. Collocutores noſtri has particulas SINE OPERIBVS, NON EX OPERIBVS, SOLA FIDE, ad neſcio quę momenta temporum, ſeu ad actum Iuſtificationis cito tranſeuntem reſtringunt, perinde ac ſi de infuſione olei, ſeu liquoris cuiuſcunq; in vaſculū ſeu vrceolum vacuum, quæ hoc replecto deſinat, in doctrina de hoc articulo cogitanda ſit. Inde naſcuntur eis hæ inconſentaneæ & abſurdæ explicationes.

SINE OPERIBVS, id eſt, ante omnem conatum obtemperandi contionibus pœnitentiæ, & voluntatem abijciendi malum propoſitum.

NON EX OPERIBVS, id eſt, nondum accenſis virtutibus, quibus fidem poſtea prælucere oportet.

SOLA FIDE, id eſt, priuſq; fidei coniungatur benè operandi ſtudium & facultas. Hæc illi.

Obteſtamur per Ieſum Chriſtum D. Collocutores, Crediderunt ne ſerio, cum iſta ſcriberent & poſtea inſultanter pronunciarent, eſſe Deum, qui hæc audiret? Quomodo in nouiſsimo die, de iſtis non modo ocioſis, ſed blaſphemis inſimulationibus iuſto iudici rationem reddent? An crediderunt, etiam Eccleſiam lecturam noſtra ſcripta, ex quibus falſum ipſorum teſtimonium liquidiſsimè deprehendet? Quid fidei in cœteris habebunt pij ac timentes Deum talibus hominibus, qui tam illiberaliter ſine omni corde, & fronte ſuis Collocutoribus talia ac tanta affingunt? Negamus itaq; ſimpliciter & apertè.

1. Nos reſtringere iuſtificationem ad momenta temporum & actum cito tranſeuntem.

2. Non ſunt noſtra verba illa (Quæ hoc repleto deſinat) Itaq; hæc non adduntur ex Spiritu Dei.

3. Reliquæ etiam interpretationes phraſium Paulinarum non ſunt noſtræ, ſed falſorum teſtium.

Peri-

Petimus igitur reuerenter, vt omnes Chriſtiani toto orbe terrarum hoc crimen falſi notent, obſeruent, dijudicent, an ſit ex Spiritu Dei vel alio.

Imò cum iſta in ipſum Deum ſint contumelioſa, nos ea ipſi Deo permittimus iudicanda. Oramus tamen tanquam Chriſtiani, ne ſtatuatur D. Collocutoribus peccatum hoc, ſed potius conſcientias proprias conſulentes agant pœnitentiam. Nam iudicium Dei nequaquam eſt contemnendum, denique ſi eiuſmodi opera D. Collocutoribus ſunt ad ſalutem omnimoda neceſsitate neceſsaria, ac ſi talem ſibi ſuorum operum neceſsitatem præſentiæ in ſua iuſtificatione decernunt, partim exhorreſcimus, partim ipſorum vicem dolemus.

Hactenus ea percurrimus, quæ D. Collocutores quaſi hanc de Iuſtificatione Collationem concluſuri, prolixè repetiuerunt. Nunc verò operæprecium eſt audire, quid ad Appendicem Hypotheſium reſpondeant. Sic autem annotata eſt Hypotheſis.

In Articulo Iuſtificationis, Bona noſtra opera, NECESSITATE præſentiæ eſſe neceſsaria.

Iam attendant Deum timentes, quid contrà proferatur.

1. Aiunt D. Collocutores, eſſe calumniam, quia ex ipſorum ſcriptis locus proferri nequeat.

Reſpondemus. Eam ipſam ob cauſam ipſorum verba toties ab ipſis iterata, in proxima noſtra reſponſione adſcripſimus, vt ſuum fœtum ſuis ex pennis cognoſcerent. Deinde reperierunt D. Collocutores iam in recenti ſcripto eadem verba multoties. Itaque non tantum miranda verum deploranda magis vertigo eſt, ſine fine clamitare, in foro & circulo Iuſtificationis non excludi neceſsitatem pſentiæ noſtrorum bonorum operum, tantum verò excludi meritum ſeu fiduciam eorum. Et tamen ſi quis hoc nouum ac pernicioſum dogma, confundens Legem & Euangelium, atque eneruans certitudinem promiſsionis Euangelicæ & conſolationis præcipuæ redarguat, mox vno pede ſtantes

plus quàm adamantina fronte pernegare. Itaq; per Ieſum Chriſtum oramus, vt ſine proſopolepſia iſtam enormem impudentiam omnes timentes Deum obſeruent ac iudicent. Non enim dubitamus, quin eam illiberalem rationem negandi, quod toties affirmant, tamq; pertinaciter propugnant, anima duerſuri, admiraturi ac deteſtaturi ſint.

Imò cur ipſi non exprimunt diſertis, indubijs & claris verbis aliam propoſitionem. Optima nos quidem conſcientia coram Deo præſente & hominibus aſsidentibus profiteri poſſumus, nos ex toties iteratis verbis D. Collocutorum, nec poſſe nec debere aliam propoſitionem conſtituere, quàm iſtam.

Vi Excluſiuarum tantum excludi meritum, non excludi neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum in ipſo articulo ſeu foro & circulo Iuſtificationis.

Itaq; Hypotheſis à nobis poſita, minimè aberrat. Si igitur dogma ipſum, quod his verbis exprimitur laruatum eſt, ſeſe in hoc ſpeculo contemplentur, q talia verba multoties recantant. Nec ſunt laruati oppugnatores, qui hoc laruatũ dogma falſum & pernicioſum eſſe ex verbo Dei, Confeſsione & Apologia Auguſtana & ſcriptis Lutheri euincunt, ſed ipſimet defenſores & pictores eius meritò laruati potius ꝓpugnatores dici merentur, & ab Eccleſia Chriſti, ſine ꝓſopolepſia in timore Domini iudicante, habebuntur. Oramus autem D. Collocutores, vt à laruati dogmatis propugnatione, qua & Deum offendunt, & verbum Dei deprauant, & conſolationẽ conſciẽtiarum labefactant, deſiſtant.

2. Quaſdam voces initio à nobis aiunt eſſe additas propoſitioni, vt talem, tantam, impoſſibile.

Reſpondemus. Ipſimet D. Collocutores ſæpius vltro iuſſerunt, vt non tam verba ipſorum numerentur, quàm perpetua ſententia aſpiciatur. Iam conſtat, ipſorum hanc eſſe ſententiam, ex tot iam repetitis & annotatis ipſorum verbis. Ergo, nihil q̃d iure querantur, habent. Deinde negant illas voces, ſolummodo, talem, tantã, impoſsibile, Reliqua

vero

vero verba integramq́ſententiam reijcere, niſi ſuorum verborum abnegatores eſſe velint, non poſſunt, præterea etiam in recenti ſcripto, planè eadem aſſeuerarunt.

3. Firmioribus opus eſt fundamentis, contra papiſticum deliramentum, de fide formata charitate, pugnandi.

Reſpondemus. Hoc ipſum dogma de non excludenda neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in articulo, foro, & circulo Iuſtificationis & tam vehemens atq; crudelis defenſio, ſine omni dubitatione confirmabit pontificios, idq; multò magis quàm Maioriſtica illa dogmata de neceſsitate operum ad ſalutem, atq; impoſsibilitate ſalutem conſequendi ſine bonis operibus, quia hoc nouum dogma ipſum fundamentum talium & ſimilium locutionum & præſtigiarum abundè ſuppeditat, nec poterit hoc malum præcaueri illa declaratione, quod TANTVM fiducia meriti excludatur. Si enim Neceſsitas præſentiæ operum humanorum & quidem in ipſo foro & circo Iuſtificationis pontificijs relinquitur, habent, quo triumphent.

Nobis quidem maxima ſolatio eſt, id quod omnibus pijs quàm notiſsimum eſſe cupimus, Nos hac ſentētia, quod in ipſo articulo & actu Iuſtificationis, vi Excluſiuarum, non tantum dignitas, ſed etiam ipſa noſtra opera excludantur: Pertineant autem ad fructus iuſtitiæ & fidei, ac neceſſariò SEQVI debeant &c. Ipſi gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti nihil quicq; derogare. Sed ſi noſtra bona opera in articulum Iuſtificationis neceſsitate præſentiæ reponantur, tum affirmamus periculum de honore Chriſti & certitudine conſolationis præſentiſsimum eſſe. Nam dum in eo loco Iuſtificationis nobis nihil, & Chriſto omnia attribuimus, nihil peccamus. Dum verò meritum Chriſto & nihilominus nobis neceſsitas præſentiæ bonorum operum adſcribitur, peccatum in procliui eſt.

4. Repetunt ſuam locutionem, vt, Barbaricas eſſe diſputatio-

tationes, de excludenda præſentia bonorum operum in ſaluandis, quia ſalus etiam de glorificatione intelligitur, vt Spe ſalui facti eſtis.

℞. Hic diſputatur de ipſo articulo iuſtificationis, an excludenda vel includenda ſint noſtra bona opera. Neq; agitur de neceſsitate benè operandi, quæ ſanè debet fidem & iuſticiam ſequi, vt ſæpè profitemur. Iam in hoc articulo teſte ſcriptura, Auguſtana Confeſsione & Apologia, Luthero, & omnium ſanorum Theologorum iudicio & vſu, iuſticia & ſalus pro ſynonimis vſurpantur. Eph. 2. dicitur, Gratia ſaluati eſtis. Vbi nō de glorificatione, ſed de iuſtificatione accepta Apoſtolus loquitur, id q; ne Collocutores quidem inficiari audent. Itaq; iſta eluſione non poſſunt ſeſe à falſo dogmate vindicare, & omnes boni iſtam ſophiſticam odio dignam cenſebunt, præſertim in tantis tantorum articulorum controuerſijs.

5. Exagitatur Vuigandus cum ſua ad Confeſsionem repetitam ſubſcriptione.

℞. Orat Vuigandus, vt Dominus Deus ſibi det patientiam ad tantum conuiciorum aceruum ſuſtinendum. Rationes autem ſuas rogat, vt Eccleſia Chriſti expendat & conſideret. Conſentanea enim verbo Dei probat, diſſentanea verò, Deum creatorem & redemptorem ſuum metuens & honorans, repudiat. Falſum porrò eſſe cenſet, à typographo varietatem textuum eſſe admiſſam. Conſtat enim, quoties eiuſmodi ſententias author mutarit, & quaſi recoxerit. Neq; erat illud exemplar, cui Vuigandus ſubſcribebat, impreſſum. Veris igitur vult à ſe ſubſcriptum eſſe, non falſis. Præterea in hiſtorijs multi cum laude ſingulari prædicantur, qui ſubſcriptiones & approbationes errorum aut dubiarum & periculoſarum ſententiarum modeſtè retractarunt. Celebrantur & extant adhuc hodie retractationes Auguſtini. Legimus cum delectatione, quomodo vir Dei Lutherus aliquot ſententias falſas, quas initio, quaſi eluctans primum ex Antichriſti tenebris, non animaduertit, retractat.

Illud

Illud verò in vitio eſt, neq; vel coram Deo vel coram Eccleſia vlla ratione excuſationem meretur, q aliqui ex ipſorum collegio, quos laudant, olim veræ ac ſanæ ſententiæ addicti, ea deſerta ad tetros errores Papiſtarũ, Pelagianorũ Antinomorum, Sacramentariorum & aliorũ fanaticorum delapſi ſunt, eorumq; partes ſtrenuè egerunt ac confirmarunt, de quibus ſuo tempore. Hæc igitur tum ipſis perſonis tum reuelatæ diuinitus doctrinæ ſunt probro & dedecori.

Deniq; Vuigandus hanc totam cauſam ad Eccleſiæ Dei iudicium refert, quæ ſi euicerit ex verbo Dei, Articulum fidei eſſe dogma illud de neceſsitate præſentiæ bonorum noſtrorum operum in articulo Iuſtificationis, tum publicè palinodian canet. Interea verò hic ſyllogiſmus extet.

Quicunq; aliquando ex imprudentia falſis aut dubijs ſententijs ſubſcripſit, eamq; ſubſcriptionem, melius edoctus, quod quidem ad eas ſententias attinet, retractat, is æternis probris dignus eſt.

Vuigandus id facit, Ergo.

Maiorem noſtri D. Collocutores iſta ſua inuectiua pro ſua pietate confirmant.

Quod autem ipſorum dogma ſit verum, nullis ſolidis fundamentis, vnq; probare potuerunt.

Quis igitur dubitat, quin errantes in viam veritatis reducere conentur? Imò ex veritate potius in errores eos pertrahere non tam rationibus, quàm tantis inuectiuis, quantas hic mundus non audiuit, moliuntur.

6. Excurrunt in criminationes quaſdam.

Reſpondemus. Ventos nos capere non poſſe. Itaq; oramus Chriſtum, vt hiſce ventis modũ ſtatuat, noſq; ab illis ſæuis tempeſtatibus benignè cuſtodiat & potenti ſua dextera protegat, Amen.

Concluſio.

Hanc partem crebris corruſcationibus & horriſonis

tonitruis præmiſsis, concludentes D. Collocutores, dicunt, noſtra potius explodenda quàm refellenda eſſe.

Reſp. Rectè, Quia fundamenta noſtra nullis machinis euertere potuerunt. Ideò pontificiam explosionem valentiorem æſtimant.

Deinde inquiunt, ſe Hypotheſin non pro ſua agnoſcere.

Reſp. Vbi frons aut conſcientia? Nam quoties eam aſſeuerent, ſupra annotatum eſt. Deinde, cur ſuum fœtum tantopere fouent, lactant, enutriunt, corroborant, atqꝫ in regnum iuſticiæ fidei coram Deo collocant? Nam ſi non agnoſcunt eum, non debebant eum ita ornare, fucare, protegere. Attendat igitur cœlum & terra, ad tantam tantorum hominum lubricitatem & audaciam.

Concludimus ergò & nos, D. Collocutores hanc doctrinam, quod vi excluſiuarum tantum in ipſo articulo, foro & circo iuſtificationis, excludatur meritum, non neceſsitas pꝛæſentiæ noſtrorum bonorum operum: acerrimè tonitruis & fulminibus, ſed brutis, hoc eſt, ſine neruis rerum malè defendiſſe, & ſtare hanc doctrinam Dei altiſsimi & potentiſsimi beneficio iñotam atqꝫ inuictam, Vi excluſiuarum in ipſo articulo iuſtificationis, non tantum excludi meritum, ſed etiam ipſam neceſsitatem pꝛæſentiæ noſtrorum bonorum operum. Hic eſt ſcopus controuerſiæ. Debere autem nouam obedientiam ſeu opera bona ſequi fidem, & peccatis contra conſcientiam excuti fidem & gratiam Dei, Item neceſsitatem præſentiæ & debiti, ad locum de bonis operibus pertinere: Inchoatam obedientiam eſſe imperfectam, nec tribuendam ei meritum remiſsionis peccatorum vnqꝫ, ſed placere in fide, atqꝫ compenſari tum in hac, tum in æterna vita. Hæc, inquimus, extra omnem iam controuerſiam verſantur, quæ ſemper ita ſenſimus & docuimus.

Eſt hoc quoqꝫ obſeruatione dignisſimum, quod non amplius mordent 21. noſtra argumenta, nouo dogmati oppoſita, & in prima de Hypotheſibus collatione defenſa. Difficilimum enim eſt contra veritatem recalcitrare.

Itaqꝫ

Itaq; primum patet, D. Collocutores malè facere, quod ex materia ſubiecta, quaſi extra ſepta ſalientes, ex ijs ſeſe ob tegere volunt, nobiſq; errores affricare tentant. Deinde ex hiſce conſtat, certamen hoc non eſſe λογομαχίαν inanem, ſed potius de rebus fidei grauiſsimis neceſſarium certamen, ne nobis ſummus articulus fidei neceſsitate pſentiæ noſtrorũ operum contaminetur, neue neruus conſolationis noſtræ in grauiſsimis doloribus peccatorum eripiatur, Item, ne loci de iuſtificatione & de bonis operibus, quos tanta cura diſcerni debere, Lutherus nos præmonuit, confundantur.

Monemus etiam denuò Eccleſiam Dei de corruptela iſta in articulo iuſtificationis pernicioſiſsima. Nam ſubtilis ac ſpecioſa eſt, eamq; ob cauſam in poſtrema hac mundi inclinatione aut ruina potius, erit omnium corruptelarum grauiſsima & periculoſiſsima.

Addimus deniq; id vnum commonefactionis gratia, Lutherus vir Dei ſanctæ memoriæ (vt quidem Rorarius, fideliſsimus ipſius Notarius excepit) ſeriò dixit, ſeſe vniuerſam ſuam doctrinam facilimè euertere ac delere poſſe, ſi vellet, idq; tali ratione, vt non neceſſe haberet mutare verba, nempè, ſi tantum paulò vehementius vrgeret in articulo iuſtificationis humana opera, Sed ponamus ipſa Lutheri verba. Ich Lutherus wölte meine gantze Lere mit wenig predigten verkeren vnd verfelſchen/ vnd wölte keine Propoſitionem/ die ich bisher geleret/ verleugnen/ Nemlich/ ich wölte nur ein wenig hefftiger oder ſcherffer auff die gute wercke bringen. Is in publicis ſcriptis eadem quoq; teſtatus eſt, quod intruſio operum noſtrorum in articulum iuſtificationis eſſet corruptela omnium nocentiſsima.

Hæc igitur ad iudicium veræ Eccleſiæ ex verbo Dei in timore Domini iudicantis referimus, quia apud D. Collocutores oleum & operam, quod ſolet dici, perdimus.

## DE XI. CORRVPTELA.

Doctrinam de iuſtitia paſsiua, eſſe conceptum errorem.

Reſpondent D. Collocutores, ſe non ſimpliciter ſic dixiſse, ſed quia ad noſtram ſententiam hanc doctrinam applicuiſſemus.

℞. Itaq; fatentur, ſeſe dixiſſe, figmentum & conceptum errorem eſſe de iuſtitia paſsiua, vt verba in 1. Collatione de Hypotheſibus produximus.

2. Liquet, nos rectè ſententiam & Lutheri verba produxiſſe, ad demonſtrandam iſtam doctrinam, falſum eſſe dogma de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in articulo & actu Iuſtificationis, quia paſsiua Iuſtitia coram Deo iuſti cenſeamur. Cum enim ibi tantum accipiamus Dei dona, ideo noſtra opera in eum articulum non pertinent, ſed debent eſſe fructus eius SEQVENTES. Vt autem coram Eccleſia Chriſti notum ſit, rectè nos iſta allegaſſe, verba Lutheri ex argumento ad Galatas adſcribemus, vbi ſic inquit.

Iſta autem excellentiſsima iuſtitia, nempè fidei, quam Deus per Chriſtum nobis abſq; operibus imputat, nec eſt politica, nec ceremonialis, nec legis diuinæ Iuſtitia, nec verſatur in noſtris operibus, ſed eſt planè diuerſa, hoc eſt, merè paſsiua iuſtitia (ſicut illæ ſuperiores actiuæ) Ibi enim nihil operamur aut reddimus Deo, ſed tantum recipimus, & patimur alium operantem in nobis, ſcilicet Deum, ideo libet illam fidei ſeu Chriſtianam iuſtitiam, appellare paſsiuam iuſtitiam. Tom. 4 fol. 46.

Petimus igitur vt D. Collocutores hanc ſuam locutionem, doctrinam de iuſtitia paſsiua eſſe figmentum & conceptum errorem, reuocent.

## DE XII. CORRVPTELA.

*Dicto Pauli τῷ μὴ ἐργαζομένῳ TANTVM excludi meritum, non NECESSITATEM præſentiæ bonorum operum in articulo Iuſtificationis.*

Reſpon-

Reſpondent ipſi, διάνοια Pauli eſt, tam propoſitum cumulandi ſcelera, quàm impiam perſuaſionem de propria dignitate ſeu de meritis propriarum virtutum coram Deo abijciendam.

Reſpondemus, διάνοια hæc non ſatisfacit τῷ ῥητῷ Pauli, Inquit enim, τῷ μὴ ἐργαζομένῳ & τῷ ἀσεβῆ. Itaq; opera & dignitatem in hoc ipſo articulo Iuſtificationis excludit, Tradita autem hac ſuauiſsima & dulciſsima doctrina, Non operanti fidem reputari ad Iuſtitiam, alijs locis de noua obedientia, & neceſsitate ac debito benefaciendi & benè operandi docet, liberatos à peccato ſeruos factos eſſe iuſtitiæ. Item, Iuſtificatos eſſe debitores, ne ſecundum carnem ambulent, ac debere fructibus Iuſtitiæ repletos eſſe &c. Idem itaq; hic vſu venit noſtris D. Collocutoribus, quod Sacramentarijs, qui cum ipſa euidentia verborum Chriſti: Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, erroris conuincantur, ad διάνοιαν confugiunt, eamq; pro ſuis capitibus & erroribus affingunt atq; obtrudunt, itaq; hanc gloſsam D. Collocutorum tanquam iſti textui non reſpondentem pij non admittent.

2. Inquiunt, In vna mente non eſſe ſimul & ſemel fidem & propoſitium ruendi in ſcelera.

Reſpondemus. Quid hoc ad rem? De germana enim, natiua, propria ſententia verborum Pauli in dicto hic diſceptatur. Deinde quis inficiatur fidem, accepta Iuſtitia gratuita per Chriſtum, debere bonis fructibus ſeſe exerere & elucere, & ruentes in ſcelera contra conſcientiam, gratiam Dei & fidem excutere?

3. Antea copioſè reſponſum. Reſpondemus. Sic hærent D. Collocutores in deprauatione iſtius textus Paulini. Hortamur igitur, vt ſe corrigant & reſtituant Paulum in integrum.

## DE XIII. CORRVPTELA.

Auguſtanam Confeſsionem & Apologiam, non tantum

merita, Sed ipſa quoq; opera in articulo iuſtificationis excludere, prius eſſe ἀνακόλουθον. Reſpondent ipſi. Antea hoc crimen remouimus.

Reſp. Non remouiſtis, ſed auxiſtis. Itaq; petimus, hanc contumeliam confeſsionis & Apologiæ Auguſtanæ reuocari, & in integrum reſtitui.

## DE XIIII. CORRVPTELA.

*Lutherum in omnibus ſuis dictis de articulo iuſtificationis, SOLAM de operibus PRÆSVMPTIONEM prohibere.*

Reſpondent ipſi, Genuinum Lutheri ſenſum ex teſtimonijs eius liquere.

Reſpondemus. Cum igitur Lutherus Gen. 4. pronunciet, Neceſſe eſt hominem eſſe iuſtum. Ante omnia opera & ſine omnibus operibus acceptari à Deo, tantum per gratiam, quam fides credit & apprehendit. Item cum hęc apertiſsima, indubia, immota, perpetua ſit ipſius ſententia. Itaq; nemo piorum illam D. Collocutorum corruptelam in Eccleſia Dei approbabit, ac dolebit, Luthero contrarias ſententias affingi, atq; errorum patronum conſtitui. Petimus igitur hac etiam in parte, vt ea verba recantentur, & Lutherus in integrum reſtituatur.

## DE XV. CORRVPTELA.

*Nouitatem inchoatam eſſe initium & partem ſalutis.*

Reſpondent ipſi. Argumentis oſtendendum erat, quod hæc Propoſitio: Inchoata nouitas eſt initium vitæ æternæ, ſit erronea.

Reſp. Eſt fallacia plurium propoſitionum, & fraus in recitatione propoſitionis, Nam non ſunt idem, Nouitatem eſſe partem ſalutis, vt Maior affirmat, & Nouitatem eſſe initium vitæ æternæ. Prior enim locutio in negocio iuſtificationis impugnatur.

Poſteriorem non impugnamus. Remanet igitur & iſta D. Maioris corruptela. Nouitatem eſſe partem ſalutis. Notent autem Lectores, hic de iuſtificatione ipſa diſſeri,

## DE XVI. CORRVPTELA.

*Fidem eſſe cauſam efficientem, propter quam credenti fides imputetur ad iuſticiam.*

Fatentur autem Collocutores, eam locutionem eſſe paradoxon, & ſe admittere noſtram correctionem, Iam reſtat, vt D. Maiori perſuadeant, vt hoc paradoxon ipſe quoq; emendet atq; abijciat.

## DE XVII. CORRVPTELA

*Nouam obedientiam eſſe formale conuerſionis.*

Reſpondent ipſi. Noua obedientia eſt militare bonam militiam, ac retinere fidem & bonam conſcientiam.

Reſp. Dictum Pauli veriſsimum eſt, ſed malè ad dogma Crucigeri iunioris applicatur, Nam Paulus vitam Chriſtianam deſcribens, vtrumq; complectitur, & fidem accipientem remiſsionē peccatorum, ꝑpter Chriſtum & fidei fructus, nempe bona opera ſequentia. Itaq; peſsimè aſſeritur, Nouā obedientiam eſſe formale conuerſionis noſtræ ad Deum.

Patet n. Conuerſionem ſeu pœnitentiam conſtare duab9 partibus, ſi ꝓprijſsimè loqui velimus cum Auguſt. Confeſs. & Apologia, nempe contritione & fide. Noua autem obedientia eſt fruct9 illius conuerſionis ad Deum ſeu pœnitentiæ. Inde Baptiſta inquit, Facite fructus dignos pœnitentia. Et Paulus appellat fructus iuſticiæ acceptæ indicia ſalutis.

Conſtat pręterea, ſcolaſticos pontificios hoc dogma aſſerere, formale conuerſionis eſſe nouam obedientiam. Vtinam igitur D. Collocutores animaduerterent, quomodo ſuis aſſeuerationibus ſubinde pedes ſuos propius ad Papiſtas, id eſt, reuelatum Antichriſtum referrent & ipſorum dogmata per virū Dei Lutherum ipſa Chriſti dextera deſtructa, paulatim in lucem iterum producerent atq; ornarent. Non enim dubium eſt, quin hoc ipſum dogma ſponte ſua, vbi prodierit, Pontificij agnituri, & cum tripudio arrepturi ſint. Siccine igitur pontificia dogmata deſtruuntur?

Petimus igitur & hoc pontificium dogma recantari & ex Eccleſia Chriſti tolli.

Reſpondimus igitur, qua fieri potuit breuitate, ad Collationem de Hypotheſibus atq; corruptelis, de quibus noſtri D. Collocutores commonefacti ſunt.

Non autem dubitamus, omnes Chriſtianos ſaltem Catechiſmum ſuum ſequentes, facilè perſpecturos, eas corruptelas verbo Dei nequaq; congruere. Deinde ex reipſa cognoſcent, non recto pede ad veritatem noſtros D. Collocutores incedere, atq; folijs tantum ficulneis ſuas nuditates occultare, ac nolle Deo gloriam dare, hominibus quibuſdam & locis patrocinantes, deniq; per ipſos ſtetiſſe, quo minus ſalutaris concordia iniretur. Dominus Deus ipſos conuertat, & Eccleſiæ ſuæ miſereatur. Amen.

# DE SECVNDO.

## DE NOTATIONIBVS CONTRA NOS.

SVſtenta greſſus noſtros Ieſu Chriſte in ſemitis tuis, vt non moueantur veſtigia noſtra. Domine vias tuas demonſtra nobis, & ſemitas tuas edoce nos, Dirige nos in veritate tua, quia tu es Deus ſaluator noſter, in te ſperamus tota die. Amen.

Propoſuimus iuxta intentionem & ſcopum huius Colloquij corruptelas, de quibus plurimæ Eccleſiæ annos circiter viginti, vt ipſimet ſæpè repetunt, publicè queſtæ ſunt, idq; hoc fine tam ſimpliciter, planè & dilucide, vt de rebus ipſis placidè conferri poſſet. Iam cum D. Collocutores ſe argumentis & rerum ponderibus conſtrictos eſſe ſentiant (Nam ea ſoluere nequeunt) ad maledicta & criminationes animum applicarunt, quibus & deformarent nos quàm turpiſsimè, & cauſam ſuam malam veluti in puluere magno aut denſis nebulis tegerent atq; occultarent. Inter eas autem criminationes etiam ſunt illæ Nouæ, hactenus inauditæ,

ditæ, dubiæ, perplexæ, inuidioſæ Notationes, quas etiam magna ex parte ex hac priuata, inchoata, nondum diſcuſſa atq; finita collatione pro animo erga nos beneuolo, & publicæ concordiæ cupidiſsimo, ipſis libitum eſt exculpere. Nam hoſce annos viginti, de quibus crebrò querelas mouent, & plurimis maledicis & famoſis libris atq; picturis Ecclesiam Dei contriſtarunt atq; conturbauerunt, de eiuſmodi Notationibus nihil auditum eſt.

Ideò autem modeſtius & breuius, Deo nos regente, ad illas Notationes nouas, atq; hactenus nobis inauditas reſpondebimus, quia certò nobis perſuademus, nominẽ tam à pietate, imò à cõmuni conſenſu alienum fore, qui non liuorem potius, quàm rei veritatem, hoc eſt, ſtudium mordendi ꝓrſus mirabile in eis deprehenſurus ſit. Nam demptis ipſorum inuectiuis atq; inani ſpermologia, nihil rerum erit reliquum.

2. Quia ex noſtris ſcriptis illæ famoſæ ipſorum inuectiuæ luculenter refutantur & abſterguntur. Nec dubitamus, pios ex hiſce maledictis, homines iſtos & ſpiritum cum dolore agnituros. Hactenus enim multi de ipſis meliores ſpes conceperant.

3. Quia contra Leges Colloquij aliena miſcent, atq; in carpendis atq; vexandis abſentibus ſunt viri fortes, qui ſi coram eſſent, vera & graui oratione vanitatem iſtam facilè refutarent.

4. Quia in tanta ipſorum acerbitate & effreni maledicentia, videmus nihil obtineri poſſe, quod ad ſalutarem Eccleſiæ concordiam pertineret. Nam de palliatione ſuarum corruptelarum, vt loci & perſonarum autoritatem retineant, (Nam de loco & perſonis, manibus pedibusq; ipſos pugnare, res ipſa teſtatur) nolunt remittere quicquam. Nos verò Deum cœli timentes, ipſorum Notationes approbare, ſine veritatis cœleſtis iactura, non poſſumus. Manet igitur vox Dei, Inimicitias ponam inter ſemen tuum & ſemen illius.

Nulla eſt conciliatio Chriſti & Belial. Inter veritatem patefactam & mendacium non eſt medium. Ieſus Chriſtus pro nobis crucifixus, nos quoq;, ſi pro confeſsione veræ doctrinæ aliquid ſanctæ crucis guſtare debemus, benignè ſoletur, foueat, ſuſtentet, Amen.

Sarcaſmos igitur atq; diras ſannas, quæ in præfatione huius partis à D. Collocutoribus repetuntur, Chriſto nos ſuſtentante ferimus, & ei commendamus, cuius cauſa & vindicta eſt.

Vt autē in hoc Colloquio de controuerſijs in hiſce regionibus exortis & tractatis conferremus, Illuſtriſsimorū Principum Mandatum iubet. Non igitur huc venimus, vt nouas confeſsiones vel audiremus vel contexeremus, & extant noſtri libri, Dei beneficio, de ſingulis capitibus doctrinæ Chriſtianæ teſtimonium dantes. Iam itaq; ad rem.

## DE I.

*Quod reconciliatio ſit effectus iuſtificationis.*

Videmus D. Notatores tamen aliquid ex noſtris commonefactionibus profeciſſe, ac ꝓpoſitiones nudas, vti petimus, adſcripſiſſe. Sed in ipſa tractatione priſtinam rerum confuſionem retinent. Debebant enim nunc rationes opponi, ac euidenter demonſtrari Maior ac Minor. Sed hic in vepres ſeſe recipiunt, & per infinitos gyros ſeſe ſubducūt. Nos tamē, vt, candorem & ſtudium rectum conferendi nobis non defuiſſe, omnes boni cernant, vagas atq; diſperſas ipſorum res colligemus, atq; ad capita ſyllogiſmi, quantum neceſſe erit, applicabimus, & qđnam ſit reſponſum, & quid relictum ſine reſponſione, conſiderabimus.

### De Maiori.

Maior hæc eſt. Quicunq; docet, Reconciliationem eſſe effectum iuſtificationis, is errat.

Iam non de ſignificatione vocabuli reconciliationis dupli-

duplici, ex verbo Dei diſſeruimus, nempè de generali, qua conſonat iuſtificationi, & de ſpeciali, qua etiam pro fructu imputatæ per fidem iuſticiæ Chriſti aliquando vſurpatur, Iſta & teſtimonijs & rationibus firmauimus, ac petiuimus tanquam diſcipuli Chriſti ex verbo Dei meliorem informationem ſeu inſtructionem. Iam quid Notatorum collatio adferat, nosq́ erudiat, Deo prælucente, perpendamus.

1. Contendunt iuſtificationem & reconciliationem de eadem re vſurpari.

Reſpondemus. Nos verò id nunquam inficiati ſumus. Imò planis & manifeſtis verbis teſtati ſumus, nos de hac re cum nemine bellum ſuſcepturos eſſe, ea videlicet ratione, ſi vox reconciliationis accipiatur generaliter. Placidè autem & productis rationibus monuimus, interdum in Verbo Dei accipi etiam generaliter, & Paulum inter fructus Iuſticiæ recenſere, non quidem vt diuellat, diſcernat, ſeparet ab ipſa Iuſtificatione, qua abſoluitur peccator à peccatis ſuis, & imputatur ipſi Iuſticia per Chriſtum parta, fide gratis ex miſericordia, Sed quod ea ipſa actione, qua imputatur Chriſti Iuſticia, ſimul fiat reconciliatio, & acceptatio ad vitam æternam.

Iam Teſtimonia videamus. Sanguine & morte Chriſti iuſtificamur & reconciliamur. Reſpondemus. Paulus notat meritum, & ſubijcit ei beneficia per ſanguinem parta omnia. Non enim tantum iuſticia & Reconciliatio per ſanguinem Chriſti parta, ſed etiam Renouatio, gaudium conſcientiæ, inuocatio, Vita æterna. Hoc igitur dicto non obtinent Domini Collocutores, in ſacris literis vocabulum Reconciliationis nuſquam inter fructus donatæ atque applicatæ, per fidem Iuſticiæ numerari.

Per Chriſtum reconciliationem accepimus, Ergò vocabulum

bulum reconciliationis, nuſquam pro fructu imputatæ per fidem iuſticiæ ſumitur. Reſpondemus. Antecedens cauſam efficientem tantorum bonorum conſtituit, non definit vocabulum.

Chriſtus eſt propiciatio. Ergò iuſtificatio & ꝓpitiatio prorſus ſunt idem. Reſpondemus. Antecedens de efficiente talium bonorum operum docet. Non recenſet omnes ſignificationes iſtorum vocabulorum. Præterea vocabulum propitiationis eſt hic generale, vt & in ſuperioribus teſtimonijs vocabulum regenerationis.

2. Corinth. 5. Reconciliauit mundum ſibi ipſi, non imputans nobis peccatum. Reſpondemus. Pulcherrimum & ſuauiſsimum hoc eſt dictum, quod teſtatur, iuſtificationem eſſe, non imputari nobis peccata, imputari autem iuſticiam Chriſti, acquiſitam ſanguine ipſius, & ſic nos reconciliari.

Non itaq; dicimus, aliam eſſe iuſtificationis, aliam reconciliationis rationem & modum, vt D. Notatores pro ſua licentia Notandi inſerunt, ſed claris verbis aſſeueramꝰ, imputatione iuſticiæ Chriſti per fidem gratis nos Deo reconciliari, & frui duplici pace cum Deo. Sic enim ſemper ſenſimus & docuimus, id quod à D. Collocutoribus non accepimus neq; didicimus.

2. Pugnare ſe dicunt in definitione iuſticiæ, quid illa ſit proprie, & in quo conſiſtat.

Reſpondemus. Quò nunc illi ſe proripiunt? Deinde aliquoties aſſeuerauimus, rem ipſam iuſticiæ noſtræ coram Deo, eſſe paſsionem & meritum Chriſti, ſeu integram Legis impletionem, ſeu obedientiam Chriſti pro nobis præſtita, quæ quidem omnimoda Legis impletio nobis peccatoribus per vocem Euangelij fide applicatur, gratis, ex immenſa Dei miſericordia. Hæc certa & plana ſunt, & nos ſic iuſtificari & reconciliari, ex Dei beneficio ſcimus & credimus.

3. Fateri

5. Fateri nos dicunt, Fide nos in Chriſtum iuſtificari & reconciliari, & ſemper ſic docuiſſe. Ergò ſe nos veré monuiſſe.

Reſp. De illis, quæ ſemper per voluntatem Dei, vltra annos viginti aliquot noſtrum, dum in miniſterio docendi verſamur, docuimus & ſonuimus, iam illos monuiſſe, quid ſit, non intelligimus. Nam erudiendi eramus de illis, quæ ignorabamus. Sed mordere rectè ſentientes & recta dogmata, qualis ſit pietas, Deus & Eccleſia iudicabunt.

6. De Synecdochicis locutionibus aiunt nos dixiſſe, quæ non ignorent, & huc non faciant.

Reſpondemus. Imò ea, cum huc ſpectant, eò ſeſe maiori crimine coram Deo inuoluunt, quod iſta ſcientes ſcienter tamen, quæ rectè dicta ſunt, liuore obcæcati & dementati carpunt.

7. Quæſtionem fuiſſe de definitione Illyrici. Reſpondemus. O miſeros collatores aut diſputatores. An obliti ſunt, ſeſe ad nos Collocutores & ad noſtra ſcripta certamen etiam deduxiſſe.

8. Diſtinctio de generali & ſpeciali ſignificatione vocabulorum iuſtificationis & reconciliationis eſt noua. Rationes ſunt.

Eccleſiæ Doctores eam non habent. Reſpondemus. Ex verbo Dei eam probamus. Ac ſi eiuſmodi Notatores illis Doctoribus oblati fuiſſent, procul dubio, hanc ipſam diſtinctionem protuliſſent. Imò regula de ſynecdoche & illa diſtinctione vocabulorum eſt vſitatiſsima.

Iuſtificationis vocabulum cætera beneficia neceſſariò coniuncta interdum complectitur. Reſpondemus. Deo gratia. His verbis D. Collocutores agnoſcunt & profitentur noſtram ſententiam, vt manifeſtum fiat, quàm potens res ſit veritas, vt etiam reluctantes, non rarò ei teſtimonium bonum vel inuiti exhibere cogantur. Itaq; hanc con-

ceſsionem recipimus, iuſtificationem interdum cætera beneficia neceſſariò coniuncta complecti. Sed audi mox contraria.

Vanum, inquiunt, & putidum eſt commentum de diuerſo vocabuli vſu ac ſignificatione eius generali. Reſpondemus. O homines obliuioſos & nimis celeriter ſeſe in aliam formam immutantes. Quid enim paulò antè conceſſum eſt, nempè iuſtificationem interdum cætera beneficia neceſſariò coniuncta complecti? Sed rationes ipſorum porrò inſpiciamus.

Rom.3. dicitur, Iuſtificamur gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine eius. Ergò quæ ſit res, qua iuſtificemur, hic exponitur.

Reſpondemus. Quomodo hoc dictum ſit contra diſtinctionem, quam ex verbo Dei protulimus, cum non applicetur à D. Collocutoribus, rogamus, vt Argumentum nobis integrum inde extruant, vt videamus ipſorum applicationem, tum libentiſsimè reſpondebimus. Nam citare dicta non eſt probare, ſed ea rectè & dextrè applicare ad propoſitam quæſtionem ſeu materiam. Nam aliàs & hæreticis familiare eſt verba Dei proferre, verum ſine legitima accommodatione.

## DE RATIONIBVS NOSTRIS.

9. Examen noſtrarum rationum inſtituunt D. Collocutores, id quale ſit, expendant omnes pij.

Dicunt, vanam eſſe concionem, qua Rationes recitamus, in Paulo Rom.5. de fructibus imputatæ iuſticiæ dici, Item Rationes tum demum valebunt & proderunt, inquiunt, cum hoc ſimpliciter nos negaſſe demonſtrabunt.

Reſpon. Mira inſectatio & verborum mutatio. Primum dicunt, rationes noſtras eſſe vanam concionem, & tamen fatentur, ſe rationes illas non ſimpliciter negare. Deo ſit gra-

ſit gratia. Euidentia noſtrarum rationum à D. Collocuto-
ribus non ſimpliciter negatur.

Illyrici deinde definitionem dicunt ſe notare. Reſpon-
demus. Iſti ſunt mirifici ſaltus. Cur igitur nos flagellant?
Audiant igitur Illyricum, qui adhuc viuit, & poſſet eſſe præ-
ſto, ſi ipſi ſaluus conductus daretur.

Non inquiunt quæri, quid Chriſtus ſua obedientia me-
ruerit. Reſp. Imò collatio & hanc partem attingit.

Quæſtio eſt, inquiunt, an reconciliatio cum Deo à Iuſti-
ficatione auellatur, & quaſi ſeparetur, ſicut pomũ ab arbo-
re. Reſp. Nemo noſtrum ſic locutus eſt.

Item, quæſtio eſt, inquiunt, an reconciliatio illa coram
Deo ad viuificationem ſeu renouationem pertineat.

Reſp. Nos hæc nunquam diximus. Itaque finguntur multi ſta-
tus, multæ propoſitiones, vt fucum D. Collocutores ſuę in-
uectiuæ faciant. Sed omnes boni ac Deum timentes illos
gyros, atque mirabiles circumagitationes & deprehendent,
& mirabuntur, cur tam ſublimes Theologi nihil ad rem re-
ſpondeant, atque ad meras eluſiones, fundamentis rerum ne-
glectis atque præteritis ſine fine modoque tranſiliant, ac no-
lunt ὀρθοποδεῖν ad veritatem.

Contenderunt (inquiunt de nobis) fructus eiuſdem iu-
ſticiæ, non tam naturæ ordine, quàm Tempore poſterio-
res eſſe.

℞. Eſt craſſum, palpabile falſum teſtimonium, quod ex no-
ſtris ſcriptis nemo ſanus poterit demonſtrare. Oramus i-
gitur Illuſtriſsimum Principem, nobiles & clariſsimos D.
Politicos, vt hanc immanem & omnem modum exceden-
tem de nobis fingendi licentiam caſtigent & reprimant.
Nam eiuſmodi falſa teſtimonia non ſunt demonſtrationes
rerum Theologicarum. Quomodo autem de fructibus ſe-
quentibus iuſticiam gratuitam fide per & propter Chriſtum
acceptã ſentiamus & doceamus, ſuo loco expoſuimus, quæ
hanc falſam inſultationem, quam à D. Collocutoribus audi-
re cogimur, refutant.

De reliquis rationibus collaturi, dicunt, ſe nihil talium negare.

Reſpondemus. Cur igitur impugnant. Ergò probata impugnare, quàm ſit candidorum Collocutorum, Eccleſia iudicet.

3.& 4.rationes impugnant,tali aſſeueratione,pacē cum Deo habere, & reconciliationem cum Deo, non eſſe planè idem. Ratio, quia ſanguine Chriſti iuſtificamur, & morte Chriſti reconciliamur. Reſp. Eſt ignoratio Elenchi. Nam ſupra non potuerunt euertere D. Collocutores, quod monuimus, vnum vocabulum interdum generaliter, interdum verò arctiori ſignificatione in ſacris literis accipi. Vtrumq; autem dictum verum eſt, ex morte Chriſti & iuſtificationē & reconciliationem nos habere. Sed non interdum vocabulum reconciliationis pro fructu iuſticiæ imputatæ accipi, id in controuerſia præſenti hæret.

Palàm etiam D. Collocutores pronunciant. Sint ergò, inquiunt, fructus imputatæ nobis iuſticiæ Chriſti illa VNIVERSA, quæ ex quinto capite excerpunt. Nihil enim horum negamus.

Reſpondemus. Si in hiſce verbis conſiſterent, nihil amplius foret certaminis, ſed mox retorquentes hanc pronunciationem, Paulum aiunt quædam ibi miſcere, quæ non ſignificent fructum, ſed rem ipſam notent, quam hi fructus ſequuntur. Reſpondemus. Sic reconciliationem ibi in Pauli textu excludi, euidentiſsimis rationibus demonſtrari debebat, quod non fit.

Porrò ventos capere hic conaremur, ſi hic omnia, quibus ſtatus cauſæ tranſponitur, & quomodo D. Collocutores per montes, per valles, per inuia, diſcurrunt, vellemus colligere. De vno ſaltem ipſorum pronunciato aliquid monebimus. Adferunt hoc axioma: Reconciliationem eſſe formale noſtræ coram Deo iuſtificationis.

Reſpon-

Reſpondemus. Non ignoramus, quod ſub hac Scholaſtica voce FORMALE, lateat effugium, ſi paululum ipſos comprehendere & conſtringere tentemus. Hoc tamen non diſsimulandum eſt, quod ipſa applicatio Iuſticiæ per ſanguinem Chriſti partæ, gratis ex mera miſericordia, quã fides accipit, ſeu imputatio Iuſticię Chriſti ſit ipſum formale noſtræ coram Deo Iuſticiæ. Quod hæc ita ſe habeant, Paulus hanc ipſam rem explicans, inquit diſertè, Beatitudinem hominis eſſe, cui Deus imputat Iuſticiam. Item, Reſurrexit propter iuſticiam noſtram Rom. 4. Item, vt iuſticia legis in nobis impleretur Rom. 8. Impletio legis Chriſtus eſt ad iuſtificationem omni credenti Rom. 10. Sunt autem illa teſtimonia Pauli ad Rom: 4. cap. eò illuſtriora quia ibi ex profeſso S. Apoſtolus ipſum formale Iuſticiæ tractat. Non autem dicit, ipſa reconciliatio eſt ipſa noſtra iuſticia, qua coram Deo iuſti ſumus. Sed potius inquit, Imputatio Chriſti Iuſticiæ eſt noſtra iuſticia. In 5. cap. inter fructus etiam reconciliationem & pacem cum Deo recenſet. Item, Nulla fit reconciliatio, ſi non imputetur meritum, obedientia ſeu iuſticia Chriſti per fidem. Hæc non ſunt intricata, ſi quis non rixandi & carpendi ſtudio obcæcatus eſſet. Verum de formali Iuſtificationis tantum in præſentia hoc monere voluimus, atq; Eccleſiam Dei rectè iudicaturam eſſe, ſperamus. Nos enim iſta non mouimus, ſed Notatores noſtri, in hiſce, vt aliàs ſemper, nobis ſtruxerunt inſidias, vt alicubi nos euerterent. Hactenus igitur de rationibus noſtris, Nunc in alijs ad Maiorem pertinentibus progrediemur.

Confeſsionem & Apologiam & alios ſcriptores verbum reconciliari in hac materia generaliter vſurpare pro iuſtificare, non ignoramus neq; impugnauimus, verum alteram ſignificationem ab ipſis damnari non videmus, Ac ſcimus, nos analoga fidei ex verbo Dei extructa profiteri.

Argumentis noſtris nolunt reſpondere. Reſpondemus.

mus. Hoc notent omnes auditores. Vagantur enim D. Colloqutores. Ad rem verò nihil reſpondent.

De aliorum Doctorum teſtimonijs itidem nihil reſpondere volunt. Et hæc notentur.

Se ius vocandi Illyricum, quem accuſant, non habere, eſſe Erronem, Deſertorem, hoſtem ſcholæ, Nuſpiam habere certam ſedem, Nos in dogmatibus cum ipſo ſentire.

Reſpondemus. Petiuimus ſaluum conductum, quem coniunctis ſuis Politicis, qui adſunt, facilè impetrare poſſunt. Deinde & hęc noſtra pars ſuum faceret officium. Quid enim iniquius eſt, non modo coram Chriſtianis, ſed etiam coram Turcis & gentibus, quàm aliquem capitaliter & quaſi iudicialiter in tali Colloquio accuſare ac damnare, nec tamen eum vocare, & quando rogatur ſaluus conductus, id eludere. Et Lex Colloquij eſt, ne aliena exterorum Theologorum in præſentia miſceantur. Voces illæ Pontificiæ & damnatoriæ in abſentem, tam heroicè & ſine pauore (Nam heroes in maledicendo & laceſſendo abſentem videri volunt imperterriti) prolatæ, an ſint ex Chriſtianis pectoribus profectæ, iudicabit Deus & Eccleſia. Habitationem autem, poſtquam neſcimus à quibus Ratiſponenſis & Francofordenſis ei turbata eſt, nunc Argentinæ, vrbe in tota Germania clariſsima habet. Quod deniq; omnia ipſius ſcripta nobis etiam attribuunt, profectò pontificiam audaciam longè ſuperat.

Ad Vuigandum recidentes, inquiunt, Licet verba non ſic efferat Vuigandus, tamen ſenſus & ſententia eadem eſt.

Reſpondemus. Inhoneſtum eſt, ſenſum fingere, quem verba non ſuppeditant. Sed pudore ſuffuſi nonnihil, aliud teſtimonium inueſtigantes, inquiunt, in Methodo Magdeburgica M. 5. inter fructus donatæ iuſticiæ remiſsionem peccatorum recenſeri.

Reſpon-

Reſpondemus. Ecce Notatores egregios. De reconciliatione probationes adferre debebant, Iam verò adferunt de remiſsione peccatorum dictum, & ſuo more non recitant verba. Sic autem Vuigandus ibi docet.

Qui ſunt fructus, quos ex imputata hac iuſticia conſequimur? Reſponſio. Primum hoc ipſum, quod à nobis requirebat Deus, nec poteramus noſtris viribus vlla ratione conſequi, adipiſcimur, nempe integram & conſummatam Legis impletionem in iudicio Dei conſiſtentem. 2. Accipimus remiſsionem coram Deo peccatorum noſtrorum, Roma. 4. Ephe. 1. 3. A debito, execratione, terroribus Legis, & á tyrannide, & potentia mortis, Diaboli, inferni, æternam liberationem accipimus &c. Hæc ille. Iam conſtat, Vuigandum docendi cauſa, breuiter ibi voluiſſe complecti omnia illa beneficia, quæ in & ex iuſtificatione conſequimur, id quod ipſa quæſtio exigit.

Præterea eodem folio, id quod liuor noſtros Notatores non permiſit legere, è veſtigio ſequitur: Quid igitur ſeu qualis res eſt ea Iuſticia, qua credentes coram Deo iuſti cenſentur, placent, habent remiſsionem peccatorum, & ſunt hęredes vitæ æternæ? Reſponſio. Iuſticia coram Deo eſt gratuita & paterna imputatio atque donatio integræ impletionis Legis per Chriſtum, noſtra vice præſtitæ, & remiſsio peccatorum omnium, quam ſola fide in Chriſtum accipimus, ſine operibus ac meritis noſtris, propter quam imputationem obedientiæ erga totam Legem, ipſe Deus nos iuſtos reputat, non aliter, quàm ſi ipſimet toti Legi ſatisfeciſſemus, tollitque à nobis mortem æternam & damnationem, & viciſsim nobis tanquam filijs ſuis gratiſsimis, vitam impertit, ſimulque Spiritu ſancto donat ac ornat. Hæc Vuigandus.

Iam ſi hæc legerunt, Quo candore D. Collocutores, quos Veritas & Grauitas præſertim ſeniores decebat, tam malo artificio, quæ recte dicta ſunt, deprauant. Sin

feſtinantes tanquam in prolixo ſuo ſcripto iſta non inſpexerunt, negligentia an excuſationem mereatur, alij diiudicent.

Nos quidem iſta non ſeniores, ſed iuniores forte quosdam iuuenili feruore æſtuantes corraſiſſe credimus, ac dolemus omnes tamen iſta approbare. Sed Eccleſia iudicabit. Sarcaſmos verò ipſorũ Domino Deo commendamus.

## DE EXTRAVAGANTIBVS.

Haud dubiè mirabitur Eccleſia Dei & poſteritas, quod Domini noſtri Collocutores tam confuſè, perplexè, & fide non bona de rebus grauiſsimis contulerint. Plures igitur propoſitiones ex ipſorum confuſione excerpſimus, easq́ extra propoſitionem inſtitutam vagantes eſſe diximus. Iam quod id agnoſcunt & nihilominus irrident, an ipſis ſit honori futurum, cogitandum eis relinquimus.

Deinde vt amplius & longius euagentur, & veluti nouas extrauagantes fundant, criminantur nos, quaſi doceamus, tunc nos reconciliatos Deo, & fructuum iuſticiæ ac iuſtificationis participes eſſe, cum temporis momento, quod Deus nouit, plenitudo gratiæ infunditur, & exciſo corde lapideo, aliud ei ſpirituale ingeneratur &c.

Reſpondemus. Sed nos ſimpliciter profitemur, eſſe ſplendidum, purum, putum, enorme & deteſtabile falſum teſtimonium, ſine timore Dei prolatum. Obſtupeſcet Eccleſia Dei iſta legens, quod aliqui ſenes in eo coetu, Theologi, Paſtores, qui Dei nomen in ore habent, ac videri volunt credere Deum in hoc conclaui eſſe præſentem, ad tantas falſitates & criminationes non erubeſcunt.

Te igitur Ieſu Chriſte oramus, vt des illis mentem meliorem. Nam hæc neq́ ſic iungimus, neque vt ipſi nugantur, ſic docemus. Nec poterunt ex noſtris, ex noſtris inquimus ſcriptis id probare. Gaudemus igitur, Eccleſiam Dei vel ex iſtis craſsiſsimis falſis teſtimonijs ſpiritum, quo nos

afflixe-

afflixerunt D. Collocutores, eſſe quàm facillime deprehenſuros & perſpecturos. Sic ſcilicet ad illiberales maledicendi artes ſe recipiunt, qui manifeſta veritate, qua deſtituuntur, vincere nequeunt.

Sed Enthuſiaſmum nobis obijciunt. Reſpondemus. Docemus per verbum & Sacramenta nos vocari, iuſtificari, regenerari. Hanc eſſe officinam Spiritus ſancti. Semper damnauimus & damnamus Enthuſiaſtas, Schuuenckfeldium, Anabaptiſtas & ſimiles. Itaq; nobis illi Notatores iniuriam coram Deo & hominibus faciunt, quam Deo noſtro commendamus, quia iſtam criminandi licentiam alio modo reprimere non poſsumus.

De Sphynge Auguſtana quod narrant, ipſis relinquimus Sphyngen & hanc & alias ſimiles, ac ſuo loco iudicandum erit, quomodo cum iſta Sphynge fornicati ſint ac fornicentur adhuc, dum propoſitionem de Neceſsitate bonorum operum ad ſalutem, quæ eſt cor illius Sphyngis, defenſant & amant, & conformitatem cum ea ſponſa tentarunt.

Deinde optimum & clariſsimum virum D. Kemnitium nobiſcum ſentire credimus. Dum enim generaliter vtitur ſignificatione vocabuli reconciliari eo in loco (quam quidem ſignificationem neq; nos inficiati ſumus vnquam, id quod ſæpiſsimè teſtati ſumus) non prohibet neq; damnat alteram ſtrictiorem ſignificationem. Itaq; hæc allegatio ad ſcopum D. Notatorum minimè pertinet.

## DE MINORI.

Incipiunt Domini Collocutores iterum repetere narrationem, quam proximo ſcripto propoſuerunt, atq; in D. Illyricum incredibili liuore impetum faciunt.

Reſpondemus. Eſt contra leges Colloquij accuſare Theologos, extra has regiones aliquid ſcribentes aut diuulgantes, quia de controuerſijs in hiſce regionibus motis Collatio inſtituta eſt.

2. Liuidam magis in abſentem inuectiuam, quàm oſtenſionem errorum nobis exhibent D. Collocutores.

3. Affingunt abſenti plures propoſitiones & varios cauſarum ſtatus pro ſuo libitu, quæ cum verbis, quæ citant, non concordant.

4. Nullas exponunt rationes, cur hoc vel illud reprehendant. Nam illa pronunciatio, Sic nos ſentimus, Sic nos docemus, non eſt catholica demonſtratio in Theologia.

5. Non agnoſcimus illa pro noſtris, quæ ex abſentis & extra hanc regionem degentis ac ſcribentis, libris proferuntur.

6. Petiuimus illi viro ſaluum conductum dari, ac ſignificauimus, nos non dubitare, quin adfuturus, & falſas Notationes iuſta defenſione diſcuſſurus ſit.

7. Teſtati ſumus, quia abſentis & extra iſtam regionem verſantis, fama tam crudeliter & horribiliter laceratur, iuſtum & æquum eſſe, vt ad ipſum iſtæ tabulæ Notatorum mittantur, vt vel agnitis Notationibus reuocet, vel ſi iniuriam ſibi illatam eſſe cenſet, ſuam innocentiam debita confeſsione vindicet.

8. Magiſtrum eum noſtrum eſſe, aut nobis conſcijs eum hęc aut alia extra hanc regionem edidiſſe. ℞. Falſum eſt teſtimonium contra 8. Præceptum.

Hæc autem omnia Eccleſia Dei, remotis perſonarum ſpectris procul dubio rectè cognoſcet & iudicabit, & D. Collocutorum intemperantiam cum ipſorum commiſeratione improbabit.

Secundò ad nos ſe vertunt, ac minorem ſtabilire volunt. Videbimus igitur ordine. Sic inquiunt.

1. Flacium eſſe Magiſtrum noſtrum. ℞. Eſt liuor. Vnicum enim Magiſtrum habemus, Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum, Matth. 23.

2. Idem

2. Idem nos cum ipſo docere. Reſp. D. Collocutores conſcientia ſua icti fatentur verba noſtra ab ipſius verbis diſcrepare.

3. Primam iuſticiam vocant infuſionem plenitudinis gratiæ. ℞. Eſt falſum teſtimonium.

4. Vuigandus inquit, cauſam finalem iuſticiæ illius alienæ, ſed efficaciter nobis ac potenter applicatæ ac accommodatæ per fidem eſſe &c. ℞. Eſt falſa allegatio. Nam cœci Notatores verba non rectè citant, ſed pro ſua licentia addendi (more corycæorum) alieno libro & alienæ ſententiæ, hęc verba, efficaciter ac potenter aſſuunt. Deinde Vuigandus ibi pro conſuetudine plurimorum rectè ſentientium & docentium iterum colligit & repetit bona illa, quæ ex iuſtificatione coram Deo conſequimur. Sic igitur verba illius in libro de neceſsitate operum B 3. ſonant.

Cauſa finalis huius iuſticiæ alienæ, nobiſq́ accommodatæ per fidem eſt, habere remiſsionem peccatorum perfectè, cenſeri iuſtum imputatiuè coram Deo, donari Spiritu ſancto & vita æterna. Item paulò poſt effectus ſic recitat. Effectus iuſtificationis recenſet Paulus plures, vt pacem conſcientiæ, liberum ad Deum acceſſum, fiduciam in inuocatione, patientiam & conſtantiam in cruce, donationem & gubernationem Spiritus ſancti, confeſsionem & alia Rom. 5. Galat. 5. Errant, qui imputationem iuſticiæ exiſtimant prorſus rem eſſe mortuam ac ſterilem, nulloſq́ niſi fructus vitæ prouenire. Hæc Vuigandus. Ergò falſum teſtimoniũ contra 8. præceptum proferunt D. Collocutores, & deſtituuntur Corycæi ſeu Notatores probatione.

5. Momentum & actum temporis breuem ponunt. ℞. Eſt falſum teſtimonium Notatorum. Nuſq́ enim hæc verba protulimus, nempe actum BREVEM.

6. Momentum, quo Deus hunc vel illum velit conuertere, eſt Deo ſoli cognitum, qui per verbum & Sacramenta

vocat quos vult. Ergo nobis quoque incertum eſt, etiam dum conuertimur. Reſpondemus. Neganda eſt conſequentia. Imò quando Deus te conuertit per verbum & ſacramenta, tum illud & noſti & experiris, & verbo te ſuſtentare debes. Itaq; crimen falſi perpetuo committunt Notatores, quia à manifeſta veritate ſuis corruptelis aberrarunt. Non mirum igitur eſt, ipſos hirquis, imò faſcinatis & faſcinantibus oculis intueri eiuſmodi omnia. Dominus Deus ipſorum miſereatur & rectum ipſis viſum reſtituat, id quod totis pectoribus oramus.

7. Textus Collocutorum eſt inſpiciendus. Reſpondemus. Vt fiat, per Deum omnes auditores & lectores, Deum timentes oramus. Tum enim Notatorum falſa teſtimonia palàm deprehendentur.

8. Se formam ſuæ Eccleſiæ velle hac Notatione vindicare, Reſpondemus. Id in dubio verſatur.

Concluſio.

Ergo Domini Notatores falſò annotarunt tum Maiorem tum Minorem. Et omnes pij mirabiles ſaltus, Gyros, vagationes, criminationes, peruerſiones facilimè deprehendent, de quibus omnibus remoto verborum inanium ſtrepitu, vt in timore Domini iudicent, liberrimum permittimus.

## DE II.

*Quod iuſticia paſsiua ſit infuſio plenitudinis Gratiæ.*

Primum hic obſeruent omnes timentes Deum, quomodo ſtatus rerum pro libidine permutent Notatores. Nam in priori ſcripto hæc erat propoſitio, Paſsiuam iuſticiam eò ſic vocari, quod Deus in nobis operetur contritionem & fidem. Iam verò aliam ponunt. Quis igitur non dubitet eos candidè bonaq; fide agere?

Secun-

Secundò manifeſtiſsimum eſt falſum teſtimonium, quod nullis noſtris libris probare poterunt, nos iſta verba iunxiſſe, aut ſic definiuiſſe Iuſticiam paſsiuam, quod ſit infuſio plenitudinis gratiæ. Hanc audaciam & impudentiam effrenem & crudelem, tantum Deo noſtro hic verè præſenti & Eccleſiæ ipſius querimur, & oramus, vt ſaltem paululum pudoris noſtris Dominis Collocutoribus benignè largiatur, vt erubeſcant, timeant viuentem, videntem & audientem Deum, & ad pœnitentiam reducantur.

Nos ex hac locutione per ſimilitudinem prolata, non fecimus peculiarem propoſitionem, ſed cum alijs, planis, diſertiſq; verbis profitemur, nos peccatores in Articulo Iuſtificationis, in conſpectum Dei nulla noſtra opera adferre, ſed fide tantum niti gratuita Dei miſericordia & merito Chriſti, quæ nobis tanquam mendicis inopibus donentur & applicentur, hanc ſimilitudinem interſeruimus, â qua ne ipſum quidem Lutherum abhorruiſſe ac abſtinuiſſe, ex præfatione in Epiſtolam ad Romanos palàm eſt, vbi apertè inquit, quod Deus Chriſtum & Spiritum ſanctum cum donis ſuis in nos infundat. Sed cogitent omnes Deum timentes, quomodo iſti Sarcaſmi tam excelſos Theologos deceant. Deinde quàm pulchrè exibilent ſcripturæ phraſin, quæ etiam nos appellat vaſa miſericordiæ, ac libenter quidem nos vaſcula miſericordiæ eſſe profitebimur, ac dolemus D. Collocutores nomen vaſculorum ita abhorrere, cum Paulus etiam ac Ieremias dicant, nos eſſe lutum in manu figuli ſeu Domini. Pręterea cur non cum Apoſtolis profiteremur, nos theſauros cœleſtes, in vaſis teſtaceis, donec in hoc mundo degimus, circumferre. Poſtremo cum negent D. Collocutores, ſeſe in iuſtificatione coram Deo reſpectu donationis gratuitæ iuſticiæ Chriſti, eſſe vacuos vrceolos, aut vacua vaſa, id eſt, non habere Iuſticiam coram Deo valentem, dicant nobis, qualibus ipſi repleti bonis in eo loco atq; foro ſint. Nam conſtat, eam ipſam ob cauſam hanc locutionem, quæ nobis apud tam candidos & placidos Theolo-

gos excidit,nec eam mordicus tuebimur, tantopere exibilari ac conſpui,quia p̄ſentiam ſuorum bonorū operum in articulum Iuſtificationis introducunt. De iſthac enim ſua repletione acerrimè contendunt,ſed nos coram Deo & hominibus teſtamur , nos aliud non dixiſſe, quàm eſſe nos coram Dei iudicio peccatores totos,deſtitutos gloria Dei,meritos condemnationem,remitti autem nobis peccata , & donari atq; imputari nobis iuſticiam Chriſti fide amplectentibus gratis ex immenſa miſericordia. Sic ex plenitudine filij Dei accipimus gratiam pro gratia,idq; per verbum & Sacramenta,& efficimur vaſa miſericordiæ. Hæc ſi reijciunt D.Collocutores,mittimus eos fanatiſmos & Enthuſiaſmos infinitos fanaticè & Enthuſiaſticè gignere, donec Deus ipſos conuertat.

Porrò declamitant,Vuigandum de modo Iuſtificationis dicere, hoc eſt, formalem cauſam deſcribere.

Reſpondemus. Inauditam criminandi licentiam, ipſe textus Vuigandi refutat , qui ſuperiori ſcripto allegatus eſt. Nam vocabulum MODVS crucifigunt noſtri Collocutores,ſed odio & liuore cæci non vident,ibi de ordine dici,quomodo Deus per legem homines ad cognitionem peccatorum deducat Rom.3. & quomodo Deus per Euangelium à peccatis abſoluat & Iuſticiam Chriſti imputet. Et quod ſequatur noua obedientia. Petimus igitur, vt Notatorum criminationem iniquam & iniuſtam Eccleſia conſideret & iudicet, quæ procul dubio veritati teſtimonium dabit.

Item D.Accuſatores dicunt, nos profiteri,cum dicitur, antecedere conſolationem Euangelio propriam,contritiones & dolores ſerios de peccato &c. Hæc omnia Dei opera eſſe in nobis,eaq; ratione Deum impertiri iuſticiam gratuitam abſq; omnibus noſtris operibus.

Reſpondemus.Si hæc eſt noſtra ſententia,vti fatentur, ſcire cuperemus,quibuſnam eam rationibus labefactare velint.

ſint. Nam exibilationes talium accuſatorum, non ſunt in Theologia demonſtrationes.

Porrò quomodo & quare Lutherus iuſticiam, qua coram Deo iuſtificamur, vocet paſsiuam, omnes pij & candidi viri auſcultent. Sic inquit in Argumento ad Galatas: Iſta autem excellentiſsima Iuſticia, nempè fidei, quam Deus per Chriſtum nobis abſq; operibus imputat, nec eſt politica neq; ceremonialis, nec legis diuinæ iuſticia (ſicut illæ ſuperiores Actiuæ) Ibi enim nihil operamur aut reddimus Deo, ſed tantum recipimus & patimur alium operantem in nobis, ſcilicet Deum. Ideo libet illam fidei ſeu Chriſtianam Iuſticiam appellare paſsiuam iuſticiam. Hæc Lutherus.

Ex hoc Lutheri dicto patet, paſsiuam iuſticiam in ipſo Iuſtificationis articulo actiuitati noſtræ opponi, eamq; excludere. Hinc igitur manifeſtum eſt, D. Collocutores per noſtrum latus ipſum Lutherum perfodere atq; ſannis exagitare, id vero quale ſit facinus, omnes timentes Deum animaduertent.

Deniq; extra metas ſaltantes & Francofordianæ formulæ, quæ Samaritanum Interim eſt nuncupatum, mentionem inijciunt. Sed breuiter reſpondemus. Primum iſthæc licentia meritò â Dominis politicis caſtigari debebat, quod Domini Collocutores ſubinde res nouas, ac noua certamina mouere, huc non pertinentia non deſinunt. Deinde ſcimus, multos pios viros eam de dogmatibus quibuſdam conciliationem, alienam à verbo Dei, gloriæ Dei probroſam & Eccleſiæ ipſius pernitioſam iudicaſſe & monuiſſe, vt tanquam Cothurnus in Eccleſia vera Chriſti vitaretur. Tertiò Magiſtratus etiam commonefacti de periculis eius formulæ ab ea deſtiterunt, neq; eam vrſerunt.

Quod vero Illyrici Teſtimonium citant, id huc non pertinet.

Concluſio.

Ergò falſum teſtimonium eſt, quod nobis iſtam propoſitionem, à ſe tali pacto conflatam & tornatam, attribuerunt. Item:

Ergò iniuſtum & impium eſt, nondum finito Colloquio, excerpere verba quædam, & ea alijs doloſè iungere. Exciderunt enim iſta verba nobis in collatione per comparationem, vbi veram & inmotam doctrinam de iuſtificatione exponimus, ac teſtati ſumus, nos alioqui non ſic loqui, imò propter calumniam iſta verba delemus, ac iudicium Eccleſiæ Dei veræ, normam verbi diuini ſequenti relinquimus. Nec dubitamus, quin iſtam intemperantiam ac peruertendi licentiam in D. Collocutoribus improbatura ſit.

## DE III.

*Quod iuſtificatio non ſit continua (ſeu perpetua) ſed iteretur, creſcat & augeatur.*

Obſeruent pij, hic iterum in conſtituenda propoſitione variare Notatores, vt Spiritus ſeſe ſubinde in alias atq; alias formas vertens, fiat manifeſtus. Nam prius non dixerunt perpetua, ſed continua.

Porrò de voce continua tantum obiter monuimus, neq; eſt caput noſtræ controuerſiæ, id quod tum Theſes, tum hypotheſes manifeſtè probant.

Deum nouiſſe tempora & momenta, quando hunc vel illum vocare atq; regenerare velit, ex verbo Dei protulimus, vt, Non dedit eis Deus cor intelligens. Dominus aperiebat cor Lydię. Vobis datum eſt, vt credatis. Spiritus vbi vult ſpirat, & vt inquit Confeſsio Auguſtana, quando & vbi vult. Deinde id declarauim9, Legere & audire verbum etiã nondum renatum poſſe. Sed ſalutariter audire atq; accipere non poſſe, niſi Deus ei cor aperiat. Diximus hæc etiam Deum in officina verbi & Sacramentorum largiri. Addidimus inſuper, quemlibet debere omni tempore, quando Deus cor ipſi aperit, ſtatuere ex verbo, ſe receptum eſſe.

2. Notent auditores & lectores, durante Colloquio & collatione mox arripi voces & eas torqueri pro corruptelis. Hic ſcilicet eſt candor, hæc æquitas D. Collocutorum, quibus omnia licent.

3. Manifeſtè falſum teſtimonium eſt, nos adſeruiſſe iuſtificationem creſcere & augeri, nec poteſt vllis teſtimonijs ex noſtris quidem ſcriptis probari, imò ipſimet hic nutant, & ſuam falſandi temeritatem non obſcurè produnt, ſed perfricta fronte pergunt, præſentem Deum & homines contemnere, quia nos conuitijs tetrum in modum conſpuere ſemel in animos induxerunt ſuos.

4. Manifeſtè falſum eſt, nos de primo Actu Iuſtificationis dixiſſe. Scimus enim Dei beneficio, nos vna eademq; iuſticia, nempè Chriſti, nobis per fidem gratis imputata, in principio, medio, & fine coram Deo iuſtos eſſe.

5. Vitioſa eſt collectio. Fides non ſemper vni operi incumbit, ſed modo iſti, modo alij. Ergo fides eſt ocioſa. Reſpondemus. Hanc fingendi & falſa teſtimonia præbendi licentiam Deus audit, & ſine dubio improbat. Eccleſia autem Dei eam intemperantiam non dicet candidos viros decere.

6. Sed tam enormiter falſationibus quàm plurimis in hac parte D. Collocutores ſeſe aperiunt, ac viuis quaſi coloribus depingunt, vt magis commiſeratione, quàm refutatione digni videantur. Nam Eccleſia dolos facilimè deprehendet.

7. Vnum adijciamus. Si liberet ſic omnia ipſorum pronunciata, quæ partim palàm falſa, partim periculoſa eſſent, colligere, atq; pro erroribus conſignare, bone Deus, quantum aceruum, tum ex ſcriptis, quæ in hoc Colloquio exhibuerunt, tum in cœteris, colligere atq; ipſis adſcribere quàm facilimè poſſemus. Fiet autem ſuo tempore, niſi Dominus Deus eis aliquam pœnitentiam benignè conceſſerit, id quod toto pectore optamus, & eis precamur.

Cœterum quàm iuſtè pieq; reprehendant, quod diximus,

mus, Solum Deum ſcire tempus, quando peccatorem iuſti-ficare velit, Eccleſia iudicabit & cogitabit, an non hoc ipſo, quod veram & piam locutionem ſine cauſa exagitant Collocutores, contrarium in ſinu fouere & ſtatuere videantur.

Concluſio.

Ergò D. Notatores in falſo teſtimonio deprehenduntur, talia affirmantes, quæ probare nequeunt. Iudicet itaq; Deus & Eccleſia.

DE IIII.

*Deprauatur dictum Pauli Rom. 4. Ei, qui non operatur.*

De hac parte ſupra in 12. Corruptela diximus, quantum in hac quidem collatione ſatis eſt. Iam pauca addimus. Non dubitamus, Eccleſiam piè & ſecundum conſcientiam iudicantem, atrocem in Pauli illuſtriſsimum dictum iniuriam ſine magno labore, ſed cum dolore maximo deprehenſuram, quod D. Collocutores hiſce verbis, Ei qui non operatur, affingunt gloſſam, id eſt, qui, etiamſi habet bona opera, tamen non meretur, cum quidem S. Paulus tam fuerit facundus, vt ſi ſic voluiſſet loqui, non defutura ipſi fuiſſent verba. Sed diſertè inquit, Ei qui non operatur, vel nulla prorſus habet bona opera, vt potenter Emphaſis Græci textus euincit. Hæc verba debent conſiſtere, vti ſonant, nec debent à quoq; peruerti.

Deinde vna litura delent verba Apologiæ, quæ inqt, Paulum dicere, beatum eſſe, cui imputatur iuſticia per fidem in Chriſtum, ETIAMSI NVLLA HABEAT BONA OPERA.

Tertiò, Vno ictu perfodiunt omnia Lutheri ſcripta, qui clariſsimè inquit, Nos iuſtificari ante omnia noſtra opera.

Fucus autem eſt, quod inquiunt, hic de obligatione ad bona opera diſputationem eſſe. Non enim ignorant, nos penè ad faſtidium inculcaſſe hactenus tantum de ipſa iuſtifica-

ficatione hic certamen eſſe. Eam autem doctrinam veram & immotam eſſe, vti ſemper docuimus, iuſtificatum fide eſſe debitorem, debere bona opera facere, Deum glorificantia & hominibus ſeruientia.

Lutheri porrò allegata teſtimonia accipimus, quę quidem ſunt contra Notatorum gloſſam & nouum dogma. Et inprimis gratum eſt, quod Lutheri grauiſsimum & ſaluberrimum librum de Seruo arbitrio approbant, quem nonnulli in ſuſpicionem valde iniquam, & in Deum contumelioſam conati ſunt adducere. Notent autem grauiſsimum Lutheri iudicium in D. Notatorum citato loco. Inquit enim, Si autem non reputatur iuſticia operanti, manifeſtum fit, eius opera nihil niſi peccata, mala & impia eſſe coram Deo.

Item Lutherus inquit, Meritum Chriſti in ipſo articulo iuſtificationis, & ſolum Chriſtum aſpiciendum eſſe. Item, Bona opera debere ſequi.

Ergò tantum excludit meritum in ipſo iuſtificationis articulo, & non opera noſtra.

R. Negamus conſequentiam, quia Lutherus vtrumq; docet, vt alibi copioſè demonſtrauimus. Hæc autem eſt fallacia D. Collocutorum, ſcilicet compoſitionis & diuiſionis. Quædam enim allegant dicta, quæ meritum excludunt. At reliqua eius viri & innumera & luculenta teſtimonia, vbi etiam opera in ipſo articulo & actu iuſtificationis excludit, ſcientes & volentes, quia ſuo nouo dogmati non patrocinantur neq; conueniunt, tranſiliunt & tacent.

Quod verò Abrahæ exemplum gloſſant, contra textum Pauli eſt, q Abrahæ opera in hoc artic. iuſtificationis remouet, nempe à iudicio Dei, & ad homines ablegat. Deinde aptiſsimè inqt, Ei, q non operatur, & hunc operanti opponit, idq; declarat phraſi, ſine operibus. Tertiò, Bona opera renatorũ, non poſſunt neq; debent in aliud forum collocari, quã

quod ſint fructus acceptæ per fidem iuſticiæ. Sic enim iuxta Paulum cenſeri debent omnia renatorum opera.

Deniq; D. Collocutores nos canibus aſsimilant, ſuas gloſſas allatrantes. Reſpondemus. Malumus iuxta diuinam ſcripturam eſſe canes vigiles & allatrantes falſa dogmata, & deprauationes Pauli & Lutheri enormes, quàm canes muti, & vigiles cœci, non videntes neq; reprehendentes Sacramentariorum, Pelagianorum, & ſimilium præſtigias. Multò verò minus volumus eſſe deprauatores Catechiſmi Lutheri & aliorum librorum, quale quiddam ex ipſis Collocutoribus quibuſdam deſignatum eſſe, quædam Eccleſiæ Dei vera membra publicè etiam queſta ſunt. Sed hac de re ſuo loco & tempore.

## Concluſio.

Ergò cum pergant D. Collocutores corrumpere Pauli & Lutheri doctrinam, nec volunt vel à nobis commonefacti deſiſtere, Eccleſia Dei iuxta ipſius verbum iudicabit.

## DE V.

*Fidem fœtam bonis operibus iuſtificare.*

Reſpondemus. Contra Leges Colloquij eſt peregrinas res miſcere. Nam hæc ad D. Illyricum pertinent, qui iſta extra has regiones edidit.

2. Contra regulam iuſticiæ eſt accuſare abſentem, qui coràm eſſe poſſet, ſi ſaluus ei conductus daretur.

3. Quod recitatiuè non aſſertiuè ea dixerit Illyricus, textus docet.

4. Accuſato cùm hoc tùm alia capita erunt mittenda, & procul dubio non deerit ipſi iuſta defenſio.

Candorem igitur notes Eccleſia, quod Legibus Colloquij effractis, abſentes rodunt.

DE

## DE VI.

*Mala interpretatio vocis Neceſſarium.*

1. Abſentes & non in his regionibus exiſtentes, arrodi & lacerari iniquum eſt.

2. Pulchrè tranſponunt ſtatum cauſæ tali modo. Nos Collocutores pugnare aiunt, contra neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum, in ipſo articulo & actu iuſtificationis.

Ergò pugnamus de voce Neceſſarij ſimpliciter, & reijcimus aut damnamus eam.

℞. Eſt maligna fallacia compoſitionis & diuiſionis. Nam voculam excerpunt vnam, reliqua adiuncta, candidè ſcilicet, omittentes. Item ſic argumentantur.

Ipſi dicunt in hac propoſitione & locutione, quod in articulo & actu iuſtificationis bona opera ſint neceſsitate præſentiæ neceſſaria, vocabulum neceſsitatis actiuitatem quandam, & meritum ſeu cauſam quandam ſalutis & iuſtificationis includat.

Ergò ſimpliciter vocabulum Neceſſarij, vbicunq; ponatur, volunt, pro tali actiuitate & merito accipi debere.

℞. Eſt eadem fallacia, in qua bonorum virorum officio functi, coniuncta diſcerpunt atq; conuellunt, vt in ſuo theatro applauſum mereri queant. Sed linguas doloſas odit Dominus.

Rationes autem, cur dogma ipſorum nouum, de quo tanq; pro focis & aris, magis, ꝓpter locum & perſonas, quàm veritatis gratia decertant, improbare omnes pij, Deumq; ſeriò timentes teneantur, ſupra expoſuimus, quas refellere non poſſunt. Itaq; ſannæ D. Collocutorum non ſunt principia Theologiæ veræ.

Notabit Eccleſia quoq; has horribiles voces, Eſſe horribilem Dei contumeliam & barbaricum dogma, non tantum excludi meritum, ſed etiam neceſsitatem præſentiæ noſtrorum operum. Cape tibi hoc fulmen pluſquàm pontifi-

cium ô Paule, ô Luthere. Sic ſcilicet barbara dogmata profertis? Sic eſtis contumelioſi in Deum? Sed hæc audit Deus ipſe, audiet etiam Eccleſia Chriſti & cohorreſcet. Fruſtra autem ſtatum aliò torquere pro ſua calliditate tentant D. Collocutores, quaſi de fructibus iuſticiæ, deq́ neceſsitate benè operandi, accepta per fidem iuſticia & reconciliatione coram Deo, loquantur. Verum de hac poſteriori propoſitione, non eſt in præſentia diſputatio, ſed de priori, nempè, Bona opera in actu & articulo iuſtificationis eſſe neceſſaria. Hic anguillas illas teneri ac conſtringi conueniebat. Sed lubricæ nimis ſunt.

Præterea nihil eſt neceſſe, vt nouas propoſitiones, dubias & ancipites, ſeu vt ſic dicamus, ambidextras fingant. Nam effuſę ſunt propoſitiones illę ſatisſuperq́; ab ipſis, à nobis verò accuratæ & optima fide annotatæ. Quod igitur volunt Eccleſiam Dei in timore Domini iudicare, id nos quoq́; ſummis votis exoptamus.

Præſentiæ autem vocabulum ipſoſmet vſurpaſſe, ipſorum verba liquidiſsimè euincunt, vt hic non pateat rima effugiendi.

Lutherum miſerè ſuis gloſsis crucifigunt, quia cum ipſis non ſentit. Id verò videbit & mirabitur Eccleſia Dei.

Concluſio.

Ergò vanitatem D. Notatorum in hac etiam parte, Eccleſiæ Dei iudicandam relinquimus.

## DE VII.

*Quod non docendum ſit, Bona opera eſſe neceſſaria, aut Chriſtianos debere bona opera facere.*

Sentiunt D. Collocutores, ſe noſtra reſponſione verè confuſos. Erubeſcere tamen non diſcunt. Itaq́;.

I. Sit hoc certum contra Leges Colloquij & intentionem

nem principum, alienas perſonas & res à D. Collocutoribus licenter mixtas eſſe.

2. Sit hoc certum ex Confeſsione ipſorum, verba eorum, quos accuſant, non prolata fuiſſe.

3. Cum porrò abſentes arrodere non deſinant, æquitas poſtulat, vt de iſtis criminationibus moneantur, & ipſi pro ſeſe reſpondeant.

## DE VIII.

*Quod morituris eripiatur vera conſolatio, ſi doceatur, per excluſiuas non excludi debitum nouæ obedientiæ.*

Primum, ſi candor, ſi fides, ſi honeſtas eſt tam malignè Propoſitiones variare, mutare, fucare, profectò Diabolus non eſt Diabolus, qui à deprauandis ſententijs nomen traxit.

Propoſitio & materia circa quam hæc eſt, Docere, in ipſo articulo & actu iuſtificationis coram Deo & in ſaluandis, bona noſtra opera neceſsitate præſentiæ neceſſaria eſſe, eripere morituris certam conſolationem.

Sed iam noſtri Notatores dicunt, de debito nouæ obedientiæ, quæ IVSTIFICATVM ſequi debeat, de qua nulla eſt inter nos diſputatio.

Iam ſi dicamus, illam callidam ſcopi & propoſitionis peruerſionem eſſe, non exiguum vnguem de leone circumeunte, & volente ouiculas Chriſti deuorare, fortè vehementiæ nos accuſarent, ſed res ipſas in timore Dei conſiderent D. Collocutores. Nam hæc eſt & erit ars illius noſtri hoſtis, capiendi & ſtrangulandi miſerrimas conſcientias complurimas, ſi in ipſo articulo & actu iuſtificationis, & in ſaluandis neceſsitas præſentiæ noſtrorum bonorum operum erit ſtatuenda. Ea enim eſt materia & ſeges dubitationum & tentationum, quæ nulla Rhetorica demi poterunt.

Volunt autem verba ſua inſpici. Idem verò & nos optamus. Supra etiam anguillas tenere conati ſumus, proprijs ipſorum verbis annotatis. Sed quàm ſint lubricæ, etiam hîc videre eſt. Modò enim aiunt, modò negant, id quod perturbatis mentibus perfamiliare eſt.

De dicto, Viuo ego, nolo mortem peccatoris, reſpondimus, A mandato ad poſſe non procedit Argumentatio. Quid Notatores & Collocutores noſtri? Hoc, inquiunt, eſſe irridere Deum & homines, & ſophiſtica vaniſsima cùm prophanitatem tùm deſperationem ſtabilire, quia dictum non eſt Legale, ſed Euangelicum.

Reſp. Cape tibi hoc Luthere, qui ſic reſpondes in libro de ſeruo arbitrio ad hoc dictum, vbi ſcribis: Sic argumentatur Diatribe, dicens: Ezechiel dicit, Si auerterit ſe impius, & fecerit iuſticiam & iudicium, viuet. Ergò mox ita impius facit, & poteſt facere. Ezechiel ſignificat, quid fieri debeat. Diatribe intelligit, id fieri & factũ eſſe. Iterum noua Grammatica nos doctura, quod idem ſit, debere & habere, idem exigi & præſtari, idem poſtulare & reddere. Hęc Lutherus. Neq; tamen legale tantùm dictum eſſe, vel Lutherus vel nos contendimus vnq;, ſed tale, in quo vtrumq; genus doctrinæ ſimul complectatur. Dulciſsima verò conſolatio & promiſsio eſt, quid Deus ab homine fieri præſtariq; velit, videlicet conuerſionem. Malè igitur & falſò à mandato præcipientis, obedientis infertur concluſio.

Cum igitur ſucceſſores Lutheri in cathedra ipſius ſedentes, ſic virum Dei depectant, non eſt mirum, quod nobis pro ſua modeſtia & bonitate, quam ſæpius prædicarunt, non parcunt. Obſeruet ſaltem pius auditor & lector hoc vnum, quod nullis rationibus nituntur. Satis enim eſt, ipſos ita proclamare.

Calumniæ in eludendo dicto Hieremiæ, ſemetipſos deſtruunt, quia neſciunt, quid de nobis diuinent.

De Latrone dicunt, eum habuiſſe multa præclara opera.

Reſpon-

Reſpondemus. Conuerſus habuit bona opera. Nam prius eum bonam fieri arborem, per fidem oportuit, quàm fructificaret, vt Paulus nominat opera fructus iuſticiæ. Et luculentum eſt Lutheri dictum, Bona opera ſunt fructus iuſtificatæ iam per fidem bonæ arboris.

Lutherus, inquiunt, docet, pertinaciter in peccatis perſeuerantem non ſaluari.

Ergò in ipſo & actu & articulo iuſtificationis coram Deo, neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum ſtatuit.

Reſpondemus. Negamus conſequentiam. Docet enim Legis voce peccata argui, & mortificari hominem. Deinde docet, fide iuſtificari hominem ſine & ante charitatem, item ante omnia opera. Tertiò docet, nouam obedientiam ſeu bona opera ſequi debere tanquam fructus iam iuſtificatæ per fidem bonæ arboris. Ergò Lutherus illi prauo dogmati D. Collocutorum de neceſsitate præſentię noſtrorum bonorum operum in articulo & actu iuſtificationis coram Deo, nequaꝗ adſtipulatur.

Concluſio.

Eccleſia igitur Chriſti, cui conſolatio cordium eſt curæ, iudicet, quia D. Collocutores in ſuis erroribus & calumnijs pergunt ac perſeuerant.

## DE IX.

*Quod nullum ſit diſcrimen vocabulorum iuſticiæ & ſalutis.*

I. Statum cauſæ iterum peruertunt D. Collocutores, qa non dicimus ſimpliciter, nullum eſſe diſcrimen iſtorum vocabulorũ. Verum in artic. iuſtificationis eſſe ſynonima. Nam clarè diximus, extra hunc articulum, vocabulum ſalutis etiã alias ſignificationes habere. Notent igitur omnes

pij candorem noſtrorum Collocutorum. Iam etiam ratio-nes ventilemus.

In Iuſtificatione non excluduntur etiam reliquorum beneficiorum contuitus.

Ergò differunt in eo articulo hæ voces.

R. Nulla eſt conſequentia. Nam non hic agitur de fructibus iuſticiæ aut beneficijs filij Dei in genere, quorum infinitus eſt numerus. Sed de ipſo iuſtificationis negocio.

Salus & ſaluare aliâs generaliter accipiuntur, & plura ſignificant, quemadmodum & aliæ voces ſcripturæ alicubi largius, aliâs verò anguſtius accipiuntur.

Ergò &c. R. Quò currunt D. Collocutores, & quid hęc ad cardinem & inſtitutum præſentis collationis? Num ſic extra chorum ſaltare licet? In ipſo articulo iuſtificationis, vbi agitur de iuſticia imputatiua, hic agitur non de omnibus ſignificationibus iſtius vobabuli.

Eph. 2. Gratis ſaluati eſtis. Item, Saluos nos fecit. Ergò vocabulum ſalutis hic in præſenti diſputatione de articulo ipſo ſalutis, vbi de iuſticia imputata agitur, ſignificat etiam gloriam vitæ æternæ.

R. Ecce gloſſatores à textu alienos, contra omnium rectè ſentientium iudicia, de quibus quidem dictis proximè egimus.

Reliquæ vanitates & inuectiuæ amarulentæ in nos, ſint Deo commendatæ.

Teſtimonium ex cenſura Iſenacenſis Colloquij, non pugnat cum ea ſententia, quæ hic à nobis tractatur.

Concluſio.

Ergò & iſtam criminationem Notatorum Eccleſia Dei iudicabit. Si enim D. Collocutores animis æquiorib9 vellent agere, facilè concordia in talibus ſanciri poſſet.

DE X.

*Quod bona opera facienda ſint pro ratione facultatis, temporis, occaſionum.*

Declamationem tumidam D. Collocutoribus, vt qui nunc aſsueuerunt per haſce ſeptimanas quindecim (quibus ipſi tum prolixiſsimis ſcriptis, quibus res inuoluere cœperunt, tum procraſtinatione mirabili hoc Colloquium extrahunt) condonamus.

Ad falſa autem reuocanda, tum Vuigandus, tum omnes nos, qui ex noſtra parte hic præſentes ſumus, Deo nos regente, prompti erimus, ſed quia de hac Mansfeldenſium locutione, in præſentia tractatur, neceſſe eſt prius, bonis, luculentis, firmis rationibus demonſtrare, iſtam locutionem per ſeſe, vti verba ſonant, falſam eſſe, nō iuxta ſenſum, quem aliquis criminator impius fingere auderet.

Repetit igitur Vuigandus ſuam aſſeuerationem, ſe ei Confeſsioni ſubſcripſiſſe, ac ſi perſpicuis ac immotis rationibus id euinci poſsit, Eccleſiam Dei turbari hac locutione, faciet, quod promiſit.

Sed quomodo rationes proferunt D. Collocutores, qui ouem tanta condolentia & ſuauitate quæritant, Videamus.

I. Hanc proferunt. Ordo Dei æternus & immutabilis eſt de debito & neceſsitate benè operandi.

R. Quid? an verba propoſitionis dicunt, Bona opera non facienda? Imò teſtantur, quod ſint facienda. Sed obijcere aliquis poſſet, Attamen pugnant inter ſe, Debet facere bona opera, ſeu neceſſariò bene operandum eſt: Et, Bona opera pro ratione facultatis facienda ſunt?

Reſpondemus. Sano cerebro prædīti iudicant, non eſſe æquipollentes, Pro ratione facultatis bene operandum eſt, & Liberum eſt atq; in arbitrio cuiuſq; poſitum, facere bona opera vel non. Iam verò in hac propoſitione Mansfeldenſes nequaquam dicunt, Liberum eſt, ſiue facias ſiue

non facias bona opera. Ac proculdubio iſtam calumnioſam D. Collocutorum calumniam audituri, graui ſe iniuria affectos eſſe, iure querentur.

Præterea adhuc cuperemus ſcire, quomodo hoc falſum eſſet, ꝓ ratione facultatis benè operandum eſſe. Item, Quomodo aliquis poſsit bene operari, deſtitutus facultate benè operandi? Item, an non ſint incrementa fidei?

Sic, an pro ratione temporis & occaſionum facere bona opera, ſit per ſe falſum, erat liquidò demonſtrandum. Nam non omni tempore quælibet opera fieri, credimus extra controuerſiam eſſe. Item, an hæc orationis pars æquipolleat illi, Fides ſit ocioſa?

2. Ratio D. Collocutorum hæc eſt. Theologi Mansfeldenſes ineptè aliam phraſin abiecerunt.

℞. Iudicet Deus & Eccleſia. Nam optimos viros iſtos, deq; Eccleſia Chriſti hoc tempore præclarè meritos, & calumniam maleuolorum ſolidè refutaſſe, & veram propoſitionem neruoſé tutatos eſſe, ſcripta teſtantur, quæ nondum interciderunt.

3. Ratio. Collocutorum & Mansfeldenſium confeſsiones in hac parte diſcrepant.

R. Imò vtraq; ſunt vera, neq; ſunt ſibi inuicem contraria. Iudicet Eccleſia.

4. Ratio. Simili Lege & D. Maioris dogmata, & plures locutiones erant excuſandæ.

R. Maxima eſt differentia inter locutiones per ſe falſas, & inter eas, quas aliquis gloſſator contra manifeſtum textum vult falſare. Atqui dogmata D. Maioris de neceſsitate bonorum operum ad ſalutem, & impoſsibile eſſe abſq; bonis operibus iuſtificari aut ſaluari, & ſimilia, per ſe, & vti verba iacent & ſonant, ſunt falſa, erronea, Papiſtica, ſcandaloſa, id quod nos multis rationibus ſuprà & aliàs publicè non paucæ Eccleſiæ Chriſti, complures iam annos demonſtrarunt.

Ecce ſic nos D. Collocutores magiſtraliter & pontificaliter, nullis productis rationibus docere inſtituunt.

Cum igitur odio & amarulentia diſtracti & impediti D. Collocutores nos de præſenti locutione, quod per ſe falſa ſit & ſcandaloſa, docere non poſsint, ſanè Eccleſiæ Dei iuxta verbum Dei pronuncianti, nos ſubmittimus.

## DE XI.

*Quod bona opera officiant ſaluti.*

Nos hic expectabamus, quomodo cum Paulo & Luthero vellent prælium inire. Sed ſignificant Lutherum rectè locutum.

2. Amsdorffium in articulo iuſtificationis Lutheri phraſin imitatum eſſe, ipſemet ſcripſit, nec vult extra eum articulum iuſtificationis raptari. Sed id D. Collocutores diſsimulant.

3. Dicunt, ſe quoq; ea exceptione vti poſſe, ſe non vſos eſſe Maioriſticis & aliorum corruptelis.

R. Vtinam ſic ipſi nunq; vſi eſſent Maioriſticis dogmatibus, neq; ſic ea vnq; palliaſſent, quemadmodum nos neq; vſurpauimus, neq; defendimus Amsdorffij propoſitionem. Nam Philippum eſſe vſum Maioriſticis propoſitionibus, non tantum olim, ſed etiam in actis ſynodicis, notius eſt, quàm vt negari queat. Imò ipſimet ediderunt, & hoc in loco patrocinium earum locutionum ſuſceperunt. D. Maior collega ipſorum, auxit illas prꝍſtigias, concionibus, ſcriptis, repetitionibus, & tetris ſarcaſmis & maledictionibus in monitores ſuos, quantumuis clementes &c. Hæc expendent pij lectores procul dubio.

Poſtremo in ſententia, quam proximè recitauimus, acquieſcimus, & Eccleſiæ Dei iudicium relinquimus.

## DE XII.

*Deprauatio dicti Pauli, Qui ex operibus Legis ſunt, ſub maledicto ſunt.*

Primum more ſuo tantum repetunt ſua, quæ in prima de Hypotheſibus collatione protulerunt. Nos igitur viciſſim dicimus, cum, quod ad rationes attinet, nihil noui proferatur, in noſtra reſponſione nos quoque acquieſcere.

Flagellationes Amsdorffij & declamationem licentioſam, Eccleſia iudicabit.

Quod de confeſsionibus gloriantur, quid ſibi velint, non ſcimus. Vanitas autem ipſorum boni conſulenda eſt. Eccleſia denique iudicet.

## DE XIII.

*Deprauatio dicti, Ore fit confeſsio ad ſalutem.*

Domini Collocutores ſine fundamentis, & ſine refutatione noſtrarum rationum, tantum repetunt ſuam gloſſam, & poſtulant reuocationem. Hoc cum verè ſit Pontificium, æſtiment lectores pij hanc audaciam. Nos quidem primò expectabamus eruditam, Theologicam, & neruoſam explicationem, cur S. Paulus hæc verba, In vel Ad ſalutem, confeſsioni adiunxiſſet.

2. Dolemus exibilari Lutheri ſententiam, qui expoſuit, Confeſsio fit ad ſalutem, hoc eſt, ad teſtificandum ſalutem.

3. Quomodo noſtra interpretatio, Confeſsio fit ad ſalutem, hoc eſt, ſalutis, vel de ſalute, id eſt, Confeſsio teſtificatur de ſalute accepta, ſit contra fidei analogiam, hoc ſcire cuperemus.

4. Diximus nos ſumere iſtam interpretationem ex dicto Dauidis, Credidi, propter quod locutus ſum. Vbi enim fides eſt, ibi extare confeſsio debet.

5. D. Collocutores inquiunt, verba eſſe futuri temporis, Si confitearis. Sed an futuri temporis ſit illa oratio, de qua hic agimus, Confeſsio fit ad ſalutem, quærant in ſua Grammatica.

6. Item demonſtrare debebant D. Collocutores, Ad ſalutem

lutem fieri, & confiteri aliquem, eſſe prorſus idem, & iuxta quam phraſin idem ſint.

Item probari debebat, Confeſſio fit ad ſalutem. Item ipſorum orationem, SALVVS ERIS ſeu SALVABERIS, ſi confitearis, eſſe idem. Hanc Theologiam demonſtrari conueniebat.

Itaq; non poſtulent aſſenſum more pontificio, niſi prius ſententiam ſuam euicerint. Cum autem hac in parte verba Pauli non explicent D. Collocutores, nec euicerint, noſtram interpretationem analogam fidei non eſſe, Eccleſia iudicet, Deum timens & glorificans. Nam errorem nos nullum committere, dum analoga fidei dicimus, certi ſumus, & improbandi ſunt noſtri Notatores, quod in hac parte errores fingunt. Suam enim maledicentiam produnt, quæ ſi abeſſet, nihil eſſet diſceptationis. Sed aliud fortè ſuo corde fouent & ſpectant.

## DE XIIII.

*De iuſticia primaria.*

Reſp. 1. In his regionibus nemo ſic docuit.

2. Abſentem accuſant & damnant, id quod Pontificem Romanum magis, quàm ipſos deceret.

3. Illyricus ipſemet reſpondebit pro ſeſe, de qua quidem ipſius confeſſione Eccleſia iudicabit.

Emenſi itaq; ſumus, Deo præeunte & regente, Notationes illas turbulentas D. Collocutorum contra nos effuſas. Sed Eccleſia facilè videbit, merum animi morbum liuore plenum ipſos prodidiſſe, ac fidem Colloquij transgreſſos, dum non expectant finem, ſed adhuc durante Colloquio quibuſdam voculis arreptis, damnent & anathematizent.

## EPILOGVS.

Quæ D. Collocutores in Epilogo recenſere debebãt, vbi ἀνακεφαλαίωσις negotiorum ſumatim repeti atq; comphendi

ſolet,ea ipſi in ſui proximi voluminis initium retulerunt,eo ſcilicet fine,vt quaſi animos legentium prӕoccuparent,oculosq́ ipſorum perſtringerent, ne ſuas illas corruptelas rectis oculis aſpicere, aut liberis animis dijudicare valerent.

Sed primum profitemur, ipſos mala fide pleraq́ recitare.

Secundò ſtatus rerum peruertere pro ſuo arbitrio & commodo.

Tertiò verbis rhetoricis etiam rectê dicta deprauare.

Quartò inuectiuis & falſis criminationibus & perſonas & res ipſas in ſuſpicionem atq́ odium adducere. Iſta an deceant noſtros Collocutores, omnes boni & pij æſtimabunt. Pauca igitur tantum annotabimus.

Primum nouam texunt confeſsionem. Sed nobis non eſt res cum illis toties innouatis atq́ variatis confeſsionibus,verum cum corruptelis ipſorũ. Scimus, Arium & multos alios fanaticos iteratis crebro nouis confeſsionibus, generalitatibus miris ſcatentibus, quaſi cothurnis quibuſdam multis hominibus impoſuiſſe. Sic meminimus etiam, Strigelium confeſsionibus ſuis ſine fine mutatis ſubinde ludere. Verum de corruptelis hoc in loco præcipuè agendum erat.

2. Allegant Corpus ſuum doctrinæ. Reſpondemus ſemel. Quæ in eo libro bona & recta ſunt, hoc eſt, conſentanea verbo Dei, Auguſtanæ confeſsioni veræ & incorruptæ, & ſcriptis Lutheri, probauimus ſemper & magnifecimus. Sed vbi in illis aliquid humani paſſus eſt, & ab iſta Norma deuiat,autoritas verbi diuini iubet, nos diuinam vocem anteferre humanæ. Non igitur poſſunt multi pij faſciculum illum librorum Philippi, quem corpus doctrinæ appellant,ſine diſcrimine,pro Norma doctrinę accipere. Rationes ſunt iſtæ.

I. Quia priora exemplaria non habent veram & germanam confeſsionem Auguſtanam. Subſtituta enim eſt alia, quæ

quæ neq; ſcripta neq; exhibita eſt Auguſtæ, neq; à ſtatibus Auguſtanæ Confeſsionis vnq; approbata. Poſteriora verò exemplaria confundunt ipſa collatione præpoſtera, veram cum falſa. Non enim habuit autor poteſtatem corrigendi, quod alij ſuum fecerint ſubſcriptione atq; exhibitione. Nec in nomine Philippi prima & vera illa Confeſsio Imperatori Carolo 5. exhibita eſt. Præterea non ſolus Philippus autor eius fuit. Sed ipſe Lutherus quoſdam articulos, quaſi materiam aut ſegetem ſuggeſsit, ipſe quoq; eam correxit. Præterea Philippus adeò ſubinde mutare auſus eſt Confeſſionem illam, vt tandem Sacramentarijs feneſtram aperuerit, qua in eam irrepſerunt. Videndum igitur, ne & Papiſtæ irrepant.

II. Quia cæteri libri habent quædam non paruí momenti cum verbo Dei & Auguſtana Confeſsione non concordantia, vt ſunt:

1. Doctrina de libero arbitrio in Locis communibus & alijs deprauatur, vbi dicitur, Liberum arbitrium eſſe facultatem ſe applicandi ad gratiam. Item de tribus cauſis AGENTIBVS in conuerſione. Item in nobis eſſe cauſam receptionis, & ſimilia.

2. Locus de Euangelio commiſcet Legem & Euangelium.

3. Locus de iuſtificatione, in definitionibus, non meminit ſatis expreſsè imputatæ iuſticiæ, ſeu paſsionis & obedientiæ Chriſti, ſeu impletionis noſtra vice præſtitæ. Item opera in articulum iuſtificationis periculoſis locutionibus trahuntur & implicantur.

4. Locus de cœna Domini, nec definitionem propriam habet, nec refutationem vllam Sacramentariorum, etiamſi autor ſæpiſsimè monitus ſit ab amicis, & prouocatus à Sacramentarijs, etiam publicis ſcriptis.

5. Locus de Magiſtratu habet, Iuſticiam noſtram eſſe lucem in corde.

6. Reuelationem Antichriſti papiſtici non ita vrget, vt Lutherus. Sunt & aliæ quædam opiniones in eo libro, verbo Dei non vſq; quaq; conſentaneæ. Sed accuratior talium rerum euolutio atq; annotatio alio tempore fieri poterit.

III. Quia multa ſunt in ijs libellis, in corpus illud congeſtis (exceptis germana Confeſsione & Apologia Auguſtana) quæ ita concinnata ſunt arte mirabili, vt tum malè tum rectè ſentientes, pro ſeſe interpretari valeant.

IIII. Quia viros innocentes tetris notis deformat, abſq; fundamentali ipſius cauſæ expoſitione.

V. Quia hoc Corpus doctrinæ nullum Lutheri librum, præſertim plurimorum ſuffragio comprobatum, vt ſunt Smalcaldici articuli, recipit.

VI. Quia nonnullæ corruptelæ, â Saxonicis Eccleſijs, in conuentu Luneburgenſi Anno Domini 1561. reprehenſę, in iſtis Philippi libris continentur.

VII. Quia multi pij viri depoſitum Lutheri incontaminatum retinere cupientes, qui ſine diſcrimine eum faſciculum librorum recipere non potuerunt, ſuas functiones reliquerunt & contradixerunt.

Nec parem pij ſine vllo diſcrimine Philippo cum Luthero autoritatem tribuere poſſunt, quia Dominus Deus id honoris & doni Luthero conceſsit, vt ipſe prior & viderit & confeſſus ſit Euangelij doctrinam, ipſumq; Antichriſtum Romanum voce & digitis commonſtrârit. Et Philippus vltrò ac rectè fatetur, ſe Lutheri eſſe diſcipulum, eiuſq; doctrinam compendio tradere. Vbi igitur purè & ſyncerè id facit, certè maximam gratiam meretur. Vbi verò eum Philoſophia aliò abripit, malè eum agere manifeſtum eſt. Admirabilis in Luthero ſemper fuit conſtantia, diuinitus ipſi conceſſa, vſq; ad finem vitæ ſuæ. Sed Dominum Philippum multoties humani aliquid paſſum, non eſt

obſcu-

obſcurum, & mallemus id tacere, ſi non D. Collocutores perpetuò neceſsitatem ea recitandi adferrent. Non enim ignorant, quomodo mutarit, quando Carolſtadius alijq́ nonnulli agricoliſarunt, abſente nimirum curru & auriga Iſrael Luthero. In ipſo tempore ſcriptionis Auguſtanæ Confeſsionis quantopere vacilarit, & quàm animoſè eum Lutherus erexerit, & confirmarit, ex Epiſtolis editis, de hiſce ipſis rebus videre eſt. Quomodo primatum Papæ, qui eſt neruus Antichriſti Romani, reſpectarit, ex Smalcaldica etiam lectione conſtat. Quoties eum quoq́, aliàs volentem extra metas currere, retraxerit Lutherus, vel ſaltem diſputatio illa teſtatur, qua Lutherus paradoxon papiſticum, Bona opera eſſe ad ſalutem neceſſaria, deſtruxit, atq́ ex Eccleſia Chriſti proſcripſit, atq́ exterminauit, perſuaſitq́, vt dictata quædam tum ſepelirentur. Quomodo Sacramentarios confirmarit ſcriptis publicis Philippus, Caluinus, alijq́ in ſuis libris publicis, tum etiam Epiſtolæ ad Palatinum, & plures Epiſtolæ ad Hardenbergium Sacramentarium, iudicio Theologorum & politicorum in conuentu Brunſuicano ex inferioris Saxoniæ circulo exterminatum, miſſæ teſtari poſſunt. Nam nemo ipſorum tot annis contradixit. Quomodo deniq́ in Actionibus Interimiſticis ceſſerit, non tantum Epiſtola ad Carolouicium data, ipſiq́ Imperatori oblata, imò per totam ferè Europam ſparſa, Sed ipſa quoq́ in Actis Synodicis vulgata conſilia & ſcriptiones loquuntur. Poſtremo, quàm ſæpè ſuos libros variarit & mutarit, nimis verè pontificij nobis obijciunt, idq́ omnium maximè factum eſt, ſeneſcente Luthero, & poſt ipſius obitum.

Hæc de hominibus conferre liceat, vt ſoli ſacræ ſcripturæ, tanq́ voci diuinæ eam adſcribamus laudem, quod ſit fidei norma. Aliorum autem ſcriptis eatenus aſſenſum damus, quatenus cum ea conueniunt, idq́ citra omnem omnium humanarum perſonarum reſpectum.

Iſta omnia ſanè inuiti in hoc loco exponimus, quod etiam paulò ante teſtati ſumus. Sed quia nos tantopere vrgent D. Collocutores, id quod res fuit, paucis annotare debuimus. Neq; enim diſputationem hic integram de ijs inſtituimus, facturi id libenter & copioſius, vbi, Deo volente, etiam hiſce de rebus placidè & in timore Domini conferre licebit.

3. Dicunt, de natiua ſententia Excluſiuarum fuiſſe præcipuum certamen.

R. Primum formula politicorum teſtatur, de corruptelis, de quibus hactenus accuſati eſſent, conferendas eſſe ſententias. Sed corruptelæ aſsignatæ teſtantur, non fuiſſe hactenus de eo puncto certatum, Sed de his propoſitionibus, Bona opera ſunt ad ſalutem neceſſaria, Impoſsibile eſt, ſine bonis operibus iuſtificari. Et, Nemo ſine bonis operibus eſt ſaluatus aut iuſtificatus vnq; , & de ſimilibus iſtarum præſtigiarum fœtibus.

Mouerunt itaq; D. Collocutores hoc certamen, veluti Camerinam, in hoc præſenti Colloquio potiſsimum, nobis obteſtantibus, ne noua certamina exuſcitarent, deinde, vt de corruptelis tot nunc annos ipſis obiectis potius tractarent. Sed facilè intelleximus, ipſos mira arte fundamenta Maioriſticorum dogmatum inquirere.

Meminerint igitur auditores & lectores Deum timentes, D. Collocutores hic ſtatum cauſæ tranſponere. Deinde in ipſa theſi nobis ſine modo pedicas & retia poſuiſſe, vt alicubi hallucinaremur. Tertiò nouas turbas hic excitaſſe, quæ per nos quidem quieſcere poterant.

Flacianos nos ſubinde vocant Collocutores. Ad eam verò proclamationem ſemel tantum reſpondere viſum eſt, cum tanta ſit voluptas D. Collocutoribus fingere Sectas. Deinceps, quoties nos iſto nomine grauabunt, non ferent moleſtè, ſi viciſsim eos Eberianos, propter hoc nouum de neceſsitate præſentiæ certamen, & propter alias cauſas,

quæ

quæ alibi recitabuntur, nominauerimus. Nos quidem non ſumus nobis ſectę peculiaris conſcij, atq; apertè dicimus, fieri nobis iniuriam, quod Flaciani dicimur. Nam ille nō vult ſe præceptorem aut patrem noſtrum conſtitui, vt nobis pro ſuo candore D. Collocutores ſæpius & odioſè occinunt, neq; in ipſius verba iurauimus. Sed ſumus Chriſtiani baptizati in Chriſti nomine & in ipſum credentes, ipſum Chriſtum pro præceptore & patre cognoſcentes & prædicantes. Vbi autem Matthias Flacius Illyricus benè meritus eſt de vniuerſa Germaniæ Eccleſia, quando tempore Interim ſeu Sphyngis Auguſtanæ rigebant denſo gelu eorum ora, qui nunc clamoſi haberi volunt, omneſq; pios monuit, vt in agnita veritate Euangelij, in Auguſtana Confeſsione & ſcriptis Lutheri permanerent, & cauerent relapſus ad Antichriſtum patefactum, ibi opus Dei per ipſum præſtitum, blaſphemare non poſsumus neq; debemus. Vbi igitur conſentanea atq; Analoga fidei tradit, eis aſſentiri omnes pios decet, non quia hæc perſona iſta affirmat, ſed quia veritatem Dei profert. Sicubi autem errores in aliquem fidei articulum proferret, idq; euidenter demonſtrari poſſet, Deo potius quā homini accedere omnes timētes Deū cōuenit.

Pungunt nos, quaſi eſſemus ignari verorum pœnitentiæ, fidei & inuocationis exercitiorum. Item, quaſi nunquā veram in corde fidem bonorum operum ſeu piorum & ſpiritualium motuum & virtutum experti eſſemus. Reſpondemus. Cum hactenus occulta cordium Deus perſpexerit & iudicarit, & eo ipſo nomine Antichriſtus Romanus ſit taxatus, quod in conſcientias ipſas ſibi dominium arrogarit, ideo miramur, quod noſtri tam modeſti Collocutores, in ipſius Dei arcanum iudicium irrumpentes, nobis veram pœnitentiam & veram inuocationem Dei adimant. Hanc igitur enormem dominandi in conſcientias libidinem & tyrannidem, ipſi Filio Dei commendamus, vt compeſcat, & oramus, vt à nouo Antichriſti dominio nos benignè cuſtodiat.

Si autem talibus Argumentis nos opprimere volent Domini Collocutores, ſciant, nos præter dexteram Dei veritatem & orationem nihil eis opponere velle. Deinde ſciant, eiuſmodi dira fulmina & maledicta non eſſe in Theologia demonſtrationes ac decere eos, qui pontificium dogma de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in articulo iuſtificationis, quacunque poſſunt ſpecie ac ſeuicia, tutantur, neque vllas quantumuis graues ex verbo Dei aliisque autenticis libris commonefactiones admittunt.

Illud vnum adhuc monemus. Summis viribus in hoc incumbunt, vt nobis in ſua concluſione inuidiam creent. Nam audacter pronunciant, in nobis nullum ſtudium concordiæ eſſe. Reſpondemus. Optaremus, Dominos Collocutores & Deum timere, & à falſis teſtimoniis abſtinere. Salutaris concordia non eſt errorum atque corruptelarum vel defenſio vel incruſtatio. Itaque ſimplici corde corruptelas oſtendimus & ſignificauimus, nobis nihil magis in votis eſſe, quàm vt ex Eccleſia Chriſti tollantur, idque adhuc obteſtamur propter gloriam Dei, & plurimorum hominum ſalutem. Itaque reſpondemus, ipſos turbare Iſrael, quia corruptelas à tot Eccleſiis tot annis reprehenſas fucis & doctis quaſi dolis excuſant & palliant.

Inquiunt porrò, ſi non voluiſſemus ipſis cedere, nos id mox initio potuiſſe ſignificare, vt parceretur ſumptibus & laboribus. Reſp. Imò, ſi ipſi decreuiſſent, corruptelas papiſticas Maioris & aliorum tueri, cur in collationem conſenſerunt. Quod verò nos pontificialiter hortantur, vt ipſis accedamus. Reſp. Aboleant ac tollant corruptelas, & iungemur vtrique in veritate & Domino. Nam donec corruptelas fouent & palliant, ſine offenſione Dei, iactura veritatis & ſcandalo Eccleſiæ Dei id facere non licet, quia ſcriptum eſt, Væ, qui dicitis bonum malum. Item, nulla eſt conciliatio Chriſti & Belial. Item, Væ homini, qui ſcandaliſarit vnum de minimis &c.

Reliqua multa & varia, vt tandem concludamus, præterimus, tum quia nobis impoſsibile eſt, ad tot inſidioſas criminationes in tanta feſtinatione reſpondere, tum q̃a pij lectores, Deum ſeriò timentes, facilè ipſam vanitatem tot maledictorum deprehendent & abhorrebunt.

Cum autem modus eſſe debeat talium collationum, & intelligamus, D. Collocutores ideò texuiſſe narrationem de exordio & p̃greſſu iſtius collationis de iuſtificatiõe, vt hunc locum ad finem deducerent atq; concluderent, nos quoq; hunc articulum, Deo iuuante, in præſentia concludemus, atq; ad 2. caput de libero arbitrio progrediemur, verum conditione tali, ſi D. Collocutores non attulerint plura de hac parte. Nam & tum nobis poteſtatem reſpondendi integram ſeruamus, vt æqualitas obſeruetur.

Propoſitio Colloquij fuit, illuſtriſsimos Principes velle, vt de controuerſijs in hiſce regionibus graſſantibus placidè fierent collationes, & ſalutaris concordia conſtitueretur, & in præſentia de tribus articulis tractaretur, nempe de Iuſtificatione, de Libero Arbitrio, & de Adiaphoris.

Normam autem agnoſcimus verbum Dei, Auguſtanam Confeſsionem & Apologiam, & Lutheri libros.

In collatione de theſibus placidè monuimus, in germanico exemplari periculoſè dici, Der troſt im hertzen iſt der heilige Geiſt ſelber/ id eſt, Conſolatio in corde eſt ipſemet Spiritus ſanctus. Nam diximus, cauſam & effectum diſcerni oportere. D. Collocutores autem, ne admonitionem admitterent, ſuam locutionem defenderunt.

Item monuimus dictum 2. Cor. 5. Superindui cupientes, non appoſitè de bonis operibus citari, ſed de glorificatione potius, quæ fidem ſequetur, idq; ex textu probauimus. Sed D. Collocutores reluctati in ſua ſententia manſere.

Cum autẽ magis magisq; quærerent, q̃ reprehenderent, idq; varijs modis. Nos ſanè pedicas atq; inſidias aliq̃modo p̃ſpiciẽtes, monuimus, ne noua certamina mouerentur. Sed nihil obtinuimus.

Mouerunt itaq; atq; exuſcitarunt certamen D. Collocutores, vi Excluſiuarum in ipſo articulo Iuſtificationis tantum excludi meritum, non opera ipſa, ſeu neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum. Sed monuimus, hanc doctrinam defendi non poſſe. Eſſe enim alienam á verbo Dei, Auguſtana Confeſsione & Apologia, & á ſcriptis Lutheri.

Deinde vellicarunt etiam locutionē, alicubi reconciliationem ꝓ effectu imputatæ iuſticiæ per fidem in Chriſtum vſurpari, licet non diffiteamur, reconciliationem pro iuſtificatione crebro accipi.

De his igitur potiſsimum, antequam ad Hypotheſes acceſsimus, pugnatum eſt, & vt ſolet fieri, quædam locutiones obiter inciderunt, vt quod ipſi dixerunt, iuſtificationem noſtram eſſe continuam, ſeq; per vitam hominis extendere. Nobis excidit in comparatione locutio, Iuſticiam nobis peccatoribus per fidem in Chriſtum imputari, & ſic quaſi plenitudinem gratiæ in vacuos vrceolos infundi.

Hoc poſtremum membrum abripientes & vellicantes D. Collocutores ingentes Tragœdias mouerunt, cum quidem comparationem illam non poſuerimus nudè, ſed ſimplici ſententię adiunxerimus, ac de ea locutione, quæ excidit, coram talibus impudenter non dimicamus, neq; aliàs ita loqui ſolemus.

Reliqua parerga, quæ in Actis videre eſt, breuitatis gratia omittimus.

Vt autem momenta rerum extent, paulò accuratius, ſtrictiſsimè tamen & ſimpliciſsimè conſtituendum eſt, de quibus ſit controuerſia in hoc articulo, & de quibus non ſit, tum, vt omnes videant, quid diſceptetur, tum, vt calumniæ & ſaltationes extra metas facilè cognoſcantur.

*De hiſce non eſt diſputatio, in præſenti articulo de Iuſtiſicatione.*

Chriſtum eſſe noſtrum redemptorem.

Paſsio-

Paſſione & obedientia ipſius pro nobis eſſe ſatis factum.

Impletionem Legis per Chriſtum noſtra vice præſtitam fieri, & eſſe noſtram fide.

Iuſticiam, qua peccatores fide coram Deo iuſtificantur, eſſe obedientiam Chriſti, pro nobis exhibitam.

Iuſticia imputata nos coram Deo iuſtos, acceptos & reconciliatos eſſe.

Iuſticiam Chriſti per Euangelium & Sacramenta nobis diſtribui & applicari.

Fidem eſſe organon, quo iuſticiam Chriſti apprehendimus, eſſeq́ꝫ donum Dei, quod per vocem Euangelij datur.

Sola fide nos iuſtificari coram Deo, quæ oratio correlatiuè intelligenda eſt, id eſt, fiducia nitente gratia Dei & merito Chriſti.

Gratis ex miſericordia & dilectione imputari iuſticiam Chriſti credentibus.

Excludi omnem dignitatem, meritum, fiduciam, gloriationem humanorum bonorum operum.

Promiſsionem Euangelij eſſe vniuerſalem.

Certò ſtatuendum eſſe, nos fide gratis, per & propter Chriſtum habere remiſsionem peccatorum & reconciliatum Deum.

Donari ei, qui ſic iuſtificatur, Spiritum ſanctum, qui nouitatem inchoet in hac vita, quæ perficietur in altera.

Diſcernendam eſſe iuſticiam imputatam & renouationem, tanq́ꝫ cauſam & effectum.

Fidem parere bona opera, nec eſſe ocioſam.

Fidem debere ſequi bona opera.

Bona opera eſſe fructus iuſticiæ & indicia ſalutis.

Bona opera eſſe neceſſaria.

Eſſe debitores, ne ſecundum carnem ambulemus.

In renatis nouam obedientiam eſſe neceſſariam.

Delictis contra conſcientiam excuti Spiritum ſanctũ, gratiam Dei & fidem.

Perſeuerantem in delictis ſine pœnitentia non placere Deo.

Bona opera habere præmia, tum in præſenti tum in æterna vita.

Differentiam eſſe inter debitum & meritum.

In conuerſione primum contritionem eſſe neceſſariam. 2. Oportere fidem accedere. 3. Pœnitentiæ fructus eſſe bona opera.

De his inquimus in preſentia non diſputamus, quia ſemper ita ſenſimus & docuimus, id quod noſtra ſcripta & confeſsiones coram tota Eccleſia Chriſti teſtantur.

*Sed de hiſce in præſenti articulo diſputatum eſt,*

*An rectè dicatur.*

1. Imputatione & inchoatione nos ſimul coram Deo iuſtificari.
2. PRAECIPVE ſumus iuſti fide.
3. Bona opera ſunt ad Salutem neceſſaria. Impoſsibile eſt ſine bonis operibus ſaluari & iuſtificari. Nemo ſine bonis operibus ſaluatus eſt vnquam.
4. Bona opera ſalutem & iuſticiam retinere.
5. Non pugnandum de particula ſola, in hac ppoſitione, Sola fide iuſtificamur, contra Antichriſtum reuelatum.
6. Diſcrimen eſſe inter iuſticiam & ſalutem, in negocio & propoſitionibus iuſtificationis.
7. Iuſticiam Chriſtianorum, qua coram Deo iuſti ſunt, in hac vita imperfectam eſſe.
8. Pro bonis operibus dari vitam æternam.
9. Fide & confeſsione homines apprehendere iuſticiam & ſalutem.

*His poſtea neceſſe fuit adiungere ſequentes.*

10. In articulo iuſtificationis, bona noſtra opera, Neceſsitate præſentiæ eſſe neceſſaria.
11. Doctrinam de iuſticia paſsiua conceptum eſſe errorem,

12. Dicto Pauli, τῷ μὴ ἐργαζομένῳ, Tantum excludi meritum, non neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in articulo iuſtificationis.

13. Auguſtanam confeſsionem & Apologiam, non tantum merita, ſed ipſa quoque opera in articulo iuſtificationis excludere, prorſus eſſe ἀνακόλουθον.

14. Lutherum in omnibus ſuis dictis, de articulo iuſtificationis, Solam de operibus præſumptionem prohibere.

15. Nouitatem inchoatam eſſe partem ſalutis.

16. Fidem eſſe cauſam efficientem, propter quam credenti, fides imputatur ad iuſticiam.

17. Nouam obedientiam eſſe formale conuerſionis.

Nos iſtas propoſitiones non pro logomachijs, ſed pro corruptelis articuli iuſtificationis ex verbo Dei, confeſsione & Apologia Auguſtana, & ſcriptis Lutheri impugnauimus, & tolli ex Eccleſia rogauimus, præſertim cum pleræque libris publicis editæ ac defenſæ ſint.

D. Collocutores verò, eas in gratiam perſonarum terrenarum palliare conatos eſſe, & cedere noluiſſe, Acta produnt. Nam 1. & 2. pro corruptelis quidem habuerunt, verum negarunt factum, hoc eſt, quod ipſi ſint rei. 3. dixerunt, ſe ſimpliciter & ſine diſcrimine improbare & rejicere non poſſe, imò excuſare miris modis conati ſunt. 4. 5. 6. 7. tueri conati ſunt. 8. gloſſarunt. 9. pro lapſu agnouerunt. Reliquas omnes, excepta 16. defenderunt.

*Ipſi verò contrà mouerunt.*

*An rectè dicatur.*

1. Reconciliationem noſtri cum Deo, & adoptationem in filios & hæredes vitæ æternæ, eſſe inter effectus ſeu fructus iuſticiæ collocandos.

2. Iuſticiam paſsiuam ita interpretari, quod Deus ſine operibus noſtris nos iuſtos efficiat & ſaluet, quia ipſe in nobis operetur contritionem.

3. Iuſtificationem creſcere & augeri indies.
4. In dicto, Ei, qui non operatur, Rom. 4. non ſolum merita bonorum operum, ſed etiam opera ipſa excludi.
5. Fidem fœtam bonis operibus iuſtificare.
6. Vocabulum neceſſarium vel actiuitatem noſtrorum operum, vel meritum, vel cauſas iuſtificationis & ſalutis declarare.
7. Chriſtiani debent bona opera facere, Oportet illos bene operari.
8. Neceſsitatem & præſentiam bonorum operum per doctrinam de fide & iuſtificatione excludi.
9. Eſſe diſcrimen inter iuſticiam & ſalutem, in articulo iuſtificationis.
10. Bona opera pro facultatis, temporis, & aliarum occaſionum ratione facienda eſſe.
11. Bona opera eſſe pernicioſa ad ſalutem.
12. Dictum Pauli, Qui ex operibus Legis ſunt, ſub maledicto ſunt, etiam intelligere de operibus renatorum, quæ ſunt fructus fidei.
13. Particulam AD, ſemper ſignificare cauſas rei, nunquam verò effectus.
14. Fidei iuſticiam eſſe primariam.

Ad hæc ita reſpondimus, Primum, quod non monuerint hactenus de illis rebus. Secundò, quod 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 11. 12. 13. 14. in noſtris ſcriptis, qui in his regionibus docem9, nō inueniantur. Tertiò, exteros Theologos impugnare, eſſe contra Legem Colloquij, qui querentur, ſibi iniuriam fieri.

De 10. diximus, nos non videre, quid ea habeat impietatis, quia ijdem ſcriptores aſſerant, Bona opera neceſſariò ſequi fidem debere.

De 4. & 8. diximus, hanc contentionem motam in præſenti Colloquio à D. Collocutoribus, præter & contra noſtram voluntatem. Deinde adſtruximus, hanc eſſe ſententiam verbi Dei, Auguſtanæ Confeſs. & Apologiæ, & ſcriptorum Lutheri, excluſiarum vi in articulo & actu iuſtificationis

nis excludi, non tantum meritum, ſed etiam præſentiam bonorum operum. Deniq; & hoc adiicimus, propoſitiones illas aliter poſtea à D. Collocutoribus informatas eſſe, quæ longius à prima ipſorum de Hypotheſibus collatione diſcedunt.

Cum autem vtile ſit noui dogmatis fundamenta colligi, & ob oculos poni, Itaq; hunc laborem ſumpſimus, ac paſſim diſperſas ratiunculas, veluti fractas nauis tabulas collegimus, idq; bona fide. Iam ſi quis vellet queri, eas argumentationes ſuas non eſſe, proferat ita nudè alias, nihilq; diſsimulet, aut dicat, illas ratiocinationes, quæ hic aſsignatæ ſunt, rectè ſolutas eſſe, veritatiq; teſtimonium præbeat.

Propoſitio.

Vi excluſiuarum (Gratis, ſola fide, non ex operibus, ſine operibus, non per Legem, ſine Lege, & ſimilibus) in ipſo articulo & actu iuſtificationis coram Deo TANTVM excludi meritum ac fiduciam, & non ipſam Neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum.

Hic cardo rei obſeruetur. Agi nimirum de ipſo articulo iuſtificationis noſtræ coram Deo, non de fructibus iuſticiæ acceptę, ſeu bonæ iam arboris, non de neceſsitate ac debito nouæ obedientiæ, quę ſequi debet (quia hæc extra controuerſiam poſita ſunt) & habet pręmia tum in hac tum in altera vita. Iam argumenta in medium prodeant.

Rationes.

I.

Contritio antecedit iuſtificationem.

Contritio eſt noſtrum bonum opus.

Ergò noſtra bona opera in articulo iuſtificationis, neceſsitate præſentiæ ſunt neceſſaria.

R. Primum plus eſt in concluſione, quàm in præmiſsis. Nam concluſio ſic debebat formari. Ergò noſtrum bonum opus antecedit iuſtificationem.

Deinde eſt ignorantia Elenchi. Nam quæſtio eſt de Articulo Iuſtificationis. Argumentum verò de contritione loquitur. Etſi autem in doctrina pœnitentiæ, primum de contritione, deinde de fide, & tum demum de bonis operibus ceu fructibus diſſeritur, tamen cuilibet eſt ſuũ tribuendum. Hic verò diſceptatio eſt de articulo & actu Iuſtificationis.

Præterea Maior vera eſt, & extra controuerſiam, quia ſic Deus ordinauit, vt contritio accedat iuſtificationem.

Ad Minorem. Quod autem dicitur, contritio eſt noſtrum bonum opus. Id partim indiſtinctè, partim falſè dicitur. Non enim exponitur, quomodo ſit noſtrum bonum opus, imò Deo adimit ſuum honorem, eumq́ hominibus attribuit. Teſtatur autem verbum Dei, contritionem hominis, eſſe opus Dei per miniſterium legis, vt Rom. 1. Reuelatur ira Dei ex cœlo. Item, Sicut leo contriuit omnia oſſa mea. Item, per legem cognitio peccati.

Eſt contra definitionem contritionis, quæ eſt agnitio peccatorum & comdemnationis noſtræ ex voce legis &c. Quis autem dixerit, contritionem eſſe agnitionem noſtrorum bonorum operum? Contritionis enim proprium eſt, euacuare, nudare, exuere hominem omnibus operibus ſuis, & confuſionem ei attribuere, vt rectè Daniel pronunciarit: Nobis confuſio faciei.

Lutherus quoq́ aſſeuerat, Contritionem eſſe paſsionem quandam in nobis, vt in prioribus ſcriptis noſtris ipſius proprijs teſtimonijs eſt demonſtratum.

Item, in Smalcaldicis articulis de pœnitentia, Das iſt nun die Donnerart Gottes / damit er beide / die offenberlichen Sünder vnd falſchen Heiligen in einen Hauffen ſchlegt / Vnd leſſt keinen recht haben / treibet ſie alle ſampt in das Schrecken vnd verzagen. Das iſt der Hamer (wie Jeremias ſpricht) Mein Wort iſt ein Hamer / der die Felſen zerſchmettert. Das iſt nicht actiua contritio, ein gemachte rew / ſondern paſsiua contritio, das rechte Hertzeleid / leiden vnd fülen des Todes.

Hinc

Hinc igitur apparet, hoc argumento Legem & Euangelium confundi. Nam quantum Lex ab Euangelio, tantum etiam contritio à fide differt. Præterea contritio ſine fide, nihil eſt niſi pauor terror, dolor, nec eſt noſtrum bonum opus, id quod etiam Philippus in Locis fol. 373. dicit. Inſuper papiſticum dogma eſt, contritionem eſſe noſtrum bonum opus.

II.

Humiliatio antecedit iuſtificationem.
Sed humiliatio eſt bonum opus.
Ergo bona opera ſunt neceſſaria in Articulo Iuſtificationis neceſsitate præſentiæ.

Reſpondemus. Hoc argumentum ſimile eſt primo. Tantum enim probat, bona opera antecedere iuſtificationem. Itaq; concluſio non reſpondet præmiſsis.

Deinde Minor eſt indiſtincta. Malleus enim Legis diuinæ nos proſternit, vt in nobis nulla bona opera, ſed potius peccata innumera & ſenſum iræ Dei & pœnarum animaduertamus. Item, humilitas duplex eſt, quædam vera, vt in Dauide, quædam verò ſimulata & falſa, vt in pharaone, Achab, & ſimilibus.

Bona deniq; opera antecedere iuſtificationem, ne patroni quidem præſentis dogmatis videri volunt aſſeuerare. Nam bona opera ſequuntur fidem & iuſtificationem, id quod in noſtra quidem Eccleſia extra controuerſiam poſitum eſt.

III.

Bonum propoſitum antecedit iuſtificationem.
Bonum propoſitum eſt bonum opus.
Ergo bona opera in articulo iuſtificationis ſunt neceſſaria neceſsitate præſentiæ.

Maior probatur. Quia contritio eſt dolor de peccato commiſſo, & propoſitum rectè faciendi.

R. Plura ſunt in concluſione, quàm in præmiſsis. Nam concluſio ſic debebat ſonare. Ergò bona opera antecedunt iuſtificationem, id quod eſt contra hoc Theologicum principium, Bona opera ſequuntur iuſtificatum, non præcedunt iuſtificandum.

2. Ad Maiorem. Lutherus inquit, Bonum propoſitum non poteſt eſſe verè bonum ac Deo placens ſine fide. Ergò ſerium ac Deo gratum propoſitum de vitæ emendatione, eſt effectus fidei. Item, Bonum ꝓpoſitum eſt deſinere à peccato, & rectè facere, iuxta verbum Dei. Sed nemo eſt bonus coram Deo, niſi fide iuſtificatus. Nemo facit bona opera, niſi prius per Chriſtum ſit conditus ad bona opera, Eph. 2. Item, niſi ſit renouatus. Conſideretur etiam diſcrimen inter bonum propoſitum carnale & fidei. Hoc autem in loco de bono propoſito fidei diſſeritur. Item noua obedientia, iuſticia bonæ conſcientiæ, & bonum propoſitum idem ſignificant, vt ex locis etiam videre eſt. fol. 380.

Ad Minorem, Indiſtincta eſt Minor. Non enim dicitur, an carnis vel fidei ſit opus. Si enim fidei opus eſt, tunc non antecedit, ſed ſequitur fidem, iuxta principium Confeſsionis Auguſtanæ, ex verbo Dei petitum. Fidem debent bona opera ſequi. Nam Paulus vocat fructus iuſticiæ.

IIII.

Sine quo impoſsibile eſt quenꝗ iuſtificari, id neceſſarium eſt in articulo iuſtificationis.

Sine bono propoſito impoſsibile eſt quenquam iuſtificari.

Ergò bona opera in articulo iuſtificationis ſunt neceſſitate præſentiæ neceſſaria.

Minor probatur, quia impoſsibile eſt, perſeuerantem in delictis coram Deo iuſtificari. Scriptum eſt, Agite pœnitentiam. Scindite corda veſtra, Deſinite malè facere, & diſcite benè facere.

R. Con-

R. Concluſio plura aſſuit, quàm præmiſſæ concedunt. Sic enim debebat formari. Ergò bonum propoſitum in articulo iuſtificationis eſt neceſſarium. Notet autem Lector, hic non diſſeri de hac propoſitione, quod bonum propoſitum ſit neceſſarium. Eſt enim veriſsima. Sed cardinem rei in hac propoſitione volui, quod in articulo & actu iuſtificationis, noſtra bona opera ſunt neceſsitate præſentiæ neceſſaria.

Ad Maiorem. Ea verò neceſſaria, ſine quibus impoſsibile eſt iuſtificari, ſunt, meritum Chriſti, gratia Dei immenſa, fides, vt ex verbo Dei, confeſsione Auguſtana, & ſcriptis Lutheri patet.

Ad Minorem. Probationes Minoris, aut ad Legem pertinent, quia de contritione dicitur, quæ ſanè eſt neceſſaria, cum de conuerſione aut pœnitentia dicitur, Aut ad totam conuerſionem pertinent, quæ complectitur contritionem, fidem & nouam obedientiam, tanq̀ fructum. Præterea cum à poſteriori nos homines conſpiciamus, quiſnam verè conuerſus ſit, aut ſe ad Deum conuertat, quia à priori motus veros cordium perſpicere non poſſumus, Ideoq́ ex fructibus arborem agnoſcimus, eſtq́ in mora doctrina, eum non eſſe fide iuſtificatum, aut à iuſtificatione accepta iterum excidiſſe, qui in delictis rabioſè & furioſè contra conſcientiam pdurat. Mala enim arbor malos fructus gignit, eſtq́ deterior ficu non fructificante.

Addi & hoc poteſt, etſi in contritione aliquod bonum propoſitum ſit, tamen id carnale tantum eſſe & manere, ſi non ipſa fides bonum propoſitum Deo placens gignat. Patet igitur totum ſyllogiſmum eſſe confuſionem partium pœnitentiæ, cauſarum & effectuum.

## V.

Quæcunq́ ad ordinem iuſtificationis pertinent, ea ſunt in articulo & actu iuſtificationis neceſſaria.

Ordo iuſtificationis eſt, vt homo deſiſtat à peccatis, & bonum propoſitum adferat, & petat fide remiſsionem peccatorum, ac deinde bonis operibus ſeſe exerat.

Ergò bona opera ſunt neceſſaria in articulo iuſtificationis neceſsitate præſentiæ.

R. Concluſio hic etiam plura adijcit, nempe neceſsitatem præſentiæ.

Ad Maiorem. Ea neceſſaria, de quibus Maior loquitur, in articulo & actu iuſtificationis, ſunt, Spiritus ſanctus, vt cauſa efficiens, accendens & donans fidem, verbum Euangelij, & Sacramenta, vt media, per quæ Deus offert iuſticiam Chriſti, miſericordia Dei gratuita recipiens nos, impletio Legis per Chriſtum præſtita, tanquam res ipſa noſtræ iuſticiæ, quæ nobis per fidem attribuitur & imputatur. Fides tanquam organon, ſeu manus noſtra mendica, qua iuſticiam illam Chriſti, quę nobis donatur, accipimus, & peccator tanquam ſubiectum. Hic bona noſtra opera in nullo ſunt numero.

Ad Minorem. Verſamur in articulo iuſtificationis, de qua Maior pronunciat, ſed Minor loquitur de conuerſionis partibus. Itaque fiunt quatuor termini argumentum vitiantes & euertentes. Minor igitur ſic debebat formari. Sed bona opera in articulo & actu iuſtificationis ad ordinem iuſtificationis pertinent. In hoc enim circo ſeſe Minor contineri debebat, ita quidem, vt non tantum aſſeueraret, ſed luculenter etiam idipſum demonſtraret. Verum hic Minor vtpotę nuditate ſuijpſius confuſa, ſeſe quaſi ex paleſtra ſubducit, obijciens peregrinum athletam, qui huc nō pertinet.

Iam ſi quis vociferetur, vocabulum iuſtificationis ab aliquibus largo modo pro conuerſione & ijs, quæ ad iuſtificationem hominis coram Deo pertinent, accipi, eandem reſponſionem meretur, Fieri nempè quatuor terminos in Syllogiſmo, vbi vocabulum iuſtificationis propriè ac ſpecificè in Maiori, ſed in Minori impropriè & valdè generaliter accipiatur. Sic igitur iterū argumentum omnibus fulcris priuatur.

VI. Quæ-

VI.

Quæcunq; in articulo & actu iuſtificationis ſimul accenduntur, ea neceſsitate præſentiæ in eodem articulo ſunt neceſſaria.

Sed in articulo & actu iuſtificationis ſimul cum fide multæ virtutes accenduntur.

Ergò illæ virtutes omnes in articulo & actu iuſtificationis neceſsitate præſentiæ ſunt neceſſaria.

R. Negamus Maiorem. Nam in articulo iuſtificationis quoq; omnium ſanorum iudicio, neceſſe eſt diſcerni cauſas & effectus. Chriſtus inter bonitatem arboris & fructus diſcernit, tali pacto, vt aſſeueret prius, arborem eſſe bonam faciendam, deindè fructus bonos eſſe ſubſecuturos. Paulus primum aſſerit, peccatorem gratis ſine operibus iuſtum reputari, & deinde, bona opera eſſe fructus & indicia iuſticię acceptæ.

Ad Minorem. Tenendum eſt principium illud in verbo Dei & confeſsione Auguſtanā & libris Lutheri traditum, Bona opera ſequi fidem. Item, poſtq; fide iuſtificati & renati ſumus, incipimus Deum diligere. Item, Hæc non poſſunt fieri, niſi poſtq; fide iuſtificati ſumus & renati per Spiritum S. Item, Neceſſariò ſequitur Renouationem dilectio. Item, Iuſtificati neceſſariò pariunt bona opera ſeu bonos fructus. Item Iohannes docet præcedere fidem, ſequi dilectionem &c. Item diſcernendos eſſe articulos de iuſtificatione & bonis operibus. Item in articulo iuſtificationis ſolum Chriſti opus ſeu meritum peccatorem noſſe atq; intueri oportere.

VII.

Quæcunq; in articulo & actu iuſtificationis diuelli nequeunt, ea ſunt in eodem articulo neceſſaria neceſsitate pręſentiæ.

Sed virtutes, quæ ſimul cum fide accenduntur in articulo & actu iuſtificationis, non poſſunt in eodem articulo diuelli.

Ergò illæ virtutes, cum fide in iuſtificatione accenſæ, ſunt in eodem articulo neceſſariæ neceſsitate præſentiæ.

R. Negamus Minorem. Eſt enim confuſio rerum. Nam ſcriptura diſcernit iuſticiam, quæ fide accipitur, & bona opera, quę fidem & hominē iuſtificatum ſequuntur, id quod ex luculentiſsimis teſtimonijs cuiuis eſt conſpicuum, niſi velit in clara luce cœcutire. Imò ipſimet pugnatores illius dogmatis, de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in articulo & actu iuſtificationis, ſæpius fatentur, oportere diſcerni tanquam cauſam & effectus.

VIII.

Sine quo aliquid conſiſtere nequit, id neceſſarium eſt ipſi ſaltem neceſsitate præſentiæ.

Sed fides nunquam conſiſtit ſine bonis operibus.

Ergò bona opera ipſi fidei ſunt neceſſaria in articulo & actu iuſtificationis, neceſsitate præſentiæ.

R. Maior eſt ambigua & perplexa.

Ad Minorem. Vſitatum & verum eſt dogma Eccleſiæ Chriſti, fidem & bona opera diſcerni, tanquam cauſam & effectum. Item, bona opera debere ſequi fidem. Auguſtanaque Confeſsio, bona opera appellat Fructus fidei, & citat Ambroſij dictum, Fidem eſſe GENITRICEM iuſtæ actionis. Ergò neceſſe eſt, prius fidem exiſtere, ac deinde fructus conſequi, licet tempus illud non valeamus diſcernere. Nam certa eſt ſententia Lutheri, Fides iuſtificat, antequam faciat bona opera.

2. Definitio fidei iuſtificantis talis à Luthero conſtituitur, Eſſe fiduciam acquieſcentem in promiſsione gratię propter Chriſtum. Hic verò nihil audimus de bonis operibus, ſine quibus fides in articulo & actu iuſtificationis non ſubſiſtat.

Quod verò dicitur, Fidem non eſſe ocioſam, ſeſeque exercere & declarare bonis operibus, id ſanè veriſsimū eſt. Sed

hæc

hæc fides prius accepit iuſticiam gratis Chriſti, & ea accepta, fructus bonos parit. Hinc à quibuſdam de fide iuſtificante & fructificante diſſeritur, non quod ſubſtantiam fidei, vt ſic loquamur, duplicē faciant, ſed quod vna eademq́ fides in articulo iuſtificationis ſolum Ieſu Chriſti opus ſeu obedientiam pro nobis præſtitam, & miſericordiam gratuitam promiſſam intueatur & apprehendat. Extra verò eum articulum, bonis operibus luceat, vt glorificet Deum, & hominibus inſeruiat.

Eſt igitur Minor partim perplexa, partim falſa. Obſcura enim eſt, eam ob cauſam, quia non perpicuè exponitur, quomodo fides abſq́ bonis operibus non conſiſtat. Planior enim oratio eſt, Fidem non eſſe ocioſam, Fidem eſſe operoſam, Fidem parere bonos fructus. Deinde falſa eſt Minor, ſi in articulum iuſtificationis conſtituatur. Nam ibi fides ſoli obedientiæ Chriſti & dilectioni Dei Patris gratuitæ innititur. Cum verò de articulo bonorum operum loquimur, rectè docemus, Fidem non eſſe ocioſam, quæ quidem non eſt alia fides, quàm ea, quæ gratis iuſticiam Chriſti apprehendit. Neq́ hac in parte de interuallo temporis diſceptamus, ſed palàm aſſeueramus, fidem iuſticia Chriſti apprehenſa, gignere bonos fructus, quibus Deus celebretur.

3. In iuſtificatione ipſa, vt ſupra annotauimus, ſunt, peccator, meritum Chriſti per miſericordiam Dei, & fides. Hic noſtra bona opera excluſa ſunt. 1. Per Chriſti meritum. 2. per gratuitam Dei miſericordiam. 3. Per fidem, iuxta illud, Ideò ex fide ſecundum gratiam, Roma. 4.

Breuiter ſic reſponderi poſſet. Minor loquitur de articulo & foro bonorum operum. Ergò concluſio eſt falſa. Imò alias concluſio eſſet vitioſa, quia ea ponit, quę non ſunt in præmiſsis, vtpote in articulo iuſtificationis. Nam ſic erat formanda. Ergò bona opera ipſi fidei ſunt neceſſaria neceſsitate præſentiæ, id quod in articulo de bonis operibus concedi poſſet, quod nimirum fides gigneret bona opera.

Si enim ea non proferat, ſed peccata conſpiciantur, fides vera ibi exiſtere non poteſt. Sed in articulo iuſtificationis hæc concluſio non valet, quia ibi fides tantum obedientiæ Chriſti inſiſtit, omnia noſtra opera excludens.

IX.

Sacræ ſcripturæ credendum eſt.

Sed ſacra ſcriptura tantum excludit in articulo & actu iuſtificationis, Meritum noſtrorum bonorum operum, non excludit præſentiam eorum.

Ergò hæc doctrina eſt vera & credenda.

Minor ꝓbatur, quia Paulus inquit, Non ex operibus, non per Legem, ne quis glorietur, quæ quidem phraſis nihil prorſus ab iſtis differunt, Sine operibus, ſine Lege, & alijs eiuſmodi.

R. Minor eſt falſiſsima. Nam ſacra ſcriptura in articulo & actu Iuſtificationis noſtræ coram Deo, vtraque excludit, nempè tum merita noſtrorum bonorum operum, tum ipſa noſtra opera. Ergò falſa eſt probatio, & iniurioſa in ſacroſanctam ſcripturam. Rationes euidentiſsimæ ſunt iſtæ.

1. Quia Paulus duplices iſtas formas loquendi in articulo iuſtificationis vſurpat, vt quàm clariſsimè demonſtret, ſeſe vtrumque nempè & meritum noſtrum & opera noſtra, ex eo quidem articulo remouere ac profligare. Ait enim, ſine operibus, &, non ex operibus. Item, ſine Lege, & non per Legem. τὸ ῥητὸν igitur hic retinendum eſt, id quod ex ſequentibus rationibus magis fiet perſpicuum.

2. Quia opponit gratuitam Dei miſericordiam & peccatorem, item obedientiam Chriſti, & peccatum generis humani Rom. 4. 5. Idque facit tam grauiter & valide, vt omnia bona opera Abrahæ ex foro iuſtificationis coram Deo remoueat, eaque deijciat ad homines nimirum, quod ad oculos humanos ea iuſticia operum Abrahæ pertineat, non ad oculos Dei, vbi iuſticiam Chriſti diſtribuit.

3. Quia diſertiſsimè operantem & non operantem opponit Paulus, atq; pronunciat, Ei autem, qui NON OPERATVR. Item IMPIO, credenti tamen reputari fidem ad iuſticiam. Quid poteſt clarius dici? Iam ſi audaculus aliqs gloſſam adſuat tali modo: Ei, qui non operatur, hoc eſt, qui habet quidem bona opera. Sed meritum tantum excludit, nonne ſeſe & ridiculum & deprauatorem malignum textus Paulini exhiberet? Nemo igitur, qui Deum timet, hunc Solem ſua nebuloſa interpretatione obfuſcet.

4. Quia fidei in iuſtificatione proprietas eſt, tantum amplecti obedientiam Chriſti & dilectionem Dei gratuitam.

5. Quia iuſticia fidei eſt imputata per & propter Chriſtum. Et iuſtificatio eſt remiſsio peccatorum, & imputatio meriti Chriſti, & clementiſsima acceptatio peccatoris miſerrimi in gratiam. Hic bona noſtra opera non audiuntur, Sequi autem debent iuſtificatum.

6. Quia promiſsio gratiæ nobis certa eſſe non poteſt, ſi in ipſo iuſtificationis articulo & actu, neceſſaria ſint noſtra bona opera neceſsitate præſentiæ. Plures autem rationes alibi recitantur.

X.

Iuſtificatio hominis Chriſtiani in hac vita eſt CONTINVA.

Ergò bona noſtra opera in articulo & actu iuſtificationis noſtræ coram Deo, ſunt neceſſaria neceſsitate præſentiæ.

R. Nullus exprimitur coherentiæ neruus. Ideò ſunt ſcopæ diſſolutæ. Si autem ſic formaretur Argumentum, fortè magis pateret fraus.

Iuſtificatio hominis Chriſtiani in hac vita, eſt continua.

Iuſtificatio hominis Chriſtiani complectitur fidem & opera.

Ergò fides & opera ſunt continuæ, ſeu perpetuò cohærent.

Reſpondemus. Maior non eſt explicata. Si enim Maioris ea ſententia eſt, Iuſtificatio durat in vita humana, quãdiu homo credit, vna & eadem iuſticia ſcilicet imputata fideq́ accepta, ſemper ſumus coram Deo iuſti. Item, quotidie petit Chriſtianus remiſsionem peccatorum, tum planioribus ſanè verbis res tanta proferenda eſſet. Sin verò aliud quippiam iſta locutione fouetur, proferatur in lucem, vt iudicari ex verbo Dei poſsit. Nam certum eſt, fidem creſcere ex dono Dei, & credentem ſiue magna ſiue infirma fide, quolibet momento complecti integrum Chriſtum, integram imputatam iuſticiam, integram remiſsionem per Chriſtum.

2. Minorem negamus. Nam iuſtificatio complectitur tantum imputationem iuſticiæ Chriſti ex miſericordia gratuita per fidem. Opera verò noſtra bona, Paulus docet eſſe fructus hominis iuſtificati, atq́ iuſticiæ acceptæ. Non igitur hoc in loco confundenda ſunt, imputatio iuſticiæ, quæ fide accipitur, & bona noſtra opera. Præterea Minor eſt vox papiſtarum, hoc eſt Antichriſti.

## XI.

*Quidquid à Renato ſeparari non debet, id ei eſt neceſſarium, ſaltem præſentiæ neceſsitate.*

Renatus in articulo & actu Iuſtificationis conſtitutus, vtpote, petens remiſsionem peccatorum in oratione Dominica, non eſt ſine bonis operibus.

Ergo bona noſtra opera ſunt neceſſaria in articulo & actu Iuſtificationis, neceſsitate præſentiæ.

Minor probatur, quia Abraham renatus habet multa bona opera, vt Paulus teſtatur Rom: 4. Item, diſcrimen eſt inter nondum renatum, qui iuſtificatur, *&* renatum, qui iuſtificatur lapſus.

Reſpondemus. Maior eſt indiſtincta, inuoluta, perplexa. Non enim exponit, quænam illius præſentiæ ſit ratio. Nam cauſam tamen & effectum diſtingui conuenit.

Ad

Ad Minorem.1.Neceſſe eſt tamen,vt modo indicatum eſt,veluti cauſam & effectum diſcerni bonam arborem & fructus. Ea autem in Minori confunduntur. 2. Dum renatus lapſus,excuſſa ſeu amiſſa fide & gratia Dei,agit de iuſtificatione coram Deo, ſeu de gratuita remiſsione peccatorum,opera ſua bona excluſa ſunt in hoc articulo. Exempli gratia. Dauid lapſus in Adulterium & homicidium,non habet ſua bona opera præſentia,ſed ibi conſiſtit tanquam peccator,vt inquit, Tibi tantum ſum peccatum. Ante tuos oculos,nil niſi culpa ſumus, Vt ille vertit.3. Dum renatus de imbecillitatibus ſuis interioribus & exterioribus,quibus non eſt excuſſa fides & gratia Dei,petit iuxta orationem Dominicam,remiſsionem peccatorum, in eo ipſo articulo & actu Iuſtificationis, etiam excluduntur ſua bona opera. Ratio eſt,quia ibi tantum cognoſcit,ſe eſſe DEBITOREM,& tantum precatur miſericordiam gratuitam. Itaq; Renati hominis bona opera, tantum & ſemper manent in eo foro,atq; in ea, vt ſic dicam, reputatione, quod ſint FRVCTVS iuſticiæ. Iam ſi fructus ſunt, ideo in articulum iuſticiæ recenſeri & cooptari non debent, ne turbentur conſcientiæ & articulus Iuſtificationis gratuitæ labefactetur.

Eſt igitur immota doctrina. Renatus non eſt ſine bonis operibus,ſcilicet ſequentibus fidem & tanquam fructibus iuſticiæ & remiſsionis peccatorum. Alio igitur nomine & gradu cenſeri non debent.

XII.

Renati habent bona opera.

Sed meritum à renatorum operibus remouendum eſt.

Ergo in ipſo articulo Iuſtificationis neceſsitas præſentiæ bonorum operum ſtatuenda eſt.

Reſpondemus. Concluſio plus capit, quàm præmiſſæ

largiuntur. Deinde ſunt 4. termini, Sed ne quid queri quiſq; poſsit, aliter complectemur.

Vbicunq; meritum ſeparatur, ibi bona opera eſſe neceſſe eſt.

Sed in renatis meritum ſeparatur.

Ergò renatos habere bona opera neceſſe eſt.

R. Quid hoc ad propoſitam quæſtionem? Si verò aliter concluſio formaretur, tum plura infarcienda eſſent. Preterea etiam Maior negatur, quia non eſt vniuerſalis rectè examinata.

XIII.

Differunt debitum & meritum. Item præſentia debiti & meriti. Item neceſsitas præſentiæ & meriti.

Ergò bona noſtra opera in articulo & actu iuſtificationis ſunt neceſsitate præſentiæ neceſſaria.

R. Nullus adeſt neruus cohærentiæ. Itaq; ſunt laceræ ſcopę. Antecedens quidem verum eſt, ſed conſequens eſt diuerſa propoſitio.

XIIII.

Quæcunq; neceſſariò ſequuntur iuſtificatum aut fidem, ea in articulo & actu iuſtificationis ſunt neceſsitate præſentiæ neceſſaria.

Sed bona opera neceſſariò ſequuntur iuſtificatum ac fidem.

Ergò bona opera in articulo & actu iuſtificationis ſunt neceſſaria neceſsitate præſentiæ.

R. Eſt cõfuſio partium pœnitentiæ. Negamus Maiorem. Quæ enim ſequuntur iuſtificatum, ea in articulo & actu iuſtificationis non ſunt neceſſaria, & quilibet ſanus facilè videt, Maiorem eſſe manifeſtè ineptam & falſam. Itaq; argumentum cum ſua ineptitate collabitur.

Minor quidem vera eſt. Sed concluſio Minorem cum Maiori copulans, eſt talis, qualis eſt Maior, vti diximus.

XV. Qui-

XV.

Quicunq; negat, Bona opera eſſe neceſſaria, Item, Bona opera debere eſſe præſentia, is eſt Antinomus, & bonorum operum hoſtis, frena cupiditatibus & ſceleribus hominum laxans.

Sed qui negat neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum in articulo & actu iuſtificationis corā Deo, is ſimiliter negat bonorum operum neceſsitatem. Negat præſentiam bonorum operum. Negat homines debere bona opera facere.

Ergò negantes præſentiam bonorum operum in articulo & actu iuſtificationis coram Deo, ſunt Antinomi.

R. Eſt confuſio partium pœnitentiæ, cauſarum & effectuum, Legis & Euangelij. Eſt igitur fallatia compoſitionis & diuiſionis, quæ candidum, Deumq; timentē Chriſtianum minimè decet. Neganda igitur Minor eſt. Nam differunt iſtæ propoſitiones plurimum. Quædam enim de articulo iuſtificationis loquuntur, quædam verò de bonis operibus, quæ ſunt fructus iuſtificatorum.

Hæ propoſitiones autem: Bona opera ſunt neceſſaria. Præſentia bonorum operum, vti ſequela, in iuſtificatis eſt neceſſaria. Homines debent bona opera facere, pertinent ad Legem. Deinde de iuſtificatis, reconciliatis, ſeu renatis ſunt intelligendæ. Nec debent in ipſum articulum & actum iuſtificationis, teſte ſcriptura & Luthero, trahi.

Atqui cardo diſputationis in hac propoſitione voluitur, An noſtra bona opera in articulo & actu iuſtificationis ſint neceſſaria ſaltem neceſsitate præſentiæ. Hoc attendant omnes Lectores. Iſte eſt ſcopus, nimirum in articulo Iuſtificationis.

Impoſtura itaq; friuoli argumenti cuiuis facilimè patet. Item ſic formatur.

Quicunq; docet, in articulo iuſtificationis coram Deo,

non tantum dignitatem, ſed etiam præſentiam noſtrorum bonorum operum excludi, is eſt Antinomus.

Collocutores id docent. Ergò.

R. ad Maiorem. Simplex pronunciatio nō eſt in Theologia demonſtratio. Pontificis autem Romani nota ſuperbia eſt, tantum è ſcrinio pectoris decreta promulgare, & nihil probare.

Sed noſtras Eccleſias omnem Antinomiam publicè damnare & abhorrere, etiam hoſtes Pontificij norunt ac teſtantur. Nam in libro Confutationum corruptelarum ab illuſtriſsimis noſtris Principibus edito, Antinomiam palàm ſolidis fundamentis reijcimus & damnamus.

Verè autem Antinomiam vocamus:

Aſſerere, Legem non docendam in Eccleſia, ſed relegandam in curiam eſſe.

Non docere homines de peccatis contra primam & ſecundam tabulam Decalogi, vtpote de erroribus nunc graſſantibus, palliare, excuſare corruptelas articulorum fidei in gratiam amicorum, aut excellentium creaturarum.

Dicere, bona opera nō eſſe neceſſaria, Non eſſe debitū.

Licentiam peccandi permittere, & perſeuerantibus in delictis contra conſcientiam ſine pœnitentia, polliceri gratiam Dei & vitam æternam, eoſq; ad cœnam & preces Baptiſmi admittere.

Negare, peccatis contra conſcientiam excuti fidem & fauorem Dei.

Negare, renatos inchoare nouam obedientiam, iuxta Legem Dei.

Contendere, Euangelium propriè & in ſpecie ſumptū, & quando Legi opponitur (Non hic dicimus de generali ſignificatione eius vocabuli) ſignificare contionem pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum, ſicut ea deſcriptio in articulis Antinomicis extat.

Iſta in præſentia quidem nobis in mentem veniunt, quæ ex ſcriptis noſtris manifeſtum eſt, nos improbare.

Iam

Iam fiat applicatio, an non D. Collocutores aliquas Antinomiæ notas habeant, quia Sacramentariorum multiplices errores non refutant palàm & grauiter, vt de cæteris non dicamus. Item quod D. Maior & alij vrgent, Euangelium etiam propriiſsimè ſumptum, eſſe contionem pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum, id quod ſuo loco & tempore, vbi de hiſce partibus conferendum erit, latius Deo iuuante oſtendemus, ibique ſimul plures in medium afferentur commonefactiones.

## XVI.

Quicunq; aſſeuerat, excluſiuis particulis in articulo Iuſtificationis, non tantum excludi meritum, ſed & præſentiam bonorum operum, is affirmat, fidem neceſſariô aliquo ſaltem temporis ſpacio à bonis operibus vacuam eſſe, aut benè operandi facultate deſtitui.

*Collocutores id aſſeuerant. Ergo.*

R. Negamus Maiorem, quæ deſtituitur neruo cohærentiæ. Non autem diſputamus de vacuitate fidei (Nam eiuſmodi phraſes gignunt, qui veras ſententias euertere volunt) ſed aſſerimus clare iuxta Paulum & Lutherum, Bona noſtra opera in Articulum Iuſtificationis non eſſe trahenda. Deinde confitemur, iuxta Confeſsionem Auguſtanam, fidem parere bonos fructus.

TErtio iuxta Lutherum tradimus, Oportere prius nos iuſtificari, antequā bona opera faciamus. Item, fidem accepta Iuſticia Chriſti bonis operibus vacare atq; ſtudere. In hoc autem ordine de nullo temporis interuallo ſolliciti ſumus, ſed in hac ſimplici ſententia acquieſcimus, quam Lutherus ex verbo Dei docet, Oportere iſtos duos locos, nempe Iuſtificationis & bonorum operum, accuratè diſcerni. Quando igitur fides fructificat, tum ad Articulum de bonis operibus pertinet. Quando iuſtificat fides, in Articulo Iuſtificationis conſiſtit.

## XVII.

Quicunq; negat, contritionem eſſe neceſſariam, is quoq; Antinomus eſt.

Sed negantes hoc dogma, Bona noſtra opera in Articulo & actu Iuſtificationis, ſaltem neceſsitate præſentiæ eſſe neceſſaria, is negat contritionem eſſe neceſſariam.

Ergo eſt Antinomus.

R. Sic decet eos argumentari, qui præſtigias defendunt. Sed quænam eſt probatio vel cohærentia Minoris? Satis ne eſt ſic pronunciare plus quàm pontificia authoritate, & non oſtendere luculenta teſtimonia ex verbo Dei, ſeu immotas rationes? Eſſe autem Minorem inſulſiſsimam, nemo, qui ſano cerebro præditus eſt, non videt.

PRopoſitio controuerſiæ agit de Iuſtificatione. Sed argumentatores inferunt de contritione. Duæ igitur diuerſæ propoſitiones non aliter atq; duæ diſpartitæ ſpecies ineptè miſcentur.

COntritionem eſſe neceſſariam, certum eſt ex verbo DEI. Sed dogma illud, de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum, in Articulo & actu Iuſtificationis, alienum à verbo DEI, Confeſsione Auguſtana & Lutheri ſcriptis eſt.

## XVIII.

*Abſurda non ſunt docenda.*

Sed aſſerere, excluſiuarum vi, in ipſo Articulo Iuſtificationis non tantum dignitatem preſentiæ noſtrorum bonorum operum excludi, gignit abſurdum, quaſi humana voluntas nihil agat, nec luctetur aſſentiri & obſequi Deo, per verbum mouenti & trahenti, &c. Ergo.

R. Negamus Minorem. Non gignit ea excluſiuarum interpretatio abſurdum vllum, quod impingeret in Articulum fidei. Rationis verò humanæ offenſionem nihil moramur. Probent igitur Maioris neruum. Deindè pulchrè hic ſemina Pelagianiſmi ſpargunt, de quibus ſuo loco, Deo dante plura. Tertiò, proclamatio ſine neruis non eſt Articulus fidei in Theologia.

XIX. Do-

# XIX.

Doctrina, quę ab initio reſtitutæ lucis Euangelicæ eſt tradita, non eſt repudianda.

Sed hæc doctrina, excluſiuis in Articulo Iuſtificationis tantum excludi meritum, non ipſam præſentiæ noſtrorum bonorum operum neceſsitatem, ab initio reſtitutæ lucis Euangelicæ ſic eſt tradita. Ergo.

R. Negamus Minorem, quia Auguſtana Confeſsio inquit, Bona opera fidem neceſſario S E Q V I debent. Cum igitur ſequi debeant, Ergo ignorat Confeſsio iſtam bonorum operum neceſsitatem præſentiæ, in Articulo Iuſtificationis. Apologia vero inquit, Remiſsionem peccatorum contingere, etiamſi quis prorſus N V L L A habeat bona opera. Lutherus acerrimè vrget, Bona opera non eſſe trahenda in Articulum Iuſtificationis, & A N T E Omnia opera iuſtificari peccatorem. Item, Bona opera eſſe fructus iuſtificatæ iam per fidem arboris. Et Chriſtus inquit, Facite arborem bonam, & fructus erunt boni. Paulus vocat fructus iuſticiæ, vt ſæpius annotauimus.

# XX.

Quæcunq; viri excellentes, & quidem non pauci docent, ea ſunt pro veris credenda.

Sed non pauci eruditi & clari viri in Eccleſia noſtra ſic docuerunt.

Ergo hoc dogma eſt pro veritate cœleſti habendum.

R. Eſt argumentum à pluris particularibus. Deinde negamus Maiorem. Nam viri excellentes, non ſunt ipſa fundamenta doctrinæ veræ. Teſtatur enim vniuerſalis omnium ætatum experientia, quod plurimi viri ingenio & Doctrina præſtantes, à cœleſti veritate turpiter non rarò exorbitarint. Sacra autem ſcriptura, quæ in monumentis Prophetarum & A P O S T O L O R V M tradita eſt, Norma, lux, lucerna noſtra eſt, quam ſequentes non aberramus.

Rectiſsimè etiam dictum eſt: Ne ſequaris turbam, ad faciendum malum.

Deinde ad Minorem. Quærimus initio, cum Lutherus hoc dogma improbarit, id quod ex omnibus ipſius libris paſſim & luculenter patet, quo nam in loco ille vir habendus ſit? Anne etiam mereatur inter excellentes viros, & præclara Dei organa recenſeri? Sed res ipſa docet, iſtum virum vel inprimis Deum excitaſſe, confirmaſſe, ornaſſe & conſeruaſſe, vt ſynceram de Iuſtificatione doctrinam, è tenebris pontificijs erueret, vt non immerito prędicetur Helias tertius, ruinam mundi antecedens. Iſtius igitur vnici viri teſtimonium contra illud dogma meritò plus habet ponderis, apud veram Eccleſiam Chriſti, quia cum verbo Dei conſonat, quàm mille aliorum, qui alium quendam in hoc dogmate ſequentes, Articulum Iuſtificationis deprauant & fundamenta papatus tam præclarè deſtructa, cum inſigni probro Dei & plurimarum animarum pernicie, reſuſcitant & redintegrant.

Præterea hoc cogitandum eſt, non paucos iſtud dogma ab alijs quibuſdam hauſiſſe, & parum attendiſſe, iamque commonefactos, nequaquam defenſuros eſſe. Aliud enim eſt, quando aliquid non adnimaduertenti excidit, qui tamen ſtudium habet rectè ſentiendi & loquendi, & longè aliud, quando is poſt grauem & neruoſum admonitionem, in gratiam alicuius præſtantis creaturæ, nihilominus pergit errores vel eorum fundamenta fucis ornare, in ſummam ipſius creatoris contumeliam. Et quæ nam iſthæc eſt vel pietas vel ſapientia, paucis perſonis gratificari in colorandis præſtigijs, quibus innumeræ perſonæ illaqueantur & pereunt.

TEſtimonia autem Lutheri in noſtris rationibus & aliàs exhibita, hic pro repetitis haberi volumus, Pauca tamen his addimus.

Tomo 6. folio 94. poſterioris: folio 99. prioris editionis, im Buch von der winckelmeſſe: Die allerbeſten vnter jnen (nemlich die Papiſten) verſtehen durch den ſpruch Pauli ad Gal. 5. In Chriſto gilt weder beſchneidūg noch vorhaut etwas / ſonder

der Glaube/ſo durch die Liebe thetig iſt/ das der Glaub nicht vor den Wercken/ſondern durch die Werck/Gnade vnd Seligkeit erwerbe/ etc. Item ſpricht daſelbſt weiter/ das der Glaub Chriſtum ergreiffet/ vnd vergebung der Sünde krieget/ on alle Werck. Item/ Sanct Paulus aber ſchreibet alles dem Glauben zu/als der nicht allein die Gnade empfehet von Gott/Sondern auch thetig iſt gegen den Nehſten/ vnd die Liebe oder wercke von ſich gebirt vnd wircket. Nu iſt ja alle Lere/ ſo vns auff Werck weiſen/wider die Tauffe/ darin wir one Werck die Gnade empfangen/vnd Ewiglich behalten ſollen/ wie das S. Paulus allenthalben Gewaltiglich treibet.

Tomo 5. folio poſterioris 163. folio prioris editionis 143. 144. Im Sendbrieff von Dolmetſchen/ Weiter ſage mir/welchs iſt das Werck/ da mit wir CHRiſtus Todt vnd aufferſtehung faſſen vnd halten: Es mus ja kein euſſerlich Werck/Sondern allein der einige Glaub im Hertzen ſein/derſelbige allein/ ja gar Allein/vnd on alle Werck faſſet ſolchen Tod vnd Aufferſtehen/ wo es Gepredigt wird durch Euangelium. Item daſelbſt: Weil aber allein der Glaub für vñ ehe die werck folgen/ſolchen Erlöſer ergreiffet: So mus es war ſein/ das allein der Glaub/ FVR vnd ON Werck/ſolche erlöſung faſſe/ welches nicht anders ſein kan/ denn Gerecht werden. Denn von Sündē erlöſet/oder Sünde vergeben habē/mus nit anders ſein/ denn Gerecht ſein oder werden/etc. Aber nach ſolchen Glauben oder empfangener Erlöſunge/oder Vergebung/oder Gerechtigkeit folgen als dem Gute werck/ oder ſolchs Glaubens Früchte. Das iſt vnſere Lehre/ vnd alſo leret der heilige Geiſt/ vnd die gantze heilige Chriſtenheit/ darbey wir bleiben in Gottes namen/Amen.

Hæc nunc eruendæ & elucidandæ veritatis gratia, quam ſolam vincere optamus, tanta ſimplicitate & perſpicuitate, Deo dante, protulimus.

Iam igitur Eccleſiæ Dei ſperamus manifeſtum futurum eſſe, nos nequaquam quæſiuiſſe occultationes vel effugia vl-

lar, & hoc vnum eſſe, vt corruptelis quibuſdam detectis atque abolitis ſalutaris concordia in integrum reſtitueretur. Cedere quidem Dei beneficio parati ſumus, ſed veritati, non vanitati. Sicut enim DEVS & Diabolus nunquam reconciliari poterunt, ita & veritas diuina, ac mendacia creaturarum, in æternum non poſſunt neque debeat concordari. Nec eſt cuiquam liberum, veritati diuinæ malum, præſtigijs vero bonum præbere teſtimonium, quia vox Dei inquit, Væ vobis, qui dicitis malum bonum & bonum malum, ponentes lucem in tenebras & tenebras in lucem. DEO igitur inuiſa eſt hic omnis Amniſtia & conciliatio, & Eccleſiæ perniciosa. Faceſſant igitur excuſatores, palliatores, fucatores præſtigiarum, ac pronuncietur, quid ſit verum, & contra, quid falſum.

Et cum breui in nubibus, noſtro redemptori & ſaluatori IESV CHRISTO obuiam ituri ſimus, quid nobis prodeſt ob hominum fauorem aucupandam ipſius gratiam amittere, dum hæc doctrina de iuſticia CHRISTI, quia vadit ad Patrem deprauatur.

Arguat igitur Spiritus ſanctus mundum de hac iuſticia, & patiantur nonnihil, per quos Spiritus ſanctus id miniſterium arguendi in hoc mundo efficit, inter quos etiam nos fore per eundem Spiritum confidimus, qui in afflictionibus eſt paracletus.

CVm itaque hanc totam cauſam DEO & Eccleſiæ commendemus, tibi Pater, fili & Spiritus ſancte agimus humilibus pectoribus gratias, qui nos imbecilles benigne hactenus rexiſti, duxiſti, gubernaſti ac ſuſtentaſti, & porro precamur, vt ſinas nos eſſe & manere, dum in hoc mundo ſuperſtites eſſe debemus, vaſa & organa ſalutaria, te vere cognoſcentia & celebrantia.

ROgamus denique, vt tuam veritatem conſerues & ad poſteritatem propages, omnes præſtigias cum veritate tua pugnantes, patefacias atque aboleas, propter tui glorioſiſsimi nominis ſanctificationem, & plurimorum hominum ſalutem, vt ſit in hac mundi ruina ſemen aliquod ſanctum in terris reli-

quum,

quum, te cum maxima hominum multitudine ad interitum ruente non blaſphemans, ſed in hac & æterna vita prædicans & laudans, Amen, Amen.

*Si quid propter feſtinationem obſcurius ſcriptum eſſet, offerimus nos ad declarationem.*

# ILLVSTRISSIMI DVCIS SAXONIAE AVGVSTI ELECTORIS &c. THEOLOGOrum tertia reſponſio, ad Hypotheſes ſeu querelas aduerſæ partis, 5. Martij exhibita.

CVM dies aliquot Menſis proximi Februarij interuallo ſibi inuicem exiguo ſuccedentes, quibus hæc ſcripſimus, in memoriam nobis reuocaſſent beneficium ingens & inenarrabile, quod Eccleſiæ ſuæ Deus oppreſſæ caligine tetra & tyrannide horribili regni Pontificij, immenſa bonitate nouiſsimis hiſce temporibus & poſtrema ætate mundi in eo præſtitit atque exhibuit, quod accendit denuò illuſtrem Sacroſancti & ſaluifici verbi ſui lucem, & excitatis ad propagationem eius organis ac viris ſalutaribus, iiſq; mirifica donorum ſuorum varietate ornatis & illuſtratis, clementer adfuit, & quod per illos cœpit opus, aduerſus fremitus & rabiem Diaboli & organorum eius, potenti dextra ſua gubernauit, rexit, prouexit ac protexit: Iuſtum ac neceſſarium eſſe exiſtimauimus, vt hoc tantum beneficium Dei & conſideraremus aliquantò diligentius, & Deo gratias ardentius pro hoc ageremus.

Nam 18. Frebruarij dies ea fuit, qua ante annos 23. vir Re-

uerendus, & memoria immortali digniſsimus D. D. Martinus Lutherus ex hac ærumnoſa lachrymarum valle in Academiam & vitam æternam euocatus eſt.

Sequenti autem 22. Februarij ex patria ſua Islebia Vuitebergam reductus, cũ gemitu ac lachrymis ardentiſsimis omnium ordinum & hominum exceptus, & ſepultura honorifica in terram conditus eſt, Per quem virum, diuinitus ac non ſine miraculo excitatum, manifeſtum eſt voluiſſe DEum verbum ſuum ab errorum & tenebrarum horribilium confuſione perpurgare, & Antichriſtum peſtem ac perniciem animarum innumerabilium, vt prædictum fuerat, toti humano generi palàm oſtendere ac reuelare, Et ab hoc oppreſſam atque obrutam cum horribilium idolorum abominatione, tum tyrannidis intolerabilis iugo implicatam Eccleſiam ſuam liberare, ſparſa ac propagata in gentes plurimas ſaluifici & incorrupti verbi ſui doctrina.

Quod immenſum & planê inenarrabile beneficium cum decreuiſſet DEVS, opulentiſsimè ac pleniſsimè ſenectę mundi huius poſtremæ declarare: Ita vt accenſa & perpurgata Euangelij lux, breuiſsimo, quàm fieri poſſet, tempore, ceu in corpus vnum redacta, doceri cum fructu aliquo, & ſuis quaſi diſtincta limitibus, ac debitis Propheticorum & Apoſtolicorum librorum, tam Græcę quàm Hebraicæ linguæ fundamentis communita ac firmata, genere orationis ſimplici, perſpicuo, proprio ac recto, ad alias etiam gentes latè ſpargi ac propagari poſſet: Haud dubiè ſapientia ac prouidentia ipſius ſingulari factum eſt, vt huic felici ac peculiariter ad eam rem delecto repurgatori & illuſtratori doctrinæ cœleſtis Luthero, ſocius, collega ac σύνεργος fidelis adiungeretur, Reuerendus & memoria æterna ipſe quoq; digniſsimus D. Philippus Melanthon, qui præterita 16. Februarij die, in Palatinatu ad Rhenum ante Annos 72. natus, & ante Annos 51. haud dubiè & conſilia & rem totam gubernante ac dirigente Deo (ſicut ſapientes & boni omnes in hunc vſque diem pro ſingulari diuinæ prouidentiæ teſtimonio id factum acceperunt, & grata mente celebra-

lebrarunt) ex Academia Tubingenſi ab Illuſtriſsimo & pientiſsimo Principe ac Domino D. Friderico, Saxoniæ Duce & Electore, &c. fœlicis recordationis, in Academiam VVitebergenſem vocatus eſt, anno nati Chriſti 1518. cum anno hunc proximè præcedente Lutherus nundinas indulgentiarum, ab emiſſarijs Pontificis Romani impudenti auſu per vniuerſam Germaniam inſtitutas, ingenti Spiritu & motu animi taxare cœpiſſet.

Eum vero virum Philippum Melanthonem, licet iuuenem adhuc, cum Lutherus non ſolum præcipuo ac ſingulari amore ac veneratione verbi DEI accenſum eſſe, Sed & iudicij & ingenij dexteritate & bonitate eximia, tum peritia & vſu linguarum & artium neceſſariarum excellere, alijsq; donis diuinis multis inſtructum eſſe, intellexiſſet, hunc præcipuè ex alijs multis delegit, atque adſciuit ſibi laborum & conſiliorum ſuorum omnium ſocium, & cogitationes ſuas omnes in ſinu illius depoſuit, & toto vitæ ſuæ tempore non aliter ac fratrem ſuum γνήσιον dilexit ac complexus eſt, ſuum ſubinde atque vbique Philippum, tanquam elogio peculiari prædicans ac commendans.

Lutherum autem Philippus quoq; Spiritus diuini donis eximijs præſtare & excellere cernens & ad opus omnium in genere humano ſummum diuinitus excitatum & adminiculis ad id gerendum neceſſarijs inſtructum intelligens, viciſsim veneratus eſt & coluit impenſiſsimè, eiuſq; beneuolentiam omni officiorum genere & inprimis fide erga eum perpetua demereri, augere & conſeruare ſtuduit. De quo vel vnum hoc monumentum extat & extabit ad omnem poſteritatem quàm maximè memorabile (vt multa alia omittamus) quod cum cœpiſſet Lutherus Biblia tota in linguam Germanicam ex Hebræis & Græcis fontibus transfundere, & reddere verbis ſelectiſsimis, proprijs & perſpicuis ſtuderet, Philippi præcipuè opera & diligentia in re omnium difficillima & laborioſiſsima adiutus, vt ſæpiſsimè Lutherum ipſum ſua voce id prædicare &

laudibus ſummis euehere meminimus, opus cæptum perficit tandem, atq; abſoluit fœliciter.

Ac cogitantibus nobis de his à Deo excitatis, & in Collegium, ac ſocietatem earundem operarum, laborum ac periculorum vocatis, viris præſtantiſsimis, dulce omnino eſt repetere animis, Qua illi fide & inter ſe conſenſione, qua ad inuicem reuerentia & obſeruantia in rerum verarum & neceſſariarum explicatione, illuſtratione, defenſione & propagatione operas communes fecerint, ſubiecrint ac ſuſtinuerint, vnoquoque pro donorum ſuorum modo ac menſura ſibi à DEo conceſſa, tantum ad publicum Eccleſiarum commodum reſpiciente.

Quæcunq; enim Lutherus & ſpiritu & donorum opulentia admirabili excellens, in lectionibus, concionibus & ſcriptis publicis, pro illius temporis neceſsitate & occaſionibus, copioſè tum & prolixè expoſita tradidit ac protulit, tanquam ex tenebris & caligine horribili vtcunque eruta: Ea Philippus ſenſu ac ſententia eadem quàm breuiſsimè complecti, & cum fundamentorum Arte atque ordine diſpoſitorum robore firmata, tum orationis perſpicuitate ac rectitudine ceu expolita, proponere atq; inculcare iuuentuti ſtuduit.

AC certiſsimum cum ſit, non poſſe Eccleſiam DEi carere artibus ijs, quas Philoſophia tradit, inprimis vero cognitione linguarum, quibus ſcripta Prophetica & Apoſtolica comprehenſa ſunt, quæ vel ſola ad retinendum natiuum & incorruptum illorum librorum intellectum, & refutandas Corruptelas, Sophiſmata, & aſtutè quæſitas & fucatas præſtigias fanaticorum & hæreticorum neceſſaria eſt: Artes vero illæ Philoſophicæ & linguæ omnes vnà cum puritate vocis diuinæ ſub papatu extinctæ & oppreſſæ eſſent inſcitia & ruditate Monachorum, tum temporis per Eccleſiam omnem regnantium: Per hunc præcipuè virum Philippum, cum artium neceſſariarum lumen tum verum vſum harum, excitatis ſimul & linguarum ſtudijs, denuò accendit & reſtituit, ac Eccleſiæ ſuæ ad donationem theſaurorum cœleſtium per

vera-

verbi repurgati lucem, oblatorum, hoc quaſi auctarium, atque additamentum illuſtre & eximium adiecit, De quo & Lutherum ipſum effuſiſsime lætari, & multis in locis ſcriptorum ſuorum, hoc ingens DEI donum honorificè prædicare, ac commendare toti Eccleſiæ meminimus.

SIcubi autem conuentus & Colloquia de religione publica inſtituta ſunt, ad quæ Lutherum accedere oportuit, ſemper ferè Philippum vt παραστάτην & collegam ſibi fideliſsimum & commodiſsimum adiunctum ſecum adduxit.

Ac poſtea cum propter creſcentia indies pericula & difficultates, intereſſe his congreſsibus Lutherum nollent Illuſtriſsimi & optimi, pietate, prudentia, bonitate & clementia excellentes, Dominus Ioannes & Dominus Iohannes Fridericus, Electores Saxonici, piæ ac fœlicis recordationis: Nemini præterquàm Philippo, vt loqui ſolebat, ſuo, negocia illa omnium ſumma ac difficilima imponi aut committi Lutherus voluit.

Eam vero inprimis tractationem, quæ in comitijs Anno 1530. de religione inſtituta ad id fuit, vt perſpicua & diſerta doctrinæ Eccleſiarum noſtrarum ſumma & Confeſsio Imperatori & ſtatibus imperij vniuerſis exhiberetur.

Philippo enim & fidem habebat ille ſummam & expertus vſque ad finem vitæ ſuæ in multis negocijs intricatiſsimis perpetuam, ſubindè prædicare ac commendare ſolebat honorificè.

Et vel ex conſideratione temporis ac ſpaciorum vitæ, quibus vnus alterum anteceſsit, æquauit aut ſuperauit, non obſcurè cerni poteſt, hoc quaſi par collegarum non ſine ſingulari Dei conſilio, vno quaſi iugo ac συζυγίας inter ſe copulatum fuiſſe arctiſsimè.

Lutherus enim vt 14. Annorum ſpacio ętate Philippum anteceſsit: Ita & Annis quatuordecim ante Philippum ex hac vita euocatus eſt, Philippus vero, vt anno, poſt Lutherum

natum, quartodecimo editus in hanc lucem fuit, ita totidem annos illi ex hac vita abducto ſuperuixit.

Item, vt Lutherus anno ætatis viceſimo primo, Erphordiæ Monaſterium ingreſſus eſt hoc propoſito, vt illic tanquam in vinea Domini operas faciens denarium ſuũ promereretur. Sed mox anno quarto pôſt, VVitebergam in vineam aliam ablegatus fuit, & vtrobiq; operas ſuas fideliſsimè fecit annos continuos quadraginta duos, qui ex ductu ſeptenarij in ſenarium conficiuntur; Ita Philippus quoq; eodem ætatis ſuæ anno, viceſimo primo ſcilicet, ex ducatu VVirtebergenſi in Academiam Vuitebergenſem, tanquam in vineam Filij Dei vocatus ac pertractus eſt, ac totidem in ea annos, quot Lutherum compleuiſſe diximus, hoc eſt, quadraginta duos, labores fecit vtiles ac ſalutares Eccleſiæ Dei, Hac ſola intercedente diſsimilitudine, quod vt Lutherus annis 14. prior vineam ingreſſus, cum Philippo annos 28. æſtum ac pondus diei ferens laborauit: Ita Philippus, qui cum Luthero annos 28. coniunctiſsimè in eadem vinea operas fecit pias & vtiles, poſt eius mortem ipſe quoq; æſtum ac pondus non leue ſuſtinuit, per annos 14. totos, donec & ipſe in plantatione & rigatione vineæ dominicæ æquale temporis ſpacium compleret, Annos ſcilicet 42. Seu ſexies ſeptem, quos abſoluiſſe laborando Lutherum diximus.

Ac quemadmodum illi in omni vita inter ſe coniunctiſſimi fuerunt, & vnà vixerunt in dulciſsima conſuetudine & concordia, Ita mirabili Dei prouidentia ac gubernatione factum eſt, vt quamuis Lutherus extra VVitebergam in patria ſua ex hac vita mortali deceſsiſſet, & ſepeliri ibidem multis de cauſis potuiſſet: exuuiæ tamen illius Iſlebia VVitebergam reductæ, in templo arcis conderentur. Quo in loco non procul à latere Lutheri, poſt annos, vt dictum eſt, quatuordecim Philippi quoq; exuuiæ depoſitæ ac ſepultæ ſunt. Vno itaque in templo, nec locis procul diſiuncti cubantes, reditum glorioſum Immanuelis ac Redemtoris noſtri Filij Dei Domini no-

ni noſtri Ieſu Chriſti expectant, cuius verbum ac nomen vterque ſtudio fideli ac pari inter curas, difficultates, ærumnas & pericula ingentia conſtanter ſonuit, illuſtrauit, ornauit & ſcriptis vtiliſsimis latè propagauit.

Hanc verò cogitatu dulcem harmoniam ac conſenſum ſpaciorum & annorum vitæ ac vocationis vtriuſq; congruentem vbique in ſeptenario numero, caſu ita accidiſſe, ac non gubernatam ac directam fuiſſe diuinitus, non eſt credibile, Sed potius teſtimonium eſt, ſapientiam Dei, quæ & in cœteris rebus omnibus inexplicabilis atque inexhauſta eſt, eò ſic gubernaſſe ac direxiſſe hæc omnia, vt conſpiceretur: Hos duos viros præcipuè ad hoc excitatos fuiſſe, vt in difficilimo illo opere repurgationis verbi diuini & oppugnatione impij & blaſphemi regni Antichriſti, & operas inter ſe traderent mutuas, & curarum, conſiliorum ac laborum communitate ac ſocietate inter ſe deuincti, hoc agerent animis & viribus coniunctis, vt quàm latiſsimè Filij Dei regnum propagaretur, cum voce viua, tum ſcriptis vtilibus, Quam quidem ad rem vnicuiq; ſua dona peculiaria eaque excellentia tribuit, vt admiratione horum in altero vterque accenſus, & ad conſilia & operas coniungendas, quodam modo incitatus, non modo veneratione & beneuolentia vera, alterum proſequeretur ac ſuſpiceret, ſed & defectum alterius opulentia & abundantia ſuorum donorum quaſi ſuppleret ac compenſaret.

Atq; id ipſum prouidentiæ diuinæ conſilium vt conſpectius & illuſtrius eſſet, vtriuſque in docendo laboribus pijs & ſanctis, vtriuſque ſcriptis ac libris gratiam quandam ac maieſtatem & quaſi vim diuinam atque inimitabilem aſpirauit, Qua diuina benedictione conatus illorum ſanctos fortunante ac prouehente factum eſt, vt à bonis, eruditis & pijs omnibus cupidiſsimè vtriuſque viri ſcripta acciperentur initio; & auidiſsimè legerentur, & in precio maximo haberentur.

Ac ne quid ad teſtificationem ſuæ cum his viris præſen-

tiæ omitteret, vtrumq; ingentibus periculis obiectum ac circumſeptum, & inuiſum Diabolo, atq; organis eius, Antichriſto tamen inprimis & ſatellitibus huius multis ac varijs, à quibus vterq; artibus ac inſidijs mirificis ſæpiſsimè petitus eſt, clementer protexit ac ſeruauit tantiſper Deus, donec vterque idem vitæ ſpacium annos videlicet 63. Vtriq; iuxta ſeptenarium nouies repetitum, quaſi annumeratos ac præfixos, aſſequeretur ac compleret, vtrumq; etiam grauem annis & meritis, placidiſsima tandem morte inter complexus natorum, amicorum & teſtium plurimorum ſic abduxit, atq; euocauit ex hac vita, vt ſermonum dulciſsimorum, piæ & ardentis inuocationis, ac Confeſsionis conſtantis teſtificatione manifeſtè eluceſceret ac conſpiceretur, pectus vtriuſq; vera & non ſimulata fiducia & amore Filij Dei, Domini noſtri Ieſu Chriſti ſpe item atq; deſiderio ardenti vitæ melioris accenſum ac repletū fuiſſe, & verè vtrumq; templum fuiſſe preſentis & efficaciter ſeſe oſtendentis Spiritus ſancti, De quo teſtati ſunt ac teſtari verè poſſunt, qui vtriq; morienti adfuerunt.

Hanc comparationem illorum duorum, clariſsimorum & electorum organorum Dei, quibus in repurgatione doctrinę cœleſtis bonitas & prouidentia diuina vti voluit, non ſine cauſis grauiſsimis initio huius reſponſionis noſtræ inſtituimus, commonefacti de hac diebus Menſis Februarij, 16. 18. & 22. Quorum recurſu annuo memoria natiuitatis vnius, mortis verò ac ſepulturæ alterius nobis renouata eſt. Iudicauimus enim, cauſas magnas nobis ab vtriuſque viri meritis maximis afferri, quibus impelli debemus, vt pro reſtituta luce Euangelij Filio Dei, Domino noſtro Ieſu Chriſto gratias agamus ardentiſsimas, Et in teſtimonia ac conſenſum horum mirificum intuentes, non dubitemus, vtrumque virum diuinitus excitatum, vtrumque donis peculiaribus ornatum, vtrumque luce Spiritus ſancti illuſtratum ac gubernatum, vtrumque denique conſenſione & beneuolentia non ſimulata vſq; ad finem vitæ deuinctum & veluti copulatum alteri fuiſſe, vel hanc ob cauſam, vt conſpiceretur, ex eodem Propheticorum & Apoſtolico-

ſtolicorum ſcriptorum fonte doctrinam vtriuſque hauſtam, Et in hunc ceu riuulum communem, Confeſsionem videlicet Auguſtanam, in quam mutuo animis totis conſenſerunt, deriuatam & deductam, &, Deo ita volente ac dirigente late ſparſim ac propagatam eſſe libris vtiliſsimis, quorum tamen vterque alterius ſcripta maximi fecit, totiq; Eccleſiæ diligenter commendauit.

Ac propter has ſane aliasq; cauſas multas, quas breuitatis ſtudio omittimus, iuſtum eſt ac decet omnes viros bonos ac pios, qui incorruptam Euangelij doctrinam vt theſaurum omnium precioſiſsimum magnificiunt, gratam ac honorificam horum virorum mentionem ſæpe facere ac memoriam retinere, coniunctam cum pio ac ſerio ſtudio conſeruandi ac rectè ac ſine ſophiſtica vſurpandi ſaluberrima illorum ſcripta, quæ poſteritati reliquerunt.

Tibi ergo Fili Dei Domine Ieſu Chriſte Immanuel dilectiſsime, qui aſcendiſti in altum & captiuam duxiſti captiuitatem, vt dona pro hominibus acciperes & dares alios Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euangeliſtas, alios paſtores & Doctores ad conſummationē ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis tui. Tibi inquam, gratias agimus toto pectore, q; gemitus, miſerias, & ſeruitutē ac captiuitatem triſtem ſanctæ & dilectæ Eccleſiæ tuæ, oppreſſæ impia & blaſphema potentia regni Antichriſti Romani hoc poſtremo ſeneſcentis mundi tempore benignè reſpexiſti, Et hos duos viros organa tua electa & ſancta excitatos, illuminatos, gubernatos ac protectos potenti dextera tua vſq; ad finem vitæ ipſorum clementer ſeruare dignatus es, vt fideli illorū opera, voce & ſcriptis, ex tenebris horribilib9 erepti, ad agnitionē lucis tuę, ex nocte errorū & mendaciorum teterrimorum ad tuæ veritatis conſpectum illuſtrem, à iugo denique ac Tyrannide impij regni pontificij in libertatem ac ſocietatem æterni & ſancti regni tui perduceremur: Teque oramus votis & gemitibus ardentiſsimis, vt nos Spiritus tui luce moneas & moueas, vt hæc ingentia dona tua rectè agnoſcamus & grata voce celebremus,

& ſicut hos miniſtros tuos ipſemet ornaſti donorum varietate, & benedictione eximia labores illorum ſanctos prouexiſti, vt non voce tantum viua fideliter nos inſtruerent, ſed etiam vtilia ſcriptorum ſuorum monumenta poſt ſe relinquerent, adiuua nos, vt eorum pio & tempeſtiuo vſu ad pleniorem intellectum & amorem verbi tui perducamur, nec ſinas nos eò prolabi dementiæ, vt vel faſtidio, vel tetro abuſu tantorum donorum, in iuſtam indignationem tuam incurrentes, lucem veritatis tuæ vniuerſam, vnà cum his vtilibus Eccleſiæ κειμήλιας ſemel amittamus.

Hanc gratiarum actionem ac precationem hoc tempore exiſtimamus ideo ſæpius repetendam, quod experientia oſtendit, maximam partem hominum etiam literatorum parum ac rarò de magnitudine horum beneficiorum cogitare, aut flagitioſè ijs ad ſuas cupiditates abuti, ideò cum dies Menſis elapſi tam multi, de his nos commonefeciſſent, abducere à cogitatione illorum animos noſtros non potuimus.

Sed acceſsit altera quoque cauſa, quæ nos impulit, vt hiſtoriolam hanc breuem de conſenſu annorum ac vitæ, deque perpetua & dulciſsima coniunctione horum virorum initio exponeremus, quod aliquoties iam, inprimis vero proximi ſcripti Collocutorum recitatione, cum ſtupore quaſi, ac vt verum fateamur, non ſine indignatione ac dolore ingenti noſtro audiuimus, quàm contemptim, quàm indignè, imò contumelioſe etiam, D. Collocutores non ſemel, nec paucis verbis, Sed oratione prolixa mentionem reuerendi & clariſsimi viri D. Philippi Melanthonis fecerint, ac non ipſum tantum, in ſinu filij Dei haud dubiè quieſcentem, ſed & vtiliſsima ſcripta eius acerbè flagellarint & perſtrinxerint. Tum autem affirmare etiam non erubuerint, ac demonſtrare conati ſint, in Doctrina Lutheri & Philippi diſſenſum eſſe ac diſcrepantiam tantam, quanta eſt inter æſtatem ac hyemen diſsimilitudo, Ac tandem etiam eò audaciæ progreſsi ſunt, vt non vererentur palàm reijcere, ac de erroribus ac corruptelis plurimis ac tetris inſimulare atque accuſare, Corpus doctrinę Eccleſiarum noſtrarum, ſeu,

vt

vt contemptim de illo locuti ſunt, faſciculum illum præcipuorum ac ſelectiſsimorum librorum Philippi, inq; his nominatim formulam Confeſsionis Auguſtanæ à Philippo (non ignorante aut inuito ſed probante Luthero) recognitam ac locupletatã. Qua ſanè nimis audaci & confidenti accuſatione, imò reiectione ſcriptorum tam vtilium ac neceſſariorum, hoc eos agere perſpicimus, vt omnibus, iuuentuti vero inprimis, illa non ſuſpecta tantum, ſed & inuiſa atq; exoſa faciant. Etſi enim quod reuera in hac reiectione agunt ac moliuntur aſtutè occultant ac diſsimulant, & his quaſi blandimentis verborum lenire conantur: Omnia ſe illa probare, venerari, & magnifacere, quę in his libris bona, ac verbo DEi & Auguſtanæ Confeſsioni ac Lutheri ſcriptis conſentanea ac congruentia Philippus ſcripſerit: Tamen illa qualiſcunq; laudatio & conceſsio frigida aliquorum vtilium in ſcriptis Philippi, reuera eſt omnium illorum accuſatio & reiectio, Quia in continenti ſubijciunt: Autorem illorum librorũ Philippum in plurimis ac grauiſsimis Articulis (Quorum paucos tamen oſtendunt, & hos ipſos, cur & quàm verè accuſent, rationibus firmis non probant, Et præter hos alibi quoq; latere errores plures in iiſdem Philippi ſcriptis dictitant, quos non nominant neq; exprimunt) Ea quę carnis ſunt, ſapuiſſe, & à norma vocis Diuinę deflexiſſe, ſapientia quadam Philoſophica ac carnali abreptum & ad deuia abductum, recto pede non inceſsiſſe, ſed alicubi grauiter erraſſe ac lapſum eſſe.

Qui igitur ſic ſcriptum aliquod laudat, vt quoſdam tamen in eo manifeſtos errores notaſſe videri velit, & alios plures non in ſpecie expreſſos in eo ſparſim latitare affirmet, An non is totum ſcriptum Lectori abominabile reddit? Præſertim ſi addat (quod Collocutores alicubi aſſeuerant) parum fermenti totam maſſam corrumpere, vel: Vnicam veneni guttam, calicem vino plenum inficere ac letalem efficere.

Nos vero hactenus perſuaderi non potuimus, vt crederemus, D. Collocutores, cum pleriq; & ætate iam prouecta ſint, & eruditione ac iudicij grauitate excellere videri velint, eo

progreſſuros eſſe confidentiæ, vt Collocuturi nobiſcum de formis ac phraſibus aliquot controuerſis, non ſolum iracundiæ, ſed odij etiam aduerſus hunc optimè meritum virum ac præceptorem noſtrum D. Philip. Melanthonem acerbitatem ac vim tantam palàm præ ſe ferre atq; effundere, in hoc publico congreſſu non dubitarent.

Philippum enim cum ſciremus & de ipſis & de alijs non fuiſse meritum peſsimè, atq; cum ipſos tum alios adeò non offendiſse vnq̃ atrociter, vt potius omnibus ac ſingulis, & his quàm maximè, quos alienos à ſe eſſe norat, opera, conſilio, ſtudio & quibuſcunq; poſset modis, liberaliſsimè benefacere ac de ſingulis benè mereri ſtuderet ac ſoleret. Quod vita illius vniuerſa teſtata eſt, in qua & ingenij vires & corporis valetudinem omnem & dona Diuinitus ſibi conceſsa in hoc vnum impendit, vt cum publicæ vtilitati iuuentutis, Scholarum & Eccleſiarum, tum priuatæ quorumcunq;, qui operam ipſius expetiuiſsent, promptiſsimè ſeruiret ac conſuleret, Nec vnq̃ vel ſua vel ſuorum commoda, honores, potentiam aut emolumenta alia quæcunq; quæſiuit vel appetiuit, Sed commune ac publicum quaſi bonum ac promptuarium fuit, tantum aliorum vſibus, commodis, honoribus & vtilitatibus publicis ac priuatis deſtinatum ac expoſitum.

Talem ergo cum Philippum fuiſſe ſciremus, multò de Collocutoribus aliter apud nos ſtatuimus, nec futurum putauimus vnq̃, vt viri huius optimi & de omnibus benè meriti memoriam gratam omnem tam facilè abijcerent. Ac ſi qua priuata ab eo officia ac beneficia non accepiſsent, communium tamen ac publicorum illorum ſaltem recordari poterant ac debebant. Quod ex ipſius potiſsimum libris eruditiſsimè ac fide ſumma conſcriptis inde vſq; à pueritia ſua didicerunt & hauſerunt, quicquid in artibus & linguis vllis norunt aut intelligunt. In ſumma verò doctrinæ Chriſtianæ ab ipſo & ex libris eius methodicis habent & acceperunt, quæ de articulis doctrinæ ſingulis, tum connectendis inter ſeſe, tum diſcernendis debito modo & ordine intelligunt, Quæ in partibus vniuſcuiuſq; Articuli

recte

recte definiendis, diuidendis, probandis, defendendis vtcunq; nunc tenent & in quotidiano vſu profeſsionis ſuæ oſtentant.

Hunc itaq; virum tantum (vt denuo id repetamus) habentem cum Dei ipſius, tum Lutheri, & multorum præſtantium virorum, qui Confeſsioni Auguſtanæ coniuncti, eruditione, ſapientia & iudicij grauitate excelluerunt, teſtimonia honorifica, & cariſsimum omnibus, tam contemptim à Collocutoribus haberi, tam crudeliter deformari ac flagellari, vt omni penè ipſius dicta, facta, conſilia in ſuſpicionem muliebris trepidationis, inconſtantiæ ac leuitatis flagitioſè rapiantur & adducantur, imò manifeſtæ deprauationis doctrinæ cœleſtis, & turpiſsimæ cum Antichriſto colluſionis, & aliorum criminum, palàm illa à diſcipulis & alumnis accuſentur, Quodq; à ſocietate & coniunctione Lutheri, cum quo vixit ille amiciſsimè toto vitæ ſuæ tempore, auelli illum ſic videmus, quaſi nulla in doctrina illorum conſenſio ac συμφωνία vnq; fuerit aut reliqua ſit amplius, ſed ceu hoſtes inter ſe mutuò pugnantes ac diſsidentes ſimul in vno loco vixerint. Deniq; quod libros illius viri præcipuos tam audacter pronunciari, reijci ac conculcari in vniuerſum cernimus, & cum minimè hoc videri velint agere, cò dirigi omnia intelligimus, vt ex manibus diſcentium ac docentium illi excutiantur & in contemptum extremum adducantur.

Hæc ergo omnia neq; expectaſſe nos, nec audire aut legere potuiſſe ſine ingenti ac iuſto dolore noſtro, palàm profitemur, Et vel hoc ſolo Argumento edocti ſtatuere tandem cogimur, certum hoc atq; conſtitutum omninò Collocutoribus eſſe, non ſe aſſenſuros nobis vnq; eſſe, quàm diu ſanè cum ipſis conferamus ac colloquamur, & quæcunque aſſertionum noſtrarum fundamenta proferamus. Multo vero minus paſſuros aut permiſsuros, vt aliqua inter nos concordia pia conſtituatur ac coaleſcat, niſi prius non ſolum crimina illa vniuerſa, quæ annos continuos viginti incredibili cum atrocitate accuſationum, Eccleſijs ac Præceptoribus noſtris ac nobis in hoc Colloquio obiecerunt, agnoſcamus & nos horum

reos eſſe profiteamur ,Sed etiam in hoc illis conſentiamus & acquieſcamus, Nos quoq; oblitos omnium meritorum ac beneficiorum acceptorum , ſanctum illud & electum organum Dei, Philippum Melanthonem odio & acerbitate eadem cum ipſis perſecuturos, deformaturos & in ſepulchro ſuo placidè quieſcentem turbaturos, omnemque illi præceptoritatem (vt ipſis barbarè loqui libuit) renunciaturos eſſe recipiamus, ac ſimul ſpondeamus. Nos vtiliſsimos ipſius libros ex noſtris deinceps manibus deponere atq; abijcere velle, & dare operam, vt ex Scholis, officinis & Bibliothecis diſcentium & docentium quàm primum exterminentur , & tanquam veneno infecti ac corrupti vitentur & ſupprimantur.

QVa ſanè in parte nimis illi nobis duras concordiæ ineundæ conditiones ferunt (ſi alia ratione conuenire nobiſcum nolunt ) quas neq; conſcientia nos noſtra accipere permittit, neq; ſine ſcelere & peccatis multiplicibus præſtari à quoquam poſſe ſtatuimus. Ac toto pectore DEVM oramus, ne hac cæcitate ac dementia nos puniat , & eò prolabi ac ruere permittat, vt in Præceptorem ac Patrem noſtrum, de nobis & de Eccleſia præclariſsimè meritum, & tam officioſum erga nos, imò non tam in hunc , quàm in ipſum Deum donatorem electi organi huius, ingrati, dona & beneficia per eum in nos collata & ſcripta eius vtiliſsima ,addita libris & monumentis Lutheri ceu lucem illuſtrem ac normam rectiſsimam ac ſimpliciſsimam, cum iuſtiſsima & ſempiterna querela poſteritatis proijciamus ac conculcemus , ijſq; protritis & conſputis , feneſtras quaſi & ianuas omnium hæreticorum ac fanaticorum furoribus latiſsimas aperiamus.

Longè erit nobis tolerabilius & optabilius , vt Domini Collocutores, ſiquidem placari nulla ratione poterunt , nobis ſint & maneant infeſti hoſtes, & in poſterum, vt hactenus fecerunt, pergant nos oppugnare, exagitare & flagellare ſcriptorum ſuorum acerbitate tam diu, donec DEus multum quidem longanimis, Sed tandem tamen etiam iniuſtè factorum ſeuerus vindex petulantiæ frenos inijciat, quàm vt tot grauiſsimorum

pecca-

peccatorum mole conſcientias noſtras grauemus ac ſaucie-mus. Interea quod hactenus pio ſtudio fecimus, id deinceps etiam implorato Dei auxilio certa atque indubitata cum fidu-cia præſentiæ & opis ipſius paternæ operam dabimus, vt reti-nentes ac coniungentes vtriusque viri, Lutheri ſcilicet & Philip pi libros didacticos, plenos doctrina & pia conſolatione, ſum-mam omnium Articulorum ad fundamentum doctrinæ Cœ-leſtis pertinentium libris ac monumentis Prophetarum & A-poſtolorum optimo ordine ac methodo erutam atque explica-tam auditoribus noſtris & iuuentuti indies ſubnaſcenti fideli-ter ac ſedulò proponamus & inculcemus & pro virili ad po-ſteritatem quoque latè ſpargamus ac propagemus, Nec dubi-tabimus, DEVM vniuſcuiuſque opus ac ſtructuram factam ſuper fundamento Apoſtolorum & Prophetarum, lapide an-gulari exiſtente CHriſto Ieſu, probaturum paulò poſt per ig-nem, vt Paulus loquitur, ac demonſtraturum liquidò, à quibus Doctoribus plus minuſuè auri, argenti, gemmarum, ligno-rum, fœni ac ſtipularum ad ædificationem Eccleſiæ allatum at que adhibitum ſit.

ET quanquam nihil nobis accidere gratius potuiſſet, quàm non allatam nobis fuiſſe neceſsitatem denuò de Collocu torum ſcripto proximo in hoc Articulo reſpondendi, quod & ſub finem reſponſi noſtri proximi teſtati ſumus, præter expe-ctationem tamen & ſpem noſtram omnem accidit, vt querelas aduerſus nos ſuas Collocutores proferrent, eiuſmodi addita-mentis auctas, atque ita contra nos & præceptores atque Eccle-ſias noſtras exaſperatas, vt multis de cauſis grauiſsimis diſſi-mulare aut ſilentio noſtro ceu probatas & confirmatas præte-rire non potuerimus nec debuerimus.

De querelis itaque ſolis, quas ab initio Collocutores con-tra nos inſtituerunt & poſtea octo aliarum additione cumu-larunt, nunc ordine, DEO nos ducente, reſpondere decre-uimus.

De notationibus vero noſtris, quibus phraſes & opinio-nes illorum improprias, abſurdas & falſas oſtendimus ac con-

ſignauimus,hoc tempore & loco nihil addemus aut ſubijciemus amplius,vt modus ac finis ſit tandem certaminum, contenti hoc vno ,quod euidentia reſponſi de his noſtri proximi apud pios & candidos lectores ac iudicesvanitatem reſponſationum,quibus eludere noſtra Collocutores conati ſunt, prӕteritis ac diſsimulatis prӕcipuis rerum neruis, ſatis ſuperq; redarguet ac confutabit,& hauddubie ſilentium de his noſtrum abunde excuſabit, Quare pio recto & candido bonorum & intelligentium iudicio, cum priora illa omnia, tum prӕſens hoc reſponſum noſtrum ſubijciemus, facturi hoc ipſo finem ac concluſionem de primo Articulo.

DEVS ӕternus Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius hӕc Cauſa eſt, teſtimonia veritati clementer tribuat, & efficiat ipſe, vt Sola illa vincat, regnet & triumphet. AMEN.

## DE PRIMA HYPOTHESI.

Reſponſio noſtra, quam Hypotheſibus ſeu criminationibus Collocutorum, initio oppoſuimus, liquido teſtabitur, nos tunc quoq; expreſſe hanc primam Hypotheſin cum Antitheſi tertia, à qua illa dependet, non temere coniunxiſſe, eamque cum hanc ipſam ob cauſam, tum propter additionem hanc (CORAM DEO) vt alienam à noſtrorum ſcriptis, cum prouocatione ad piorum omniũ iudicia, Collocutoribus noſtris remiſiſse. Quod quia D. Collocutores in reſponſione ſua vſq; adeò non reprehenderunt, vt in ſuper ipſi etiam collatione cum Tridentini Concilij verbis facta teſtati ſint, illas loquendi formas, quas probationis loco ex D. Maioris & Crucigeri ſcriptis allegarunt, nihil à Papiſtica doctrina differre, vel hinc ſaltem querimoniӕ ipſorum, & accuſationis huius manifeſta falſitas perſpicue apparebit, qua prӕter meritum noſtrum nouum inſuper crimen nobis intentare auſi ſunt, dum verbis ſuis aliena prorſus inſidioſe & malitioſe nos miſcere & aſſuere affirmant.

Omiſſa igitur hac Collocutorum querimonia & accuſatione, quam res, de qua nunc agitur & ſcripta ab ipſis exhibita facile refutant, ad rem ipſam accedimus. Et quod antea aliquoties monuimus, denuo iam repetimus, vtq; à lectoribus obſeruetur, reuerenter & officioſe oramus.

Fuit caput ſeu ſumma accuſationis de ſingulis Hypotheſibus ſeu corruptelis: Has in Eccleſijs noſtris poſt mortem demum Lutheri ſparſas eſſe, Huius vero primæ criminationis & corruptelæ, quam nobis tribuere conati ſunt περιοχὴ tantum eſt titulus, quem præpoſuerunt. Summam pleniorem atque eam atrociſsimam recitat 3. Antitheſis.

Oportuit itaque Antagoniſtas noſtros, qui Actores potius aduerſum nos atque accuſatores, quàm Collocutores placidi eſſe voluerunt, vtrumque crimen teſtimonijs talibus probare, quæ luce meridiana clariora eſſent, quæque hoc quod oſtendere conati ſunt, euincerent. Id vero quomodo præſtiterint, in proximo noſtro reſponſo demõſtrauimus. Nam quod & ante Lutheri mortem in forma doctrinæ publicæ non ignotæ fuerint illæ ipſæ phraſes, quas flagellant Collocutores, ex locis, Philippi & Lutheri proprio teſtimonio oſtendimus, pauciſsimis ex infinito phraſium ſimiliũm numero teſtimonijs adductis.

Poſtea vero & in propoſitionibus ipſis diſsimilitudinem eſſe, & nequaquam congruere cum dictis pontificijs eas loquendi formas, quas allegauerunt Collocutores, breuiter oſtendimus. Et tamen vt ipſis ſatisfaceremus, noſtramque innocentiam bonis omnibus probaremus, addidimus expreſſam reiectionem Phraſium papiſticarum, quas & tertia Antitheſis & titulus huius Hypotheſis recitat.

Verum his omnibus placare Collocutorum inclementia adeò non potuit, vt magis etiam incanduerint, atque aduerſum nos incitati ſint, vt ſatis appareat, non tam veritatis inquirendæ, quàm quoquomodo deformandarum Eccleſiarum noſtrarum ſtudio hoc certamen ab ipſis ceptum eſſe.

Quod n. de locutionũ diſsimilitudine diximus, aliud ſcilicet eſſe, corã Deo iuſtificari, & aliud, in hac vita iuſtũ eſſe, nec poſſe ex poſteriore Phraſi extũdi corruptelã põtificiam, quãtumuis illa torqueatur, id Collocutores, vt obſcurẽt, cõfundãt & idẽ eſſe euincãt, aſſuũt cõ iuuo mẽtionẽ loci & Articuli Iuſtificationis, de quo nunc diſputetur; Et notari atque obſeruari petũt,

 quid

quid hic monſtri foueamus. Nec verò aliud habent in toto ſcripto ſuo κρησφύγετον aut effugium vſitatius, quocunq; argumentorum genere petantur, quàm vnius huius reſponſi prorſus ἀτέχνου prętextum, quo tanquam faſcino & ſe & alios non rectè inſtitutos dementant. Et quidem cum id obtendant, explicare tamen nec poſsunt nec audent, quomodo per locum & articulum Iuſtificationis idem fiant, ſint aut ſignificent hæ locutiones: Coram Deo iuſtificari, & in hac vita iuſtum eſſe. Cum tamen vel hęc ſola doctrina de Iuſtificatione multò magis oſtendat & moneat, Quomodo de his tantis rebus rectè docendi ſint homines, & quomodo hæ phraſes, quibus illæ res notantur, accuratè ſint diſtinguendæ, Coram Deo iuſtificari, & in hac vita iuſtum eſſe?

Nam in priore de hoc potiſsimum quæritur, vt nuper etiam perſpicuè expoſuimus, quæ res ſeu cauſa ſit, quę in iudicio Dei, quo à peccatis, morte & condemnatione æterna abſoluendi ſumus, terroribus peccati, mortis, iræ Dei & æternarum pœnarum opponenda ſit. Quæ item cauſa, quod meritum ſit, propter quod recipiamur & pronunciemur iuſti.

At poſteriore forma non tantum illud exprimitur, ſed ſimul hoc quoq; ſignificatur, cum imputatione Iuſticiæ & reconciliatione gratuita certiſsimè & alia beneficia, viuificationem ſcilicet & donationem Spiritus ſancti & renouationem ad imaginem Dei, ſeu inchoationem lucis, iuſticiæ & vitæ nouæ, coniuncta & copulata eſſe, quorum pleniſsima conſummatio reſtat in altera vita reuelanda, quando Chriſtus vita noſtra in gloria manifeſtabitur. Et quidem reſpectu boni illius ſecuturi, reuelandi & conſummandi in altera vita, potiſsimum à priore forma poſterior hæc diſcernitur, licet non ſit ita à doctrina & articulo Iuſtificationis excluſus aut auulſus alter etiam de ſecutura gloria & vita æterna locus, vt non ſit cum illo priore etiam complectendus & coniungendus. Quia ſic cum illo quaſi cohæret & ab eo vno totus dependet, vt certiſsimum ſit, non eſſe futuros æternæ & conſummatæ illius gloriæ & vitæ hæredes, qui

qui in hac vita initia illius fide non acceperint, Quemadmodum viceverſa & hoc certum eſt, tantum in his initia illa accendi, qui fide ad mediatorem confugientes gratis recipiuntur, & imputata mediatoris iuſticia Deo reconciliantur, abſq; operibus & meritis proprijs. Clariſsima namq; dicta ſunt: Qui Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Item: Qui Spiritu Dei ducuntur, hi ſunt Filij Dei. Item: Qui non credit Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

Omnia deniq; beneficia Filij Dei Mediatoris ac redemptoris, imputata ſcilicet, & inchoata, & conſumata, cum dona ſint data hominib9 im̄enſa & inenarrabili miſericordia, GRATIS, abſq; operibus & meritis proprijs, ſolus hic de Iuſtificatione articulus ac locus docet & erudit pias mentes, qua ratione, quo ordine, qua fide, fiducia & certitudine, ſingula & in pręſenti accipienda, & quæ reſtant, reuelanda ac conſummanda, interea expectanda ſint?

Hæc inquimus, omnia diſcernenda inter ſe, diligentia & ſtudio accurato & ſummo, ſed planè non diuellenda aut ſeparanda, ſolus ſeu articulus ſeu locus ſeu doctrina de Iuſtificatione perſpicuè tradit & explicat euidentiſsimè. Meræ itaq; præſtigiæ ſunt, quod reſponſant noſtri Antagoniſtæ: In loco & articulo Iuſtificationis, de quo diſputamus, idem eſſe, coram Deo iuſtificari, & in hac vita iuſtum eſſe. Ac planè hoc ſophiſma ſine explicatione vlla ceu ſpectrum fictitium ſic obijciunt lectoribus atq; auditoribus pijs, vt liquidò inde appareat, non habuiſſe ipſos, quod veræ explicationi ac defenſioni noſtræ opponerent.

Eſtq; memorabile & obſeruatione dignum, quòd ne verbulo q̄dē vllo meminerunt huius veri & præcipui reſpōſi noſtri, de viuificatione & renouatione ad imaginem Dei, coniuncta cum imputatione Iuſticiæ & reconciliatione gratuita coram Deo. Item: De conſummatione beneficiorum, quorum initia in hac vita accipi neceſſe eſt. Nam horum, vt diximus, præcipuè reſpectu ac cogitatione, ſic dicitur: In hac vita nos imputatione & inchoatione iuſtos eſſe.

De his ergo quod ne verbulo quidem vllo reſpondent, in tanta reſponſationum fœcunditate & copia, in primis notandum eſt, vt, quàm verũ ſit, quod dici ſolet, ἰσχυρόν τὸ ἀληθές, cõſpiciatur.

Quod ergo de duabus nobis Iuſticijs inter ſe diſtinctis concionantur, nihil nobis aduerſatur, qui Dei beneficio à præceptoribus melioribus & fidelioribus eadem & didicimus & aliquando rectius explicare ſolemus, quàm nos hi Magiſtri docere conantur, Quibus Iuſticia & vita Chriſtiana ſunt tantum illi fructus boni, ſeu obedientia inchoata fidem ſequens, quæ in operibus vocationis & morum honeſta gubernatione foris cernitur & in oculos hominum incurrit, de obedientia vero interiore non niſi more Enthuſiaſtico ſentiunt & loquuntur, De quo alibi prolixius dicendum nobis erit.

Tandem ne nihil habere videantur, Matheſium nobis, quem viuentẽ neq; monuerunt hac de re, neq; accuſarunt vnq;, nunc in ſinu filij Dei ſalute ac lætitia æterna haud dubie fruentẽ, tantũ ideo obijciunt, quia amicus nobis fuit, & Eccleſias ac præceptores noſtros exemplo ipſorũ non eſt inſectatus. Sed cũ neq; exemplum eius ſcripti, quod citatur, nobis ad manus ſit, vt inſpicere locũ integrum poſsimus, neq; etiã ad nos pertineant, quæ extra Eccleſias noſtras & docuit & edidit Matheſius, contenti ſint reſponſo, quo ſuorum complicum errata & paradoxa fanatica remittere nobis ſolent, & ſciant de his diſputari & agi in hoc Colloquio corruptelis, quas in noſtris Eccleſijs, & ſcholis poſt Lutheri demum mortem ſparſas eſſe clamitant.

De Doctore autem Maiore, de Philippo, de Eccleſijs noſtris & de præceptoritate, vt barbarè loquuntur, quæ quatuor diſtinctis reſponſionibus opponunt, veræ defenſioni noſtræ, cum vaniſsima ſint, ne refutare quidem conabimur, vt tanto liberius iudicare de his viri boni & pij poſsint & nõ videamur affectione quadam erga præceptores & Eccleſias noſtras præiudicare illis velle, qui aliquando de his categorijs pronunciaturi ſunt.

Quod ſi Antagoniſtæ noſtri pariter facerent, non tam crebro in his reſponſationibus ſuis errorum, corruptelarum, ſcandalorum tollendorum mentionem inculcarent, præſertim cum

ipſi

ipſi neq; iudices ad eam rem delecti & adhuc de rebus ipſis nobiſcum diſputent, & quam inſtituerunt aduerſus nos & Eccleſias noſtras querimoniam, Dei beneficio, nondum euicerint.

In nona reſponſione mirificè ſe implicant, iterum in veritatem tanq; in ſcopulum impingentes. Quod enim nos diximus verum eſſe & manere verum, ſiue in diſputatione, ſiue extra diſputationem dicatur & econtra mendacium nullo vnq; tempore nullis diſputationum argutijs, verum aut vero conſentaneum fieri poſſe, quomodocunq; ſanè aut quocunq; id proferatur & defendatur. Ideoq; putidam & vanam eluſionem eſſe, quod toties ingeminant: Aliud eſſe, quando quis extra diſputationem ſimplici animo, ſine omni fraude ſic loquitur, Et aliud contrà, quando in certamine acerrimè tale dictum tuetur & auget pericula. De hoc ergò ſi iam reſpondent: Nos non de clara veritate, aut manifeſto errore, verum DE INCOMMODIS LOCVTIONIBVS diximus. At hoc quale ſit, attendant & examinent pij lectores & auditores. Manifeſtè enim hoc ipſo ſummam & caput ſuæ accuſationis, quod ad hanc quidem κατηγορίαν primam attinet, reuocant & palàm affirmant, propoſitionem hanc per ſe non eſſe corruptelam aut errorē manifeſtum, ſed Locutionē tantum incommodam, Quæ niſi defendatur, hæreſin non contineat.

Quod ſi ſerio ita ſentiunt, mirabuntur ſanè & improbabunt omnes ſapientes, pij & boni iſtorū hominum peruicaciā, qui propter locutionē ſaltem incommodam & Per ſe non hæreticam aut Falſam, bellum tantum accendant, & accuſationes tam atroces inſtituūt, aduerſum Præceptores ſuos, aduerſus collegas & ſocios eiuſdē Miniſterij, aduerſus conciues & contra hoſtem vnū & eundē συμπαραστάτας ac comilitones nō peſsimè meritos.

Sed ne hoc quidem demonſtrare illos ſine preſtigijs ſophiſticis vlla ratione poſse, ꝙ aut INCOMMODA ſit hec Locutio ſeu PROPOSITIO, nedū FALSA aut HAERETICA. Siue in diſputatione ſiue extra diſputationem, quis ea vtatur, intelligent, ꝗ recte inſtituti ſunt & defenſionem noſtram cum accuſatione illorū aliquando conferent & cogitabunt paulò attentius.

Quod enim huius phraſis vſurpatione doctrinam de Iuſtifica-tione CORRVMPI clamitant, id falſum eſſe antè oſtendimus, & intelligunt ſani omnes.

Quod itaq; in decima reſponſione fatentur, veriſsima eſſe, quæ de merito & efficacia CHRISTI monuimus, accipimus, quod largiuntur, & alijs permittimus, vt cogitent, quale ſit, quod continuo ceu nebulam huic ipſi confeſsioni offundunt, dum aiunt, hoc in quæſtionem venire, An ſimul his-ce coram Deo iuſtificemur? Quam quidem reſponſionis ipſorum partem, inſidijs pleniſsimam eſſe, omnes non ſtupidi facilè intelligent, præſertim ſi conſiderabunt, quæ paulò antè de doctrina Iuſtificationis breuiter monuimus.

Et quanquam præceptori noſtro communi Philippo, neq; D. Maiori ac reliquis collegis noſtris patrocinio noſtro in re planiſsima opus eſt: Tamen vt vanitas Sophiſmatis huius conſpectior ſit, præterire non poſſumus, quin denuo moneamus hoc dici, hoc diſputari & affirmari à noſtris, Eos qui in hac vita coram Deo iuſti ſunt fide, gratis, abſq; vllis ſuis operibus ſeu meritis, imputata his mediatoris Iuſticia, certò ſimul etiam viuificari & renouari ad imaginem Dei, & fieri templa Dei, in quibus habitans Spiritus ſanctus, lucis, ſapientiæ, Iuſticiæ, vitæ & conformitatis DEO congruentis initia accendat, conſummanda & perficienda in altera vita. Et tamen hanc renouationem ſeu inchoationem nouæ vitæ nequaquam eſſe id, quod iudicio & iræ DEI opponi poſsit, aut propter quod iuſti, hoc eſt, accepti coram Deo cenſeamur.

Nec ludimus in re tanta appellationibus inchoantis ſeu obedientiæ nouæ, ſeu operum bonorum ita pueriliter, vt externa tantum opera cogitemus aut ſomniemus, quę in hac vita foris cerni poſſunt. Sed illa intelligimus, vt ſæpè teſtati ſumus, opera ſeu verius lucem, ſapientiam, Iuſticiam vitam, quam Filius Dei, habitans in credentibus Spiritu ſancto ſuo ipſe efficit & operatur & in vita æterna pleniſsimè ac perfectiſsimè in his conſummabit, inquibus in hac vita conuerſis ad ipſum fide, initia

initia illorum bonorum ęternorum accenſa ſunt, denique hoc vnũ ſentimus, credimus & intelligimus in his formis, quod vt antè diximus, in his dictis ſuis Apoſtolus compræhendit inquiens: Qui Spiritu Dei ducuntur, hi ſunt Filij Dei. Item: Qui Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Neq; aliud ſentire aut docere eos, quos atrociſsimè accuſant & oppugnant, illa ipſa dicta teſtantur, quæ ex diſpoſitione illorum, in Epiſtolam ad Romanos in alijs ſcriptis Collocutores allegarunt. Ac prorſus non dubitamus, viros pios, bonos & candidos, qui loca illa aſpicient ac conſiderabunt, animis non exulceratis aut præiudiciorum iniquitate occupatis, facilè agnituros huius ſophiſmatis & inſidiarum, quibus hac in parte premimur, iniquitatem & latebras.

Ad Lutheri vero dictum reſponſuri, mirum, quàm in eo torquendo ſint ingenioſi, Verba Lutheri, quæ ex enarratione Pſalmi 51. citauimus, hæc ſunt. Ex Tomo 4. Ienen. lat. fol. 386. deſcripta. Hæ ſunt duæ partes Iuſtificationis, prior eſt gratia per CHRISTVM reuelata, quod per ipſum habeamus placatum DEVM, vt peccatum amplius non poſsit nos accuſare, ſed conſcientia fiducia miſericordię Dei ſit reducta in ſecuritatem: Poſterior eſt donatio Spiritus Sancti cum donis ſuis illuminantis contra inquinamenta carnis & Spiritus. Hoc dictum Lutheri cum manifeſtius & planius ſit, quàm vt extundi ex illo ſententia vlla poſsit, non congruens ad eam locutionis formam, quam accuſant, flagellant & damnant Collocutores vt hæreticam, mox ad fallaciam confugiunt ex ijs deſumptam Præceptoribus ſeu paralipomenis dialecticis, quæ à rectè eruditis, neq; viſa neq; probata vnq; ſunt. Verba enim ipſorum de dicto Lutheri ſunt: A diſtributis ad non diſtributa, à diſtinctis ad confuſa id allegari. Quibus ſanè verbis cum certò nobis perſuadeamus, ne quidem ipſos D. Collocutores, quid velint, quidue ſentiant aut dicant, exponere poſſe, ne dum id alij diuinent, relinquamus ipſis haſce argutias & ſubtilitates, quibus ſeſe quàm diu volent, oblectent, dummodo hoc ſciant, neminem tam ſtupidum fore, qui ſi ſcripta vtrinque exhibita legerit, paulò at-

lo attentius, & æquitatem, quę in iudicando requiritur, adhibuerit, non mox pronunciaturus ſit, iniuriam hac in parte à Collocutoribus nobis fieri ingentem, qui nondum etiam tot auditis veris noſtris reſponſionibus, flecti poſſunt, vt criminari nos deſinant, & pacem Eccleſijs, quod ad hanc loquendi formam attinet, reſtituant.

Reſtat itaq;, vt & nos hæc DEO & pijs omnibus commendemus & propter iniurias & criminationes falſas recte dicta neque condemnemus, neque eripi nobis patiamur.

## DE II. HYPOTHESI:

### *Præcipuè nos iuſtificari Fide.*

Apparet & hac in parte reſponſionis Collocutorum incredibilis in re manifeſta peruicacia. Etſi enim quod ad illam querimoniæ partem attinet, qua propoſitionem ipſam doctrinæ ſyncerioris corruptelam eſſe contenderunt, reſponſum noſtrum repræhendere non poſſunt, quo teſtati ſumus, diſertè improbare nos & deteſtari toto pectore, ſi quis iuſtitiam fidei ſic intelligat aut interpretetur, vt dicat: Fide iuſtificamur, idem eſſe, quod pontificij docent, Fides eſt præcipua ſeu prima ad iuſtitiam præparatio, vt homines deinceps verè iuſti ſint dilectione ſeu noua obedientia, Tamen quia non agnouimus illud criminationis caput, Quòd Philippus in reſponſis ſuis de Sphynge Auguſtana corruptelam hanc probarit, & aſſeuerando in Eccleſias noſtras ſparſerit, non ſolum non exaturari poſſunt, vt reipſa explicata nos ſaltem quieſcere patiantur, & Eccleſias miſeras non neceſſarijs illis rixis turbare deinceps deſinant: Sed hic quoq; vehementius in nos inſurgunt, Et qui antehac quibusuis idolatris nos deteriores eſſe clamitarint, nunc προσωπολάτρας etiam fingunt, qui in cauſa publica & omnium ſumma ſine vllo timore Dei, in hominum gratiam omnia agamus, atq; adeò Epicuræis atq; atheis quibusuis peiores ſimus.

Atque

Atque hæ machinæ ſunt præcipuæ & in acie prima collocatæ, quibus veram huius accuſationis refutationẽ ex fundamento ſe euerſuros eſſe ſperant. Verum quantum illæ roboris habeant, quantumque valeant & poſsint aduerſus veritatem, confidimus pios omnes ex collatione Scriptorum vtrinque exhibitorum cogniturus ac teſtaturos eſſe, inprimis verò eos, quibus non ignotum eſt, quàm promptum ſit hoc hominum genus, quàmque inſtructum ad exquiſitas maledictorum & probrorum venenatorum FORMVLAS. Sed non ſunt illi προσωπολῆπται habendi, qui in ſui Magiſtri aut ſociorum dictis multò craſsioribus & tetrioribus palliandis, Sophismata & pharmaca docta vſurpant, quibus crimen manifeſtum eludant & excuſent, vt in decima quarta notatione noſtra & alijs videre licet.

Mirum autem eſt & conſideratione inprimis dignum, in quàm varias ſeſe formas conuertant atque commutent hac in parte Collocutores, quàmque ſollicitè conquirant & ex omnibus quaſi angulis conuerrant argumenta, quibus poſtquam ſumma ac caput querimonię protritum ac conculcatum à nobis eſſe intelligunt, id ſaltem oſtendant & rerum ignaris perſuadeant, deliberationes eo tempore aliquas de Sphynge Auguſtana habitas atque inſtitutas fuiſſe, in quibus interrogatus Philippus, quædam reſponderit languidius, Quaſi verò aut dubitarit hactenus quisquam, aut à nobis fuerit vnquam negatum, de Sphynge Auguſtana & interrogatum fuiſſe & reſpõdiſſe Philippum. Sed odio & indignatione cæci non attendunt, hoc illis probandum fuiſſe, quod in ſcripto altero ſuæ criminationi prætexuerunt, Fuiſſe ſcilicet hęc ſcripta & reſponſa à Philippo in gratiam Antichriſti, & cum hoc conciliationem non tantum quæſitam, ſed mandatis terrificis inſuper extortam, atque ad placandos Pontificios & declinandam crucem, quam Victricia Cæſaris arma tum minitabantur, eamſic inſtitutam fuiſſe. Hanc verò calumniam expreſsè ac perſpicuè proximo noſtro ſcripto refutauimus, ex hiſtoria Actorum demonſtrantes, fuiſſe primum hæc reſponſa

à Philippo prius, quàm publicata fuit illa Sphynx, aut vlla in his terris deliberatio de hac inſtituta fuit. Deindè adeò non fuiſſe ad vllam cum Papiſtis conciliationem aut in gratiam horum ſcripta, vel etiam ad placandum victorem, tum potentem directa, vt grauiſsimè Philippus & cæteri eius Collegæ, non vno ſed pluribus ſcriptis mouerint ſuum Principem, ne libro aſſentiretur, Quod in Articulo Iuſtificationis fraudes, inſidiæ, & Corruptelæ illius manifeſtiores eſſent, quàm quę occultari aut palliari Sophiſtica vlla poſſent. Atq; eam ad rem protulimus ex Actis Synodicis loca, quæ hanc aſſeuerationem noſtram perſpicuè comprobarent. Quibus cum conuinci ſe de iniuria, Philippo & nobis facta, ſentiant, iam nudas tantum interrogationes Principis & Reſponſiones Philippi arripiunt, vt ex his probent criminationis ſuæ ſummam. Sic enim ratiocinantur: Scriptum exemplar libri Auguſtani miſſum fuit Philippo: Quæſita ſunt & Conſilia Philippi, & conſtat in quanta trepidatione ille tunc fuerit, Ergo improbè negatis nondum fuiſſe deliberationes de Interim inſtitutas, aut nondum id promulgatum fuiſſe.

Horum verò Enthymematum & argumentorum, hoc tandem ſeu conſequens ſeu corollarium eſſe volunt, quod vt modò diximus, in priore reſponſo inculcarunt, improbè ſcilicet negari à nobis, ad placandum Cæſarem victorem, & ad Conciliationem cum Antichriſto faciendam, hęc Conſilia quæſita, & hæc reſponſa tum data fuiſſe à noſtris.

Verum hic ſi iuſto dolori noſtro indulgere vellemus, non defutura eſſet nobis vera & perſpicua harum calumniarū refutatio, Ac multo hic verius dicere poſſemus, quod ſubindè illi in ore habent, haſce ratiocinationes ſcopas laceras & diſſolutas eſſe, & prorſus ἀνακόλουθον eſſe, ſic argumentari: Philippus vidit Sphyngem Auguſtanam, Ergo probauit eam, Ergo corruptelas eius recepit. Item, Quæſita ſunt conſilia Philippi de Sphynge, Ergo conſuluit, vt ea reciperetur, Ergo ſuaſit, vt conciliatio cum Antichriſto fieret. Item, Fuit in magna conſternatione & trepidatione Philippus, Ergo potentia Cæſaris

victoris

Victoris fractus, autor fuit Principi ſuo & Eccleſijs, vt quæcun que poſtularet victor, aut præſcriberet Sphynx, reciperent.

Omninò confidimus, intelligere viros bonos & ſapientes vanitatem harum reſponſationum, etiamſi nos eas non refutemus aut diluamus, & improbitatem Sophiſmatum, quæ hac in parte ſeſe prodit, deteſtari.

Quod enim de Philippo diximus, eum viſo exemplo Sphyngis Auguſtanæ, cum interrogatus eſſet de præcipijs quibusdam corruptelis, mox Principem ſuum monuiſſe, id tale eſt, vt pro officij & vocationis ſuæ ratione facere tunc aliter non debuerit. Et nimis malitioſa calumnia eſt, quæ in gratiam Cæſaris aut Pontificiorum aliquid ab eo conceſſum aut deprauatum eſſe aſſeuerat. Cum ſcriptorum illorum omnium, quæ Auguſtam tunc mittebantur, vnicus hic fuerit ſcopus, vt Princeps Mauricius intellectis fraudibus, quę ſub ambiguis loquendi formis in Sphynge occultabantur, cauſas ſe habere graues intelligeret, cur librum illum non reciperet, & Cæſaris hac in re authoritatem detrectaret, Idq́ obteſtationes illæ crebræ, quæ ſcriptis adijciuntur, oſtendunt manifeſtè.

At quæ dolorum illius & trepidationis, quæ ſanctæ ipſius animæ toties exprobratur, cauſæ veræ tum fuerint, exponere nobis difficile non foret, niſi & temporis & loci huius habenda eſſet ratio. Itaq́ hoc vnum nunc reſpondiſſe ſufficiat, acerbitatem odij multorum iniuſtam vel ex hoc apparere, quod tempore triſtiſsimo & difficilimo ſe & ſine dolore fuiſſe ſignificant, & nunc demum ægrè ſe ferre oſtendunt, fuiſſe vel vnum Philippum, qui cogitans illius temporis pericula, mœſtitiam & ſtatum triſtiſsimum, pia cogitatione complecteretur vniuerſam Eccleſiam, & non tàm de vulneribus & clade præſente, quàm de poſteritate miſera vero & ſerio dolore excruciaretur. Hoc ergò quod ſe accuſare iam oſtendunt & probri loco Philippo obijciunt, nimis ab humanitatis ſenſu eſt alienum, vt nihil dicamus durius, & quo loco hæc ἀστοργία à nobis habenda ſit, qui Paulum legerunt, credimus nõ ſine dolore nobiſcum cogitare.

At non dolores tantum Philippi accuſant, ſed & initiò

non ſolum tenuiter, ſed malè etiam de Sphynge illa reſpondiſſe Philippum clamitant, donec aliorum Doctorum exemplo correctus ac confirmatus, paulò rectius & animoſius iudicare cœpit, Itaq; vel tenuitatem illam & errata in reſpondendo ac iudicando de Sphynge argumentum eſſe inclinationis ad conciliationem cum Antichriſto, &c.

Hoc verò argumentum ipſa vanitate vanius eſt, & ab ipſa temporis illius hiſtoria refutatur. Conſtat enim, primam fuiſſe cenſurarum omnium, quæ de Sphynge illa editæ tum fuerunt in publicum, Philippi, vt tunc nominabatur, iudicium, Quod cum latiſsimè & celerrimè per vniuerſam Germaniam ſpargeretur, & cupidè à pijs omnibus legeretur, Adeò etiam, vt à Gratis & Philippi amantibus adhuc diſcipulis in Scholis triuialibus iuuentuti alicubi proponeretur, vt Argumentum pueris eſſet, & Styli exercendi, & concipiendi rectas de illius temporis diſputationibus ſententias. Cœteri Theologi, qui poſteà de hac reſponderunt, hoc præcipuè imitati & ſecuti ſunt tanquam filum Theſeum: Et collatio reſponſorum ac refutationum tunc editarum oſtendit, quàm frigidè, quàm tenuiter, quàm ineptè alicubi nonnulli de illa iudicarint, qui Philippi notationes aut non viderant, aut imitari noluerant.

De erratis quoq;, quæ in iudicando commiſerit, hoc notatu dignum eſt, quod nullum nominant noſtri Antagoniſtæ, & cum annos amplius viginti odio implacabali Philippum propter hæc reſponſa oppugnarint & inſectati ſint atrociſsimè Flacius & alij ingrati diſcipuli, præter has tamen calumnioſas obtrectationes, de quibus hactenus vtrinq; diſputatũ eſt, alia vera & non dubia errata illius demonſtrare nondum potuerunt. Et quidem antequam Acta edita eſſent, nec de his ipſis certò docere potuit factionis illius inquietæ Magiſter & tuba, quo loco, quo tempore, quo ſcripto, id, quod reprehenderet, propoſitum aut prolatum à Philippo eſſet. Ac quæ fuit hactenus factionis illius in inſectando Philippo rabies, haud dubiè non fuiſſet illa diſsimulatura vel feſtucam minimam, vel

crepi

crepidam vnam non rectè pictam, ſi quod erratum verum in reſpondendo Philippus commiſiſſet. Quod ergò non probant Collocutores veris rationibus, neque nos refellere operoſè, neceſſe eſt, Nec mouere aut turbare pias mentes debet, donec, quod promittunt, plura de his querimonijs ſuis, veris rationibus demonſtrent. Quo loco & nobis, Deo iuuante, vera & neceſſaria defenſio non defutura eſt.

Ex priorum argumentorum numero & hoc eſt, quod inquiunt: Nulla rhetorica euerti aut elui poterunt ea hiſtorica: Occaſione ſcilicet Interim pontificias illas propoſitiones fuiſſe prolatas, quæ altum alioqui ſomnum dormitaſſent.

Sit ſanè hoc. Nunquam tamen indè probabunt aut euincent, ſic tunc reſpondiſſe noſtros Præceptores, vt cum Antichriſto aut regno pontificio impiæ conciliationes fierent, aut corruptelæ veræ doctrinæ propter mandata & potentiam imperatoris victoris damnatæ atq; exploſæ in noſtris Eccleſijs approbarentur aut reciperentur. Itaq; non de occaſionibus tantum reſponſorum & deliberationum illarum clamitent, ſuas probaturi querimonias: Sed quod toties petiuimus, reſponſa & ſcripta ipſa integra & non mutilata ſine ſophiſtica, ſine calumnioſis deprauationibus aſpiciant & examinent, quo conſilio, quo fine, quo ſenſu, qua cũ explicatione vnumquodq; dictum poſitum ſit, quæ præmiſſa aut ſubmiſſa ſingulis fuerint. In tali non mutilato, non calumnioſo, non ſycophantico examine, ſi quod demonſtrabunt erratum verum & non dubium, Tum verò & quærimoniæ cauſas iuſtas habuiſſe videbuntur, & petere rectè poterunt, vt errores aboleamus & ſcandala tollamus, Et quod pro ſua in maleficos ſeueritate poſtulare ac ſtatuere ſolent, vt Eccleſiæ de his erratis, vel ſuſpendio, vel exilijs, vel alio quocunq; genere ſupplicij, vt non obſcurè nobis minantur, ſatisfaciamus.

Verum hæc anteq̃ petant aut decernãt, meminerint prius ſibi probandũ eſſe id, de quo accuſare aut dãnare benèmeritos pſumũt. Id n. niſi fecerint, benè ſpare nõ deſinemus, de regulę illius & legis

 æquiſ.

æquiſsimæ beneficio, quæ Actore non probante, reum abſol- ui iubet.

Ad illud itaq; argumentum, quod friuolum Antagoniſtæ noſtri appellant, deſumptum à nobis, ex perſpicuo, conſtanti & perpetuo reſponſorum Philippi, quod ad criminationem hanc attinet, conſenſu, ſed deprauatum à Collocutoribus hac forma putida & vana: Alicubi rectè Philippus locutus eſt. Ergò & hic. Reſpondemus, quod Chriſtus accepto colapho ſeruulo Pontificis reſpondet: Si malè locuti ſumus, & non conſentiunt inter ſe Philippi dicta, quod ad hanc querimoniam attinet, oſtendatur id veris rationibus: Sin oſtendere id nequeunt, deſinant nos & flagellare & vt maleficos ſupplicijs iniuſtis adiudicare.

Atq; hæc ferè ſunt, quæ fundamentis reſponſi noſtri proximi opponere potuerunt, non quod aliquid in his roboris eſſe exiſtimarent, Sed ne nihil reſpondiſſe, aut in inſtituta accuſatione noſtri ſuccubuiſſe viderentur. Nam horum & vanitatem & infirmitatem præſentientes, & his quaſi diffidentes, ad alia deindè præſidia externa, atq; ad Cauſam minimè pertinentia ſeſe conuertunt, Et primum benè longam & maledicam criminationem Actorum Synodicorum inſtituunt, Poſteà querelam ſubmittunt de immodeſtia Philippi in Actione Coſuicana, vt nominant, & his ſe iterum euiciſſe ſuæ criminationis ſummam, noſtraq; omnia ex fundamento euertiſſe videri volunt. De quibus ſi iuſtam reſponſionem texere hoc loco deberemus, nimis hæc reſponſio prolixa foret, Sed cum hæc criminatio non tàm ad paucos, quàm ad Academiam & Profeſſores huius omnes, quorum pio & fideli ſtudio, opera & conſenſu Acta hæc edita ſunt, pertineat, pleniorem huius calumniæ refutationem illis reſeruabimus, Et hoc loco ac tempore nobis ad defenſionem noſtri ſatis eſſe exiſtimamus, quod in Archiuo Illuſtriſsimi Principis Electoris Auguſti, Saxoniæ Ducis, Domini noſtri Clementiſsimi exempla & Originalia, vt vocant, ſcriptorum & actorum omnium aſſeruari ſcimus & multis præſtantibus viris, omnium

omnium in Eccleſijs & ditione Electoris ordinum, notum eſt, nihil in hac editione Actorum omiſſum, interuerſum aut fraudulenter corruptum ac deprauatum eſſe, quemadmodum ſine fronte ac rubore omni Antagoniſtæ noſtri Profeſſores Academiæ viros optimos & fide dignisſimos criminantur, Nec dubitamus, viros ſapientes & bonos vel hanc ſolam criminationem Actorum Synodicorum legentes, vanitatem hanc & confidentiam deteſtaturos eſſe.

Quale enim eſt, tanquam ſcriptum famoſum & legibus publicis prohibitum damnare, & abijcere expoſitionem Actorum publicorum talem, quæ & tàm illuſtris Academiæ & tot bonorum virorum nomen præ ſe fert & profitetur publicè, Et res narrat, pluribus præſtantibus diuerſisſimorum ordinum viris notisſimas, & cum ipſis Archiuis per omnia congruit. Huic ergò fideli & veraci narrationi impunè oblatrare hos, qui nec interfuerunt negocijs, neque compertum de his quicquam habent, Et ne quidem ſpeciem aliquam veriſimilem prætendere poſſunt, quo in loco aut qua in parte falſum quid aut deprauatum narretur, profecto indignisſimum & intollerabile planè eſt.

Sed quia ad hanc partem Collationis inſtitutæ diſputatio hæc proprijsſimè non pertinet, plura nunc non addemus, præſertim cum extent publicè reſponſiones Philippi ſcriptæ & exhibitæ Legatis vrbium Saxonicarum in Actione Conſuicenſi, refutantes manifeſtisſimè calumniam maledicam, qua poſt annos demum duodecim immodeſtia Philippi accuſatur & damnatur, De qua legati ipſi in hunc vsque diem adeò conqueſti non ſunt, vt ad Magiſtratus ſuos prorſus retulerint aliud, & humanitatem Philippi eximiam publicè prædicarint. Nonnulli etiam collegarum ſuorum improbitatem damnarint, qui cum domi ſuæ & publicè pro concione non ceſſaſſent antehac Philippum conuitijs crebris in-

ceſſere, & famam innocentis lacerare, tunc tamen nec humanitate Philippi ſumma, nec precibus ſuorum abduci potuerunt, vt ſi de omnibus doctrinę Chriſtianę articulis, quod Philippus magnopere ſe expetere oſtendebat, conferre cum eo nollent de his ſaltem, quæ vel in controuerſiam veniſſent, vel in quorum explicatione aliquid deſiderarent, collationem inſtituerent, vt ſi de his omnibus ſatisfaceret, deinceps à conuitijs & maledictis abſtinerent, aut ſi quem errorem, pugnantem cum Euangelij doctrina, circumferre Philippus intelligeretur, iuſtam deinceps damnandi virum tantum habere cauſam viderentur. Sed ſurdis narrabatur fabula, nec tám Philippo hi boni viri tunc metuebant, vt falſò narrant Collocutores, quem nonnulli ex ipſorum grege iam dudum extinctum cupiebant, quàm ſibi & exiſtimationi ſuæ. Sunt enim voces tum exauditæ, quæ non zelum, qualem plerique domi ſuis affectibus prætexere ſolent, ſed metum inanem & tantos Theologos haud decentem, arguerent.

Sed pleniorem huius hiſtoriæ expoſitionem alia tempora & occaſiones dabunt. Nos quia Antagoniſtas, nec acquieſcere veris reſponſis, nec deſiſtere à calumnijs velle intelligimus, Deo cauſam & innocentiam noſtram commendabimus, ſpe optima pleni, iudicia bonorum de nobis & Præceptoribus noſtris deinceps non alia fore, quàm fuerunt eo ipſo tempore, cum vnus Philippus à multis hoſtiliter impeteretur

## DE III. CORRVPTELA,

*Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria.*

De hac querimonia ſecundò iam reſpondimus prolixius, quàm de vlla parte alia, eò, quòd præcipuè & atrociſsimè accuſari nos in hac parte cerneremus. Sed iam tandem intelligimus, nos operam hac in parte omnem perdere, qua iracundiam Collocutorum placare & hac ſaltem criminatione

liberare

liberare nos ſtuduimus, quod POST MORTEM DEMVM LVTHERI vſurpatione propoſitionis huius Doctrina de Iuſtificatione in Eccleſijs noſtris corrupta, & huius cum Doctrina pontificia conciliatio impia tentata, quæſita & approbata ſit à noſtris Præceptoribus. Intelligimus & inſidias nobis plures ſubinde ſtrui à Collocutoribus, quibus & implicent nos, & odio atque inuidia grauatos complicibus ſuis deformandos ac laniandos obijciant. Neque enim contenti illi ſunt perſpicua & diſerta aſſeueratione noſtra, qua ſecundò etiam diximus, nos & hanc propoſitionem, & aliam quamcunque de operibus Doctrinam, quæ ſic vel traditur vel enarratur, quod opera noſtra cauſa vel meritum ſint iuſtitiæ, ſalutis & vitæ æternæ, aut quicquam ad iuſtificationem noſtri coram Deo faciant, execrari & deteſtari toto pectore, vt quam à perpetuo Propheticorum & Apoſtolicorum ſcriptorum conſenſu diſcrepare, & cum ſententia Eccleſiarum noſtrarum, quæ inde vſque ab initio repurgatę doctrinæ conſtanter aduerſus regnum pontificium defenſa eſt, pugnare διαῤῥήδην intelligimus.

Qua ſanè aſſeueratione noſtra, ſi quis candor, ſi qua æquitas, aut concordiæ ſtudium reliquum eſſet, etiamſi verbum de hac nullum defendendi noſtri cauſa adiecíſſemus, ac planè illi conſtituiſſent, placari ſe aut reconciliari nobis in hac parte doctrinæ nec poſſe nec velle, mitigari tamen ac cohiberi vtcunque vehementia ipſorum debuerat, quo minus corruptelarum nobis Papiſticarum defenſionem & excuſationem adeò pertinaciter tribuerent. Verum adeò non profecimus & hac aſſeueratione & alijs teſtificationibus noſtris, vt magis etiam exacerbati ſint, & tanquam infuſo in nitrum aceto exaſperati. Et experimur ingenti cum dolore noſtro, quò ſæpius de hac parte reſpondemus, eo maiora & triſtiora nobis & Eccleſiæ vniuerſæ certamina attrahi, Ac prorſus decreueramus, ſimpliciter acquieſcere in his, quæ geminata

reſponſione antea de hac querimonia teſtati ſumus, niſi criminationum, quibus denuo deformamur, atrocitas reſpondendi nobis neceſsitatem attuliſſet.

Rogamus autem omnes Auditores & Lectores pios, vt qua in parte præcipuè hæreat contentio, & quas cauſas iuſtiſsimarum querelarum aduerſus Collocutores habeamus, quaſq; viciſsim illi criminationum & contumeliarum aduerſus nos ſibi ſumant, diligenter obſeruent.

Fuit primæ accuſationis ſumma & caput, vt ſæpè monuimus, POST LVTHERI DEMVM MORTEM has à Pontificijs corruptelas deſumptas, & in Eccleſijs noſtris ſparſas eſſe. Hoc ſic refutauimus ſcripto noſtro priori, vt clarè oſtenderemus, & ante Lutheri mortem in forma doctrinæ publicæ non prorſus propoſitionem eam ignotam fuiſſe, Sed interdum addita pia declaratione repetitã & vſurpatam eſſe. Quin Lutherum ipſum non planè ab ea loquendi forma abſtinuiſſe, cum in concionibus ac prælectionibus publicis non modo diſputaret, quę ꝓpria eſſet iuſtificationis cauſa ac meritũ: Sed cõtra opiniones Antinomicas & Epicureas cohortaretur etiam populum ad bene operandi ſtudium. Quod vi veritatis adacti fateri tandem Collocutores cæperunt, adfirmantes, ſolitum ita docere Lutherum, vt expreſsè negaret, ſaluari eos, qui in ſceleribus, cõtra conſcientiã ſine pœnitẽtia perſeuerarent. Ac dicta eius hac de re non pauca nec obſcura citauimus. Qua vero occaſione poſt ipſius mortem in deliberationibus de Sphynge Auguſtana, quo item conſilio, quo ſenſu & qua cum declaratione Doctores Eccleſiarum in ditione Electoris Saxoniæ propoſitiones illas controuerſas non damnarint aut abiecerint ſimpliciter, ſed concedentes eripere pontificijs opiniones de his falſò conceptas ſtuduerint, allegatis aliquot ex Actis Synodicis teſtimonijs illuſtribus oſtendimus, ſimulq; teſtati ſumus, de his nos querimonijs Collocutorum diſputare, quibus doctrinam & Acta publica Eccleſiarum noſtrarum traducerent, non de certamine, quod cum D. Maiore, & ipſi & alij ipſorum ſocij gererent, planè implacabile. Ac disertè petiuimus, vt de doctrina

Acto-

Actorum integra, non de mutilatis illis & calumnioſè deprauatis dictis diſertè oſtenderint, quænam illæ corruptelæ eſſent, quas à pontificijs deſumptas in Eccleſias noſtras Præceptores ac Doctores noſtri introduxiſſent aut ſparſiſſent.

Verum hîc ſurdis fabulam cecinimus, Omiſsis enim Actis Synodicis & doctrina horum perpetua & integra, toti in nos effuſi contentione incredibili & contumeliarum impetu terrifico vrgere cœperunt, vt propoſitiones in Hypotheſi hac aſsignatas & nouis inſuper additionibus deprauatas, quas toto pectore execramur, cum ipſis ſimpliciter ac ſine exceptione ſeu determinatione vlla tanquam per ſe falſas, impias & in filium Dei Blaſphemas damnaremus, atq; hac in parte intemperiem illi ſuam quàm maximè prodiderunt. Neq; enim vel cogitare, vel meminiſſe potuerunt aut voluerunt etiam commonefacti & rogati, Non ad iudicium ſe vocatos aut delectos eſſe, ſed ad collationem acceſſiſſe amicam & placidam, ideoq; vehementiam talem ſe non decere, nec probari à nobis poſſe. Illi vero de ſententijs ac præiudicijs ſuis non aliter, ac de Oraculis ex tripode allatis pugnare, & minitari atq; obijcere nobis cæperunt teterrimæ hæreſeos & atrociſsimi criminis culpam.

Eam namq; reſponſi noſtri partem, qua initio huius collationis oſtendere ſtuduimus cauſas veras & graues, quæ nobis obſtarent, quo minus in condemnationem harum propoſitionum ſimplicem atq; indeterminatam adduci aut conſentire ipſis poſſemus, ſic illi arripuerunt ac deprauarunt exagitando ac diluendo, vt apertè nos defenſionis harum propoſitionum accuſare, & vociferari de nobis non erubuerint, quibusuis nos Papiſtis aut hęreticis deteriores & peruicaciores eſſe.

Et hîc quoq; liberare nos à calumnia hac non potuit, quidquid ſanè cum verbis teſtaremur, tum reipſa præſtitiſsemus hactenus, & porrò nos præſtituros eſſe polliceremur. Nã propoſitione hac nos neq; vſos eſſe, neq; in concionibus, prælectionibus, aut libris noſtris, & in poſterum etiam non facturos nos eſſe litem nouam, quæ de his propoſitionibus iam olim mota eſſet, Idq; vt non verbis tantum promittere videremur,

ſed reipſa preſtaremus, acceptis plagis iniquiſsimis, concordię nos cupidiſsimos eſſe, clarè teſtati ſumus. Ac ne qua pia ratio illius & ineundæ ac conſtituendæ ex nobis vel verbulo vno turbaretur, prorſus abſtinuimus à refutatione argumentorum, quibus præiudicia & poſtulata illi ſua ſic munita & confirmata eſſe opinantur, vt plane ſint inuicta & irrefutabilia. Cedere enim illorum vehementiæ cum propter Eccleſiam tum propter ſpem concordiæ, quam nondum omnem abieceramus, pauliſper voluimus, ne in infinitum certamina augerentur, & non tam de veritate & pace Eccleſiarum, quàm de victoria pugnaſſe in hac Collatione putaremur. Diſertè etiam teſtati ſumus, non velle nos argumenta illorum attingere (de quibus tamen, ſi Leges liberi Colloquij ſeruarentur, ſententiam noſtram expoſituri eramus) Ne aut delectari hoc certamine, aut quod ſubinde illi ingeminant, papiſticis erroribus patrocinari velle videamur. Cumq́ accuſati ab illis ſimus præter culpam noſtram omnem, prius liberari nos illa accuſationum & præiudiciorum violentia iniuſta poſtulauimus, quàm noſtras in re intricata & ſumma ſententias & Rationes liberè exponeremus.

Atq́ hæc ſunt capita præcipua contentionis ac diſſenſionis, quæ inter nos hac in parte hæret, ad quæ cœtera vniuerſa, quæ vtrinq́ ſimul mota ſunt, referri neceſſe eſt, quæ qualia ſint, lectores candidi, pij, & ſapientes haud difficulter agnoſcent ac dijudicabunt. Ex poſteriore verò præcipue tanquam ex fonte ſuas & contumelias & criminationes hauriunt Antagoniſtæ noſtri, de quibus in reſponſo noſtro proximo queſti ſumus, atque etiamnum querimur non immeritò. Nam vt cœteras cauſas noſtras, de quibus in ſcripto vtroq́ diximus, non repetamus hic prolixius, vel ex hoc vno perſpicient bonæ mentes, cauſam nos habere grauiſsimam, quo minus in condemnationem ſimplicem & indeterminatam illarum propoſitionū, de quibus controuertitur, illis conſentiamus. Quia in Collatione de Theſi ſeu ſententia affirmatiua, hoc eſt, de vero & natiuo intellectu propoſitionis principalis, & Excluſiuarum in hac Particularum, non modo non conſenſus inter nos conſtitui potuit, ſed diſſi-

dium, præter ſpem noſtram ea in parte inde exortum eſt nouum, Quo quidem pendente certamine velut principali neceſſe eſt ſapientes omnes fateri, fruſtra de his propoſitionibus diſceptari, Et Antagoniſtarum noſtrorum de Theſi ſententia cum ſine vlla dubitatione à conſenſu ſcriptorum propheticorum & Apoſtolicorum, Confeſsionis Auguſtanæ & Apologiæ aliena ſit & aberret (quód Deo nos iuuante ac regente & ante hac nos oſtendiſſe, atq; hac ipſa reſponſione noſtra luculenter euiciſse confidimus) nec niſi fundamentis partim Enthuſiaſticis, partim Antinomicis nitatur, quid poſsumus facere aliud, quàm vt nosquoq; diſsentire ab illa toto pectore oſtendamus, & veras ſententias pro virili tueamur & explicemus.

Fremant itaq; & indignentur Collocutores quàm diu volent, dum modo nobis non extorqueant condemnationem ſimplicem harum propoſitionum, quarum ſeu explicatio ſeu reiectio ex alijs petenda eſt fundamentis perſpicuis, immotis & indubitatis, eaq; cum labefactare fruſtra nitantur Collocutores, nemo mirabitur, nos libidini ipſorum per omnia morem non gerere.

Piæ vero mentes cogitent, quàm ſit hoc iniquum & iniuſtum, flagellari nos & tractari ita inclementer, nondum conſtituto aut explicato eo, quod maximè hæret in controuerſia. Cogitent & hoc, qua conſcientia tandem condemnare ſimpliciter poſsimus cum fundamenta, tum explicationes harum propoſitionum, quas ex Actis Synodicis, in primo reſponſo noſtro commemorauimus, & adeò non refutauerunt Collocutores, vt magis etiam ſuis affirmationibus alicubi confirmarint ac roborarint, licet manibus pedibuſq; aliud obtinere atq; euincere contendant.

Summa explicationis & conceſsionis harum propoſitionum in Actis Synodicis hæc eſt, vt alibi etiam monuimus: Oportere in hac vita gratiam Dei accipi atq; apprehendi, Imò oportere initia ſalutis & vitæ æternæ in hac vita accendi atque inchoari, Quod certo fiat, cũ mens in veris doloribus accedens ad Deum fide, & ꝓmiſsione Euãgelij erecta miſericordiã

propter filium Mediatorem & per eum promiſſam petit & accipit fide, & accepto Spiritu ſancto ad imaginem Dei paulatim transformatur.

Atq; hoc prius eſt, quod præmittunt Acta his propoſitionibus:

Alterum eſt: Initia hæc accepta fide & accenſa à Spiritu ſancto ante exitum ex hac vita non amittenda eſſe aut excutienda lapſibus contra conſcientiam.

Quibus tanquam fundamentis præmiſſis concludunt illa tandem: Vt veram agnitionis Dei lucem in nobis fulgere oportet ſignificatam hoc CHRISTI dicto: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te verum DEVM & me IESVM CHRITVM. ITA VERISSIMVM ESSE, HAS VIRTVTES, FIDEM, DILECTIONEM, SPEM ET ALIAS IN NOBIS ESSE OPORTERE. Atq; his demum verba, quæ flagellant Collocutores non alio, quàm quæ præcedunt, ſenſu ſubijciuntur: ET AD SALVTEM NECESSARIAS ESSE.

Ac dicuntur hæc in Actis, ne mentione quidem facta Articuli aut loci de Iuſtificatione, ſed eo loco affirmantur, quo de bonis operibus & fructibus regenerationis dicere cæperunt.

Hæc ergo ſunt, quæ condemnare nec poſſumus nec debemus, quæq; refutari aut dilui à Collocutoribus nullo vnquam tempore poterunt, quaſcunq; ſanè ſeu nebulas ſeu tenebras præſtigiarum offundant.

Non igitur de propoſitione aut forma loquendi dimicamus, de qua volentes illorum vehementiæ ceſſimus. Sed de his rerum neruis contendimus, quæ æterna ſunt & immota veritas diuina, & non illa tātum forma controuerſa, ſed alijs etiam verbis planioribus ac magis perſpicuis ſine ambiguitate enunciari recte poſſe ſcimus, vt bello peculiari de phraſi non ſit opus.

Hæc repetere ac monere nos de capite diſſenſionis præcipi,

cipuo oportuit, vt auditoribus & lectoribus ſaltem æquis & candidis monſtraremus, in re manifeſta iniquiſsimè nos flagellari & traduci à Collocutoribus, ac prorſus aliud oſtendi, aliudagi ab ipſis, probaremus. Quo ſanè pugnandi genere nihil eſt ijs vſitatius, qui imponere ſimplicibus ſtudent, & de ſua potius gloria, quàm de veritate ac pace pia dimicant.

Fumi itaq; ſunt illa vniuerſa, quibus in ſcripto proximo gloriantur, omnia ſe noſtra diluiſſe ac pro repetitis ea habere velle, vt appareat, fruſtra nos defugere condemnationem, fruſtraq; negare, vllum nos dogma falſum tueri aut excuſare. Nã qui Scripta vtrinq; exhibita inter ſe conferent, facilè animaduertent, hæc eos fundamenta atq; explicationes propoſitionum controuerſarum & alias inſuper rationes noſtras ne verbulo quidem vllo attigiſſe, ne dum refutaſſe.

Euaneſcunt vero & concidunt ſimul ſua vanitate Syllogiſmi illi gemini, quos denuò nobis occinunt hunc in modum. Non damnantes dogmata falſa pugnantia cum Articulis fidei, præſertim ſi Doctores Theologiæ ſint & miniſtri verbi Dei, certò dogmatum eorundem reos fore, etiamſi ea apertè non doceant aut profiteantur, Nos ergo detrectantes condemnationem hanc dogmatum eorundem, reos eſſe, & merito coram Eccleſia accuſari.

Ac reſponſionem hanc iuſtè nos opponere, omnes bonæ mentes vident, Non pugnare cum Articulis fidei ea dogmata, quæ modo ex Actis Synodicis recenſuimus & fundamenta eſſe oſtendimus eorum, de quibus accuſamur, ideoq; fruſtra à nobis condemnationem horum peti aut flagitari, Antecedens enim ſi negent Collocutores, manifeſtum fit, illis hoc incumbere, vt demonſtrent, qua in parte harum explicationum lateant corruptelæ illæ intollerabiles cum Articulis fidei pugnantes, de quibus dimicant, Idq; niſi faciant atq; euincant firmiſsimis demonſtrationibus, iniquiſsimum eſſe, nos ab ipſis lacerari iniuſtis contumelijs.

Illud etiam argumentum, quo maximè ſe probaturos ſuos clamores confidunt, à pluribus ſcilicet Eccleſijs eaſdem pro-

poſitiones dãnatas eſſe, ideoq́ haud dubiè hæreticos nos eſſe, q̃ aſſentiri damnantibus noluimus &c. Etſi propter factionis potentiam primo aſpectu terribile ac formidabile videtur, tamen reuera non niſi verborum inanium ac nihil ſignificantium ſtrepitus eſt. An enim dogmatum veritas ex multitudine dependet eorum, qui his ſuffragantur? aut falſitas econtra indè ſequitur, quod multi ſint, qui condemnent aut auerſentur? An cum bellum gerat cum veritate doctrinæ noſtræ, eamq́ damnet, annos continuos 50. regnum impium & tota Eccleſia Romani Antichriſti, multo plures complectens Eccleſias, vt nominant vulgo particulares, quàm in ſuo Catalogo Collocutores commemorant, ꝓpter has condemnationes veritas doctrinæ noſtræ abijcienda fuit? aut iniurioſi aduerſus illos tam implacabiles hoſtes noſtros fuimus, ideò quod his aſſenſi non ſumus? an vero ignorant nunc Collocutores, q̃ Salomon præcipit, ne multitudinem quis in malo ſectetur: Item, quod dicit, Penè in omni ſe malo fuiſſe in multitudine? Fieri enim plerunq́ ad pænitendum vt properent, qui cito iudicent.

Verumne Eccleſijs vrbium & gentium honeſtiſsimarum, quas veneramur & merito, vt decet ſuſpicimus, obtrectare hoc reſponſo videamur, teſtamur clarè nos, neq́ accuſare neque iniuria afficere vlla harum iudicia, quæ pro veritate ſine odio, ſine ſophiſtica, & ſine calumnijs iniuſtis, aut inſtituta ab his fuerũt hactenus, aut deinceps legitimè inſtituentur aut peragentur: A Sophiſticis vero, â calumnioſis & illegitimis iudicijs veritati prouocationem liberam eſſe debere, indubitanter ſtatuimus. Neque eò inſolentiæ quenquam in his pium ac intelligentem progreſſum eſſe exiſtimamus, qui horum iudiciorum ac cenſurarum authoritatem potiorem eſſe velit veritate & voce diuina.

Quin ſi hac exceptione vtamur, qua Collocutores ſeſe purgare ſolent, reſpondentes de accuſatis & damnatis Eccleſijs noſtris, vt contendamus, non tribuendas eſſe totis Eccleſijs, totis vrbibus ac gentibus eas cenſuras, quas pauci in his inqui-

eti

eti ac factioſi homines, armati vel populi vel potentū aliquorū applauſu ac ſuffragijs, publicè ſparſerunt, & bonis plurimis eam audaciam improbantibus ac deplorantibus, defendunt pertinaciter. In hunc ergo modum ſi excipiamus & perſuaderi nobis non patiamur, vllos in illis Eccleſijs bonos & rectè inſtitutos, has, de quibus nos diſputamus, explicationes, vnq̄ improbaſſe & damnaſſe, profectò graue erit Collocutoribus, argumenti ſui vim veris rationibus fulcire ac ſuſtinere.

Locus deniq; hic ac tempus ſi permitteret, audire hiſtorias cenſurarum ſynodicarum, ad quas appellant, commemorare eas verè poſſemus, vt intelligerent omnes, ſubſidia, quæ ab his petuntur, parum ad hanc cauſam ſuſtinendam habere roboris, Sed quia & temporis anguſtia ab hac commemoratione excludimur, & loci huius habenda eſt ratio, fiet id alio tempore & loco rectius.

Vtut autem ſe illæ cenſuræ habeant, conſtat tamen & certiſsimum eſt, ante omnia inquirendum eſſe & conſiderandum in his, non quid illæ damnarint aut reiecerint, ſed quibus argumentis & rationibus ſuas condemnationes probarint ac confirmarint, quiq; in illis ipſis cum rerum tum fundamentorum conſenſus eluceat, congruens cum ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis & perpetua veræ Eccleſiæ Dei voce ac Confeſsione. Eaque de re & nonnullis alijs admoniti tunc ſunt verbis grauiſſimis, qui Luneburgi conuenerant, à Collega quodam ſuo viro optimo & pio. Quem ſi audire potius, quàm verbis cum eo contendere fruſtra per biduum voluiſſent, qui hæc Anathematum fulmina iam dudum domi ſuæ fabricarant, non deciſione nuda in menſam aut tabulam depicta, omiſsis alijs omnibus, quæ ad dijudicationem iuſtam in legitima ſynodo requirantur, abſolui poſſe rem tantam iudicaſſent.

Quàm vero ſibi non conſtent, & quàm diſsimilia ſint cum fundamenta tum cenſuræ ipſæ, quæ de his controuerſijs editæ ſunt & extant paſsim, inſpectio teſtatur, & nos in primo reſponſo noſtro, quantum neceſſe fuit, monuimus.

Quare prorſus nullius ponderis eſt argumentum, quo potiſsimum nituntur & confidunt in his diſputationibus noſtri Antagoniſtæ, & reuertitur ad id diſputatio, quod vt κρινόμενον in quæſtione eſt, & diſsenſio præcipua: An ſcilicet ſine vlla exceptione ſeu declaratione hæ propoſitiones, vt ſimpliciter ac per ſe falſæ, impiæ & blasphemæ condemnari debeant? Et an adigi nos iure poſsimus, vt cum explicationes & fundamenta, quæ ex Actis Synodicis recitauimus, cum voce diuina congruant, nondum conſtituto de re principali conſenſu, damnemus tamen ipſas propoſitiones, imò non tàm propoſitiones quàm Eccleſiarum noſtrarum Doctores, & in his ipſum quoque Lutherum, qui in recto ſenſu his vſi ſunt aliquando.

Hoc qui obſeruabunt κρινόμενον & de cauſa ipſa ſine affectibus & præiudicijs iniuſtis cogitabunt paulò diligentius, haud dubiè & innocentiam noſtram, & Antagoniſtarum noſtrorum immodeſtiam & vehementiam iniuſtam agnoſcent, & de re tota rectius iudicare poterunt.

Videbunt & in reliquis reſponſionibus, quas magno numero primis illis & anteſignanis ſubmittunt, eadem nos petitione principij fucum lectoribus & auditoribus pijs facere, & velut chorda eadem ſubindè oberrare.

Nam eius generis illa ſunt: Modicum fermenti maſſam totam corrumpere. Item, Tàm in verbis quàm in ſenſu eſſe hæreſin, ſi verba clara ſint & plana. Item, Ex verbis ſubiectis & propoſitionibus ſenſum petendum eſſe, ſeu orthodoxum ſeu hæreticum. In his autem propoſitionibus nec verba ſana eſſe, nec ſenſum orthodoxum, aut voci diuinæ conſentaneum, ideò perperam & malè nos condemnationem detrectare.

Reſponſio ad hæc omnia vna eſt, quam modò diximus, Eſſe ſcilicet petitionem principij falſam, præterquam quod optimo & eruditiſsimo Doctori D. Hieronymo & Luthero S. memoriæ in eo obloquuntur, quòd oppugnant dictum vtrique vſitatiſsimum: Non in verbis, ſed in ſenſu eſſe hæreſin.

Et ob-

Et obliti diſcriminis, quod paulò ante ipſimet ex Auguſtino ſtatuerunt, & veriſsimum eſſe aſſeruerunt, Errare ſcilicet & hallucinari humanum eſſe, ſed pertinacem defenſionem erratorum hæreticum crimen eſſe. Imò obliti dicti Pauli, affirmantis, ſuper vno fundamento alios aurum, alios argentum, alios ſtipulas extruere, vnumquodque dictum non propriiſsimum, & aſſumentis ac torturis alienis ac peregrinis obnoxium, ſed rectè tamen explicatum, veneno ſimile eſſe contendunt, quo animas infectas perire neceſſe ſit. Et in alios cum tam ſeueri & rigidi ſunt inquiſitores ac iudices, Suis tamen erratis multo tetrioribus & magis conſpicuis, ijs etiam quæ detectis præſtigiarum impoſturis reuocare ac damnare ſua voce coguntur, patrocinari magno ſtudio non deſinunt, ne venenum, ne fermentum, ne corruptelæ doctrinæ ſalutaris nominentur aut habeantur.

Quare & hoc in loco admonitos & rogatos volumus pios & æquos auditores, lectores ac iudices, vt quam Antagoniſtæ noſtri ſibi poteſtatem ſumunt in delendis, vt loquuntur, ſeu abijciendis ſine aliqua ignominiæ nota ſuis erratis, ea nobis quoque concedatur, qui nec vſi ſumus his propoſitionibus vnquam, nec tamen de his, quàm de præceptorum noſtrorum eruditis pijs & orthodoxis explicationibus hactenus diſſeruimus, Et quod ad propoſitiones ipſas attinet, bellum nemini de his mouimus, nec moturi ſumus deinceps, ſed quod hactenus fecimus, porrò etiam abſtinere ab his propter Eccleſiam conſtituimus. Atque hac ſanè reſponſione, quæ & cæteris reſponſis illorum congruit, in præſentia contenti erimus, ne prolixitate nimia faſtidium lectori creemus, & à ſtatu cauſæ principalis quaſi euagati (quod ſtudioſè noſtros Antagoniſtas facere videmus in toto ferè reſponſo) quæſtionem præcipuam obſcuremus, aut iudicia cùm authorum tùm lectorum turbemus.

Ad diſputationem tamen Lutheri quod attinet, editam in officina Magdeburgica, de qua peculiare illi caput conſti-

tuunt, petimus reuerenter, vt nos pij auditores & lectores pauca de hac ſubiecturos non grauatim audiant, Eſt verò certamen de hoc præcipuum: An quod Collocutores contendunt, hanc propoſitionem Lutherus, vt per ſe ac ſimpliciter falſam, impiam, & blaſphemam damnarit ac reiecerit, Et id quidem exemplum diſputationis, quam officina Magdeburgica genuit, palàm aſſerit: Verum huic affirmationi nos vt credamus, adduci non poſſumus, cum alijs de cauſis plurimis, tum his præcipuè.

Primum quod in ipſis propoſitionibus, quæ diſputationis materia fuerunt, nullo verbo illius meminit Lutherus, tam alio qui in thematibus diſputationum formandis prouidus ac circumſpectus. Neq; enim decretum ille ſuum verbis tantum nudis propoſiturus aut recitaturus fuiſſet. Sed ad poſteritatem vt durabile eſſet, thematibus ipſis, quod aliàs facere ſolitus eſt, in cauſis non ita grauibus, inſerturus id fuiſſet, ſi quid omnino tale conſtituere publicè voluiſſet.

Secundò cum extet chirographum ipſius eodem anno ſcriptum, vt poſtea dicemus, aliud prorſus teſtificans, non eſt veriſimile aut conſentaneum, publicè eum aliud ſenſiſſe aut conſtituiſſe.

Tertiò extant & aliorum fide dignorum hominum annotata & chirographa, quibus verba Lutheri in ea diſputatione exceperunt, quæ prorſus cum edito exemplari Magdeburgico non congruunt. Et M: Albertus Chriſtianus cum vnicus tantum in cauſa & re tanta ſibi ipſi teſtis ſit, nobis ad manum ſunt tria illius diſputationis exemplaria, à diuerſis excepta & conſignata, quorum ſumma tamen eſt inter ſe & cum ſcripta diſputatione congruentia, ſed extrema à Magdeburgico exemplari diſsenſio.

Præterea teſtatur Tomus operum Philippi tertius, qualibus annotatis ac conſignationibus ad conflictum cum Papiſtis in conuentu Ratiſponenſi, Anni ſcilicet 41. vir reuerendus & clariſsimus D. D. Caſpar Creutziger ſeſe inſtruxerit, vſurus his tanq; præſidijs præcipuis, aduerſus ſophiſtam & aduerſarium

omnium

omnium eo tempore aſtutiſsimum & exercitatiſsimum D. Eccium. Quas ſuas conſignationes ſi voce Lutheri, vt ſimpliciter & per ſe falſas, impias & blaſphemas, vnquam damnari atq; explodi audiuiſſet, næ ille infœliciter cum Papiſtis præliaturus, & peſsimam apud ſuos gratiam initurus fuiſſet, vt qui aduerſus pontificios diſputans, concedere ijs decreuiſſet ſententiam & ſummam dogmatis talis, quod in ſua Eccleſia tolerare ſui collegæ ac ſuperiores nollēt, & iam dudum, vt falſum, impium & blaſphemum damnaſſent.

Verba illius conſignationis hæc ſunt fol. 204: Non nudum experiri eſt neceſſarium ad ſalutem. Non nudum reperiri eſt noua obedientia, Ergo noua obedientia eſt neceſsaria ad ſalutem. ἢ οὕτως. Viuificatio eſt formaliter noua vita & obedientia, Viuificatio eſt neceſsaria ad ſalutem. Ergo noua obedientia eſt neceſsaria ad ſalutem. Reſpondeo. Noua obedientia fidem ſequens, eſt neceſsaria ad vitam æternam, non quod ſit precium aut meritum vitæ æternæ aut Iuſticiæ, quæ poſsit opponi iudicio Dei, ſed quod ſit effectus ſeu nouitas coniuncta fidei, ſeu debitum neceſſario ſequens, & placeat, quia perſona iam eſt accepta.

Apparet itaq; & ex his, quæ poſt diſputationem tum temporis publicè acciderunt, gubernante ac dirigente hæc omnia Luthero, nō damnaſſe illū hanc propoſitionem, vt per ſe ac ſimpliciter falſam, ſed eum, quem & nos damnamus, ſenſum papiſtarum impium, qui fingunt, Opera noſtra iuſticiæ, ſalutis & vitæ æternæ meritum & cauſam eſſe, toleraturus alioqui propoſitionem ipſam non grauatim, niſi hæc opinio falſa & in filium Dei blaſphema aſſereretur.

Fruſtra itaq; ſudant Collocutores in tot colligendis rationibus, quibus diſputationem illam notham & ſuppoſititiam, autenticam facere, & q; de illa nos diximus, eludere conantur.

Ac miramur valde, ad ſuarum ratiocinationum diſcrepantiam, priùs eos nō attendere, Nolunt enim illi authenticū habere chirographū Lutheri proprium, q; vt poſtea dicendū erit, bona fide protulimus, ea etiam de cauſa, quod poſt Lutheri demum

mortem illud editum ſit. Et hoc tamen loco manibus pedibusq́ue propugnant & defenſant rhapſodiam argumentorum notham, ſuppoſititiam & cum plurimis teſtimonijs ac dictis ipſius perſpicuis è diametro pugnantem, diu poſt Lutheri mortem editam, nunquam ab illo viſam vel approbatam, dum viueret, nec ab ijs editam viris, quibus viuens ſuarum & prælectionum & concionum editionem permittere ac concredere ſolebat.

Mirifica & illa ratio eſt, quam antea nobis obiectam denuò hic repetunt, dicentes: Potuiſſe Lutherum vel fabulam in chartam ſcribere, aut: Papam eſſe iure diuino & humano monarcham orbis. An igitur ſchedam eiuſmodi luculentiſsimis illius verbis opponemus?

Reſpondemus: Si ſeriò hæc loquuntur, næ illi inſigniter in Lutherum contumelioſi ſunt, qui in rerum grauiſsimarum tractatione & explicatione, tantam ei ſeu vanitatem ſeu futilitatem tribuant, vt proprio eius chirographo fidei & autoritatis tantum non habeant aut concedant, quantum haberi volunt rhapſodiæ alienæ, nothæ, ſuppoſititiæ, dubiæ & ſibi ipſi non conſtanti, nec cum γνησίοις Lutheri dictis conſentienti. Ac cogitent ſaltem, an non hiſce ſuis præclaris ratiocinationibus Ieſuitas noſtri temporis alioſq́ Lutheri & Eccleſiarum noſtrarum hoſtes, ad collectiones ſimiles vel his etiam abſurdiores inuitent, arment atq́ inſtruant.

Plerique enim Lutheri libri, cum non ſcripti ſint ab ipſo, ſed ex ore eius excepti, poſt mortem ipſius primum editi, ſed ab ijs viris, quorum pietas, fides, integritas & ipſi & Eccleſiæ vniuerſæ probata atq́ perſpecta fuit, profectò illis vniuerſis maculam ac labem aſpergunt rationibus iſtis ſuis putidis indelebilem.

Et hoc eſt autenticam facere diſputationem alienam ac notham, & ſuam erga Lutherum reuerentiam ac gratitudinem teſtari, ſcriptiſq́ illius autoritatem ſuam aſſerere ac vindicare. Colligant itaq́, vti cœperunt, plura etiam cum Lutheri tum aliorum de ingratis, de turbatoribus & falſarijs doctrinæ publicæ vaticinia, & in his ſe contemplentur accuratè. Addant, ſcili-

ſcilicet, & Pauli vaticinium 2. Timoth: 3. de quo eos paulò ante etiam monuimus.

Poſtquam ſatis de diſputatione dictum exiſtimant, redeunt iterum ad argumenta ſimilia prioribus, id ſcilicet refutaturi, quod nos his propoſitionibus vſos eſſe negauimus, quodq; cauſis nos iuſtis impediri diximus, quo minus vt ſimpliciter & per ſe falſas & impias damnemus.

At hæc argumenta omnia cum eodem morbo laborent, petitione ſcilicet eiuſdem principij, quo priora inualida eſſe diximus: Cumq; clarè teſtentur, non tam de controuerſis illis propoſitionibus & damnatis ab ipſis hactenus, quàm de alijs, quas æquipollentes nominant, ſe pugnare. præſtamus adhuc in iuſta defenſione noſtra, atq; iterum hic dicimus, incumbere illis, vt probent veris, firmis, inuictis & non ſophiſticis aut calumnioſis rationibus, quod tanta vehementia accuſent & damnent. Cumq; noſtras de æquipollentibus ſententias & ante hac audiuerint & paulò poſt audituri ſint copioſius, congruentes diuinæ voci, Auguſtanæ Confeſſioni, Apologiæ & corpori doctrinæ, quæ inde vſq; ab initio repurgationis factę per Lutherum, in Eccleſijs noſtris tradita eſt, ne triumphent illi ante victoriam, ſua dicentes nondum refutata à nobis eſſe, neq; cauſis, quibus nos tutati ſumus, pondus aliquod habere. Diſcant ſaltem, in his Collationibus hanc modeſtiam ſe decere, ne alijs eruditis & bonis de egregijs ſuis fundamentis iudicium liberum intercludant aut prorſus eripiant: Qui vbi partis vtriuſq; ſcripta inter ſe contulerint, veritatem haud dubiè mirificis pręſtigijs ab illis oppugnari perſpicient. Sed de hoc aliorum eſto iudicium.

Perueniunt tandem & ad chirographum Lutheri, quod exſibilaturi pro ſua modeſtia & erga Lutherum reuerentia, primùm calumnioſa inuerſione ac deprauatione verborum noſtrorum vtuntur, ipſum chirographum vt extenuent. Aiunt enim, præcipuum id nobis fuiſſe, quod de chirographo Lutheri dixerimus, idq; ſanè ſe credere. Ex publicis enim & authenticis li-

cis libris cum teſtimonia nulla pro nobis habeamus, ad ſchedas fuiſſe recurrendum, Lutheri mortuas, ſepultas & putredine corruptas, indignas, quibus vir vllus honeſtus aut cordatus fidem habeat.

At nos ſic locutos fuiſſe, ſcriptum noſtrum teſtabitur, Inter cętera, quibus ſcilicet accuſatio illorum maledica de ſparſa aut probata poſt Lutheri mortem corruptela in doctrina Iuſtificationis, refutetur, hoc fuiſſe præcipuum, quod de chirographo ipſius dixerimus, quo & ſententiam de Excluſiuis ſuam, & de propoſitione controuerſa perſpicuè teſtatus ſit. Neque ita id præcipuum diximus, quod nullis teſtimonijs librorum illius publicorum inſtructi eſſemus, quorum ſanè non exiguum nec contemnendum numerum allegatis ipſorum appoſuimus, ſed quod præcipuè id ad refellendã accuſationem illam accommodatum eſſe iudicaremus, & plus fidei & authoritatis habiturum apud æquos & candidos auditores & lectores ſperaremus, quàm incertam illam & dubię fidei rhapſodiam, editam in officina Magdeburgica, quæ præcipuo loco à Collocutoribus habetur. Nec perſuadere nobis potuimus, nobis rem eſſe cum talibus viris, quibus omninò ſorderent Lutheri ſcripta omnia, palato ipſorum non inconuenientia, quique neſcio quam ſeu vanitatem ſeu futilitatem tribuere Luthero decreuiſſent & auderent, ſi q̃ ꝓprię etiam manus ipſius ſcripto communicarẽtur.

Eò etiam libentius teſtimonio hoc vſi ſumus, quod ſcriptam illius aſſeuerationem de hac propoſitione videremus congruere cum illis exemplaribus diſputationum, quæ ad manus nos habemus, acceptas à diuerſis & fide dignis Lutheri auditoribus, quo magis etiam confirmati ſumus, vt crederemus, ijsdẽ eum verbis in diſputatione vſum eſſe, quæ Chirographum illius exprimeret, & non bona fide editam eſſe farraginem Magdeburgicam. Quoniam ergo præter fas & æquum illud Chirographum abijciunt & exibilant Collocutores, ac reuerentiam Luthero eam non tribuunt, vt recipiant aut aliquo in loco habeãt, q̃ ſua ille manu teſtatus fuit, Qui ſanè honos cuiuis etiã cerdoni legibus publicis tribuitur ac relinquitur, ita vt puię-

tur

tis ſerio quis id ſentire, quod alijs in re graui & ſeria, chirographo ſuo teſtetur atq; obſignet: Bonos tamen viros & candide iudicantes pluris id facturos confidimus, vel hac ſola de cauſa, putidiſsimis eluſionibus, & non dubijs neq; obſcuris argumentis incertæ, nutantis & fluctuantis conſcientiæ, id exibilant atq; abijciunt primum, & abiectum è veſtigio tamen tanquam ſui obliti reſumunt, & condituris mirificis palato ſuo attemperare tentant. Rationes vero, quas aſsignant, conſiderent lectores, nam tres, quas in prima fronte collocarunt, vaniſsimas eſſe eluſiones & quauis nuce caſſa putidiores animaduertent: Quas ſic effundunt Collocutores, vt ſe rerum omnium, quantum ad hanc, quam contemptim ſchedam nominant, imperitos atq; ignaros palàm teſtentur, & ſuam temeritatem, ne quid dicamus grauius, hac in re prodant. Nam rerum pondera ſi paulò diligentius examinaſſent, de quibus Philippo reſpondet Lutherus, vt occaſiones, cauſas, loci & temporis circumſtantias nunc omittamus, ne illi paulò maiori cum circumſpectione & cogitatione, quantam Luthero & Philippo reuerentiam debeant, reſponſuri fuiſſent. Nam qui quæſtionum momenta perpendunt paulò accuratius, etiam nemine monente fateri coguntur, de ijs Philippum quæſiuiſſe momentis rerum, quæ à doctiſsimis & aſtutiſsimis illius temporis ſophiſtis & patronis doctrinæ pontificiæ magno multorum cum applauſu diſputabantur, & inducta coloribus cum alijs, tum teſtimonijs antiquiſsimorum Doctorum, Auguſtini inprimis, in precio erat & admiratione maxima, & ſic proponebantur, vt dicerentur conſenſus eſſe perpetuus orthodoxæ & catholicæ Eccleſiæ Dei. His cum opponendæ eſſent à noſtris veræ, graues & ſolidæ refutationes & vrgerentur, qui Vuitebergæ tum temporis in Collegio Theologico coniuncti erant, præſenti occaſione, aduentu videlicet Legatorũ, virorum doctiſsimorum ex Gallia & Anglia, q de hoc præcipuè articulo diſputationes afferebant, charta hæc, vt iterum à Collocutoribus p conteptum nominatur, non quaſi per ludum tœdij fallendi cauſa ſcripta, & vltro citroq; inter Lutherum & Philippum miſſa aut vagata eſt. Sed cum

In domo parochiali apud reuerendum ſenem S. memoriæ D. Iohannen Bugenhagium Pomeranum Lutherus, Philippus, Ionas, Cruciger, & alij ad communem deliberationem conueniſſent, in omnem tum præſentium conſpectum, Quæſtiones hæ à Philippo conſignatæ, propoſitæ, & rogantibus cæteris, à Luthero quid ſentiret, adſignatum atq; adſcriptum eſt. Itaq; neq; occulta fuit interrogatio, nec Luthero viuente ignota prorſus, etſi in manus omnium non peruenit. Nam qua ratione & quàm accurata diligentia Philippus & cæteri eius collegæ poſtea has ipſas ſummulas breuiter à Luthero expreſſas in prælectionibus publicis vrſerint & explicarint, libri & enarrationes, poſt id tempus cum VVitebergæ tum alibi editæ teſtantur, nobisq; inſignem fieri iniuriam, demonſtrant, qui impij & nefarij à Collocutoribus dicimur, quod hæc Autographa diligenter aſſeruata, & à multis bonis hactenus viſa, lecta & manibus attrita, nunc cum res ipſa poſceret, in hoc conſeſſu protulimus.

Cumq; non multò poſt ſcriptam hanc diſputationem Legatio in Angliam ſubſecuta ſit, cum ijs Miconius mandatis Theologorum inſtructus & dimiſſus eſt, de quibus in noſtro ſcripto priori diximus & publicè coram tota Eccleſia teſtatus eſt Menius S. Memoriæ. Quorum mandatorum & inſtructionis αὐτόγραφον cur non proferant Collocutores, haud difficile eſt diuinare his, qui reſponſiones illorum putidas hoc in loco paulò volent examinare diligentius. Sed cum ſe ſignificent non ignorare illius Legationis & mandatorum tum hiſtoriam tum ſummam, quam & nos à viris fide dignis accepimus & verè expoſuimus, & ſciant ipſi, quo loco ac tempore αὐτόγραφα illa interuerſa ſint, nosq; falſæ narrationis inſimulent, æquum eſt, proferre eos ſua documenta, vt qua in parte falſum narrauerimus, liquidò conſpiciatur, idq; ſi facere recuſabunt, haud dubiè intelligentes & boni dicent de Collocutoribus: Qui malè agit, odit lucem, ſed qui rectè facit, lucem non defugit, quia opera eius in Deo facta ſunt. Verum de Chirographo plura non addimus, tantum oramus, vt vanitatem harum reſponſationum poni &

ni & intelligentes attendant: quæ eò ſe quàm maximè prodit, quod tam operoſè quæſitis rationibus abiectum & extenuatum chirographum, imò in parte eius præcipua, nimirum quod ad propoſitionem controuerſam attinet, damnatum atque exploſum à Luthero anno ſequenti (Nam hanc etiam inconſtantiam & leuitatem illi viro & organo Dei præclaro tribuere non erubeſcunt) prò ſe tamen facere dictitant, & quidem in illis ipſis partibus & dictis, quæ in nobis illi atrociſsimè accuſant & damnant, vt hæretica.

Audiant enim hæc, & quale ſit, perpendant, qui volent. Probant in Luthero Collocutores, quod inquit: Sentio & perſuaſiſsimus ſum ac certus, hominem iuſtum eſſe non nouitate, vt Auguſtinus loquitur, infuſa, Sed imputatione gratuita, quæ eſt extra nos, & Fide, id eſt, fiducia appræhenditur ex verbo &c. Et tamen contra hanc Lutheri ſententiam fingunt & defendunt rationem iuſtificationis talem, qua Deo in nobis operante & contritionē ac fidem accendente & plenitudinem gratiæ tantum in Vrceolos vacuos infundente (Reuocationem enim, quæ verba pauca delet, rem retinet, non moramur) iuſtificatur impius ſine operibus.

Item, probant in Luthero quod inquit: Hominem ſentio fieri, eſſe & manere iuſtum ſeu iuſtam perſonam ſimpliciter ſola miſericordia. Hæc enim eſt iuſtitia perfecta, quæ opponitur iræ Dei, morti, peccato &c. Poſt hanc iuſtitiam homo eſt & dicitur iuſtus OPERE ſeu fructibus, quos & ipſos regit Deus & remunerat. Hoc ergo probantes negant tamen pertinaciter, hominem in hac vita imputatione & inchoatione iuſtum eſſe.

Denique probant hoc etiam, perſonam iuſtam eſſe iuſtam perpetuò, & tamdiu iuſtam ex fide, quàm diu fides manet. Item, Donatum hoc donum (Fides) facit perſonam nouam PERPETVO &c. Et tamen in nos duriter inuehuntur, cùm negamus actum aut momentum temporis certum ſoli Deo cognitum fingendum eſſe, quò iuſtificetur homo, infuſa de Cœlo plenitudine gratiæ, ſed iuſtificationem continuam intuendam eſſe, qua renati etiam & ſancti placent perpetuò per & propter

ſolum mediatorem Filium Dei GRATIS, Sola & perpetua miſericordia.

Hęc ergo, quod in Luthero probant, in nobis improbant, atq; oppugnant, & quidem probant in manu Lutheri ſcripta charta, quam prius planè extenuarunt atq; abiecerunt, an non ſigna ſunt Spiritus vertiginoſi & conſcientiæ incertæ, dubiæ, nutantis ac fluctuantis?

Et ijs in partibus & dictis cùm probent Lutheri ſententiam; qua nam de cauſa iuſta ac graui, reliqua rejciunt, damnant & improbant, quæ vno eodemq; tempore de re eadem ab illo ſunt ſcripta? An ipſum etiam arundinem fuiſſe ſomniant bilinguem, inconſtantem & in momenta omnia mutabilem? An exiſtimant, Vlli ſe viro bono perſuaſuros eſſe, reuocaſſe illum, quod tum ſcripſit: Impoſsibile eſſe, dare CREDENTEM ET NON FACIENTEM, cum quidem ipſimet fateantur, hanc perpetuam eius doctrinam fuiſſe: In ſaluandis oportere exiſtere contritionem & fidē, & ſequi nouam obedientiam, ſeu quod ipſimet huic Phraſi æquipollere pronunciant, Non excludi à fide obedientiam nouam, ne adſit in his, qui imputatione iuſti fiunt & ſunt, Impoſsibilem item eſſe ſeparationem fidei & operum. Item, Non ſaluari eos, qui perſeuerant in ſceleribus contra conſcientiam? Hæc ergò cum perpetuò docuerit Lutherus, meminerint, fruſtra ſe in extenuando Chirographo illius laborare, & bonos omnes hæc ipſorum probra in Lutherum coniecta improbaturos ac deteſtaturos eſſe.

Deniq; meminerint, incaſſum ſe toties inculcare atque ingeminare, à Luthero ſuppreſſa & oppreſſa eſſe dictata cuidam à Philippo præſcripta. Veras enim de his narrationes cum ignorent, non niſi ſui erga Philippum & alios bonos odij virulentiam, aſſeuerationibus his toties temerè repetitis produnt. Nobis quidem non deeſſent cum ſcripta tum documenta alia fide digna, ex quibus illorum omnium, quę abſente Philippo per Cordatum turbata & iniuſtis criminationibus

ac Calumnijs exaſperata tunc fuerant, hiſtoriam integrã & veram contexere poſſemus, niſi iudicaremus, eam neque ad rem ipſam multum facere, neque huic etiam loco vel tempori vsqueadeò conuenire. Horum igitur potius ratione habita ad ea pergemus, quæ de dictis Lutheri à nobis allegatis D. Collocutores reſponſant. Diximus enim, non POST LVTHERI DEMVM MORTEM ſic ſolitam tradi doctrinam bonorum operum, vt ſimul mentio ſalutis æternę fieret, ſed ipſum quoque Lutherum vſurpaſſe formas eiusmodi, quæ plane ſimiles & æquipollentes ſunt ijs, quas Collocutores adeò execrantur & damnant, Et cum vtramque doctrinam, Fidei ſcilicet & operum diſtinctè & ordine tradi voluerit, ſeparationem tamen & distractionem illarum ſeuerißimè ſimul prohibuiſſe, ac prorſus hoc ne ſomniaſſe quidem, per vnius tractationem ac inculcationem alterum velut loco ſuo motum excludi, turbari, aut corrumpi.

Atque hæc quidem luculenter hactenus à nobis oſtenſa, cum extra controuerſiam eſſe fateantur, nō verentur tamen nobis obijcere, extra metas nos ſaltare & deſtitutos iuſtæ defenſionis neruis, neſcio quem puluerem excitare, Sub quo vtcumque occultari aut deliteſcere queamus.

Nam hic verè tanquam obliti ſui & velut vertigine aut turbine abrepti non meminerunt nec cogitant, de hoc iam principale ſibi nobiſcum certamen eſſe, quod contendunt, per doctrinam Iuſtificationis & per particulas excluſiuas doctrinæ illius proprias excludi à fide, ita vt ne adſint quidem, aut adeſſe poſſint opera bona omnia & omnem horum neceſsitatem.

Id vero an Lutherus doceat ac ſentiat, ſperamus citata à nobis dicta euidenter docuiſſe. Itaque neque extra metas ſaltamus, nec neruis reſponſionũ verarum deſtituimur, ſed dictis eos cogimus & vrgemus perſpicuis & irrefutabilibus. Atq; ipſi

potius ceu ſaltu ingenti arrepto teſtimonia illa partim tranſiliunt audacter, partim aſſutis gloſſulis vaniſsimus corrumpunt. Quales ſunt, quibus eludunt ea, quæ de dicto Lutheri aduerſus Cochlæum armatum: Sola Fides in re conſcientiarum totum eſt, opera vero noſtra nihil ſunt, modeſtè ac verè monuimus. Nam quod Lutherus de re conſcientiarum inquit, id nos ſic enarraſſe non ignorant, vt diceremus proprijs ipſius verbis, inanem imò nihil eſſe, nihil valere aut poſſe in erigendis conſcientijs operum fiduciam. Et quidem eò nihil eſſe in Iuſtificatione noſtra bona opera, quia nec fiant nec ſint bona, niſi & accenſa ſit & præluceat fides, promiſſam miſericordiam petens & accipiens.

Sed hæc affirmantes Lutherum tamen transfodere & exſibilare dicimur, tantum, quia non addidimus hæc verba: IN ARTICVLO IVSTIFICATIONIS.

At de illo quod monuimus, falsò eos aſſuere dicto Lutheri hoc phantasma abſurdum & falſum: Opera noſtra bona in re conſcientiarum NIHIL ESSE NON SOLVM PRIVATIVVM, SED ET NEGATIVVM, quid verè reſpondeant nō habent, niſi quod ſaltum eſſe, ſuo more clamitant, quo nunc ad contritionē, nunc ad fidem ruamus, & mox ex Articulo & circulo ſuo imaginario, Iuſtificationis ſcilicet exilientes clamores de renatorum operibus extollamus. Sed his reſponſionibus putidis neq; explicari rem, neq; erudiri pios auditores & lectores, Sed magis intricari atq; inuolui tanquam in denſam nebulam, manifeſtiſsimum eſt.

Sciant ergo Collocutores, hoc nos explicari voluiſſe: Quomodo in re conſcientiarum dolores contritionis proprij, nihil ſint negatiuum? Quomodo nihil ſit negatiuum, Fides erigens ac pacificans pterrefactas conſcientias? Itē, Quomodo nihil ſit negatiuum ſtudium inchoandæ nouæ obedientia, de quo Paulus inquit: Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conſcientiam. Item, In hoc ſtudeo ſeruare conſcien-

tiam

tiam ad Deum & homines bonam. Item, Hæc eſt gloriatio noſtra teſtimonium conſcientiæ noſtræ, Et alia ſimilia dicta. Quibus ſanè in dictis explicandis cum ſquis piſce magis muti ſint, falſò antehac ſuam in nos accuſationem ſe inſtituiſſe oſtendunt.

Nec ab illo ſe exoluent vnquam, quod de clariſsimo dicto Lutheri reſponſant, quod ex Galatis citauimus his verbis: Qui alium cultum AD SALVTEM NECESSARIVM fingit, præter eum, qui eſt timor Dei, Fides & dilectio Dei, hic eſt Antichriſtus. De eo ergò, quod ſic reſpondent, vt non obſcurè ſignificent, Lutherum de cultibus, deq; vniuerſa vita Chriſtiana loquentem, nequaq; his appellationibus complecti aut intelligere Bona Chriſtianorum opera: Id tale eſt, vt mirari Collocutorum audaciam ſatis non poſsimus. Numquid enim credendum aut ſtatuendũ iam eſt, appellatione cultuum Dei & vitæ Chriſtianæ non opera Chriſtianorum voce diuina mandata & præcepta intelligenda, ſed neſcio, quæ alia phantasmata & paradoxa prodigioſa cogitanda & animo concipienda eſſe?

Verum non libet his immorari prolixius, ſatis ſit monſtraſſe pijs auditoribus & lectoribus, Quomodo ludant Collocutores in fingendis diſtinctionibus inauditis, vt aliqui di videantur dixiſſe.

Quis enim auſus eſt, præter iſtas affirmare aliud appellatione cultuum & vitæ Chriſtianę ſignificari, aliud contra intelligi oportere, cum de bonis operibus dicitur, cum tamen vox diuina cultus alios fingi & opera alia præſtari vetet, præter ea, quæ in Decalogo à Deo ipſo mandata ſunt.

Sed omiſsis his ſtrophis, de vno adhuc Sophiſmate videamus & lectori pio bonam ipſorum fidem in argumentis texendis & criminationibus atrociſsimis inſtituendis facilitatem monſtremus.

Scripſit Philippus bono ac pio ſtudio, in formula propoſita concordiæ cõſtituendæ cauſa, Vuormaciæ Anno 1557. cupere ſe & alios viros doctos, omitti in propoſitione, qua de bonorum operum ſeu obedientiæ nouæ neceſsitate dicendum

eſt; hanc particulam: AD SALVTEM, vbi haud dubiè reſpexit ad ea, quæ tunc vigebant certamina de hac propoſitione, quam, vt nunc Collocutores faciunt, oppugnantes quidam detorquebant ad prauum intellectum meriti, nam id verba ipſius ſequentia oſtendunt, vbi cauſam ſui voti addens inquit: Ne intelligatur meritum reconciliationis aut vitæ æternæ, & ne obſcuretur conſolatio Euãgelica, quę agentibus pœnitentiam concionatur de gratuita donatione vitæ æternæ propter Mediatorem. Vt igitur vitetur Ambiguitas, velimus & nos omitti hanc additionem; NECESSARIA AD SALVTEM.

Hæc vero Philippi verba accipientes Collocutores, cum in proximo tum ſuperiori ſuo volumine, argumenta inde duo extruunt, quæ ceu gorgonem terrificam Anathematibus & clamoribus ſuis vniuerſis ante concluſionem prætendunt ac pręmittunt, hunc in modum: Quicquid obſcurat Euangelicam conſolationem, quæ agentibus pœnitentiam concionatur de gratuita donatione vitæ æternæ, id eſt Anathema, teſte Paulo Galatas. 1.

Sed hoc dogma, Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, obſcurat Conſolationem Euangelicam, Ergo iſtud dogma eſt anathema.

Item paulò poſt: Quicquid obſcurat conſolationem Euangelicam, id honorem Chriſti proprium eneruat & adimit.

Sed hoc dogma, Bona opera ſunt neceſſaria ad Salutē, obſcurat conſolationē Euangelicam, Ergo hoc dogma eneruat & adimit Chriſto redemptori & ſaluatori honorem proprium &c.

Maiorem vtriusq; argumenti immotam verbi diuini ſententiam eſſe non negamus,

At minorem prioris Syllogiſmi, quam illi non ſolum Philippi, ſed & verbi Dei, Lutheri & totius Eccleſię eſſe dictitant, non concedimus Collocutoribus ſimpliciter, Nam quæ de neceſſi-

ceſsitate nouæ obedientiæ, verbi Dei, Lutheri & ſaniorum in Eccleſia doctorum ſententia ſit, non eſt neceſſe, operoſius hoc loco diſputare. Ex vnius Philippi dicto cum minorem ſuam extruant, probandum illis fuerat, Quomodo ex oratione non categorica aut indicatiua, Sed Hypothetica & potentiali ſimpliciter quid ac per ſe ſequatur, & quomodo firma texatur & immutabilis conſequentia, ab eo, quod fit per accidens. Philippus inquit: Velimus, omitti hanc particulam, Primum, ne intelligatur meritum. Deinde, ne hoc ſcilicet prauo intellectu, quo meritum ſtatuitur, obſcuretur conſolatio Euangelij propria. Sed hinc quomodo ſequitur? Ergo neceſſariò, ſimpliciter, ac per ſe his particulis & meritum compræhenditur, & Conſolatio Euangelij obſcuratur.

Neque enim hic aliud voluit dicere Philippus, quàm quod alio in loco his verbis extulit? Non vtor hac propoſitione: Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, quia de merito intelligitur. Vbi ſi quis ita interpretetur verba, & inculcare velit populo, hoc Philippum voluiſſe, quod neceſſe ſit de merito hanc orationis formam intelligi, manifeſtam ei iniuriam facturus ſit.

Verum hæc quia nec mutare nec prohibere poſſumus, ne fiant, Deo nos ea commendare oportet, qui & dijudicabit illa ſuo tempore & veritatem ſuam aſſeret & vindicabit veris & illuſtribus teſtimonijs.

Quia vero in concluſione huius partis oſtendunt, nihil ſe remittere de ſua in nos vehementia, hoc etiam addere nos oportet: Mirarį nos, quo loco tandem antiquitatem eruditam, imò multos hac etiam ætate viros Clariſsimos & optimè de Eccleſia meritos habeant, Quorum plurimos forma hac verborum, alijsque æquipollentibus piè ac nemine contradicente vſos eſſe, libri illorum, qui extant, teſtantur. An hos quoq; omnes cum D. Maiore damnabunt & Anathemata eſſe pronunciabunt? Cumq; aduerſum nos tam ſint implacabiles, quæ ini-

quitas tandem & iniuſticia eſt, quod in ſuos complices, qui multò inſincerius recens etiam forma illa controuerſa vſi ſunt, fulmina eorundem anathematum non vſurpant, nec de corruptelis Eccleſiam commonefaciunt? Nam ne Flacium nominemus, qui bona opera aliquid ad ſalutem facere publicè ſcripſit: Qui eadem ὑπηρετικόν τι ad ſalutem eſſe contendit: Certè recens eſt, & latere iſtos Argos non poteſt, quod in Apocalypſin D. Chytræus commentatus eſt, Qui etſi ipſe quoq; in præfatione propoſitionem hanc flagellat & damnat: Poſtea tamen commentario ſuo palàm eam inſerit, addita Particula, quæ nunquam ex Maiore & nobis audita eſt, hunc in modum, inquiens Fol: 56. Eſt autem patientia omnium ferè virtutum Chriſtianarum nutricula & conſeruatrix, ac κριτήριον veræ fidei ac perſeuerantiæ, quæ ad AETERNAM SALVTEM ASSEQVENDAM omnibus neceſſaria eſt. Qui item in ſua Catecheſi inter cœteros fines ſeu cauſas finales faciendorum bonorum operum hunc etiam recenſet: Vt retineamus fidem, gratiam & Spiritum ſanctum & hæreditatem regni cœlorum.

Tacemus plures alios recentes, multis de cauſis. De his, quos diximus, monere ſaltem breuiſsimè voluimus, vt oſtenderemus, zelum horum reformatorum & inquiſitorum vniuerſalium nimis iniuſtum & inæqualem eſſe, & alias haud dubiè cauſas eſſe, quæ in noſtras illos Eccleſias incitant & conquieſcere nullo modo patiuntur.

Sed concludemus tandem partem hanc iuſtiſsimæ defenſionis & reſponſionis noſtræ, repetita denuo hac diſerta & expreſſa atteſtatione noſtra: Non eo nos fine hæc ſcribere aut proponere, vt accenſum de hac Hypotheſi bellum foueamus, aut propoſitiones illas controuerſas defendamus, aut in formam doctrinæ publicæ & vſitatæ in noſtris Eccleſijs referamus. Nam quid de his mox initiò teſtati ſimus, nondum obliti ſumus, & Deo iuuante in functionibus noſtris operam dabimus, ne accuſari hac in parte fides noſtra poſsit, neue dubitandi de ſinceritate doctrinæ noſtræ cauſa vera vlli homini afferatur.

Hæc

Hæc verò duo capita præcipua propoſita nobis fuerunt, quod ſupra etiam monuimus, Primum liberare Eccleſias & Scholas noſtras & Doctores in his præcipuos voluimus ab atrocitate criminationis, qua in Hypotheſibus Collocutorum dictum atq; obiectum nobis fuit: POST MORTEM demum LVTHERI conceſsione & pia declaratione huius propoſitionis: Bona opera ſunt neceſsaria ad ſalutem, doctrinam de Iuſtificatione impiè deprauatam & corruptam eſſe. Qua in re non defuiſſe nobis veram defenſionem, confidimus ſcripta noſtra liquidò teſtatura eſſe.

Deinde cum non contenti fuerint nec ſint Collocutores hac pia & recta Confeſsione noſtra, quod non vtamur, nec in poſterum vti velimus hac propoſitione, Quodq; ſeriò illam damnemus, ſi affingatur opinio illa falſa, quod noſtra bona opera meritum ſint, ſeu reconciliationis ſeu vitæ æternæ: Sed ſimpliciter & ſine vlla exceptione aut interpretatione damnari eam velint, vt per ſe falſam, impiam & blaſphemam: Cauſæ nobis oſtendendæ fuerunt, cur in condemnationem talem conſentire non poſsimus, eaq; in parte cum grauiſsimis contumeliјs nos lacerarint ac deformarint Collocutores, innocentia noſtra aſſerenda & vindicanda nobis fuit.

Etſi verò apud hos Antagoniſtas noſtros parum nos profeciſſe experimur & dolemus: Candidos tamen & æquos iudices confidimus innocentiæ nobis teſtimonia debita tributuros eſſe. Ac Deum iuſtum & iudicem harum contumeliarum vindicem fore, non dubitamus.

Sperauimus quidem, in his tractationibus vel eò mitigatum iri Collocutorum vehementiam, quod ante conſtitutum de ſententia affirmatiua conſenſum pium & certum, ceſsimus illis & non pugnauimus de illa parte ſuperioris ſcripti ipſorum, qua fundamenta ſua protulerunt, & ſuam in re tanta nuditatem (vt nihil dicamus aliud) prodiderunt. Potior enim nobis Eccleſiæ tranquillitas fuit, quàm victoriæ cupiditas.

Sed hac ipſa ſpe planè excidiſſe nos, triumphi oſtendunt, quibus nunc ſe efferunt de non refutatis argumentis ac funda-

mentis ſuis. Et planè iam nobis eripiunt, quod ſcripto ſuperiore oſtenderant & largiti fuerant eas ſcilicet formas, quas ſub finem proximi reſponſi noſtri hac in parte aditum ad concordiam oſtendere ſignificauimus. Tales cum ſint Deo eos iudicandos relinquere, & bonitatem illius præcibus quàm poſſumus ardentiſsimis exorare oportet, vt ipſe his diſſenſionibus & diſtractionibus remedia ſalutaria inueniat & adhibeat.

## DE IIII. CORRVPTELA.

*Bona opera ſalutem & iuſticiam retinere.*

Reſpondimus de hac querimonia proximè ea de cauſa breuius, quod in priori ſcripto noſtro perſpicue teſtati eſſemus, Non eſſe hanc orationis formam in Eccleſijs aut ſcholis noſtris vnquam exauditam, quam accuſet & damnet Collocutorum Hypotheſis, ideoque querimoniam ac damnationem hanc ad nos non pertinere. Diſcrimen quoq; cum oſtendiſsemus inter has duas propoſitiones: Bona opera retinent ſalutem & iuſticiam, & bona opera ſunt neceſsaria renatis & iuſtificatis, vt ſalutem & iuſticiam fide acceptam, ad quam potentia Dei per fidem cuſtodiuntur, ipſi retineant aut non amittant, Quod ipſum accuſare Collocutores adeò non potuerunt, vt ſimpliciter id conceſſerint & approbarint: Noluimus de reliquis illorum ſtrophis in reſponſione proxima plura addere, ſed cõtenti vno atque altero Lutheri dicto ſententiæ noſtræ ſummam comprobante, belli de hac quærela finem tandem fore, ſperauimus, præſertim cum perſpicuum eſſet, dicta & explicationes noſtrorum, quæ accuſauerant, non ſimpliciter ſic loqui, vt Hypotheſis criminatur, ſed perſpicuè teſtentur, his, qui iam fide iuſti facti & renati ſunt, Bona opera neceſsaria eſſe, vt acceptum beneficium retineant ſeu non amittant.

Tibi enim, inquit Doctor Maior in ſermone de conuerſione Pauli B. 3. in præfatione, qui fide ſola iuſtificatus, & filius ac hæres Dei factus, & fide hac Chriſtum ac Spiritum ſanctum

inte

in te habitantem habes, neceſſaria ſunt bona opera ad ſalutem non aſſequendam (Hanc enim ex ſola gratuita miſericordia & gratia abſque operibus, ſola fide in Chriſtum iam habes ac conſecutus es) Sed ad eã retinendam ſeu non amittendam, adeo quidem, vt ſi non facias eam, certiſsimum id ſignum ſit fidem tuam mortuam, falſam, hypocriticam, & opinionem ſolummodo fictitiam eſſe. Hactenus Maior. Qui & alijs in locis, quos allegarunt Collocutores, nec verbis alijs, nec ſenſu alio loquitur, vt pag: illius libri 23. Item, Philippus in libello de arte concionandi: Primus finis operum bonorum eſt, vt retineamus iuſtificationem ſeu gratiam.

Hæ itaq; formulæ, cum prorſus congruant illi, quam concedunt & approbant Collocutores, quam ſua voce Lutherum tradidiſse oſtendimus, quæ tandem iniquitas eſt, quod forma verborum alia ab hac omninò aliena calumnioſa depravatione ex his verbis extunditur & extorquetur, vt ſemina bellorum & certaminum infinita ſint: Hæc ſcilicet nuda forma, Bona opera retinent ſeu conſeruant ſalutem? Et denique cum in catalogo formularum, de quibus nulla inter nos diſſenſio eſt, clarè tandem teſtantur Collocutores, ruentes in ſcelera contra conſcientiam amittere fidem, iuſtificationem, gratiam, Spiritum ſanctum, ſalutem, & vitam æternam, ſeu, vt ipſorum verba ſonant. Delictis contra conſcientiam excuti Spiritum ſanctum, gratiam Dei & fidem. Item, Perſeuerantem in delictis ſine pœnitentia non placere Deo, quæ omnia ſine vlla dubitatione æterna & immota ſunt veritas, profectò calumnia eſt, reprehenſione & odio digniſsima in re manifeſta & perſpicua, tenebras tam craſſas & palpabiles fingens ac prætexens inſatiabili illi rixarum libidini.

Vt itaque & in hac parte & nos & Eccleſiam certamine hoc liberemus, teſtamur iterum diſertè, non agnoſcere nos pro noſtra quartam hanc Hypotheſin, & reijcere eam tanquam erroneam & per calumniam nobis obtruſam. De altera autem

forma, quam, vt modo diximus, ne Collocutores quidem improbare poſſunt, fatemur, extare eam in eorum libris, quos accuſant, Imò extare & in Lutheri ſcriptis, vt probauimus. Quare aliorum eſto iudicium, quàm piam, quàm iuſtam, quàm veram deniq; querimoniæ & criminationis atrocißimæ cauſam vel hac in parte Collocutores habeant, quod clamitant, poſt mortem demum Lutheri vſurpatione huius formulæ verißimæ & ſincerißimæ corruptam eſſe doctrinam de Iuſtificatione.

Ac proximo in ſcripto noſtro, vt ſtudio pio & ſancto præcidimus diſputationem hanc & præteriuimus ſcientes quæſtiones & cauillationes illorum vniuerſas: Ita nunc quoque eas præteribimus ſcientes & volentes, ne infinitas quaſi ſit horum certaminum, Ac prouocantes ad primum reſponſum noſtrum, quod veritatis inuictæ teſtimonio niti ſcimus, haud grauatim noſtris Antagoniſtis triumphos hac in re ſuos relinquimus, Et vt cum laruis & præſtigijs ſuis, quàm diu libet, luctentur & decertent, libenter permittimus.

## DE V. CORRVPTELA.

*Non pugnandum de voce Sola in hac propoſitione: Sola Fide iuſtificamur.*

Ad ſummam criminationis huius quod attinet, hoc potiſſimum in reſponſo noſtro proximo egimus ac ſpectauimus, vt probaremus multis & perſpicuis teſtimonijs, eorum ſcriptorum Philippi, quæ viuente Luthero notißima fuerunt, ſæpè Philippum in diſputationibus cum VVitebergæ habitis, tum his etiam, quando conflictari eum cum pontificijs præſtigiatoribus oportuit, forma illa reſponſionis vſum eſſe, certamen de Excluſiua particula SOLA nòn eſſe λογομαχίαν, ſed de re maximi momenti pugnari. Ideoque ex hac illius forma, quam ex Actis Synodicis exceptam & falſa ac calumnioſa interpretatione deprauatam oppugnant Collocutores, hoc Colligi ac ſtatui non poſſe, quod illis caput eſt & ſumma accuſationis ad-

uerſum

uerſum nos: POST MORTEM ſcilicet Lutheri, & his Philippi verbis Articulum & doctrinam de Iuſtificatione corruptam & falſatam, imò pontificijs particulam præcipuam ac principalem illius Articuli impiè donatam ac proditam eſſe.

Hæc ſumma fuit reſponſionis noſtræ, quam Collocutores cum vidiſſent caput accuſationis illorum penitus euertere, & paulò illos premere atque vrgere vehementius, quàm expectaſſent, ſuo more argumenta ſibi præformant ad refutandum, quæ nos neque cogitauimus vnquam, neque ita productum fuiſſemus, ſi argumentando cum illis certare in hac velitatione & permutatione ſcriptorum decreuiſſemus.

Præmonemus itaq; pios & candidos lectores de his ſophiſmatibus, & oramus, vt intenti in caput & ſummam cum accuſationis illorum, tùm reſponſionis noſtræ, obſeruent, quàm nihil illi de hoc reſpondeant, quod hos loquendi modos, adhuc viuente Luthero vſitatiſsimos Philippo nec repræhendit vnquam, nec vt corruptelam accuſauit vel Lutherus vel quiſquam alius, tum temporis vir doctus & bonus. Et de Actis Synodicis cum in primo reſponſo noſtro perſpicuè demonſtrauerimus, calumnioſè illam phraſin ex his excerpi & flagellari, non grauatè ferant, quod in hac reſponſione ac defenſione argumenta & cauilla Collocutorum prolixius non refutamus, ſed contenti ſumus, caput criminationis aduerſus nos inſtitutę ex fundamento nos euertiſſe, & in calumnia manifeſta ipſos compræhenſos teneri.

De meritis & laboribus ſanctis, chariſsimi noſtri præceptoris Philippi, deq; periculis illius, in quibus illo tempore propter has ipſas repræhenſiones ac refutationes præſtigiarum Sphyngis Auguſtanæ verſatus eſt; quo contemtius ſentire & loqui Collocutores pergent, hoc & impudentiores & rerum omniū magis imperitos eos eſſe fatebuntur, q̃bus triſtiſsimi illius temporis veræ hiſtoriæ aliquando innoteſcent. Nos quidem, qui perſpectas illas habemus, hoc etiam ipſo nomine de

præceptore noſtro & ſentire & loqui honorificentius non deſinemus, freti ea in re tum veritatis tum honorum & ſapientum omnium ſuffragatione.

## DE VI. CORRVPTELA.

*Diſcrimen eſſe inter ſalutem & iuſtitiam.*

Vel in hoc loco exilitas & tenuitas ſophiſmatis comprobat, non habuiſſe Collocutores, quod obtenderent veræ reſponſioni noſtræ, quàm & hoc loco & alibi querimoniæ ipſorum oppoſuimus, ac proprio illorum teſtimonio euicimus. Nihil igitur reliquum eſt hac in parte, de quo vel reſpondere, vel monere lectores admodum neceſſe ſit, niſi vnum hoc: Conſiſtere adhuc, vt rupem immotam, quo reſponſi noſtri ſummam complexi ſumus: In his videlicet dictis, quibus doctrina Iuſtificationis propria, à Propheticis, à Chriſto, & Apoſtolis explicari ac proponi ſolet appellatione ſalutis, non nudam aut ſolam imputationem tantum, ſed totum Filij Dei Domini noſtri Ieſu Chriſti beneficium, quod plura bona complectitur, ſignificari ac oſtendi. Ac proinde eruditè & accurate vtriusque vocabuli diſcrimen obſeruandum ac conſtituendum eſſe, & differre hoc ab altero, vt anguſtius ab eo, quod latius patet: Quod vel ex ſolis illis Chriſti dictis conſpicuum eſſe non dubitamus, quæ enarrauimus alibi piè & prolixè. Non miſit Deus in hunc mundum Filium ſuum, vt iudicet mundum, ſed vt mundus ſaluetur per eum &c. Item, Venit Filius hominis ſaluare quod perierat.

Reſtat ergo, vt & veritatem & pacem Eccleſijs hac in parte reſtituant Collocutores. Ad nos enim quod attinet, inſectari illos de hac Corruptela in his reſponſionibus, non conſtituimus, vt qui iudicium de hac tota Actione Deo & Eccleſię committimus.

## DE VII. CORRVPTELA.

*Iuſtitiam Chriſtianorum, qua coram Deo iuſti ſunt, in hac vita imperfectam eſſe.*

Ex reſponſo noſtro primo ad Hypotheſes apparet, non voluiſſe nos in hac querimonia certare cum Collocutoribus de calumnia manifeſta, qua verba D. Maioris corrumpunt & aſſumentis ac gloſſulis fictitijs ac falſis deprauant: Sed ſimpliciter ſtuduiſſe nos, placare eos commemoratione longæ ac dulciſsimæ commentationis Lutheri, ex qua ſua verba D. Maior deſumpſit. Sed accidit nobis hac quoq; in parte, quod Eccleſiaſtes inquit: Calumnia conturbat ſapientem, & frangit robur cordis eius. Planè enim in eam ſententiam reſpondent nobis Collocutores, vt non niſi cum multis & triſtiſsimis gemitibus, & priores illorum criminationes, & has, quas proximè in nos congeſſerunt, legere ac cogitare poſsimus, quæ licet ieiuniſsimæ ſint, & indignæ refutatione, facere tamen non poſſumus, quin Eccleſiæ cauſa doleamus, quæ his contentionibus magno ſtudio quæſitis, magis etiam deinceps turbabitur & offendetur: Præterquam quod optima & eruditiſsima Lutheri ſcripta & dicta in ſuſpicionem adducuntur apud aduerſarios pontificios & alios imperitos planè indebilem, vnde paulò poſt fiet, vt excuſsis illis ex manibus & cordibus hominum, alia ſubſtituantur ſcripta inſincera & impietatis plena, quorum vtrumque tamen & Deus prohibeat, toto eum pectore oramus.

Nec vero vel dolor nos noſter nec indignitas rei addere plura, aut monere lectorem hac in parte ſinit, quam apparare, & ex hoc loco, fruſtra Collocutores veritati manifeſtæ reluctari, & proprio teſtimonio ſibi contra dicentes, non reperire, quo reſponſum noſtrum proximum vel elidant vel eludant. Quod enim initio de innouata Confeſsione noſtra, deq; perperam citato Lutheri teſtimonio quiritantur, id tandem ipſimet euertunt dicentes, loqui ea tantum de reuelatione gloriæ filiorum Dei, quæ in hac vita ſub cruce abſcondita & imperfecta eſt, & ſpe expectatur. Neq; enim aliter loqui aut ſentire D. Maiorẽ in ſuis ſcriptis, ꝓpter quæ à Collocutoribꝰ flagellatur: Nec aliter nos dictum Lutheri defenſionis noſtræ cauſa appoſuiſſe ipſorum querimoniæ, cum locus, quem enarrat D. Maior in

Rom:8. cap: Tum Lutheri dictum, quod in Galatis ille enarrat, perſpicuè teſtari poterat. Et euincent atque oſtendent idem non minus luculenter reſponſi noſtri proximi verba, quibus teſtati ſumus, opponere & Lutherum & Doctorē Maiorem imperfectionem ſeu inchoationem Iuſticiæ, quam in hac vita fide accipimus reuelationi ac conſummationi, quæ poſt hanc vitam fiet, iuxta dicta Apoſtoli: Spe ſalui facti ſumus. Item: Spem iuſticiæ expectantes: Item. Reportabitis finem fidei veſtræ, ſalutem animarum paratam reuelari in tempore nouiſsimo. Et Lutheri: Iuſti & ſalui ſumus non in re, ſed in ſpe. Item, Fide incepimus, ſpe perduramus, reuelatione totum habebimus.

Hæc cum manifeſtiſsima ſint, quam cauſam, maleuolentia excepta, habent tandem Collocutores, quod de Maiore, & nobis fingunt, affirmare ipſum & nos, obedientiam ſeu Iuſticiam Chriſti nobis imputatam, quam fide in hac vita accipimus, eſſe imperfectam? Cum quidem norint, de ſuo ſe affingere dictis Maioris illa verba (CORAM DEO, Item, IVSTICIA IMPVTATA eſt imperfecta) in quibus præcipua calumniæ vis eſt.

De ſumma ergo rei cum videant nos conſentire ipſis, & norint dicta illa Apoſtolica, quæ modo commemorauimus, non poſse aliter vel explicari vel conciliari his, quæ de imputatione & perfectione ac conſummatione iuſticiæ Chriſti loquuntur, quàm vt eo modo diſcernatur à præſenti beneficio, quod fide accipitur, ſecutura reuelatio & conſummatio: Faceſsant tandem hæ rixæ & calumniæ friuolæ, & præferatur aliquandò ſeu odijs ſeu cupiditatibus iniuſtis pia Eccleſiarum tranquillitas.

Teſtati enim ſumus antehac ſæpè, & nunc idem repetimus, nos ſerio & toto pectore improbare & reijcere eorum omnium voces & ſomnia, qui imputationem iuſticiæ aut iuſticiam Chriſti, quæ nobis imputatur, imperfectam eſſe aut imperfectè fieri fingunt, Quod eo addimus libentius, vt tandem nos de intentatæ nobis blaſphemiæ crimine plenè ad totam Eccleſiam purgemus, & innocentiam noſtram liberemus.

DE

# DE VIII. CORRVPTELA.

*Pro bonis operibus dari vitam æternam.*

Acetum fundit ſuper nitrum, inquit Salomon, canens bonum carmen prauo cordi. Idem nobis hac in parte accidere experimur, recitantibus apud Collocutores noſtros, vſitatam, ſimplicem, rectam & conſolationis pleniſsimam Eccleſiarum noſtrarum doctrinam, pueris etiam noſtris notam, qui rectè inſtituuntur. Mirum enim eſt, quâm indignè illi ferant, quod argumento illorum terrifico puerum ſaltem ac Scholaſticum rectè inſtitutum & ex fundamentis doctrinæ ſincerioris reſpondentem appoſuimus. Sed quid facere aliud debuimus aut potuimus, cum nec Apologiæ verbis in primo reſponſo noſtro prolixè citatis placare illorum vehementiam potuerimus, à quo ſanè reſponſo noſtro nondum nos abduci patiemur, vtcunq; illi fremant atq; indignentur, ſed quod tum reſpondimus, hic repetitum volumus.

Sed qua ratione Scholaſtici noſtri reſponſa eludant, operæprecium eſt conſiderare, vt vanitas harum preſtigiarum conſpiciatur.

Affirmant, rectè reſpondere ſcholaſticum, hæc verba: Pro bonis operibus datur vita æterna: Tunc falſa eſſe & erronea, ſi intelligantur de eo, quod ratione meriti debeatur, non de eo, quod detur, aut donetur, vt gratuita compenſatio. Verũ mox eripiunt ſcholaſtico, quod vix dum conceſſerant, inferentes, verba hæc, pro vt ſonant, non aliter quàm de merito intelligi poſſe. Item: Non æquipollere has duas propoſitiones: Pro bonis operibus datur vita æterna, Et: in vita æterna compenſantur bona opera. Deniq; D. Maiorem vociferantur in eo libro & loco contendere de neceſsitate bonorum operum, tanquam de merito. Et licet alicubi rectè loquatur, adiuncta vera expoſitione, hic tamen agi de hac propoſitione, non de alijs eius ſuffugijs ac narrationibus.

Hæc ſumma eſt illationis Collocutorum ad Maiorem & minorem Scholaſtici noſtri, ſed depræhendent pij & eruditi Le-

ctores & iudices, planè cenſoria vel dictatoria potius ſeueritate, ſine vlla vel ſpecie veriſimilis probationis hæc pronunciari, ad miſerum illum ſcholaſticum terrendum ac proculcandũ: Qui tamen, ſi paululum ſe recolligat, & triplicis illius illationis pronunciata probari petat, apparebit, non ſolum deſtitui illos veris probationibus, ſed plane contrarium, cum in Apologia doctrinæ Eccleſiarum noſtrarum, tum Maioris ipſius dicto adfirmari ac doceri.

Maioris tamen nomen & ſcripta cum ſordeant his hominibus, ne de his pugnare videamur, nihil reſpondebimus aliud, quàm iuſtum eſſe, vt textus ipſius integer aſpiciatur, tum verò apparebit, ne verba quidem huius querimoniæ ab illo poſita eſſe, nedum de merito loqueretur. Nam ſic tantum inquit: Ex hoc ergo perſpicuè cerni poteſt, Bona opera non ſolum in hac miſera & terrena vita, ſed etiam coram Deo in cœlis nobis neceſſaria eſſe, vt pro ijs glorioſum præmium & compenſationem æternæ vitæ & ſalutis accipiamus, & temporales & æternas pœnas euitemus. De primo itaq; & compenſatione accipienda in vita æterna cum loquatur Maior, & illi veriſsimum eſſe concedant, in vita æterna compenſari bona opera, qua cõſcientia ac fronte ipſum accuſant, q̃ de merito verba eius, vti ſonant, accipi neceſſe ſit? Qua item conſcientia ad Deum & homines ex verbis ipſius, quę de PERCEPTIONE tantũ cõpenſationis & præmij gratuiti loquuntur, planè aliã formam, quam accuſent & damnent, tanq̃ per μεταμόρφωσιν quandam extruunt, quaſi dixerit: Pro operibus dari vitam æternam.

Ac propoſitiones haſce duas: Pro bonis operibus datur vita æterna, Et: In vita æterna compenſantur bona opera, cum æquipollere negent, quibus nã rationibus id ꝓbant aut demõſtrant? Et cur in Apologiam tam iniqui ſunt, vt hanc etiam per latus Maioris non vereantur accuſare, perfodere & damnare, planè ſic loquentem in exemplari Anno 31. edito fol. 11. Cæterum opera & afflictiones merentur non Iuſtificationem, ſed alia præmia, vt in his ſententijs, MERCES OFFERTVR OPERIBVS: Qui parcè ſeminat, parcè metet, & qui largiter ſeminat,

minat, largiter metet: HIC CLARE MODVS MERCEDIS AD MODVM OPERIS CONFERTVR &c. Et in exemplari recentiori Anno &c. 41. edito: Cum igitur opera ſint quædam impletio legis, rectè dicuntur meritoria. Rectè dicitur EIS DEBERI MERCES. Et paulò poſt: Quare cum textus ait: Operibus reddi mercedē, ſignificat reddi iuſtificatis.

Verum vt intelligant Collocutores, ſe non nos tantum aut ſcholaſticum noſtrum miſerum ludificari, ſed ſimul iugulare præſtantiſsimos quosq; in Eccleſijs noſtris viros, quibus laudem ſinceritatis vel portæ inferorum non eripient, aſsignabimus hic auctarij loco, qua ratione ſe vir reuerend9, Clariſsimus D.D. Caſpar Cruziger S. memoriæ ad conflictum cum Eccio de hac ipſa ſophiſtica inſtruxerit, vt videre eſt Tomo operum Philippi II. pag: 205. Sic enim ibi argumentum Eccij ille ſe ſoluturum fuiſſe ſcripſit: Operibus eſt promiſſa vita ęterna. Ergo bona opera merentur vitam æternam, vt ſi dicamus: Pugnanti eſt permiſſum præmium. Ergo pugna meretur præmium.

℞. Sequeretur in æquiualentibus. Sed primum nego, promiſſam eſſe operibus tanq; proprio precio ſeu merito, ſed cum ꝓpter aliud detur, ſimul fit compenſatio ꝑ illis, Vel concedo Antecedens de operibus fide factis. His ꝓmittitur non vt proprio ſeu æquiualenti precio, ſed quia fide iam ſunt hæredes, promittitur etiam hæc compenſatio, quæ tamen eſt gratuita.

His D. Crucigeri verbis certum eſt planè euerti diſcrimen illud friuolum & putidum, quod ſcolaſtico opponunt Collocutores. Quare deinceps vt cautius pugnare cum ſcolaſticis diſcant monemus, Nam hi veritatis teſtimonijs, innixi, haud examinari ſe patientur fulminibus illis & clamoribus terrificis, quibus in ſcolaſticos ſub finem ſuæ reſponſationis inuehuntur. Ex his enim ſi benè deinceps audire volent Collocutores, benè de illis mereri recta docendo & faciendo, & abſtinere ab ijs artib9 oportebit, qbus ſcholas & doctores in his benè meritos hactenus deformarunt: Et vel ex his, quæ tàm tragicè accuſant atq; exaggerant, diſcant, quantum & periculi & ſcandali ſit, ſauciare & offendere animos teneros præſtigijs ſophismatū, calumnijs,

obtrectationibus bonorum & bene meritorum & ſimilibus iniurijs. Nec caſu factum putent, quod ſuorum præceptorum innocentiam Scholaſtici aſſeruerũt. Sed vt Chriſto gloriam prædicant in templo pueri, perſequentibus & blaſphemantibus illum phariſæis, ſcribis & ſummis illius populi Doctoribus, eoſque Chriſtus affirmat à Deo excitatos eſſe, addens, Lapides clamituros eſſe, iſtis tacentibus: Ita non dubitent, vel ſcholarum noſtrarum parietes, intra quos veritas cœleſtis doctrinæ quotidie ſonat, teſtimonium tandem nobis & innocentiæ noſtræ tributuros eſſe, vbi ſcholaſtici defuerint, qui eam teſtentur & aſſerant. Quos igitur illi exagitant acerbè & contumelioſè, hos ex numero illorum eſſe ſciant, de quibus dictum eſt: Ex ore infantium & lactentium præparaſti tibi laudem, ad deſtruendum inimicum & vltorem &c.

## DE IX. CORRVPTELA.

*Fide & Confeſsione hominem apprehendere ſalutem & iuſtificationem.*

Sperauimus, vel hanc ſaltem querelam abiecturos eſſe Collocutores, quia & ante decennium cauſas eius omnes ſuſtuliſſet Dominus D. Maior, præmiſſa ea de re commonefactione non obſcura. Sed videmus, numerum ſibi turbari aut minui nolle Collocutores, ideoque hanc iam dudum ſublatam & deletam hallucinationem D. Maioris reſumere ac reducere in ſuum theatrum, vt vel vnius querelæ iuſtam habuiſſe cauſam videantur, ex qua argumentari neceſſe ſit, cæterarum eandem eſſe rationem.

Quia vero hic ſimul ipſos monuimus, vt cum tam rigidi & implacabiles ſint Doctorum omnium ἁρμοσαὶ ac cenſores, incipiant tandem & in complices ſuos aliquos inquirere, qui paradoxa auditu etiam horrenda longo tam tempore defenſent ac ſtabiliant. Quod iuſtus, vt Salomon inquit, primum accuſator eſt ſui, poſtea inquirit in alios, & Chriſtus ſeuerè reprehendit eos, qui feſtucam in alieno oculo cernentes, trabem in proprio oculo non ſentiant: Dici nõ poteſt, quàm inclementer

excipi-

excipiamur, vt coram principe illuſtriſsimo & politicis Domi nis eſſ. enis cuiusdam licentiæ & aliorum non negligendorum criminum accuſemur, quaſi alienas cauſas huc afferamus, & Colloquio miſceamus, non indicatis authorum nominibus, non probatis criminibus ex vllis ipſorum ſcriptis.

Sed in cauſa bona tria verba ſufficiunt. Fatemur, comme moratas à nobis eſſe abſurdas quasdam opiniones Antonij, non vt disputationem de his cũ Collocutoribus inſtitueremus, ſed vt moneremus ipſos ſuæquoq; ac ſociorum ſuorum purita tis, quam tantoperè prædicant, idq; licuiſſe nobis exiſtimaui mus etiam per leges Colloquij, quia compertum nobis erat nõ iam hoſpitem illum eſſe & peregrinum in his terris, ſed patroci nio Collocutorum promotum paſtorem nunc agere Eccleſiæ in ditione illuſtriſs. Ducum Saxoniæ, in qua ſi perget ille para doxa ſua effundere, vt fecit in Eccleſia Northuſana, pfecto do lemus de hoc, vti debemus. Et adhuc Illuſtriſs. Principem ſub miſſè hortamur & monemus, ne hominis illius paradoxa ſpar gi in ſuis regionibus permittat. Ac quia Collocutores moneri per nos renuunt, fruantur ſanè ſuis delitijs, quàm diu volent.

Cæterum quod reſcripſiſſe Antonium de Vuitebergenſibus narrant, ſcripſiſſe illos ad ſenatum Northuſanum, & de doctri na ipſius quæſiuiſſe, ſi imitari Collocutorum elegantias liberet, petimus, vt Antonio ſuo reſpondere non grauarentur, nomine Vuitebergenſium, dicere illũ de his purũ, putũ, ſplendidũ & c. falſum teſtimonium. Nã neq; ſcripſerunt hi ad vllũ in vrbe Nort huſana hominem, ne dũ ad ſenatũ eius loci, quæſituri de illius furoribus, neq; opus ipſis fuit tali inquiſitione. Nam & ante an nos 10. aliqbus ex noſtris ppoſitiones illius aliquot publicè tũ ad diſputandũ templi foribus affixæ, vnà cum reſolutionibus ſeu confirmationibus harum notæ ſunt. Cumq; hincinde p Sa xoniam miſsis literis & legatis, rogatæ ac conquiſitæ ſint de his ſententiæ, ante hactenus (vt apparet) à nõnullis occultatæ, quæ ſuo tempore in lucem proferentur: aliquorum etiam refutatio nes typis editæ extent: Miramur, Collocutores pudore non ſuffundi, dum criminari nos audent, nos inexplorata, cœco ca

tum odio, in conſenſu tanto auſos fuiſſe ebuccinare. Ac poſſemus ſanè, ſi opus foret, aut diſputatio de his inſtituta eſſet, cum propoſitiones tum reſolutiones illas egregias ſcriptas exhibere Collocutoribus, quas agniturum eſſe Antonium non dubitamus, vt vel ex his intelligerent, nos de rebus certis Collocutores monuiſſe. Sed neq; diſputare de his conſtituimus neq; operæ precium fecerimus, plura de illis furoribus hoc loco adijcientes.

Præterimus itaq; & nos reliquam reſponſi illorum partem & pro bella narratione & interpretatione ſomnij, quam intexuerunt, ne ingrati videamur, hortamur eos, vt cum tantopere ſomnijs delectentur, ab his & ſimilibus ſomnijs ocium nacti, Lutheri etiam ſomnium, quod in officinis paſsim extat, perlegant ac perpendant, an non illud euentus temporum ac negotiorum præſentium euidenter comprobarit.

## RESPONSIO.

### AD EA, QVAE CIRCA X. CORRVPtelam, quam appendicem Collationis vocant, Collocutores obiecerunt.

NIhil callidè aut inſidioſè nos egiſſe, in reſponſione noſtra proxima, eo, quod priusq; refutaremus illam partem ſcripti ipſorum, qua nobis Corruptelas quaſdam doctrinæ ſinceræ falſò tribuerunt, præmiſimus ſummam hactenus inter nos in hac Collatione agitatorum, ſtudioſus & pius lector, ſine vlla etiam noſtra admonitione, facilè depræhendet. Ideoq; non iudicamus eſſe neceſſarium, vt vllam aduerſus querelam, initio huius decimæ, quam appellant, corruptelæ contra nos inſtitutam, adhiberemus excuſationem. Ipſi autem viderint, quomodo perſuadeant ijs, qui aliquando in horum ſcriptorum incident lectionem, ne verſutè & veteratoriè nobiſcum egiſſe exiſtimentur, dum quæ de ſtatu & firmamento præcipuæ quæſtionis, in doctrina de Iuſtificatione & bonis operibus, diſputata à nobis & explicata fuerunt, hoc loco intẽpeſtiuè admiſcent Appendici, vt vocant, Corruptelarum, vt indè materiam calumniandi & nos exagitandi ſumant, noſtraq; dicta pro ſuo arbitrio

iam

iam mutilatè citata, iam à ſe confictis additiunculis aucta, iam transpoſitis quibuſdam verbis immutata, alienis interpretationibus monſtrosè peruertant. Hoc enim illos magno ſtudio agere, vel hinc manifeſtum eſt, quod noſtra verba, quibus aſſeuerauimus, Excluſiuas in Paulo ſæpè repetitas, tantum reijcere ſeu damnare conditionem propriæ dignitatis, ac fiduciam meriti, non autem ipſas virtutes ſeu initia obedientiæ; neceſſario cum fide coniunctæ, ne adſint, eò Sycophanticè detorquent, ac ſi doceamus, in Articulo & Actu Iuſtificationis (ſicut ipſi loquuntur) bona noſtra opera neceſsitate pſentię eſſe neceſſaria. Nam inter cœtera membra, in quę ſuo more corpus orationis noſtrę diſcerpunt, hoc etiam eſt, ꝙ vbi diximus, non excludi initia obedientiæ neceſſariò cum fide coniunctæ, ne adſint, ipſi interpoſitis particulis (ITA ET VT) totam ſententiam corrumpentes, fingunt, affirmari à nobis, virtutes cœteras cum fide neceſſariò coniunctas eſſe, ita vt adſint in ipſo Articulo Iuſtificationis, vbi excluſiuæ locum habent & vrgendę ſunt. Huius generis calumnia eſt & ea, qua ꝓpoſitionē de neceſsitate pſentiæ bonorum operum in Articulo iuſtificationis noſtram eſſe, hinc probare ſtudent, quod alicubi ipſorum verbis repetitis ſcripſimus, errare eos, qui particulis excluſiuis contendunt omnem omninò neceſsitatem & præſentiam bonorum operum in Articulo & Actu Iuſtificationis excludi, cum nihil aliud nos ſignificare voluiſſe, ex contextu totius orationis appareat, quā per particulas excluſiuas non tolli nec prohiberi inchoationē virtutum, in pœnitentia & huius exercitijs neceſſariarum. Nequaquam autem ſpinoſam illam & inſidioſam loquendi formam neceſsitatis pſentiæ in ipſo Articulo & Actu Iuſtificationis (cui ſubeſſe meriti & cauſæ ſignificationem Collocutores innuunt) Eccleſias noſtras agnoſcere, aut à nobis probari & vſurpari. Nec obſtat, quod hæc diſputari perhibent eo in loco, ad quem excluſiuæ tantum pertinent. Ludere enim ipſos ambiguitate Vocabulorum Articulus, Actus, Circulus Iuſtificationis (quibus non tam intelligi volunt præcipuum doctrinæ Chriſtianæ caput de gratuita reconciliatione

hominis coram Deo, quàm certum ſpacium ſeu momentum temporis, quo iuſtificatio hominis peragatur) cuiuis mediocriter attento non difficile eſt iudicare. Nec videmus, quam habeat concludendi vim ac rationem, dum ex eo, quod dicuntur à veritate recedere illi, qui dictitant, in Articulo Iuſtificationis omnem omninò neceſsitatem & præſentiam bonorum operum excludi, inferunt Collocutores, palàm à nobis aſtrui neceſsitatē & pręſentiam, vel (vt crebrò loquuntur) neceſsitatem præſentiæ bonorum operum, in ipſo actu Iuſtificationis. Nam non valere conſequentiam, quoties contradictioni miſcetur ambiguitas, pueris etiam, præcepta Dialectica iam primum diſcentibus, non eſt ignotum. Et ſœpè hactenus declarauimus, Nos reprehendere cum verba tum ſententiam propoſitionis ambiguæ & falſæ, qua & neceſsitas & præſentia bonorum operum in articulo & actu Iuſtificationis prorſus excludi, id eſt, reijci, abſcindi, damnari affirmatur. Retinemus autem hunc loquendi modum, ſimplicem & perſpicuum, Quod nimirum Excluſiuæ: Gratis, Sola fide, ſine operibus &c. excludant non ipſas virtutes, ne adſint fidei, qua ſola coram Deo iuſtificamur, ſed (vt Apologia Confeſsionis Auguſtanæ loquitur) tantum opinionem & fiduciam meriti operum in iuſtificatione, hoc eſt, ne virtutes, quibus fidem prælucere ſemper oportet, exiſtimentur cauſa vel minima noſtræ coram Deo iuſtitiæ ſeu acceptationis ad vitam æternam. Nam & hoc ipſum velle Paulum, clariſsimè teſtantur textus Rom: 3. Excluſa eſt gloriatio per legem fidei. Item, Fide legem ſtabilimus: Quibus & pontificia ſynecdoche, de fide vna cum operibus iuſtificante, & furor Antinomicus, de fide prorſus ocioſa & carente bonis operibus, expreſſè refutantur. Quod verò noſtras fraudes obſeruari iubent Collocutores in eo, quod negauimus, nos vſos eſſe Particulis: Talem, Tantam, Impoſsibile, eaſq; verbis noſtris audacter affingi queſti fuimus, & tamen vocabulum, Impoſsibile, alicubi vſurpauerimus: Tunc intelligent pij lectores & auditores harū diſputationum, parum candidè ipſos nobiſcū agere, vbi cognouerint, & quibus in propoſitionibus vox: Impoſsibile: à nobis vſur-

pata

pata ſit,& quid de illa nobis ipſi conceſſerint. Propoſitiones in noſtris ſcriptis, quas & ipſi veritatis euidentia compulſi, approbarunt, hæc leguntur: Impoſsibile eſt, vt in vna mente ſimul ac ſemel ſint fides, seriò petens atque accipiens remiſsionẽ peccatorũ, & propoſitum malum ruendi contra Deum, aut perſeuerandi in ſceleribus contra conſcientiã: Separatio operũ & fidei eſt impoſſibilis: Impoſsibile eſt ſaluari pertinaciter in peccatis perſeuerantes. Sed nuſquam in ijs, quæ à nobis aſſerta ſunt, inuenitur mõſtroſè ab ipſis informata, & falſò in nos collata propoſitio hæc: Neceſſitas præſentię bonorum operũ noſtrorum in articulo & actu Iuſtificationis, ea, talis, ac tanta eſt, vt ſine ea impoſſibile ſit, coram Deo iuſtificari aut ſaluari. Non eſt igitur impoſtura, quod negauimus extare in noſtris ſcriptis iam commemoratam & impudenter nobis affictam propoſitionem. Et omnes ſani perſpiciunt atque intelligunt ineuitabilem nobis neceſſitatem refutandæ tam malitioſæ calumniæ hoc loco allatam eſſe.

Cumque ipſorum argumenta, quibus laruam ſuam de neceſſitate præſentiæ bonorum operum in articulum Iuſtificationis includenda, tali ratione, vt impoſſibile ſit, quenquam abſque illa iuſtificare, oppugnare & euertere moliti fuerunt, ea de cauſa in aciem producta eſſe ſentiremus, vt ſimul tectè cuniculi agerentur, ad ſubruenda fundamenta ſimplicis & veræ doctrinæ noſtræ, de ui & intellectu Particularum Excluſiuarum, aliter facere non potuimus, quin ipſorum inſidijs obuiam iremus, & imbellem prorſus exercitum cauillationum ieiunarum, vel leui velitatione cum ipſis inita, diſſipare ſtuderemus.

Longe itaque ſe errare, ſciant Collocutores, ſi propterea nos implicatos eſſe Antilogia & contradictione ſomniant, Quod nec obtrudi nobis patimur propoſitionem iſtam, abſurdum in modum ab ipſis informatam, nec tamen pronunciamus recta & inuicta eſſe, quæ ipſi contra eam argumenta conſarcinarunt.

Sed operæ precium eſt, hic obſeruare, quanta ſit vis veritatis, quæ ſæpè inuitos & longe aliud inſtituentes ad ferendum teſtimonium innocentiæ compellit. Quod idem etiam Collocutoribus noſtris hic euenire animaduertimus, dum iubent notari

diatorem promiſsa, & hunc ſolum opponendum eſſe iræ ac iudicio Dei, etiam poſt inchoatam in nobis Spiritualem lucem, nouitatem & vitam. Atq; hoc ipſum eſt, quod toties nobis obijcitur, Ne quidem renatorum opera trahenda eſſe in Articulum Iuſtificationis, Ita ſcilicet, vt tribuatur illis hæc dignitas, quod ſint precium aliquod aut cauſa, ſiue promerens ſiue apprehendens, vnà cum fide, gratuitum Iuſtificationis beneficium.

Sed quod Collocutores addunt: Relinquenda eſſe opera in eo foro, quòd ſint fructus iuſtitiæ & fidei, quodq; hos è circulo iuſtitiæ coram Deo prorſus exterminant, ſi in eam ſententiam dicitur, vt intelligatur excludi & damnari chorus cæterarum virtutum, quas fides tanquam aſsiduos comites perpetuò ſecum trahit: Optaremus, ab ipſis explicari hanc contradictionem: Fructus iuſtitiæ ac fidei ſunt bona opera: Et, Articulus de iuſtitia ſeu iuſtificatione ac fide prorſus excludit obedientiam, ne adſit. Nos quidem pro eodem non habemus, Adeſſe ſeu præſentem eſſe, &, Promereri ſeu cauſam eſſe. Item, Non excludi, ne adſit: Et, Concurrere ad agendum ſeu efficiendum.

Nec articulos ſeu circulos fidei & operum (Collocutorum more) fingimus tales, qui tanquam ſepta diſpeſcant vtrumq;, vt vbi fides iuſtificans ſit, ibi bona opera eſſe non poſſint, & vbi bonæ opera ſint, indè fidem iuſtificantem abeſſe & excludi neceſſe ſit.

At (inquiunt) negatis in Confeſsione & Apologia Auguſtana mentionem vllam fieri excluſionis præſentiæ bonorum operum, aut neceſsitatis benè operandi, in foro & circulo iuſtitiæ coram Deo. Ergo damnatis excluſionem præſentiæ bonorum operum, atq; intruditis neceſsitatem benè operandi, in fōrum & circulum iuſtitiæ fidei.

Reſpondemus breuiter. Illiberale eſt, citare truncata dicta aliorum, & indè, p ſuo libitu ſententiam contradictoriam cudere. Si n. locus ſcripti noſtri, vndè hæc excerpta ſunt, ſaltem obiter inſpectus fuerit, facilè dep̄hendetur à non planè oſcitāte,

illum ipſum, quem nominant, Articulum & actum, ſeu vt alibi appellant, forum & circulum Iuſtificationis prorſus à Confeſſione & Apologia Auguſtana ignorari, & ne vno quidem verbo eius mentionem fieri. Atque idcirco huiuſmodi βεβήλους κενοφωνίας à Paulo etiam Apoſtolo rectiſsimè taxari & improbari diximus. Et quis non videt eſſe ſcopas planè diſſolutas, ſic velle inferre: Collocutores negant in Apologia & Confeſsione Auguſtana mentionem fieri neſcio cuius Actus & Articuli Iuſtificationis, citò tranſeuntis & momentanei, ergo includunt præſentiam bonorum operum in talem Articulum & Actum ſeu circulum iuſtitiæ coram Deo.

Quod autem præ ſe ferunt, non tam de verbis, quàm de re omnium grauiſsima, vtpote ad gloriam Dei, & ad ſalutem animarum & ad conſolationem conſcientiarum pertinente, ſe hoc loco dimicare, & bonis ac ſolidis fundamentis niti, res ipſa redarguit & oſtendit, ipſos tantum circa friuolas quaſdam & frigidas cauillationes atque inſectationes verborũ hærere, & quaſi nucis putamine leuiter arroſo ad nucleũ non puenire, quemadmodũ clare conſtat ex ijs, quę hactenus refellere coacti ſumus.

Sed conſideremus porrò, quàm verè dicant, ſe fundamenta noſtra breuiter percurrere. His teſtimonijs Pauli: Ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro: Non iuſtificatur homo ex operibus legis: Quod impoſsibile erat legi &c. Confirmauimus veram doctrinam de Excluſiuis particulis, ita, vt demonſtraremus, per illas id ſimpliciter reijci & damnari, quod eſt perpetuum impedimentum, & certa quaſi pernicies noſtræ coram Deo Iuſtificationis, & doceremus, ſic tantum excludi conditionem propriæ dignitatis, ſeu fiduciam propriorum meritorum, iuxta dictum Romano. 3. Excluſa eſt gloriatio: Non autem vniuerſaliter diuelli & remoueri à fide iuſtificante pœnitentiam noſtram & propoſitum benè operandi, ſeu virtutes, quas Spiritus ſanctus in agnitione & fiducia Mediatoris accendit.

Hanc firmiſsimam rationem, vt eleuarent Collocutores primum, conſequentiam illius dicunt nos probare: tantum ſonora declamatione, conuitijs & falſis teſtimonijs, poſtea reſpondent

ſpondent, eſſe fallatiam diuiſionis, & mutilari à nobis Paulinas Phraſes: Non ex operibus, Et ſine operibus, Item: Non per legem, Et, Sine lege: Ita interpraetantes easdem, vt his phraſibus: Non ex operibus, non per legem, putent penitus excludi omne meritum bonorum operum coram Deo. His autem, ſine lege, ſine operibus, fingant ipſa bona opera ſeu præſentiam obedientię, ſimpliciter & prorſus in eodem articulo, vbi tantum gratia Dei & Chriſti meritum regnant, reijci & damnari. Quod ſi ita eſſet, quomodo inter ſe conuenirent dicta ex Apoſtolo ab ipſis eodem loco allegata: Non operanti, ſed credenti in eum, qui iuſtificat impium. Item, Debitores ſumus, ne ſecundum carnem viuamus: Si Spiritu actiones carnis mortificabitis, viuetis? Nam ſi inchoatio virtutum ſeu bonorum operum per excluſiuam, χωρὶσ ἔργων, perinde vt fiducia propriæ dignitatis & meritum noſtrum coram Deo per particulas: Non ex operib9 & non ex lege, penitus excluditur, & damnatur, ſequitur neceſſariò ipſum etiam debitum, de quo Rom. 8. dicitur vt in nouitate vitæ ambulemus, tanquam quiddam gratiæ & fidei iuſtificanti perpetuo repugnans, omnino tolli & deſtrui, in quam ſententiam & in ſcripto noſtro proximo diſſeruimus, abſurdiſsimum eſſe, ſi diſputetur, non minus vel officere vel nocere iuſtitiæ fidei vel contradictoriè opponi cum merito Chriſti tum fiduciæ in hoc acquieſcenti, pios pœnitentiæ motus ac inchoationem obedientiæ nouæ: Quam Iuſtificationi & fidei certum eſt extremè officere & repugnare gloriationem ſeu fiduciam proprię iuſtitiæ coram Deo..

Admiramur non veritos fuiſſe hanc nouam diſtinctionem excogitare, quam dictum Gal. 3. Nuper hac in parte reſponſionis à nobis citatũ, maniſeſtiſsime refutat. Dicat enim, qui vult & nouit, quomodo bona opera, quorum pſentiā per phraſin χωρὶσ ἔργων νόμȣ Collocutores excludi contendunt, in reconciliatis fide neceſſariò requirantur & inchoentur, cum hoc Pauli fulmen: Qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt: Prorſus neget, placere Deo & in gratiam receptos eſſe eos, qui hoc ipſum, quod excluſiua: Sine operibus legis: à fide iuſtificante:

remouet, cum eadem coniungere & tanquam fructum neceſſariò ſequentem copulare ſtudet. De gloriatione ſeu fiducia propriorum meritorum res quidem manifeſta eſt, non poſſe eam cum fide iuſtificante, cui contradictoriè opponitur, nunquam coniũgi: Et (ſi cut proximè monuimus) vel effectum vel fructũ huius vlla ratione appellari, Sed an ſimili modo Collocutores præſentiam obedientiç ſeu virtutes ipſas his loquendi formis ſine lege & ſine opibus legis, dicent excludi, ne adſint, id eſt, ne vnquam coniungãtur fidei, vel hanc ſequantur in iјs, qui liberantur à maledictione, & vt alibi loquitur Apoſtolus, iam non ſunt ſub lege, ſeu ſub maledicto, ſed ſub gratia.

Rectius Lutherus explicat vim excluſiuæ, ſine operibus legis, in enarratione Pſalmi 51. cum Paulum affirmat ſimpliciter loqui de tota lege, hoc eſt, tam de ceremonialibus, quàm de moralibus operibus, quod per eam non detur iuſtitia, ſed quod iuſtitia tantum ſit apprehendere miſericordiam, quæ miſericordia non imputat peccata, ſed ignoſcit ea credentibus in Chriſtum, & addit, hanc ſententiam Pauli non animaduertentes ceu caput totius diſputationis de iuſtificatione, ne quidem vmbram aliquam genuinç ſententiç Pauli videre, ac tantum abeſt, vt figmento ipſorum (quod ad fallaciam diuiſionis referre multo verius poſſemus, quàm ipſi fecerunt in arrodendis & peruertendis noſtris) de diſcernendis nimirum phraſibus: Non ex lege & ſine lege: Item, Non ex operibus & ſine operibus tanquam non idem ſignificantibus, ea ſcripta patrocinentur, quæ Collocutores pro norma doctrinæ ſuæ habent, vt Apologia Confeſsionis Auguſtanæ & Lutheri paulò ante citati commentarij, plurimis in locis velut ex profeſſo illud taxent & redarguant. Apologiæ verba in Articulo de Iuſtificatione hæc ſunt, Quia igitur non poſſunt homines viribus ſuis legem DEI facere, & omnes ſunt ſub peccato, & rei æternæ iræ ac mortis, ideo non poſſumus per legem à peccato liberari & iuſtificari, ſed data eſt promiſsio remiſsionis peccatorum & iuſtificationis propter Chriſtum, qui datus eſt pro nobis, vt ſatisfaceret pro peccatis mundi & poſitus eſt Mediator ac propitiator, Et hæç promiſsio non habet Conditionem

tionem meritorum noſtrorum, ſed gratis offert remiſsionem peccatorum & iuſtificationem. Sicut Paulus ait: Si ex operibus, iam non eſt ex gratia. Et alibi: Iuſtitia Dei iam manifeſtatur ſine lege, id eſt, gratis offertur remiſsio peccatorum, nec pendet reconciliatio ex noſtris meritis. Quod ſi ex noſtris meritis penderet remiſsio peccatorum & reconciliatio eſſet ex lege: eſſet inutilis. Quia enim legem non facimus, ſequeretur etiam, promiſsionem reconciliationis nunquam nobis contingere. Sic argumentatur Paulus Roma. 4. Si ex lege eſſet hæreditas, inanis eſſet fides & abolita promiſsio, Si enim promiſsio requireret conditionem meritorũ noſtrorum, ac legem, cum legem nunquam faciamus, ſequeretur, promiſsionem inutilem eſſe. Hactenus Apologia, quam manifeſtum eſt non diuellere, vt Collocutores audacter fecerunt, has phraſes, ſine lege, Et, nõ ex lege, ſine operibus, & non ex operibus: Sed particulam χωρίσνόμου interpretari per hæc verba: Non pendet reconciliatio ex noſtris meritis: Sicut nos Excluſiuam, ſine operibus, perſpicuè diximus exponi, per has Negatiuas orationes: Non ex operibus, ne quis glorietur: Non iuſtificatur homo ex operibus legis: Ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro: Quas & ipſi Collocutores omne meritum noſtrorum operum coram Deo penitus excludere fatentur.

Sed audiamus, quid eadem Apologia, paulò poſt in eandem ſententiam Collocutoribus ad textum, Roma. 4. De non operante, Item, de impio, tanquam ad vnicum aſylum ſubindè confugientibus concionetur: Paulus (inquit Apologia) citat de Abraham: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſtitiam, hoc eſt, Abrahã ſenſit, ſe habere Deum propitiũ, tantum propter ipſius promiſsionem: Aſſenſus eſt promiſsioni Dei, nec paſſus eſt ſe ab ea abſtrahi, etiamſi videbat, ſe immundum & indignum eſſe, ſentiebat, Deum præſtare promiſſum propter veritatem ſuam, non propter opera aut merita noſtra. Et paulò poſt: Ita Abraham audiuit hanc vocem: Noli timere, Ego enim ſum protector tuus &c.

His erexit ſe, & ſenſit Deũ ſibi propitiũ eſſe,nõ quia ipſe meritus eſſet,Sed quia neceſſe eſſet ,promiſsionem Dei veram iudicari.Hæc igitur Fides imputatur ei pro iuſtitia,hoc eſt,quia aſſentitur promiſsioni,&accipit oblatum reconciliationem,iam verè eſt iuſtus &acceptus Deo,non propter dignitatem ſuam, ſed quia gratuitam promiſsionem Dei accipit.

Non fruſtra placuit Paulo hoc teſtimonium Geneſis,videmus quomodo exaggeret,quàm diligenter in eo commoretur,quia videbat,naturam fidei in hoc loco facile perſpici poſſe videbat diſerte addi teſtimonium de imputatione iuſtitiæ,videbat adimi operibus laudem promerendæ iuſtificationis & pacandæ conſcientiæ,cum Abraham ideò pronuncietur iuſtus, quia aſſentitur promiſsioni, & accipit oblatam reconciliationem,non opponit iræ Dei merita aut opera. Quare hic locus diligenter conſideratus,copioſè de tota re pias mentes docere poterit: Qui quidem ita intelligi poterit,ſi proponant eum, ſibi perterrefactæ mentes,vt ſtatuant ad eundem modum,ſe debere aſſentiri gratuitæ promiſsioni. Necꝫ enim poſſunt aliter acquieſcere, niſi ſtatuant,ſe habere Deum placatum,quia promiſerit,non quia noſtra natura,vita & opera digna ſint. Ex his Apologię verbis iterum apparet,planè inanem & nugatoriam eſſe diſtinctionem,quæ ad veræ ſententiæ noſtræ perſpicuitatem,velut denſis nebulis offuſis obſcurandam à Collocutoribus,eſt allata.Si enim interprætationes Excluſiuarum: Sine operibus,non operanti iuſtificat impium: Modo recitatæ obſeruentur,ſcilicet,non propter opera aut merita noſtra: Non quia ipſe meritus eſſet: Non propter dignitatem ſuam. Item: Videbat adimi operibus laudem promerendæ iuſtificationis: Item: Non opponit iræ Dei opera aut merita. Item: Non quia noſtra natura,vita & opera digna ſint: Facilè depræhendetur vanitas Sophiſticæ diſtrahentis has æquipollentes apud Apoſtolum particulas: non ex operibus,& ſine operibus: quibus,vt proximè ex eadem Apologia probauimus, fiducia meriti dilectionis aut operũ in Iuſtificatione excluditur.Quod ſi omnino neceſsariũ eſt,vt id omne,quod præſens eſt & adeſſe de-

debet per particulam, ſine operibus, intelligamus excludi, ne quidem noſtram naturam & vitam relinqui poſſe ſequeretur, de quibus Apologia non aliter loquitur, ac de ipſis operibus, inquiens: Non quia noſtra natura, vita & opera digna ſint. Vt ergò non excluditur noſtra natura & vita in articulo iuſtificationis, ita nec excluduntur propter indignitatem & imperfectionem ſuam bona opera, ne adſint.

Verum vt clarius adhuc conſpici poſsit, Apologiam non diſcernere inter has phraſes: Sine operibus, &, non ex operibus: Sed vnam pro altera promiſcuè ponere, & eodem modo interpretari, Lectores attendant, quibus illa verbis propoſitionem principalem totius diſputationis apud Paulum ad Rom. explicet, qua decernitur, hominem fide iuſtificari, χωρὶς ἔργων νόμου: Paulus in Epiſtola ad Rom. præcipuè de hoc loco diſputat & proponit, Quod gratis iuſtificemur fide, credentes, nobis Deum placatum propter Chriſtum. Et hanc propoſitionem ca. 3. quæ ſtatum vniuerſæ diſputationis continet, tradit: Arbitramur, hominem fide iuſtificari, non ex operibus Legis. Hic aduerſarij interpretantur ceremonias Leuiticas. At Paulus non tantum de ceremonijs loquitur, ſed de tota Lege. Allegat enim infra ex decalogo: Non concupiſces eas, & ſi opera moralia merentur remiſsionem peccatorum, & iuſtificationem, etiam nihil opus eſſet Chriſto & promiſsione, & ruerent omnia illa, quæ Paulus de promiſsione loquitur. Malè etiam ſcriberet ad Ephesios, Gratis nos ſaluatos eſſe, & donum Dei eſſe, non ex operibus. Item: Paulus allegat Abraham, allegat Dauidem, At hi de Circumciſione habuerunt mandatum Dei. Itaq; ſi vlla opera iuſtificabant, neceſſe erat, illa opera tunc, cum mandatum haberent, etiam iuſtificaſſe.

Hæc Apologia, ſtatum diſputationis Paulinæ ſic enarrans, vt phraſin, ſine operibus Legis, per alteram, non ex operibus Legis, declaret, & ſomnia Collocutorum, fingentium diſcrimen inter prædictas planè æquipollentes orationis for-

nis formas manifeſtè refutet per exempla Abrahæ & Dauidis, qui & ipſi ſine Lege & operibus Legis iuſtificati ſunt per promiſsionem & fidem, vt eadem Apologia non multò antè loquitur, licet & circumciſionis & cæterorum diuinitus ipſis mandatorum operum obſeruationem neceſſariam eſſe intelligerent. Vt igitur particula χωρὶς ἔργων non excludebat vel neceſsitatem vel præſentiam ceremonialium operum, tunc, cum diuinitus mandata eſſent, ita nec moralia opera vllo tempore per eam, ne adſint, ſimpliciter excludi cogitandum eſt. Quod ipſum luculenter Lutherus etiam cum alibi, tum in enarratione Pſalmi 51. his verbis confirmat: Quod aduerſarij doctrinæ noſtræ ſic Paulum exponunt: Iuſtificamur ſine operibus Legis, id eſt, ſine ceremonijs, quia ceremoniæ ſunt abrogatæ, ex eo nihil aliud ſequetur, quàm Moſis quoq; tempore, ceremonias illas fuiſſe abrogatas, & liberum fuiſſe circumcidi vel non, ſacrificare vel non, quia etiam Moſis tempore non iuſtificabant, teſte hoc loco.

Atqui quis tam patiens eſt, vt hoc ferre poſsit ab homine Theologo dici, id eſt, Nam ſi nunc non ſunt iſta ceremonialia ad iuſticiam neceſſaria, quia abrogata ſunt, quid dicemus, cum redierimus retro ad Dauidis tempora, cum nondum eſſent abrogata, ſed haberentur inter ſum̃a & ſanctiſsima opera & neceſſaria eſſent. Num iuſtificabant tum, id eſt, Minimè. Nam hoc eſt, Sacrificia non voluiſti. Deinde non rectè extenuantur ceremonialia. Nam p̄ceptum de ſabatho, etiamſi eſt ceremoniale, tamen ponitur in prima tabula, ante & ſuper omnia moralia opera, Ergò indigna Theologo, ſiue ſimpliciter erudito viro indigna cauillatio eſt, cum Paulus de operibus Legis loquitur, ſentire, quod tantum de ceremonialibus loquatur, quaſi de operibus in inferiore gradu poſitis, quàm moralia. Reſpice iſta tempora veteris Teſtamenti, & non ſolum neceſsitatem, ſed ſummam quoque dignitatem ceremoniarum fuiſſe inuenies, Etſi enim nunc ceremonialia aut libera aut abrogata ſunt,

ſunt, tamen in Lege non fuerunt libera, ſed neceſſaria, & tamen etiam tum verum fuit, Sine operibus Legis iuſtificatur homo.

Hæc Lutheri verba tam ſunt illuſtria, vt nulla longiore declaratione opus ſit, tam firma, vt nullis ſophiſticarum eluſionum præſtigijs labefactari poſsint. Quare in hanc ſententiam plura hoc loco nō adijciemus, ſed expendemus, quid ad teſtimonia confeſsionis & Apologiæ Auguſtanæ in proximo noſtro ſcripto à nobis adducta reſponderint.

Ex Exemplari Confeſsionis, Anno XLI. VVitebergæ edito, quæ citata ſunt, cum conceptis ſuis falſis opinionibus, omninò aduerſari ſentiant, eaquè refellere nequeant, impudenter falſi teſtimonij appellatione notant, & vociferantur, Confeſsionem Auguſtanam falſò hanc nominari, neque admittendam eſſe, quod non ſit Auguſtæ ſcripta & exhibita, nec â Statibus, qui ei ſubſcripſerunt, approbata, Et Melanthonis priuatum ſcriptum eſſe garriunt, quod in ſuam Normam non recipiant, nec licuiſſe Philippo priuato arbitrio eum librum innouare aut mutare, qui Eccleſiæ confitentis nomine ſit ſcriptus.

Ex hac Collocutorum audacia eò maiorem hoc tempore capimus dolorem, quod recordamur ante annos ſanè non multos, tantam fuiſſe in Flacio & ſocijs ipſius aduerſus ſanctiſsimum, & de vniuerſa Eccleſia optimè meritum virum Philippum Melanthonem odij nulla de cauſa concepti virulentiam & acerbitatem, vt poſt annos circiter viginti recuſis Epiſtolis, quas è conuentu Auguſtano ad Lutherum ille ſcripſerat, & his calumnioſè detortis, veriti nō ſint eam, quam boni omnes ſemper in ipſo ꝓbarunt, moderationem & circumſpectionem vehementer exagitare, ꝙ conſtitutus in acie penè ſolus & ceu πρόμαχος obiectus tot & tantis hoſtibus, cum in tanta opinionum & controuerſiarum perplexitate ſcribenda eſſet Confeſsio, cui tot

Principes, tot hominum millia, & æternæ & huius caducæ vitæ ſuæ ſalutem, niti atque inſiſtere omnē, pro qua ſe diſcrimen vitæ, fortunarum, dignitatum, honorum extremum adituros eſſe, profeſſuri erant, non attulerit ad hanc rem audaciam, confidentiam & impudentiam, quam ipſi hactenus vſurparunt, è ſuis latebris, bonos omnes allatrantes.

Hac verò calumnia, cum ſe nihil proficere experirentur, aliquanto poſt Confeſsionis illius capita à Philippo perſcripta non eſſe, multi de grege illo affirmare auſi fuerunt, quantumuis & viuis teſtibus & Epiſtolis Lutheri manu ſcriptis, quas adhuc extare conſtat, manifeſtè redarguerentur.

Hoc etiam figmentum, cum non adhæreſceret in viri præclarè meriti & innocentis fama atque exiſtimatione, odium tamen erga illum, vel cum iactura & detrimento omnium repurgatarum Dei benignitate Eccleſiarum, vt explerent ſuum, ad communes hoſtes perfidè confugere, & ab his præſidium etiam aduerſus iam mortuum Melanthonem acerſere, nō erubuerunt. Eò igitur inſaniæ ac dementiæ nunc deuenerunt, vt in dubium & controuerſiam reuocare auſint, quæ ſit vera & legitima Confeſsio Auguſtana, immemores eius, quod in Colloquio VVormacienſi iampridem Eccio, pontificiæ Tyrannidis errorum & ſuperſtitionum præcipuo patrono & propugnatori idem prorſus, quod nunc nobis occinunt Collocutores, obijcienti ac diſsimilitudinem exemplarium accuſanti, autor tunc reſpondit, Rerum videlicet eandem eſſe ſententiam, etſi quædam alicubi in poſterioribus editionibus commodiore, & magis perſpicua orationis forma ſint tractata, propterea, quod ſophiſtica ſua aduerſarij circumſpectius noſtros & accuratius loqui docuiſſent; quibus tunc Antagoniſta ille Philippi repreſſus obmutuit, Adeò, vt nunquam poſtea diſsimilitudinis ac diſcrepantiæ, quam in illa eſſe queſtus fuerat, mentionem fecerit vllam. Sed Flacio eiuſque ſocijs hanc Melanthonis reſponſio-

nem

nem nō ſatisfacere, eò magis dolemus, quod facilè conijcere poſſumus, quam ob cauſam potiſsimum ſublatam è medio, & ex hominum memoria deletam eſſe cupiant, de Lutheri voluntate, conſilio, & mandato recognitam, & rurſus ante annum quadrageſimum editam Confeſsionem, nimirum, vt ipſorum intempeſtiuè prouolantes & ſpinoſis perplexitatibus referti libelli diſcentium manibus terantur, & ita ſecundum prouerbium, quaſi Glauci & Diomedis permutatione facta, perſpicuis obſcura, rectè dictis confuſa, ordinè explicatis intricata & perplexa, infeliciter ſuccedant.

Vt prætereamus hoc loco, de quo alibi copioſius dicendum erit, non defuiſſe ex iſtorum ſodalitio quoſdam Philippomaſtigas, qui prædictam Confeſsionem per contumeliam cothurnū vocarint, ne quid intentatum relinquerent, quod ad extenuandam illius authoritatem ſpectare videretur. Hæc commemorare nos hoc loco compulit Collocutorum temeritas, qui ſine fronte affirmare auſi ſunt, Lutherum crebram confeſsionis emendationem vehementer improbaſſe. Sciant autem, conſtare nobis, quod & hortante & approbante atq; mandante Luthero ea ſit à Philippo recognita, & denuò prelis typographicis ſubmiſſa, maximè propter aduerſarios, quod multa cauillarentur illi, quæ oportuit explicari, vt occaſiones & argumenta pernitioſarum cauillationum, ſi rurſus ad diſputationum conflictus deuentum eſſet, eis adimerentur, quodq; ex priore Confeſsione multa mutuarentur ijdem, quibus ſua pingerent, ſicut res oſtendit, multa eos in pleriſq; controuerſijs leniſſe, vſos formulis noſtrorum, vt facilius imponerent imperitis. Non igitur mouet nos illa ex Illyrici Vinariæ habita diſputatione repetita fabella, quæ narrat, Lutherum ægrè tuliſſe, quod à Philippo inſtituta eſſet Confeſsionis emendatio, verum editione iam peracta nō potuiſſe impedire. Nam futilitas illius Cōmenti manifeſtè coarguitur & refellitur vel ex eo, q; non ſemel ſed aliquoties, vt anno 38. anno 40. anno 41. re-

cognita & aliquot in locis aucta & diuulgata confeſsio fuit, etiam poſtquam Eccius in Colloquio Vuormacienſi litem de hac noſtris mouiſſet. Nam vt demus, ab autore recognitam Confeſsionem ſemel, inſcio & improbante Luthero editam eſſe, quid de crebra repetitione editionum magis etiam locupletatarum dicetur? Affirmabitur ne dormiente, inſcio & inuito Luthero id toties factum & peractum eſſe? Adeone fuit Lutherus ſeneſcens remiſsus & languidus, vt rem tantam tam negligenter ageret? Adeone autoritas ipſius iam fuerat diminuta & deiecta, vt non potuerit prohibere & impedire, ne exemplaria iam impreſſa ſpargerentur, neue denuo imprimerentur diſtracta? Viuentibus præſertim maxima adhuc ex parte Illuſtriſsimis Principibus, qui Confeſsioni Auguſtanæ Carolo imperatori exhibitæ, nomina ſua ſubſcripſerant. Calidum inquit ille, mendacium optimum. Mox enim deprehenditur vanitas, poſtquam paulò diligentius inquiri in illud cœpit, an ita factum ſit, vel fieri potuiſſe veriſimile, quod impudenter aliquis aſſeuerauit.

An verò conſentaneum eſt, toto ferè decennio, quo adhuc ſuperuixit Lutherus & valetudine atq; ſenſibus integris Eccleſiæ gubernationi præfuit, neminem eam publicè, reprehenſurum fuiſſe apud nos, ſi qua à Philippo eſſet commiſſa culpa. Imò conſtat ipſum etiam Lutherum in Epiſtolis Anno 41. de Colloquio conuentus Ratisbonenſis ad Illuſtriſsimum Electorem Iohannem Fridericum beatiſſimæ & laudatiſsimæ memoriæ ſcriptis honorificam mentionem Confeſsionis, quæ poſt recognitionem tunc in diſputationibus publico nomine aduerſarijs pontificijs opponebatur, feciſſe, quod & editio ſeptimi Tomi Ienenſis operum Lutheri clarè teſtatur.

Quid autem tunc inclitus Princeps Iohannes Fridericus Elector de eadem Confeſsione iudicarit, manifeſtum fit ex formula inſtructionis datæ ijs, qui Anno 46. ad conuentum

uentum Ratiſponenſem ablegati fuerunt eo menſe, qui proximè Lutheri mortem anteceſsit, in qua hæc verba reperiuntur.

Vnd nach dem S. Churf. G. vnd der Landgraff dieſes Theils Stenden/ſo zu dem Colloquio die jren auch verordnen/ geſchrieben/ vnd ſolchs auch dabey klerlich vnd ausdrücklich angezeigt/das bey der Augſpurgiſchen Confeſsion vnd Apologia zu bleiben/Welchs jhnen die Stende haben gefallen laſſen/ So werden ſich drüber gedachter M. Philip. vnd D. Maior deſſelben auch zu halten wiſſen/ Dieweil ſie beide auch neben dem Herrn D. Martino vnd anhern jhr bedencken obgemeltes Colloquij halben zuſamen gezogen/welches ſein Churf. G. jhr nicht misfallen laſſen/So iſt jhnen dauon Copey mit gegeben/ darnach ſie ſich zu ſolchem Colloquio auch der Form halben/ do ein ander wolt fürgeſchlagen werden/ in ſonderheit auch zu halten wiſſen/etc.

In hac ergo formula diligenter conſideretur, nullam prorſus in deliberationibus publicis ante bellum à Carolo V. in Germania geſtum, de exemplaribus Auguſtanæ Confeſsionis vel dubitationem vel diſſenſionem inter proteſtantes principes & Eccleſiarum repurgatarum Doctores incidiſſe. Quod ſi factum eſſet, optatiſsimum ſanè aduerſarijs pontificijs accidiſſet, qui eam occaſionem cupidiſsimè ad detrectanda cum noſtris Colloquia fuiſſent abrepturi, Sicuti hoc tempore nihil tantopere ipſos delectat, quàm quod vident, eos, qui recognitam ab autore Confeſsionem in dubium vocant, ſtrenuè id agere & conari, vt fundamenta, quæ communi conſenſu papiſtis antea opponi conſueuerant, eiuſmodi petulanti ζυγομαχίᾳ concutiantur & euertantur. Nec poſsumus ſtatuere, vtrum pontificij, ſi ingente propoſita mercede conducere præuaricatores voluiſſent, commodiore via rem aggredi potuiſſent, quàm quæ per Flacium & cōplices illius hac audaci reiectione ſæpius iam nominatæ Confeſs. Auguſtanæ ipſis eſt patefacta. Certè nulla maior

clades Eccleſijs noſtris afferre potuiſſet. Labefactata enim certitudine eius Confeſsionis, ad quam ſecundum verbum Dei tanquam ad fundamentum Religionis noſtræ nos referimus ac reſpicimus, & ad quam Leges ſacræ pacis in Imperio allegatæ ſunt, nonne velut norma gubernatrice ſublata mox incertiſsimis percellemur, & fluctuabimus opinionibus? an non iudiciorum regula auferretur? quam ſicut iudicia ipſa labefactarunt in Eccleſijs noſtris, ita ſublatam & peremptam illi omnibus modis cupiunt, ne quid ſit, quod ipſorum libidini in conuellenda doctrina vſitata obſtare poſsit. An non deinceps patebit occaſio cuiuis fanatico, quos volet, aut effingere poterit furores ſpargendi? Denique an non diſſoluto publicæ pacis vinculo tandem futurum eſt, vt (quod clementiſsimus Deus benignè auertere velit) in cedes mutuas ruant, & patriam laniena mutua deuaſtent, eandem Religionem amplexi & profeſsi? Quò igitur talium hominum conatus tendant, & quid moliantur, vtinam ciues Eccleſiarum, Dei beneficio inſtauratarum, tandem intelligere atque conſiderare incipiant, vt remedia his malis, priuſquam vna ruina omnes opprimantur, maturè quærant & adhibeant.

Sed miſſa hac querela, quam indignitas rei nobis extorſit, reuertamur ad excutienda ea, quæ teſtimonijs prolixè à nobis citatis oppoſuerunt Collocutores, qui ne nihil reſpondere videantur, ſemper eandem cantilenam repetunt, & fatentur, ſe quoque excludere noſtra merita in iuſtificatione & acceptatione noſtra coram Deo, ſed interim hoc vrgere, quod bona opera ſint fructus fidei, ſine vllo opere noſtro iuſtificantis, quodque Confeſsio nominatim dicat, accenſa fide, quæ concipitur ex Euangelio ſeu abſolutione, deinde ſequi debere bona opera, quæ ſunt fructus pœnitentiæ. Atque inde inferunt, etiam neceſsitatem præſentiæ bonorum operum (prout ipſi loquuntur) in articulo iuſtificationis excludi. Quod ipſum quoque allegatis ex Apologia

logia verbis confirmare nituntur, quæ licet excludant opinionem meriti, tamen, dilectionem & opera negant, ſic excludi, ne ſequantur: Perinde ac ſi nos, vel quod antecedant fidem, vel quod in articulum iuſtificationis trahenda ſint bona opera aut ſenſerimus, aut diſputauerimus vnquam, & non potius contenderimus, ita hominem ſola fide iuſtificari, vt neceſſe ſit, illum errores contra fundamentum cœleſtis doctrinæ pugnantes abijcere, & à peccatis contra conſcientiam abſtinere, atque ita ſecundum Pauli regulam, militare bonam militiam, retenta fide & bona conſcientia. Quam ſi approbant ſententiam, cur ſine cauſa de vocabulis litigant? Neque enim inter hæc (modò dextrè & ſine ſophiſtica accipiantur) intereſſe quicquam putamus, non excludi Virtutes fidem neceſſariò ſequentes, ne adſint, Et, fidem ſequi debere bonos fructus pœnitentiæ, hoc eſt, obedientiam erga Deum. Nam quod neceſſe eſt ſequi ad aliquid, vt ad cauſam propriam & veram, de eodem negari non poteſt, quin cauſæ illi eo, quo ſequitur, ordine immutabiliter adſit.

Quemadmodum enim Solis corpus ex ſeſe diffundit & lucem & calorem, atque ideò poſita cauſa, id eſt, corpore ſolari radios ſpargente, neceſſe eſt concedi, quod immutabili ordine naturæ ſequantur & adſint tanquam effectus proprij & lux & calor: Ita poſita fide iuſtificante, quæ non eſt ocioſa cogitatio, Sed, vt Apologia loquitur, tantiſper, dum adeſt, nouam vitam in cordibus, & bonos fructus parit, rectè dicuntur & eandem ſequi, & eidem adeſſe quocunque tempore bona opera, quæ ſi ſimpliciter excluderentur per particulas articuli iuſtificationis proprias, Gratis, ſine operibus, ſola fide, perinde vt gloriationem excludi conſtat, ne quidem ſequi reconciliationem, aut fructus eſſe iuſticiæ, fidei & opera Spiritus ſancti verè perhiberi poſſent.

Quod verò non deſinunt Collocutores toties repetere,

tere, Paulum in articulo & actu iuſtificationis vtrumq; excludere, cum merita, tum opera noſtra. Item, Non operari & non mereri longè differre, Nec eſſe idem, neq; monſtroſius quicquam dici poſſe, quàm non operantem & habentem opera moralia eſſe idem, facilimum eſt refutatu, & videant ipſi, ne nimis verè ſibi occinatur illud eiuſdem, cuius hemiſtichium in ſubſannandis nobis vſurpant, poetæ: Ridetur Chorda, qui ſemper oberrat eadem. Norunt enim Collocutores, fateri nos, Quod noſtra & merita & opera bona, ſimpliciter à cauſa iuſtificationis excludantur, ex quo tamē non ſequitur id, quod ipſi vitioſè ratiocinantur, nimirum per particulas excluſiuas, & fiduciam meriti, & ipſum benè operandi ſtudium, pariter & ſine vllo diſcrimine reijci. Nam propriæ dignitatis fiduciam ſemper abeſſe oportet, cum cura vitandi lapſus contra conſcientiam ſemper requiratur.

Ac de phraſi Paulina, quod obijciunt, in nulla Grammatica reperiri, Non operantem eſſe eum, qui non mereatur, refellit ipſe textus Apoſtoli, cum operanti dicit, imputari mercedem ex debito, non operanti verò & credenti reputari fidem ad iuſticiam. Quod ſi ordine iuſticiæ debita merces & meritum, ſunt correlatiua, Non dubitari poteſt, quin non operantem, vt cui remiſsione peccatorum, & imputatione gratuita indigenti merces non debetur, rectiſsimè intelligamus non afferentem merita ſeu opera, quæ poſsit apponere iræ ac iudicio Dei. Atq; hæc interpretatio, vt Apologiæ verbis, quæ proximè adduximus, perſpicuè continetur: Ita plurimis in locis planiſsimè eſt à Luthero tradita, quemadmodum & in enarratione verborum Pſalmi 130. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit, luculenter inquit: Habet Dauid teſtimonium, quod ſit vir ſecundum cor Dei, & ſanè inſigne exemplum eſt in omni genere Chriſtianarum virtutum.

Quid

Quid multis? Dauid non eſt vnus è multis, ſiue eius fidem & vitam, ſiue Dei de ipſo teſtimonium conſideres, & tamen vir tantus, & tam ſanctus, diſertè & manifeſtè dicit, Si obſeruaueris Domine iniquitates, Domine quis ſuſtinebit? An non ergò hoc eſt negare ſimpliciter omnem iuſticiam, ſanctitatem, mundiciem, omnes, ſicut etiam in Pſalmo 32. manifeſtè ſanctos vocat, & tamen dicit: Pro hoc orabit ad te omnis ſanctus, ſcilicet, vt condones peccata. Vbi igitur ſunt, qui iuſticiam operũ tantopere prædicant, cum Dauid ſimpliciter opera & iuſticiam omnem abijciat in conſpectu Dei, & ſimpliciter hoc petat, ne obſeruet Dominus iniquitates. Quare diſcamus, ne ad iudicium Dei veniamus, fiducia noſtrorum operum aut iuſticiæ noſtræ, etiamſi feciſſemus omnia, quæ potuiſſemus facere.

Et tandem concludit Lutherus eiuſdem verſiculi explicationem in hæc verba: Hoc vnum proponunt ſacræ literæ, vitam noſtram eſſe tantum ſub remiſsione peccatorum, ſub conniuentia, tolerantia, indulgentia Dei, vt nihil ſciamus, niſi iuſticiam Chriſti, Non quod non ſit benè operandum, non quod peccatum non adſit, atque id Deus non oderit, Sed quod dicit Deus, & promittit, ſe non velle obſeruare transgreſsiones noſtras, quia credimus in Chriſtum, & Chriſto fidimus, Hunc Chriſtum, qui obijciunt, & ſub eo latent, illi habentur pro filijs, quia habent propitiatorem, qui non habent, coguntur deſperare. Hæc Lutherus. Cuius dicta, vt eludant Collocutores, prætendunt, ei rem fuiſſe cum Pontificijs vehementiſsimè vrgentibus & prædicantibus merita, atque ideò illum contra hæc diſputantem, eò direxiſſe interpretationem ſententiarum ſcripturæ, vt crebram excluſionis meriti noſtri, rariorem autem excluſionis bonorum operum fecerit mentionem.

Sed quàm nihil & ponderis & virium habeat hoc quoque cauillum, docent eius verba in eodem Pſalmi 130.

commentario, cum ait: At ſanè aduerſarij noſtri nunc aliquanto moderatiores ſunt, quàm initio. Non enim ſimpliciter negant amplius, quod fides iuſtificet, ſed addunt tamen, eam fidem quæ iuſtificat, debere charitate formatam eſſe. Sic ſcilicet picarum inſtar non intellecta verba ſonant, Sed formes fidem, quoquomodo velis, hæc generalis ſententia eſt, Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Nullus ſcilicet. Nam ſi quis ſuſtinere poſſet, profectò Dauid quoq; ſuſtinuiſſet vir tam ſanctus, in verbo Dei tam eruditus, tot malis & periculis toties exercitus ad fidem & timorē Dei, neq; enim credo, tam impudenti eſſe animo quenq; inter omnes papiſtas, qui non longè ſe, ſi iuſticiam operum ſpectes, infra Dauidem abijciat, Et tamē dicit Dauid, Iuſticia non eſt per opera, quia ſi iniquitates obſeruaueris, nemo ſuſtinebit, Et poſt pauca rurſus in eandem ſententiam ſic loquitur: Nec ſanè puto, quenq;m inter aduerſarios eſſe, qui auſit iudicium Dei ſubire fiducia ſuæ iuſticiæ, & tamen hoc docent ac iubent ac hortantur, vt alij faciant: Non autem contrarium docentes & deducentes Eccleſiam ad fiduciam meriti & mortis Chriſti, damnant tanq; hæreticos, Hæc an non extrema eſt malicia? Ipſi non faciunt, quod docent, vt fiducia ſuorum meritorum moriantur, & volunt alios ad hoc cogere, aut tanquam hæreticos damnant. Sic omnium ſanorum hominum experientia hoc docet: Neminem vincere in conſpectu Dei ſuis operibus aut iuſticia ſua: Et tamen tota natura cum extra tentationem eſt, circumſpicit ad opera, & quærit, quomodo per ea Deum poſſit placare. Sed hic proponitur ſimplex & clara doctrina: Si peccata obſeruaueris, nemo ſuſtinebit. Quis igitur cupiat ſic in iudicium deſcendere, vt vincatur & condemnetur?

Sed plura hoc loco Lutheri dicta recitare superſedemus. Confidimus enim ex ijs, quæ proximè & nunc allegauimus, ſatis perſpici poſſe, nunquam ipſum ea vſum fuiſſe expoſitione, de excludendis non ſolum meritis bonorum operum, Sed etiam ipſis bonis operibus, ne adſint, quam

commi-

comminiſcuntur Collocutores, & tanquam rem magni momenti, cum non pateat illis vllum aliud effugium, memori mente pios lectores & auditores omnes reponere iubent. At illi contra, vt omnino perſuaſum habemus, fideliter memoriæ ſuæ infigent, in hac diſputationis parte non habuiſſe vlla teſtimonia noſtros Antagoniſtas, quibus eluſionem hanc toties á ſe inculcatam Confeſsioni & Apologiæ ac ipſi Luthero notam & vſitatam fuiſſe probarent, præterquam paucarum particularum, nihil ad rem facientium ſophiſticas detorſiones, vtpote cum Apologia dicit: Poſtquam fide iuſtificati & renati ſumus, incipimus Deum timere. Item: Non diligitur Deus, niſi poſtquam apprehendimus fide miſericordiam. Item: Dilectio & opera ſequuntur fidem. Item: Præcedit fides, dilectio debet fidem & renouationem ſequi. Item: Bona opera ſunt effectus regenerationis & fructus ac teſtimonia fidei. Item: Iuſtificamur ſine & ante omnia opera. Quaſi verò negantes, quod doctrina de iuſticia fidei, ipſas virtutes, quas ſimul cum fide Spiritus ſanctus accendit, ita excludat, nê adſint, eò ipſo peruertant rerum ordinem, quem ipſi Collocutores nunc fatentur, his vocibus Poſtquam, Deinde, Sequuntur &c. indicari, & ſic velint adeſſe vnà cum fide virtutum cæterarum initia, vt apprehenſionē miſericordiæ & reconciliationis gratuitę, quę fit ſola fide, antecedant nouæ virtutes, quaſi regenerationis & renouationis effectus, Item, Fidei fructus & teſtimonia rectè nominari monuimus, & tamen non meriti coram Deo aut cauſæ Iuſtificationis, ſed debiti tantum & ordinis, quem Deus immutabiliter in verbo ſuo ſanxit, vim & rationem habere, aſſeuerauimus. Semper enim has phraſes, ſine lege, ſine operibus, & Confeſsionis & Apologiæ autorem & reuerendę memorię D. Lutherum ſic enarraſſe ſcimus, vt per eas prorſus nihil aliud ſignificari oſtenderint, quàm per has æquipollentes: Non propter Legem: Non propter opera noſtra, ſeu, vt Paulus loquitur, Non per legem & non ex operibus. Quibus manifeſtum eſt excludi dignitatem & fi-

duciam noſtrorum operum, Ipſam autem obedientiam, cui in vera pœnitentia nihil meriti coram Deo tribuitur, non ſimul cum impia fiducia proprij meriti à fide iuſtificante remoueri.

Agimus autem gratias hoc loco D. Collocutoribus pro ipſorum merito, primum, quod abiecta pernicioſa imaginatione de momentis temporum, quæ fidem & opera, quaſi interuallis quibuſdam ſecundum prius & poſterius diſiungant, proteſtantur, ſe ordinem rerum, quoties Apologia & Lutherus verbo ſequendi, particulis primum, deinde & ſimilibus alijs vtuntur, intelligere. Deinde quod claris verbis ſignificant, in ſcriptis Lutheri idem valere, & eſſe æquipollentia, cum dicitur, Bona opera non ſic excludi á iuſtificatione & ſaluatione, ne adſint, vt citauimus textum Poſtillæ Eccleſiaſticæ, Et bona opera fidem iuſtificantem ſequi debere. Agi enim in vtraq; formula loquendi de ordine fidei & operū. Tertiò, quod diſcernentes dicta Lutheri, quæ de fide iuſtificante loquuntur, ab his, quæ de fructificāte fide tractant, fatentur, hanc eſſe vnam & eandem fidem, ſed diuerſos habere reſpectus. Concedunt item fidē ibi non eſſe, aut ſi fuit euanuiſſe, vbicunq; dominantur peccata contra conſcientiam. Hæc omnia nō tam infirmare ſententiam diſputationis noſtræ de excluſiuis, quám eandē confirmare atq; etiam ꝓpugnare, Collatio ſcriptorum hactenus vtrinq; exhibitorū luculenter oſtendet. Poſito enim illo, quod iam nobiſcum profitentur, nugatoria eſſe, quæ de momentis & interuallis temporum intercedentibus, inter fidem iuſtificantem, & inchoationem nouæ obedientiæ antehac prætenderunt, Quis relinquetur locus illi commentitio articulo & actui iuſtificationis, pro quo hactenus, tanquam pro aris & focis acerrimè pugnarunt. Etſi planè idem ſignificant, Non excludi virtutes, ne adſint, & bona opera ſequi debere, Cur nos vt authores noui & abſurdi dogmatis & corruptelarum impiarum defenſores, ac patronos inſectantur & flagellant? Deniq; ſi vna atq; eadem eſt fides

iuſti-

iuſtificans & fructificans, ſed diuerſo tamen reſpectu conſideratur, quid cauſæ eſt, quod nos idem diſcrimen multò clarius monſtrantes (dum quod ſoli fidei tribuitur in iuſtificatione hominis coram Deo, eiuſdem fidei fructibus, id eſt, bonis operibus perpetuò detrahendum eſſe contendimus, & hoc reſpectu fructus fidei ſeu virtutes neceſſariò eam ſequentes, à iuſtificatione excludimus, non vt non adſint, ſed ne ſint cauſa ſeu meritum illius) tam acerbis conuitijs ꝓſcindunt, & tanquam hæreticos proclamant?

Quid autem conſentanei aut ad rem ipſam accomodati reſpondebunt D. Collocutores, ſi Magiſtrum ipſorum Flacium, qui primus ferè de excludenda pſentia bonorum operum Eccleſijs noſtris litem intentauit, demonſtrauerimus, magna animi & vocis contentione inter diſputandum aliquoties eandem explicationis formam de ſententia particularū excluſiuarū, in artic. iuſtificationis eodem planè ſenſu, quo nos eam repetere ſolemus, vſurpaſſe. Verba ipſius in diſputatione Vinarienſi, in quo ſerio ꝓ aſſertione veritatis diuinitus traditę pugnare videri voluit, hęc extant: Syllogiſmus tuus eſt, ſicut in artic. iuſtificatiōis particula, Sola fides excludit meritum operum à cauſa iuſtificationis, non excludit pſentiam obedientiæ, quæ nunquam poteſt diuelli à præſente fide: Ita in hac materia de libero arbitrio, quando dicis, Solus Deus trahit, illuminat, donat fidem &c. Excluſiua non tollit modum agendi, id eſt, voluntatem, quia differt voluntas à motu violento & naturali, Sed excludit meritum & fiduciam noſtrarum virium, non excludit apphenſionem verbi diuini. Hoc argumentum, Concedo voluntatem adeſſe debere, nos ibi adeſſe, ſicut ille dicebat, noli ꝓperare, oportet & me adeſſe, cum duceretur ad ſupplicium. Sed non ſimul ſunt cauſa efficiens aut cooperans. Eſt igitur tua ſimilitudo contra te. Sicut n. excludit vox ſola in arti. iuſtificationis omnē efficaciam operum ad iuſtificationē: Ita & hic ſolus Deus &c. non excludit voluntatē, ne adſit, ſed excludit omnem efficaciā & coopationē naturalis voluntatis in conuerſione.

Item paulò poſt: Dico tuum Syllogiſmum, non vt tu eum propoſuiſti, eſſe contra te. Quia hæc eſt tua Maior, aut prior pars ſimilitudinis, quæ nos conciliat. Sicut particula Sola in Iuſtificatione non excludit præſentiam operum, ſed efficaciam aut cooperationem: Sic hic, Solus nõ excludit voluntatem, ſed omnem efficaciam aut operationem eius. Si quid aliud vis extruere, quęre aliud argumentum ex verbo Dei, hoc eſt contra te. Item, Siue declares, ſiue probes, ſimilitudo iſta contra te eſt. Primò, Sicut particula Sola excluditur omnis meriti cooperatio, Ita etiam hic omnis cooperatio voluntatis excluditur.

Hactenus Flacij verba ideò recitauimus, vt manifeſtum fieret, tantum contentionis ſtudio & odio ac maleuolentia incitatos nobis contradicere Collocutores, qui, ſi hac in parte modò commemoratas ſui Præceptoris phraſes de excluſiuarum particularum in articulo iuſtificationis vi & intellectu fideliter & conſtanter retinere vellent, facilè inter nos concordia iniri poſſet. Sed vt appareat, Flacio prædictas formas loquendi non temerè & inconſultò in diſputationis Vinarienſis æſtu excidiſſe, verum permultos annos retro (hauſtas nimirum ex prælectionibus Lutheri ſanctæ memorię) ante mota etiam hæc atrocia certamina & placuiſſe & vſitatas fuiſſe, adſcribemus etiam ipſius verba, quæ habentur in libello, cui titulus eſt, de vocabulo fidei, edito primum Vitebergæ anno 49. & ab autore poſtea Ratisbonæ recognito, & additis quibuſdam alijs locupletato: Sed poſtquam probauimus, nos ſola fide iuſtificari, & non per opera, Item, oſtendimus, quod opera ad rem faciant. Volumus adhuc aliquantulum declarare, quomodo hæc conueniant: Nos ſola fide iuſtificari, Et tamen oportere adeſſe aliqua principia & conatus nouæ obedientiæ. Vulgus enim, cum audit, non ſolam fidem debere in pijs eſſe, ſed etiam alia bona opera, putat idem eſſe, ac ſi diceretur, per fidem & per bona opera, & inanem eſſe λογομαχίαν, contendere, nos ſola fide iuſtificari, cum tamen fateamur debere, & alias virtutes

tutes adeſſe. Nec mirum eſt, hoc eis accidere. Dicit enim Ariſtoteles, Nō eſſe cuiuis diſtinguere. Placet autem, vt ex ſuperius vſurpata mendici ſimilitudine, hanc ipſam huius dubij declarationem petamus. Quemadmodum enim mendicus, etſi neceſſariò & aliquas alias partes & magnam vim miſeriæ in ſe habet, tamen ſola manu ſtipem accipit: Aut ſi libet, accipiamus aliam ſimilitudinem.

Quemadmodum infans, etſi alia quoq; membra habet, ſolo tamen ore ex maternis vberibus lac ſugit. Aut, vt alio modo idem dicamus, Quemadmodum ſolis oculis videmus, etiamſi ſoli oculi ſine alijs ſenſibus & partibus corporis eſſe planè non poſsint, Sic & nos, etſi debemus habere & bonum propoſitum in poſterum, & de præteritis ſceleribus dolorem, & habent hæc omnia, vt ſuperius dictum eſt, ſuos vſus ac finales cauſas, tamen ſola fide Chriſti beneficium apprehendimus, Sola hæc audet confidenter accedere ſolium Maieſtatis, Eph. 3. 1. Ioh. 5. Sola hæc Pontificem noſtrum Dominum Ieſum Chriſtum, ad dexteram Patris ſedentem, ac pro nobis interpellantem, intuetur & alloquitur. Hæc, inquam, ſola nobis omnia impetrat &c. Atq; hæ ſunt cauſæ, quare per fidem ſolā iuſtificemur, ac adoptemur, & non per vlla opera noſtra, quia nempè & aliæ virtutes, ne debitum quidem ęs exoluere poſſunt, multò minus aliqd ſuperlucrari, Et quia hæc vnica virtus eſt illud inſtrumentum, quo miſericordiam Dei apprehendimus.

Ex eodem Illyrici libello, magnum ſanè poteramus acervum dictorum noſtræ ſententiæ apertè aſtipulantium proferre, vt, cum excluſiuam ſine operibus Legis Paulum interpretari dicit his ęquipollentibus, Non ex operibus, Non ex operibus noſtris, Non ex nobis. Item, cum ab eodem non ſolum diſtingui, ſed ſibi inuicem opponi monet iuſticiam operum ſeu meriti & iuſticiam gratiæ, tanq; in hoc contraria ſeq; mutuò deſtruentia. Deniq; cum Eph. 2. fidem tantum noſtram ad conſequendam ſalutem requiri, reliqua verò omnia opera noſtra, & nos ipſos à ſalutis cauſa excludi

affirmat. Sed vt lectorem moleſtia liberemus, qui multò clariora teſtimonia á nobis alibi ex Luthero, Confeſsione & Apologia Auguſtana, & cæteris Philippi ſcriptis adducta reperiet, plura hoc loco addere nolumus: Præſertim cum hæc vulnera contrectantes non poſsimus non vehementer dolere, Flacium & Collocutores ſimplicem rectæ explicationis formam, & quam vna nobiſcum à Luthero & Melanthone, quaſi per manus traditam acceperunt, non ſolum faſtidire, ſed prorſus abieciſſe, noſq; ea fideliter retinentes totis viribus oppugnare, & oppreſſos cupere. Itaq; & cæteras cauillatorias eluſiones teſtimoniorum ex Apologia & Lutheri ſcriptis citatorum prudentes præterimus, deq; illarum vanitate & futilitate, vtpote reſponſione noſtrâ minimè digna pijs & eruditis lectoribus iudicium permittimus.

Quid enim rreferret ijs refutandis occupari, qui nulla ratione ſibi ſatisfieri patiuntur, quiq; maximè etiam perſpicuis conuicti Argumentis non cedunt, Et nobis pertinaci malitia non deſinunt affingere & obijcere nouum dogma, de neceſsitate pſentiæ noſtrorum bonorum operum in ipſo articulo & actu iuſtificationis noſtræ coram Deo, aliq; meriti ſeu cauſę ratione importantis: A quo nos quàm longiſsimè ſemper abfuiſſe, & cui tota, vt dicitur, voce nos reclamaſſe Colloquij huius Acta teſtabuntur, In quibus hoc etiam deprehendetur, quod falſò tribuantur nobis à Collocutoribus paralogiſmorum & Enthymematum vicioſorum adeò monſtroſæ formæ, vt ne per ſomnium quidem illæ nobis venerint in mentem, & vt magna nos ſubierit admiratio, quomodo tam laborioſè eas conquirere & tam audacter proferre, fuerint auſi, nihil veriti vlla in parte iudicia bonorum & doctorum.

Ad impudentem verò ſcriptorum Philippi reiectionem quod ſpectat, quem in præſenti controuerſia negant ſentire cum Luthero & verbo Dei, quid multis reſpondere attinet? Quis enim per ſe non facilimè agnoſcit iſtorum inſignem

gnem audaciam, qui, vt ait Comicus, falſum an verò laudent, culpent quem velint, non floccifaciunt, modò vt effrenatæ libidini ſuæ aliquo modo ſatisfaciant. Fidem Locis Theologicis ſummi viri & Theologi hoc noſtro ſæculo doctiſsimi detrahunt, cōmemoratis eius rei ſex cauſis, in quo quaſi ſingulari modeſtiæ ſuę ſpecimen exhibere voluerunt. Sed per Deum conſiderent omnes iſta legentes, non ſolum quàm infirmæ & ineptæ, ſed etiam quàm illæ ſint maledicæ & calumnioſæ, inter quas tamen has duas tanquam cæteris ſpecioſiores velut in prima acie collocant, nimirum deprauatos illos eſſe crebris mutationibus, tam rerum quàm verborum, quas ipſum quoque Lutherum improbaſſe ex fide dignis (nullius tamen expreſſo nomine) acceperint. Item, pios paſsim iudicare, quod veteres Loci, qui non ſunt inſerti Tomis Philippi, ſint puriores poſterioribus, ſic enim blaterare eos non puduit. Ad hæc ergò quid reſpondebimus aliud, quàm Philippum, vt capita Confeſsionis Auguſtanæ perſpicuæ repetita Methodicè explicaret, & in his Scholas noſtrarum Eccleſiarum vtiliter exerceret, bis retexuiſſe Locos ſuos Theologicos ab anno 30. vſque ad 44. ſemel anno 36 quo Regi Angliæ inſcripſit, iterum reuerſus domum à Conuentu Ratisbonenſi anno 41. quem laborem compleuit anno deinceps 44. biennio ante Lutheri mortem. Ac poſtremæ repetitioni cauſam dediſſe noua ſophiſmata Eccij & ſimilium aliorum Sycophantarum inter Aduerſarios Pontificios, quibus in Colloquijs duobus, vno VVormacienſi, altero Ratisbonenſi, ſua veſtire ac pingere, noſtra infringere & elidere tentarunt, præſertim cum accederent virulenta ſcripta alia Eccij, Pigij, Latomi, & anno deinde 43. Cleri Secundarij Colonienſis, quibus illi in noſtras Eccleſias, ceu Bachæ Bacchantes fœdum in modum debacchabantur.

His igitur pro Confeſsione Auguſtana Philippus tunc velut clypeum oppoſuit recentiſsimam & poſtremam locorum editionem, in qua nihil mutauit poſtea, niſi quod

in vnicum locum de Libero arbitrio inſeruit declaratione͂ oppoſitam Manichæis furoribus veteribus & recentibus, eamq́ꝫ paucis paragraphis incluſit, quam quia Flacij eiusq́ꝫ complicum ſemi Enthuſiaſmos à Manichæis deliramentis perparum diſtantes perſtringit, ferre nec poſſunt nec volunt, atq́ꝫ adeò totum librum ſuſpectum reddere, & ex diſcentium manibus excutere conantur. Sed nos omnes pios obteſtamur, vt legant, & cum toto textu doctrinæ de Libero arbitrio conferant eam poſtremæ editionis partem, & quo reſpexerit autor, conſiderent, ita calumniarum virulentiam facilè agnoſcent, iudicare poterunt, & odiſſe incipient. Lutherum quidem hanc editionem poſtremam tanti facere meminimus, vt cunctis, quæ poſt Apoſtolorum tempora in publicum prodijſſe conſtaret, ſcriptis iam longo interuallo anteferret, & ſecum aſsiduè Enchiridij loco geſtaret, nec de manibus facilè deponeret, & hortaretur omnes, qui ipſum familiariter conuenire ſolerent, vt eum librum ſtudioſè & frequenter perlegerent. Deniq́ꝫ, vt ſæpè diceret, ſperare ſe, hunc librum ſolum cœleſtis doctrinæ puritatem, vſq́ꝫ ad mundi finem, aſpirante & iuuante Deo, conſeruaturum eſſe.

Nec ignotum eſt, extare de eodem Melanthonis libro, perhonorificè ſcriptum Lutheri iudicium, quod ipſi præfationi primi ſuorum librorum Tomi inſeruit his verbis: Nunc Dei gratia extant Methodici libri quàm plurimi, inter quos Loci communes Philippi excellunt, quibus Theologus & Epiſcopus pulchrè & abundè formari poteſt, vt ſit potens in ſermone doctrinæ pietatis. Cæteros ſermones, quos in familiaribus Colloquijs ſæpè in eodem libro prædicando vſurpauit, nunc omittimus, præſertim cum reipſa deprehendamus, ne chirographa quidem Lutheri prolata, & ad oculum monſtrata, apud hos homines debitam fidem reperire, ſed audacter & licenter eleuari, & tantum non pedibus conculcari & proteri, qua parte ipſorum opinionibus & cupiditatibus aduerſantur.

Cuius

Cuius audaciæ & petulantiæ etiam euidens eſt argumentum, quo quoſdam odium vel Melanthonis vel noſtrarum Eccleſiarum, vel vtrumquè, & ingens ipſorum ambitio eò perculit, vt non poſtremam editionem Locorum intelligi à Luthero in præfacione primi Tomi operum ipſius, ſed teſtimonium illud & Elogium de vetuſtiſsima editione Anni 22. accipiendum eſſe, veſana maleuolentia contendant, non attendentes ad tempus editionis Operum Lutheri, cum prima Locorum, quos Hypotheſes Theologicas tunc autor inſcripſit, editionis exemplaria iam circiter viginti annos deſijſſent, eſſe in manibus & memoria hominum. Nec reſpicere volentes ad tot ſanctorum & honeſtorum hominum conſentientia iudicia atq; teſtimonia, qui nunc tanquam frumento diuinitus monſtrato amplius veſci glandibus recuſant, & lætantur, ſe ex ſpinoſarum ac inexplicabilium quarundam Diſputationum Labyrinthis, quorum aliqua adhuc veſtigia in iuuenili illa lucubratiuncula, vt in multorum aliorum ſcriptis apparent, eductos eſſe, tanquam Theſei filum ſequentes, explicatione in Locis ab Autore recognitis, de iiſdem doctrinæ capitibus tradita, quàm fieri potuit, planiſsimè & dexterrimè.

Quo magis odio digna eſt quorundam ex illo grege inſignis petulantia & improbitas, qui vt vanitati ingenij, & naturæ ſuæ morem gererent, & morbum animi antea non vſque adeò ignotum apertius proderent, pro Locis iocos Theologicos ſcurrili alluſione nominare aſſueuerunt.

Sed de id genus hominibus hoc loco plura addere, non eſt neceſſe, cum quale ſit, iam nulli ferè, niſi data opera errare volenti, poſsit eſſe obſcurum.

De mutationibus verò crebris, quod obijciunt, conſtanter affirmamus coram Deo & Eccleſia, in Locorum

editione mortem Lutheri ſecum, neque in rebus ipſis, neque in orationis forma quicquam eſſe mutatum, præterquam quod in Locis de viribus humanis aliquot ſaltem periodi contra Manichæorum & Enthuſiaſtarum, vt & antea commemorauimus, furores inſertæ fuerunt, & ſub finem Loci de cruce & calamitatibus Eccleſiæ adiecta eſt vtilis commonefactio de diſtinctis generibus afflictionum. Hoc ita eſſe, Collatio Exemplarium, quæ ante obitum Lutheri, & poſt hunc publicè apud nos edita fuerunt & recuſa, manifeſtè declarabit.

Recordamur etiam Melanthonem, cum libenter Locis illis ſuis intexuiſſet mentionem, & diligentem explicationem recentium Serueti, Stancari, Tameri, Oſiandri, Lauteruualdi, & ſimilium aliorum certaminum, nulla alia de cauſa id omiſiſſe, quâm, ne præberet aliquam maleuolis anſam & qualemcunque πρόφασιν, libellum hunc, vel minimę mutationis argumento, deinceps etiam calumniandi, quod iam ante illi cœperant, tanquam furoris æſtro percitis, ſine vllo prætextu vociferari, Locos à morte Lutheri deprauatos eſſe, nec eſſe eoſdem cum ijs, qui viuo illo ſunt diuulgati.

Reſtat ergò, vt, cum Flacius tum ſocij eius demonſtrent, & probent crimen maximè poſt obitum Lutheri mutatorum Locorum, quod nobis falſò obiectum imperitæ multitudini totis viribus perſuadere conantur, ad eum potiſsimum finem, vt Philippi verè Methodicis & pſpicuis ſcriptis ex diſcentium manibus excuſsis, aliorum obſcuræ, confuſaneæ, & nouis ac abſurdis opinionibus refertæ farragines, non ſine maximo periculo & detrimento Eccleſiæ & Scholarum, ad omnem poſteritatem ſuccedant, & in p̃cio habeantur, quæ tamen ab excellenti bonitate & multiplici eruditione ſcriptorum Philippi tam longè abſunt, vt iniuſtè fecerit, qui cum his eas ſaltem comparari & conferri velit.

Sed

Sed quid polliceamur nobis de iſto mirabilium hominum genere verarum demonſtrationum & probationum, quod ſuo arbitrio damnat quidlibet, neque auditis perſonis, neque rebus dextrè dijudicatis, ſuaque omnia dicta pro oraculis vult haberi, Vt cum Lutherum alijs laboribus Eccleſiæ Dei obrutum, non potuiſſe poſterioris editionis Locos propter variam & perpetuam eorum mutationem, vt ipſis loqui libuit, inſpicere, pro certiſsimo impudenter affirmant, & videntur ſibi deinceps maiorem magiſq; intolerabilem & minus excuſabilem autoritatem ac poteſtatem vindicaturi eſſe, quàm Papa Romanus vnquam ſibi ſumpſit & vſurpauit.

Quàm enim deteſtabilis arrogantiæ eſt & audaciæ, quod nos in hac Collatione ſententiarum, in qua, quomodo placidè veritas inquiri, & ſalutaris Eccleſiæ concordia iniri poſſet, ſolicitè cogitandum erat, accuſationibus & præiudicijs atrocibus infamare ſtudent, tanquam criminis falſi, falſorum teſtimoniorum, blaſphemarum, inſimulationum, & contumeliæ in ipſum Deum autores ac reos.

Idque nullo alio faciunt Argumento, quàm quod eo in loco, vbi monſtrauimus diſcrimen, inter ipſas virtutes, in credentibus neceſſarijs, & inter falſam perſuaſionem propriæ dignitatis, ſeu fiduciam volentem iræ ac iudicio Dei opponere noſtra merita &c, addidimus, Collocutores noſtros particulas Excluſiuas ad, neſcio quæ momenta temporum, ſeu ad Actum iuſtificationis citò tranſeuntem reſtringere, perinde ac ſi de infuſione alicuius liquoris in vaſculum ſeu vrceolum vacuum, quæ hoc repleto deſinat, hic cogitandum ſit, ac inde naſci eis has inconſentaneas & abſurdas explicationes, ſine operibus, id eſt, ante omnem conatum &

ſtudium obtemperandi concionibus pœnitentiæ & voluntatem abijciendi malum propoſitum: Non ex operibus, id eſt, nondum accenſis virtutum, quibus præterea fidem prælucere oportet, initijs: Sola fide, id eſt, priuſquam fidei coniungatur bona operandi ſtudium & facultas.

Sed an Tragicis iſtis accuſationibus, conteſtatione nominis diuini, & compellationibus omnium piorum, ac Deum verè timentium in toto orbe Chriſtiano pertinaci negatione, quæ ipſi in ſuis ſcriptis poſuerunt, id ſe efficere poſſe tentant, vt nos falſi teſtes, & ob id blaſphemi, ac in Deum contumelioſi tanquam manifeſtè conuicti habeamur, Ipſi autem planè videantur eſſe innocentes? An poterunt, niſi planè ſint impudentiſsimi, negare, quod excluſiuas particulas, ad Articulum, Actum, circulum, punctum, momentum iuſtificationis pertinere, contenderint? Quod in vrceolos tantum vacuos infundi plenitudinem gratiæ, in hoc ipſo iuſtificationis Ariculo (quam & ſecundam pœnitentiæ partem nominant) expreſsè ſcripſerint? Quod opera noſtra bona in Articulo Iuſtificationis nihil eſſe negatiuum & priuatiuum, aſſeruerint? Quod iuſtificationem & reconciliationem eò negarint, continuam eſſe, quia non per omnem vitam ſe extendat, & quia ſoli Deo momenta & tempus iuſtificationis ſint cognita, cui annos, menſes, dies, horas, minuta, nemo noſtrum præſcribere poſsit aut debeat.

An denique ire inficias poſſunt, cum has phraſes Pauli, Iuſtificamur ſine operibus, & non ex operibus iuſtificamur, æquipollentes eſſe pernegant, cumque præfractè vrgent, particulis excluſiuis, non merita duntaxat noſtra, ſed ipſa etiam bona opera, ne adſint, excludi, Id ipſum ſentire, quod verbis noſtris, quæ falſi teſtimonij appellatione infamant, perſpicuè ſtuduimus exprimere,

vt ſi alia ipſorum ſententia eſſet, nullis amplius inſidioſis occultationibus relinqueretur locus?

Quod ſi eas phraſium Paulinarum interpretationes, quas ſibi à nobis affingi illiberaliter ſine omni corde & fronte queruntur, ſerio improbant & deteſtantur, cur id non apertè præſeferunt, & ingenuè oſtendunt? Aut quare in nos tam hoſtiliter inuehuntur? Qui nihil aliud per Antitheſin ſubiecimus notationi illi noſtræ, non congruentium cum textu & mente Apoſtoli interpretationum, quàm contendere Paulum, ſe fide iuſtificari & hac perpetuo ſeu per omnem vitam iuſtum, id eſt, acceptum eſſe Deo per miſericordiam, propter mediatorem fide apprehenſum, Tunc etiam cum accepto Spiritu ſancto habet inchoationem obedientiæ, multarũ excellentium virtutum decus complectentis. Deſinant igitur Collocutores nos tam atrociter tamq́ impudenter accuſare, & ipſi potius cogitent, quomodo aliquando Iudici Chriſto & ipſius Eccleſiæ rationem ſint reddituri, de iſta & alijs penè innumerabilibus iniurijs, calumnijs & criminationibus, quibus & nos & Eccleſias noſtras tot annis afficere, onerare & diffamare veriti non fuerunt.

De eo tamen lætamur, q̄ ſe nunc tandẽ, quaſi ꝓpius conſpecta veritatis luce vtcunq́ aperire incipiunt, cũ aſtringi iuſtificationẽ hominis corã Deo ad momenta tẽporũ & actũ cito tranſeuntẽ oportere negant. Quod ſi initio harũ diſputationũ feciſſent, multo illę nobis ex vtraq́ parte faciliores & expeditiores futuræ fuiſſent, nec habuiſſemus neceſse tã prolixè & accuratè refutare tot calũnias, qb9 nos grauare & deformare libuit. Quã quam ne hic quidem, poſtquam ſimpliciter & apertè, vt videri volunt, aſſeuerationem de momentis temporum & actu citò tranſeunte in doctrina de iuſtificatione abiecerunt, à calumnijs & falſis criminationibus abſtinent. Nam odioſè adhuc inculcare pergunt, ſtatuere nos neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in articulum & actum iuſtificationis noſtræ coram Deo, quem ſi non metiuntur illis temporum interuallis & momẽtis,

quibus à fide iuſtificante cœteras virtutes abeſſe fingitur, ingenuè profiteri debebant, de qua re nobiſcum, negantibus rejici per particulas Excluſiuas neceſsitatem benè operandi & inchoationem obedientiæ Deo debitæ, cui fiduciā Mediatoris p̄lucere volumus, nunc rixentur ac dimicarint hactenus. Nobis q̄dem nō perſuadebunt, vt vel criminis falſò nobis obiecti culpam agnoſcamus, vel ſocios nos ipſis præbeamus, in oppugnanda ea larua, contra quam hactenus ſuorum argumentorum velut exercitu producto fruſtra & ridiculè pugnauerunt. Illud etiam vt nugatorium & ſcurrile, ita refutatione indignum iudicamus, quod ad excuſandam audaciam ſuam, qua in formanda propoſitione, quam noſtram videri volunt, vſi ſunt vocibus, quas ipſi fatentur, nuſpiam ita à nobis vſurpatas eſſe, locum noſtri ſcripti, in quo de ratione transferendi latinum ſermonem in germanicum locuti ſumus, veteratoriè allegant & huc detorquent, ac ſi ipſis liceat, quandoquidem diximus, non tam verba noſtra numeranda, quàm perpetuam ſententiam aſpiciendam eſſe, quemlibet ſenſum ex quolibet dicto noſtro colligere & inferre. Nec mouemur horribili illa criminatione, qua clamitant, ſine omni dubitatione noſtra de vi & intellectu excluſiuarum ſententia pontificios errores confirmari & gloriam ſeu honorem Chriſti vnà cum certitudine conſolationis conſcientiarum in periculum præſentiſsimum adduci. Nouimus enim, hanc doctrinam de excludenda prorſus omni conditione noſtræ dignitatis ſeu fiducia propriorum meritorum, in Articulo Iuſtificationis ſemper inde vſque ab initio reſtitutæ lucis Euangelij Papiſticis deliramentis de fide formata, de gratia infuſa, de merito congrui & condigni, & ſi quæ huius generis alia ſunt Monachorum & Scholaſticorum Doctorum figmenta, tanq̄ vnicum Clypeum oppoſitum fuiſſe, quo omnes ipſorum ictus exciperentur ac declinarentur.

Ac longè aliud eſſe, rectè inſtituti ſciunt, derogare gloriæ Domini noſtri Ieſu Chriſti, aut labefactare certitudinem conſolationis conſcientiarum, quā reſtringere excluſiuas articuli Iuſtificationis, p̄prias ad excluſionē meriti noſtri, ſeu falſæ

per-

perſuaſionis de propria dignitate, vt tota cauſa beneficij Mediatoris transferatur in ſolam miſericordiam, per & propter ipſum promiſſam: Qua ratione non detrahitur ſed integrè tribuitur Domino noſtro Ieſu Chriſto ſuus honor, quo ipſum ſpoliare nituntur pontificij præſtigiatores, aſſuentes merito filij Dei humanorum operum dignitatem, ſiue vt partialem ſiue vt minus principalem Iuſtificationis cauſam. Nec certa & firma conſolatio conſcientijs eripitur, cum docetur, Oportere fidem niti ſolius Chriſti merito, ac nihilo tamen minus in cordibus fiducia filij Dei ſeſe ſuſtentantibus pios & ſpirituales motus accendi ac creſcere debere: Sed præmuniuntur piæ mentes contra deſperationem hac voce Pauli, Excluſa eſt gloriatio nō ꝑ legem operum, ſed per legem fidei: Qua monemur, & procul abeſſe obedientiā noſtram à ꝑfectione legis, ideoꝗ nec meritū eſſe reconciliationis aut vitæ æternæ, nec iuſtitiam, quæ poſsit opponi iudicio Dei, & tamen Deo placere credentes, propter ſolum Mediatorem perpetua interceſsione ſua, & applicatione meritorum ſuorum nobis reconciliantem ęternnm patrem.

Sed nec illa portenta verborum noſtra ſunt, quæ Collocutores pro noſtris falſò venditant: Meritum quidem Chriſto, nobis autem neceſsitatem præſentiæ bonorum operum adſcribendam eſſe. Item: Rectè bona noſtra opera in Articulum Iuſtificationis neceſsitate præſentiæ reponi. Item: Neceſsitatem præſentiæ operum humanorum, & quidem in ipſo foro & circo Iuſtificationis Pontificijs relinquendam eſſe. Hæc ſi nos eiuſmodi verbis aſſeueraſſe probari poſſet, tum demum iuſtā cauſam haberent, iſti tam tragicè exclamandi: Peccatum in procliui eſſe, habere pontificios, ꝙ triumphent: Periculum de honore Chriſti & certitudine conſolationis eſſe ꝑſentiſsimū. Sed qa lectores diuerſū planè in ſcriptis noſtris reperient, nō patientur, vt omninò confidimus, animos ſuos hac venenata calumnia à nobis abalienari. Deꝑhendēt n. totius diſputationis noſtræ caput fuiſſe, vt demonſtraremus particulas Exclusiuas hoc ipſum velle, vt tota cauſa & gloria beneficij Iuſtificationis transferatur à nobis & à dignitate noſtræ obedientiæ in ſolum meritum Filij Dei Redemptoris & Saluatoris, atque

hęc ſola hoſtia ſtatuatur eſſe precium & propiciatio pro nobis, iuxta dictum, Hic eſt agnus Dei, qui tollit peccata mundi: Nec cogitetur vllo modo, tantum beneficium pendere ex conditione dignitatis aut puritatis noſtrorum operum, ſed ex ſola miſericordia propter Mediatorem promiſſa, propter quem cũ remittuntur peccata, ſimul donatur per eum Spiritus ſanctus, vt nouas virtutes & initia vitæ æternæ in ſaluandis inchoet, ſicut Gal. 3. dicitur, vt promiſsionem Spiritus accipiamus per fidẽ. An hoc ſit meritũ Chriſto, & nihilominus nobis neceſsitatem p̃ſentiæ bonorum operum tribuere, facilè perſpicient omnes, q de his controuerſijs ex verbo Dei rectè iudicare didicerunt. Nos ſanè in re tam plana & p ſe pſpicua hoc loco non exiſtimamus neceſſe eſſe, vt pluribus noſtram innocentiam excuſemus, & rectè nos facere ſtatuimus, ſi totam hanc cauſam Deo iuſto iudici & vindici, ac vnico cordium noſtrorum inſpectori piè commendemus.

Quod ad repetitam cauillationem de particula, In ſaluandis attinet, nihil in Collocutorum pręſenti ſcripto reperimus, q̃ veram explicationem in proxima noſtra reſponſione poſitam refellat atq; euertat. Nam certè etiam in Articulo Iuſtificationis, vt illi loquuntur, ſaluandos rectè intelligimus eos, q cum iuſtificantur & hæredes fiunt ęternæ ſalutis, ꝑpter Filium Dei gratis, ſola fide, ſecuturam in vita ęterna glorificationem adhuc in ſpe ardenter expetunt & certiſsimè expectant, ſicut Ga. 5. dicitur, Nos ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus.

De palinodia verò Vuigandi, qua Confeſsionis Eccleſiarum Saxonicarum, opponendæ Synodo Tridentinæ, geminatam ſubſcriptionem ſuam abolet, iudicium (quemadmodum & ipſe poſtulat) toti Eccleſiæ permittimus, quæ conſiderabit, cuiuſmodi rationes ille turpiſsimæ inconſtantiæ & defectioni ſuæ prætendat: Quòd nimirum ex imprudentia dubijs & periculoſis ſententijs ſubſcripſerit, Quòd exemplar illud, cui nomen ſuum ſubiecit, impreſſum non fuerit, Quòd falſum eſſe cenſeat, à Typographo varietatem textuum eſſe admiſſam. Quòd ipſe autor Philippus ſolitus ſit mutare & quaſi recoquere eiuſ-

modi

modi ſententias, Quod in hiſtorijs multi cū laude ſingulari prę dicentur, qui ſubſcriptiones & approbationes falſarū ſententia rum modeſtè retractarint, quemadmodum & Auguſtini & Lutheri exempla comprobent, Quòd aliqui ex Collegio ſubſcriptorum ſana ac vera ſententia deſerta, ad tetros errores Papiſtarum, Pelagianorum, Antinomorum, Sacramentariorum, & aliorum fanaticorum delapſi ſint.

Hę igitur rationes vtrum ſatis ponderis habeant & virium ad excuſandum ipſum ab inconſtantię crimine, omnes bonos, ſapientes & pios Eccleſiarum, Auguſtanam Confeſsionem amplectentium, ciues iudicare, deq; tota re pronunciare permittimus. Nobis non libet de illarum inanitate & vanitate hoc loco plura addere, ne picem diu manibus contrectantes, ab ea, vt ſapiens Hebreus fieri ſolere ſcribit, inquinemur.

Porrò ad calcem huius decimæ recens nobis affictæ ſiue Hypotheſis ſiue Corruptelæ eiusmodi concluſionem ſubmiſerunt Collocutores noſtri, vt in ea quaſi ſummam totius certaminis de vi & intellectu particularum excluſiuarum complecterentur, & Moſaica quadam grandiloquentia cœlum ac terrā attendere iubent ad lubricitatem & audaciam noſtram in hac ꝑpoſitione (quam noſtrā tamen eſſe pernegamus) quòd vi excluſiuarum tantum in ipſo Articulo, foro, & circo Iuſtificationis excludatur meritum, non neceſsitas p̄ſentiæ noſtrorum bonorum operum, acerrimè tonitruis & fulminibus, ſed brutis, hoc eſt, ſine neruis rerum malè defendenda. Sed quo candore quaq; fide & recitent verba noſtra & horū ſententiam exprimant, teſtabitur ſeries & ordo omnium partium diſputationis noſtræ toto tempore conuentus huius habitæ. Nuſq; ſcripſimus aut defendimus, vi excluſiuarum tantum in ipſo Articulo, foro & circo Iuſtificationis excludi meritum & tranſpoſitionē particulæ Tantum, inſidioſè & malitioſè factam eſſe, à Collocutoribus publicè proteſtamur. Ac ne ſic qdem loqui ſolemus: In ipſo Articulo, actu, foro, & circo Iuſtificationis non neceſsitatē præſentiæ bonorum noſtrorum operum, ſed meritum tantum excludi. Intelligimus enim his particulis, Articulus, Actus, fo-

 rum

rum, circus Iuſtificationis, vt à Collocutoribus vſurpantur, in eſſe aliquid ambiguitatis & inſidiarum, quemadmodum ſupra quoq; paulò copioſius oſtendimus, & cur neceſsitatis p̄ſentiæ mentionē Collocutorum exemplo in articulum Iuſtificationis intrudere velimus, fatemur, nos cauſam nullam videre. Sed hæc fuit perpetua in doctrina de excluſiuis noſtræ orationis forma, Particulas illas, doctrinę de iuſtitia fidei ꝓprias, remouere ꝓrſus à iuſtificatione conditionem noſtræ dignitatis ſeu ꝓpriorum meritorum, nec excludere neceſsitatem benè operandi, ſeu bonorum operum præſentiam, hoc eſt, non excludere virtutes cœteras, ne adſint, ſed impiā opinionem de dignitate & meritis noſtrorum operum penitus reijcere ac damnare, ne fiducia noſtra nitatur partim Chriſto, partim operibus aut virtutibus noſtris, quas omninò à cauſa Iuſtificationis ſeu acceptationis ad vitam æternam diuelli & abſcindi neceſſe ſit, vt tota cauſa beneficij ſaluationis transferatur in ſolam miſericordiam, propter vnius Mediatoris interceſsionem & meritum certò ꝓmiſſam. Et hūc eſſe totius controuerſiæ ſcopum, iterum atq; iterum monemus, ad quem quomodò collimẽt & ſagittas ſuas emittant Antagoniſtæ noſtri, oſtendit vana ipſorum gloriatio, qua recitantes velut Epitomen ſuæ, de qua tantopere hactenus digladiati ſunt, opinionis, confidenter iactitant: Dei altiſsimi & potentiſsimi beneficio immotam atq; inuictam ſtare hanc doctrinam, quod videlicet vi Excluſiuarum in ipſo articulo Iuſtificationis non tantum excludatur meritum, ſed ipſa etiam neceſsitas p̄ſentiæ noſtrorum bonorum operum. Quàm ſit autem firma, quàmq; immota conſiſtat hęc, ſicut ipſos eam ſummatim expoſuiſſe cō memorauimus, doctrina, ex collatione dictorum Lutheri, quæ in reſponſione noſtra ꝓxima oppoſuimus, facilè æſtimari poſſe ab attentè conſiderantibus ea, non dubitamus. Si enim, vt ipſi loquuntur, in articulo Iuſtificationis, id eſt, in doctrina de iuſtitia fidei, per Particulas Excluſiuas ſimpliciter excluditur neceſsitas præſentiæ (nam hæc ipſorum, non noſtra phraſis eſt) noſtrorum bonorū operum, cur inq̄t Lutherus in enarratione Euangelij, q̄ legitur die Aſcenſionis Domini; Noſtra opera & actiones

actiones diſtinctas eſſe à fide iuſtificante, quò ad meritum, & ſic ea excludi, cur agitur de Iuſtificatione & ſaluatione Chriſtiani hominis coram Deo, non quòd non debeant adeſſe, aut quòd Chriſtianum & credentem non oporteat benè operari, ſed hac ratione, vt ſciatur, quod propria dignitate noſtra non ſaluemur, vel quòd noſtra opera non ſint meritum gratiæ, & vitæ æternæ, ſed quod hæc beneficia ſolius Chriſti merito nobis parta ſint & propter ipſum donentur, & quod ſint à nobis accipienda fide &c. Et cur idem explicans dictum Ge. 15. Ca. ait. Notum eſt, quæ ſint opera legis, ſummæ ſcilicet & pulcherrimæ virtutes, an hæ ad iuſtitiam coram Deo nihil faciunt? Nihil inq. Paulus, ſed Sola miſericordia, repudiatis omnibus virtutibus noſtris, valet. Etſi n. Deus exigit virtutes noſtras, nec vult indulgere nos cupiditatibus carnis, ſed ſeriò mandat, vt eas non frenemus tantum, ſed penitus mortificemus, tamen in iudicio Dei non poſſunt nobis prodeſſe. Sunt enim pollutæ & contaminatæ concupiſcentia &c.

Item eodem loco: Scio, dilectionem, ſpem, & alias virtutes eſſe inſignia Dei dona, diuinitus mādata, quæ per Spiritum ſanctū in cordibus noſtris excitantur & aluntur. Scio, ſine his donis fidem non exiſtere, ſed nunc nobis quæſtio eſt, quid cuiusq; proprium ſit. Tenes manu varia ſemina, nō autē quæro ego, quę cum quibus coniuncta ſint, ſed quæ cuiuſq; propria virtus ſit. Hîc apertè dic, quid faciat ſola fides, non cum quibus virtutibus coniuncta ſit. Sola autem fides apprehendit promiſsionē, credit promittenti Deo, Deo porrigenti aliquid admouet manum & id accipit. Hoc proprium ſolius fidei opus eſt, Charitas, Spes, Patientia, habent alias materias, circa quas verſantur, habent alios limites, intra quos conſiſtant. Non enim amplectuntur promiſsionem, ſed mandata exequuntur, Audiunt Deum mandantem & iubentem: Non audiunt Deum promittentem, id Fides facit. Scripturæ teſtimonium hîc clarum & indubitatum eſt, Quod fidei imputetur iuſtitia: Hoc non pronunciat ſcriptura de operibus.

Et paulò pòſt: Scimus quidem, quòd fides nunquam

eſt ſola, ſed affert ſecum charitatem & alia multiplicia dona, chorum pulcherrimarum virtutum ſecum ducit, neq; vnquam ſola eſt. Sed non ideò confundendæ ſunt res, & quod ſolius fidei eſt, alijs virtutibus tribuendum. Deniq; cum in enarratione Pſalmi 51. ſcribit: Igitur maneat hoc loco quoq; fixa & firmata noſtra Theologia, qua ſic docemus, in loco Iuſtificationis, cum de conſcientijs erigendis & tollendis peccatis agitur, neq; ceremonialia neq; moralia opera valere, quia non eo fine ſunt inſtituta, vt iuſtitia p ea contingat, ſicut Paulus in genere dicit: Non eſt data lex, quæ viuificet, Ergo per Legem non poteſt eſſe iuſtitia, Gala.3. Sed hic tantum valet miſericordia illa, quam in ſacrificio Chriſti Deus exhibuit, & fides, qua miſericordia illa ſeu ſacrificium Chriſti apprehenditur. Sunt igitur ceremoniæ tam noſtræ, quàm legis olim ſanctæ & optimæ, ſed in ſuo fine, ſunt & moralia opera optima, ſed in ſuo fine: In hoc fine autem Iuſtificationis non inutilia ſolum, ſed prorſus nihil ſunt. Quia hic finis ſolum pertinet ad ſacrificium Chriſti, præ huius dignitate omnes ceremoniæ legis, omnia moralia opera nihil ſunt.

Hæc itaq; Lutheri teſtimonia ſi conferantur cum ſupra poſita Collocutorum propoſitione, quomodò ea immota ſit & inuicta, ſatis ſuperq; declarabunt.

Nos quidem videmus, Antagoniſtas noſtros confingendo captioſas loquendi formas, quales ſunt, Excludi in articulo & actu Iuſtificationis. Item, Excludi ipſam neceſsitatem præſentiæ bonorum operum noſtrorum, & inde texendo inanes λογομαχίας, quaſi ſuo ſeſe & ſanè illiberaliter oblectare ludo, quantumuis magna cum confidentia vociferentur, certamen hoc de excluſiuis à ſe contra nos ſuſceptum, non eſſe λογομαχίαν inanem, ſed de rebus fidei grauiſsimis neceſſariam diſsenſionem. Nam ſi ex animo veritatem doctrinæ cœleſtis in hac diſputatione quærerent, omiſsis his tanquam tendiculis ac pedicis ambiguarum & fallaciloquarum phraſium, hoc potiſsimum agerent, vt de ſumma rei nobiſcum conſentirent, & quæ rectè & ad

negoci-

negocium ipſum, de quo vtrinq; agitur, accommodatè dicta ſunt à nobis, non tam noſtra, quàm eorum, quæ publicè recepta ſunt, ſcriptorum verba vſurpantibus, nequaquam ita ſophiſticè & maliciosè deprauare, detorquere, & exagitare pergerent. De quo ipſo & nos ad vniuerſæ Eccleſiæ & omnium piorum iudicia prouocamus.

Intermittere autem non potuimus, quin pauca quædam diceremus tanquam coronidis vice de 20. Argumentis, quæ vt fundamenta dogmatis laruati ſibi euertenda propoſuerunt, & ſub finem ſui ſcripti, vt lectori in conſpectu eſſent, & memoriæ ipſius firmiter inhærerent, aſtutè ad nos grauandos collocauerunt. Faciemus autem id non propterea, quòd crimen noui dogmatis, falſò nobis obiecti, in nos recipiamus, ſed vt innocentiam noſtram oſtendamus; & clarius adhuc maliciam & virulentam calumniam, qua nos deformare totis viribus conantur Collocutores, patefaciamus. Nec repetemus ex ordine ſingula, ne & lectori moleſtiam creemus, cramben non bis ſed ſexcenties recoctam à Collocutoribus apponentes, & vnà cum talibus Antagoniſtis videamur quaſi σκιομαχεῖν voluiſſe, præſertim cum omnia illa argumenta, quæ ipſi fundamenta noui dogmatis appellant, ac paſsim diſperſa veluti fractas nauis tabulas bona ſe fide collegiſſe iactitant, ſint eiuſdem precij, ponderis & momenti, vt vnum ſi noris, omnia noris, ad vnum ſi rectè reſponderis, cœtera omnia per ſe tanquam fumus in auras diſsipentur, Ac turbata volent rapidis ludibria ventis.

Agitur autem hoc vnum tam ſolicitè & fraudulenter, planeq; maliciosè à Collocutoribus, vt perſuadeant & tanquam indubijs Argumentis demonſtratum inculcent & altè infigant animis imperitæ multitudinis & multorum piorum, quibus gloria Dei & ſalus ſuarum animarum eſt curæ, noſtræ diſputationis hactenus in hoc Colloquio de vi & intellectu Particularum Excluſiuarum habitæ hunc fuiſſe ſcopum & cardinem: Quod noſtra bona opera in Articulo, ſeu vt alibi loquuntur, in actu iuſtificationis neceſsitate præſentiæ ſint neceſſa-

ria, eo quod vi Excluſiuarum, gratis, Sola fide, non ex operibus, ſine operibus &c. In Articulo ipſo & Actu Iuſtificationis coram Deo tantum excludatur meritum ac fiducia & non ipſa neceſsitas præſentiæ noſtrorum bonorum operum. Hanc igitur propoſitionem non eſſe noſtram, ſed à Collocutoribus contra propriam ipſorum conſcientiam, præter meritum & culpam noſtram nobis impudenter & calumnioſè affingi, falſoq; tribui & antea teſtati ſumus atq; planiſsimè oſtendimus: Et nunc iterum clara voce repetentes proteſtamur, nos neque autores neque patronos ac propugnatores illius inconſentaneæ & abſurdæ formæ orationis aut fuiſſe, aut eſſe, aut futuros eſſe vnquam.

Sœpiſsimè autem declarauimus certis, perſpicuis & proprijs verbis, ſine vlla ſophiſtica, ſine vllis diſsimulationum inuolucris aut occultationum præſtigijs, controuerſiam eſſe inter nos & Collocutores noſtros, non de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in Articulo & Actu Iuſtificationis noſtræ coram Deo (Neque enim quid monſtri alat tam prodigioſa loquendi forma, ignoramus, & ſtrui nobis per illam quaſi diſpoſitis laqueis grauiſsimas inſidias, intelligimus) Sed de vera & natiua ſententia Particularum Excluſiuarum: Ita ne ſimpliciter excludant illæ in doctrina de hominis iuſtificatione gratuita coram DEO contritionem, bonum propoſitum, luctam in conuerſione, inchoationem obedientię neceſſario cum fide coniunctæ & eam ſequentis (Nam hæc omnia bonorum operum appellatione complectimur) Sicut omnino excludunt conditionem propriæ dignitatis & fiduciam noſtrorum meritorum, iuxta dicta: Si per Legem iuſtitia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt.

Item: Si ex lege hæretitas, iam non ex promiſsione. Item: Si illi, qui ex lege ſunt hæredes, ſunt promiſsionis, inanis facta eſt fides & irrita eſt promiſsio. Ac manifeſtis verbis aſseuerauimus, Particulis Excluſiuis à cauſa & merito Iuſtificationis

excludi

excludi omnia omnium hominum opera, quæcunque & quantacunq; illa ſint, ſiue à non renatis ſiue à renatis proficiſcantur ac præſtentur (In hac enim quæſtione de cauſa & merito Iuſtificationis ad ſolum mediatorem Chriſtum reſpiciendum eſt fide apprehendente & applicante nobis vnici huius propiciatoris merita & beneficia) Sed ijſdem nequaquã excludi neceſsitatẽ ac debitum benè operandi & ipſa bona opera, ne adſint fidei iuſtificanti; quemadmodum opinionem noſtræ dignitatis ſeu meriti tanquam perpetuum impedimentum iuſtitię fidei, cui extremè & contradictoriè repugnat, omnino & penitus excludi, remoueri & damnari conſtat, ita vt in omnem æternitatem fidei iuſtificanti nec poſsit nec debeat coniungi.

Huius igitur ſi vt falſæ & à conſenſu ſcriptorum veteris & noui Teſtamenti, Confeſsione & Apologia Auguſtana alienæ, fundamenta Collocutores labefactare & euertere ſtatuiſſent, huc omnem vim & tanquam machinas paſsim ex naufragio collectarum tabularum, vt ipſis ſuo more facetè loqui libuit, admouere & firmitatem illorum tanquam ariete ſuarum refutationum concutere & ad ruinam impellere debuiſſent.

Sed placuit illis & ad rationes ſophiſtici ipſorum artificij multò fuit accommodatius fingere, ſibi quaſi quoddam idolum, verbis abſurdæ ac monſtroſæ, & ſententia ambiguæ & obſcuræ propoſitionis, & eam nobis pro candore ſuo ita aſsignare, vt in ſingulis Argumentis ex illis viginti, quæ pro ſuo arbitrio & libidine, confictis etiam magna ex parte præmiſsis, conformarunt & falſo in nos contulerunt, concluſionis locum obtineret.

Hoc an non ſit cum ſpectris & laruis planè ridiculum in modum pugnare, & more puerorum, ex chartis luſorijs ædiculas & turriculas componentium, quas mox leui afflatu deijciant & iterum erigant, in rebus ſerijs & ad gloriam Dei, Eccleſiæ & Reipublicę ſalutem atq; & incolumitatem per

tinentibus ludere, iudicabunt omnes vbiq; terrarum boni ac ſapientes.

Ipſos quidem Collocutores apparet multò antè præuidiſſe, nos argumenta temere à ſe congeſta, non agnituros eſſe pro noſtris, ideoq; ſi queramur, eas, quas ipſi commẽti ſunt, noſtras non eſſe argumentationes, ſatis imperioſè iubent, vel ita nudè alias proferre rationes, vel ſine diſsimulatione fateri, rectè ſoluta eſſe, quæ ipſi nobis falſò tribuerunt ſophiſmata.

Sed animaduertent Docti & prudentes lectores, quod antea quoq; ſignificauerimus, nos iniquè grauari à Collocutoribus noſtris, & ſatis iuſtam & idoneam cauſam habere ad ipſorum obiectiones ſilentio prætermittendas. Ne tamen malè nobis conſcij fuiſſe videamur, & aduerſarijs palmam conceſſiſſe, paucis reſpondere ipſis non grauabimur, cum vt melius vanitas ſophiſticæ & acerbitas maleuolentiæ ipſorum erga nos patefiat, tum vt innocentia & integritas noſtra clarius conſpiciatur.

Tria priora argumenta de contritione, humiliatione & bono propoſito, quæ non ex noſtris ſcriptis petita, ſed à ſe audacter conficta pro noſtris venditant, eò referri dicunt Collocutores, vt quoniam contritio, humiliatio, bonum propoſitum antecedunt Iuſtificationem, ac rectè nominantur bona opera, neceſſariò inde concludi contendatur, noſtra bona opera in Articulo Iuſtificationis eſſe neceſſaria necesſitate præſentiæ, Ac reſpondent ipſi, vbique concluſionem plura complecti, quàm ex præmiſsis fuerat inferendum. Quod ita ſe habere ne nos quidem negamus, Sed hac ratione non demonſtratur, nos ita vel ſenſiſſe vel argumentatos eſſe: Et ſeries totius diſputationis & collationis huius etiam nobis tacentibus ſatis ſuperque nos contra hanc Collocutorum manifeſtam calumniam excuſabit & defendet. Nihil itaq; neceſſe eſt à nobis hoc loco plura adijci, cum clarè appareat, Collocutorum diſputationem non ad nos ſpectare, Sed ad eam, quam ſibi oppugnandam, vel opinionis errore vel diſſentiendi ſtudio propoſuerunt laruam.

In

In 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 17. 18. 19. 20 argumentis non tantum affinguntur nobis nothæ & ſophiſticæ conclusiones, ſed etiam nuſpiam in ſcriptis noſtris vſurpatæ, nec vnq; à nobis defenſæ hæ præmiſſæ ſeu propoſitiones.

4. Sine quo impoſsibile eſt quenq; iuſtificari, id neceſſarium eſt in Articulo Iuſtificationis.

5. Quæcunq; ad ordinem Iuſtificationis pertinent, ea ſunt in Articulo & Actu Iuſtificationis neceſſaria.

6. Quæcunq; in Articulo & Actu Iuſtificationis ſimul accenduntur, ea neceſsitate præſentiæ in eodem Articulo ſunt neceſſaria.

7. Quæcunq; in Articulo & Actu Iuſtificationis diuelli nequeunt, ea ſunt in eodem Articulo neceſſaria neceſsitate præſentiæ.

8. Sine quo aliquid conſiſtere nequit, id neceſſarium eſt ipſi ſaltem neceſsitate præſentiæ.

9. Sacra ſcriptura tantum excludit in Articulo & actu Iuſtificationis meritum noſtrorum bonorum operum, non excludit præſentiam &c.

10. Iuſtificatio hominis Chriſtiani complectitur fidem & opera.

11. Quidquid à renato ſeparari non debet, id ei eſt neceſſarium, ſaltem neceſsitate præſentiæ.

13. Differunt præſentia meriti & debiti, Item, Neceſsitas preſentiæ & meriti.

14. Quæcunq; neceſſario ſequuntur Iuſtificatum aut fidem, ea in Articulo & actu Iuſtificationis ſunt neceſsitate præſentię neceſſaria.

15. Qui negat neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum in Articulo & actu Iuſtificationis coram Deo, is ſimpliciter negat bonorum operum neceſsitatem &c.

17. Negans hoc dogma, Bona noſtra opera in Articulo & actu Iuſtificationis ſaltem neceſsitate præſentiæ eſſe neceſſaria, negat, contritionem eſſe neceſſariam.

18. Aſſerere, Excluſiuarum vi in ipſo Articulo Iuſtificationis non tantum dignitatem, ſed etiam neceſsitatem præſentiæ noſtrorum bonorum operum excludi, gignit abſurdum &c.

19. Excluſiuis in Articulo Iuſtificationis tantum excludi meritum, non ipſam præſentiæ noſtrorum bonorum operum neceſsitatem, eſt doctrina ab initio inſtitiæ lucis Euangelij ſic tradita.

20. Quæcunque viri excellentes & quidem non pauci docent, ea ſunt pro veris credenda.

Ex his quindecim propoſitionibus, ſi vnam aliquam ijſdem verbis, quibus illas Collocutores recitarunt, aliquis in noſtris ſcriptis inuenerit, tum minimè grauatim concedemus, vt quemadmodum inſulſò fecerunt Collocutores, contra nos argumentetur & erroris nouique dogmatis reos peragat. Sed quoniam certi ſumus, nullam earum in illis contineri, omninò confidimus, fore, vt & auditores & lectores nos iniuſtè accuſari & calumnioſè deformari ac traduci à Collocutoribus deprehendant, Quos alios hoc loco diſputatores quærere iubemus, qui ad ipſorum prorſus ἀνακόλουθα ſophiſmata reſpondeant. Nobis non libet cum iſtiusmodi præſtigijs velut aera ferientes fruſtra quaſi colluctari.

Qua enim forma explicationis vſi ſimus, in declaratione particularum Excluſiuarum, toties vſque ad tædium penè in reſponſione ad hanc recens nobis affictam Corruptelam repetiuimus & inculcauimus, vt cuiuis ſano & mediocriter erudito facilè ſit peruidere, nos longiſsimè ab eo crimine, quod Collocutores ſine omni fronte & pudore ac pertinaci ſtudio nobis impingere conantur, abeſſe.

Reſtant

Reſtant duo argumenta, in quorum priore acuminis ſui plus quàm Carneadei inſigne ſpecimen exhibuerunt. Hoc enim Paralogiſmo duodecimam falſò nobis tributam rationem ſunt complexi.

Renati habent bona opera.

Meritum à renatorum operibus eſt remouendum, Ergo in ipſo Articulo Iuſtificationis neceſsitas bonorum operum ſtatuenda eſt. Mirabuntur hęc legentes, iſtos homines in eas incidiſſe cogitationes, vt ſomniarent, paulò ſanioribus & cordatioribus poſſe perſuaderi, tàm ineptè, tâm ridiculè, tâm abſurdum in modum quenquam, cui leuiter ſaltem prima rudimenta Dialecticarum præceptionum nota ſint, ratiocinatum eſſe, cum præſertim ipſi ſuam hanc futilem Collectionem ſanè magiſtraliter reprehendentes, primo plus concluſionem ſecum rapere, quàm præmiſſæ largiuntur, deinde quatuor eſſe terminos, dictitent. At cur non potius agnoſcunt & fatentur, ſe multa plura nobis affingere, quàm poſsit ac debeat ex noſtræ ſententiæ toties repetita declaratione, bona conſequentia extrui? Aut cur non pudet eos plura, vt loquuntur, infarcire conclusionibus argumentationum talium, quàm ratio legitimæ connexionis terminorum in præmiſsis admittat ac patiatur.

Illud vero non indignum eſt notatu, quòd alia forma idem argumentum proponentes concedunt, excluſione meriti præſentiam bonorum operum ſtatui, Hunc enim Syllogiſmum contexunt.

Vbicunque meritum ſeparatur, ibi bona opera eſſe neceſſe eſt.

In renatis meritum ſeparatur.

Ergo renatos habere bona opera neceſſe eſt.

Ac nihil aliud ſolutionis loco ſubijciunt, quàm non pertinere hæc ad propoſitam quæſtionem, cum de Syllogiſmi concluſione nulla ſit inter nos controuerſia. Mox

tamen quod antea conceſſerunt, viciſsim eleuare & infirmare ſtudent, allata cauillatione frigida & ieiuna, qua negantes, Maiorem vniuerſalem eſſe, ſi rectè examinetur, ridiculè & ſtultè tollunt principia illa ſcholarum: Non Entis nulla ſunt aut eſſe poſsunt accidentia. Item; Priuatio requirit ſubiectum. Nam quomodo detraheretur meritum & opinio dignitatis coram Deo bonis operibus in Articulo Iuſtificationis, ſi, vt alibi ſcripſerunt Collocutores, bona opera eſſent in Articulo Iuſtificationis nihil negatiuum & priuatiuum? Paulus certè cum gloriationem excludi affirmat per legem fidei, & cum alibi inquit, Non ex operibus, ne quis glorietur, manifeſtè ſignificat, non deeſſe Hypocritis falſa perſuaſione propriæ iuſtitiæ tumentibus, aliquas virtutes ſeu aliqua opera, propter quæ ſeſe immodicè efferant, quæque iudicio Dei opponi poſſe ſomnient.

De quo plura hoc loco vt in re manifeſta diſputare nihil attinet. In poſterioris ordine decimi ſexti argumenti ſolutione expectabamus eruditam & diſertam aliquam reſponſionem, qua explicaretur, quomodo excluſa per Particulas Excluſiuas articuli Iuſtificationis proprias, præſentia bonorum operum in his, qui fide iuſtificantur, non ſtatuatur, fidem aliquo ſaltem temporis ſpacio à bonis operibus eſſe vacuam, ſeu bene operandi facultate & ſtudio deſtitui. Sed egregiè fefellit nos opinio & expectatio noſtra, dum nihil aliud ab ipſis proferri intelleximus, quàm Maiorem ſyllogiſmi, quem informarunt, deſtitui neruo cohærentiæ, nec ſe diſputare de vacuitate fidei, aut de vllo temporis interuallo ſollicitos eſſe, ſed fidem fructificantem ad articulum de bonis operibus, fidem vero iuſtificantem ad Articulum Iuſtificationis referre, propterea quod Lutherus dicat, Bona noſtra opera in articulum Iuſtificationis non eſſe trahenda.

Hæc ſanè eſt ſubtilis & planè Magiſtralis reſponſio, quâ Collocutores à ſe propoſitum argumentum vno ictu tanquam nodum Gordium, inciſo, vt loquuntur, neruo cohærentiæ diſſecare, quàm ſoluere & explicare maluerunt.

At me-

Atmeminiſſe illos decebat eorum, quæ in præcedente ſcripti ſui parte aſſeuerarunt, ſcilicet, vnam & eandem eſſe fidem iuſtificantem & fructificantem, ſed diuerſos habere reſpectus. Item: Separationem operum & fidei eſſe impoſsibilem. Quæ ſi vera ſunt, qua de cauſa contendunt, per particulam, Sola Fide excludi bona opera, ne adſint? An vt fides in Articulo Iuſtificationis deſtituta ſit bonorum operum comitatu ſeu præſentia, ac proinde ſecundum Apoſtoli dictum, mortua ſit & hypocritica? Numquid ex dicto Lutheri, negantis, bona noſtra opera eſſe trahenda in Articulum Iuſtificationis, ſequitur, aliam eſſe fidem iuſtificantem, cui non ſit adiunctus chorus cæterarum virtutum, pertinentium ad Articulum de bonis operibus, aliam vero eſſe fidem fructificantem ex Articulo Iuſtificationis excluſam. Nam ſi fides fructificans, vt Collocutores argumẽtantur, pertinet ad Articulum de bonis operibus, proinde vt cæteræ virtutes, quarum præſentiam Articulo & doctrina Iuſtificationis tolli & excludi contendunt, nonne hinc ſequitur, neceſſario per particulam, Sola fide, non tantum noſtra bona opera, ſed fidem quoque fructificantem ſimpliciter excludi, ne adſit, neue vnquam fidei iuſtificanti coniungatur.

Quo quid magis perplexum, monſtroſum & ſpinoſum fingi dicíue poteſt? Et tamen apparet, Collocutores noſtros inprimis huiusmodi argutijs & vicijs delectari & quaſi paſci ac ſaginari, vt ſecundum prouerbium, dignas habeant labra lactucas. Qualis enim (vt ipſorum cum bona venia nobis vti verbis liceat) neruus eſt cohęrentiæ argumentorum, quę nobis affinxerunt, talis etiam eſt acies reſponſionum & ſolutionum, quibus ille inciditur & diſſecatur. Vt cum reſpondentes ad primi paralogiſmi Minorem, qua dicitur, Contritionem eſſe noſtrum bonum opus, inquiunt, id partim diſtinctè partim falſò dici.

Non enim exponi, quomodo contritio ſit noſtrum bonum opus, imò Deo adimi ſuum honorem, eumq́ꝫ hominibus

attribui. Deniq; pugnare Minorem cum definitione contritionis, quæ cum ſit agnitio peccatorum & condemnationis noſtræ, abſurdiſsimum fore, ſi dicatur, contritionem eſſe agnitionem bonorum noſtrorum operum. Quo loco ipſos hoc modo argumentatos fuiſſe, ſanè perquàm lepidè videmus.

Contritio non eſt agnitio bonorum noſtrorum operum.

Contritio eſt agnitio peccatorum & iræ Dei ex voce Legis.

Ergo.

Agnoſcere peccatum & iram Dei ex voce Legis, non eſt noſtrum bonum opus, ſed mera paſsio in nobis.

Quem in hoc Elencho cohærentiæ neruum, vt rurſus ipſorum verbo vtamur, poterunt monſtrare. Eſt ne propterea contritio excludenda ex bonorum operum catalogo, quod affert ad Deum non merita ſua ſeu dignitatem propriam, ſed agnitionem iræ diuinæ aduerſus ſuam immundiciem & verum de peccatis dolorem? Eâdem certè ratione efficietur, quod neque humilitati Chriſtianæ, neque timori Dei, qui filialis nominatur, virtutum aut boni operis appellatio ſit tribuenda.

Quid ſi iiſdem verbis, quibus Collocutores ad Argumentum ordine primum, cuius ſolutionem ab ipſis adductam in præſentia excutere cœpimus, Reſpondemus ſophiſmati iam recitato, primum, plus eſt in concluſione huius ſyllogiſmi, quàm in præmiſsis. Nam ſic debebat inferri: Ergo agnitio peccatorum & iræ Dei, non eſt agnitio noſtrorum bonorum operum. Deinde eſt ignoratio Elenchi. Quia non pugnat agnitio noſtrarum ſordium & iræ Dei cum deteſtatione peccati & abiectione mali propoſiti, quàm habere rationem boni operis & virtutis ad primum Decalogi præ-

ceptum

ceptum pertinentis,& ſerio requiri in concionibus pœnitentię, nemo plus vnquam dubitauit.

Huiusmodi plurimas alias formas ſophiſticarum collectionum in Collocutorum reſponſionibus ad ſingula Argumenta,quę ſibi refellenda obiecerunt,extare comperiet,qui eas non oſcitanter inſpexerit & conſiderarit. Nobis, qui non ſine magna moleſtia in talium nugarum lectione verſamur,illis euoluendis non libuit diutius immorari: Præſertim cum,vt antea quoq; oſtendimus,Argumenta,contra quæ maximo conatu dimicant Collocutores,non ſint noſtra, ſed ab his temerè & audacter excogitata,nullo alio fine ( quantum nos quidem videre poſsumus ) quàm ſi non appoſi è ſaltem prolixè ad noſtrum ſcriptum reſpondiſſe , nobiſque in mirificè connectendis, retexendis ac ſoluendis Argumentis ſuperiores fuiſſe exiſtimenter. Cuius rei hoc quoq; euidens & illuſtre eſt Argumentum,quod tanquam re bene geſta in clauſula finali de iſta ſua mirifica farragine ſatis glorioſè & arroganter loquuntur, iactitantes, eruendæ & elucidandæ veritatis gratia tanta ſimplicitate & perſpicuitate ( Hæc enim ipſorum verba ſunt)ſe omnia protuliſse , nihilque occultaſſe eorum, quæ ad corruptelas detegendas atque abolendas neceſsaria eſſe intellexiſſent.

Nos ſanè iſtiusmodi laudem ipſis non inuidemus,nobis tamen perſuadere non poſsumus,eos in tali propoſito alios calumniandi & rectè dicta & facta deprauandi perſeuerantes vllo deinceps tempore à verè pijs & prudentibus vllam vel minimam Particulam veræ gloriæ & bonæ exiſtimationis conſecuturos eſſe.

Verum plura hoc loco nec de his ominari vel prædicere,nec cauſa ipſa diſputare neceſsarium eſſe iudicamus,ideo ad proximè ſequentem corruptelam accedentes,quæ reliqua adhuc ſunt,ordine perſequemur & abſoluemus.

## DE XI. CORRVPTELA.

*Doctrinam de iuſtitia paſſiua eſſe conceptum errorem.*

Hic in parte cum manifeſta violentia torqueant Collocutores verba noſtra, palàm teſtamur, iniuriam nobis fieri, Et vt intelligant nos, diſertè reſpondemus, non de iuſtitia paſſiua, vt Lutherus ſolitus eſt loqui, nos dixiſſe: Sed cum intelligeremus imaginari illos, in Iuſtificatione hominis infuſionem quandã plenitudinis gratiæ tantũ in VRCEOLOS VACVOS & prætexere huic ſomnio & figmento ſuo auguſtum & venerandum Lutheri nomen, monuimus eos, vt debuimus, non Lutherum accuſantes, aut phraſin illi vſitatam & rectè ab eo explicatam repræhendentes, ſed taxantes erroneum ſomnium, de infuſione iuſtificante, quæ toties iteretur, quoties lapſi redeunt ad Deum per pœnitentiam. Nec erraſſe nos ea in re, euentus comprobauit, Videri enim iam volunt recantaſſe imaginationem illam ſemienthuſiaſticam, quam taxauimus. Quod vtinam ſerio facerent, & non verba tantum in ſpecie abijcerent, rebus ipſis mordicus retentis.

Nihil itaque ad nos pertinent, quæ de dictis Lutheri diſputant, non aliam ob cauſam, quàm vt amantes ſcriptorum Lutheri aduerſum nos incitent & odio nos grauent. Et ſua cum reuocarint Collocutores, nos repræhenſionem illorum iuſtam vt reuocemus, qua conſcientia aut fronte petere Collocutores audent?

## DE XII. CORRVPTELA.

*Dicto Pauli τῷ μὴ ἐργαζομένῳ tantum excludi meritum, non neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in Articulo Iuſtificationis.*

Præ-

Pertinet hæc querela propriiſsimè ad quartam notationem noſtram: Et inde deſumpta eſt à Collocutoribus & relata inter Corruptelas ſuas, ne ſcilicet ſeges rixarum & certaminum vnquam deficeret aut imminueretur. Quoniam vero de notationibus noſtris hoc tempore non decreuimus pugnare amplius, vt æqualitas ſit in exhibitione & permutatione ſcriptorum, nihil de hac ipſa querela reſpondebimus amplius, niſi hæc duo: Primo: Habere nos velle pro repetitis ea, quæ in proxima defenſione notationum noſtrarum reſpondimus, Secundo, non agnoſcere nos verba Collocutorum, quibus querelæ ſuæ ſummam complexi ſunt.

Neque enim vnquam ſic locuti ſumus: Neceſsitas præſentiæ bonorum operum non excluditur in Articulo Iuſtificationis. Et nondum ita vel ſtupidi vel hebetes ſumus, vt non intelligamus, quantum differant ab hac orationis forma phraſes, quibus nos vſi ſumus & vti ſolemus: Non excluditur ſcilicet vi particularum Excluſiuarum lucta in conuerſione, fructus regenerationis & neceſsitas benè operandi. Item: Non excluditur præſentia bonorum operum, ſeu, non excluduntur ipſa bona opera, ne adſint in ſaluandis.

Quare laruam ſuam à ſe confictam accuſant & opugnant Collocutores, præterquam quod audacia manifeſta textum Pauli eò etiam corrumpunt, quod in Paulo τό ῥητον eſſe dictant, τῷ μὴ ἐργαζομένῳ & τῷ ἀσεβεῖ, quorum poſterius etiam quo ad Grammaticam attinet, deprauant.

Habet enim textus Pauli hic ſaltem τῷ μὴ ἐργαζομένῳ ſeu non operanti ſed credenti in eum, qui iuſtificat τὸν ἀσεβῆ ſeu impium, fides eius imputatur ad iuſtitiam: Vt in oppoſitione Paulina æquipolleant inter ſe, non ſolum non operans & impius, vt Collocutores volunt, ſed operans & quicunque non credens ſeu non petens gratuitam miſericordiam & iuſtitiam

imputatam fide accipiens, ſeu meritum ſibi ſomnians & mercedem, tanquam ex debito poſcens atque expectans. Omnes enim tam operantes, quàm non operantes & impios iuſtificari Apoſtolus ait hac vna ratione, ſi agentes pœnitentiam fide ad Deum accedunt & gratuitam miſericordiam & iuſtitiam propter mediatorem ſibi donari credant. Et quidem propriè quomodo fiat iuſtificatio hominis, qua coram Deo cenſetur iuſtus, & quàm hęc longè alia ſit ab hominum iudicio, hac phraſi (τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ) oſtendere & declarare voluit Paulus, vt ſomnia phariſaica de iuſtitia & meritis operum & Enthuſiaſtica deliria de infuſione nouarum qualitatum apertè refelleret.

Hominum enim iudicio impius & pollutus peccatis non iuſtificatur, ſed damnatur & pœnis adiudicatur, Econtra vero habens virtutes & opera laudatur, iuſtus habetur ab omnibus, & præmijs tanquam debita mercede dignus iudicatur, ſed Deus recipiens genus humanum in gratiam non reſpicit opera aut merita noſtra vlla, ſed iuſtificat impium, hoc eſt, pollutum peccatis & reum æternæ iræ & damnationis abſoluit à peccatis & iuſtum pronunciat immenſa miſericordia, idque qui credit, huic fides imputatur ad iuſtitiam. Ea igitur ſi eſt ratio iuſtificationis, neq; opera noſtra dici poſſunt iuſtitia coram Deo, neq; infuſione nouarum qualitatum ita iuſti efficimur, vt propter eas à reatu & pœnis æternis eximamur.

Hanc veriſsimam eſſe Apoſtoli non διάνοιαν tantum, ſed expreſsiſsima ipſius verba, cum hoc in loco, tum & alibi expreſſa, manifeſtiſsimum eſt.

Et vel Collocutorum teſtimonio proprio certum eſſe, promiſsionem Euangelij offerre gratuitam reconciliationem tantum agentibus pœnitentiam, argumentum oſtendit, quod tertiæ hypotheſis concluſioni præmiſerunt.

Quare

Quare pervicacia iniuſta eſt atque odio digna, quod conuicti proprijs teſtimonijs veritati tamen non cedunt.

## DE XIII. CORRVPTELA.

*Auguſtanam Confeſsionem & Apologiam non tantum merita, ſed ipſa quoq; opera in Articulo Iuſtificationis excludere: prorſus eſſe ἀνακόλουθον.*

Pertinet hæc quoque querimonia ad diſputationis ſummam, quæ de Theſibus inſtituta, tandem in corruptelam decimam relata eſt à Collocutoribus, de qua cum paulò antè prolixè reſponderimus, & crimen falsò nobis obiectum diluerimus ac remouerimus, nihil moramur Collocutorum iniuſtam criminationem, nosque Auguſtanæ Confeſsioni & Apologiæ contumeliam feciſſe negamus.

Et vel vnico loco hoc Apologiæ, quo ſub finem tituli de iuſtificatione ſumma rei repetitur, purgari nos ad bonos omnes confidimus, propter quos verba denuò adſcribere non grauabimur. Cum autem Iuſtificatio contingat per gratuitam promiſsionem, ſequitur, quod non poſsimus nos ipſi iuſtificare: Alioqui quorſum opus erat promittere? Cumq; promiſsio non poſsit accipi niſi fide, Euangelium, quod eſt propriè promiſſio remiſsionis peccatorum & iuſtificatio propter Chriſtum, prædicat iuſtitiam fidei in Chriſtum, quam non docet Lex, neque hæc eſt iuſtitia Legis. Lex enim requirit à nobis noſtra opera & perfectionem noſtram, ſed promiſsio offert nobis oppreſsis peccato & morte gratis reconciliationem propter Chriſtum, quæ accipitur non operibus, ſed Sola Fide. Hæc fides non adfert ad Deum fiduciam propriorum meritorum, ſed tantum fiduciam promiſsionis ſeu promiſſæ miſericordiæ in Chriſto.

Hæc igitur fides ſpecialis, qua credit vnuſquiſq; ſibi re-

mitti peccata propter Chriſtum, & Deum placatum & propici um eſſe propter Chriſtum, conſequitur remiſsionem peccatorum & iuſtificat nos. Et quia in pœnitentia, hoc eſt, in terroribus conſolatur & erigit corda & regenerat nos, & affert Spiritum ſanctum, vt deinde legem Dei facere poſsimus, videlicet, verè ſtatuere, quod Deus exaudiat, obedire Deo in omnibus afflictionibus, mortificat concupiſcentiam, &c.

Ita fides, quæ gratis accipit remiſsonem peccatorum, quia opponit mediatorem & propitiatorem Chriſtum iræ Dei, non opponit noſtra merita aut dilectionem noſtram, quæ fides eſt vera cognitio Chriſti, & regenerat corda & præcedit legis impletionem. Et de hac fide nulla ſyllaba extat in doctrina aduerſariorum. Proinde reprehendimus aduerſarios, quod tantum tradunt iuſticiam legis, non tradunt iuſticiam Euangelij, quod prædicat iuſticiam fidei in Chriſtum. Hæc Apologia

Conſiderent atq; examinent viri boni in his Apologiæ verbis cum ſeriem, tum vim verborũ, in tota explicatione, quo modo ſcilicet & meritorum propriorum & dilectionis noſtræ fiduciam, ſolam excludi & non adferri ad DEVM, non opponi iræ Dei, teſtatur: Et tamen ſimul affirmet, hac ipſa ſpeciali & vera iuſtificante fide regenerari corda & adferri Spiritum ſanctum, vt facere Legem poſsimus. Hoc enim cum aſſeueret Apologia, certè neceſsitatem benè operandi ſeu opera obedientiæ ſequentis non excludit, non tollit aut prohibet articulus & doctrina de iuſtificatione, ſed multò magis, vt Paulus loquitur, Legem, hoc eſt, Neceſsitatem benè operandi ſtabilit, & confirmat.

## DE XIIII. CORRVPTELA.

*Lutherum in omnibus ſuis dictis de articulo iuſtificationis, ſolam de operibus præſumptionem prohibere.*

Nota eſt hæc querela ex reſponſo noſtro de Hypotheſibus primo, in quo compendio ſtudentes ac breuiter complecti

cupientes

cupientes ſummã dictorum Lutheri omnium, quæ tum nobis à Collocutoribus in recitatione Hypotheſis tertiæ obiecta fuerant, vnum illius dictum, in quo præſumptionis appellatione ipſemet vtitur, aſſumpſimus atque oppoſuimus Collocutoribus, Eò quòd ſtatueremus genuinum omnem dictorum illius de Excluſiuis ſenſum hac appellatione Emphatica ac ſignificante comprehendi. Nec putauimus bellum nobis futurum eſſe de vocibus ac verbis ſingulis. Nos enim quod de voce vniuerſali, de OMNIBVS illius dictis teſtati ſumus, non de reliquis intelligi volumus, quæ infinities ferè repetita & variata in libris illius paſsim extant, Sed de his ſolis, quæ à Collocutoribus allegata fuerant. At Collocutores, quoniam nos odio atq; inuidia grauare, & augusto ac venerando Lutheri nomine opprimere ſatagunt, aſtutè querelam aduerſus nos ſic inſtituunt, quaſi de omnibus Lutheri dictis in omnibus ipſius libris dixiſſemus, aut contenderemus, nullis eum verbis alijs niſi vna appellatione hac ſuam de iuſtificatione ſententiam exprimere ſolere. Perinde ac ſi de Pauli ſcriptis quis contenderit, per hanc illius vocem, qua Rom. 3. vtitur, Excluſa eſt gloriatio, negari, tolli aut aboleri reliquas ipſius formas ac phraſes æquipollentes, quibus alibi vtitur. Quare vt finis ſit querelarum hac etiam de re, quia inſidias verbis noſtris ſtrui videmus, fatemur, alijs etiam formis & quidem varijs in explicanda doctrina de iuſtificatione Lutherum vti ſolere, ſed vno perpetuo & conſtanti harum omniũ conſenſu congruente cum hac Paulina forma: Excluſa eſt gloriatio, hoc eſt, præſumtio & fiducia omnium operum, quantacunq; vel fingi vel fieri ab hominibus etiam renatis poſsunt.

Atq; eo ſenſu edicere eum in Geneſi cap. 4. vt allegant Collocutores, non dubitamus: Ante omnia opera & ſine omnibus operibus acceptari homines à Deo, tantum per gratiam, quam fides credit & apprehendit, hoc eſt, quotquot acceptantur aut iuſtificantur fide, eos tantum gratis, immenſa miſericordia recipi, Nec habere, quo de ſuis ope-

ribus ſeu ante acceptationem ſeu poſt acceptationem factis ac præſtitis glorientur, aut præſumant in iudicio Dei arguentis peccata noſtra ac terrentis nos iræ ſuæ & pœnarum æternarum ſenſu ac conſpectu, Imò ne quidem poſſe fieri vllum Deo placens & acceptum opus, niſi ab his, qui gratis iuſtificati & fide renati templa fiunt Spiritus ſancti, Et nè de his quidem operibus gloriari aut præſumere poſſe, quod his in iudicio Dei iuſtificentur aut acceptentur. Hanc Lutheri, hanc Pauli, imò totius diuinæ vocis ſententiam eſſe non dubium eſt, Et qui aliter Lutheri verba intelligit aut enarrat, hic haud dubiè aliam illius dictis ſententiam affingit. De quo ad iudicium & cenſuram bonorum omnium prouocamus.

## DE XV. CORRVPTELA.

*Nouitatem inchoatam eſſe initium & partem ſalutis.*

Dependet hæc querela ex Hypotheſi ſexta & notatione noſtra nona, & perſpici ab his haud dubiè facilè poterit, qui aliquãdo de ſcriptis partis vtriuſque pronunciaturi cogitabunt, quantum vtrobique Dei beneficio, potentia veritatis ſubnixi euicerimus, & Collocutoribus tribuentibus nobis fallaciam plurium propoſitionum, & fraudem in recitatione propoſitionis reſponderimus. Tũc demũ ſe illius querelæ ac corruptelæ cauſam iuſtam habituros ac prætenſuros eſſe, cum euicerint, vocabulo SALVTIS in his etiam dictis, quæ doctrinam Iuſtificationis propriam exponunt, nihil ſignificari aliud aut amplius, quàm nudam & ſolam imputationem gratuitam. De qua ſola ſignificatione ipſi in articulo Iuſtificationis ſe contendere teſtantur, aut cum explicauerint nobis ipſi, quomodo enarrandum ſit Pauli dictum. Tit. 3. Saluos fecit nos per lauacrum Regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos opulenter &c. Id enim niſi fecerint Collocutores, vt hactenus quidem non fecerunt, friuolam dicemus diſtinctionem eſſe, quam inter has propoſitiones faciunt, cum inquiunt: Nam non ſunt idem, nouitatem eſſe partem ſalutis, Et, Nouitatem eſſe initium

tium vitæ æternæ. Et tamen recipiemus interea pro confeſſo & indubitato ac memori mente tenebimus, quod inquiunt, poſteriorem propoſitionem ſe non impugnare. Id enim ſi seriò ſentiunt, iam lis hæc de querela omnis dirempta euaneſcet, vbi nos probauerimus, appellationem vitæ æternæ vocabulo ſalutis in Chriſti concionibus & Apoſtolorum ſcriptis æquipollere, & quidem in his ipſis dictis, in quibus doctrina Iuſtificationis propria traditur. Sunt autem paſsim obuia dicta Chriſti æquipollentia, vt diximus, & inter ſe conſentientia: Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam, Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per eum. Item, Qui credit filio, habet vitam æternam. Ioh. 3. 5. & 6. Et Matth. 18. Venit filius hominis ſaluare, quod perierat. Item: Ioan. 10. Ego vitam æternam do eis. Et Iohan. 17. Hæc eſt vita æterna, vt agnoſcant te verum Deum & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

Miſerum itaq; & ieiunum effugium eſt, quod conceſsioni illi ſuæ aſſuunt Collocutores exceptionem, quā notari petunt, De iuſtificatione ipſa hic diſſeri, Id enim eo tantum affingunt, vt grauent nos, quaſi vnquam quiſquam ex nobis ita inſanierit, vt diceret, Nouitatem eſſe partem Iuſtificationis gratuitæ. Itaq; & nos de notatione illa Collocutorum proteſtamur ac prouocamus, & nihil nos aliud intelligere diſertè teſtamur, quàm quod affirmat Filius Dei, in his certò accendi vitæ æternæ initia, qui confugientes ad illum fide iuſtificantur & reconciliantur Deo per ipſum & propter ipſum, vt multa vocis diuinæ dicta teſtantur. Quare petimus, vt in iudicando candorem boni adhibeant, & non ex Collocutorum peruerſionibus calumnioſis de nobis pronuncient.

## DE XVI. CORRVPTELA.

*Fidem eſſe cauſam efficientem, propter quam credenti fides imputetur ad iuſticiam.*

Si quis apud Collocutores candori locus eſſet, nè hanc quidem corruptelam producturi in hunc conſeſſum, aut audita noſtra reſponſione reducturi illam fuiſſent, tam prodigioſo præſertim & atroci titulo oneratam ac deformatam. Sed in caput & perniciem D. Maioris cum iurarint quaſi, omnia eius dicta & penè ſyllabas ſingulas rimantur ac perueſtigant, & crudeliſsimarum accuſationum occaſiones ab his captant.

Etſi igitur fatemur, dictum non eſſe proprijſsimum. Si tamen ἐπιείκεια in iudicando aliqua adhiberetur, viris bonis conueniens, non erat cauſa illius tam atrociter exagitandi. Nam eo loco, quo id à D. Maiore poſitum eſt, bonos id offendere merito non debere, vel explicatio antecedens ac mox ſubſequens comprobauerit. Hæc enim D. Maioris verba integra ſunt: Paulus oſtendit, credentes iuſtificari gratis, ſine vllis bonorum operum meritis SOLA fide, Et doctrinam bonorum operum à iuſtitia fidei tam procul ſegregandam, quantum cœlum à terra diſtat, ortus ab occidente diſtat, Et nullo modo opera cum Iuſtificationis doctrina miſcenda eſſe. Sola enim fides Mediatorem apprehendens eſt cauſa efficiens, propter quam credenti fides ſua imputatur ad iuſtitiam. Sic autem fide Sola, id eſt, propter Solum Mediatorem iuſtificati, donati remiſsione peccatorum, iuſticia & Spiritu ſancto, & facti bonæ arbores debent poſtea eſſe impleti fructu iuſticiæ, quæ contingit per Ieſum Chriſtum ad gloriam & laudem Dei. Philip. 3. Hæc D. Maior.

Quibus verbis etſi non eſt attentus ſatis in cauendis aut præuidendis omnibus inſidijs, & hallucinatur in eo, quod fidem cauſam efficientem iuſticiæ eo nominat, quia Mediatorem ſola apprehendit, propter quem iuſtificamur: Tamen in hac oppoſitione fidei & operum, nihil ille inſidioſè dicit, & è veſtigio hallucinatio prior corrigitur, quia ſubiungit, ita ſe ſentire, nos Sola fide iuſtificari, quia propter Solum Mediatorem recipimur & pronunciamur iuſti, &

remiſsi-

remiſsione peccatorum & iuſticia donamur, cui donatio-ni gratuitæ & imputatæ iuſticiæ Spiritus ſancti quoq; dona-tio coniuncta eſt, non otioſa aut mortua, ſed fructibus iu-ſticiæ ad gloriam & laudem Dei abundans, &c.

Verè itaq; nodum in ſcirpo quærunt Collocutores, om-nia rimantes, & non cogitantes, homines nos eſſe, qui in hal-lucinationes tales omnes procliues ac proni ſumus, De ſe quoq; & de alijs viris præſtantiſsimis non perpendentes verè dici poſſe, quod in prouerbium abijt, Et bonus inter-dum dormitat Homerus. Nam quoties in hac ipſa locutio-nis forma, tanq; in ſcopulo impegerint multi in Eccleſijs no-ſtris viri excellentes, haud eſſet difficile oſtendere, ſi næuos noſtrorum inſtar chamitarum proferre vellemus, aut oſten-tare publicè, Quo ſanè ludo vt apprimè delectari Collocu-tores videntur, ita hoſtes Eccleſiarum noſtrarum, Ieſuitæ præſertim, vno illo effuſiſsimè lætantur & exultant. Quare vt næuum hunc ceu crepidam non rectè pictam aut propri-iſsimè expreſſam nobiſcum contegant boni & candidi iu-dices, & confeſsione hac noſtra non grauatim acquieſcant, oramus.

## DE XVII. CORRVPTELA.

*Nouam obedientiam eſſe formale conuerſionis.*

Etſi non perſpicimus planè, qua de cauſa Collocutores formam hanc noſtram accuſent, aut inter corruptelas refe-rant, Hoc tamen videmus, videri eos vi veritatis quaſi con-ſtrictos, vt non inueniant, quo ſe tandem tueantur. Conce-dunt enim, veriſsimum eſſe dictum Pauli, nouam obedien-tiam rectiſsimè definientis: Noua obedientia eſt militare bonam militiam, ac retinere fidem & bonam conſcientiam. Concedunt & alterum, aut ſaltem refutare non poſſunt, q; addidimus loco explicationis, Non incommodè dici, hoc ipſum eſſe formale conuerſionis ſeu regenerationis ad vi-tam æternam, quod à Spiritu ſancto in iuſtificatis ideò ac-cendi & confirmari conſtat, vt renouetur imago Dei in no-

bis, & fiat inchoatio eius conformitatis, qua beati fulgebunt in tota æternitate, iuxta dictum: Dabo Legem meam in cordibus eorum.

Hæc ergò concedentes negant tamen Pauli dictum rectè à nobis accommodari, & rationem addunt planè noſtra confirmantē, hanc ſcilicet, quod Paulus vitam Chriſtianam deſcribens vtrumq; complectatur, & fidem accipientem remiſsionem peccatorum propter Chriſtum & fidei fructus. Hoc enim ſi verum eſt, vt ſanè & veriſsimum & certiſsimum eſſe non dubitamus, Et verò omnem fidelium vitam Deus pœnitentiam & conuerſionem eſſe velit, vt præclarè aſſeruit Lutherus propoſitione contra Indulgentias prima, non modo non malè ſed optima conſequentia aſſeritur: Nouam obedientiam, vt fructum fidei in omni fidelium vita ſeu pœnitentia & conuerſione ad Deum complectendam & in propriſsimum eius formale includendam eſſe, Vnde in Apologia, cum alibi ſæpè, tum in titulo de Confeſsione & ſatisfactione diſertè dicitur, Debet pœnitentia eſſe non ſimulatio ſed totius vitę mutatio in melius. Quin ipſa regeneratio ſeu viuificatio, quæ fit fide, formaliter eſt inchoatio vitæ & obedientiæ nouæ, vt timoris Dei, dilectionis, lætitiæ in Deo, & aliarum multarum virtutum copulatarū cum his, teſte Paulo Ro. 5. Iuſtificati fide pacem habemus. Et 6. Quotquot in Chriſtum Ieſum baptiſati ſumus, in mortem eius baptiſati ſumus. Conſepulti ergò cū ipſo ſumus, per baptiſma in mortem, vt quidem Chriſtus à mortuis excitatus eſt per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et paulò poſt eodē capite. Nunc liberati à peccato & ſerui facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem autem vitam æternam.

Fruſtra ergò ſemetipſos Collocutores & alios deludunt, ſophiſmate illo friuolo, quo fructus iuſticiæ eò q; ſequantur, in iuſtificatis excludunt à formali vitæ Chriſtianæ ſeu pœnitentiæ & conuerſionis ad Deum. Nam ipſimet cum confeſſi ſint, fidei & operum ſeparationem eſſe impoſsibilem, licet

diſtin-

diſtinctio inter vtraq; neceſſaria ſit. Item cogitationē temporis, cum videri velint in hac diſtinctione remouere, & deniq; cū Luth. æquipollere fateantur has voces, Oportere ſeq; & oportere adeſſe in renatis fructus iuſticiæ ſeu obedientiæ nouæ: Fruſtra laborant, vt in formæ huius accuſatione fucū Lectorib9 eruditis & rectè inſtitutis faciant, licet fateamur, oculos & animos indoctorum & malorum his pſtigijs faſcinari poſſe, ne veritatem videant. Sed nos vera & recta iudicia bonorum & eruditorum pluris facimus, & nos conſcientia rectæ & veræ doctrinæ in his querimonijs erigimus, ac conſolamur. Nec addem9 hoc loco plura, pſertim cum q; de ſcholaſticorum apud Papiſtas doctrina quiritantur, verbo nullo pbent aut demonſtrent, Et Dei beneficio doctrina Eccleſiarum noſtrarum, quā ſonamus & pfitemur, à pſtigijs illis vel verius qſquilijs doctrinæ ſcholaſticæ purgata ſit ac liberata. Et oramus Deum toto pectore, vt cum ab his veteribus, tum ab alijs recentib9 aſſumentis impijs in poſterum etiam ſinceram & incorruptam apud nos conſeruet, Amen.

## EPILOGVS.

Submiſerunt Collocutores reſponſo ſuo tabulas duas, quarum prior complectitur formulas certas rerum, quæ extra controuerſiam ſint vtrinque. Poſterior corruptelas denuo aſsignat, de qb9 mutuo nos accuſauim9. Eſtq; vtraq; ſic facta, vt de his q̃q; reſponſionem noſtram diſsimulare non poſsimus. Sunt enim & querelæ de his pmiſſæ atroces, ipſis etiam corruptelis, de quibus accuſati ſumus grauiores, Quaſi ſcilicet pter & contra decretam Principum formulam & Leges Colloquij mota à nobis fuerit camerina quædam certa minū non neceſſariorum, quę ſatius fuiſſet in æternum quieſcere. Ac tabulæ priori intermixtæ ſunt formę aliquæ, quas ſine declaratione recipere ab hoc genere diſputatorū non niſi certo cum præiudicio veritatis poſſumus. Poſterior autem, cum infideliter & obſcurè res controuerſas recitet, indiget ipſa quoq; explicatione paulò magis perſpicua. Quare, vt de his quoq; tabulis breuiſsimè nos reſponſuros

non grauatim auditores ac Lectores pij audiant, reuerenter oramus.

Prior ergò tabula illorum hunc titulum habet:

De his non eſt diſputatio in præſenti articulo de IVSTIFICATIONE.

Ex qua recipimus, vt indubitatos, & extra controuerſiam poſitos hoſce Articulos:

Chriſtum eſſe noſtrum Redemptorem.

Paſsione & obedientia ipſius pro nobis eſſe ſatisfactum.

Impletionem Legis per Chriſtum noſtra vice præſtitam, fieri & eſſe noſtram fide.

Iuſticiam, qua peccatores fide coram Deo iuſtificantur, eſſe obedientiam Chriſti pro nobis exhibitam.

Iuſticia imputata nos coram Deo iuſtos & acceptos & reconciliatos eſſe.

Fidem eſſe organon, quo iuſticiam Chriſti apprehendimus, eſſeq; donum Dei, quod per vocem Euangelij datur.

Gratis ex miſericordia & dilectione Dei imputari iuſticiam credentibus.

Donari ei, qui ſic iuſtificatur, Spiritum ſanctum, qui nouitatem inchoet in hac vita, quæ perficietur in altera vita.

Fidemq; parere bona opera, nec eſſe ocioſam.

Fidem debere ſequi bona opera.

Bona opera eſſe fructus iuſticiæ & indicia ſalutis.

Bona opera eſſe neceſſaria.

Eſſe nos debitores, ne ſecundum carnem ambulemus.

In renatis nouam obedientiam eſſe neceſſariam.

Delictis contra conſcientiam excuti Spiritum ſanctum, gratiam Dei & fidem.

Perſeuerantem in delictis ſine pœnitentia non placere Deo.

Bona opera habere præmia, tum in præſenti, tum in æterna vita.

Has

Has itaq; formas recipimus & nos cum Collocutoribus, & ſic nos docere ac ſentire teſtamur, ſemperq; ita nos docuiſſe ac ſenſiſſe, libri teſtantur, in corpore doctrinę comprehenſi, quos vt normam nos ſequi ſæpè affirmauimus.

At has propoſitiones ſequentes, cum addita explicatione noſtra recipimus, quam non dubitamus ſimplicem, rectam, veram, & cum voci diuinæ, tum Confeſsioni Auguſtanæ & Apologiæ huius conſentaneam eſſe. Nam ſine hac explicatione, vt ſic eas recipiamus, prout à Collocutoribus poſitæ ſunt, multis de cauſis grauiſsimis facere non poſſumus.

Promiſsionem gratuitæ reconciliationis & iuſtificationis donandæ propter Chriſtum, ſeu iuſticiam Chriſti, per Euangelium & Sacramenta offerri, & diſtribui omnibus & ſingulis, & applicari propria cuiuſq; fide, hoc eſt, fieri ꝓpriam eorum, qui fide accipiunt promiſsionem & fide Sacramentis vtuntur.

Sola fide nos iuſtificari, quæ oratio correlatiuè intelligenda eſt, id eſt, per miſericordiam, propter Chriſtum ſumus iuſti, quam fides ſeu fiducia hęc ſola, nitens merito Chriſti, apprehendit.

Excludi omnem dignitatem, meritum, fiduciam, gloriationem, non humanorum tantum operum, hoc eſt, eorum, quæ fiunt à non renatis & non iuſtificatis, ſed eorum etiam operum, quæ in renatis & iuſtificatis Spiritus ſanctus efficit.

Promiſsionem Euangelij eſſe vniuerſalem & gratuitam.

Certò ſtatuendum eſſe ex verbo nobis tradito & ꝓpoſito, non ex ſenſu infuſæ nouitatis tanq; à poſteriori, Nos fide gratis & propter Chriſtum habere remiſsionem peccatorum ſeu reconciliationem cum Deo, & ſic reconciliatos, hoc eſt, iuſtificatos fide, gratis imputata ipſis Mediatoris iuſticia habere pacem cum Deo.

Diſcernendam eſſe iuſticiam imputatam & renouatio=nem,tanquam cauſam & effectum,non temporis cogitatione,ſed naturæ ordine.

Differentiam eſſe inter debitum & meritum,ſic vt alterum,Meritum ſcilicet per articulum iuſtificationis ſeu vim excluſiuarum penitus tollatur, excludatur ac damnetur, vt impedimentum iuſtificationis gratuitæ perpetuum & extreme illi repugnans: Alterum verò nempè debitum, non modo non tollatur,excludatur,aut damnetur. Sed hac de gratuita iuſtificatione doctrina etiam confirmetur ac ſtabiliatur.

Tres eſſe partes pœnitentiæ ſeu conuerſionis rectè ac propriè ita dictas,Contritionem,fidem & nouam obedientiam,Nec impediri hanc partitionem, eò,quod alij dicunt, nouam obedientiam ſeu bona opera ſequi, vt pœnitentiæ fructus.

His verò à Collocutoribus commemoratis formulis, nõ controuerſis vtrinq;, vt multæ aliæ addi poſſent,Ita iudicamus omninò addendas fuiſſe illas quoq;, quæ in his Collationibus inter ſcribendũ approbatæ ſunt & conceſſæ à Collocutoribus,tanq; veræ & indubitatæ. Itaq; vt in conſpectu illæ ſint,has quoq; breuiſsimè ac ſtrictiſsimè ſubiungemus, non tã ea de cauſa,vt Collocutoribus & lectoribus pijs monſtremus,quibus in rebus conſenſus ſit,& conſtitui concordia potuerit ac poſsit deinceps, ſi non obſtet peruicacia in perſequendis querelis commenticijs, à quibus Antagoniſtis noſtris ordiri & pertexere huc vſq; Colloquium placuit.

Sunt verò ex numero illarum formularum ſeu phraſium, vt multas omittamus,hæ præcipuæ.

Cum nemine litigare ſe, qui dicat, Iuſtificationem eſſe reconciliationẽ cum Deo, Aut Iuſtificationem complecti reconciliationem, Aut,iuſtificatos eſſe reconciliatos, Aut, Nos fide in Chriſtum iuſtificari & reconciliari. Et,Iuſtificationem & reconciliationem pro eodem ſumi.

Item

Item, Aequipollentes propoſitiones eſſe: Fide reconcilia ri Deo, & fide habere ſeu accipere iuſticiam imputatam. Item, Fide acceptari á Deo ad vitam æternam.

Iuſticiam noſtram dici paſsiuam, ratione & reſpectu imputationis, & quod ſit alieni meriti, nempè obedientiæ Chriſti, non eo, quod in nobis Deus operatur.

Remiſsionem peccatorum ſeu iuſtificationem, non momentaneam, ſed continuam ac perpetuam eſſe cogitandã, quoties doctrina de iuſtificatione traditur, talem ſcilicet, quæ non incipiat aut deſinat intra breue tempus atq; actus certos motuum, ac finem ſeu metam certam habens. Sed qua omni tempore renati & ſancti placent Deo, per & propter vnum & idem obiectum fidei Mediatorem filium Dei, qui à Deo nobis factus eſt iuſticia & redemptio.

Certiſsimum eſſe, hominem eſſe iuſtum imputatione gratuita, quæ eſt extra nos, & fide, id eſt, fiducia apprehenditur ex verbo, non infuſa nouitate.

Hominem fieri, eſſe, & manere iuſtum, ſeu iuſtam perſonam ſimpliciter ſola miſericordia, & hanc eſſe iuſticiam perfectam, quæ opponitur iræ Dei, morti, peccato &c. Et tamen poſt hanc iuſticiam hominem eſſe ac dici iuſtum etiam opere ſeu fructibus, quos & ipſos Deus regat ac remuneret.

Perſonam iuſtam eſſe iuſtam perpetuò, & tam diu iuſtam ex fide, donec fides manet.

Impoſsibile eſſe, vt in vna mente ſimul ſint, fides ſeriò petens & accipiens remiſsionem peccatorum & propoſitum malum ruendi in ſcelera contra conſcientiam.

Impoſsibilem eſſe ſeparationem fidei & operum.

In ſaluandis contritionem & fidem eſſe oportere, & obedientiam ſequi debere, vt fructum pœnitentiæ.

Cum de effectibus & fructibus iuſtificationis dicitur, intelligendos eſſe fructus indiuiduos & inſeparabiles, qui ſcilicet à iuſticia imputata & fide non ſeparentur, quemadmodum domus ab architecto, aut pomum ab arbore auellitur.

 Pa-

Pacem cum Deo effectum eſſe iuſtificationis,ſeu reconciliationis gratuitæ.

Pertinaciter in peccatis perſeuerantem non ſaluari.

Non eſſe dubium,vtraq; tradenda eſſe & meritum Chriſti, cuius imputatione iuſti ſumus, & efficaciam, nempè inchoationem nouæ obedientiæ, quæ licet imperfecta ſit in hac vita,tamen propter Chriſtum placet.

Vocabulo ſalutis interdum fructus acceptæ iuſtificationis, interdum futuram gloriam in vita æterna ſignificari. Nam Metalepticè pro iuſtificatione frequentiſsimè id poni. Sed ſi vera eius ſignificatio reſpiciatur,propriè æternam vitam ſeu futuram glorificationem ſignificare. Item, eſſe non minimam partem ſalutis & vitæ æternæ, inhabitationem Spiritus ſancti,totiuſq; diuinitatis in nobis, & inſtaurationem corrupti hominis & viſionem ac fruitionem Dei, quæ hic tanq; in ſpeculo tenui, ibi verò perfectè cernentur & habebuntur,ipſiſsimaq; ſalus & fecilitas erunt.

| | | |
|---|---|---|
| In his dictis Apologiæ omnibus, & ſimilibus alijs. | Dilectio & opera ſequuntur fidem.<br>Dilectio ſequitur fidem.<br>Dilectio debet ſequi.<br>Fide iuſtificati incipiunt Deum timere, diligere &c.<br>Non diligitur Deus, niſi poſtq; fide apprehendimus miſericordiam.<br>Præcedit fides,ſequitur dilectio.<br>Opera ſunt fructus & teſtimonia fidei.<br>Opera ſequi fidem debent.<br>Dilectio ſequitur renouationem.<br>Iuſtus creatura noua, facit opera noua & bona. | Non demomentis temporum cogitandum aut diſputandũ eſſe, ſed de ordine rerũ, quem ſolum Apologia ſignificet atq; intelligat. |

Euangelium polliceri & offerre promiſsionem gratuitæ re-

tæ reconciliationis,&vitæ æternæ,donandæ propter Chriſtum tantum agentibus pœnitentiam.

Beneficium imputationis & reliquorum bonorum fide acceptum ſtudioſè retinendum & non amittendum ſeu excutiendum eſſe ſceleribus & peccatis contra conſcientiam.

Paulum in dictis: Spe ſalui facti ſumus. Item,Spem iuſticiæ expectamus per fidem, loqui de reuelatione gloriæ filiorum Dei,quæ in hac vita ſub cruce abſcondita & imperfecta eſt,& ſpe expectatur.

In vita æterna compenſari bona opera ſanctorum.

Fidem facere perſonam nouam perpetuò, Quæ perſona tum facit opera noua, Non econtra, opera noua facere perſonam nouam: Ita placere opera Pauli, non quia bona ſunt, ſed quia Paulus placens ea facit, non placitura, niſi Paulus placeret.

Sicut pœnitentia per omnem vitam requiritur, ita & bona opera requiri.

Aequipollentes formas eſſe, Bona opera debent ſequi fidem,&bona opera per doctrinam de fide non excludi,ne adſint in credentibus. Lutherus Poſtilla Eccleſiaſtica, die Aſcenſionis.

Fidem iuſtificantem & operantem ſeu fructificantem vnam & eandem eſſe,ſed diuerſos habere reſpectus.

Fidem non eſſe veram, ſed euanuiſſe, vbi dominantur peccata contra conſcientiam.

Nihil nos facere,nihil operari ad iuſticiam conſequendam.

Non eſſe reſtringendam iuſtificationem ad momenta temporum & actum citò tranſeuntem.

In doctrina iuſtificationis non eſſe ſtatuendam infuſionem plenitudinis gratiæ,factam tantum in vrceolos vacuos.

Inchoatam nouitatem eſſe initium vitæ æternæ.

Veriſsimum eſſe dictum Pauli: Noua obedientia eſt militare bonam militiam, ac retinere fidem & bonam conſcientiam. Et Paulum deſcribentem vitam Chriſtianam vtrumque complecti, & fidem accipientē remiſsionem peccatorum propter Chriſtum & fidei fructus, nempè bona opera ſequentia &c.

Has ergò aliasque permultas his ſimiles diſertè approbatas, conceſſas, & expreſſas formulas adiungi petimus tabulæ priori recitanti ea, de quibus nullæ inter nos controuerſiæ ſunt. Nam his rectè cognitis ac cogitatis de accuſationibus mutuis tantò facilius & rectius iudicari ac perſpici poterit, quàm friuola, ſophiſtica, & viris Theologis indigna effugia fuerint, quæ obſtiterunt, quo minus de querimonijs ſuis Collocutores vel cederent ſaltem, vel remitterent paulumper, Eccleſiæ & concordiæ publicæ cauſa.

Iam ergò & alteram tabulam adijciemus, in qua videri volunt ea commemorare, de quibus in præſenti articulo diſputatum eſt.

*Aſſeruerunt enim, poſt mortem Lutheri has in Eccleſijs Electoris Saxoniæ corruptelas ſparſas eſſe.*

1. Imputatione & inchoatione nos ſimul coram Deo iuſtificari.
2. Præcipuè nos iuſtos eſſe fide.
3. Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria. Impoſsibile eſſe, ſine operibus ſaluari aut iuſtificari.
4. Bona opera ſalutem & iuſticiam retinere.
5. Non pugnandum de particula Sola, in hac propoſitione, Sola fide iuſtificamur, contra Antichriſtum reuelatum.
6. Diſcrimen eſſe inter ſalutem & iuſticiam, in negocio & propoſitionibus iuſtificationis.

7. Iuſti-

7. Iuſticiam Chriſtianorum, qua coram Deo iuſti ſunt, in hac vita imperfectam eſſe.
8. Pro bonis operibus dari vitam æternam.
9. Fide & confeſsione homines apprehendere iuſticiam & ſalutem.

Atque hæc quidem capita prima fuiſſe accuſationum in exhibitis nobis Hypotheſibus, non diffitemur. Sed omnes propoſitiones ijſdem verbis tum fuiſſe in medium prolatas ac tractatas, vt nunc commemorantur, pernegamus. Nam verbis aliquibus aut additis aut detractis, imò diſsimulatis præcipuis & atrociſsimis accuſationibus, quæ & Hypotheſibus & ſequentibus de his ſcriptis intertextæ ſunt, capita tantum nuda inſidioſè commemorari, collatio & inſpectio ſcriptorum & reſponſionum noſtrarum vtrinque exhibitarum oſtendet, ad quam prouocamus.

His verò accuſationibus primis præter meritum ac culpam noſtram, imò & præter neceſsitatem omnem, & contra Colloquij Leges additas fuiſſe fatemur, & dolemus, has etiam querelas permixtas & refertas atrociſsimis doctrinæ noſtræ inſectationibus, quaſi doceremus.

10. In articulo iuſtificationis bona noſtra opera neceſsitate præſentiæ eſſe neceſſaria.
11. Doctrinam de iuſticia paſsiua conceptum errorē eſſe.
12. Dicto Pauli τῷ μὴ ἐργαζομένῳ, tantum excludi meritum, non neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in articulo iuſtificationis.
13. Auguſtanam Confeſsionem & Apologiam non tantum merita, ſed & ipſa quoque opera in articulo iuſtificationis excludere, prorſus eſſe ἀνακόλουθον.
14. Lutherum in omnibus ſuis dictis de articulo Iuſtificationis ſolam de operibus præſumptionem prohibere.
15. Nouitatem inchoatam eſſe partem ſalutis.
16. Fidem eſſe cauſam efficientem, propter quam credenti fides imputatur ad iuſtitiam.

17. Nouam obedientiam eſſe formale conuerſionis.

De his itaq; accuſationibus fatemur, hoc etiam reſpondiſſe nos Collocutoribus, ſed multò aliter, quàm in tabella illi ſua commemorant. Quare, vt nos etiam breuiſsimè reſponſionum noſtrarum ſummas recitantes ac conſignantes tanq; in tabellam, audire æqui & recti iudices non grauentur, reuerenter oramus.

Principio cum titulo ſeu præfatione accuſationibus in genere præmiſſa præcipuè nos grauari animaduerteremus, POST MORTEM ſcilicet LVTHERI corruptelas illas in Eccleſijs noſtris ſparſas eſſe, adductas videlicet & mutuatas à regno pontificio, id operam dedimus, vt de ſingulis demonſtraremus, quod & ante Lutheri mortem ſimiles loquendi formæ in Eccleſijs noſtris non fuerint ignotæ aut inuſitatæ. Idq; cum Lutheri teſtimonijs proprijs, tum Philippi libris ante mortem Lutheri editis, demonſtrauimus. Si qua verò calumnia accuſationibus intermixta fuit, hanc quoq; deteximus & refutauimus.

I. De prima itaq; querela principió reſpondimus: Planè nos illam non agnoſcere, propter aſſumentum calumnioſum, impium, & falſum, quo propoſitio noſtris vſitata Eccleſijs corrumpitur, & deprauata odio grauatur. Poſtea tamen, cum non deſiſterent Collocutores, flagitare confeſſionem de illa noſtram, diximus improbare & deteſtari nos illam, ſi quis eo modo eam tradat, quo à Collocutoribus in quæſtionem vocata eſt, aut quo illa modo à Papiſtis tradi ſolet.

II. Secundam eadem ferè ratione, vt per calumniam Philippo Melanthoni attributam reiecimus, ac tandem refutauimus, neq; vſurpatam aut poſitã ab illo aſſertiuè fuiſſe vnq;, conceſsimus. Si quis tamen cum Papiſtis ſic loquatur, & dogma eſſe afferat, nos id improbare, reijcere, ac deteſtari diximus.

III. De tertia reſpondimus, nos eam illo ſenſu, quo à Ponti-

tificijs traditur & intelligitur: Bona videlicet opera noſtra cauſam eſſe ſeu meritum iuſticiæ & ſalutis, execrari & deteſtari toto pectore. Et moto de hac forma loquendi certamine periculoſo & ſcandali pleno, nunquam nos illa forma vſos eſſe, ac ne nunc quidem tueri illam velle, nec deinceps illa vti decreuiſſe, ſed agnoſcere hoc nos non poſse, quod poſt Lutheri demum mortem à pontificijs, aut in gratiam horum aſsumpta & in Eccleſias noſtras reducta ſit, cum libri, qui extant & alia fide digna documenta aliud teſtentur. Simpliciter verò & ſine determinatione vlla damnare hanc formam, vt per ſe & ſimpliciter falſam, impiam & blaſphemam nos non poſſe, cauſis grauiſsimis ſimul oſtendimus. Hæc verò oſtendentes mirum eſt, quàm tragicis, quàm atrocibus calumnijs excepti ac traducti ſimus à Collocutoribus. Quare defenſione oppoſita & vera tandem his duobus capitibus, omnem de hac querimonia diſceptationem ſubſiſtere diximus. 1. An POST LVTHERI DEMVM MORTEM; vt Collocutores nos accuſant, illa à pontificijs aſsumpta in Eccleſias noſtras reducta ſit? 2. An vt ſimpliciter & per ſe falſa, impia, blaſphema damnari à nobis debuerit; præſertim cum inter colloquendum de Theſi, ſeu de ſententia affirmatiua certamen aliud motum ſit, de qua niſi conſenſus conſtituatur, fruſtra de condemnatione huius propoſitionis diſputetur.

IIII. De quarta per diſtinctionem reſpondimus. Nam eam, quam accuſant Collocutores formam in libris noſtrorum extare, negauimus. Alteram verò, quod ſcilicet renatis opera bona neceſsaria ſint, vt iuſtitiam fide acceptam, & ad quam Spiritu per fidem cuſtodiuntur, retineant & non amittant, voci diuinæ, Confeſsioni Auguſtanæ & Apologiæ huius conſentaneam eſſe demonſtrauimus.

V. De quinta calumniã eſſe oſtendimus, quod queruntur, Ac Philippum multò ante Lutheri mortem ſæpè ita locutum fuiſſe, ſine vlla deprauatæ ac proditæ veritatis accuſatione, perſpicuè oſtendimus.

VI. De ſexta reſpondimus & euicimus perſpicuè, diuinam vocem, etſi vtraꝗ appellatione vti ſolet, cum doctrinam iuſtificationis propriam tradit aut explicat, altera tamen ſalutis videlicet voce amplius quid ſignificare, quàm ſolam & gratuitam imputationem.

VII. De 7. diximus ex Lutheri commentario ſuper dictum Gal. 5. Spem iuſticię expectamus ꝑ fidem, apparere formam verborum planè ſimilem huic, quã accuſent. Ac ꝓinde falsò accuſari nos hac in parte de ſparſa corruptela poſt mortẽ eius, atꝙ inchoationẽ & ꝑfectionem iuſticiæ in hac vita eũ opponere oſtendimus conſumationi & reuelationi, quę reſtat.

VIII. Ex Apologia Confeſsionis ꝓbauimus, hanc cum de pręmijs bonorum operum ac compenſatione loquitur, ꝙ in vita æterna expectamus, ſimili orationis forma vſam eſſe.

IX. Nonam diximus erratum fuiſſe, ꝙ iam ante decennium D. Maior correxerit ac ſuſtulerit publicè.

X. De 10. corruptela teſtati ſumus disertè, affingi illã nobis calumnioſa deprauatione & contórſione verborum noſtrorum. Interrogati n. à Collocutoribus, quanam neceſsitate bona opera in ipſo artic. & actu iuſtificationis neceſſaria eſſe ſentiremus, cũ cerneremus, ludere illos ambiguitate harũ appellationum: In artic. & actu iuſtificationis, & fingere ceu momentum & tempus certum, intra ꝙ iuſtificatio ꝑagatur: Sic reſpondimus, vt clarè teſtaremur, nos has imaginationes de artic. & actu, tanꝗ de certi temporis ſeu momenti actiõe imꝓbare ac reijcere, ꝙ ipſum tandem & Collocutores imꝓbare & abijcere ceperunt, nihilominus retinentes mordicus appellationes ipſas, & ambiguitate illorum, cum accuſationem aduerſus nos inſtitutam acuentes, tum ſeſe in tota diſputatione illa vna tanꝗ nocte ac nebula denſa occultantes.

De re aũt principali negauimus ꝑ artic. hoc eſt, doctrinã de iuſtificatione aut ꝑ particulas excluſiuas, articuli illius ꝓprias excludi, hoc eſt, damnari aut tolli tanꝗ impedimentũ iuſtificationis ꝑpetuũ neceſsitatem benè operandi ſeu debitum obediendi Deo, aut ipſa bona opa, ne adſint, Negauimꝰ falsò dici, aut corruptelã eſſe articuli & doctrinę de iuſtifica-

tione,

tione, In ſaluandis neceſſaria eſſe bona opa. Hanc verò formam conſtanter negauimus noſtrã eſſe: In artic. iuſtificationis bona opera neceſsitate p̄ſentię eſſe neceſſaria. Atq; hac in parte nihil nos mitius aut humanius à Collocutoribus tractatos eſſe, quàm in tertiæ Hypotheſis accuſatione, lectio oſtendet & inſpectio ſcriptorum vtrinq; exhibitorum.

XI. De 11. reſpondimus, verba noſtra arripi per calumniam ac perperam accuſari, tanq; ſimpliciter dicta de iuſticia paſſiua, cum nihil reprehenderimus aliud, q̄ imaginationem Enthuſiaſticam de infuſione plenitudinis gratiæ, qua iuſtificetur homo, quam cum abiecerint ac recantarint Collocutores, nullam habuere cauſam, de hac cur nos accuſarent.

XII. De 12. reſpondimus, pertinere hanc ad decimam querelam de nobis, & ad quartam notationem noſtram, in qua veram Pauli ſententiam nos euiciſſe non dubitamus.

XIII. De 13. reſpondimus, & hanc ptinere ad 10. querelam, in cuius refutatione Confeſsionē & Apologiam ꝓ nobis eſſe, ac ſententiã noſtram confirmare nō dubitamus, idq; teſtaturos confidimus, q remoto faſcino Collocutorum de artic. & actu iuſtificationis, item de ſeparatis ac ſeiunctis circulis iuſtificationis & bonorum operum rectis oculis aſpexerint.

XIIII. De 14. reſpondimus, Nos de ijs Lutheri dictis locutos eſſe, quæ in Hypotheſib. allegauerant Collocutores: Et non ignorare nos, multis ac varijs eum formis vti ſolere, quarum tamen omniũ hic vnus ſenſus ſit genuinus, qui tum in dicto Pauli, Excluſa eſt gloriatio, tum his Lutheri verbis, de quibus querulantur Collocutores, expreſſus eſt.

XV. De 15. ſic reſpondim9, vt concedentib. Collocutoribus, nouitatē eſſe initiũ vitę æternæ, oſtenderemus, non difficulter euinci poſſe, appellationibus ſalutis & vitæ æternæ vocem diuinam, indifferenter tanq; æquipollentibus vti ſolere, Ac proinde Collocutores fruſtra nos hac de re accuſare.

XVI. Decimam ſextam querelam nō defendimus, ſed ſi candor adhibeatur, & aliqua in iudicando ἐπιείκεια, non exiſtimamus cauſam eſſe, cur tam atrociter inter corruptelas articuli & doctrinæ de iuſtificatione damnetur aut flagelletur.

XVII. Poſtremam querelam Collocutores ipſos largiri ac concedere nobis euicimus. Quia Paulus de vita Chriſtiana loquens, quam omnem Chriſti pœnitentiam ac conuerſionem ad Deum eſſe iubet, Luthero teſte, complectatur & fidem & fidei fructus, iuxta hoc veriſsimum ipſius dictum: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam.

Hæ ergò Reſponſionum noſtrarum ſummæ fuerunt de ſingulis querelis, vt oſtendent ſcripta, quæ inſpici petimus.

Reſtat tabella, noſtras commemorans & referens Notationes, de quibus Collocutores monuimus, in qua proponenda candorem Collocutoribus defuiſſe, Lectores non hebetes, ꝑculdubio cernent. Cum verò initio huius reſponſi teſtati ſumus, nos de his Notationibus non pugnaturos hoc in loco vehementius, ne infinitas ſit certaminum, & permiſſuros iudicium de vtriuſq; partis ſcriptis, auditoribus ac Lectoribus pijs, non erimus in his commemorandis prolixiores, Sed rectè & fideliter Notationum noſtrarum ſummas exprimemus, & oculis lectorum ſubijciemus.

*Notauimus verò hæc præcipua erronea capita.*

I. Quod in definitione iuſtificationis noſtræ Flacius Illyricus reconciliationem noſtri cum Deo & adoptionem in filios & hæredes vitæ æternę auellat & excludat, quaſi à formali noſtræ iuſtificationis, & referat inter effectus ac fructus iuſticiæ.

II. Quod iuſticiam paſsiuā intelligant ac interp̄tentur Collocutores, ꝙ hac ratione iuſtificetur impius ſine operibus, Quia Deus in eo contritionē & fidē operetur, ſeu ꝙ iuſtificetur infuſa plenitudine gratiæ tantū in vrceolos vacuos. Idē in vtraq; forma & intelligere & ſentire Collocuto. putauim9.

III. Quod iuſtificationem hanc, vt ab illis explicatur, non ſolum iterari, ſed augeri ac creſcere indies affirment, Reiecta declaratione noſtra de continua ſeu perpetua iuſticia ꝑ & ꝑpter Mediatorem, ꝑpter quem ſolum ꝑpetuò etiā ſancti & renati iuſti cenſentur. IIII.

IIII. Quod dicto Pauli Rom. 4. τῷ μὴ ἐργαζομένῳ ſeu non operanti, ſed credenti fides imputatur ad iuſticiam, non meritum tantum, ſed opera ipſa per ſe excludi contendant, ita, ut neceſsitatem & præſentiam horum omnem tolli velint, vt nec adſint in his, qui iuſtificantur.

V. Quod Flacius inter regulas communes referat ac ꝓbet hanc papiſticã vocem: Fides fœta bonis operibus iuſtificat.

VI. Quod vocabulo Neceſſariũ actiuitatem q̃ndam noſtrã ſignificari contendant, ſeu, vt alij locuti ſunt, ꝙ neceſſariam cauſam & meritum iuſtificationis ſignificet atq; includat.

VII. Quod de Luthero Gallus affirmarit, ægrè illũ ferre potuiſſe has propoſitiones, Bona opa ſunt neceſſaria, Chriſtianus debet bona opera facere, Quodq; iuxta Euangelij doctrinam falſum ſit, ſi hæc particula & phraſis legalis de neceſsitate obedientiæ retineatur.

VIII. Quod contendant, peccatores morituros, q in agone mortis conuertuntur, fruſtra quærere remiſsionem peccatorum ſuorum, nec vlla firma conſolatione erigi poſſe, ſi doceatur, neceſsitatem & præſentiam bonorum operum per doctrinam de iuſtificatione & fide non excludi.

IX. Quod aſſerant, non ſolum nullum eſſe diſcrimen inter iuſticiam & ſalutem, & de eodem in hoc articulo vbiq; accipi vtrumq; vocabulum. Sed alteram vocem, ſalutis ſcilicet, in hoc articulo nihil ſignificare amplius, quàm remiſsionem peccatorum & iuſtificationem in hac vita.

X. Quod doceant, Bona opera pro facultatis, temporis & aliarum occaſionum ratione facienda eſſe &c.

XI. Quod Amsdorffius ſcripſerit, Bona opera non ſolum non neceſſaria, ſed pernicioſa etiam eſſe ad ſalutem.

XII. Quod idem affirmarit, dictum Pauli: Qui ex operibus Legis ſunt, ſub maledicto ſunt, etiam de renatorum operibus & fidei fructibus intelligendum eſſe.

XIII. Quod dictum Pauli Rom. 10. Corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeſsio ad ſalutem, à quodam ex Collocutoribus manifeſta audacia deprauatũ ſit, hunc in modum, Ore fit confeſsio de ſalute.

14. De decima quarta, quia non habent, quo eam tueantur, Flacium de hac reſponſurum eſſe dictitant.

Hanc reſponſionum ſummam eſſe fatebuntur nobiſcum haud dubie, qui ſcripta vtrinque exhibita legent & de his pronunciabunt. Quales verò illæ ſint, noſtrum non eſt affirmare, qui hoc tempore ac loco pugnare denuò de his non conſtituimus, quamuis honeſta & iuſta reſponſio in promtu eſſet & vti hac deberemus, propter impudentiam, qua nos aliquoties falſi teſtimonij inſimulant, ſicco tamen pede, quod aiunt, tranſilientes, & ne digito quidem vllo attingentes, quæ partim monſtratis perſpicuis illorum ac complicum ipſis coniuratorum dictis ac teſtimonijs, Partim vera & optima conſequentia extrui ac conſequi ex præſuppoſitis ſententijs ipſorum oſtendimus. Sed conſolamur nos cum notationum noſtrarum euidentia ac perſpicuitate, tum conſcientia rectę voluntatis noſtræ & æquitate bonorum & eruditorum, qui de his diſputationibus noſtris iudicabunt ac pronunciabunt aliquando.

Vnum adhuc reliquū eſt, de quo reſpondeamus, quod & principale eſt, & ad ſummam rei de omnibus articulis pertinet, quodque ſine grauiſsimo periculo Eccleſiarū noſtrarum diſsimulare aut ſilentio præterire non poſsumus. Nimirum quod corpus doctrinę Eccleſiarum noſtrarum cœteris normis, ad quas initio huius colloquij prouocauimus & adhuc diſputationes noſtras referimus, adiectum, cōtemtim nominant faſciculum librorum Philippi, & ex norma doctrinæ excludunt, propterea quod alicubi autorem aliquid humani paſsum eſſe & veris nonnulla admiſcuiſſe falſa volunt, Hoc n. expreſſè ſignificant, cum ſe diuinā vocem anteferre his libellis inquunt, vbicunque hi à norma verbi Dei, Auguſtanæ Confeſsionis veræ & incorruptę ac ſcriptis Lutheri recedunt, & rationes ſeptem comminiſcuntur, quibus iſtam audacem criminationē ſuam, qua prædictum corpus doctrinæ, quantū in ipſis eſt, faciūt ſuſpectū, fulcire & veriſimilē reddere laborāt.

Etſi autem tanta eſt illarum, quas ſic appellant, rationum infirmi-

infirmitas & vanitas, vt penè indignę eſſe vlla reſponſione videantur, nec dubitemus, omnes pios & doctos, etiam nobis non admonentibus, iſtam audacem improbitatem & impudentem calumniandi libidinem Collocutorum ex animo deteſtaturos eſſe, Tamẽ ſalus Eccleſię, quæ nobis in primis curæ eſſe debet, & pͥculum, quod veritati diuinæ cœleſtis per iſtam inſolentẽ Collocutorum inſectationem affertur, ita animos noſtros commouit atq; impulit, vt non poſſimus non ordine, breuiter tamen ad eas reſpondere, & quã non ſolum ineptæ & inſulſæ, ſed etiam ſycophanticæ & malitioſę ſint, omnibus tranquillitatis Eccleſiaſticæ & ſinceræ veritatis amantibus, tanꝗ ad oculum demonſtrare.

I. In prima, quam afferunt, ratione, cœcæ ſuæ temeritatis illuſtre ſpecimen conſpiciendum prębuerunt, dum negarunt, ideò per omnia fidem habendam eſſe corpori doctrinæ, ꝙ prima exemplaria non habeant germanam & veram Confeſsionem Auguſtanam. Poſtrema verò confundant conciliatione præpoſtera veram Confeſſionem cum falſa. Ac huius venenatæ calumniæ, priorem partem ita declarant, vt ſine vllo pudore affirment in editione prima corporis doctrinæ, veræ Confeſsioni Auguſtanæ aliam falſam eſſe ſubſtitutam, quæ neq; ſcripta neq; exhibita ſit Auguſtæ, neq; à ſtatibus Auguſtanę Confeſsionis vnꝗ approbata, De poſteriore verò parte eiuſdem criminationis nihil aliud habent, quod afferant, pͤter acerbiſsimam & planè hoſtilem inſectationem Philippi Melanthonis, quem in conſcribenda Confeſsione Auguſtana, cum nemo tum alius, qui id cõmodè facere poſſet aut vellet, reperiretur, ſolũ curam, laborem & pͥculum ſanè grauiſsimũ, ſuſtinuiſſe conſtat. Primum n. hunc pͤclariſsimi & verè aurei illius operis autorẽ negant poteſtatem habuiſſe, qcꝗ corrigendi in eo, ꝙ alij ſuum fecerint ſubſcriptione atq; exhibitione ſua. Deinde cauſantur primã & veram Confeſſionẽ Imperatori Carolo nõ Philippi nomine exhibitã eſſe. Tum aſſeuerant, ideò nõ ſolum Philippũ autorem ſcripti illius habendũ eſſe, ꝙ Lutherus q̃ſdam articulos

Diſcernendam eſſe iuſticiam imputatam & renouationem, tanquam cauſam & effectum, non temporis cogitatione, ſed naturæ ordine.

Differentiam eſſe inter debitum & meritum, ſic vt alterum, Meritum ſcilicet per articulum iuſtificationis ſeu vim excluſiuarum penitus tollatur, excludatur ac damnetur, vt impedimentum iuſtificationis gratuitæ perpetuum & extreme illi repugnans: Alterum verò nempè debitum, non modo non tollatur, excludatur, aut damnetur. Sed hac de gratuita iuſtificatione doctrina etiam confirmetur ac ſtabiliatur.

Tres eſſe partes pœnitentiæ ſeu conuerſionis rectè ac propriè ita dictas, Contritionem, fidem & nouam obedientiam, Nec impediri hanc partitionem, eò, quod alij dicunt, nouam obedientiam ſeu bona opera ſequi, vt pœnitentiæ fructus.

His verò à Collocutoribus commemoratis formulis, nō controuerſis vtrinq;, vt multæ aliæ addi poſſent, Ita iudicamus omninò addendas fuiſſe illas quoq;, quæ in his Collationibus inter ſcribendū approbatæ ſunt & conceſſæ à Collocutoribus, tanq; veræ & indubitatæ. Itaq; vt in conſpectu illæ ſint, has quoq; breuiſsimè ac ſtrictiſsimè ſubiungemus, non tā ea de cauſa, vt Collocutoribus & lectoribus prjs monſtremus, quibus in rebus conſenſus ſit, & conſtitui concordia potuerit ac poſsit deinceps, ſi non obſtet peruicacia in perſequendis querelis commenticijs, à quibus Antagoniſtis noſtris ordiri & pertexere huc vſq; Colloquium placuit.

Sunt verò ex numero illarum formularum ſeu phraſium, vt multas omittamus, hæ præcipuæ.

Cum nemine litigare ſe, qui dicat, Iuſtificationem eſſe reconciliationē cum Deo, Aut Iuſtificationem complecti reconciliationem, Aut, iuſtificatos eſſe reconciliatos, Aut, Nos fide in Chriſtum iuſtificari & reconciliari. Et, Iuſtificationem & reconciliationem pro eodem ſumi.

Item

Item, Aequipollentes propoſitiones eſſe: Fide reconcilia ri Deo, & fide habere ſeu accipere iuſticiam imputatam. Item, Fide acceptari á Deo ad vitam æternam.

Iuſticiam noſtram dici paſſiuam, ratione & reſpectu imputationis, & quod ſit alieni meriti, nempe obedientiæ Chriſti, non eo, quod in nobis Deus operatur.

Remiſsionem peccatorum ſeu iuſtificationem, nòn momentaneam, ſed continuam ac perpetuam eſſe cogitandã, quoties doctrina de iuſtificatione traditur, talem ſcilicet, quæ non incipiat aut deſinat intra breue tempus atq; actus certos motuum, ac finem ſeu metam certam habens. Sed qua omni tempore renati & ſancti placent Deo, per & propter vnum & idem obiectum fidei Mediatorem filium Dei, qui á Deo nobis factus eſt iuſticia & redemptio.

Certiſsimum eſſe, hominem eſſe iuſtum imputatione gratuita, quæ eſt extra nos, & fide, id eſt, fiducia apprehenditur ex verbo, non infuſa nouitate.

Hominem fieri, eſſe, & manere iuſtum, ſeu iuſtam perſonam ſimpliciter ſola miſericordia, & hanc eſſe iuſticiam perfectam, quæ opponitur iræ Dei, morti, peccato &c. Et tamen poſt hanc iuſticiam hominem eſſe ac dici iuſtum etiam opere ſeu fructibus, quos & ipſos Deus regat ac remuneret.

Perſonam iuſtam eſſe iuſtam perpetuò, & tam diu iuſtam ex fide, donec fides manet.

Impoſsibile eſſe, vt in vna mente ſimul ſint, fides ſeriò petens & accipiens remiſsionem peccatorum & propoſitum malum ruendi in ſcelera contra conſcientiam.

Impoſsibilem eſſe ſeparationem fidei & operum.

In ſaluandis contritionem & fidem eſſe oportere, & obedientiam ſequi debere, vt fructum pœnitentiæ.

Cum de effectibus & fructibus iuſtificationis dicitur, intelligendos eſſe fructus indiuiduos & inſeparabiles, qui ſcilicet à iuſticia imputata & fide non ſeparentur, quemadmodum domus ab architecto, aut pomum ab arbore auellitur.

 Pa-

Pacem cum Deo effectum eſſe iuſtificationis,ſeu reconciliationis gratuitæ.

Pertinaciter in peccatis perſeuerantem non ſaluari.

Non eſſe dubium, vtraq; tradenda eſſe & meritum Chriſti, cuius imputatione iuſti ſumus, & efficaciam, nempè inchoationem nouæ obedientiæ, quæ licet imperfecta ſit in hac vita, tamen propter Chriſtum placet.

Vocabulo ſalutis interdum fructus acceptæ iuſtificationis, interdum futuram gloriam in vita æterna ſignificari. Nam Metalepticè pro iuſtificatione frequentiſsimè id poni. Sed ſi vera eius ſignificatio reſpiciatur, propriè æternam vitam ſeu futuram glorificationem ſignificare. Item, eſſe non minimam partem ſalutis & vitæ æternæ, inhabitationem Spiritus ſancti, totiusq; diuinitatis in nobis, & inſtaurationem corrupti hominis & viſionem ac fruitionem Dei, quæ hic tanq; in ſpeculo tenui, ibi verò perfectè cernentur & habebuntur, ipſiſsimaq; ſalus & fecilitas erunt.

In his dictis Apologiæ omnibus, & ſimilibus alijs.

- Dilectio & opera ſequuntur fidem.
- Dilectio ſequitur fidem.
- Dilectio debet ſequi.
- Fide iuſtificati incipiunt Deum timere, diligere &c.
- Non diligitur Deus, niſi poſtq; fide apprehendimus miſericordiam.
- Præcedit fides, ſequitur dilectio.
- Opera ſunt fructus & teſtimonia fidei.
- Opera ſequi fidem debent.
- Dilectio ſequitur renouationem.
- Iuſtus creatura noua, facit opera noua & bona.

Non de momentis temporum cogitandum aut diſputandū eſſe, ſed de ordine rerū; quem ſolum Apologia ſignificet atq; intelligat.

Euangelium polliceri & offerre promiſsionem gratuitæ re-

tæ re-

tæ reconciliationis, & vitæ æternæ, donandæ propter Chriſtum tantum agentibus pœnitentiam.

Beneficium imputationis & reliquorum bonorum fide acceptum ſtudioſè retinendum & non amittendum ſeu excutiendum eſſe ſceleribus & peccatis contra conſcientiam.

Paulum in dictis: Spe ſalui facti ſumus. Item, Spem iuſtíciæ expectamus per fidem, loqui de reuelatione gloriæ filiorum Dei, quæ in hac vita ſub cruce abſcondita & imperfecta eſt, & ſpe expectatur.

In vita æterna compenſari bona opera ſanctorum.

Fidem facere perſonam nouam perpetuò, Quæ perſona tum facit opera noua, Non econtra, opera noua facere perſonam nouam: Ita placere opera Pauli, non quia bona ſunt, ſed quia Paulus placens ea facit, non placitura, niſi Paulus placeret.

Sicut pœnitentia per omnem vitam requiritur, ita & bona opera requiri.

Aequipollentes formas eſſe, Bona opera debent ſequi fidem, & bona opera per doctrinam de fide non excludi, ne adſint in credentibus. Lutherus Poſtilla Eccleſiaſtica, die Aſcenſionis.

Fidem iuſtificantem & operantem ſeu fructificantem vnam & eandem eſſe, ſed diuerſos habere reſpectus.

Fidem non eſſe veram, ſed euanuiſſe, vbi dominantur peccata contra conſcientiam.

Nihil nos facere, nihil operari ad iuſticiam conſequendam.

Non eſſe reſtringendam iuſtificationem ad momenta temporum & actum citò tranſeuntem.

In doctrina iuſtificationis non eſſe ſtatuendam infuſionem plenitudinis gratiæ, factam tantum in vrceolos vacuos.

Inchoatam nouitatem eſſe initium vitæ æternæ.

Veriſsimum eſſe dictum Pauli: Noua obedientia eſt militare bonam militiam, ac retinere fidem & bonam conſcientiam. Et Paulum deſcribentem vitam Chriſtianam vtrumque complecti, & fidem accipientẽ remiſsionem peccatorum propter Chriſtum & fidei fructus, nempè bona opera ſequentia &c.

Has ergò aliasque permultas his ſimiles diſertè approbatas, conceſſas, & expreſſas formulas adiungi petimus tabulæ priori recitanti ea, de quibus nullæ inter nos controuerſiæ ſunt. Nam his rectè cognitis ac cogitatis de accuſationibus mutuis tantò facilius & rectius iudicari ac perſpici poterit, quàm friuola, ſophiſtica, & viris Theologis indigna effugia fuerint, quæ obſtiterunt, quo minus de querimonijs ſuis Collocutores vel cederent ſaltem, vel remitterent parumper, Eccleſiæ & concordiæ publicæ cauſa.

Iam ergò & alteram tabulam adijciemus, in qua videri volunt ea commemorare, de quibus in præſenti articulo diſputatum eſt.

*Aſſeruerunt enim, poſt mortem Lutheri has in Eccleſijs Electoris Saxoniæ corruptelas ſparſas eſſe.*

1. Imputatione & inchoatione nos ſimul coram Deo iuſtificari.
2. Præcipuè nos iuſtos eſſe fide.
3. Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria. Impoſsibile eſſe, ſine operibus ſaluari aut iuſtificari.
4. Bona opera ſalutem & iuſticiam retinere.
5. Non pugnandum de particula Sola, in hac propoſitione, Sola fide iuſtificamur, contra Antichriſtum reuelatum.
6. Diſcrimen eſſe inter ſalutem & iuſticiam, in negocio & propoſitionibus iuſtificationis.

7. Iuſti-

7. Iuſticiam Chriſtianorum, qua coram Deo iuſti ſunt, in hac vita imperfectam eſſe.
8. Pro bonis operibus dari vitam æternam.
9. Fide & confeſsione homines apprehendere iuſticiam & ſalutem.

Atque hæc quidem capita prima fuiſſe accuſationum in exhibitis nobis Hypotheſibus, non diffitemur. Sed omnes propoſitiones iiſdem verbis tum fuiſſe in medium prolatas ac tractatas, vt nunc commemorantur, pernegamus. Nam verbis aliquibus aut additis aut detractis, imò diſsimulatis præcipuis & atrociſsimis accuſationibus, quæ & Hypotheſibus & ſequentibus de his ſcriptis intertextæ ſunt, capita tantum nuda inſidioſè commemorari, collatio & inſpectio ſcriptorum & reſponſionum noſtrarum vtrinque exhibitarum oſtendet, ad quam prouocamus.

His verò accuſationibus primis præter meritum ac culpam noſtram, imò & præter neceſsitatem omnem, & contra Colloquij Leges additas fuiſſe fatemur, & dolemus, has etiam querelas permixtas & refertas atrociſsimis doctrinæ noſtræ inſectationibus, quaſi doceremus.

10. In articulo iuſtificationis bona noſtra opera neceſsitate præſentiæ eſſe neceſſaria.
11. Doctrinam de iuſticia paſsiua conceptum errorē eſſe.
12. Dicto Pauli τῷ μὴ ἐργαζομένῳ, tantum excludi meritum, non neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in articulo iuſtificationis.
13. Auguſtanam Confeſsionem & Apologiam non tantum merita, ſed & ipſa quoque opera in articulo iuſtificationis excludere, prorſus eſſe ἀνακόλουθον.
14. Lutherum in omnibus ſuis dictis de articulo Iuſtificationis ſolam de operibus præſumptionem prohibere.
15. Nouitatem inchoatam eſſe partem ſalutis.
16. Fidem eſſe cauſam efficientem, propter quam credenti fides imputatur ad iuſtitiam.

17\. Nouam obedientiam eſſe formale conuerſionis.

De his itaq; accuſationibus fatemur, hoc etiam reſpondiſſe nos Collocutoribus, ſed multò aliter, quàm in tabella illi ſua commemorant. Quare, vt nos etiam breuiſsimè reſponſionum noſtrarum ſummas recitantes ac conſignantes tanq; in tabellam, audire æqui & recti iudices non grauentur, reuerenter oramus.

Principio cum titulo ſeu præfatione accuſationibus in genere præmiſſa præcipuè nos grauari animaduerteremus, POST MORTEM ſcilicet LVTHERI corruptelas illas in Eccleſijs noſtris ſparſas eſſe, adductas videlicet & mutuatas à regno pontificio, id operam dedimus, vt de ſingulis demonſtraremus, quod & ante Lutheri mortem ſimiles loquendi formæ in Eccleſijs noſtris non fuerint ignotæ aut inuſitatæ. Idq; cum Lutheri teſtimonijs proprijs, tum Philippi libris ante mortem Lutheri editis, demonſtrauimus. Si qua verò calumnia accuſationibus intermixta fuit, hanc quoq; deteximus & refutauimus.

I. De prima itaq; querela principió reſpondimus: Planè nos illam non agnoſcere, propter aſſumentum calumnioſum, impium, & falſum, quo propoſitio noſtris vſitata Eccleſijs corrumpitur, & deprauata odio grauatur. Poſtea tamen, cum non deſiſterent Collocutores, flagitare confeſſionem de illa noſtram, diximus improbare & deteſtari nos illam, ſi quis eo modo eam tradat, quo à Collocutoribus in quæſtionem vocata eſt, aut quo illa modo à Papiſtis tradi ſolet.

II. Secundam eadem ferè ratione, vt per calumniam Philippo Melanthoni attributam reiecimus, ac tandem refutauimus, neq; vſurpatam aut poſitã ab illo aſſertiuè fuiſſe vnq;, conceſsimus. Si quis tamen cum Papiſtis ſic loquatur, & dogma eſſe aſſerat, nos id improbare, reijcere, ac deteſtari diximus.

III. De tertia reſpondimus, nos eam illo ſenſu, quo à Ponrifi-

tificijs traditur & intelligitur: Bona videlicet opera noſtra cauſam eſſe ſeu meritum iuſticiæ & ſalutis, execrari & deteſtari toto pectore. Et moto de hac forma loquendi certamine periculoſo & ſcandali pleno, nunquam nos illa forma vſos eſſe, ac ne nunc quidem tueri illam velle, nec deinceps illa vti decreuiſſe, ſed agnoſcere hoc nos non poſse, quod poſt Lutheri demum mortem à pontificijs, aut in gratiam horum aſsumpta & in Eccleſias noſtras reducta ſit, cum libri, qui extant & alia fide digna documenta aliud teſtentur. Simpliciter verò & ſine determinatione vlla damnare hanc formam, vt per ſe & ſimpliciter falſam, impiam & blaſphemam nos non poſſe, cauſis grauiſsimis ſimul oſtendimus. Hæc verò oſtendentes mirum eſt, quàm tragicis, quàm atrocibus calumnijs excepti ac traducti ſimus à Collocutoribus. Quare defenſione oppoſita & vera tandem his duobus capitibus, omnem de hac querimonia diſceptationem ſubſiſtere diximus. 1. An POST LVTHERI DEMVM MORTEM; vt Collocutores nos accuſant, illa à pontificijs aſsumpta in Eccleſias noſtras reducta ſit? 2. An vt ſimpliciter & per ſe falſa, impia, blaſphema damnari à nobis debuerit, præſertim cum inter colloquendum de Theſi, ſeu de ſententia affirmatiua certamen aliud motum ſit, de qua niſi conſenſus conſtituatur, fruſtra de condemnatione huius propoſitionis diſputetur.

IIII. De quarta per diſtinctionem reſpondimus. Nam eam, quam accuſant Collocutores formam in libris noſtrorum extare, negauimus. Alteram verò, quod ſcilicet renatis opera bona neceſsaria ſint, vt iuſtitiam fide acceptam, & ad quam Spiritu per fidem cuſtodiuntur, retineant & non amittant, voci diuinæ, Confeſsioni Auguſtanæ & Apologiæ huius conſentaneam eſſe demonſtrauimus.

V. De quinta calumniā eſſe oſtendimus, quod queruntur, Ac Philippum multò ante Lutheri mortem ſæpè ita locutum fuiſſe, ſine vlla deprauatæ ac proditæ veritatis accuſatione, perſpicuè oſtendimus.

VI. De ſexta reſpondimus & euicimus perſpicuè, diuerſam vocem, etſi vtraq; appellatione vti ſolet, cum doctrinam iuſtificationis propriam tradit aut explicat, altera tamen ſalutis videlicet voce amplius quid ſignificare, quàm ſolam & gratuitam imputationem.

VII. De 7. diximus ex Lutheri commentario ſuper dictum Gal. 5. Spem iuſticię expectamus p fidem, apparere formam verborum planè ſimilem huic, quā accuſent. Ac ꝑinde falsò accuſari nos hac in parte de ſparſa corruptela poſt mortē eius, atq; inchoationē & pfectionem iuſticiæ in hac vita eū opponere oſtendimus conſumationi & reuelationi, quę reſtat.

VIII. Ex Apologia Confeſsionis ꝓbauimus, hanc cum de pręmijs bonorum operum ac compenſatione loquitur, q̄ in vita æterna expectamus, ſimili orationis forma vſam eſſe.

IX. Nonam diximus erratum fuiſſe, q; iam ante decennium D. Maior correxerit ac ſuſtulerit publicè.

X. De 10. corruptela teſtati ſumus diſertè, affingi illā nobis calumnioſa deprauatione & contórſione verborum noſtrorum. Interrogati n. à Collocutoribus, quanam neceſsitate bona opera in ipſo artic. & actu iuſtificationis neceſſaria eſſe ſentiremus, cū cerneremus, ludere illos ambiguitate harū appellationum: In artic. & actu iuſtificationis, & fingere ceu momentum & tempus certum, intra q; iuſtificatio pagatur: Sic reſpondimus, vt clarè teſtaremur, nos has imaginationes de artic. & actu, tanq; de certi temporis ſeu momenti actiōe impbare ac reijcere, q; ipſum tandem & Collocutores impbare & abijcere cœperunt, nihilominus retinentés mordicus appellationes ipſas, & ambiguitate illorum, cum accuſationem aduerſus nos inſtitutam acuentes, tum ſeſe in tota diſputatione illa vna tanq; nocte ac nebula denſa occultantes.

De re aūt principali negauimus p artic. hoc eſt, doctrinā de iuſtificatione aut p particulas excluſiuas, articuli illius ꝓprias excludi, hoc eſt, damnari aut tolli tanq; impedimentū iuſtificationis ppetuū neceſsitatem benè operandi ſeu debitum obediendi Deo, aut ipſa bona opa, ne adſint. Negauimꝰ falsò dici, aut corruptelā eſſe articuli & doctrinę de iuſtificatione,

tione, In ſaluandis neceſſaria eſſe bona opa. Hanc verò formam conſtanter negauimus noſtrã eſſe: In artic. iuſtificationis bona opera neceſsitate pſentię eſſe neceſſaria. Atq; hac in parte nihil nos mitius aut humanius à Collocutoribus tractatos eſſe, quàm in tertiæ Hypotheſis accuſatione, lectio oſtendet & inſpectio ſcriptorum vtrinq; exhibitorum.

XI. De 11. reſpondimus, verba noſtra arripi per calumniam ac perperam accuſari, tanq; ſimpliciter dicta de iuſticia paſſiua, cum nihil reprehenderimus aliud, q; imaginationem Enthuſiaſticam de infuſione plenitudinis gratiæ, qua iuſtificetur homo, quam cum abiecerint ac recantarint Collocutores, nullam habuere cauſam, de hac cur nos accuſarent.

XII. De 12. reſpondimus, pertinere hanc ad decimam querelam de nobis, & ad quartam notationem noſtram, in qua veram Pauli ſententiam nos euiciſſe non dubitamus.

XIII. De 13. reſpondimus, & hanc ptinere ad 10. querelam, in cuius refutatione Confeſsionẽ & Apologiam p nobis eſſe, ac ſententiã noſtram confirmare nõ dubitamus, idq; teſtaturos confidimus, q remoto faſcino Collocutorum de artic. & actu iuſtificationis, item de ſeparatis ac ſeiunctis circulis iuſtificationis & bonorum operum rectis oculis aſpexerint.

XIIII. De 14. reſpondimus, Nos de ijs Lutheri dictis locutos eſſe, quæ in Hypotheſib. allegauerant Collocutores: Et non ignorare nos, multis ac varijs eum formis vti ſolere, quarum tamen omniũ hic vnus ſenſus ſit genuinus, qui tum in dicto Pauli, Excluſa eſt gloriatio, tum his Lutheri verbis, de quibus querulantur Collocutores, expreſſus eſt.

XV. De 15. ſic reſpondim9, vt concedentib. Collocutoribus, nouitatẽ eſſe initiũ vitę æternæ, oſtenderemus, non difficulter euinci poſſe, appellationibus ſalutis & vitæ æternæ vocem diuinam, indifferenter tanq; æquipollentibus vti ſolere, Ac proinde Collocutores fruſtra nos hac de re accuſare.

XVI. Decimam ſextam querelam nõ defendimus, ſed ſi candor adhibeatur, & aliqua in iudicando ἐπιείκεια, non exiſtimamus cauſam eſſe, cur tam atrociter inter corruptelas articuli & doctrinæ de iuſtificatione damnetur aut flagelletur.

XVII. Poſtremam querelam Collocutores ipſos largiri ac concedere nobis euicimus. Quia Paulus de vita Chriſtiana loquens, quam omnem Chriſti pœnitentiam ac conuerſionem ad Deum eſſe iubet, Luthero teſte, complectatur & fidem & fidei fructus, iuxta hoc veriſsimum ipſius dictum: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam.

Hæ ergò Reſponſionum noſtrarum ſummæ fuerunt de ſingulis querelis, vt oſtendent ſcripta, quæ inſpici petimus.

Reſtat tabella, noſtras commemorans & referens Notationes, de quibus Collocutores monuimus, in qua proponenda candorem Collocutoribus defuiſſe, Lectores non hebetes ꝓculdubio cernent. Cum verò initio huius reſponſi teſtati ſumus, nos de his Notationibus non pugnaturos hoc in loco vehementius, ne infinitas ſit certaminum, & permiſſuros iudicium de vtriuſq; partis ſcriptis, auditoribus ac Lectoribus pijs, non erimus in his commemorandis prolixiores, Sed rectè & fideliter Notationum noſtrarum ſummas exprimemus, & oculis lectorum ſubijciemus.

*Notauimus verò hæc præcipua erronea capita.*

I. Quod in definitione iuſtificationis noſtræ Flacius Illyricus reconciliationem noſtri cum Deo & adoptionem in filios & hæredes vitæ æternę auellat & excludat, quaſi à formali noſtræ iuſtificationis, & referat inter effectus ac fructus iuſticiæ.

II. Quod iuſticiam paſsiuã intelligant ac interp̄tentur Collocutores, ꝙ hac ratione iuſtificetur impius ſine operibus, Quia Deus in eo contritionẽ & fidẽ operetur, ſeu ꝙ iuſtificetur infuſa plenitudine gratiæ tantũ in vrceolos vacuos. Idẽ n. vtraq; forma *&* intelligere *&* ſentire Collocuto. putauimꝰ.

III. Quod iuſtificationem hanc, vt ab illis explicatur, non ſolum iterari, ſed augeri ac creſcere indies affirment, Reiecta declaratione noſtra de continua ſeu perpetua iuſticia ꝑ & ꝓpter Mediatorem, ꝓpter quem ſolum ꝑpetuò etiã ſancti & renati iuſti cenſentur.

IIII.

IIII. Quod dicto Pauli Rom. 4. τῷ μὴ ἐργαζομένῳ ſeu non operanti, ſed credenti fides imputatur ad iuſticiam, non meritum tantum, ſed opera ipſa per ſe excludi contendant, ita, ut neceſsitatem & præſentiam horum omnem tolli velint, vt nec adſint in his, qui iuſtificantur.
V. Quod Flacius inter regulas communes referat ac ꝓbet hanc papiſticā vocem: Fides fœta bonis operibus iuſtificat.
VI. Quod vocabulo Neceſſariū actiuitatem q̄ndam noſtrā ſignificari contendant, ſeu, vt alij locuti ſunt, ꝙ neceſſariam cauſam & meritum iuſtificationis ſignificet atq; includat.
VII. Quod de Luthero Gallus affirmarit, ægrè illū ferre potuiſſe has propoſitiones, Bona opa ſunt neceſſaria, Chriſtianus debet bona opera facere, Quodq; iuxta Euangelij doctrinam falſum ſit, ſi hæc particula & phraſis legalis de neceſsitate obedientiæ retineatur.
VIII. Quod contendant, peccatores morituros, q in agone mortis conuertuntur, fruſtra quærere remiſsionem peccatorum ſuorum, nec vlla firma conſolatione erigi poſſe, ſi doceatur, neceſsitatem & præſentiam bonorum operum per doctrinam de iuſtificatione & fide non excludi.
IX. Quod aſſerant, non ſolum nullum eſſe diſcrimen inter iuſticiam & ſalutem, & de eodem in hoc articulo vbiq; accipi vtrumq; vocabulum. Sed alteram vocem, ſalutis ſcilicet, in hoc articulo nihil ſignificare amplius, quàm remiſsionem peccatorum & iuſtificationem in hac vita.
X. Quod doceant, Bona opera pro facultatis, temporis & aliarum occaſionum ratione facienda eſſe &c.
XI. Quod Amsdorffius ſcripſerit, Bona opera non ſolum non neceſſaria, ſed pernicioſa etiam eſſe ad ſalutem.
XII. Quod idem affirmarit, dictum Pauli: Qui ex operibus Legis ſunt, ſub maledicto ſunt, etiam de renatorum operibus & fidei fructibus intelligendum eſſe.
XIII. Quod dictum Pauli Rom. 10. Corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeſsio ad ſalutem, à quodam ex Collocutoribus manifeſta audacia deprauatū ſit, hunc in modum, Ore fit confeſsio de ſalute.

XIIII. Quod Flacius Illyricus iuſticiam fidei primariam nominet in libris publicis.

De his itaq; Notationibus noſtris reſpondiſſe Collocutores multò aliter, quàm tabella illorum ſubiecta ſignificat, inſpectio teſtabitur, & Collatio vtriuſq; ſcripti ipſorum, quod exhibuerunt.

1. Primam n. notationem noſtrã operoſè conquiſitis rationibus refutare ſtuduerũt, vt defenderent, reconciliationem in ſpeciali & arctiori ſignificatione intelligi de fructibus & effectibus iuſtificationis, licet generali ſignificatione etiam de iuſtificatione accipi interdum & vſurpari ſoleat.

2. De 2. Vix tandem hoc extorqri ſibi paſsi ſunt, abijcere ſe q̄ de infuſione plenitudinis gratię tantũ in vrceolos vacuos prius dixerunt. De hac verò, q̄ hæc ſit ratio, qua iuſtificetur impius, ſine operib. Deo operante ſcilicet in eo contritionẽ & fidem, q̄dq; hac ratione paſsiua iuſticia intelligenda ſit, altum fuit in vltimo reſponſo ſilentiũ. Quod item ſimul monuimus de prima iuſtificatione, q̃ in conuerſione homini cõtingat, & de ſecundaria, q̃ hac ratione contingat, cũ nõ pgimus ruere aut pſeuerare in delictis contra conſcientiã, vt Flacius ſcripſit, itidem pfundum fuit ſilentiũ, licet hæc frigida reſponſio ſubinde inculcata ſit, pertinere has querelas, non ad Collocutores, ſed Flacium, qui ſit extra has regiones.

3. Quod in hac notatione de iteratione iuſtificationis monuimus, nõ congruente niſi cũ infuſione ſemi Enthuſiaſtica, faſsi ſunt Collocutores, ſe aſſerere & docere, q̄ de augmentatione & incrementis huius addidimus, reiecerunt ad alios pegrinos, pinde vt ſecundã, cum ſoluere ſcilicet & reſpondere de hoc non poſſent, Quod ex Flacij & Vuigandi formis liquidò demonſtrauimus, hoc aſſerente regenerationem ſeu rem regenerationis eſſe ipſam iuſtificationem, illo verò affirmante, Regenerationem creſcere & augeri quotidiè.

4. Quartam notationem ptinacìſsimè tutati ſunt, adeò, vt querelam de hac peculiarem aduerſus nos inſtituerint.

5. Quintam excuſare illo ſaltẽ conati ſunt, q̄ per comparationem

tionem id Flacius affirmaſſet,ſe tamen ita nec loq nec ſenti re teſtati ſunt.

6. Sextam repellere conati ſunt p translationem ſtatus & ſophiſticam illis vſitatiſsimam, Quod intelligi ſcilicet hæc velint, q̃ notamus de neceſsitate, q̃ in articulo & actu iuſtificationis aſſeratur. Item, quæ in hac ꝓpoſitione integra defendatur, Bona opera eſſe ad ſalutem neceſſaria. Ibi enim & actiuitatem & cauſam ac meritum iuſtificationis & ſalutis in vocabulo neceſsitatis ſignificari atq; includi.

7. Septimam per inficiationem ſeu diſsimulationem verius repulerunt ac reiecerunt in alios, vt manifeſtè abſurdam & inexcuſabilem.

8. Octauam q̃q; vt p̃cipuum ſuæ diſputationis neruum defenderunt, in calumnia ꝑſiſtentes atroci, certò eripi morituris omnem certitudinem & conſolationem, ſi doceatur, per doctrinā de iuſtificatione neceſſitatem benè operandi non excludi. Id enim ſimpliciter hoc eſſe, ꝙ ipſi inculcent & vrgeant, includi ſcilicet atq; intrudi neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in articulum & actum iuſtificationis.

9. Nonā etiam ꝑtinaciſsimè aſſeruerunt, licet cõuicti ꝓprio teſtimonio, freti hoc vno ſophiſmate, In arti. & actu iuſtificationis hęc vocabula ſynonima eſſe, & tamen de eodē accipi.

10. De 10. etſi ꝓmiſit D. Vuigandus, recantaturū ſe illā ac deleturum publicè, tamē poſtea mutata ſententia excuſare ac defendere illā Collocutores cœperunt, adeò etiam, vt tanq̃ de abſurdo & impoſsibili q̃rere non ſint veriti, Quomodo q̃s poſsit benè opari deſtitutus facultate benè opandi. Qua ſanè q̃ſtione ſola, q̃d de bonis opib. & de inchoatiõe obedientię nouę Deo placētis cogitent atq; intelligāt, ſatis ꝓdunt.

11. & 12. De 11. & 12. negant, ſe his formis loquendi vſos eſſe, Et tamen cum ad Amsdorffium vtraq; pertineat, excuſare has & lenire commoda interpretatione incipiunt, & ne moneri quidem de his volunt, à quibus ipſi abſtineant &c.

13. Decimam tertiā defendunt ac tuentur mordicus, vt analogam fidei & textui Pauli conſentaneam.

14. De decima quarta, quia non habent, quo eam tueantur, Flacium de hac reſponſurum eſſe dictitant.

Hanc reſponſionum ſummam eſſe fatebuntur nobiſcum haud dubiè, qui ſcripta vtrinq; exhibita legent & de his pronunciabunt. Quales verò illæ ſint, noſtrum non eſt affirmare, qui hoc tempore ac loco pugnare denuò de his non conſtituimus, quamuis honeſta & iuſta reſponſio in promtu eſſet & vti hac deberemus, propter impudentiam, qua nos aliquoties falſi teſtimonij inſimulant, ſicco tamen pede, quod aiunt, tranſilientes, & nè digito quidem vllo attingentes, quæ partim monſtratis perſpicuis illorum ac complicum ipſis coniuratorum dictis ac teſtimonijs, Partim vera & optima conſequentia extrui ac conſequi ex p̄ſuppoſitis ſententijs ipſorum oſtendimus. Sed conſolamur nos cum notationum noſtrarum euidentia ac perſpicuitate, tum conſcientia rectę voluntatis noſtræ & æquitate bonorum & eruditorum, qui de his diſputationibus noſtris iudicabunt ac pronunciabunt aliquando.

Vnum adhuc reliquū eſt, de quo reſpondeamus, quod & principale eſt, & ad ſum̄am rei de omnibus articulis pertinet, quodq; ſine grauiſsimo periculo Eccleſiarū noſtrarum diſsimulare aut ſilentio præterire non poſſumus. Nimirum φ corpus doctrinę Eccleſiarum noſtrarum cœteris normis, ad quas initio huius colloquij ꝓuocauimus & adhuc diſputationes noſtras referimus, adiectum, cōtemtim nominant faſciculum librorum Philippi, & ex norma doctrinæ excludunt, ꝑpterea φ alicubi autorem aliquid humani paſsum eſſe & veris nonnulla admiſcuiſſe falſa volunt, Hoc n. expreſſè ſignificant, cum ſe diuinā vocem anteferre his libellis inquiunt, vbicunq; hi à norma verbi Dei, Auguſtanæ Confeſsionis veræ & incorruptę ac ſcriptis Lutheri recedunt, & rationes ſeptem comminiſcuntur, quibus iſtam audacem criminationē ſuam, qua p̄dictum corpus doctrinæ, quantū in ipſis eſt, faciūt ſuſpectū, fulcire & veriſimilē reddere laborāt.

Etſi autem tanta eſt illarum, quas ſic appellant, rationum infirmi-

infirmitas & vanitas, vt penè indignę eſſe vlla reſponſione videantur, nec dubitemus, omnes pios & doctos, etiam nobis non admonentibus, iſtam audacem improbitatem & impudentem calumniandi libidinem Collocutorum ex animo deteſtaturos eſſe, Tamē ſalus Eccleſię, quæ nobis in primis curæ eſſe debet, & pͥculum, quod veritati diuinæ cœleſtis per iſtam inſolentē Collocutorum inſectationem affertur, ita animos noſtros commouit atq; impulit, vt non poſſimus non ordine, breuiter tamen ad eas reſpondere, & quā non ſolum ineptæ & inſulſæ, ſed etiam ſycophanticæ & malitioſę ſint, omnibus tranquillitatis Eccleſiaſticæ & ſinceræ veritatis amantibus, tanq; ad oculum demonſtrare.

I. In prima, quam afferunt, ratione, cœcæ ſuæ temeritatis illuſtre ſpecimen conſpiciendum prębuerunt, dum negarunt, ideò per omnia fidem habendam eſſe corpori doctrinæ, ꝙ prima exemplaria non habeant germanam & veram Confeſsionem Auguſtanam. Poſtrema verò confundant conciliatione præpoſtera veram Confeſſionem cum falſa. Ac huius venenatæ calumniæ, priorem partem ita declarant, vt ſi ne vllo pudore affirment in editione prima corporis doctrinæ, veræ Confeſsioni Auguſtanæ aliam falſam eſſe ſubſtitutam, quæ neq; ſcripta neq; exhibita ſit Auguſtæ, neq; â ſtatibus Auguſtanę Confeſsionis vnq; approbata, De poſteriore verò parte eiuſdem criminationis nihil aliud habent, quod afferant, pͬter acerbiſsimam & planè hoſtilem inſectationem Philippi Melanthonis, quem in conſcribenda Confeſsione Auguſtana, cum nemo tum alius, qui id cōmodè facere poſſet aut vellet, reperiretur, ſolū curam, laborem & pͥculum ſanè grauiſsimū, ſuſtinuiſſe conſtat. Primum n. hunc pͣclariſsimi & verè aurei illius operis autorē negant poteſtatem habuiſſe, qcq; corrigendi in eo, ꝙ alÿ ſuum fecerint ſubſcriptione atq; exhibitione ſua. Deinde cauſantur primā & veram Confeſſionē Imperatori Carolo nō Philippi nomine exhibitā eſſe, Tum aſſeuerant, ideò nō ſolum Philippū autorem ſcripti illius habendū eſſe, ꝙ Lutherus ꝗſdam articulos

quaſi materiam aut ſegetem ſcribenti ſuggeſſerit, ac ipſe poſtea idipſum opus correxerit. Poſtremò addunt querelam de mutata toties confeſsione illa, vt & Sacramentarijs feneſtra ſit aperta, qua in eam irrepſerint, & periculum ſit, ne idem deinceps etiam tentetur à Papiſtis.

Sed ad vtramq; virulentæ huius calumniæ partem, quod attinet, ſatis vt confidimus, publicè reſponſum eſt, in ijs præfatiunculis, quæ initio exemplariũ poſterioris editionis ſunt collocatæ, ex quibus hæc verba ſum̃am veræ excuſationis aduerſus impotentem criminationem continentia, recitare in pñſentia viſum fuit. Ante omnia ſciendum, cum decreuiſſemus edere Corpus hoc doctrinæ, nos diligentiſsimè contuliſſe antiqſsima exempla, quæ potuiſſemus nanciſci, cum recentiſsimis, Neq; vſpiam deprehendiſſe ſententiam, vel minima in parte mutatam. Quod autem pximè diuulgata ferè in manibus omniũ haberi videremus, ideò ea exprimere optimũ rati fuimus. Nunc verò poſtq; in his ab obtrectatoribus non tam noſtris quàm autoris viri ſum̃i & de omnib. publicè, de plurimis, & ijs quidem in primis, à qbus infeſtiſsimè oppugnatur, priuatim benèmeriti, notari q̃dã nobis indicatur, quaſi mutando deprauata, quod ad detergendam hanc maculam maximè appoſitum iudicauim9, id fecimus, vt omnia verba diſcrepantia de alia editione excerpta nunc adderem9 pximè expſsis ſubiecta ſuo q̃q; loco, in qbus tanta fuit ſedulitas noſtra, vt paucula etiam verba, certis quibuſdam ſignis incluſa, noluerimus omittere. Hanc diligentiam gratam futuram bonis, non dubitamus: Obtrectationum etiam iniquitas ita detegetur, & falſum crimen depelletur.

Iſtam autẽ infinitæ petulantiæ non audaciam, ſed furorẽ, vtens miniſtra potentia gubernatrice refutabit æternus Deus, & ſupbiæ tumultuatrici ipſe ſe opponet. Hactenus verba pfationis, ex qbus manifeſtè apparet, in prima editione corporis doctrinæ nõ fuiſſe falſam Confeſsionem, vt Collocutores impudenter vociferantur, ſubſtitutam in locum veræ & publicæ receptæ, Sed bono atq; vtili conſilio illud exemplar

inſer-

inſertum eſſe, quod ab Autore viuentibus adhuc & approbantibus illuſtriſs. Principibus, qui initio illam ſubſcripſerant, & Imperatori Auguſtæ exhibuerant, recognitum & auctum, manibus omnium geſtabatur, & vetuſtiori ꝑpter quarundam materiarum perſpicuitatem plurimorum iudicio p̃ferebatur, Adeò vt Tomus 4. Ienen. lati. queratur, eo tempore, quo excudi debuiſſet Confeſsio, iuxta editionem Anno 31. factam, exemplaria primæ illius editionis defuiſſe. Ac quantum interſit inter vtramq; editionem, collatio multis in locis euidenter oſtendet. Nec obſtat, quod cauillantur Collocutores, recognitum exemplar, neq; ſcriptum, neq; exhibitum fuiſſe Auguſtæ. Nam ſi hæc ratio ſufficeret, ad detrahendã fidem poſterioribus editionibus, valeret ea &q; in exemplari Confeſsionis, q̃ omnium prima Vuiteberge typis excuſa fuit: Cui9 primę editionis exemplar, q̃modo demonſtrabunt Collocutores ita congruere ad archetypum Auguſtæ ſcriptum & exhibitum, vt nulla vſpiã in parte, ꝙ attinet ad verba & orationis formã, variet, Cum in Apologia tũc ſimul edita anno videlicet poſt exhibitionẽ vtriuſq; ꝓximo, quantũ 6. quaterniones complecterenẽ, mutatũ fuerit, totidem alijs quaternionibus ſubſtitutis, Id ꝙ, ſi ita opus eſſet, reipſa docere & comꝓbare poſſemus. Et videtur confirmare idem p̃monitio ad lectorẽ confeſsioni vetuſtiſſimę editionis publico conſilio p̃fixa, in qua diſertè dicitur, Neceſſe fuiſſe recognitã & emendatã denuò edere, q̃a non ſolũ ad exiſtimationẽ Principum, ſed etiam ad religionẽ ꝑtineat, p̃ſtare, ne ipſorũ titulis ſpargant̃ in vulgus hui9 generis mendoſa ſcripta. Quarè nunc emitti ꝓbè & diligenter deſcriptã Confeſs. ex exemplari bonę fidei ꝛc. Quod ſi hoc noſtri Collocut. tanq; crimẽ falſi tantoperè vrgere nõ deſinunt, q̃d de crebra translatione Bibliorum ab ipſo Luthero adornata, & emendatione ſentiendũ erit? Dicem9 ne, poſtremę editionis horũ exemplaria ab eodem paulò ante mortem ꝑpolita, ꝓpterea falſata eſſe, ꝙ alicubi ad interpretationis formam ꝙ attinet, paululum variant à prioribus? Vertetur ne vitio ipſi etiam Luthero, ꝙ aliq̃t annos re diligenter conſiderata,

ſicuti diſcipulus eſt prioris poſterior dies, quædam accuratius & magis perſpicue ſtuduit transferre & explicare?

Profectò nimis verè dictum eſſe, à quodam ex veteribꝰ, nunc reipſa compimꝰ: Contra ſycophantę morſum remediũ nullũ inueniri poſſe. Quamuis n. cautè, ꝓuidè, ac circumſpectè agere ſtudeas, nunquam effugies maleuolorũ criminatiões & calũnias. Quod in alijs laudãt, & ipſi, ſi facerẽt, ſibi laudi ducerẽt Collocutores, id odio & inuidia aduerſus Philippũ excœcati, quàm poſſunt, acerbè & crudeliter carpunt & inſectantur.

Sed nolumus hoc loco iuſto noſtro indulgere dolori, nec plura in hanc ſententiã addere, Sed auditores ac Lectores remittimus ad ea, quæ ſupra in refutatione doctrinę nobis recens à Collocutoribus afflictæ, luculenter & copioſè de recognitę Confeſsionis Auguſtanę editione, & eius cauſa comemorauimꝰ. Ipſis quidem Collocutoribus manifeſtũ eſt, nullis licet euidentiſsimis ſatisfieri poſſe argumentis. Alioq n. nõ acciperent occaſionẽ exagitandi exemplaria poſterioris editionis Corporis doctrinæ, in quibus cum illa vetus, tum poſtea ſæpius recognita Confeſsio coniunctim ponitur, vt inde facta Collatione, ꝑſpici poſsit, qua parte verbis ſententijsque congruant, & vbi non tam in ſententijs, quàm in verbis videantur diſcrepare. Rerum n. ipſarum ꝑpetuum vbique conſenſum in vtraque editione eſſe nemo negabit, niſi cui acies mentis ad luce meridiana clariorem veritatem ꝑinde vt ad Solis ſplendorẽ noctuę oculi cœcutiunt. Eſtque omninò vox incogitantis hominis, vtriuſque editionis verba qua parte variant, diſtinctè ſuo quæque loco iuxta poſita, confuſionem præpoſteram veræ Confeſsionis cum falſa appellare.

Nos vnam tantum veram Confeſsionem agnoſcimus, in prioribus editionibus preſsius & alicubi obſcurius, In poſterioribus vberius & aliquanto planius loquentem.

Quod verò garriunt de autore confeſsionis Philippo, nõ habuiſſe eum poteſtatem corrigendi illiꝰ operis, quod alij cum ſubſcriptione tum exhibitione ſua fecerint ſuum, quodque non ſit priuato ipſius nomine exhibitum, Id quàm leue nulliuſque momen-

menti ac planè nugatoriũ ſit, Acta Colloquij Vuormaciẽſis ſub initium Anni 41. habiti, manifeſtè declarant. In illo n. nõ priuatim, nõ ſuo, ſed publico nomine, p̃ſentibus omniũ ordinum, confeſs. Auguſtanam amplectentium, Legatis, Eccio q̃renti á Proteſtantibus tunc oblatum fuiſſe exemplar Confeſs. & Apologię minus conſentaneũ receſſui Haganoenſi, vigore cuius confeſsio ipſa, ſicut Cæſareę Maieſtati ac Principum ordinibus Auguſtę fuit exhibita, nudè verè debebat catholicis fuiſſe exhibita (volumus n. ipſius Eccij verba retinere) diſertè reſpondit his verbis Philippus: Quod morã excuſauit, & cauſam contulit D. Collocutor in exemplarium diſsimilitudinẽ. Reſpondeo: Rerum eandem eſſe ſententiã, etſi q̃dam alicubi in poſteriore editione vel magis mitigata, vel explicatiora ſunt. Ad hęc, cum Eccius eodem die à prandio oppoſuiſſet in hunc modũ: Quod attinet ad varietatem exemplariũ, cum facilè poſſem D. Collocutoris reſponſionẽ infringere & oculari inſpectione monſtrare, vt non ſolũ verbis, ſed rebus ipſis oblata Exemplaria à Confeſs. Auguſtana diſsideant. Nam niſi diſsiderent, Auguſtæ non fuiſſet laborandum in vocula Meriti, q̃ tum reijciebant, vt ſim breuior, remitto me ad futuros articu. Colloquij, vbi illa p me in aptum deducentur, vt in articulo 10 &c. Philippus ſequenti die has calumnioſas obiectiones, quæ cõmuni conſenſu Proteſtantium indigna viderentur refutatione, reiecit hac breui reſponſione: Ad ea, q̃ ad p̃grauandos nos de exemplaribus & edictis p̃fatus eſt clariſsimus D. Doctor, cõmodius alibi reſpondebimus, & ſit modus harum exp̃brationum. Atq; his verbis Eccius ita lenitus fuit, vt pomeridiano tempore nihil aliud reſponderet, q̃ ſe ſcientem p̃terire, quantũ ad exemplarium mutationem attinet, nec vnq̃ poſtea mentionẽ diſsimilitudinis & diſcrepantiæ illorũ vllam intulerit.

Nec opus eſt, hoc loco noſtrorũ Collocutorum calumnię refutandę cauſa addere plura. Satis n. ex iam cõmemoratis & recitatis eſt manifeſtum, ea exemplaria, q̃ Collocutores tanq̃ falſa & adulterata petulanter accuſant, cõmuni & Prin

cipum, qui Auguſtæ ſubſcripſerant, & cæterorum ordinum, eandem confeſsionem amplectentium nomine, Pontificijs ad diſputationem inſtitutam congregatis, præſentibus Illuſtri Cæſareę Maieſtatis Commiſſario, Legato Regis Romanorum, & Generoſis nobilibus & præſtantibus viris, Dominis Præſidentibus, vt vera & germana oblata fuiſſe, & contra Eccij ſycophanticas calumnias publicè tunc defenſa, cum nemo vel eodem tempore, vel poſtea, adhuc viuente Luthero repiretur, q anno 38. recognitam & editam, & tunc cum Colloqum VVormaciæ inſtitueretur, oblatã Confeſsionem vel improbaret, vel ſuſpectam redderet, quę non magnopere probaret etiam eam editionem, quæ eodem Anno 41. adornata fuit emendatior & locupletior multò prioribus.

Et quantum tributum fuerit in his recognitionum laboribus, autoritati, curæ, diligentiæ, & fidei Melanthonis, id etiam argumento eſt, quod cum Eccius in eo Collogo, cuius modò allegauimus acta, monuiſſet locum Auguſtini, qui in Apologia citatur hoc modo: Peccatum in Baptiſmo remittitur, non vt non ſit, ſed vt non imputetur, non extare ijſdem verbis apud Auguſtinum, Philippus reſpondens agnouit, malè citatum eſſe, Sed addidit, hanc ſententiam ſæpè in Auguſtino traditam eſſe, & publicè profeſſus eſt, mutaturũ ſe multò antè fuiſſe, ſi editionibus ipſe affuiſſet. Conſtat autẽ, neque tum in præſentia, neque poſt diuulgata de voluntate & mandato Illuſtriſs. Ducis Elect. Iohan. Frid. piæ memoriæ, Colloquij illius acta, Philippum à quoquam eo nomine, quod ſe mutaturum quædam dixiſſet, reprehenſum aut accuſatum fuiſſe.

Quale verò illud eſt, quod nugantur Antagoniſtæ noſtri, nõ ſolum Philippum autorem eſſe Confeſsionis, ſed multum ea in parte Lutheri, quamuis abſentis, cõmonefactionibus fuiſſe adiutum? Nam vt hoc ita eſſe demus (neque enim niſi cõmunicatis prius cum Luthero conſilijs & ſententijs opus tam arduum, à quo cæteri conſcientia infirmitatis ſuæ & metu periculorum ac odiorum abſterrebantur, aggreſſus fuit Philippus) An propterea ſequitur, non licuiſſe ipſi à ſe ſcri-

ptam publico nomine Confeſsionem, ſicubi deprehende-ret, quædam minus commodè & explicatè poſita, publico nomine emendare & illuſtrare? Et vt imperitis harum actionum, de quibus hoc in loco controuertitur, innoteſcat rei geſtæ ſeries & ordo, adſcribemus ipſius Philippi verba, deſumpta ex præfatione, quam Corpori doctrinæ præfixit: Vtinam multò ante Conuentum Auguſtanum inter ſeniores, re grauiter deliberata, fuiſſet ad hanc Epitaſin præparata Confeſsio. Non enim nihil erat periculi tunc, aut eligere materias aut electas explicare. Erat, qui vt minus horridè videremur dicere, hominem fide iuſtificari, ſcribebat, idem à Platone & à Catone dictum eſſe, citans notos verſiculos.

Si Deus eſt animus, nobis vt carmina dicunt,
Hic tibi præcipuè ſit pura mente colendus.

Et Platonis illud in Epinomide: Δεῖ τιμᾷν θεὸν οὐ σχήμασι τεχνάζοντας, ἀλλὰ ἀληθείᾳ τιμῶντας ἀρετὴν. Nec deerant applauſores, qui nō intelligebant diſcrimina doctrinarū, Legis, Philoſophiæ & Euangelij, ꝙ cum inquit, Homines eſſe iuſtos fide, ait, eos fiducia miſericordię propter Filium Dei ꝓmiſſæ Deo placere: Non illud agit, homines interioribus virtutibus Legi ſatisfacere. Ac poſſem alias rixas multas recitare. Congeſsi igitur ſimplici ſtudio capita Confeſsionis, quæ extat, complexus penè ſum̄am doctrinæ Eccleſiarum noſtrarum, & vt Imperatori reſponderetur, & vt falſa crimina depellerentur, ac nihil mihi ſumpſi. Pręſentibus Principibus & alijs gubernatoribus & Concionatoribus diſputatum eſt de ſingulis ordine ſententijs. Miſſa eſt deinde & Luthero tota forma Confeſsionis, qui Principibus ſcripſit, ſe hanc Confeſsionem & legiſſe & probare. Hæc ita acta eſſe, Principes & alij honeſti ac docti viri adhuc ſuperſtites meminerunt.

Hæc Philippus in p̄fatione ſupra indicata, quę q̄dem norunt Collocutores ante annos 12. etiā Illyrico, tempore Tridentinæ ſynodi ſcriptam repetitionē Confeſs. rep̄hendenti, in

ti, in Epiſtola priuatim ad eum miſſa, ac poſtea typis excuſa his verbis reſpondiſſe: Reprehendis, quod confeſsionis repetitionem ſcripſi, Scripſi & priorem, cum quidem reprehenſores haberem multos, adiutorem neminem, nec opinor eas diſſentire. Et in exordio eſt generalis confeſsio, amplecti nos omnia ſcripta Prophetica & Apoſtolica, & in ea ſententia, quæ in ſymbolis expreſſa eſt. Hæc verba in priore deſunt, & exiſtimo, cæteras ſententias commodius recitatas eſſe. Deeſt in veteri confeſsione diſtinctio peccatorum, quæ ſunt in ſanctis, & illorum, quæ expellunt Spiritum ſanctum. Has cauſas & alias habuimus repetendæ Confeſsionis &c.

Ex his igitur Philippi teſtimonijs ſatis apparet, qua occaſione & quibus de cauſis is ad ſcribendam Confeſsionem Auguſtanã compulſus ſit, & quos habuerit adiutores, & ſui ſtudij, diligentiæ ac fidei approbatores. Ac ſperamus, hanc verã reſponſionẽ ad calumnias Collocutorum omnibus bonis ſatisfacturam eſſe. Cæteris autem hoc præcipuè agentibus in ſuo theatro, vt ſemel accenſa diſsidia deinceps non ſolũ foueantur, ſed etiã magis inflammẽtur, & vehementius exardeſcãt, nulla re vnquam ſatisfieri poſſe, vel ex eo intelligimus, quod Collocutores inter reliquas nugatorias rationes etiam hoc nomine eleuare fidem Confeſs. Auguſtanæ moliuntur, quod criminãtur, crebra illius mutatione non tantum Sacramentarijs patefactam eſſe feneſtram, per quam irrepſerint, ſed etiam periculum eſſe dicant, ne idem deinceps quoque à Pontificijs tentetur. Quod quidem ſycophanticum calumniandi artificium illos nõ dubium eſt ab Eccio & ſimilibus alijs Pontificiarum ſuperſtitionum patronis mutuatos fuiſſe, vt id factum ab iſtis hominibus verè dicere poſsis, quod eſt in veteri prouerbio, ἄσπις παρ᾽ ἐχίδνης φάρμακον δανείζεται. Quemadmodũ enim in Colloquio VVormacienſi Eccius Thraſonicè minatus eſt, ſe inuidioſè exagitaturum in articulo 10. Confeſsionis diſsimilitudinem exemplarium, & textus varietatem: Ita in hoc Colloquio illius arrogantiam & vanitatem imitantes noſtri Antagoniſtæ, odioſè vellicant Autorem Confeſsionis

ob eiuſ-

ob eiuſdem Articuli diſsimilem lectionem, qua pateſactam eſſe perhibent feneſtram defenſioni dogmatis Sacramentariorum. Sed aſpiciatur, quæ diſcrepantia ſit in ipſo textu, atq; ex eo candor & ingenuitas Collocutorum æſtimetur.

Vetus editio ſic habet: De Cœna Domini docent, quòd Corpus & ſanguis Chriſti verè adſint & diſtribuantur veſcentibus in cœna Domini: Et improbant ſecus docentes.

Ea verò, quæ recognita eſt, in hæc verba loquitur: De Cœna Domini docent, quòd cum pane & vino verè exhibeantur Corpus & Sanguis Chriſti, veſcentibus in Cœna Domini.

Hic poſita affirmatiua ſententia, manifeſtum eſt, quid de negatiua contradictoria ſit iudicandum. Cum enim plus vno non poſsit eſſe verum, Et Confeſsio veram ſententiam doctrinæ de Cœna Domini perſpicuè ponat, ſequitur neceſſariò, quod improbet ſecus docentes, ſiuè annectantur iſta verba, ſiuè omittantur.

Quid autem in recuſo corpore doctrinæ reprehendi vera ratione poteſt, in quo vtraq; lectio ideò coniunctim reperitur, vt illi ipſi crimini falſi, quod Collocutores autori Confeſsionis obijciunt, ita obuiam eatur, ne quod contra afferre illi, ſaltem veriſimiliter, ſine ſophiſtica poſsint, facilè inueniant?

Verum videant Collocutores, ne id, de quo nos ſapienter præmonuiſſe videri volunt, nimirum vt caueamus, ne Papiſtis ianua pateſiat, per quam in Confeſsionem Auguſtanam, retenta illa exemplariũ diſsimilitudine, irrumpant, ipſi commiſiſse re ipſa deprehendantur, & hoc vnum egiſſe conuincantur, vt omnis authoritas & fides eidem planè derogetur, & hac doctrinæ norma primum in dubium vocata, deinde labefactata, ac tandem omninò ſublata confirmetur licentia petulantium ingeniorum pro ſua libidine cominiſcendi & in Eccleſiam inuehendi impias, abſurdas & pernicioſas opiniones, eaſq; publicè defendendi.

Sed de his nunc quidem plura dicendi non eſt locus, &

 forſan

forſan aliud commodius ſe offeret tempus, copioſius de iiſdem commentandi.

Veniamus nunc ad eam, quæ ſecundo loco expoſita eſt, rationem, in qua Collocutores cæteris libris, Corpore doctrinæ contentis, non exiguos ac leues errores ineſſe vociferantur. Nam & doctrinam de libero arbitrio in Locis Theologicis deprauatam, & in iiſdem diſcrimen Legis & Euangelii confuſum, Locum de iuſtificatione non ſatis illuſtratum, imò periculoſis locutionibus implicatum. In doctrina de Cœna Domini non integram definitionem poſitam, nec Sacramentariorum refutationem additam eſſe. In capite de Magiſtratu politico perperam aſſeri: Iuſticiam eſſe lucem in corde: Reuelationem deniq; Antichriſti nuſquam ſatis à Philippo vrgeri clamitant.

Non eſt autem nobis ignotum, ex quo fonte friuolæ rationis ipſorum riuuli promanēt: Nempè ex putidis Illyricæ ſentinæ lacunis. Meminimus enim etiam antehac, viuente adhuc Philippo, Flacium occultè, ſed paſsim tamen ſparſiſſe ſuas chartas, in quibus ſincera doctrina, quam communis noſter Præceptor in Locis Theologicis optima Methodo complexus eſt, & proprio genere ſermonis explicare ſtuduit, Threiciis, vt dicitur, notis inuſta eſt & infamata, cum quidem conſcientiæ ſuæ teſtimonio redargueretur Sycophanta Flacius, quod improbè & ſceleratè faceret reiiciendo & damnando eum librum, de quo ipſe ſcripſiſſet anno 49. his verbis: Locos communes tam nollem perire, quàm nollem me ipſum miſerè perire. Item, Non oppugno ego, nec quiſquam pius, VViteberge[n]ſis Scholæ & Eccleſiæ doctrinam, Abſit hoc à me, Sed Lipſici Interim. Improbent ipſi Lipſicū Interim, tum erunt mihi & omnibus piis eo loco, quo anteà fuerunt. Atq; hæc poſteriora verba in ea Epiſtola leguntur, qua is reſpondet Philippo, publicis literis grauiter refutanti criminationes & calumnias ipſius, quibus initiò multorum piorum conſcientiæ vehementer perturbabantur & vulnerabantur, Idque propterea hoc loco monemus, quòd in Scripto Philippi, cui hunc Flacium publicè

blicè reſpondiſſe modò ſignificauimus, expreſſa mentio fiat Locorum Theologicorum his verbis: De vniuerſa doctrina ſentio, quod ſcripſi in eo libro, qui in multorum manibus eſt, titulo Locorum Theologicorum, in quo non volui nouum doctrinæ genus conſtituere, ſed fideliter collegi doctrinam harum Eccleſiarum, quæ amplexæ ſunt Auguſtanam Confeſsionem, exhibitam imperatori, Anno 1530. Quam ſententiam iudico eſſe perpetuam Eccleſiæ Catholicæ doctrinam, ac volo dextrè & ſine ſophiſtica & ſine calumnijs intelligi id ſcriptum. Et quantũ mihi conſcius ſum, non ſtudio diſſentiendi ab alijs, non amore nouitatis, non φιλονικία, aut alia priuata cupiditate impulſus ſum, vt Epitomen illam colligerem, ſed tempora occaſionem præbuerunt. Cum in priuata inſpectione Eccleſiarum comperiſsemus, admodum diſſonos clamores eſſe ineruditorũ de multis rebus, ſummam doctrinæ, quã Lutherus in diuerſis & interpretationũ & concionũ voluminibus tradiderat, tanquam in vnum corpus redactam edidi, & quæſiui genus verborum, quo ad proprietatem (quæ ad perſpicuitatẽ & concordiam vtilis eſt) diſcentes aſſuefierent, ac ſemper omnia ſcripta iudicio Eccleſiæ noſtræ & ipſius Lutheri permiſi. De multis quæſtionibus etiã diſertè ſciſcitatus ſum Lutherum, quid ſentiret, ac multi pagellarũ illarum exemplar adhuc habent. In eius doctrinæ profeſsione, quam vt dixi, ſcio perpetuum eſſe conſenſum Eccleſiæ Catholicæ Domini noſtri Ieſu Chriſti, & nunc Deum inuoco, & iuuante ipſo hanc Confeſsionem ad æternæ Eccleſiæ conſuetudinẽ adferam. Hæc recito, ne quis criminetur, me aliorum fidem dubitatione aliqua mea languefacere. Hactenus Philippus.

Ex cuius verbis iam recitatis clarè liquet, quo propoſito ad colligendum librum Locorũ communium acceſſerit, qua cura & circumſpectione in illis cõcinnandis ſit vſus, & cuius potiſsimum doctrinam methodica ratione cõplecti & in ordinẽ digerere ſtuduerit, ipſius nimirũ Lutheri, cuius fidelis παραστάτης, periculorum & laborum ſocius cõſtantiſsimus ſemper fuit, Quemque vt patrẽ & Magiſtrũ vnicè coluit & dilexit, & ſine cuius

conſilio & approbatione, de nulla paulò difficiliore quæſtione, quicquam docere aut publicè affirmare ſolitus fuit. Quo magis odio & execratione digna eſt audacia & malitia cum Flacij tum Collocutorum, qui omnia hæc minimè ignorantes non veriti tamen ſunt illum tanquam deprauatorem ſanæ & ſynceræ doctrinæ à Luthero traditæ falſò criminari & iniquiſsimè traducere, & reiectione ac damnatione locorum Theologicorum, quos ſciunt à Luthero honorificis elogijs ornatos & maximè charos habitos, atque Enchiridij vice crebrò circumgeſtatos & prælectos eſſe, tanquam iugulum eius petere. Ac ſi attentius & accuratius conſiderentur rationes, quibus ſe ad id faciendum adductos eſſe ſignificant, reipſa deprehendetur, illas planè nihili, & caſſa nuce inaniores eſſe.

Corpus inquiunt doctrinæ propterea per omnia recipi & approbari non debet, quòd in locis veram ſententiam de Libero arbitrio conſtat eſſe deprauatam, primum inſertione definitionis veterum, qua liberum arbitrium dicitur eſſe facultas applicandi ſe ad gratiam: Deinde mentione trium cauſarum agentium in conuerſione: Tum commonefactione de cauſa diuinæ receptionis, vt ipſi loquuntur, quæ in nobis ſit.

Ad has Calumnias etſi hoc loco, quantum magnitudo rei poſtulat, reſpondere non poſſumus, tamen breui conabimur oſtendere, Collocutores eodem planè artificio hic vſos eſſe, quo hactenus tot annis & in præſenti Colloquio contra nos inſtructi pugnarunt, quod generali nomine ſophiſtica & ſycophantica nominatur. Idque ita eſſe, lectio doctrinæ de viribus humanis ſeu Libero arbitrio in locis Theologicis comprehenſæ, manifeſtè coarguet & euidenter demonſtrabit, in Confutatione obiectionis ex Manicheorum & Enthuſiaſtarum deliramentis conflatæ, nimirum liberum arbitrium nihil agit in conuerſione ad Deum, Ergo ſunt excuſati profani ceſſatores, qui vel ſecuritati vel dubitationi impiæ indulgentes, expectant coactionem diuinam ſeu nouum ſenſum, quo violenter rapiantur, ponuntur à Philippo hæc verba: Sic igitur illis, qui ceſſationem ſuam excuſant, quia putant, nihil agere liberum arbitrium,

reſpondeo: Imò mandatum Dei æternum & immotum eſt, vt voci Euangelij obtemperes, Vt Filium Dei audias, vt agnoſcas mediatorē. Quàm tetra ſunt hæc peccata, nolle aſpicere donatum generi humano Mediatorem Filium Dei? Non poſſum, inquies? Imò aliquo modo potes & cùm te voce Euangelij suſtentas, adiuuari te à Deo petito, & ſcito, Spiritum ſanctum efficacem eſſe in ea conſolatione, Scito, velle Deum hoc ipſo modo nos conuertere, cum promiſsione excitati luctamur nobiſcum, inuocamus & repugnamus diffidentiæ noſtræ & alijs vicioſis affectibus. Ideò veteres aliqui ſic dixerunt: Liberum arbitrium in homine facultatem eſſe applicandi ſe ad gratiam, id eſt, audit promiſsionem & aſſentiri conatur & abijcit peccata contra conſcientiam. Talia non fiunt in Diabolis. Diſcrimen igitur inter Diabolos & genus humanum conſideretur. Fient autē hęc illuſtriora conſiderata promiſsione. Cū promiſſio ſit vniuerſalis, nec ſint in Deo contradictorię voluntates, neceſſe eſt in nobis eſſe aliquam diſcriminis cauſam, cur Saul abijciatur, Dauid recipiatur, id eſt, neceſſe eſt aliquam eſſe actionem diſsimilem in his duobus.

Hæc dextrè intellecta vera ſunt, & vſus in exercitijs fidei & in vera conſolatione, cum acquieſcunt animi in Filio Dei monſtrato in promiſsione, illuſtrabit hanc copulationem cauſarum, verbi Dei, Spiritus ſancti & voluntatis &c.

Huc vſq; verba Philipppi audiuimus, quibus an deprauetur vera ſententia doctrinæ noſtrarum Eccleſiarum de Libero arbitrio, iudicium penes omnes pios, eruditos & non ignaros verorum pœnitentiæ exercitiorum eſſe volumus.

Citatur in locis definitio veterum Theologorum, non vt anteferatur alijs accuratius & circumſpectius traditis: Qualis eſt, quæ extat in libello definitionum Philippi corpori doctrinæ inſerto, nec vt accommodetur ad Phariſaica, Pelagiana & Papiſtica deliramenta, Quibus fingitur, homines regenerari ſeu conuerti ad Deum & inchoare fidem ac cœteras virtutes interiores ſine Spiritu ſancto, ſed vt Manicheorum & Enthuſiaſtarum furores refutentur, & abducantur animi ab Epicurea ſe-

curitate indulgentium diffidentiæ & alijs vicioſis affectibus, tam diu, donec ſentiant in ſe transfundi nouam lucem & nouas virtutes.

Quomodo autem ab hoc horribili errore mentes auocabuntur, niſi doceantur, agere aliquid voluntatem hominis, cum mota à Spiritu ſancto, in cogitatione verbi diuini non contemnit promiſsionem diuinam, ſed incipit repugnare diffidentiæ & in lucta ſe ſuſtentat voce Euangelij, ſic ei aſſentiens & credens, aſsiduè vt miſceat precationem & implorationem auxilij diuini, iuxta hos textus: Conuerte me Domine & conuertar. Credo Domine, ſed opem fer imbecillitati meæ. Quantò magis dabit Pater Cœleſtis ſpiritum ſanctum petentibus.

Deus aperuit mihi aurem, Ego autem non contradico, nec retrorſum abij. Certè præſtigiæ ſophiſmatum de expectanda coactione vel raptu nec intelligi poſſunt à pijs, nec pietati & vitæ vtiles ſunt. Sic ergo definitio vetus in locis explicatur, vt diſcrimen monſtretur liberi arbitrij in hominibus, qui ad DEVM conuertuntur, à libero arbitrio in Diabolis. Nam ſicut hos confirmatos in malitia certum eſt nunquam abijcere furores & fremitus horribiles contra Deum: Ita hominum, qui Spiritu ſancto trahente & confirmante renaſcuntur, Voluntatem neceſſe eſt, audita promiſsione Euangelij conari ſeu luctari, vt aſſentiatur, & abijciat peccata contra conſcientiam, & tamen hanc facultatem fide ſe applicandi ad gratiam in vera conuerſione, non habet liberum arbitrium hominis, ex ſeſe, id eſt, ex ſuis viribus, ſed filio Dei intus docēte mentem & in externi verbi cogitatione ſic efficaci, vt ſimul effundat in cor Spiritum ſanctum, voluntas ita mouetur & confirmatur, vt cum lucta quadam incipiat aſſentiri & obſequi Filio Dei docenti & Spiritui ſancto ducenti, vtq; ſeſe exuſcitet, ad petendam ardenti gemitu & amplectendam Fide gratiam ſeu miſericordiam & opem diuinam. Hæc conſtat non poſſe fieri in Diabolis, qui ſciunt, ad ſe non pertinere promiſsionem gratiæ, quiq; eo furioſius iraſcuntur Deo, ac pertinacius perſeuerant in inmani indignatione ac odio aduerſus ipſum, quò cer-

ſtiis proſpiciunt pœnas, quibus in tota æternitate cruciabuntur & opprimentur.

Quid autem incommodi aut abſurditatis habet ad hunc modum piè declarata vetus definitio? An quia fit mentio facultatis applicandi ſe ad gratiam, ſequitur, fingendum eſſe, quod homo non renatus poſsit ex ſeſe ſeu viribus naturalibus ſe ad gratiam applicare? An obliti ſumus dictorū, quæ tot ſeculis in Eccleſijs Græcis & Latinis retenta & in hac doctrinæ parte ab Orthodoxis meritò celebrata, & frequenter vſurpata ſunt: Tantum velis & Deus præoccurrit. Trahit quidem Deus, ſed volentem trahit. Omnis vera virtus à Deo eſt, datur autem vocatis & ſic annuentibus. Præcedente gratia, comitante voluntate. Nolentem præuenit Deus, vt velit, volentem ſubſequitur, ne fruſtra velit. In omnibus miſericordia Dei præuenit nos, Conſentire autem vocationi diuinæ, vel ab ea diſſentire, propriæ voluntatis eſt.

Quæ quidem dicta dextrè accepta & rectè explicata, nequaquam patrocinantur & ſuffragantur erroribus Pelagianorum & Monachorum, ſomniantium, voluntatem humanam vel liberam eſſe ad tollendam naturæ prauitatem & mortem, vel ſine Euangelio & ſine Spiritu ſancto ex ſeſe poſſe inchoare interiorem obedientiam, præceptam in lege Dei, vt verum timorem Dei, veram fidem, inuocationem & dilectionem: Neq; excuſant aut defendunt has, partim manifeſtè falſas & impias, partim propter ambiguitatem periculoſas & abſurdas voces, quibus dicitur: Hominem ex puris naturalibus poſſe Deum diligere, ſuper omnia. Item, Hominem poſſe facere legem, ſaltem quoad ſubſtantiam facti, ſi non quoad intentionem præcipientis. Item, quando homo facit, quod in ſe eſt, tunc Deus infallibiliter ei dat gratiam. Et ſi quæ leguntur his ſimiles ſcholaſticorum Theologorum formulæ, nimium appliſicantes liberum arbitrium, atq; ita delentes veram doctrinam de lege, peccato, gratia & de beneficijs Dei, quæ per filium Dei Dominum noſtrum, Ieſum Chriſtum & ſpiritum ſanctum nobis exhibentur.

Ac hinc & perſpici poſſe confidimus, quamobrem Philippus in omnibus exemplaribus Locorum Theologicorum vſq; ab anno 36. editorum fecerit mentionem ordinis trium cauſarum concurrentium ad inchoationem virtutum & actionum Spiritualium, id eſt, quas Spiritus ſanctus per vocem Euangelij reuerenter auditam & cogitatam inchoat, non quod pares haberi vellet cauſas, Deum trahentem & voluntatem obſequentem, vt cum duo equi ſimul trahunt currum, ſed quod ordinem in verbo Dei præſcriptum & ſancitum intueretur, quo iubemur ordiri à verbo, cuius cogitatione Fides accenditur Spiritu ſancto, quem pater & Filius mittunt, mouente corda noſtra, vt aſſentiantur & non repugnent promiſsioni, ſed luctentur cum imbecillitate propria & iuuari ac confirmari ſe petant donatione paracleti, quem certò promittit Euangelium his, qui ſe fide ſuſtentant, ſicut dicitur Gal. 3. Vt promiſsio Spiritus detur credentibus: Item, Fides ex auditu eſt, auditus per verbum Dei. Euangelium eſt miniſterium Spiritus. Nec aliud quicquam, ſi conſideretur tota ſeries orationis, ſignificatur verbis Philippi à Collocutoribus, vt reprehenſionis prętextũ aliquem haberent, non optima fide citatis (Neceſſe eſt in nobis eſſe aliquam diſcriminis cauſam, cur Saul abijciatur, Dauid nõ abijciatur, id eſt, neceſſe eſt, eſſe aliquam actionem diſsimilem in his duobus) quàm id de quo hactenus eſt dictum, ſcilicet cum omnes pariter ſimus indigni & damnati, ob eam, quam naſcentes afferimus, & in hac vita nunquam prorſus deponimus naturæ prauitatem de voluntate Dei, nobis iudicandum eſſe non ex arcana electione, quam Deus non vult inquiri, ſed ex verbo patefacto, quod in exhibitione Euangelij & auxilij diuini affirmat, alios, vt Saulem, Iudam, volentes in impietate perſeuerare & ſua culpa abijcere oblatum in promiſsione vniuerſali beneficium, iuxta dictum: Perditio tua ex te eſt Iſrael.

Alios verò vt Dauidem & Petrum vocatos, non repugnare DEO trahenti. Sed audito verbo, per quod efficax eſt Spiritus ſanctus, luctari, vt aſſentiantur & in lucta miſcentes precatio-

precationem cogitationi promiſsionis à Spiritu ſancto iuuari & gubernari, Sicut ſcriptum eſt: Omnis, qui audit à patre & diſcit, venit ad me. Item, Contendite, vt intretis per anguſtam portam. Item, Hodiè cum audieritis vocem eius, nolite obdurare corda veſtra. Et ecce, ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis audiet vocem meam, ingrediar ad eum.

Et hac admonitione de diſsimilitudine ſeu de cauſa aliqua diſsimilitudinis in hominibus, cur alij aſſentiantur promiſsioni, alij nō aſſentiantur, opus eſſe pij intelligũt, ne initia fidei in ijs, qui ſunt in mœrore aliquo, propter ſuos lapſus labefactētur alienis diſputationibus de electione nō mandatis à Deo, & pugnantibus cum Euangelio, quod negat in Deo fingendam eſſe ὡς σωπολήψίαν, nec vult ei contradictorias voluntates attribui, quaſi aliud velit de nobis, quàm ſonat vniuerſalis promiſsio, aut quaſi Filius Dei ideo miſsus, vt proferat & oſtendat æterni patris voluntatē, non ſit verax nuncius & interpres arcani decreti diuinitatis.

Cœterum diutius in hac noſtræ reſponſionis parte immorati ſumus, non tam propter Collocutores, quibus nullis rationibus & argumentis etiam euidentiſsimis ſatisfieri poſſe hactenus multis modis experti ſumus, quàm propter pios lectores, qui de ſumma rei fideliter fuerunt erudiendi, ne ſuſpicarentur in nouiſsima locorum Theologicorum recognitione & editione aliquid eſſe deprauatum, ſeu aliqua ratione ſic mutatum, vt pugnet cum ſententia & forma doctrinæ, etiam viuente adhuc Luthero, in noſtris Eccleſijs & ſcholis vſitatæ. Eandem enim ſemper retentam fuiſſe formam, vt de alijs, ita & de hoc Articulo docendi, manifeſtè confirmant verba deſumpta ex locis Theologicis, editis Anno 36. 43. & 45. quæ hoc loco duximus inſerenda, cum, vt clarius refutetur calumnia Collocutorum, tum, vt innocentia Philippi apertius conſpiciatur & comprobetur.

Sic autem habent in Capite de libero arbitrio & viribus humanis exemplaria, edita Anno 36. & 43. Neque hæc eo dicuntur, vt laqueos injiciamus conſcientijs, aut vt deterreamus

homines à ſtudio obediendi aut credendi, aut ne conentur. Imò cum à verbo ordiri debeamus, certè non repugnandum eſt verbo Dei, ſed annitendum, vt obtemperemus, & intuenda promiſſio Euangelij, quæ eſt vniuerſalis.

Porro in veris certaminibus hæc clarius iudicari poſſunt, quàm in ocioſis diſputationibus. Nam in vero agone vbi angimur de remiſsione peccatorum, erigere nos debemus & intueri in promiſsionem. Quanquam autem luctatur voluntas cum infirmitate, tamen quia non abijcit verbum, ſed ſuſtentat ſe verbo, conſequitur conſolationem & Spiritus ſanctus ibi efficax eſt per verbum, ſicut inquit Paulus: Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram. In hac lucta hortandus eſt animus, vt omni conatu retineat verbum: Non eſt dehortandus, ne conetur, ſed docendus, quod promiſsio ſit vniuerſalis, & quod debeat credere.

In hoc exemplo videmus coniungi has cauſas, Verbum, Spiritum ſanctum & voluntatem non ſanè ocioſam, ſed repugnantem infirmitati ſuæ.

Exemplaria verò excuſa Anno 45. planè ad verbum hac in parte congruunt, cum eo, quod eſt corpori doctrinæ inſertum. Nam ſic in eis legitur. Sciendum eſt autem, Spiritum ſanctum efficacem eſſe per vocem Euangelij, auditam ſeu cogitatam, vt Gala: 3. dicitur, vt promiſsionem Spiritus accipiamus per fidem. Ac ſæpè dictum eſt, cogitantes de Deo oportere ordiri à verbo Dei, non quęrere Deum ſine verbo. Cumq; ordimur à verbo, hic concurrunt tres cauſæ bonæ actionis, Verbum Dei, Spiritus ſanctus & humana voluntas, aſſentiens nec repugnans verbo Dei. Poſſet enim excutere, vt excutit Saul ſua ſponte. Sed cum mens audiens ac ſe ſuſtentans non repugnat, non indulget diffidentiæ, ſed adiuuante iam Spiritu ſancto conatur aſſentiri. In hoc certamine voluntas non eſt ocioſa &c.

Inſpiciantur etiam propoſitiones Philippi. 1. To. VVitteb: Fol: 438. In diſputatione de ſententia, Deus vult omnes homines ſal-

nes ſaluos fieri: Ex quibus quinta, de cauſa diſcriminis, cur alij abijciantur, alij recipiantur, ſic diſſerit: Quoniam à verbo ordiendum eſt & promiſsio eſt vniuerſalis, iudicamus à poſteriore, aliquam in nobis cauſam eſſe Electionis, ſcilicet inſtrumentalē, quæ eſt apprehendere promiſsionem.

Nec ab his diſsenſit Lutherus in enarratione cap: 16. Geneſeos, vbi eandem confutat obiectionem, quam refellendam eo in loco, quem carpunt Collocutores, ſumpſiſſe Philippum iudicauimus. Sic enim ſcribit: Tom. 3. Fol. 37. Sed dices: Non poſsū credere, ſicut multi hac tentatione vexantur, & memini, Torgæ ad me venire mulierculam quandam, & cum lacrymis queri, quod non poſſet credere. Ibi cum Articulos Symboli ordine recitarem & de ſingulis quærerem, ſtatueret ne, hæc vera & ita geſta eſſe, an non? Reſpondebat: Omnino ſentio vera eſſe, ſed non poſſum credere, Illa erat Sathanica illuſio. Dicebam igitur: Si ſtatuis, omnia iſta vera eſſe, nihil eſt, cur de tua incredulitate queraris. Si enim non dubitas, Filium Dei pro te mortuum eſſe, certè credis. Quia credere nihil aliud eſt, quàm habere iſta pro certa & indubitata veritate. Deus dicit tibi: En habes filium meum, hunc audias & acceptes. Id ſi facis, iam certus es de fide & ſalute tua. Sed neſcio inquies, an maneam in fide? Attamen præſentem promiſsionem & prædicationem ſuſcipe, & non inquiras curioſius de arcanis Dei conſilijs. Si credis in Deum reuelatum & recipis verbum eius, paulatim etiam abſconditum Deum reuelabit. Quia, qui me videt, videt & patrem Ioh: 14. Qui Filium reijcit, amittit cum reuelato Deo etiam non reuelatum.

Sed plura in hanc ſententiam à Luthero tradita qui cognoſcere volet, is legat, quod in eodem commentario ipſius mox ſequitur. Nos ideo pauca hæc inde citauimus, vt pius lector deprehenderet, fuiſſe inter Lutherum & Philippum dulciſſimum conſenſum etiam in hac doctrinæ parte.

Nec veriſimile eſt, Lutherum, ſi in ijs, quæ Philippus toto decennio ante mortem illius publicè docebat & toties repetebat, aliquid improbaſſet, paſſurū fuiſſe, vt nō ſolū eadē inculcarē-

tur in Schola, ſed ſœpius etiam typis diuulgarentur, vt nihil hic rurſus dicamus de adducto antè ex præfatione 1. Tomi operum Lutheri elogio locorum Philippi, quod non ſolum illi calumniæ, de qua nunc agimus, ſed etiam reliquijs, ad quas iam reſpõdendum erit, refutandis, eſt accommodatum. Cui enim ſanæ mentis homini perſuadebunt Collocutores, vel non vidiſſe Lutherum in locis Philippi ea omnia, quæ ipſi reprehendunt, in capite de Euãgelio, in doctrina de iuſtificatione, in tractatu de Cœna Domini, vel conceſsurum fuiſſe, ſi falſa eſſe iudicaſſet, vt & diſcentibus in ſchola publicè proponerentur, & recuſis toties libellis, quos norat auidè expeti, & docentium etiam manibus teri, longè lateq; ſpargerentur? Sed vt ordine ſingula leniter attingamus. Quale eſt hoc, quod conqueruntur, in loco de Euangelio commiſceri promiſsionem huius propriam cum Lege, neq; tamen qua ratione hæc doctrinarum genera confundantur, explicant? Quòd iſtos Ariſtarchos omnium ſcriptorum omninò facere decuiſſet. Neq; enim idem eſt affirmare, quod probare, & meminerunt ipſi, quoties nobis, quamuis ſine noſtra culpa obiecerint, quòd ſapiat pontificiam Tyrannidem, aliquid vel aſſeuerare non allatis rationibus firmis, vel quenquam inaudita cauſa damnare.

Cum igitur, quid hæc accuſatio de confuſione Legis & Euangelij ſibi velit, non poſsimus diuinare, relicta ea pergimus ad proximè ſequentes duas, Quarum priore articulum de iuſtiſtificatione, cum omiſsa mentione imputationis iuſtitiæ Chriſti, tum periculoſis loquendi formis de bonis operibus, obſcuratum eſſe criminantur: Altera in loco de Cœna Domini nec definitionem propriam, nec vllam Sacramentariorum refutationem contineri cauillantur.

Sed miramur, quodnam faſcinum præſtrinxerit oculos Collocutorum, vt non viderent, quæ ipſi virgula cenſoria notant in doctrina Locorum Theologicorum de iuſtificatione, nec ſatis expreſſè dici queruntur, multò in his eſſe clarius poſita, quàm ipſi ea ponenda fuiſſe pronunciant. Quid enim magis perſpicuè de-

eiæ de imputatione iuſticiæ ſeu obedientiæ Chriſti pro nobis paſsi,quam fide apprehendentes acceptamur ad vitam æternam,dici potuiſſet, quàm quod loci Theologici in capite de vocabulo fidei explicant his verbis: Phraſis diligenter conſideranda,& videndum, quid agat Paulus, cum ait: Iuſtificamur non operibus,ſed fide in Chriſtum,Romanis auribus hæc oratio noua eſt. Quarè initio quærenda eſt natiua ſermonis interpretatio. Iuſtificari operibus ſignificat conſequi remiſsionem, & iuſtum ſeu acceptum Deo eſſe propter proprias virtutes ſeu facta. Econtra verò iuſtificari fide in Chriſtum ſignificat conſequi remiſsionem, & iuſtum,hoc eſt,acceptum reputari, non propter proprias virtutes, ſed propter mediatorem Filium Dei. Sic intellecto ſermone conſpici poteſt, quomodo hanc propoſitionem,& vocem Euangelij: Iuſtificamur fide, Paulus opponat alteri,quæ eſt vox humani iudicij ſeu Legis: Iuſtificamur operibus, Vt Baptiſta clamitat: Hic eſt agnus Dei,qui tollit peccata mundi: Ita Paulus vult hanc victimam proponere,& docet propter hunc Filium Dei dari remiſsionem peccatorum & reconciliationem;non propter noſtras virtutes. Quarè cum dicit,Iuſtificamur fide,vult te intueri Filium Dei ſedentem ad dexteram patris, Mediatorem interpellantem pro nobis,& ſtatuere, quod tibi remittantur peccata, quod iuſtus,id eſt, acceptus reputeris ſeu pronuncieris propter illum ipſum Filium,qui fuit victima. Vt igitur vocabulum fides monſtret illum Mediatorem & nobis applicet,ſignificat fides non tantum hiſtoriæ notitiam, ſed fiduciam miſericordiæ promiſsæ propter Filium Dei &c.

Hæc pauca etiam verba,cum innumerabilia alia his ſimilia eodem in loco legantur,ſatis coarguunt & refutant calumniam Collocutorum. Quid enim aliud eſt, cùm Philippus inquit: Credentem reputari iuſtum,id eſt, acceptum propter agnum Dei tollentem peccata mundi,ſeu propter Mediatorem, qui fuit VICTIMA, & nunc ad dexteram patris interpellat pro nobis, & quem Fides nobis APPLICAT, quàm quod Collocutores monent, in definitione ſeu declaratione

vocabuli Iuſtificationis, expreſſè tamē faciendam mentionem iuſtitiæ ſeu paſsionis & obedientiæ Chriſti, ſeu impletionis noſtra vice præſtitæ, vt ipſorum verba referamus.

Quod ſi etiam nuſpiam in Locis Theologicis mentio fiet expreſſa imputationis iuſtitiæ ſeu obedientiæ & paſsionis Chriſti, quam tamen vocabulo gratuitæ reconciliationis ſeu acceptationis ad vitam æternam perſpicuè ſignificari & vbiq; comprehendi conſtat, an ideo adducenda in ſuſpicionem fides & eleuanda authoritas illorum fuit? An ꝓpterea corpus doctrinæ ex norma publicæ Confeſsionis repurgatarum Eccleſiarum fuit excludendum? An non in cœteris libellis, quos illud continet, plurimis in locis rectiſsimè & dexterrimè illuſtrata eſt doctrina de imputatione iuſtitiæ Filij Dei, qua ꝓpter huius victimæ obedientiam recipimur & iuſti reputamur? An quenq; huius ætatis Theologorum nominare poſſunt Collocutores, qui planius & accuratius, quàm locorum Theologicorum autor, monſtrarit diſcrimen iuſtitiæ Mediatoris imputatæ, quam ſolam tantum fide nobis applicantes, iudicio & iræ Dei tanq; vmbraculum, vt ſcriptura loquitur, poſſumus ac debemus opponere, & iuſtitiæ in nobis inchoatæ, quæ eſt noua obedientia perſonæ, fide receptę ſeu reconciliatæ, & iam pacem habentis apud Deum, vt Rom. 5. dicitur.

Nihil itaq; attinet, nos in re manifeſta & euidentiſsima, pluribus de hac Sycophantica criminatione reſpondere: Sicut ne de appendice quidem illius, quam propterea callidè adiunctam eſſe à Collocutoribus quiuis facilè perſpicere poteſt, vt haberent aliquem prętextum reijciendi veram & genuinam in locis explicationem particularum Excluſiuarum, cum noſtra ſententia, quam hactenus illi oppugnarunt, planè congruentem, Cumque non addiderint, quid periculoſarum locutionum nominatim reprehendant, nolumus andabatarum more tanq; in tenebris hoc loco cum ipſis pugnare.

Quod ſi id volunt, de quo in decima nobis recens afficta corruptela contenderunt, non neceſſe eſt noſtræ reſponſionis ſum-

ſummam hic repeti,ſed remittemus lectorem ad cognoſcenda ea,quibus illo in loco calumniam iſtam prolixè & firmiſsimis argumentis refutauimus.

Porro quod in loco de Cœna Domini & definitionem propriam & refutationem ſacramentariorum deſiderare ſe cenſores ſcriptorum Philippi clamitant, prolixa reſponſionē non indigere manifeſtum eſt,cum conſtet,ipſi etiam Luthero perplacuiſſe eam partem doctrinę in locis comprehenſam,&in hac poſt obitum illius nihil plane fuiſſe immutatum.

Nec diſsimulandum eſt,hunc ipſum,de quo queruntur in locis,Articulum eo nomine cum Confeſsioni tum Apologiæ Auguſtanæ(de aliorũ ſcriptis vt nihil hîc adijciamus) merito etiam anteferri,quod regulam veram,perſpicuam & immotam tradit,qua præcipuus idololatriæ Papiſticæ neruus conuellitur & inciditur,ſcilicet Ceremoniam non habere rationem ſacramenti extra vſum à Chriſto inſtitutum. Et perlectio totius illius loci luculenter oſtendet,in hoc ipſo de Cœna Domini Articulo plura Philippum,quàm multos alios monere, vtilia & ſalutaria,in explicatione veri vſus & monſtratione conſolationum,quæ inde petendæ ſunt,omiſsis controuerſijs, quæ fidem magis requirunt,quàm longas diſputationes.

Atq; hæc de quarto errore Locorum Theologicorum Collocutoribus reſpondiſſe ſatis ſit in præſentia. Sequitur QVINTVS reprehendens in loco de magiſtratu, vt perperam dictum,quod iuſtitia noſtra ſit lux;De quo vt melius iudicium fieri poſsit, ipſius Philippi verba recitabimus,quæ ſic ſonant:Nec deſinit vnquam Diabolus diſtortas mentes accendere,vt opiniones falſas de rebus politicis amplectantur, quia ſimul duo mala ingentia excitat,mouet ſeditiones in ciuitatibus, inde exiſtunt multæ iniuſtæ cædes & diſsipationes,& obſcurat Euangelium. Dum enim fingunt,Iuſtitiam eſſe quandam nouā barbaricā politiā,in qua ſine diſtinctione dominiorū & ſine

ei, in Epiſtola priuatim ad eum miſſa, ac poſtea typis excuſa his verbis reſpondiſſe: Rep̄hendis, ꝙ confeſsionis repetitionem ſcripſi, Scripſi & priorem, cum q̄dem rep̄henſores haberem multos, adiutorem neminem, nec opinor eas diſſentire. Et in exordio eſt generalis confeſsio, amplecti nos omnia ſcripta Prophetica & Apoſtolica, & in ea ſententia, quę in ſymbolis exp̄ſſa eſt. Hæc verba in priore deſunt, & exiſtimo, cæteras ſententias cōmodius recitatas eſſe. Deeſt in veteri confeſsione diſtinctio peccatorum, quę ſunt in ſanctis, & illorum, quę expellunt Spiritum ſanctum. Has cauſas & alias habuimus repetendæ Confeſsionis &c.

Ex his igitur Philippi teſtimonijs ſatis apparet, qua occaſione & q̄bus de cauſis is ad ſcribendam Confeſsionem Auguſtanā compulſus ſit, & quos habuerit adiutores, & ſui ſtudij, diligentiæ ac fidei ap̄pbatores. Ac ſperamus, hanc verā reſponſionē ad calumnias Collocutorum omnibus bonis ſatisfacturam eſſe. Cęteris autem hoc p̄cipuè agentibus in ſuo theatro, vt ſemel accenſa diſsidia deinceps non ſolū foueantur, ſed etiā magis inflammētur, & vehementius exardeſcāt, nulla reuncꝙ̄ ſatisfieri poſſe, vel ex eo intelligimus, ꝙ Collocutores inter reliquas nugatorias rationes etiam hoc nomine eleuare fidem Confeſs. Auguſtanę moliuntur, ꝙ criminātur, crebra illius mutatione non tantum Sacramentarijs patefactam eſſe feneſtram, p̄ quam irrepſerint, ſed etiam periculum eſſe dicant, ne idem deinceps quoꝙ̄ à Pontificijs tentetur. Quod q̄dem ſycophanticum calumniandi artificium illos nō dubium eſt ab Eccio & ſimilibus alijs Pontificiarum ſupſtitionum patronis mutuatos fuiſſe, vt id factum ab iſtis hominibus verè dicere poſsis, ꝙ eſt in veteri p̄uerbio, ἄσπις παρ᾽ ἐχίδνης φάρμακον δανείζεται. Quemadmodū enim in Colloquio VVormacienſi Eccius Thraſonicè minatus eſt, ſe inuidioſè exagitaturum in articulo 10. Confeſsionis diſsimilitudinem exemplarium, & textus varietatem: Ita in hoc Colloquio illius arrogantiam & vanitatem imitantes noſtri Antagoniſtæ, odioſè vellicant Autorem Confeſsionis [illegible] ob eiuſ-

ob eiuſdem Articuli diſsimilem lectionem, qua patefactam eſſe perhibent feneſtram defenſioni dogmatis Sacramentariorum. Sed aſpiciatur, quæ diſcrepantia ſit in ipſo textu, atq; ex eo candor & ingenuitas Collocutorum æſtimetur.

Vetus editio ſic habet: De Cœna Domini docent, quòd Corpus & ſanguis Chriſti verè adſint & diſtribuantur veſcentibus in cœna Domini: Et improbant ſecus docentes.

Ea verò, quæ recognita eſt, in hæc verba loquitur: De Cœna Domini docent, quòd cum pane & vino verè exhibeantur Corpus & Sanguis Chriſti, veſcentibus in Cœna Domini.

Hic poſita affirmatiua ſententia, manifeſtum eſt, quid de negatiua contradictoria ſit iudicandum. Cum enim plus vno non poſsit eſſe verum, Et Confeſsio veram ſententiam doctrinæ de Cœna Domini perſpicuè ponat, ſequitur neceſſariò, quod improbet ſecus docentes, ſiuè annectantur iſta verba, ſiuè omittantur.

Quid autem in recuſo corpore doctrinæ reprehendi vera ratione poteſt, in quo vtraq; lectio ideò coniunctim reperitur, vt illi ipſi crimini falſi, quod Collocutores autori Confeſsionis obijciunt, ita obuiam eatur, ne quod contra afferre illi, ſaltem veriſimiliter, ſine ſophiſtica poſsint, facilè inueniant?

Verum videant Collocutores, ne id, de quo nos ſapienter præmonuiſſe videri volunt, nimirum vt caueamus, ne Papiſtis ianua patefiat, per quam in Confeſsionem Auguſtanam, retenta illa exemplariũ diſsimilitudine, irrumpant, ipſi commiſiſse re ipſa deprehendantur, & hoc vnum egiſſe conuincantur, vt omnis authoritas & fides eidem planè derogetur, & hac doctrinæ norma primum in dubium vocata, deinde labefactata, ac tandem omninò ſublata confirmetur licentia petulantium ingeniorum pro ſua libidine cominiſcendi & in Eccleſiam inuehendi impias, abſurdas & pernicioſas opiniones, easq; publicè defendendi.

Sed de his nunc quidem plura dicendi non eſt locus, &

 forían

forſan aliud commodius ſe offeret tempus, copioſius de iiſdem commentandi.

Veniamus nunc ad eam, quæ ſecundo loco expoſita eſt, rationem, in qua Collocutores cæteris libris, Corpore doctrinæ contentis, non exiguos ac leues errores ineſſe vociferantur. Nam & doctrinam de libero arbitrio in Locis Theologicis deprauatam, & in iiſdem diſcrimen Legis & Euangelij confuſum, Locum de iuſtificatione non ſatis illuſtratum, imò periculoſis locutionibus implicatum. In doctrina de Cœna Domini non integram definitionem poſitam, nec Sacramentariorum refutationem additam eſſe. In capite de Magiſtratu politico perperam aſſeri: Iuſticiam eſſe lucem in corde: Reuelationem deniq; Antichriſti nuſquam ſatis à Philippo vrgeri clamitant.

Non eſt autem nobis ignotum, ex quo fonte friuolæ rationis ipſorum riuuli promanẽt: Nempè ex putidis Illyricæ ſententiæ lacunis. Meminimus enim etiam antehac, viuente adhuc Philippo, Flacium occultè, ſed paſsim tamen ſparſiſſe ſuas chartas, in quibus ſincera doctrina, quam communis noſter Præceptor in Locis Theologicis optima Methodo complexus eſt, & proprio genere ſermonis explicare ſtuduit, Threiciis, vt dicitur, notis inuſta eſt & infamata, cum quidem conſcientiæ ſuæ teſtimonio redargueretur Sycophanta Flacius, quod improbè & ſceleratè faceret reiiciendo & damnando eum librum, de quo ipſe ſcripſiſſet anno 49. his verbis: Locos communes tam nollem perire, quàm nollem me ipſum miſerè perire. Item, Non oppugno ego, nec quiſquam pius, VVitebergenſis Scholæ & Eccleſiæ doctrinam, Abſit hoc à me, Sed Lipſici Interim. Improbent ipſi Lipſicũ Interim, tum erunt mihi & omnibus piis eo loco, quo anteà fuerunt. Atq; hæc poſteriora verba in ea Epiſtola leguntur, qua is reſpondet Philippo, publicis literis grauiter refutanti criminationes & calumnias ipſius, quibus initiò multorum piorum conſcientiæ vehementer perturbabantur & vulnerabantur, Idque propterea hoc loco monemus, quòd in Scripto Philippi, cui hunc Flacium publicè

blicè reſpondiſſe modò ſignificauimus, expreſſa mentio fiat Locorum Theologicorum his verbis: De vniuerſa doctrina ſentio, quod ſcripſi in eo libro, qui in multorum manibus eſt, titulo Locorum Theologicorum, in quo non volui nouum doctrinæ genus conſtituere, ſed fideliter collegi doctrinam harum Eccleſiarum, quæ amplexæ ſunt Auguſtanam Confeſsionem, exhibitam imperatori, Anno 1530. Quam ſententiam iudico eſſe perpetuam Eccleſiæ Catholicæ doctrinam, ac volo dextrè & ſine ſophiſtica & ſine calumnijs intelligi id ſcriptum. Et quantū mihi conſcius ſum, non ſtudio diſſentiendi ab alijs, non amore nouitatis, non φιλονικεία, aut alia priuata cupiditate impulſus ſum, vt Epitomen illam colligerem, ſed tempora occaſionem præbuerunt. Cum in priuata inſpectione Eccleſiarum comperiſsemus, admodum diſſonos clamores eſſe ineruditorū de multis rebus, ſummam doctrinæ, quã Lutherus in diuerſis & interpretationū & concionū voluminibus tradiderat, tanquã in vnum corpus redactam edidi, & quæſiui genus verborum, quo ad proprietatem (quæ ad perſpicuitatē & concordiam vtilis eſt) diſcentes aſſuefierent, ac ſemper omnia ſcripta iudicio Eccleſiæ noſtræ & ipſius Lutheri permiſi. De multis quæſtionibus etiā diſertè ſciſcitatus ſum Lutherum, quod ſentiret, ac multi pagellarū illarum exemplar adhuc habent. In eius doctrinę profeſsione, quam vt dixi, ſcioppetuum eſſe conſenſum Eccleſię Catholicæ Domini noſtri Ieſu Chriſti, & nunc Deum inuoco, & iuuante ipſo hanc Confeſsionem ad æternæ Eccleſiæ conſuetudinē adferam. Hæc recito, ne quis criminetur, me aliorum fidem dubitatione aliqua mea languefacere. Hactenus Philippus.

Ex cuius verbis iam recitatis clarè liquet, quo propoſito ad colligendum librum Locorū communium acceſſerit, quāta cura & circumſpectione in illis cōcinnandis ſit vſus, & cuius potiſsimum doctrinam methodica ratione cōplecti & in ordinē digerere ſtuduerit, ipſius nimirū Lutheri, cuius fidelis παραστάτης, periculorum & laborum ſocius cōſtantiſsimus ſemper fuit, Quemque vt patrē & Magiſtrū vnicè coluit & dilexit, & ſine cuius

 conſilio

conſilio & approbatione, de nulla paulò difficiliore quæſtione, quicquam docere aut publicè affirmare ſolitus fuit. Quo magis odio & execratione digna eſt audacia & malitia cum Flacij tum Collocutorum, qui omnia hæc minimè ignorantes non veriti tamen ſunt illum tanquam deprauatorem ſanæ & ſynceræ doctrinæ à Luthero traditæ falſò criminari & iniquiſsimè traducere, & reiectione ac damnatione locorum Theologicorum, quos ſciunt à Luthero honorificis elogijs ornatos & maximè charos habitos, atque Enchiridij vice crebrò circumgeſtatos & prælectos eſſe, tanquam iugulum eius petere. Ac ſi attentius & accuratius conſiderentur rationes, quibus ſe ad id faciendum adductos eſſe ſignificant, reipſa deprehendetur, illas planè nihili, & caſſa nuce inaniores eſſe.

Corpus inquiunt doctrinæ propterea per omnia recipi & approbari non debet, quòd in locis veram ſententiam de Libero arbitrio conſtat eſſe deprauatam, primum inſertione definitionis veterum, qua liberum arbitrium dicitur eſſe facultas applicandi ſe ad gratiam. Deinde mentione trium cauſarum agentium in conuerſione: Tùm commonefactione de cauſa diuinæ receptionis, vt ipſi loquuntur, quæ in nobis ſit.

Ad has Calumnias etſi hoc loco, quantum magnitudo rei poſtulat, reſpondere non poſſumus, tamen breui conabimur oſtendere, Collocutores eodem planè artificio hic vſos eſſe, quo hactenus tot annis & in præſenti Colloquio contra nos inſtructi pugnarunt, quod generali nomine ſophiſtica & ſycophantica nominatur. Idque ita eſſe, lectio doctrinæ de viribus humanis ſeu Libero arbitrio in locis Theologicis comprehenſæ, manifeſtè coarguet & euidenter demonſtrabit, in Confutatione obiectionis ex Manicheorum & Enthuſiaſtarum deliramentis conflatæ, nimirum liberum arbitrium nihil agit in conuerſione ad Deum, Ergo ſunt excuſati profani ceſſatores, qui vel ſecuritati vel dubitationi impiæ indulgentes, expectant coactionem diuinam ſeu nouum ſenſum, quo violenter rapiantur, ponuntur à Philippo hæc verba: Sic igitur illis, qui ceſſationem ſuam excuſant, quia putant, nihil agere liberum arbitrium, reſpon-

reſpondeo: Imò mandatum Dei æternum & immotum eſt, vt voci Euangelij obtemperes, Vt Filium Dei audias, vt agnoſcas mediatorē. Quàm tetra ſunt hæc peccata, nolle aſpicere donatum generi humano Mediatorem Filium Dei? Non poſſum, inquies? Imò aliquo modo potes & cùm te voce Euangelij ſuſtentas, adiuuari te à Deo petito, & ſcito, Spiritum ſanctum efficacem eſſe in ea conſolatione, Scito, velle Deum hoc ipſo modo nos conuertere, cum promiſsione excitati luctamur nobiſcum, inuocamus & repugnamus diffidentiæ noſtræ & alijs viciosis affectibus. Ideò veteres aliqui ſic dixerunt: Liberum arbitrium in homine facultatem eſſe applicandi ſe ad gratiam, id eſt, audit promiſsionem & aſſentiri conatur & abijcit peccata contra conſcientiam. Talia non fiunt in Diabolis. Diſcrimen igitur inter Diabolos & genus humanum conſideretur. Fient autē hęc illuſtriora conſiderata promiſsione. Cū promiſſio ſit vniuerſalis, nec ſint in Deo contradictorię voluntates, neceſſe eſt in nobis eſſe aliquam diſcriminis cauſam, cur Saul abijciatur, Dauid recipiatur, id eſt, neceſſe eſt aliquam eſſe actionem diſsimilem in his duobus.

Hæc dextrè intellecta vera ſunt, & vſus in exercitijs fidei & in vera conſolatione, cum acquieſcunt animi in Filio Dei monſtrato in promiſsione, illuſtrabit hanc copulationem cauſarum, verbi Dei, Spiritus ſancti & voluntatis &c.

Huc vſq; verba Philipppi audiuimus, quibus an deprauetur vera ſententia doctrinæ noſtrarum Eccleſiarum de Libero arbitrio, iudicium penes omnes pios, eruditos & non ignaros verorum pœnitentiæ exercitiorum eſſe volumus.

Citatur in locis definitio veterum Theologorum, non vt anteferatur alijs accuratius & circumſpectius traditis: Qualis eſt, quæ extat in libello definitionum Philippi corpori doctrinæ inſerto, nec vt accommodetur ad Phariſaica, Pelagiana & Papiſtica deliramenta, Quibus fingitur, homines regenerari ſeu conuerti ad Deum & inchoare fidem ac cœteras virtutes interiores ſine Spiritu ſancto, ſed vt Manicheorum & Enthuſiaſtarum furores refutentur, & abducantur animi ab Epicurea ſecuri-

curitate indulgentium diffidentiæ & alijs vicioſis affectibus, tam diu, donec ſentiant in ſe transfundi nouam lucem & nouas virtutes.

Quomodo autem ab hoc horribili errore mentes auocabuntur, niſi doceantur, agere aliquid voluntatem hominis, cum mota à Spiritu ſancto, in cogitatione verbi diuini non contemnit promiſsionem diuinam, ſed incipit repugnare diffidentiæ & in lucta ſe ſuſtentat voce Euangelij, ſic ei aſſentiens & credens, aſsiduè vt miſceat precationem & implorationem auxilij diuini, iuxta hos textus: Conuerte me Domine & conuertar. Credo Domine, ſed opem fer imbecillitati meæ. Quantò magis dabit Pater Cœleſtis ſpiritum ſanctum petentibus.

Deus aperuit mihi aurem, Ego autem non contradico, nec retrorſum abij. Certè præſtigiæ ſophismatum de expectanda coactione vel raptu nec intelligi poſſunt à pijs, nec pietati & vitæ vtiles ſunt. Sic ergo definitio vetus in locis explicatur, vt diſcrimen monſtretur liberi arbitrij in hominibus, qui ad DEVM conuertuntur, à libero arbitrio in Diabolis. Nam ſicut hos confirmatos in malitia certum eſt nunquam abijcere furores & fremitus horribiles contra Deum: Ita hominum, qui Spiritu ſancto trahente & confirmante renaſcuntur, Voluntatem neceſſe eſt, audita promiſsione Euangelij conari ſeu luctari, vt aſſentiatur, & abijciat peccata contra conſcientiam, & tamen hanc facultatem fide ſe applicandi ad gratiam in vera conuerſione, non habet liberum arbitrium hominis, ex ſeſe, id eſt, ex ſuis viribus, ſed filio Dei intus docente mentem & in externi verbi cogitatione ſic efficaci, vt ſimul effundat in cor Spiritum ſanctum, voluntas ita mouetur & confirmatur, vt cum lucta quadam incipiat aſſentiri & obſequi Filio Dei docenti & Spiritui ſancto ducenti, vt quiſeſe exuſcitet, ad petendam ardenti gemitu & amplectendam Fide gratiam ſeu miſericordiam & opem diuinam. Hæc conſtat non poſſe fieri in Diabolis, qui ſciunt, ad ſe non pertinere promiſsionem gratiæ, quiq; eo furioſius iraſcuntur Deo, ac pertinacius perſeuerant in immani indignatione ac odio aduerſus ipſum, quò certius

tiis proſpiciunt pœnas, quibus in tota æternitate cruciabuntur & opprimentur.

Quid autem incommodi aut abſurditatis habet ad hunc modum piè declarata vetus definitio? An quia fit mentio facultatis applicandi ſe ad gratiam, ſequitur, fingendum eſſe, quod homo non renatus poſsit ex ſeſe ſeu viribus naturalibus ſe ad gratiam applicare? An obliti ſumus dictorũ, quæ tot ſeculis in Eccleſijs Græcis & Latinis retenta & in hac doctrinæ parte ab Orthodoxis meritò celebrata, & frequenter vſurpata ſunt: Tantum velis & Deus præoccurrit. Trahit quidem Deus, ſed volentem trahit. Omnis vera virtus à Deo eſt, datur autem vocatis & ſic annuentibus. Præcedente gratia, comitante voluntate. Nolentem præuenit Deus, vt velit, volentem ſubſequitur, ne fruſtra velit. In omnibus miſericordia Dei prẹuenit nos, Conſentire autem vocationi diuinæ, vel ab ea diſſentire, propriæ voluntatis eſt.

Quæ quidem dicta dextrè accepta & rectè explicata, nequaquam patrocinantur & ſuffragantur erroribus Pelagianorum & Monachorum, ſomniantium, voluntatem humanam vel liberam eſſe ad tollendam naturæ prauitatem & mortem, vel ſine Euangelio & ſine Spiritu ſancto ex ſeſe poſſe inchoare interiorem obedientiam, præceptam in lege Dei, vt verum timorem Dei, veram fidem, inuocationem & dilectionem: Neq; excuſant aut defendunt has, partim manifeſtè falſas & impias, partim propter ambiguitatem periculoſas & abſurdas voces, quibus dicitur: Hominem ex puris naturalibus poſſe Deum diligere, ſuper omnia. Item, Hominem poſſe facere legem, ſaltem quoad ſubſtantiam facti, ſi non quoad intentionem præcipientis. Item, quando homo facit, quod in ſe eſt, tunc Deus infallibiliter ei dat gratiam. Et ſi quæ leguntur his ſimiles ſcholaſticorum Theologorum formulæ, nimium amplificantes liberum arbitrium, atq; ita delentes veram doctrinam de lege, peccato, gratia & de beneficijs Dei, quæ per filium Dei Dominum noſtrum, Ieſum Chriſtum & ſpiritum ſanctum nobis exhibentur.

Ac hinc & perſpici poſſe confidimus, quamobrem Philippus in omnibus exemplaribus Locorum Theologicorum vſq; ab anno 36. editorum fecerit mentionem ordinis trium cauſarum concurrentium ad inchoationem virtutum & actionum Spiritualium, id eſt, quas Spiritus ſanctus per vocem Euangelij reuerenter auditam & cogitatam inchoat, non quod pares haberi vellet cauſas, Deum trahentem & voluntatem obſequentem, vt cum duo equi ſimul trahunt currum, ſed quod ordinem in verbo Dei præſcriptum & ſancitum intueretur, quo iubemur ordiri à verbo, cuius cogitatione Fides accenditur Spiritu ſancto, quem pater & Filius mittunt, mouente corda noſtra, vt aſſentiantur & non repugnent promiſsioni, ſed luctentur cum imbecillitate propria & iuuari ac confirmari ſe petant donatione paracleti, quem certò promittit Euangelium his, qui ſe fide ſuſtentant, ſicut dicitur Gal. 3. Vt promiſsio Spiritus detur credentibus: Item, Fides ex auditu eſt, auditus per verbum Dei. Euangelium eſt miniſterium Spiritus. Nec aliud quicquam, ſi conſideretur tota ſeries orationis, ſignificatur verbis Philippi à Collocutoribus, vt reprehenſionis prętextũ aliquem haberent, non optima fide citatis (Neceſſe eſt in nobis eſſe aliquam diſcriminis cauſam, cur Saul abijciatur, Dauid nõ abijciatur, id eſt, neceſſe eſt, eſſe aliquam actionem diſsimilem in his duobus) quàm id de quo hactenus eſt dictum, ſcilicet cum omnes pariter ſimus indigni & damnati, ob eam, quam naſcentes afferimus, & in hac vita nunquam prorſus deponimus naturæ prauitatem de voluntate Dei, nobis iudicandum eſſe non ex arcana electione, quam Deus non vult inquiri, ſed ex verbo patefacto, quod in exhibitione Euangelij & auxilij diuini affirmat, alios, vt Saulem, Iudam, volentes in impietate perſeuerare & ſua culpa abijcere oblatum in promiſsione vniuerſali beneficium, iuxta dictum: Perditio tua ex te eſt Iſrael.

Alios verò vt Dauidem & Petrum vocatos, non repugnare DEO trahenti. Sed audito verbo, per quod efficax eſt Spiritus ſanctus, luctari, vt aſſentiantur & in lucta miſcentes precatio-

precationem cogitationi promiſsionis à Spiritu ſancto iuuari & gubernari, Sicut ſcriptum eſt: Omnis, qui audit à patre & diſcit, venit ad me. Item, Contendite, vt intretis per anguſtam portam. Item, Hodiè cum audieritis vocem eius, nolite obdurare corda veſtra. Et ecce, ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis audiet vocem meam, ingrediar ad eum.

Et hac admonitione de diſsimilitudine ſeu de cauſa aliqua diſsimilitudinis in hominibus, cur alij aſſentiantur promiſsioni, alij nō aſſentiantur, opus eſſe pij intelligūt, ne initia fidei in ijs, qui ſunt in mœrore aliquo, propter ſuos lapſus labefactentur alienis diſputationibus de electione nō mandatis à Deo, & pugnantibus cum Euangelio, quod negat in Deo fingendam eſſe ὡς σωποαλκφιχν, nec vult ei contradictorias voluntates attribui, quaſi aliud velit de nobis, quàm ſonat vniuerſalis promiſsio, aut quaſi Filius Dei ideo miſsus, vt proferat & oſtendat æterni patris voluntatē, non ſit verax nuncius & interpres arcani decreti diuinitatis.

Cœterum diutius in hac noſtræ reſponſionis parte immorati ſumus, non tam propter Collocutores, quibus nullis rationibus & argumentis etiam euidentiſsimis ſatisfieri poſſe hactenus multis modis experti ſumus, quàm propter pios lectores, qui de ſumma rei fideliter fuerunt erudiendi, ne ſuſpicarentur in nouiſsima locorum Theologicorum recognitione & editione aliquid eſſe deprauatum, ſeu aliqua ratione ſic mutatum, vt pugnet cum ſententia & forma doctrinæ, etiam viuente adhuc Luthero, in noſtris Eccleſijs & ſcholis vſitatæ. Eandem enim ſemper retentam fuiſſe formam, vt de alijs, Ita & de hoc Articulo docendi, manifeſtè confirmant verba deſumpta ex locis Theologicis, editis Anno 36. 43. & 45. quæ hoc loco duximus inſerenda, cum, vt clarius refutetur calumnia Collocutorum, tum, vt innocentia Philippi apertius conſpiciatur & comprobetur.

Sic autem habent in Capite de libero arbitrio & viribus humanis exemplaria, edita Anno 36. & 43. Neque hæc eo dicuntur, vt laqueos injiciamus conſcientijs, aut vt deterreamus

homines à ſtudio obediendi aut credendi, aut ne conentur. Imò cum à verbo ordiri debeamus, certè non repugnandum eſt verbo Dei, ſed annitendum, vt obtemperemus, & intuenda promiſſio Euangelij, quæ eſt vniuerſalis.

Porro in veris certaminibus hæc clarius iudicari poſsunt, quàm in ocioſis diſputationibus. Nam in vero agone vbi angimur de remiſsione peccatorum, erigere nos debemus & intueri in promiſsionem. Quanquam autem luctatur voluntas cum infirmitate, tamen quia non abijcit verbum, ſed ſuſtentat ſe verbo, conſequitur conſolationem & Spiritus ſanctus ibi efficax eſt per verbum, ſicut inquit Paulus: Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram. In hac lucta hortandus eſt animus, vt omni conatu retineat verbum: Non eſt dehortandus, ne conetur, ſed docendus, quod promiſsio ſit vniuerſalis, & quod debeat credere.

In hoc exemplo videmus coniungi has cauſas, Verbum, Spiritum ſanctum & voluntatem non ſanè ocioſam, ſed repugnantem infirmitati ſuæ.

Exemplaria verò excuſa Anno 45. planè ad verbum hac in parte congruunt, cum eo, quod eſt corpori doctrinæ inſertum. Nam ſic in eis legitur. Sciendum eſt autem, Spiritum ſanctum efficacem eſſe per vocem Euangelij, auditam ſeu cogitatam, vt Gala: 3. dicitur, vt promiſsionem Spiritus accipiamus per fidem. Ac ſæpè dictum eſt, cogitantes de Deo oportere ordiri à verbo Dei, non quęrere Deum ſine verbo. Cumq́ ordimur à verbo, hic concurrunt tres cauſæ bonæ actionis, Verbum Dei, Spiritus ſanctus & humana voluntas, aſſentiens nec repugnans verbo Dei. Poſſet enim excutere, vt excutit Saul ſua ſponte. Sed cum mens audiens ac ſe ſuſtentans non repugnat, non indulget diffidentiæ, ſed adiuuante iam Spiritu ſancto conatur aſſentiri. In hoc certamine voluntas non eſt ocioſa &c.

Inſpiciantur etiam propoſitiones Philippi, 1. To. VViteb: Fol: 438. In diſputatione de ſententia, Deus vult omnes homines ſal-

nes ſaluos fieri: Ex quibus quinta, de cauſa diſcriminis, cur alij abijciantur, alij recipiantur, ſic diſſerit: Quoniam à verbo ordiendum eſt & promiſsio eſt vniuerſalis, iudicamus à poſteriore, aliquam in nobis cauſam eſſe Electionis, ſcilicet inſtrumentalē, quæ eſt apprehendere promiſsionem.

Nec ab his diſsenſit Lutherus in enarratione cap: 26. Geneſeos, vbi eandem confutat obiectionem, quam refellendam eo in loco, quem carpunt Collocutores, ſumpſiſſe Philippum iudicauimus. Sic enim ſcribit: Tom. 3. Fol. 37. Sed dices: Non poſsū credere, ſicut multi hac tentatione vexantur, & memini, Torgæ ad me venire mulierculam quandam, & cum lacrymis queri, quod non poſſet credere. Ibi cum Articulos Symboli ordine recitarem & de ſingulis quærerem, ſtatueret ne, hæc vera & ita geſta eſſe, an non? Reſpondebat: Omnino ſentio vera eſſe, ſed non poſſum credere, Illa erat Sathanica illuſio. Dicebam igitur: Si ſtatuis, omnia iſta vera eſſe, nihil eſt, cur de tua incredulitate queraris. Si enim non dubitas, Filium Dei pro te mortuum eſſe, certè credis. Quia credere nihil aliud eſt, quàm habere iſta pro certa & indubitata veritate. Deus dicit tibi: En habes filium meum, hunc audias & acceptes. Id ſi facis, iam certus es de fide & ſalute tua. Sed neſcio inquies, an maneam in fide? Attamen præſentem promiſsionem & prædicationem ſuſcipe, & non inquiras curioſius de arcanis Dei conſilijs. Si credis in Deum reuelatum & recipis verbum eius, paulatim etiam abſconditum Deum reuelabit. Quia, qui me videt, videt & patrem Ioh: 14. Qui Filium reijcit, amittit cum reuelato Deo etiam non reuelatum.

Sed plura in hanc ſententiam à Luthero tradita qui cognoſcere volet, is legat, quod in eodem commentario ipſius mox ſequitur. Nos ideo pauca hæc inde citauimus, vt pius lector deprehenderet, fuiſſe inter Lutherum & Philippum dulciſſimum conſenſum etiam in hac doctrinæ parte.

Nec veriſimile eſt, Lutherum, ſi in ijs, quæ Philippus toto decennio ante mortem illius publicè docebat & toties repetebat, aliquid impbaſſet, paſſurū fuiſſe, vt nō ſolū eadē inculcarē-

tur in Schola, ſed ſœpius etiam typis diuulgarentur, vt nihil hic rurſus dicamus de adducto antè ex præfatione 1. Tomi operum Lutheri elogio locorum Philippi, quod non ſolum illi calumniæ, de qua nunc agimus, ſed etiam reliquijs, ad quas iam reſpõdendum erit, refutandis, eſt accommodatum. Cui enim ſanæ mentis homini perſuadebunt Collocutores, vel non vidiſſe Lutherum in locis Philippi ea omnia, quæ ipſi reprehendunt, in capite de Euãgelio, in doctrina de iuſtificatione, in tractatu de Cœna Domini, vel conceſsurum fuiſſe, ſi falſa eſſe iudicaſſet, vt & diſcentibus in ſchola publicè proponerentur, & recuſis toties libellis, quos norat auidè expeti, & docentium etiam manibus teri, longè lateq; ſpargerentur? Sed vt ordine ſingula leniter attingamus. Quale eſt hoc, quod conqueruntur, in loco de Euangelio commiſceri promiſsionem huius propriam cum Lege, neq; tamen qua ratione hæc doctrinarum genera confundantur, explicant? Quòd iſtos Ariſtarchos omnium ſcriptorum omninò facere decuiſſet. Neq; enim idem eſt affirmare, quod probare, & meminerunt ipſi, quoties nobis, quamuis ſine noſtra culpa obiecerint, quòd ſapiat pontificiam Tyrannidem, aliquid vel aſſeuerare non allatis rationibus firmis, vel quenquam inaudita cauſa damnare.

Cum igitur, quid hæc accuſatio de confuſione Legis & Euangelij ſibi velit, non poſsimus diuinare, relicta ea pergimus ad proximè ſequentes duas, Quarum priore articulum de iuſtiſtificatione, cum omiſsa mentione imputationis iuſtitiæ Chriſti, tum periculoſis loquendi formis de bonis operibus, obſcuratum eſſe criminantur: Altera in loco de Cœna Domini nec definitionem propriam, nec vllam Sacramentariorum refutationem contineri cauillantur.

Sed miramur, quodnam faſcinum præſtrinxerit oculos Collocutorum, vt non viderent, quæ ipſi virgula cenſoria notant in doctrina Locorum Theologicorum de iuſtificatione, nec ſatis expreſſè dici queruntur, multò in his eſſe clarius poſita, quàm ipſi ea ponenda fuiſſe pronunciant. Quid enim magis perſpicuè de-

quę de imputatione iuſticiæ ſeu obedientiæ Chriſti pro nobis paſsi, quam fide apprehendentes acceptamur ad vitam æternam, dici potuiſſet, quàm quod loci Theologici in capite de vocabulo fidei explicant his verbis: Phraſis diligenter conſideranda, & videndum, quid agat Paulus, cum ait: Iuſtificamur non operibus, ſed fide in Chriſtum, Romanis auribus hæc oratio noua eſt. Quarė initio quærenda eſt natiua ſermonis interpretatio. Iuſtificari operibus ſignificat conſequi remiſsionem, & iuſtum ſeu acceptum Deo eſſe propter proprias virtutes ſeu facta. Econtra verò iuſtificari fide in Chriſtum ſignificat conſequi remiſsionem, & iuſtum, hoc eſt, acceptum reputari, non propter proprias virtutes, ſed propter mediatorem Filium Dei. Sic intellecto ſermone conſpici poteſt, quomodo hanc propoſitionem, & vocem Euangelij: Iuſtificamur fide, Paulus opponat alteri, quæ eſt vox humani iudicij ſeu Legis: Iuſtificamur operibus, Vt Baptiſta clamitat: Hic eſt agnus Dei, qui tollit peccata mundi: Ita Paulus vult hanc victimam proponere, & docet propter hunc Filium Dei dari remiſsionem peccatorum & reconciliationem, non propter noſtras virtutes. Quarė cum dicit, Iuſtificamur fide, vult te intueri Filium Dei ſedentem ad dexteram patris, Mediatorem interpellantem pro nobis, & ſtatuere, quod tibi remittantur peccata, quod iuſtus, id eſt, acceptus reputeris ſeu pronuncieris propter illum ipſum Filium, qui fuit victima. Vt igitur vocabulum fides monſtret illum Mediatorem & nobis applicet, ſignificat fides non tantum hiſtoriæ notitiam, ſed fiduciam miſericordiæ promiſsæ propter Filium Dei &c.

Hæc pauca etiam verba, cum innumerabilia alia his ſimilia eodem in loco legantur, ſatis coarguunt & refutant calumniam Collocutorum. Quid enim aliud eſt, cùm Philippus inquit: Credentem reputari iuſtum, id eſt, acceptum propter agnum Dei tollentem peccata mundi, ſeu propter Mediatorem, qui fuit VICTIMA, & nunc ad dexteram patris interpellat pro nobis, & quem Fides nobis APPLICAT, quàm quod Collocutores monent, in definitione ſeu declaratione

vocabuli Iuſtificationis,expreſſè fuiſſe faciendam mentionem iuſtitiæ ſeu paſsionis & obedientiæ Chriſti,ſeu impletionis noſtra vice præſtitæ,vt ipſorum verba referamus.

Quod ſi etiam nuſpiam in Locis Theologicis mentio fieret expreſſa imputationis iuſtitiæ ſeu obedientiæ & paſsionis Chriſti ,quam tamen vocabulo gratuitæ reconciliationis ſeu acceptationis ad vitam æternam perſpicuè ſignificari & vbiq; comprehendi conſtat , an ideo adducenda in ſuſpicionem fides & eleuanda authoritas illorum fuit? An ꝑpterea corpus doctrinæ ex norma publicæ Confeſsionis repurgatarum Eccleſiarum fuit excludendum? An non in cœteris libellis,quos illud continet,plurimis in locis rectiſsimè & dexterrimè illuſtrata eſt doctrina de imputatione iuſtitiæ Filij Dei, qua ꝑpter huius victimæ obedientiam recipimur & iuſti reputamur? An quenq; huius ætatis Theologorum nominare poſſunt Collocutores, qui planius & accuratius,quàm locorum Theologicorum autor,monſtrarit diſcrimen iuſtitiæ Mediatoris imputatæ,quam ſolam tantum fide nobis applicantes, iudicio & iræ Dei tanq; vmbraculum ,vt ſcriptura loquitur,poſſumus ac debemus opponere,& iuſtitiæ in nobis inchoatæ, quæ eſt noua obedientia perſonæ,fide receptę ſeu reconciliatæ , & iam pacem habentis apud Deum, vt Rom. 5. dicitur.

Nihil itaq; attinet,nos in re manifeſta & euidentiſsima, pluribus de hac Sycophantica criminatione reſpondere :Sicut ne de appendice quidem illius,quam propterea callidè adiunctam eſſe à Collocutoribus quiuis facilè perſpicere poteſt,vt haberent aliquem prętextum reijciendi veram & genuinam in locis explicationem particularum Excluſiuarum,cum noſtra ſententia ,quam hactenus illi oppugnarunt , planè congruentem, Cumque non addiderint , quid periculoſarum locutionum nominatim reprehendant,nolumus andabatarum more tanq; in tenebris hoc loco cum ipſis pugnare.

Quod ſi id volunt,de quo in decima nobis recens afficta corruptela contenderunt, non neceſſe eſt noſtræ reſponſionis

ſum-

ſummam hic repeti, ſed remittemus lectorem ad cognoſcenda ea, quibus illo in loco calumniam iſtam prolixè & firmiſsimis argumentis refutauimus.

Porro quod in loco de Cœna Domini & definitionem propriam & refutationem ſacramentariorum deſiderare ſe cenſores ſcriptorum Philippi clamitant, prolixa reſponſione non indigere manifeſtum eſt, cum conſtet, ipſi etiam Luthero perplacuiſſe eam partem doctrinę in locis comprehenſam, & in hac poſt obitum illius nihil plane fuiſſe immutatum.

Nec diſsimulandum eſt, hunc ipſum, de quo queruntur in locis, Articulum eo nomine cum Confeſsioni tum Apologiæ Auguſtanæ (de aliorũ ſcriptis vt nihil hîc adijciamus) merito etiam anteferri, quod regulam veram, perſpicuam & immotam tradit, qua præcipuus idololatriæ Papiſticæ neruus conuellitur & inciditur, ſcilicet Ceremoniam non habere rationem ſacramenti extra vſum à Chriſto inſtitutum. Et perlectio totius illius loci luculenter oſtendet, in hoc ipſo de Cœna Domini Articulo plura Philippum, quàm multos alios monere, vtilia & ſalutaria, in explicatione veri vſus & monſtratione conſolationum, quæ inde petendæ ſint, omiſsis controuerſijs, quæ fidem magis requirunt, quàm longas diſputationes.

Atq; hæc de quarto errore Locorum Theologicorum Collocutoribus reſpondiſſe ſatis ſit in præſentia. Sequitur QVINTVS reprehendens in loco de magiſtratu, vt perperam dictum, quod iuſtitia noſtra ſit lux; De quo vt melius iudicium fieri poſsit, ipſius Philippi verba recitabimus, quæ ſic ſonant: Nec deſinit vnquam Diabolus diſtortas mentes accendere, vt opiniones falſas de rebus politicis amplectantur, quia ſimul duo mala ingentia excitat, mouet ſeditiones in ciuitatibus, inde exiſtunt multæ iniuſtæ cædes & diſsipationes, & obſcurat Euangelium. Dum enim fingunt, Iuſtitiam eſſe quandam nouã barbaricã politiã, in qua ſine diſtinctione dominiorũ & ſine

imperijs viuant homines, amittitur vera lux de iuſticia interiore & perpetua in corde, de qua Chriſtus inquit: Hæc eſt vita æterna, vt agnoſcant, te ſolum eſſe verum Deum, & quem miſiſti, Ieſum eſſe Chriſtum. Et Paulus: Qui Spiritu Dei ducuntur, hi ſunt Filij Dei. Iuſticia, de qua concionatur Euangelium, eſt lux in corde, quæ fide & agnitione Chriſti mentes accendit ad veram Dei inuocationẽ, & alios pios motus, Legi Dei congruentes & inchoat vitam æternam, Foris verò vt vicibus temporum anni à Deo ordinatis, ſic politijs & imperijs ſubijcit ſuo quemque loco, vt Ioſeph in corde circumferebat veram agnitionem & inuocationem Dei & promiſsi mediatoris & initia vitæ æternæ: Foris verò in curia vtebatur legibus AEgyptijs, Daniel ſimilem lucem in corde circumferebat & initia vitæ æternæ, vt Ioſeph. Foris verò in curia, in iudicijs, in contractibus, in poſseſsione bonorum, in regenda prouincia vtebatur Legibus regni Babylonici.

Hactenus verba Loci de Magiſtratu, quæ Collocutores noſtri cur taxent & reijcienda putent, non videmus. Conſtat enim, nihil illa habere abſurditatis, cum non de iuſticia ſeu iuſtificatione coram Deo, ſed de interiore nouitate, quæ eſt Spiritualis lux & obedientia cordium fide purificatorum, longo interuallo diſcernenda à iuſticia & diſciplina politica loquantur: Et in Apologia Auguſtanæ Confeſsionis, quomodo hoc diſcrimen explicandum ſit, ſimilibus planè verbis oſtenditur. Hic totus locus, inquit Apologia de diſcrimine regni Chriſti, & regni ciuilis literis noſtrorum vtiliter illuſtratus eſt. Quod regnum ſit Spirituale, hoc eſt, in corde noticiam Dei, timorem Dei & fidem, Iuſticiam æternam & vitam æternam inchoans, Interim foris nos ſinat vti politicis ordinationibus legitimis, quarumcunque gentium, inter quas viuimus, ſicut ſinit nos vti medicina aut architectonica, aut cibo, potu, aere &c.

Idem autem planè in hoc loco reprehendendo tentarũt Collocutores, quod ante decenniũ Magiſter ipſorum & pater Flacius fecit

fecit in ſugillanda Confeſsione repetita, vt Synodo Tridentinæ exhiberetur, in qua hęc verba, vt periculoſe poſita perſtrinxit: Aliud eſt politica gubernatio, quę cohercet omnes etiã nõ renatos, aliud remiſsio peccatorũ & iuſtitia in cordibus, quæ eſt inchoatio vitæ & ſalutis æternæ, q̃ voce Euãgelij fit incredẽtib9.

Hic manifeſtum eſt ſimiliter vt in locis, diſcrimen iuſtitiæ politicæ & lucis in cordibus credentium perſpicuè ſignificari. Quemadmodum & ipſius Philippi reſponſio, qua calumniam Flacij redarguit, Anno 57. data legatis Megapolenſibus, id paucis his verbis declarat: Recenſet iam Flacius in ſcripto contra me edito taxat dictum à me in repetitione Confeſsionis in capite de Magiſtratu poſitum, vbi diſcerno politicam iuſtitiam ſeu externam diſciplinam ab interiore nouitate, inde excerpit hæc verba: Iuſtitia eſt lux accenſa agnitione & fiducia Filij Dei. Hęc calumnioſè deprauat, Tales pręſtigiæ cient plauſus apud imperitos &c.

Reſtat 6. error Locis Theologicis aſsignatus in ſcripto Collocutorum, quod negant reuelationem Antichriſti Papiſtici (Sic enim loquuntur) in his ita vrgeri, ſicut eã vrſerit Lutherus. Sit ita ſanè, non fieri vſq; adeò acerbam & crebram mentionem pontificis Romani tanq; Antichriſti in ſcriptis Philippi Methodicis, quàm vſurpatur à Luthero in πολεμικοῖς, An propterea loci Theologici prorſus ignorant nec oppugnant Antichriſtum, cuius idola, errores, impios cultus, tyrannidem, libidines, parricidia paſsim grauiſsime accuſant, refellunt, deteſtantur & damnãt. Legatur textus locorum de ceremonijs humanis in Eccleſia & de ſcandalo, & manifeſtè apparebit, non tã molli brachio, quàm Collocutores calumniantur, Antichriſti regnum à Philippo attingi. Et qua vehementia orationis, illi ſe oppoſuerit, cum libellus de Eccleſia & authoritate verbi Dei, tum commentarius in Danielem euidenter declarant. Deniq; quid aliud ſunt omnia Philippi ſcripta, quàm reuelatio Antichriſti: Siquidem hæc potiſsimum in eo conſiſtit, vt cultus idolorum, ſuperſtitiones impiæ & pernicioſi errores lernæ pontificię, detegantur, refutentur, & extirpentur, In quo ſecundum Lu

Nnnnnn therum

therum conſtat Philippũ maximè vtilem & neceſſariam operam toti Eccleſiæ Chriſti præſtitiſſe, q̃ frementibus etiam portis inferorum, ad omnem poſteritatem debitis laudibus celebrabitur.

Atq; hæc ex ſecundę rationis ſex adductas à Collocutoribus probationes hoc loco ipſorum virulentæ calumniæ patefaciendæ cauſa voluimus reſpondere. Reliquæ 5. Rationes, quas illi quantiuis precij videri volunt, ne vnius aſsis æſtimãdas pius & prudens lector, ſine vlla etiã noſtra commonefactione dephendet. Quam n. vim ꝓbandi habet, cæteros Philippi libellos præter Confeſsionẽ & Apologiam Auguſt. ex norma doctrinę excludendos eſſe, ꝙ Collocutores dicant, poſſe reperiri aliquos, q ijs ad pallilandas & defendendas, neſcio quas opiniones malas abutantur? An non hoc itidem & de ſcriptura ſancta, & de iiſdem etiam, quæ nominatim excipiunt, ſcriptis, verè affirmari poteſt? Nonne vt ex iiſdem floſculis apes mella colligunt, aranea virus? Ita omnibus temporibus inuenti ſunt in Eccleſia viperæ aliquę, quæ balſamũ cæleſtis doctrinæ conuerterunt in venenum teterrimum abſurdiſsimorum errorum & fanaticorum dogmatum? Quod ſi hæc in Philippi ſcriptis, maxima cum cura & circumſpectione elaboratis, & ipſius Lutheri iudicio tam honorificè ornatis euenire poſſe diſputatur, cogitent Collocutores, quid de illa farragine libellorum paſsim ſine ordine & modo ex ſuis officinis euolantium ſit futurum: An non præbituri illi ſunt materiã abſurdiſsimis quibuſq; opinionibus tum cõfingẽdis tum ꝓpugnãdis? Quæ res cum quãto Eccleſiæ & veritatis cæleſtis periculo & detrimento ſit coniuncta, nemo pius ſine magno gemitu cõſiderare aut ſatis vnq; deplorare poteſt.

Quod autem addunt, in corpore doctrinæ tetris notis deformari viros innocentes abſq; fundamentali ipſius cauſæ expoſitione, qd ſibi velit, nos quidem non videmus, niſi forté ſuſcipiendum ſibi patrociniũ Flacij & Galli arbitrantur, quorũ in præfacionibus duabus illius libri eſt mentio facta, ꝓ eo atq; cum de Eccleſijs & ſcholis indè vſq; ab Auguſtana Confeſsione vnum & idẽ doctrinæ genus conſtanter & fideliter retinentibus, tum de ſcriptis præclariſsimis optimi & ſumi viri Præceptoris ſui

Philip-

Philippi Melanthonis meriti ſunt, & adhuc hodiè merentur, in quo tamen, tantũ abeſt, vt quicquam reprehenſione dignum ineſſe iudicemus, vt propterea etiã eximiam laudẽ deberi exiſtimemus autoribus illarũ præfationum, cũ proh dolor nimis verum & publicè notum ſit, quas quaſi ſtrages in conuellenda doctrina rectè conſtituta iſta maledica ſoboles excitarit & ediderit.

Sed ſubijciunt, corpus doctrinæ non recipere vllos Lutheri libros, præſertim plurimorum ſuffragio comprobatos, vt ſint Schmalcaldici Articuli, ac propterea pro norma doctrinę non poſſe tolerari.

Quæ eſt iſta intemperies tam Sycophanticè optimos & vtiliſsimos libros repudiare atque inſectari? An quia nulla ſcripta Lutheri inſerta ſunt corpori doctrinæ, propterea monumentis Propheticis & Apoſtolicis, receptis ſymbolis & Lutheri operibus in norma doctrinæ noſtrarũ Eccleſiarum comprehenſis id adiungi rectè non poteſt? An ideo locum ſuum in eadẽ norma non habebunt ſcripta Lutheri, quorum ſummam ordine methodico, & perſpicua, certa & propria orationis forma in ſuis libris comprehendit & illuſtrauit, ipſius etiam Lutheri iudicio & approbatione Philippus? An fingemus diſſentire ſummorum horum Eccleſiæ luminum lucubrationes, vt poſtea cuiuis inquieto & ambitioſo rixatori feneſtra, imò ianua & ampliſsima porta aperiatur & patefiat, ad comminiſcenda ac proferenda etiam abſurdiſſima & maximè impia dogmata, & poteſtas detur, Lutheri ſcripta tanquam oracula Sybillina aut Sphyngis ænigmata pro ſuo arbitrio ac libidine interpretandi ac detorquendi aduerſus ea, quę Philippus diligentiſsimè antea collatis cum Lutheri ſententijs dexterrimè complexus eſt & planiſſimè in ſcriptis ſuis declarauit?

Porrò quæ ſub finem de præiudicio Synodi, quam vocant, Luneburgenſis & exemplo aliquorum, qui temerè ſuas functiones ob pertinacem accuſationem Corporis doctrinæ deſeruerunt, à Collocutoribus firmorum argumentorum loco annexa ſunt, tanquam reſponſione indigna præterimus.

Quilibet enim facilè per ſe videre poteſt, illa nullius eſſe

ponderis ac momenti, Non enim quid à quo, ſed quibus & quàm iuſtis ac neceſſarijs de cauſis damnetur, conſiderandum eſt: Nec huius aut illius factum, regulam veri aut falſi conſtituit, iuxta dictum, Multitudo errantium non parit errori patrocinium. Patiantur itaque Collocutores hic ſibi reſponderi ijsdem verbis, quæ à ſe vſurpata in præſenti Colloquio poterunt meminiſſe, ſcilicet allegare inconueniens, non eſt ſoluere.

Hæc de ſeptem rationibus, quibus corporis doctrinæ recepti in Eccleſijs ſubiectis ditioni Illuſtriſsimi Ducis Saxoniæ & Electoris Auguſti Domini noſtri Clementiſsimi, autoritatem & fidem eleuare conati ſunt Collocutores, in præſentia breuiter reſpondere viſum eſt, non tam propter ipſos, quàm propter pium lectorem, quem non dubitamus & noſtræ cauſæ bonitatem, noſtramque innocentiam & Collocutorum deteſtabilem Sophiſticen, & pertinax bonis obtrectendi & maledicendi ſtudium ac propoſitum, hinc liquidò animaduerſurum eſſe.

Quod vero Antagoniſtæ noſtri in optimum & ſanctiſſimum virum Philippum Melanthonem, iam fruentem dulciſſima conſuetudine Eccleſiæ cœleſtis, ad extremum tanta rabie debachãtur, vt criminari auſint, Caroloſtadio tumultuante ipſum nutaſſe, tempore ſcriptionis Auguſtanæ Confeſsionis magnopere vacillaſſe, Schmalcaldiæ ad primatum Papæ reſpectaſſe, & hunc neruum Antichriſti quaſi fouiſſe, ſæpè etiam alias extra metas exilijſſe, ſacramentarios confirmaſſe ſcriptis, in Actionibus interimiſticis agmini pontificio ceſsiſſe, ſuos libros ſæpiſsimè nouaſſe ac mutaſſe, maximè omnium ſeneſcente Luthero & poſt obitum ipſius: Id quale ſit & quorum hominum, vt omnes pij & eruditi, quibus ingenium, pietas, doctrina, eruditio, vita, mores & actiones ipſius notæ ſunt, intelligũt & iudicare poſſunt: Ita nos vitandæ prolixitatis cauſa id ipſum pluribus non declarabimus, præſertim cum quæ ad excuſandum & defendendum, ipſum credidimus, ſupra ſatis copioſè

ſunt.

commemorta ſunt vt eadem toties repetere minimè neceſſarium atque etiam ſuperuacaneum exiſtimari poſsit.

Quod reliquum eſt, non poſſumus non vehementer moueri & contriſtari, intuentes miſerabilem ſtatum Eccleſiæ, quæ inter horribiles Confuſiones opinionum & iſtam domeſticam diſcordiam, tanque nauicula inter ſæuas tempeſtates fluctuat & periclitatur. Tantoque magis dolemus, quantò periculum eſt pręſentius, quod non tam ab externis & manifeſtis hoſtibus, quā ab ijs concitatur, qui eiusdē fidei & Profeſsione & Confeſsione nobis coniuncti & antea fuerunt, & nunc in primis eſſe debebant, Et tamen hoc vnum omnibus viribus conantur & moliuntur, vt fundamentum ſalutaris doctrinæ, quo ſecundum verbum Dei Præceptores noſtri nixi antehac fortiſsimè ſeſe oppoſuerunt, cum pontificio agmini, tum reliquæ turbæ hominum fanaticorum, penitus labefactent & euertant, dum ſuſpectos reddunt, & quantum in ipſis eſt reijciunt, eos Corporis doctrinæ libros, quos & Lutherus ipſe maximi fecit, diligentiſsimè legit & toti poſteritati commendauit, quos etiam quàm plurimi verè pij & docti Eccleſiarum paſtores & alij ſummi viri, in primis charos habuerunt, magnoperè admirati ſunt, prædicarunt & nunque ferè (nimirum intelligentes vtiliter & fœliciter præcipua capita doctrinæ Chriſtianæ, methodo ad diſcendum & docendum accommodatiſsima in illis contineri) de manib9 deponere ſoliti fuerunt. Eos igitur libros, quos tanque hyperaſpiſten pro Confeſsione Auguſtana obiecerunt hactenus Eccleſiæ noſtrę, nunc petulanti exploſione Corporis doctrinæ à Colloeutoribus è manib9 diſcentium excuti, vt vagentur deinceps ſine certa norma & ordine rectè explicationis dogmatum controuerſarum & periculoſarum atque ſpinoſarum diſputationum inextricabilibus labyrinthis implicentur, nos ſerio dolere & intimis animorum gemitibus deplorare publicè teſtamur, ſolliciti non tam pro nobis, quàm pro vniuerſa Eccleſia, liberis noſtris & tota poſteritate. Nec vt nihil dicamus de cœteris quàm plurimis, incommodis videmus, quomodo deinceps & furoribus renouantium hac ætate pluribus in locis horribiles contra

Filium Dei hæreſes & blaſphemijs Sabelli, Samoſateni, Arij, Photini, Neſtorij, Eutichis & ſimilium aliorum occurri & reſiſti poſsit, ſublato inter eiusdem Confeſsionis ſocietate coniunctos Doctores conſenſu, de conſtituta ſemel & confirmata in Eccleſijs noſtris doctrinę norma & conceſſa petulantibus ingenijs licentia quaslibet opiniones confingendi, & eas tanquam oracula Cœleſtia ſpargendi ac propugnandi abutentibus, præſertim ad eam rem authoritate nominis & ſcriptorum Lutheri, ſibiq́; ſolis & intelligendi & interpretandi illa poteſtatem ſuperbè arrogantibus & vindicantibus, & ab eorundem quaſi poſſeſsione reliquos omnes non ſubſcribentes ipſorum figmentis impudenter excludentibus.

Cumq́; vt diximus, non alia cura animos noſtros nunc magis angat & excruciet, quàm ſalus Eccleſiæ & poſteritatis, cuius fortuna & conditio, quæ paulò poſt futura ſit, ex perturbatione præſentis rerum ſtatus facilè perſpicimus, & animo prę metimur. Atq́; ita affecti ſumus, vt veritati laboranti noſtro teſtimonio ac patrocinio pro virili ſuccurrere cupiamus, nec tamē ſine ope & auxilio Dei, nos conatu vllo noſtro quicquam proficere, aut his malis medicinā accommodatā afferre poſſe videamus, omiſſa iuſtiſsima q̄rela de Collocutorū noſtrorū deteſtabili pertinacia & obſtinatione in reijciendo corpore doctrinę, quę pleręq́; hactenus Eccleſię ſacræ Scripturæ libris ex omni parte congruere, vnanimiter nobiſcum confeſſæ ſunt, ignorantes, quid facere debeamus, exemplo ſanctiſsimi regis Ioſophat, Oculos noſtros attollimus ad te, Fili Dei D. Ieſu Chriſte, qui aſſumpta noſtra carne factus pro nobis victima, nunc regnas ad dexteram æterni patris, vt hæreditatem electā tibi in genere humano colligas, eamq́; S.S. regas & clementiſsimè conſerues, tibiq́; commendamus gemitibus & votis ardentibus miſeram, ac miſerè laceratam & oppreſſam vndiq́;, vna ex parte furoribus & vlulatibus hæreticorum, ex altera crudelitate & perſecutione cum Hypocritarum tum Tyrannorum Eccleſiam tuam: Tu Tu reſpice, recrea, foue, cuſtodi, protege eam, & nos in ea, non ſinas lucem veritatis tuæ obrui ac extingui apud nos ijs prę ſtigijs & tenebris, quæ eidem magno multorum conatu offunduntur. Vindica re-

ctè ſentientium Doctorum innocentiam, & tuere illuſtratam ſcriptis multorum piorum gloriam nominis tui, nec ſinas in his terris vaſtitates effici armis, vel Turcicis vel põtificijs, reprime Diabolos & horum organa, conſerua & confirma nos Spiritu ſancto tuo, in vera agnitione & Confeſsione doctrinæ tuę, & fac, vt in te multi nobiſcum vnum ſint, Sicut æternus Pater & tu vnum eſtis, vt vno Spiritu & vna voce te verum Deum patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti & te Ieſum Chriſtum filium λόγον καὶ εἰκόνα ἀΐδιον ἀϊδίου τοῦ πατρὸς & te S. S. Paracletum cum in hac vita, tum in tota æternitate læti celebremus, AMEN.

# TERTIA DVCIS SAXONIAE THEOLOGORVM COLLATIO DE HYPOTHESIBVS SEV

Notationibus Electoralium Theologorum, Cum hæc reſponſio 9. Martij legi debuiſſet, quemadmodum pridie eius diei ab Illuſtriſsimo principe, more vſitato erat indicatum, Theologi præter opinionem, ſine conſenſu Illuſtriſsimi Principis porta excedunt & abeunt, nõ expectata huius ſcripti lectione, eamq; ob cauſam ſine mora Electori Saxoniæ mittitur, vt is ſuis Theologis, qui diſceſſerant, traderet, atq; in Acta, ſicuti æquum & par erat, referretur.

Qvod ſæpè hactenus humili corde precati ſumus, id nunc etiam repetimus, teq; Ieſu Chriſte, q es caput, & Dux Eccleſiæ tuæ toto pectore rogamus, vt veritatem tuam, quã ex Cœlo hominibus ex immenſa miſericordia primum patefeciſti, omnibusq; ſeculis potenter conſeruaſti, etiam in hoc Colloquio per S. S. tuũ benignè illuſtres & tueаris, & omnia mendacia, à tua veritate aliena clementer reueles, deſtruas ac diſſipes, vt miſerę Creaturę tibi, nõ Diabolo omnium pręſtigiarum & deceptionum authori, laudis ſacrificia offerant, & Eccleſia errorum mortiferis tenebris liberata, in ſalutarẽ concordiã redeat & coaleſcat, Amen.

Audiuimus rurſum declamationem prolixam, loco collationis, & inuectiuam effuſam ac licentioſam, loco fraternæ inſtructionis, quam tribus ſeptimanis D. Collocutores magno ſudore collegerunt, ac Deo iterum gratias agimus, quod clamores tantos atque inſectationes & inſultationes tam acerbas, tum geſtibus mirabilibus tum vocis modulatione exaſperatas, ſuſtinere datum ſit. Nam bonis pectoribus facilius foret, vulnera quædam tolerare, quàm tam longos contumeliarum & conuitiorum ſulcos quaſi in ſuo tergo duci.

Miramur autem, quod D. Collocutores neque Deum præſentem, neque Eccleſiæ, iſta aliquando inſpecturæ, iudicium reuereantur. Nam collationes de rebus grauiſsimis non debebant eſſe eiuſmodi declamationes, multò verò minus tam clamoſæ & iniurioſæ inuectiuæ. Eſt etiam illiberale & infœlix vincendi genus, cum neruis rerum vincere nequeas, conuicijs tetris ex omni veluti mimorum, & ſatyricorum arte conquiſitis & orationis effrenis quaſi turbulentiſsima tempeſtate, homines velle obruere.

Sed nobis iſta ſummæ ſunt conſolationi, quia hac ipſa ratione D. Collocutores ſuos animos & pectora chartis quaſi imprimunt atque depingunt, nempè quod deſtituti rerum verarum neruis, tantum iracunda maledicentia, more pontificio, inanique verborum flatu ſeu bombo, pugnent, ac ſicut monuimus, puluerem denſum excitent, ſub quo miſeræ ipſorum corruptelæ aliquantulum delitеſcant. Non igitur iudicamus, eiuſmodi maledicta, reſponſione vlla digna eſſe. Nam Eccleſia Dei vera iſtos quaſi aereos ſaltus, vt vulgò dici ſolet, facilè videbit, atque in tantis, vt haberi volunt, Theologis mirabitur, ac res inquiret, earum que fundamenta, tam atris atque etiam veterem Adami redolentibus nebulis ab ipſis inuoluta eſſe, partim dolebit, partim etiam ægrè feret. Nobis quoque condolebit, quod apud tantos, tam atris ſannis & maledictis excepti & conſputi ſumus, idque iuxta communem omnium ſortem, qui veritatem Dei confiteri, & magnos viros de corruptelis & erroribus ſuis, quantumuis vel ſolicè, vel moderatè, monere tentant. Qui autem Deum non timet,

met, & magis verba ſonora, quàm veritatem captat, amat & admiratur, ſinimus ſuis ventis nauigare, videat ipſe quonam ruat aut perferatur.

Porrò res ipſa teſtatur, potuiſse D. Collocutores, proximo noſtro ſcripto exhibito, finem Collationi de hoc primo articulo imponere, & ad ſecundum accedere. Nam eandem cantilenam, quam antea protulerunt, tantum recantant: Aut potius iterant de ſuis corruptelis clamores illos, Magna Epheſiorum Diana. Perſeuerant n. in ſuis illis corruptelis, quas excuſant & palliant, adeò, vt etiam Maioriſtica deliramenta aſſerant per ſeſe eſſe vera, ſed propter alios malè intelligentes, ſe non vſuros, nec ſimpliciter tamen reijcere, imò hanc ſcabiem etiam Luthero (qui tamen palàm affirmauit, pſeudo Apoſtolos docere: Bona opera eſſe neceſſaria ad ſalutem) pro ſua ſcilicet erga Deum reuerentia & pietate, affricare non erubeſcunt, vt de cæteris nihil dicamus. Sed hoc poſtremo veluti gurgite, maledicentia, eluſione verarum rerum, & effreni fingendi quælibet licentia pleno miſeros lectores in ſuas voragines abſorbere voluerunt.

Nos autem, ne vociferentur D. Collocutores, ſeſe iure ſuo fraudatos eſſe, illam recoccíſationem magis commiſeratione, quàm refutatione dignam in præſentia præteribimus, ſed noſtro tamen iure viciſsim vtentes, de duabus partibus, Deo aſpirante & benedicente, pauca commonefactionis gratia in medium proferemus.

1. De ijs, q̃ notationes D. Collocutorũ attingere videntur.
2. De ijs, quæ obiter inciderunt vice Epilogi.

Nam licet D. Collocutores arte rhetorica non obſcura, ſimularint, ſeſe de notationibus illis ſuis contra nos nihil omnino prolaturos, tamen eam partem omnium ferè maximè vrſerunt. Non igitur ferent iniquo animo, q idem ius, quo ipſi ſunt vſi, & nobis concedendum eſſe putauimus.

## DE PRIMO.

### DE IIS, QVAE NOTATIONES D. COLLOcutorum attingere videntur.

Non eſt nobis animus, ipſorum argumenta, vel eluſiones potius & inuectiuas, ad hanc ipſorum partem aliquomodo pertinentes, vel colligere vel proſequi, quia noſtræ reſponſiones iam extant, & fruſtra in illis fumis captandis laboramus. Ignoſcēt igitur nobis tum auditores, tum lectores, quod aliquanto ſtrictiores futuri ſumus. Primum autem hoc obſeruatione dignum eſt, Notatores non retinere ſuas propoſitiones, vel quas primum confuſè, vel quas ſecundò malitioſè poſuerant, Sed veluti tertia vice nouas fingere & ſuo ſermone vitiare.

## DE I. NOTATIONE.

Dicunt, Illyricum reconciliationem cum Deo, ex cauſa formali iuſtificationis coram Deo excludere, id verò nuſquam probari poteſt. Eſt igitur falſum teſtimonium contra 8. præceptum. Deinde & hoc notetur, D. Collocutores hæreditatem vitæ æternæ in ipſum formale iuſticiæ noſtræ coram Deo conſtituere. Hoc ſcilicet eſt feſtucam velle alijs monſtrare, nec cernere trabem in ſuis oculis.

In ſuis additionibus iactitant, nos conceſsiſſe Iuſtificationem eſſe reconciliationem cum Deo. R. Id verò ſemper ita docuimus. Quare trophæa ſua non rectè ſtatuunt. Sciunt autem, collationem fuiſſe de ſignificationibus vocabuli reconciliationis, neque ſunt ea, quæ in mediũ attulimus, ab ipſis refutata. Nam ipſorum decreta non ſunt demonſtrationes in Theologia. Res ex verbo Dei ſumptas, didicimus per Dei gratiam accipere & venerari.

## DE II. NOTATIONE.

Dicunt, nos iuſticiam paſsiuam ideò ſic nuncupatam aſſeueraſſe, quod hac ratione iuſtificetur impius ſine operibus, quia Deus in eo contritionem & fidem operetur, ſeu quod iuſtificetur infuſa plenitudine gratiæ, tanquam in vrceolos vacuos.

R. Eſt malicioſum falſum teſtimonium contra 8. præceptum, quia ex noſtris ſcriptis probare non poſſunt. Sed erubeſcere neſciunt noſtri Notatores ac falſi teſtes, quos Deus conuertat. Nam iuſticiam paſsiuam actiuitati noſtræ opponi ex

ni ex Luthero adſtruximus, quia videlicet obedientia ſeu iuſticia Chriſti gratis, ex miſericordia, fide in Chriſtum nobis imputatur. Hæc plus centies, ſed ſurdis, & quidem affectatè ſurdis occinimus. Deindè verò adiecimus, neq; contritionem neq; fidem eſſe noſtra opera, tanq; ex nobis, ſed eſſe Dei dona in nobis, vt ſcriptura ſacra & Lutherus teſtantur. Sic, quando diximus nobis peccatoribus indignis & damnatis voce Legis, gratis imputari iuſticiam Chriſti, ſanguine ipſius acquiſitam, credentibus, & comparationem addidimus, ſic plenitudinem gratiæ (Ioh. 1.) quaſi in vacuos (ſcilicet gloria Dei, Rom. 3. & bonis operibus, quia peccatores iuſtificantur fide) vrceolos infundi, iſti boni, pacifici & ç qui Collocutores pulchrè fallaciam compoſitionis & diuiſionis cōmittentes, quia ſine hac illiberali & impia arte, q rodant, non habent, comminiſcuntur, nos affirmare, paſsiuam iuſticiam eam ob cauſam ſic dici, quia Deus contritionem & fidem Enthuſiaſtico more in nobis operetur. An verò hoc eſt veritatem dicere? Deinde alterum eſt, ſine omni fronte contexunt verba, nos docere, iuſticiam noſtram eſſe infuſionem plenitudinis gratiæ in vacuos vrceolos. Quis crediſſet, tales Theologos tanta ſecuritate, coram Deo & hominibus tanta falſa teſtimonia, tanta maledicentia & impudentia, platuros vnq;. Si hæc bona opera ſibi ad ſalutē in nouiſsimo iudicio neceſſaria eſſe exiſtimant, profectò eorum conſideratione & intuitu meritò cohorreſcimus. Nam filius Dei de quolibet ocioſo verbo, nedum de tam malicioſo, falſa teſtimonia coaceruandi ſtudio, rationem ſe poſtulaturum eſſe, ſeriò præmonuit.

Sed licet in corde morſum conſcientiæ de falſitate ſua pauxillum ſentiant, tamen maledicendi æſtus in tranſuerſū ipſos rapit. Nam ſic iſtam partē concludunt. Idem n. vtraq; forma & intelligere & ſentire Collocutores putauimus. Hęc illi. Attendat pius lector, PVTARE ſe dicunt, hoc eſt, mentis perturbatione, quæ impedit iudicium, ſeſe incertos eſſe, ꝓfitentur. Atqui debuiſſent noſtra relegere aliquoties,

donec illa incerta ipſorum opinio pleniorem cognitionem percepiſſet, vel interrogare amplius, non mox ex iſtis putationibus (vt ſic loquamur) quæ nequaquam ſunt ſcientiæ aut demonſtrationes, Anathema pontificium cudere.

Præterea etſi ſimilitudo illa dextrè & candidè intellecta per ſe nihil habet incommodi, tamen tranquillitatis cauſa de ea nec pugnare nos, nec altercari velle, palàm & clarè teſtati ſumus.

## DE III. NOTATIONE.

Nos confeſſos eſſe, iuſtificationem coram Deo augeri ac creſcere indies, falſiſsimum eſt teſtimonium contra 8. præceptum. Clariſsimè enim negauimus, hoc dogma vſpiam in noſtris libris reperiri. Falſos igitur teſtes, vt Deus conuertat, oramus, ac dolemus ipſos & bonos viros & Deum talium omnium inſpectorem & auditorem eiuſmodi palpabilibus falſationibus offendere.

Simile falſum teſtimonium eſt, nos reieciſſe perpetuam iuſtificationem. Nam falſi teſtes non ignorant artificia falſandi. Vident vocabulum perpetua commodius eſſe, quàm CONTINVA, id quod nos ſtatim initiò monuimus, ideò & hoc arripiunt, ſed malè cum voce Continua confuunt. Nam locutionem, Iuſtificationem noſtram coram Deo eſſe continuam, monuimus periculoſè proferri, quaſi tum quando peccator conuertitur, non habeat fide integram Chriſti iuſticiam ſibi imputatam, quæ quidem opinio multas dubitationes & Diſputationes excitatura eſſet. Perpetua autem eſt iuſticia, id eſt, vna & eadem eſt, qua coram Deo iuſtificamur, quamdiu quidem fides in nobis manet. Iterum igitur pij & Deum timentes Lectores vident, quomodo iſti miſerè turbati homines, fallaciam compoſitionis & diuiſionis, in ſui auxilium vocent.

## DE IIII. NOTATIONE.

Hic no-

Hic notent omnes non modo Deum timentes, ſed ipſi etiam reſpectores perſonarum humanarum, egregiam & luculentam Confeſsionem noſtrorum Collocutorū, quam aliás, ſed fraude ſingulari negare videri volunt. Notant enim pro errore & contendunt (Obſerua iam verba Notatorum noſtrorum) dicto Pauli Rom. 4. τῷ μὴ ἐργαζομένῳ ſeu non operanti, ſed credenti fides imputatur ad iuſticiam, non meritum tantum, ſed opera ipſa per ſe excludi, ita vt neceſsitatem & præſentiam horum omnem tolli velint, vt nec adſint] in his, qui iuſtificantur. Hæc illi. Ecce hanc doctrinam Anathemate notant, contra Prophetas, Chriſtum, Paulum, Lutherum, Confeſsionem & Apologiam Auguſtanam & omnes rectè credentes & ſentientes. Nec moramur, quod ipſi phraſes Paulinas, ſine operibus, & non ex operibus, crucifigentes, natiuam & propriam Pauli ſententiam delent, id quod ſupra grauiſsimis & lucidiſsimis rationibus demonſtrauimus, ad quas lectorem reſpicere volumus.

In præſentia verò tantum oramus auditores & lectores, vt conſiderent frontem æream D. Collocutorum. Negant enim ſuam propoſitionem, quam ex verbis ipſorum toties repetitam nuper adſcripſimus. Rogamus igitur ipſorum ſcripta inſpici, quæ iſtam penè incredibilem negandi audaciam, vbi toties verba ipſa repetuntur & inculcantur, efficiunt turpiorem. Sed attendant quæſumus auditores pij.

Primum fraude quadam negant, ſe ita docuiſſe, Negant, ſe in Articulo Iuſtificationis neceſsitatem præſentiæ bonorum operum poſuiſſe, quia videlicet omne meritum excludant, item omnia opera bona excludant, ſcilicet reſpectu cauſæ & fiduciæ. Deinde aliqua verba ſeſe non ita extuliſſe obtendunt, Sic ludificantur homines turpi fraude ac deceptione.

Secundo, cur damnant in hac quarta ſua Notatione hanc Pauli doctrinam pro errore, ſi non ſentiunt contrarium?

Cur

Cur tam moleſtè ferunt, nos profiteri, in articulo iuſtificationis & opera noſtra, & meritum ipſorũ excludi, & nos peccatores ſola miſericordia gratis fide, imputata Chriſti iuſticia, coram Deo iuſtificari, ac iuſtificatos ſequi nouam obedientiam? Quoties enim iſta aſſerimus, toties ipſi contra nos maledictis inſurgunt, & quaſi Cœlum terræ permiſcere conantur.

Si non ita ſentiunt, cur tantopere oderunt & execrantur noſtra fundamenta 21. quæ contra illud falſum dogma tam perſpicuè in medium attulimus? Cur ea irridere atq; eludere conati ſunt?

Cur argumenta 20. quæ continent neruos illius falſę doctrinæ, quæ à nobis planè & dilucidè refutata ſunt, tanta amarulentia inſectati, atq; à ſolutionibus vindicare moliti ſunt? Quid enim ea ſophiſmata, quæ rectè Dei beneficio, diſcuſsimus, ipſos excruciant, ſi pro ſuis non agnoſcunt?

Tertiò in hoc ipſo ſcripto, quantumuis ſeſe in mille formas mutent, & gyris mirabilibus auditores & lectores rapere atq; inuoluere tentent, tamen quia falſi teſtes memoria interdum labi ſolent, vt falſitatem vel imprudentes etiam prodant, recoquunt proprijs verbis illam ſuam toties propoſitam Cramben. Nam ſic inquiunt:

Fol. 51. Sæpè hactenus declarauimus, Nos reprehendere cum verba tum ſententiam propoſitionis ambiguæ & falſæ, qua & neceſsitas & præſentia bonorum operum in articulo & actu iuſtificationis PRORSVS excludi, id eſt, rejici, abſcindi, damnari affirmatur. Retinemus autem hunc loquendi modum, ſimplicem & perſpicuum;

Quod nimirum excluſiuæ, Gratis, Sola fide, ſine operibus &c. excludant non ipſas virtutes, ne adſint fidei, qua ſola coram Deo iuſtificamur (vt Apologia Confeſs. Auguſtanę loquitur) TANTVM opinionem & fiduciam meriti operum in iuſtificatione, hoc eſt, ne virtutes, quibus fidem præ-

luce-

lucere ſemper oportet, exiſtimentur cauſa vel minima noſtræ coram Deo iuſticiæ ſeu acceptationis ad vitam æternã. Hęc illi. Hæc eſt illa Helena. Hęc, inquimus, à nobis ex Verbo Dei, Auguſtana Confeſsione & Apologia, & ſcriptis Lutheri impugnatur, Ludant igitur in infinitum, hiſce verbis ſe produnt, & ex his verbis propoſitio ſtatuatur, & rationes contrà æſtimentur, hic vox TANTVM, & reliqua ſubſtantialia eius propoſitionis extant, quam poſuimus. Hanc igitur ſuam propoſitionem, quam ipſi laruam odio & exterminatione digniſsimam appellant, agnoſcant, & memori mente teneant. Item inquiunt:

Fol. 58. Vt ergò non excluditur noſtra NATVRA & VITA in Articulo (N. IN ARTICVLO) iuſtificationis, ita nec excluduntur propter indignitatem & imperfectionem ſuam, bona opera ne adſint. Hæc illi. Hic iterum Helena illa proditur.

Clarè enim & diſertis verbis dicitur de ARTICVLO iuſtificationis, ſicut NATVRAM hominis, ita BONA opera noſtra in ARTICVLO iuſtificationis adeſſe oportere. Hæc ſunt, quæ in diſceptationem veniunt.

Item fol. 69. Manifeſtum eſt, excludi dignitatem & fiduciam noſtrorum operum, Ipſam autem obedientiam, cui in vera pœnitentia nihil meriti coram Deo tribuitur, non ſimul cum impia fiducia proprij meriti, à fide iuſtificante remoueri. Hæc aliquanto intricatius quidem dicuntur, ſed cum prioribus concordant. Item:

Fol. 82. Hæc fuit Perpetua in doctrina de excluſiuis noſtræ orationis forma, particulas illas doctrinæ de iuſticia fidei, pprias remouere, pręſus à iuſtificatione conditionem noſtrę dignitatis ſeu ppriorum meritorum, nec excludere Neceſsitatem benè operandi, ſeu bonorum operum pręſentiam, hoc eſt, non excludere virtutes cæteras, ne adſint, ſed

impiam opinionem de dignitate & meritis noſtrorum operum penitus reijcere & damnare &c. Hæc illi. Et hæc eſt propoſitio, licet verba mille modis varientur, in qua habes Neceſsitatem præſentiæ bonorum operum in articulo iuſtificationis.

Non igitur ſeſe exſoluunt, ſed inuoluunt magis noſtri D. Collocutores, dum fraudulenter negant, quod ſentiunt, & aliquoties apertiſsimis verbis affirmant. Hæc volubilitas, lubricitas, inconſtantia, homine quouis Chriſtiano, nedum Theologo, quia plana debet eſſe veritas, indigniſsima eſt.

Oramus præterea, vt D. auditores & lectores aſpiciant paululum, atq; conſiderent, quantopere erubeſcant & ſudent D. Collocutores in ea parte, qua annotationem & diſſolutionem ſophiſmatum 20. quæ ex ipſorum ſcripto, ptulimus, inuadere, vellicare, & quaſſare ſummo impetu tentent.

Primum enim ſophiſmata ipſa, quaſi ingenti halitu afflant, ea non eſſe ſua, ſed lectores non cœci, ac Deum timentes, facilè ea omnia in ſcriptis ipſorum deprehendent, ad quæ nos referimus.

Deinde Maiorem dicunt in ſuis ſcriptis non inueniri. Reſp. Hęc eſt cauſa, cur negent, iſta ſophiſmata eſſe ſua, quia ſcilicet integrum ſyllogiſmum non ita nudè recitarint. Sed habent concluſionem & rationem in ſuis ſcriptis. Hinc igitur tales ſtructuræ enaſcuntur. Præterea nota eſt Rhetorum fallacia, quod imbecilliorem ſeu palàm etiam falſam propoſitionem tanq̃ ſuæ cauſæ officientem, callidè diſsimulant. Itaq; in iudicando neceſſe eſt, eam in lucem producere.

Tertiò, Minorem ſimpliciter negant, quia ſua ſponte reus non facilè culpam agnoſcit, quod malum ex Eua deprauata omnes mortales hauſerunt. Sed Minorem in ſcriptis ipſorũ, ſine magno acumine facilè lectores videbunt.

Quar-

Quartò, Ridiculam ſoluendi rationem, & hactenus inauditam, ibi videre operæ precium eſt. Nam veluti æſtro perciti, volitant vno feruore magnoq́ſtrepitu per multa argumenta, & bombo oris clamitant, argumenta ea nihil valere. Sed cauſa quænam eſt? Nulla prorſus affertur. Sufficit enim tantos Theologos afflare tantum, quæ alij afferunt.

Halitu itaq́ iſto deficiente, ſtant ſolutiones iſtorum ſophiſmatum omnes, veluti rupes Sionia. Nam arx veritatis diuinæ, vno hominis halitu euerti nequit.

Irruunt autem ſimul in D. Vuigandum, veluti irritata animalia, eumq́ turpiſsimæ inconſtantiæ reum eſſe clamitant, quia ipſorū falſum dogma aliquando approbarit ſubſcriptione, quod nunc abominetur. Reſp. Atqui negat D. Vuigandus, ſeſe vnq́ hoc falſum dogma ſuo calculo approbaſſe, Nec vidiſſe illud in eo libro, cui nomen ſuum ſimplici fide ſubiecit. Imò neq́ iam D. Collocutores ſuum nouum dogma ex eo libro liquidò demonſtrare poſſunt. Deinde ſummæ laudi coram Deo & hominibus verè pijs eſt, falſam ſententiam relinquere, & veræ adſtipulari, teſte Chriſto & omnibus ſanctis. Econtra ſumo probro & dedecori eſt, papiſtica deliramenta ſtabilire, vt de neceſsitate bonorum operum ad ſalutem, pro bonis operibus noſtris vitam æternam dari. In articulo iuſtificationis neceſsitatem præſentię noſtrorum bonorum operum vrgere, deprauare dictū Pauli, Ei, qui non operatur, id eſt, qui habet bona opera, & tamen eis non confidit, Abuti nomine & ſcriptis Lutheri ad errores palliandos, confirmare Sacramentarios, Antinomos, & ſimiles, Id verò inquimus turpiſsima & deploranda eſt inconſtantia, de qua alio loco copioſius. Iam verò precamur, vt Dominus Deus D. Vuigandum & nos omnes contra maledicentiam tantam benignè protegat, & maledicos clementer conuertat, Amen.

Illyricus, quem ſuæ ſententiæ ὁμόψηφος hac in parte eſſe dictitant, ante paucos menſes de hac parte edidit 15. rationes, quibus demonſtrat, Bona opera in articulum iuſtificationis trahenda non eſſe.

Attendant igitur omnes auditores & lectores, quàm miſerabiliter noſtri D. Collocutores veritatem cœleſtem impugnent, & ex hac ſola parte ſuperbas ipſorum voces, ac vanitatem declamandi, & animum in corruptelis pertinacem æſtiment. Deus ipſos aliquando ad cognitionem tantorum peccatorum retrahat, id quod ex animo ipſis precamur.

## DE V. NOTATIONE.

Illyricum inter regulas ponere, Fidem fœtam bonis operibus iuſtificare, quia non probatur, inter falſa ipſorum teſtimonia relinquimus.

## DE VI. NOTATIONE.

Iterum malicioſam fallaciam compoſitionis & diuiſionis repetunt. Nam quæ Gallus alijq́, de his verbis Neceſſaria ad ſalutem protulerunt, ea iſti boni ſeparatores, de ſola voce Neceſsitatis interpretantur, idq́ pro conſuetudine ſolenni Notatorum contra 8. præceptum.

## DE VII. NOTATIONE.

In hac paraphraſi noua, egregiè Lutherum percellunt, ita tamen, vt Gallum ferire videantur. Non dubitamus igitur, pios Lutheri verba inſpecturos eſſe, & iſtas punctiones animaduerſuros. Sed vigil Gallus ſuo tempore de hac criminatione ſe vindicabit, ad quem iſta reijcimus. Scimus enim ex ipſius ſcriptis impreſsis, quod nequaq́ de hiſce propoſitionibus dimicet, nempè, Bona opera eſſe neceſſaria. Item, Chriſtianum debere bona opera facere, Sed eas ſtrenuè profiteatur & tradat. Sed quia ipſis de peccatis quibuſdam cecinit, Ideò non flent, vt Petrus, ſed indignantur, vt Herodes.

## DE VIII. NOTATIONE.

Noſtra ſententia plana eſt, & rectè in noſtro ſcripto explicata. Sed attendant omnes boni, quid noſtri D. Collocutores ꝑ calumnia damnẽt, & quod ex antitheſi (id quod ſua

natura

natura ſequitur) ſignificent & largiantur, morientibus in articulo iuſtificationis, neceſsitatem præſentiæ ſuorum bonorum operum omninò inculcandam eſſe. Deinde obſeruetur, ipſos ſtatum cauſæ peruertere. Alioqui enim falſi teſtes non forent.

## DE IX. NOTATIONE.

Falſum teſtimonium & hoc eſt, nos aſſerere, nullum eſſe diſcrimen inter iuſticiam & ſalutem. Quidnam verò, quod carperent noſtri tam irati & gloriæ ſeu victoriæ tam cupidi D. Collocutores haberent, ſi non pro ſua pontificali prorſus licentia comminiſcerentur Notationes, quas nullo noſtro ſcripto euidenter probare poſſunt? Nam diſertè profeſsi ſumus, quod ſemper docuimus, ſalutis vocabulum aliàs pro remiſsione peccatorum, ſeu imputata iuſticia per fidem, aliàs pro gloria vitæ æternæ vſurpari. Sed in articulo iuſtificationis idem ſignificare, quod remitti peccata, & imputari iuſticiam Chriſti diximus, nec alterum filij Dei beneficium, viuificationis noſtri vnquam negauimus. Notent igitur viciſsim omnes timentes Deum, cum qualibus nobis Collocutoribus conflictandum fuerit, & quo candore ab ipſis quæſita ſit veritas.

## DE X. NOTATIONE.

Quæ cum conditione pia ſunt prolata, ea noſtri Collocutores, iuxta vſitatam compoſitionis & diuiſionis fallaciam, ſimpliciter proferunt. Sed conditionem ipſi nō complent, nempè vt oſtendant, ſine facultate benè operandi, aliquem benè operari poſſe. Ergò poſtulationis æquitas, imò etiam pietas eximia in vellicando & mordendo pręter omnem culpam D. Vuigando conſideretur. Reliqua quæ adijciunt, turbatam mentem ſignificant, quam vt Deus ipſis ſanet, oramus.

## DE XI. NOTATIONE.

Produximus D. Amsdorffij verba, quæ pro repetitis

haberi volumus, ac diximus, nos ipſos cum Luthero & Amſdorfio committere. Nihil ergo quod iuſtè deſiderent, habent.

## DE XII. NOTATIONE

Itidem ex verbis Amsdorfij, vt res æſtimetur, oramus. Nam D. Collocutorum licentioſi ſermones, plerunq; ab ipſis textibus diſcrepant.

## DE XIII. NOTATIONE.

Ad hanc criminationem reſpondemus.

Tumidæ D. Collocutorum proclamationes, non ſunt in Theologia demonſtrationes. Nihil autem ipſi euicerunt ex bonis & immotis rationibus. Neq; eſt hæreticus, qui analoga fidei profert. Notetur igitur viciſsim licentia condemnandi ea, quæ ſunt analoga fidei, Idq; tantum in odium perſonæ, quæ D. Maioris papiſtica deliramenta iuxta verbum Dei redarguit.

## DE XIIII. NOTATIONE.

Cauillum de primaria Iuſticia, Illyricus, vbi reſcierit, refutabit.

Hæc de Notatorum ſeu corycæorum noſtrorum Notationibus contra nos, annotare nos oportuit, quia pro ſua iam vſitata licentia primum mirè variant ſua pronunciata, deinde falſè ea exponunt, tertiò de collationibus etiam falſa teſtimonia præbent, vt auditores & lectores Deum ſeriò timentes, vicem D. Collocutorum proculdubio dolere neceſſe ſit, quod in profundum peccatorum ſubinde altius & vſq; adeò ſemet ipſos immergant, vt omnem pudorem quælibet fingendi & ebuccinandi à corde, à frontibus, ab oculis, à linguis penitus abſterſerint, ac rogare Deum, vt non tantum ſuam ipſius cauſam ipſemet aſſerat atq; defendat deinceps, ſed iſtos etiam aduerſarios aliquando, vbi ſedata nonnihil iracundia, animis quietioribus rem omnem perpenderint, ad mentem meliorem reuocet.

Cæte-

Cæterum quod ad ipſorum additamenta attinet in eo loco, vbi quædam à nobis commemorata ſunt, in quibus ſperabamus, inter nos conſenſum eſſe, ſanè quædam ab ipſis narrantur, de quibus non dimicauimus vnquam; ſed hoc vitij in eo catalogo eſt, quod veris nonnullis propoſitionibus, aſtutè falſas quasdam intermiſcent, & quaſi adulteratam mercem cum bona vno eodemque precio obtrudere ac defendere nituntur. Deinde ſua quædam falſa dogmata, quæ hactenus tueri nō potuerunt ex verbo Dei, callidè intrudunt atque implicant. Prius itaque à ſuis corruptelis in regiam viam, quam ſacræ literæ, Auguſtana Confeſsio & Lutheri ſcripta tradunt, reuertantur, eaſque abijciant, vt ſunt excuſationes Maioriſticarum corruptelarum, quod bona opera ad ſalutem ſint neceſsaria &c. Quas improbè dicunt per ſe quidem veras eſſe, verboque Dei & doctrinæ Lutheri conſentaneas. Item, Pro bonis operibus dari vitam æternam. Item, de neceſsitate præſentiæ bonorum noſtrorum operum in articulo Iuſtificationis. Item, quod Paulum in dicto, Ei qui non operatur, excludere contendunt tantum meritum ac fiduciam bonorum operum, non ipſam præſentiæ neceſsitatem, & ſimilia, quæ breuitatis gratia non repetimus. Iſtæ corruptelæ inquimus prius rejciantur, poſtea Deo aſpirante facilima erit conciliatio. Iſtis autem erroribus mordicus retentis atque defenſis, periculum eſt, ne in quasdam (in quasdam dicimus) ipſorum propoſitiones hæc ſua fermenta inſerant, id quod ſanè ſatis manifeſtè videre eſt. De illis itaque quibuſdam ipſorum periculoſis propoſitionibus, ſuoque ſenſu illitis atque vitiatis, nolumus in præſentia dicere prolixius, quia ex ſuperioribus noſtris collationibus intelligi & æſtimari, facilè à mediocriter attentis poſsunt, & nolumus in hac concluſione nouis illuſionibus & criminationibus occaſionem præbere. Oportet enim tandem modum conſtitui iſti diſceptationi. Toti itaque Eccleſiæ Chriſti hanc etiam partem dijudicandam relinquimus. Nunc ad ſecundam inſtitutæ reſponſionis partem accedemus.

# DE SECVNDO.
## DE IIS, QVAE OBITER inciderunt.

Breuiores in hac parte quaſi Epilogo, Deo dante, futuri ſumus, tum quia hęc obiter in diſceptationem veniunt, tum quia rationes noſtras D. Collocutores nondum diſſoluerunt. Nam inuectiuæ iratæ non ſunt rationum grauiſsimarum euerſiones. Tantum hac in parte auditores & lectores paucis commonefaciendos de quibuſdam rebus exiſtimauimus. D. Collocutores enim magis pro loco & perſonis bellum gerere, quàm pro veritate cœleſti, ex tota hac tractatione omnes pios & bonos facilimè deprehenſuros & cogniturus eſſe, minimè dubitamus. Poſtremò in reliquorum articulorum collationibus, iſta proculdubio ſubinde rurſum incident.

Initio autem proteſtamur, D. Collocutores ſuis immodicis & indiſtinctis encomijs, ad eiuſmodi commonefactiones nos veluti coegiſſe & perpuliſſe. Itaq; de reipſa, in nullius perſonæ odium iſta protulimus & proferimus adhuc. Liberum enim eſt cuiuis Chriſtiano, teſte Chriſto, de qualibet doctrina ſibi obiecta, ex verbo Dei ſuam proferre ſententiam.

De corpore doctrinæ Philippicæ, modeſtè ſanam commonefactionem noſtram expoſuimus, & cauſas grauiſsimas planè & dilucidè recitauimus, cur multi Deum timentes eam librorum Philippi ſiue collectionem ſiue faſciculum, quod citra contumeliam dicimus, ſimpliciter ſineq; diſcrimine, pro norma doctrinæ ſanæ recipere, ſalua conſcientia nequeant. Item, diſertis verbis affeuerauimꝰ, quę bona ſunt, nos approbare & magnifacere, mala verò ne probemus, vocem diuinam nobis imperare. Quid iam noſtri Collocutotores? Quaſi in rabiem acti menteq; capti vociferantur, nos omninò libros Philippicos omnes abijcere & damnare. Sic ſcilicet iſtis D. Collocutoribus, hypotheticas in categoricas, contra textum & ſenſum autorum licet transformare.

Dein-

Deinde rationes noſtras mordere & deglutire q̄dem nituntur, verùm eæ tam ſunt robuſtæ, firmæ, & veritatis luce pfuſæ, vt labra adurant, & dentes frangant, vnde eis tam horribiles clamores excidunt. Cum autem nemo Chriſtianus nobis tanꝗ ouiculis Chriſti, poteſtatem de quauis doctrina ex verbo Dei iudicandi, auferre debeat aut poſsit, in timore Domini paucis ipſorum rationes, quas contrà obijciunt, inſpiciamus, ac quid valeant, trutinemus.

De noua Philippi confeſsione, quæ neꝗ Auguſtę ſcripta neꝗ Auguſtæ exhibita, neꝗ à ſtatibus Auguſtanæ Confeſsionis ſubſcripta eſt, has rationes adferunt.

Author ſcripti alicuius poteſtatem habet illud mutandi, quoties libet.

Sed Philippus eſt author Confeſsionis Auguſtanæ.

Ergò Philippo liberum fuit, eam, q̄ties libuit, immutare.

R. Negatur Maior. Videndum enim eſt, an ſibijpſi, an verò alijs ſcripſerit. Cancellarius ſuo Domino rem grauem literis comprehendens, quam poſtea Dominus comprobat, ſuoꝗ chirographo & ſigillo corroborat atꝗ offert, non habet poteſtatem, quod ipſe compoſuit pro ſuo beneplacito, vel viuo vel mortuo Domino, immutandi, ſine Domini iuſſu. Nec dicuntur illæ literæ Cancellarij, ſed Domini. Præterea nulli hominum licet veritatem in mendacium, plana in curua, perſpicua in obſcura & periculoſa immutare.

Deinde negatur minor. Nam Philippus non eſt ſolus author eius Confeſsionis, quia Lutherus ſuppeditauit articulos, ipſeꝗ correxit. Contulerunt & alij Collegæ ad res aliq̄d, & quidem vnusq̄ſꝗ pro ſuo modulo. Vnde D. Snepfius in ſua de cœna Domini confeſsione ſcribit, ſe quoꝗ aliquotam Confeſsionis Auguſtanæ partem fuiſſe. Deinde non ſibi Philippus ſcripſit, ſed illis, qui ſubſcripſerunt & obtulerunt. Miniſter itaꝗ non Dominus fuit Philippus Confeſsionis illius. Alij enim fecerunt ſuam, Ergò non fuit licitum ſcriptori, eam pro ſuo placito variare.

2.

Lutherus in tranſlatione Bibliorum quędam correxit. Ergò & Philippo in Confeſsione Auguſtana id licuit.

Reſp. Eſt diſsimilitudo. Nam non ſic alijs tradidit verſionem ſuam Lutherus, vt ſuũ nomen abeſſet. At Confeſsio Auguſtana, non à Philippo exhibita eſt, neq; ſuo nomine exhibitio facta eſt. Præterea magna differentia eſt inter interpretem & ſcriptorem & inter corruptorem & deprauatorem libri alicuius.

3.

Collocutores idipſum iuris, in ſuis libris corrigendis ſibi ſumunt. Ergò.

R. Eſt eadem diſsimilitudo.

4.

Editum exemplar anno 1531. habet quandam correctionem. Ergò & poſtea licuit Philippo, quoties voluit, immutare.

R. De occultis nihil dicere poſſumus. Conſtat autem, Exemplar illud, quod primum in Eccleſiam Chriſti eſt ſparſum, pro authentico ſemper habitum eſſe. Imò præfatio eius habet, quod ex exemplari BONAE fidei probè emiſſa, & diligenter deſcripta ſit. Sed correctiones ac mutationes poſteriores de nouo factæ ſunt.

5.

Hortante, approbante, atq; mandante Luthero, confeſsio illa eſt retexta.

R. Sunt mera figmenta D. Collocutorum contra 8. pręceptum, ad iuſtificandos homines, ſine corde & fronte excogitata. Equidem multi noſtrum à M. Rorario, qui libros Lutheri edebat, audiuimus, aliquoties Lutherum ſanctæ memoriæ, ſæpè conqueſtum de illa crebra refuſione confeſsionis, atq; ad ipſum Philippum dixiſſe, Philippe liber iſte non eſt tuus, ſed Eccleſiæ confitentis, ideo non eſt tibi integrum, toties immutare.

Simile

Simile eſt & illud, Lutherus laudauit Confeſsionem. Ergò hanc nouam laudauit. R. Non ſequitur, quia veterem non nouam comprobauit.

6.

Communi Principum conſilio factam aliam Confeſsionem ſeu immutatam eſſe.

R. Eſt figmentum ad decipiendos homines concinnatum. Non enim hoc poteſt probari. Imò in ipſo Conuentu Naoburgenſi, anno 1561. optimum, rectiſsimum, ac tutiſsimum fore iudicatum eſt, veteri, germanæ, notæ, approbatæ ſubſcribere potius, quàm nouæ.

7.

Elector Iohan. Frid. ad Comitia profecturus, commendat vt normam, Confeſsionem Auguſtanam.

Ergò nouam commendat.

R. Hoc verba Electoris, quæ citantur, nequaquam habent. Et certa res eſt, de qua etiam illuſtriſsimus Princeps, Iohan. VVilhelmus Dux Saxoniæ &c. Dominus noſter clementiſsimus, qui præſto eſt, teſtari poteſt, Parentem ſuum & Maiores, non aliam quàm primam, veterem & germanam approbaſſe. Magna igitur eſt audacia & fallacia, aliud inferre, quàm verba ipſa complectuntur & ſonant.

8.

In aliquot Colloquijs cum Papiſtis, noua & recentior, non vetus eſt propoſita. Ergò.

R. Id liquidò probari non poteſt. Nam in ijs Colloquijs non fuerunt nouæ Confeſsiones propoſitæ, Sed eſt de doctrina & rebus primæ illius & veteris Confeſsionis Auguſtanæ actum & diſputatum. Ideò hic fucus etiam veluti fumus colliqueſcit & euaneſcit.

9.

Eccius obijciens VVormaciæ Philippo mutationem Confeſsionis Auguſtanæ, fuit contentus, quod Philippus reſpondit, doctrinam in vtriſque non diſcrepare. Ergò recentior eſt autentica.

R. Miſera & friuola ratiocinatio. Nam Philippus iſta ꝑ ſe tantū dixit. Deinde Eccius minimè hoc reſponſo contentus fuit, ſicuti nec Pontificij etiamnum contenti ſunt, eam variatam eſſe, ac noſtras Eccleſias propter eam ipſam cauſam turpiſsimæ inconſtantiæ inſimulant.

10.

Noua eſt locupletior veteri. Item ꝑpter aduerſarios quædam mutata ſunt.

R. Alio ſuo libello id potius facere debebat Philippus, quàm hanc primam Confeſsionem immutare.

11.

Conueniunt rebus vtræq;. Ergò Philippus habuit poteſtatem mutandi.

R. Hoc aliter ſe habere, multi boni & pij viri cum dolore queruntur. Nam locus de libero arbitrio in veteri exemplari, planior & rectior eſt, quàm in recentiori exemplari, vbi Pelagiani noui ſeu Synergiſtæ inueniunt pallium ſuis corruptelis. Deinde in loco de Cœna, expuncta ſunt illa verba, Et improbant SECVS docentes: Quæ quidem Antitheſis tum efficiebat, cum primum offerretur Confeſsio, vt Sacramētarij à Confeſsione illa à noſtris exhibita ſeſe auellerent, & imperij decretum promulgaretur, de Sacrmentarijs & Anabaptiſtis, tanq̃ à Confeſsione Auguſtana alienis, pace communi imperij non comprehendendis. Poſtea verò hac remota & deleta, cœperunt animoſè contendere Sacramentarij, ſeſe verè ac propriè addictos eſſe Auguſtanæ Confeſsioni, & non illos, qui Lutheri ſententiam de Cœna ſacra ꝓfitentur. Quod verò D. Collocutores ſcopulum iſtum tranſuolantes dicunt, Affirmatiuam poſitam, ex qua facilè negatiua deſumi poſsit. R. Experientia ipſa docet, aliter ſe rem habere. Nam non omnes vident negatiuam, & multò minus applicationem errorum facilè intelligunt. Itaq; doctorum hoc eſt officium, monere de corruptelis, iuxta dictum, Contradicentes conuince. Et notum eſt toti Eccleſiæ, Caluiniſtas

ſtas quoq́ poſterioris editionis ciues ſeſe gloriari, & ſub i-ſta generalitate occultare. Habes hic ſpecimen conſenſio-nis & concordiæ inter veterem & recentem confeſsionem. De pluribus autem partibus ſuo loco diſſeremus.

12.

Philippus quædam de hac recenti Confeſsione ſua prædicat. Ergò.

R. Reus eſt Philippus. Ergò hac in parte ipſius prædicationi credere non licet. Item, criminantur, nos ex odio Philippi iſta omnia dicere. R. Negamus, quia ea, quæ rectè ſcripſit, probare nos & magnifacere diximus.

Stant igitur noſtræ rationes inuictæ, quibus oſtendimus, non temerè pios anteferre veterem & germanam, ve-req́ Auguſtanam Confeſsionem, illi recenti, vereq́ Philippicæ Confeſsioni, eaſq́ pro repetitis habere cupimus.

Repetemus tamen hic aliquas rationes, vt iterum in timore Domini conſiderentur.

1.

Prima, vetus, germana, veraq́ Auguſtana Confeſsio, non eſt ſolius Philippi conſilio, neq́ à ſolo Philippo congeſta ſeu ſcripta. Sed Lutherus ſuggeſsit articulos cum rebus, & correxit poſtea. Alij quoq́ Theologi, tum Auguſtæ congregati, ſuas etiam voces, conſilia, iudicia, operas addiderunt, id quod Snepfius & alij teſtati ſunt.

2.

Iuſſu Principum ea Confeſsio adornata eſt, Theologi tantum fuerunt organa ſeu ſcribæ.

3.

Vetus illa Confeſsio, à Principibus & reliquis, tanq́ ſua propria recepta, ſubſcripta, atq́ Imperatori Carolo 5. exhibita eſt.

4.

Nec eſt ea Confeſsio, vel ſolius Philippi, vel Theologorum reliquorum nomine oblata. Nec vocata eſt vnquam Philippi confeſsio, ſed ſtatuum.

5.

In alienam igitur rem non habuit Philippus poteſtatem tantam, vt liberum ipſi eſſet, eam immutare.

6.

Romani regni proceres, non recentiorem ſed veterem illam Confeſsionem à ſtatibus receperunt, & pro vera ac germana agnoſcunt.

7.

Vetus ac prima eſt à pontificijs examinata, & à noſtris probè defenſa, vt Tom. 5. Ien. fol. 308. 309. exponitur. Imò Eccius & alij non veriti ſunt affirmare, eam ex verbo Dei refutari non poſſe. Tom. 5. fol. 41. 295. 298. 309.

8.

Eccleſia Dei etiam veterem pro autentica habet.

9.

Recentior à ſolo Philippo ſcripta eſt.

10.

Non fuit cauſa mutandi veterem, quæ non tantum, vt dictum eſt, tali modo concinnata fuit, vt in examine Pontificiorum ſubſtiterit, ſed etiam ea, quæ deleta ſunt, non fuerunt contra verbum Dei aut Lutheri doctrinam.

11.

Additio potuiſſet peculiari ſcripto melius fieri.

12.

Lutherus mutationem à Philippo ſuſceptam ſolitus eſt improbare.

13.

Recentior non eſt probata in Synodo aliqua celebri.

14.

Neque

Neq; eſt approbata á Principibus, qui Auguſtanę Confeſsioni veræ & germanæ ſubſcripſerunt.

15.

In Naoburgenſi Conuentu, Principes vetus & germanum exemplar decreuerant ſubſcribere, non recentius.

16.

Recentior mutatio Confeſsionis eſt periculoſa, quia non ſic eſt à Pontificijs examinata, vt prior, & res ipſa docet, quod Sacramentarij, Maioriſtæ, Antinomi, latebras quaſdam in ea quærant.

17.

Recentiori exemplari exprobratio inconſtantiæ & immutabilitatis in Confeſsione omnium primaria, excitata eſt, vt Eccij, Staphili, Oſij, Caniſij, Lindani, & aliorum inſultationes publicè oſtendunt.

18.

Mutatio Confeſsionis ſcandalum obiecit infirmioribus, vt dubitarent de fundamentis veritatis. Et ſine dubio multos abſterruit, ne noſtræ Confeſsioni ſe adiungerent.

19.

Mutatio iſta occaſionem peperit & pariet, in Eccleſia rixandi, vni Confeſsioni plus tribuendum.

20.

Recentior mutatio articulos quoſdam mutilat, vt de Cœna omittit maximè neceſſariam Antitheſin, Improbant ſecus docentes, quibus quidem verbis Sacramentariorum error percellitur.

21.

Item deprauat ambiguis formulis locum de libero arbitrio, expunctis verbis in veteri exemplari, quæ lucidiora & veriora ſunt. Vt Spiritus ſanctus fidem efficit, vbi & quando viſum eſt Deo in ijs, qui audiunt Euangelium &c. Do-

ctrinam de peccato & iuſtificatione &c. Confeſsio & Apologia recentior nonnihil mutat.

22.

Animi piorum in Eccleſia Dei, veteri & germanæ Confeſsioni Auguſtanæ plus fidei tribuunt, & facilius in ea conquieſcunt, quàm in recenti Philippica, quæ non fuit Auguſtæ ſimili quidem conditione.

23.

Antiquior & verior Confeſsio Auguſtana, magis Lutheriſat, recentior autem magis Philippiſat. Conſtat autem Philippũ agnoſcere, ſeſe à Luthero doctrinam hauſiſſe. Sic enim etiam in Teſtamento ſuo, quod anno 1540. compoſuit, inquit: Ago autem gratias D. Doctori Martino Luthero primum, quia ab ipſo Euangelium didici. Deinde pro ſingulari erga me beneuolentia, quam quidem plurimis beneficijs declarauit, eumq́ volo à meis non ſecus ac Patrem coli. Ego quia vidi & comperi, eum præditum eſſe excellenti & heroica vi ingenij, & multis magnis virtutibus, pietate & doctrina præcipua, ſemper eum magnifeci, dilexi, & colendum eſſe ſenſi.

Itaq; & hoc patet, Vbi à doctrina Lutheri verbo Dei congruente Philippus nonnihil diſcedit, nemini vitio vertendum, ſi modeſtè ab ipſo diſſentiat, reliqua autem eius viri rectè dicta, magnifaciat.

24.

Falſum & hoc eſt, quod recentiori Confeſsioni, nempè Philippicæ, nihilominus præfatio illa vetus præmittitur, in qua dicitur, quod ſit ex bonæ fidei exemplari deſcripta, Item Carolo 5. exhibita anno 1530. &c. Quæ quidem & alia plura, poſteriori immutatæ attribui verè non poſſunt.

De Locis communibus poſtremis, quod monuimus, his irata & declamatoria inuectiua excipiunt D. Collocutores, Sed robora intueamur paululum.

Muta-

Mutationem ſæpius factam concedunt. Sed primum rebus omninò omnes, quantum ad crebro iteratas mutationes, conuenire aſſerunt. Verùm id vanum eſſe, cuiuis conferenti exemplaria promptiſsimum eſt iudicare. Nam ſententia in doctrina de libero arbitrio, de Cœna ſacra & alijs variat. Deinde inquiunt, Lutherum poſtremam (ſcilicet quæ poſt obitum eius edita eſt) editionem magnifeciſſe, & tanquam Enchiridion perpetuò in manu geſtaſſe. Reſpondemus. Sic decet hominibus imponere. Nos verò ſcimus, Lutherum Biblia ſua hebraica, & inprimis Pſalterium ſolitum eſſe manu nocturna diurnaque verſare, non recentem editionem Locorum. Præterea non ſequitur, veterem editionem approbauit. Ergò omnes alias, quocunque tempore editas ſimul approbauit.

Quàm probè autem ſibi conſentiant, Philippi nouus locus de libero arbitrio, & liber optimus Lutheri de ſeruo arbitrio, res ipſa docet, & nos plenius in collatione ſecundi articuli, Deo iuuante, demonſtrabimus. Scimus enim falſitatem cum veritate confundi nequaquam debere. Improbat ac reijcit Lutherus veterem definitionem, hic probat. Lutherus inquit, Hominem in conuerſione nihil poſſe, hic dicit, aliquomodo. Negat Lutherus, in nobis eſſe cauſam apprehenſionis ſalutis, niſi Deus prius fidem dederit, hic affirmat, Chryſoſtomi & Nazianzeni dicta, Synergian ſpirant. Nam illos veteres ſcriptores, doctrinam de libero arbitrio impurè tradidiſſe, notorium eſt. Cauſas porrò concurrentes, non diſtinguunt D. Collocutores in renato & nondum renato. Neque hoc veritati conſentit, Philippum in eo capite ſemper eandem doctrinam ſonuiſſe. Nam viuo Luthero & in antiquis locis, rectius ſentit, quàm in poſterioribus. Teſtimonia Lutheri falſò accommodant. Nam quod ille de infirmitate renatorum dixit, id illi ad nondum renatum hominem applicant. Hæc breuius ſtringimus, quia in proximi articuli collatione, iſta vberius, Deo volente & gubernante, explicabuntur.

ctrinam de peccato & iuſtificatione &c. Confeſsio & Apologia recentior nonnihil mutat.

22.

Animi piorum in Eccleſia Dei, veteri & germanæ Confeſsioni Auguſtanæ plus fidei tribuunt, & facilius in ea conquieſcunt, quàm in recenti Philippica, quæ non fuit Auguſtæ ſimili quidem conditione.

23.

Antiquior & verior Confeſsio Auguſtana, magis Lutheriſat, recentior autem magis Philippiſat. Conſtat autem Philippũ agnoſcere, ſeſe à Luthero doctrinam hauſiſſe. Sic enim etiam in Teſtamento ſuo, quod anno 1540. compoſuit, inquit: Ago autem gratias D. Doctori Martino Luthero primum, quia ab ipſo Euangelium didici. Deinde pro ſingulari erga me beneuolentia, quam quidem plurimis beneficijs declarauit, eumq́ volo à meis non ſecus ac Patrem coli. Ego quia vidi & comperi, eum præditum eſſe excellenti & heroica vi ingenij, & multis magnis virtutibus, pietate & doctrina præcipua, ſemper eum magnifeci, dilexi, & colendum eſſe ſenſi.

Itaq; & hoc patet, Vbi à doctrina Lutheri verbo Dei congruente Philippus nonnihil diſcedit, nemini vitio vertendum, ſi modeſtè ab ipſo diſſentiat, reliqua autem eius viri rectè dicta, magnifaciat.

24.

Falſum & hoc eſt, quod recentiori Confeſsioni, nempè Philippicæ, nihilominus præfatio illa vetus præmittitur, in qua dicitur, quod ſit ex bonæ fidei exemplari deſcripta, Itemq Carolo 5. exhibita anno 1530. &c. Quæ quidem & alia plura, poſteriori immutatæ attribui verè non poſſunt.

De Locis communibus poſtremis, quod monuimus, bis irata & declamatoria inuectiua excipiunt D. Collocutores, Sed robora intueamur paululum.

Muta-

Mutationem ſæpius factam concedunt. Sed primum rebus omninò omnes, quantum ad has crebro iteratas mutationes, conuenire aſſerunt. Verum id vanum eſſe, cuiuis conferenti exemplaria promptiſsimum eſt iudicare. Nam ſententia in doctrina de libero arbitrio, de Cœna ſacra & alijs variat. Deinde inquiunt, Lutherum poſtremam (ſcilicet quæ poſt obitum eius edita eſt) editionem magnifeciſſe, & tanquam Enchiridion perpetuò in manu geſtaſſe. Reſpondemus. Sic decet hominibus imponere. Nos verò ſcimus, Lutherum Biblia ſua hebraica, & inprimis Pſalterium ſolitum eſſe manu nocturna diurnaque verſare, non recentem editionem Locorum. Præterea non ſequitur, veterem editionem approbauit. Ergò omnes alias, quocunque tempore editas ſimul approbauit.

Quàm probè autem ſibi conſentiant, Philippi nouus locus de libero arbitrio, & liber optimus Lutheri de ſeruo arbitrio, res ipſa docet, & nos plenius in collatione ſecundi articuli, Deo iuuante, demonſtrabimus. Scimus enim falſitatem cum veritate confundi nequaquam debere. Improbat ac reijcit Lutherus veterem definitionem, hic probat. Lutherus inquit, Hominem in conuerſione nihil poſſe, hic dicit, aliquomodo. Negat Lutherus, in nobis eſſe cauſam apprehenſionis ſalutis, niſi Deus prius fidem dederit, hic affirmat, Chryſoſtomi & Nazianzeni dicta, Synergian ſpirant. Nam illos veteres ſcriptores, doctrinam de libero arbitrio impurè tradidiſſe, notorium eſt. Cauſas porrò concurrentes, non diſtinguunt D. Collocutores in renato & nondum renato. Neque hoc veritati conſentit, Philippum in eo capite ſemper eandem doctrinam ſonuiſſe. Nam viuo Luthero & in antiquis locis, rectius ſentit, quàm in poſterioribus. Teſtimonia Lutheri falſò accommodant. Nam quod ille de infirmitate renatorum dixit, id illi ad nondum renatum hominem applicant. Hæc breuius ſtringimus, quia in proximi articuli collatione, iſta vberius, Deo volente & gubernante, explicabuntur.

Quod porrò iuſticiam coram Deo Philippus lucem appellauit in loco de Magiſtratu, lenire quidem conantur D. Collocutores, Sed res manifeſta eſt, & ipſorum gloſſa textui ignota eſt, atq; attendendum eſt diligenter, ne imputatio iuſticiæ & renouatio confundantur.

Antichriſtum deniq; in Locis non eſſe exp̄ſsè taxatum fatentur. Conferant etiã, q̃ de conceſsione primatus pontificij aliàs nō ſemel pmiſit idem autor. Sed de iſtis copioſi9 infra.

Hæc pperantes ad finem iſtius Loci paucis attingimus, plixi9, Deo dante, & de plurib9 ſuo tempore monituri. Iam enim hoc agendum eſt, ne à principali cauſa abſtrahamur.

Inijciunt autem D. Collocutores, vt pro inquieto ſuo animo ſubinde noua moueant, mentionē Megapolenſium Legatorum an. 1557. de qua re paucam onemus. Legati illi adhuc in viuis ſunt, qui grauiſsimè conqueſti ſunt, quam duriter ab illis, ad quos miſsi fuerant Vuitebergam, & ab alijs nonnullis ppter pacificationem excepti & tractati ſint. Deinde reportarunt ſuum ſcriptum, quod attulerant, manu Philippi correctum, is verò in tractationem iuſticiæ coram Deo inſeruerat viuificationem. Nam imputationi iuſticiæ adſcripſerat viuificationem. Quod quidem exemplar & aliqui noſtrum iuſpexerunt, & adhuc hodie apud Illuſtriſsimum Principem Ioannem Albertum Ducem Megapolenſem &c. extat, Plura de his aliàs.

De Coſuicana etiam actione, vera narrauimus, & viuunt eius rei teſtes veraces, quèm intemperanter ſe geſſerit Philippus, ab alijs quibuſdam inſtigat9, vt admonitiones quantumuis ſupplices ferre noluerit, quomodo Legati tum à concionatore quodam, tum ab illo autore libelli famoſi, de quo proximè, ſint deformati, Sed ſuo tempore illa plenius extabunt. Illud ſaltem addimus, Obijciunt, noluiſſe aduerſarios de omnibus articulis doctrinæ conferre. ℞. Primum de controuerſis quibuſdam articulis componendis tum conuenerant. Deinde illis explicatis, vltrò ſeſe ad collationem de omnibus alijs articulis doctrinæ Chriſtianę obtulerunt. Deniq;

haberi volumus, ac diximus, nos ipſos cum Luthero & Amſdorfio committere. Nihil ergo quod iuſtè deſiderent, habent.

## DE XII. NOTATIONE

Itidem ex verbis Amsdorfij, vt res æſtimetur, oramus. Nam D. Collocutorum licentioſi ſermones, plerunque ab ipſis textibus diſcrepant.

## DE XIII. NOTATIONE.

Ad hanc criminationem reſpondemus.

Tumidæ D. Collocutorum proclamationes, non ſunt in Theologia demonſtrationes. Nihil autem ipſi euicerunt ex bonis & immotis rationibus. Neque eſt hæreticus, qui analoga fidei profert. Notetur igitur viciſsim licentia condemnandi ea, quæ ſunt analoga fidei, Idque tantum in odium perſonæ, quæ D. Maioris papiſtica deliramenta iuxta verbum Dei redarguit.

## DE XIIII. NOTATIONE.

Cauillum de primaria Iuſticia, Illyricus, vbi reſcierit, refutabit.

Hæc de Notatorum ſeu corycæorum noſtrorum Notationibus contra nos, annotare nos oportuit, quia pro ſua iam vſitata licentia primum mirè variant ſua pronunciata, deinde falſè ea exponunt, tertiò de collationibus etiam falſa teſtimonia præbent, vt auditores & lectores Deum ſeriò timentes, vicem D. Collocutorum proculdubio dolere neceſſe ſit, quod in profundum peccatorum ſubinde altius & vſque adeò ſemet ipſos immergant, vt omnem pudorem quælibet fingendi & ebuccinandi à corde, à frontibus, ab oculis, à linguis penitus abſterſerint, ac rogare Deum, vt non tantum ſuam ipſius cauſam ipſemet aſſerat atque defendat deinceps, ſed iſtos etiam aduerſarios aliquando, vbi ſedata nonnihil iracundia, animis quietioribus rem omnem perpenderint, ad mentem meliorem reuocet.

Cæte-

Cæterum quod ad ipſorum additamenta attinet in eo loco, vbi quædam à nobis commemorata ſunt, in quibus ſperabamus, inter nos conſenſum eſſe, ſanè quædam ab ipſis narrantur, de quibus non dimicauimus vnq̃; ſed hoc vitij in eo catalogo eſt, quod veris nonnullis ꝓpoſitionibus, aſtutè falſas quasdam intermiſcent, & quaſi adulteratam mercem cum bona vno eodemq́ꝫ precio obtrudere ac defendere nituntur. Deinde ſua quædam falſa dogmata, quæ hactenus tueri nõ potuerunt ex verbo Dei, callidè intrudunt atq́ꝫ implicant. Prius itaq́ꝫ à ſuis corruptelis in regiam viam, quam ſacræ literæ, Auguſtana Confeſsio & Lutheri ſcripta tradunt, reuertantur, easq́ꝫ abijciant, vt ſunt excuſationes Maioriſticarum corruptelarum, quod bona opera ad ſalutem ſint neceſsaria &c. Quas improbè dicunt per ſe quidem veras eſſe, verboq́ꝫ Dei & doctrinæ Lutheri conſentaneas. Item, Pro bonis operibus dari vitam æternam. Item, de neceſsitate præſentiæ bonorum noſtrorum operum in articulo Iuſtificationis. Item, quod Paulum in dicto, Ei qui non operatur, excludere contendunt tantum meritum ac fiduciam bonorum operum, non ipſam præſentiæ neceſsitatem, & ſimilia, quæ breuitatis gratia non repetimus. Iſtæ corruptelæ inquimus prius reijciantur, poſtea Deo aſpirante facilima erit conciliatio. Iſtis autem erroribus mordicus retentis atq́ꝫ defenſis, periculum eſt, ne in quasdam (in quasdam dicimus) ipſorum propoſitiones hæc ſua fermenta inſerant, id quod ſanè ſatis manifeſtè videre eſt. De illis itaq́ꝫ quibuſdam ipſorum periculoſis propoſitionibus, ſuoq́ꝫ ſenſu illitis atq́ꝫ vitiatis, nolumus in præſentia dicere prolixius, quia ex ſuperioribus noſtris collationibus intelligi & æſtimari, facilè à mediocriter attentis poſsunt, & nolumus in hac concluſione nouis illuſionibus & criminationibus occaſionem præbere. Oportet enim tandem modum conſtitui iſti diſceptationi. Toti itaq́ꝫ Eccleſiæ Chriſti hanc etiam partem dijudicandam relinquimus. Nunc ad ſecundam inſtitutæ reſponſionis partem accedemus.

## DE SECVNDO.

## DE IIS, QVAE OBITER incidervnt.

Breuiores in hac parte quaſi Epilogo, Deo dante, futuri ſumus, tum quia hęc obiter in diſceptationem ueniunt, tum quia rationes noſtras D. Collocutores nondum diſſoluerunt. Nam inuectiuæ iratæ non ſunt rationum grauiſsimarum euerſiones. Tantum hac in parte auditores & lectores paucis commonefaciendos de quibuſdam rebus exiſtimauimus. D. Collocutores enim magis pro loco & perſonis bellum gerere, quàm pro veritate cœleſti, ex tota hac tractatione omnes pios & bonos facilimè deprehenſuros & cognituros eſſe, minimè dubitamus. Poſtremò in reliquorum articulorum collationibus, iſta proculdubio ſubinde rurſum incident.

Initio autem proteſtamur, D. Collocutores ſuis immodicis & indiſtinctis encomijs, ad eiuſmodi commonefactiones nos veluti coegiſſe & perpuliſſe. Itaq; de reipſa, in nullius perſonæ odium iſta protulimus & proferimus adhuc. Liberum enim eſt cuiuis Chriſtiano, teſte Chriſto, de qualibet doctrina ſibi obiecta, ex verbo Dei ſuam proferre ſententiam.

De corpore doctrinæ Philippicæ, modeſtè ſanam commonefactionem noſtram expoſuimus, & cauſas grauiſsimas planè & dilucidè recitauimus, cur multi Deum timentes eam librorum Philippi ſiue collectionem ſiue faſciculum, quod citra contumeliam dicimus, ſimpliciter ſineq; diſcrimine, pro norma doctrinæ ſanæ recipere, ſalua conſcientia nequeant. Item, diſertis verbis aſſeuerauimꝰ, quę bona ſunt, nos approbare & magnifacere, mala verò ne probemus, vocem diuinam nobis imperare. Quid iam noſtri Collocutores? Quaſi in rabiem acti menteq; capti vociferantur, nos omninò libros Philippicos omnes abijcere & damnare. Sic ſcilicet iſtis D. Collocutoribus, hypotheticas in categoricas, contra textum & ſenſum autorum licet transformare.

Dein-

Deinde rationes noſtras mordere & deglutire q̃dem nituntur, verum eæ tam ſunt robuſtæ, firmæ, & veritatis luce pfuſæ, vt labra adurant, & dentes frangant, vnde eis tam horribiles clamores excidunt. Cum autem nemo Chriſtianus nobis tanq̃ ouiculis Chriſti, poteſtatem de quauis doctrina ex verbo Dei iudicandi, auferre debeat aut poſsit, in timore Domini paucis ipſorum rationes, quas contrà obijciunt, inſpiciamus, ac quid valeant, trutinemus.

De noua Philippi confeſsione, quæ neq; Auguſtę ſcripta neq; Auguſtæ exhibita, neq; à ſtatibus Auguſtanæ Confeſsionis ſubſcripta eſt, has rationes adferunt.

Author ſcripti alicuius poteſtatem habet illud mutandi, quoties libet.

Sed Philippus eſt author Confeſsionis Auguſtanæ.

Ergò Philippo liberum fuit, eam, q̃ties libuit, immutare.

R. Negatur Maior. Videndum enim eſt, an ſibiipſi, an verò alijs ſcripſerit. Cancellarius ſuo Domino rem grauem literis comprehendens, quam poſtea Dominus comprobat, ſuoq; chirographo & ſigillo corroborat atq; offert, non habet poteſtatem, quod ipſe compoſuit pro ſuo beneplacito, vel viuo vel mortuo Domino, immutandi, ſine Domini iuſſu. Nec dicuntur illæ literæ Cancellarij, ſed Domini. Prætetea nulli hominum licet veritatem in mendacium, plana in curua, perſpicua in obſcura & periculoſa immutare.

Deinde negatur minor. Nam Philippus non eſt ſolus author eius Confeſsionis, quia Lutherus ſuppeditauit articulos, ipſeq; correxit. Contulerunt & alij Collegæ ad res aliq̃d, & quidem vnusq̃ſq; pro ſuo modulo. Vnde D. Snepfius in ſua de cœna Domini confeſsione ſcribit, ſe quoq; aliquotam Confeſsionis Auguſtanæ partem fuiſſe. Deinde non ſibi Philippus ſcripſit, ſed illis, qui ſubſcripſerunt & obtulerunt. Miniſter itaq; non Dominus fuit Philippus Confeſsionis illius. Alij enim fecerunt ſuam, Ergò non fuit licitum ſcriptori, eam pro ſuo placito variare.

2.

Lutherus in tranſlatione Bibliorum quędam correxit. Ergò & Philippo in Confeſsione Auguſtana id licuit.

Reſp. Eſt diſsimilitudo. Nam non ſic alijs tradidit verſionem ſuam Lutherus, vt ſuũ nomen abeſſet. At Confeſsio Auguſtana, non à Philippo exhibita eſt, neq; ſuo nomine exhibitio facta eſt. Præterea magna differentia eſt inter interpretem & ſcriptorem & inter corruptorem & deprauatorem libri alicuius.

3.

Collocutores idipſum iuris, in ſuis libris corrigendis ſibi ſumunt. Ergò.

R. Eſt eadem diſsimilitudo.

4.

Editum exemplar anno 1531. habet quandam correctionem. Ergò & poſtea licuit Philippo, quoties voluit, immutare.

R. De occultis nihil dicere poſſumus. Conſtat autem, Exemplar illud, quod primum in Eccleſiam Chriſti eſt ſparſum, pro authentico ſemper habitum eſſe. Imò præfatio eius habet, quod ex exemplari BONAE fidei probè emiſſa, & diligenter deſcripta ſit. Sed correctiones ac mutationes poſteriores de nouo factæ ſunt.

5.

Hortante, approbante, atq; mandante Luthero, confeſsio illa eſt retexta.

R. Sunt mera figmenta D. Collocutorum contra 8. pręceptum, ad iuſtificandos homines, ſine corde & fronte excogitata. Equidem multi noſtrum à M. Rorario, qui libros Lutheri edebat, audiuimus, aliquoties Lutherum ſanctæ memoriæ, ſæpè conqueſtum de illa crebra refuſione confeſsionis, atq; ad ipſum Philippum dixiſſe, Philippe liber iſte non eſt tuus, ſed Eccleſiæ confitentis, ideo non eſt tibi integrum, toties immutare.

Simile

Simile eſt & illud, Lutherus laudauit Confeſsionem. Ergò hanc nouam laudauit. R. Non ſequitur, quia veterem non nouam comprobauit.

6.

Communi Principum conſilio factam aliam Confeſsionem ſeu immutatam eſſe.

R. Eſt figmentum ad decipiendos homines concinnatum. Non enim hoc poteſt probari. Imò in ipſo Conuentu Naoburgenſi, anno 1561. optimum, rectiſsimum, ac tutiſsimum fore iudicatum eſt, veteri, germanæ, notæ, approbatæ ſubſcribere potius, quàm nouæ.

7.

Elector Iohan. Frid. ad Comitia profecturus, commendat vt normam, Confeſsionem Auguſtanam.

Ergò nouam commendat.

R. Hoc verba Electoris, quæ citantur, nequaquam habent. Et certa res eſt, de qua etiam illuſtriſsimus Princeps, Iohan. VVilhelmus Dux Saxoniæ &c. Dominus noſter clementiſsimus, qui præſto eſt, teſtari poteſt, Parentem ſuum & Maiores, non aliam quàm primam, veterem & germanam approbaſſe. Magna igitur eſt audacia & fallacia, aliud inferre, quàm verba ipſa complectuntur & ſonant.

8.

In aliquot Colloquijs cum Papiſtis, noua & recentior, non vetus eſt propoſita. Ergô.

R. Id liquidò probari non poteſt. Nam in ijs Colloquijs non fuerunt nouæ Confeſsiones propoſitæ, Sed eſt de doctrina & rebus primæ illius & veteris Confeſsionis Auguſtanæ actum & diſputatum. Ideò hic fucus etiam veluti fumus colliqueſcit & euaneſcit.

9.

Eccius obijciens VVormaciæ Philippo mutationem Confeſsionis Auguſtanæ, fuit contentus, quod Philippus reſpondit, doctrinam in vtriſque non diſcrepare. Ergò recentior eſt autentica.

R. Miſera & friuola ratiocinatio. Nam Philippus iſta ꝑ ſe tantū dixit. Deinde Eccius minimè hoc reſponſo contentus fuit, ſicuti nec Pontificij etiamnum contenti ſunt, eam variatam eſſe, ac noſtras Eccleſias propter eam ipſam cauſam turpiſsimæ inconſtantiæ inſimulant.

10.

Noua eſt locupletior veteri. Item ꝑpter aduerſarios quædam mutata ſunt.

R. Alio ſuo libello id potius facere debebat Philippus, quàm hanc primam Confeſsionem immutare.

11.

Conueniunt rebus vtræq;. Ergò Philippus habuit poteſtatem mutandi.

R. Hoc aliter ſe habere, multi boni & pij viri cum dolore queruntur. Nam locus de libero arbitrio in veteri exemplari, planior & rectior eſt, quàm in recentiori exemplari, vbi Pelagiani noui ſeu Synergiſtæ inueniunt pallium ſuis corruptelis. Deinde in loco de Cœna, expuncta ſunt illa verba, Et improbant SECVS docentes: Quæ quidem Antitheſis tum efficiebat, cum primum offerretur Confeſsio, vt Sacramētarij à Confeſsione illa à noſtris exhibita ſeſe auellerent, & imperij decretum promulgaretur, de Sacrmentarijs & Anabaptiſtis, tanq̃ à Confeſsione Auguſtana alienis, pace communi imperij non comprehendendis. Poſtea verò hac remota & deleta, cœperunt animoſè contendere Sacramentarij, ſeſe verè ac propriè addictos eſſe Auguſtanæ Confeſſioni, & non illos, qui Lutheri ſententiam de Cœna ſacra ꝓfitentur. Quod verò D. Collocutores ſcopulum iſtum transuolantes dicunt, Affirmatiuam poſitam, ex qua facilè negatiua deſumi poſsit. R. Experientia ipſa docet, aliter ſe rem habere. Nam non omnes vident negatiuam, & multò minus applicationem errorum facilè intelligunt. Itaq; doctorum hoc eſt officium, monere de corruptelis, iuxta dictum, Contradicentes conuince. Et notum eſt toti Eccleſiæ, Caluini-

ſtas

ſtas quoq; poſterioris editionis ciues ſeſe gloriari, & ſub iſta generalitate occultare. Habes hic ſpecimen conſenſionis & concordiæ inter veterem & recentem confeſsionem. De pluribus autem partibus ſuo loco diſſeremus.

12.

Philippus quædam de hac recenti Confeſsione ſua prædicat. Ergò.

R. Reus eſt Philippus. Ergò hac in parte ipſius prædicationi credere non licet. Item, criminantur, nos ex odio Philippi iſta omnia dicere. R. Negamus, quia ea, quæ rectè ſcripſit, probare nos & magnifacere diximus.

Stant igitur noſtræ rationes inuictæ, quibus oſtendimus, non temerè pios anteferre veterem & germanam, vereq; Auguſtanam Confeſsionem, illi recenti, vereq; Philippicæ Confeſsioni, eaſq; pro repetitis habere cupimus.

Repetemus tamen hic aliquas rationes, vt iterum in timore Domini conſiderentur.

1.

Prima, vetus, germana, veraq; Auguſtana Confeſsio, non eſt ſolius Philippi conſilio, neq; à ſolo Philippo congeſta ſeu ſcripta. Sed Lutherus ſuggeſsit articulos cum rebus, & correxit poſtea. Alij quoq; Theologi, tum Auguſtæ congregati, ſuas etiam voces, conſilia, iudicia, operas addiderunt, id quod Snepfius & alij teſtati ſunt.

2.

Iuſſu Principum ea Confeſsio adornata eſt, Theologi tantum fuerunt organa ſeu ſcribæ.

3.

Vetus illa Confeſsio, à Principibus & reliquis, tanq; ſua propria recepta, ſubſcripta, atq; Imperatori Carolo 5. exhibita eſt.

4.

Nec eſt ea Confeſsio, vel ſolius Philippi, vel Theologorum reliquorum nomine oblata. Nec vocata eſt vnquam Philippi confeſsio, ſed ſtatuum.

5.

In alienam igitur rem non habuit Philippus poteſtatem tantam, vt liberum ipſi eſſet, eam immutare.

6.

Romani regni proceres, non recentiorem ſed veterem illam Confeſsionem à ſtatibus receperunt, & pro vera ac germana agnoſcunt.

7.

Vetus ac prima eſt à pontificijs examinata, & à noſtris probè defenſa, vt Tom. 5. Ien. fol. 308. 309. exponitur. Imò Eccius & alij non veriti ſunt affirmare, eam ex verbo Dei refutari non poſſe. Tom. 5. fol. 41. 295. 298. 309.

8.

Eccleſia Dei etiam veterem pro autentica habet.

9.

Recentior à ſolo Philippo ſcripta eſt.

10.

Non fuit cauſa mutandi veterem, quæ non tantum, vt dictum eſt, tali modo concinnata fuit, vt in examine Pontificiorum ſubſtiterit, ſed etiam ea, quæ deleta ſunt, non fuerunt contra verbum Dei aut Lutheri doctrinam.

11.

Additio potuiſſet peculiari ſcripto melius fieri.

12.

Lutherus mutationem à Philippo ſuſceptam ſolitus eſt improbare.

13.

Recentior non eſt probata in Synodo aliqua celebri.

14.

Neque

Neq; eſt approbata á Principibus, qui Auguſtanę Confeſsioni veræ & germanæ ſubſcripſerunt.

15.

In Naoburgenſi Conuentu, Principes vetus & germanum exemplar decreuerant ſubſcribere, non recentius.

16.

Recentior mutatio Confeſsionis eſt periculoſa, quia non ſic eſt à Pontificijs examinata, vt prior, & res ipſa docet, quod Sacramentarij, Maioriſtæ, Antinomi, latebras quaſdam in ea quærant.

17.

Recentiori exemplari exprobratio inconſtantiæ & immutabilitatis in Confeſsione omnium primaria, excitata eſt, vt Eccij, Staphili, Oſij, Caniſij, Lindani, & aliorum inſultationes publicè oſtendunt.

18.

Mutatio Confeſsionis ſcandalum obiecit infirmioribus, vt dubitarent de fundamentis veritatis. Et ſine dubio multos abſterruit, ne noſtræ Confeſsioni ſe adiungerent.

19.

Mutatio iſta occaſionem peperit & pariet, in Eccleſia rixandi, vni Confeſsioni plus tribuendum.

20.

Recentior mutatio articulos quoſdam mutilat, vt de Cœna omittit maximè neceſſariam Antitheſin, Improbant ſecus docentes, quibus quidem verbis Sacramentariorum error percellitur.

21.

Item deprauat ambiguis formulis locum de libero arbitrio, expunctis verbis in veteri exemplari, quæ lucidiora & veriora ſunt. Vt Spiritus ſanctus fidem efficit, vbi & quando viſum eſt Deo in ijs, qui audiunt Euangelium &c. Do-

ctrinam de peccato & iuſtificatione &c. Confeſsio & Apologia recentior nonnihil mutat.

22.

Animi piorum in Eccleſia Dei, veteri & germanæ Confeſsioni Auguſtanæ plus fidei tribuunt, & facilius in ea conquieſcunt, quàm in recenti Philippica, quæ non fuit Auguſtæ ſimili quidem conditione.

23.

Antiquior & verior Confeſsio Auguſtana, magis Lutheriſat, recentior autem magis Philippiſat. Conſtat autem Philippũ agnoſcere, ſeſe à Luthero doctrinam hauſiſſe. Sic enim etiam in Teſtamento ſuo, quod anno 1540. compoſuit, inquit: Ago autem gratias D. Doctori Martino Luthero primum, quia ab ipſo Euangelium didici. Deinde pro ſingulari erga me beneuolentia, quam quidem plurimis beneficijs declarauit, eumq́ volo à meis non ſecus ac Patrem coli. Ego quia vidi & comperi, eum præditum eſſe excellenti & heroica vi ingenij, & multis magnis virtutibus, pietate & doctrina præcipua, ſemper eum magnifeci, dilexi, & colendum eſſe ſenſi.

Itaq; & hoc patet, Vbi à doctrina Lutheri verbo Dei congruente Philippus nonnihil diſcedit, nemini vitio vertendum, ſi modeſtè ab ipſo diſſentiat, reliqua autem eius viri rectè dicta, magnifaciat.

24.

Falſum & hoc eſt, quod recentiori Confeſsioni, nempè Philippicæ, nihilominus præfatio illa vetus præmittitur, in qua dicitur, quod ſit ex bonæ fidei exemplari deſcripta, Item Carolo 5. exhibita anno 1530. &c. Quæ quidem & alia plura, poſteriori immutatæ attribui verè non poſſunt.

De Locis communibus poſtremis, quod monuimus, bis irata & declamatoria inuectiua excipiunt D. Collocutores, Sed robora intueamur paululum.

Muta-

Mutationem ſæpius factam concedunt. Sed primum rebus omninò omnes, quantum ad has crebro iteratas mutationes, conuenire aſſerunt. Verum id vanum eſſe, cuiuis conferenti exemplaria promptiſsimum eſt iudicare. Nam ſententia in doctrina de libero arbitrio, de Cœna ſacra & alijs variat. Deinde inquiunt, Lutherum poſtremam (ſcilicet quæ poſt obitum eius edita eſt) editionem magnifeciſſe, & tanquam Enchiridion perpetuò in manu geſtaſſe. Reſpondemus. Sic decet hominibus imponere. Nos verò ſcimus, Lutherum Biblia ſua hebraica, & inprimis Pſalterium ſolitum eſſe manu nocturna diurnaque verſare, non recentem editionem Locorum. Præterea non ſequitur, veterem editionem approbauit. Ergò omnes alias, quocunque tempore editas ſimul approbauit.

Quàm probè autem ſibi conſentiant, Philippi nouus locus de libero arbitrio, & liber optimus Lutheri de ſeruo arbitrio, res ipſa docet, & nos plenius in collatione ſecundi articuli, Deo iuuante, demonſtrabimus. Scimus enim falſitatem cum veritate confundi nequaquam debere. Improbat ac reijcit Lutherus veterem definitionem, hic probat. Lutherus inquit, Hominem in conuerſione nihil poſſe, hic dicit, aliquomodo. Negat Lutherus, in nobis eſſe cauſam apprehenſionis ſalutis, niſi Deus prius fidem dederit, hic affirmat, Chryſoſtomi & Nazianzeni dicta, Synergian ſpirant. Nam illos veteres ſcriptores, doctrinam de libero arbitrio impurè tradidiſſe, notorium eſt. Cauſas porrò concurrentes, non diſtinguunt D. Collocutores in renato & nondum renato. Neque hoc veritati conſentit, Philippum in eo capite ſemper eandem doctrinam ſonuiſſe. Nam viuo Luthero & in antiquis locis, rectius ſentit, quàm in poſterioribus. Teſtimonia Lutheri falſò accommodant. Nam quod ille de infirmitate renatorum dixit, id illi ad nondum renatum hominem applicant. Hęc breuius ſtringimus, quia in proximi articuli collatione, iſta vberius, Deo volente & gubernante, explicabuntur.

Locum de Euangelio non diſcernere inter ſpecialem & generalem definitionem Euangelij, & Euangelio aſsignari proprietatem, quę non eſt ei propria, nempe concionem pœnitentiæ, ſeu de peccatis, ( id quod non leuiter Antinomis patrocinatur) manifeſtum eſt, qua de re plenius ſuo loco.

De iuſtificatione animaduertunt D. Collocutores ſeſe conſtrictos. Non enim in vlla ibi definitione, obedientiæ Chriſti imputatæ fieri mentionem, vbi quidem maximè fieri debebat, vltrò agnoſcunt. Quod verò aliàs in explicatione aliquid ea de re dicatur, id non hæret in controuerſia.

Inſurgentes autem poſtulant ſibi monſtrari, quis planius & luculentius hunc locum explicauerit, quàm Philippus? Reſpondemus. Lutherus, quem Dominus Deus ad iſtius articuli illuſtrationem excitauit. Itaq; ſpumæ tumidæ paululum ſubſideant & conſileſcant. Deinde Saxonicæ ciuitates in controuerſia contra Oſiandrum, hoc caput de iuſtificatione præclarè illuſtrarunt, pro quo quidem officio ipſis etiam Eccleſia Dei gratias agit.

De cœna definitionem, congruentem ei, quæ in paruo Lutheri Catechiſmo traditur, in Locis monſtrare non poſſunt. Ac quantum animi & gloriationis ea ipſa res Sacramentarijs dederit, notiſsimum eſt. Quod verò tranſiliunt ad regulæ commendationem, id in quæſtione hic non verſatur. Monent etiam de omittendis controuerſijs, quæ fidem magis quàm longas diſputationes requirant, id quo nam ſpectet, haud difficile eſt diuinare. Nos verò illas explicationes controuerſiarum, quas Lutherus contra Sacramentariorum errores protulit, & neceſſarias, & vtiles atq; ſalutares eſſe, cum vniuerſa Eccleſia Chriſti rectè ſentiente cenſemus. Sed hac etiam de parte ſuo tempore ex Commentarijs Philippi in Epiſtolam ad Coloſſenſes & Epiſtolis impreſsis alijsq; libris eius plura ſuo tempore proferemus. Iam ad finem pergimus.

Quod

Quod porrò iuſticiam coram Deo Philippus lucem appellauit in loco de Magiſtratu, lenire quidem conantur D. Collocutores, Sed res manifeſta eſt, & ipſorum gloſſa textui ignota eſt, atq; attendendum eſt diligenter, ne imputatio iuſticiæ & renouatio confundantur.

Antichriſtum deniq; in Locis non eſſe exp̄ſsè taxatum fatentur. Conferant etiã, q̃ de conceſsione primatus pontificij aliàs nõ ſemel ꝑmiſit idem autor. Sed de iſtis copioſiꝰ infra.

Hæc ꝓperantes ad finem iſtius Loci paucis attingimus, ꝓlixiꝰ, Deo dante, & de pluribꝰ ſuo tempore udituri. Iam enim hoc agendum eſt, ne à principali cauſa abſtrahamur.

Inijciunt autem D. Collocutores, vt pro inquieto ſuo animo ſubinde noua moueant, mentionẽ Megapolenſium Legatorum an. 1557. de qua re paucam onemus. Legati illi adhuc in viuis ſunt, qui grauiſsimè conqueſti ſunt, quam duriter ab illis, ad quos miſsi fuerant Vuitebergam, & ab alijs nonnullis ꝓpter pacificationem excepti & tractati ſint. Deinde reportarunt ſuum ſcriptum, quod attulerant, manu Philippi correctum, is verò in tractationem iuſticiæ coram Deo inſeruerat viuificationem. Nam imputationi iuſticiæ adſcripſerat viuificationem. Quod quidem exemplar & aliqui noſtrum inſpexerunt, & adhuc hodie apud Illuſtriſsimum Principem Ioannem Albertum Ducem Megapolenſem &c. extat, Plura de his aliàs.

De Coſuicana etiam actione, vera narrauimus, & viuunt eius rei teſtes veraces, quàm intemperanter ſe geſſerit Philippus, ab alijs quibuſdam inſtigatꝰ, vt admonitiones quantumuis ſupplices ferre noluerit, quomodo Legati tum à concionatore quodam, tum ab illo autore libelli famoſi, de quo proximè, ſint deformati, Sed ſuo tempore illa plenius extabunt. Illud ſaltem addimus, Obijciunt, noluiſſe aduerſarios de omnibus articulis doctrinæ conferre. ℞. Primum de controuerſis quibuſdam articulis componendis tum conuenerant. Deinde illis explicatis, vltrò ſeſe ad collationem de omnibus alijs articulis doctrinæ Chriſtianę obtulerunt. Deniq;

niq; quod pueriliter garriunt, quoſdam cupiuiſſe extin-ctum Philippum, id nugatorium & falſum teſtimonium eſt, nec poteſt ab vllo honeſto viro probari.

Argumenta de præceptoritate quædam recantant, ea vel oſtendiſſe ſufficit.

1. Aliquid reprehendunt Collocutores in ſcriptis Philippi.

Ergò omnia reprehendunt.

2. Aliquid dicunt in eius libris non conuenire cum verbo Dei & Luthero.

Ergò omnem gratam de eo memoriam abiecerunt.

3. Aliquid in eius libris commonefaciunt.

Ergò omnes eius libros ex Eccleſijs & ſcholis eijciunt.

4. Ex ipſius libris hauſerunt, quicquid didicerunt.

Ergò non debebant de quibuſdam falſis monere.

5. Alij viri excellentes laudarunt eum. Ergò nemo debet de quibuſdam, non congruentibus cum verbo Dei, commonefacere.

Hæc non opus habent vlla ſolutione, quia defenſores ipſos coarguunt, quod neruis rerum careant.

Ad Synodum Luneburgenſem, de condemnatione hac ætate graſſantium Corruptelarum anno 1561. quod attinet, tantum eam exibilant, Non videndum, inquiunt, qui, ſed cur & quomodo ſcripſerint. Id vero rectiſsimum eſt. Nam illi ex rationibus grauiſsimis illas corruptelas taxarunt, & è ſuis Eccleſijs exterminandas eſſe cenſuerũt. Quod etiam alias Saxonicarum Eccleſiarum cenſuras falſè irrident, & aiunt á quibuſdam extortas. Reſpondemus, Dira iſthæc eſt maledicendi libido. Nam clariſsimæ Saxonicæ ciuitates, ſyncera Euangelij Chriſti confeſsione celeberrimæ, ab ipſis noſtris Collocutoribus traducuntur, ac ſi non ſeriò

ſeriò iſtas tetras Corruptelas, quas reprehenderunt, publicis ſcriptis abominentur. Sed nos D. Collocutoribus certo poſſumus aſſeuerare & confirmare, Honeſtas & claras Saxonicæ terræ ciuitates, hæc ipſa ſcripta, quibus Corruptelas Synergiſtarum, Maioriſtarum, Adiaphoriſtarum, Stenckfeldianorum, Sacramentariorum, & ſimilium fanaticorum reprehenderunt, pro Norma doctrinæ ſuæ Eccleſiæ, vnà cum alijs libellis habere, neq; admittere quenq; ad miniſterium ſuis in locis, niſi chirographo conſenſum oſtenderit & corroborarit.

Cordati hiſtoria nobis non eſt ignota, & eius ſcripta habemus, quibus præſtigias illas de cauſa ſine qua non, in articulo iuſtificationis, bono Spiritu redarguit, nec deſunt Lutheri ſcripta, quibus Cordati cauſam probat. Non igitur turbator fuit Eccleſiæ, Sed illi fuerunt turbatores eo tempore, qui clam Luthero, vti queritur, eiuſmodi cuniculos in veritatem agere volebant, quiq; tamen moniti à Luthero, tandem ſimularunt ceſsionem. Nec ignoramus Hiſtoriam de dictatis Philippi, quam miramur D. Collocutores ſine rubore erga Deum & homines eludere.

De Menio quod proferunt, ipſos perpulchè redarguit, quod ſine omni veritatis cognitione hiſtorica attulerint. Nam cum Menius ſit confuſus in Synodo Iſennacenſi, hac ipſa de re, vt viui etiam teſtes haud procul abſunt, perſpicuum inde fit, in qualia fundamenta ſua hiſtorica D. Collocutores extruant. Cum autem in falſo teſtimonio palàm deprehenſi ſint D. Collocutores, maledictis nos inceſſunt. Præterea quiritantur de abalienatione autographi, quod ad ipſos nullo iure pertinet. Acquieſcimus igitur in proxima Reſponſione.

De chartis Lutheri poſt mortem eius inuentis, honeſtiſsima Reſponſio eſt, Nulli eiuſmodi chartæ fidem habemus, quæ à libris eius editis diſcrepat. Nam ea teſtimonia ſunt fallacia, tum quia laruis ex mortuis reſuſcitatis,

non eſt in articulis fidei habenda fides, tum quia ab imitationibus aliarum manuum, quales etiam nouimus aliq̃t, cauendũ eſt. Inſup in hoc Colloquio de editis ac publicè notis libris Lutheri eſt diſputatio. Debebant igitur D. Collocutores, hac in parte Deum & homines ſapiẽtes & pios reuereri.

Diſputatio Lutheri à M. Alberto edita, non habet quicq̃ alienum à libris impreſsis Lutheri. Sed quod D. Collocutores ex ſcheda è tenebris Vtopicis prolata, conantur ꝓbare, id á libris diuulgatis atq; autenticis Lutheri eſt diuerſiſsimum. Itaq; tenebroſas iſtas chartas in tantam lucem non admittimus. Reliquas autem rationes noſtras, quia nõ ſunt euerſæ, pro repetitis habemus.

De actis Synodicis poſtea diſſeremus latius Deo gubernante, cũ ad Interimiſticas & Adiaphoriſticas actiones venerimus. In p̃ſentia autem non diſsimulamus nos gaudere, q̃ noſtras ratiões tam frigidè & pueriliter eludere tentarunt.

Famoſum eſſe libellum res ipſa loquitur, q̃a neq; ſcholiator iniquus, neq; Profeſſores omnium artium, ſicut nec interfuerunt illis Interimiſticis conſultationibus, ita nomine ſuo exp̃ſſo, de ijs nec potuerunt, nec voluerunt teſtari. Minantur autẽ, ſe ipſos concitaturos, vt ſuas partes agant, ſed videant ipſi, vt omnium facultatum Profeſſores, qui tamen ibi fuerunt, chirographa apponant, Secundò, vt ſub iuramẽto coram Deo & hominibus ꝓfiteantur, ſibi iſta acta omnia ꝓ vt ſunt edita, ante impreſsionem eſſe exhibita, viſa, comprobata. Tertiò, probent ſeſe debuiſſe & voluiſſe de rebus, quibus non interfuerunt, teſtari. Et ſanè prodeſſet, Eccleſiam iſtas nominatim ſcire. Quod porrò Academiæ iſtam editionem tribuunt, iniquè faciunt, Nam de mentione illarum perſonarum duntaxat, hoc loco verba facimus.

Deinde dicunt, in Archiuis originalia contineri. ℞. Nobis de originalibus non eſt quæſtio, ſed q̃ libellus famoſus editus eſt, tum q̃a ſine certis nominibus liber editus eſt, nec eſt viſus omnibus illis ante editionem, & ſcholiator plurima narrat, quæ ſunt falſiſsima, id quod infra loco ad hanc

par-

partem deſtinato exponemus. Non igitur de originalibus, ſed de iſto libello diximus. Inſup addidimus à parte aduerſa tantum, quæ ſibi profuerunt, edi facilè potuiſſe, non verò ea, quæ referret alios quoq; ſcire. Quæ autem nobis ſunt nota, de Lipſici Interim vel formatione, vel promulgatione alijsq; rebus, Deo iuuante, referre non grauabimur.

Quod de Lutheri ſomnio dicitur, non aſſequimur. Non ille de ſuis ſomnijs ſolitus eſt publicè quicq; ſcribere. Quod ſi autē illud ſomnium putant, q nebulo quidam phantaſia quadam vigilanti, quisqs tandem ille fuerit, comentus eſt, atq; ante aliq̃t annos, in publicam irriſionem nominis, laborum, operum, & doctrinæ Lutheri edidit, tum ſciant, & M. Ioan. Stolſium & alios, eas non tam nugas, q̃ contumelias in Deum & Lutherum, grauiter & ſolidè refutaſſe.

Poſtremò & Scholaſticorum libellos famoſos, calumnijs, mendacijs, & blaſphemijs plenos, Paſtores & Doctores ipſorum, in hoc Colloquio, publica voce com pbare, tueri, atq; ornare non ſunt veriti, idq; an Deo & Eccleſiæ ipſius gratum ſit futurum, res ipſa docebit. Nam tantam maledicentiam, tam iniuſta & virulenta odia, tantos furores, tam petulantem & enormem mentiendi, calumniandi, & exagitandi bonos viros, & inprimis ſynceros Doctores Euangelij, libidinem tribuere filijs Dei, idq; iuxta Chriſti & Pſalmi ſermonem, profectò horrendum eſt, cum quidem illis potius qui Heliſæo illudebant, & ab vrſis lacerabantur, quàm qui Chriſtum laudabant, huiuſmodi iuuentus maledica comparari poſsit ac debeat. Nos verò hoc peccatum exiſtimamus graue eſſe propter iſtas rationes.

1. Quia nullius ſcholaſtici nomen præ ſe ferunt illę inuectiuę, neq; viderunt omnes ſcholaſtici ei9 loci ea maledica ſcripta ante editionem, imò multi preſtati ſunt, ſe nunq; approbaſſe, & pij ſcolaſtici non delectantur iſtis calumnijs & mendacijs. Ac rumor eſt, non ſcolaſticum aut ſcolaſticos, ſed q̃ſdam ex Profeſſoribus ſub ea larua maledictiones p ſuo liuore & libidine, congeſsiſſe. Itaq; ſunt libelli famoſi tum, pter

nullum aut potius ficta nomina, tum propter res falſas.
2. Abuti nomine Dei eſt contra ſecundum Præceptum Decalogi, quod comminationem grauem de pœna annexam habet. Sed illi famoſi libelli in pluribus nomine Dei fœdiſsimè abutuntur. Inter alia & Antinomicam habent doctrinam, quod Euangelium propria ſignificatione arguat peccata, id quod Antinomos docuiſſe palàm eſt, Tuentur D. Maioris & Semipelagianorum deliramenta &c. Excuſant Caluiniſtarum & Antichriſti dogmata &c.
3. Plurima mendacia de rebus & perſonis publicè ſpargunt, poemata quoq; falſiſsima fingunt, quæ ipſe Cacadæmon impuriora & contumelioſiora fundere non poſſet vel auderet, idq; contra 8. præceptum. Itaq; publicam mentiendi libertatem & immunitatem noſtri D. Collocutores hac in parte ſtabiliunt.
4. Chriſtus ipſe dicit Matt. 18. Qui ſcandaliſarit vnum de minimis iſtis, qui in me credunt, expedit ei &c. Sed hac permiſsione atq; Encomio ſuo, D. Collocutores in peccatis relinquunt puſillos Chriſti, eoſq; grauiter ſcandalizant, vt deinceps Paſtorum ac præceptorum ſuorum autoritate, licentius & furioſius maledicant, Sic ſcilicet iuuentus erudienda atq; in infernum deducenda eſt, Præceptoribus nimirū ſuis occlamationibus pͤeuntibus & frigidam ſuffundentibus.
5. Qui homines ſeditioſos & contumelioſos in Eccleſias, ſcholas, reſpublicas mittunt, peſsimè de genere humano merentur, Sed noſtri D. Collocutores, ſignificant ſe tales è ſuis ſcholis miſſuros, qui didicerunt libellos famoſos, plenos maledictis & mendacijs edere, id quale ſit pietatis iſtius mirandæ facinus, ad ſalutem tamopere neceſſarium, vt ſine eo impoſsibile ſit quenq; ſaluari, pij omnes æſtiment.
6. Imperatoriæ, & Magiſtratuum inferiorum Leges, Libellos famoſos & prohibent & puniunt. Sed Paſtores & preceptores in hiſce ſcholis præcipui, defendunt & laudant laruas & lemures, ſub titulo Scholaſticorum Vuitebergenſium libellos ſcribentes & edentes. Ergò Magiſtratibus po-

liticis quaſi in faciē hac in parte reſiſtunt. Sed nolumus plures cauſas in præſentia enumerare, fiet id alibi poſtea, Haſce vt Paſtores & Præceptores iſti, iſtius teneræ & imperitæ & petulantis iuuentutis expendant, amanter oramus.

Tantum in p̄ſentia, pro noſtro reſponſionis iure, adiungere voluimus, ex quibus auditores & lectores pij ac Deum timentes ꝓculdubio intelligent, contra ius & conſuetudinem Colloquiorum, noſtros D. Collocutores, excepiſſe & puerciſſe noſtra verba, & condemnationes ſcriptitaſſe ante concluſionem. Nec dubitamus, quin eam rationem omnes cordati improbaturi ſint. Deinde teſtamur coram Deo, D. Collocutores nobis ſubinde inſidias periculi plenas tetendiſſe, vt caperent nos in ſermone, & noua certamina mouiſſe, de quibus eos amanter præmonebamus, ne veluti oleum in ignem conijcerent, Sed de p̄ſentibus negocijs tantum conferrent. Tertiò inuectiuarum tantarum effuſionem, ſperamꝰ & Deo & hominibus diſplicituram. Quartò, proteſtamur tum ꝓlixitatem ſcriptorum, tum declamationes ingentes & ſine rebus ſonoras (ſicuti fluctus littora feriunt) primū nos cœpiſſe, & nos adegiſſe, vt aliquantò fuſius contra voluntatem noſtram reſpondendum fuerit, licet ſubindè res in arctum quaſi cogere, & in ſyllogiſmos ac rationes euidentes reſtringere conati ſimus, quæ qdem res D. Collocutoribus odioſa & moleſta inprimis fuit, ſed adeò ineptè, & inerudite ad eas partes reſponderunt, vt impetus orationis veluti ad rupes quaſdam firmiſsimas retuſus & hebetatus fuerit. Quintò nihil tam dextrè potuit à nobis dici, quin D. Collocutores, vel in diſtrahendis rebus, quæ iunctæ fuerunt, vel in iungendis, quæ ſæparatæ fuerunt, vel in ſimpliciter efferendis, quæ cum conditione dicta fuerunt, ſuam artem exercuerint. Sextò apparet ex vniuerſa tractatione, D. Collocutores magis pro Loco & perſona, quàm pro veritate, gloria DEI, & ſalute hominum tantis odijs & amarulentia pugnare.

Rogamus itaq; primum D. Collocutores noſtros peramanter, vt deinceps collationes breuiores, & neruoſiores inſtituant, ac reipſa potius quàm verbis, probent, ſeſe concordiæ veræ ac ſalutaris ſtudioſos atq; cupidos eſſe. Idem nos & pollicemur, & Deo dante, præſtabimus.

Deinde rogamus qua poſſumus humilitate & reuerentia, vt D. auditores & lectores, declamationibus & inuectiuis, imò etiam perſonarum reſpectu remotis, de rebus ipſis earumq; fundamentis ac ponderibus, in timore Domini, liberrimo Spiritu, iuxta rectam normam verbi diuini, veræ Auguſtanæ Confeſsionis & Apologiæ, & ſcriptorum Lutheri iudicent, neq; incruſtent errores, neq; concilient veritatem cum mendacijs, ſed Deo ſuam gloriam adſcribant, eiq; veritatem ſuam non labefactent, totiq; Eccleſiæ planam, ſynceram, conſtantem doctrinam, qua errores perſpicuè & rotundè indicantur & damnantur, reſtituant. Si quid etiam, q falſum eſt, prӕteriuimus, & non refutauimus, ſtudio breuitatis, Teſtamur nos tamen illud nunq; probaturos. Ac ſi qua in re declaratio vberior à nobis poſtulabitur, pmittimus nos eam, non grauatim ſuis tempore cōmunicaturos eſſe.

Cum autem omnia bona conſilia & ſalutares actiones à te Ieſu Chriſte proficiſcantur, qui regis ad dexteram Patris & ideò apparuiſti, vt deſtrueres opera diaboli, atq; miniſterio Verbi & Sacramentorum, perpetuam Eccleſiam colligeres, Ideò te quoq; veris & humilibus pectoribus oramus, vt doctrinam, quam reuelaſti ipſemet, cum omnibus temporibus, tum etiam in hac nouiſsima mundi ſenecta, per electum Organon D. Martinum Lutherum, ſanam, integram, incontaminatam clementer conſerues, atq; ad poſteritatem propages, & nunc ex immenſa miſericordia efficias, vt in hoc Colloquio & veritas tua innoteſcat, palmamq; ſola teneat, & corruptelæ, quæ tibi non ſunt tribuendæ, remotis omnibus omnium hominum & honorum ſpectris, cognoſcantur & aboleantur, pter tuam ipſius ſanctiſsimam gloriam, & plurium hominum ſalutem æternam, Amen, Amen.

POST

# POST SCRIPTA,

## AD QVAE COLLOCVTORES ALTERIVS PARTIS, OCCASIONEM DEderunt. Nam poſt ſuum ex Colloquio diſceſſum, ea collegerunt ac ſparſerunt, vt ſuæ cauſæ conſulerent. Ea verò ſcripta lector inſpiciat, & iuxta veritatis & iuſticiæ Normam expendat.

## CAVSAE, QVAS ELECTORIALES THEOLOGI, POST SVVM EX COLLOquio abitum, diuulgarunt, ad ſui ipſius iuſtificationem, ex Germanico translatæ.

QVibus cauſis adducti & moti, ante finem Colloquij Altēburgæ inſtituti, & non expectato ſcripto, q aduerſa pars exhibere voluit, huc Dresdam profecti ſimus, Illuſtriſsimo principi ac Domino D. Auguſto, Duci Saxoniæ, Electori &c. debita cum ſubiectione corám expoſuimus: Nempè atq; inprimis, ſummam hoc Neceſsitatem poſtulaſſe, in præſentia ipſius Elect. Celſit. totum iſtius negocij ſtatum, & quænam conditio Colloquij eſſet, pro neceſsitate explicare, ac ſimul ab ipſius Elect. Celſit. conſilium ac Reſolutionem reuerenter exquirere, anne ad hoc obligati eſſemus, talibus cum hominibus, amplius in eo Colloquio progredi?

1. Qui ſtatim in principio ſignificarunt, ſeſe ad Receſſum illum politicorum, non velle alligatos eſſe.

2. Mox etiam collationem, quæ oretenus fieret, quæ quidem in Receſsu illo ad literam erat comprehenſa, pertinaciter detrectabant, & nobis periculoſam illam, tædioſam ac prolixam ſcriptorum permutationem extorſerunt.

3. Qui à grauibus illis accuſationibus noſtrarum Eccleſiarum, Colloquium incœperunt, eaſq; ſuas querelas, ſæpius præcipuum ſcopum totius huius Colloquij nominarunt, eumq; vel pręcipuè, imò ferè ſolum vrſerunt, atq; expreſsè teſtificati ſunt, ſeſe neq; poſſe neq; velle in vllam conciliationem conſentire, niſi Accuſationes illas, contra noſtras Eccleſias in medium prolatas, agnouiſſemus, & recepiſſemus, nos eas cum ipſis damnaturos eſſe.

4. Qui nos varijs præiudicijs, & horrendis condemnationibus, penè in omnibus ipſorum ſcriptis, ſumoperè grauarunt atq; deformarunt, crebriusq; ſuam ſententiam publice declararunt, ſeſe non eo animo ad Colloquium accedere, vt in eo de controuerſis articulis, veritatem ex fundamentis ſacræ ſcripturæ inquirerent, vel conciliationem atq; concordiam piam ꝓmouerent, Sed potius vt Flacij Illyrici, & ſuorũ ſociorũ calumnioſos, contra Miniſtros in Scholis & Eccleſijs harum regionum clamores, renouarent & confirmarent.

5. Qui in primo articulo de iuſtificatione, & de bonis operibus, qui quidem in omnibus Eccleſijs, Auguſtanæ Confeſſioni addictis, pro indubitatiſsimo & optimè declarato articulo habitus eſt, non ſolum ſeſe nobiſcum conciliare noluerunt: Verum etiam ea omnia, quæ à nobis ꝓducta, & ex fundamento verbi diuini, Auguſtanæ Confeſsionis, Apologiæ, & ſcriptorum Lutheri ꝓbata & demonſtrata fuerunt, peſsimè & aſperrimè acceperunt, interpretati ſunt ac puerterunt. Imò ex ijs quoq; aduerſum nos, quaſdam nouas accuſationes confinxerunt. & cum alijs ſuis Hypotheſibus nobis obtruſerunt, ex quibus quidem pernicioſæ ac ſcandaloſæ contentiones ſequi poſſent, ſi eę non cohercerentur.

6. Qui, in argumentum ſuorum erga nos conceptorum iudiciorum, non ſolum toto Colloquij tempore, alieni à nobis fuerunt, & quaſi excomunicatos atq; condemnatos vitarũt ac fugerũt, neminemq; noſtrum in ſuggeſtum admiſerunt: ſed etiam in comuni ſuo conſilio decreuerunt, ſeſe neq; ad abſolutionẽ vſumq; cœnę dominicę, neq; ad baptiſmi aſsiſtentiam iuxta alios Chriſtianos, nos admiſſuros eſſe.

7. Qui

7. Qui,familiaritate aliqua veteri nobis iunctos,& durante Colloquio amanter nos accedentes,iniquè tractarunt,eosq́ odijs perſecuti ſunt.

8. Inprimis verò,qui in vltimo ſuo tradito ſcripto,Corpus doctrinæ, quod in Eccleſijs harum regionum, ex Electoris pio mandato hactenus retentum eſt,ac pcipuè nucleũ eorum ſcriptorum, de nouo reuiſam & auctam Confeſs. Auguſtanã, & Locos theologicos Philippi,grauiter inuaſerũt atq́ exte nuarunt,& ex norma doctrinę publicę,penitus excluſerunt ac reiecerũt. Eaq́ ratione veluti in os dicere voluerunt atq́ teſtatum facere, fruſtra nos operã in conciliandis punctis cõtrouerſis ſumere,& impoſsibilia conari deq́ ipſis ſperare.

9. Quod per reiectionem illam,de qua modo diximus, & contumelioſam attrectationẽ Corporis doctrinæ, & inprimis in eo comprehenſæ poſtremæ Confeſs. Auguſtanæ, & Locorum cõmunium Philippi( qui duo libri hactenus omnibus Eccleſijs & ſtatibus Auguſtanę Confeſsionis,chari & precioſi, magnoq́ in honore habiti fuerunt: Inprimis verò Confeſsio,prout ea poſtremò recognita & aucta eſt, ac Papiſtis in tribus Colloquijs, nimirum Vuormatiæ & Ratiſponę,anno 40.41.& 46.publicè exhibita & oppoſita,& cõtra ipſos defenſa atq́ euicta eſt) à prædicto Receſſu nos abducere voluerunt.Cum enim in eo mandatum ſit,duntaxat de trib9 articulis tractãdi,nos hoc pacto de innumeris,ijsq́ per ſe nullius momenti atq́ vanis ſophiſmatibus,cum ipſis cogeremur contendere. Sicut n.non decet nos concedere, aut permittere,vt aliquis tria probata ſymbola,in diſputationem pertrahat, vel contumelioſè reijciat, & in dubium atq́ contemptum adducat:Ita quoq́ non decet nos,cõmittere,vt pdicta Confeſsio,quæ non minus,quàm prior Confeſsio,in omnibus Eccleſijs harum regionum & ſtatuum,proximè ſymbolis,pro indubio,incorrupto & puro libro iudicata eſt,ex Norma doctrinę publicę excludatur,cum vtriq́ libelli,tũ Auguſtana Confeſsio,cui9 modò fecimus mentionẽ tum Loci cõmunes viuo Luthero ſint ſcripti,in publico vſu

habiti ac à Luthero ſummopere commendati. Præterea cum ab aduerſa parte præcipuè ſimus accuſati, quaſi corruptelas atq; errores defenderemus ac pingeremus, quæ primum poſt Lutheri obitum in Eccleſias ſparſæ eſſent, etiam hanc ob cauſam non decuit nos, poſt contumelioſam illam duorum prædictorum librorum attrectationem, vlterius cum ipſis agere, & in accuſationibus iniuſtis contra nos, quaſi eos confirmare atq; armare.

10. Quod ad corpus doctrinæ in genere attinet, non potuimus ſine deliberatione porrò cum ipſis colloqui, Quia paucos errores & corruptelas, vt ipſi quidem eas æſtimant, ex eo produxerunt, hac tamen generali clauſula annexa, alios præterea multos eoſq; incognitos errores & corruptelas in eo reconditos eſſe, qua quidem generalitate etiam bonum ipſum, quod in eo continetur, ſuſpectum & dubium efficere tentant. Hoc pacto, quaſi amplum ſibi ſpacium ſumunt, & præparant, omnia pro ſuo arbitratu & commoditate; quod ſuo inſtituto contrarium eſſe videtur, reijciendi, vel etiam, quod bonum, rectum & inculpatum per ſe eſt, peruertendi. Sicut autem neceſſe fuiſſet, pro ea fide, qua Deo, toti Eccleſiæ, & præcipuè ſcholis atq; Eccleſijs harum regionum & Ducatuum obligati ſumus, propter eam, quam diximus Generalitatem, corpus illud doctrinæ diutius tueri atq; aſſerere: Ita etiam viciſsim neceſſe fuiſſet, vt ipſi ſeſe aperuiſſent & declaraſſent, quò hæc Generalis ſuſpicio ab eo libro fuiſſet remota. Tali ratione iterum in infinitam prolixitatem abducti fuiſſemus, qua non tantum coacti fuiſſemus contra Receſsum, Verumetiam contra poſtremam Electoris, Domini noſtri clementiſsimi Reſolutionem & mandatum agere. Nam Clementiſsimus Dominus noſter, conſentiens in permutationem ſcriptorum, expreſſè atq; in ſpecie iniunxit, vt extra eam ſcriptorum permutationem, in cæteris omnibus ſequeremur Receſſum, & iuxta eum ageremus.

11. Inſuper euidens ac manifeſtum eſt, prædicta illa contumelio-

tumelioſa corporis doctrinæ reiectione, quod vna cum Lutheri ſcriptis, pro Norma doctrinæ publicæ in hiſce regionibus & Eccleſijs habetur, ac porrò dante Deo, habebitur ac manebit, eó tendi ac laborari, non, quò ſe in punctis controuerſis nobiſcum conciliarent atq; vnirent: Sed quo ab recta illa & benè fundata doctrina, in omnibus prorſus Articulis, vel nos abſtraherent, vel ſaltem eam ſuſpectam & dubiam redderent, ſuiſq; ſophiſmatibus & calumnijs turbarent atq; peruerterent. Ad eam rem plus occaſionis habituri fuiſſent, ſi in ſcriptis, hac de cauſa, cæteriſq; Articulis vlterius progreſsi fuiſsemus. Non eſt autem hoc Colloquium inſtitutum, vt parti aduerſæ tantum concederetur, vel cauſa præberetur, nouum incendium, nouas contentiones de pluribus Articulis, ne dum, de tota forma doctrinæ, in hac terra exuſcitandi aut ſpargendi. Quin potius finis ac ſcopus ipſius Colloquij fuit, vt in paucis nobis præſcriptis Articulis, cum parte aduerſa pia concordia iniretur, cum de ipſis concepta ſpes eſſet, fore eos in Fundamento & forma doctrinæ Nobiſcum concordes. Proinde neq; coram Clementiſsimo noſtro Electore & Domino, neque coram Eccleſia Chriſti, imò neq; coram ipſo Deo & noſtra conſcientia potuiſsemus rationem reddere, ſi non requiſito conſilio, & clementiſsima Reſolutione, porrò cum talibus hominibus progreſsi fuiſſemus, & conceſsiſſemus, vt Formam doctrinæ publicæ in his Regionibus, in dubium pertraherent, ſuſpectam facerent, ac penitus reijcerent.

II. Quemadmodum etiam non decuit nos, quod ad noſtram perſonam & conſcientias noſtras pias, iſtam Collocutorum contumelioſam reiectionem & extenuationem corporis doctrinæ, approbare, vel audita ea, vlterius cum ipſis progredi, niſi publicè nos falſæ doctrinæ reos fateri vellemus, & nobiſcum, celebres regiones & Eccleſias, in quibus corpus illud doctrinæ hactenus pro vero & Chriſtiano, acceptum, traditum & habitum fuit, ignominia afficere, eaq; omnia, quæ multi excellentes, pij ac Deum timentes

viri, p̃cipuè verò electum illud organon D. Philippus cum Luthero, & poſt eos nos & nobiſcum plures alij boni & docti viri, huc vſq; docuimus, ædificauimus, & confeſsi ſumus, vtraq; manu deſtruere, vaſtare, ac malitioſè abnegare vellemus. Ita viciſsim non fuit ſpes, de pace & cõciliatione inter nos & partẽ aduerſam. Neq; ſolum contra Receſſum illum feciſſemus, Sed etiã inanẽ & impoſsibilem opam ſumſiſſemus aut tentaſſemus, Ne in minima q̄dem parte coniecturã facere potuimꝰ, ꝙ de concepta, & nunc ſępius effuſa ira & furore contra has terras & Eccleſias, & formã doctrinę publicę, q̃cq; eſſent remiſſuri, velut aliq̃d decerpetur ſibi, paſſuri. Cũ itaq; hęc videremus & ſciremus, ac facilè exiſtimare poſſemus, ſumptus, operã & laborem omnẽ inutiliter & fruſtra collocari, omninò decuit nos, hoc in tempore ſignificare, locisq; conuenientibus conſilium & reſolutionẽ expetere.

13. Ad hæc, cum omnis conciliatio apud aduerſam partem amputata eſſet, multò magis in eam curã nobis incumbendum fuit, quomodo apud noſtros pacem & vnitatem conſeruaremus, & ad poſteritatem transplantaremus, vel ſaltem omnem materiam periculoſarum diſtractionum, contentionum aut dubitationum, quod ad doctrinam hactenus notam, præcideremus & auerteremus. Eam ad rem commodiſsimum atq; vtiliſsimum rati ſumus, ne ſineremus nobis formam doctrinæ publicæ, in ſuſpicionem aut dubitationem adduci, Sed publicè profiteremur, nos cum illis, qui eam doctrinæ formulam in dubitationem aut ſuſpicionem ꝑtrahere conarentur, nihil commercij habituros, neq; deinceps ꝓ noſtra quidem perſona, ſine vlteriori & expreſſo mandato, Reſolutione & conſilio, in vllam actionem conſentire vel poſſe vel velle. Nunc q̃cq; exiſtimamus perneceſſarium fore, ad beneuolentiã erga has Regiones & Eccleſias conſeruandam, & neceſſariam excuſationem, contra odioſos illos & hoſtiles partis aduerſæ clamores, quos iam vltra viginti annos agitarunt, vt apud omnes ſtatus Auguſtanę Confeſsionis, notum & manifeſtũ efficiatur, quidnam pars aduerſa ſub prætextu corruptelarum, & hoſtili clamore hactenus quæſierit, & adhuc quærat, Nempè, no-

uam,confuſam,periculoſam,&infinitis ſophiſmatibus replc tam Religionem,& formam doctrinæ publicæ,quam à ſuo Magiſtro & Præceptore Flacio Illyrico, recens didicerunt & acceperunt ,cum præſtantiſsimi viri & Organi Dei electi Lutheri,ac veteris Auguſtanę Confeſsionis malè citatis, miſerè diſturbatis& puerſis teſtimonijs,tantum palliatam & ornatã.Nam quænam ſit ratio Corporis doctrinæ publicæ, in his regionibus ap̃bati,&p̃cipuè,quid Lutherus multiq; excellẽtes Electores ac Principes,Status & vrbes,eorumq; pij Doctores & Theologi,de illis libris,q̃ à parte aduerſa re ijciuntur ac rep̄henduntur,ſenſerint &adhuc ſentiant,nõ opus eſt p̃lixè cõmemorare.Proculdubio multos ex iſtis grauiſsimè offenſuri fuiſſemus,ſi poſt auditam ipſorum rep̄henſionem & reiectionem,p̃rexiſſemus,hiſce hominibus indulgere,aut porrò cum ipſis q̃cq; tentaſſemus aut ſuſcepiſſem9.

14. Cum etiam iſta præſumptuoſa & impudens reiectio, plurimorum inquietorum & curioſorum capitum, audaciam,ſine omni dubitatione confirmatura,occaſionemq; prębitura eſſet licenter iſta monſtrata licentia vtendi,importabili atq; inexplicabili nos peccato onerauiſſemus,ſi cũ hiſce hominibus vlterius p̃ceſsiſſemus,ac proceſſu p̃bato in eam Corporis doctrinæ reiectionem atq; extenuationem tacitè quaſi conſenſiſſem9.Labefactata.n.iſta norma &regula doctrinæ Chriſtianæ, ita, vt non toleretur iuxta verbum Dei, iuxta priorem confeſsionem , & Lutheri ſcripta , tum temp9 ipſum,proh dolor,ſatis manifeſtè &breui dabit,quod in nullo articulo doctrinę Chriſtianę, ingẽtis ſpiritibus poterit reſiſti.Præterea iam tum extant libri &ſcripta de alijs articulis,ex q̃bus facilè eſt coniecturã facere,reiectione Corporis doctrinę,illis ipſis diſputationibus viam adornari,vt ea ratione parum maneat reliquũ, q̃ illis peſsimis & p̃iculoſis nouitatibus & phanatiſmis, occurri,aditusq; p̃cludi q̃at.

15. Poſtremò,vt concludamus,nemini eſt ignotum, quanta pietate , fide , zelo, & ſeueritate Elector Saxoniæ Dominus noſter clementiſsimus, quamq; grauibus deliberationibus , & benè ponderatis atq; pijs mandatis , peracta

viſitatione, & ſolutis comitijs Auguſtanis, Anno 66. Corpus doctrinæ in omnes Eccleſias & Scholas ſuæ Celſitudinis curarit tradi? Deinde etiam quanta ſeueritate & pietate, ipſius Elect. Celſ. illud commendarit, ac ſæpius teſtata fuerit, ſuam Elect. Celſit. in hiſce regionibus & Eccleſijs, iuxta ipſius Lutheri Catechiſmum & ſcripta, nullam aliam doctrinam eſſe toleraturam, quæ huic Corpori doctrinæ (in quo per gratiam Dei vera verbi diuini doctrina, copioſè & rectè, ex Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis ſit comprehenſa & declarata) eſt contraria. Idcircò vel ex hac vnica cauſa ſatis habuimus fundamenti, cur Elect. Celſitudini temeraria iſta reiectio tempeſtiuè fuerit indicanda, & conſilium atq; Reſolutio humiliter expetenda.

Hæ & multæ aliæ cauſæ, quas breuitatis gratia prætèrimus, nos pepulerunt, quod noluerimus cum altera parte quicquam amplius tractare, ſed potius, ad vitanda plura alia, de alijs medijs ac vijs piè diſpicere.

Quod verò ad ſcriptum attinet, quod pars aduerſa, poſt prælectionem & exhibitionem noſtræ reſponſionis, conata eſt publicè prælegere, non opus eſt prolixa commonefactione vltra eam, q; Electori Saxoniæ, Domino noſtro Clementiſsimo, corã reuerenter expoſuimus, quibus nimirum de cauſis illud ſcriptum neq; Altenburgæ audire, neq; hic Dreſdæ accipere voluerimus, neq; conſentire, vt ad Acta reponeretur, vel reſpondere: Nempè, q ex enumeratis alijſq; grauibus cauſis tandem decreuiſſemus, cum eiuſmodi hominibus, qui tali ſe ratione, vt indicatũ eſt, erga nos geſsiſſent, nullo modo quicq; tractare, vel in Colloquio ꝓgredi, niſi hoc à Clementiſsimo Domino noſtro, audita noſtra relatione, & habita deliberatione, de nouo clemẽter nobis iniunctum eſſet. Itaq; non debuimus amplius quicq; ab ipſis audire, accipere, vel conſentire in aliquid, niſi accepta prius Clementiſsima Reſolutione. Inſuper pars noſtra aduerſa non habet ius illud ſcriptum offerendi, quia in proximè exhibito ſcripto, tanquam in tertia contra nos

accuſatione,concluſuros ſeſe promiſerunt. Huic igitur penultimo ipſorum ſcripto reſpondendum nobis fuit, Vbi etiam nos,quod ad Accuſationes & Hypotheſes attinet, finiuimus. Neq; ipſis tanquam Accuſatoribus conuenit,vltimum ſibi ſcriptum vendicare.

Quod autem prætenderunt, ſe ſibi reſeruaſsè poteſtatem reſpondendi ad noſtras Notationes vel Accuſationes, à politicis noſtris clarè ipſis indicatum eſt, quod in noſtra Reſponſione Concluſiua, Notationes vellemus præterire, ne cauſam haberent vlterius Reſpondendi. Quod ſi autem in prioribus reſponſionibus aliquid omiſiſſent vel obliti eſſent, quod iudicarent ad ipſorum Excuſationem quo ad Notationes, eſſe neceſſarium, permiſſum ipſis eſt liberum exponere,vel ante prælectionẽ noſtri vltimi ſcripti,vel certè in illo ipſo congreſſu & Actu,quando noſtrum ſcriptum recitaretur, ſimul tradere,vt tandem tractatio primi puncti ſeu Articuli, in Receſſu propoſiti,abſolueretur, vel decurtaretur. Quia igitur hoc non fecerunt, neq; in poſtremo noſtro ſcripto de Notationibus vltrà ſunt accuſati,Itaq; non conueniebat eis porrò reſpondere. Ac per politicos conſiliarios ipſis indicari curauimus, nos porrò nolle cum ipſis progredi,aut vlla de re tractare,ante acceptam Clementiſsimam Reſolutionem ab Electore Saxoniæ, Domino noſtro Clementiſsimo. Quare ſperamus tum Reuerendos & doctiſsimos Dominos Superintendentes hic congregatos,tum Nobiles Electoris Saxoniæ conſiliarios politicos, nos hac in parte excuſatos habituros eſſe, & excuſaturos, quod eam noſtræ aduerſæ partis ſcriptionem non accipimus,nec ad eam reſpondemus,neq; approbamus, vt ea Actis inſeratur.

Quod reliquum eſt,hæc omnia,& negocium principale, de vlteriori progreſſu in Colloquio inchoato, ad D. Theologorum & politicorum conſiliariorum piam & prudentem deliberationem,& quidem præcipuè, ad Electoris Saxoniæ, Domini noſtri Clementiſsimi, Clementiſsimam conſultationem & Reſolutionem, reijcimus,cui nos,tanquam imbecilles

Miniſtros, pro virili noſtra, ſubiectam obedientiam debere fatemur. Dreſdæ 19. Martij Anno 1569.

Ab Electore Saxoniæ ad Colloquium deputati Theologi.

# RESPONSIO DVCIS SAXONIAE THEOLOGORVM, AD PRAETEXTVS THEOLOGOrum Electoralium, de ſuo abitu ex Colloquio, à Iohanne VVilhelmo Duce Saxoniæ, Miſſa ad Electorem Saxoniæ, & exhibita. Ex Germanico translata.

ILluſtriſsime ac Generoſiſsime Princeps, Domine Clementiſsime. Scriptum noſtrorum Collocutorum, qui ſtante Colloquio Altenburgæ inchoato, porta egreſsi ſunt, iamque poſt terga ſua iaciunt, perlegimus, neque tenemur vllo iure, amplius cum ipſis permutare ſcripta. Rationes ſunt iſtæ.

1. Quia iuxta ſuas promiſsiones, in Colloquio debuiſſent perdurare, eoque in loco quæ neceſsaria putaſsent, exhibere.

2. Quia nunc ſoli, in ſuis angulis decreta faciunt, & excommunicant.

3. Quod ſua dogmata & corruptelas, non diſertè ponunt, de generalibus tantum ſuperficialiter declamitantes, & ſeſquipedalia verba fundentes, ad ipſius cauſæ inuolutionem, id quod ſolenne eſt ijs, qui malas cauſas agunt.

4. Quia ſolummodo pro loco & perſonis, dimicant, ad loci nimirum, & quarundam perſonarum temporalem honorem obtinendum, reſeruatis nihilominus ipſis erroribus, quemadmodum & Hieroſolymitani in hiſtoria S. Stephani factitabant.

5. Quia.

5. Quia ſuis immodeſtis inuectiuis, conuicijs & blaſphemijs, ſine fine modoque pergunt, omnia, quæcunque contra ipſorum corruptelas & errores, ex ipſo Dei verbo ac Lutheri ſcriptis proferuntur, more ſuo, pro meris ſophiſmatibus & calumnijs traducunt.

6. Quia ſine omni timore Dei, ſine fronte & pudore, malè rem narrant, falſumque teſtimonium præbent, id quod veſtra Celſitudo optimè nouit, vt quæ ipſi Colloquio interfuerit.

7. Quia noſtræ commonefactiones, petitiones, obſecrationes, apud iſtos quidem homines, prorſus nihil habuerunt loci. Imò ſi vel Angelicis verbis proponerentur corruptelæ ipſorum, ac peteretur, vt eas tollerent, tamen opera luderetur.

8. Quia ex omnibus ipſorum ſcriptis ſatis liquet, induxiſſe eos nunc in animos ſuos, quod neque amplius audire, neque ex verbo Dei ſuos errores tueri, ſed potius alios condemnare & perſequi deinceps ſuis ſcriptis velint.

9. Durante Colloquio, famoſos libellos ex VViteberga eiaculati ſunt, quos mercatores in nundinis Lipſicis, quæ Calendis Ianuarij celebrantur, emerunt, nobiſque id retulerunt. Præterea in ipſo Colloquio, commentarius Selnecceri in Eſaiam Lipſiæ editus eſt, in quo veſtræ Celſitudinis Theologos vellicat & ignominia afficit, ipſamque materiam, quæ tum in Colloquio tractabatur, carpit atque calumniatur. Iſte liber, complectens eiuſmodi blaſphemias nunc paſsim diuenditur.

Quapropter ipſos, iuxta ipſius Chriſti & Apoſtolorum doctrinã, iudicio ipſius Dei relinquimus, eumque oramus, vt dignetur ipſos adhuc pro ſua Clementia ex erroribus liberare, vel modum ſtatuat ipſorum malicioſo inſtituto, id quod procul dubio tum nouit tũ poteſt facere. Nã imperiũ ſuũ adhuc, tũ in cœlo tũ in terra tẽet. Ac neceſse eſt, nos incorruptã Dei doctrinã ſtrenuè & 

 vicíſsim

viciſsim errores,publicis libris diuulgatos in Eccleſiam Chriſti,ex fundamentis verbi diuini,veræ & autenticæ Confeſſionis Auguſtanæ & Apologiæ,& ſcriptorum Lutheri refutare cum illis,quos excitauit Deus, ac porrò excitaturus eſt. Deniq; oportet nos patienter ferre,horribiles illas blaſphemias,deformationes,mendacia,famoſos libellos(quæ quidem omnia ſuo Spiritui ſancto adſcribunt)& quæcunq; tandem ipſe Deus eis permiſerit. Vt vero id præſtare valeamus,iuuet nos,ille contumelia affectus,conſputus,ſpinis coronatus,cruci affixus Ieſus Chriſtus,cuius nos ſumus miniſtri, ipſoq; dante, in perpetuum manſuri ſumus.

Quod verò fine Colloquij non expectato,eoq; disrupto, porta egreſſi ſunt,dolemus quidem ipſorum vicem,neq; exiſtimamus à quoq; id facinus probari poſſe.Quod enim neq; iure id facere potuerint,neq; docuerit,iſtæ rationes veræ, firmæ & graues demonſtrant.

1. Quod in exordio Colloquij eà de re conuentum fuerit, de tribus Articulis vltrò citroq;collationem inſtitui. Quare contra primam conuentionem, in præſentia veſtræ Celſitudinis factam,hoc ſuo abitu fecerunt.

2. Quod in curſu Colloquij hic Articulus denuò ſit renouatus,approbatus,ſubſcriptus,nimirum 8.Nouembr.Anno 1568. Verba eius Articuli hæc ſunt.

„ Neutra pars Colloquium abrumpat,niſi de tribus illis Articulis propoſitis,iuxta proceſſum & formam,de qua modò eſt dictum,pariter fuerit facta Collatio,ſiue conciliatio in vno vel pluribus Articulis facta ſit,ſiue non. Hactenus Articulus quintus.

Quapropter Theologi,qui porta egreſſi ſunt, fine non expectato, contra ſuam promiſsionem contraq; conuentionem egerunt.

3. Sine veſtræ celſitudinis conſenſu, quæ ipſamet præſtò fuit,imò priusq; veſtræ Celſitudinis ſententiam audirent, porta euecti ſunt, qua quidem in re veſtram Celſitudinem non multum honorarunt.

4.Idipſum

4\. Idipſum non propoſuerunt loco debito, vt in deliberationem veniſſet, neq; ſuorum Collocutorum reſolutionem aut ſententiam audierunt, quin & ius ipſum, quo erga noſtras Hypotheſes vſi ſunt, nobis re ipſa eripuerunt, quod ad reſponſionem ad ipſorum notationes, quam expectare noluerunt, cum quidem veſtra Celſitudo ea ipſa de re ad eos miſiſſet, eaq; ratione præter expectationem, non ſignificato tempore, rebus ſuis collectis porta euecti ſunt.

5\. Politici conſiliarij partis aduerſæ coram veſtra Celſitudine clarè teſtati ſunt, ſuos Theologos contra ſuam voluntatem diſceſiſſe, ſeq; cupiuiſſe, vt vſq; ad finem perſeueraſſent, verum ſe inuitos retinere non potuiſſe.

6\. Electorem ſuos Theologos non auocaſſe, ſed ipſos proprio Arbitrio ſimul diſceſſiſſe, Hoc modo colloquium, eò quod porta egreſſi ſunt, disruperunt, diuulſerunt, diſcerpſerunt, nec voluerunt vſq; ad finem moram facere.

7\. Potuiſſent manere, ac per literas ſeu legatos, vnum atq; alterum, poſtulare reſolutionem, præſertim cum & antea in hoc ipſo Colloquio id factitarint, nec fuiſſet neceſſe, omnibus comportatis, omniq; victu & potu diuenditis portà elabi. Prudentius itaq; hac in parte egerunt politici conſiliarij; qui abſq; clementi veſtræ Celſitudinis permiſsione noluerunt diſcedere.

8\. Tam fuiſſet neceſsitas ſumma conferendi de reliquis duobus Articulis, nempè de libero arbitrio, & de ceſsionibus Adiaphoricis, factis graſſante Interim, quàm de primo Articulo. Sed lucem, quæ in oculos ipſorum fulſura, & lapſus atq; errores ipſorũ oſtenſura, ac de pœnitentia concionatura erat, expectare noluerunt. Nam in animo potius habuerunt, peccata & ſcandala data tueri & prædicare, neq; voluerunt Dauidicum illud Peccaui admittere, &c. Malunt igitur potius expectare iudicium Dei, quò quidem fronte ærea prouocant, id quod ſanè dolemus.

Bone Deus, ſi nos miſeri & contempti diſcipuli Domini noſtri IeſuChriſti, tali modo effugiſſemus, contraq; duplicia pacta, contra veſtræ Celſitudinis & Collocutorũ voluntatem, in

medio curſu Colloquij,vbi quidem non de prauatis,ſed de ſummis Eccleſiæ Dei cauſis tractabatur,porta ex improuiſo vel euaſiſſemus vel euolaſſemus,quanta tripudia iam dudum in vniuerſum terrarum orbem ſcriptis verſibus,latinis atq; teutonicis,rhythmis,picturis,arcubus triumphalib9,magni,parui,præceptores,Scholaſtici, in nundinis omnibusq; triuijs diuulgata fuiſſent? Defuiſſent ad eam rem nuncij. Omnes canes & catti,quod vulgo dicitur,ad nos contumelia conſpuendos,incitati fuiſſent. Verum cum iam ipſi,ſic permittēte Deo, in hoc peccatū lapſi ſint,vt panicis quaſi terroribus,hoc eſt, ſubita cordium conſternatione moti, diutius in eo Colloquio durare non potuerint,nihil tamen eos quicquam pudet, ſed prædicant. inſuper illa ipſa ſua delicta ,ac tanq; opera ad ſalutem ſibi neceſſaria celebrant,ſibiq; coram Deo & hominibus honori eſſe volunt.Cauſa in promptu eſt: Quia peccare non poſſunt.Ex cancellis iſti imperterriti Heroes & pugiles ſaltum faciunt,atq; extra eos,ſuis in cauernis vociferantur iò pæan,iò victoria, iò triumphus. An non cenſes, præclarè iſtos Heroas certaſſe,victoriamq; reportaſſe,quia porta egreſsi ſunt, Poſtulant igitur ſibi iam coronam & brauium decerni.

Quod porrò ad cauſas ipſorum,vndiq; collectas & tam miſerè conſarcinatas attinet,probè intelligit veſtra Celſitudo, ipſos ea,quæ in Colloquio determinata & conciliata ſunt, intempeſtiuè & contra pacta,producere,multa etiam falſò & perperàm narrare,neq; vel vnicam, ex quindecim illis hinc inde tam anxiè corraſis cauſis eſſe,quæ coram Deo,vel ijs,qui negocijs illis interfuerunt,veramq; iſtarum rerum noticiam habent, atq; in ſerio viuentis Dei timore iudicare volent,conſiſtat. Equidem ſimplicioribus ,& rerum imperitis, fucum & nebulas quaſdam offundere poſſunt.Deum autem, & alios,qui rei noticiam habent,non decipient.Miſeret itaq; nos iſtorum miſerorum hominum,quod Deum proſpicientem è Cœlo in omnes filios hominum,Colloquij inſpectorem, non verentur, tantaq; audacia alios pios faſcinare tentant,Peccant ipſi, & idipſum iuſtificant. Docent falſa in pluribus partibus,eaq; pro veritate

ritate venditant. Lutherum clamant eſſe Maioriſtam, Synergiſtam, imò & Papiſtam, nec debet eſſe cuiq; liberum dicere: ô vos domini quid facitis? Quicquid loquuntur, id pro dictatis è Cœlo haberi volunt. Seſe mutuò fricant & laudant. Ea omnia ſi non redolent Papatum, quid aliud eſt papatum redolere?

Age igitur, pauca quædam de ipſorum cauſis, annotabimus, non quod exiſtimemus, ea veſtræ Celſitudini ignota eſſe, quæ ipſamet Colloquio adfuit, omniaq; coràm inſpexit & audiuit, Sed vt noſtram edamus Confeſsionem, ſi forte quis hoc noſtrum ſcriptum lecturus eſſet, cui alias rei veritas non fuiſſet cognita aut perſpecta.

## *AD I. CAVSAM THEOLOGORVM, PORta egreſſorum in Colloquio Altenburgenſi.*

Prima cauſa arte quæſita, pulchrè in genere eſt poſita, vt lector ambigere cogatur, quali nam de receſſu id proferatur. Deinde, ſi de politicorum Conſiliariorum receſſu loquuntur, manifeſtum eſt, ante Colloquij inchoationem, eam cauſam fuiſſe ſublatam. Quid igitur iſta proſunt, ad iſtam abitionem ex medio Colloquio? Ad hæc, ille ipſe receſſus, ſine præſentia, & abſque omni conſenſu Theologorum vtriuſq; partis à politicis dumtaxat conſiliarijs, multò ante Colloquium eſt factus, fuitque deliberatio in nullius præiudicium conſcripta, de qua Theologi partis vtriuſq; deinde conſultationem inſtituere deberent. Eamq; ob cauſam ille Receſſus nunq; fuit plenè ratificatus aut confirmatus. Nouit præterea Celſitudo veſtra, eam ipſam ob rem, veſtram Celſitudinem apud alteram partem inſtitiſſe, vt ante Colloquium, priuſq; vtrinq; in vnum locum conuenirent Collocutores, de eiuſmodi punctis tranſigeretur, id quod non eſt factum. Audiuimus quoq; exponi, Electorem hanc ob cauſam, ſuis Theologis nullam dediſſe inſtructionem, vt ipſi Theologi de rebus in Colloquio neceſſarijs inter ſe tranſigerent. Eiuſmodi porrò cauſas de receſſu illo in medium protulimus, quas veſtra Celſitudo clementer arguit. Nihilominus

ſatis teſtati ſumus, nos, Deo dante, ſic nos geſturos, vt Chriſtianos decet. Quapropter, exiſtimamus, hanc primam cauſam valdè procul accerſitã eſſe, ac ſi ea aliquid habuiſſet ponderis, mox ante inchoatum potius Colloquium pedem retrò ferre debuiſſent.

## AD II. CAVSAM.

Et hac de cauſa, mox initiò transactum fuit, adeò vt Colloquium ordirentur. Quid igitur ipſis hæc ratio prodeſt ad ſuam abitionem, in medio curſu Colloquij? Quod ſi ſcriptis noluiſſent agere, ſtatim ante Colloquij exordium debuiſſent retrò cedere. Sed vt ſuæ cauſæ aliquam ſpeciem prætexant, vndecunq; corradunt, quæ poſſunt. Nihil enim prorſus curant homines, qui huius negocij notitiam habent, & facilè iſtas putridas cauſas, quæ hic in primam aciem collocantur, dijudicare queunt. Præterea veſtræ Celſitudinis politici Conſiliarij norunt, nunquam ſe in Colloquium conſenſiſſe, quod tantum oretenus fieret, & cauſæ à nobis expoſitæ ſunt, quas ſcimus omnibus pijs mentibus ſatisfacturas, quare cum eiuſmodi hominibus, non aliter quàm ſcriptis, conferre poſſemus aut deberemus, præſertim cum eæ cauſæ, ad vniuerſam Eccleſiam ſpectent, & ipſorum ſententiam melius expendere, viciſſimq; ipſis eò rectius & certius reſpondere, imo etiam eò planiorem rationem vnicuiq; reddere poſſemus. Cum etiam elatis animis contra nos venirent, inuectiuis conuitijs, clamoribus, ſubſannationibus & cachinnis non penitus nos opprimerent. Quàm enim intemperanter ſe in ſuis prælectionibus geſſerint, inuidioſa lectione, Inuectiuis, capitum quaſſatione, immurmuratione in aures, riſu, alijſq; geſtibus, Veſtra Celſitudo ipſamet, alijq;, qui eis actionibus interfuerunt, auribus perceperunt, & oculis viderunt. Quantæ igitur confuſiones, quantæ rixæ futuræ fuiſſent, ſi ipſi ſine ordine, licentioſis verbis & geſtibus in nos irruiſſent? Quis tandem in ipſis verbis eos tenere valuiſſet, ſiquidem in ſcriptis non erubeſcunt illud inficiari, quod vigeſies, trigeſies claris verbis poſuerunt? Neq; vero inuſitatum fuit, etiam cum pontificijs, Colloquia permutatione ſcriptorum obſeruare.

Præ-

Præter hæc omnia, ipſe Elector hanc cauſam ipſis ſuſtulit, mandans, vt in Colloquio ſcriptis procederēt. Ecquid igitur iſta ratio nunc currum ipſorum, ad abitionem, vngere poteſt?

## AD III. CAVSAM.

Primum manifeſtè falſum teſtimonium eſt, quod ab Accuſationibus Corruptelarum exorſi ſimus. Nam primo loco Theſes poſuimus. Deinde iuſtiſsimo ordine Antitheſes, ac poſtremò Hypotheſes. Eſtq; hac quoq; de cauſa tranſactum, quo ordine vtrinq; procedendum eſſet, eaq; de re paulò poſt certi Articuli, ſcripto comprehenſi ſunt & comprobati. Neq; hoc igitur quicquam facit ad ipſorum exitum è porta, in medio curſu Colloquij. Electorales quoq; conſiliarij diſertè nobis dixerunt, ne parceremus ipſorum Theologis, ipſos viciſsim nobis non parſuros eſſe. Inſuper hoc ipſum, tum in politicorum conſiliariorum Receſſu comprehenſum, tum ſæpius ab ipſis ſtante Colloquio repetitum eſt, propter controuerſos articulos in Religione, præſens Colloquium inſtitutum eſſe, atq; nunc obſeruari. Theologi igitur ipſimet, & quidem ſatis craſſè politicorū Receſſum, & mandatum principale, nomine Electoris & veſtræ Celſitudinis nobis in Colloquio propoſitum, redarguunt.

Quod autem nullam concordiam amplecti poſsemus, niſi erroribus & Corruptelis ſuis agnitis atq; remotis, ille ipſe ſcopus rei eſt, de quo præſens collatio ex fundamentis inſtituta fuit.

Poſtremò quod hoc loco & ſæpè aliàs iterant & vociferantur, Scholas & Eccleſias ipſorum accuſatas eſſe, falſum eſt teſtimonium, quod ſæpius refutatum eſt. Verum eiuſmodi clamoribus regiones & homines ſuis malis cauſis inuoluunt, & totum Iſrael peccare faciunt, ne videantur eſſe ſoli. Nequaquam autem integræ Eccleſiæ & Scholæ accuſatæ ſunt, ſed aliquot tantum perſonæ, quæ libris ſuis impreſsis, falſa dogmata ſparſerunt, quas quidem perſonas diſertè nominauimus. Quod ſi igitur de ſparſis erroribus atq; Corruptelis, cum

ipſis tractandum non eſſet, cur inſtitutum Electoris & Principis, de Colloquio non impediebant?

## AD IIII. CAVSAM.

Quod ad præiudicia, ſatis eam partem declarauimus. Saxonicarum, aliarumq; Eccleſiarum mentionem fecimus, vt quæ etiam Maioris & aliorum corruptelas indicarunt, earumq; amolitiones rogarunt. Iam, quod boni iſti Domini, Saxonicarum & aliarum Eccleſiarum ſcripta, in quibus ipſos ex bonis fundamentis monuerunt, vocant conuicia, non ſatis benè eos decet. Præterea perſpicua, certa & firma fundamenta, ex verbo Dei, ex Auguſtana Confeſsione & Lutheri ſcriptis ipſis ob oculos poſuimus, propter quæ ipſorum corruptelas pro verbo Dei acceptare non poſſemus, imò rem totam Syllogiſmis quoq; complexi ſumus. Verum iſti Domini Theologi hactenus ad ea omnia non reſponderunt. Interea autem tempeſtatem quandam conuiciorum & maledictorum in nos effundunt, qua ſuas vires oſtentant, & homines faſcinant.

Hoc igitur Decretum, eiuſq; promulgatio & proclamatio Theologorum, qui ex Colloquio diſceſſerunt, ipſis Actis eſt contrarium. Ad nulla enim prorſus fundamenta (qua de re Deo gratias agimus) reſpondere neq; potuerunt neq; voluerunt, id quod in Actis ob oculos poſitum eſt.

Quod autem cum ipſis conciliationem facere debuiſſemus, dum illi tot tamq; horribiles & pernicioſas corruptelas & errores contra verbum Dei, contra Auguſtanam Confeſsionem & ſcripta Lutheri, excuſarent & defenſarent, Id verò nequaquam nos Deus iubet, Eſtq; planè papiſtica poſtulatio, vt ſine tergiuerſatione ſimpliciter ad ipſos accedamus, non repudiatis neq; remotis erroribus.

Quod porrò dictitant, tantum nos Flacij contumelioſos clamores vrſiſſe, teſtimonium eſt, quàm manſueto & pio erga nos ſint animo, nempè, quod neq; fundamenta in verbo Dei, neq; veritatem ipſam, neq; conuerſionem hominum quærant, ſed nunc ipſum virum, qui graſsante Interim, ne fieret relapſus.

pſus ad papatum, fideliter monebat, ſemper in ore habent, eumque cenſent comburendum, decollandum, affigendum &c. id quod in ſuis quibusdam ſcriptis haud obſcurè ſignificant. His peractis, rem ad iudicium ſcilicet vocarent, iurene tantis ſupplicijs affectus eſſet. Atqui vir iſte publicis ſcriptis vltrò ſe offert, ſe ſe ad legitimum Theologorum conuentum, venturum, ibiq́ rationem de doctrina & vita ſua redditurum, ſententiamq́ legitimam, id quod etiam aduerſarij ſui faciunt, expectaturum.

Inſuper multoties publicè teſtati ſumus, nos quidem ipſius cauſam non agere, Sed pro nobiſmet ipſis cauſam dicere, tanq́ communem multis Eccleſijs Dei.

## AD V. CAVSAM.

Bone Deus, quâm hic ſudant, quantopere ſemetipſos implicant miſeri iſti homines, in hac quinta cauſa.

Narrant, Articulum de Iuſtificatione, omnium eſſe clariſſimum in Auguſtana Confeſsione. Ergo cum ipſis conciliatio erat facienda. Vnde verò iſthæc conſequentia? Nam ex verbo Dei, ex ipſa Confeſsione Auguſtana & Apologia, ex ſcriptis Lutheri, euidentia & perſpicua teſtimonia, ante oculos ipſis propoſita ſunt, quod D. Maior & alij, ſummum iſtum Articulum de Iuſtificatione deprauent. Diſertè Lutherus inquit, Pſeudoapoſtoli docuerunt, bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria.

Præterea, contra noſtras præmonitiones, id quod ex actis patet, nouum illud & pernicioſum certamen mouerunt, de neceſsitate præſentiæ noſtrorum bonorum operum in Articulo Iuſtificationis. Contra hoc dogma viginti vnum Argumenta annotauimus, eorumq́ ſophiſmata clarè, per Dei gratiam refutauimus. Attamen, Clamores excitantur, Agnum lupo turbaſſe fontem, vt in fabula pingitur. Ipſi nouas in Eccleſia rixas mouent, vtpote Maior cum Neceſsitate bonorum operum ad ſalutem: Pfeffinger cum ſua doctrina, quod homo pſychicus ex naturalibus ſuis viribus, aliquid in rebus

Spiritualibus poſſit: Eberus cum ſua aſſeueratione, quod indigni in vſu Cœnæ non accipiant corpus Chriſti: Prætorius, quod Lutheri Catechiſmum corrupit: Iunior Cruciger, quod in lectionibus ſuis Caluini errorem tuetur, & ſic de cœteris. Vitebergæ & Lipſiæ famoſos libellos typis edunt, contra verbū Dei, & leges Magiſtratus, contra omnem honeſtatem & æquitatem, & inſuper dicunt, Spiritum ſanctum id factitare, & autores famoſorum libellorum eſſe puerulos Chriſti &c. Nec tamen volunt videri Eccleſiam Chriſti turbare, atq; in eum duntaxat omnem culpam deriuare conantur, qui ex verbo Dei & ſcriptis Lutheri ipſis contradicit. Omnipotens Deus dignetur homines conuertere, & prohibere, ne omnia trahant ruinā. Nam tali rerum ſtatu non delectamur; neq; eſt beneficio Dei nobis ignotum; prorſus eodem modo olim in Eccleſia Dei res geſtas eſſe &c. Qui ſtat, videat ne cadat. Dies Domini magnus haud procul abeſt.

## AD VI. CAVSAM.

Mirè ingenioſi & iuuentioſi ſunt noſtri Collocutores. Atqui cur non ipſimet nos ſunt allocuti? Vulgò dici ſolet, Superiorum eſt ſalutare.

Quod vero in communi noſtra deliberatione de ipſorum acceſſione ad ſacram ſynaxin ſit ſtatutum, falſum eſt teſtimonium. Quàm ſanctam autem deuotionem Altenburgi habuerint accedendi ad ſacram cœnam, vbi tā immanes inuectiuas, vt ex actis videre eſt, effuderunt, tamquè pertinaciter & audacter patrocinati ſunt corruptelis, Deo iudicium relinquimus. Quod Superintendens Altenburgenſis aliquando cum Ebero locutus eſt, non factum eſt communi conſilio. Præterea & hoc diſsimulandum non eſt. Quiritantur, neminem ex ipſis in ſuggeſtum admiſſum eſſe. Reſpondemus: Neq; ipſi Superintendentem ea de re conuenerunt. Præterea, non incidit ibi talis neceſsitas, vt ipſi hoc labore onerandi eſſent. Vide igitur, quid hæc omnia poſt ipſorum egreſſum ex porta, huc pertinent? Cur durante Colloquio iſta non proferebantur locis

debitis?

debitis? Verum ſic ex omnibus Angulis domus, imo ex tota platea lutum eſt conuerrendum, quo alij commaculentur.

## AD VII. CAVSAM.

Quod alios ab ipſis abalienauerimus, vt ipſi ſcriptitant, eosque odio habuerimus & perſecuti ſimus, in Colloquio nemo indicauit, eſtque pingue & falſum teſtimonium. Miramur igitur ſupra modum, quod eiusmodi pinguedine ſuum vngant currum, abitione ſua iamdudum abſoluta.

## AD VIII. CAVSAM.

Quò iſta cauſa magis vrgeretur, in plures alias eam findunt atque diſcerpunt. Octo enim cauſas valdè acuminatas, ex vnica exculpunt, vt numerus excreſceret maior. Quàm autem hac in parte deſudent, & vndecunque folia ficulnea conquirant, ad reprehenſibilem illam abitionem contegendam, ac frondibus virentibus vndique currum ornandum, facilè deprehendet ac perſpiciet quilibet, mediocriter ſaltem attendens.

Eſt autem mera Lamentatio de Corpore doctrinæ Philippi.

Sed primum non in ſpecie exprimunt Corpus doctrinæ, vt ea ratione ſimpliciores capiant.

Deinde verò in genere inquiunt, Corpus doctrinæ impugnatũ ac reprehenſum eſſe. Probè autẽ veſtra Celſitudo nouit, nunquam à nobis integrum illud Corpus ſine omni diſcrimine reiectum eſſe, verum de quibusdam tantum partibus commonefactiones neceſſarias & ex fundamento petitas propoſuiſſe. Exempli gratia, primum, quod initio vetuſtiſsima Confeſsio Auguſtana, ex eo Corpore fuit exploſa. Deinde, quod liber ille vtiliſsimus, continens teſtimonia collecta ex patribus de Cœna Domini, contra Sacramentarios, Domino Myconio inſcriptus, fuit omiſſus. Tertio quod nulli probati D. Lutheri libri, vt Schmalcaldici Articuli fuerunt inſerti. Poſtea verò in ſpecie grauiſsimæ cauſę expoſitæ ſunt, quare multi pij viri in Eccleſia Chriſti vera, eiusmodi in vnum collectos D. Philippi libros ſine diſcrimine, pro Norma doctrinæ amplecti nequeant.

eam nos Normam pro vera & recta agnouimus & profeſſi ſumus, Nempè vetus ac nouum Teſtamentum, Veterem & germanam Confeſsionem Auguſtanam, eiusdemq́ Apologiam, Schmalcaldicos Articulos, & libros Lutheri, quem quidem Deus hiſce poſtremis temporibus excitauit, vt nobis Germanis veritatem traderet, ipſumq́ Antichriſtum cum ſuis falſis dogmatibus & idololatrijs, viua voce, calamo atq́ picturis declararet: Quatenus igitur ſcripta Philippi cum ea, quam recitauimus, Norma concordent, meritò ea nos magnifacere, tanq́ præcipui diſcipuli, vt ipſemet fatetur, & Collegæ Luth. Quatenꝰ verò à Lutheri ſcriptis diſcordēt, & aliqd humani animaduertatur, ibi iuxta verbū Dei non licitū nobis eſſe conſentire.

Quod ad nouam Confeſsionem attinet, quam aduerſa pars, omninò pro Auguſtana Confeſsione baptiſare & commendare nititur, diſtinctè reſpondimus, nos tantum vnicam, veram, veterem, & notam Auguſtanam Confeſsionem nouiſſe, non duas. Expoſuimus, primam non ſolius Philippi, ſed etiā Lutheri, Schnepfij & aliorum quoq́ fuiſſe, qui Conſilio ac reipſa operas contulerunt, Vnicam dumtaxat ab Electoribus, Principibus & ſtatibus ſubſcriptam. Vnicam Carolo quinto Imperatori exhibitam. Vnicam à Papiſtis oppugnatam, eamq́ igne ꝓbatam, ꝓbè ſtetiſſe, ita vt D. Eckius etiam in hæc verba eruperit, Nō poſſe eam Confeſsionem ex verbo Dei euerti. Nouā econtra ſolus Philippus compoſuit, ea nunq́ vidit Auguſtanū illum cōuentum, Auguſtæ nunq́ eſt exhibita, neq́ à ſtatibus Auguſtanæ Confeſsionis, neq́ ab vlla probata Theologorum Synodo, vt in Schmalcaldicis Articulis factum, approbata vel ſubſcripta eſt. Nec eſt ignotum, Luthero quoq́ renouationem illam diſplicuiſſe, eſtq́ merum figmentum, ſeniores Electores, pietate celebres, hanc nouam Philippi Confeſsionem, ad quædam Colloquia miſiſſe. Nam primam illam, veterem, exhibitam Auguſtæ, ſubſcriptam, quæ coram aduerſarijs in proba perſtitit, conſtanter & perpetuò retinuerunt. In conuentu quoq́ Auguſtano, Anno D. 1561. Electores & Principes concluſerunt, rectiſsimū eſſe, vt veteri potius q̃ Nouę ſubſcribatur.

Poſtre-

Poſtremò nulla fuit ſufficiens cauſa, cur vetus illa abijceretur, ac noua cuderetur. Nam vetus Confeſsio præcipua capita doctrinæ complectitur. Deinde in noua illa Confeſsione, quædam ſunt omiſſa, & quidem talia ſunt ex veteri expuncta, quæ Sacramentarijs & nouis Pelagianis foramen quoddam aperuerunt, in ipſam Auguſtanam Confeſsionem irrependi, vt quod in veteri Confeſsione expreſsis verbis ponitur, IMPROBANT SECVS DOCENTES, quæ quidem verba, initiò Sacramentarios à nobis ſeparabant. Hoc igitur nunc quaſi repagulo, in ipſorum ſubſidium & conſolationem remoto, prætendunt, ſeſe quoq; Auguſtanæ Confeſsioni addictos eſſe &c.

Ex hiſce alijsq; multis cauſis, multi pij, eam Nouam Philippi Confeſsionem nequeunt aliter, quàm pro Philippi Confeſſione exiſtimare, ac nequaquam pro germana, vera, probata ac recepta illa veteri Auguſtana Confeſſione eam habere poſſunt, vel veteri nouam æquiparare. Hoc etiam pacto exprobrationem illam Papiſticam, qua nos grauant, ac ſi in Principali Confeſsione inconſtantes eſſemus, amoliri ſtudemus. Nimis igitur licenter à parte aduerſa prolatum eſt, quod omnes ſtatus omnesq; Eccleſiæ nouam Confeſſionem probarint. Multò deinde audacius hoc pronunciatum eſt, id quod multi Chriſtiani cum ſtupore admirabuntur, Nouam illam, non receptam, neq; propriè dictam Auguſtanam Confeſſionem, tribus Symbolis, Apoſtolico, Niceno, & Athanaſiano eſſe cõparandam, pariq; honore extollendam. Eiusmodi autem CANONISATIO, neq; à Philipppo, neq; ab Eccleſia Dei, vel à magno probatæ fidei virorum conuentu, ex pluribus Eccleſijs plurium regionum collecto, nunq; facta eſt. Miram itaq; ſpeciem eiusmodi Canoniſationes & decreta de ſe præbent.

Quod ad locos communes, egregiè ſeſe falſis teſtimonijs ꝓdũt. Nã primũ vociferãtur, in vniuerſũ eos reiectos eſſe, id q̃ in actis Colloquij nemo inueniet. Verũ de QVIBVSDAM tantũ rebus cõmonefecimus. Magni locos illos ꝑ gratiã Dei, facimus, vbi videlicet cum Viri Dei Lutheri ſcriptis cõcordant. Deinde oſtenſum eſt, locos illos, q̃ in corpore ſunt cõprẽhẽſi, à

Luthero viuente non eſſe viſos, eſtq́; in ijs caput de libero arbitrio, quod ex diametro cum libro Lutheri, de Seruo Arbitrio pugnat. Hic verò non locum habent gloſsemata aut palliationes yllæ. Plura Actis inſerta ſunt.

Quapropter boni iſti homines, tantum falſis teſtimonijs ſuæ cauſæ patrocinantur.

Quod verò nihil quicquam in libro ab homine ſcripto, & qui in quibusdam, à D. Lutheri doctrina deuiauit, moneri voluerunt, neq; dici, ALIQVAS ſaltem partes probari non poſſe, quia verbo Dei ſint contrariæ, id contra Receſſum, & contra Articulos & Acta Colloquij fuiſſet. Nam diſertê conſtitutum erat, vt vtrinq; in mediū ꝓferretur, qualesnā erroneę doctrinæ in hiſce Electoris & Principis regionib9 graſſarentur, deq; ijs fundamenta ꝓferrentur atq; expenderentur. Inſuper ſacro ſancta Scriptura omnibus Chriſtianis hanc Regulam dictat, Omnia probate, quod bonum eſt, tenete. Nequaquam enim Dei voluntas eſt, vt MALVM retineatur. Et quoniam libri illi Philippi, priuſquam titulus eis impoſitus eſt, vt Corpus cognominarentur, in vniuerſam Chriſti Eccleſiam diuulgati fuerunt, quilibet Chriſtianus, vt nos docent Chriſtus ipſe & Lutherus, ius atq; poteſtatem habet, iuxta verbum Dei de ijs iudicandi, & id quod BONVM eſt, probandi, MALVM verò ſecernendi. Neq; hoc penes D. Collocutores ſitum fuit, nobis quæ vellent præſcribendi, id quod non obſcurè, more pontificum Romanorum præ ſe ferunt.

Præterea hoc tum noſtro tum aliorum Chriſtianorum nomine indicauimus, & monuimus, quod ſi ipſi vellent omnia ſine diſcrimine probare, id nos ipſorum conſcientijs relinquere. Deo autem hoc honoris exhibendum eſſet, vt Corpus Philippi repurgatum, ipſi verbo Dei & ſcriptis Lutheri per omnia conforme efficeretur. Vel in id incumbendum, vt ex Lutheri ſcriptis eiuſmodi Corpus contexeretur, quod Eccleſiæ in Germania, citra omnem conſcientiarum læſionem amplecti poſſent, id quod Dei beneficio, ex probatis Lutheri libris fieri poſſet.

Porrò

Porrò quaſi ſumptis alis in altum ſeſe efferentes, excommunicationem, in cauſa ſua XIII. inſerunt, ſeſe nobiſcum, quia ipſis non conſentiremus (ſcilicet in Corruptelis & erroribus. Nam extra eas controuerſias, nihil nobis cum ipſis eſt negocij) nullam habituros eſſe ſocietatem. Age ſic hactenus Papa Romanus ſolitus eſt fulminare, quando clariſsimæ veritatis Euangelicæ luci, non potuit reſiſtere. Quod igitur in ſuo, quod dicitur fimo, tam ſunt irati, poſtquam deſerto Colloquio contra pacta & ſuas promiſsiones, porta egreſsi ſunt, Deo noſtro commendamus. Cum corruptelis & erroribus ipſorum, quos partim excuſarunt, partim propugnarunt, ſentire non poſſumus, licet, vt papa facere ſolet, ſingulis diebus paraſceues Fulmen excommunicationis promulgarent. Ex verbo Dei cupimus doceri, Corruptelas & Errores ipſorum eſſe Articulos fidei. Tonitrua illa, fulmina, & grandines horribilium verborum, ipſi Chriſto noſtro commendamus, qui Vento & Mari poteſt imperare, in cuius nauicula ſedemus, in eaq; per ipſius potentiam permanere decreuimus, & tandem per ipſum & cum ipſo per tribulationes in regnum ipſius, iuxta dulciſsimas promiſsiones, eluctabimur.

Quin etiam, vltra hæc omnia, ſeſe pro Nouis Prophetis venditant. Nam vaticinantur ventura, nempè, ſtatus Auguſtanæ Confeſsionis viſuros, quod Nouam, confuſaneam, periculoſam, & innumeris ſophiſmatibus refertam Religionem, & Formam doctrinæ publicæ moliamur. Hæc ſunt ipſorum verba. Aueremus autem ſcire, quinam Deus ipſos feciſſet Prophetas? Deinde ex quonam Spiritu iſta prophetarent? Fundamentum & proba rei eſt. Nos Corruptelas & Errores ipſorum probare non poſſumus, ſed ex verbo Dei refutamus. Proinde iſti pſeudoprophetæ ſomniant, nos Nouam atq; inauditam Religionem prolaturos. Planè eodem modo Papa Romanus, tanquam falſus videns aut vates, ſolitus eſt contra doctrinam D. Lutheri rugire. Hoccine eſt, noſtra fundamenta, Argumenta & cauſas refellere? Equidem toti orbi Chriſtiano notum eſt, Sit laus Deo, veſtram Celſitudinem, iuxta verbum

 Dei,

verbum Dei, veterem Confeſsionem Auguſtæ exhibitam, & ſcripta Lutheri, ad exemplum veſtrorum Maiorum, Aui nimirum & parentis, Electorum &c. pro vera & incorrupta veritate amplecti & profiteri. Iam quoq; veſtra Celſitudo magnis ſumptibus curat Tomos Lutheri ſine deprauatione typis excudi. In hac regione publicè Schmalcaldicos Articulos profitemur, ac ſæpius recuſæ ſunt Confutationes errorum, à Ducibus Saxoniæ æditæ. Itaq; harũ regionũ doctrina & Cõfeſſio in clara luce verſatur, neq; indigemus falſis videtibꝰ aut ꝓphetis.

Quod ad noſtram perſonam, perſpicuè eam Normam poſuimus atq; coram ipſis ꝓfeſsi ſumus, nempe, Nos amplecti verbũ Dei, Auguſtanam Confeſſionẽ & Apologiã, & ſcripta Lutheri. Huic Normæ conſentanea, nos approbare, ei verò contraria nos reprobare. Eſtq; ante aliquot annos Corpus doctrinæ, & Confeſſio de omnibus Articulis doctrinæ Chriſtianæ publicè in Eccleſia Chriſti ædita, cunctisq; innotuit, in eaq; Confeſſione, Deo dante, vsq; ad extremum vitæ halitum perſeuerabimus. Neq; vero iſti Sex noſtri Antagoniſtæ, hactenus corã Eccleſia Dei, de omnibus Articulis ſeſe declarauerunt.

Satis quoq; noſtri Collocutores, in ipſo Colloquio ſeſe aperuerunt, ſeſe ſentire, hæc dogmata: Bona opera ſunt ad ſalutem neceſſaria. Impoſsibile eſt ſine bonis operibus iuſtificari aut ſaluari. Nemo abſq; bonis operibus iuſtificatus aut ſaluatus eſt vnq; : Per ſeſe non eſſe falſa, aut impia. Item, Neceſsitatem præſentiæ noſtrorũ bonorum operum, in ipſo Iuſtificationis Articulo vrſerunt. Itẽ, Pro bonis operibus dari vitã æternã &c. Hæc & alia eius generis, quiuis Chriſtianus in Actis, vero timore Dei perpendat, an non Papa eiusq; ſocij ꝓrſus eadem verba ſonent ac doceant? D. Lutherus ex Dei Spiritu eiusq; verbo, eiusmodi verba & dogmata reprehendit. Iſti noſtri Collocutores, ca probant, ac nituntur cum hiſce dogmatibus, Deum ac Lutherum conciliare. O ſi Lutherus ad eum modũ potuiſſet inflectere linguam, pontificibus Romanis chariſsimus filius manſiſſet. Hic verò debebant Prophetiſare, eiuſmodi locutionibus, Corruptelis & Erroribus, occaſionem præberi Papiſtis, vt futuris

tẽporibus, pulchre cũ Papiſtis conueniant & vniantur. Nã iſtę locutiones ſunt Papiſtarum fundamenta & Baſes, id q vltrò agnoſcent ac fatebuntur quàmprimum reſciuerint, neq id impediet gloſſa ſeu interprætatio, quam Domini proferunt. Ea verò cernãt & credant illi, q̃bus Deus ꝑ verbũ corda aperit. Sed qui ſponte ſua cæci, ꝑtinaces ac ꝑuerſi manere, eaq omnia tantũ ꝓ ludicro riſu habere, tetramq defectionẽ iuuare volent, eos permittimus ſuas vias vadere. D. Lut. de hoc ipſo lapſu poſterorũ, deq ꝑſecutione ſatis ſuꝑq vaticinatus eſt. Mũdus à peccatis nõ vult abſtinere, ſibi igitur pœnas accerſit. D. Deus in ipſa cruce ſuos cõſeruet, & ex omnibus tribulatiõibus eripiat eos Amẽ.

Hæc in p̃ſentia, de incõſtantibus, tenuibus, & vndiq collectis rationibus, commonefacienda eſſe putauimus, idq eò breuius, quia veſtræ Celſitudini omnia de hiſce rebus ꝑſpecta ſunt. Verba maledica & aſpera, quę multa ſunt, quibus noſtri Collocutores nos prægrauare ſtudent, miſeroſq hominum filios, cõtra nos extimulant atq incitant, patimur non aliter atq ſonãtes ventos, qui comp̃endi nequeunt, præteruolare. Viuit autem adhuc Chriſtus, qui cum manui ſuę nos incluſerit, facilè nos cuſtodiet. Confidimus etiam quemuis Chriſtianum ſine labore cogniturum eſſe, partem aduerſam non in ſpecie agere, ſed in genere tãtum ſuoq ſeſe gladio iugulare, extra metas ſuo impetu ferri, & anxie conquiſitis cauſis, ad omnes angulos impingere, ſuamq nuditatem non aliter obtegere, quam Adam & Eua folijs ficulneis ſibi operculum quærunt. Dominus Deus conuertat ipſos, ne ſemper magis magiſq hallucinentur.

Vltimum eſt, de ſcripto noſtro poſtremo, ante cuius recitationem ex improuiſo, ſine q venia porta egreſſi ſunt. Iure autem nos debuiſſe id ſcriptum exhibere, ex ſequentibus cauſis patet.

Primũ. Quod tantũ in Colloquio iuris habuerimus, quantũ ipſi. Cum autem ad accuſationes & Hypotheſes, quas initiò contra ipſos exhibuimus, poſtremã reſponſionem voluerunt opponere, omni ſanè iure & æquitate conceſſum eſt, quia Notationes & Accuſationes ſuas contra nos poſteriori loco ꝓtulerunt, vt nos pari ratione & modo ad eas poſtremam noſtram reſponſionem

ſionem in medium afferemus. Hoc ius æquum ſua illa Abitione nobis præripere conati ſunt.

Deinde in penultima noſtra Reſponſione, illud ipſum ius clara proteſtatione, nobis reſeruauimus. Neq; D. Collocutores rem rectè narrant, ac ſi ſponte noſtra id ius remiſiſſemus. Litera enim noſtri penultimi ſcripti aliter ſe habet. Tali namq; conditione verba ſunt poſita. Quod ſi Collocutores de hoc articulo nihil aliud prolaturi, & ad ſecundum Articulum progreſſuri eſſent, tum nos etiam nihil amplius allaturos. Sin verò plura de hoc Articulo adducere vellent, nos quoq; ius adhuc ſemel reſpondendi, nobis integrum reſeruare. Faſcinare igitur homines falſa ſua Narratione, D. Collocutores ſtudent.

Tertiò. Tum Celſitudo veſtra, tum D. Conſiliarij veſtræ Celſit. claris verbis politicis Conſiliarijs alterius partis hoc ipſum denunciarunt, Nos neq; velle neq; poſſe Reſponſionem vltimam contra Notationes, nobis obiectas, intermittere. Mirari igitur ſatis non poſſumus, quod D. Theologi tam malè rem narrent.

Quartò, Cum ipſorũ politici Conſiliarij prætenderent, Theologos ſuos ipſas Notationes ſilentio pterituros eſſe, clarè & perſpicuè ipſis viciſsim à veſtræ Celſit. Conſiliarijs eſt indicatum atq; expoſitum, ſi de ſuo ipſius iure aliquid vellent remittere, id in ipſorum poteſtate futurum, ſed, vt alteri quicquam de ſuo iure decerpant, id contra omnia iura eſſe.

Inſuper rem prorſus impoſsibilem eſſe; vt Electoriales Theologi ſuas contra nos Notationes & Accuſationes ſilentio tranſiliant, Ratio eſt, quia cauſæ & materiæ prorſus ſunt copulatæ & iunctæ, id quod etiam Electoriales conſiliarij agnoſcere atq; concedere coacti ſunt.

Quintò, Quia Collocutores in ſuo vltimo ſcripto Notationes ipſas horribiliter exacuerunt, & nequaquam ſilentio præterierunt, imò quaſi oblectarunt ſeſe earum exaſperatione, id quod ob oculos videre eſt. Licet igitur verbis promiſerint,

ſe vel-

ſe velle ab ijs abſtinere, tamen facto manifeſto contrarium demonſtrarunt.

Quapropter ipſorum pontificalia verba, noſtrum IVS auferre nequaquam debent, quod nimirum ſcriptitant, ſe noluiſſe audire, ſe noluiſſe accipere. Nam iſta nequaquam in ipſorum poteſtate ſunt ſita. Viciſsim autem ſciant: Poſtremum noſtrum ſcriptum ad Acta iure pertinere, & nos omninò velle vt ad ea referatur, neq; vlla ratione conceſſuros, vt excludatur, niſi forte ſibi ſolis volent poteſtatem loquendi arrogare. Speramus & veſtram Celſit. hoc ipſum nobis vitio non daturam, neq; aliud quicquam à nobis poſtulaturam, id quod reuerenter etiam petimus.

Nec dubitamus, honeſtos Chriſtianos, eam iniquitatem noſtrorum Collocutorum, eam fulminationem, eam iratam & effrenem maledicentiam, conuicia, irriſiones, cum ſingulari commiſeratione noſtri lecturos eſſe, eaq; omnia, quæ contra nos ſunt effuſa, nequaquam probaturos.

Omnipotens Deus veritatem ſuam incorruptam cuſtodiat, & inualeſcentibus paſsim corruptelis reſiſtat, Sanctumq; ſemen ſeruet, idq; propter nominis ſui gloriam, & plurimorum hominum ſalutem. Amen.

Cum hanc Reſponſionem cœpiſsemus conſcribere, pars aduerſa iam tum ſua ſcripta huc Ienam miſerat, publicèq; ſpargi curauerat. Ienæ 31. Martij. Anno 1569.

Veſtræ Celſitudinis

Theologi, ad Colloquium Altenburgenſe deputati.

# IVDICIVM ELECTORALIVM THEOLOGORVM ET SVPERINTENDENTIVM, DRESDAE congregatorum, De Colloquio. An Colloquium ſit continuandum vel abrumpendum. Ex Germanico translatum.

ILluſtriſsime & Generoſiſſime Elector ac Domine, veſtræ Elect. Celſit. ſubiectiſsima noſtra ſeruitia, & fidele noſtrũ Pater noſter, ſemper præmittimus. Clementiſsime Elector ac Domine, ad clementiſsimam vocationem (quia ex ſubiectiſſima obedientia ſumma cum voluntate & promtitudine comparuimus, eaq; audiuimus, quę veſtra Elect. Celſit. clementer voluit, nobis proponi & mandari) & ad perfectionem actorũ ac ſcriptorum vtrinq; exhibitorum in Colloquio Altenburgenſi, de Iuſtificatione & bonis operibus, quæ benè pceepimus, & diligenter expendimus, hæc ſubiectiſsimè ſignificamus: Ex hiſce tantum depræhendimus, noſtros, Deo ſit Laus & Gratia, de duobus illis, quos diximus Articulis, purè & clarè, perſpicuè & diſtinctè, ſine ambagibus & corruptelis, ſententiam conſentaneam ſcripturæ ſanctæ, tribus præcipuis Symbolis, Auguſtanæ Cõfeſſioni & Apologiæ, & Repetitioni, alijsq; publicè æditis ſcriptis Lutheri & Philippi, recta & dilucida expoſitione ſuorũ verborum, ac dilutione fictæ interp̃tationis, & refutatione atq; reiectione papiſticarum aliarumq; corruptelarũ, locutionũ & ſcriptorum, expoſuiſſe: Nempe in hunc modum. Hominẽ corã Deo iuſtum, acceptum ac ſaluum fieri, Sola fide in Mediatorẽ Chriſtum, abſq; omnibus operibus legis, & adferre ad Deũ nullas virtutes aut dignitates, ſed mera peccata & impuritates. Ex ſola autẽ gratia ꝓpter meritũ Chriſti, recipi in gratia, recõciliari Deo placere, eſſe filium & hæredẽ Dei, & cohæredẽ Chriſti.

Et quando tali pacto per fidem homo iuſtificatus eſt, ſine omni ſuo merito atq; opere, tantum propter obedientiam Chriſti, tum ſimul, ſine omni interuallo Spiritum ſanctum, tantum propter Mediatorem, donari, qui in eo accendit, confirmat ac retinet, certam, veram, viuam, efficacem & operoſam fidem, veram conſolationem, inuocationem Dei, patientiam, & alios bonos fructus, Deoq; placentia opera, interiora & exteriora, hominem quoq; conſeruat, ne ruat in errores ſeu ſcelera, ſed potius vt ſemper ſit & maneat vas miſericordiæ, & templum ac habitatio Dei, qua de re in ſcriptis noſtrorum copioſè, perſpicuè

& ple-

& plenè agitur, verboq; Dei defenditur, ita quidem, vt Articulum de Iuſtificatione hominis coram Deo, tanquam cauſam, & doctrinam de bonis operibus tanquam effectum & fructum piè diſcernant, Non tamen diſtinguant aut ſeparent, neque quicquam aliud per omnia volunt, quam ſolam fidem iuſtificare, abſq; omnibus operibus, nunquam tamen eſſe ſolam, vt Lutherus loquitur, & particulæ Excluſiuæ idipſum potenter probant. Poſtea vero deprehendimus, alterius partis Theologos, noſtrorum verba perſpicua & intelligibilia, non ſolum non intelligere, neq; amplecti velle, ſed etiam illa ipſa Sophiſticè ac peruerſè, interdum vero prorſus pueriliter & ridiculè, verbis inuſitatis, interdum vehementer & acerbè, cum impetu inuadere, malè interpretari, ac papiſticum, peregrinum, ac nunq; cogitatum ſenſum affingere, quærere & conſtituere Errores, vbi, Deo ſit laus, nulli ſunt. Præterea habent ipſi plura mirabilia & non fundata paradoxa atq; abſurda, quæ in piè & rectè conſtitutis Eccleſijs & Scholis nullo modo admittenda aut ferenda ſunt, inprimis verò quod de diſcrimine fidei Iuſtificantis & operantis proferunt. Item, De momento & actu Iuſtificationis, de facultate bonorum operum, vbi & quando ea fieri poſſint. Silentio nunc præterimus alias mirabiles & periculoſas locutiones & ſententias, quæ in ipſorum ſcriptis copioſè extant. Cum itaq; in ipſo fundamento cognoſcamus, aduerſarios non acceſsiſſe ad Colloquium eo animo, quod pia ac ſalutari pace delectentur, vel vt minimum quiddam, in harum regionum Eccleſijs aut Scholis, ab obitu præſtantiſsimi viri D. Lutheri, piæ memoriæ, rectè & benè traditum aut ſcriptum, approbarent, acciperent, aut intactum relinquerent, aliud magis pium aut melius ſuadere, neque poſſumus neque debemus propter cauſas ſequentes proh dolor, & corde perturbato (vt qui probè proſpiciamus, quid Diabolus, eiuſmodi partis aduerſæ turbationibus, odijs & pertinacia, moliatur) quam vt Colloquiũ abrũpatur, ſeu beneuolentiæ retinendæ gratia ſaltē aliquandiu ſuſpendatur (quemadmodum veſtræ Elect. Celſ.

conſiliarij & Theologi, ad Colloquium deputati, prudenter & fideliter ſuaſerunt, & nos quoque ex ipſa Colloquij actione idem deprehendimus, conſultumque æſtimauimus) & in id incumbatur, vt in hiſce veſtræ Elect. Celſ. Eccleſijs & ſcholis, per Dei gratiam & opem, pulcher & pius conſenſus maneat & conſeruetur.

Cauſæ autem huius noſtri conſilij ſunt iſtæ. 1. Quod, vbi pars aduerſa, iuxta Receſſum, ex verbo Dei, & harum regionum pia & recta Confeſsione, ſe nobiſcum conciliare debebat, de certa forma, quomodo rectè de iuſtificatione loquendum, docendum, & ſcribendum ſit, mox initio inchoant & poſtea continuant perpetuò maledicta, conuicia, damnationes, & ex Realibus faciunt perſonalia. 2. Negant à ſuo principe, D. Iohanne VVilhelmo Duce Saxoniæ, & eius Celſitudinis politicis conſiliarijs vnquam conſenſum eſſe in Colloquium, quod oretenus fieret. 3. Extenuant, annihilant & opprimunt, precioſa & vtilia ſcripta D. Philippi, piæ memoriæ, quæ ſi pro ipſorum inſtituto, ex Chriſtianis Scholis & Eccleſijs eſſent exploſa & remouenda (id quod Clementiſsimus Deus prohibeat) nulla rectitudo amplius haberi aut retineri poſſet, iuuentutem in verbo Dei, & reliquis neceſſarijs & vtilibus artibus fideliter & ordine erudiendi. 4. Faciunt ex noſtris pijs ac probatis Confeſsionibus, quas pro Norma & Regula veritatis diuinæ habemus, Materiam litis & meras rixas. 5. Reijciunt corpus doctrinæ prorſus inhoneſtè, & acerrimè reprehendunt Auguſtanam Confeſsionem à D. Philippo auctã, & à D. Luthero inſpectam & approbatam. 6. Negant quoque malitioſè pulcherrimum conſenſum & congruentiam D. Lutheri & D. Philippi, quos Deus peculiari conſilio coniunxit, & nemo hominum ſeparare debet. 7. Nihili faciunt D. Lutheri ſibi propoſita chirographa, ſed ad inſaniam rediguntur, neque ſciunt, quomodo eam ſatis extenuent & reijciant. 8. Retractant ſuam propriam ſubſcriptionem, quam Repetitioni Auguſtanæ Confeſsionis ſubiecerunt, idque ſine dubio ex mera inuidia & liuore, contra ſuas conſcientias. 9. Eſtque ipſis eiuſmodi Reuocatio non inuſitata.

ſitata. Sæpius enim reuocarunt, quæ in ipſo Colloquio protulerunt ac ſcripſerunt, vt, Fidem eſſe aliquandiu ſine bonis operibus. Infundi plenitudinem gratiæ in homines tanquam vrceolos vacuos. Iuſtificationem in hac vita non eſſe continuam. Reconciliationem eſſe effectum Iuſtificationis. Peccatum & remiſsionem peccatorum, eſſe correlatiua &c. Sibique ipſis, Inprimis verò in Excluſiuarum enarratione ſunt contrarij. D. Lutherum in ſenſu, & vero intellectu ſuo frequenter mutilant, indeq; excerpunt, quod ſibi placet. Imò quod magis eſt, ſcripturæ ſanctæ interpretationem, ſicut ea rectè & ſimpliciter à noſtris prolata eſt, reijciunt ſæpius, neq; aliam volunt admittere, quam eam, quæ à ſe prolata eſt. Inſuper noſtris affingunt Errores & Corruptelas; vbi nulla culpa adeſt. Denique in nullam quietem ſiue inducias, multò verò minus in piam concordiam volunt conſentire, neque verbo Dei aſſenſum præbere. Nam (quod Deo querimur) expreſſe de nobis & ſeſe aſſeuerant, Chriſtũ & Belial non poſſe conciliari. Itẽ, Deo inuiſa eſt hic omnis Amniſtia & conciliatio, & Eccleſiæ Dei pniciosa. Faceſſant igitur Excuſatores, Palliatores, Fucatores pſtigiarũ.

Ex hiſce alijſq; pluribus cauſis, quas breuitatis gratia prætérimus: præcipuè, quia pura & recta doctrina de iuſtificatione hominis coram Deo, quæ in Eccleſijs & ſcholis harum regionum, Deo ſit laus & gratia, in dolorem & ignominiam æternam omnibus Diabolis, fanaticis & vagis ſpiritibus: Deo autem in honorem, & omnibus credentibus in conſolationem, & æternam ſalutem, purè & incorrupte traditur ac diſcitur, ab ipſorum reprehenſionibus non fuit immunis, & in qua nulla potuit fieri conciliatio, idq; nullus Chriſtianus cogitare, nedum in exordio Colloquij credere potuiſſet: Hinc licet coniecturam facere, quantæ poſtea rixæ ſubſecuturæ fuiſſent, Si porrò de ſequentibus articulis fuiſſet conferendum. Ibi demum ipſorũ paſſio, coactio, Rapacitas, Hoſtilitas, Repugnantia, Truncus, Lapis, Freneſis, coactio violenta, peccatũ ſubſtãtia, particularitas pdeſtinationis tam ad damnationẽ, q; ad vitã & ſalutem, aliaq; horrenda Manichæa dicta & errores, cũ grauamine & ſcandalo

Yyyyy Eccle-

Eccleſiæ fuiſſent audita, ad quæ pium cor aures vtraſq;, vt Polycarpus fecit, meritoobturare deberet) nullo modo iudicare poſſumus, Colloquij continuationem & abſolutionem, apud tales homines vtilem aut piam eſſe poſſe.

Quapropter conſultum exiſtimamus, vt vel abrumpatur vel differatur Colloquium, Si Deus alias vias alicubi oſtenſurus eſſet, vt forte manifeſtæ & probatæ veritati de Articulo Iuſtificationis aſſentirentur, & quid tum faciendum ſit deliberetur. Inſuper & hoc exiſtimamus neceſſarium fore, vt apud exteros (apud quos ſibi pars aduerſa paſſim magnum applauſum parit, & nunc multò magis prætextibus vanis, & mirabili narratione cauſarum finiti Colloquij paritura eſt) vera Narratione nos muniamus, in qua nos ad ſcripta Prophetarum & Apoſtolorum, Auguſtanam Confeſsionem, libros D. Lutheri & Philippi nos referamus.

Bonum quoq; & conſultum eſſe opinamur, vt veſtra Elect. Celſ. D. Iohanni VVilhelmo Duci Saxoniæ ſcribat ac poſtulet, vt ipſius Celſit. Theologi, noſtras Eccleſias & ſcholas, quas acerbiſsimè oderunt, poſthac non impugnent, neq; inclament, neq; veteribus & nouis vſitatis calumnijs grauent, vt deinceps hoc ſcandaloſum & non neceſſarium genus rixarum ceſſet.

Hæc veſtræ Elect. Celſ. Domino noſtro Clementiſsimo, vti iuſsi ſumus, humilimè debuimus ac voluimus proponere, atq; oramus patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Ieſum Chriſtum, fidelem & vnicum Immanuelem & ſaluatorem, & Spiritum ſanctum totis pectoribus, vt, quemadmodum hactenus fecit, rectam, puram, ſanam doctrinam, & rectum intellectum atque vſum Sacramentorum, in Eccleſijs & ſcholis harum regionum clementer conſeruet, omnibuſq; turbatoribus & peruerſoribus veritatis ſuæ reſiſtat, donetq; ſalutarem pacem, & veſtram Elect. Celſit. cum pia coniuge, filijs & filiabus &c. et totam gubernationem clementer tueatur, regat, & incolumē diu cuſtodiat, Simul etiam det, vt omnes cauſas peccatorum, peccata & grauamina, quibus ira Dei & pœnæ accerſuntur, id quod in omnibus Statibus quotidiè videmus, audimus, ſentimus, &

metuere cogimur, tum Magiſtratus tum ſubditi, cognoſcant & amoliantur. Poſtremò veſtram Elect. Celſit. cum ſuis omnibus in Clementiſsimam omnipotentis Dei tutelam & gubernationem commendamus. Rogamus quoq; ſubmiſſè, vt veſtra Elect. Celſitudo, ſuas Eccleſias & ſcholas, miſeros ſubditos, & nos vniuerſos ac ſingulos clementiſsimè ſibi habeat commendatos. Exhibitum Dreſdæ 18. Martij Anno 1569.

Veſtræ Elect. Celſit.

Subiectiſsimi Miniſtri, Theologi & Paſtores iam hic congregati.

# DE PARTIALI ET SVSPECTO PRAEIVDICIO QVORVNDAM Theologorum, Dreſdæ compoſito. Ex germanico translatum.

VTraq; pars in Colloquio Altenburgenſi, ad iudicium Eccleſiæ Chriſti prouocauit. Fuiſſet igitur ſine omni dubitatione rectiſsima via, vt Acta illius Colloquij omnia, quod ad ſcripta vltrò citròq; oblata attinet, typis fuiſſent bona fide & incorrupte excuſa, & cuiq; Chriſtiano in nomine Domini liberum fuiſſet relictum, vt iuxta directam Normam verbi diuini, pro conſcientia, prout coram ipſo Deo rationem reddere vellet, iudicaſſent & pronunciaſſent.

Atqui, nondum erat primus Articulus de iuſtificatione & bonis operibus finitus, quia omni Iure nobis competebat, vt adhuc vnum ſcriptū ad Notationes Electoralium adferremus in medium: Ibi ex Colloquio non quidē cucurrerunt, ſed curru abierunt, idq; ſine conſenſu p̄ſentis Illuſtriſsimi principis ac D. D. Iohannis VVilhelmi Ducis Saxoniæ, & contra pactum & conuentionem, quæ 8. Nouemb. à Politicis & Theologis vtriuſq; partis eſt ſancita & comprobata, vt nimirum Neutra pars Colloquiū abrumpat, niſi de tribus articulis, vtpote de iuſtificatione, de Libero arbitrio, & de Adiaphoris, iuxta ordinē cōp-

comprobatum fuerit tractatum, ſiue fiat in ijs articulis conſenſio ſiue non.

E veſtigiò quoq; poſt illum abitum, quoſdam ex ſuis, quos inſtituto ſuo idoneos putarunt, conuocarunt, ibiq; applauſum, placet, & ſociale iudicium arte confecerunt. Id verò partiale & ſociale iudicium protinus ſparſerunt quam latiſsimè, vt hoc artificio antecurrerent, ac miſerorum hominum animos præoccuparent.

Non longo interuallo ſubſecuta eſt inquiſitio inter ſeſe, vbi Superintendentes alijs euocatis tres articulos ſumma ſeueritate propoſuerunt.

Primum vt ſeſe Biblijs, tribus ſymbolis, Auguſtanæ Confeſsioni & Apologiæ, ſcriptis Lutheri & Corpori Philippi ſubſcriberent.

Deinde vt controuerſas calumnias Flacianorum (ſic enim nominarunt) damnarent.

Tertiò, vt libros partis aduerſæ remouerent ac fugerent.

Cum autem nonnulli debita conſtantia reſponderent, Corpus Philippi ſeſe, SINE DISCRIMINE, non poſſe ſubſcribere, quia nonnulla in eo in controuerſiam adducta eſſent, & quia Corruptelæ atq; errores, quos illi reprehenderent, qui ex maleuolentia Flaciani appellarentur, cum ſcriptura ſancta, & D. Lutheri doctrina pugnarent, nec eſſent illi homines de manifeſtis erroribus ex libris ipſorum conuicti: à Theologis illis mox ſuis miniſterijs priuati ſunt.

Hoc ſcilicet eſt rectè & amanter colloqui, & ad iudicium Eccleſiæ prouocare.

Eſt itaq; facinus horrendum; quod pauci illi Theologi tam præcipitanter omnia peccata Collocutorum alterius partis laudant, confirmant & prædicant, idq; iuxta Pſalmum, Wir haben recht vnd macht allein/ was wir ſetzen/ das gilt gemein/ wer iſt/ der vns ſol meiſtern?

Verum Chriſtiano & Deum timenti lectori tantummodo craſsas quaſdam & palpabiles partes indicabimus, ex quibus de partiali ipſorum ſpiritu, aliquid cognoſcere queant. Cum enim

adeò;

adeò atrociter, nõ tam noſtram q̃ ipſius Dei cauſam inuadant, ſuumq́ iudicium apud propinquos & longinquos diuulgent, neq́ paucos Chriſtianos turbent, faſcinent, atq́ ad peccata extimulent, nemo indignè aut moleſtè ferat, q̃ noſtram ex aduerſo reſponſionẽ in medium ꝓponimus, niſi fortè contra omnem æquitatem id iuris atq́ poteſtatis ſibi ſolis vendicant, eloquẽdi quæcunq́ vellent. Sed communi ſermone tritũ eſt prouerbium, Qui quæ vult dicit, quæ non vult audit, eſtq́ ipſius Dei mandatum veritatem dicere, Falſitatem autem refutare.

Primum autem iſti confœderati & ſocij placet ſonantes, falſum teſtimonium noſtris Collocutoribus perhibent, quaſi Articulum Iuſtificationis, purè & ſyncerè, iuxta verbum Dei & Lutheri ſcripta in Colloquio declārarint.

Summam enim de ſententia illorum Collocutorum, non fideliter ex Actis retulerunt, vt videre eſt ex Actis, ſi modo ea in lucem proferrent. Verum eiuſmodi cęcis iudicijs ludere, Theologos non decet.

Nam in ſcriptis ipſorum, in Colloquio traditis, patet, quod pugnent de Neceſsitate præſentiæ bonorum operum, in articulo Iuſtificationis.

Proinde hi confœderati, & ſocij placet ſonantes, præcipuum controuerſiæ ſtatum tranſponunt.

Præterea Collocutores hanc papiſticam locutionem defenderunt, Bona opera eſſe neceſſaria ad ſalutem. Impoſsibile eſſe, ſine bonis operibus iuſtificari aut ſaluari. Et, Neminem abſq́ bonis operibus iuſtificatum aut ſaluatum.

Item, Pro bonis operibus vitam æternam dari.

Item, Bona opera retinere ſalutem.

Item, Hæreditatem vitę ad formam Iuſtificationis pertinere.

Item, Quod in hiſce verbis Pauli: Ei autem qui NON OPERATVR, Credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad Iuſticiam: TANTVM excludatur Meritum & fiducia in bona opera, & non ipſa Neceſsitas præſentiæ aut debiti, in ipſo Articulo Iuſtificationis coram Deo, &c.

Hoſce & alios eius generis papiſticos nodos, ſocij illi placet ſonantes, deglutiunt omnes, monteſq; transſiliunt, & faſcino oculos hominum præſtringunt. Cauſa eſt. Retinent enim Acta in occulto, quis igitur cernet, ipſos tam malitioſe agere? Nemini autem fas eſt, cogitare, quod ea ratione Errores in cruſtent, ſuisq; confœderatis, falſo teſtimonio operam præſtent.

Secundò etiã manſuetudinem erga nos, iſti confœderati & ſocij placet ſonantes, declarant in eo, quod ſcribunt, omnia quæcunq; ſcripſimus aut locuti ſumus, eſſe mala. Verum agite vos Domini, producite ipſa Acta in hominum conſpectum, vt ſimplices Chriſtiani ipſam veritatem cognoſcant: Nam iſti particialium hominum tam præcipiti & contumelioſo iudicio, nequaq; omnes Chriſti fideles aſſenſum præbebunt.

Prædicant Collocutores ex ſua parte nullos habere errores. Attende. Quis igitur errores fouet? Nimirum illi, qui aliquos Errorum inſimularunt. An vero hoc non eſt colare culices & deuorare Camelos? Audiat igitur Deus & Eccleſia, quod iſti omnes, ad omnes errores ipſorum, quos 20. Annos ſcriptis ac typis diuulgarunt, placet ſonant & ſcriptitant. Hoccine eſt Deo ſuum honorem reddere, atq; errores tollere? Imò potius eſt laudare & prædicare Errores, vt fecerunt Sodomitæ & Gomorritæ. Sic decet iudicium ferre contra Deum, ad placitum terrenorum hominum.

Quid igitur in nobis repræhendunt? Auſculta. Non eſt ferendum, inquiunt, vt doceatur, de diſcrimine Iuſtificantis & operantis fidei, De Actu & Momento Iuſtificationis, De facultate bonorum operum. Nonne hoc eſt ad modum Louanienſum & Pariſienſium iudicare & pronunciare? Dimidiata, mutilata, diſcerpta verba recitare, vt nemo pius intelligat, quid tandem calidæ pultis in palato hinc inde iactitent. Sunt itaq; hac in parte primum falſi teſtes, quod noſtra verba non ponunt expreſſe. Deinde ſunt pontificij cenſores, non enumerantes, quibus ex cauſis aliquid ſit reijciendum. Itaq; pios tantum ad Acta relegamus, atq; adſerimus, hoſce cenſores peruer-

tere ſanam doctrinam, ſuaqꝫ falſa dogmata maledictis & mendacijs ornare.

Tertio, Confœderati illi, & focij placet ſonantes, falſum teſtimonium præbent in eo, quaſi in Colloquio nihil voluerimus amplecti, quod Lutherus docuit. An vero hæc non eſt impudentia extrema, quod illi ipſi, qui alios de timore Dei erudire debebãt, tam horribiliter iſta effutiunt? Nam tota acta contrarium dicent. Verum quia non proferunt ipſa Acta, ideo vincunt, vt illi docebant, Si hic non eſſet maleficus, non eum tibi tradidiſſemus. Aliquoties enim repetiuimus, eam nos doctrinæ Normam amplecti & ſequi, nempe, ſcripta Prophetarum & Apoſtolorum, veram Confeſsionem Auguſtanam & Apologian, Schmalcaldicos Articulos, & libros Lutheri, inſuper contra ipſorum Corruptelas & errores, ſemper ex verbo Dei, ex Confeſsione Auguſtana & Apologia, & ex ſcriptis Lutheri, ipſis clara & perſpicua teſtimonia propoſuimus, atqꝫ ob oculos poſuimus. Nihilominus patres in eo partiali Cõſilio, ita liuor & vertigo faſcinauit atqꝫ in tranſuerſum egit, vt in gratiã hominum auſint ſcribere, quæ manifeſtè contra Acta ſunt.

Vt autem ad eos accedamus, qui abſqꝫ omni contritione atqꝫ conuerſione Erroribus patrocinantur, Deus ipſe prohibuit, nec potuerũt ipſi demonſtrare, ſuos Errores eſſe Arti. fidei.

Quo igitur iſti ſocij placet ſonantes, ſuis confœderatis, qui ex Colloquio abierunt, abunde ſeruirent, diſpenſant iam contra pacta Colloquij, eosqꝫ ſoluunt à conuentione, conſenſu, promiſsione, obligatione, quæ 8. Nouembris, hiſce verbis eſt ſancita:

Neutra pars Colloquium abrumpat, niſi de tribus illis Articulis propoſitis, iuxta proceſſum & formam, de qua modo eſt dictum, pariter fuerit facta collatio, ſiue conciliatio in vno vel pluribus Articulis facta ſit, ſiue non. Hactenus Articulus 5.

An vero hæc non eſt egregia poteſtas pontificia, pacta, conſenſiones, obligationes, ſine ſcitu & ſine conſenſu alterius partis diſcindere, diſſoluere, tollere, quod nimirum pacta inter Theologos rectè inita & confirmata, liberum

ſit non ſeruare. Imo quicunq; contra tantam diſpenſationem ac diſſolutionem aliquid mutire auſus fuerit, eum iſti Theologi truculenter aſpicient. Hoc verè eſt ludere papiſtico illo placet, Sic volumus. Nemo audeat dicere, cur ita facitis? vel, Non licet &c.

Quartò iſti ſocij placet ſonantes, ex præcipiti conſilio aliquot rationes exponunt, quæ ex ipſis Actis facilime dijudicari queunt, vt.

1. Nos mox à maledictis & conuicijs incoare. Reſponſio. Eſt falſum teſtimonium. De Theſi enim incipimus. Poſtea, vt politicorum conſiliariorũ Receſsus poſtulat, neceſſe fuit Hypotheſes ſeu Corruptelas, de quibus vltra viginti annos à multis Eccleſijs & doctoribus ſunt accuſati, recenſere, quia vnicus ſcopus & caput rei erat, cur Elector & Princeps Collocutores in vnum locum mitterent. Item, Collocutores ipſi mox initiò nominatim Oſiandrũ & alios damnarunt, vt in actis videre eſt.

2. Ex Realibus nos perſonalia feciſſe. Reſponſio. Eſt falſum teſtimonium. Nam ipſa dogmata poſuimus, ac deinde addidimus, quis & vbi corruptelas & Errores ſcripſerit, ac libris impreſsis defenderit.

Quod etiam à politicis Dominis conſiliarijs tantum in colloquium, quod oretenus fieret, ſit conſenſum, id noſtri politici pernegant, & ibi ipſimet refutarunt. Eſtq; ea res in Colloquio transacta, quid igitur huc quadrat?

3. 4. Extenuare nos & opprimere ſcripta Philippi. Reſponſio. Eſt craſſè falſum teſtimonium. Nunq; enim integra Philippi ſcripta extenuauimus aut oppreſsimus, verum ſemper profeſsi ſumus & ſcripſimus, aliqua tantum in ſcriptis eius eſſe, quæ cum verbo Dei & ſcriptis Lutheri non concordent, quæ probare non poſſemus. Quæ verò recta in eis ſunt, ea nos magnifacere & amare. Verum ita ſolet accidere, qui habent in animo falſa dare teſtimonia, eos neceſſe eſt buccas vtraſq; ijs diſtendere, id quod iſti confœderati noſtrorum Collocutorum, & ſocij placet ſonantes, egregiè factitant, ac cupiunt nihilominus Deum timentes perhiberi &c.

5. Totum

5. Totum nos corpus Philippi reijcere. Reſponſio. Eſt falſum teſtimonium. Aliquot enim duntaxat in eo partes, à verbo Dei & ſcriptis Lutheri alienas, probare non poſſumus, vt dictum eſt. Quod autem rectum eſt, non improbamus.

Augmentationem Confeſſionis Auguſtanæ à D. Luthero viſam & approbatam, valdè magnum eſt falſum teſtimonium, ad dementandos homines à Collocutoribus, & ſocijs illis placet ſonantibus, confictum.

6. Lutherus & Philippus in omnibus concordant. Reſponſio. Hoc falſum teſtimonium re ipſa confutatur, vt in Articulo de libero arbitrio. Item, de Cœna Domini &c. id quod in actis luculenter eſt demonſtratum. Proinde iſti ſocij placet ſonantes, nigrum & candidum pro eodem colore norunt pingere. Deus enim non videt, ſunt omnes cogitationes ipſorum, quia terrenis perſonis aſſentantur &c.

7. Nos Chirographum Lutheri nihili facere. Reſponſio. Facinus non laudabile eſt, ex ſcheda lacera aliquid velle probare, quod publicè æditis libris Lutheri eſt contrarium. In Actis autem certas, perſpicuas & immotas rationes adſignauimus, quæ inſpici poſſunt.

8. Noſtram nos ſubſcriptionem retractare. Reſponſio. Falſæ doctrinæ ſubſcribere nunquam vel voluimus vel debuimus. In Actis etiam demonſtrauimus, libros ipſorum non concordare.

9. In Actis nos quędam retractare. Reſponſio. Qui induxit in animum falſa dare teſtimonia, eum neceſſe eſt veritati vel oculos effodere, vel eam flectere, pro ſuo arbitrio.

Fidem áliquandiu eſſe ſine bonis operibus. Confœderati noſtrorum Collocutorum, & falſi teſtes, in Actis noſtrorum ſcriptorum nunquam legerunt, vnde igitur hoc apprehendunt? Ex aere. Deus enim non videt, non audit, quicquid tandem iſti homines falſi proferunt.

Reliquæ particulæ, ſunt quaſi præmorſa fruſta, quæ in ipſis Actis, copioſe, ſufficienter, & clarè refutantur.

pitia capita magis, quam ſenes Theologos decuiſſet. Verùm vbi Deus non timetur, atque è talibus concilijs eijcitur, ibi res non aliter geritur. Nos autē aſſeueramus, Dominos eſſe pſeudoprophetas. Vt autem iſta ipſorū falſitas fiat manifeſta, reſiduos articulos, prout Altenpurgi ſunt conſcripti, libenter in lucem ædimus. Hoſce igitur Articulos admordeant, atque contra veritatem bellum ſuſcipiant & gerant.

Quod ſperant, nos ad ipſos acceſsuros, papiſtica planè eſt oratio. Quod ſi verò ſuos Errores agnouerint & è medio tulerint, promptiſsimè ad ipſam veritatem, & non ad Mendacia nos adiungemus. Vt autem ad ipſorum Errores nos adgregemus, Deus noſter vetuit. Veremur enim noſtram ſauciare conſcientiam, aut Eccleſiam Chriſti ſcandaliſare.

Qualem porrò Narrationē de Colloquio in vſum exterorum contexturi eſſent, cū ſine omni pauore ac metu Dei omnipotentis, tam horribilia falſa teſtimonia coaceruent, facile eſt cuiuis Chriſtiano iudicare. Dominus Deus autem & nobis Spiritum ac pennas ad ſcribendum ſuppeditabit.

Vt ora nobis obſtruantur, ne de ipſorum Erroribus, corruptelis & ſeductionibus hiſcere audeamus, merè papiſticum eſt conſilium contra Chriſtum & miniſtros ſuos. Ipſi verò interea ſuis illis falſis teſtimonijs, corruptelis & Erroribus animoſè cuperent pergere, totumque mundum ſuis illis falſis dogmatibus, corruptelis & Erroribus, ſub pelle ouilla, ac ſi doctrinam D. Lutheri proferrent, decipere. Omnes autem, qui non in genua prouoluti ipſorum falſa dogmata adorarent, famoſis libellis, inuectiuis, damnationibus, vexationibus, perſecutionibus exagitarent, quemadmodum & ſtante colloquio, horribiles blaſphemias effuderunt, in commento in Eſaiam Selneccerus, Lipſiæ ædito, & in oratione, proximè in creatiōe M. Vuiteber. à M. Blochingero recitata, verū ab alio tornatore cōfecta. Hiſce rebus vniuerſam Chriſti Eccleſiā turbant, ſeducunt, & inuectiuis faſcinant, ac ſi quid contra opponimus, ac veritatem oſtendimus, mox vociferantur eſſe rixas, & faces bellorum. An non id eſt Chriſtianè & fraternè ſeſe gerere? Equidem Papa non aliter Romæ ſe gerit.

Atqui ſi nullus eſſet Deus, æmularemur ipſorum verba.

Iam cum nobis Deus ſit metuendus: Sumus enim mortales homines: Auxiliante Deo nobis confitendum eſt, & mendacia redarguenda ſunt, & ad honorem Chriſti aliquid patiendum eſt, eumq́ꝫ rogamus, vt cauſam ſuæ veritatis æternæ, & Eccleſiam ſuam clementer conſeruet, atq́ꝫ in hac poſtrema inclinatione mundi, omnibus falſis doctoribus, incruſtatoribus errorum, & qui ad perſecutiones claſſicum canunt, fræna injiciat, ſuamq́ꝫ Cymbulam potenti dextera ſua cuſtodiat atq́ꝫ gubernet. Amen. Amen.

Ducis Saxoniæ Theologi.

Quia in ſcriptis hinc inde ſpargitur, quanta paradoxa, Ducis Saxoniæ Theologi, in reliquis duobus Articulis, ſi in Colloquio perſeuerandum fuiſſet prolaturi fuiſſent: Ergo iam ſubijciuntur illi ipſi duo Articuli, ſicut Altenburgi per gratiam Dei erant compoſiti, atq́ꝫ exhiberi debuiſſent. Ex huſce quilibet de ſparſis ſermonibus iudicium facere poterit.

II.

# ARTICVLVS

## QVEM IN COLLOQVIO, THEOLOGI DVCIS SAXONIAE PROPOSITVRI ERANT:

## DE LIBERO ARBITRIO.

### THESES.

AD Secundum ARTICVLVM, grauem, & omnem humanam ſapientiam longe excedentem, DEO DVCE ET COMITE accedimus.

Eum igitur, qui nos creat & recreat, oramus ſupplices, vt noſtras tenebras benigne illuminet, dirigat mentem, cor, linguam & pennam, ne quid à VERBO SVO diuino in ſummis Fidei Articulis diſſonum, à nobis proferatur.

Ve-

Veniunt autem, in hoc Articulo DE LIBERO ARBITRIO, Res grauiſsimæ in conſiderationem, vt de damnis peccati ORIGINIS in homine, & de beneficijs Chriſti in conuerſione & regeneratione eius, & ſimilibus rebus, quæ in Philoſophia Ethnica non traduntur.

Haurienda eſt igitur Vera ſalutaris & Illuſtris tantarum rerum Doctrina, tantum ex Fontibus Iſrael, & ratio humana, quæ eſt Sęua Beſtia in talibus rebus, vt Lutherus eam nominat, captiuanda eſt, TESTE PAVLO, in obſequium Chriſti.

Sunt autem Quatuor hominis ſtatus, Integer, Corruptus, Renatus & Glorificationis. Sic etiam Quadruplex eſt liberi Arbitrij in homine conſideratio. Eſt enim Integrum, Corruptum, Renatum & Glorificatum. Nos verò breuitatis gratia, & vt ad controuerſias præſentes, quàm rectiſsimè dirigamus omnia, ſolummodo de Corrupto & Renato Libero arbitrio, Domino benedicente diſſeremus, vt illud Noſce Teipſum, & alterum quoque Noſce Deũ, paululum in Timore Domini expendamus.

Addimus & hoc, Nos amplecti doctrinam & ſententiam D. Lutheri, Eliæ poſtremi huius Mundi; in Libro de Seruo Arbitrio contra Eraſmum, In enarratione Geneſeos, & alijs libris, Summa luce & dexteritate traditam, ac iudicare eam ſententiam Lutheri, cum perpetuo VERBO DEI congruere.

## DE LIBERO ARBITRIO CORRVpti Hominis.

Hàc igitur in parte aduertendum eſt, Nos Acturos Deo aſpirante de Libero Arbitrio corrupto, nondum renato, ſeu quod nondum cępit renaſci, ne quis nobis calumniam ſtruat.

Sunt autem accurate RES ipſæ diſcernendæ, nempe RES Carnales, & RES Spirituales & conſiderandum diſtinctè; quid LIBERVM ARBITRIVM corruptum in rebus Carnalibus, Et quid in Spiritualibus poſſit vel cooperetur, Ne fiat Confuſio rerum & verborum; & ne qua præſtigiatoribus effugium ſeu Eluſio pateat.

Carnales res Lutherus vocat res infra nos: SPIRITV-

ALES vero appellat res ſupra nos ad noſtram Conuerſionem, Regenerationem & ſalutem pertinentes.

## DE LIBERO ARBITRIO CORRVPto, in rebus Carnalibus.

Etſi nullis lachrimis ſatis deplorari, nullisq; verbis ſatis exaggerari poteſt, damnum illud ingens, quod peccatum toti hominis Naturæ intulit: Tamen certum eſt Deum ex immenſa miſericordia, aliquam rationem homini poſt lapſum reliquiſſe, qua à BRVTIS differret.

Habet igitur in rebus Carnalibus Homo aliquam libertatem, id eſt, Aliquod diſcrimen honeſtorum & turpium, & aliquo modo poteſt regere Locomotiuam, Vt LVTHERVS inquit, Eum poſſe Oues paſcere, mulgere Vaccas, & ſimilia quædam Carnis opera facere.

Poteſt igitur, vt hæc planius efferamus, homo non renatus, Arbitrio voluntatis ſuæ, Aliquo modo præſtare:

Phariſaicam & Monaſticam Religionem. Eſt enim illa ipſa iuſtitia carnis, quā Paulus Ethnicis quoq; attribuit, id eſt, Externa quædam morum gubernatio, etiamſi Phariſei & Monachi iactitent verbum Dei, quod tamen non intelligunt.

Politicam Gubernationem iuxta leges.
Diſciplinam Politicam.
Oeconomica Opera.
Artes Liberales inuenire, excolere, tradere, &c.

## I. LIMITATIO.

Sed notitiæ Rerum Carnalium in homine non renato, non ſunt plenæ. Nam ſacra ſcriptura vocat homines non renatos tenebras, mendaces, vanos, hoc eſt, magnæ & triſtes caligines ſunt in hominibus, etiam in ſummis & cultiſsimis ingenijs.

Neq; Electionem aut iudicium in rebus carnis, homo integrum habet. Sæpe igitur in illis ipſis rebus carnis, iuditium humanum errat.

Neq;

Neq; dexeritas, vis aut poteſtas in perficiendo illud quod cognitum & electum eſt, in homine non renato, plena eſt.

Conſideranda igitur ſunt Impedimenta, quæ bonam etiam carnis Proæreſin turbant, impediunt, euertunt non rarò, Vt:

1. Malitia & peruerſitas ingens propriæ Naturæ humanæ, quæ vt eſt peccato diluta & deprauata TOTA, ita ad peſſima quęque promptiſſima eſt. Sic Ieremias inquit: Peruerſum eſt cor hominis, Et Moſes inquit Gene. 6. & 8. Omnis Cogitatio cordis humani ad Malum prona eſt ab adoleſcentia.

2. Exempla immundi & peruerſiſsimi mundi aut diuerſa iudicia, quæ mirabili faſcino homines alio trahunt. Sic Paulus dictum communi ſermone tritum citat: Corrumpunt bonos mores Colloquia praua. Corinth. 15.

3. Diabolus efficaciſſimus eſt in Filijs incredulitatis, Imò & pios, in ipſis Carnalibus & Mundanis rebus, frequenter fallit, ſeducit, implicat, antequam technas Diaboli animaduertant.

## II. LIMITATIO.

Non eſt libertas voluntatis par aut æqualis ad vitia ſeu ad peccandum: Et ad virtutes ſeu ad rectè faciendum. Nam natura humana ad vitia multò eſt procliuior, quam ad virtutes; Peccata enim innaſcuntur Naturæ noſtræ, & ſine PRAECEPTORE eiusmodi Fructus peſſimæ Arbores vltro gignunt. At virtutes etiamſi inſit quibusdam aliqua inclinatio peculiaris Naturæ: Tamen ſine inſtitutione & cultura non effici poſſunt.

## III. LIMITATIO.

Etiamſi homo non renatus, poteſt externa quædam Opera, ratione Naturalis Arbitrij aliquo modo facere: Tamen ea non ſunt Spirituales Actiones, quia ibi nondum eſt Spiritus ſanctus, nec fides in Chriſtum.

2. Oportere in ſalutari Conuerſione ad DEVM, Mentem intelligere res Sacras, voluntatem amplecti VERBVM DEI, & ſibi applicare, COR acquieſcere promiſſioni GRATIAE.

3. Furioſè & rabioſe, & ſine pænitentia repugnantes VERBO DEI & Spiritui Sancto, non regenerari aut conuerti. Nam vox Dei perſpicua eſt, Qui talia agunt, Regnum DEI non poſſidebunt, Galat. 5.

4. Illum poſſe aliquo modo intelligere & appræhendere, qui habet initia Renaſcentiæ, etiamſi perfectè renatus nondum ſit.

Iſta extra omnem Controuerſiam ponimus. Nemo igitur in eis vel ex ſuſpitione præpoſtera, vel ex odioſa Calumnia, nobis litem intendat, ſed intra metas Collationis inſtitutæ ſeſe contineat.

Quæſtio autem præcipua inter nos agitatur in præſentia, an homo ſuis naturalibus viribus, & quæ nondum cœperunt regenerari, Spiritui ſancto, clamanti per verbum in aures, aliquid ſaltem in Couerſione ſui internè cooperari queat, vel nihil?

Item, Si verbum Dei ſalutariter intelligere & apprehendere incipiat Mens & voluntas Humana, vnde ſit bonus ille intellectus, & bona illa voluntas? Sint ne ex Naturali dono, quo homines ex vtero matris naſcuntur, an ſint ex nouo Spiritus ſancti dono & operatione, ſeu Regeneratione, quod omnium ſignificantiſsimè dicitur.

Nec eſt diſceptatio, inquit Lutherus contra Eraſmum, quid ante Regenerationem, aut quid poſt eam poſsit homo. Sed quid in ipſa Conuerſione & Regeneratione poſſit ſuis naturalibus viribus, Non per Renouationem Spiritus Sancti, ſed ſuis in diuinis proprijs viribus.

Diſertè autem aſſeueramus & profitemur, ex verbo Dei cum Luthero & Eccleſia Chriſti rectè ſentiente: Hominem naturalibus ſuis viribus non poſſe intelligere, nec poſſe apprehendere verbum Dei auditum & traditum, Niſi Deus tum cor ipſi aperuerit, tum mentem & voluntatem regenerauerit, vt aſſentiantur & apprehendant.

Hanc aſſeuerationem ita probamus.

## I. DE NOTICIA.

Humanam rationem per ſe, Res diuinas, ad Salutem hominum pertinentes ignorare, certum eſt. Nam Paulus inquit: Loquimur ſapientiam, quæ abſcondita eſt. Item: Quam nemo principum huius ſæculi cognouit 1. Cor. 2.

## II. DE INTELLECTV.

Etiam auditam vocem Dei, hominem ſuis Adamicis, & nondum renatis viribus, non poſse intelligere, manifeſtum eſt: Nam Paulus inquit: Animalis ſeu Naturalis homo, ea quæ ſunt Spiritus Dei, ου δυναται γνῶναι, Non poteſt intelligere, Nam non ſolum tenebrę, ſed etiam auerſio mentis id non ſinunt. Vnigenitus, qui eſt in ſinu PATRIS, reuelans nobis Dei myſteria, ſic inquit: Qui ex Deo eſt, verbum Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Iohan: 8. Duplex eſt enim auditus VERBI DEI. Vnus quidem carnalis ſiue externus, quo aures externo ſono percelluntur, ſed cor non capit verbum Dei ſalutariter; Alter veró eſt Spiritualis ſiue internus, quo Mens ſalutariter aſſentitur & cor amplectitur verbum ſalutis.

Chriſtus porrò in parabola de ſemine, & inprimis de via trita, quid Adamicæ vires audito verbo poſsint, perſpicuè demonſtrat.

Phariſæi olim, & pontificij hodiè maximis ſtudijs Biblia legunt audiunt & docent, ſed non intelligunt, quia non ſunt Spiritu ſancto illuminati, qui per verbum corda illuminat.

## III. DE VOLVNTATE ET CORDE.

Nec poſſe voluntatem aut cor ſuis Naturalibus viribus, verbum Dei traditum atq; auditum CAPERE, apprehendere, amplecti, ſibi applicare, acquieſcere ei ſalutariter: Ex verbo Dei perſpicuum eſt. Nam Paulus ex tertio cœlo hanc doctrinam adferens perſpicuè inquit: Naturalis homo, ου δέχεται, non Capit (ſeu non apprehendit) Ea, quæ ſunt SPIRITVS DEI.

STVL-

ſtulticia enim eſt ei. Hoc fulmen prædicatores Capacitatis Adamicæ, quod quidem ad res diuinas attinet, attentè obſeruare decet.

Huc pertinent & aliæ declarationes, quas verbum Dei copioſè ſuppeditat, vt:

Homo natura eſt inimicus Dei, & alienatus mente à Deo, Ephe. 2. 4. Hæc non tantum dicuntur de ijs, qui verbum Dei non audiunt, Sed etiam quibus verbum Dei per Spiritum ſanctum, mediatè tamen, hoc eſt, per prædicationem traditur, quemadmodum & Chriſtus inquit: Vos non auditis me, ſcilicet docentem. Imò criminabantur eum, vt qui ex Diabolo loqueretur, blaſphemaret Deum, eamq́; ob cauſam è templo eum tanq̃ Hæreticum excutiunt, excommunicant, ac tandem veluti blaſphemum ac ſeditioſum in crucem agunt. Bellæ verò â Naturaliuum virium, in Rebus diuinis actiones & cooperationes. Rom. 8. Scriptum eſt, φρόνημα Carnis eſt inimicitia aduerſus Deum. Quomodo igitur ſenſus carnis, vt ſunt Mens, Voluntas, Cor, cum ſunt & dum ſunt inimicitia contra Deum, ſententiæ & operationi Dei, ex ſeſe cooperari poterunt?

Homo Naturalis eſt in peccatis mortuus coram Deo. Ephe. 2. Id vero non eſt ſic tantum intelligendum, quod homo ſit reus mortis, ſeu cauſam mortis in ſe habeat, ſed etiam, quod ſpiritualiter coram Deo ſit mortuus, hoc eſt, vitam Spiritualem, neq; in mente, neq; in voluntate, vel corde habeat. Vita autem noua eſt ex operatione, Regeneratione & dono Dei, Epheſ. 2. Roma. 4. Qui mortuos viuificat. Quomodo igitur mortuus Spiritualiter in REBVS Spiritualibus cooperari poterit?

Homo Naturalis eſt venundatus ſub peccatum, ſeu eſt MANCIPIVM & ſeruus peccati, Roma. 7. Ergò peccatis totus perditus, non poteſt Deo in Rebus Spiritualibus cooperari, niſi fuerit liberatus ex ea captiuitate, & ſeruitute Iohan. 8. Romano. 6.

Homo Naturalis ita deſcribitur, quod totum figmentum ſeu Tota Maſſa cordis humani ſit Mala à iuuentute. Gen. 6. 8. Et Ieremias inquit, cap. 17. Cor hominis peruerſum eſt. Quomodo igitur malum & peruerſum cor, ſuis naturalibus viribus, Deo poſſet in rebus Spiritualibus cooperari?

Imò Prophetæ, cor humanum Naturale, lapideum, ferreum & adamantinum vocant; & Chriſtus viam tritam Cor nominat, hoc eſt, durum, & non Capax ſeminis ſeu Verbi Diuini, Quomodo igitur in rebus diuinis cooperaretur? Imò grauiſsimè conqueritur Deus in Prophetis, ſe non modo contemni, propoſita ſua doctrina Cœleſti, ſed etiam ſe ſuis percuſſionibus & plagis nihil proficere aut obtinere, ſeq; iam defatigatum eſſe verberando; Eſa. 1. Ierem. 2. 5. 12.

Chriſtus, Iohannes & Paulus teſtantur nos eſſe tenebras. Quid verò tenebræ, Luci diuinę cooperari poſſunt? Lux enim diſcutit tenebras, non adiuuatur Lux à tenebris. Dauid inquit: Omnis homo mendax. Quid igitur mendaces veritati Cœleſti cooperarentur? Imò veritate illuceſcente, mendacia cedere coguntur. Sic Dauid inquit: Pſal. 13. Illumina oculos meos. Item: Tu Illuminas Lucernam meam. Domine Deus meus, illuminas tenebras meas, Pſal. 18. Ergo teſtatur ſe cupere illud ſibi diuinitus dari, quod non habet ex aut per ſe.

CHRISTVS & Prophetæ teſtantur, nos eſſe Oues errantes & perditas, Pſal. 119. Eſa. 53. Lucæ 15. Quid verò Ouicula errans Paſtori quærenti, & volenti eam comprehendere, humeriſq; ſuis ad gregem reportare cooperatur? Imò nos amiſſo quoq; Groſſo Chriſtus comparat, quem Materfamilias accenſa candela & ſcopis acutis ſedulò quæritat. Ille igitur groſſus puluere tectus, quid ad ſui quæſumus inquiſitionem aut inuentionem cooperatur? Si verò aliqui excipiunt, hominem non prorſus Groſſo ſimilem eſſe, Hi expoſtulent cum CHRISTO, qui eum ſic nominare voluit. Credimus autem ſimpliciter, quod CHRISTVS ſit omnibus Philoſophis ſapientior.

Scri-

Scriptura concluſit omnes ſub incredulitatem, hoc eſt, omnes homines naturalibus ſuis viribus ſunt increduli. Quid igitur Incredulitas virium humanarum, in rebus diuinis ipſi Deo, vbi de Fide agitur, cooperaretur?

Sine Fide nemo poteſt amplecti verbum Dei, nemo poteſt acquieſcere promiſsioni Gratiæ. Sed Adamicæ ſeu naturales vires hominis, non ſunt Fides, nec habent in ſe vllas Scintillas aut micas Fidei: Nam ſupra ex Pauli aſſeueratione audiuimus, Homines Naturales non intelligere, nec capere res Spiritus Dei. Ergo vires naturales non poſſunt concurrere, in intelligendo aut appræhendendo Res ſalutis noſtræ.

Fides eſt Donum Dei, hoc eſt, non eſt Qualitas naturaliter homini corrupto innata, nec comparatur vllis viribus aut operibus humanis: Sed eſt merum ac Gratuitum Dei donum, teſte Chriſto & Apoſtolo Iohanne 6. Phil. 1. Coloſ. 2.

Eſt igitur veritas Diuina, ſimplex, recta & immota: Data Fide apprehendunt homines, non data fide, nihil capiunt homines, de rebus diuinis aut de ſalute æterna. Quomodo igitur veteris Adami vires in rebus illis Spiritus cooperarentur?

Achilleum Lutheri aduerſus Eraſmum argumentum notum eſt, Si homo renatus habet in ſe naturam malitioſam recalcitrantem ſubinde Spiritui ſancto, Ergo natura nondum renata, multo vehementius id facit.

Hactenus ex verbo Dei, non ex Ariſtotele, aut alio principe huius mundi, Vt Paulus nominat, clariſſime probauimus ac demonſtrauimus, Adamicas vires non poſſe Deo in rebus Diuinis ac Spiritualibus vel multum vel parum cooperari, Antequam renaſcantur.

Iam alteram Propoſitionem, Deo iuuante demonſtrandam ſuſcipiemus, nempe: Deum ex immenſa Miſericordia, propter meritum Chriſti, dare nouam lucem menti, nouum velle voluntati, nouam rectitudinem cordi, idque per verbum ſuum & Sacramenta, & tum intellectum incipere Res Dei intelligere, & ſpiritualia dona apprehendere,

Probationes ex verbo Dei ſunt iſtæ.

Pſal.51.Cor mundum crea in me Deus,Ergo Deus creat in homine corrupto cor nouum, quod abſq; illo creatore nouum fieri nequit.

Ierem.24.Dabo eis cor,vt ſciant me,quia ego ſum Dominus.Ergo cor ignorat Deum ,quod ad eſſentiam & voluntatem propiciam,niſi Deus cordi dederit,idq; per miniſterium verbi.

Ierem.32.Dabo eis cor vnum,& viam vnam , vt timeant me vniuerſis diebus,Item:Timorem meum dabo in cor eorum vt non recedant à me.Non tantum igitur donum Dei eſt prædicatio Verbi diuini,Sed etiam vt Dominus Deus , verbum ſuum in cor ipſum largiatur , atq; efficiat in eo Timorem erga ſe.

Ezech.11.&36.Dabo vobis cor nouum& Spiritum nouum ponam in medio veſtri , & auferam cor lapideum de carne veſtra,& dabo vobis Cor carneum,& Spiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis & operemini.

Ierem.31. Conuerte me Domine & conuertar.

Iohan.1. Dedit eis poteſtatem, Filios Dei fieri , Ergo Deus,eam poteſtatem benignè largitur.Homines verò corrupti eam poteſtatem ex ſe non habent.

Item:Qui non ex ſanguinibus ( non ex naturali propagatione )neq; ex voluntate carnis ( non ex Adamicis ſeu Naturalibus viribus voluntatis ) neq; ex voluntate viri( non ex conatu, anniſu nutu cuiuſq;)Sed ex Deo nati ſunt.Ergo eſt Regeneratio mera,quam Deus ex immenſa Miſericordia&omnipotentia in homine operatur ac perficit.

Iohan:3 .Niſi quis natus fuerit denuò , non poteſt videre Regnum Dei.Ergo vires Naturales in Regeneratione hominis Nihil cooperantur.Nam regnum Dei ,nemo videre poteſt, niſi renatus.Sed vires naturales non ſunt per ſe renatæ:Ergo de regno Dei nihil poſſunt videre,id eſt,nihil intelligere,neq; apprehendere niſi renouatæ fuerint.

Item:

Item: Quod natum eſt de carne, Caro eſt, Et quod natum eſt de Spiritu, Spiritus eſt, Ergo caro non poteſt res Spirituales capere. Oportet igitur primum, hominem ex Spiritu natum eſſe, quam ſpiritualibus aſſentiatur.

Matth.13. Vobis datum eſt noſſe myſteria Regni Cælorum. Iam ſi datum eſt ipſis noſſe: Ergo viribus Naturalibus, eam notitiam, audito verbo Chriſti, non apprehenderunt, neq; cooperati ſunt Deo. Eſt enim donum per gratiam.

Matth.11. Reuelaſti ea paruulis. Item: Cui voluerit Filius reuelare.

Iohan.5. Ita & Filius, quos vult viuificat.

Iohan.8. Si vos Filius liberauerit, vere liberi eſtis. Sunt ergo homines, cum ſuis Naturalibus viribus captiui, Mancipia Sathanæ, ſerui peccati, neq; poſſunt quicq; in rebus Spiritualibus conſentire aut cooperari, niſi ſint liberati ex ea captiuitate, & ſicut alibi inquit, Renati, ac Spirituales effecti.

Iohan.15. Sine me nihil poteſtis facere. Hoc autem in loco, ſine me, non ſignificat idem, quod poteſtis quidem aliquid, ſed non ſoli, verum mecum, Nam Chriſtus teſtatur eos prorſus Nihil poſſe, ſed ſe totum preſtare, & tanq; vitem præbere vitam & ſuccum palmiti, vt poſſit fructum ferre.

Acto.16. Deus aperiebat cor Lydiæ purpurariæ attendere his, quæ dicebantur à Paulo. Ergo ipſa non mox Deo vocanti per verbum cooperabatur, ſed Deus ei prius aperiebat cor, vt poſſet attendere, non attentura vnq;, Niſi Deus COR prius, vt alias loquitur Sacra Scriptura, nouum in ipſa creaſſet.

Iohan.8. Sermo meus non capit in vobis.

1. Corinth.3. Dei agricultura eſtis; Dei ædificatio eſtis. Quid vero ager cooperatur agricolæ vel aranti vel ſeminanti vel occanti? Quid domus cooperatur architecto?

2. Corinth.3. Non ſufficientes (ἱκανοί) idonei ſumus COGI-

TARE aliquid à nobis, quaſi ex nobis : Sed ἱκανότης, ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Ecce noſtram idoneitatem: Non cogitare poſſumus aliquid à nobis, Quomodo igitur cum illa noſtra naturali Idoneitate in rebus Spiritualibus cum Deo operaremur? Neceſſe eſt igitur, vt ille prius nobis eam facultatem benignè largiatur.

1.Cor.4. Quid habes, quod non accepiſti? Loquitur autem non de Naturalibus, ſed de Spiritualibus donis.

2.Cor.4. Deus, qui dixit de tenebris Lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris, ad illuminationem ſcientiæ gloriæ Dei, Ergo tenebræ cordis non poſſunt luci diuinæ cooperari, ac ſi debet cooperatio fieri, neceſſe eſt prius lucem datam eſſe cordibus noſtris.

Ephe.2. Deus qui diues eſt in Miſericordia, propter magnam charitatem ſuam, qua dilexit nos, & cum eſſemus mortui peccatis, Conuiuificauit nos. Mortuus ergo non cooperatur ſuis naturalibus viribus, in rebus vitæ: Niſi prius ſit viuificatus.

Philip.1. Qui cœpit in vobis opus bonum, Perficiet vſque ad diem Ieſu Chriſti.

Item: Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum vt in eum credatis: Sed vt etiam pro illo patiamini. Hîc nullius cooperationis mentio fit, ſed Deo adſcribitur, Fides & conſtancia in Cruce, quod videlicet nunquam fuiſſent illi Philippenſes, neque credituri EVANGELIO, neque vllas vexationes propter veritatis Confeſsionem perpeſſuri, niſi eis fuiſſet à Deo donatum.

Item: Deus eſt, qui operatur in vobis, & velle, & efficere pro beneplacito. Iohannes inquit, Non ex voluntate carnis. Moſes quoque: Non eſt VOLENTIS. Ergo nulla eſt cooperatio in rebus Spiritualibus, niſi Deus prius dederit Bonum VELLE.

Hæc & alia complura Teſtimonia, quæ paſsim in ſacris litteris occurrunt, nos miſeras Dei Creaturas erudiunt, vt Deo

tribuamus conuerſionem & regenerationem hominis totam, neq; viribus naturalibus cooperationem, antequam illæ vires cæperint renaſci, aut bonæ fieri adſcribamus vllam. Nam ſi aliquam eis vendicaremus: Vergeret id in ſummam Dei ignominiam, & hominum inanem ac pernicioſam iactantiam.

Hæc autem fiunt in nobis, & quidem fiunt per VERBVM DEI & Sacramenta. Nam perſpicuè Paulus inquit: Eccleſiam mundatam aqua per verbum, Ephe: 5. Item: Fides ex auditu eſt, Auditus autem per verbum, Dei Roma: 10. Item, Regenuit nos verbo veritatis.

Hinc ſunt illæ luculentæ & veriſsimæ explicationes Lutheri (quem quidem ad iſtius quoq; doctrinæ illuſtrationem peculiariter excitauit Deus) quarum aliquot infra in Hypotheſibus aſpergemus.

Supereſt, vt & hanc partem, ad explicationem noſtræ propoſitionis pertinentem, itidem ex verbo Dei paucisſimis probemus, nempè: Cui Deus non largitur ex gratuita Miſericordia per verbum, nouam lucem mentis, & nouum velle voluntatis ſeu cordis: Eum nec intelligere, nec capere ſeu apprehendere res ſpirituales, ad ſuam conuerſionem regenerationem ac ſalutem pertinentes.

Teſtimonia ex ore Dei ſunt iſta.

Deut: 29. Non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ poſsint audire, vſque in præſentem diem. Deo igitur non aperiente oculos, aures & cor: Quomodo videre vel audire & intelligere homines ſuis naturalibus viribus, verbum Dei poterunt?

Matth: 13. Illis autem non eſt datum, ſcilicet: noſſe myſteria Dei. Loquitur autem de illis, qui externum ſonum verbi diuini audiebant ab ipſo Chriſto.

Matth: 11. Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus. Ergo carnalis ſapientia & prudentia, nihil poſsunt cooperari Deo verbum per prædicationem proponenti.

Hoc tamen monendum eſt, non eſſe Deum autorem, nec adiutorem, neq; approbatorem peccatorum, pertinaciæ, furorum, Pſal. 5. Sed peccata eſſe ex Diabolo & hominibus. Genes. 3. Oſe. 13. Roma. 5. Iohan. 8.

Nec Deum eſſe acceptorem perſonarum Roma. 2. Gal. 2. Colo. 3.

Et Phraſes: Indurabo cor Pharaonis, Item, Ne nos inducas in tentationem, permiſſiuè accipiendas eſſe, vt notum eſt.

Diſertè autem & verbis minimè dubijs repetimus, ne præter cauſam aliquis nos criminetur.

Ex Miſericordia Gratuita, propter Chriſtum nos eligi, vocari, & conuerti: Non ex aliqua perſonarum humanarum prærogatiua, aut Actionibus humanis, ſiue præcurrentibus, ſiue concurrentibus, ſiue ſequentibus Salutarem Conuerſionem.

Deum velle, vt omnes homines ſalui fiant, & ad agnitionem veritatis veniant, 1. Timoth. 2. Viuo ego nolo mortem peccatoris. Ezech. 33.

Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſatisfeciſſe pro omnium hominum peccatis, ac redemiſſe omnes, Eſaiæ. 53. Iohan. 1. 1. Timo. 2.

Sed illos Tantum potiri vita æterna, qui credunt in Chriſtum, & illos damnari, qui non credunt, teſtè Chriſto: Qui credit in me, habet vitam æternam, Qui vero non credit, non habet vitam æternam, ſed ira Dei manet ſuper eum, Iohan. 3.

Deum vocare & conuertere per verbum & Sacramenta. Sicut SALVATOR Mundi iubet Apoſtolos docere Euangelium & BABTIZARE OMNES GENTES, Matth. 28.

Vocare autem & conuertere Deum pro ſua Clementia quoſcunq; vult, & punire ex ira & iuſto iudicio, quoſcunq; vult. Nec eſſe arcaniorem Dei voluntatem, nobis in verbo ſuo non reuelatam inquirendam. Id quod Paulus monet: Tu quis es, qui reſpondeas Deo? Item, Deus volens oſtendere iram & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia,

vaſa

vaſa iræ apparata in interium: Vt oſtenderet diuitias GLORIAE ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam.

Deum præterea confirmare & conſeruare in renatis & conuerſis dona ex miſericordia exhibita.

Nunc inſuper priuſquam ad hominem renatum progrediamur, de quibuſdam locutionibus pauca monenda duximus, ne hac etiam in parte, non neceſſariæ pugnæ moueantur.

Paulus inquit Rom:7. Legem in membris ſuis repugnare legi mentis ſuæ, & captiuare eum legi peccati.

Item, Rom:8. Senſus carnis inimicitia eſt, aduerſus Deum. Hinc Lutherus inquit, ſimul ſignificans, quàm pauci ſint, qui acceptent, REPVGNANTE ſcilicet libero arbitrio, cuius vis nulla eſt alia, quàm vt regnante ſuper ipſum Satana, etiam gratiam & Spiritum, qui legem impleat, reſpuat. De ſeruo arb. Tomo 3. fol: 201.

Item, fol: 225. Certum eſt, liberum arbitrium eſſe nihil aliud, quàm ſummum hoſtem iuſticiæ & ſalutis humanæ.

Atqui non ſunt pares aut eædem orationes:

Vires naturales in homine nondum renatæ, repugnant Spiritui ſancto. Et:

Vires naturales DEBENT repugnare Spiritui ſancto:

Quod enim hoc fiat ex innata malitia, ſacræ literæ & exempla omnium noſtrum docent. At DEBERE hominem pugnare, fremere, furere aduerſus Deum, neque ſacræ literæ docent, neque vllus ſanus probare poterit.

Diſtinguenda igitur eſt illa naturalis ἀδυναμία ſeu malicia ſeu inimicitia potius contra Deum in omnibus hominibus, à propoſito & à iure ipſo, hoc eſt, an ſit rectum vel nõ, ſemper ei indulgendi. Naturæ quidem deprauatæ hoc vicium ineſt, vt res Spiritus Dei pro ſtulticia habeat, Sed Spiritus ſancti opus eſt, vt hominem conuertat, & ex malo velle bonum velle efficiat, ex corde malo cor bonum creet.

Certum enim eſt, eum, qui repugnantiæ illi perditæ naturæ ſine pœnitentia indulgeat, non eſſe conuerſum.

Manet tamen etiam in renatis aliquid reliquum, de illa viciosa viciosæ naturæ repugnantia, quia vetus homo inchoata regeneratione in hac vita, non penitus extirpatur, ſed Spiritus reluctatur carni, vt non dominetur, ac quotidie precantur pij, non tantum vt Dominus Deus ipſis adaugeat fidem, ſed etiam vt infirmitatem illam maximam, quam ſecum in carne circumferunt, clementer condonet & filij ſui ſanguine & iuſtitia tegat.

Comparatio de trunco in hac doctrina vſurpatur à Luthero To. 4. Ien. fol. 640. Sumus ſimiles STIPITI deformato omnibus nodis.

Ibidem fol. 534. In Theologia homo eſt vere ſtatua ſalis, ſicut Vxor Loth.

Sic & Chriſtus & Baptiſta vocant hominem malam arborē.

Eſaias & Paulus Rom. 9. vocant hominem LVTVM in manu figuli.

Reſpiciendum autem eſt ad intentionem comparationis, quia nō, vt nonnulli criminantur, homo Rationalis in omnibus eſt trunco perſimilis. Sed eatenus à Deo lutum, & mala arbor, & à Luthero truncus nominatur, quatenus ſicuti truncus ſemet ipſum in ſtatuam pulchram ſculpere nequit, imò ne cooperari quidem ſculptori, ita nec homo ſuis naturalibus viribus ſeipſum regenerare aut ſaluare, imò nec cooperari Deo regeneranti poſsit. Quemadmodum enim Deus initio in vtero matris nos homines creat & format, ſine cooperatione noſtra: Ita quoque nos per aquam & Spiritum recreat ſeu regenerat, ſicut pulchrè Proſper inquit.

Vaſque nouum ex fracto fingit virtute creandi.

Item. Vnus quod fecit, reficit.

Alias verò extra hanc iſtius comparationis metam, non opus eſt eximia & recondita ſapientia, vt ſecundum alias notas & proprietates homo à trunco diſcernatur. Nam homo viuit, truncus non. Homo eſt rationalis, truncus non. Homo habet corporis membra, truncus non. Hominem Deus regenerat, truncum non.

Quod Chriſtus inquit, Compelle intrare. Item, Quod Ie-

remias inquit, legem eſſe malleum conterentem petras, & ſimiles locutiones, nemo dubitat de miniſterio verbi, & Spiritus ſancti operatione, intelligendā eſſe, qui quidē ex inimicis Dei amicos Dei efficit, ex alienis mente à Deo populum ſpontaneum; ex ijs, qui res ſpiritus Dei pro mera ſtulticia habent & aduerſantur, amplectentes, admirantes, & prædicantes ſapientiam Dei.

## DE LIBERO ARBITRIO RENATI HOMINIS.

QVod ad renouationem hominis Iuſtificati ex gratia per fidem attinet, ea non eſt perfecta in hac vita, ſed inchoata tantum. Primitias enim ſolummodo Spiritus accipimus. Ac neceſſe eſt per omnem vitam, Spiritum aduerſus carnem luctari. In Reſurrectione autem, renouatio corporis & animæ noſtræ per Chriſtum abſoluetur.

Duo igitur hic tenenda ſunt.

Primum in homine renouato eſſe iam per Spiritum ſanctum aliquam cooperationem, in cultibus Deo præſtandis.

Alterum eſt. Etiam nouam illam obedientiam non eſſe perfectam in hac vita, neq; reſpondere integræ legis diuinæ obedientiæ, neq; poſſe opponi iræ & iudicio, quia homo non eſt perfectè renouatus in hoc mundo.

Cum igitur de homine renouato loquimur, qui eſt templum Spiritus ſancti, fatemur tres cauſas in noua obedientia concurrere, vtpote.

Spiritum ſanctum habitantem in pijs, illuminantem mentes, ac regentem corda eorum. Nam ſine hoc numine, nihil eſt in homine.

Verbum Dei Lucerna pedum clariſsima, quod pijs non tantum in auribus ſonat, aut in lingua hęret, ſed etiam in cordibus ipſorum regnat.

Et mens renouata, Spiritui ſancto & verbo Dei obtēperans.

Ac pij quidem ſemper orant Spiritus ſancti illuſtratio-nem & gubernationem, eiq; dona omnia & ſalutares Actio-nes ſuas acceptas ferunt & adſcribunt.

Et Chriſtus inquit: Non vos eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis, Matth. 10. Roman. 8. Accepiſtis Spiritum Filiationis, per quem clamamus, Abba Pater.

Deindè etiam de ſua imbecillitate pij quotidie gementes conqueruntur, Paulus inquit: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati. Item, Mente ſeruio Legi Dei, carne autem legi peccati, Roman. 7.

Item, Non quod iam apprehenderim, aut iam perfectus ſim. Sequor autem, ſi quo modo apprehendam, quo modo apprehenſus ſum à Chriſto. Philip. 3.

Hæc prolixius hoc quidem in loco exponere nolumus, quia ſunt manifeſta, & ad ea, quæ reſtant, Deo duce, properandum eſt &c.

## ANTITHESES.

Iam ſententias veræ & ſanæ doctrinæ, in Theſi à nobis expoſitæ, contrarias, bona fide enumerabimus.

Reijcimus igitur ſequentes errores.

1. Naturalia hominis poſt peccatum manſiſſe integra, vt Sophiſtæ nugati ſunt.

2. Homines ex vtero matrum naſcentes, tam eſſe præditos libero Arbitrio, quâm primi parentes ante lapſum.

3. Homines non peccare ex naturæ malitia, ſed tantum exemplo aut imitatione Adæ.

Item, Homines non renatos poſſe legem Dei implere, etiam ſine gratia & Spiritu ſancto, vt Pelagiani docuerunt.

4. Homines, quoſdam à Deo conditos eſſe malos, vt Manichæi inſanierunt.

5. Fato

5. Fato quodam, id eſt, DEO ſic volente, & cogente, homines peccare, vt Stoici ſomniarunt.

6. Peccatum Originis in homine eſſe veluti allium in magnete, quo impediatur, ne ferrum attrahere poſsit, ſed eo remoto, Magnetem iterum vim ſuam exercere.

7. Ex peccato originis hominibus tantum eſſe vulnus quoddam inflictum, ſeu morbum affrictum. Nam peccatum originis primum eſt defectus vel priuatio ſummarum rerum, quæ ſunt amiſſæ, quasq́ꝫ ex prima Dei creatione & ordinatione omnes homines habere debebant. Deinde eſt horribilis deprauatio, corruptio & peruerſio totius hominis in ſuperioribus & inferioribus viribus & potentijs. Itaq́ꝫ nequaquã extenuari debet.

8. Nullam eſſe libertatem voluntatis humanæ, in rebus carnis ſeu mundanis.

9. Plenam & perfectam eſſe eam libertatem carnis in homine corrupto.

10 In rebus ſpiritualibus, hoc eſt, in ſui regeneratione ac conuerſione, hominem corruptum, ſuis naturalibus viribus aliquid ſaltem, modiculum, pauxillum, languidè poſſe cooperari atq́ꝫ annuere.

Non enim quæritur, quod ſæpè repetendum eſt, quid vires, quę cœperint renaſci, poſſint, ſed quid vires naturales ibi in rebus Spiritualibus poſsint.

11. Poſſe hominem corruptum ſuis naturalibus viribus, non ſolum attendere verbo Dei, verum etiam illud intelligere.

12. Hominem faciendo quod in ſe eſt, poſſe ad gratiam Dei ſe pręparare, Et Deum ei dare gratiam. Item, Liberum Arbitrium eſſe facultatem ſeſe applicandi ad gratiam.

13. In hominibus ipſis quo ad vires naturales, eſſe cauſam non modo reiectionis, ſed etiam receptionis apud Deum, ſi non omninò, ſaltem aliqua ex parte.

14. Tres cauſas agentes, in regeneratione ac cõuerſione hominis concurrere, S.S. excitantem, verbũ ſonans, voluntatem hominis apphendentẽ. Intelligitur autẽ tertia cauſa agens, ſeu coopans, de naturalib9 ſeu Adamicis virib9 hominis, ꝙ eę intel

ligant,attendant,apprehendant verbum Dei ſua quadam virtute ac potentia qualicunq́, à parentibus accepta. Nec eſt quæſtio, vt paulò antè diximus, q̃d vires illæ renatæ aut quæ cœperunt renaſci, agant aut conentur per Spiritū ſanctum. Sed quid ex ſua naturali dynami ac vi valeant, cum Spiritus Dei & verbum ipſius operantur.

15. Primas quidem Spiritui ſancto, ſecundas verò carnalibus viribus, in rebus illis diuinis attribuere, contra Paulum & Lutherum.

16. Hominem renatum poſſe Legem Dei implere, Papiſtæ, Schuuenckfeldiani & Anabaptiſtæ.

17. Nimis tenuibus verbis vti, quæ grauitati rerum non reſpondeant, vel generalitatibus res illas ſummas fraudulenter inuoluere, obſcurare, & cothurnos gignere, qui ad vtrunq́ pedem apti videantur.

Argumentis porrò putidiſsimis, Philoſophiam magis quam ſynceram Theologiam redolentibus, vires Adamicas in rebus diuinis, vel intelligendis, vel apprehendendis commendare quidam ſtudent, Nos aliqua ſaltem ſtringemus.

1. Deus præcipit credere, Mandat hoc facere. Ergo homo ſuis naturalibus & nondum renouatis viribus, in rebus diuinis, ſaltem aliquid aut modiculum poteſt. Hoc ita ſoluit Lutherus, A mandato DEI, ad poſſe hominis, non valet conſequentia.

2. Si nulla eſt cooperatio Veteris Adami cum ſuis naturalibus viribus, in rebus diuinis, nulla poteſt eſſe lucta. Reſpondent ſacræ literæ, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Attende igitur quid carni Deus tribuat. Deinde inquit, Spiritus concupiſcit aduerſus carnem. Ergo homo naturalis non habet luctam contra carnem in rebus ſpiritualibus, niſi prius ex Spiritu natus fuerit, teſte Chriſto Ioan: 3. & Paulo. 1. Corinth: 2.

3. Deus eſt perſonarum acceptor, ſi non ineſt homini animali, nondum renouato, aliqua vis aliquantulum apprehendendi res ſpirituales. Reſpondet vox Dei, Non eſt volentis, Non ex voluntate carnis, Vobis datum eſt. Tu quis es, qui reſpondes Deo? Viuificat quos vult, miſericordia cõplectitur quos vult, &

punit

punit ita quos vult, & tamen non eſt προσωποληπτης. Omnes enim omnium gentium peccatores gratis, propter Chriſtum, credentes in eum vult recipere. Et omnes omnium gentiū peccatores non agentes pœnitentiam, & non credentes in Chriſtum vult damnare. Sic ex volūtate Dei reuelata ſentimus, atque eas metas non excedimus. Iam qui volet occulta myſteria Dei extra verbum ſcrutari, euolet in cœlum ſuo periculo. Sed caueat (vt Auguſtinus inquit) præcipitium.

4. Nullum erit diſcrimen Electorum & damnandorum, ſi non eſt in naturalibus facultatibus vis quædam ex parentibus propagata, qua aſſentiamur in rebus diuinis aliquantulum ſaltem, ſeu annuamus.

Reſpondet verbum Dei. Primum non eſt ex voluntate carnis, ſed ex regeneratione Dei illa facultas ſeu vis credendi. Deinde qui credunt ſunt electi, qui verò non credunt, condemnati. Ioan: 3.6. Nugæ igitur ſunt, quæ de contradictorijs voluntatibus Dei adferuntur, ſi non relinquatur veteri Adamo quædam vis in apprehenſione rerum diuinarum.

5. Deletur ſtudium audiendi & diſcendi verbum Dei, ſi non eſt in homine Pſychico, vis quædā naturalis attendendi, intelligendi, apprehendendi res ſpirituales verbo traditas. Reſpondet Chriſtus, Qui ex Deo eſt, verbum Dei audit, qui vero non eſt ex Deo, ſcilicet renatus, verbum Dei non audit ſalutariter. Audit quidem & attendit carnaliter vt Phariſæus, aut Monachus, ſed non audit vt Lydia purpuraria, cui Deus aperiebat cor, ſine qua apertione, ſiue creatione noui cordis vt Dauid loquitur, verbum Dei non potuiſſet ſalutariter capere.

Ergo, inquiunt, non eſt audiendum verbum Dei, & expectandi ſunt raptus peculiares, & motus violenti. Reſpondemus. Siſte gradum criminator. Noli Deum blaſphemare. Non hoc ſequitur. Imò quia miniſterium verbi diuini eſt officina, in qua Deus hominem benignè regenerat, Ideo Deus vult, vt ſuum verbum audias & ſacramentis vtaris.

Reijcimus igitur denique hac in parte Enthuſiaſmum Anabaptiſticum, Schuuenckfeldicū, aliorumque phanaticorum omnium

nium quocunque nomine cenſeantur, qui fingunt, ſine verbo Dei & Sacramentis ei annexis, proprijs quibuſdam ſpeculationibus, vel raptibus violentis, homines ad Deum conuerti ac regenerari.

# HYPOTHESES.

VT in primo Articulo non omnes Antitheſes diſcutiendas & probandas ſumpſimus, ſed eas duntaxat, quæ in controuerſijs harum regionum verſantur, vti iuſſi ſumus ab illuſtriſſimis principibus: Sic & in hoc capite Deo nos regente, eandem rationem obſeruabimus, & corruptelas ipſas ſeu Hypotheſes nudè ac ſimpliciter propter collationem planiorem adſignabimus.

## I. CORRVPTELA.

Hominem naturalem reſpectu naturalium virium ac nondum renouatarum, poſſe in ſui conuerſione aut regeneratione, res Dei attendere, intelligere, apprehendere.

Sic docet D. Pfeffingerus in appendice ſuæ diſputationis, Anno 1558. Vuitebergæ recuſæ.

Neque aliud erat Propoſitum mihi ad PROBANDVM, quã voluntatis vſum ALIQVEM eſſe RELIQVVM, neque naturam deletam aut extinctam, ſed corruptam atque miſerabiliter deprauatam poſt lapſum, vt quamuis per ſe illa quidem & proprijs viribus integritatem recuperare non valeret, neque ſurgere poſt ruinam: Tamen quemadmodũ doctrina attendendo intelligi, ita ASSENTIENDO obtemperari aliquo modo poſſet. Iſta ſanè eſt admodum ſeruilis libertas, & arbitrium penè alienum. Niſi enim reſpiceret oriens ex alto eos, qui in tenebris & vmbra mortis ſedent, nunquam neque aperirentur oculi vllorum, neque lux vitæ poſſet contingere, ſed ad RESPECTVM orientis ASPICERE, & à luce non AVERTI omnino oportet eos, qui & in lumine æterni Dei & ſplendore vultus ipſius volunt ambulare. Hæc certè eſt SYNERGIA.

Item, propoſit: 13. Voluntas non repugnans, ſed VTCVNQVE iam mouenti Spiritui ſancto obtemperans.

Propo-

Propoſit: 16. Voluntas non eſt otioſa, ſed LANGVIDE aſſentitur.

Propoſit: 34. Tribuimus ALIQVAM SYNERGIAM voluntati noſtræ, videlicet QVALEMCVNQVE aſſenſionem & apprehenſionem.

Item, in libro, **Nochmals gründlicher bericht** Anno 1555. excuſum H. 3. expreſſè Synergiam tutatur.

Maior ſic ſcribit in Homil: 3. feria pentecoſtes E e. 3. Quodq; (verbum) immenſa bonitate ſic tradidit, vt audiri & INTELLIGI à non repugnante, aut furenter id abijciente POSSIT, addita dulciſsima promiſsione, ſe in audientibus & VOLENTIBVS id amplecti, ſimul præſentem & efficacem fore, in docendo & illuſtrando verbo, & in iuuandis amplectentibus. Item G g. 1. fol. 409. Sic mittitur filius Dei, vt vocem veracem & perſpicuam adferat, quæ & audiri & intelligi à non repugnantibus poſsit, Et quanq; facultas diſcernendi & eligendi res in natura & voluntate hominum triſtiſsimè turbata & confuſa eſt, Tamen cum aliqua ſit iudicij & electionis libertas reliqua, mittitur filius Dei hoc modo, vt vulnera illa in natura lacera & confuſa, Spiritu ſuo ſancto per verbum ſanet ac iuuet, & vt ipſe cum verbo illo ſit efficax, & conſolationem in cordibus dicat. Hoc ſuo verbo & auxilio dulciſsimo, quo vocat & iuuat nos, ſic ſancit & conſtituit liberationem ac ſaluationem noſtri, vt voluntatem, quam & cupit & incipit verbo ſanare, comitem eſſe Spiritus ſui ſancti velit.

In actis Synod. fol. 126. I i 4.

Tamen non eſt in homine efficax tanq; in trunco nihil agente, ſed ita hominem trahit ac conuertit, vt in adultis & doctrinam intelligentibus aliquam velit eſſe voluntatis actionem, quæ ſuam efficaciam comitetur &c.

D: Eberus in reſponſione ad quæſtionem Magiſtri. Anno 1558. 4. Auguſti, probo dictum Nazianzeni, qui fatetur, Dei opera eſſe virtutes in nobis, ſed tamen hæc ſint ita, vt voluntas luctetur aſſentiri Deo trahenti. Et quàm verecundè locutus ſit, cõſiderandum eſt. Non dicit, pares cauſas eſſe Deum

& voluntatem, vt cum duo equi currum trahunt, ſed imbecillem comitem eſſe voluntatem ſignificat, vt cum puerum volentem ducit Pater robuſtus, inquit enim, dat virtutes ὄντως γενοῦσι: Verecundius hoc eſt, quam ſi latinorum more diceret, aſſentientibus.

Sic in libro Laſij de prælibatione Vitebergæ impreſſo idem affirmatur B.4. Voluntas non ſit ignaua. Obedientia debetur Deo trahenti. Item, B.6. Hæc conuerſio requirit non ſolum animum docilem & attentum, verum etiam diligentem Meditationem doctrinæ enarratæ cum aſſenſione qualicunque coniunctum.

Mirum eſt autem, quod in eo ipſo loco, vbi Lutherus per Spiritum ſanctum contra Pelagianam & Papiſticam Eraſmi doctrinam ſcripſit & ædidit, iam poſt ipſius obitum, talia contra ipſum, imò contra Deum ſcripta imprimuntur.

D. Crellius in reſponſione anno 1564. excuſa Vitebergæ inquit. Hoc cum faciunt hi, qui ea ætate ſunt vt doceri poſſint, non dubitant Eccleſiæ noſtræ tales certo accipere promiſſum beneficium, & accipere id volentes, ac multa in eo reſponſo de naturalibus viribus prædicat. Et in quæſtione dicitur, audientes vocem verbi Dei legis & Euangelij, velimus obedientiam, & petamus auxilium.

In locis communibus extant hæc verba To.1. Cum ordimur a verbo, hic concurrunt tres cauſæ bonæ actionis, verbum Dei, Spiritus ſanctus, & humana voluntas aſſentiens, nō repugnans verbo Dei. Item, Voluntas non eſt ocioſa, ſed Languide aſſentitur. Loquitur autem de naturalibus hominis viribus, non de renouatis iam. Nam eo conſilio aliquot argumenta textui miſcentur, vt vrgeatur, Naturalem quandam vim homini innaſci, & eſſe in eo, antequam conuertatur; qua poſsit Spiritui ſancto in Regeneratione cooperari. Ideo hæc obiectio, Non poſſum, iſtis verbis diluitur, Imò, inquit, POTES, & cum te voce Euangelij ſuſtentas, Adiuuari te à Deo petito. Hæc ille. Ex hiſce igitur verbis ſequitur, Spiritum ſanctum Adiutorē voluntatis Languidæ, & non totum regeneratorē conſtitui.

Sed verbum Dei iſtam corruptelam refutat. Non ex voluntate carnis, inquit. Item, Non ex voluntate viri, ſed qui ex Deo natus eſt. Item, Niſi quis renatus fuerit, non poterit regnũ Dei intrare &c. Differunt autem locutio Dei, oportere hominem denuo naſci, & locutio hominis, languidam veteris Adami voluntatem tantũ Adiuuari à Spiritu ſancto. Regenerari enim aut denuo recreari, nihil relinquit hominis facultatibus, & vniuerſum opus regenerationis Deo adſcribit, & Prophetæ inquiunt, Dabo vobis cor nouum. Adiuuari autem, ſignificat aliquid tamen virium relinqui ei, cui adiumentum præſtatur.

Pugnat cum Auguſtana Confeſsione, quæ totum opus conuerſionis & fidei ipſi Spiritui ſancto adſcribit, qui fidem efficit, vbi & quando viſum eſt Deo. Item Apologia dicit Articulo 18. Illa ſpiritualia non tribuimus Libero Arbitrio, ſcilicet verè timere Deum.

Pugnat cum doctrina Lutheri, qui contra celeberrimum Eraſmum, & omnes Papiſtas & Sophiſtas luculenter euicit, hominem Adamicum Nihil cooperari Deo in regeneratione aut conuerſione; ſed veluti vas rebus diuinis vacuum, dona Dei accipere & perinde vt infans in vtero matris accepit Dei dona, neq; cooperatur Deo. Sic enim inquit, To. 3. Ienenſi Fol. 223. de Seruo Arbitrio. Homo antequam renouetur in nouam creaturam regni Spiritus, nihil facit, nihil conatur, quo perſeueret in eo regno, Sed vtrunq; facit ſolus Spiritus in nobis, nos ſine nobis recreans & conſeruans recreatos, vt & Iacobus dicit, Voluntariè genuit nos verbo virtutis ſuæ, vt eſſemus initium creaturæ eius. Item, 232. Liberum Arbitrium nihil eſt, niſi ſeruum peccati, mortis & Satanæ, nihil faciens neq; potens facere aut conari niſi malum. Item. Fol. 428. Niſi Spiritus ſanctus corda illuminet, huic verbo aſſentiri nemo poteſt. Item. To. 4. lat. Ienenſi Fol. 139. Verbum procedit ex ore Apoſtoli ſeu miniſtri, & pertingit ad cor audientis, Ibi Spiritus ſanctus adeſt, & imprimit cordi verbum, vt illi aſſentiatur. Ibidem, Fol. 405. Noticia eius iuſtificabit multos. Hic nullum aliud noſtrum opus eſt; quam vt oblatam miſericordiam non recuſemus, ſed e-

am fide accipiamus, ſed hoc ipſum quoq; eſt donum Spiritus ſancti, quia fides non eſt omnium.

Item Tomo 3. Ienen. fol 286. Sol jemandt lauter vnd blos gleuben auff Gottes Wort / ſo müſſe es der heilige Geiſt ſchaffen vnd wircken im Hertzen / aus jren krefften vermag es die natur nicht / was man ſagt vnd thut / bleibt ſie doch auff den Wercken hangen.

Item 2. Tomo. fol. 320. prioris, 323. poſter: Es ſind viel Leut / welche / wenn ſie das Euangelium hören / wie allein der Glaube on alle Werck frum mache / ſo plumpen ſie hinein vnd ſprechen / Ja ich gleube auch / meinen jr gedancken / den ſie ſelbs machen / ſey der Glaub Nu haben wir alſo geleret aus der ſchrifft / Das wir die geringſten Werck nicht thun können on den Geiſt Gottes / Wie ſoltē wir deñ durch vnſere krefft kōñē das höheſte werck thū / Nēlich gleubē: Drumb ſind ſolche gedanckē nichts anders / denn ein traum vnd ertichte ding / Gottes krafft mus da ſein / vnd in vns wircken / das wir gleuben / Wie auch Paulus ſagt Eph. 1. Gott gebe euch den Geiſt der Weisheit / das jr erkennen müget / welche da ſey die vberſchwengliche groſſe krafft an vns / die wir gleubt haben / nach der wirckung ſeiner mechtigen ſterck etc. Nicht allein iſt es Gottes Wille / Sondern auch ein krafft Gottes / dz er ſichs viel leſt koſtē / Deñ wenn Gott den Glauben ſchaffet in Menſchen / ſo iſts ja ein gros Werck / als wenn der Himel vnd Erden widerſchaffet.

Item 5. Tom: Ienen. fol. 19. Des erſten drucks & fol. 15. im nachdrücken / Der Glaub iſt nicht ein Menſchlich Werck / noch aus vnſern krefften müglich / ſondern er iſt ein Werck Gottes vñ gabe / welche der H. Geiſt durch Chriſtū gegebē / in vns wircket.

Item in der Kirchen Poſtill Domi. 9. Tri. Es ſind etliche / die das Euangelium vnd was man ſagt vom glauben hören oder leſen / vnd fallen ſchwinde drauff / vnd heiſſen das glauben / das ſie denckē / Sie dencken aber nicht weiter / deñ Glaube ſey ein ding / das in jrer macht ſtehe zuhaben oder nicht zu haben / als ein ander natürlich Werck / Darumb weñ ſie in jrem hertzen einen gedancken zu wege bringē / der da ſpricht / Warlich die Lere

iſt recht/vnd ich glaube es ſey alſo/ſo balt meinen ſie/der glaub ſey da/Aber der rechte glaub/da wir von reden/leſt ſich nicht mit vnſern gedancken machen/ſondern iſt ein lauter Gottes werck/ on alles vnſer zuthun/ in vns ꝛc.

Item/in paruo Catechiſmo/ Ich gleube/das ich nicht aus eigener Vernunfft noch krafft an Jheſum Chriſt meinen Herrn gleuben oder zu jm komen kan/ Sondern der Heilige Geiſt hat mich durch das Euangelium beruffen/mit ſeinen gaben erleuchtet/im rechten Glauben geheiliget vnd erhalten.

Item/In der Kirchen Poſtill vber die Hiſtoria von der ſendung des H. Geiſts ꝛc. Gott gibt den H. Geiſt dazu/ der druckt ſolche Predigt ins Hertz/das ſie darinne hafftet vnd lebret/ Denn es iſt je gewislich war/Chriſtus hat es alles ausgericht/Sünde himweg genomen/vnd alles vberwunden/das wir durch jhn ſollen Herrn ſein vber alle ding/da ligt der ſchatz auff einẽ hauffen/ Er iſt aber darumb nicht vberal ausgeteilet noch angelegt. Darumb ſollen wir jn haben/ſo mus der heilige Geiſt komen/ der vns ins Hertz gebe/das wir gleuben vnd ſprechen/ Ich bin auch der einer/der ſolch gut haben ſol.

Hæc autem Corruptela pugnat cum verbo Dei. Nam Paulus diſertè inquit.1.Corin.2. Animalis homo non poteſt intelligere,non poteſt apprehendere. Diſcipuli euntes Emaus non intelligebant neq; capiebant Prophetarum vaticinia de Chriſto, niſi cum Chriſtus ipſis ſcripturarum intellectum aperiret,& corda ipſorum inflammaret. Sed hęc ſupra copioſius ex luculentiſſimis verbi diuini teſtimonijs docuimus.

Deinde pugnat cum Auguſtana Confeſſione, quæ inquit, nos naſci cum peccato,id eſt,ſine metu Dei, Articulo 2. Ex his verbis Confeſſionis ſequitur illud,ſi natura eſt ſine metu Dei & fide,ideo non poteſt Deo cooperari. Tales enim ſunt effectus, motus aut Actiones,qualis eſt natura tanquam cauſa. Item, Spiritus ſanctus fidẽ efficit,vbi & quando viſum eſt Deo, in ijs, qui audiunt Euangelium, Articul. 5. Item, Non habent vim ſine Spiritu ſancto efficiendæ iuſtitiæ Dei, ſeu iuſtitiæ ſpiritualis Arti. 18. Item, Humanæ vires ſine S. S. plenæ ſunt impijs affectibus,& ſunt imbecilliores, quàm vt bona opera poſſint

efficere coram Deo. Item, regnant in corde omnes cupiditates,
& humana conſilia, cum abeſt fides & fiducia erga Deum Ar-
tic: 20. In hiſce dictis non audis de vlla Synergia voluntatis
nondum renatæ.

Item in Apologia. Weiter wird geleret / das nach dem
Fall Adæ alle Menſchen / ſo natürlich geborn werden / In ſün-
den empfangen vnd geborn werden / das iſt / Das ſie alle von
Mutter leib an / vol böſer luſt vnd neigung ſind / keine ware Got
tes forcht / keinen waren glauben an Gott / von natur haben kön
nen. Hic locus teſtatur nos, non ſolum actus, ſed potentiam ſeu
dona efficiendi timorem & fiduciam erga Deum adimere ꝓpa
gatis ſecundū carnalem naturā, Dicimus enim ita natos habere
concupiſcentiam, nec poſſe efficere verum timorem & fiduci-
am erga Deum. Quid hic reprehendi poteſt? Bonis viris qui-
dem arbitramur nos ſatis purgatos eſſe. Nam in hanc ſenten-
tiam latina deſcriptio, potentiam naturæ detrahit, hoc eſt, dona
& vim efficiendi timorē & fiduciam erga Deum, detrahit & in
adultis actus. Vt cum nominamus concupiſcentiam, non tan-
tum actus ſeu fructus intelligimus, ſed ꝑpetuam naturæ inclina
tionē. Item, detraximus naturalibus viribus hominis timorē &
fiduciā erga Deum. Item: Itaq; vetus definitio, cum inquit, pec-
catū eſſe carentiam iuſticiæ, detrahit non ſolū obedientiam in-
feriorū virium hominis, ſed etiā detrahit noticiā Dei, fiduciam
erga Deum, timorem & amorem Dei, aut certe vim iſta effici-
endi detrahit. Nam & ipſi Theologi in ſcholis tradunt iſta non
effici ſine certis donis, & auxilio gratiæ. Nos ipſa dona nomi-
namus, vt res intelligi poſſit, noticiam Dei, timorem & fiduci-
am erga Deum. Ex his apparet, veterem definitionem, prorſus
idem dicere quod nos dicimus, detrahentes metum Dei, & fidu
ciā, videlicet non actus tantū, ſed dona & vim ad hęc efficienda.
Item: Et facile iudicare poterit prudens lector has nō tantum
culpas actuales eſſe, ſine metu Dei & ſine fide eſſe. Sunt enim
durabiles defectus in natura non renouata. In Artic: 2. Hæc
verba Apologiæ bene expendantur, inqt DEFECTVM eſſe
naturæ noſtræ, q; non poteſt timere Deū. Itē, ait ſeſe detraxiſſe

eam vim naturæ deprauatæ. Cur igitur ea quæ in Confeſſione ſunt DETRACTA naturæ hominum deprauatæ, iterum eidem contra verbum DEI attribuuntur ac reſtituuntur?

Tertiò pugnat cum ſcriptis viri DEI Lutheri. Nam is inquit Tomo 5. Ienenſi fol: 540. Das heiſt eine recht inwendige finſternis im Hertzen/das on Glauben iſt/ welches iſt des Teufels wonung vnd herberge/ das nimpt er ein/ vnd machet das man Gottes Wort nicht erkennet (ob mans gleich ſihet vñ höret) noch annemen vnd leiden kan/ Sondern daſſelbige verachtet vnd verfolget/vnd darfür ſeine Lügen für Warheit vnd licht auffwirfft.

Item/Tomo 2. Jenenſi fol: 345. prioris edit: Fol: 342. poſter: edit: Vnd hie ſiheſtu/das S. Peter klerlich ſaget/Das nur ein einig Licht ſey/vnd ſchleuſſet/das alle vnſere vernunfft/ wie klug ſie iſt/eitel finſternis iſt/ Deñ ob die vernūfft ſchon kan zelen eins/zwey/drey/ vnd auch ſehen/was ſchwartz oder weis/ gros oder klein iſt/vñ von andern euſſerlichen dingen richtẽ/So kan ſie doch nicht ſehen/was Glaube iſt/da iſt ſie Starblindt/ vnd wenn aller Menſchen klugheit zuſamen theten/kündten ſie nicht ein Buchſtaben der Göttlichen weisheit verſtehen.

Item/To. 6. fol: 182. vber das 17. Cap. Johan: Das ſoltu gewislich gleubẽ/das kein höher gnad vnd göttlich werck iſt/ denn wo jemand dazu kömpt/ das er Chriſtus Wort von hertzen gerne höret/vnd mit ernſt meinet/ gros vñ tewer achtet/ Deñ es iſt/ wie geſagt/ nicht jedermans ding noch aus menſchen verſtand vnd wahl herkomen/ es gehöret mehr dazu den vernunfft vnd Freier wille/ das mans könte faſſen vnd annemen/ Wie Chriſtus ſpricht Johan. 6. Es kan niemand zu mir kummen/es ſey deñ das jn der Vater zihe/Vnd abermal: Wer es höret von meinem Vater vnd lernets/ der kömpt zu mir.

Item/Tomo 7. Jenenſi/fol: 195. Ob man ſchon die ſchrifft hat/vnd höret/ ſo gehöret dennoch dazu die offenbarung des heiligen Geiſtes/der das Liecht gebe in ſölchem Leſen vnd hören/ das es verſtanden werde etc.

Item, Tomo 1. Ienenſi fol. 178. Daraus folget/das der Freie Wille des Menſchen man lobe vnd hebe jn wie man wil/ gar nichts vermag aus jhm ſelbs/ vnd nicht in ſeiner wilköre frey ſtehe guts zu erkennen/oder thun/ſondern allein in der gnade Gottes/ die jn frey machet/one welche er in ſünden vnd Irrthumb gefangen ligt/vnd nicht heraus von jm ſelbs kommen mag: Als auch Chriſtus ſagt Johan: 8. Wenn euch die warheit frey machet/ſo ſeid jr recht frey/ wer aber ſünde thut/der iſt ein knecht der ſünden etc.

Item, Tom. 3. Iene. fol: 510. Hiemit verwerffe ich als eitel Irrthumb alle Lere/ſo vnſern Freien willē preiſen/als die ſtracks wider ſolche hülffe vnd gnade vnſers Heilands Jheſu Chriſti ſtrebet/Deñ weil auſſer Chriſto/der Tod vnd die Sünde vnſere Herrn/vnd der Teufel vnſer Gott vnd Fürſt/kan da keine krafft noch macht/kein witz noch verſtand ſein/ Damit wir zur Gerechtigkeit vnd leben vns köndten ſchicken oder trachten/ ſondern mus verblendet oder gefangen des Teufels vnd der Sünden eigen ſein/ zuthun vnd zugedencken was jnen gefelt/Gott vnd ſeinen geboten wider iſt etc.

Item/ In der Kirchenpoſtil vber dē ſpruch/ Finſternis bedeckt das Erdreich. In götlichen dingen/ das iſt/in denen die Gotts angehen/das man alſo thue/das es Gott angenem ſey/vnd damit ſelig werden/Da iſt die natur doch ſtock ſtar vnd gar blind das ſie nicht mag ein harbreit anzeigen /welches dieſelbige ding ſind.

Mortuam eſſe hominis voluntatem.

Lutherus To. 5. Ien. fol: 315. im erſten druck fol: 297. im nachdrucke mit folgenden wordten. Vnſere Lere/das der Frey Wille tod vñ nichts ſey/iſt hert gewaltiglich in der ſchrifft gegründet/ Ich rede vom Freien Willen gegen Gott/vñ in der ſeelen ſachen.

Captiuum eſſe liberum arbitrium.

Apologia Confeſs: Auguſtanæ artic: 2. Eſt enim natura humana in ſeruitutem tradita & CAPTIVA à diabolo tenetur, qui eam impijs opinionibus & erroribus dementat, & impellit ad omnis generis peccata. Sicut autem Diabolus

bolus vinci non poteſt, niſi auxilio Chriſti, Ita non poſſumus nos proprijs viribus ex iſta ſeruiture eximere. Item, de dilectione, Diabolus habet captiuos omnes, qui non ſunt liberati per fidem. Lutherus inquit Tomo 3. fol. 177. Summa, ſi ſub Deo huius ſæculi ſumus, ſine opere & ſpiritu Dei, verè captiui tenemur ad ipſius voluntatem, vt Paul. 2. Tim. 2. dicit, vt non poſſimus velle, niſi quod ipſe velit, Ipſe enim fortis eſt ille Armatus, qui atrium ſuum ſic ſeruat, vt in pace ſint quos poſſidet, ne vllum motum aut ſenſum contra eum concitent, Alioqui regnum Satanæ in ſe diuiſum, non ſtaret, quod tamen Chriſtus affirmat ſtare, idq́ facimus volentes & lubentes, pro natura voluntatis, quæ ſi cogeretur voluntas non eſſet, Nam coacti potius eſt (vt ſic dicam) Noluntas. Si autem Fortior ſuperueniat, & illo victo, nos rapiat in ſpolium ſuum, rurſus per ſpiritum eius ſerui & captiui ſumus (quæ tamen regia libertas eſt) vt velimus & faciamus lubentes quæ ipſe velit. Sic humana voluntas in medio poſita eſt, ceu iumentum, ſi inſederit Deus, vult & vadit quo vult Deus, vt Pſalmus dicit: Factus ſum ſicut iumentum & ego ſemper tecum. Si inſederit Satan, vult & vadit quo vult Satan, nec eſt in eius arbitrio, ad vtrum ſeſſorem currere, aut eum quærere, ſed ipſi ſeſſores certant ob ipſum obtinendum & poſſidendum.

Item / Tom. 5. fol: 296. Wenn nun gleich kein ſpruch were deñ der einige ſpruch S. Pauli 2. Ti: 2. Sie ſind des Teufels gefangen nach ſeinem willen / ſo hetten wir eben damit Schrifft vnd grund genug. Gefangen ſein dem Teufel / iſt warlich keine freiheit / vnd ſonderlich wenn ſie alſo gefangen ſind / das ſie nach ſeinem willen leben müſſen / da mus der liebe Frey Wille / gewislich des Teufels wille ſein / denn nach dem ſelben mus ſie leben / als ſeine gefangene / Das iſt klerlich hie Sanct Paulus Lere / vnd Chriſtus ſelbs ſtimmet auch mit zu Luc: 11. da er ſagt. Wenn der ſtarcke ſeinen Hoff bewaret / ſo bleibet das ſeine mit frieden / kümpt aber ein ſtercker vber jn etc. Hie zeiget ia Chriſtus ſelbs / das der Teufel die ſeinen mit friede beſitze / wo nicht

der ſtercker vber jn kömpt. Vide reliqua. Et paulò poſt. Bey dieſer that vnd Artikel des Glaubens an Chriſtum bleiben wir/ vnd laſſen der Papiſten einſprechen / vnd new Euangelia ein ſewurteil bleiben / es wird vns dauon niemand bringen / das Chriſtus vom Teufel Tod/vnd Sünde vns erlöſet hat/wo dis bleibt/ſo bleibt kein ander Freier Wille / denn der dem Teufel/ Tod vnd Sünde gefangen iſt / Iſt das eine Freiheit/ſo ſey ſie derer/die jr einſprechung zum newen Euangelion machen/wider die rechten alten Euangelia.

Mala agit homo non renatus.

Tomo 4. Ienenſi fol. 335. Cor malum eſt fons veneni, & ſcaturigo quædam virulenta, ex quo nihil boni procedit nec verbo nec facto, etiamſi in ſpeciem appareant optima. Deinde non ſolum ipſum nihil bonum profert, ſed etiam bona ab alijs dicta & facta inficit & intoxicat, id eſt, damnat & calumniatur, Es iſt der bunte Molch (vt dicunt germani) da alle gifftige Würm gifft bey holen/qui latine dicitur Stellio.

Quis autem credit, quis concipere poteſt, tam horribili ſententia in cœlis apud DEVM eſſe damnatum cor humanum? ſcilicet, Vt ſit theſaurus malorum, fons venenorum, caput & origo omnis iniquitatis, Es ſolt eim wol grawen für ſeinem eigen Hertzen / wer ein Menſch heiſt/quando audit in medio corporis ſui, talem peſtem, tale virus, talem thecam malorum & veneni repoſitam eſſe, quod nihil boni dicit & facit, Deinde nihil boni ab alijs dictum & factum, ſinit eſſe bonum, ſed ex ipſo bono ſibi venenum, ex Deo Diabolum, ex vita mortem, ex iuſticia peccatum facit. Vt hic Phariſæi ex opere Dei, opus Diaboli, ex regno Dei, ſeruitutem Beelzebub, ex iuſtiſsimo opere Chriſti, peſsimum peccatum faciunt. Pfu der ſchendlichen Mordgruben / quæ eſt in corde humano.

Item, Tomo 4. Ienen. Ger. fol. 63. im Erſten druck/ fol. 57. im nachdruck. Das tichten des menſchlichen Hertzen/ iſt böſe von

von Jugend auff/ Das iſt warlich wol gelobet/ vnd vns ein groſſe Ehre/ Wer ſich für einen Menſchen helt/ mag den reimen wol laſſen ſtehen/ er iſt vns allen in den ſchilt gemalet/ das wir wol möchten das Angeſicht niderſchlagen/ vnd nimer frölich auffrichten.

Vnd wil ſo ſagen/ was hilfftes/ weñ ich ſie on vnterlas ſchlüge/ ich ſehe doch wol/ das es gar verderbet iſt/ es iſt nichts guts da/ von jugent auff/ das auch kein jung Kind reine vñ vnſchüldig iſt/ Denn er redet von den/ die nicht getaufft ſind/ Iſt nu alles fürnemen vnd dichten des Menſchen/ was aus dem Freien Willen kömpt/ gar böſe/ was ſolten den die Werck ſein? Denn das mus auch die Welt ſagen/ was aus einem argen ſchalckhafftigen Hertzen kömpt/ das iſt nicht gut/ wenn es ſchön auffs aller feinſte ſcheinet/ vnd heiſſet ein verrheteriſch böſe ſtück/ da ſind ja alle vnſere geiſtlichen/ das iſt/ Weltheiligen angegriffen/ das Gott dürre eraus ſagt/ Es ſind Buben in der haut/ wo ſie am beſten ſind/ wie ſie es fürnemen vnd tichten/ iſt es alles im grunde böſe.

Nihil eſſe boni in homine, niſi renato.

Tomo 4. Iene. Hoſe. 13. fol 672. Verè igitur nihil in homine boni eſt, ſi non per Spiritum ſanctum prius corda fide purificata, & per remiſsionem peccatorum nobiſcum nata iniquitas ſublata fuerit.

Atq; hæc noſtra ratio eſt, quod liberum Arbitrium dicimus nullum eſſe, ac defendimus in homine nihil eſſe boni, nec poſſe ab homine boni aliquid fieri, niſi Spiritus ſanctus eum regeneret.

Item Tom. 7. fol. 195/ Ob man ſchon die ſchrifft hat/ vnd höret/ ſo gehöret dennoch dazu die offenbarung des heiligen Geiſtes/ der das Licht gebe in ſolchem Leſen vnd hören/ das es verſtanden werde.

Item/ In der Kirchenpoſtil/ Domin: 9. Trinitatis. Es ſind etliche/ die das Euangelium vnd was man ſagt vom

Glauben hören oder leſen/vñ fallen ſchwinde drauff/vnd heiſſen das Glauben/das ſie dencken/ ſie dencken aber nicht weiter/ deñ Glaube ſey ein ding/das in jhrer macht ſtehe zu haben oder nicht zu haben/als ein ander natürlich Werck/Darumb wenn ſie in jhrem hertzen einen gedancken zuwege bringen/ der da ſpricht/warlich die Lere iſt recht/vnd ich glaube/es ſey alſo/ſo bald meinen ſie/der Glaub ſey da/ Aber der rechte glaub/da wir von reden/ leſt ſich nicht mit vnſeren gedancken machen/ ſondern iſt ein lauter Gottes werck ohn alles vnſer zuthun/ in vns etc.

Plura teſtimonia in præſentia non viſum eſt adſcribere. Nam ea eſt perpetua Lutheri ſententia, quæ paſsim in libris ipſius obuia eſt.

## II. CORRVPTELA.

In nobis eſſe cauſam, cur alij aſſentiantur promiſsioni gratiæ, alij non aſſentiantur.

Nam ita expreſsis verbis loquitur D. Pfeffinger in diſputat: Anno 1558. recuſa Vuiteb. propoſ. 17. Sequitur ergò, in Nobis eſſe aliquam Cauſam, cur alij aſſentiantur, alij non aſſentiantur.

Item, propoſ: 30, Sequitur aliquod diſcrimen inter electos & reiectos, à voluntate noſtra ſumendum, uidelicet repugnantes promiſsioni reijci, econtra verò amplectentes promiſsionem recipi.

D. Maior 3. parte Homil: E e. fol: 396. Etſi verò ferit ac perterefacit omnes, tamen diſsimilitudo eſt efficaciæ, alij enim conuertuntur, alij non conuertuntur. Eſt autem diſsimilitudo non à vocante, aut verbo vocantis, quod eſt vniuerſale, & omnibus ac ſingulis æqualiter concionatur, Sed ab auditoribus diſsimilibus diuerſitas illa oritur. Hos enim qui furenter abijciunt verbum, & abiecto verbo perſeuerant

rant in ſceleribus, abijcit etiam Deus ac ruere permittit, nec eos repugnantes, violentis raptibus ad ſe trahit, Sed hos trahit ac flectit, conuertit & ſaluat, qui verbum auditum amplectuntur, & qui perculſi terrore accuſationis, liberari ſe petunt.

In Locis Com: de lib: arb: To: 1. fol: 167. Cum promiſsio ſit vniuerſalis, nec ſint in Deo contrariæ voluntates, neceſſe eſt, in NOBIS eſſe aliquam diſcriminis CAVSAM, cur Saul abijciatur, Dauid recipiatur, id eſt, neceſſe eſt aliquam eſſe ACTIONEM diſsimilem in his duobus.

Sed hæc doctrina pugnat cum verbo Dei, Nam Paulus Ro: 9. luculentiſsimis verbis contra iſtam corruptelam dimicat, aſſeuerans, tantum eſſe miſericordiã Dei gratuitam, qua iſte conuertitur, & eſſe iudicium Dei quo alius non conuertitur. Citat igitur dictum antiquiſsimum ex Moiſe, Miſerebor cuius miſerebor, & miſericordiam præſtabo cui miſerebor, Exod: 33.

Et infert: Igitur non volentis, neq; currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Item, Ergo cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. Dicis itaq; mihi, quid adhuc conqueritur: Voluntati enim eius quis reſiſtit? O homo tu quis es, qui reſpondeas Deo? &c. Hæc igitur ad patefactam Dei voluntatem pertinent, vt ſtatuamus Deum ex miſericordia nos miſeros peccatores vocare per verbum & iuſtificare, ac neminem damnare, præterquàm non credentes Iohan. 3. Ac cum ſimus in cœtu vocatorum, & ſimus verbo & Sacramentis regenerati, ſtatuamus nos quoq; in cœtu electorũ, per fidem in Chriſtum eſſe, & tanq; arbores bonæ, bonos proferamus fructus, ne peccatis contra conſcientiam, bona nobis exhibita amittamus.

Præterea & hoc obſeruandum eſt, Scriptura docet fidem eſſe opus Dei in nobis, ſed ad fidem pertinet aſſentiri ꝑmiſ-

ſioni gratiæ. Ergo hæc corruptela adimit aſſenſum fidei, ſeu operi Dei, eumq́ tribuit, ſi non totum, ſaltem aliqua ex parte homini naturali ſeu Adamicis viribus.

Deinde pugnat cum Auguſtana Confeſsione, quæ inquit, Spiritum ſanctum fidem efficere, vbi & quando viſum DEO in ijs, qui audiunt Euangelium. Et Apologia vbi mouet quæſtionem, quid interſit inter hos, quibus contingit Salus, & quibus non contingit, inquit, Fides diſcrimen facit inter ſaluandos & damnandos, inter dignos & indignos. Audis itaq́ hic non tribui naturalibus viribus, vel ex parte vel totaliter cauſam aſſenſionis, ſed tantum fidei, quæ eſt donum DEI.

Tertiò pugnat cum ſcriptis Lutheri. Nam is de Seruo Arbitrio, Tomo 3. fol. 230. Nouæ edit: 222. ita inquit. Eſto enim, quod libero arbitrio quam minimum tribuant, nihilominus iuſtitiam & gratiam eo minimo conſequi nos poſſe docent. Neq́ enim ratione alia quæſtionem illã diſsoluunt, Cur DEVS hunc iuſtificet, & illum deſerat, quàm ſtatuendo liberum Arbitrium, ſcilicet, quod hic conatus ſit, ille non ſit conatus, Et DEVS hunc propter conatum reſpiciat, illum verò contemnat, ne ſit iniuſtus, ſi ſecus fecerit.

Et quamuis lingua & calamo prætexant, ſeſe condigno merito gratiam non conſequi, nec ipſum appellent meritum condignum, tamen vocabulo nos ludunt, & rem nihilominus tenent. Quid enim excuſet, quod meritum condignum non appellent, & tamen omnia ei tribuant, quæ ſunt meriti condigni? Nempè, quod hic apud DEVM gratiam conſequitur, qui conatur, Ille verò, qui non conatur, non conſequitur.

Attendat auditor & lector, quid planius dici poteſt?

Item Tomo 5. Iene. fol. 40. prioris 520. poſter. ædit: Weil Paulus ſie heiſſet/ Herren der Welt/ vnd ſagt das ſie vber dieſelbige herrſchen/ gibt er gnug zuuerſtehen / das ſie der Men-

ſchen

ſchen hertzen gewaltiglich gefangen haben/ das ſie můſſen den⸗cken/reden vnd thun was er wil/ Vnd hie niemand rümen kan/ von ſeinem Freien Willen / vnd von dem liecht Menſchlicher vernunfft/als kǒnne man dadurch wol Gott dienen vnd ſeinen willen thun.

Jtem/ Jn der Kirchenpoſtil / Petri & Pauli: Der Freie wille des Menſchen/man lobe vnd hebe jhn / wie man wil/ver⸗mag gar nichts/aus jm ſelbs/vnd ſtehet nicht in ſeiner Wilkür frey guts zuerkennen oder zuthun/ ſǒndern allein in der Gnade Gottes / die jn frey machet/ on welche er in Sünden vnd Jrr⸗thumb gefangen ligt/ vnd nicht heraus von jm ſelber kommen mag. Vnd bald hernach. Die jrren vnd verfüren ſich vnd an⸗dere/die da ſagen/Ey du haſt einen Freien Willen/ Thu ſo viel in dir iſt/Gott wird das ſeine thun/vnd meinen / man ſolle die Leut nicht verzweiflen heiſſen /Ja freilich/ſol man ſie nicht verzweiueflen heiſſen / aber das verzweiflen mus man recht ausſtreichē/ An Gottes gnade ſol niemand verzweifflen/ſon⸗dern wider alle welt/vñ alle ſünde feſtiglich auff Gottes hülffe ſich verlaſſen/ aber an jm ſelber ſol man gar verzagen / vnd in keinem wege ſich verlaſſen/ auff ſeinen Freien Willen / auch das aller wenigſt wercklein zu thun.

## III. CORRVPTELA.

Tres cauſas AGENTES in conuerſione & regenera⸗tione noſtra conuenire, nempè Spiritum ſanctum excitan⸗tem,verbum ſonans, & voluntatem aſſentientem ſeu ap⸗prehendentem.

Obſeruabis autem hic diſseri de regeneratione ac con⸗uerſione,ſeu de regenerando ac conuertendo. Item,de vo⸗luntate aſſentiente,ſua quadam naturali vi,potentia,virtu⸗te,dynami,proprietate, ex vtero matris propagata,& non de voluntate quæ renata eſt,ſeu in qua regeneratio per Spi⸗ritum ſanctum inchoata eſt. Namq́ue iſtam Corruptelam vr⸗gentes inprimis conſiderant rationem voluntatis humanę, cuius eſt proprietas annuere, aſſentiri, apprehendere,ſci⸗

licet in rebus carnis, Id verò etiam huc ad res ſpirituales ma le & inconcinnè applicant.

Sic autem docet D. Pfeffinger in Diſputatione Viteberge recuſa, propo. 13. Hæc etſi non poſſunt fieri SINE auxilio Spiritus ſancti, non tamen in his nihil agit voluntas, nec habet ſe vt ſtatua, ſed concurrunt agentes (Nota agentes) Cauſę, Spiritus ſanctus mouens per verbum Dei, Mens cogitans, & voluntas non repugnans, ſed vtcunque iam MOVENTI Spiritui ſancto obtemperans, & ſimul petens auxilium Dei.

Item in Reſponſ. ad Amsdorff. D 1. Die vierde Frage / Ob denn des Menſchen wille gar lauter nichts dazu thue / ſondern den heiligen Geiſt alleine in jhm wircken / vnd mit jhm wircken vnd ſchaffen laſſe / wie ein ſtein oder klotz / mit jm ſchaffen vnd handeln leſt. Darauff wird in meiner Diſputation die antwort gegeben / Wiewol des Menſchen wille zu keinem Chriſtlichen werck ſich ſelbs erwecken / noch anregen kan / ſondern mus vom heiligen Geiſt dazu erweckt vnd angereget werden / So wird er doch von ſolchen des heiligen Geiſts werckē nicht ausgeſchloſſen / das er nicht auch dabey ſey / vnd das Seine nicht auch dabey thun müſſē.

## IIII. CORRVPTELA.

Primas partes in regeneratione ſeu conuerſione noſtra ſalutari, Spiritui ſancto, ſecundas verò ac minus principales partes, Naturalis voluntatis potentiæ ac vi, quæ ex parentibus propagatur, ac nondum renata eſt, dandas eſſe.

Sic autem docet D. Pfeffinger in Diſp. Vitebergæ recuſa Propoſi. 34.

Et quanquam vociferantur quidam, extenuari ac imminui auxilium Spiritus ſancti, ſi vel Minimum voluntati humanæ tribuatur: Hæc quamuis ſpecioſa & plauſibilis videri poſsit ratio, tamen piæ mentes intelligunt, hac ipſa noſtra ſententia, quia tribuimus, ALIQVAM Synergiam voluntati NOSTRAE videlicet QVALEMCVNQVE aſſenſionem & apprehenſionem, prorſus nihil detrahi de auxilio

xilio Spiritus Sancti. Huic enim primas partes dandas & tribuendas eſſe affirmamus, qui primum ac principaliter mouet per verbum ſeu vocem Euangelij corda, vt credant, cui deinde & nos, Quantum in nobis eſt, aſſentiri oportet, & mouenti Spiritui ſancto non repugnare, ſed nos verbo ſubijcere &c.

Laſius in ſeiner Klotzbus C iij. Die Flacianer/ ſpricht er/ ziehens auff die gantze Bekerung / das der Menſch mit ſeinem hertzen nichts zu thun habe/ Gott wircke die gantze Bekerung on all vnſer zuthun/ Das iſt gar falſch etc.

Item D j. So ferne hats mein lieber Son / durch ſeine verſönung des heiligen Geiſts gebracht/ das die vernewerung (ſo ferne ſie nun werck erfordert) in ewern henden ſtehet/ vnd in ewer macht/ Darumb laſts an euch nicht feilen etc.

Item D ij. Dis iſt die Heubturſach/ das wir die werck des gezogenen willens zur Bekerung nötig achten etc.

Latinum autem exemplar Vitebergenſes excuderunt.

Iſta Corruptela pugnat cum verbo Dei, quod inquit, Niſi quis renatus fuerit denuò, non poteſt &c. Ioh. 3. Ergò homo nihil poteſt cooperari in rebus ſpiritualibus, niſi renatus fuerit. Item, Non poteſt homo accipere quicquam (id eſt, nihil) niſi fuerit ei datum de Cœlo.

Paulus inquit, Non eſt volentis, Rom. 9. Cur ergò aliquid naturalibus & Adamicis viribus tribuitur? Item, Non poteſt cognoſcere, Non poteſt apprehendere, 1. Cor. 2. Omnem igitur diſtinctionem, quod aliquid poſsit caro nondum renata, tantus Apoſtolus penitus remouet. An verò Adiaphoron ſit, vt Philoſophia Ariſtotelica iſtum diuinum Articulum, cum ſuo Aliquid poteſt (quia non eſt ſaxum aut incus homo, poteſt enim mulgere vaccas, & equitare caballos) diluat, polluat, vitiet, & interficiat, pia pectora ſecum in timore Dei expendant.

Auguſtana Confeſsio diuerſum ſentit & confitetur. Nam vt

ſupra annotauimus, ſoli ſpiritui attribuit opus conuerſionis totum, Et Apologia eiuſdem DETRAHIT naturæ humanæ, ſeu viribus humanis in vniuerſum vim res ſpirituales efficiendi.

Lutherus zelo ſecundum ſcientiam & ſpiritu fortitudinis contra pugnat. Sic enim inquit Tomo 3. fol. 177. Nouæ editionis 172. Eraſ: Tu liberi arbitrij vim modiculam & talem facis, quæ citra gratiam Dei prorſus ſit inefficax. Lutherus: Nonne agnoſcis? Iam quæro & peto, Si gratia Dei deſit, aut ſeparetur ab illa vi modicula, quid ipſa faciet? Inefficax (inquis) eſt, & nihil facit boni. Ergo non faciet, quod Deus aut gratia eius volet, Siquidem gratiam DEI ſeparatam ab ea iam poſuimus, Quod vero gratia DEI non facit, bonum non eſt. Quare ſequitur, Liberum Arbitrium ſine gratia DEI prorſus non liberum, ſed immutabiliter captiuum & ſeruum eſſe mali, cum non poſſit vertere ſe ſolum ad bonum. Hoc ſtante, dono tibi, vt vim liberi arbitrij non modo facias modiculam, fac eam angelicam, fac, ſi potes, planè diuinam, Si adieceris tamen hanc illætabilem appendicem, vt citra gratiam DEI inefficacem dicas, mox ademeris illi omnem vim. Quid eſt vis inefficax, niſi planè nulla vis?

Item, Domin: Oculi. So lange der heilige Geiſt nicht in vns kömpt/da ſind wir nicht allein vntüchtig zum guten/ſondern von nöten ins Teufels reich/Sind wir aber in ſeinem reich/ ſo mögen wir nichts anders thun/deñ was dem Teufel lieb iſt/ Sonſt würde ſein reich nicht zunemen/ Wie auch S. Paulus ſpricht zum Timotheo/das die Leute gefangen ſind/in des Teufels ſtricken/nach ſeinem willen/ Wie ſolt er nun von den ſeinen leiden/das ſie einen gedancken fürnemen etwas zu thun/das wider vnd nicht für ſein Reich were etc.

Item in der Kirchenpoſtil. Domin: Aduentus. Fragſtu aber wie mus man den anfahen/from zu werden/oder was mus man thun/das Gott in vns anfahe? Antwort. Ey hö-

reſtu

reſtu nicht / das kein thun / kein anfahen in dir iſt / from zu wer-
den / Als wenig als auch zunemen vnd volenden in dir iſt. Got-
tes allein iſt anfahen fordern vnd volenden. Alles was du an-
ſeheſt / iſt Sünde vnd bleibet ſünde / es heiſſe wie hupſch es wol-
le / du kanſt nichts den ſündigen / thu wie du wilt.

## V. CORRVPTELA.

Liberum arbitrium eſſe facultatem, applicandi ſe ad gratiam.

Hæc definitio extat in locis com. Tom: 1. fol: 167. Liberum arbitrium in homine eſt facultas applicandi ſe ad gratiam, id eſt, audit promiſsionem, & adſentiri conatur.

Eſt autem hæc definitio Papiſtarum, Eraſmi & omnium Sophiſtarum, licet aliqui adijciant gratia aſsiſtente, vt Lombardus.

Pugnat autem cum verbo Dei, quod inquit, hominem eſſe mortuum ſpiritualiter, Ephe. 2. Eſſe mancipium Satanæ & peccatorũ ſeruum, Ioan: 8. Ro. 7. Eſſe inimicum Deo cum ſuis viribus, Rom. 8. Iam hæc & alia confer. Poteſt ne de mortuo, mancipio Sathanæ & ſeruo peccatorum, hoſte Dei prędicari, eum facultatem applicandi ſe ad gratiã, nempe diuinam habere. Item, Paulus ait, hominem Pſychicum non poſſe res ſpirituales Dei apprehendere. Vnde ergo iſta contra Paulum ſtabiliuntur, nimirum, Liberum arbitrium eſſe facultatem, potentiam, vim, dynamin, applicandi ſe ad gratiam? Peccare quidem homini promtum ac procliue eſt, ſed vertere ſe ad gratiam eamq́ amplecti, nulla ſui ſcintillula poteſt, niſi fuerit ex aqua & Spiritu renatus: Si modo Chriſtus, relinquitur Doctor verax, & audiendus eſt iuxta patris cœleſtis mandatum Matth: 17.

Inſuper fidei proprium eſt applicare ſe ad gratiam, eamque amplecti: Aſſerere igitur Liberum Arbitrium naturale applicare ſe ad gratiã, eſt contra doctrinã fidei. Nulla enim ſcintilla fidei ineſt homini naturaliter, quia rectè appellatur & eſt mortuus ſpiritualiter. Præterea vox correlatiuè in

ppoſitione, Sola fide iuſtificamur, gratiā denotat, quā fides amplectitur, & cui innititur. Hęc igitᷣ Ariſtotelica philoſophia, nempè homini pſichico tribuere, ꝙ minimū liberum arbitrium ſit facultas ſeſe applicandi ad gratiam, ingens eſt peccatum, quia confundit in articulis fidei Philoſophiam & Theologiam.

Pugnat cum Auguſtana Confeſsione. Nam vti diximus, ea docet Spiritum ſanctum fidem efficere, vbi & quando viſum eſt Artic. 5. Et Apologia ſæpius iterat, ſpiritualia non tribui libero arbitrio.

Pugnat cum ſcriptis Lutheri. Nam is inqt, Tom. 3. Ie. fo. 186. Nouę edit. 180. Definitum latius patet ꝙ definitio. Item fol. 187. Nouæ edit. 181. Apud Eraſmum liberum arbitrium ſuapte, vt ſeſe non modo MOVET, ſed APPLICAT etiā ad eam, quæ ſunt æterna, id eſt, incomprehenſibilia ſibi. Planè nouus & inauditus definitor liberi arbitrij, qui Philoſophos, Pelagianos, Sophiſtas, & omnes longè poſt ſe relinqt.

Item in ca. 4. Deut. Stultiſsimum eſt argumentum illud Sophiſtarum pro libero arbitrio: Habeo libertatem regendi vaccam, proijciendi pecuniam, Ergò habeo libertatem faciendi, quod Deo placet, & ei ſeruiendi. Idem eſt, ac ſi diceres, Poſſum pedibus calcare terram, & ſuper terram incedere, Ergò poſſum in cœlum quoq; ire, & ſuper nubes ambulare.

Habet quidem homo ex prima inſtitutione notitiam & poteſtatem regendi & faciendi, cum ſeſe inferioribus liberam, ſed ſeipſum regere & facere, quæ ſuo ſupiori placeant, neq; nouit neq; poteſt, ibi ceſſat liberum arbitrium, ſed neceſſariò ibi cœcus, impotens, imò mortuus & damnatus eſt. Ideò hic nihil debet præſumere aut eligere.

Item To. 5. fol. 15. Nach dem nu alle menſchen ſünder ſind/ der ſünd vnd dem tod/ dazu dem Teufel vnterworffen/ iſt es vnmüglich/ das ein menſch ſich aus ſeinen krefften/ oder durch ſeine gute werck eraus wirck/ damit er wider gerecht vnd from werde/ Ja er kan ſich auch nicht bereiten oder ſchicken zu der gerech-

tigkeit / Sondern je mehr er fürnimpt / ſich ſelbs eraus zu wircken/ je erger es mit jm wird.

Item To.3.ger.len.fol.555.prior.fol.510.poſter.edit. Hiemit verwerffe vnd verdamme ich/als eitel jrrthum/alle Lere/ſo vnſern Freien willen preiſen/ als die ſtracks wider ſolche hülffe vnd gnade vnſers Heilandes Jheſu Chriſti ſtrebt / Denn weil auſſer Chriſto der tod vnd die ſünde vnſer HErrn/vnd der Teufel vnſer Gott vnd Fürſt iſt/kan da kein krafft noch macht/kein witz noch verſtand ſein/ damit wir zur Gerechtigkeit vnd leben vns können ſchicken oder trachten/ Sondern müſſen verblendt vnd gefangen/ des Teufels vnd der Sünden eigen ſein/ zu thun vnd zu dencken/was jnen gefellet/vnd ſeinen Geboten wider iſt.

Item To.5.len.ger.fol.315.prior.fol.297.poſter.edit.Vnſer Lere/ das der Freie wille tod vnd nichts ſey / ſtehet gewaltig in der Schrifft gegründet / Jch rede vom Freien willen gegen Gott/vnd in der Seelen ſachen.

## VI. CORRVPTELA.

Voluntatem Adamicam,vt eſt ex matre accepta,in regeneratione & conuerſione ſui non habere ſe purè paſsiuè, ſed aliquid ſaltem ex illis ſuis naturalibus facultatibus cooperari Deo poſſe.

Sic enim docet D.Pfeffinger in Diſputatione Vitebergæ recuſa propo.17.Voluntas ſi ocioſa eſſet ſeu haberet ſe purè paſsiuè ( Nota iſta verba,quæ Lutheri ſunt,hic á Pfeffingero confodiuntur)nullum eſſet diſcrimen inter pios & impios,ſeu electos & damnatos, vt inter Saulem & Dauidem, inter Iudam & Petrum.

Item im Nachmals gründlicher Bericht/H 3.eadem aſſeuerat & propugnat.

D.Maior etiam exibilat phraſin de purè paſsiuè (qua Lutherus vſus eſt) in 3.parte Epiſt.F f.8.fol.407.

Crellius in reſponſione ſupra citata D 7.illud purè paſsiuè appellat paradoxon.

Sed iſta corruptela pugnat cum verbo Dei,quod inquit, Oportere hominẽ denuo prius naſci,ꝙ regnum cœlorum in

gredíatur. Ioan: 3. Item, Vobis, inquit Chriſtus, datum eſt. Item, Genuit nos verbo veritatis, Petrus. Tota ſcriptura teſtatur nobis iſta donari diuinitus, & non afferre ad Deum quicꝗ præter peccatum. Nulla igitur actiuitas naturalis nobis in rebus diuinis relinquitur.

Auguſtana Confeſsio & Apologia teſtantur, in ſacra ſcriptura detrahi viribus humanis timorem Dei, etiam vt ſupra diximus.

Cape autem tibi hoc Luthere, qui paradoxa ſcripſiſti, quę nunc tui diſcipuli, vt Crellius & Pfeffinger, tam egregiè & pontificaliter contra verbum Dei exibilant, & ex ſcholis atꝗ Eccleſijs exterminant. Atqui Lutherus ſi viueret iſtos ſui reformatores egregiè depecteret, ſed mortuum Hectorem, quod dicitur, omnes Achiui confodiunt. Sed audiamus virum Dei è ſepulchro quaſi de ſeſe teſtificantem.

In Diſputa. de homine Tom. 1. Ienenſi fol: 538. Nouæ edit: 502. Homo huius vitæ eſt pura materia Dei ad futuræ formæ ſuæ vitam.

Item, Gen: cap: 2. fol: 20. In ijs quæ ad Deum pertinent, & ſunt ſupra nos, homo nullũ habet liberũ arbitrium, Sed verè eſt, ſicut lutum in manu figuli, poſitus in mera potentia paſſiua, & non actiua. Ibi enim non eligimus, non facimus aliquid, ſed eligimur, paramur, regeneramur, accipimus, ſicut Ieſaias dicit: Tu figulus, nos lutum tuum.

Item, de ſeruo arbitrio To: 3 Ien: 200. Nouę edit: 194. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, ſic accipit, Quomodo datur illis poteſtas, vt filij Dei fiant, ſi noſtræ voluntatis nulla libertas eſt? Et hic locus eſt malleus aduerſus liberum arbitrium, qualis eſt fermè totus Iohannes Euangeliſta, tamen adducitur pro Libero arbitrio. Videamus quæſo, Iohannes non loquitur de vllo opere hominis, neꝗ magno neꝗ paruo, ſed de ipſa innouatione & tranſmutatione veteris hominis, qui filius Diaboli eſt, in nouum hominem, qui filius Dei eſt. Hic homo merè paſsiue (vt dicitur) ſeſe habet

nec

nec facit quippiam,ſed fit totus.De fieri enim loquitur Iohannes, Fieri filios Dei dicit,poteſtate diuinitus nobis donata,non vi Liberi Arbitrij nobis inſita.

Item in diſputatione de veſte nuptiali,Contritio,ſi rectè definire volumus,non eſt opus noſtrũ.Eſt potius paſsio noſtra,qua conterimur & concutimur.Nam nõ poſsumus nos conterere,vt Monachi docebãt.Nõ poſsumꝰ accerſere aut facere nobis cõtritionẽ vbi & quãdo volumus,Deus ipſe cõterit nos & concutit corda.Cõterẽte Deo conterimur & Deus erigit ꝑ fidem vt perſiſtat illud mortificat & viuificat,deducit ad inferos,& reducit.Nos paſsiui tantum ſumus.Nos nihil agimus,ſed patimur. Ipſe Deus nos conterit, non ipſi nos,ſed efficit,vt clamemus,& miſer ego quid faciam? quo nunc me vertam? Ad quem confugiam? Heu mihi, actum eſt,mori cupio. Hinc tamen accedit fides ( quæ eſt donum Dei ) quæ arripit verbum de Chriſto, quod gratos & indignos velit iuſtificare & ſaluare.

Illa ſola fides iuſtificat, opera nihil faciunt ad iuſtificationem,neq; quicq; operum præter meram paſsionem præcedit iuſtificationem, ſi quid præcedit,tum ſit, vt dixi, paſsio noſtra, non opera noſtra,quæ nos fecimus.

## SEPTIMA CORRVPTELA.

Voluntatem humanam,non habere in ſe naturaliter illam ἐχθυναμιαν ſeu maliciam potius , qua res Spiritus Dei pro ſtulticia habeat, & repugnet operi Dei in regeneratione, niſi per Spiritum ſanctum & verbum,Deus nos clementer conuerterit,& ex inimicis Dei, filios Dei effecerit.

Sic enim D. Maior ſcribit 3.parte epiſt.fol.408.Voces illas blaſphemas , HOMO IN CONVERSIONE HABET SE ADVERSATIVE ET REPVGNATIVE ET HOSTILITER ERGA DEVM , immediatè à diabolis per ipſum ſpargi nullum eſt dubium. Similes voces edit Ee 1.fol.393.

D. Crellius immodicè prædicans vires Adamicas modumq́ agendi voluntariè, (id quod in rebus carnis aliquem haberet locum) in rebus diuinis ad regenerationem noſtrã ſpectantibus, etiam iſtam veteris Adami innatã malitiam extenuat & exibilat in ſua illa reſponſione, de qua ſupra dictum eſt. Ait enim eam doctrinam de repugnantia (quam verbum Dei & Lutherus docent) eſſe portentoſa paradoxa.

Sed verbum Dei de tali malitia, quæ carni ineſt contra res Dei ſpirituales, perſpicuè docet, Sentio, inquit Paulus, aliam Legem in membris meis, repugnantem Legi mentis mei, Rom. 7. Nequaq́ verò docet Paulus, ei malitiæ, quæ naturæ deprauatæ ineſt, reſiſtendum non eſſe. Imò aliàs inquit, Crucifigendum eſſe corpus, & captiuandas eſſe concupiſcentias carnis.

Auguſtana Confeſsio & Apologia eam corruptelam nequaq́ agnoſcunt, ſed docent, naturam humanam eſſe captiuatam à Diabolo, vt alibi monuimus.

Pugnat cum Lutheri doctrina, qui inquit de Seruo arbitrio Tom. 3. fol. 201. nouæ edit. 194. Iohannes diuitias regni Dei per Euangelium mundo oblatas, non autem virtutes Liberi Arbitrij prædicat, ſimul ſignificans, quàm pauci ſint, qui acceprent, repugnante ſcilicet Libero Arbitrio, cuius vis nulla eſt alia, quàm vt regnante ſuper ipſum Satana, etiam gratiam & Spiritum qui Legem impleat, reſpuat.

Item Gen. ca. 3. fol. 41. In Theologia itaq́ ſic dicamus, rationem in hominibus eſſe inimiciſsimam Dei. Deinde honeſtam voluntatem eſſe maximè aduerſariam voluntati Dei, ſicut hinc oriuntur odium verbi, & perſecutio piorum miniſtrorum.

Ad Galatas ca. 3. Tom. 4. lat. Ien. fol. 75. Vocat Lutherus rationem acerrimum, peſtilentiſsimum, & omnium maximum hoſtem Dei.

Item Tom. 4. germ. fol. 48. So laſſt vns nu die vernunfft

vnd vnſer natürlich liecht preiſen vnd rhümen/ Was iſt es anders/ denn blindheit vnd finſternis? Was kan es beſſer/ denn wider den Glauben vnd Gottes wort fechten?

Jtem in der Kirchenpoſtill/ Dominica 3. Epiphan. Lieber was guts thut die vernunfft zum Glauben/ vnd zu Gottes wort? Jſt ſie nicht/ die dem Glauben vnd Gottes wort auffs höchſte widerſtehet/ das niemand für jr zum Glauben komen/ noch Gottes wort leiden wil/ ſie wird denn geblendet vnd geſchendet/ das der Menſch mus jr abſterben/ vnd gleich werden/ als ein Narr/ vnd ſo vnuernünfftig vnd vnuerſtendig/ als ein jung Kind/ ſol er anders gleubig werden/ vnd Gottes gnade empfahen/ wie Chriſtus ſagt/ Matt. 18.

Item To. 1. Ien. germ. fol. 400. prior. 530. ſeu poſter. edit. Droben iſt mehr denn einmal geſagt/ wie die fromen heiligen Menſchen/ die in Gottes ſtarcker Gnade leben/ wider ir fleiſch mit groſſer mühe vnd fahr ſtreiten/ vnd das Fleiſch mit gantzer Natur wider die Gnade fichtet. Jſts denn nicht ein groſſer Jrrthum/ das man leren darff/ Der natürliche freie wille möge ſich wenden zum Geiſt auſſer der Gnaden/ die Gnade ſuchen vnd begeren/ ſo er ſie faſt fleucht/ ja wider ſie wütet/ wenn ſie gegenwertig iſt. Welche Vernunfft entſetzet ſich nicht dafür/ Das Fleiſch vnd Geiſt die gröſte zween Feinde ſind/ Vnd ſol doch das Fleiſch ſeinen Feind/ den Geiſt/ begeren vnd ſuchen/ So jederman in jm ſelbs fület/ wie alle Krefften wider die Gnade fechten/ ſie zu veriagen vnd zuuertilgen. Das were eben/ als wenn einer ſpreche/ Ein wildt wütig Thier/ mag niemand mit Banden zemen/ Aber wenn es los iſt/ zemet es ſich ſelbs/ vnd gehet williglich in die Bande.

Darumb ſind ſolche Lere nur zur ſchmach vnd abbruch göttlicher gnaden/ vñ zur ſterckung der ſünden/ vñ mehrung des Teufels reich erdacht. Die ſchrifft nennet den menſchen/ er ſey gantz fleiſch Gen. 6. So iſt fleiſch auffs höchſte wider den geiſt Gal. 5. Noch temperirn ſie es vntereinander/ das der Freie wille/ der eitel fleiſch iſt/ ſol den geiſt ſuchē/ vnd zwar des Bapſts vñ der

 ſeinen

ſeinen Leichtfertigkeit vnd Blindheit were zu dulden in andern ſtücken. Aber in dieſem Heubtartickel iſt zuerbarmen/das ſie ſo vnſinnig ſind / denn damit vertilgen ſie doch alles gantz/ was wir von Gott durch Chriſtum haben.

## OCTAVA CORRVPTELA.

Lutherum retractaſſe librum ſuum de Seruo arbitrio, ac mutaſſe ſuam illam, vt quibuſdam videtur, nimis rigidã ſententiam, de libero arbitrio in rebus diuinis NVLLO, anteꝗ̃ renaſcatur diuinitus:

Iſta corruptela librorum & ſententiæ Lutheri, imò verbi diuini, recitatur in Laſij Klogbus/in quo libro ſe ad Vuitebergenſem Eccleſiam refert, ita enim inquit:

Auff jener ſeiten iſt des rhümens eben viel von der bomlauten haubtquell jrer opiniõ/das ſie aus dem ſeruo arbitrio Lutheri kome/wie ein lüſtiges bechlein geranſchet. Wir aber wiſſens / vnd können beweiſen / Das Lutherus eben dieſelbige an vielen orten retractirt hat/Auch offtmal gewündſchet/das ſein buch de Seruo arbitrio anders gemacht were.

Sed iſthæc corruptela primum cum verbo Dei pugnat, quod inqt, Qui non ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Proinde, etiamſi Lutherus tanꝗ̃ homo reuocaſſet iſtam ſententiam, pro ſe quidem reuocaſſet, Dei verò æternam & immotam ſententiam verbo ipſius dilucidè expreſſam, nullus Lutherus, nullus angelus in cœlo reuocare aut mutare poterit vnꝗ̃.

Sed obſeruabunt omnes pij in Eccleſia Chriſti, crimen falſi, & mendacium tetrum non ex hominibus, ſed ex diabolo potiſsimum proficiſcens. Nam in Geneſi eandem doctrinam repetijt & illuſtrauit Lutherus, & qui morienti adfuerunt, nihil tale ab ipſo audierunt, cum quidem interrogatus eſſet planè, an ſua morte doctrinam ſuam confirmaturus eſſet, quod ipſum expreſsis verbis aſſeuerauit.

Imò ſic inquit Tom, 3 Ien. Ger. fol. 555. prior 510, poſter.

Weil

Weil ich ſehe/das des Rottens vñ irrens je lenger je mehr wird/ vnd kein auffhören iſt/ des tobens vnd wütens des Sathans/ Damit nicht hinfort bey meinem leben oder nach meinem Tod/ der etlich zukünfftig ſich mit mir behelffen/ vnd meine Schrifft jre Jrrthum zu ſtercken/ felſchlich füren möchten / wie die Sacraments vnd Tauffſchwermer anfiengen zu thun/ So wil ich mit dieſer Schrifft für Gott vnd aller Welt/ meinen Glauben von ſtück zu ſtück bekennen/darauff ich gedenck zu bleiben/bis in den tod/ Darinnen ( das mir Gott helff ) von dieſer Welt zu ſcheiden/ vnd für vnſers HErrn Jheſu Chriſti Richtſtuel zu komen. Vnd ob jemand nach meinem tode würde ſagen / Wo der Luther jtzt lebete/würde er dieſen oder dieſen Artickel anders leren vnd halten/denn er hat jn nicht gnugſam bedacht. Dawider ſage ich jtzt als denn/ vnd denn als jtzt/das ich von Gottes gnaden alle dieſe Artikel habe auffs vleiſsigſt bedacht / durch die Schrifft vnd wider herdurch offtmals gezogen/ vnd ſo gewis dieſelbigen wollen verfechten/ als ich jtzt habe das Sacrament des Altars verfochten. Jch bin jtzt nicht truncken/noch vnbedacht/ Jch weis was ich rede/ füle auch wol was mirs gilt/ auff des HErrn Jheſu Chriſti zukunfft am Jüngſten gerichte. Darumb ſol mir niemand ſchertz oder loſe teidinge daraus machen/es iſt mir ernſt/Deñ ich kenne den Satan von Gottes gnaden ein gros teil/Kan er Gottes wort vnd Schrifft verkeren vnd verwirren /Was ſolt er nicht thun mit meinen oder eines andern wort etc.

Debebant igitur eiuſmodi falſatores librorum Lutheri publica cenſura tanquam Eccleſiæ Chriſti latrones, fures, & ſacrilegi notari. Non enim tam Luthero libros ſuos, quàm Deo & toti Eccleſiæ ſanam doctrinam, & egregium depoſitum ſceleratè furari conantur. Hunc iuſtum dolorem nobis indignitas rei excutit, ac ſperamus D. Collocutores eiuſmodi vana mendacia nequaquam approbaturos eſſe.

Hypotheſes igitur iſtas omnes, quas iam quidem commemorare viſum eſt, concludentes, ſeriò & verè aſſeueramus,

Alia autem ſunt licita, alia illicita.

Illicita quidem Adiaphora ſunt, quæ vel per ſe pugnant cum verbo Dei, vel ſuperſtitionibus, opinione cultus, neceſsitatis, ſcandali, aut alia ratione vitiantur.

Nulli autem creaturæ liberum eſt, impios ritus Eccleſiæ Dei obtrudere. Ac debent omnes pij, timentes Deum, eiuſmodi impietates fugere, iuxta mandata: Fugite idolatriam. Item, Nolite iugum trahere cum infidelibus.

Licita autem Adiaphora ſunt ritus ſeu actiones in Eccleſia, verbo Dei expreſsè neq; præceptæ neq; prohibitæ, ei tamen non contrariæ, ab Eccleſia rectè ſentiente comprobatæ, ac directæ ad hunc finem, vt ſeruiant bono ordini, decoro & ædificationi, 1.Cor.14.

Liberum igitur eſt Eccleſiæ Dei rectè ſentienti, eiuſmodi licita Adiaphora ſibi conſtituere. Nã etſi Eccleſia Chriſti ſit à iugo ceremoniarum Iudaicarum liberata: Tamen cum Deus pios congreſſus celebrari velit, in quibus verbum Dei plantetur, & Sacramenta adminiſtrentur, nec probet ἀταξίαν, ideò licitum eſt, ritus quoſdam obſeruare ad bonum ordinem, decorum & ædificationem ſpectantes & conducentes, 1.Cor. 14.

Nec habet Magiſtratus politicus poteſtatem, Eccleſiæ Dei rectè ſentienti præter ipſius voluntatem, tantum ſuorum quorundam, & qdem politicorum commodorum gratia, ceremonias ſuo arbitrio obtrudendi aut imperandi. Magiſtratus enim non eſt caput Eccleſiæ (quod eſt ſolus Chriſtus) Sed ſi eſt pius, eſt pars tantum Eccleſiæ, atq; eius quidem nutritius, nec debet Eccleſiæ rectè ſentienti, & dextrè iudicanti, ius ſuum eripere, eamq; ſine neceſsitate turbare & opprimere.

Quod ſi autem populus nondum eſſet ſyncera doctrina imbutus, officium Magiſtratuum piorum foret, vt viris probatæ & exploratæ fidei & recti iudicij, inſtitutionem ceremoniarum iuxta rectam & immotam verbi diuini normam commendaret.

Nec Paſtori liberum eſt, ceremonias inuſitatas, ſuo tantum priuato arbitrio, contra Eccleſiæ rectè ſentientis & iudicantis conſenſum, obtrudere. Non enim debet Paſtor gregi ſibi commiſſo dominari, cum ſit eius miniſter. Poteſt quidem commonefacere de rebus neceſſarijs, proponere, quid cenſeat ex vſu Eccleſiæ ſuæ eſſe, audire bonorum & rectè iudicantium ſententias, & accuratè cauere, ne ſcandalum aliquod excitet, vel Spiritum ſanctum in membris Chriſti perturbet.

Multò verò minus peregrino Paſtori, cuius oues non ſunt propriæ, vel Antichriſto per verbum Dei reuelato, liberum eſt, Eccleſiæ Chriſti rectè ſentienti ceremonias vel per ſe impias, vel aliqua ratione ſcandaloſas obtrudere. Nam Eccleſia Chriſti Pontificium ſtatum agnoſcit pro Antichriſto, cui quidem omnes notæ, á Daniele, Chriſto, & Apoſtolis, perſpicuè prædictæ & ſolerter annotatæ, exactiſſimè conueniunt: id quod Lutherus etiam pluribus libris copioſiſsimè & planiſsimè demonſtrauit.

Peccant igitur grauiſsimè, qui liberati à iugo Papæ, & rectè conſtitutas habentes Eccleſias, in eius tamen gratiam vel immediatè vel mediatè, ceremonias illas ſuas obtrudentis, cedunt, & aliquam conformitatis laruam in rebus illis externis ſuſcipiunt aut ꝑmouent, priuſq́ꝫ Papa doctrinam ſanam receperit, & omnia falſa dogmata, prophanationem Sacramentorum & idolomaniam abiecerit, atq́ꝫ adeò ex lupo, fure, latrone, vt eum Chriſtus nominat, verus Paſtor effectus fuerit. Extant enim hac de re teſtimonia illuſtriſſima.

Nolite iugum ducere cum infidelibus, 2. Cor. 6.

Quamdiu claudicatis in vtramq́ꝫ partem, 1. Reg. 18.

Abſtinete ab omni ſpecie mali, 1. Theſ. 5.

Væ homini, per quem venit ſcandalum, Matt. 18.

Exite ab ea populus meus, ne participes ſitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis.

Ephe.

Ephe.5.Ne ſitis conſortes eorum,& nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, magis autem redarguite.

Modicum fermenti totam maſſam corrumpit,1.Cor.5. Gal.5.

Aliud autem eſt, quando aliqui in eo loco,vbi imperium politicum eſt mixtum,coacti & inuiti tolerant cum debita proteſtatione, quod mutare non poſſunt,vt vbi papatus & rectæ Eccleſiæ intra vnam ciuitatem ſunt.

Non autem ſunt miſcendi ritus ſeu actiones. à Chriſto immediatè inſtitutæ,vt Baptiſmus & cœna Domini,Adiaphoris, de quibus in præſentia diſſerimus. Nam quæ Chriſtus ſuæ Eccleſiæ tradidit,non ſunt ſua natura,quod ad ſubſtantialia attinet, indifferentia aut libera,ſed neceſſaria.

Norma porrò omnium rituum & actionum Adiaphoricarum perpetua ſit, vt cum verbo Dei & fidei analogia congruant.

Deinde ne ſint NIMIAE illæ ceremoniæ,ſed moderatæ. Omnibus enim ætatibus compertum eſt, immodicam accumulationem illarum ceremoniarum ſalutari ædificationi Eccleſiæ Dei plurimum obfuiſſe, hoc eſt, doctrinam ipſam & alios neceſſarios cultus tum impediuiſſe, tum obruiſſe.

Tertiò ſint liberæ,nec alligetur aut oneretur ipſis conſcientia, extra caſum ſcandali.

Etſi autem Adiaphora ſua natura ſunt libera ac mutabilia,hoc eſt,liberè ab Eccleſia Dei, propter bonum ordinem, decorum,& ædificationem inſtituuntur & ſeruantur: tamen vſitatæ ceremoniæ,quibus adſuefacti ſunt homines, quæq; ſunt decoræ & vtiles, nihilq; habent impietatis, non temerè,hoc eſt,ſine graui cauſa,& ſine iudicio Eccleſiæ Dei immutandæ ſunt. Abſit igitur leuitas & tyrannis,quæ ſcandalum Eccleſiæ Dei præbent.

Sed attendendum,ne ceremoniæ abeant in ſuperſtitiones, hoc eſt, ne populus exiſtimet, ſe obſeruatione earum mereri gratiam Dei & ſalutem.

Mala ſpecies ſeu ſcandalum accuratè vitetur,iuxta dictum Matth.18. Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpendatur mola Aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.

Etſi quoq; conformitati τῶν ἀδιαφόρων ſtudendum eſt, quantum fieri poteſt, in vna præſertim ciuitate, vel regione: tamen non ſunt cogendę Eccleſiæ rectè ſentientes & benè conſtitutæ, vt ſe prorſus aliorum ceremonijs accommodent ſeu conforment. Nam ſicuti loca, ita & mores hominū variant, nec vnq; in Eccleſia Chriſti ceremoniæ in omnibus locis fuerunt ſimiles. Vſitatæ igitur ac receptæ ceremoniæ, modo non ſint à verbo Dei alienæ, non temerè immutentur. Satis autem ſit in doctrina ſeu capitibus articulorum fidei, in Sacramentis, inuocatione, & confeſsione pium conſenſum extare.

Finis omnium Adiaphororum à Paulo rectiſsimè conſtituuntur, ordo, decorum, ædificatio, 1.Cor.14.

Tempore igitur perſecutionis, quando non tam quæritur ædificatio, quàm deſtructio Eccleſiæ Dei, adiaphora fiunt neceſſaria, hoc eſt, partem neceſſariæ confeſsionis ſuſtinent, ſicut Danielis, Eleazari, ſeptem fratrum Machabeorum & aliorum exempla euidenter probant.

Chriſtus Archiepiſcopus, ſacerdos, & rex noſter inqt, Matth.10.Mar.8.Luc.9.Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis eſt. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis eſt.

Et Paulus 1.Cor.7. Precio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. Gala.5.In ea libertate, qua Chriſtus nos liberauit, State, & nolite iterum iugo ſeruitutis teneri. Coloſ.2.

Si ergò mortui eſtis cum Chriſto ab Elementis mundi, quid adhuc tanquam viuentes mundo decretis tenemini?

Hinc regula Eccleſiæ Chriſti nota atque immota eſt.

Omnia Adiaphora deſinunt eſſe Adiaphora, in caſu neceſsitatis ſeu coactionis, cultus ſeu meriti, confeſsionis, ſcandali, malæ ſpeciei, vel defectionis, vel colluſionis cum hoſtibus, vel confirmationis impiorum & perſecutorum, turbationis Spiritus ſancti in puſillis Chriſti, ignominiæ nominis diuini, & vaſtationis totius religionis & Eccleſiarum rectè conſtitutarum.

## ANTITHESES.

Contraria autem ſuperiori doctrinæ ex fundamentis verbi diuini prolatæ ſunt.

Eccleſiæ Chriſti ceremonias vi aut potentia quadam ita obtrudere, vt non habeat poteſtatem contradicendi & repudiandi, quantumuis iuſtas & pias cauſas proferre poſſet, ſiue ea obtruſio à Politicis, ſiue ab Eccleſiaſticis fiat.

Non neceſſarias vel etiam ſcandaloſas, imò etiam impias ceremonias, fucis ac præſtigijs artificioſè pingere ac commendare ad decipiendum ſimpliciores.

Nimis multis ceremonijs onerare Eccleſias, ac magis neceſſarias actiones impedire aut negligere.

Prorſus nullas neceſſarias atque vtiles ceremonias, ad bonum ordinem ſeruientes, admittere aut habere.

De rebus leuiculis, extra caſum confeſsionis aut ſcandali pugnare.

Nimis multis cantionibus ac lectionibus peregrino idiomate, ſiue latino aut alio, Eccleſias Chriſti onerare, repudiata vel neglecta lingua vernacula. Debent autē omnia in publicis congreſsibus ad ędificationem rudis plebeculę dirigi, vt ea intelligat, quæ ibi dicuntur, leguntur, aut canuntur, & inde doctrinam aut conſolationem capiat, excitetur

ad precationem ac gratiarum actionem, & poſsit Amen dicere, vt Paulus grauiſsimè monet. Permittenda quidem & ſcholis ſunt, ſua exercitia, ſed inprimis tamen, quæ in templo fiunt, ad ædificationem plebis linguarum imperitæ prodeſſe debent.

Crebro & ſine grauiſsimis rationibus ceremonias vſitatas immutare, quæ quidem res vacare ſcandalis non poteſt.

Tentare cum hoſtibus veritatis cœleſtis conformitatem in ceremonijs, qui nihil de falſis dogmatibus, deq; abominatione idolatriarum remittunt.

Cedere reuelato Antichriſto in receptione inuſitatarum & inutilium ceremoniarum, dum manet Antichriſtus, & tantum ſonat illam ſuam vocem, Si procidens adoraueris me &c. Matth. 4.

Tempore & ipſo actu perſecutionis & oppreſsionis Eccleſiæ Dei & veritatis pateſfactæ, velle hoſtes receptione laruæ externæ ceremoniarum placare, eo fine, vt perſecutores reipſa deprehendant, Eccleſiam Dei rectè ſentientem cedere, ſe inclinare, aliquomodo reuerti ſub iugum Antichriſti.

Eccleſiæ ceremonias rebus & commodis politicorum, ſub prætextu politicæ poteſtatis & ordinationis, attemperare velle, cum ſcandalo & pernicie Eccleſiæ.

Tueri ceremonias vel per ſe, vel per accidens impias & ſuperſtitioſas.

Non abolere lucos & excelſa, id eſt, tolerare ſub ſuo patrocinio impias Miſſas, inuocationes creaturarum mortuarum, Sacerdotum impuros cœlibatus, & ſimilia. Sunt enim blaſphemiæ meræ contra Deum, & ſcelera, quæ iram Dei irritant, & pœnas atroces accerſunt. Eph. 5. Propter hęc venit ira Dei in filios diffidentiæ.

Perſequi vera membra Chriſti ereptione bonorum aut hono-

honorum, exterminatione, captiuitate, libellis famoſis, quę ceremoniarum receptionem in gratiam Antichriſti cum ſpecie defectionis, ſcandalo piorum & læſione conſcientiæ propriæ, modeſtè & grauiter, ſine omni ſeditione improbant.

## HYPOTHESES.

De Corruptelis & factis pugnantibus cum vera doctrina de Adiaphoris, candidè & placidè, Deo iuuante, nunc conferemus, vt eluceſcat veritas, ac ſcandala data piè tollantur.

Cum autem in Adiaphoricas deliberationes & mutationes ſemper quædam dogmatica coincidant, Ideò neceſſe eſt, nos iungere illa omnia, quæ in ceſsionibus illis, quæ vulgo nunc Adiaphoricæ nominantur, acciderunt, licet quorundam iam antea facta ſit mentio. Sunt autem iſta pręcipua.

## I.
## IN DOCTRINA CESSIONES.
## DE IVSTIFICATIONE.

In gratiam Interim Auguſtani, ſeu potius Pontificiorum, in articulo iuſtificationis ceſſum eſt, & phraſes quædam Papiſticæ ſunt receptæ.

Hæc probantur in Actis Synodicis V 2. Homo Præcipuè iuſtus & acceptus eſt coram Deo fide propter Mediatorem.

Item V 1. Non pugnamus de particula Sola, Sed dicimus & confitemur, oportere in nobis & alias virtutes & bonum propoſitum inchoari & manere, tamen fiduciam non his, Sed filio Dei oportet niti, ſicut dictum eſt, & reliquas virtutes obumbrare. Hæc ille. Certum autem eſt, iſta de ipſa iuſtificatione coram Deo dici.

Ter etiam in Actis Synodicis ponitur aſſeueratio, bo-

na opera noſtra ad ſalutem eſſe neceſſaria, vt Ff 2. propoſitio veriſsima eſt, Neminem ſine dilectione & operibus bonis ſaluari. In conuentu Myſeno Anno 1548. Et Oo 4. Veriſsimum eſt, has virtutes, fidem, dilectionem, ſpem, & alias, ad ſalutem neceſſarias eſſe. In conuentu Myſeno & Pegauienſi. Item Lipſicum Interim, vt eſt ꝓmulgatum F 4. Gleichwol ſein die newen Tugenden vnd guten Wercke alſo hochnötig/ das/ ſo ſie nicht im hertzen erweckt würden / were keine empfahung Göttlicher gnaden. Sed Scholiator Actorum illorum ſynodicorum, addit de ſuo li 3. Hanc formulam verborum de neceſsitate operum ad ſalutem, in Eccleſijs ſuis alioqn in vſu non eſſe, nec fuiſſe. Sic gloſsator honorat Acta, ꝙ notat ea dogmata ignota eſſe veræ Eccleſiæ, & ex Lutheri myſtico libro deſumta. Sed contrarium D. Maior affirmat, ſe ſempita docuiſſe, ſemperq́ ita docturum, Atq; anathema vocat, ſi quis non ita docuerit. Iam iſta concilientur.

Sed in hypotheſibus de iuſtificatione demonſtrauimus, iſta dogmata cū verbo Dei nequaq́ congruere, Nam Paulus inquit, Niſi per fidem, Galat. 2. Excludit igitur vocabulum Præcipuè, quod Collationem aliquam complectitur.

Deinde Paulus vrget vocem fidei omnium maximè in pluribus locis, & quidem ita vrget, vt contendat, nos ſola fide coram Deo iuſtificari.

Auguſtana Confeſsio artic. 4. & 6. & Apologia in capite de iuſtificatione ea dogmata non agnoſcunt, Sed potius fundamenta contraria ſuggerunt.

Lutherus pronunciat diſertè, pſeudoapoſtolos ſic docuiſſe, Bona opera eſſe neceſſaria ad ſalutem, & abſq; eis neminē poſſe ſaluari, eaq; falſa dogmata ex Eccleſia & ſchola publica diſputatione ſingulari zelo exterminauit, atq; ad Antichriſti ſtabulum relegauit. Dolendum igitur eſt vehementer, nunc poſt ipſius obitum, iſta pernicioſa dogmata, quaſi apprehenſa cauda in ouile ipſius Chriſti, atq; in ipſam

Lutheri cathedram, addita ſpecioſa gloſſa, reduci. Sed plurima teſtimonia in collatione de iuſtificatione ſunt producta.

## II.

## DE PECCATO.

Inſidioſum articulum de peccato in Interim traditum, conceſſerunt.

Id probat Lipſicum Interim, vt eſt promulgatum E t. Zum andern/ſo viel betrifft die Lere/(Erſtlich) von dem ſtand vñ weſen/vor vnd nach dem fall/ iſt kein ſtreit. Acta ſynodica Y 2. In notationibus de corruptelis libri Interim. Initium libri de hominis creatione & lapſu, de peccato originis, de liberatione ſeu reparatione per Chriſtum, vera continet, & non reprehendenda.

Cum autem notorium ſit, pontificios de damnis peccati originalis in hominis natura non docere ea, quæ ſacris literis comprehenſa ſunt, id quod in Apologia Confeſsionis Auguſtanæ luculenter explicatur, Ideò malè factũ eſt, quod ſine limitatione ſimpliciter iſte articulus conceſſus eſt. Rectius autem & grauius Saxonicæ Eccleſiæ eum articulum refutarunt, & oſtenderunt, quid Pontificij veneni ſub illis generalitatibus lateret. Ac facilè vident omnes pij ex Apologia Confeſsionis Auguſtanæ, noſtram Eccleſiam in hoc loco plurimum à ſententia Pontificiorum diſcrepare. Item, Articuli Smalcaldici tetros errores Pontificiorum annotant & damnant.

## III.

## DE LIBERO ARBITRIO.

A doctrina de libero arbitrio in gratiam Interim ſeu Pontificiorum ceſſum eſt.

Nam in Lipſico Interim, vt eſt promulgatum, & in Actis Synod. Ii 4. Oo 2. hæc extant, Deus non eſt in homine effi-

efficax tanquam in trunco nihil agente: Sed ita hominem trahit ac conuertit, vt in adultis & doctrinam intelligentibus, aliquam velit eſſe voluntatis actionem, quæ ſuam efficaciam comitetur. E 1. Gleichwol wircket der barmhertzig Gott nicht alſo mit dem Menſchen/wie mit einem Block/ Sondern zeucht jn alſo/das ſein wille auch mitwircket/ſo er in verſtendigen Jaren iſt. Epiſcopis in Pegauienſi congreſſu propoſitum, Anno 1548.

Hinc poſtea D. Pfeffingerus, aliiq; complures patrocinium Eraſmianæ ſeu Pontificiorum ſententiæ, hoc eſt, reipſa contra Lutherum & Eccleſiam piè & ſanè ſentientem, ſuſcepit, id quod ſuperiori articulo explicatum eſt.

Hac autem de parte in collatione de libero arbitrio teſtimonia ex verbo Dei, Confeſsione Auguſtana, & Luthero luculentiſsima in medium adduximus.

## IIII.

## DE MINISTRIS ECCLESIAE.

Eccleſiæ replendæ fuerunt iterum Canonicis.

Id verò Lipſicum Interim, vt eſt promulgatum, teſtatur his verbis, G 2. Das hinfürder ſollen gelerte Leute zu den Prebenden in Stifften preſentirt/ vnd geordnet werden/ die ſo viel verſtandes in der Göttlichen Schrifft haben / das ſie zu Biſchoflichem Ampt vud zu der Cura vnd verſorg der Diaconat Ampt vnd Jurisdiction der Kirchen tüglich / vnd demſelben rechtſchaffen vorſtehen können etc. Et Acta Synodica Zz 1. Ad præbendas in Collegiis Eccleſiaſticis deinceps docti homines produci & cooptari debent, qui in ſacris literis tantum profecerint, vt ad Epiſcopalia munera adminiſtranda, & curationem Archidiaconatus, & Eccleſiaſticam iuriſdictionem idonei ſint, & his rectè præeſſe poſsint.

Quid verò hoc aliud eſt, quàm reſtituere lucos & excelſa, vt in veteri Teſtamento dicitur. Sed Chriſtus inquit,

Fru-

Fruſtra me colunt mandatis hominum, Matth. 15. Sed iſta Canonicorum collegia, religionis ergò, qualia nunc ſunt, tantum ſunt hominum inſtitua. Vox autem Spiritus ſancti eſt, Exeundum eſſe ab Antichriſto. Alia verò res foret, ſi illa collegia in ſcholas, vel in hoſpitalia mutarentur. Sed quia iſta in gratiam pontificiorum fiunt, facilè eſt cogitare, quod retentis ſubſtantialibus ad placitum pontificiorum, qui non admittunt manum medicam, iuxta verbum Dei, etiam abuſus caueri vix poſsint. Papa enim, id eſt, Antichriſtus, caput eius corporis, non recipit vllam reformationem, iuxta verbum Dei. Quid igitur membra admitterent, vbi Epiſcopi nihil quicq; de Pontificia religione cedere volunt.

## V.
## DE POENITENTIA.

More Pontificiorum de pœnitentia loquuti ſunt.

Nam in Lipſico Interim, vt eſt promulgatum G 3. Et in Actis ſynod. Z z ij. clarè dicitur, ad orationem, ieiunia, & eleemoſynas homines eſſe excitandos. Solent autem Pontificij tali pacto ſatisfactiones ſuas deſcribere. Et conſtat, ibi in gratiam Interim ſeu pontificiorum, eiuſmodi voces ador natas eſſe. Nam ante ea tempora, quibus Cedri Libani trepidabant, quidam multò rectius de pœnitentia docebant. Docet etiam Lutherus in Smalcaldicis articulis, quàm horribiliter Pontificij in hoc articulo errarint.

## VI.
## DE SACRAMENTIS, CESSIONES.

In gratiam Pontificiorum de numero Sacramentorum ceſſum eſt.

Hæc autem probantur ex Actis ſynod. in ſcripto Myſeno contra Interim G g 2. Nolumus de Sacramentorum numero rixari. (Obſeruandum autem eſt, iſta reſpectu Interim

terim dici, vbi 7. Sacramēta Pontificiorū confirmantur) Itē ibidē ponunt̄ ſpecies Sacramentorū his verbis: Tales actiones ſunt, Baptiſm9, Cœna Dñi, Pœnitentia & Abſolutio. Et qdē ſignificant, ſe de ꝓpria ſignificatiōe ſacramentorū loq.

Item de numero Sacramentorum, & de Sacramentis, liber cum ſano intellectu ſimiliter accipi poteſt, Ccc3.

Sed Chriſtus in nouo Teſtamento tantū Baptiſmū & Cœnam, vt Sacramenta noui fœderis, inſtituit. Apoſtoli etiam tantū duo iſta commemorant, & nō plura. Ex hiſce autem liquet, ꝓprietates Sacramentorū iſtas eſſe potiſsimū: Primū, vt habeant certa elementa à Chriſto expreſſa: Deinde verbū ipſius adiunctum, ꝙ qdem verbum habet ꝓmiſsionē gratię, & deinde mandatū ad omnes ſpectans. Sic rectè Auguſtinus inqt, Accedat Verbū ad Elementū, & fit Sacramentū.

Apologia Confeſs. Auguſtanæ ſentit qdem, nō rixandū de numero Sacramentorū: Verum egregię tamen limitat omnia, & numerat Baptiſmum, Cœnā Dñi, Abſolutionem. Reliqua verò ait, non poſſe ſic ꝓprię dici, niſi largo modo.

Luther9 in ſuo Catechiſmo toti eccleſię Chriſti vtiliſſimo, tantū duo Sacramenta recenſet, nempe Baptiſmū & Cœnā Dñi, & ſic inſtituuntur pueri noſtri in templo, vt q̄ſiti, ꝙ ſint Sacramenta à Chriſto tradita: reſpondeāt, duo duntaxat.

Item To.3.fol.512. Man darff kein Sacrament aus der Ehe vnd Prieſterampt machen/ſie ſind ſonſt heilige Orden an jhnen ſelbſt gnug/So iſt ja die Buſſe nichts anders/denn vbunge vñ krafft der Tauffe. Item To.2.fol.22c. Die Schrifft hat nicht mehr denn die zwey Sacrament/die Tauffe/ vnd den Tiſch des HErrn. Item To.8. wider die 32. Artikel der Theologiſten zu Löuen/das ſieben Sacrament ſein ſollen/wird von den Ketzern vnd Götzendienern zu Löuen/one Gottes wort/geleret.

## VII. DE COENA DOMINI.

In gratiam Pontificiorum ſeu libri Interim aliquid ſimile Miſſæ papiſticæ effingere ſtuduerunt.

Hæc probantur ex Actis ſynodicis, vt T 2. prout poſtulat frequentia & multitudo hominum in oppidis PLV-

RES MISSAE PVBLICAE, in quibus communio cele-bretur, inſtitui in ſeptimana poſſunt.

Item: Præterea non inconſultum nobis videtur, & quod benè ſine ſcandalo fieri poſſet, vt ſingulis diebus, vel tribus ſaltem diebus hebdomadę, in celebrioribus & populoſis vrbibus, eæ cantiones accinerentur, quæ in miſsis de tempore accini ſolent, vſq; ad conſecrationem, & tum ſi eſſent cōmunione vſuri aliqui, adderetur etiam conſecratio, ſin minus, omitteretur. Hoc vtile eſſe poſſet iuuentuti & ſcholaſticis, vt hoc exercitio ad cultum Dei & recordationem huius adduceretur, &, vt noſtra fert opinio, plures futuri eſſent, qui cōmunicatione vterentur, q̃ nunc exiſtimatur, Nn 2.

Item: In oppidis ſingulis diebus Miſſæ fiant, & ad populum communicatio, quod ſi nulli ſint, qui communicent, ita tamen vniuerſa, quæ in Miſſa piè ſolent, accinenda, excepta conſecratione, Tt 4.

Item: In oppidis autē, non tantum diebus dominicis communio celebrari debet, ſed etiam ſi adſint, qui cōmunicent, interiectis dieb9 hebdomados, vno aut altero publica Miſſa celebretur, concione habita, eodem p̄rſus modo, quo die dominica. Sin nulli adſint illis diebus, q communicent, tum ſicut cæteris diebus hebdomados vel Pſalmi vel aliæ cantiones puræ accinantur latinè, & ex veteri & nouo Teſtamento aliquid recitetur, Xx 2.

Sic Oo 4. Noſtra ratio diſtribuendi ſacrā cœnā ab Antichriſti inqnamentis repurgatā appellatur Miſſa & oblatio, idq; in gratiā Interim. Imò plerunq; audis vocē Miſſæ, idq; in gratiā pōtificiorū vſurpari & rariſsimè alias voces addi.

Eee 1. dicitur, Miſſæ in his regionibus æra increpando, & vſurpatione candelarum, vaſculorum, cantionum, ornatus & Ceremoniarum (certè hæc vox plurima ad theatricam Miſſam pertinentia complectitur) celebrentur.

Xx 2. & Eee 1. aſsimilatur actio in templo papiſticæ formæ, excepto Canone, & quidem reſpectu Interim iſta dicuntur. Fit mentio ipſius confiteor, & ad latinas cantiones alligantur Eccleſiæ. Paucę germanicę relinquuntur. Hoc

ſcilicet pacto ſuauiſsimæ & vtiliſsimæ cantilenæ noſtræq; Eccleſiæ vſitatæ ſubtrahuntur populo in templis, & cogitur is non ſine faſtidio vel omninò vel maxima ex parte latinos clamores audire, ſine intellectu, ſine fructu.

Sic in Lipſico Interim, vt eſt promulgatum, Miſſa, vti vocant, planè eodem modo depingitur.

Periculoſè diſtinguitur MISSA & Communio, Nam iſtæ locutiones reſpectu Interim & Pontificiorum fiunt, qui quomodo iſta accipiant, non eſt ignotum. Vt in actis ſynod. R 3 dicitur, Pontificios voluiſſe ſacrificium quoddã externum ſtabiliri, DISTINCTVM à communicatione cœnæ dominicæ. Sed nihilominus E e e. rurſum ponitur, MISSAM & communionem celebrando. Hæc, ſi extra illam actionem cum Pontificijs apud nos dicerentur, fortè extra periculum eſſent, Sed quod in actionibus de Interim, & vbi tractatur, quatenus ſe pontificijs Eccleſijs aſsimilare poſsint noſtræ Eccleſiæ, tales voces proferuntur, valde periculoſum eſt.

Eleuatio panis & calicis graui conſilio in noſtris Eccleſijs, ab Antichriſti idolomania depurgatis, abolita reſtituitur, eaq; in gratiam Interim ſeu Pontificiorum in Eccleſias introducitur publica ſanctione ſeu mandato, vt X x 2. dicitur, Verba Teſtamenti germanicè ſonanda eſſe, cum Eleuatione.

De Canone actum fuiſſe, Acta ſynodica teſtantur A a a 2. Quibus verò rationibus id factum ſit, non explicatur. Deinde in reſponſione Theologorum, etſi Canon impugnatur, tamen noſtra actio cœnę dominicę aſsimilatur pontificiæ, & dicunt, antiquitatem vocaſſe eam actionem ſacrificium ſeu oblationem. Sunt autem duplices illi antiqui ſcriptores. Nam recentiores ante aliquot ſecula alia ratione ſacrificium illud deſcribunt. Nec erat obſcurum, eo tempore Iohannem Agricolam ſummo ſtudio voluiſſe Canonem à ſe & alijs reformatum Eccleſijs obtrudere. Non igitur tantum

de le-

de leuibus & ludicris Adiaphoris in illis deliberationibus actum eſt. Item, vt poſtea dicemus, integra Miſſalia fuerunt producta, & indicatum, quod ea eſſent correcta & parata ad vſum in Eccleſijs Euangelicis benè conſtitutis.

Sed theatricam illam Miſſam, quæ in papatu viget, ignota eſt verbo Dei. Imò Iuſtinus & Aeneas Syluius narrãt, Apoſtolos cœnam Domini ſimplicisſimè, recitatis verbis Teſtamenti & oratione Dominica, adminiſtraſſe. Vnica nos oblatione conſummatos eſſe, Paulus Ebre. 10. docet, Neq; Chriſtus iubet ſe offerri, ſed diſtribui ſuum corpus & ſanguinem, Edite, inquiens, & bibite.

Confeſsio Auguſtana de Miſſa inquit, Fortaſſe dat pœnas orbis tam diuturnæ prophanationis Miſſarum, quam in Eccleſijs tot ſeculis tolerauerunt iſti, qui emendare & poterant & debebant.

Lutherus de Miſſa pontificia inquit Tom. 6. fol. 174. Vnd ich wündſche wol / vnd wolts ſehr gerne ſehen vnd hören / das die zwey wort / Meſſe vnd Sacrament / bey jederman ſo weit von einander verſtanden würden / als finſternis vñ liecht / ja als Teufel vnd Gott / Weil doch die Meſſe / wie das Werck vnd alle jre Lere vnd Bücher ausweiſen / nichts anders iſt / denn eine verkerete vnordnung vnd Jarmarckt des heiligen Sacraments / wenn ſie gleich auffs andechtigſt gehalten wird.

Denn ſie ſelber bekennen müſſen / Das Meſſe nicht heiſſe / die empfahũg des Sacraments / wie es Chriſtus eingeſetzt hat / Sondern empfahung des Sacraments / heiſſen ſie / vñ müſſens on jren danck heiſſen / Synaxis Griechiſch / Communio Lateiniſch / vnd Berichten auff deudſch. Aber Meſſe heiſſt / das der Prieſter alleine thut auff dem Altar / da kein gemeiner Chriſt oder Leie etwas zu thut.

Jtem Tomo 5. german. folio 54. Von der Winckelmeſſen iſt eben daſſelbige zu antworten / Denn ſie ſind auch ein menſchen Fündlin / ohne Gottes wort auffkomen / Ohne was ſonſten der Miſsbrauch drinnen iſt Das ſie aber fürgeben / ſie wöllen nicht

len mich zwingen / das wir ſie ſollen auffrichten / ſondern das wirs nicht verbieten. Wir wehren jhnen nichts / Aber das wirs billichen ſolten / das können wir nicht thun. Denn wo man eins einigen Menſchen werck zulesſt / da mus man die andern auch zulaſſen. Darumb iſt das der nechſte weg / Laſſen wir die Winckelmeſſe zu / ſo mügen wir flugs das gantze Euangelium laſſen fahren / vnd eitel Menſchen werck annemen / Denn es iſt keine vrſach / warumb eins / vnd nicht alle Menſchenwerck ſollen angenomen werden / Denn der ſie alle verboten / vnd verdampt hat / der hat auch eins verboten vnd verdampt.

Das ſie fürwenden / Fürſtlich Ampt ſtrecke ſich nicht dahin / ſolchs zu wehren / wiſſen wir faſt wol / das Fürſten Ampt vnd Predigampt nicht einerley iſt / vnd ein Fürſt ſolches nicht zu thun hat: Aber man fragt jtzt / Ob ein Fürſt / als ein Chriſt / hierin bewilligen wolle / Vnd iſt nicht die frage / ob er hie als ein Fürſt handele? Es iſt ein anders / ob ein Fürſt predigen ſolle / oder / ob er in die Predigt willigen wolle / Es ſol nicht der Fürſt / ſondern die Schrifft / den Winckelmeſſen wehren. Wil nun ein Fürſt der Schrifft zufallen oder nicht / das ſtehet bey jm / niemand zwinget jn dazu auff Erden.

Von dem Canon / ob er ſey zu leiden / mit einer zimlichen Gloſſe? Ja wens hie in dieſer Sachen / an einem guten Ausleger lege / wolt ich der Türcken glauben langſt wol gloſsiret / vnd alle Vnglaubigen zum Chriſtlichen Glauben bracht haben.

Man weis zu guter maſſen wol / wie ſie die Meſſen verkaufft haben / als ein Sacrificium vnd opus. Nun wollen ſie es gloſsiren. Aber ſumma / Es iſt auch ein Menſchenfündlin / das man in Gottes Sachen nicht leiden kan / vnd iſt dazu fehr lich vnd ergerlich / Vnd weil ſie der ſachen nicht abſtehen / vnd mit vns halten von der Meſſe / das ſie nicht ein ſacrificium ſey / Was iſt not / das ſie das ergerlich Wort wollen behalten / So es doch ohn not / vnd dazu fehrlich iſt. Nun ſolt man ſich ja nicht ohn not in gefahr begeben / Denn das iſt verboten / vnd

heiſt

heiſt Gott verſucht / Sanct Auguſtinus ſpricht: Teneat ſententiam & corrigat linguã, Vnd redet von dem wort Fatum/ ſpricht/ wer Fatum verſtehet, pro decreto Dei, der verſtehets recht/ Doch wil er das wort nicht leiden/ vnd ſpricht/ Corrigat linguam, Wollen wir erſt tunckel vnd vngewiſſe wort noch auffrichten / vnd mügen ſchwerlich bey den hellen klaren worten bleiben?

## DE BAPTISMO.

Antichriſti variæ & ſuperſtitioſæ ceremonię, quibus Baptiſmum paruulorum defoꝛmauit potius, quam ornauit Eccleſijs Chriſti, ab iſtis ineptijs liberatæ, rurſum obtrudere voluerunt, vt SALEM CEREOS & alia eiusmodi.

Hoc autem probant Acta Synodica V v 3. SALIS vſus in Baptiſmate concedi poteſt, modo non exorciſati ſalis.

Item CEREVS etiam vſurpari poſsit, etſi hic apud nos in vſu non eſt.

Imò Z z 1. dicitur, cum alijs pietatis Chriſtianæ VETERIBVS ceremonijs vſurpari debet, atq; ita de hoc docendum. Eadem habet Interim Lipſicum, vt eſt pronulgatum. Nota lector, hic ad Baptiſmi adminiſtrationem omnęs ceremoniæ pontificiæ, quomodocunq; tandem corrigantur, in Eccleſiam Chriſti reuocantur.

Sed Deus inquit, exite ab ea populus meus. Cur igitur eiuſmodi ineptijs ad Antichriſtum reditur? Nam in gratiam pontificiorum iſta ſcripta ſunt, Præterea quid infans cum Sale, cui lac conuenit? Quid cum Cereo, cum nondum eo indigeat? Rectius igitur factum fuiſſet, ſi pauperi puerperæ ex bonis Eccleſiæ datus fuiſſet Cereus, quo infantem noctu melius curare poſſent.

Lutherus abrogauit iſtas ineptias, de quibus ita ſcribit Tomo 7. Von concilijs folio 288. Der Teufel hat

durch die Bepſte vnd Papiſten laſſen weihen oder heiligen/ Waſſer/Saltz/Kreuter/Kertzen etc.

## DE CONFIRMATIONE.

### Confirmationem Epiſcopis Pontificijs conceſſerunt.

Hæc probantur in Actis Zz 2. Confirmatio doceri & ſeruari debet, inprimis vt ætas adultior ab EPISCOPO ſuo, aut quibus ille hoc munus delegauerit, audiatur de fide ſua, & hanc profiteatur, & quæ ANADOCHI hac cum baptiſarentur, ſpoponderunt, ac renunciationem factam diabolo, vt confirmet, & quaſi RATAM (Nota lector, Fuit ne illa ante hanc confirmationem non ſatis rata?) faciat, atq; hoc modo per gratiam diuinam in fide confirmetur & ſtabiliatur, atq; ſimul manuum impoſitio, & piæ preces, atq; CEREMONIAE vſurpentur. Eadem verba extant in Lipſico Interim, ſicut eſt promulgatum.

In hac confeſsione pię mentes conſiderent tria.

Primum Epiſcopis Pontificijs confirmationem puerorum liberaliter concedi, qui eo Interimiſtico tempore clariſsimis verbis, id quod in hiſce ſynodicis Actis etiam commemoratur, profitebantur, ſeſe in pontificia religione permanſuros, ab eaq; ne latum quidem vnguem, quod dicitur, ceſſuros. Hoc ſcilicet eſt agnum lupo offerre, vt eum confirmet.

Deinde quod ea confirmatio ſponſionem patrinorum ratam faciat. Hanc autem conceſsionem cupidiſsimè accipiunt Pontificij, & pro ſua ſollenni confirmatione interpretantur.

Tertiò, quòd ceremoniæ etiam conceduntur ſine aliqua limitatiõe. Iam qualibus ceremonijs Epiſcopi Antichriſtiani in confirmatione illa ſua, ad quam hic noſtras Eccleſias conformare volunt, vti ſoleant, non eſt ignotum.

Sed Chriſtus inquit, Cauete à pſeudoprophetis, Item, Luporum vocem oues meæ non ſequentur. Paulus ait, Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema ſit, Atqui Pontificij Epi-

Epiſcopi, qui quidem eo tempore ſeſe nolebant reformari, nec vel pilum de ſua pontificia doctrina cedere, nolebant characteres Antichriſti deponere, adſerebant aliud Euangelium, nondum erant ſynceri, paſtores &c. Ergo non erat confirmatio puerorum ad ipſos alliganda.

Lutherus inquit Tom. 1. Lat. in diſput: Confirmationem eſſe Sacramentum, ſine verbo aſſeritur, & ſentina Louanienſium mentitur eſſe à Chriſto inſtitutam.

Item, Tom. 2. Ienen. fol. 162. Sonderlich aber iſt zu meiden der Biſchoff götzen lügenhafftig gauckelwerck die vermelung/ welche kein grund in der Schrifft hat / vnd die Biſchoffe nur die Leute mit jren lügen betriegen / das gnade / character, Malzeichen drinnen geben werden / Es iſt viel mehr der Beſtien character. Apoc. 13. Ein Chriſten Menſch ſol ſein glauben/ bey verluſt ſeiner Seele / ja nicht ſtellen auff Menſchen dant / Denn das wird gewislich jm Liegen vnd triegen / ſondern nur auff Gottes Wort/ das leuget nicht.

## DE VNCTIONE.

Vnctio in gratiam Interim ſeu pontificiorum conceſſa eſt.

Probatio in Actis Synodicis extat. S. 4. de VNCTIONE litigare non volumus, ſed errores reijcimus. Y. 4. Ne quidem de confirmatione ac VNCTIONE ſuademus, vt contentioſè pugnetur. T t. 1. De hac (vnctione) etiam non valde pugnauimus, ſed iudicari ſimul debet de hoc ritu, in noſtris Eccleſijs diligenter ſeruari, vt viſitentur ægroti &c. T t. 4. VNCTIO ex Euangelio Marci. 6. & Iacobi 5. ſeruari poteſt, Cumque nihil aliud hæc ſit, quàm pro & ſuper ægrotis piarum precum & conſolatoriarum ex ſacris literis ſententiarum recitatio, pro concionibus ſacris, populus de hac ad talem modum doceri debet. X x 1. Apertè fatentur fieri non poſſe, vt obſeruetur, cum in conſecratione olei tam horribiles voces vſurpentur.

pentur. Vtinam verò in ea contradictione manſiſſent. Nam Zz.2. & in Lipſico Interim dicitur: Quanquam in his terris Vnctio multis iam annis in vſu non fuit, cum tamen in Marco & Iacobo ſcriptū legatur, Apoſtolos hac vſos, vt cum Iacobus ſcribit, Si quis inter vos ægrotauerit, accerſat ad ſe pres byteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit ægrotum & alleuabit eum Dominus &c: Ideo hanc vnctionem poſthac ita, vt Apoſtoli hac vſi fuere, vſurpare liceat, & ſuper ægroto piæ preces fiant, & ſententiæ conſolatoriæ ex ſacris literis pronuncientur. Et Apoſtolus ad talem modum de re doceatur, vt qualis ſit rectè accipiatur, omniſq; ſuperſtitio & ſiniſtra acceptio auertatur atque caueatur.

Item, Eee.1. German: Cum ægrotis ſeruare licebit ritum APOSTOLICVM, & ſuper his vt preces Chriſtianæ & conſolatrices ſententiæ ex ſacris literis recitentur.

Sed verbum Dei nuſpiam mandat omnibus miniſtris verbi Dei, vt ægrotos inungant, ſicut nec donum miraculorum omnibus conceditur. Imò nec balſamum habemus in his regionibus &c.

Lutherus inquit Tom.2. Auff das Keyſerliche Edict fol. 314. Vnſer Euangelia/ ſo in aller Welt bekand/ wiſſen nichts von jhrem firmeln vnd ſalben/ ſondern ſie müſſen zu ſchaffen haben/vnd Sacrament machen/da keine ſind/ vnd da ſie ſind/ müſſen ſie opffern vnd vnſer werck daraus machen/auff das ſie nicht feiren vnd müſsig gehen.

## DE SATISFACTIONE.

De ſatisfactione pluſculum quoq; in gratiam Interim ſeu pontificiorum eſt conceſſum.

Id vero probatur ex Actis Synodicis Y. 4. Et hunc articulum relinquimus propriæ cuiuſque Confeſsioni & enarrationi.

Atqui non eſt ignotum, quid pontificij de ſatisfactione doceant.

teant. Pugnat igitur iſta conceſſio cum verbo Dei, quod vnicam pro peccatis noſtris ſatiſfactionem celebrat, nempe vnius Chriſti, iuxta illa dicta. Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. In Chriſto ſumus perfecti: Vna oblatione conſummauit ſanctos. Ac manifeſtum eſt, opera ſatis factionis quæ pontificij prædicant, honori Chriſti detrahere & conſcientias in voragines dubitationum præcipitare.

Auguſtana Confeſsio ait, Reijciuntur & iſti, qui canonicas ſatisfactiones docent eſſe neceſſarias Articulo 12.

Lutherus inquit, Tomo 7. Folio 423. Im Büchlin wieder Hans worſt. Dis ſtücke die ſatisfactio, gnugthuung / iſt der Anfang vnd vrſprung Thür vnd eingang zu allen Greweln im Bapſtumb / gleich wie in der Kirche die Tauffe der Anfang vnd Eingang iſt zu allen gnaden vnd vergebung der ſünden / Denn wo die Tauffe nicht iſt / da hilfft Sacrament / Schlüſſel vnd alles nichts. Wo die gnugthuung nicht entſtanden were / So were Ablas / Walfart / Bruderſchafft / Meſſe / Fegfewer / Kloſterey / Stiffte / vnd das mehrer theil aller Grewel nicht erfunden / Vnd das Bapſtum nicht ſo dick vnd fett worden. Darumb haben ſie dieſelbe wol eine Tauffe in jren Kirchen genennet / die viel Tauffen / Sacrament vnd vergebung der Sünden / ja auch hohe heiligkeit gewirckt hat.

## DE PRIMATV PONTIFICIS ROMANI.

Pontifici Romano in gratiam Interim ſeu pontificiorum, primatus iterum neq; id quidem tenuiter eſt conceſſus.

Id verò probatur ex Actis Synodicis Q. 3. De Eccleſia & de primatu Pontificis nihil diſputabo, neque ante hæc tempora de eodem vel ſcribere vel dicere multa volui. In ordine

politico relinquo Epiſcopis ſuum locum, quem habent. Si Pontifex veram doctrinam profitetur & propagat, debetur ei obedientia: Si non habet veram doctrinam, omnis obedientia erga eum ceſſat. Itē, S.3. T.2. Itaq; ſiue ſit pontifex, ſiue Epiſcopi, ſi ſanam doctrinam, & veros Dei cultus non perſequantur, optamus ipſis ſuam conſtare autoritatem, eaq; ipſos ad conſeruationem doctrinæ Chriſtianæ & honeſtæ diſciplinæ vti. Qua in re libenter ipſis obtemperare vellemus.

Item, G.g.2. Non volumus autem diſputare de primatu ſupremi Epiſcopi, vnde & quomodo cœperit, & quantum inde ad Eccleſiam mali redundarit, & quàm perperam ad eum ſtabiliendum prærogatiua Petri adducatur, quod ſi eſſet ille talis, qui non iure diuino ſe orbi venditaret, ac intra ſuos fines contineret, prout in conſilio Nicæno ſancitum fuit; & Hieronimus ad Euagrium, & Epiſtola ad Titum ſcribit, & qualis Cypriani & Auguſtini temporibus in vſu fuit, ſicq; hi, qui obrepſerunt abuſus (quod tamen vix ſperare licet) pia ſynodo corrigantur, deniq; tota iſthæc poteſtas ad concordiam in doctrina & pietate fouendam referatur. Talem nimirum ſi darent nobis primatum, non modo non repudiandus, ſed etiam prouehendus videretur. Cupimus enim, quantum in nobis eſt, politiam Eccleſiaſticam, quàm optimam & rectiſsimè conſtitutam videre, & hoc fine Epiſcopis ſuam iuriſdictionē libenter conceſſerimus. Verū hoc ſtatu rerū reddere iuriſdictionē, nimis foret periculoſum. Hoc enim prætextu, nec præſentem ſtatum, qui plenus turpitudinis eſt & manifeſtorum flagitiorum, mutaturi, nec pernicioſos abuſus quocunq; modo inuectos abiecturi eſſent.

Item T.t.1. German. Hoc caput in ſcriptis rationum noſtrarum non magnopere oppugnatum eſt, cum quidem ſumma dignitas pontificis hoc ſit comprehenſa. Non enim voluimus autores eſſe, vt de omnibus pugnaretur, ſed quæ neceſſaria ſunt in doctrina Chriſtiana, & ad verum cultum Dei pertinent, in iis veritatem ſinceram retineri oportet; Itaq; nunc etiā hoc caput de authoritate Eccleſiæ ſine notatione noſtra dimittere poſſumus.

Item,

Item in Lipſico Interim, vt eſt promulgatum G.2. Vnd das den Oberſten vnd andern Biſchouen/ die jre Biſchoffliche Ampt vnd nach göttlichen Befehl ausrichten vnd daſſelbige zu erbawung/vnd nicht zur zerſtörunge gebrauchen/ vnterworffen/vnd gehorſam ſein/alle andere Kirchendiener.

Eſt autem ea Conceſsio contra verbum Dei manifeſtum. Nam Chriſtus pingit Papam affectantem primatum & diſtribuentem regna mundi, Matth. 4. & ſicut ad Diabolum inquit, Apage te hinc; & ita nos etiam ab ipſo diſcedere debemus. Et Paulus inquit, Antichriſti aduentum eſſe, ſecundum efficaciam Sathanæ, hoc eſt, authorem ipſius eſſe Diabolum.

Vaniſsimæ autem ſunt cogitationes, & contrariæ verbo Dei, quod papa, id eſt, Antichriſtus ſit admiſſurus reformationem ſui ſtatus, iuxta verbum Dei, hoc eſt, quod lupus ſit futurus Paſtor. Nam Paulus dilucidè vaticinatur, etiamſi reuelandus ſit, tamen eum non prorſus deſiturum, quàm quando Dominus Ieſus eum deſtruet apparitione aduentus ſui, hoc eſt, in nouiſsimo iudicio.

Itaq; omnes miniſtri verbi Dei, tanquam Angeli Dei, eam vocem ſonare debent: EXITE ab ea populus meus, & ne participes ſitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis. Apoca. 18. Eſt igitur horribilis cœcitas; de primatu papæ talia fingere. Imo ſi eſſet poſsibile, quod papa, id eſt, Arctolicus, vt eum Lutherus nominat, fieret Paſtor verus; tamen ei primatus nequaquam eſſet concedendus; ratio eſt, quia CHRISTVS inquit, Reges gentium dominantur, vos autem non ſic. Et Paulus ait; CHRISTVM eſſe caput Eccleſiæ ſuæ. In Eſaia quoque magna grauitate dicitur; Ego honorem meum alteri non dabo.

Lutherus Angelus Dei, & tuba nouiſsima, reuelauit Antichri-

ſtichriſtum verum, multò illuſtrius quam vnquam antea donec iſte mundus ſtetit, factũ eſt. Et cœpit nunc atq; præcinuit toti mundo iſtam vocẽ, Cecidit, Cecidit Babylon magna, & facta eſt habitatio Demoniorum &c. Item, EXITE ex ea populus meus &c. Videant igitur omnes timentes Deum, quid in libro de papatu authore Diabolo fundato, Item, In propoſitionibus de Arctolyco & ſimilibus libris moneat. Adſcribemus tantum vnum aut alterum teſtimonium propter lectorem.

JN den Schmalkaldiſchen Artikeln im ſechſten Teutſchen Tomo Fol: 550. So wenig wir den Teufel ſelbſt für einen Herrn oder Gott anbeten können/ſo wenig können wir auch ſeinen Apoſtel den Bapſt oder Endechriſt in ſeinem Regiment zum Heubt oder Herrn leiden: Denn lügen vnd mord Leib vnnd Seel zu verderben ewiglich/das iſt ſein Bepſtlich Regiment eigentlich / Wie ich daſſelbe in vielen Büchern beweiſet habe 2c. Jtem/Tom 8. Folio. 271. Wider das Babſtum zu Rom vom Teufel geſtifftet 2c. In eodem libro 268.

Fertur celebris iſta Lutheri ſententia digna, quæ in perpetua memoria verſetur)

Peſtis eram viuus, moriens ero mors tua Papa. Sed quomodo poſſet eſſe poſt mortẽ ſuam mors papæ, ſi iterum Papæ concederetur primatus ſuper Eccleſias CHRISTI? Fabulæ autem ſunt & ſonoræ nugæ, ſicut Lutherus ipſe quoque teſtatur 2. Tomo Ienen. German. Folio. 317. Quod addatur conditio, de ipſius emendatione. Sic pardus maculas, ſic AEthiops nigredinem mutabit ſcilicet. Decet autem in Eccleſia Dei ſeriam de tantis rebus, & minime iocoſam eſſe aſſeuerationem.

## DE EPISCOPIS PONTIFICIIS.

Epi-

Epiſcopis non amplectentibus ſynceram Euangelij & Eccleſiarum noſtrarum doctrinam, id quod manifeſte profitentur & in Actu perſecutionum conſtitutis (id quod res ipſa probabat, Nam ſignificabant ſeſe in priſtino ſuo ſtatu perſeuerare) ſuam tamen authoritatem concedebant, & ſubiectionem pollicebantur.

Id autem probatur ex Actis Synodicis T. 2. Promittimus autem nos Epiſcoporum authoritatem veneraturos, ijsque vt EPISCOPIS, obtemperaturos, ſi nos non perſequantur. Item, A a. 3. Etiam non conſulo &c. vt pugnetur de Authoritate Epiſcoporum. Item, Z z. 1. Et in Lipſico Interim, G' 2. Primario & cœteris Epiſcopis, qui Epiſcopale munus ſuum de mandato diuino adminiſtrant, & hoc ad ædificandum non ad deſtruendum funguntur, ſubijci atque obedientiam præſtare debebunt cœteri vniuerſi Eccleſiarum miniſtri, qui & à talibus Epiſcopis poſt productionem à patronis factã, ordinari debent, illoſque Eccleſiarum miniſtros, vbi deliquerint in primis Sacerdotes eos, qui inhoneſte viuunt, aut falſam doctrinam vſurpant, puniendi ius habeant Epiſcopi ordinato modo, nimirum vt à muneribus ſuis tales remoueant, & tandem etiam vt excommunicent.

Item. In Lipſico interim, quemadmodum promulgatum & typis euulgatum eſt, hic habetur Epilogus à Synodicorum Actorum compilatore fraudulenter omiſſus.

Jn andern Artikeln ſind wir erbötig 2c. Vns derhalben in der Schrifft vnnd alten Lerern auch vleiſsig zuerſehen/ vnnd vnſern Freunden vnnd Gnedigen Herrn den Biſchouen vnſer bedencken anzuzeigen/ Vnnd vns mit jren Liebden vnnd Fürſtlichen Gnaden darumme Freundtlich vnd Vntertheniglich zu vnterreden/ vnd Chriſtlich zuuergleichen.

Sed Chriſtus teſtatur, eos eſſe lupos, latrones, fures & alienos paſtores, niſi immutentur, eamq́ ob cauſam fugiendos eſſe. Matth. 7. Iohannis 10. Paulus quoque eius Adiaphoricæ artis ignarus, ſimpliciter & planè pronunciat, Nulla eſt conciliatio Chriſti & Belial. Inſuper cum Epiſcoporum pontificalium ſtatus non reſpondeat deſcriptioni Paulinæ, qua proprietates Epiſcopi commemorat 1. Timot. 3. & Titum 1. Imò cum in dictum Chriſti impingat: Reges gentium dominantur, vos autem non ſic, Quomodo quæſumus iſti creabunt ſalutares Eccleſiæ Dei paſtores? Neque leue peccatum eſt, confirmare ea, quæ cum voce Chriſti pugnant. Aliud verò eſt, principem terræ eſſe & aliud Epiſcopum eſſe, qualem Apoſtolica, ſeu potius Spiritus ſancti doctrina poſtulat.

Auguſtana Confeſsio titulo de poteſtate Eccleſiaſtica. Non commiſcendæ ſunt poteſtates Eccleſiaſtica & ciuilis &c. Item, Si quam habent Epiſcopi poteſtatem gladij, hanc non habent, vt Epiſcopi ex mandato Euangelij, ſed iure humano donatam à Regibus & imperatoribus, ad adminiſtrationem ciuilem ſuorum bonorum. Hæc interim alia functio eſt, quàm miniſterium Euangelij. Item, Verum cum aliquid contra Euangeliū docent aut ſtatuunt, tunc habent Eccleſiæ mandatum Dei, quod obedientiam prohibet Matth. 7. Et Apologia eiuſdem titulo eodem: Qui nunc ſunt Epiſcopi, non faciunt Epiſcoporum officia iuxta Euangelium.

Ibidem paulò poſt. Nec debent Epiſcopi traditiones contra Euangelium condere, aut traditiones ſuas contra Euangelium interpretari: Idq́ cum faciunt, obedientia prohibetur, iuxta illud, Si quis aliud Euangelium docet, anathema ſit.

Lutherus Tomo 5. Deubſch fol. 64. in einem Sendbrieff.

Schrifft

# Schrifft Doctor Martinus Luther an Lazarum Spengler/ der Stad Neun=bergk Syndicum.

GNade vnd Friede in Chriſto. Erbar/ fürſichtiger Herr vnd Freund/ Ich habe aus ewrer Schrifft vernomen/ wie hertzlich es euch bewegt/ das die vnſern zu Augſpurg ſich ſollen etwas zu weit begeben haben/ Aber ich hab ſchon einmahl darauff geſchrieben/ vnd ſchreibe jtzt abermahl/ hoff auch/ es ſolle nicht not haben. Denn ob ſich Chriſtus gleich ein wenig würde ſchwach ſtellen/ iſt er darumb nicht vom ſtuel geſtoſſen.

Ich habe die Sach Gott beuohlen/ vnd acht auch/ ich hab ſie ſo fein in meiner hand behalten/ das mir kein Menſch etwas drinnen vergeben werde/ noch verwarloſen könne / ſo lang Chriſtus vnd ich eins bleiben. Denn ob etwas würde gleich zu viel nachgelaſſen (als ich mich nicht verſehe) Wolan/ ſo iſt die ſach nicht verloren /noch ein newer Krieg angefangen / damit vnſer widerſacher gar vberzeuget würden/ wie redlich ſie gehandelt haben. Denn man wird auſſer vnd vber das Euangelium nichts nachlaſſen können /welches theils *inſidiæ*, das Felt behalten/ denn es liegen in dem fürbehalt des Euangelij wol andere *inſidiæ*, Denn die Widerſacher jtzund können vns fürwenden / *Quia quid eſt ſapientia hominis contra Deum?* Drumb ſey ewer Hertz zufrieden / wir wollen nichts nachgeben haben/ wider das Euangelium/ ſo ſol der Teufel jenes theil betreten/ das ſolt jr ſehen. *Die Auguſtini Anno Domini M. D. XXX.*

Martinus Luther.

# Doctor Martinus Luther/ An D. Juſtum Jonam.

GNade vnd Friede. Aus ewerm nechſten Brieff/ lieber H. Doctor Jona/ hab ich vernomen/ das jr nicht gewilliget habet in das fürnemen der Widerſacher/ ſolches hab ich gern vernomen/ vñ warte teglich auff ewer widerkunfft/ ſie mügen euch verfluchen oder ſegnen/ Aber was geſchicht? In des ſind mir Donner vnd Blitz von etlichen der vnſern viel vnd namhafftigen Perſonen fürgebracht/ als ſoltet jr die ſach verrathen haben/ vnd Friedes halben zu viel wollen nachgeben. Hierauff hab ich geantwortet/ So weis ich das widerſpiel/ nemlich/ Das mir von den vnſern geſchrieben iſt/ es ſind wol etliche fürſchlege von den widerſachern geſchehẽ/ aber von den vnſern verworffen/ vnd die ſache ſey auffs newe an den Keyſer geſchoben/ Hierauff ſehe ich/ ſo gleube ich.

Doch weil ſie ſo beſtendiglich vnd vnableslich auff ſolch fürgeben dringen/ vnd ſchreien/ Es werde auch Lutherus von euch angezogen/ der euch ſolches alles zugebe/ vnd die ſache ſtehe ewrenthalben in gröſſer fahr/ denn der widerſacher halben. Item/ es werde mehr mühe haben euch zu ſtillen/ denn mit den widerſachern zu handeln. Hiedurch haben ſie mich bewegt/ das ich ſolche wort geſagt habe/ Iſts deñ alſo/ ſo hat der Teufel ein hübſch trennen vnter vns angericht. Denn ich wil die Artikel/ welchen jr ein ſehr freundlichen Namen gebet/ vnbegreiffliche/ vnbeſchliesliche Artikel/ nicht leiden/ wenn michs gleich ein Engel vom Himel hies/ vnd dazu dringe.

Denn was vnterſtehen ſich die widerſacher anders/ denn das ſie vns nicht/ vmb ein herlein weichen/ Wir aber nit allein nachgeben den Canon/ die Meſs/ einerley geſtalt/ den Celibat vnd Iurisdiction bisher gebreuchlich/ Sondern auch bekennen/ ſie haben alles recht geleret/ gehört vnd gethan/ vnd ſeien von vns felſchlich verklagt wordẽ/ das iſt/ mit vnſerm eigenem zeugnis wollen ſie ſich rechtfertigen/ vnd vns verdammen. Solches heiſt nicht allein widerruffen/ ſondern zwey oder dreymal vns

ſelbſt

ſelbſt verfluchen/vñ ſie ſegenē. Aber was ſol ich hieuō viel wort machē? Jhr ſehet ja ſelbſt wol/die ſchendliche ſchandē/vñ jren grewlichen vnflat/welches man nimmermehr vergeſſen ſol.

Was darff man doch viel Artikel ſtellen? Wenn wir daran wollen/So laſt vns allein in den Canon willigen/ vnnd in die Winckelmeſs/So iſt ein jedes vnter dieſen zweien ſtücken gnugſam/vnſere Lere gantz zuuerleugnen/ vnd ſie dagegen zubeſtetigen. Vber das/Wenn man den Biſchoffen die alte Jurisdiction wider einreumet/ſo iſt alles mit einander noch volkömlicher nachgegeben/Nemlich/das die abgeſagten Feinde des Euangelij ſollen Euangeliſche Prediger ſein.

Item im Büchlein wieder den falſchen genandten ſtand der Geiſtlichen. Jm andern Jeniſchen Deutſchen Tomo Folio 132. Alle die da halten vber der Biſchoffe Regiment/ vnnd ſind jnen vnterthan mit willigem Gehorſam/das ſeind des Teufels eigen diener /vnd ſtreiten wider Gottes ordnung vnd Geſetz.

Ne autem aliquis obtendat, initio quædam hac in parte conceſſa eſſe, audiant & expendant clariſsimas & grauiſsimas limitationes, quas multi ſolent omittere. Sic inquit, Tom. 5. Folio 9. Es iſt ein vergeblich ding/das man von der Jurisdiction handelt/Denn wo ſie vns nicht leiden/vnnd nichts nachlaſſen/Sondern ſtracks jmer hinverdammen wollen/So können wir keiner Jurisdiction von jnen gewarten / ohn des Meiſter Hanſen. Wol iſts war/Wo ſie vnſere Lere wolten leiden / vnd nicht mehr verfolgen / So wolten wir jhnen keinen abbruch thun an jrer Jurisdiction/Dignitet / oder wie ſie es nennen / Denn wir begeren freilich nicht Biſchoff/noch Cardinal zu ſein/ſondern allein güte Chriſten/ die ſollen arm ſein/ Matt. 5. Vnd Luce 4.

Refellunt inſuper ſemetipſos, A a. 4. Nec ſollicitudine aliqua opus eſt de poteſtate Epiſcoporum, aut de Ceremonijs, quia Epiſcopi ſemper erunt hoſtes noſtrarum Eccleſiarum, niſi eorum librum Auguſtanum de Miſſa, de inuocatione mortuorum, de circumgeſtatione &c. approbabimus. Et noſtra deliberatio nihil eis largitur, ſi defendent tales abuſus. Itē, T 3. & 4.

Cum Epiſcopi & cum his coniuncti in ſuis Eccleſijs mutationem nullam velint fieri, & tamen facultates cum Iuris dictione repotant pertinaciter, nec velint Sacerdotes, qui ab ipſis diſcedunt ad nos, à nobis recipi, ſed ijs tantū, qui ex noſtris ſe nobis cum communium rituum vſu & Profeſsione doctrinæ coniungere volunt, vt hoc poſsint facere, permittant, non poſſum mihi perſuadere, formulam quæ propoſita eſt concordiam eſſe parituram, nec ſperari inde aliud poteſt, niſi vt noſtrę miſeræ Eccleſiæ vehementer turbentur, Reliquis vero non conſulatur, nec à perſecutionibus Epiſcopi ſibi temperaturi ſunt Iurisdictione recuperata, quæ in regionibus totis & vrſibus magnas diſſenſiones & turbationes commouebunt. Idcirco adhuc meam ſententiam rectam eſſe cenſeo & vtilem, vt hoc agatur omni conatu ne Eccleſiæ noſtræ turbentur. Ad hoc vrgendum meo iudicio ſatis cauſæ eſt; quod ad Epiſcopi nec media vlla tollerare, nec emendacionem ferre velint, & propterea diſſidia non tollantur, res ſuſpendantur potius, cum nequeant melius conſtitui, vel formula ita emendetur, ne perſecutiones excitet inter nos & turbationes.

Res manifeſtè docet, fruſtra tentari conciliationes cum perſecutoribus noſtris. Etiam cum ſancitur concordia qualiſcunque, tamen pax conſtituitur, qualis eſt inter lupos & agnos.

## DE ORDINATIONE.

Ordinationem in gratiam Interim ſeu Pontificiorum, conceſſerunt eſſe Sacramentum.

Hoc probant Acta Syno. Zi. Ordinationem miniſtrorum Eccleſiæ non diſplicet nobis inter Sacramenta numerari, modo rectè ac piè vſurpetur. Item, Z z.2. & Lipſicum Interim, vt eſt promulgatum H.1. ſic ſcribit: Eccleſiarum miniſtri in poſtecum à talibus Epiſcopis, qui munere ſuo, ita vt ſupra dictum

eſt,

eſt funguntur vbi à patronis producti fuerint, pijs ceremonijs ordinari debent. Neq; ad Eccleſiaſtica munera quisq; admittendus, niſi à patronis, vt dictum eſt, productus, & ab Epiſcopis admiſſus fuerit, ne quis contraq; decet, ad Eccleſiaſtica munera ſe ingerat, aut non legitimo modo in hæc collocari ſe patiatur.

Sed in verbo Dei nuſpiam Ordinatio miniſtrorum verbi Dei appellatur Sacramentum ſeu res talis, quales ſunt Sacramentum Baptiſmi & cœnæ Domini. Deinde non habet proprietates Sacramenti: Primum quia non habet Elementum à Chriſto traditum. Secundò, quia non habet mandatum Chriſti, vt omnes mortales ea ordinatione vtantur. Tertiò, Quia promiſſio gratiæ non eſt ſic addita ordinationi, vt Baptiſmo & Cœnæ ſacræ, Ideò Sacramentum eſſe nequit.

*Lutherus inquit*, Die Weihe iſt kein Sacrament/ ſondern ein Ampt oder Dienſt oder Beruff der Kirchendiener ſo zum Kirchen Regiment gefordert/ vnd eingeweiſet werden/ Wie 1. Corint. 12: Sie hat auch keine zuſag von vergebung der Sünden.

Solcher Beruff geſchicht ordentlich von der Kirchen oder gemeine ohne platten/ Schnur vnnd andere laruen/ ſo Menſchliche Torheit für heilig vnd nötig achtet vnd rhümet/ Tomo 8. Jenenſi Germa. Folio 420. Im Büchlein wider die 32. Artikel der Theologiſten zu Löuen.

Item, Tomo 2. Folio 296. De captiuitate Babilonica, de ordine. Hoc Sacramentum Eccleſia CHRISTI ignorat, inuentumque eſt ab Eccleſia papæ. Non enim ſolum nullam habet promiſſionem gratiæ, vllibi poſitam, ſed ne verbo

quidem eius meminit totum nouum teſtamentum. Ridiculum autem eſt aſſerere, pro Sacramento Dei, quod à Deo inſtitutum nuſqꝫ poteſt monſtrari.

Epiſcopis Pontificijs, in gratiam Interim ſeu Pontificiorum, noſtrorum miniſtrorum verbi Dei ordinationes conceſſerunt.

Hoc probant Acta Synod. N n. 2. Et, vt ordinent (EPISCOPI PONTIFICII. Nam de illis verba fiunt) quos Nos, & regiones noſtræ, ad IPSOS hac de cauſa miſerimus, eoſqꝫ Sacerdotes creent (Nota Phraſin, ſacerdotes creent) neqꝫ obſtare ſibi patiantur, quod vxores habeant, & Sacramentum integrum præbeant. Item, T t. 2. Indicetur nos cupere, vt ab Epiſcopis ordinatio fieret, & vero ſtudio illi in re verſarentur. Et SATIS fuerit in GENERE monere, de omiſsione iniuſtæ obligationis, & aliorum abuſuum, de quibus cum Epiſcopis Colloquium ſit inſtituendum. Item, T t. 4. Qui adminiſtrationis Eccleſiaſticæ munus ſubire volunt, ij ab Epiſcopis ordinationem petere & ab his ordinationem accipere debebunt, ea quidem conditione, Si ordinare eos voluerint ſine iniunctis obligationibus, & omiſſis alijs abuſibus, de quibus cum Epiſcopis Colloquium inſtituetur.

Ibidem.

Hoc ſi ab Epiſcopis obtineretur, Olei vſus in ordinationibus Epiſcoporum nihil mouere debebit, modo ne Oleo tribuatur vlla efficacia doni aut gratiæ diuinæ, quæ per hoc contingat.

Hæc deſtructa quidem ſunt aliquo modo poſtea, vt Y y. 2. hiſce verbis De ordinatione Sacerdotum manifeſta res eſt, quod ſæpè obtulerimus Epiſcopis reſtitutionem poteſtatis huius, ſi veram doctrinam non perſequantur. Iam autem hoc etiam his temporibus manifeſtum, qui nunc ſunt Epiſcopi, eos perſecutores huius eſſe, & haberi velle, Quod ſi igitur huius capitis ſententia hæc ſit, vt horum temporum Epiſcopis ſubijciamur, qui præcipiant nobis, & nos puniant vt libuerit. Item, vt

ordi-

ordinatio ab his tantum accipiatur, magna fiet in harum terrarum Eccleſijs vaſtitas. Quod igitur hac in parte generaliter dicitur, id eſt explicandum, & ſi ſententia ea eſt, vt tum ordinatio ab Epiſcopis accipiatur, vbi Epiſcopos habuerimus, hoc eſt, vbi Epiſcopi de vera doctrina nobiſcum conſenſerint, tum ſpeciatim hoc in illo capite tali quodam modo exprimendum. Epiſcopi autem veræ doctrinæ, veriq́ vſus Sacramentorum, ita vt Eccleſiæ noſtræ in præſentia hæc profitentur, conſeruationem adiuuent, Et ordinandos iniuſtis obligationibus non onerent.

Quam diu autem Epiſcopi perſecutores fuerint, & nos in his Eccleſijs manebimus, non eſt committendũ vt noſtra culpa in Eccleſijs vaſtitas fiat, ſed oportebit à nobis ipſis ordinationem adminiſtrari, quemadmodum Paulus præcipit Tito, & manifeſtum eſt ex Cypriano, Hieronymo, & Chryſoſtomo, Epiſcoporum & Presbiterorum gradum, ſeu dignitatem vnam & eandem eſſe, vnde & Panormitanus in cap. Quarto de conſuetudine, ſimiliter ſentit quod Presbiteri olim ordinauerint Presbiteros.

Sed nihilominus in Lipſico Interim iſta recantata, & publicè propoſita & promulgata ſunt, & ſic obtruſa Harcinicarum Eccleſiarum miniſtris, in Synodo frequenti Islebiana, vbi ſic habetur concluſio.

In andern Artikeln ſind wir erbötig / vns derhalben in der Schrifft vnnd alten Lerern auch fleiſsig zu erſehen / vnd vnſern Freunden vnd gnedigen Herren den Biſchofen / vnſer bedencken anzuzeigen / vnnd vns mit jren Liebden vnnd Fürſtlichen Gnaden darinne freundlich vnnd vntertheniglich zu vnterreden / vnd Chriſtlich zuuergleichen etc.

Sed iſta pugnant cum Verbo Dei, quod iubet cauere Pſeudopropheras, venientes in veſtitu ouium Matt. 7. Vetat alienum Paſtorem, qui Lupus eſt fur & latro, Sequi Iohan. 10. Mandat nullam faciendam cum Chriſto & Belial conciliationem, 2. Corint. 6. Præcipit pro Anathemate habendum, ſi quis

aliud Euangelium attulerit Galat.1.Item, Ne Aue quidem illis dicendum qui doctrinam veram non afferunt 2.Iohan.Item, Exeundum ab Antichriſto Apoca.18.

Lutherus ſic inquit. Tom.6. Folio 556. Jn den Schmalkaldiſchen Artikeln. Wenn die Biſchoffe wolten rechte Biſchoffe ſein / Vnnd ſich der Kirchen vnnd des Euangelij wolten annemen/ſo möchte man das vmb der Liebe vnnd einigkeit willen /doch nicht aus noth/laſſen gegeben ſein/das ſie vns vñ. vnſere Prediger ordinirten vnnd Confirmirten/Doch hindan geſetzt alle Laruen vnd geſpenſte vnchriſtliches weſens vnd geprenges. Nu ſie aber nicht rechte Biſchoffe ſind/oder auch nicht ſein wollen/Sondern Weltliche Herrn vnnd Fürſten / die weder predigen noch lehren / noch teuffen / noch Communicirn / noch einiges werck oder Ampt der Kirchen treiben wollen/dazu die jenigen/ die ſolch Ampt beruffen treiben/ verfolgen vnd verdammen/So mus dennoch vmb jhren willen die Kirche nicht ondiener bleiben.

Darumb wie die alten Exempel der Kirchen vnd der Veter vns Leren/wollen vnnd ſollen wir ſelbſt ordiniren / tüchtige Perſon zu ſolchem Ampt /vnnd das haben ſie vns nicht zuuorbieten noch zu wehren/auch nach jrem eigen Rechte/ Denn jre Rechte ſagen/das die jenigen / ſo auch von den Ketzern ordinirt ſeindt/ſollen geordinirt heiſſen vnnd bleiben / Gleich wie S. Hieronymus ſchreibet/von der Kirchen zu Alexandria/das ſie erſtlich von Biſchoffen durch die Prieſter vnnd Prediger in gemein regiret ſind worden.

## DE CEREMONIIS CESSIONIS.

IN gratiam Interim ſeu pontificiorum, Ceremonias in AGENDIS PONTIFICIALIBVS ET MISSALIBVS præſcriptas & imperatas conceſſerunt, ſed corrigendas.

Id vero probant Acta Synodica. Nam etſi Sen-

tiunt noſtram Agendam & vernaculam linguam retinendam, tamen Xx 2. apertè dicitur, Quod ad cantiones, AGENDA, PONTIFICALIA, & MISSALIA attinet, VNIVERSA & SIGILLATIM ſunt recognita, & quæ pura non ſunt, ſpeciatim omnia conſignata. Et Eee. dicitur de conficiendo NOVO Agendorum libro concluſum.

Notet autem pius lector, iſta in gratiam Interim & pontificiorum ſic geſta eſſe. Nam alioqui noſtræ Eccleſiæ ab Antichriſti nugis & iugis liberatæ, decoras & vtiles ceremonias obſeruabant.

Sed verbum Dei inquit, Nulla eſt conciliatio Chriſti & Belial. Item, Exite ab Antichriſto.

Lutherus, piæ recordationis, Eccleſias liberauit ab Agendis, Pontificalibus & Miſſalibus Antichriſti, & iam nobis ordinauit pias, vtiles, & decoras ceremonias, quibus in publicis congreſsibus vtimur, grauiꝗ; iudicio delegit, diſcreuit & ſequeſtrauit cantiones publicas vtiles ab inutilibus. Itaꝗ; peſsima ſpecies eſt, ꝙ ſicut Lutherus vir Dei nos ex larua Antichriſti extraxit, ita iam illi in ipſiſsimam veterem, ſordidam & fœtidam Antichriſti laruã, ouiculas Chriſti, imò ſponſam Chriſti introducere conantur, cum ſummo dedecore & exprobratione ſponſi Chriſti. Nam is nequaꝗ; vult, nos colores & characteres Antichriſti, hoſtis ſui acerrimi ſuſcipere, neꝗ; vllus vir honeſtus id toleraret, ſi ſponſa ſua veſtem & colores ſui capitalis hoſtis, idꝗ; in gratiam illius ſui hoſtis, ſcienter ac volenter reciperet. Mittimus hoc, quod etiam illi ceſſores ceremoniarum in gratiam Pontificiorum Legendam ſanctorum pollicentur (in Actis ſynod. T) ſeſe adornaturos & correcturos eſſe. Etſi autem per ſe non improbandus eſſet ille conatus, ſicut aliqui in noſtra Eccleſia idipſum non malè tentarunt, attamen in gratiam Pontificiorum id fieri, tempore perſecutionis, vt ipſorum ira nonnihil infringatur, atꝗ; intelligant, nos ad ipſos inclinare, id eſt in vitio.

## DE CHRISMATE.

Petitum, vt in gratiam Interim ſeu pontificiorum, CHRISMA concederetur.

Id probant Acta Synod. Y y.3. Ad Chriſma quod attinet, petimus á vobís, vt cogitare velitis, quomodo piæ ad hoc præces vſurpari poſsint, & quæ pietati non ſint contraria, ea vt concedantur. Poſtea cum Epiſcopis ea de re amplius conferendum. Sequitur autem in Actis Theologos reſtitiſſe huic poſtulationi.

Hæc tantum adſignamus, vt pateat, quid ſit petitum in gratiam Interim.

## VIGILIARVM CONCESSIONES.

Vigiliæ mortuorum ſeu pro defunctis in gratiam Interim ſeu pontificiorum conceſſæ ſunt.

Hoc probant Acta Synod. T t.2. Quando tamen præcipuę dignitatis Dominus aliquis moritur, & ei forte pręter iam vſitatas Cæremonias, amplius aliquid fiat conſtituere libeat, Cancionibus, Concionibus aut lectionibus &c. Hoc etiam non improbabimus.

Bonum etiam eſſet communiter mandari de Eleemoſinis in funeribus certis in locis præſtandis, id quod multis in locis in vſu eſt, & tales largitiones, quondam oblatio pro mortuis appellari conſueuere. Item, V u. Cum vigiliæ maiori ex parte puras & Chriſtianas cantiones de Reſurrectione & alijs ex ſacris literis habeant, deberent illæ ijs, qui hoc forte peterent concedi, & commonefactionis cauſa de morte, & promiſsione Reſurrectionis certæ, & ad Confirmationem atq; incrementa fidei noſtrę vſurpari. Cumq; reſponſoria quædam in illarum vigiliarum, cantionibus non ſint pura, recognoſcenda illa eſſent, & vt ſcripturæ conſentanea fierent, ſananda.

Item, Z z.3. Cantiones in ſepulturis & poſt hos, ſi qui ſunt, qui expetunt, vſurpentur, ad memoriam mortuorum & promiſſæ nobis & certæ Reſurrectionis.

Sed verbum Dei de nullis Vigilijs defunctorum dicit,& habent noſtræ Eccleſiæ pias cantiones & ceremonias, quæ obſeruantur in deductionibus funerum, quibus viui de peccato, de morte, de beneficijs Chriſti & reſurrectione commonefiunt. Quare huiuſmodi ſcandaloſis conſultationibus & laboribus ſuperſedere & facilè potuiſſent, & meritò debuiſſent.

Lutherus To.6.fol.547. Da hat man mit Seelmeſſen/Vigilien/dem Siebenden/dem Dreiſsigſten/vnd jerlichen Begengniſſen/zu letzt mit der gemeinden Wochen/vnd aller Seelen tag vnd Seelen bad ins Fegfewer gehandelt / das die Meſſe ſchier allein für die Todten gebraucht iſt/So doch Chriſtus das Sacrament allein für die lebendigen geſtifftet hat.

## HORARVM CANONICARVM ceſsiones.

Horas canonicas, in gratiam Interim & Pontificiorum conceſſerunt.

Id probant Acta Synodica Xx 2. Præterea præſto eſt formula horarum Canonicarum & officiorum Eccleſiaſticorum, quemadmodum hæc Merſeburgi hactenus in vſu ſunt, & quid præterea in Eccleſijs collegialibus hac in parte conſtituendum ſit, de eo cum Collegiorum illorum Dominis, amplius conferri oportebit, vt hoc modo vtiliter aliqd etiam his in rebus conſtitui poſsit. Item Zz 3. Horæ canonicæ, quæ Pſalmos pios complectuntur, in collegialibus & oppidorum templis ijs, in quibus ante hoc tempus in vſu fuere, accinantur, de tempore, dominica, & alijs feſtis celebribus. Item Eee 1. & in Lipſico Interim H.4. ijſdem verbis hoc decretum reperitur. Sed in actis nomen adiectiuum (pura) additum eſt, quod tamen in Lipſico Interim nō extat. Fraude ne res careat, alij iudicent.

Sed verbum Dei prohibet, mandatis hominum adſtringi Eccleſias & conſcientias Matth.15. Col.2. Deinde vetat onerari imperitos linguarū ignotarū murmurationib9 aut clamoribus 1. Corin.14. Inſuper ab omni ſpecie mali abſtinen-

dum 1. Theſs. 5. Conſtat autem in gratiam Antichriſti reuelati id facere, ſpeciem eſſe peſsimam. Nam extra eum caſum, pro hominum intellectu ſeu donis, eiuſmodi exercitia libera tamen conſtituere atq; obſeruare, aliam haberet rationem.

Lutherus Tom. 5. fol. 424. Vber das 6. cap. Matth. Wir ſehen/ wie es gangen iſt/ in Stifften/ Klöſtern/ vnd dem gantzen geiſtlichen hauffen/ welche nichts anders in jrem ſtand zu thun gehabt/ denn das ſie teglich ſo viel ſtunden vnd des nachts dazu/ ſich zubleuheten vnd müde macheten/ mit horas leſen vnd ſingen/ vnd je mehr ſie des machen könten/ je heilig vnd groſſer Gottesdienſt hat es geheiſſen/ Vnd iſt doch vnter jhnen allen nicht einer geweſen/ der ein rechtſchaffen gebet von Hertzen gethan hette/ Sondern alle in dem Heidniſchen wahn geweſen/ als müſſe man beide ſich vnd Gott müde ſchreien vnd murren/ als könte vnd wolte er ſonſt nicht hören/ haben damit nichts anders gethan/ denn die zeit vnnützlich verloren/ vnd ſich wie die Eſel mit beten zubleuet.

Daher haben ſie auch ſelbſt geſagt/ das kein ſchwerer erbeit ſey/ denn beten/ Vnd iſt freilich war/ Wenn man das beten dahin richtet/ das man ein Werck oder Erbeit draus machet/ dem Leib auffgelegt/ ſo viel ſtunden aneinander zu leſen oder ſingen/ das kein Taglöner/ nicht lieber ſolt welen einen tag zu dreſchen/ deñ zwo oder drey ſtund aneinander/ nur das maul zu regẽ/ oder ſtracks in ein buch zuſehen. Summa in beten iſt nicht ein ſeufftzen oder begirde des Hertzen geweſt/ Sondern eine lauter gezwungene erbeit/ des Mundes oder der zungen/ das/ Wenn ein Münch viertzig Jar lang/ ſeine zeiten geleſen oder gemurret hat/ ſo hat er nicht in den allen eine Stunde von Hertzen gebetet/ Denn ſie dencken nimmermehr/ darinne Gott eine not fürzutragen/ Sondern dencken nichts anders/ denn ſie müſſens thun/ vnd Gott müſſe ſolche mühe vnd Arbeit anſehen.

Aber der Chriſten Gebet/ ſo im Glauben auff Gottes ver-

heiſſung

heiſſung gehet / vnd von Hertzen ſeine Not fürtreget / das iſt leicht vnd machet keine Erbeit / Denn der Glaub hats bald geſagt / was er begeret / ja mit einem ſeufftzen etc.

Tomo 2. fol. 33: Vom Misbrauchen der Meſſe. Ich halte / das die viel mehr für Gott ſündigen / welche ohn hertzliche begirde vnd luſt zu Gott / die ſieben gezeiten beten / Denn die es nachlaſſen. Es ſind eitel gleisner / die ſich ſtellen / ob ſie beten vnd mit Gottredten / ſo ſie doch keines weniger thun / ſie verſuchen nur Gott vnd ſpotten ſein / Vnd das hat wollen der Teufel mit S. Seuerin haben / das er ſolche vnzeliche Gottes geſpöt / vnd leſtrung / dazu falſche erſchrocken böſe gewiſſen / in der gantzen Welt machet / das er denn gethan vnd volendet hat. Denn ſie achten in jhrem Prieſterthum / jtzunder kein Sünde ſo gros / als die / wenn die Pfaffen das eingeſatzte gebet nachlaſſen / ſo doch in der warheit kaum ein gröſſer Sünde iſt / denn dieſer mühesam vnd ertichte Gottesdienſt / der mit heulen vnd ſchreien in allen Kirchen vnd Klöſtern geſchicht / auff das die ſünde ey / wie das Prieſterthumb iſt.

## FESTORVM CESSIONES.

In feſtorum quorundam impiorum reſtauratione in gratiam Interim ſeu pontificiorum, ceſſum eſt.

Id verò probant Acta Synodica Z z. 3. Et Lipſicum Interim typis euulgatum H. 4. Nam primum ceſſerunt feſtum Corporis Chriſti, quod quale ſit apud pontificios, nemini obſcurum eſt. Cur igitur Eccleſiæ Chriſti, ab Antichriſti idolomanijs liberatæ, adiguntur ad hoc feſtum colendum? Nec valet eluſio, quod ſaltem in eo feſto contiones habendæ ſint. Cur enim ad hunc diem colendum Eccleſia Chriſti cogetur, idq́ in gratiam reuelati Antichriſti? Ad quid iſta colluſio cum hoſte noſtri ſaluatoris?

Deinde generaliter ponitur, FESTA virginis Mariæ obſeruanda eſſe. Iſta autem in gratiam pontificiorum dicuntur.

Itaq; hic veluti in genere comprehenduntur, Feſta natiuitatis & aſcenſionis Mariæ & ſimilia. Nam Pontificij de ſua religione & ritibus nihil quicq; voluerunt remittere. Etſi igitur Eee 2. quædam limitationes adduntur, tamen ſcandalum non tollitur. Neq; ignotum eſt rectè conſtitutas Eccleſias, Agendas ſuas, & ſatis multa Feſta habere, ac proinde huiuſmodi periculoſis decretis facilimè carere potuiſſe.

## IEIVNIORVM ET IN ESV CARNIum ceſsiones.

In ieiunijs Bachanaliorum & certorum dierum, & abſtinentia carnium, in gratiam Interim ſeu Pontificiorum ceſſum eſt.

Hæc in Actis ſynod. extant Tt. Ordinatio Feſtorum & ceremoniarum in templis & Ieiunia poſſunt recipi. Item Nn 2. Et ad carnium eſum quod attinet die quinta & ſexta hebdomados, & ieiunio quadrageſimæ, vt tanq; de politica Magiſtratus mandato denuo conſtitueretur, Ita tamen, vt diſcerneretur inter eos, qui iuſtas cauſas haberent, cur carnibus vterentur, & vt cōcionatores de ſuggeſtis explicarent, non vt cultum Dei hunc introduci, aut Legem ad ſalutem facientem ſtatui, Sed vt politicam conſtitutionem, in quib9 rebus magiſtratui conſtituere liceat, cum nullum extet in ſcriptura immutabile mandatum huic rei contrarium, Sed res ſit media & in noſtra optione poſita, ſimul indicantes, qui tales conſtitutiones transgrediatur, eum quod obedientiæ Magiſtratui debitæ contrarium ſit, facere, cui Deus obedientiam præſtari præceperit, & tale facinus Deo diſplicere. Item Tt 3. De carnium eſu vetatio beneferri poteſt, & tamen ſimul & debet & poteſt de veris Dei cultibus doctrina vſurpari atq; inculcari. Item Vu. Quinta & ſexta die hebdomados, in ieiunio etiam Quadrageſimæ, à carnibus abſtinendum, & hanc vt politicam conſtitutionem ſeruandam, non quod cultus ille Dei ſit, aut opus meritorium. & de hoc vt populo ex ſuggeſtis concionum ſacrarum diſertè ſignificetur, deq; hoc ille vt doceatur, Si tamen non obli-

gen-

gentur, quos neceſsitas excuſat, quales ſunt operarij graues, peregrinatores, grauidę, nutrices, pueri, & ſenes, ægroti. Item Zz 4. Quinta & ſexta die hebdomados, in ieiunio etiam Quadrageſimę, à carnibus abſtineatur, & hæc vt politica conſtitutio ad mandatum Cæſareæ Maieſtatis ſeruetur, ij tamen ne obligentur, quos neceſsitas excuſat, qual~ ſunt operarij graues, peregrinatores, grauidæ, puerperæ, ægrotantes, ætas ſenilis & puerilis.

Item Eee 2. In Lipſico Interim eadem verba reperiuntur. In hoc puncto expendant auditores & lectores, quod politici debeat mandare, vt abſtineant homines à carnibus certo anni tempore & præſcriptis diebus, Et quidem concionatores inflare buccinam debent, vt cogitent iuxta Dei mandatum magiſtratibus hac in parte obedientiam præſtandam eſſe.

Sed Paulus inquit eſſe doctrinam demoniorum, prohibere Abſtinentiam à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem. Q 2. Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil eijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.

Auguſtana confeſsio traditiones de cibis & diebus reijcit artic. 15. Et ſub titulo de diſcrimine ciborum. Itaq; non damnant (inquit) ipſa ieiunia, Sed traditiones, quæ certos dies, certos cibos præſcribunt, cum periculo conſcientiæ, tanq; iſtiuſmodi opera ſint neceſſarij cultus. Et Apologia itidem artic. 15. ipſa quoq; huiuſmodi traditiones ſeu prohibitiones doctrinas appellat dæmoniorum obruentes Euangelium Chriſti.

Lutherus Tom. 2. fol. 97. Von Menſchen lere zu leiden. Chriſtus ſpricht/ Mat. 15. Was zum munde eingehet/ dz macht den Menſchen nicht vnrein/ Sondern was zum munde ausgehet/ das macht den Menſchen vnrein. Dieſen Ausſpruch vnnd Vrteil ſol man wol faſſen/ Denn er iſt mechtig / vnd ſtöſſet mit gewalt ernider / alle lehre / brauch vnnd leben in vnterſcheidt

der Speiſen/ vnd macht frey alle Gewiſſen/ von allen Geſetzen/ vber Speiſe vnd Tranck/ nemlich/ das es frey iſt/ Milch/ Butter/ Eier/ Keſe/ Fleiſch zueſſen auff alle tage/ es ſey Sontag oder Freitag/ Faſten oder Aduent/ Vnd darff niemand Buttergelt einlegen/ oder Brieff dazu löſen. Denn es ſtehet feſt dis Wort/ vnd treuget nicht/ Was zum munde eingehet/ machet den menſchen nicht vnrein.

Item Tomo 2. fol. 99.

Zum achten/ Verbieten ſie Speiſe/ die Gott geſchaffen hat/ Da ſiheſtu abermal/ das Menſchen Lere/ dem Teufel geeigent werden/ von Gott ſelbſt/ vnd durch den mund Pauli/ Was wiltu gröſſers vnd grewlichers hören von Menſchen leren/ denn das es abtrünnig ding iſt vom Glauben/ jrrig/ falſch/ Teufeliſch/ gleiſneriſch? Welchen dieſer Spruch nicht gnug iſt/ was mag denn gnug ſein? Iſt aber die Lere/ von Speiſe verbieten/ Teufeliſch vnd vnchriſtlich/ So wird die von Kleidern/ Platten/ Steten/ vnd allem euſſerlichen wandel/ eben ſo wol Teufeliſch vnd vnchriſtlich ſein etc.

Addimus & illud, Aliud eſſe, ſi Magiſtratus vetaret lanijs, ne certis diebus aut certo anni tempore, quando pariunt animalia, quiſq; publice venum exponat carnes, id quod politicum quendam vſum haberet. Ac deinde aliud eſſe ſi Magiſtratus, vt in deliberationibus Interimiſticis accidit, prohibeat, ne quis certis, & ab ipſo Antichriſto imperatis diebus carnem edat. Nam ſic ſonant verba, vt quinta & ſexta die Hebdomados, in ieiunio etiã Quadrageſimæ abſtineatur à carnibus. Aliud, inquimus, eſt venditionem, aliud eſum certis & ſuperſtitioſis diebus interdicere. Relinquendum enim eſt patrifamilias liberum, vt ſine conſcientiæ ſcrupulo edat cum ſuis liberis & miniſtris, quid Dominus Deus benignè largitus eſt. Nam inopes ſæpè coguntur carere carnibus, & ſolo pane & caſeo eſſe contenti, quia nõ habent vnde emant. Sed quid opus eſt verbis, in gratiam Interim & Pontificiorũ illa ceſſio facta eſt contra verbum Dei.

Præterea Cæſar nequaꝗ voluit eſſe contentus tali partiali ceſsione, Sed integram poſtulauit erga Interim obedientiam, id quod extra omnem controuerſiam eſt.

## CONFESSIONES, QVOD Adiaphora receperint.

Quod verò ceſſerint in Adiaphoris, eo ipſo tempore, cum Interim vrgeretur, & Pontificij de reditu in gremium Antichriſti inſtarent, ipſimet fatentur.

Nam in Actis Synod. ſcribitur T 2. Recipimus & hoc, nos obſeruaturos ceremonias, vt ordinatæ ſunt, pro tempore Lectiones nempe & cantiones pias, ſtolas & alios antiq̃s (ſcilicet inter Pontificios) ritus. Feſta item, vt ſæpè dictũ eſt, & alias ordinationes, quæ ſeruiunt diſciplinæ & exercitijs vtilibus. Hæc illi. Obſeruet autem Lector, hic dici RECIPIMVS. Non enim de receptis iam atꝗ vſitatis eſt ſermo, verum de recipiendis.

Item Aa 3. Etiam non conſulo, vt de Adiaphoris (ſcilicet, vt in Interim proponebantur) pugnetur. Item polliceatur præſtiturum ſe in rebus Adiaphoris obedientiam.

Zz. Similiter & in Adiaphoris ſeruari debent, quæ veteres pij doctores ſeruarunt, & apud alteram partem in vſu eſſe, non deſierunt. Item, Ccc 2. (quemadmodum & in Lipſico Interim, vt eſt Harcinicis Comitibus promulgatum. D 4. eadem verba germanicè habentur) Pro his igitur noſtræ rationes ſic ferunt, vt cenſeamus, Primum omnia illa, quæ veteres doctores ſeruarunt in rebus Adiaphoris, id eſt, medijs illis, quæ ſine violatione diuinæ ſcripturæ ſeruari poſſunt, & apud alteram partem adhuc in vſu eſſe, non deſierunt, hæc igitur deinceps etiam vt ſeruentur, & in his ne difficultas aut recuſatio quæratur aut prætendatur, cum talia ſine læſione bonæ conſcientiæ benè fieri poſſent. Nota lector, omnes veteres ceremoniæ reuocantur in noſtras optimè conſtitutas Eccleſias. Deinde illæ ipſæ ceremoniæ re-

ducuntur, quę apud alteram partem, hoc eſt, pontificiam in vſu eſſe non deſierunt. Sic ſcilicet quæritur non linea tantum veſtis, ſed omne, veteres pontificiæ ceremoniæ. Hoc ſcilicet eſt introire ad Antichriſtum, non exire. Eſt & illud obſeruandum, quod Scholiator Actorum Synodicorum ait Theologos & Politicos congruiſſe.

Scholiator Actorum inquit, I.4. Moti ergo ſalute harum Eccleſiarum, quas cum luce doctrinæ conſeruare cupiebant, ceſſerunt ei (ſcilicet principi & ſub hoc nomine ipſi Imperatori & Interim) & cenſuerunt hanc potius ſeruitutem ferendam, quàm aut deſertione vaſtandas &c. Idem K. 1. Non orta ſunt á Theologis conſilia de mutatione rituum, ſed ceſſerunt hi principi volenti declarare Imperatori obedientiam in ijs rebus, quibus ſalua religione & pietate ad Deum præſtari poterat, & ceſſerunt propter grauiſsimas cauſas.

Idem D d.3. De Facto nulla eſt nobis cum N. Controuerſia, ſiquidem Adiaphora & Principem recepiſſe, & Theologos de his Seruitutem non detrectaſſe dixerint. Idem, V u.3. Theologi, poſtulationibus de Adiaphoris non amplius repugnarunt. Item, Y y 2. Et Domini ipſi ex ſcriptis & conſignationibus noſtris deprehendunt & cognoſcunt, quod receperimus de ceſsione in omnibus rebus Adiaphoris, de quibus nos iudicare potuimus, quod ad ſimilitudinem in hoc genere & decentiam conſtituendam faciant, vt de feſtis, cantionibus, ornatu ſeu cultu, lectionibus, cibis, & multis alijs ſimilibus. Item, N n n.4. Fatemur nos ceſsiſſe, & de mediorum aliquorum rituum receptione, abolita tamen omni ſuperſtitione, conceſsiſſe ijs, qui eam leuitatem tantoperè à nobis exigebant. Et Ddd. In reſponſione Theologorum ad ordines in Lipſico conuentu iſta verba extant. Primum narramus vobis capita ꝓpoſita, non á nobis ſolis deliberata & compoſita eſſe, ſed ab alijs pluribus Paſtoribus & concionatoribus, ideo de his nihil mutare cogitamus. Item/ Im ſummariſchen Auszug aus den Actis Synod.

Anno 1560. gedruckt/ Fol. f. 2. Warumb aber in den Adiaphoris gewichen/ iſt oben angezeigt. Denn man verſuchen gewolt/ Ob mit allen müglichen dienſtbarlichen vñ doch Chriſtlichen weichen/die reine Lere/ dieſen Landen behalten/vnd alſo auch vngleichen Leuten/die nicht alle ſtarck/ Sondern viel ſchwachen geraten/vnd gemeine Landſchafft vor vnnötigen ſchaden bewaret werden möchte. Nota, Mala facere volunt, contra Pauli regulam Rom. 3. Vt bona eueniant.

## QVOD IN GRATIAM INTERIM ET Pontificiorum ceſsio facta.

Scholiator Actorum Synodicorum rationem temporis ita deſcribit, A. 2. Illo periculoſiſsimæ mutationis Articulo, quo in Germania quaſi ſub iugum redacta, Imperator victor nouas condere leges, & decreta ſancire cœperat, quibus ſtatus conſtituebatur, vſurpandus interea in Eccleſijs, donec controuerſiæ de religione ac diſceptationes Synodo dirimentur. Item, Idem Scholiator ait, I. 1. Nec de rituum externorum & vtilium ordine (teſtati ſunt noſtri ſe contendere) in quibus CONCEDERE vellent Imperatori libenter & facilè, quæ ſalua veritate doctrinæ concedi poſſent. Idem, I. 3. Cum Imperator vi cogere conaretur Eccleſias noſtras ad receptionem earum impietatum, quas liber continebat.

E e. 1. Poſtulauit, vt Pontificij in ſua religione permanerent, & qui noſtræ religionis profeſsione ſunt coniuncti, ij vel ſuam ad Pontificiorum conforment, vel conſtitutionem propoſitam vſq; ad generale concilium ſeruare velint. Item, Sed perrexit imperator poſtulare à nobis, ne illam Cæſaream conſtitutionem de interiecto tempore recipere recuſaremus, conſiderantes, quod reliqui Electores, & Principes, qui eandem nobiſcum religionem profiterentur, plerique eam recepiſſent, & ne quid cauſſationum afferre, aut impedimentorum commouere vellemus.

Item Ccc 1. Et in exordio Lipſici Interim, ſicut eſt Comitibus Harcinicis oblatum: Noſtræ rationes eò diriguntur, vt Romani Cæſaris, noſtrum omnium benigniſsimi Domini Maieſtati, legitima & debita obedientia præſtetur. Quanquam in Lipſico Interim limitatio iſta (legitima & debita) nec inueniatur, & in foro ſorte conſilio à Scholiatore Act. ſynod. interiecta eſt. Scholiator Actorum inquit, S 1. Vt ſe obſecuturos oſtenderent Imperatori in receptione & vſu rituum, qui diſciplinæ ſeruirent.

CONTRADICTIONES CONSCIENTIArum, aduerſum iſtas Adiaphoricas molitiones.

Ipſimet conſultores ceſsionum Adiaphoricarum, conſcientię punctiones mirabili Dei iudicio ſentientes, interdum de ſuis actionibus prophetarunt, ſed metu quodam humano aut præpoſtera ſapientia, ea lux fuit repreſſa, & contrarium admiſſum atque ſtatutum.

Hoc probatur ex Actis Synodicis C 3. Optarim certè, in hac præſertim tanta mœſticia, nulla prorſus mutatione has Eccleſias turbari. Item K 1. Neque mutationem ſeſe in rebus Adiaphoris aut ſuadere aut probare quantum ad ipſos, ſed cedere ſeſe in his propter Eccleſias. Item O 2. Eſſet verò per ſeſe res grauis futura, ſi noſtræ Eccleſiæ nouis mutationibus turbarentur, & verè pium, Chriſtianum, ac vtile eſſet, hunc ſtatum, in quo nunc ſunt, noſtris Eccleſijs relinqui.

Item T 3.4. Non poſſum mihi perſuadere formulam, quæ propoſita eſt concordiam eſſe parituram, nec ſperari inde aliud poteſt, niſi vt noſtræ miſeræ Eccleſiæ vehementer turbentur. Item, Res manifeſtè docet, fruſtra tentari conciliationes cum perſecutoribus noſtris. Etiam cum ſarcitur concordia qualiſcunque, tamen pax conſtituitur, qualis eſt inter lupos & agnos. Item Y 2. Certè multò ſatius eſſet, nos interim domi fouere ac tueri tranquillitatem atque coniunctionem noſtrarum Eccleſiarum, quàm tentandis nouis mutationibus præbere cauſas & occaſiones domeſticis tumultibus, inteſtinis diſcordijs, & triſtibus ſcandalis inter nos,

præ-

præſertim cum conſtet fore, vt in multis regionibus & vrbibus hic liber non recipiatur nec approbetur. Nota hoc loco diligenter, autores domeſticorum tumultuum, inteſtinarum diſcordiarum, & triſtium ſcandalorum inter nos, ipſorum etiam Antagoniſtarum noſtrorum iudicio & teſtimonio. Item Y 4. Eſt immutabile Dei mandatum, vt doctores ſeu miniſtri Eccleſiæ improbent ac taxent falſam doctrinam, & impios cultus. Iam, cum defenſores falſorum dogmatum & cultuum, nolunt cedere veritati, ac ſequuntur inde diſtractiones & diſsidia, conſtat non miſeros homines & pios, qui veritatem profitentur aut approbant, ſed patronos impietatis & menti controuerſijs, reos & ſupplicijs dignos eſſe coram Deo. Item Ll 2. Ad nos autem quod attinet, ſententiam noſtram vobis explicamus, hoc nos maximè velle, has Eccleſias in p̄ſenti ſtatu manere, nam mutatio magnas pturbationes & ſcandala allatura eſſet. Item Qq 1. Apoſtoli quædam conceſſerunt Iudæis, vt abſtinere à ſanguine & ſuffocato. Ergò & nos fratribus & cupientibus iuuare Eccleſiam aliqua concedamus, Et omninò ſpecioſum eſt conſilium τοῦ ἀυτοκράτορ☉ς, quod velit opem ferre Eccleſiæ. Sed eſt reuera ſtabilitio Papatus καὶ ἀρτολατρείας.

Contra Cauſæ dehortantes hæ ſunt:

Qui non fuerit me confeſſus, nec confitebor eum.
Si quis aliud Euangelium docet, Anathema ſit.
Fugite idola.
Nolite iugum ducere cum gentibus.
Quæ eſt ſocietas Deo & Diabolo?
Si quis non diligit Dominum Ieſum, anathema ſit.
Item, Blaſphemia eſt agnitam veritatem perſequi.

Iam oportebit exercere ſæuiciam propter articulos confeſſos Imperatori.

Non communices alienis peccatis.

Si quis Paſtor non volet inuocare Sanctos, aut pbare Miſſas p mortuis, aut circumgeſtare panem, expelletur.

Item, Tutius eſt abeſſe ab eorum conſilijs, & retinere incorruptam veritatem. Item Ccc 3. Quanquam igitur ſcimus, vulgares has voces eſſe, nihil mutari debere, nihil cōcedi, Nam mutationibus multi boni perturbantur, & triſticia afficiuntur, atque inuocatio his impeditur. Item, Perſecutores veritatis hoc modo confirmantur. Item, mutationes tales accipiuntur ita, quaſi initium hæ ſint ad mutationes, quæ fiant in rebus neceſſarijs & doctrina. Item, Mutatio ipſa per ſe eſt obſcuratio doctrinæ. Item, Abalienant hæ animos hominum à concionatoribus & alijs.

Tamen cenſuimus, de talibus rebus medijs non eſſe pugnādum, inprimis ſi ſperetur, bellum hoc modo poſſe auerti. Item Ll 4. Scholiator Actorum Synodicorum ipſe hoc modo pronunciat: Ex his planum fit, Theologos, & quæ mala ex mutatione ſecutura eſſent, ſi qua ſuſciperetur, non minus intellexiſſe quàm alios, vel planè potius p̄dixiſſe, ea quę acciderunt, & illis grauiſsimis de cauſis, non tantum ab hac toto pectore abhorruiſſe, ſed & ſubmiſsè dep̄cando, & grauiter & vehementer diſſuadendo, auertere ſtuduiſſe.

## IVSSIONEM MAGISTRATVS acceſsiſſe.

Mandata atque coactionem (ſic enim nominatur) acceſſiſſe, Scholiator Actorum Synodicorum ipſe refert. Fff 4. Quod autem inquit, ab his, quæ ad hunc modum Cremæ acta ſunt, aliquot Superintendentes adfuiſſent, Poſtea illi, qui abfuerant, peculiariter Lipſiam conuocati ſunt, & his reliquis ibi Agendorum liber ad ſimilem modum propoſitus.

Ita igitur à Theologis & Superintendentibus & regionū ordinibus, cum ap̄pbata eſſent ea, de quibus hactenus ſcripſimus vniuerſa, quarto Non. Sextilis Princeps Elect. Mauricius literis miſsis ad omnes Pręfectos gubernationi publicæ, & Principis negocia adminiſtrantē nobilitatem, edixit de ijs, q̄ cōmuniter ap̄pbata iam & decreta eſſent, ſeruandis, vt coactionem ad ſuos legitimam & politicā vſurparet, cuiuſmodi in omnibus edictionibus & ordinationibus vſurpari

pari oportet, Quam enim violare licet & euertere cuilibet, ea non eſt ordinatio neq; edictio, Illarum literarũ exempla poſtea typis exp̃ſſa edidit, vt de voluntate & ſententia ſua publicè conſtaret, q; edictum, cum per ſe eas actiones, quas hactenus deſcripſimus vniuerſas, concludat, nos etiam hoc quaſi colophone addito, narrationem de his rebus noſtram in p̃ſentia concludemus. Hæc ille. Poſtea adiungit ipſum edictum, ad præfectos politicos, in quo hæc verba reperiuntur. Ggg 1. Poſtulamus, vt obſerues, an Paſtor tuus de Conſiſtorij aut Superintendentis ordinatione ea prꝑſtet, aut hoc facere an recuſet, & pro concione vel alibi conſtitutionib9 illis obtrectet, deq; hoc nobis, aut locum noſtrum tenenti, atq; Conſiliarijs noſtris vel Conſiſtorijs ſignifices.

Imò paulò ante in Grimenſi deliberatione ꝓbant Agendorum formulam, & apertè petunt à Magiſtratibus obtrudi Eccleſijs, idq; hiſce verbis: Ad Præfectos & oppidanos Magiſtratus liber mittatur, qui hæc vt fiant à Paſtoribus, poſtulent. Nota lector, Ceremonias Magiſtratus præſcribit, eaq; Paſtoribus & quidem tempore ꝑſecutionis & confeſsionis obtruduntur, priuſq; aſſentiantur, hi porrò ſuis ouiculis, ſine omni licentia contradictionis quantumuis iuſtę eas imperare & obtrudere debent, quaſi nec paſtor neq; ouiculæ ipſius eſſent membra Eccleſiæ, aut nemo in eo cœtu eſſet, qui aliquid hiſce de rebus iudicare poſſet.

Hinc tale Argumentum contexitur.

Quicunq; in rebus Adiaphoris, in gratiam hoſtium veræ religionis cedunt, tum, cum confeſsio exigitur, impia doctrina obtruditur, poſtulatur inclinatio ad Antichriſtũ, pij ſcandaliſantur, impij perſecutores confirmantur, grauiſsimè coram Deo & Eccleſia ipſius peccant, & domeſticis tumultibus, inteſtinis diſcordijs & triſtibus ſcandalis cauſas & occaſiones præbent. Sed propoſito Interim à victore, & ſuperbientibus pontificijs, qui tantum ceſsionem ad ſuam religionem vrgebant, factæ ſunt illæ, quæ vulgo nominantur Adiaphoricæ ceſsiones.

Ergò grauiſsimè coram Deo & vniuerſa Eccleſia Chri-

ſti peccatum eſt, eæꝗ ceſsiones & nouæ mutationes domeſticis tumultibus, inteſtinis diſcordijs & triſtibus ſcandalis, cauſas & occaſiones præbuerunt.

Maior ex verbo Dei manifeſtiſsima eſt, quam nullus Chriſtianus, noſtra quidem ſententia, impugnabit, ſi quis tamen rerum verarum inſcius à nobis illuſtres probationes requiſierit, ſumma animi promtitudine ei non paucas communicabimus. Atqui ne opus quidem eſt operoſa probatione, cum Antagoniſtæ noſtri in ſuis Actis ſynodicis, & ipſi eam ponant, ſæpè & vltrò concedant.

Minorem liquidiſsimè probant omnes noſtrę Hypotheſes, & plurimorum honeſtorum virorum teſtimonia, qui illis actionibus interfuerunt. Imò ipſimet autores Actorum ſynodicorum, luculenter ad omnem vſꝗ poſteritatem, ceſſionem illam Adiaphoricam produnt, pro qua quidem euulgatione maximas merentur gratias. Plura enim in perpetuum illorum facinorum probrum reuelant, quam multi magna induſtria & labore potuiſſent inueſtigare. Etſi autem Scholiator ille curioſus & vagus Actorum ſynodicorum, multis in locis ſuam ſaliuam allinit, & polipaꝗa arte pleraꝗ peruertere atꝗ obruere conatur, Tamen lectores pij & attenti, eas ſpumas facilè remouent, deꝗ nudis rebus iuxta verbum Dei iudicare norunt. Equidem non eſt ignotū, multos bonos viros ſaltem lectione Actorum ſynodicorum Adiaphoricas ceſsiones, tum agnouiſſe, tum abhorruiſſe magis quàm antea, cum quidem tantæ molitiones ipſis non eſſent viſæ neꝗ auditæ.

Supereſt igitur, ne incruſtentur ſcandaloſa illa peccata, quæ neꝗ coram Deo, neꝗ coram hominibus excuſari poſſunt. Sed vt ſimplici potius confeſsione laudem Deo omnes boni tribuant, qui molitiones iſtas clementer impediuit, & regulæ de Adiaphoris contexantur, ne exempla eiuſmodi noceant poſteritati, Idꝗ vt ſalutariter fiat, totis pectoribus Deum precamur, Amen.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

# CORRIGENDA.

*Fol.5.a.Para.3.L.5.poßibilis.Fol. 8.a.lin.2.neceßaria.Ibidem lin.13. eiusdēq;.Fol.17.b.lin.13.tribuere,leg.attribueretur.Fol.18.b.lin.14.videtur.Fol.18.a.par.2.lin.lin.vlti. paßionem & obedientiam Chriſti.Fol.27. a.lin. 8 ſint.Ibidem linea 19.ſimus.Ibidem b.par.2.lin.6.Illuſtriores, lege iuſtiores.Fol.30.b parag.lib.4.falſa,le.ſalſa.Fol.31.b.lin.4.Cumq̄;.Ibidem lin.16.comprahendantur.fol.34.a.parag.2.lin.9.huc,le.hoc.fol.35. b.line. 26.aut,le.vt.fol.49.a. parag.3.lin.8.& 9.lege Antitheſibus & Hypotheſibus.fol.45.b.lin.3. leg.adulteros.fol.55.b par.2.lin:20.per lege propter. fo:64.a lin:8.arripere. Ibidem para:2.lin:6.& 7.explicarint.fo.65. linea vlt:le.reddidimus.fo:69.parag.2.lin.1.verè le:verò.fol.71.b.lin:19.caſu l: ſenſu.fo.72.a.parag:6.lin:3.le:15.Ibidem b.parag:2.lin.9. le:Conſolatio certa.fo.73.b.lin:le:eorum.fol.78.lin:antepe:propriam le: propiciam.fol. 82. parag:3.lin:8.le:mors eſt.Ibidem b.lin:8.& 9.lege.Sic enim Andradius in libris de orthodoxa fide ſcribit.fol:84.b.lin:4. publicè le:pulchre. Ibidem lin:28.deeſt ſunt.fo:90:par.4.lin:3.deeſt&.fol.93.pro me.le:ne.Ibi:quàm. Ibidem lin:vlt.à quibus iniuſtis.Ibidem.b.hoc.fo:94.b.extundant.Ibidem qua ſcilicet.Ibidem,gratia.Ibid : Calendariorum his quærelis immiſcent, vt ſuperſtitionum ſuſpicione.fol.96.a.intentione.fo:97. b.tribuentes. Fo: 99.fac a.ſancta,iuſta,bona.Ergo opera legis eſſe ſancta,iuſta & bona, & tamen per ea.Ibid:b.alteram vtram per alteram. Fol : 100: b. quartam. Fol.101. a renatus. Ibid, habuerint.Fol:104.b.reſpondetis.Fo:106.a.qualis lege quia hic.fol.108.a.deſinant deinceps vllam;Ibidem , ſeruiunt. Eodem folio fac.2.externæ actionis.le:externæ actiones.Fol.109.a.ac per ſeſe fol.110.a.pertinent.Eod.fol.b patienter. fol.111.a.præcipuū iuſtitiæ eſſe. Ibidem b.le:recitante hanc propoſitionem.Ibidem,le : Et ſimplex.fol. 113. a.ſignificari.Ibidem.deteſtari ac damnare.fol.115.a.O0.4.Ibidem.Sic,vt lege,ſicut ibidb:qua in.Ibid,doctrinæ publicæ.Ibid,Summa doctrinę.fol.116. a.iuſtificemur.Ibidem b.Sycophantica allegatione.fol.117.a.declararetur. Ibidem,a.lege.41.43. Ibidem,recitantur,adde,O.7.fol. 118. a. repetuntur adde P.6.Ibid.,b.non ſimusfol.120.b.* Ich werde *.Ibidem ſi requiretur. fol.121.a.ἀξίωμα.fol.122.a cuſtodiuntur.Ibidem b. hic non eſt fol.123. a in vita.Ibi hac re le de hac.Ibi. arborum Ibi non inuenio. fol. 124. a.1. remanet in cordibus. Ibi.b.allegauimus Ibi ab le ac fo 125 perterrefacto. Fol 126 b.Nos Spritu Ibi.Sed tua iuſtitia adde, debet tranſcendere ſenſum peccati,& ſperare,te coram Deo iuſtum eſſe,hoc eſt,tua iuſtitia non eſt viſibilis &c.Ibi fide fol 127 a. coloſſenſes fol.129 a.tribuent fol 130. a fac 1. B.3.✱ cauſa Ibi. b.filios. Ibidem planè. Ibi conſequi fol. 131 a. qui le.quo Ibi.b.augeatur.Ibi.* der gegen Gottes *fol. 132 a. excitet Ibi.b. le.loquendi:Sola fide iuſtificamur,vtantur.fol.133 b effectionum. fol.134. a illius.le.illis.Ibi.b iuſtam ſcilicet. Ibi hominum le hominem fol. 136 .a.*

*Nnnnnnn* *Folio*

# CORRIGENDA.

*Fol 84 Tom 4 Ibi fol b fortißimè fol 137 a manifeſtum. fol 138 a ope- ramini fol. 140. a ex noſtris le. & noſtri Ibi b. qua ſibi le. qua in exordio ſibi Ibi maledica fol 143 a repetimus fol 144 a petitam le repetitam. Ibi b illæ à nobis fol. 145. a omniumq; hominum fol 146 a de hac ipſa re. fol 194 inquit le inquiunt. vtriuſq; le vtrinq; fol 147 b le verbo Dei, Auguſtana Confeßione, & ſcriptis Lutheri, in hac fol 148. a reuehens. fol 149 b aut fucationũ Ibi conſtitui fol. 150 a quibusdã in Ibi le his dogmatibus. Ibi le noſtram eſſe cauſã ſeu &c fo 15·. a poteſt iuſtè opari. fol. 153. a. ad corruptelas, le. nõ ad corruptelarũ. ibi vero l. poſtq; igitur. fo a 154 aitaq; Ingẽs ſcelus eſt&c. Hic pa fuit in Autographo fortè malibi ꝓpa ti onis gratia omiſſus In eo autẽ par facie 2 ꝓconciliantẽ, legatur concionantem Ibi. b tũ qa cum editis ibi exautenticiſſimis. fo. 155 a. vehmentia & inclementia Ibi b es wirt fol 156. b in fine vlti paragra adde Antecedens ꝓbatur ex Rõ 8 Si actiones carnis &c fo 157 b palpitantes le papiſantes Ibi teſtimonia tam multa, tam illuſtria, tam firma Ibi vno digitulo Ibi aſſeueram9. Ibi verbis repetita fol. 158 a ne vt le ne: aut Ibi confirmare Ibi palã confitentur in libris. Ibi. b.* das niemand durch böſe Werck ſelig werde / vnd das auch niemand one gute. *Ibi.* dieſe wird geſetzt. *le hæc verba ponuntur. fol 159 a.* hie wider mögen *Ibi ſuis? Quas le ſuis, Dreſdæ & Vuitebergæ impreßis, pertinent? Quas Ibi b quas accuſamus l. quos fol 160 a in vacuo circo. Ibi bſparſæ ſint fol 161 b obtundant le. obtrudant fol. 162 a dictanda. adde vti monuimus Ibi. Sed toto corpore, & rebus fol 163. b. mortuarun. Ibi turbarunt fol. 164 a vel licet ſciant. fol 165. b impugnauit & fol 167 b.* gnaden Jheſu Chriſti ſelig. *Ibi.* darran nicht gnug. *fol 168 a* verdamt. *Ibi.* wil behalten *Ibi Anglica, mandatum à Luthero. fol 169 b ipſa potius fol 170. a tutantur, vt D. Maior. Ibi b damnant Ibi arcere debent fol 171 a nominat Ibi de vno ore le- vno ore. Ibi iudicatum à Deo legati ipſius Ibi b ſaluti Ibi choream fol. 172 a quoquam ſalus Ibi b volens euertere fol 174 b ipſam noſtrorum. Ibi dulce fol 175 a. augebant potius Ibi eſt vox. Ibi terrifica Ibi publicanus fol 177 a incedens Ibi renunciarit fol 178 a* dꝛug zur ſeligkeit/ oder *Ibi b Sic Roſtochianorum Ibi eoſdem errores reiecit fol 179 a propoſitione 23 inquit Ibi* von den volgenden *fol 179 b* wir ſollen jtem *fol 180 a Vuellerus Ibi vir celebris Ibi b fricare lege fucare Fol 181 a primus finis Fol 182 a magni Dei Ibi bona opera renatorum retinent Ibi b fidem apprehendi Ibi potentia Dei in nobis Fol 185 a* da ſie ſo lang *Ibi* dem one alle Werck *lege* one Werck *Fol 186 a bona diceret Fol 189 b citantes ex Col 2 Fol 190 b & quia iſtum Fol 191 a priora exempla Ibid ſint ſparſa Fol 192 a anteq; finem Ibi a enumerabimus Ibi b Dei obſeruant Ibi quæ debent lege quæ decent Fol 193 a ipſiſq; deprauanda Ibid omnia noſtra bona opera Ibi excludenda ſint Ibid b qui ſic intelligunt*

# CORRIGENDA.

*Eligunt Ibid leg Ne &c contritionem Ibid negemus Ibid in vera conuerſione Fo 194 a remoueri omnē Ibi de ea conſtet, Ibi: le: 21 Ibi: ſine ſuorū bonorū operū Fol 195 a ea ab ipſis le ea abimis Ibi ſine & ANTE opera adde Item, vt aliàs inquit, ANTE omnia bona opera Ibi b At hic Ibid aduerſariorum n. 4 Ibid prorſus habent Ibid ita deſcribimus leg iſta Ibi reputatio iuſtitiæ Ibid a præſtringere Ibid præponit Ibid b excludens Fol 197 a An non hoc dictum Ibid Atqui noua Ibid b argumenta aſſumant Ibid ea euertere Ibid progrediantur Fol 198 b aliàs doceant ibi leg ad rem, ad rem ibid ſic inquiunt ibi petitionē ibi hac petione Fol 199 a tantam prætorianas Ibid quos cantat Ibid & inde Ibid b nititur ils Ibid glauben mercken adde Et ſimilia Ibid Sed noſtri ibid & ridebit Ibid ſcientia leg licentia Fol 200 a Equidem ſperabamus Ibid quod nimirum Fol 201 a non ex leg non eſt charitas Fol 20 a Tom 4 adde Ienenſi Ibid coniungimus ibid b decipiant, nempe Iuſtificatum Ibid primum Fol 203 a conſtituetur Ibid inchoantur Ibid Ad hæc leg Ad hoc Fol 204 a euertere Ibid peccata hoc Compendio vitaſſent. Nam multoties ſeſe ibid b delineent Fol 205 a quę ſequantur ibid impugnari ibid b approbatum eſſe ibid minus periculoſè Fol 206 a nota Zelum ibid tanta excandeſcentia ibid Theologorū leg Theologi ibid Confeſſione Philippi, autor ibid perſpexiſſe ex imbecillitate Fol 207 a rumores vagari, adde atq; ſpargi. fol: 208 a eſſe Enthuſiaſticū Ibi criminibus vacari Ibi docere le dicere ibid b confugiunt Fo 209 Ergo non opatur le Ergo nihil operatur ibi b & conceſiones leg conteſtationes ibid Euangelij doctrina le Euāgelij doctrinā Fo 210 a peccata augerētur leg peccata arguerentur ibi Quod autē le Quod etiam ibi opera in articulo leg opera in articulum Fol 212 b ſi no leg ſi non ibid præmittunt, qua quomodò Fol 213 a & fide ibid labi poßimus ibid b neſciat leg neſcias Fol 214 b alterum declaratur adde Reſpondemus, quænam eſt ratio? Quia ſic pronunciant D. Collocutores. Iam ſi hoc probare eſt victoriam ſimili autoritate pontificij obtinebunt Fol 215 b reconciliationem adde acceptationem in gratiam Fol 216 a illius capitis ibid inſtitui Fol 217 b aut pontificijs Fol 218 a υἱοθεσία. ibi donatio Spiritus ibid nos quidem eum ibid b libentißime ea ibid contentionem ibid illa quæ ibid qa prorſus cum Hypotheſi Fo 219 a titulo effectus Iuſtificationis ibid propter remiſſa peccata ibid b diſiungit remißionem Fol 221 a accuſationum iſtarum ibid b eſſe corruptelam ibid alia regione ibid poſtea ratiocinationes ibi quinam ſunt Fol 222 a negant leg inquiunt eſſe Fol 223 b quaſi eas ibid Chriſt, & remißio fol 224 a qua ſentimus ibid b Quid enim leg Quid autem Fol 225 b virgula notarent Fol 226 a & videbimus ibid b audiri Fol 227 a certius leg certè ibid b Reſpondeo leg Reſpondet Fol 228 a aut locis*

*leg authoris Fol 230 b* zu endern *Fol 231 b manifeſtius eſt ibi poſſe hoc Fol 232 a quod debeant ibid tam neceſſariò Fol 233 a hic vires ibidem defenſandam ibid nimis leg minis ibid b profeßi ſumus ſemper ibid ducantur ibid ſuſpecta efficiatur ibidem ſuſpectionem leg ſuſpicionem ibid horribiliter leg horrendum Fol 234 b erunt cæci ibid vigemus leg vrgemus ibid Quod ad extrauagantium ibid b initium leg mirum ſit Fol 236 a quia ſine Fol 238 a* ſic helt *ibidem b videmus applicationem, nullam cohærentiam. Fol 259. a interpretationem ipſorum Fol 240 a non ingratum ibid b dici primariam ibid ſcriptorem ipſum Fol 241 a quæ alióqui ibid b ne in illud Fol 242 a quæ quantopere leg quantopere ibidem b aliquam partem Fol 243. a familiari ibid b fidei quaſi leg fideiq́; ibid allegata l allata ibi magisq́;'. magisq̃;. ibi ſenſißemus fol 244. a quatenus prius illud ibid & prius fructum quoq́; pro illis leg fructumq́; ibid. alterius ſententiæ ibid quantumuis leni ibid b effundendus ibi cantionibus Eccleſiæ Fol 245. b allegent ibid non aſſuërent Fol 246. a varias leg vanas. Fol 249 a Collocutores ibid vel materialis ibid b fiduciam & Fol 250. b ipſi aſſeuerent Fol 251. a* ꝙ *ad l quo ad ibi* ꝙ *ad l quo ad ibi b in articulū ibi exhibuimus Fol 253 a id palàm ibi quid l Et quid ibi b ſomniet. Fol 254. a ſenſum leg ſenſū ibi b perſpicietur Fol 255. b ex leg eſt. Fol 256 a in vetuſtiſſimo ibid perterritæ leg peritæ Fol 257 b noſtri etiam dele etiam ibi nos hoc, dele nos Fol 258. b malumus ibi clementiæ le. dementiæ Fol 260 a. tanquam leg tantum folio 261. a in fide leg à fide. ibid. Hoc verò leg Nos verò ibidem b nec commiſceri leg eos Fol 262 a dicamus Fol 263. b* κρυσφύγετον. *ibid Ipſis leg Ipſos ibid ſculpunt Fol. 264. b inquirunt leg inquiunt fol 265. a expoſitionibus fol 267. a merita Ibid b. folio fac. 2. tantum, & oſtendimus leg tantum oſtendimus fol 268 a Perinde leg Proinde ibid b penderent ibid fierent fol. 270. a odij vel leg. olij & Ibidem b. de diſſimilitudine. fol. 271. a. quid cum leg. Quid enim. Ibi. quoq́;. leg. quæq́;. Ibi. b. eiuſmodi leg. uniuſmodi fol. 272. a. reminiſcuntur. leg. cōminiſcuntur. Ibi. illis nō leg. illos non. fol. 274. b, eſt & ſic, leg. eſt ſic. fol 277. b. ptexuit. Ibi. res. l. nos fol. 279. V1 facie 2. * poſt q̃ȝ. Ibi. Itē * hanc ibi V, 2 fa 2, Sed Ibi. b. præſtigiæ ergó. fol: 280. a. ne, quod. Ibi. quiritatione. Ibi. ut dicat. Ibi. b. ſoles leg ſales. fol. 281. omnem & benè. fol. 282. a. uarijs. lege. neceſſarijs Ibidem ſperauimus. fol. 284. a. accuſati. Ibi. reſpondimus. Ibi. Hæc niſi. leg. Hoc. fol. 285. b. Luthero noto. fol. 286. a auſi ſunt. fol. 287. a. le. de hac incruduiſſet. fol. 288. b. ſic nos l. ſic. eos Ibi, cominationib9 l, criminationib9. fo: 289 a in eos. l. in nos. Ib. b declarari. fol. 290. a. præluceat. Ibi. Luth. etiam iuxta. fo. 291. a. ipſius allegem9. fol. 292. a. de hac. l. de hoc. Ibi.* ſelbs faſt. l. ſelbs feſt. *fo. 293. a. nihilo minori. fol. 342. a. &c. del. Ibi. b. illorum l, illarum Ibi. non habere. leg. nos. fol. 295. a. ſinant.*

Nant.fol.298.a.& quos leg.ut quos.Ibi.beuiquam fo.301.b.Nunc hanc leg.Num. fol.302. a.poterat.fol.303.b.Eſuriui Ibi.promiſſa ſunt.leg.ſint.fol. 304.a.Antagoniſtas noſtras leg.noſtros fol. 308.non placeret. Ibi. exiguntur. fol.309.a. fidelis debet.fol.310.a.pio ſtudio.Ibi. ut frequens,dele ut.Ibi. notæ ſunt. fol.311. a.nouo Spirituali. Eodem fol.b. ingeneratum leg. regeneratum.Ibi.reconciliati Deo & acceptati.fol.312.b.neceſſarias.leg.ſibi noſtras.fol.315.b.Nunq; leg.Nunquam.fol.316.b deſertore.fol.317.b.commorauerimus fo.318. b.poſſint fol.320. b.precario.fol.321.a.habere nos.leg.eos.Ibi.opponant.Ibi.b duo à nobis.fol.322. a.Iuſtificationis infuſæ uel de augmento. Ibi.b.nos monuiſſe.leg.eos.fol.324.b. Sophiſtica.leg.Sophiſta.Ibi.leg.de omnibus operantibus & de omnibus operibus. fol.326.a.non haberet.fol.327.a.Quod leg.Quodq;.Eodem fol.b.monere uoluimus fol.329.a.qui noſtra paulò.fol.330.b uiolentiæ deprauationum.fol.335.a.l. ſic recenſent.fol336.a. iam editis.Ibi.b,ueritatem.le. uarietatem. fol.337.a.dubitet.fol.a338.fatentur.Ibi.mundi opibus fol.339.a.le.D.Philippi.Ibi.decuit eos. Ibi.le.eo libentius.Ibi.laxatione.Eodem fol.b.allegata de hoc.Ibi.uoluimus & hoc fol.340.ut factum.Ibi.AD SALVTEM leg.AD IVSTICIAM.fol.342.a.præter ea,ibi. b. iritari leg. imitari. fol 343 a comprehenſet le. compenſet fol 344 b,par,2.linea penult.leg.iniuriationem.fol.345 .lin,5,potiſſimi,fol,349,b.par. 2,lina,penult deeſt rerum,fol,353,lin,3,deeſt Reſpondemus, fol 354, b,para,2, linea.5.amplexæ. fol,355, b,lin,5,eoſq;.fol, 356, b paragropho 3,ultimo linea legat 2,Vbi & quomodo &c, fol, 357, line, 7, fatemur,ibi,par,3, linea ante. penult,ipſis,ibi,b,lin,22,aliquos,fol,358,b,poſt 21 lin, hæc ſequi debent, Repetemus etiam hic argumenta ex teſtimonio Philippi: Quicquid obſcurat Euangelicam conſolationem,&c, Sequentia uide ſupra fol, 163, uſq;.ſerum expendant, fol,361,b,lin,penult pro uotis lege nouis,fol,633,lin,ulti,qui ſic docent,ibi,b,pa, 3,lin,6,ſint illa ipſa opera,fol,634,b,par,4,luculentum falſum,ibi,par,7,line, ulti auſi ſunt,fol,366,a,lin,antepenult,ipſum,ibi,b,lin,4,atq;, homines tantum, ibi,b,lin,ultima pro numeris lege uerbis,fol,366,a,lin,18 pro quando leg,quia, fol,368,a,par,6,lin,2,pro,& I,ea,ibi,b,par,2,lin,9,detonant,fol, 369,a,par,3, lin,1quia nemo,fol,370,a,lin,9,pro:& in lege, ſeu,ibi,b,lin,2, habuerunt, fol, 361,b,lin,7,I,7,fol,378,a,par,4,lin,7, legendum Fidem bonis operibus fructificare, ibid,4,l,13,exercere,ibi,,b,pa,1,li,pe,cogitandū ſit,fo,384,b,li 30.applicuerunt,fol,385,a,pa,2,li,1,fumoſæ,ibi,a,pa,5,li,1,exacerbatione,Ibi,b.li,ulti, nos,fol,395,b,lin,3,hanc ueram,fol,398,b,par,3,lin,11,procomplectatur le,comprehendatur,In eadem lin. legendum eſt, Dulciſſima uerò Euangelij conſolatio, &c,fol,399,a,par,3,lin,1,leg,Ergo in ipſo articulo & actu Iuſtificationis,&c,

 fol,

# CORRIGENDA.

ſol,404,a, lin,10,pro lectione le,actione.ſol,407,a,lin,31,Eſſe nos,ſol,411,a lin,11.ſint,ſol:412:a:parag:3:lin:2:in fine neceſſariæ,Fol. 412:b lin:12 Phraſes:Fol:417:a,lin: 15, operandi & ſtudio & facultate deſtitui,ibi: b,lin: 15, diſparatæ,ibi:lin: 25,dignitatem,ſed etiam neceſſitatem præſentiæ, fol:418,a, lin:26,puris,ibi:b,lin:31,pro his,leg:hic,fol:419,a,lin:lin: 19,pro. daſelbſt, leg:Tom:5: in der Gloſſa auff das vermeinte Keiſerliche Edict /fol.316.n.fol: 298. ibi: b:par: 2, lin:3,prodeſſet , fo: 424, b, par:3, lin:4,in proximi,ſol: 428, a,par. 3, lin:3, allegauerant,ſol:429:a, par:3,lin: 8, ficticium leg:fatuum, Ibi: b,par 2,lin:4: aliquando,fol:430, a par:2, lin:11, ſic,Ibi: par:3, lin: 5, inſtituant, ibi:b, lin: 2, antea, Ibid: parag:4: lin:1:inchoationis:fol:431:a:parag:2:linea 14: præceptionibus,fol.433:b linea 3:cœperit: fol ,435:b lin 2:adduci,ſol:437:a lin:penultima lege litem noſtram.fol.439:b lin, 8 cum lege tum:ſol,443:b parag:2:lin: ult:lege conuincerentur:fol,444 b linea 4: omnium: fo 447: a:, linea arripientes, fo.454,a lin,17,promiſſum, fol,455,a parag,2,lin,4,peteremus,ſol,461,a parag 2,linea 1, pro id eſt ponatur : Ibidem linea 7,pro id eſt ponatur : fol, 468.a,parag,2,linea 9,qua,ſol, 470,a linea 1,falſon,an uerò Ibidem,lin,22,quos,ſol 471,a,b , lin 1,ſecuta,ibidem lin,3, locus,fol, 472, lin,9: affirmat & uidetur, ibi,lib,11 , uindicaturum, fol,473,b,præterea ,lege poſtea, Ibid, parag,3,lin,5,ſe idipſum, fol,473,a par 3,lin,7,quibus hac occaſione Collocutoribus nos,fo,475, b line,17, promiſſum, fol,481,a lin,15,argutantur,Ibi,lin,16,perinde Ibid,parag,2,lin,3, tricis, Ibid, facie 2,lin,23,reſponderemus, ſol 484,a line,22,Iuſtificationis,fo,484,b linea 5,addo. Diligere Deum,uerè timere Deū eſt. Ibidem parag, 3 , lin,5, teſtetur, fol,485,a linea ultima quod, fol 487,a lin,7,ſimus, Ibid,lin,25,uideri lege teneri,fol,487,b, lin,26,quidem lege quemadmodum,fol,489,b,parag,4,lin,7, ut Collocutoribus eas in memoriam reuocemus quam ut auditoribus & lectoribus &c,Fol 490, b lin,7,placeat,fol 493,a lin,15,oppoſita,iuſta & uera,fol,497 a lin,16,priora,fol,498,b parag,3,lin 8,arriperent,fol,498,b par,5,lin,1,gauniunt,fol,499,a lin,24,indignæ.Ibid,b parag,2 lin,2,fuiſſe lin, 9,fol,502, lin, 13,priuata lege prima,fol,510,a par,2,lin,3,ſunt,fol,511, a parag,2, linea,27, controuerſorum fol,511,b par,2 ,lin,21,dele tu,fol 523 a linea 22, Vtri. Ibidem b,22,ibi nemini.Ibi,par,5.lin,2. quam.fol,527.a,lin,7, Nam.Item lin,ſequenti,non ſolitus,fol,528.a li,19.eos,fol,529,b,par,3lin,3,addictis,fol,539,b,lin, penult, Auguſt. leg,Numburgico,fol, 540.a,lin, 14, nequaquam eam pro, lin, ſeq,dele eam fol,541,b,lin,19,non dum ſeſe.fol,548, a,lin,8,docent,fol, 549, a,lin,8,proniſſima,fol,549, a,lib,19,extremis,fol,553,b, lin, penult, δ'έχαι

ται

# CORRIGENDA.

*ται.fol*, 558,*a*,*lin*,28,*ſemper*,*ibi*,*b*,*par*,2,*lin*,*ult*, *omnibus* lege *multis nodis*
Fol,559,*a lin*, 21*iudicio* Dei,*aut placare perterrefactas conſcientias*. Fol,560.*a*
*lin*.5,*exercere*,*fol*,566,*a*,*lin*,14, Voluntas, Fol, 572. *a lin*, 12. Vnd Gott
mit ſeinen Geboten wider iſt ;*fol*,573,*a lin*,*par*,2 *lin*.*penult gratis fol*
579 *a lin*,13.*Lutheri miſtico* lege *Interimiſtico fol*,584.*a lines antepe* , *poſſet*.
Fol,590 b *linea* 3,*repetant*,*Ibidem*,*lin* 15,*ad*,*lege cum*,*folio*,591.*a lin*,4 , *con*-
*tra quam*,*folio*,594,*a*.*linea* 92.(*puræ*)*fol*,596,*a*,*parag*,5,*line*,1.*pro* leiden/
meiden :*fol*.597,*a lin*,12,*ſæpe*,*lege ſupra*,*fol*,600:*a lin*,19,*ſeq*.

FINIS.

Digitized by Google

5-5-1

Digitized by Google